

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
2015-2017ԹԹ. ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԻՋՆԱԺԱՄԿԵՏ
ԾԱԽՍԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐ**

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ ՈՒԹ Յ ՈՒ Ն

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ..... 8

Նպատակը և խնդիրները..... 8

Պետական ծախսերի միջնաժամկետ ծրագրման մոտեցումները..... 10

ՀՀ 2015 – 2017թթ ՄԺԾ-ի մշակման կազմակերպչական հիմքերը..... 10

Միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրավորման բարելավմանն ուղղված բարեփոխումները..... 12

ՄԱՍ Ա. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ 13

ԳԼՈՒԽ 1. ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԵՎ ՄԻՋՆԱԺԱՄԿԵՏ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ԴՐԱՆՑ ԱՊԱՀՈՎՈՒՄԸ..... 14

1.1 ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԵՎ ՄԻՋՆԱԺԱՄԿԵՏ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 14

1.2 ՄԻՋՆԱԺԱՄԿԵՏ ԾԱԽՍԵՐԻ ԾՐԱԳՐԻ ՆՊԱՏԱԿԸ.....15

1.3 ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐԸ ԵՎ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԸ.....15

Երկարաժամկետ հարկաբյուջետային սկզբունքներ 15

Կարճաժամկետ և միջնաժամկետ հարկաբյուջետային ցուցանիշները 16

ԳԼՈՒԽ 2. ՀՀ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՎ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐ 17

ԳԼՈՒԽ 3. ՀՀ 2015–2017ԹԹ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆՆԵՐԻ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄ 56

ԳԼՈՒԽ 4. ԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԱԿ..... 61

4.1 ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԴԵՖԻՑԻՏԸ.....61

4.2 ՀՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԻ ԵՎ ԾԱԽՍԵՐԻ ՓԱԹԵԹՈՒՄ 2015-2017ԹԹ ԿԱՆԽԱՏԵՍՎՈՂ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ..... 63

4.3 2015-2017ԹԹ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆՆԵՐԻ ԾԱԽՍԵՐԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄԸ՝ ԸՍՏ ՈԼՈՐՏՆԵՐԻ 65

4.4 ՀՀ 2015-2017ԹԹ. ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆՆԵՐԻ ԾԱԽՍԵՐԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄԸ՝ ԸՍՏ ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱԿԱՐԳՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՀՈԴՎԱԾՆԵՐԻ 72

4.5. ՀՀ կառավարության 2015-2017 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով նախատեսվող պետական ծառայողների և ՀՀ պետական բյուջեից ֆինանսավորվող ծրագրերում ընդգրկված կազմակերպությունների աշխատողների աշխատավարձերի բարձրացման քաղաքականության վերաբերյալ 74

4.6 ՀՀ 2015-2017ԹԹ ՄԺԾ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՌԻՍԿԵՐԸ 80

ՄԱՍ Բ. ԾԱԽՍԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ 84

ԳԼՈՒԽ 5. ՀՀ 2015-2017ԹԹ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆՆԵՐԻ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ..... 85

ԳԼՈՒԽ 6. ՀՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ..... 87

6.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ 87

6.2. ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ, ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԾԱԽՍԵՐԻ ՎՐԱ ԱԶԴՈՂ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ	94
6.3. ԳՈՅՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ	96
ԳԼՈՒԽ 7. ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ	108
7.1 ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	108
7.1.1 ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	108
7.1.2 ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ	136
7.1.3 ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ	141
7.2 ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ	154
7.2.1 ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	154
7.2.2 Գիտության ոլորտի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում	167
7.2.3 ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում ոլորտում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)	173
ԳԼՈՒԽ 8. ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ	176
8.1 ՈԼՈՐՏԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	176
8.1.1 ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ	176
8.1.2 ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՐԻՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ	181
8.1.3 ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	199
8.2 ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ	202
8.3 2015-2017թթ. ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ	209
ԳԼՈՒԽ 9. ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	221
9.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	221
9.2. ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ	244
9.3. ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎՈՂ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ	250
ԳԼՈՒԽ 10. ՀԱՆԳԻՍՏ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	270
10.1. ՄՇԱԿՈՒՅԹ	270
10.1.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	270
10.1.2. ՈԼՈՐՏԻ (ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ) ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ	315
10.1.3. ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ	317
10.2. ՌԱԴԻՈ ԵՎ ՀԵՌՈՒՍՏԱՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐԻ ՀԵՌԱՐՁԱԿՄԱՆ, ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՈԼՈՐՏ	323
10.2.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	323
10.2.2. ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ	340
10.2.3. ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ	342

10.2.4. ՈԼՈՐՏԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՏՎԱԾԻ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԸ.....	344
10.3. ՀԱՆԳՍՏԻ ԵՎ ՍՊՈՐՏԻ ՈԼՈՐՏ	347
10.3.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ.....	347
10.3.2. ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ	354
10.3.3. ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ	356
10.4. ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏ	357
10.4.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ.....	357
10.4.2. ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ	363
10.4.3. ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ	365
ԳԼՈՒԽ 11. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ	366
11.1. ՈԼՈՐՏԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ.....	366
11.2. ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ	367
11.3. ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ (ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ).....	370
ԳԼՈՒԽ 12. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	379
12.1 ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ	379
12.2. ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	387
12.3. ԾԱԽՍԵՐԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԻ ՎՐԱ ԱԶԴՈՂ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԸ	389
12.4. ՆՈՐ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	392
ԳԼՈՒԽ 13. ՏՐԱՆՍՊՈՐՏ ԵՎ ԿԱՊ	395
13.1 ՈԼՈՐՏԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	395
13.2 ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ	400
13.3. ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ (ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ).....	404
ԳԼՈՒԽ 14. ԶՐԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ	414
14.1 ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	414
14.2 ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ	422
14.3 ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ (ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ).....	426
ԳԼՈՒԽ 15. ԷՆԵՐԳԵՏԻԿԱ ԵՎ ԲՆԱԿԱՆ ՊԱՇԱՐՆԵՐ	438
15.1. Իրավիճակի նկարագրությունը և հիմնական խնդիրները	438
15.2. Ոլորտի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում	447
15.3. Ոլորտում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)	448
ԳԼՈՒԽ 16 ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԱՅԼ ՈԼՈՐՏՆԵՐ	453
16.1 Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության ոլորտի իրավիճակի նկարագրությունը և հիմնական խնդիրները	453

16.2	Զբոսաշրջության ոլորտի իրավիճակի նկարագրությունը և հիմնական խնդիրները	459
16.3	Ստանդարտացման ոլորտի իրավիճակի նկարագրությունը և հիմնական խնդիրները.....	466
16.4.	Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի իրավիճակի նկարագրությունը և հիմնական խնդիրները	468
16.5	Հայաստանի ազգային մրցունակության հիմնադրամի կողմից իրականացվող ծրագրի իրավիճակի նկարագրությունը և հիմնական խնդիրները.....	475
16.6	Տեխնիկական կանոնակարգի պահանջների և չափագիտական կանոնների ու նորմերի պահպանման վերահսկողության պետական ծրագրի իրավիճակի նկարագրությունը և հիմնական խնդիրները	479
16.7	ՀՀ արտահանմանն ուղղված արդյունաբերական քաղաքականության ռազմավարությամբ նախատեսված միջոցառումների իրականացման պետական աջակցության ծրագրի իրավիճակի նկարագրությունը և հիմնական խնդիրները	483
16.8	ՀՀ հավատարմագրման համակարգի բարեփոխում ԵՎ Հավատարմագրման ազգային մարմնի պետական աջակցության ծրագրի իրավիճակի նկարագրությունը և հիմնական խնդիրները	488
16.9	ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարության ներքո գործող տեսչական բարեփոխումների քարտուղարության պետական աջակցության ծրագրի իրավիճակի նկարագրությունը և հիմնական խնդիրները	491
16.10	Որակի ենթակառուցվածքների բարեփոխման ծրագրի իրավիճակի նկարագրությունը և հիմնական խնդիրները	494
16.11	«Ժամանակավոր ներմուծում՝ վերամշակման համար» ռեժիմով ներմուծված ապրանքների վերամշակումից զոյացած թափոնների, մնացորդների եվ կորուստների չափերի փորձաքննություն» ծրագրի իրավիճակի նկարագրությունը եվ հիմնական խնդիրները	502
16.12.	«Գյումրու և Վանաձորի տեխնոլոգիական կենտրոնների գործունեության իրականացում» ծրագրի իրավիճակի նկարագրությունը և հիմնական խնդիրները.....	506
16.13.	«Հայաստանում ներդրումային միջավայրի բարեփոխումների» ծրագրի իրավիճակի նկարագրությունը և հիմնական խնդիրները.....	510
16.14	«Հայաստանի հիդրոէներգաբանության և մոնիտորինգի պետական ծառայություն» ծրագրի իրավիճակի նկարագրությունը և հիմնական խնդիրները	515
16.15	«Տեխնիկական անվտանգության կանոնակարգման ծառայություն» ծրագրի իրավիճակի նկարագրությունը և հիմնական խնդիրները.....	518
16.16 .	«Մթնոլորտային երևույթների վրա ակտիվ ներգործության ծառայություն» ծրագրի ընդհանուր նկարագիրը և հիմնական խնդիրները	521
16.17	«Սեյսմիկ պաշտպանության ծառայություն» ծրագրի ընդհանուր նկարագիրը և հիմնական խնդիրները	524
16.18	ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ.....	527
16.18.1.	ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ.....	527
16.18.2.	ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ.....	530
16.18.3.	ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ.....	533
16.18.5.	ԱՐՏԱՔԻՆ ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՄԱՄԲ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎՈՂ ԾՐԱԳՐԵՐ.....	534
ԳԼՈՒԽ 17.	ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՈՒՅՔԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ	536

17.1. Իրավիճակի նկարագրությունը և հիմնական խնդիրները	536
17.2. Ոլորտի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում	542
17.3. ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում ոլորտում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները).....	543
ԳԼՈՒԽ 18. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ, ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱՐԳ ԵՎ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ, ՓՐԿԱՐԱՐ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆ, ԿԱԼԱՆԱՎԱՅՐԵՐ	545
18.1. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	545
18.2. ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱՐԳ ԵՎ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ, ՓՐԿԱՐԱՐ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆ, ԿԱԼԱՆԱՎԱՅՐԵՐ	548
ԳԼՈՒԽ 19. 2015-2017ԹԹ ՊԵՏԱԿԱՆ ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐԸ.....	564
19.1. Պետական ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ծրագրման հիմնադրույթները	564
19.2. 2011-2014 թթ հիմնական զարգացումները.....	567
19.3. Պետական ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի անհրաժեշտությունը	570
19.4 Ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ծրագրման սկզբունքները	571
19.5. 2015-2017 թթ պետական ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի շրջանակը.....	571
19.6. 2015-2017 թթ պետական ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերն ըստ ոլորտների	574
19.6.1. Ընդհանուր նշանակության պետական ծառայություններ	575
19.6.2. Սոցիալական ծառայություններ	576
19.6.3. Տնտեսական ծառայություններ	579
ԳԼՈՒԽ 20. ՀՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՐՏՔԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ 2015-2017 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ	590
Հավելված N 1	608
Հավելված N2	626
Հավելված N3	630
Հավելված N4	710

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Հայաստանի Հանրապետության տնտեսությունում արձանագրված դրական տեղաշարժերը պայմանավորված են հիմնականում ՀՀ կառավարության տնտեսական գործառույթների իրականացմամբ:

Ինչպես և նախկինում առաջիկա տարիներին նույնպես կառավարությունը կշարունակի տնտեսական միջոցառումների իրականացումը՝ պետական միջամտությունն ուղղելով ինչպես շուկայի «բացերի» մեղմմանը, այնպես էլ՝ եկամուտների և այլ ռեսուրսների վերաբաշխմանն ու տնտեսության կայունացմանը: Կառավարության այսպիսի ծավալուն սոցիալ-տնտեսական քաղաքականության արդյունավետության և ամբողջականության ապահովման գրավականը գերակա խնդիրների հստակեցումն ու դրանք միջնաժամկետ (նաև երկարաժամկետ) ռազմավարական ծրագրերի հենքի վրա լուծելն է: Մասնավորապես, ներկայումս ՀՀ իշխանությունների գերակա խնդիրներից մեկը երկրում բնակչության բարեկեցության աճն ու աղքատության հաղթահարումն է: Այդ կապակցությամբ հարկ է նշել, որ ՀՀ պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրավորման գործընթացն ըստ օրենքի հանդիսանում է ընդհանուր բյուջետային գործընթացի բաղկացուցիչ մաս և իրականացվում է օրենքով սահմանված ընթացակարգով: ՀՀ բյուջետային գործընթացում պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի կազմման փուլի առանձնացումը պայմանավորված է այդ փաստաթղթի քաղաքական կարևորությամբ: Հարկ է նշել նաև, որ համապարփակ պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագիրն այն ռազմավարական հենքն է, որի շրջանակներում վարվում են նաև միջազգային ֆինանսական օժանդակության ներգրավման հիմնահարցերին առնչվող բանակցությունները:

Նպատակը և խնդիրները

Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային գործընթացի պրակտիկայում պետական բյուջեի նախագիծը մշակվում է մեկ տարվա կտրվածքով: Պետական ծախսերի կառավարման առումով մեկ տարվա կտրվածքով մշակվող և իրականացվող պետական բյուջեներն ունեն որոշակի սահմանափակումներ: Մասնավորապես, տարեկան ծրագրերի հիմքում դրվում են կարճաժամկետ մակրոտնտեսական կանխատեսումներ, իրականացվող քաղաքականությունների և տարեկան բյուջետային ծախսերի միջև կապը ժամանակային անհամապատասխանության պատճառով հստակ չէ: Այդ պատճառով, որպես կանոն, վերահսկման առարկա է հանդիսանում ծախսերի չափը և ոչ թե ակնկալվող արդյունքը (նաև մատուցվող ծառայության որակը): Պետական ծախսերի քաղաքականությունը հստակ ձևակերպելու և իրականացնելու համար անհրաժեշտ է հաշվի առնել պետական ծախսերի ծրագրային պահանջները միջնաժամկետ (հնարավորության դեպքում՝ նաև երկարաժամկետ) հեռանկարում, որն իր հերթին ենթադրում է մակրոտնտեսական

միջավայրի ակնկալվող զարգացումների և հասանելի բյուջետային միջոցների ծավալի կանխատեսելիություն:

Պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի հիմնական նպատակը պետական ծախսերի կառավարման համակարգի արդյունավետության բարձրացումն է:

Ըստ էության, պետական ծախսերի կառավարման արդյունավետությունը գնահատվում է հետևյալ երեք հայտանիշների հիման վրա՝

(i) Համընդհանուր հարկաբյուջետային կարգապահություն. բյուջետային ռեսուրսների փաթեթը պետք է լինի հստակ և համապարփակ ձևակերպված, ձևավորվի նախքան ըստ առանձին ուղղությունների ծախսերի բաշխումը և հիմնավորված լինի միջնաժամկետ մակրոտնտեսական կանխատեսումներով: Ծախսերի բաշխումը հստակորեն պետք է իրականացվի վերը նշված բյուջետային ռեսուրսների շրջանակներում, իսկ դրանց հետագա կատարումը՝ սահմանված ծախսային գերակայություններին համապատասխան ընտրված ծրագրերի գծով նախատեսված բյուջետային հատկացումների սահմանաքանակների շրջանակներում:

(ii) Տեղաբաշխման արդյունավետություն. պետական ծախսերը պետք է համահունչ լինեն պետական քաղաքականության գերակայություններին, և համակարգը պետք է հնարավորություն ընձեռի իրականացնել միջոցների միջոլորտային և ներոլորտային վերաբաշխում՝ նվազ գերակայություններից դեպի առավել կարևորները և ցածր արդյունավետություն ունեցող ծրագրերից դեպի բարձր արդյունավետություն ունեցող ծրագրերը:

(iii) Տեխնիկական (արտադրական) արդյունավետություն. ճյուղային նախարարությունները (գերատեսչությունները) պետք է ապահովեն արդյունավետության առավելագույն հասանելի մակարդակ, որը պետք է համադրելի լինի մասնավոր հատվածի համապատասխան ցուցանիշների հետ:

Պետական ծախսերի միջնաժամկետ ծրագրման համակարգի ներդրումը նպատակ է հետապնդում լուծել հետևյալ խնդիրները՝

(i) բարելավել մակրոտնտեսական հաշվեկշռվածությունը՝ ի հաշիվ ռեսուրսների իրատեսական և համապարփակ փաթեթի ձևավորման,

(ii) նպաստել պետական ֆինանսական միջոցների հաշվին կատարվող բյուջետային հատկացումների միջոլորտային և ներոլորտային արդյունավետ վերաբաշխմանը՝ ըստ գերակա ուղղությունների,

(iii) հնարավորինս նվազեցնել քաղաքականությունների և դրանց ֆինանսավորման միջև առկա անորոշությունները՝ նպաստելով ծրագրերի մշակման որակի բարձրացմանը,

(iv) ըստ ոլորտների սահմանել կոշտ բյուջետային սահմանափակումներ՝ ճյուղային նախարարությունների (գերատեսչությունների) համար պայմաններ և խթաններ ստեղծելով հասանելի միջոցների նպատակային և արդյունավետ օգտագործման համար,

(v) բարելավել բյուջետային ծրագրերի գնահատման համակարգը և մեծացնել պետական ֆինանսների կառավարման թափանցիկության աստիճանը:

Պետական ծախսերի միջնաժամկետ ծրագրման մոտեցումները

Պետական ծախսերի միջնաժամկետ ծրագրումը շարունակական գործընթաց է և, ըստ էության, իրենից ներկայացնում է «քաղաքականությունների ձևակերպում - պլանավորում – բյուջետավորում» տրամաբանական ամբողջական շղթա: Այն հնարավորություն է ընձեռում մեղմել հասանելի բյուջետային ռեսուրսների և պահանջվող ծախսերի միջև հնարավոր անհամապատասխանությունը, ինչպես նաև պետական ծախսերում կատարել առանձին բնագավառներում իրականացվող պետական քաղաքականության փոփոխություններին համարժեք փոփոխություններ: Այս առումով արդարացված է, որ ՀՀ պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի (այսուհետ՝ նաև ՄԺԾԾ) մշակումը (և/կամ վերանայումը), ըստ ժամանակի, նախորդում է տարեկան պետական բյուջեի նախագծի մշակմանը՝ դառնալով տարեկան պետական բյուջեների կազմման ուղեցույց:

Պետական ծախսերի միջնաժամկետ ծրագրումը ենթադրում է՝

(i) մակրոտնտեսական կայուն միջավայրին համապատասխանող բյուջետային ռեսուրսների (մուտքերի) համապարփակ և իրատեսական գնահատում,

(ii) քաղաքականությունների իրականացման նպատակով կատարվող ծախսերի՝ վարից վեր մոտեցմամբ գնահատում,

(iii) հասանելի բյուջետային ռեսուրսների և պահանջվող ծախսերի ներդաշնակության ապահովում համապատասխան մեխանիզմների օգնությամբ:

2015-2017թթ պետական ծախսերի միջնաժամկետ ծրագրումը ներառում է նաև ծրագրավորման հիմքում դրված կանխատեսումների իրականացման հետ կապված ռիսկերի բացահայտման և ներկայացման գործընթացը: Վերը նշված ռիսկերը հանգամանալի ձևով ներկայացված են սույն ծրագրի մակրոտնտեսական, հարկաբյուջետային կանխատեսումներին, ինչպես նաև պետական պարտքի կառավարման ռազմավարությանը վերաբերող գլուխներում (համապատասխանաբար 2-րդ, 4-րդ և 20-րդ գլուխների համապատասխան մասերում), իսկ ռիսկերի համառոտագիրը ներկայացված է սույն ծրագրի N 1 հավելվածում:

ՀՀ 2015 – 2017թթ ՄԺԾԾ-ի մշակման կազմակերպչական հիմքերը

ՀՀ 2015 – 2017թթ ՄԺԾԾ-ի մշակման գործընթացը կանոնակարգվել է «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքով, ՀՀ վարչապետի 2013 թվականի դեկտեմբերի 27-ի «Հայաստանի Հանրապետության 2015 թվականի բյուջետային գործընթացը

սկսելու մասին» N 1231-Ա որոշմամբ և այդ որոշման հանձնարարականների հիման վրա ՀՀ ֆինանսների նախարարության կողմից մշակված մեթոդական ցուցումներով:

Ըստ էության, նման մոտեցումը խնդրին վկայում է այն մասին, որ ՀՀ կառավարությունը պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագիրը որպես բյուջետային գործընթացի բաղկացուցիչ մաս դիտելով, կարևորում է նաև վերջինիս քաղաքական նշանակությունը:

Ընթացիկ տարում, ինչպես և նախորդ տարիներին ՀՀ պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի մշակման գործընթացը կառավարվել, վերահսկվել և համակարգվել է ՀՀ վարչապետի որոշմամբ ստեղծված ստորև նշված երկու մարմինների կողմից.

(i) Հայաստանի Հանրապետությունում պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրերի մշտապես գործող բարձրագույն խորհուրդ (խորհրդի նախագահ՝ ՀՀ վարչապետ), որն ապահովել է ռազմավարական որոշումների կայացումը և մշակման գործընթացի վերահսկողությունը,

(ii) Հայաստանի Հանրապետությունում պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրերի մշակման աշխատանքները համակարգող՝ մշտապես գործող խումբ (խմբի ղեկավար՝ ՀՀ ֆինանսների նախարարի առաջին տեղակալ), որը ապահովել է պետական միջնաժամկետ ծրագրի մշակման աշխատանքների համակարգումը:

Նման մոտեցումը ընդգծում է բյուջետային գործընթացում ճյուղային նախարարությունների (գերատեսչությունների) մասնակցության դերը, որը նպաստել է ճյուղային մակարդակում բյուջետային ծրագրման բարելավմանը և ռազմավարական հիմնավոր որոշումների կայացմանը՝ հնարավորինս ապահովելով նախանշված քաղաքականությունների և հասանելի ֆինանսական միջոցների համապատասխանությունը: Այս համատեքստում կարևորվում է ՀՀ ֆինանսների նախարարության ու ճյուղային նախարարությունների (գերատեսչությունների) գործողությունների փոխհամաձայնեցումը, որից մեծապես կախված է ոչ միայն ՀՀ պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի և պետական բյուջեի նախագծերի մշակման որակը, այլ նաև դրանց կատարումը:

Հարկ է նշել, որ ՀՀ պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրերի մշտապես գործող բարձրագույն խորհրդի աշխատանքներին ՀՀ վարչապետի առաջարկությամբ ներգրավված են եղել ՀՀ Ազգային ժողովում մեծամասնություն կազմող քաղաքական ուժը ներկայացնող մի շարք պատգամավորներ: Նման մոտեցումը ապահովում է այդ քաղաքական ուժի մասնակցությունը բյուջետային գործընթացին արդեն իսկ ՄԺԾ-ի մշակման նախնական փուլում, որը հնարավորություն է ընձեռում հենց սկզբից համադրել ՀՀ կառավարության և նշված քաղաքական ուժի մոտեցումները և կողմնորոշումները ՀՀ պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրերով նախատեսվելիք առանձին ռազմավարությունների և ծախսային գերակայությունների ընտրության հարցերում:

Միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրավորման բարելավմանն ուղղված բարեփոխումները

Ծրագրի նպատակների իրագործումն ապահովելու համար ՀՀ կառավարությունն իրականացնում է բարեփոխումներ նաև ծրագրային բյուջետավորումը հանրապետությունում ներդնելու ուղղությամբ: Ծրագրային բյուջետավորման բարեփոխման գերակա նպատակը պետական ծախսերի տնտեսական արդյունավետության բարձրացումն է՝ ռեսուրսներն առաջնահերթ ծախսային ծրագրերին ուղղելու համար ՀՀ կառավարությանն աջակցելու միջոցով: Ծրագրային բյուջետավորման շրջանակներում այդ աջակցությունն իրականացվում է ՀՀ կառավարությանը (և հանրությանը) պետական ֆինանսավորման դիմաց տրամադրվող ծառայությունների կամ անմիջական արդյունքների վերաբերյալ ավելի ճշգրիտ տեղեկատվություն տրամադրելու միջոցով: Հետևաբար, ծրագրային բյուջետավորումը հանդիսանում է գործիք սոցիալ-տնտեսական քաղաքականության առանձին օղակները շաղկապելու համար: Նշվածը կօգնի հասկանալ ծախսերի վերաբերյալ կայացված որոշումների նպատակաուղղվածությունը և ծախսային քաղաքականությունն ամբողջությամբ ուղղել կառավարության ընդհանուր նպատակների իրագործմանը:

2013 թվականի ապրիլի 30-ին ՀՀ կառավարության ներկայացմամբ ՀՀ Ազգային ժողովն ընդունել է «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքը, կատարվել է առաջին քայլը՝ ծրագրային բյուջետավորումը բյուջետային գործընթացի մաս դարձնելու ուղղությամբ, մասնավորապես, ՀՀ կառավարության կողմից ՀՀ Ազգային ժողով ներկայացվելիք պետական բյուջեի նախագծի կազմում այսուհետ պետք է ներկայացվի նաև պետական բյուջեի մասին ՀՀ օրենքի նախագծով նախատեսված բյուջետային ելքերը ծրագրային ձևաչափով ներկայացնող փաստաթուղթը:

ՄԱՍ Ա. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԳԼՈՒԽ 1. ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԵՎ ՄԻՋՆԱԺԱՄԿԵՏ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ԴՐԱՆՑ ԱՊԱՀՈՎՈՒՄԸ

1.1 ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԵՎ ՄԻՋՆԱԺԱՄԿԵՏ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Հայաստանի Հանրապետության կառավարության հիմնական ռազմավարական գերակայությունները սահմանված են 2014 թվականի մայիսին ՀՀ Ազգային ժողովի հավանությանն արժանացած՝ ՀՀ կառավարության ծրագրով և ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մարտի 27-ի ՀՀայաստանի Հանրապետության 2014-2025 թվականների հեռանկարային զարգացման ռազմավարության ծրագիրը հաստատելու և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2008 թվականի հոկտեմբերի 30-ի N 1207-Ն որոշումն ուժը կորցրած ճամաչելու մասին> ՀՀ կառավարության N 442-Ն որոշմամբ: Վերը նշված փաստաթղթերի համաձայն ՀՀ կառավարությունն առաջիկա տարիներին առավել կարևորում է պետական բյուջեի ծախսային հետևյալ գերակայությունները (սույն ծրագրի իմաստով գերակայություն են համարվում այն ոլորտները, որոնց հատկացվում են լրացուցիչ բյուջետային ռեսուրսների զգալի մասը կամ որոնց ֆինանսավորման համար ներգրավում են վարկային ռեսուրսներ).

(i) սոցիալական ոլորտի առանձին ճյուղերում (մասնավորապես՝ կրթություն, առողջապահություն, սոցիալական պաշտպանություն), ինչպես նաև պետական կառավարման բնագավառում պետական մարմինների գործունեության արդյունավետության, նպատակաուղղվածության և հասցեականության մակարդակի բարձրացման, նրանց կողմից հանրությանը մատուցվող ծառայությունները բնակչության համար ավելի մատչելի դարձնելու նպատակով իրականացվող բարեփոխումների ֆինանսական ապահովում,

(ii) հանրապետության տարածքային ամբողջականությունը, տարածաշրջանում կայունությունը և Ղարաբաղյան հակամարտության կողմերի ուժերի հավասարակշռությունը պահպանելու նպատակով պաշտպանության և ազգային անվտանգության կառույցների կենսագործունեության համար անհրաժեշտ ֆինանսական ապահովում,

(iii) տնտեսության առանձին ոլորտներում (մասնավորապես՝ գյուղատնտեսություն, ջրային տնտեսություն, ճանապարհային տնտեսություն և էներգետիկա) ենթակառուցվածքների վերականգնման և զարգացման ծրագրերի իրականացում:

Դրա հետ մեկտեղ, հարկ է նշել, որ ինչպես կարճաժամկետ, այնպես էլ միջնաժամկետ և երկարաժամկետ հեռանկարում կպահպանվի վերը նշված գերակայությունների համաձայն իրականացվելիք ծրագրերի ֆինանսավորման համար բյուջետային ռեսուրսները համալրելու պահանջը այլ՝ հիմնականում արտաքին աղբյուրներից պաշտոնական դրամաշնորհների և փոխառու միջոցների ներգրավման միջոցով: Վերը նշվածը, հաշվի առնելով նաև պետական

պարտքի ցուցանիշները խելամիտ սահմաններում պահելու խնդիրը, էականորեն սահմանափակում է ՀՀ կառավարության հնարավորությունները:

1.2 ՄԻՋՆԱԺԱՄԿԵՏ ԾԱԽՍԵՐԻ ԾՐԱԳՐԻ ՆՊԱՏԱԿԸ

Միջնաժամկետ ծախսերի ծրագիրը ՀՀ կառավարության նպատակների իրագործման հիմնական գործիքներից մեկն է: Հարկաբյուջետային քաղաքականությունը ներկայացնող այս փաստաթուղթը, ոլորտների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրերի հետ միասին, կազմում է ՀՀ կառավարության պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի հիմնական բովանդակությունը:

Սույն ծրագրի հարկաբյուջետային քաղաքականությունը շարադրող մասը ներկայացնում է ՀՀ կառավարության ընդհանուր երկարաժամկետ հարկաբյուջետային սկզբունքները, միջնաժամկետ և կարճաժամկետ հարկաբյուջետային ցուցանիշները և ռազմավարական ծախսային գերակայությունները: Դրանք տնտեսական և հարկաբյուջետային այն չափանիշներն են, որոնք դրվելու են ՀՀ 2015 թվականի պետական բյուջեի նախագծի մշակման հիմքում:

1.3 ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐԸ ԵՎ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԸ

Երկարաժամկետ հարկաբյուջետային սկզբունքներ

Ընդունելով կայուն հարկաբյուջետային քաղաքականության անհրաժեշտությունը՝ ՀՀ կառավարությունը ՀՀ 2015-2017թթ ՄԺԾԾ-ի մշակման ընթացքում առաջնորդվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 2014 թվականի մայիսին հավանության արժանացած ՀՀ կառավարության գործունեության և ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մարտի 27-ի «Հայաստանի Հանրապետության 2014-2025 թվականների հեռանկարային զարգացման ռազմավարության ծրագիրը հաստատելու և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2008 թվականի հոկտեմբերի 30-ի N 1207-Ն որոշումն ուժը կորցրած ճամաչելու մասին» ՀՀ կառավարության 442-Ն որոշմամբ: Քանի որ բյուջետային մուտքերի սղությունը և ելքերի վրա ազդող գործոնները սահմանափակում են կարճաժամկետ հեռանկարում այդ սկզբունքների իրագործման հնարավորությունները, ՀՀ կառավարությունը մտադիր է շարունակել այդ սկզբունքների կիրառումը երկարաժամկետ հեռանկարում: Դրանք հիմք կծառայեն ընթացիկ քաղաքականությունների և ՀՀ կառավարության երկարաժամկետ նպատակների համաձայնեցվածությունը գնահատելու համար:

Կարճաժամկետ և միջնաժամկետ հարկաբյուջետային ցուցանիշները

ՀՀ կառավարությունը առկա ծախսային գերկայությունները համադրել է երկարաժամկետ հարկաբյուջետային սկզբունքների հետ՝ հաջորդ 3 տարիների ընդհանուր ծախսերի մակարդակը որոշելու համար:

Համախառն ներքին արդյունքի (այսուհետև՝ ՀՆԱ-ի) նկատմամբ պետական բյուջեի եկամուտների հարաբերության ցուցանիշը 2015-2017թթ կտատանվի 24.34%-ի սահմաններում, իսկ ներքին ռեսուրսների հաշվին ձևավորվող եկամուտների դեպքում՝ 23.2-23.7%-ի սահմաններում: Հիմք ընդունելով պետական բյուջեի եկամուտների կանխատեսումային իրական ծավալները, ՀՀ կառավարությունը ծրագրում է 2015-2017թթ ծախսերի միջին տարեկան մակարդակը պահպանել ՀՆԱ-ի 26.38-26.16%-ի սահմաններում:

ԳԼՈՒԽ 2. ՀՀ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՎ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐ

2.1 Մակրոտնտեսական կանխատեսումներ և վերլուծություն

Ներածություն

Միջանաժամկետ ծախսային ծրագրի այս հատվածը ներկայացնում է ընթացիկ տնտեսական իրավիճակը հանրապետությունում, ինչպես նաև 2015-2017 թվականների մակրոտնտեսական հեռանկարները:

Տնտեսական կանխատեսումների նպատակը

Հայաստանի տնտեսության իրավիճակի միջին ժամկետ կանխատեսումները հիմք են տալիս պատկերացում ունենալ այն իրական միջավայրի մասին, որի պայմաններում գործելու է կառավարությունը: Մյուս կողմից կառավարության հարկաբյուջետային քաղաքականությունն ազդում է մակրոտնտեսական միջավայրի վրա, հետևաբար մակրոտնտեսական կանխատեսումները հնարավորություն են տալիս հասկանալու, թե կառավարության որդեգրած միջնաժամկետ հարկաբյուջետային քաղաքականությունը որքանով է համահունչ տնտեսության այլ հատվածների զարգացման միտումներին:

Տնտեսական կանխատեսումների իրականացման երկրորդ կարևոր հիմնավորումն այն է, որ ազգային տնտեսության իրավիճակը մեծ ազդեցություն ունի կառավարության ֆինանսական ռեսուրսների վրա: Տնտեսական բարձր աճն ապահովում է գործարարների ավելի մեծ եկամուտներ, որոնք իրենց հերթին կառավարության համար ապահովում են ավելի մեծ հարկային եկամուտներ: Եվ հակառակը, տնտեսական աճի ցածր մակարդակը բերում է հարկերի ավելի ցածր մակարդակի և կառավարության կողմից տրամադրվող սոցիալական աջակցության և օժանդակության ավելի մեծ պահանջարկի: Մակրոտնտեսական կանխատեսումները նաև հիմք են հանդիսանում ապագայում բյուջեի վրա հնարավոր ծանրաբեռնվածության մեծացման հետ կապված ռիսկերի գնահատման համար:

Տնտեսության նկարագրություն

Տնտեսությունը կարելի է նկարագրել հետևյալ վեց հիմնական ասպեկտներով.

- Համախառն առաջարկ (չափվում է տնտեսության առանձին ճյուղերում ստեղծված ավելացված արժեքների իրական աճերով և համախառն ներքին արդյունքի (ՀՆԱ) իրական աճով),

- Համախառն պահանջարկ (չափվում է պետական, մասնավոր հատվածների և արտաքին աշխարհի կողմից ապրանքների և ծառայությունների վրա կատարվող ծախսումներով, սպառում/ՀՆԱ, ներդրում/ՀՆԱ, զուտ արտահանում/ՀՆԱ),
- Գնային փոփոխականներ (ՀՆԱ դեֆլյատոր, որն իրենից ներկայացնում է տնտեսությունում ստեղծված ՀՆԱ-ի գների փոփոխությունը, և գնաճ, որը չափվում է սպառողական գների (ներառյալ սպառողական ներմուծված ապրանքների գները) ինդեքսով (ՍԳԻ)),
- Ֆինանսական համակարգի խորություն (չափվում է հետևյալ փոփոխականներով՝ փողի ագրեգատներ/ՀՆԱ, վարկեր/ՀՆԱ, ավանդներ/ՀՆԱ, ցույց է տալիս թե բանկային համակարգը որքանով է ներգրավված երկրի տնտեսական կյանքում),
- Արտաքին աշխարհի հետ տնտեսական հարաբերություններ (չափվում է հիմնականում երկրի ընթացիկ հաշվի հաշվեկշռով),
- Պետական հատվածի դիրքը տնտեսությունում (չափվում է հիմնականում պետական հատվածի ծախսերի և եկամուտների ծավալով, պետական ծախսեր/ՀՆԱ, հարկային եկամուտներ/ՀՆԱ):

Աղյուսակ 1-ում ներկայացված է տնտեսության ներկայիս և միջնաժամկետ հեռանկարային իրավիճակի հակիրճ նկարագրությունը՝ ըստ վերը նշված վեց գլխավոր տնտեսական բնութագրիչների: Միջնաժամկետ ծախսային ծրագրի այս հատվածում նկարագրված են նաև այն հիմնական գործոններն ու միտումները, որոնք պայմանավորում են աղյուսակ 1-ում նշված ցուցանիշերը և տնտեսության զարգացման հեռանկարները:

Աղյուսակ 1. Վերջին տարիների միտումներ և ՄԺԾԾ-ի հիմքում դրված հիմնական տնտեսական չափորոշիչներ

Չափորոշիչ	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
	Փաստ	Փաստ	Փաստ	Ծրագիր	Կանխ	Կանխ	Կանխ
Տնտեսական աճ (ՀՆԱ % փոփոխություն)	4.7	7.2	3.5	4.0	5.0	5.3	5.7
Սպառման մակարդակ (Սպառում/ՀՆԱ %)	96.6	101.2	103.7	101.6	100.2	99.3	98.3
Ներդրումների մակարդակ (Ներդրում/ՀՆԱ %)	27.3	25.4	21.7	21.9	21.3	21.5	22.3
ՀՆԱ դեֆլյատոր	104.3	98.8	103.2	104.0	104.0	104.0	104.0
12-ամսյա գնաճ	4.7	3.2	5.6	3.2	4.0	4.0	4.0
Բանկային համակարգի ներգրվածություն (փողի զանգված/ՀՆԱ %)	29.8	33.7	36.2	37.3	38.0	38.7	39.2
Ընթացիկ հաշիվ/ՀՆԱ %	-11.4	-12.0	-10.5	-9.8	-8.5	-7.9	-7.1

Համախառն առաջարկ

Ինչպես արդեն նշել ենք, երկրում համախառն առաջարկն իրական արտահայտությամբ չափվում է տնտեսության առանձին ճյուղերում ստեղծված ավելացված արժեքների հանրագու-

մարով, որի փոփոխությունն էլ նախորդ տարվա համեմատ գնահատվում է ՀՆԱ-ի իրական աճի¹ միջոցով: Ուստի այս բաժնում կներկայացվի տնտեսության հիմնական ճյուղերում ստեղծված ավելացված արժեքների փոփոխության դինամիկան վերջին տարիներին և ապագա ակնկալվող զարգացումները:

Վերջին տարիների միտումները, ընթացիկ իրավիճակը և կանխատեսումները

2011-2013 թվականներին համախառն ներքին արդյունքի (ՀՆԱ) միջին աճը կազմեց շուրջ 5.1 տոկոս: Ընդ որում, 2011-2013 թվականներին աճ է արձանագրվել տնտեսության բոլոր ճյուղերում, բացառությամբ շինարարության²: Նշված ժամանակահատվածում ծառայությունների հաշվին ապահովվել է տնտեսական աճի 2.2 տոկոսային կետը, իսկ իրական աճը կազմել է 5.5 տոկոս, արդյունաբերության հաշվին ապահովվել է տնտեսական աճի 1.4 տոկոսը՝ 8.4 տոկոս իրական աճի պայմաններում, իսկ գյուղատնտեսության հաշվին ապահովվել է տնտեսական աճի 1.9 տոկոսը՝ 10.2 տոկոս իրական աճի պայմաններում: Շինարարությունը միջինում նվազել է 6.1 տոկոսով՝ 0.9 տոկոսային կետով բացասական նպաստում ունենալով տնտեսական աճին:

2014 թվականի հունվար-ապրիլին գրանցվել է տնտեսական ակտիվության (ՏԱՑ)³ աճ. նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ ցուցանիշը իրական արտահայտությամբ աճել է 3.6 տոկոսով: Ընդ որում՝ տնտեսական ակտիվությանն ամենամեծ նպաստումն են ունեցել ծառայությունների ճյուղի (2.6 տոկոսային կետ⁴) և գյուղատնտեսությունը ճյուղի (1.4 տոկոսային կետ) համախառն թողարկումների իրական աճերը: Շինարարությունը համեստ (0.1 տոկոսային կետ) նպաստում է ունեցել տնտեսական ակտիվության աճին, իսկ արդյունաբերության նպաստումը՝ 0.4 տոկոսային կետով բացասական է:

Կանխատեսում: ՀՀ տնտեսության 2014 թվականի առաջին ամիսների զարգացումները և համաշխարհային տնտեսությունում աճի կանխատեսումները (տես՝ Ներդիր 1-ը) հիմք են հանդիսացել 2014 թվականի տնտեսական աճի տեմպի կանխատեսման համար: 2014 թվականի համար ծրագրված է 4.0 տոկոս տնտեսական աճ, իսկ 2015-2017 թվականների իրական ՀՆԱ-ի տարեկան աճը կանխատեսվել է համապատասխանաբար՝ 5.0, 5.3 և 5.7 տոկոսի չափով, որին հիմնականում կնպաստեն ծառայությունների և արդյունաբերության ճյուղերը (նպաստումը. ՀՆԱ-ի միջին 5.3 տոկոս աճին կկազմի համապատասխանաբար 2.1 և 1.2 տոկոսային կետ): Միջնաժամկետ կանխատեսումների համար հիմք են հանդիսացել տնտեսության զարգացման արձա-

¹ ՀՆԱ-ի իրական աճ ասելով հասկանում ենք տնտեսությունում ստեղծված ՀՆԱ-ի ծավալային աճը՝ առանց գնային փոփոխության:

² Սույն պարբերության ցուցանիշները վերաբերում են տնտեսության ճյուղերում ստեղծված ավելացված արժեքին:

³ 2011 թվականից ՀՀ Ազգային վիճակագրական ծառայությունը ամսական ՀՆԱ-ից անցում է կատարել ՏԱՑ-ի հաշվարկմանը: Ի տարբերություն Ազգային հաշիվների մեթոդաբանությամբ հաշվարկվող ՀՆԱ ցուցանիշի (որն ունի եռամսյակային և տարեկան պարբերականություն) ամսական ՏԱՑ-ը բնութագրում է տնտեսությունում ապրանքների և ծառայությունների թողարկման ծավալների փոփոխությունը, այլ ոչ թե ավելացված արժեքի փոփոխությունը: Բացի այդ, ամսական ՏԱՑ-ը չի ընդգրկում արտադրանքի զուտ հարկերը և ֆինանսական միջնորդության անուղղակիորեն չափվող ծառայությունները (ՖՄԱԶՄ), որոնք ներառվում են եռամսյակային և տարեկան ՀՆԱ-ի արտադրական եղանակով հաշվարկներում:

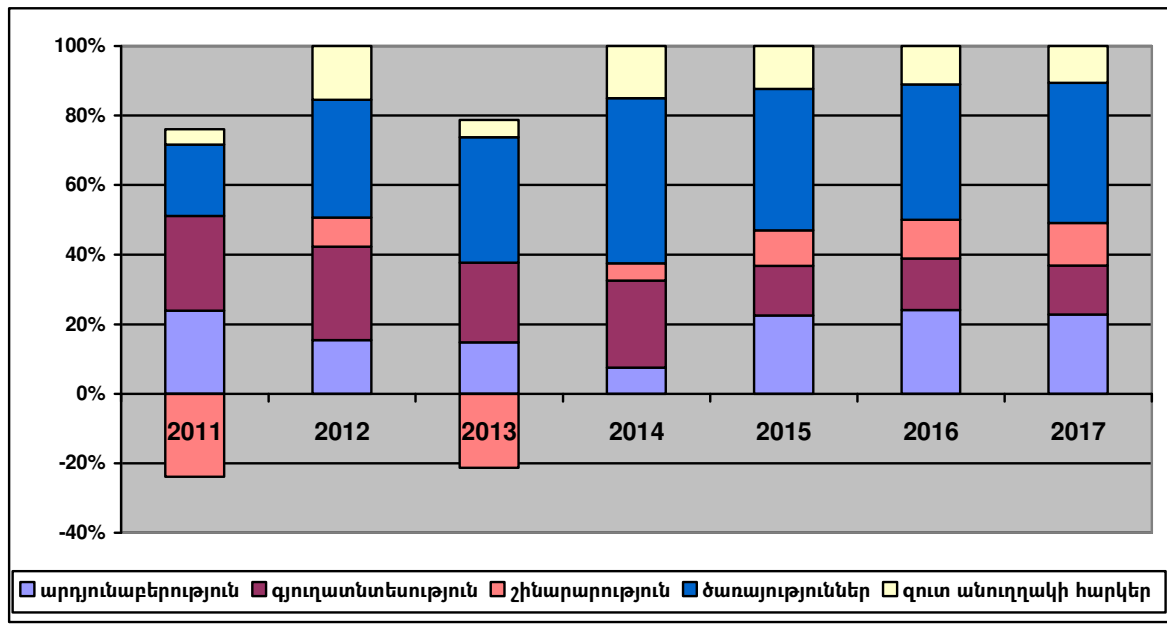
⁴ ՏԱՑ-ի աճին ճյուղերի նպաստումները ՀՀ ֆինանսների նախարարության գնահատականներն են:

նագրված միտումներն ու առանձնահատկությունները, միջազգային կազմակերպությունների կողմից ներկայացված համաշխարհային տնտեսության վերաբերյալ սպասումներն ու վերլուծությունները, ինչպես նաև ճյուղային նախարարությունների կողմից ներկայացված միջնաժամկետ պետական քաղաքականության ուղղությունները:

Աղյուսակ 2. ՀՆԱ-ի իրական աճն ըստ տնտեսության ճյուղերի

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
	Փաստ	Փաստ	Փաստ	Ծրագիր	Կանխ	Կանխ	Կանխ
Արդյունաբերություն	13.6	6.3	5.4	2.0	6.8	7.4	7.4
Գյուղատնտեսություն	14.0	9.5	7.2	5.0	3.8	3.9	4.1
Շինարարություն	-12.2	4.8	-10.8	2.0	4.8	5.4	6.8
Ծառայություններ	4.7	6.3	5.6	4.6	4.9	5.1	5.5
Արտադրանքի հարկեր (հանած սուբսիդիաներ)	3.8	9.9	2.8	5.0	4.8	4.9	5.1
Ընդամենը ՀՆԱ	4.7	7.2	3.5	4.0	5.0	5.3	5.7

Գծապատկեր 1. Տնտեսության առանձին ճյուղերում արձանագրված և կանխատեսվող իրական աճին նպաստման չափերը

Արդյունաբերություն

Աղյուսակ 2-ից կարելի է նկատել, որ 2011-2013 թվականների արդյունաբերության ճյուղի ավելացված արժեքի իրական աճի բավականին բարձր է եղել և ճյուղում միջին հաշվով գրանցվել է 8.4 տոկոս աճ: Հատկանշական է, որ ճգնաժամից հետո արդյունաբերության ճյուղն ամենաբազմ է վերականգնվել և այժմ գերազանցում է նախաճգնաժամային մակարդակը 29%-ով: Արդյունաբերության նշված աճը էապես պայմանավորված էր հիմնականում ճգնաժամից հետո համաշխարհային պահանջարկի վերականգնմամբ, ինչպես նաև արտահանմանն ուղղված արդյունաբերական նոր քաղաքականությամբ: Ընդ որում՝ արդյունաբերության աճին ամենամեծ նպաստումն է ունեցել մշակող արդյունաբերությունը՝ արդյունաբերության վերը նշված 8.4 տոկոս աճին նպաստելով 4.8 տոկոսային կետով, որին բացի նշված գործոններից նպաստել է նաև տնօրինվող եկամտի միջինում 5.6 տոկոս աճը: Հանքարդյունաբերության ոլորտը հաջորդ մեծ՝ 1.9 տոկոսային կետով նպաստումն է ունեցել արդյունաբերության աճին և նշված ժամանակահատվածում արձանագրել է բարձր աճի ցուցանիշը՝ միջինում 11.8 տոկոս: Էլեկտրաէներգիայի

արտադրությունը միջինում 8.3 տոկոս աճի ցուցանիշ է արձանագրել 2011 թվականից՝ պայմանավորված ՋԷԿ-երում իրականացված խոշորածավալ ներդրումներով և Իրանի իսլամական հանրապետություն արտահանման ծավալներով՝ չնայած 2013 թվականի գազի և էլեկտրաէներգիայի գնի թանկացումն իր ազդեցությունն է թողել ճյուղի վրա և ոլորտում արձանագրվել է 0.6 տոկոս անկում:

2013 թվականի հունվար-ապրիլին արձանագրվել է արդյունաբերական արտադրանքի համախառն թողարկման ծավալների 1.6 տոկոս իրական նվազում: Վերջինիս հիմնականում նպաստել է մշակող արդյունաբերության 2.8 տոկոս անկումը՝ պայմանավորված հիմնականում սննդամթերքի արտադրության, խմիչքների արտադրության, ոսկերչական և պատրաստի մետաղե արտադրատեսակների արտադրության համապատասխանաբար՝ 7.4, 4.2, 40.6 և 23.2 տոկոս նվազմամբ: Հանքագործական արդյունաբերությունը նույնպես բացասական է նպաստել արդյունաբերության աճին, որը կրում է մետաղների գների նվազման ազդեցությունը: Արդյունաբերական արտադրանքի իրական աճին դրական նպաստում են ունեցել էլեկտրաէներգիայի արտադրության 3.4 և ջրամատակարարման 6.2 տոկոս աճը:

Կանխատեսում: Արդյունաբերության ճյուղում ավելացված արժեքի աճը ակնկալվում է, որ տարեվերջին իրական արտահայտությամբ կկազմի առնվազն 2.0 տոկոս, իսկ 2015-2017 թվականներին կդրսևորի միջինում 7.2 տոկոս աճ, որը համահունչ կլինի հանքարդյունաբերության ոլորտում և մշակող արդյունաբերության մի շարք ենթաճյուղերում ներդրումների աճին⁵, բնակչության տնօրինվող եկամուտների կանխատեսվող աճի պայմաններում ներքին պահանջարկի աճին և վերջապես՝ արտահանմանն ուղղված արդյունաբերական քաղաքականությանը: Արդյունաբերության միջնաժամկետ կանխատեսման համար հիմք է հանդիսացել համաշխարհային պահանջարկի աճի վերաբերյալ միջազգային կազմակերպությունների գնահատականները, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության կողմից տնտեսական խթանմանն ուղղված պետական կարգավորման միջոցառումների վերաբերյալ գնահատականները:

Գյուղատնտեսություն

2011-2013 թվականներին ճյուղում արձանագրվել են բավականին բարձր աճի ցուցանիշներ, որը միջինում կազմել է 10.2%:

2014 թվականի հունվար-ապրիլին գյուղատնտեսության և ձկնորսության համախառն թողարկումն իրական արտահայտությամբ աճել է 5.2 տոկոսով⁶, որը զուգակցվել է անասնաբուծության և ձկնորսության 4.9 և 20.2 տոկոս աճերով: Բուսաբուծության ճյուղում գրանցվել է 1.5 տոկոս անկում: Տարվա առաջին չորս ամիսներին գյուղատնտեսության մեջ գերակշռող է

⁵ Հիմնականում դա պայմանավորված է կառավարության կողմից իրականացվող ներդրումների խրախուսման քաղաքականությամբ՝ ներդրումային բնույթի ծրագրերի համար ԱԱՀ-ի արտոնյալ պայմանների տրամադրմամբ:

⁶ Ենթաճյուղերի նպաստումների ցուցանիշները այս և հաջորդ ճյուղերի համար հաշվարկվել են ՀՀ ֆինանսների նախարարության կողմից՝ ՀՀ ԱՎԾ ամսական ցուցանիշների պաշտոնական հրապարակումների հիման վրա:

անասնաբուժական արտադրանքի տեսակարար կշիռը, որտեղ 6.7, 6.2 և 4.7 տոկոս աճի ցուցանիշներ են արձանագրվել համապատասխանաբար ձվի, մսի և կաթի արտադրության ենթաճյուղում: Ձկնորսությունն իրական արտահայտությամբ աճել է 36.1 տոկոսով:

Կանխատեսում: 2014 թվականի տարեվերջին ակնկալվում է գյուղատնտեսության իրական աճ շուրջ 5.0 տոկոսի շրջանակներում: 2015-2017 թվականներին ճյուղի միջին աճը կկազմի շուրջ 4.0 տոկոս, որի համար հիմք են հանդիսացել ճյուղի զարգացմանն ուղղված կառավարության կողմից իրականացվող⁷ ծրագրերի ակնկալվող արդյունքները ու նախորդ տարիներին դրսևորած զարգացման միտումները:

Շինարարություն

Շինարարության ճյուղը ճգնաժամից հետո արձանագրած խոշոր անկումից հետո 2011-2013 թվականներին չվերականգնվեց, այլ շարունակեց անկում ապրել՝ միջինում կազմելով 6.1%: Շինարարության ծավալների նման անկումն ըստ ֆինանսավորման աղբյուրների հիմնականում պայմանավորված է կազմակերպությունների միջոցների հաշվին, միջազգային վարկերի և մարդասիրական միջոցների հաշվին իրականացվող շինարարության ծավալների կրճատմամբ:

2014 թվականի հունվար-ապրիլին շինարարության ծավալները իրական արտահայտությամբ նախորդ տարվա նույն ժամանակաշրջանի նկատմամբ աճել են 0.7 տոկոսով: Շինարարության ծավալների աճին հիմնականում նպաստել է միջազգային վարկերի միջոցների հաշվին իրականացվող շինարարության 66.6 տոկոս աճը: Չնայած պետական բյուջեի միջոցների հաշվին իրականացված շինարարության ծավալի 10.9 տոկոս նվազմանը՝ այն, այնուամենայնիվ, ունեցել է դրական նպաստում: Դրական նպաստում է ունեցել նաև մարդասիրական օգնության միջոցների հաշվին իրականացվող շինարարության ծավալների աճը (16.1%-ով): Բացասական նպաստում են ունեցել բնակչության միջոցների հաշվին իրականացված շինարարության ծավալների (32.9%-ով), համայնքների միջոցների հաշվին իրականացված շինարարության ծավալների (57.5%-ով) և կազմակերպությունների միջոցների հաշվին իրականացված շինարարության ծավալների (21.0%-ով) կրճատումները:

Շինարարությունում միջոցներն ըստ տնտեսության ճյուղերի հիմնականում ուղղվել են անշարժ գույքի հետ կապված գործունեությանը՝ 25.3 տոկոս, էլեկտրականության, գազի, գոլորշու և լավորակ օդի մատակարարմանը 11.5 տոկոս և տրանսպորտի 10.7 տոկոս: Հաջորդ մեծ մասնաբաժին ունեցողները. տեղեկատվության և կապի (7.1%) ու մշակող արդյունաբերության (6.5%) ճյուղերն են:

⁷ Վարկերի տոկոսադրույքների սուբսիդավորման, գյուղատնտեսական մթերքների իրացման շղթայի ապահովման, ցորենի և գարու սերմնաբուծության և սերմնարտադրության, օրգանական գյուղատնտեսության զարգացման, տեղական կենսապարարտանյութերի զարգացման, գյուղատնտեսական տեխնիկայի վերազինման ծրագրեր:

Կանխատեսում: Շինարարության ճյուղի ավելացված արժեքի աճը 2014 թվականին կկազմի շուրջ 2.0 տոկոս, իսկ միջնաժամկետում՝ շուրջ 5.7 տոկոս: Ծյուղի վերականգնումը կլինի աստիճանական և կնախանջի տնտեսության մեջ կառուցվածքային փոփոխություններին նպաստակաուղղված տնտեսական նոր քաղաքականության ուղղությունը: Ընդ որում՝ շինարարության կանխատեսման հիմքում դրված է այն ենթադրությունը, որ ներդրումները ի հեճուկս բնակարանաշինության շարունակելու են ուղղվել արտադրողական ներդրումներին, որը համահունչ կլինի տնտեսության զարգացման նոր ավելի դիվերսիֆիկացված մոդելին:

Ծառայություններ

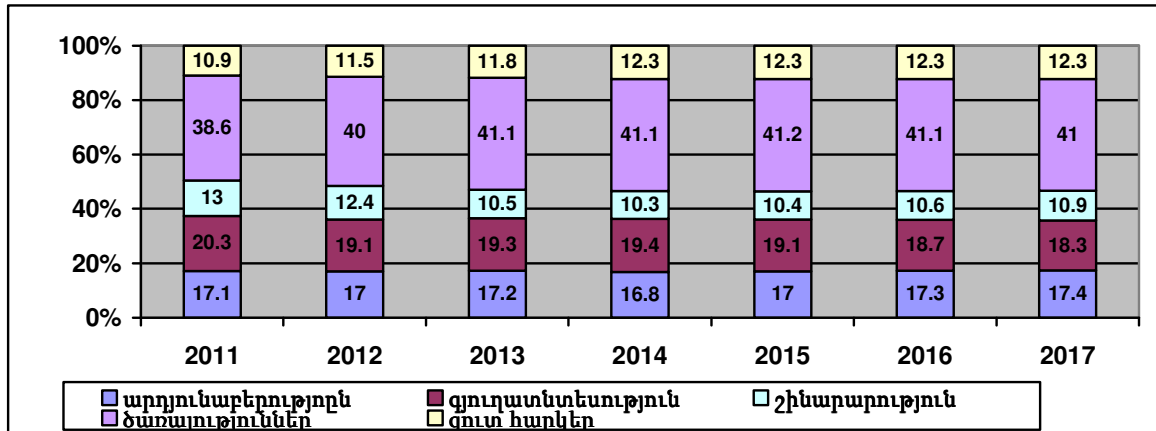
2011-2013 թվականներին ծառայությունների ոլորտի ավելացված արժեքի միջին իրական աճը կազմել է 5.5 տոկոս, որը հիմնականում պայմանավորված էր ֆինանսական և ապահովագրական գործունեության ու առևտրի ենթաճյուղերի աճերով:

2014 թվականի հունվար-ապրիլ ամիսների ընթացքում մատուցված ծառայությունների ծավալը 2013 թվականի համապատասխան ժամանակահատվածի նկատմամբ իրական արտահայտությամբ աճել է 2.8 տոկոսով, որին հիմնականում նպաստել է մշակույթի, զվարճությունների և հանգստի ծառայությունների (1.5 տոկոսային կետ) 28.7 տոկոս աճը: Մեծ նպաստում են ունեցել նաև անշարժ գույքի հետ կապված գործունեության (0.5 տոկոսային կետ), տրանսպորտի (0.3 տոկոսային կետ), մասնագիտական, գիտական և տեխնիկական գործունեության (0.3 տոկոսային կետ) և առողջապահության և բնակչության սոցիալական սպասարկման (0.2 տոկոսային կետ) ծառայությունները: Իսկ ֆինանսական և ապահովագրական գործունեության նպաստումը բացասական է եղել (-0.3 տոկոսային կետ): 2014 թվականի հունվար-ապրիլ ամիսներին առևտրի շրջանառությունը 2013 թվականի համապատասխան ժամանակահատվածի նույն ցուցանիշի նկատմամբ, իրական արտահայտությամբ աճել է 5.4 տոկոսով, որին հիմնականում նպաստել է մեծածախ առևտրի աճը (4.0 տոկոսային կետ):

Կանխատեսում: 2014 թվականին հաշվի առնելով ընթացիկ զարգացումները ՀՆԱ-ի կայուն աճի միտումներին համահունչ տարեվերջին ակնկալվում է 4.6 տոկոս իրական աճ, իսկ 2015-2017 թվականներին տնտեսության կայուն զարգացմանը համամասնորեն ճյուղի աճը կկազմի միջինում 5.2 տոկոս: Ծառայությունների կանխատեսման հիմքում ընկած է այն ենթադրությունը, որ ծառայությունները պետք է առնվազն համահունչ լինեն ՀՆԱ-ի աճին, քանի որ Հայաստանի զարգացման նոր տնտեսական մոդելը ենթադրում է առավելապես ծառայությունների դիվերսիֆիկացում և աճ⁸:

⁸ Աշխարհի զարգացած երկրները իրենց տնտեսական զարգացման ճանապարհին աստիճանաբար մեծացրել են հատկապես ծառայությունների մասնաբաժինը:

Գծապատկեր 2 Ոլորտների տեսակարար կշիռները 2011-2017 թվականներին

Աշխատանքի շուկա: 2011-2013 թվականներին գործազրկության մակարդակը հանրապետությունում միջինում կազմել է 17.3⁹ տոկոս՝ ունենալով նվազման միտում:

2011-2013 թվականներին միջին ամսական անվանական աշխատավարձը հանրապետությունում միջինում աճել է 5.3 տոկոսով: 2013 թվականին հունվար-դեկտեմբերին տնտեսության պետական և ոչ պետական հատվածներում միջին աշխատավարձը¹⁰ համապատասխանաբար կազմել է՝ 120623 և 185630 դրամ, իսկ միջին աշխատավարձը՝ 151099 դրամ: Հատկանշական է, որ 2011-2013 թվականների զարգացումների արդյունքում աշխատանքի արտադրողականությունն աճել է շուրջ 7.9 տոկոսով:

2014 թվականի հունվար-ապրիլին միջին ամսական անվանական աշխատավարձը նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածում գրանցված ցուցանիշի նկատմամբ աճել է 7.2 տոկոսով¹¹ կազմելով 159511 դրամ: Միջին ամսական անվանական աշխատավարձի ցուցանիշները պետական և ոչ պետական հատվածներում աճել են 6.0 և 8.5 տոկոսով՝ կազմելով համապատասխանաբար 138493 և 190155 դրամ: Նշված ժամանակահատվածում իրական աշխատավարձը աճել է 2.5 տոկոսով:

Կանխատեսում: Տնտեսության զարգացումներին համահունչ, ինչպես նաև հաշվի առնելով ընթացիկ տարվա միտումները 2014 թվականին կանխատեսվում է գործազրկության մակարդակի նվազում: Միջնաժամկետում տնտեսական ակտիվության աճին զուգընթաց գործազրկության

⁹ 2012 թվականի փետրվար ամսից ՀՀ ԱՎԾ-ն անցում է կատարվել տնային տնտեսությունների կենսամակարդակի ամբողջացված հետազոտության արդյունքների հիման վրա աշխատանքի շուկայի ցուցանիշների հաշվարկմանը:

¹⁰ Հաշվարկում ընդգրկված 2013թ. միջին ամսական անվանական աշխատավարձի ցուցանիշը նախնական է, որում ներառված չեն փոքր և գերփոքր կազմակերպությունների ցուցանիշները: ՀՀ ԱՎԾ պաշտոնական տվյալների հանաձայն 2013թ.-ից աշխատավարձի ցուցանիշներում ներառված է նաև զինվորականների աշխատավարձը:

¹¹ Սույն և դրան հաջորդող ցուցանիշները հաշվարկվել են ելնելով 01.01.2013թ.-ից ուժի մեջ մտած "Եկամտային հարկի մասին" ՀՀ օրենքին (<O-246) համապատասխան, 2013թ.-ից աշխատավարձի ցուցանիշը նախորդող ժամանակագրական շարքի հետ համադրելի դարձնելու նպատակով, նախորդ տարվա համապատասխան ցուցանիշները վերահաշվարկվել են ըստ գործող մեթոդաբանության՝ գործատուի կողմից նախկինում վճարվող պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարի հաշվարկային (պայմանականորեն) դրույքաչափերը կիրառելու մեթոդով:

մակարդակի աստիճանական նվազման միտումը կպահպանվի: Տնտեսության զարգացումները կկլանվեն բնակչության զբաղվածության կողմից այնպես, որ ապահովվի տնտեսության արտադրողականության աստիճանական բարելավում՝ աշխատանքի արտադրողականության աճը միջնաժամկետ հատվածում միջին հաշվով կկազմի շուրջ 4.4 տոկոս:

Համախառն պահանջարկ

Համախառն պահանջարկը հիմնականում պատկերացում է տալիս տնտեսությունում ստեղծված եկամուտների ծախսման ուղղությունների վերաբերյալ: Համախառն պահանջարկը կազմված է ներքին և արտաքին պահանջարկներից: Ներքին պահանջարկը տեղեկատվություն է տալիս, թե ձևավորված եկամուտներն ուղղակի սպառման են ուղղվելու, թե ներդրվելու են տնտեսության մեջ: Նշվածը հիմնականում բնութագրվում է պետական և մասնավոր հատվածների կողմից ստեղծված ընդհանուր եկամտում սպառման բաղադրիչներով, սպառում/ՀՆԱ, ներդրում/ՀՆԱ: Իսկ արտաքին պահանջարկը տեղեկատվություն է տալիս գործընկեր երկրների կողմից մեր ապրանքների և ծառայությունների վրա կատարված ծախսումների մասին:

Վերջին տարիների միտումները, ընթացիկ իրավիճակը և կանխատեսումները

2011-2013 թվականների տնտեսական աճը որակապես տարբերվում է տնտեսության նախաճգնաժամային զարգացումներից՝ պայմանավորված այն հանգամանքով, որ եթե նախկինում տնտեսական աճը գերազանցապես պայմանավորված է եղել ներքին պահանջարկով, ապա 2011-2013 թվականներին՝ արտաքին պահանջարկով:

Համախառն սպառում: 2011-2013 թվականներին վերջնական սպառումը իրական արտահայտությամբ միջինում աճել է 4.6 տոկոսով՝ ՀՆԱ-ի միջինում 5.1 տոկոս աճի պայմաններում: Չնայած 2013 թվականին վերջնական սպառման իրական աճը համահունչ է եղել ՀՆԱ-ի և տնօրինվող եկամտի իրական աճի միտումներին, միջինում այն զիջել է ՀՆԱ-ի իրական աճին:

Համախառն պահանջարկի կառուցվածքում սպառման մասնաբաժինը աճել է՝ 2011-2013 թվականներին միջինում կազմելով 100.5 տոկոս: Սպառման կառուցվածքում պետական և մասնավոր սպառման տեսակարար կշիռները միջինում կազմել են համապատասխանաբար՝ 13.4 և 87.1 տոկոս:

Կանխատեսում: Մինչև տարեվերջ ՀՆԱ-ի կանխատեսված 4.0 տոկոս աճի պարագայում կունենանք սպառման ավելի համեստ՝ շուրջ 2.7 տոկոս աճ: 2015-2017 թվականներին, կապված տնտեսության զարգացման և արտաքին աշխարհից ներհոսող մասնավոր տրանսֆերտների ակնկալվող աճի հետ կանխատեսվում է սպառման աճ միջինում 4.2 տոկոսի չափով:

Համախառն ներդրումներ: 2011-2013 թվականներին իրական կապիտալ ներդրումները միջինում նվազել են 5.4 տոկոսով: Ընդ որում՝ պետական ներդրումները միջինում նվազել են 9.6 տոկոսով, իսկ մասնավոր ներդրումները՝ 4.3 տոկոսով: Հատկանշական է, որ չնայած մասնավոր ներդրումները նվազել են, սակայն դրանց կառուցվածքում աճել են արտադրողական ներդրումները, որոնք ուղղված են տնտեսության իրական հատվածի հեռանկարային աճին և նվազել են հատկապես բնակարանաշինությանն ուղղված ներդրումները:

Կանխատեսում: 2014 թվականին կանխատեսվում է կապիտալ ներդրումների 4.9 տոկոս աճ՝ պայմանավորված պետական ներդրումների 16 տոկոս աճով: Միջնաժամկետում ներդրումները կդրսևորեն աճի միտում՝ միջինում 4.5 տոկոսի չափով, որը հիմնականում կպայմանավորվի արտադրողական բնույթի ներդրումներով՝ հիմքեր ստեղծելով ապագա կայուն աճի համար:

Զուտ արտահանում: 2011-2013 թվականներին արտահանման իրական ծավալներն ավելացել են միջինում 13.1 տոկոսով, որը պայմանավորված է համաշխարհային տնտեսությունում պահանջարկի աստիճանական վերականգնմամբ, արտահանվող ապրանքների մրցունակության բարձրացմամբ, ինչպես նաև արտահանման խրախուսմանն ուղղված՝ կառավարության կողմից ձեռնարկված գործողություններով: Իսկ ներմուծումը նվազել է՝ 1.2 տոկոսով:

Կանխատեսում: 2014 թվականի վերջին իրական արտահայտությամբ կունենանք ներմուծման 3.5 և արտահանման 7.9 տոկոս աճ: 2015-2017 թվականներին, պայմանավորված համաշխարհային տնտեսության զարգացումներով, որը կարտահայտվի մեր տնտեսության արտադրանքի նկատմամբ արտաքին պահանջարկի մեծացմամբ, կանխատեսվում է արտահանման ծավալների միջին աճ 7.9 տոկոսի և ներմուծման ծավալների՝ 2.8 տոկոսի չափով:

Աղյուսակ 3. ՀՆԱ-ի ծախսային բաղադրիչների իրական աճերը (տոկոս)

	2011	2012	2013	2014*	2015*	2016*	2017*
Սպառում	2.6	7.7	3.6	2.7	3.5	4.4	4.7
Ներդրում	-5.2	0.5	-11.5	4.9	1.2	4.3	8.0
Արտահանում	14.7	8.4	16.3	7.9	8.6	7.9	7.4
Ներմուծում	-1.4	-2.8	0.7	3.5	2.4	2.8	3.2
Ընդամենը ՀՆԱ	4.7	7.2	3.5	4.0	5.0	5.3	5.7

Աղյուսակ 4. Ծախսային բաղադրիչների տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ի կազմում

	2011	2012	2013	2014*	2015*	2016*	2017*
Սպառում	96.6	101.2	103.7	101.6	100.2	99.3	98.3
Ներդրումներ	27.3	25.4	21.7	21.9	21.3	21.5	22.3
Զուտ արտահանում, այդ թվում	-23.6	-24.8	-23.6	-22.4	-21.3	-20.2	-19.2
Արտահանում	23.8	24.6	27.0	27.4	27.8	28.2	28.5
Ներմուծում	47.4	49.3	50.6	49.8	49.0	48.4	47.7
Վիճ. շեղում	-0.3	-1.8	-1.8	-1.7	-0.9	-1.3	-2.1
Ընդամենը ՀՆԱ	100	100	100	100	100	100	100

ՀՆԱ-ի ծախսային կառուցվածքում ներդրումների կշիռը աճում է 2014թ.՝ միջնաժամկետում կայունանալով 22.3 տոկոսի շուրջ՝ ընդ որում բնակարանային շինարարությունը կունենա նվազման, իսկ արտադրական ոլորտում իրականացվող շինարարությունը աճի միտում: Միաժամանակ, արտահանման կշիռը ունենալու է շարունակական աճի միտում:

Արդյունքում միջնաժամկետ կանխատեսումներում ամբողջական պահանջարկի աճի մի զգալի մասը պայմանավորված է լինելու արտաքին պահանջարկով՝ 5.3 տոկոս ՀՆԱ-ի միջին աճին շուրջ 2.0 տոկոսային կետով կնպաստի արտահանման աճը:

Գնային փոփոխականներ

Տնտեսությունում գների մակարդակը բնութագրվում է սպառողական գների ինդեքսով (ՍԳԻ) կամ ՀՆԱ դեֆլյատորով: Իսկ դրանց փոփոխությունները ցույց են տալիս տնտեսությունում նկատվող գնաճի կամ գնանկման միտումները: ՍԳԻ-ն ցույց է տալիս որոշակի սպառողական ապրանքների զամբյուղի գների վարքագիծը, իսկ ՀՆԱ դեֆլյատորը՝ միայն մեր տնտեսությունում ստեղծված ապրանքների և ծառայությունների գների վարքագիծը:

Վերջին տարիների միտումները, ընթացիկ իրավիճակը և կանխատեսումները

ՍԳԻ. 2011 թվականի երկրորդ կեսից 12-ամսյա գնաճը շարունակաբար նվազեց և տարեվերջին ձևավորվեց 4 տոկոս նպատակային ցուցանիշի +1.5 տոկոսային կետ տատանումների թույլատրելի միջակայքում՝ կազմելով 4.7 տոկոս: Վերջինիս նպաստեցին ինչպես տարեսկզբին ԿԲ-ի դրամավարկային պայմանների խստացումը և տարվա ընթացքում իրականացված զսպողական հարկաբյուջետային քաղաքականությունը, այնպես էլ գյուղատնտեսության ճյուղում առաջարկի վերականգնումը և արտաքին աշխարհից փոխանցվող գնաճային ճնշումների թուլացումը:

2012 թվականի տարեվերջին 12-ամսյա գնաճը ձևավորվեց 4 տոկոս նպատակային ցուցանիշի -1.5 տոկոսային կետ տատանումների թույլատրելի միջակայքում՝ կազմելով 3.2 տոկոս: Ցածր գնաճային միջավայրը պայմանավորվել է գերազանցապես պարենային ապրանքների գների անկմամբ, որի կառուցվածքում զգալի նվազում է դիտվել գյուղատնտեսական ապրանքների (մասնավորապես՝ «Բանջարեղեն և կարտոֆիլ» և «Միրգ» ապրանքախմբերի) գներում: Սակայն որոշ պարենային ապրանքների գներում նկատվել է նաև աճի միտում, մասնավորապես՝ ներքին գների վրա ազդեցություն է ունեցել ցորենի միջազգային գների աճը՝ հանգեցնելով «Հացամթերք» ապրանքախմբի գների աճին:

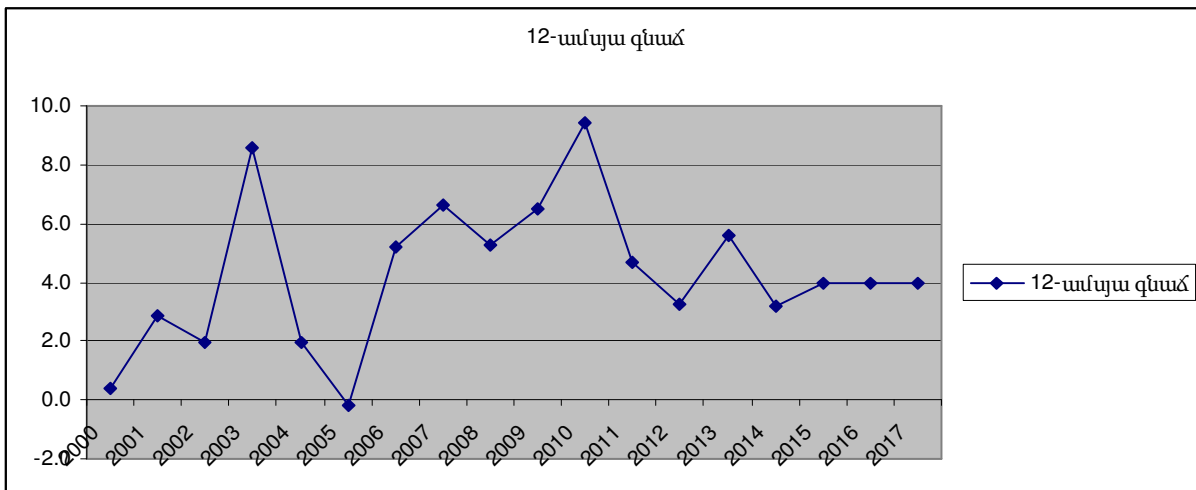
2013 թվականի երկրորդ կեսից 12-ամսյա գնաճը դուրս է եկել թիրախային մակարդակից և օգոստոս ամսին հասել նախորդ երկու տարվա կտրվածքով ամենաբարձր 9.3 տոկոս մակար-

դակի: Վերջինս հիմնականում պայմանավորված էր էներգակիրների սակագների աճով, ինչպես նաև «Բանջարեղեն և կարտոֆիլ» և «Հացամթերք» ապրանքախմբերի գնաճով: Սակայն հարկաբյուջետային և դրամավարկային քաղաքականությունների կորրոկցիաները և հաշվեկշռված իրականացման շնորհիվ գնաճը մեղմվել է և տարեվերջին մոտեցել թույլատրելի միջակայքի վերին սահմանին՝ 5.6 տոկոս:

2014 թվականի ապրիլին արձանագրված 4.4 տոկոս 12-ամսյա գնաճը հիմնականում պայմանավորվել է պարենային ապրանքների (ներառյալ ոգելից խմիչքը և ծխախոտը) գների՝ 3.1 տոկոս (նպաստումը գնաճին՝ 1.6 տոկոսային կետ), ոչ պարենային ապրանքների գների՝ 1.8 տոկոս (նպաստումը գնաճին՝ 0.09 տոկոսային կետ) և ծառայությունների սակագների 8.5 տոկոս (նպաստումը գնաճին՝ 2.6 տոկոսային կետ) աճով:

Կանխատեսում: 2014 թվականը բնորոշվում է գնաճային ռիսկերի թե՛ արտաքին, թե՛ ներքին անորոշություններով: Ըստ այդմ՝ կանխատեսվում է, որ 12-ամսյա գնաճի ցուցանիշը գնալով կնվազի և տարվա երրորդ եռամսյակում կգտնվի 4% (+/-1.5) տոկոսային կետ գնաճի տատանումների թույլատրելի միջակայքի ստորին սահմանին մոտ: Տարվա երկրորդ կեսին հնարավոր են գնաճի՝ ստորին սահմանից բարձրացման ռիսկեր՝ պայմանավորված էլեկտրաէներգիայի սակագների հնարավոր աճով և հատկապես վերջինիս՝ գնաճի վրա ունեցած երկրորդային ազդեցությամբ: Տարեվերջում կանխատեսվում է գնաճային միջավայրի կայունացում՝ շնորհիվ հարկաբյուջետային և դրամավարկային ծրագրերի կորրոկցիաների և խթանող ազդեցության: 2015-2017 թվականներին կանխատեսվող 12-ամսյա գնաճը ևս կպահպանվի նպատակային թիրախի 4% (+/-1.5) տոկոս տատանման թույլատրելի միջակայքում:

Գծապատկեր 3. 2000-2017 թվականների 12-ամսյա գնաճի դինամիկան

Դեֆլյատոր: ՀՆԱ ինդեքս դեֆլատորը 2011-2013 թվականներին եղել է միջինում 102.1 տոկոս՝ գտնվելով բավականին ցածր մակարդակում: Դեֆլատորի աճին հիմնականում նպաստել է ծառայությունների գների ինդեքսը, որն աճել է միջինում 3.5 տոկոսով: Հաջորդ համեմատաբեր մեծ նպաստումն ունեցել է արդյունաբերության գների ինդեքսը. որը պամանավորված է էլեկտրաէներգիայի դեֆլատորի միջինում 15.6 տոկոս աճով: Գյուղատնտեսության գները փոքր նպաստում են ունեցել դեֆլատորի աճին՝ միջինում աճելով 2.1 տոկոսով: Շինարարության դեֆլատորը բացասական նպաստում է ունեցել դեֆլատորի աճին՝ միջինում նվազելով 2.9 տոկոսով:

2014 թվականի առաջին եռամսակում նախորդ տարվա ցածր գնային միջավայրը պահպանվել է և արձանագրվել է դեֆլատորի համեստ՝ 0.9 տոկոս աճի ցուցանիշ: Ընդ որում՝ շինարարության դեֆլատորը նվազել է 1.8 տոկոսով, արդյունաբերության և ծառայությունների գները՝ 2.0 տոկոսով: Գյուղատնտեսության դեֆլատորը ցածր՝ 0.7 տոկոս աճ է ունեցել:

Կանխատեսում: Մինչև տարեվերջ կանխատեսում ենք ՀՆԱ-ի դեֆլատորի 104.0 տոկոս: Միջնաժամկետում նույնպես դեֆլատորի միջին աճը կկազմի 4 տոկոս:

Ֆինանսական շուկա

Ֆինանսական շուկաները բնութագրվում են մի շարք ցուցանիշների համախմբով: Սակայն, այս բաժնում կներկայացվեն հիմնականում երկու ցուցանիշ՝ առաջինը ֆինանսական միջնորդության խորությունն է և երկրորդը՝ ֆինանսական շուկայում ձևավորված տոկոսադրույքները:

Ֆինանսական միջնորդության խորության ցուցանիշը բնութագրում է, թե ֆինանսական ինստիտուտները (բանկեր, վարկային կազմակերպություններ, ներդրումային ընկերություններ և այլն) ինչ չափով են ներգրավված տնտեսություն մեջ:

Ֆինանսական շուկայում ձևավորված տոկոսադրույքներն ազատ մրցակցության պայմաններում ցույց են տալիս, թե ինչքան է փողի գինը՝ հաշվի առած ֆինանսական շուկայի մասնակիցների կողմից գնահատվող տարբեր ռիսկերի աստիճանը: Գնաճի տրված մակարդակի պայմաններում եթե տոկոսադրույքները բարձր են, ապա ռիսկայնության աստիճանը բարձր է, կամ հակառակը:

Այսինքն՝ ֆինանսական շուկայի միջոցով կարգավորվում է փողի նկատմամբ առաջարկը և պահանջարկը (փողի զանգված, փողի բազա) և դրա գինը (բանկային տոկոսադրույք) տնտեսական գործունեություն ծավալողների համար: Այդ տեսանկյունից, ֆինանսական կայունությունը մակրոտնտեսական կայունության պահպանման տեսանկյունից ունի կարևոր նշանակություն:

Վերջին տարիների միտումները. ընթացիկ իրավիճակը և կանխատեսումները

2012-2013 թվականներին տնտեսության աճի կայունացմանը զուգահեռ փողի զանգվածի միջին աճը կազմել է 17.1 տոկոս: Ընդ որում՝ նույն ժամանակահատվածների համար փողի զանգվածում բանկային համակարգից դուրս կանխիկը միջինում աճել է 5.0 տոկոսով, դրամային ավանդները՝ 22.5 տոկոսով, իսկ արտարժույթային ավանդները՝ 22.3 տոկոսով:

2012-2013 թվականներին փողի բազայի միջին աճը կազմել է 15.9 տոկոս: Ընդ որում՝ նշված ժամանակահատվածի համար ԿԲ-ից դուրս կանխիկը և դրամով պարտադիր պահուստները միջինում աճել են համապատասխանաբար՝ 5.9 և 11.7 տոկոսով, իսկ պարտադիր պահուստները արտարժույթով՝ 80.7 տոկոսով:

Վերջին տարիներին առևտրային բանկերի կողմից ռեզիդենտներին և ոչ ռեզիդենտներին տրամադրված վարկերի կշիռը ՀՆԱ-ի մեջ զգալի ավելացել է: Առևտրային բանկերի կողմից ռեզիդենտներին և ոչ ռեզիդենտներին տրված վարկերը 2012 թվականի դեկտեմբերի վերջի դրությամբ նախորդ տարվա համեմատ ավելացել են 336.9 մլրդ դրամով կամ՝ 26.6 տոկոսով¹² և ՀՆԱ-ի մեջ կազմել 40 տոկոս: 2013 թվականին վարկերը ավելացել են 192.5 մլրդ դրամով (12 %-ով) և ՀՆԱ-ի մեջ կազմել 42 տոկոս:

Առևտրային բանկերի կողմից ռեզիդենտներից և ոչ ռեզիդենտներից ներգրավված ավանդները 2012 թվականի դեկտեմբերի վերջի դրությամբ նախորդ տարվա համեմատ նույնպես ավելացել են՝ 189 մլրդ դրամով և ՀՆԱ-ի մեջ կազմել են 30 տոկոս: 2013 թվականի վերջի դրությամբ ներգրավված ավանդները նախորդ տարվա համեմատ ավելացել են 400.3 մլրդ դրամով կամ 33 տոկոսով և ՀՆԱ-ի մեջ կազմել 38 տոկոս:

Աղյուսակ 5. Բանկային ակտիվներ/ՀՆԱ հարաբերակցությունը (մլրդ դրամով)

	2011	2012	2013	2014*	2015*	2016*	2017*
Վարկեր	1268.8	1605.7	1798	2086.0	2321.4	2597.6	2855.5
Վարկերի կշիռը ՀՆԱ-ում % ¹³	34	40	42	45	46	47	47
Ավանդներ	1023.1	1212.1	1612	4621.5	5046.6	5526.7	6075.4
Ավանդների կշիռը ՀՆԱ-ում, %	27	30	38	39	42	41	41

*Տվյալների աղբյուրը ՀՀ ԿԲ

¹² Ընդգրկված չեն կուտակված տոկոսները: Վարկերի մեջ ներառված են նաև ֆակտորինգային, լիզինգային գործառնությունները և ռեպո համաձայնագրերը:

¹³ Ցուցանիշների համադրելիությունը ապահովելու տեսանկյունից վարկերը պետք է դիտարկել տարեկան ՀՆԱ-ի մեջ:

Առևտրային բանկերի մինչև մեկ տարի ժամկետով դրամով ներգրավված ավանդների տոկոսադրույքները 2013 թվականին միջին հաշվով կազմել են 10.16 տոկոս՝ 2012 թվականի 9.5 տոկոսի համեմատ: Իսկ առևտրային բանկերի դրամով տրամադրված վարկերի տոկոսադրույքները 2013 թվականին միջին հաշվով կազմել են 15.9 տոկոս՝ 2012 թվականի 17.2 տոկոսի համեմատ:

Հատուկ ուշադրության է արժանի այն փաստը, որ առևտրային բանկերի՝ մինչև մեկ տարի ժամկետով դրամով ներգրավված ավանդների և վարկերի տոկոսադրույքների միջև սպրեդը 2013 թվականին 2012 թվականի նկատմամբ նվազել է միջինում 1.8 տոկոսային կետով՝ կազմելով 5.8 տոկոսային կետ:

Կանխատեսում: 2014 թվականին նախատեսվող ընդլայնող դրամավարկային քաղաքականության պայմաններում, սպասվում է որ փողի բազայի աճը 2014 թվականին կկազմի շուրջ 2.5 տոկոս, իսկ փողի զանգվածի աճը՝ 11.5 տոկոս: Միջնաժամկետ հատվածում, արդեն տնտեսական զարգացումներին համահունչ, 2015-2017 թվականների համար փողի բազայի և փողի զանգվածի միջին աճերը կկազմեն համապատասխանաբար՝ շուրջ 6.3 և 11.3 տոկոս:

Վճարային հաշվեկշիռ

Հայաստանի արտաքին տնտեսական գործունեության արդյունքում տեղի են ունենում տնտեսական հոսքեր դեպի հանրապետություն և հակառակ ուղղությամբ: Այդ հոսքերը արտացոլվում են երկրի վճարային հաշվեկշռում: Վճարային հաշվեկշիռը բաղկացած է երկու հիմնական բաժիններից.

- ընթացիկ հաշիվ (հիմնականում ցույց է տալիս արտահանման և ներմուծման հետ կապված հոսքերը),
- կապիտալի և ֆինանսական հաշիվ (ցույց է տալիս կապիտալի ներհոսքն ու արտահոսքը):

Տնտեսության արտաքին կայունության տեսանկյունից կարևոր ցուցանիշ է ընթացիկ հաշվի պակասուրդը ՀՆԱ-ի նկատմամբ: Միաժամանակ պետք է նշել, որ արտաքին աշխարհի հետ հարաբերություններում Հայաստանը համարվում է փոքր և բաց տնտեսություն ունեցող երկիր, ինչը նշանակում է, որ տնտեսական հոսքերի շարժը դեպի երկիր և երկրից դուրս հնարավորինս ազատականացված է:

Վերջին տարիների միտումները, ընթացիկ իրավիճակը և կանխատեսումները

Ընթացիկ հաշիվ¹⁴: ՀՀ կառավարության քաղաքականությունը արտահանման խթանման ուղղությամբ տվեց իր դրական արդյունքները՝ համաաշխարհային ֆինանսական ճգնաժամից ՀՀ տնտեսության վերականգնմանը զուգընթաց տնտեսության արտաքին հատվածը արագ վերա-

¹⁴ Սույն վերլուծության համար հիմք են ծառայել ՀՀ վճարային հաշվեկշռի նոր մեթոդաբանությամբ (ԱՄՀ, BPM-6 ձեռնարկ) վերանայված պաշտոնական տվյալները:

կանգնվեց և շարունակում է բարելավվել: 2012-2013 թվականներին ընթացիկ հաշվի պակասորդը կազմեց համախառն ներքին արդյունքի (ՀՆԱ-ի) միջինում 11.3 տոկոսը՝ բարելավելով նախորդ երկու տարիների (2010-2011թթ.) 12.8 տոկոս միջին մակարդակը: Արտաքին պահանջարկի և արտահանման ծավալների աճի հետ մեկտեղ ավելացել են Հայաստան ներհոսող տրանֆերտները և գործոնային եկամուտները՝ նպաստելով 2013 թվականի արդյունքներով ընթացիկ հաշվի պակասորդի կրճատմանը մինչև ՀՆԱ-ի 10.5 տոկոսը: Աղյուսակ 7-ում ներկայացված են արտաքին հատվածի հիմնական ցուցանիշների միտումները և սպասումները (տե՛ս նաև Գծապատկեր 4-ը):

Արտաքին առևտուր¹⁵: ՀՀ արտաքին ապրանքաշրջանառությունը 2013 թվականին նախորդ տարվա համապատասխան ժամանակահատվածի համեմատ աճել է 4.0 տոկոսով, ընդ որում՝ տեղի է ունեցել ինչպես արտահանման, այնպես էլ ներմուծման դոլարային արտահայտությամբ ծավալների աճ. արտահանումն աճել է 7.1 տոկոսով՝ կազմելով 1478.7 մլն դոլար, իսկ ներմուծումը աճել է 2.9 տոկոսով՝ կազմելով 4385.9 մլն դոլար:

2014 թվականի անցած ամիսներին տնտեսության արտաքին հատվածում շարունակվում են նախորդ տարիների ընթացքում ձևավորված դրական զարգացումները: 2014 թվականի հունվար-ապրիլին ՀՀ արտաքին ապրանքաշրջանառությունը նախորդ տարվա համապատասխան ժամանակահատվածի համեմատ աճել է 1.6 տոկոսով: Արտաքին պահանջարկի աճի հաշվին դրամական մուտքերի աճի հետ մեկտեղ տարվա առաջին չորս ամիսներին բանկային համակարգի միջոցով Հայաստան ներհոսող ոչ առևտրային բնույթի փոխանցումների աճը (6.3 տոկոս) դրական նպաստում է ցուցաբերում ընթացիկ հաշվի զարգացումներին: 2014 թվականի առաջին չորս ամիսների ընթացքում ներմուծման 1.3 տոկոս աճին զուգահեռ տեղի է ունեցել արտահանման ծավալների 2.3 տոկոս աճ:

Ներմուծում: 2013 թվականին ներմուծման աճը (դոլարային արտահայտությամբ) հիմնականում պայմանավորված էր բնակչության տնօրինվող եկամուտների, այդ թվում՝ աշխատողների դրամական փոխանցումների աճով: Ներմուծման ընդհանուր 2.9 տոկոս աճի ամենաբարձր՝ 2.7 տոկոսային կետը պայմանավորվել է «Թանկարժեք և կիսաթանկարժեք քարեր, թանկարժեք մետաղներ և դրանցից իրեր», 0.9 տոկոսային կետը՝ «Պատրաստի սննդի արտադրանք» և 0.8 տոկոսային կետը՝ «Քիմիա և դրա հետ կապված արդյունաբերության ճյուղերի արտադրանք» ապրանքախմբերի ներմուծման աճով (աճը համապատասխանաբար կազմել է 64.9, 11.2 և 10.2 տոկոս):

¹⁵ Այսուհետ «Վճարային հաշվեկշիռ» բաժնում բերված վերլուծության համար հիմք են ծառայել 2013 թվականի արտաքին առևտրի պաշտոնական ճշգրտված տվյալները՝ հաշվարկված արտահանումը ՖՕԲ, իսկ ներմուծումը ՍԻՖ գներով, ինչը թույլ է տալիս կատարել առավել մանրամասն վերլուծություն (ՀՀ ԱՎԾ՝ «Հայաստանի Հանրապետության սոցիալ-տնտեսական վիճակը 2014թ. հունվար-ապրիլին», հրապարակված է 2014թ. մայիսի 31-ին):

Տարվա ընթացքում արձանագրվել է ներդրումային բնույթի ապրանքների¹⁶ ներմուծման 0.8% նվազում, ինչը 0.1 տոկոսային կետով հակազդել է ներմուծման աճին, ընդ որում, այդ ապրանքների տեսակարար կշիռը ընդհանուր ներմուծման մեջ կազմել է 17.3%՝ 0.6 տոկոսային կետով զիջելով նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի մակարդակին (17.9%): «Հանքահումքային արտադրանք» ապրանքախմբի 4.7 տոկոս նվազումը ներմուծման աճին ամենաբարձր՝ 1.0 տոկոսային կետ բացասական նպաստումն է ունեցել: Ներմուծման աճին 0.3 տոկոսային կետով հակազդել է նաև կառուցվածքում մեծ կշիռ ունեցող «Ոչ թանկարժեք մետաղներ և դրանցից իրեր» ապրանքախմբի 4.0 տոկոս նվազումը: 2014 թվականի հունվար-ապրիլի ընթացքում ՀՀ ներմուծումն աճել է 1.3 տոկոսով՝ կազմելով 1346.3 մլն ԱՄՆ դոլար:

Կանխատեսում: 2014 թվականին սպասվում է 4.0 տոկոս ապրանքների ներմուծման աճ (դրվային արտահայտությամբ): 2015-2017 թվականներին ներմուծման աճի միտումները կպահպանվեն, միջին տարեկան աճը կկազմի 5.5 տոկոս՝ պայմանավորված հիմնականում ներքին տնտեսության եկամուտների աճով, իսկ ապրանքների և ծառայությունների համար՝ 5.4 տոկոս:

Արտահանում: Արտահանման խթանմանն ուղղված ՀՀ կառավարության տնտեսական քաղաքականության և համաշխարհային տնտեսության դանդաղ վերականգնման պայմաններում արտահանման աշխուժացման և ծավալների վերականգնման ձեռքբերումները շարունակվում են: 2013 թվականի արդյունքներով արտահանման 7.1 տոկոս աճի ամենաբարձր՝ 4.0 տոկոսային կետը պայմանավորվել է «Պատրաստի սննդի արտադրանք» ապրանքախմբի արտահանման 21.7 տոկոս ավելացմամբ: Արտահանման աճին նպաստել են նաև «Կենդանի կենդանիներ և կենդանական ծագման արտադրանք» (1.5 տոկոսային կետով), «Մանածագործական իրեր» (1.4), «Բուսական ծագման արտադրանք» (1.1) և «Թանկարժեք և կիսաթանկարժեք քարեր, թանկարժեք մետաղներ և դրանցից իրեր» (1.1) ապրանքախմբերը: Արտահանման աճին 2.4 տոկոսային կետով հակազդել է կառուցվածքում մեծ կշիռ ունեցող «Ոչ թանկարժեք մետաղներ և դրանցից իրեր» և 1.5 տոկոսային կետով՝ «Մեքենաներ, սարքավորումներ, մեխանիզմներ» ապրանքախմբերի ծավալների նվազումը (համապատասխանաբար՝ 9.7 և 48.8 տոկոս): 2014 թվականի առաջին չորս ամիսների ընթացքում ՀՀ արտահանումն աճել է 2.3 տոկոսով՝ կազմելով 466.5 մլն ԱՄՆ դոլար:

Կանխատեսում: Ընթացիկ բարենպաստ մակրոտնտեսական իրավիճակը որոշ գործընկերներին ներուժ է մյուսներում՝ աճի տեմպի որոշակի դանդաղումն արտահանման առավել զգուշավոր կանխատեսման հիմք են ծառայում: Այնուհանդերձ, 2014 թվականին սպասվում է 8.7 տոկոս արտահանման աճ՝ պայմանավորված համաշխարհային տնտեսության զարգացման դրական հեռանկարներով (տե՛ս Ներդիր 1-ը) և արտահանման խթանմանն ուղղված քաղաքականության

¹⁶ Որպես ներդրումային բնույթի դիտարկվել են «Մեքենաներ, սարքավորումներ, մեխանիզմներ», «Սարքեր և ապարատներ» և «Տարբեր արդյունաբերական ապրանքներ» ապրանքային խմբերը:

իրականացման շնորհիվ արտահանման վերաբերյալ սպասումների լավատեսությամբ: Միջնա-ժամկետում համաշխարհային թողարկման աճին և ՀՀ կառավարության կողմից տնտեսության արտահանելի ոլորտում տարվող քաղաքականության ուղղությանը համահունչ ակնկալվում է, որ արտահանման աճը կշարունակվի և ապրանքների արտահանման ծավալները կկազմեն շուրջ 2158.0 մլն ԱՄՆ դոլարի (\$OF) միջին տարեկան մակարդակ և միջին տարեկան 9.8 տոկոս աճ (դոլարային արտահայտությամբ): Նույն ցուցանիշը ապրանքների և ծառայությունների համար կկազմի շուրջ 8.3 տոկոս (3538 մլն ԱՄՆ դոլար):

Գործընկեր երկրներ: Հայաստանը լինելով փոքր և բաց տնտեսություն արագ է արձագանքում գործընկեր երկրների տնտեսական զարգացումներին. համաշխարհային տնտեսության և ՀՀ հիմնական գործընկեր երկրների տնտեսական վերելքով պայմանավորված համաշխարհային ֆինանսական ճգնաժամի ժամանակահատվածում կրճատված արտարժույթի ներհոսքը դեպի հանրապետություն վերականգնվեց՝ նպաստելով նաև տնօրինվող եկամուտների և ՀՀ տնտեսական աճին:

Արտաքին առևտրի աշխարհագրական կառուցվածքը: Արտարժույթի ներհոսքը արտահանման հաշվին, վերջինիս հետճգնաժամային տարիներին սպասվածից բարձր աճով պայմանավորված, արագ վերականգնվեց: Հայաստանյան ապրանքների նկատմամբ ներկայացնելով հիմնական պահանջարկը՝ 2013 թվականի ՀՀ արտահանման 7.1 տոկոս աճի շուրջ 10.5 տոկոսային կետը ապահովել են հետևյալ 5 երկրները. Ռուսաստան՝ 4.0, Չինաստան՝ 2.7, Բուլղարիա՝ 1.7, Իտալիա՝ 1.1 և Վրաստան՝ 1.0 տոկոսային կետերով: Նշված երկրներ արտահանվող հիմնական ապրանքատեսակներն են. պղնձի հանքաքարը, երկաթամիահալվածքը, ոգելից խմիչքները (կոնյակ), ադամանդը, էլեկտրաէներգիան և այլ ապրանքներ: Մյուս հիմնական գործընկեր երկրների նպաստումը արտահանման աճին 2013 թվականի արդյունքներով հիմնականում բացասական էր (տե՛ս ստորև ներկայացված աղյուսակը):

Աղյուսակ 6. Գործընկեր երկրների նպաստումը ընդհանուր արտահանման աճին և ընդհանուր արտահանման մեջ հիմնական գործընկեր երկրների կշիռները, %

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Ընդամենը արտահանման աճ, %	-8.3	-32.8	46.6	27.7	3.4	7.1	Պահանջարկ ունեցող հայաստանյան հիմնական ապրանքատեսակները ¹⁷
Ռուսաստանի Դաշնություն							Կոնյակ, ռոմ, ջին օդի լիկյոր Ադամանդե քար
տեսակարար կշիռ, %	19.7	15.1	15.4	16.8	19.6	22.6	
նպաստման չափը, %	0.6	-9.5	7.5	6	4.3	4.0	
Գերմանիա							Երկաթամիահալվածք, պղինձ
տեսակարար կշիռ, %	17.4	16.2	12.7	11.9	10.7	5.8	
նպաստման չափը, %	1.2	-6.5	2.5	2.4	-0.4	-1.4	

¹⁷ Առանձին երկրներով հիմնական պահանջարկը հայաստանյան ապրանքների նկատմամբ որոշվել է ըստ երկիր-ապրանք կտրվածքի ՀՀ ԱՎԾ-ի վերջին պաշտոնական հրապարակման (տվյալ դեպքում՝ 2012 տվյալների կառուցվածքով):

Քուղարիա							Պղնձի հանքաքար, խտանյութ
տեսակարար կշիռ , %	5.6	8.5	15	11.5	9.1	10.3	
նպաստման չափը , %	1.1	0	13.6	-0.4	-1.7	1.7	
Քելցիա							Պղնձի հանքաքար, խտանյութ, ադամանդե քար
տեսակարար կշիռ , %	8.5	6.6	7	5.3	8.9	8.9	
նպաստման չափը , %	-0.9	-4	3.6	0.2	4.2	0.3	
Իրանի Իսլամական Հանրապետություն							Էլեկտրաէներգիա
տեսակարար կշիռ , %	2.4	4.7	8.1	8	6.8	6.4	
նպաստման չափը , %	-1.2	0.8	7.3	2.1	-0.6	-1.0	
Միացյալ Նահանգներ							Ալյումին և իրեր դրանից
տեսակարար կշիռ , %	5	9.4	7.9	7.6	6.1	6.0	
նպաստման չափը , %	0.1	1.3	2.2	1.7	-1.0	0.1	
Կանադա							Ոսկի անմշակ կամ կիսամշակ
տեսակարար կշիռ , %	1.5	4.8	2.8	5.3	6.0	5.9	
նպաստման չափը , %	0.9	1.7	-0.6	3.9	1.1	0.2	
Նիդերլանդներ							Երկաթամիահալվածք, պղինձ
տեսակարար կշիռ , %	12.4	7.3	9.5	8.8	5.6	4.5	
նպաստման չափը , %	-2.2	-7.4	6.5	1.8	-2.8	-1.0	
Շվեյցարիա							Հանքաքար, խարամ և մոխիր, ժամացույցներ և դրանց մասեր
տեսակարար կշիռ , %	1.1	3.5	1.6	2.5	5.2	1.7	
նպաստման չափը , %	-3.2	1.2	-1.2	1.6	2.8	-3.4	
Վրաստան							Ապակի, պլաստմասսա, հանքային վառելանյութեր, աղ, ցեմենտ, ծխախոտ, շաքար
տեսակարար կշիռ , %	7.7	7.4	4.7	4.7	5.1	5.8	
նպաստման չափը , %	-0.5	-2.7	-0.5	3.8	0.7	1.0	
Իսպանիա							Պղնձի հանքաքար, խտանյութ
տեսակարար կշիռ , %	1.1	1.1	1.5	6.2	2.1	0.7	
նպաստման չափը , %	-0.4	-0.3	1.1	6.5	-3.9	-1.5	
Չինաստան							Պղնձի հանքաքար, խտանյութ
տեսակարար կշիռ , %	0.2	2.5	3.0	1.2	2.3	4.7	
նպաստման չափը , %	-0.5	1.5	1.8	-1.4	1.1	2.7	
Իտալիա							Տրիկոտաժե հագուստ և հագուստի պարագաներ
տեսակարար կշիռ , %	2.6	1.0	0.5	0.3	0.6	1.6	
նպաստման չափը , %	-0.2	-2.0	-0.3	0.02	0.2	1.1	

2013 թվականի երկրի ավելցուկային սպառողական պահանջարկը բավարարվել է հիմնականում հետևյալ գործընկեր երկրներից ներմուծման հաշվին՝ Շվեյցարիա (նպաստումը 2.0 տոկոսային կետ, ներմուծվում է՝ ատամանդ), Ռումինիան (0.7, հանքային վառելանյութեր), Գերմանիա (0.4, տրանսպորտային միջոցներ, սարքավորումներ, դեղագործական մթերք), Վրաստան (0.4, փայտ և փայտից իրեր, փայտածուխ, սև մետաղներ), որոնք ապահովել են 2013 թվականի ընդհանուր ներմուծման 2.9 տոկոս աճի 2.5 տոկոսային կետը: Գործընկեր երկրներից <<

ներմուծման աճին բացասական նպաստում են ունեցել Ռուսաստանը¹⁸ 0.8, Իրանը՝ 0.5 և Բուլղարիա՝ 0.4 տոկոսային կետ:

Արտահանման և ներմուծման նշված միտումների արդյունքում 2012-2013 թվականներին ՀՀ արտաքին առևտրաշրջանառության միջինում շուրջ 29.3 տոկոսը բաժին է ընկել ԱՊՀ և 28.6 տոկոսը՝ ԵՄ երկրներին: 2013 թվականին ԱՊՀ երկրների ՀՀ ապրանքաշրջանառությունը աճել է 1.7 տոկոսով, իսկ ԵՄ երկրների ՀՀ ապրանքաշրջանառությունը՝ 0.8 տոկոսով: 2013 թվականին ՀՀ խոշոր յոթ առևտրային գործընկեր երկրների շրջանակում ընդգրկված էին Չինաստանը (առևտրաշրջանառության 7.8 տոկոս), Գերմանիան (6.2 տոկոս), Իրանը (5.0 տոկոս), ԱՄՆ-ն (3.9 տոկոս), Բուլղարիան (3.8 տոկոս), ինչպես նաև ԱՊՀ երկրներից Ռուսաստանը (23.2 տոկոս) և Ուկրաինան (4.1 տոկոս):

2014 թվականի հունվար-ապրիլին ՀՀ ապրանքների արտահանման 2.3 տոկոս աճին հիմնականում նպաստել են Չինաստանը՝ 5.8, Գերմանիան՝ 4.9, Իրաքը՝ 1.5 տոկոսային կետերով: Նույն ժամանակահատվածում արտասահմանյան ապրանքների ներմուծման 1.3 տոկոս աճին հիմնականում նպաստել են՝ Բելգիան՝ 0.9, Նիդերլանդները՝ 0.9, Թուրքիան՝ 0.8, Ճապոնիան՝ 0.8 տոկոսային կետ, իսկ Բուլղարիան, Ռումինիան, Ուկրաինան 3.0 տոկոսային կետով նպաստել են ներմուծման նվազմանը (յուրաքանչյուրը՝ -1.0 տոկոսային կետերով):

Դրամական փոխանցումներ¹⁹: ՀՀ ներհոսող մասնավոր տրանսֆերտներն ու աշխատողների վարձատրություն դրամական փոխանցումները (միջին ծավալը 2012-2013 թվականներին կազմել է շուրջ 2144 մլն. ԱՄՆ դոլար) երկու տարիներին միջինում աճել են 10.8 տոկոսով: Ընդ որում՝ մասնավոր տրանսֆերտները 2012-2013 թվականներին միջինում աճել են շուրջ 11.2, իսկ աշխատողների վարձատրություն հաշվին դրամական փոխանցումները՝ 10.4 տոկոսով: 2013 թվականին դրամական փոխանցումները ընդհանուր առմամբ ավելացել են մոտ 13.0 տոկոսով՝ նպաստելով բնակչության տնօրինվող եկամուտների աճի, տնտեսական ակտիվության և տնտեսական աճի հիմնական շարժիչ ճյուղերի աշխուժացմանը (մասնավոր տրանսֆերտներն աճել են շուրջ 11.4, իսկ աշխատողների վարձատրություն փոխանցումները՝ 14.7 տոկոսով):

Մասնավոր տրանսֆերտների և աշխատողների դրամական փոխանցումների հիմնական աղբյուր է հանդիսանում գործընկեր երկրների տնտեսական աճը. և՛ Ռուսաստանի և՛ ԱՄՆ միջին աճերը 2012-2013 թվականներին կազմել է 2.4-ական տոկոս (տես Ներդիր 1-ը): 2013

¹⁸ 2013 թվականի արտաքին առևտրի ճշգրտված պաշտոնական տվյալների համաձայն (ՀՀ ԱՎԾ՝ «Հայաստանի Հանրապետության սոցիալ-տնտեսական վիճակը 2014թ. հունվար-ապրիլին») ՌԴ-ի բացասական նպաստումը ներմուծման աճին (ներմուծման արժեքի զգալի նվազումը) պայմանավորված է 14.02.2014թ. «ՀայՌուսագազարդ» ՓԲԸ-ի և «ԳազՊրոմ Էքսպորտ» ՍՊԸ -ի միջև կնքված պայմանագրի լրացուցիչ համաձայնագրով սահմանված զգալի գնի նվազման հետ:

¹⁹ Որպես դրամական փոխանցումներ դիտարկվել են ՀՀ վճարային հաշվեկշռի BPM-6-ի «Աշխատողների վարձատրություն» (Սկզբնական եկամուտներում), «Անձնական տրանսֆերտներ (ընթացիկ տրանսֆերտներ ռեզիդենտ և ոչ ռեզիդենտ տնային տնտեսությունների միջև)» (Երկրորդային եկամուտներում) և «Ֆինանսական կազմակերպություններ, ոչ ֆինանսական կազմակերպություններ, տնային տնտեսություններ և ՏՏՈԱԿ» (Կապիտալ տրանսֆերտներում) հոդվածները՝ BPM-5-ի «Չինժառայողների և սեզոնային մյուս աշխատողների, փոխանցումներ, ներառյալ սահմանային աշխատողների» և «Մասնավոր տրանսֆերտներ» հոդվածների փոխարեն:

թվականին դրամական փոխանցումների կառուցվածքում այդ երկրների կշիռը համապատասխանաբար կազմել է 85.9 և 4.4 տոկոս՝ վկայելով հատկապես Ռուսաստանի տնտեսության զարգացումներից Հայաստանի մեծ կախվածության մասին: 2014 թվականի առաջին չորս ամիսներին դրամական փոխանցումների ներհոսքը նախորդ տարվա համապատասխան ժամանակահատվածի համեմատ աճել է 6.3 տոկոսով՝ կազմելով 464.3 մլն. դոլար, ընդ որում՝ Ռուսաստանից փոխանցումների մասնաբաժինը նախորդ տարվա համապատասխան ցուցանիշի համեմատ կրճատվել է՝ կազմելով 80.3 տոկոս:

Փոխարժեք: Նախորդ տարվա ընթացքում ձևավորված ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ ՀՀ դրամի փոխարժեքի արժեզրկման միտումները 2013 թվականին շարունակվել են: Այնուհանդերձ, արժեզրկումը տեղի է ունեցել ավելի դանդաղ տեմպերով, ինչի արդյունքում 2013 թվականի տարեվերջին՝ դեկտեմբեր ամսին փոխարժեքը կազմել է 405.32 դրամ 1 ԱՄՆ դոլարի դիմաց, որը նախորդ տարվա դեկտեմբերին ձևավորված միջին փոխարժեքի (405.54) նկատմամբ արժևորվել է 0.06 տոկոսով: Ինչ վերաբերում է տարեկան միջին փոխարժեքին, ապա վերջինս 2013 թվականին կազմել է 409.63 դրամ մեկ ԱՄՆ դոլարի դիմաց (2012-ին՝ 401.76): Նախորդ տարվա միջինի նկատմամբ գրանցվել է ԱՄՆ դոլարի համեմատ դրամի անվանական արժեքի 1.9% արժեզրկում՝ 2012 թվականի համապատասխան ցուցանիշի 7.3% արժեզրկման դիմաց:

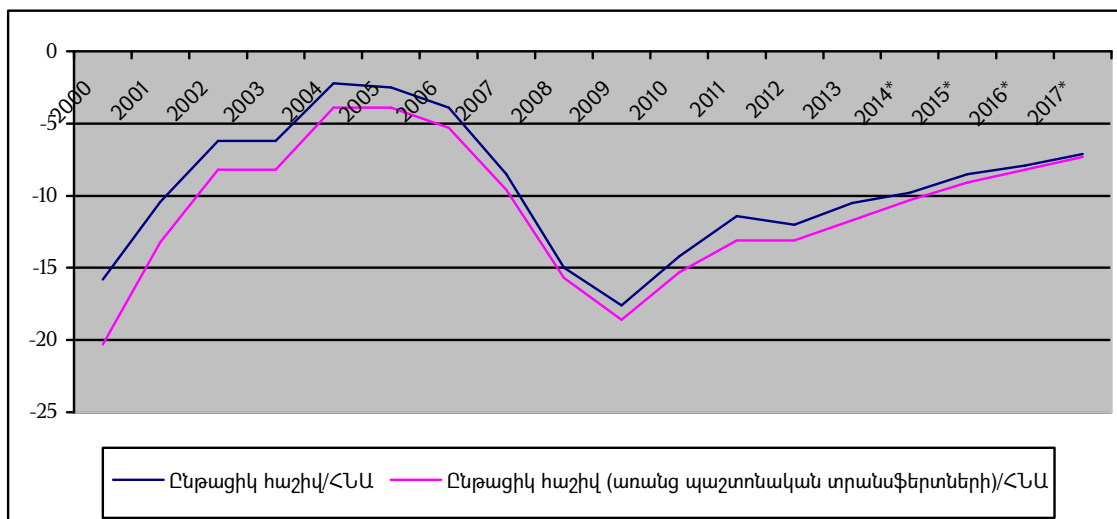
Դրամի արժեզրկման միտումը շարունակվել է նաև 2014 թվականի առաջին չորս ամիսներին. ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ ՀՀ դրամի միջին փոխարժեքը կազմել է 411.85 դրամ՝ ինչը բարձր է նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի միջինից 0.2 տոկոսով (2013թ-ի առաջին չորս ամիսներին՝ 411.17): Ընթացիկ տարվա չորս ամիսներին դրամի արժեզրկմանը նպաստել է տարեսկզբից դիտարկվող կապիտալի ներհոսքի (հիմնականում տրանսֆերտների և գործոնային եկամուտների տեսքով) աճի որոշակի դանդաղումը:

Կանխադեռում: Հայաստանի տնտեսության արտաքին հատվածում տեղի ունեցող դրական փոփոխությունները 2014 թվականին կշարունակվեն, ինչը հիմնականում պայմանավորված կլինի Հայաստանի հիմնական գործընկեր երկրների տնտեսական ակտիվությամբ, համաշխարհային տնտեսության վերականգնմամբ և կառավարության կողմից տնտեսության արտահանելի հատվածին ցուցաբերված օժանդակությամբ: 2014 թվականին ակնկալվում է ՀՆԱ-ի նկատմամբ առանց պաշտոնական տրանսֆերտների ընթացիկ հաշվի պակասուրդի 10.3 տոկոս մակարդակ, իսկ 2015-2017 թվականներին այն կկազմի միջինը 8.2 տոկոս (ներառյալ պաշտոնական տրանսֆերտները համապատասխանաբար՝ 9.8 և 7.9 տոկոս): Ընթացիկ հաշվի բարելավմանը էապես կնպաստի նաև կառավարության հարկաբյուջետային քաղաքականության աստիճանական խստացումը՝ ի դեմս պետական հատվածի պակասուրդի աստիճանական կրճատման:

Աղյուսակ 7. Վճարային հաշվեկշիռ (ՀՆԱ-ի նկատմամբ %)

	2010	2011	2012	2013	2014*	2015*	2016*	2017*
Ընթացիկ հաշիվ /ՀՆԱ	-14.2	-11.4	-12.0	-10.5	-9.8	-8.5	-7.9	-7.1
Ընթացիկ հաշիվ (առանց պաշտ. տրանսֆերտների)/ ՀՆԱ	-15.3	-13.1	-13.1	-11.7	-10.3	-9.1	-8.2	-7.3
Այդ թվում՝ եկամուտներ ուղղակի ներդրումներից/ ՀՆԱ	-3.9	-3.7	-3.4	-3.1	-3.1	-3.1	-3.1	-3.1
Ուղղակի ներդրումներ/ՀՆԱ	-5.6	-4.3	-4.7	-3.4	-3.4	-3.5	-3.6	-3.7

Գծապատկեր 4. Ընթացիկ հաշվի պակասուրդ/ՀՆԱ, %

Պետական հատված

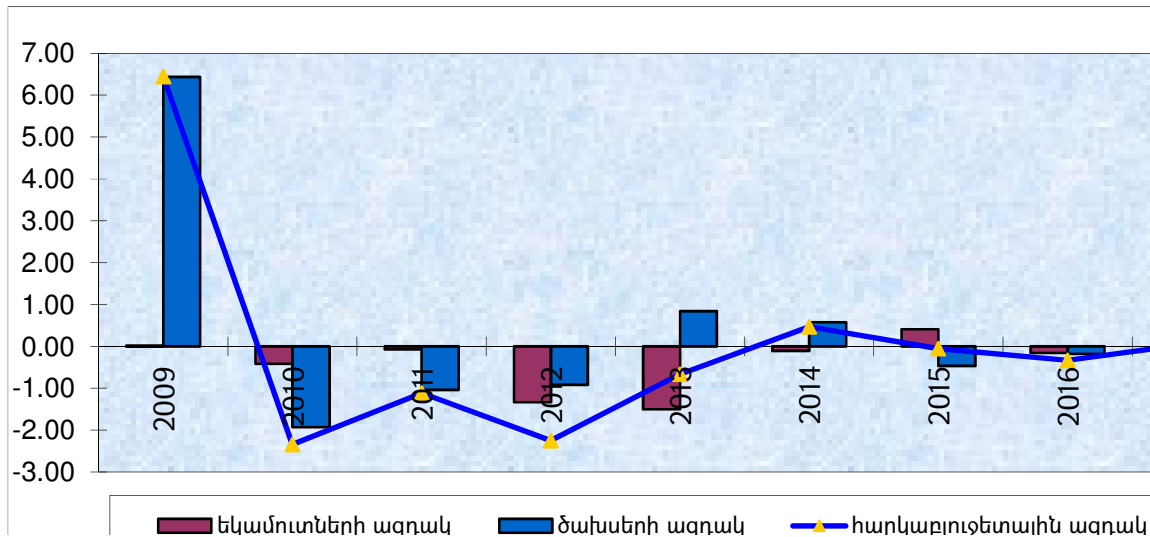
2012 և 2013 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեի եկամուտները ՀՆԱ-ի մեջ կազմել են համապատասխանաբար՝ 23.7 և 25.1 տոկոս, իսկ հարկային եկամուտները՝ ներառյալ պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարները՝ համապատասխանաբար 22 և 23.4 տոկոսը: 2013 թվականի արդյունքներով նախորդ տարվա նկատմամբ պետական բյուջեի եկամուտների անվանական աճը կազմել է 13.2 տոկոս, իսկ հարկային եկամուտներինը՝ ներառյալ սոցիալական ապահովության վճարները՝ 14 տոկոս:

ՀՀ պետական բյուջեի ծախսերը ՀՆԱ-ի մեջ 2012 և 2013 թվականներին կազմել են համապատասխանաբար՝ 25.1 և 26.7 տոկոս, որից կապիտալ ծախսերը՝ 3.3 և 3 տոկոս:

ՀՀ պետական բյուջեի դեֆիցիտը 2013 թվականին կազմել է ՀՆԱ-ի 1.7 տոկոսը, նախորդ տարվա 1.5 տոկոսի դիմաց:

2012-2013 թվականներին հարկաբյուջետային քաղաքականությունը պահպանել է հետճգնաժամային հատվածում ձևավորված զսպող ուղղվածությունը՝ նպատակադրելով շարունակել պակասուրդի աստիճանական կրճատմանն ու պարտքի կայունության ապահովմանն ուղղված պետական քաղաքականության միջոցառումների իրականացումը:

Գծապատկեր 5. Հարկաբյուջետային ազդակը²⁰ 2009-2017 թվականներին

Կանխատեսում: 2014 թվականին հարկաբյուջետային քաղաքականության ազդեցությունը ամբողջական պահանջարկի վրա կլինի թույլ խթանող՝ պայմանավորված մի կողմից սոցիալական ծախսերի և աշխատավարձերի բարձրացմանն ուղղված ծրագրերի իրագործմամբ, մյուս կողմից՝ հարկային գերավճարների աստիճանական կրճատմանն ուղղված քաղաքականությամբ: Իսկ միջնաժամկետում, հաշվի առնելով հարկաբյուջետային և պարտքային կայուն միջավայր ձևավորելու համար պետական բյուջեի պակասուրդի աստիճանական կրճատման անհրաժեշտությունը, հարկաբյուջետային քաղաքականությունը ամբողջական պահանջարկի վրա ազդեցության տեսանկյունից ընդհանուր առմամբ կլինի չեզոք: Միջնաժամկետ հատվածում քաղաքականության վերոհիշյալ ուղղվածության համատեքստում 2014 թվականի համար նախատեսվում է ՀՆԱ-ի նկատմամբ հարկային եկամուտների 23.8 տոկոս և պետական բյուջեի պակասուրդի 2.4 տոկոս ցուցանիշների ապահովում: Իսկ 2015-2017 թվականներն ընդգրկող հարկաբյուջետային քաղաքականության կանխատեսումները հիմնված են այն սկզբունքների վրա, որ ՀՆԱ-ի նկատմամբ հարկային եկամուտների տարեկան բարելավում առաջիկա տարվա համար չի լինի իսկ հետագայում այն կաճի 0.3 տոկոսային կետով իսկ պետական բյուջեի պակասուրդի մակարդակը աստիճանական կնվազի և կկայունանա ՀՆԱ-ի 1.8 տոկոսի սահմանում:

²⁰ Հարկաբյուջետային քաղաքականության ազդեցությունն ամբողջական պահանջարկի վրա գնահատելու համար օգտագործվել է հարկաբյուջետային ազդակի ցուցանիշը, որը բյուջեի եկամուտների ազդակի և ծախսերի ազդակի հանրագումարն է:

Հավելված. Հիմնական մակրոտնտեսական ցուցանիշներ

Ցուցանիշներ	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
	փաստ	փաստ	փաստ	ծրագիր	կանխ.	կանխ.	կանխ.
Անվանական ՀՆԱ, մլրդ դրամ	3777.9	4000.7	4272.9	4621.5	5046.6	5526.7	6075.4
Իրական ՀՆԱ ինդեքս	104.7	107.2	103.5	104.0	105.0	105.3	105.7
ՀՆԱ-ի ինդեքս դեֆլյատոր	104.3	98.8	103.2	104.0	104.0	104.0	104.0
Գնաճ (ժամանակաշրջանի վերջ), %	4.7	3.2	5.6	3.2	4	4	4
Գնաճ (միջին, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ), %	7.7	2.6	5.8	3.0	4	4	4
ՀՆԱ իրական աճն ըստ ճյուղերի ավելացված արժեքների՝							
ՀՆԱ	4.7	7.2	3.5	4.0	5.0	5.3	5.7
Արդյունաբերություն	13.6	6.3	5.4	2.0	6.8	7.4	7.4
Գյուղատնտեսություն	14.0	9.5	7.2	5.0	3.8	3.9	4.1
Շինարարություն	-12.2	4.8	-10.8	2.0	4.8	5.4	6.8
Ծառայություններ	4.7	6.3	5.6	4.6	4.9	5.1	5.5
Զուտ հարկեր	3.8	9.9	2.8	5.0	4.8	4.9	5.1
ՀՆԱ ծախսային կոմպոնենտների իրական աճերը							
Վերջնական սպառում	2.6	7.7	3.6	2.7	3.5	4.4	4.6
Պետական	1.9	-1.4	16.3	-2.4	0.5	4.1	4.3
Մասնավոր	2.7	9.1	1.8	3.5	4.0	4.5	4.7
Կապիտալի համախառն կուտակում	-5.2	0.5	-11.5	4.9	1.2	4.3	8.0
Պետական	-1.4	-20.9	-6.4	16.0	-16.6	-2.1	17.3
Մասնավոր	-6.1	5.8	-12.4	2.7	5.2	5.4	6.4
Ապրանքների և ծառայությունների արտահանում	14.7	8.4	16.3	7.9	8.6	7.9	7.4
Ապրանքների և ծառայությունների ներմուծում	-1.4	-2.8	0.7	3.5	2.4	2.8	3.2
Արտաքին հատված (մլն ԱՄՆ դոլարով)							
Ապրանքների և ծառայությունների արտահանում	2468	2554	2801	3013	3256	3530	3828
Ապրանքների և ծառայությունների ներմուծում	4745	4909	5266	5476	5750	6059	6408
Ապրանքների արտահանում	1432	1516	1643	1786	1956	2151	2367
Ապրանքների ներմուծում	3578	3722	3996	4156	4364	4604	4880
Ապրանքների արտահանման աճ, %	19.5	5.9	7.2	8.7	9.5	10.0	10.0
Ապրանքների ներմուծման աճ, %	9.6	4.0	4.4	4.0	5.0	5.5	6.0
Ընթացիկ հաշիվ	-1159.9	-1198.5	-1098.7	-1081	-1000	-992	-956
ՀՆԱ-ի նկատմամբ տոկոսով							
Ապրանքների և ծառայությունների հաշվեկշիռ	-22.4	-23.6	-23.6	-22.4	-21.3	-20.2	-19.2
Ապրանքների և ծառայություն-	24.3	25.7	26.8	27.4	27.8	28.2	28.5

Ցուցանիշներ	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
	փաստ	փաստ	փաստ	ծրագիր	կանխ.	կանխ.	կանխ.
Ների արտահանում							
Ապրանքների և ծառայությունների ներմուծում	46.8	49.3	50.5	49.8	49.0	48.4	47.7
Առևտրային հաշիվ	-21.2	-22.2	-22.6	-21.5	-20.5	-19.6	-18.7
Ընթացիկ հաշիվ (ներառյալ պաշտոնական տրանսֆերտները)	-11.4	-12.0	-10.5	-9.8	-8.5	-7.9	-7.1
Ընթացիկ հաշիվ (առանց պաշտոնական տրանսֆերտների)	-13.1	-13.1	-11.7	-10.3	-9.1	-8.2	-7.3
Ներմուծման ծածկույթը (ամիսներով)	4.9	4.4	5.1	4.9	4.9	4.8	4.9

2.2 Կանխատեսումների արդյունքում կատարված ենթադրություններն ու ռիսկերը և իրական ՀՆԱ-ի կանխատեսումների հավանականային բաշխումը

Ենթադրությունները, որոնք ընկած են տնտեսական կանխատեսումների հիմքում

- Հայաստանը, համարվելով փոքր և բաց տնտեսություն ունեցող երկիր, շատ արագ է արձագանքում համաշխարհային տնտեսական զարգացումներին: Դրանով էլ պայմանավորված ենթադրվում է, որ ՀՀ տնտեսության զարգացումը կլինի համաշխարհային տնտեսական զարգացումների ուղվածությանը համահունչ՝ պահպանելով ՀՀ տնտեսության աճի միտումները նաև միջնաժամկետ հատվածում: Արժույթի միջազգային հիմնադրամի կանխատեսումներով (տես՝ Ներդիր 1-ը) Հայաստանի հիմնական գործընկեր երկրներում, այդ թվում՝ ՌԴ-ում, ԱՄՆ-ում և Եվրոպայում միջնաժամկետ հատվածում գրանցվելու է տնտեսությունների հետագա զարգացում, թեև մյուս երկրների համեմատ Եվրոգոտու տնտեսական վերականգնումը կընթանա ավելի դանդաղ տեմպերով:

- Գործընկեր երկրներում ակնկալվող տնտեսական աճի տեմպերի և Եվրասիական տնտեսական միությանը ՀՀ անդամակցելու պայմաններում դեպի Հայաստան դրամական փոխանցումների վերջին տարիների աճի տեմպերը կպահպանվեն, որն էլ մեր տնտեսությունում կշարունակի համախառն պահանջարկի ավելացման կարևոր աղբյուր հանդիսանալ:

- Արտաքին միջավայրով, մասնավորապես՝ Հայաստանի հիմնական գործընկեր երկրներում տնտեսական ակտիվության տեմպերով և Կառավարության կողմից որդեգրված արդյունաբերական արտահանման խթանման քաղաքականության ազդեցությամբ պայմանավորված՝ արտահանումը առաջանցիկ տեմպեր կունենա, որով էլ կպայմանավորվեն 2015-2017 թվականների արտաքին առևտրի զարգացումները՝ բարելավելով ընթացիկ հաշիվ/ՀՆԱ ցուցանիշը:

- Ներքին տնտեսությունում տնտեսվարող սուբյեկտների գործունեության հեշտացմանն ու պարզեցմանն ուղղված բազմակողմ ինստիտուցիոնալ բարեփոխումները լազավորված դրական

ազդեցություն կունենան տնտեսական դաշտի աշխուժացման վրա: Ակնկալվում է, որ 2015-2017 թվականներին տնտեսական աճի հիմնական շարժիչ ուժ են լինելու արդյունաբերությունը և ծառայությունների ոլորտը:

Կանխատեսումներում առկա ռիսկերը

Կանխատեսման առկա ռիսկերը պայմանավորվում են ինչպես արտաքին, այնպես էլ ներքին տնտեսական գործոններով, որոնք կարող են հանգեցնել ինչպես տնտեսական աճի տեմպերի ավելացմանը, այնպես էլ՝ նվազմանը՝ ներկայացված կենտրոնական կանխատեսումների համեմատ:

Միաժամանակ, Հայաստանը լինելով փոքր և բաց տնտեսություն, արագ է արձագանքում գործընկեր երկրների տնտեսական զարգացումներին, ինչով պայմանավորված հիմնական կանխատեսումների ռիսկերը մեծապես կախված կլինեն համաշխարհային տնտեսության զարգացման հեռանկարներից:

ՀՆԱ-ի աճի ուղղությամբ նպաստող ռիսկեր.

Արտաքին միջավայր

- Եթե համաշխարհային տնտեսության հետագա զարգացումը լինի ավելի արագ, քան կանխատեսումներում դրված ենթադրություններն են, ինչը չի բացառվում քանի, որ Համաշխարհային տնտեսական աճի վերաբերյալ դրական սպասումներն ընդհանուր առմամբ բարձրացել են և այդ են վկայում ԱՄՀ կողմից նոր կանխատեսումները, ապա կանխատեսված ՀՀ տնտեսական աճը կլինի ավելի բարձր: Այս իրավիճակի դրսևորումն ավելի հավանական կլինի հատկապես եթե Ռուսաստանի և ԱՄՆ-ի տնտեսություններն ավելի արագ աճեն, քան ակնկալվում է:

- Նավթի միջազգային գների ակնկալվածից ավելի բարձր մակարդակում դրսևորման և հումքային այլ ապրանքների գների աճի պարագայում այն մեր երկրի ՀՆԱ-ի աճի՝ կանխատեսվածից ավելի բարձր ցուցանիշի գրանցմանը կնպաստի հիմնականում հետևյալ երկու ճանապարհներով. ուղղակի՝ հումքի արտահանմամբ պայմանավորված արտադրության ծավալների աճի միջոցով (մետաղների գների ավելի բարձր մակարդակի դրսևորման դեպքերում) և անուղղակի՝ Ռուսաստանից ստացվելիք մասնավոր տրանսֆերտների աճի միջոցով (վառելիքի գների աճի դեպքում):

- Եվրասիական տնտեսական միությանն անդամակցության արդյունքում սպասվածից ավել ներդրումների ներգրավման և արտահանման շուկաների ավելի արագ ընդլայնման արդյունքում տնտեսական աճի մակարդակը նույնպես կարող է կանխատեսվածից ավելի բարձր լինել:

Ներքին միջավայր.

- Եթե ՀՀ կառավարություն կողմից իրականացվող տնտեսական բարեփոխումների արդյունքները՝ հատկապես գործարար միջավայրի, ինչպես նաև արդյունաբերական արտահանման խթանման քաղաքականության ուղղությամբ արդյունքները, արտահայտվեն ավելի արագ,

քան ակնկալվում էր, ապա տնտեսական աճի մակարդակը կլինի կանխատեսվածից ավելի բարձր:

- Կառավարության կողմից ձեռնարկված բարեփոխումների շարքում, միջնաժամկետ հատվածում տնտեսական աճի տեմպերի վրա նշանակալի ազդեցություն կարող է ունենալ նաև կենսաթոշակային նոր համակարգի ներդրումը, որը նպաստելու է Հայաստանում ֆինանսական միջնորդության մակարդակի բարձրացմանը, հետևաբար նաև տնտեսության իրական հատվածի համար վարկային առավել խոշոր, երկարաժամկետ և մատչելի ռեսուրսների հասանելիության ապահովմանը: Այս ոլորտում իրականացվող բարեփոխումների առավել հարթ և արդյունավետ ընթացքը կարող է հանգեցնել միջնաժամկետ հատվածում տնտեսական աճի առավել բարձր տեմպերի ձեռքբերման:

ՀՆԱ-ի աճի կանխատեսումները նվազեցնող ռիսկերը կայանանավորվեն ստորև ներկայացված և՛ արտաքին, և՛ ներքին միջավայրի զարգացումներով:

Արտաքին միջավայր

- Աշխարհաքաղաքական վիճակը, այդ թվում տարածաշրջանային ռազմական հակամարտությունները, ներքաղաքական անկայունությունները, ինչպես նաև հարևանների հետ քաղաքական հակադրությունները էական ռիսկեր են առաջացնում տնտեսական աճի ապահովման տեսանկյունից:

- Եվրոգոտու, Ճապոնիայի և ԱՄՆ-ի տնտեսության խորքային խնդիրների լուծման միասնական մոտեցումների և համոզիչ միջնաժամկետ բյուջետային պլանավորման բացակայությունը դեռևս որոշ չափով պահպանում է համաշխարհային տնտեսական հեռանկարների անորոշությունը և հատկապես՝ զարգացող երկրներում աճի տեմպերի նվազման ռիսկերը: Ընդ որում՝ ԱՄՆ-ում դրամավարկային քաղաքականության անսպասելի արագ կարգավորումը կամ ներդրողների կողմից ռիսկի չընդունման բարձր աստիճանի դրվակների կրկնությունը կարող են նոր ֆինանսական ցնցումներ առաջացնել: Եվրոգոտու ցածր տնտեսական աճի ռիսկերը հիմնականում պայմանավորվում են բանկերի լեվերաժի նվազման, բանկային հաշվեկշիռների առողջացման անհրաժեշտությամբ և տնտեսության իրական հատվածի համար պարտքի սպասարկման ծախսերի բեռի բարձր մակարդակով: Միաժամանակ, հատկապես Ճապոնիայում դեռևս արդիական են կառուցվածքային փոփոխությունների և հարկաբյուջետային քաղաքականության կայունության խնդիրները՝ արտահայտվելով 2015 թվականից հետո բյուջետային կոնսոլիդացման պլանավորման բացակայությամբ, ինչն էլ կարող է ներդրողների մոտ բացասական սպասումներ առաջացնել: Բոլոր դեպքերում այս երկրներում տնտեսական աճի տեմպերի հնարավոր դանդաղումը կհանգեցնի մեր երկրից արտահանվող ապրանքների նկատմամբ պահանջարկի շարունակական անկման, ինչպես նաև մետաղների գների

շարունակական նվազման՝ հանգեցնելով Հայաստանից ապրանքների արտահանման նվազմանը, հետևաբար ՀՆԱ-ի աճի տեմպերի դանդաղմանը:

- Բորսային ապրանքների գների անորոշությունը ընդգծում է բյուջետային հիմքերի ամրապնդման խնդիրը, իսկ դրամավարկային կարգավորման մարմինները պետք է զգույշ լինեն, որպեսզի սպառողական ապրանքների գների աճը չհանգեցնի ավելի լայն գնաճային ճնշումների: Մետաղների գների նվազման նետ կապված միջնաժամկետում ուղղակի օտարերկրյա ներդրումների ներհոսքի հնարավոր նվազումը կարող է զսպող ազդեցություն ունենալ թողարկման ծավալների՝ հետևաբար ՀՆԱ աճի տեմպերի վրա: Էներգակիրների ներմուծման գների հնարավոր հետագա բարձրացումը միջնաժամկետում Հայաստանի տնտեսվարողների համար կհանգեցնի ծախսերի աճի, ինչը միջնաժամկետում կարող է զսպող ազդեցություն ունենալ թողարկման ծավալների՝ հետևաբար ՀՆԱ աճի տեմպերի վրա:

- Ուկրաինայում քաղաքական զարգացումների հետևանքով Ուկրաինայի տնտեսական աճի տեմպի դանդաղման, ինչպես նաև Ռուսաստանի նկատմամբ պատժամիջոցների կիրառման հետևանքով՝ Ռուսաստանի տնտեսական աճի տեմպի դանդաղման պայմաններում ՀՀ ներհոսող տրանսֆերտների և արտահանման ծավալների նվազման արդյունքում հնարավոր է Հայաստանի տնտեսական աճի տեմպի դանդաղում:

- Ռուսաստանի տնտեսության աճի տեմպերը կարող են դանդաղել նաև գլոբալ տնտեսության հնարավոր բացասական զարգացումներով պայմանավորված: Արդյունքում դեպի Հայաստան ներհոսող կապիտալ ներդրումները, գործոնային եկամուտները և տրանսֆերտները կկրճատվեն՝ հանգեցնելով նաև արտահանման և ՀՆԱ-ի աճի կանխատեսվածի համեմատ ավելի ցածր տեմպերի ձևավորման:

- Միջազգային կառույցներում տնտեսագետներին անհանգստացնում են նաև համաշխարհային տնտեսության առկա խնդիրները՝ կապված եկամուտների աճող անհավասարության հետ և անհավասարության՝ մակրոտնտեսական ցուցանիշների և մակրոտնտեսական քաղաքականության ձևավորման վրա ազդեցության հետ: Միջնաժամկետում, եթե եկամուտների անհավասարության և գործազրկության բարձր մակարդակի հետագա նվազեցում տեղի չունենա, կապված վերոնշյալ ռիսկերի դրսևորման հետ, ապա վերականգնման համար անհրաժեշտ տնտեսական աճի տեմպի պակասը բացասաբար կանդրադառնա գլոբալ տնտեսության հետագա աշխուժացման վրա: Արդյունքում, գլոբալ պահանջարկի աճը կլինի ավելի դանդաղ, քան ակնկալվում է, որն էլ իր բացասական ազդեցությունը կունենա Հայաստանի տնտեսական աճի վրա:

- Արտաքին ցնցումներով պայմանավորված պարենային և ոչ պարենային ապրանքների գնային միջավայրի աճը կարող է խոչընդոտել տեղական արտադրության աճին՝ արտադրության

բարձր ծախսերի առաջացման պատճառով: Բացի դրանից, բարձր գնաճային միջավայրը կարող է էականորեն կլանել սպառմանն ուղղված մասնավոր հատվածի դրամական եկամուտները, կրճատելով ներդրումային ծախսերը, ինչը բազմարկիչի արդյունք կունենա հետագա տնտեսական աճի դանդաղեցման ուղղությամբ:

- Նկատելի է նաև տրանսֆերտների աճի տեմպի որոշակի նվազման ռիսկ, որը հիմնականում պայմանավորված կարող է լինել ընդունող երկրներում սեզոնային աշխատանքների պայմանների խստացմամբ և Ռուսաստանի և Եվրոգոտու երկրների տնտեսական աճի դանդաղման ուղղությամբ ռիսկերի առկայությամբ:

Ներքին միջավայր.

- Ներքին միջավայրից բխող հիմնական ռիսկը բնակլիմայական անբարենպաստ պայմանների շարունակական դրսևորման հետևանքով գյուղատնտեսության ճյուղում հնարավոր ավելի ցածր աճի արձանագրումն է: Կանխատեսվող հորիզոնում կառավարությունը շարունակելու է գյուղատնտեսության օժանդակությանն ուղղված միջոցառումների իրականացումը, սակայն բնակլիմայական անբարենպաստ պայմանները կարող են լրացուցիչ ռեսուրսների ներդրման պահանջ առաջացնել՝ դանդաղեցնելով կառավարության բարեփոխումները²¹, որի պայմաններում տնտեսական աճի մակարդակը կարող է կանխատեսվածից ավելի ցածր լինել:

- Ամբողջական առաջարկի և պահանջարկի տեսանկյուններից գնահատված ՀՆԱ-ի իրական աճի վրա էլեկտրաէներգիայի գների հնարավոր բարձրացման առաջնային (ուղղակի) ազդեցության գնահատականները վկայում են, որ այս գործոնը ևս կարող է շեղումներ մտցնել 2014 թվականների տնտեսական աճի բազիսային կանխատեսման սցենարից՝ աճի տեմպերի նվազման ուղղությամբ²²: Անուղղակի ազդեցությունները ևս հնարավոր են, ինչը կարող է մեծացնել նշված շեղումները:

Այսպիսով, գնահատվում է, որ կանխատեսվող հորիզոնում տնտեսական աճի նվազման ուղղությամբ ռիսկերը գերակշռող են լինելու և հիմնականում պայմանավորվելու են համաշխարհային տնտեսության զարգացման հեռանկարներով:

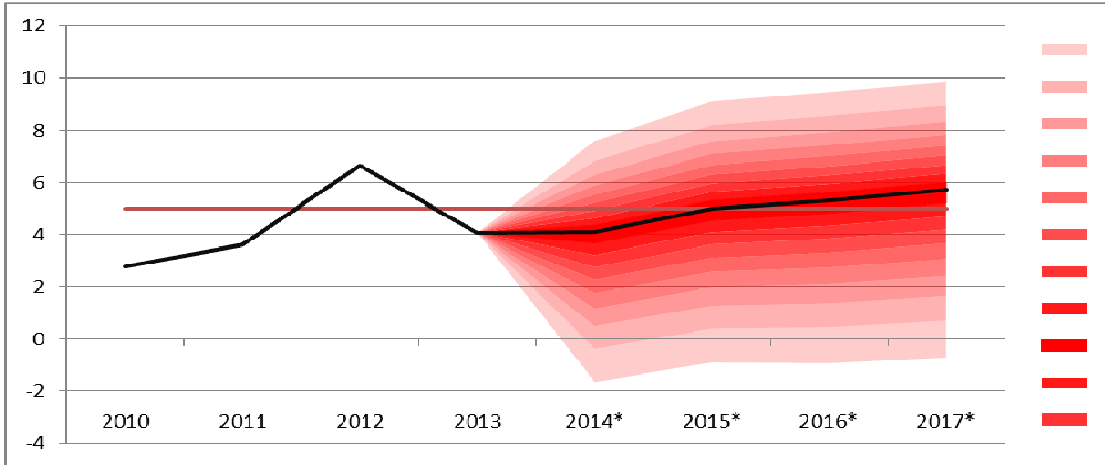
Իրական տնտեսական աճի կանխատեսումների հետ կապված անորոշությունների և ռիսկերի հաշվեկշռի վերաբերյալ վերոնշյալ միտումների ազդեցության քանակական գնահատականները իրենց արտացոլումն են գտել ստորև ներկայացվող տնտեսական աճի հավանական

²¹ Սա հիմնականում աշխատում է այն տրամաբանությամբ, որ անբարենպաստ բնակլիմայական պայմանների արդյունքում սոցիալական և տնտեսական բացասական հետևանքները վերացնելու համար, կառավարությունը պարտադրված է լինելու ռեսուրսների սահմանափակվածության պայմաններում այլ ծրագրից միջոցները վերաուղղել վերոնշյալ խնդիրների լուծմանը, ինչի արդյունքում կարտամղվեն բարեփոխումների ծրագրերի համար հատկացված միջոցները:

²² Էներգակիրների թանկացման ազդեցությունը ՀՆԱ-ի իրական աճի վրա գնահատելու համար կանխատեսումներում անվանական ՀՆԱ-ի ցուցանիշը հաստատուն է ընդունվել: Սա պայմանավորված է նրանով, որ էներգակիրների գների աճը առաջնային ազդեցությամբ հանգեցնում է առաջարկի ցնցման, որը տեղաշարժում է ամբողջական առաջարկի կորը դեպի ձախ և վեր: Արդյունքում նոր հավասարակշռությունը ձևավորվում է գների ավելի բարձր և արտադրության իրական ծավալների ավելի ցածր մակարդակում:

նային բաշխման գծապատկերում և համապատասխան աղյուսակում (տես՝ Գծապատկեր 6 և Աղյուսակ 8):

Գծապատկեր 6: Իրական ՀՆԱ-ի աճի տեմպերի կանխատեսումների հավանականային բաշխումը 2015-2017 թվականներին²³

Ակնհայտորեն իրական ՀՆԱ-ի տարեկան աճի կենտրոնական կանխատեսումներից շեղման ուղղությամբ ռիսկերը առավելապես նվազման ուղղությամբ են: Կանխատեսումների բաշխման հավանականությունները առավել պարզորոշ երևում են ստորև բերվող աղյուսակում:

Աղյուսակ 8: Իրական ՀՆԱ կանխատեսումների հավանականային բաշխումը 2015-2017 թվականներին

Տնտեսական աճի միջակայքը	Տնտեսական աճի՝ տվյալ միջակայքում ձևավորվելու հավանականությունը			
	2014	2015	2016	2017
2-4%	0.27	0.22	0.21	0.19
4-6%	0.25	0.26	0.25	0.24
6-8%	0.12	0.19	0.20	0.21

Աղյուսակ 8-ի 1-ին սյունը ներկայացնում է տնտեսական աճի հավանականային միջակայքերը, իսկ 2-ից 4-րդ սյուները նշված միջակայքերից յուրաքանչյուրում այդ աճի ձևավորվելու հավանականությունները՝ ըստ միջնաժամկետ կանխատեսումների:

Պարզության համար աղյուսակում ներկայացվել են ամենահավանական 4-6% տնտեսական աճի կենտրոնական միջակայքը և հարակից՝ համապատասխանաբար 2-4% և 6-8% տնտեսական աճերի միջակայքերը, որոնք միասին ծածկում են բաշխման ընդհանուր հավանա-

²³Հավանականային կանխատեսման գրաֆիկի կառուցման ընդհանուր մեթոդաբանությունը ներկայացված է „3 2015-2017 ՄԺԾԾ-ում կանխատեսվող հարկային եկամուտների վրա մակրոտնտեսական ռիսկերի ազդեցության գնահատումը ” բաժնում:

կանության շուրջ 64%-ը, այսինքն, ընդհանուր հավանականությունը, որ տնտեսական աճը կգտնվի 2-8% միջակայքում, կազմում է մոտ 64%:

Ակնհայտ է, որ վերոնշյալ երեք միջակայքերի շարքում 4-6% միջակայքում տնտեսական աճի ձևավորվելու հավանականությունը 2015-2017 թվականներին ամենաբարձրն է (Գծապատկեր 6-ում այն մուգ կարմիր է, իսկ Աղյուսակ 8-ում՝ հոծ նշումով): Բնականաբար, սույն ծրագրի «Համախառն առաջարկ» հատվածում ներկայացված տնտեսական աճի բազային կանխատեսման սցենարը ընկած է վերոնշյալ ամենաբարձր հավանականությամբ տնտեսական աճի կենտրոնական միջակայքի՝ 4-6% շրջանակներում:

Վերը նկարագրված ռիսկերը կարող են շեղումներ մտցնել 2015-2017 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի (այսուհետ՝ ՄԺԾԾ) սցենարի հիմքում ընկած կանխատեսումներում և ենթադրություններում, ինչն էլ կարող է անդրադառնալ հարկային եկամուտների նախատեսված հոսքերի վրա: Ստորև ներկայացվում են կանխատեսումների և ենթադրությունների հետ կապված ռիսկերի ազդեցության քանակական գնահատականները:

2.3. 2015-2017թթ. ՄԺԾԾ-ում կանխատեսվող հարկային եկամուտների հոսքերի վրա մակրոտնտեսական բնույթի ռիսկերի ազդեցության քանակական գնահատումը

Միջնաժամկետում հարկային եկամուտների կանխատեսվող հոսքերի վրա մակրոտնտեսական բնույթի ռիսկերի ազդեցության քանակական գնահատումը հիմնվել է մակրոտնտեսական հետևյալ ռիսկերի վրա:

3. Մակրոտնտեսական ռիսկերի գնահատումը

3.1. Կանխատեսումների ռիսկ

Սովորաբար կանխատեսումներն իրագործվելիս ի հայտ են գալիս որոշ շեղումներ, որոնք կապված են լինում օգտագործվող կանխատեսման մոդելների տեղայնացումից և մասնավորեցումից, տնտեսության կառուցվածքային տեղաշարժերից²⁴, նոր ի հայտ եկող երևույթներից (որի վերաբերյալ նախկինում տեղեկատվությունը բացակայել է) և այլն: Այս ռիսկերն ընդունված է անվանել կանխատեսման ռիսկեր: ՄԺԾԾ տեսանկյունից կարևորվում է ՀՆԱ-ի կանխատեսման ռիսկի գնահատումը, քանի որ ՄԺԾԾ սցենարի հարթ իրականացումը կախված է տնտեսությունում ստեղծված անվանական ՀՆԱ-ի մեծությունից: ՀՆԱ գծով կանխատեսումների ռիսկը գնահատվել է նախորդ 10 տարիներին միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրերի հիմքում դրվող ՀՆԱ

²⁴ Սա որոշակիորեն կապված է նաև մոդելների սպեցիֆիկացիաների հետ, քանի որ ժամանակային շարքերի վրա հիմնված մոդելներն իրենց մեջ ներառում են տնտեսության նախորդ ժամանակահատվածի զարգացումների տեղեկատվությունը, իսկ կանխատեսվող տարում ի հայտ եկող տնտեսության կառուցվածքային տեղաշարժը միայն կարող է ներառվել հաջորդ տարվա կանխատեսումների մոդելներում:

կանխատեսված ցուցանիշների և ՀՆԱ փաստացի ցուցանիշների միջև շեղման հիման վրա: Մասնավորապես, ՀՆԱ-ի միջնաժամկետ կանխատեսումներից փաստացիի շեղումները պատմականորեն եղել են **3.5-4.4 տոկոսային կետ**: Այս պարագայում, հաշվի առնելով կանխատեսվածից ցածր ՀՆԱ ձևավորման վերոնկարագրյալ ռիսկերի գերակշռությունը՝ որպես ռիսկ է դիտարկվել ՀՆԱ կանխատեսված մակարդակից 3.5 տոկոսային կետով ավելի ցածր մակարդակի ձևավորումը 2015 թվականին, 4.1 տոկոսային կետով ցածր 2016 թվականին և 4.4 տոկոսային կետով ցածր 2017 թվականին:

3.2 Ենթադրություններից շեղումների ռիսկ

Որպես կանոն ՄԺԾԾ հիմքում դրվող կանխատեսումները կառուցվում են որոշակի ենթադրությունների հիման վրա, որոնք էլ իրենց հերթին կախված են նաև արտաքին գործոններից (օրինակ՝ ներքին տնտեսության գնաճը միջազգային շուկաների գների կանխատեսվող վարքագծից): Սակայն միշտ չէ, որ այդ ենթադրությունները կանխատեսվող հորիզոնում իրականություն են դառնում՝ կապված Կառավարության և Կենտրոնական Բանկի կառավարման դաշտից դուրս ի հայտ եկող երևույթների հետ (օրինակ՝ նավթի գների հնարավոր փոփոխությունները): Պատմականորեն՝ որոշակի գործոնների ազդեցությամբ, տեղի են ունենում շեղումներ այդ ենթադրություններից, ինչն էլ շեղումներ է մտցնում բազիսային կանխատեսումներում: Օրինակ՝ կանխատեսման համար հիմք է ընդունվում ԿԲ-ի կողմից գնաճի կանխատեսված կենտրոնական արժեքը, սակայն իրականում տարբեր գործոնների ազդեցությամբ կարող են տեղի ունենալ նշված արժեքից շեղումներ, ինչը կարող է շեղել նաև բյուջեի հիմքում դրվող կանխատեսումները:

3.2.1 Գնաճի շեղման հնարավոր չափը

Որպես գնաճի շեղման հնարավոր չափ է դիտարկվում ԿԲ-ի կողմից դրամավարկային ծրագրերում (գնաճի հաշվետվություններում) ներկայացվող գնաճի կենտրոնական արժեքից շեղման առավելագույն չափը: Այս պահին գործող դրամավարկային ծրագրով այդ չափը գնահատվում է կանխատեսման կենտրոնական արժեքից ներքև ուղղությամբ՝ **շուրջ 1.5 տոկոսային կետի չափով** (այսինքն գնաճի ներքին սահմանը՝ 2.5% է) և **վերև ուղղությամբ շեղումը՝ 1.5 տոկոսային կետի չափով** (վերին սահմանը՝ 5.5% է): Գնաճի գծով ռիսկը կարող է ազդել ինչպես անուղղակի հարկերի մուտքերի վրա, այնպես էլ բյուջեով նախատեսված ապրանքների և ծառայությունների գծով ծախսերի վրա: Գնային ցուցանիշների հնարավոր նվազման պայմաններում հարկերից մուտքերը կկրճատվեն: Արդյունքում գների նվազման ռիսկի ազդեցությունը հարկային եկամուտների վրա 2015, 2016 և 2017 թվականների համար գնահատվում է համապատասխանաբար 1.8, 1.9 և 2.1 մլրդ. դրամ՝ ֆինանսական պահանջի ավելացման ուղղությամբ:

3.2.2 Փոխարժեքի շեղման հնարավոր չափը

Մակրոտնտեսական քաղաքականությունն իրականացվում է լողացող փոխարժեքի սկզբունքի հիման վրա, իսկ կենտրոնական բանկը և ֆինանսների նախարարությունը փոխարժեքի կանխատեսումներ չեն իրականացնում, այլ յուրաքանչյուր տարվա կանխատեսումների հիմքում դրվում է փոխարժեքի անփոփոխ (որոշակի պահի դրությամբ) մակարդակի պահպանման ենթադրություն: Սակայն փոխարժեքի տատանումները կազդեն բյուջեի եկամուտների վրա՝ սահմանին գանձվող հարկային եկամուտների և ծախսերի վրա՝ պետության կողմից ներմուծվող ապրանքների գնման մասով:

Հաշվի առնելով, որ պատմականորեն և՛ արժևորման, և՛ արժեզրկման ուղղությամբ փոխարժեքի տատանումների բացարձակ շեղման միջին չափը չի գերազանցել 5.0%-ը, որպես ռիսկ է դիտարկվել ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ դրամի առավելագույնը 5% արժեզրկումը: Փոխարժեքի 5%-ով արժեզրկման ռիսկի դրսևորման դեպքում այլ հավասար պայմաններում 2015, 2016 և 2017 թվականներին կարելի է ապահովվել հարկային եկամուտների համապատասխանաբար 9.5, 9.7, 10.7 մլրդ. դրամ լրացուցիչ մուտք:

3.2.3 Ներմուծման գծով ռիսկի հնարավոր չափը

Քանի որ մաքսային սահմանին ներմուծումից գանձվող անուղղակի հարկերը էական կշիռ են կազմում պետական բյուջեի ընդհանուր հարկային եկամուտներում, ապա անհրաժեշտ է գնահատել նաև ներմուծման հնարավոր նվազման պարագայում հարկային եկամուտների նվազման ռիսկի չափը: Պատմականորեն ՄԺԾՍ ներմուծման գծով կանխատեսումների շեղման միջին բացարձակ չափը 16.1-25.6%-ի սահմաններում է եղել, ինչն էլ հաշվի է առնվել այս գործոնի ազդեցությունը գնահատելու համար: 2015, 2016 և 2017 թվականների համար ծրագրվածից համապատասխանաբար 16.1%, 21% և 25.6% պակաս ներմուծման ռիսկի դրսևորման պայմաններում հարկային եկամուտների վրա ազդեցությունը գնահատվում է համապատասխանաբար՝ 27.3, 40.6 և 54.2 մլրդ. դրամ՝ ֆինանսական պահանջի ավելացման ուղղությամբ:

3.3. 2015-2017 ՄԺԾՍ-ում կանխատեսվող հարկային եկամուտների վրա մակրոտնտեսական ռիսկերի ազդեցության գնահատումը

Միջնաժամկետում հարկային եկամուտների վրա մակրոտնտեսական բնույթի վերոնշյալ ռիսկերի ազդեցության քանակական գնահատականները ներկայացվում են ստորև բերվող աղյուսակում:

Աղյուսակ 9 : Հարկային մուտքերի վրա մակրոտնտեսական կանխատեսումների և ենթադրությունների գծով ռիսկերի ազդեցության գնահատումը²⁵

Ռիսկի տեսակը	Ազդեցության գնահատականը, մլրդ. դրամ		
	2015	2016	2017
Ռիսկերի առանձին հանդես գալու պայմաններում			
1. Կանխատեսվածից 3.5-4.4 տոկոսային կետով ավելի ցածր իրական ՀՆԱ-ի աճ	-15.9	-19	-23
2. Ենթադրությունների հետ կապված ռիսկերի առանձին հանդես գալու պայմաններում, այդ թվում			
2.1. 1.5 տոկոսային կետով ավելի ցածր գնաճի ռիսկ	-1.8	-1.9	-2.1
2.2. Փոխարժեքի առավելագույնը 5.0 տոկոսով արժեզրկման ռիսկ	+9.5	+9.7	+10.7
2.3. Ներմուծման 16.1-25.6 տոկոսով նվազման ռիսկ	-27.3	-40.6	-54.2
Վերոնշյալ ռիսկերի միաժամանակյա հանդես գալու պայմաններում	-29.1	-42.2	-55.7

Այսպիսով, գնահատվում է, որ հարկային եկամուտների վրա ազդող վերոնշյալ ռիսկերի միաժամանակյա ի հայտ գալու պարագայում հարկային եկամուտների ծրագրված մակարդակից շեղումը կկազմի շուրջ 29.1 մլրդ. դրամ 2015 թվականին, 42.2 մլրդ. դրամ՝ 2016 թվականին և 55.7 մլրդ. դրամ՝ 2017 թվականին: Մյուս կողմից, կարելի է նկատել, որ հարկային եկամուտների ծրագրված մակարդակից շեղումը ավելի էական կլինի, եթե ի հայտ գան միայն ՀՆԱ-ի և ներմուծման գծով ռիսկեր:

Հարկային եկամուտների վրա առանձին ռիսկերի ազդեցության չափի վերաբերյալ պատկերացում են տալիս նաև ստորև ներկայացվող զգայունության գնահատականները, սակայն այս դեպքում դիտարկվում է հարկային եկամուտների վրա ազդող գործոնի 1% փոփոխության ազդեցությունը, ինչը ներկայացված է հարկային եկամուտների զգայունության աղյուսակում:

Աղյուսակ 10. Հարկային եկամուտները զգայունությունը՝ հիմնական տնտեսական գործոնների նկատմամբ

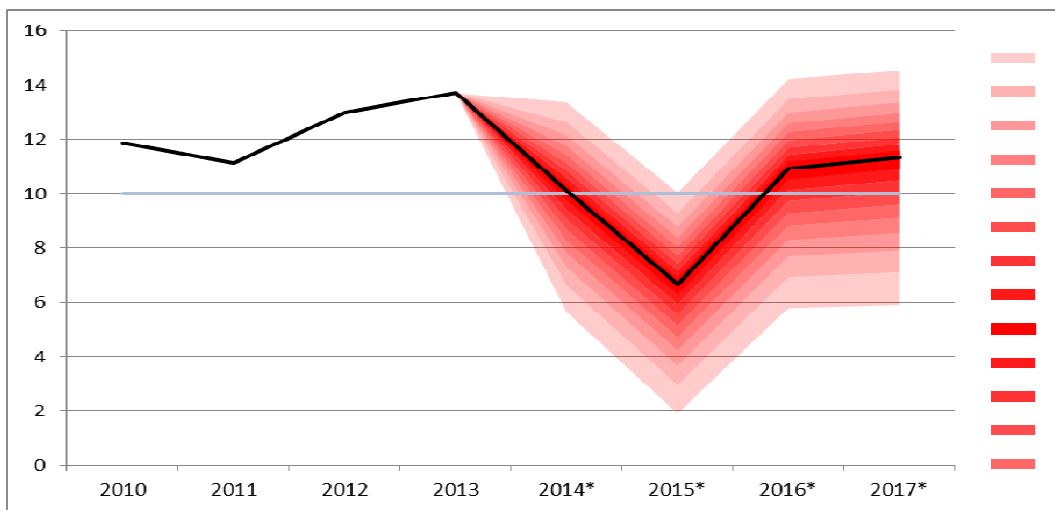
	ՀՆԱ	Գնաճ	Փոխարժ.	Ներմուծ.
Միջին տարեկան ազդեցություն	0.30	0.09	0.19	0.11

²⁵ՀՆԱ, ներմուծման, փոխարժեքի և գների գծով հավանական ռիսկերի քանակային գնահատականը ստացվել է՝ հիմք ընդունելով այս գործոնների պատմական շարժի բացարձակ միջին սխալը:

Ակնհայտ է, որ եթե դիտարկում ենք կանխատեսվածից 1 տոկոս շեղման ազդեցությունը, ապա հարկերի հավաքագրման առումով առավել էական գործոններ են հանդիսանում իրական ՀՆԱ փոփոխությունը և փոխարժեքի փոփոխությունը:

Հարկային եկամուտների կանխատեսումների հետ կապված անորոշությունների և ռիսկերի հաշվեկշռի վերաբերյալ գնահատականները իրենց արտացոլումն են գտել ստորև ներկայացվող հարկային եկամուտների հավանականային բաշխման գծապատկերում և համապատասխան աղյուսակում (տես՝ Գծապատկեր 7 և Աղյուսակ 11)²⁶:

Գծապատկեր 7: Անվանական հարկային եկամուտների տարեկան աճի տեմպերի կանխատեսումների հավանականային բաշխումը 2015-2017 թվականներին²⁷

Ակնհայտորեն, կենտրոնական կանխատեսումներից հարկային եկամուտների աճի շեղման ուղղությամբ ռիսկերն առավելապես նվազման ուղղություն ունեն: Կանխատեսումների բաշխման հավանականությունները առավել պարզորոշ երևում են ստորև բերվող աղյուսակում:

Աղյուսակ 11: Անվանական հարկային եկամուտների կանխատեսումների հավանականային բաշխումը 2015-2017 թվականներին

Տնտեսական աճի միջակայքը	Տնտեսական աճի՝ տվյալ միջակայքում ձևավորվելու հավանականությունը			
	2014	2015	2016	2017
2-6%	0.07	0.42	0.07	0.06
6-10%	0.49	0.48	0.40	0.36
10-14%	0.42	0.04	0.48	0.50

²⁶ Հարկային եկամուտների գծով ռիսկերի ազդեցության գնահատականը կառուցվել է ՀՀ ֆինանսների նախարարության ռիսկերի գնահատման համակարգի ներքո կառուցված մոդելի հիման վրա:

²⁷ Հավանականային կանխատեսման գրաֆիկի կառուցման ընդհանուր մեթոդաբանությունը ներկայացված է Հավելվածում

Աղյուսակ 11-ի 1-ին սյունը ներկայացնում է հարկային եկամուտների աճի հավանականային միջակայքերը, իսկ 2-ից 4-րդ սյուները նշված միջակայքերից յուրաքանչյուրում այդ աճի ձևավորվելու հավանականությունները՝ ըստ միջնաժամկետ կանխատեսումների:

Ակնհայտ է, որ 2015 թվականի համար վերոնշյալ երեք միջակայքերի շարքում 6-10% միջակայքում հարկային եկամուտների աճի ձևավորվելու հավանականությունը ամենաբարձրն է, իսկ 2016-2017 թվականներին հարկային եկամուտների աճի ձևավորվելու հավանականությունը ամենաբարձրն է 10-14% միջակայքում (Գծապատկեր 7-ում այն մուգ կարմիր է, իսկ Աղյուսակ 11-ում՝ հոծ նշումով): Միաժամանակ, հաշվի առնելով նվազման ուղղությամբ ազդող ռիսկերի ազդեցության գերակշռությունը, ավելի մեծ է կենտրոնական միջակայքից ներքև, քան թե վերև ձևավորվելու հավանականությունը:

Ներդիր 2

Իրական ՀՆԱ-ի և հարկային եկամուտների կանխատեսումների հավանականային բաշխման գծապատկերի կառուցումը

Իրական ՀՆԱ և հարկային եկամուտների կանխատեսումների հավանականային բաշխումը ներկայացնող գծապատկերները ցույց են տալիս տնտեսության զարգացման ապագա ընթացքի վերաբերյալ Կառավարության գնահատականները՝ տնտեսական աճի ծրագրային ցուցանիշների վերաբերյալ, ինչպես նաև հարկային եկամուտների հավաքագրման կանխատեսվող ընթացքը:

Կանխատեսումների հավանականային բաշխման գծապատկերի կառուցման անհրաժեշտությունը պայմանավորված է նրանով, որ բոլոր կանխատեսումները ինչ-որ չափով անորոշ են: Կարևոր է հաշվի առնել ոչ միայն կոնկրետ կանխատեսված արժեքները, այլ նաև բոլոր այն վերոնշյալ ռիսկերը, որոնց արդյունքում կարող են շեղումներ առաջանալ իրական ՀՆԱ կանխատեսումների և հարկերի կանխատեսումների կենտրոնական արժեքներից: Հիմնվելով միայն կետային կանխատեսումների վրա հնարավոր չէ բավարար չափով տեղեկատվություն ներկայացնել դրանց հետ կապված անորոշությունների և դրանց աղբյուրների վերաբերյալ: Այդ պատճառով կարևորվում է որոշակի վստահության միջակայքի կառուցման խնդիրը, որը թույլ կտա գնահատել իրադարձությունների զարգացման հավանական ընթացքը: Իրական ՀՆԱ և հարկերի կանխատեսումների հավանականային բաշխման ներկայացված գծապատկերները հիմնվում է Անգլիայի բանկի կողմից մշակված մեթոդաբանության վրա և հաշվի է առնում կանխատեսումների հավանականային բաշխման ասիմետրիկության առկայությունը:

Հայաստանի համար իրական ՀՆԱ և հարկերի աճի կանխատեսումների բաշխման գծապատկերները կառուցվել են երեք չափորոշիչների հիման վրա.

1. կենտրոնական արժեքները, 2. անորոշության չափը (դիսպերսիան), որը ստանալու համար համար հիմք են հանդիսացել փաստացի պատմական շարքերի կանխատեսումային սխալները և 3. ռիսկերի հարաբերական հաշվեկշիռը՝ անհամաչափության գործակիցի գնահատման նպատակով:

Ունենալով կանխատեսված կենտրոնական արժեքները, անորոշության չափը (ցրվածքը) և ռիսկերի հաշվեկշիռը, կառուցվել են իրական ՀՆԱ և հարկերի կանխատեսումների հավանականային բաշխման գրաֆիկները 2015-2017 թվականների համար (տես՝ Գծապատկերներ 6 և 7):

ՀՆԱ և հարկերի կանխատեսման գծապատկերներում կենտրոնական մուգ (կարմիր) ավելի նեղ միջակայքը ներառում է նաև կանխատեսման կենտրոնական սցենարը (կանխատեսված արժեքները): Որքան հավանականային կանխատեսումները հեռանում են կենտրոնական սցենարից, այնքան ավելի ցածր է դառնում դրանց իրագործման հավանականությունը, ինչը գծապատկերում արտահայտվում է ավելի թույլ զուռավորմամբ: Ներկայացված բաշխումը սիմետրիկ չէ, քանի որ ապագայի համար առկա են տնտեսական աճի և հարկերի կենտրոնական կանխատեսումից ավելի ցածր մակարդակների ձևավորման ռիսկեր:

Ռիսկերի ազդեցության մեղմման հնարավորությունների ընդհանուր գնահատականը

Այսպիսով տնտեսական աճի նվազման ուղղությամբ ռիսկերի դրսևորման պարագայում Կառավարության քաղաքականության հիմնական նպատակադրումը պետք է լինի սոցիալական բնույթի ծախսերի կրճատման բացառումը, իսկ հնարավորության դեպքում՝ բյուջեի ծախսերի ամբողջական իրականացումը, ինչը կպահանջի սպասվող ՀՆԱ-ի նկատմամբ 0.6-0.7%-ի չափով լրացուցիչ ֆինանսական միջոցների ներգրավում: Միաժամանակ, եկամուտների և ծախսերի մասով գնաճի, ներմուծման, փոխարժեքի գծով ռիսկերի դրսևորման և վարկերի չստացման ռիսկի պարագայում լրացուցիչ ֆինանսական միջոցների պահանջը 2015-2017 թվականների համար կկազմի սպասվող ՀՆԱ-ի 1.4-1.9%-ը: Այս պարագայում 2015-2017 թվականների համար լրացուցիչ միջոցների ներգրավման պայմաններում պետական պարտքի և նախորդ տարվա ՀՆԱ-ի միջև օրենքով սահմանված առավելագույն 50% հարաբերակցությունը չի գերազանցվի:²⁸ Հետևաբար, ՀՆԱ-ի 1.4-1.9%-ի չափով լրացուցիչ ֆինանսական միջոցների ներգրավումը լիովին համապատասխանում է օրենքով սահմանված բյուջետային կանոններին՝ ավելին նշանակում է, որ հնարավոր ռիսկերի ի հայտ գալու պարագայում, ըստ անհրաժեշտության կառավարությունը կարող է իրականացնել նաև լրացուցիչ ծրագրեր՝ վերոնշյալ նպատակադրումներից բացի լրացուցիչ խթաններ ստեղծելով տնտեսական ակտիվության ավելացման համար:

Աղյուսակ 12: Հարկային եկամուտների և պետական բյուջեի այլ հոսքերի գծով ռիսկերի ընդհանուր ազդեցության գնահատականը²⁹

Ֆինանսավորման պահանջ (-պահանջի մեծացում, + պահանջի նվազում)

Ռիսկի տեսակը	2015	2016	2016
	մլրդ դրամով	մլրդ դրամով	մլրդ դրամով
Ընդհանուրը	-67.5	-86.7	-104.4
1.Կանխատեսածից 3.5-4.4 տոկոսով ավելի ցածր ՀՆԱ ձևավորում	-15.9	-19.0	-23.0
2.Ենթադրությունների հետ կապված ռիսկեր, այդ թվում	-51.6	-67.7	-81.4
2.1. 1.5 տոկոսային կետով ավելի ցածր գնաճի ռիսկ	1.6	1.8	1.9
2.2. Փոխարժեքի առավելագույնը 5 % -ով արժեզրկման ռիսկ	2.6	2.3	2.4
2.3. Ներմուծման 16.1-25.6 տոկոսով նվազման ռիսկ	-27.3	-40.6	-54.2
2.3. Բյուջեի արտաքին հոսքերի չստացման ռիսկեր, այդ թվում	-28.5	-31.2	-31.5
ԾԻԳ-երի կատարողականի գծով	-28.5	-31.2	-31.5

²⁸ Համաձայն պետական պարտքի մասին ՀՀ օրենքի, ընդհանուր պետական պարտքը նախորդ տարվա ՀՆԱ նկատմամբ 50%-ը գերազանցելու պարագայում, պակասուրդը պետք է չգերազանցի վերջին երեք տարիների ՀՆԱ միջին մակարդակի 3%-ը:

²⁹ Ընդհանուր ազդեցության գնահատականը հիմնված է մակրոտնտեսական ռիսկերի առանձին հանդես գալու ենթադրության վրա

Ինչպես վերը նշվեց Հայաստանը ներկայումս արդեն իսկ ունի համապատասխան պայմանավորվածություններ միջազգային ֆինանսական կառույցների հետ, որոնց շրջանակներում նախատեսված միջոցները առավել քան բավարար են հնարավոր ռիսկերի ազդեցության նույնիսկ ամբողջությամբ չեզոքացման համար:

ԳԼՈՒԽ 3. ՀՀ 2015–2017ԹԹ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄ

3.1. ՊԵՏԱԿԱՆ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 2015-2017 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻՆ

ՄԺԾԾ առանցքային հարցերից են պետական եկամուտների քաղաքականության ուղղվածությունը և դրանց կանխատեսելիությունը միջնաժամկետ հեռանկարում: Պետական ծախսերը ներքին ֆինանսական ռեսուրսներով ապահովելու պահանջը, ինչպես և նախորդ տարիներին, պետական եկամուտների քաղաքականության հիմնական խնդիրն է, որի լուծումը հնարավորություն է ընձեռում կառավարությանն ի հաշիվ սեփական ռեսուրսների իրականացնել արդյունավետ, խթանող ծախսային քաղաքականություն: Այս թիրախի հասանելիության տեսանկյունից առավել ընդգծվում է հարկային քաղաքականության դերը:

2015-2017թթ պետական եկամուտների քաղաքականությունը կիրականացվի ս.թ մայիս ամսին ՀՀ Ազգային ժողովի հավանության արժանացած ՀՀ կառավարության ծրագրով, ինչպես նաև ՀՀ 2014-2016թթ ՄԺԾԾ-ով ամրագրված հիմնական սկզբունքներին համապատասխան: ՀՀ կառավարությունը բյուջետային քաղաքականության առավել կարևոր ուղղություն է համարում հիմնականում ներքին ռեսուրսների օգտագործման վրա հիմնված հարկաբյուջետային քաղաքականության վարումը և դրամավարկային քաղաքականության հետ արդյունավետ կոորդինացման միջոցով թիրախային արդյունքների ապահովումը: Մասնավորապես, շարունակվելու է պետական եկամուտների հավաքագրման վարչարարության արդյունավետության բարձրացումը, որը կլինի եկամտային քաղաքականության գերակա ուղղություններից մեկը: Դրա շնորհիվ համախառն ներքին արդյունքի նկատմամբ պետական բյուջեի հարկային եկամուտների և պետական տուրքի (այսուհետ՝ հարկային եկամուտներ) մակարդակը 2016-2017թթ. կավելանա տարեկան միջին հաշվով 0.3 տոկոսային կետով: Առաջիկա տարիներին հարկային և մաքսային համակարգերի կատարելագործման կարևոր ուղղություններն են լինելու՝

- հարկային եկամուտներ/ՀՆԱ հարաբերակցության տարեցտարի ավելացման շարունակումը՝ հատկապես տնտեսական գործունեության սովորային և ոչ ֆորմալ հատվածի կրճատման միջոցով: Շարունակվելու է հարկային եկամուտների հավաքագրման վարչարարության արդյունավետության բարձրացումը, որը կլինի եկամտային քաղաքականության գերակա ուղղություններից մեկը: Դրա շնորհիվ համախառն ներքին արդյունքի նկատմամբ հարկային եկամուտների մակարդակը կավելանա տարեկան միջին հաշվով 0.3 տոկոսային կետով.

- հարկային հսկողության արդյունավետության բարձրացումը՝ ռիսկային տնտեսավարող սուբյեկտների նկատմամբ տարբերակված մոտեցումների կիրառմամբ.

- փոքր ու միջին բիզնեսի համար պարզեցված հարկային դաշտի ապահովումը և հարկային բեռի շարունակաբար տեղափոխումը դեպի խոշոր հարկատուներ.

- հարկային վարչարարության պարզեցումը, էլեկտրոնային հաշվետվական համակարգի կատարելագործումը՝ նպատակ ունենալով ապահովելու էլեկտրոնային եղանակով հաշվետվությունները ներկայացնելու լայնամասշտաբ կիրառումը.

- հարկային և մաքսային ծառայություններում աշխատողների սեփական բիզնես շահերի բացառումը, բոլորի համար հավասար դաշտի երաշխավորումը.

- հարկ վճարողների շահերի պաշտպանությունը և նրանց սպասարկման որակի բարձրացումը, որով հարկման հարաբերություններում կընդլայնվեն ինքնագնահատման համակարգի կիրառման մոտեցումները.

- ստվերի դեմ պայքարի մեխանիզմների կիրառումը՝ հարկերի վճարումից խուսափելու, ապօրինությունների և ստվերային շրջանառությունների դեմ պայքարի ազգային ծրագրի ներդրմամբ.

- հիմնականում ներքին ռեսուրսների օգտագործման վրա հիմնված հարկաբյուջետային քաղաքականության վարումը և դրամավարկային քաղաքականության հետ արդյունավետ կոորդինացման միջոցով թիրախային արդյունքների ապահովումը և այլն:

2015-2017թթ հարկային օրենսդրության հնարավոր փոփոխությունները, հարկային և մաքսային մարմինների կողմից այդ ժամանակաշրջանում իրականացվելիք վարչարարական միջոցառումները միտված կլինեն այս և ՀՀ կառավարության կողմից ուղենշված՝ հարկային և մաքսային քաղաքականությանն առնչվող մյուս սկզբունքներն արտացոլող նպատակների հասանելիության, ինչպես նաև 2015-2017թթ համար սույն փաստաթղթով նախատեսված հարկային եկամուտների ծրագրային մակարդակի ապահովմանը:

3.2 . ՀՀ 2015-2017 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆՆԵՐԻ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄԸ

ՀՀ 2015-2017 թվականների պետական բյուջեների եկամուտները կանխատեսվել են համապատասխանաբար՝ 1,228.1 մլրդ դրամի, 1,333.8 մլրդ դրամի և 1,479.0 մլրդ դրամի չափով: Եկամուտների տարեկան ծրագրային ծավալները կապահովվեն հիմնականում ի հաշիվ հարկային եկամուտների:

Աղյուսակ 3.1. 2015-2017 թվականների համար ծրագրված բյուջետային եկամուտները (մլրդ դրամներով)

Եկամտատեսակը	2015	2016	2017
Պետական բյուջեի եկամուտներ, որից՝	1,228.13	1,333.76	1,479.03
<i>հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%-ով)</i>	24.34	24.13	24.34
1. Հարկային եկամուտների	1,172.83	1,300.99	1,448.38
<i>հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%-ով)</i>	23.24	23.54	23.84
<i>տոկոսով ընդհանուրի նկատմամբ</i>	95.50	97.54	97.93
2. Պաշտոնական դրամաշնորհներ	30.29	13.36	12.60
<i>հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%-ով)</i>	0.60	0.24	0.21
<i>տոկոսով ընդհանուրի նկատմամբ</i>	2.47	1.00	0.85
3. Այլ եկամուտներ	25.01	19.42	18.04
<i>հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%-ով)</i>	0.50%	0.35%	0.30
<i>տոկոսով ընդհանուրի նկատմամբ</i>	2.04	1.46	1.22

ՀՀ 2015-2017 թվականների պետական բյուջեների եկամուտները ծրագրելիս օգտագործվել են այն մակրոտնտեսական ցուցանիշների կանխատեսումները, որոնք էական ազդեցություն ունեն առանձին եկամտատեսակների բազայի ձևավորման կամ հաշվարկման վրա: Առանձին դեպքերում հաշվի են առնվել նաև պայմանագրային հարաբերություններով կարգավորվող ցուցանիշները:

Հարկային եկամուտների գծով 2015-2017 թվականների բյուջետային մուտքերը ծրագրվել են՝ 2016-2017թթ. հարկային եկամուտներ/ՀՆԱ ցուցանիշի՝ 0.3 տոկոսային կետով տարեկան աճ ապահովելու սկզբունքի հիման վրա:

Հաշվարկներում լրացուցիչ ենթադրվել է, որ հարկերի գծով 2014 թվականի համար ծրագրված հարկային եկամուտներ/ՀՆԱ ցուցանիշի ծրագրային մակարդակը իրատեսական է և առկա օրենսդրական նախադրյալները, կիրառվելիք վարչարարական միջոցառումները, ինչպես նաև մակրոտնտեսական բարենպաստ զարգացումները բավարար հիմքեր կստեղծեն այն ապահովելու համար:

Պաշտոնական դրամաշնորհները 2015 թվականի համար ծրագրվել են՝ հաշվի առնելով առկա պայմանագրերը, դոնորների հետ ձեռքբերված նախնական համաձայնությունները, իսկ 2016, 2017 թվականների համար Եվրոմիությունից ակնկալվող դրամաշնորհների դեպքում՝ սպասումները:

Աղյուսակ 3.2. 2014-2017թթ հաստատված/ծրագրված պաշտոնական դրամաշնորհները (մլրդ դրամներով)

Դոնորը	2014թ	2015թ	2016թ	2017թ
	ծրագիր	կանխատեսում		
Ընդամենը պաշտոնական դրամաշնորհներ, այդ թվում՝	20.0	30.3	13.4	12.6
ԵՄ (Եվրոպական հարևանության շրջանակներում ՀՀ-ԵՄ գործողությունների ծրագրով նախատեսված դրամաշնորհային ծրագրեր)	7.1	11.4	5.7	7.7
Այլ նպատակային դրամաշնորհներ	12.9	18.9	7.7	4.9

Այլ եկամուտները ներառում են բանկերում և ֆինանսավարկային հաստատություններում պետական բյուջեի ժամանակավոր ազատ միջոցների տեղաբաշխումից և դեպոզիտներից ստացվող տոկոսավճարները, իրավաբանական անձանց կապիտալում կատարված ներդրումներից ստացվող շահութաբաժինները, պետական գույքի օգտագործման վճարները, պետության կողմից տրված վարկերի օգտագործման դիմաց վճարները (տոկոսավճարները), իրավախախտումների համար գործադիր և դատական մարմինների կողմից կիրառվող պատժամիջոցներից ստացվող մուտքերը, պետական մարմինների կողմից ապրանքների մատակարարումից և ծառայությունների մատուցումից մուտքերը և այլ եկամուտները:

Այլ եկամուտները 2015-2017թթ համար ծրագրվել են համապատասխանաբար 25.0 մլրդ դրամի, 19.4 մլրդ դրամի և 18.0 մլրդ դրամի չափով, հաշվի առնելով գանձման համար պատասխանատու պետական կառավարման մարմինների կողմից ՀՀ 2015 թվականի բյուջետային գործընթացի շրջանակում համապատասխան հայտերով ներկայացված կանխատեսումները, կատարված օրենսդրական փոփոխությունները, ինչպես նաև առանձին եկամտատեսակների գծով նախորդ տարիներին արձանագրված հավաքագրման միտումները:

Այլ եկամուտների ՀՀ 2015-2017թթ ՄԺԾԾ կանխատեսումների ընդհանուր պատկերն ըստ եկամտի հիմնական աղբյուրների հետևյալն է.

Աղյուսակ 3.3. Այլ եկամուտների կազմում հաշվառվող եկամտատեսակների գծով ՀՀ 2015-2017թթ ՄԺԾԾ շրջանակներում կատարված կանխատեսումները (մլրդ դրամներով)

Եկամտատեսակը	2015	2016	2017
Այլ եկամուտներ, այդ թվում՝	25.01	19.42	18.04
1. Պետական սեփականություն հանդիսացող գույքի վարձակալությունից եկամուտներ	0.55	0.50	0.48
2. Տոկոսավճարների և շահութաբաժինների տեսքով ստացվող եկամուտներ	16.99	11.37	9.93
3. Իրավախախտումների համար գործադիր, դատական մարմինների կողմից կիրառվող պատժամիջոցներից մուտքեր	2.41	2.47	2.53
4. Ապրանքների մատակարարումից և ծառայությունների մատուցումից եկամուտներ, որից՝	4.69	4.71	4.72
4.1 ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական	4.18	4.19	4.19

կոմիտեի ստորաբաժանումների կողմից մատուցված ծառայությունների դիմաց ստացվող վճարներ			
4.2. Այլ ապրանքների մատակարարումից և ծառայությունների մատուցումից եկամուտներ	0.51	0.52	0.53
5. Օրենքով և այլ իրավական ակտերով սահմանված պետական բյուջե մուտքագրվող այլ մուտքեր	0.37	0.37	0.38

ԳԼՈՒԽ 4. ԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԱԿ

4.1 ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԴԵՖԻՑԻՏԸ

Պետական բյուջեի ձևավորումը առաջիկա տարիներին շարունակելու է ընթանալ բյուջետային եկամուտների նկատմամբ ծախսերի գերազանցմամբ, ընդ որում՝ բյուջետային դեֆիցիտի ֆինանսավորման համար միջոցների ներգրավումն իրականացվելու է ինչպես ներքին, այնպես էլ արտաքին աղբյուրներից: Պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորման համար ներգրավվող միջոցների գերակշիռ մասը կազմելու են փոխառու միջոցները, ընդ որում՝ արտաքին աղբյուրներից ներգրավվող փոխառու միջոցների հիմնական մասը կունենա նպատակային բնույթ և կուղղվի սոցիալական ոլորտներում և հասարակական ենթակառուցվածքներում ներդրումային ծրագրերի ֆինանսավորմանը:

Ստորև ներկայացվում են ՀՀ 2014-2017 թվականների պետական բյուջեների դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուրները (տե՛ս Աղյուսակ 4.1):

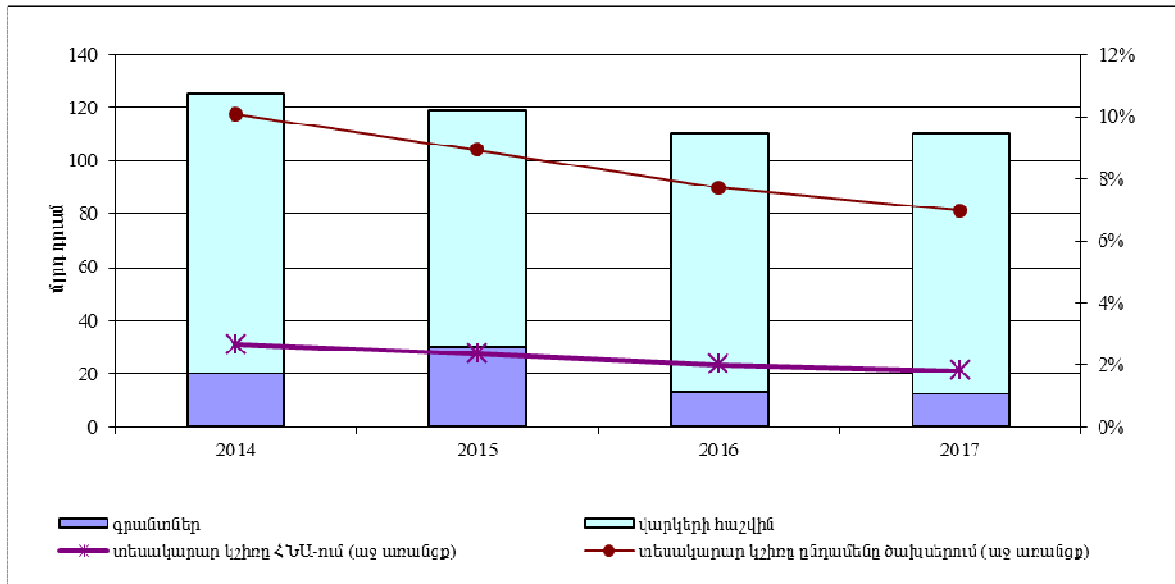
Աղյուսակ 4.1. ՀՀ 2014-2017թթ. պետական բյուջեների դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուրները (մլն դրամ)

Ցուցանիշներ	2014	2015	2016	2017
	հաստատված	ծրագիր		
Դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուրներ՝ ընդամենը	110,534.58	103,152.5	100,370.03	110,305.26
այդ թվում՝				
1. Ներքին աղբյուրներ	87,367.48	89,165.34	89,123.31	117,218.79
որից՝				
Փոխառու զուտ միջոցներ	16,343.56	38,342.78	42,000.0	45,000.0
ֆինանսական զուտ ակտիվներ	71,023.92	50,822.56	47,123.31	72,218.79
2. Արտաքին աղբյուրներ	23,167.10	13,987.16	11,246.71	(6,913.53)
որից՝				
Փոխառու զուտ միջոցներ	67,354.31	60,972.83	61,476.60	48,723.94
ֆինանսական զուտ ակտիվներ	(44,187.21)	(46,985.66)	(50,229.89)	(55,637.46)

Պետական բյուջեի դեֆիցիտի հարաբերակցությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ 2014 թվականի համար ծրագրավորված 2.34%-ի դիմաց 2015-2017 թվականին աստիճանաբար կնվազի ՀՆԱ-ի 2.0 %-ից մինչև 1.8%, ընդ որում պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորման ներքին աղբյուրների տեսակարար կշիռը դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուրների ընդհանուր ծավալում 2015-2017 թվականներին կտատանվի 86.4 %-ից 106.3%-ի միջակայքում՝ 2014 թվականի ծրագրային 79 %-ի դիմաց:

ՀՀ պետական բյուջեին բնորոշ առանձնահատկություններից մեկը դա նրա որոշակի կախվածությունն է արտաքին ֆինանսավորման աղբյուրներից (արտասահմանյան վարկերից և պաշտոնական դրամաշնորհներից), որը կպահպանվի նաև առաջիկա տարիներին (տե՛ս Գծանկար 4.1):

Գծանկար 4.1 ՀՀ 2014-2017թթ պետական բյուջեների ֆինանսավորումը արտաքին աղբյուրների հաշվին

Տարբեր մեթոդներով հաշվարկված դեֆիցիտների համեմատական վերլուծությունները նույնպես հաստատում են այդ փաստը (տե՛ս Աղյուսակ 4.2):

Աղյուսակ 4.2. Ընդհանուր, ընթացիկ և առաջնային դեֆիցիտները (%-ով ՀՆԱ-ի նկատմամբ) 2014-2017թթ (դեֆիցիտը ներկայացված է դրական նշանով, իսկ պրոֆիցիտը՝ փակագծերում)

Ցուցանիշներ	2014 հաստատված պետական բյուջե	2015 ծրագիր	2016 ծրագիր	2017 ծրագիր
Ընդհանուր դեֆիցիտ՝ Ընդհանուր եկամուտների և ծախսերի տարբերությունը	2.34%	2.04%	1.82%	1.82%
Ընթացիկ դեֆիցիտ՝ Ընդհանուր եկամուտների և ընթացիկ ծախսերի տարբերությունը	-0.9%	-0.5%	-0.5%	-0.9%
Առաջնային դեֆիցիտ՝ Ընդհանուր եկամուտների և ծախսերի (առանց տոկոսավճարների) տարբերությունը	1.0%	0.6%	0.4%	0.4%

Քանի որ պետական բյուջեի դեֆիցիտի զգալի մասը ֆինանսավորվում է փոխառու միջոցների հաշվին, ապա դրա մեծությունը և կառուցվածքը էապես առնչվում է պետական ներքին և արտաքին պարտքը բնութագրող ցուցանիշների հետ:

Պետական բյուջեի դեֆիցիտի մեծության կանխատեսումներում առկա ռիսկը.

Սույն ծրագրով բյուջետային եկամուտների գծով մուտքերի ծրագրվածից ցածր մակարդակի ձևավորման պարագայում՝ առաջացած ֆինանսական ճեղքվածքը լրացնելու նպատակով օրենքով

սահմանված կարգով ողջամիտ չափով փոխառու և դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուր հանդիսացող այլ միջոցների ներգրավման հնարավորության դեպքում 2015-2017թթ. համար կանխատեսվող պետական բյուջեի դեֆիցիտի մեծությունները կարող են գերազանցել սույն ծրագրով կանխատեսվող դեֆիցիտի չափերը: Դրան հակառակ, բյուջետային եկամուտների գծով մուտքերի ծրագրվածից բարձր մակարդակի ձևավորման և/կամ ծախսերում տնտեսումների կամ թերակատարումների առաջացման պարագայում՝ 2015-2017թթ. համար կանխատեսվող պետական բյուջեի դեֆիցիտի մեծությունները կարող են պակաս լինել սույն ծրագրով կանխատեսվող դեֆիցիտի չափերից:

Բացի այդ, անկախ 2015-2017թթ. համար կանխատեսվող պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուրների առկայության հանգամանքից, պետական բյուջեի դեֆիցիտի մեծության վրա կարող է բացասական ազդեցություն ունենալ մակրոկանխատեսումներում պարունակված ռիսկերով պայմանավորված պետական պարտք/անվանական ՀՆԱ հարաբերության մեծությունը: Մասնավորապես, եթե մակրոկանխատեսումներում պարունակված ռիսկերով պայմանավորված պետական պարտք/անվանական ՀՆԱ հարաբերության մեծությունը 2014 թվականի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ գերազանցի 2013 թվականի փաստացի ՀՆԱ-ի 50% սահմանաչափը, ապա ՀՀ 2015 թվականի պետական բյուջեի դեֆիցիտի մեծության նկատմամբ գործողության մեջ կդրվի «Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածի 7-րդ մասի պահանջը՝ այն է.

«Եթե պետական պարտքը տվյալ տարվա դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ գերազանցում է Հայաստանի Հանրապետության նախորդ տարվա համախառն ներքին արդյունքի 50%-ը, ապա հաջորդ տարվա պետական բյուջեի դեֆիցիտը չպետք է գերազանցի Հայաստանի Հանրապետության համախառն ներքին արդյունքի վերջին երեք տարիների ծավալների միջին ցուցանիշի 3%-ը:»:

4.2 ՀՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԻ ԵՎ ԾԱԽՍԵՐԻ ՓԱԹԵԹՈՒՄ 2015-2017ԹԹ ԿԱՆԽԱՏԵՍՎՈՂ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

ՀՀ 2015-2017 թվականների պետական բյուջեների կանխատեսվող մուտքերի վերլուծությունից երևում է, որ 2014 թվականի մակարդակի համեմատ, 2015 թվականի անվանական ՀՆԱ-ի շուրջ 6.8% աճի պայմաններում, ՀՀ 2015 թվականի պետական բյուջեի մուտքերի ծավալը ծրագրավորվում է շուրջ 6.8 % կամ 84.8 մլրդ դրամ ավելացումով (հիմնականում հարկային եկամուտների հավելածի հաշվին): Միաժամանակ 2015 թվականի մակարդակի համեմատ պետական բյուջեի մուտքերի ծավալի 7.7 % աճ է կանխատեսվում 2016 թվականին (անվանական

ՀՆԱ-ի 9.5% կանխատեսվող աճի պայմաններում) և 2016 թվականի մակարդակի համեմատ՝ 2017 թվականին՝ 10.8 %-ով (անվանական ՀՆԱ-ի 9.9 % կանխատեսվող աճի պայմաններում):

Աղյուսակ 4.3. Բյուջետային ռեսուրսների փաթեթում 2015-2017թթ կանխատեսվող փոփոխությունները (մլն դրամ)

Ցուցանիշներ	2015թ ծրագիր	2016թ ծրագիր	2017թ ծրագիր
1. Եկամուտներ	1,228,134.1	1,333,760.9	1,479,027.1
Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	24.34	24.13	24.34
2. Դեֆիցիտի ֆինանսավորման զուտ աղբյուրներ	103,152.6	100,370.0	110,305.3
Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	2.04	1.82	1.82
ԸՆԴԱՄԵՆԸ ՄՈՒՏՔԵՐ	1,331,286.7	1,434,130.9	1,589,332.4
Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	26.38	25.95	26.16
ՆՈՒՅՆԸ՝ ԸՍՏ 2014-2016ԹԹ ՄԺԾԾ-ի	1,374,114.0	1,535,116.0	x
Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	25.6	25.9	x
3.ՄՈՒՏՔԵՐԻ ՀԱՎԵԼԱՃ (նախորդ տարվա մուտքերի մակարդակի նկատմամբ՝ մլն դրամ)	84,849.2	102,844.3	155,201.4
նախորդ տարվա մուտքերի մակարդակի նկատմամբ՝ %	6.8	7.7	10.8
ՆՈՒՅՆԸ՝ ԸՍՏ 2014-2016ԹԹ ՄԺԾԾ-ի	116,246.4	161,002.0	x
նախորդ տարվա մուտքերի մակարդակի նկատմամբ՝ %	9.2	11.7	x
4.Ոլորտային կտրվածքով նախորդ տարվա մակարդակի նկատմամբ ազատված զուտ միջոցներ (մլն դրամ)	19,848.52	12,296.43	8,205.00
ԸՆԴԱՄԵՆԸ ՀԱՎԵԼՅԱԼ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ (նախորդ տարվա ռեսուրսների մակարդակի նկատմամբ՝մլն դրամ)	104,697.8	115,140.7	163,406.5
Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	2.1	2.1	2.7
Հավելյալ բյուջետային ռեսուրսների կանխատեսվող բաշխումը 2015-2017թթ՝ ըստ ոլորտների (մլն դրամ)	104,697.8	115,140.7	163,406.5
այդ թվում՝			
1. Սոցիալ – մշակութային ճյուղեր և գիտություն	44,231.8	61,224.9	70,159.6
2. Պաշտպանության, ազգային անվտանգության, հասարակական կարգի պահպանության, քրեակատարողական և փրկարար ծառայության համակարգեր	26,356.6	23,496.3	29,370.5
3. Տնտեսական հարաբերություններ, շրջակա միջավայրի պաշտպանություն, բնակարանային շինարարություն և կոմունալ ծառայություններ	10,330.8	16,781.5	35,810.3
4. Պետական կառավարում	8,772.2	-	10,567.6
5. Պետական պարտքի սպասարկման ծախսեր (տոկոսավճարներ)	9,233.1	4,842.6	6,246.3
7. Այլ ոլորտներ	5,773.3	8,795.4	11,252.2

Ինչպես երևում է աղյուսակից՝ 2015-2017 թվականներին, նախորդ տարվա համեմատ ստացվելիք լրացուցիչ մուտքերի զգալի մասը՝ 238.5 մլրդ դրամը կամ ընդհանուրի 62.2%-ը նախատեսվում է ուղղել սոցիալ-մշակութային ճյուղերի ու գիտության, ինչպես նաև տնտեսության ճյուղերի ֆինանսավորմանը, ընդ որում՝ սոցիալ-մշակութային ճյուղերին և գիտությանը բաժին կհասնի լրացուցիչ մուտքերի ընդհանուր գումարի 45.8 %-ը, որը վկայում է այն մասին, որ 2015-2017թթ նախատեսվում է շարունակել բյուջետային ծախսերի սոցիալական ուղղվածության ավելացումը:

Սոցիալ-մշակութային ճյուղերին և գիտությանը հատկացված հավելյալ միջոցների շուրջ 18.7%-ը կտրամադրվի կրթության բնագավառին, շուրջ 73.0%-ը՝ սոցիալական պաշտպանության բնագավառին և 3.6 %-ը՝ առողջապահությանը:

Պաշտպանության, ազգային անվտանգության, հասարակական կարգի պահպանության համակարգերի պահպանման և փրկարար ծառայության համակարգի ծախսերին կուղղվի հավելյալ միջոցների ընդհանուր գումարի շուրջ 20.7%-ը, որը պայմանավորված է վերոհիշյալ համակարգի մարմինների կենսագործունեության ապահովման համար համապատասխան միջոցների հատկացման անհրաժեշտությամբ:

Տնտեսության ճյուղերին 2015-2017 թվականներին կհատկացվի հավելյալ միջոցների ընդհանուր գումարի 16.4%-ը: Պետական պարտքի սպասարկմանը (տոկոսավճարների կատարման համար) նախատեսվում է հատկացնել հավելյալ միջոցների ընդհանուր գումարի 5.3 %-ը:

4.3 2015-2017ԹԹ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԾԱԽՍԵՐԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄԸ՝ ԸՍՏ ՈԼՈՐՏՆԵՐԻ

ՀՀ 2015-2017 թվականների պետական բյուջեների ծախսերի կանխատեսումները՝ ըստ ոլորտների բնութագրվում են ստորև ներկայացված աղյուսակի ցուցանիշներով³⁰:

Աղյուսակ 4.4. ՀՀ 2014-2017թթ պետական բյուջեների ծախսերը՝ ըստ ոլորտների (մլն դրամ)

Ցուցանիշներ	2014թ հաստատված պետական բյուջե	2015թ ծրագիր	2016թ ծրագիր	2017թ ծրագիր
ԸՆԴԱՄԵՆԸ ԾԱԽՍԵՐ	1,246,437.4	1,331,286.7	1,434,130.9	1,589,332.4
Նույնը ըստ 2014-2016թթ ՄԺԾԾ-ի	1,257,867.6	1,374,114.0	1,535,116.0	X
1. Սոցիալ – մշակութային ճյուղեր և գիտություն	596,591.2	640,317.5	701,542.4	770,951.5
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	12.63	12.69	12.69	12.69
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ	47.86	48.10	48.92	48.51

³⁰ Այսուհետև սույն գլխում «Սոցիալ-մշակութային ճյուղեր», «Տնտեսության ճյուղեր» և «Այլ ոլորտներ» խմբերը ներկայացվում են առանց պետական կառավարման հանրապետական և տարածքային մարմինների ապարատների պահպանման ծախսերի, որոնք միավորված են «Պետական կառավարում» խմբում

Ցուցանիշներ	2014թ հաստատված պետական բյուջե	2015թ ծրագիր	2016թ ծրագիր	2017թ ծրագիր
ծավալում (%)				
Նույնը ըստ 2014-2016թթ ՄԺԾԾ-ի	603,000.1	657,324.3	682,952.1	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	12.43	12.25	11.51	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	47.94	47.84	44.49	x
2. Պաշտպանության, ազգային անվտանգության, հասարակական կարգի պահպանության, քրեակատարողական և արտակարգ իրավիճակների համակարգեր	259,719.8	286,076.3	308,054.6	337,425.1
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	5.50	5.67	5.57	5.55
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	20.84	21.49	21.48	21.23
Նույնը ըստ 2014-2016թթ ՄԺԾԾ-ի	259,654.0	285,046.0	313,701.6	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	5.35	5.31	5.29	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	20.64	20.74	20.44	x
3. Տնտեսական հարաբերություններ, շրջակա միջավայրի պաշտպանություն, բնակարանային շինարարություն և կոմունալ ծառայություններ	134,021.4	125,009.2	131,096.0	161,708.9
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	2.84	2.48	2.37	2.66
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	10.75	9.39	9.14	10.18
Նույնը ըստ 2014-2016թթ ՄԺԾԾ-ի	132,507.5	169,965.4	216,806.0	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	2.73	3.17	3.65	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	10.53	12.37	14.12	x
4. Պետական կառավարում	89,265.0	98,037.2	97,953.5	108,521.0
- տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ում (%)	7.86	7.98	7.34	7.34
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	7.2	7.4	6.8	6.8
Նույնը ըստ 2014-2016թթ ՄԺԾԾ-ի	110,669.6	98,401.1	104,801.8	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	2.28	1.83	1.77	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	8.80	7.16	6.83	x
5. Պետական պարտքի սպասարկում (տոկոսավճարներ)	63,384.8	72,617.9	77,460.5	83,706.8
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	1.34	1.44	1.40	1.38
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	5.09	5.45	5.40	5.27
Նույնը ըստ 2014-2016թթ ՄԺԾԾ-ի	54,243.6	60,021.6	66,006.2	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	1.12	1.12	1.11	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	4.31	4.37	4.30	x
6. Այլ ոլորտներ	103,455.3	109,228.5	118,023.9	127,019.0
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	2.19	2.16	2.14	2.09
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ	8.30	8.20	8.23	7.99

Ցուցանիշներ	2014թ հաստատված պետական բյուջե	2015թ ծրագիր	2016թ ծրագիր	2017թ ծրագիր
ծավալում (%)				
Նույնը ըստ 2014-2016թթ ՄԺԾԾ-ի	97,792.8	103,355.6	150,848.3	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	2.02	1.93	2.54	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	7.77	7.52	9.83	x

Սոցիալ-մշակութային ճյուղերի և գիտության խմբում 2015-2017 թվականներին ևս կարևորվելու է հատկապես կրթության, առողջապահության և սոցիալական ապահովության բնագավառների զարգացման ռազմավարական ծրագրերի իրականացումը:

Աղյուսակ 4.5. Սոցիալ-մշակութային ճյուղերի և գիտության ոլորտի 2014-2017թթ բյուջե-տային ծախսերը՝ ճյուղային կտրվածքով (մլն դրամ)

Ցուցանիշներ	2014թ հաստատված պետական բյուջե	2015թ ծրագիր	2016թ ծրագիր	2017թ ծրագիր
ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ-ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՃՅՈՒՂԵՐ ԵՎ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ՝ ԸՆԴԱՄԵՆԸ	596,591.2	640,317.5	701,542.4	770,951.5
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	12.63	12.69	12.69	12.69
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	47.87	48.10	48.92	48.51
Նույնը ըստ 2014-2016թթ ՄԺԾԾ-ի	603,000.1	657,324.3	682,952.1	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	12.43	12.25	11.51	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	47.94	47.84	44.49	x
այդ թվում՝				
1. ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	127,203.5	126,698.0	140,779.6	159,610.8
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	2.69	2.51	2.55	2.63
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	10.21	9.52	9.82	10.04
Նույնը ըստ 2014-2016թթ ՄԺԾԾ-ի	124,315.6	133,890.5	150,275.4	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	2.56	2.50	2.53	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	9.88	9.74	9.79	x
2. ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	357,646.5	395,130.9	437,012.7	485,787.3
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	7.57	7.83	7.91	8.00
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	28.69	29.68	30.47	30.57
Նույնը ըստ 2014-2016թթ ՄԺԾԾ-ի	365,037.9	407,482.7	414,154.7	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	7.53	7.60	6.98	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	29.02	29.65	26.98	x
3. ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ	79,121.1	82,603.1	85,444.8	84,694.3
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	1.67	1.64	1.55	1.39
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	6.35	6.20	5.96	5.33
Նույնը ըստ 2014-2016թթ ՄԺԾԾ-ի	80,982.6	81,001.5	80,170.5	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	1.67	1.51	1.35	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	6.44	5.89	5.22	x
4. ՄՇԱԿՈՒՅԹ, ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ, ՍՊՈՐՏ ԵՎ ԿՐՈՆ	19,957.2	22,194.6	23,436.8	24,371.2
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.42	0.44	0.42	0.40
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	1.60	1.67	1.63	1.53

Ցուցանիշներ	2014թ հաստատված պետական բյուջե	2015թ ծրագիր	2016թ ծրագիր	2017թ ծրագիր
Նույնը ըստ 2014-2016թթ ՄԺԾԾ-ի	20,001.2	20,955.5	22,704.9	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.41	0.39	0.38	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	1.59	1.53	1.48	x
5. ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ	12,662.8	13,691.0	14,868.5	16,487.9
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.27	0.27	0.27	0.27
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	1.02	1.03	1.04	1.04
Նույնը ըստ 2014-2016թթ ՄԺԾԾ-ի	12,662.8	13,994.1	15,646.5	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.26	0.26	0.26	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	1.01	1.02	1.02	x

2015-2017 թվականների ժամանակահատվածում կրթության ոլորտում՝ համակարգի բարեփոխումների ուղղությամբ իրականացվող միջոցառումները դիտվում են որպես կրթության որակի բարձրացման գրավական: Հանրակրթության ոլորտում ծրագրային ժամանակահատվածում կշարունակվեն բարեփոխումները, որոնք նպատակ են հետապնդում լրիվ միջնակարգ կրթության որակի բարձրացումը, բնակչության բոլոր խավերի համար որակյալ լրիվ միջնակարգ կրթության հավասար մատչելիության ապահովումը միջնակարգ դպրոցի բոլոր, հատկապես՝ ավագ դպրոցի մակարդակներում և համակարգի արդյունավետության շարունակական բարձրացումը:

Առողջապահության բնագավառում 2015-2017 թվականներին բյուջետային միջոցները կնպատակաուղղվեն բնակչության բուժօգնության որակի բարելավմանը և ոլորտի զարգացումն ապահովող ծրագրերին:

Սոցիալական պաշտպանության բնագավառում առաջիկա տարիներին շեշտը կդրվի ընտանեկան նպաստների համակարգի կատարելագործման, սոցիալական ապահովության ծրագրերի իրականացման, ինչպես նաև կենսաթոշակների բարձրացման վրա: 2014թ ներդրվել է «Կենսաթոշակային ապահովություն (պարտադիր կուտակային համակարգ)» ծրագիրը, որի ծախսը կազմում է 2015 թվականին՝ 26.24 մլրդ դրամ, 2016 թվականին՝ 31.5 մլրդ դրամ և 2017 թվականին՝ 37,67 մլրդ դրամ: Սույն ծրագրի նպատակը Հայաստանի Հանրապետությունում աշխատանքային գործունեության ընթացքում կուտակային կենսաթոշակային վճար կատարած անձանց կենսաթոշակային տարիքում պետական կենսաթոշակից զատ կենսաթոշակային եկամուտների ստացման հնարավորության ստեղծումն է՝ ապահովելով կատարված կենսաթոշակային վճարների և ստացվող կենսաթոշակի չափի միջև ուղղակի կապը: Կուտակային կենսաթոշակային վճար կատարած անձանց հնարավորություն կընձեռնվի ազդել կուտակային կենսաթոշակների չափի վրա՝ ընտրելով իր կուտակած միջոցները կառավարող անձին և այդ միջոցների կառավարման քաղաքականությունը:

Տնտեսության ճյուղերի 2015-2017 թվականների ծախսերը նպատակաուղղված են լինելու արտադրական ենթակառուցվածքների զարգացման ծրագրերին:

Աղյուսակ 4.6. Տնտեսության ճյուղերի 2014-2017թթ բյուջետային ծախսերը՝ ճյուղային կտրվածքով (մլն դրամ)

Ցուցանիշներ	2014թ ռաստատված պետական բյուջե	2015թ ծրագիր	2016թ ծրագիր	2017թ ծրագիր
Տնտեսական հարաբերություններ, շրջակա միջավայրի պաշտպանություն, բնակարանային շինարարություն և կոմունալ ծառայություններ	134,021.4	125,009.2	131,096.0	161,708.9
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	2.84	2.48	2.37	2.66
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	10.75	9.39	9.14	10.18
Նույնը ըստ 2014-2016թթ ՄԺԾԾ-ի	132,507.5	169,965.4	216,806.0	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	2.73	3.17	3.65	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	10.53	12.37	14.12	x
այդ թվում՝				
1. Բնապահպանություն, էներգետիկա և բնական պաշարներ	9,261.8	6,814.5	10,531.3	18,851.9
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.20	0.14	0.19	0.31
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	0.74	0.51	0.73	1.19
Նույնը ըստ 2014-2016թթ ՄԺԾԾ-ի	13,826.9	20,211.1	35,027.9	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.29	0.38	0.59	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	1.10	1.47	2.28	x
2. Գյուղատնտեսություն և անտառային տնտեսություն	11,932.1	12,458.5	11,079.6	12,893.7
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.25	0.25	0.20	0.21
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	0.96	0.94	0.77	0.81
Նույնը ըստ 2014-2016թթ ՄԺԾԾ-ի	11,273.7	11,032.4	5,714.7	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.23	0.21	0.10	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	0.90	0.80	0.37	x
3. Տրանսպորտ, ճանապարհային տնտեսություն և կապ	71,735.2	54,839.4	62,313.8	84,394.3
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	1.52	1.09	1.13	1.39
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	5.76	4.12	4.35	5.31
Նույնը ըստ 2014-2016թթ ՄԺԾԾ-ի	63,349.8	85,499.1	132,745.8	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	1.31	1.59	2.24	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	5.04	6.22	8.65	x
4. Բնակարանային-կոմունալ տնտեսություն	25,950.3	31,366.8	22,051.0	16,998.7
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.55	0.62	0.40	0.28
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	2.08	2.36	1.54	1.07
Նույնը ըստ 2014-2016թթ ՄԺԾԾ-ի	28,647.6	28,552.5	10,873.2	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.59	0.53	0.18	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	2.28	2.08	0.71	x
5. Ոռոգում	10,693.8	13,710.1	15,994.6	19,589.7
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.23	0.27	0.29	0.32
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	0.86	1.03	1.12	1.23
Նույնը ըստ 2014-2016թթ ՄԺԾԾ-ի	11,448.2	20,348.1	27,807.9	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.24	0.38	0.47	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	0.91	1.48	1.81	x
6. Տնտեսության այլ ճյուղեր	4,448.3	5,819.9	9,125.7	8,980.5
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.09	0.12	0.17	0.15

Ցուցանիշներ	2014թ հաստատված պետական բյուջե	2015թ ծրագիր	2016թ ծրագիր	2017թ ծրագիր
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	0.36	0.44	0.64	0.57
Նույնը ըստ 2014-2016թթ ՄԺԾԾ-ի	3,961.3	4,322.1	4,636.5	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.08	0.08	0.08	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	0.31	0.31	0.30	x

Պետության կողմից հատկապես կկարևորվեն գյուղատնտեսության, էներգետիկայի, տրանսպորտի, ճանապարհային, ջրային և բնակարանային-կոմունալ տնտեսության զարգացմանն ուղղված ծախսերը, որոնց զգալի մասը նախատեսվում է իրականացնել արտաքին ֆինանսական աջակցությամբ:

Պաշտպանության, ազգային անվտանգության, հասարակական կարգի պահպանության, քրեակատարողական և փրկարար ծառայության համակարգերի պահպանման ծախսերի աճը պայմանավորված է լինելու նշված կառույցների կենսագործունեության ապահովման համար բավարար պայմանների ստեղծման և դրա շնորհիվ այդ կառույցների պատրաստականության բարձր մակարդակի պահպանման անհրաժեշտությամբ:

Պետական կառավարման բնագավառում ծախսերը, 2014 թվականի համեմատությամբ, 2015-2017 թվականներին կունենան որոշակի աճ՝ պայմանավորված պետական կառավարման համակարգում իրականացվող բարեփոխումների ֆինանսական ապահովման անհրաժեշտությամբ:

Այլ ոլորտներ խմբի համար 2015-2017 թվականներին նախատեսվող ծախսերի գերակշիռ մասը բաժին կընկնի պետական պարտքի սպասարկման և վերը չնշված այլ բնագավառներին:

Աղյուսակ 4.7. Այլ ոլորտների 2014-2017թթ բյուջետային ծախսերը՝ ճյուղային կտրվածքով (մլն դրամ)

Ցուցանիշներ	2014թ հաստատված պետական բյուջե	2015թ ծրագիր	2016թ ծրագիր	2017թ ծրագիր
ԸՆԴԱՄԵՆԸ	166,840.1	181,846.5	195,484.4	210,725.9
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	3.53	3.60	3.54	3.47
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	13.39	13.66	13.63	13.26
Նույնը ըստ 2014-2016թթ ՄԺԾԾ-ի	152,036.4	163,377.1	216,854.6	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	3.13	3.05	3.65	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	12.09	11.89	14.13	x
այդ թվում՝				
1. ՀՀ պետական պարտքի սպասարկում (տոկոսավճարներ)	63,384.8	72,617.9	77,460.5	83,706.8
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	1.34	1.44	1.40	1.38
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում	5.09	5.45	5.40	5.27

Ցուցանիշներ	2014թ հաստատված պետական բյուջե	2015թ ծրագիր	2016թ ծրագիր	2017թ ծրագիր
(%)				
Նույնը ըստ 2014-2016թթ ՄԺԾԾ-ի	54,243.6	60,021.6	66,006.2	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	1.12	1.12	1.11	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	4.31	4.37	4.30	x
2. Պետական աջակցություն համայնքներին՝ ֆինանսական համահարթեցման դոտացիաներ	39,016.4	44,074.0	48,060.2	51,937.9
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.83	0.87	0.87	0.85
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	3.13	3.31	3.35	3.27
Նույնը ըստ 2014-2016թթ ՄԺԾԾ-ի	39,016.5	43,598.4	48,254.8	
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.80	0.81	0.81	
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	3.10	3.17	3.14	
3. Այլ	64,438.9	65,154.6	69,963.7	75,081.2
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	1.36	1.29	1.27	1.24
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	5.17	4.89	4.88	4.72
Նույնը ըստ 2014-2016թթ ՄԺԾԾ-ի	58,776.3	59,757.1	102,593.6	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	1.21	1.11	1.73	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	4.67	4.35	6.68	x

Ինչպես արդեն նշվեց, 2015-2017թթ ժամանակահատվածում ևս պետական բյուջեների ծախսերի ընդհանուր ծավալն որոշ կախվածության մեջ կլինի արտաքին հոսքերից:

Աղյուսակ 4.8. Արտաքին աղբյուրներից 2014-2017թթ ստացվելիք միջոցների (վարկերի և պաշտոնական դրամաշնորհներ) հաշվին ֆինանսավորվող ծախսերը

Ցուցանիշներ	2014թ հաստատված պետական բյուջե	2015թ ծրագիր	2016թ ծրագիր	2017թ ծրագիր
Արտաքին աղբյուրների հաշվին ֆինանսավորվող ծախսերի ծավալը (մլրդ դրամ)	125.4	118.9	110.4	110.6
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	2.66	2.36	2.00	1.82
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	10.06	8.93	7.70	6.96
Նույնը ըստ 2014-2016թթ ՄԺԾԾ-ի	140,3	137,3	160,5	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	2.89	2.56	2.71	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	11.15	9.99	10.46	x

Արտաքին աղբյուրներից վարկերի և պաշտոնական դրամաշնորհների տեսքով ստացվելիք միջոցների հաշվին կանխատեսվող 2015-2017 թվականների ծախսերի միջին տարեկան տեսակարար կշիռը բյուջետային ծախսերի ամբողջ ծավալում կազմում է 7.86 % և ՀՆԱ-ի նկատմամբ՝ 2.06%:

4.4 ՀՀ 2015-2017ԹԹ. ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԾԱԽՍԵՐԻ ԿԱՆԽԱՍԵՍՈՒՄԸ՝ ԸՍՏ ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱԿԱՐԳՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՀՈԴՎԱԾՆԵՐԻ

Դիտարկվող 2015-2017 թվականների ժամանակահատվածում պետական բյուջեի ընթացիկ ծախսերի հարաբերակցությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ կտատանվի 23.86%-ից 23.45%-ի միջակայքում: Նույն ժամանակահատվածում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով զուտ ծախսերի հարաբերակցությունները ՀՆԱ-ի նկատմամբ կտատանվի համապատասխանաբար 2.52%-ից 2.71% միջակայքում:

Աղյուսակ 4.9. 2014-2017թթ ընթացիկ և ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի փոփոխության և հարաբերակցության միտումները

Ցուցանիշներ	2014թ հաստատված պետական բյուջե	2015թ ծրագիր	2016թ ծրագիր	2017թ ծրագիր
ԸՆԴԱՄԵՆԸ ԾԱԽՍԵՐ, (մլն դրամ)	1,246,437.5	1,331,286.6	1,434,130.9	1,589,332.4
այդ թվում՝				
- ընթացիկ ծախսեր, (մլն դրամ)	1,093,726.5	1,204,314.0	1,304,407.7	1,424,823.9
- %-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	23.15	23.86	23.60	23.45
- ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով զուտ ծախսեր, (մլն դրամ)	152,711.0	126,972.6	129,723.2	164,508.5
%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	3.23	2.52	2.35	2.71
Ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի և ընթացիկ ծախսերի հարաբերակցությունը	0.14	0.11	0.10	0.12

2015-2017 թվականների ծախսերի ընդհանուր ծավալի միջին տարեկանի շուրջ 90.3 %-ը կկազմեն ընթացիկ ծախսերը (2014 թվականին այդ ցուցանիշը ծրագրվել է 87.7 %):

Դիտարկվող ժամանակահատվածում **ընթացիկ ծախսերի** մեծ մասի կատարումը ուղղված կլինի պետական կարիքների համար ապրանքների և ծառայությունների գնումներին, բնակչությանը տարբեր տեսակի նպաստների և կենսաթոշակների վճարմանը, ՀՀ պետական ներքին և արտաքին պարտքի սպասարկմանը (տոկոսավճարների), տնտեսության որոշ ճյուղերում բնակչությանը ջրամատակարարման, ոռոգման և փոխադրումների բնագավառում ծառայություններ մատուցող առանձին ընկերությունների սուբսիդավորմանը, պետական ավտոճանապարհների պահպանությանը և շահագործմանը, տեղական ինքնակառավարման մարմիններին պետական աջակցության տրամադրմանը և պետական կառավարման մարմինների աշխատակիցների աշխատանքի վարձատրությանը:

2015-2017 թվականների ընթացքում կանխատեսվող 421.3 մլրդ դրամ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ընդհանուր ծավալի 46.4%-ը (195. 4 մլրդ դրամ) նախատեսվում է ֆինանսավորվել ներքին աղբյուրների հաշվին: Ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի

իրականացման գերակայությունները լինելու են ճանապարհային, տրանսպորտային, ջրային տնտեսության, գյուղատնտեսության ու դպրոցաշինության ոլորտները:

4.5. ՀՀ կառավարության 2015-2017 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով նախատեսվող պետական ծառայողների և ՀՀ պետական բյուջեից ֆինանսավորվող ծրագրերում ընդգրկված կազմակերպությունների աշխատողների աշխատավարձերի բարձրացման քաղաքականության վերաբերյալ

Նկատի ունենալով, այն հանգամանքը, որ քննարկվող միջնաժամկետ ժամանակահատվածում պետական բյուջեից կատարվելիք ծախսերի կանխատեսվող ծավալներում պետական ծառայողների և ՀՀ պետական բյուջեից ֆինանսավորվող ծրագրերում ընդգրկված կազմակերպությունների աշխատողների աշխատավարձերի և դրան հավասարեցված վճարների գծով կանխատեսվող ծախսերն (ուղղակի և անուղղակի գնահատականների համաձայն) ունեն զգալի տեսակարար կշիռ, ՀՀ կառավարության կողմից 2013-2014 թվականների պետական կառավարման համակարգի աշխատողների վարձատրության միասնական և արդարացի համակարգի ձևավորումը զգալի առաջընթաց էր գործող համակարգի կարգավորման հարցում:

ՀՀ կառավարությունը ՀՀ 2015-2017 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով կշարունակի ՀՀ կառավարության գործունեության ծրագրով ամրագրված աշխատավարձերի հետևողական և համաչափ բարձրացմանն ուղղված իր քաղաքականությունը: Մասնավորապես, ինչպես ամրագրված է ՀՀ կառավարության գործունեության ծրագրում՝

Հանրապետության կառավարությունն ապահովելու է աշխատավարձերի համակարգված աճ: Այս աճը լինելու է հետևողական և համաչափ՝ միտված եղած աշխատատեղերը պահպանելուն և նորերի ստեղծումը խթանելուն:

Պետական համակարգի աշխատավարձերի համակարգված և հետևողական աճին զուգահեռ՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը ջանքեր կգործադրի տնտեսության մասնավոր հատվածում ևս աշխատավարձերի աճ ապահովելու համար՝ թե՛ նվազագույն աշխատավարձի աստիճանական բարձրացման, թե՛ անհրաժեշտ տնտեսական ենթակառուցվածքների ստեղծման և պահպանման, աշխատանքի արտադրողականության բարձրացման միջոցով (ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մայիսի 19-ի N 511-Ա որոշման հավելված, Նախաբան):

Իրական աշխատավարձի մակարդակի հետևողական բարձրացումը որպես առաջնային խնդիր Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը ընդգրկել է սոցիալական պաշտպանության քաղաքականության ոլորտում իրականացվելիք ծրագրային շրջանակներում: Մասնավորապես, ծրագրված է՝

«աշխատողների արժանապատիվ աշխատանքի իրավունքի ապահովում՝ աշխատանքի արտադրողականության և արդյունավետության աճին համապատասխանող իրական աշխատավարձի մակարդակի հետևողական բարձրացմամբ. միջազգային պայմանագրերով նախատեսված՝ նվազագույն աշխատավարձի սահմանման մեխանիզմների հետևողական ներդրում և

կիրառման ապահովում (<< կառավարության 2014 թվականի մայիսի 19-ի N 511-Ա որոշման հավելված, կետ 2.4.1.):

<< կառավարության ծրագրով նախատեսվում է մինչև 2017 թվականը նվազագույն աշխատավարձի աստիճանական բարձրացում՝ մինչև 65000 դրամի (<< կառավարության 2014 թվականի մայիսի 19-ի N 511-Ա որոշման հավելված, Բաժին 1):

Առաջիկա տարիների համար ծրագրված նվազագույն աշխատավարձի բարձրացումը կնպաստի նվազագույն աշխատավարձի հիմնական գործառույթների վերականգնմանը: 2014-2017թթ. ընթացքում նվազագույն աշխատավարձի աստիճանական բարձրացման միջոցով ծրագրվում է հասնել հետևյալ սոցիալական ցուցանիշներին՝

- *2014 թվականին արդեն նվազագույն աշխատավարձի մակարդակը կգերազանցի աղքատության վերին շեմը.*

- Աշխատավարձերի հավասարաչափ բաշխման միջազգային պրակտիկայում կիրառվող չափանիշի տեսանկյունից՝ 2014 թվականին ակնկալվում է, որ նվազագույն աշխատավարձը կգերազանցի Հայաստանի մեդիան աշխատավարձի 2/3-ի շեմը.

- *2016 թվականին ակնկալվում է ունենալ նվազագույն աշխատավարձի առավել բարձր մակարդակ, քան նվազագույն սպառողական զամբյուղի արժեքն է.*

- *2017 թվականին նախատեսվում է նվազագույն և միջին աշխատավարձերի հարաբերությունը հասցնել ցանկալի համարվող 40 % ցուցանիշի:*

<< կառավարության կողմից ստանձնած նվազագույն աշխատավարձի հետևողական աճի քաղաքականությանը զուգահեռ, աշխատավարձերի բարձրացումը և աշխատավարձային համակարգի կարգավորումն ու իրավական դաշտի կանոնակարգումը հնարավորություն ընձեռեցին արձանագրել լուրջ առաջընթաց աշխատանքի վարձատրության ոլորտի կարգավորման հարցում:

Պետական կառավարման համակարգի բարեփոխումների և աշխատավարձերի բարձրացման քաղաքականության շրջանակներում կառավարության կողմից կարևորվեց հանրային ծառայությունների ոլորտում ընդգրկված աշխատողների աշխատանքի վարձատրության համակարգի կատարելագործման և աշխատանքի վարձատրության չափերի միջև ստեղծված հարաբերակցության անհամամասնությունների կարգավորման նպատակով հանրային ծառայության միասնական վարձատրության նոր համակարգի մշակումն ու համապատասխան օրենսդրական դաշտի ստեղծումը, ինչի արդյունքում ընդունվեց «Պետական պաշտոններ զբաղեցնող անձանց վարձատրության մասին» << օրենքը, ինչպես նաև աշխատանքի վարձատրության հարցերը կարգավորող դրույթներ պարունակող մի շարք այլ օրենքներում համապատասխան փոփոխություններ կատարելու մասին օրենքների փաթեթը, որոնք ուժի մեջ են մտնում 2014 թվականի հուլիսի 1-ից:

Հանրային ծառայության միասնական վարձատրության նոր համակարգը հնարավորություն տվեց ամրագրել ու արձատարել պետական ծառայության տարբեր ոլորտներում աշխատավարձերի սանդղակների միասնականության սկզբունքը, ինչպես նաև սահմանել օպտիմալ հարաբերակցություն բարձրաստիճան պաշտոնյաների և պետական ծառայության տարբեր աստիճանների պաշտոնյաների աշխատավարձերի միջև:

Մասնավորապես, նշված օրենսդրական փոփոխությունները նպատակաուղղված են հետևյալ հիմնախնդիրների կարգավորմանը՝

- ներդնելու «Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված պետական պաշտոն գրաղեցնող անձանց վարձատրության միասնական և արդարացի նոր համակարգ,

- շտկելու աշխատանքի վարձատրության չափերի միջև գոյություն ունեցող հարաբերակցության անհամամասնությունները,

- հիմնավորված տարբերակում մտցնելու պետական պաշտոններ գրաղեցնող անձանց վարձատրության չափերի միջև,

- ապահովելու պետական ծառայության տարբեր ոլորտներում աշխատավարձերի սանդղակների համադրելիությունը և միասնականությունը:

Միաժամանակ, եթե աշխատողի նոր համակարգով հաշվարկված պաշտոնային դրույքաչափը ցածր է գործող պաշտոնային դրույքաչափից, ապա կպահպանվի գործող դրույքաչափը: Հաշվարկների համաձայն, այս մեխանիզմով առաջիկա տարիների ընթացքում միասնական համակարգը կսկսի լիարժեք գործել, այսինքն՝ բոլոր առկա տարբերությունները կվերանան նվազագույն աշխատավարձի աճին զուգընթաց:

Հարկ է նշել, որ պետական պաշտոն գրաղեցնող անձանց բազային աշխատավարձի չափը սահմանվում է յուրաքանչյուր տարվա պետական բյուջեի մասին Հայաստանի Հանրապետության օրենքով, որը չի կարող ցածր լինել օրենքով սահմանված նվազագույն ամսական աշխատավարձի անվանական չափի 80 տոկոսից և գերազանցել օրենքով սահմանված նվազագույն ամսական աշխատավարձի անվանական չափի 120 տոկոսը:

Օրենսդրական փոփոխությունների այս փաթեթի ընդունումը թույլ կտան պետական կառավարման բոլոր ճյուղերում բարձրացնել աշխատանքի և մատուցվող ծառայությունների որակը, աշխատավարձի մակարդակը՝ միաժամանակ ապահովելով կադրային ներուժի հետևողական ամրապնդում (մասնագիտական որակավորման պահանջների բարձրացում, որակյալ մասնագետների ներգրավում), ինչպես նաև աշխատավարձերի առաջարկվող բարձրացմամբ մասնավոր հատվածի նկատմամբ մրցունակության ապահովում:

Միասնական համակարգով մշակվել է և առաջիկայում կընդունվի նաև պետական կառավարման մարմիններում քաղաքացիական աշխատանք կատարող և տեխնիկական սպասարկում իրականացնող անձանց վարձատրության չափերը:

Ընդ որում, աշխատողների աշխատանքի վարձատրության համակարգի կատարելագործման գործընթացում հատուկ ուշադրություն է դարձվել պետական և մասնավոր հատվածներում աշխատող միևնույն մասնագետների աշխատավարձերի համադրելիությունը պահպանելու հանգամանքին:

2015-2017 թվականներին, ըստ ՀՀ կառավարության ընդունված ծրագրի, նվազագույն ամսական աշխատավարձերը ըստ տարիների համապատասխանաբար կկազմեն՝ 55.0, 60.0 և 65.0 հազ. դրամ: Այդ աճին համահունչ, 2015-2017 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով աշխատավարձերի բարձրացման արդյունքում ընդհանուր առմամբ աճն ըստ տարիների, նախորդ տարվա համեմատ, համապատասխանաբար կկազմի՝ շուրջ 14.0, 9.3 և 13 տոկոս, իսկ անհրաժեշտ լրացուցիչ գումարը՝ շուրջ 54.1, 41.6 և 62.3 մլրդ դրամ, ներառյալ նվազագույն ամսական աշխատավարձի նախատեսվող բարձրացումները: Միաժամանակ կփոխվեն ինչպես տարբեր ոլորտների, այնպես էլ ոլորտների ներսում աշխատավարձերի չափերի միջև գոյություն ունեցող հարաբերակցությունները:

Հարկ է նկատի ունենալ, որ այս ձևաչափը դեռևս չի կիրառվի գիտության ոլորտի կազմակերպությունների աշխատավարձի ֆոնդը հաշվարկելիս, որոնցում կպահպանվի ֆինանսավորման գործող կարգը:

Պետական բյուջեից ֆինանսավորվող ծրագրերի կատարմանը մասնակցող կազմակերպությունների (հիմնարկների, ՊՈԱԿ-ների) կողմից իրականացվող ծառայությունների մատուցման գնագոյացման, ինչպես նաև տրվող սուբսիդիաների և դրամաշնորհների մեջ աշխատավարձի ֆոնդը ձևավորելիս (այն կներառի բոլոր տեսակի հավելումները, հավելավճարները, պարգևատրումները և խրախուսման այլ վճարները), առավել բարձր գործակիցներ կկիրառվեն մասնագիտական պաշտոնների համար, դրանով իսկ առաջին հերթին կարևորելով մասնագիտական պաշտոնների դերը տվյալ կազմակերպության գործունեությունում:

Նշված փոփոխությունները նախատեսվում են իրականացնել հետևյալ ուղենիշերով.

Առողջապահության ոլորտ. Ոլորտի կազմակերպությունների վարչական (ղեկավար) աշխատողների աշխատավարձի ֆոնդը հաշվարկելիս որպես համադրելի ուղենիշ կվերցվի քաղծառայության կրտսեր խմբի 1-ին ենթախմբի պաշտոն գբաղեցնողների աշխատավարձի միջին չափը³¹:

Պոլիկլինիկաներում և այլ բժշկական հիմնարկներում մասնագիտական (բժշկական անձնակազմի) աշխատողների (բացի հիվանդանոցների բժշկական անձնակազմի) աշխատավարձի

³¹ Այստեղ նախատեսվում է 2 գործակից, որն ընդհանուր տրամաբանության ներքո կարող է ճշգրտվել յուրաքանչյուր տարի՝ պետական բյուջեի կոնկրետ հնարավորություններից ելնելով:

Ֆոնդը հաշվարկելիս որպես համադրելի ուղենիշ կվերցվի քաղճառայության առաջատար խմբի 2-րդ և 3-րդ ենթախմբերի պաշտոն զբաղեցնողների աշխատավարձի միջին չափը³²:

Հիվանդանոցների աշխատողների աշխատավարձի ֆոնդը հաշվարկելիս կկիրառվի միայն նվազագույն աշխատավարձի ապահովման սկզբունքը՝ պայմանավորված վերջիններիս կողմից իրականացվող մեծածավալ վճարովի ծառայություններով, որոնք այդ կազմակերպություններին հնարավորություն են ընձեռում իրականացնել ավելի ճկուն աշխատավարձային քաղաքականություն:

Ոլորտի մնացած բոլոր աշխատողների աշխատավարձի ֆոնդը հաշվարկելիս որպես համադրելի ուղենիշ կվերցվի քաղճառայության համակարգի սկզբնական աշխատավարձը³³:

Կրթության ոլորտ. Ոլորտի կազմակերպությունների (բացառությամբ հանրակրթական և հատուկ հաստատությունների ուսուցչական անձնակազմի) վարչական (ղեկավար) և մանկավարժական աշխատողների աշխատավարձի ֆոնդը հաշվարկելիս որպես համադրելի ուղենիշ կկիրառվի քաղճառայության կրտսեր խմբի 1-ին ենթախմբի պաշտոն զբաղեցնողների աշխատավարձի չափը³⁴

Հանրակրթական և հատուկ հաստատությունների մասնագիտական (ուսուցչական) անձնակազմի աշխատողների աշխատավարձի ֆոնդը հաշվարկելիս որպես համադրելի ուղենիշ կվերցվի քաղճառայության առաջատար խմբի 3-րդ ենթախմբի պաշտոն զբաղեցնողների աշխատավարձի չափը³⁵:

ԲՈՒՀ-երի աշխատողների աշխատավարձի ֆոնդը հաշվարկելիս որպես համադրելի ուղենիշ կկիրառվի միայն նվազագույն աշխատավարձի ապահովման սկզբունքը՝ պայմանավորված վերջիններիս կողմից իրականացվող մեծածավալ վճարովի ծառայությունների առկայությամբ, ինչը հնարավորություն է տալիս նրանց իրականացնել ավելի ճկուն աշխատավարձային քաղաքականություն:

Ոլորտի մնացած բոլոր աշխատողների աշխատավարձի ֆոնդը հաշվարկելիս որպես համադրելի ուղենիշ կվերցվի քաղճառայության համակարգի սկզբնական աշխատավարձը:

Սոցիալական պաշտպանության ոլորտ. Ոլորտի կազմակերպությունների (բացի հատուկ մանկատներից, որոնց աշխատողների աշխատավարձը կարգավորվում է ՀՀ օրենքով) վարչական և մասնագիտական պաշտոն զբաղեցնողների աշխատավարձի ֆոնդը հաշվարկելիս որպես

³² Այստեղ նախատեսվում է 2.70 գործակից, որն ընդհանուր տրամաբանության ներքո կարող է ճշգրտվել յուրաքանչյուր տարի՝ պետական բյուջեի կոնկրետ հնարավորություններից ելնելով

³³ Այստեղ (կրթության, առողջապահության, սոցիալական պաշտպանության և հանգիստ, մշակույթ, կրոն և վիճակագրության ոլորտներ) նախատեսվում է 1.15 գործակից, որն ընդհանուր տրամաբանության ներքո կարող է ճշգրտվել յուրաքանչյուր տարի՝ պետական բյուջեի կոնկրետ հնարավորություններից ելնելով:

³⁴ Այստեղ նախատեսվում է 2 գործակից, որն ընդհանուր տրամաբանության ներքո կարող է ճշգրտվել յուրաքանչյուր տարի՝ պետական բյուջեի կոնկրետ հնարավորություններից ելնելով:

³⁵ Այստեղ նախատեսվում է 2.3 գործակից, որն ընդհանուր տրամաբանության ներքո կարող է ճշգրտվել յուրաքանչյուր տարի՝ պետական բյուջեի կոնկրետ հնարավորություններից ելնելով:

համադրելի ուղենիշ կվերցվի քաղճառայության առաջատար խմբի 3-րդ ենթախմբի պաշտոն գբաղեցնողների աշխատավարձի չափը³⁶:

Ոլորտի մնացած բոլոր աշխատողների աշխատավարձի ֆոնդը հաշվարկելիս որպես համադրելի ուղենիշ կվերցվի քաղճառայության համակարգի սկզբնական աշխատավարձը:

Հանգստի, մշակույթի և կրոնի ոլորտ. Ոլորտի կազմակերպությունների (բացառությամբ ռադիո և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման և հրատարակչական բնագավառի ընկերությունների և Հայաստանի երիտասարդական հիմնադրամի) վարչական անձնակազմի և մասնագիտական աշխատողների աշխատավարձի ֆոնդը հաշվարկելիս որպես համադրելի ուղենիշ կդիտարկվի քաղճառայության կրտսեր խմբի 1-ին և 2-րդ ենթախմբերի պաշտոն գբաղեցնողների աշխատավարձի միջին չափը³⁷:

Ռադիո և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման և հրատարակչական բնագավառի ընկերությունների և Հայաստանի երիտասարդական հիմնադրամի աշխատողների աշխատավարձի ֆոնդը հաշվարկելիս կկիրառվի քաղճառայողների աշխատավարձերի հաշվարկման համար հիմք ընդունված բազային կամ նվազագույն աշխատավարձը:

Ոլորտի մնացած բոլոր աշխատողների աշխատավարձի ֆոնդը հաշվարկելիս որպես համադրելի ուղենիշ կվերցվի քաղճառայության համակարգի սկզբնական աշխատավարձը:

Այլ ոլորտներ. Այլ ոլորտների (տնտեսության ճյուղեր, սեյսմիկ պաշտպանություն, փորձաքննություն և կառավարության գործունեության գնահատում իրականացնող կազմակերպություններ) աշխատողների աշխատավարձի ֆոնդը հաշվարկելիս որպես համադրելի ուղենիշ կկիրառվի քաղճառայության կրտսեր խմբի 1-ին և 2-րդ ենթախմբերի պաշտոն գբաղեցնողների աշխատավարձի միջին չափը³⁸:

«Այստեղ նախատեսվում է 2.3 գործակից, որն ընդհանուր տրամաբանության ներքո կարող է ճշգրտվել յուրաքանչյուր տարի՝ պետական բյուջեի կոնկրետ հնարավորություններից ելնելով: Այստեղ նախատեսվում է 1.70 գործակից, որն ընդհանուր տրամաբանության ներքո կարող է ճշգրտվել յուրաքանչյուր տարի՝ պետական բյուջեի կոնկրետ հնարավորություններից ելնելով: Այստեղ նախատեսվում է 1.70 գործակից, որն ընդհանուր տրամաբանության ներքո կարող է ճշգրտվել յուրաքանչյուր տարի՝ պետական բյուջեի կոնկրետ հնարավորություններից ելնելով:

Նշված սահմանափակումը չի վերաբերի այն կազմակերպություններին, որոնց աշխատողների աշխատավարձի ֆոնդը հաշվարկելիս կկիրառվի նվազագույն աշխատավարձը, ինչպես նաև

³⁶ Այստեղ նախատեսվում է 2.3 գործակից, որն ընդհանուր տրամաբանության ներքո կարող է ճշգրտվել յուրաքանչյուր տարի՝ պետական բյուջեի կոնկրետ հնարավորություններից ելնելով:

³⁷ Այստեղ նախատեսվում է 1.70 գործակից, որն ընդհանուր տրամաբանության ներքո կարող է ճշգրտվել յուրաքանչյուր տարի՝ պետական բյուջեի կոնկրետ հնարավորություններից ելնելով:

³⁸ Այստեղ նախատեսվում է 1.70 գործակից, որն ընդհանուր տրամաբանության ներքո կարող է ճշգրտվել յուրաքանչյուր տարի՝ պետական բյուջեի կոնկրետ հնարավորություններից ելնելով:

վճարովի ծառայություններից և այլ աղբյուրներից ստացված աշխատավարձի ֆոնդին ուղղվող միջոցներին:

Այսպիսով, ՀՀ 2015-2017 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով նախատեսվում է պետական ծառայողների և ՀՀ պետական բյուջեից ֆինանսավորվող ծրագրերում ընդգրկված կազմակերպությունների աշխատողների աշխատավարձային քաղաքականությունն իրականացնել երկու հիմնական ուղղություններով. մի կողմից՝ աշխատավարձերի մակարդակների համար կանխատեսել առաջանցիկ տեմպեր սոցիալական թիրախների մակարդակների նկատմամբ (նվազագույն սպառողական զամբյուղ, աղքատության վերին շեմ և այլն), մյուս կողմից՝ տարբեր ոլորտների աշխատավարձերը դարձնել միմյանց նկատմամբ առավել համադրելի:

4.6 ՀՀ 2015-2017ԹԹ ՄԺԾԾ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՌԻՍԿԵՐԸ

ՀՀ 2015-2017թթ ՄԺԾԾ իրատեսության տեսանկյունից հարկ է առանձնացնել այն գործոնները, որոնք կարող են ազդել հարկաբյուջետային շրջանակի ծրագրային սցենարի վրա: Այդ գործոնների կազմում առավել կարևորվում են նրանք, որոնք կարող են հանգեցնել ծախսերի ծրագրերում համապատասխան վերանայումներ կատարելու անհրաժեշտության: Այդ իմաստով ՀՀ 2015-2017թթ ՄԺԾԾ հիմքում դրված կանխատեսումները պարունակում են որոշակի ռիսկեր:

Ռիսկերի աղբյուրները

ՀՀ 2015-2017թթ ՄԺԾԾ շրջանակներում կարելի է տարանջատել ռիսկերի հետևյալ աղբյուրները, որոնք կարող են հանգեցնել ծրագրային ռեսուրսային փաթեթից շեղումների.

- (i) ներքին ռեսուրսների գծով,
- (ii) արտաքին օժանդակության գծով:

Ներքին ռեսուրսների մասով 2015-2017թթ բյուջետային ռեսուրսների փաթեթը հիմնականում համալրվելու է հարկային եկամուտների հաշվին, որոնց գծով ծրագրային մուտքերը 2015-2017թթ կկազմեն ներքին ռեսուրսների ընդհանուր մուտքերի միջինում 97,1 %-ը: Հարկային եկամուտների հավաքագրումը մեծապես կախվածության մեջ կլինի մի կողմից մակրոտնտեսական զարգացումների կանխատեսվող և արձանագրվելիք միտումների համապատասխանությունից, իսկ մյուս կողմից՝ դրանց հավաքագրման բնագավառում ՀՀ կառավարության վարչարարական միջոցառումների իրականացման արդյունավետությունից: Նշված տնտեսական գործոններից բացի, այս դեպքում էական դեր կունենան նաև հանրապետությունում տնտեսական միջավայրի վրա ներքին զարգացումների և արտաքին գործոնների ազդեցությունները: Մասնավորապես,

ա) Մակրոտնտեսական զարգացումների կանխատեսվող և արձանագրվելիք միտումների համապատասխանություն. Մակրոտնտեսական շրջանակում կատարված կանխատեսումների մասով 2015-2017թթ. առկա ռիսկերի մասին նշվել է սույն փաստաթղթի 2-րդ գլխի համապատասխան մասում:

բ) Վարչարարական միջոցառումների իրականացում. 2015-2017թթ, երբ բյուջետային միջոցների սղությունը դեռևս լուծում պահանջող խնդիրներից մեկն է լինելու, առաջադրելով հարկային եկամուտների հնարավոր հասանելի մակարդակի ապահովում, ՀՀ կառավարությունը սկզբունքայնորեն շարունակելու է իրականացնել իր կողմից որդեգրված՝ ստվերային տնտեսության ծավալների կրճատմանն ուղղված հարկաբյուջետային քաղաքականությունը, դրանով իսկ նպաստելով հարկային եկամուտների հավաքագրման բնագավառում իրավիճակի բարելավմանը: Այս դեպքում տնտեսության ստվերային հատվածի կրճատման և լրացուցիչ բյուջետային մուտքերի հավաքագրման գրավականը հարկային, մաքսային, ինչպես նաև պետական այլ մարմինների կողմից իրականացվելիք միջոցառումների բարեհաջող ընթացքն է:

գ) Արտաքին գործոնների ազդեցություններ. Ռիսկը հնարավոր է արտաքին գործոնների (արտաքին տնտեսական շուկաներում, ինչպես նաև ՀՀ արտաքին սահմաններում իրավիճակի սրում) ազդեցության արդյունքում հանրապետությունում տնտեսական միջավայրի կտրուկ վատթարացման դեպքում և այն գնահատել հնարավոր չէ:

Արտաքին օժանդակության մասով 2015-2017թթ բյուջետային ռեսուրսների փաթեթի համալրում նախատեսվում է ապահովել ինչպես պաշտոնական դրամաշնորհների, այնպես էլ վարկերի հաշվին:

ա) Պաշտոնական դրամաշնորհների հատկացման կամ համապատասխան մուտքերի ստացման ռիսկի գործոնը մեծամասամբ պայմանավորված է լինելու ՀՀ կառավարության կողմից տնտեսական բարեփոխումների բնագավառում դոնորների հետ փոխհամաձայնեցված որոշակի միջոցառումների իրականացման ընթացքով (ընդհանուր բնույթի բյուջետային աջակցության մասով) և ծրագրային ցուցանիշներից փաստացի կատարվելիք հատկացումների հնարավոր շեղումներով (նպատակային դրամաշնորհային ծրագրերի մասով):

բ) Վարկերի մասով ռիսկի գործոնը մեծամասամբ պայմանավորված է լինելու ՀՀ կառավարության կողմից տնտեսական բարեփոխումների բնագավառում վարկատուների հետ փոխհամաձայնեցված որոշակի միջոցառումների իրականացման ընթացքով (ընդհանուր բնույթի բյուջետային աջակցության մասով) և ծրագրային ցուցանիշներից փաստացի կատարվելիք հատկացումների հնարավոր շեղումներով (նպատակային վարկային ծրագրերի մասով):

Արտաքին օժանդակության մասով 2015-2017թթ բյուջետային ռեսուրսների փաթեթի համալրման վրա կարող է ազդեցություն ունենալ նաև տարադրամի փոխարժեքի փոփոխությունը:

Ռիսկերի հնարավոր հետևանքները և ճշգրտումների ուղղվածությունը

Ներքին ռեսուրսների մասով մուտքերի ծրագրվածից ցածր մակարդակը (առաջացած ճեղքվածքը այլ ռեսուրսների հաշվին լրացնելու հնարավորության բացակայության դեպքում) ենթադրում է «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքով ՀՀ կառավարությանը վերապահված իրավասության շրջանակներում ծախսերի վերանայում՝ դրանց կրճատման ուղղությամբ: Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ պետական եկամուտները հիմնականում ամրագրված չեն որոշակի ծախսատեսակի կամ ծրագրի, այս դեպքում ծախսերի վերանայումն իրականացվելու է՝ հիմք ընդունելով դրանց գերակայությունները. առաջին հերթին կրճատվելու են այն ծախսատեսակների կամ ծրագրերի գծով նախատեսված գումարները, որոնք կրճատման պահին կունենան գերակայության ավելի ցածր աստիճան (հաշվի առնելով նաև ծախսերի կրճատման արդյունքում հնարավոր բացասական հետևանքների առաջացումը):

Արտաքին օժանդակության գծով մուտքերի թերստացման պայմաններում ծախսերի ծրագրի վերանայման մոտեցումները լինելու են տարբեր՝ կախված արտաքին օժանդակության բնույթից: Համաձայն կանխատեսումների, ծրագրային ժամանակահատվածում արտաքին օժանդակության կառուցվածքում գերակշռելու են ծրագրային (նպատակային) բնույթի պաշտոնական դրամաշնորհներն ու վարկերը:

Աղյուսակ 4.10. Արտաքին օժանդակությունը՝ ըստ նշանակության (մլն դրամ)

Ցուցանիշներ	2015	2016	2017
Ընդհանուր բնույթի բյուջեային օժանդակություն	30,077,2	30,514,6	7,693,1
Պաշտոնական դրամաշնորհներ	11,397,2	5,698,6	7,693,1
Վարկեր	20,680,0	24,816,0	0
Ծրագրային (նպատակային) օժանդակություն	86,774.1	9,887.9	102,857.2
Պաշտոնական դրամաշնորհներ	18,894.2	7,657.7	4,914.8
Վարկեր	67,879,9	72,230.2	97,942.4
Ընդամենը արտաքին օժանդակություն	118,851.3	110,402.5	110,550.3

Բյուջետային ռեսուրսների փաթեթում ընդհանուր բնույթի բյուջեային օժանդակության թերստացման պայմաններում և առաջացած ճեղքվածքը այլ ռեսուրսների հաշվին լրացնելու հնարավորության բացակայության դեպքում՝ «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքով ՀՀ կառավարությանը վերապահված իրավասության շրջանակներում ծախսերի ծրագրի վերանայումն իրականացվելու է՝ ելնելով դրանց գերակայության աստիճանից, մինչդեռ ծրագրային (նպատակային) պաշտոնական դրամաշնորհների և վարկերի թերստացումը որպես կանոն հանգեցնելու է այն ծրագրերի գծով ծախսերի կրճատմանը, որոնք անմիջականորեն կապակցված են ֆինանսավորման այդ աղբյուրների հետ, թեև առանձին դեպքերում չի

կարելի բացառել այդ ծրագրերի գծով արտաքին աղբյուրներից ստացվող միջոցների փոխարինումը ներքին ռեսուրսներով:

Փոխհատուցման հնարավորությունները

2015-2017թթ. ՄԺԾԾ հարկաբյուջետային շրջանակի վրա դրական հետևանքներ կարելի է ակնկալել բարենպաստ մակրոտնտեսական զարգացումներից, որոնք կարող են որոշ չափով փոխհատուցել արտաքին օժանդակության գծով հնարավոր «կորուստները»: Նախատեսվածի դիմաց մակրոտնտեսական միջավայրի բարելավումը բարենպաստ պայմաններ կստեղծի լրացուցիչ հարկային եկամուտների հավաքագրման համար: Այս դեպքում հարկային եկամուտների լրացուցիչ մուտքերի՝ այլ մուտքերի հնարավոր կորուստների փոխհատուցմանն ուղղելուց հետո ՀՀ կառավարությունը կարող է քննարկման առարկա դարձնել լրացուցիչ եկամուտների՝ ըստ ծախսային գերակայությունների ծախսերի ավելացմանը և (կամ) պետական բյուջեի դեֆիցիտի չափը կրճատելուն ուղղելու հարցը:

ՄԱՍ Բ. ԾԱԽՍԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԳԼՈՒԽ 5. ՀՀ 2015-2017ԹԹ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Ծախսային քաղաքականության ռազմավարությունը շարադրող փաստաթղթում ընդհանուր գծերով ներկայացվում են 2015-2017թթ. ժամանակահատվածում պետական բյուջեի ծախսերի ըստ ոլորտների քաղաքականության գերակայությունները: Այս գերակայությունները բխում են ՀՀ կառավարության ընդհանուր ռազմավարական գերակայությունների համատեքստից (ՀՀ կառավարության ծրագիր, տարբեր ոլորտներում ՀՀ կառավարության կողմից ընդունված մի շարք միջնաժամկետ և երկարաժամկետ ծրագրեր և այլն) և պետք է ծառայեն որպես հիմք՝ ՀՀ 2015 թվականի պետական բյուջեի նախագծի մշակման համար:

Ինչպես արդեն վերը նշվել էր ՀՀ կառավարությունն առաջիկա տարիների համար առավել կարևորում է պետական բյուջեի հիմնական ծախսային հետևյալ գերակայությունները.

(i) սոցիալական ոլորտի առանձին ճյուղերում (մասնավորապես՝ կրթություն, առողջապահություն, սոցիալական պաշտպանություն), ինչպես նաև պետական կառավարման բնագավառներում պետական մարմինների գործունեության արդյունավետության, նպատակաուղղվածության և հասցեականության մակարդակի բարձրացման, նրանց կողմից հանրությանը մատուցվող ծառայությունները բնակչության համար ավելի մատչելի դարձնելու նպատակով իրականացվող բարեփոխումների ֆինանսական ապահովում,

(ii) հանրապետության տարածքային ամբողջականությունը, տարածաշրջանում կայունությունը և Ղարաբաղյան հակամարտության կողմերի ուժերի հավասարակշռությունը պահպանելու նպատակով պաշտպանության և ազգային անվտանգության կառույցների կենսագործունեության համար անհրաժեշտ ֆինանսական ապահովում,

(iii) տնտեսության առանձին ոլորտներում (մասնավորապես՝ գյուղատնտեսություն, ջրային տնտեսություն, ճանապարհային տնտեսություն և էներգետիկա) ենթակառուցվածքների վերականգնման և զարգացման ծրագրերի իրականացում:

Աղյուսակ 5.1. ՀՀ պետական բյուջեի ծախսերի փաթեթում 2015-2017թթ. կանխատեսվող փոփոխությունները նախորդ տարվա համեմատությամբ՝ ըստ խոշորացված ոլորտների (մլն դրամ)

Ցուցանիշներ	2015	2016	2017
Հավելյալ բյուջետային ռեսուրսների կանխատեսվող բաշխումը 2015-2017թթ՝ ըստ ոլորտների (մլն դրամ)	104,697.8	115,140.7	163,406.5
այդ թվում՝			
1. Սոցիալ – մշակութային ճյուղեր և գիտություն	44,231.81	61,224.89	70,159.64
2. Պաշտպանության, ազգային անվտանգության, հասարակական կարգի պահպանության, քրեակատարողական և փրկարար	26,356.55	23,496.34	29,370.49

ծառայության համակարգեր			
3. Տնտեսական հարաբերություններ, շրջակա միջավայրի պաշտպանություն, բնակարանային շինարարություն և կոմունալ ծառայություններ	10,330.84	16,781.52	35,810.30
4. Պետական կառավարում	8,772.20	-	10,567.57
5. Պետական պարտքի սպասարկման ծախսեր (տոկոսավճարներ)	9,233.09	4,842.62	6,246.29
6. Այլ ոլորտներ	5,773.28	8,795.40	11,252.21

Ինչպես երևում է աղյուսակից՝ 2015-2017 թվականներին, նախորդ տարվա համեմատ ստացվելիք լրացուցիչ մուտքերի զգալի մասը՝ 238.5 մլրդ դրամը կամ ընդհանուրի 62.2%-ը նախատեսվում է ուղղել սոցիալ-մշակութային ճյուղերի ու գիտության, ինչպես նաև տնտեսության ճյուղերի ֆինանսավորմանը, ընդ որում՝ սոցիալ-մշակութային ճյուղերին և գիտությանը բաժին կհասնի լրացուցիչ մուտքերի ընդհանուր գումարի 45.8 %-ը, որը վկայում է այն մասին, որ 2015-2017թթ նախատեսվում է շարունակել բյուջետային ծախսերի սոցիալական ուղղվածության ավելացումը:

Սոցիալ-մշակութային ճյուղերին և գիտությանը հատկացված հավելյալ միջոցների շուրջ 18.7%-ը կտրամադրվի կրթության բնագավառին, շուրջ 73.0%-ը՝ սոցիալական պաշտպանության բնագավառին և 3.6 %-ը՝ առողջապահությանը:

Պաշտպանության, ազգային անվտանգության, հասարակական կարգի պահպանության համակարգերի պահպանման և փրկարար ծառայության համակարգի ծախսերին կուղղվի հավելյալ միջոցների ընդհանուր գումարի շուրջ 20.7%-ը, որը պայմանավորված է վերոհիշյալ համակարգի մարմինների կենսագործունեության ապահովման համար համապատասխան միջոցների հատկացման անհրաժեշտությամբ:

Տնտեսության ճյուղերին 2015-2017 թվականներին կհատկացվի հավելյալ միջոցների ընդհանուր գումարի 16.4%-ը: Պետական պարտքի սպասարկմանը (տոկոսավճարների կատարման համար) նախատեսվում է հատկացնել հավելյալ միջոցների ընդհանուր գումարի 5.3 %-ը:

ԳԼՈՒԽ 6. ՀՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ

6.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

6.1.1. Իրավիճակի նկարագրությունը

Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը վերջին տարիներին իրականացնում է պետական կառավարման համակարգի բարեփոխումների լայնածավալ ծրագիր՝ համակարգի արդյունավետության, ծառայությունների որակի և մատչելիության, թափանցիկության և հաշվետվելիության, վերահսկելիության բարձրացման ուղղությունների ընդգրկմամբ, որն իրականացվում է հիմնականում պետական կառավարման համակարգի կառուցվածքային և գործառնության փոփոխությունների և քաղաքացիական ծառայության համակարգի ներդրման և զարգացման ճանապարհով:

Հարկ է նշել, որ ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մարտի 27-ի N 442-Ն որոշմամբ հաստատվել է ՀՀ 2014-2025թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագիրը, որը հանդիսանում է ինչպես երկրի սոցիալ-տնտեսական զարգացման հիմնական ռազմավարական փաստաթուղթը, այնպես էլ միջնաժամկետ, ոլորտային և այլ ծրագրային փաստաթղթերի հիմքը:

Հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագիրը՝ որպես ՀՀ Կառավարության գործունեության առաջնային ուղեցույց, սահմանել է ծրագրային չորս հիմնական գերակայություն, որոնցից մեկը կառավարման համակարգի ինստիտուցիոնալ արդիականացումն է (կետ 38):

Երկրի կառավարման համակարգի ինստիտուցիոնալ արդիականացման գործողությունները, ապահովելով որդեգրած հիմնարար քաղաքականությունների շարունակականությունը, միտված են լինելու պետության արդյունավետության աճին, պետության տրամադրության տակ գտնվող ռեսուրսների ընդլայնմանը և նպատակային օգտագործմանը, տրամադրվող ծառայությունների որակի և մատչելիության ավելացմանը, կոռուպցիայի նվազեցմանը, որոշումների ընդունման թափանցիկության և այդ գործընթացներին քաղաքացիական հասարակության մասնակցության աստիճանի մեծացմանը (կետ 42):

Պետական կառավարման համակարգի կառուցվածքային և գործառնության բարեփոխումներ

Պետական կառավարման համակարգի բնագավառում իրականացվող բարեփոխումների շնորհիվ վերջին տարիներին ձեռք բերվեցին որոշակի արդյունքներ, որոնք ապահովեցին նշանակալից առաջընթաց, հատկապես պետական կառավարման առանձին մարմինների վերակազմակերպման գործընթացներում և քաղաքացիական (պետական, դատական) ծառայության ներդրման բնագավառում: Նշվածի համար հիմք հանդիսացան «Պետական կառավարչական հիմնարկների մասին», «Պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենք-

ները և այլ իրավական ակտերը: Նախարարությունները ներկայումս իրականացնում են իրենց բնագավառի քաղաքականության ձևավորման, մոնիտորինգի և համակարգման գործառույթները, իսկ ծառայությունների մատուցման, կանոնակարգման, վերահսկողական ու տեսչական գործառույթների իրականացման իրավասությունները հիմնականում փոխանցվեցին նախարարություններում առանձնացված ստորաբաժանման կարգավիճակով ստեղծված գործակալություններին և տեսչություններին: Նշված փոփոխությունները հանգեցրին կրկնվող գործառույթների որոշակի հատվածի վերացմանը:

Բացի այդ, առանձին մարմիններ վերակազմակերպվեցին պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունների, որի հետևանքով կառավարչական գործառույթներ իրականացնող մարմինները տարանջատվեցին պետական գործառույթներ իրականացնող մարմիններից:

Պետական կառավարման համակարգի բարեփոխումների արդյունքում հստակեցվել են նախարարությունների կանոնադրական խնդիրները և միասնականացվել նրանց աշխատակազմերի կառուցվածքները:

«Սահմանադրությամբ և օրենքներով «կառավարությանը վերապահված լիազորությունների լիարժեք իրականացման նպատակով «Ազգային ժողովի կողմից ընդունվեց ««կառավարության կառուցվածքի մասին» օրենքը՝ նախարարություններին վերապահված լիազորություններն ու գործառույթները հստակեցնելու նպատակով ստեղծվեցին նոր նախարարություններ, որով և ամբողջացավ նախարարությունների կազմը:

Առանձին բնագավառներում քաղաքականության մշակման ու իրավական ակտերի նախագծերի մասին եզրակացություններ տալու նպատակով ստեղծվել են մշտական գործող նախարարական կոմիտեներ՝ ֆինանսատնտեսական, սոցիալական, տարածքային զարգացման և բնապահպանական, պետաիրավական:

Պետական իշխանության մարմիններում աշխատանքի արդյունավետության բարձրացման նպատակով ներդրվել է աշխատանքային ծրագրերի կազմման և դրանց կատարողականների գնահատման համակարգը:

Պետական կառավարման համակարգի բարեփոխումների օրակարգում կարևորվեց նաև դատաիրավական համակարգի բարեփոխումների իրականացումը, Դատական օրենսգրքի պահանջներին համապատասխան իրականացվեցին դատական համակարգի կառուցվածքային փոփոխություններ (գործող առանձին դատարանների վերակազմակերպում, ինչպես նաև դատական համակարգի ամրապնդման, դատական գործավարության գործընթացների բարելավման, դատավորների ու արդարադատության իրականացմանը մասնակցող անձանց մասնագիտական գիտելիքների և օրենսդրական դաշտի կատարելագործում):

«Հատուկ քննչական ծառայության մասին» օրենքի պահանջների համաձայն ստեղծվել է ՀՀ հատուկ քննչական ծառայությունը, որն իրականացնում է ՀՀ քրեական դատավարության

օրենսգրքով նախատեսված՝ օրենսդիր, գործադիր և դատական իշխանության մարմինների ղեկավար աշխատողների, պետական հատուկ ծառայություն իրականացնող անձանց իրենց պաշտոնական դիրքի կապակցությամբ, հանցակցությամբ կամ նրանց կատարած հանցագործությունների, ինչպես նաև ընտրական գործընթացների հետ կապված քրեական գործերով նախաքննություն:

Էլեկտրոնային կառավարման համակարգի զարգացում.

Հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագրում որպես գերակայություն առանձին ուշադրություն է դարձվում էլեկտրոնային կառավարման համակարգի ներդրմանն ու զարգացմանը, ինչը պետական կառավարման համակարգի բարեփոխման ու արդիականացման կարևորագույն բաղկացուցիչ է:

Էլեկտրոնային կառավարման, մասնավորապես՝ էլեկտրոնային փաստաթղթաշրջանառության և դրանց փոխանակման հնարավորության ստեղծումը զգալիորեն դյուրացնում է ծանրաբեռնված թղթատարությունը՝ նպաստելով աշխատաժամանակի տնտեսմանը, պետական ծառայողների թվաքանակի օպտիմալացմանն ու նրանց որակավորման բարձրացմանը:

Բացի այդ, պետության կողմից մատուցվող ծառայությունների էլեկտրոնային համակարգի ներդրումը մի կողմից բարձրացնում է պետական կառավարման համակարգի գործունեության հրապարակայնությունը, հաշվետվողականությունը և թափանցիկությունը, իսկ մյուս կողմից՝ նվազեցնում կոռուպցիոն ռիսկերը՝ պետական ծառայողների և մասնավոր հատվածի միջև ուղղակի և անձնավորված շփումների էական կրճատման միջոցով:

Արդյունքում կառավարման գործունեությունը դառնում է առավել վերահսկելի քաղաքացիների կողմից, քանի որ քաղաքացիների համար հնարավորություն է ստեղծվում մասնակցելու կառավարման գործընթացին:

Չնայած էլեկտրոնային կառավարման ոլորտում արձանագրված էական առաջընթացին, այս ուղղությամբ դեռևս կան բավականին անելիքներ: Ելնելով հանրային կառավարման արդյունավետության բարձրացման, դրա հետագա ժողովրդավարացման անհրաժեշտությունից, ինչպես նաև հակակոռուպցիոն ռազմավարության հաջող իրականացման նպատակներից, Հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագրով նախատեսվում է առաջիկա տարիներին էլեկտրոնային կառավարման ոլորտում իրականացնել մի շարք կարևոր նշանակության միջոցառումներ:

Տեսչական համակարգի բարեփոխումներ.

ՀՀ կառավարությունը 2009 թվականից ձեռնամուխ է եղել Հայաստանի Հանրապետությունում տեսչական բարեփոխումների իրականացմանը: Բարեփոխումների նպատակները, սկզբունքները և մոտեցումներն ամրագրվել են ՀՀ կառավարության 2009 թվականի սեպտեմբերի 17-ի թիվ 1135-Ն որոշմամբ հաստատված Տեսչական բարեփոխումների հայեցակարգում:

Հայաստանի տեսչական համակարգում իրականացվող բարեփոխումների գործընթացի շրջանակներում մշակվել և շրջանառության մեջ է դրվել է «Տեսչական մարմինների մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծը, որի նպատակն է տեսչություններին տալ նոր իրավական կարգավիճակ, որը հնարավորություն կստեղծի ռեսուրսները նպատակաուղղել համապատասխան ոլորտներում հսկողության առավել արդյունավետ կազմակերպմանը և արդյունքում բարենպաստ գործարար միջավայր ու բնակչության, պետության, շրջակա միջավայրի անվտանգությունն ապահովելուն: Տեսչությունները (տեսչական մարմինները) սահմանվում են որպես կառավարությանն առընթեր պետական մարմիններ, տրվում է տեսչական մարմինների գործունեության և այդ մարմիններում ծառայության հետ կապված այլ հարաբերությունների կարգավորումը: Նախատեսվում է տեսչական մարմինները ստեղծել օրենքն ուժի մեջ մտնելուց հետո երեք տարվա ընթացքում, և նշված ժամկետի ավարտից հետո ՀՀ նախարարությունների աշխատակազմերում գործող բոլոր տեսչությունները դադարում են իրենց գործունեությունը:

Առաջնային անհրաժեշտություն է նաև ստուգում իրականացնող մարմինների համար կառավարման նոր համակարգի ներդրումը, համաձայն որի տեսչական մարմինը ղեկավարվում է ինչպես տեսչական մարմնի ղեկավարի, այնպես էլ տեսչական մարմնի կառավարման խորհրդի կողմից:

Նախագծի ընդունումից հետո անցում կկատարվի Տեսչական բարեփոխումների հաջորդ փուլին՝ տեսչական համակարգի օպտիմալացման ծրագրին, որը նպատակաուղղված է Հայաստանում տեսչական համակարգի և իրականացվող ստուգումների օպտիմալացմանը՝ տեսչական համակարգի ինստիտուցիոնալ բարեփոխումների շրջանակներում: Ծրագրի նպատակն է բարձրացնել ստուգում իրականացնող բոլոր մարմինների աշխատանքների արդյունավետությունը, ինչը կբարելավի հանրությանը մատուցվող ծառայությունների որակը և կբացառի կրկնությունները: Տեսչական համակարգի բարեփոխումների հիմնական նպատակներից մեկը ոլորտում կոռուպցիոն ռիսկերի նվազեցումն է: Բարեփոխումը ենթադրում է համակարգում աշխատող բարձր որակավորմամբ տեսուչներ քիչ քանակով ստուգում իրականացնող մարմիններում, բայց միևնույն ժամանակ անվտանգության ապահովման արտադրողականության բարձրացում՝ առավել բարձր արդյունավետությամբ:

Ներքին աուդիտի համակարգի ներդրում. «Ներքին աուդիտի մասին» ՀՀ օրենքի պահանջների համաձայն պետական կառավարման մարմիններում շարունակվում է ներդրվել ներքին աուդիտի համակարգը՝ նախարարության կառավարչական գործընթացների, գործառնությունների և տեղեկատվական համակարգերի ռիսկերի գծով հսկողության արդյունավետությունն ու համարժեքությունը, այդ թվում՝ ֆինանսական և գործառնական տեղեկատվության հուսալիությունն ու ամբողջականությունը, ծրագրերի և գործառնությունների արդյունավետությունն ու օգտավետությունը, ակտիվների ապահով պահպանումը, օրենքներին, կանոնակարգերին, ընթա-

ցակարգերին և պայմանագրերի դրույթներին համապատասխանության գնահատման նպատակով:

«Կանոնակարգիչ գիյոփին» արագ բարեփոխումների գործիքի ներդրում.

Այս գործիքի ներդրումն ուղղված է Հայաստանի Հանրապետությունում գործարար միջավայրի և շուկայական տնտեսության զարգացմանը խոչընդոտող դրույթների վերացմանը, պետության կողմից քաղաքացիներին մատուցվող ծառայությունների բարելավմանն ու պարզեցմանը, այս ոլորտներում գործող նորմատիվ իրավական ակտերի կատարելագործմանը, ինչպես նաև դրանցով սահմանված տնտեսապես ոչ արդյունավետ, ծախսատար և ոչ նպատակահարմար մեխանիզմների կրճատման վերաբերյալ առաջարկությունների մշակմանը, ինչը հնարավորություն կտա թարմացնել հանրապետությունում պետության կանոնակարգիչ քաղաքականությունը և էականորեն բարելավել գործարար միջավայրը՝ նպաստելով բյուրոկրատիայի կրճատմանը և կառավարման արդյունավետության բարձրացմանը:

Իրավական ակտերի ընդունման ազդեցության գնահատման համակարգի ներդրում.

Իրավական ակտի ընդունման արդյունքում հնարավոր փոփոխությունների վերլուծության նպատակով ներդրվել է օրենքների, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության գործունեության տարեկան ծրագրով նախատեսված դեպքերում ՀՀ կառավարության որոշման նախագծերի կարգավորման ազդեցության գնահատման համակարգը:

Քաղաքացիական ծառայության համակարգ.

«Քաղաքացիական ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի և հարակից ենթաօրենսդրական իրավական ակտերի հիման վրա իրականացվեց քաղաքացիական ծառայության համակարգի ներդրման գործընթացը: Իրականացված բարեփոխումների շնորհիվ քաղաքացիական ծառայողները տարանջատվել են քաղաքական, հայեցողական, քաղաքացիական պաշտոններ զբաղեցնող անձանցից և տեխնիկական սպասարկում իրականացնող աշխատողներից, սահմանվել են քաղաքացիական ծառայության մուտքի և ծառայությունից ազատվելու հավասար պայմաններ, ապահովվել են մասնագիտական առաջխաղացման հնարավորություններ: Այդ ընթացքում հստակեցվել են քաղաքացիական ծառայության պաշտոնների յուրաքանչյուր խմբի ընդհանուր նկարագիրը, քաղաքացիական ծառայության պաշտոններ զբաղեցնող անձանց պատասխանատվության սահմանները և քաղաքացիական ծառայողների վարձատրության համակարգը:

2010 թվականին օրենսդրորեն սկզբունքային փոփոխությունների ենթարկվեց քաղաքացիական ծառայության բարձրագույն, գլխավոր և առաջատար թափուր պաշտոնների զբաղեցման մրցույթներում հաղթող ճանաչելու կարգը, սահմանվեց արդյունքների գնահատման նոր ընթացակարգ՝ ըստ որի մրցութային հանձնաժողովները ոչ թե քվեարկության միջոցով են մրցույթում հաղթող ճանաչելու, այլ մասնակիցներին տրված միավորների հանրագումարով: Սահմանվեց նաև քաղաքացիական ծառայության կրտսեր պաշտոն զբաղեցնելու հավաստագիր ստանալու համար

թեստավորում անցկացնելու և քաղաքացիական ծառայության կրտսեր թափուր պաշտոն գրադեցնելու կարգը:

Պետական ծառայության մյուս տեսակների համար համապատասխան օրենսդրական հենքի ստեղծման, ծառայությունների ներդաշնակեցման, միասնական սկզբունքների ապահովման նպատակով ընդունվել է «Հանրային ծառայության մասին» օրենքը:

Հանրային ծառայության ոլորտում աշխատանքի վարձատրության համակարգի կարգավորման (մասնավորապես նաև պետական ծառայողների աշխատավարձերի բարձրացման) նպատակով 2013 թվականին ՀՀ կառավարությունը ձեռնամուխ եղավ հանրային ծառայությունների ոլորտում ընդգրկված աշխատողների աշխատանքի վարձատրության գործող համակարգի արմատական բարեփոխմանը և նշված ոլորտը կարգավորելու նպատակով մշակվեց և ընդունվեց համապատասխան օրենսդրական փոփոխությունների փաթեթ: Նշված փոփոխությունները, այդ թվում նաև «Պետական պաշտոններ գրադեցնող անձանց վարձատրության մասին» ՀՀ օրենքը ուժի մեջ են մտնում 2014 թվականի հուլիսի 1-ից: Միասնական համակարգով մշակվել է նաև պետական կառավարման մարմիններում քաղաքացիական աշխատանք կատարող և տեխնիկական սպասարկում իրականացնող անձանց վարձատրության չափերը: Այս գործընթացի շրջանակում աշխատանքի վարձատրության հաշվարկման համար հիմք հանդիսացող բազային միավոր է ընդունվել նվազագույն ամսական աշխատավարձը:

ՀՀ պետական մարմիններում ներդրվել և շարունակվում է ընդլայնվել աշխատողների և նրանց անմիջական ընտանիքի անդամների առողջական (ներդրվել է ծառայողների պարտադիր բժշկական ապահովագրության համակարգը), կրթական և այլ խնդիրների լուծմանն ուղղված սոցիալական ապահովության միջոցառումների իրականացումը՝ աշխատողների աշխատանքի արդյունավետության բարձրացման, պետական մարմիններում աշխատանքի գրավչության բարձրացման, պետական մարմիններից դեպի մասնավոր հատված կադրերի հոսունության կրճատման նպատակով:

ՀՀ կառավարության համապատասխան որոշումներով կանոնակարգվել են նաև՝

- Հայաստանի Հանրապետության տարածքում և արտասահմանյան երկրներ ծառայողական գործուղման մեկնած աշխատողների գործուղման ծախսերի հատուցման համար կատարվող վճարումների նվազագույն և առավելագույն չափերը և վճարման կարգը,

- պետական իշխանության մարմինների պաշտոնատար անձանց սպասարկման համար անհրաժեշտ ծառայողական ավտոմեքենաների սահմանաքանակները, այդ ավտոմեքենաների առանձին չափորոշիչները (մասնավորապես նաև՝ ավտոմեքենայի ձեռք բերման առավելագույն գինը՝ ըստ պաշտոնատար անձանց գրադեցրած պաշտոնների),

- կապի ծառայությունների նորմաները և հեռախոսակապից օգտվելու օրինակելի կանոնները,

- կոմունալ ծախսերի՝ ջեռուցման, վառելիքի և էլեկտրաէներգիայի ձեռք բերման ծավալները, ինչպես նաև ջրի օգտագործման նորմաները:

6.1.2. Հիմնական խնդիրներ

Պետական կառավարման ոլորտում, վարչարարության արդյունավետության բարձրացմանը զուգահեռ, հսկողական գործառույթներից անցում է կատարվելու դեպի անձանց որակյալ, մրցունակ պետական ծառայություն մատուցելը, ինչը նպատակ ունի ապահովել մասնավոր ծառայություններին համադրելի որակով պետական ծառայությունների մատուցում հանրությանը: Այս համատեքստում Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը նախատեսում է՝

- պետական քաղաքականությամբ ամրագրված սկզբունքներին համապատասխան հետևողական կատարելագործել պետական պաշտոնյաների վարձատրության ներդրված միասնական և արդարացի համակարգը,

- օպտիմալացնել պետական համակարգի ծախսերը,

- պետական աշխատանքը գրավիչ դարձնելու նպատակով շարունակել սոցիալական երաշխիքների ներդրման քաղաքականությունը, մասնավորապես, նպաստավոր պայմաններ ստեղծելով պետական ծառայողների համար մատչելի պայմաններով հիփոթեքային վարկերի հասանելիության համար, միաժամանակ բարելավել մասնագետների ընտրության, վերապատրաստման և որակավորման գործընթացները,

- հստակեցնել պետական կառավարման մարմինների գործառույթները, մասնավորին պատվիրակել գործակալական, սպասարկման կամ մասնագիտական այն ծառայությունները, որոնք կարող են առավել արդյունավետ իրականացվել մասնավորի կողմից,

- վերացնել այն գործառույթները, որոնք ստեղծում են բյուրոկրատական անհարմարություն ու քաշքշուկ բիզնեսի և քաղաքացիների համար: Ուժեղացնելով պետության կարգավորիչ դերը՝ կանոնների սահմանման առումով, նվազագույնի հասցնել միջամտությունը տնտեսավարողի գործերին,

- բացառել հանրային կառավարման ոլորտում աշխատողների սեփական բիզնես շահերը,

- պետական գույքի կառավարման արդյունավետության բարձրացման նպատակով մշակել և իրականացնել պետական գույքի կառավարման միասնական քաղաքականություն,

- շարունակել էլեկտրոնային կառավարման համակարգերի ներդրման աշխատանքը՝ առաջնահերթ համարելով այն ոլորտները, որտեղ դրանց կիրառումն առավել արդյունավետ է բնակչության և գործարարների կողմից ժամանակային ծախսերի կրճատման, կառավարման թափանցիկության ու վերահսկելիության ավելացման առումով,

- իրականացնել հանրային ռեգիստրների հետագա բարեփոխում՝ որպես անձանց գույքային իրավունքների պաշտպանության գործուն մեխանիզմ, ապահովելով միասնական սպասարկման կենտրոնների կողմից մի շարք հանրային ռեգիստրների՝ «Մեկ պատուհան» սկզբունքով ծառայությունների մատուցումը (<< կառավարության 2014 թվականի մայիսի 19-ի N 511-Ա որոշման կետ 2.5.1.):

Պետական կառավարման համակարգի բնագավառում աշխատանքի արդյունավետության բարձրացման համար լուծում պահանջող հիմնական խնդիրներն են՝

- համակարգում աշխատելու գրավչության բարձրացումը,
- պետական իշխանության մարմինների և դրանցում աշխատողների տեխնիկական և մասնագիտական կարողությունների զարգացումը,
- միջազգային լավագույն փորձին համապատասխանող կառավարման համակարգի ներդրումը:

6.2. ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ, ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԾԱԽՍԵՐԻ ՎՐԱ ԱԶԴՈՂ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

6.2.1. Գերակայությունները

ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում պետական կառավարման հիմնական գերակայություններից են.

- 1) Պետական ծառայողների աշխատավարձերի բարձրացումը:
- 2) էլեկտրոնային կառավարման համակարգերի ներդրման հետևողական շարունակումը
  - պետական իշխանության մարմիններում աշխատանքային ծրագրերի կազմման և կատարողականների գնահատման կարգի հետևողական կիրառումը,
  - պետական մարմինների կողմից մատուցվող ծառայությունների առցանց եղանակի ներդրումը,
  - էլեկտրոնային փաստաթղթաշրջանառության համակարգի ներդրումը և այդ համակարգով աշխատանքային ծրագրերի կազմման ու աշխատողների կատարողականների գնահատման գործընթացի իրականացման արմատավորումը,
  - պետական իշխանության մարմինների աշխատողների կատարողականների հիման վրա պարգևատրման կարգի կիրառումը,
- 3) Աշխատանքի արդյունավետության բարձրացման համար կառավարման մարմինների և նրանցում յուրաքանչյուր աշխատատեղի վերազինումը ժամանակակից տեխնիկայի և կապի միջոցներով:

4) Պետական կառավարման բնագավառում բարեփոխումների և համակարգի կատարելագործման իրականացումը, որոնք պետք է հանգեցնեն միջազգային լավագույն փորձին համապատասխանող համակարգի ձևավորմանը.

5) Պետական կառավարման համակարգի կադրային ներուժի հետևողական ամրապնդման նպատակով համակարգում աշխատելու գրավչությունը, աշխատանքի որակը և աշխատավարձի մակարդակը մրցունակ դարձնելով մասնավոր հատվածին՝ միջնաժամկետ հատվածում ձեռնպահ մնալով աշխատողների թվի ավելացումից.

6) Քաղաքացիական ծառայության համակարգում բարձր որակավորում ունեցող մասնագետների ներգրավմանն ու աշխատանքային շարունակական առաջխաղացման ընթացակարգերի կիրառումն ապահովող համապատասխան համակարգի և կարողությունների զարգացումը.

7) Պետական կառույցների աշխատողների մասնագիտական գիտելիքների ու հմտությունների շարունակական կատարելագործումը.

8) Պետական մարմինների հաշվետվողականության համակարգերի զարգացումը (այդ թվում նաև ծրագրային բյուջետավորման մոտեցման արմատավորման շնորհիվ):

6.2.2. Նպատակները

«Այս պետական կառավարման համակարգին ուղղվող ծախսերի հիմնական նպատակը պետական ծառայողների կողմից հանրության համար առավել մատչելի, որակյալ և անաչառ ծառայությունների մատուցման համար անհրաժեշտ նախադրյալների ստեղծումն է: Այդ նպատակին հասնելու համար ամենից առաջ անհրաժեշտ է արմատավորել պետական ծառայողների ֆինանսական և իրավական պաշտպանվածությունն ապահովող հուսալի երաշխիքները, ինչպես նաև պետական ծառայողների տեսական և մասնագիտական գիտելիքների բարձրացումն ապահովելու համար կատարելագործել պարբերաբար անցկացվող պարտադիր վերապատրաստման և ատեստավորման ընթացակարգերը, նվազեցնել համակարգում կոռուպցիոն ռիսկերը (այդ թվում՝ հաշվետվողականության և պատասխանատվության համակարգերի կատարելագործման շնորհիվ):

6.2.3. Ծախսերի մակարդակի վրա ազդող գործոնները

Պետական կառավարման համակարգում 2015-2017թթ. իրականացվելիք բյուջետային ծախսերի կառուցվածքի և ծավալների վրա հիմնականում ազդեցություն ունեն հետևյալ գործոնները.

1) «Պետական պաշտոններ զբաղեցնող անձանց վարձատրության մասին» ՀՀ օրենքի պահանջներին համապատասխան առանձին պաշտոնատար անձանց պաշտոնային դրույքաչափերի նկատմամբ հաշվարկվող հավելավճարները և պետական ծառայողների աշխատա-

վարձերի բնականոն աճերը, ինչպես նաև նվազագույն ամսական աշխատավարձի բարձրացման հետ կապված պետական պաշտոն զբաղեցնող անձանց բազային աշխատավարձի չափի փոփոխությունը ու այդ նպատակներով անհրաժեշտ միջոցների նախատեսումը:

2) ՀՀ դատական օրենսգրքի, «Սահմանադրական դատարանի մասին», «Դատախազության մասին», «Հատուկ քննչական ծառայության մասին» և «Վերահսկիչ պալատի մասին» ՀՀ օրենքների պահանջներին համապատասխան ՀՀ դատարանների, ՀՀ սահմանադրական դատարանի, ՀՀ դատախազության, Հատուկ քննչական ծառայության և ՀՀ վերահսկիչ պալատի բնականոն գործունեության ապահովման համար չկանխատեսված ծախսերի ֆինանսավորման նպատակով պահուստային ֆոնդերի նախատեսումը:

3) Պետական իշխանության մարմինների բնականոն գործունեության ապահովման համար անհրաժեշտ միջոցների նախատեսումը՝ հիմքում ունենալով բազային բյուջեով այդ նպատակի համար ծրագրավորված ծախսերը:

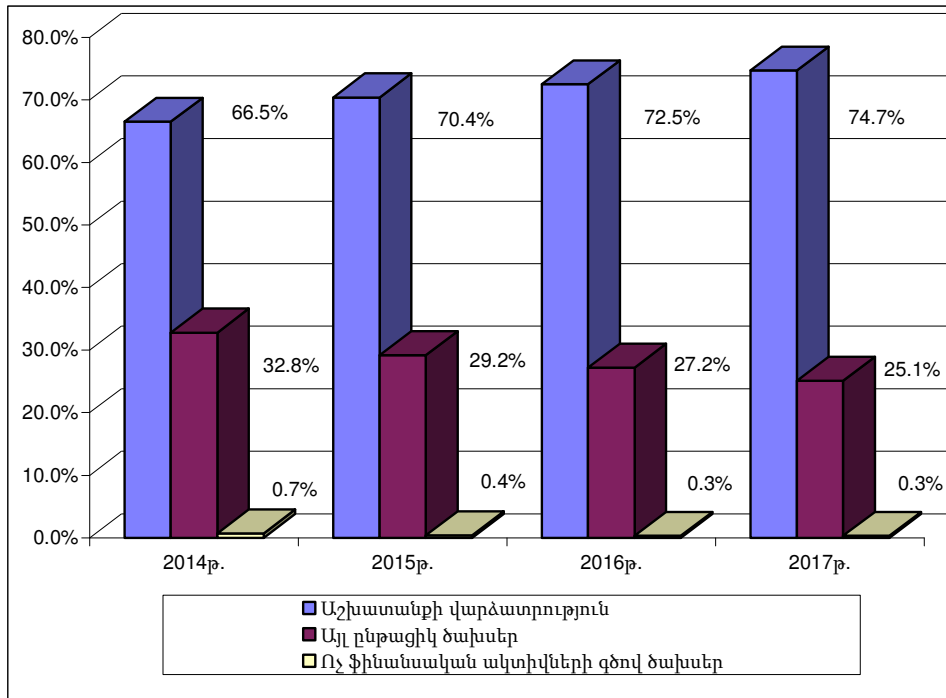
ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածի յուրաքանչյուր տարվա պետական բյուջեի ծրագրավորվող ծախսերի մակարդակի վրա ազդեցությունը կունենան նաև.

- ա) օրենսդրական փոփոխությունները,
- բ) պետական կառավարման համակարգի կառուցվածքային փոփոխությունները,
- գ) պետական իշխանության մարմինների աշխատողների թվաքանակի փոփոխությունը:

6.3. ԳՈՅՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Պետական կառավարման համակարգի բնականոն գործունեության համար անհրաժեշտ պետական ֆինանսավորման ծավալների պահպանումը առաջնահերթ խնդիր է: Նախատեսվող միջոցներով կստեղծվեն նախադրյալներ դեպի որակյալ, մրցունակ պետական ծառայությունների մատուցմանն անցում կատարելու համար: Պետական իշխանության մարմինների 2015-2017թթ պահպանման համար նախատեսված ծախսերի բաշխումն ըստ բյուջետային ծախսերի տնտեսագիտական դասակարգման հոդվածների խոշորացված խմբերի ներկայացված է ստորև բերված գծանկարում:

Գծանկար 6.1 Պետական իշխանության մարմինների 2015-2017թթ պահպանման համար նախատեսված ծախսերի բաշխումը՝ ըստ բյուջետային ծախսերի տնտեսագիտական դասակարգման հոդվածների խոշորացված խմբերի (%)

*Ներառված չեն վարչական օբյեկտների հիմնանորոգման և շենքերի ձեռքբերման, ինչպես նաև արդարքին աղբյուրներից սրացվող նպատակային վարկային և դրամաշնորհային ծրագրերի գծով այս ոլորտում նախատեսված ծախսերը:

Ընթացիկ ծախսերը, 2014 թվականի համեմատությամբ, 2015 թվականին կաճեն 11.5 մլրդ դրամով, 2016 թվականին, 2015 թվականի համեմատությամբ՝ 7.9 մլրդ դրամով և 2017 թվականին, 2016 թվականի համեմատությամբ՝ 10.0 մլրդ դրամով:

Ծախսերի (անվանական արտահայտությամբ) աճը կզուգակցվի նաև ՀՆԱ-ի նկատմամբ դրանց հարաբերակցության փոփոխությամբ: Այսպես, 2014 թվականի համար ծրագրված մակարդակի դիմաց (ՀՆԱ-ի 1.55%) պետական կառավարման համակարգի համար պետական բյուջեով նախատեսված ծախսերը 2015-2017թթ ժամանակահատվածի համար կկազմեն համապատասխանաբար՝ ՀՆԱ-ի 1.67, 1.67 և 1.68 %-ը:

Նշված ծախսերի տեսակարար կշիռը պետական բյուջեի ծախսերի ամբողջ ծավալում կփոփոխվի հետևյալ կերպ՝ 2014 թվականի համար ծրագրավորված մակարդակի դիմաց (5.87%) պետական կառավարման համակարգի ծախսերի տեսակարար կշիռը պետական բյուջեի ծախսերի ամբողջ ծավալում 2015 թվականին կկազմի 6.34%, 2016 թվականին՝ 6.44% և 2017 թվականին՝ 6.44%:

- Նշված մարմինների 2015 թվականի պահպանման ընթացիկ ծախսերը 2014 թվականի մակարդակը գերազանցում են 11.5 մլրդ դրամով, որը հիմնականում պայմանավորված է. Աշխատավարձի ֆոնդի աճով՝ շուրջ 11.3 մլրդ դրամ (ներառված է նաև փակ աշխատավարձը 517.3 մլն

դրամ), որը հիմնականում կապված է «Պետական պաշտոններ զբաղեցնող անձանց վարձատրության մասին» ՀՀ օրենքի դրույթներին համապատասխան հաշվարկմամբ և համապատասխան ծառայողների աշխատավարձերի բնականոն աճերի հետ, ինչպես նաև 2015 թվականի հուլիսի 1-ից նվազագույն ամսական աշխատավարձը 55000 դրամ սահմանման հետ (2014 թվականի հուլիսի 1-ից սահմանված 50000 դրամի փոխարեն /աճը կկազմի շուրջ 30.0 մլն դրամ/):

Բյուջետային ծախսերի տնտեսագիտական դասակարգման առանձին հոդվածների գծով հիմնականում տեղի է ունեցել ծախսերի նվազում՝ պայմանավորված այդ ծախսերի կանոնակարգմամբ:

- 2016 թվականի պահպանման ընթացիկ ծախսերը 2015 թվականի մակարդակը գերազանցում են 7.9 մլրդ դրամով, որը հիմնականում պայմանավորված է. աշխատավարձի ֆոնդի աճով՝ շուրջ 7.8 մլրդ դրամով (ներառված է նաև փակ աշխատավարձը 325.5 մլն դրամ), որը հիմնականում կապված է վերոնշյալ օրենքի դրույթներին համապատասխան հաշվարկմամբ և համապատասխան ծառայողների աշխատավարձերի բնականոն աճերի հետ, ինչպես նաև 2016 թվականի հուլիսի 1-ից նվազագույն ամսական աշխատավարձի բարձրացման հետ կապված (60000 դրամ՝ 2015 թվականի հուլիսի 1-ից սահմանված 55000 դրամի փոխարեն) պետական պաշտոն զբաղեցնող անձանց բազային աշխատավարձի չափը 2016 թվականի հուլիսի 1-ից 79365 դրամ սահմանման հետ (2015 թվականի սահմանված 66140 դրամի փոխարեն):

- 2017 թվականի պահպանման ընթացիկ ծախսերը 2016 թվականի մակարդակը գերազանցում են 10.0 մլրդ դրամով, որը հիմնականում պայմանավորված է. աշխատավարձի ֆոնդի աճով՝ շուրջ 9.8 մլրդ դրամով (ներառված է նաև փակ աշխատավարձը 398.1 մլն դրամ), որը հիմնականում կապված է վերոնշյալ օրենքի դրույթներին համապատասխան հաշվարկմամբ և համապատասխան ծառայողների աշխատավարձերի բնականոն աճերի հետ, ինչպես նաև 2017 թվականի հուլիսի 1-ից նվազագույն ամսական աշխատավարձի բարձրացման հետ կապված (65000 դրամ՝ 2016 թվականի հուլիսի 1-ից սահմանված 60000 դրամի փոխարեն) պետական պաշտոն զբաղեցնող անձանց բազային աշխատավարձի չափը 2017 թվականի հուլիսի 1-ից 85980 դրամ սահմանման հետ (2016 թվականի հուլիսի 1-ից սահմանված 79365 դրամի փոխարեն):

2016 թվականին ՀՀ տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրությունների անցկացման համար նախատեսվել է 1375.3 մլն դրամ:

2017 թվականին ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավորների և Երևան քաղաքի ավագանու անդամների ընտրությունների անցկացման համար նախատեսվել է համապատասխանաբար՝ 1975.4 մլն դրամ և 542.9 մլն դրամ:

Պետական կառավարման համակարգում շենքային պայմանների բարելավման նպատակով կապիտալ ներդրումները ծրագրային ժամանակահատվածում ծրագրավորվել են ընդամենը

1,770.0 մլն դրամ կամ տարեկան 590.0 մլն դրամ, որոնք ուղղված կլինեն ՀՀ Նախագահի, ՀՀ Ազգային ժողովի և ՀՀ կառավարության աշխատակազմերին ամրագրված վարչական շենքերի շինվերանորոգման աշխատանքների իրականացմանը:

Միաժամանակ պետական կառավարման (ապարատի) շրջանակներում նախատեսվում են շարունակել և իրականացնել արտաքին աղբյուրներից ստացվող նպատակային վարկային և դրամաշնորհային միջոցներով հետևյալ ծրագրերը.

1. Եվրոպական ներդրումային բանկի աջակցությամբ իրականացվող ՀՀ պետական սահմանի «Բագրատաշեն», «Բավրա» և «Գոգավան» անցման կետերի արդիականացման ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2013-2015թթ.)

Ծրագրի հիմնական նպատակն է միջազգային ստանդարտներին համապատասխան Հայաստանի և Վրաստանի միջև գտնվող ՀՀ պետական սահմանի անցակետերի արդիականացումը և մատուցվող ծառայությունների որակի բարձրացումը:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015թ. ծրագրված է 1,997.7 մլն. դրամ:

2. Եվրոպական միության Հարևանության ներդրումային ծրագրի աջակցությամբ իրականացվող ՀՀ պետական սահմանի «Բագրատաշեն», «Բավրա» և «Գոգավան» անցման կետերի արդիականացման դրամաշնորհային ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2013-2015թթ.)

Ծրագրի հիմնական նպատակն է միջազգային ստանդարտներին համապատասխան Հայաստանի և Վրաստանի միջև գտնվող ՀՀ պետական սահմանի անցակետերի արդիականացումը և մատուցվող ծառայությունների որակի բարձրացումը: Նշված դրամաշնորհային ծրագիրը փոխկապակցված է համանուն վարկային ծրագրի հետ, իրականացվում է վարկային ծրագրի ժամկետներում՝ նույն ուղղություններով:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015թ. ծրագրված է 3,487.5 մլն. դրամ:

3. Եվրոպական միության աջակցությամբ իրականացվող ՀՀ պետական սահմանի «Բագրատաշեն», «Բավրա» և «Գոգավան» անցման կետերի արդիականացման դրամաշնորհային ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2013-2015թթ.)

Ծրագրի հիմնական նպատակն է միջազգային ստանդարտներին համապատասխան Հայաստանի և Վրաստանի միջև գտնվող ՀՀ պետական սահմանի անցակետերի արդիականացումը և մատուցվող ծառայությունների որակի բարձրացումը: Նշված դրամաշնորհային ծրագիրը փոխկապակցված է համանուն վարկային ծրագրի հետ, իրականացվում է վարկային ծրագրի ժամկետներում՝ նույն ուղղություններով:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015թ. ծրագրված է 1,167.4 մլն. դրամ:

4. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Պետական հատվածի բարեփոխումների երկրորդ ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2010-2015թթ.)

Ծրագիր նպատակն է կատարելագործել հանրային հատվածի կառավարման իրականացումը և ծառայությունների մատուցումը՝ քաղաքականության մշակման ոլորտում գերատեսչական հզորությունների ուժեղացման, մարդկային կապիտալի արդյունավետության բարձրացման և ներքին աշխատանքային հոսքերի և արտաքին հաղորդակցության համար տեղեկատվական համակարգերի ստեղծման միջոցով: Ծրագիրն ուղղված է աջակցել ՀՀ կառավարության կարողությունների զարգացմանը, էլեկտրոնային փաստաթղթերի արդյունավետ կառավարմանը, ՔԾԽ-ի ներքո էթիկայի հանձնաժողովի հիմնմանը և տարբեր կատարողական խմբերի գործունեության աջակցմանը:

Ծրագիրը բաղկացած է հետևյալ բաղադրիչներից՝

ա) քաղաքականության ձևավորման և ծառայությունների մատուցման ձևաչափում գերատեսչական կարողությունների զարգացում,

բ) հանրային հատվածում մարդկային ռեսուրսների գործունեության արդյունավետության բարձրացում,

գ) կատարողականի և թափանցիկության բարելավման նպատակով համակարգերի մշակում,

դ) տեխնիկական աջակցություն և կառավարում:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015թ. ծրագրված է 1,250.3 մլն. դրամ:

5. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Պետական հատվածի բարեփոխումների երկրորդ ծրագիր (ծրագրի մեկնարկը՝ 2017թ.)

Ծրագիր նպատակն է կատարելագործել հանրային հատվածի կառավարման իրականացումը և ծառայությունների մատուցումը՝ քաղաքականության մշակման ոլորտում գերատեսչական հզորությունների ուժեղացման, մարդկային կապիտալի արդյունավետության բարձրացման և ներքին աշխատանքային հոսքերի և արտաքին հաղորդակցության համար տեղեկատվական համակարգերի ստեղծման միջոցով:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2017թ. ծրագրված է 2,233.4 մլն. դրամ:

6. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող էլեկտրոնային հասարակության և մրցունակության համար նորարարության ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2011-2017թթ.)

Ծրագրի նպատակն է օժանդակել էլեկտրոնային հասարակության և ինովացիոն ծրագրի նախապատրաստմանը, որի նպատակներն են՝

ա) տնային տնտեսությունների, բիզնեսի և պետական կազմակերպությունների համար հիմնացանցի, համակարգիչների և էլ. ծառայությունների մատչելիությունը և հասանելիությունը,

բ) ավելացնել գիտելիքահեն և տեխնոլոգիահեն հատվածի ծավալները և տվյալ հատվածում զբաղվածությունը, ինչպես նաև հասանելիությունը շուկաներին, ֆինանսներին, հմտություններին:

Ծրագիրը բաղկացած է հետևյալ բաղադրիչներից՝

ա) էլեկտրոնային հասարակության ենթակառուցվածքների զարգացում,

բ) ձեռնարկությունների ինովացիոն ենթակառուցվածքների խթանում,

գ) ծրագրի կառավարում և իրականացում:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 2,163.8 մլն. դրամ, 2016 թվականին՝ 2,177.0 մլն. դրամ, 2017 թվականին՝ 992.6 մլն. դրամ:

7. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հարկային վարչարարության արդիականացման ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2013-2016թթ.)

Ծրագրի նպատակն է օժանդակել ՀՀ ՊԵԿ-ին եկամուտների վարչարարության համապարփակ արդիականացման գծով: Ծրագրով կապահովվի ՊԵԿ-ի հիմնական ՏՀՏ ենթակառուցվածքում կարևոր ներդրումների ֆինանսավորումը՝ ՊԵԿ-ին հնարավորություն ընձեռելով արդիականացնել իր բիզնես գործընթացները, ընդլայնել էլ. կառավարման կիրարկումը, այդ թվում՝ հարկային հայտարարագրերի էլեկտրոնային եղանակով ներկայացումը, ինչպես նաև ներդնել առավել թիրախավորված, դիսկի վրա հիմնված պարտավորությունների իրականացման ռազմավարություն՝ հիմնվելով պարտավորությունների կամավոր իրականացման վրա:

Ծրագիրը բաղկացած է հետևյալ բաղադրիչներից.

ա) ինստիտուցիոնալ զարգացում և փոփոխության կառավարում,

բ) գործընթացի արդիականացում և պարտավորությունների կատարման կառավարում,

գ) տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ենթակառուցվածքի և համակարգերի արդիականացում,

դ) ծրագրի կառավարում և իրականացում:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2016թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 2,122.9 մլն. դրամ, 2016 թվականին՝ 1,870.5 մլն. դրամ:

8. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի վարչարարության երկրորդ ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2016-2017թթ.)

Ծրագրի նպատակներն են՝

1. Բարելավել սոցիալական պաշտպանության ծառայությունների տրամադրումը,

2. Հզորացնել սոցիալական պաշտպանության նպաստներ վճարող և ծառայություններ տրամադրող մարմինների վերլուծական, մշտադիտարկման և գնահատման գործառույթները:

Ծրագիրը բաղկացած է հետևյալ բաղադրիչներից.

1. Համալիր սոցիալական պաշտպանության ծառայությունների տրամադրման ընդլայնում:
2. Աջակցություն զբաղվածության նոր ռազմավարության իրականացմանը:
3. Կենսաթոշակային համակարգի արդիականացում:
4. Աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության վերլուծական կարողությունների և մշտադիտարկման ու գնահատման համակարգերի հզորացում:
5. Ծրագրի կառավարում:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2016-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2016 թվականին՝ 744.4 մլն. դրամ, 2017 թվականին՝ 2,233.4 մլն. դրամ:

9. ԱՄՆ կառավարության աջակցությամբ իրականացվող «Հազարամյակի մարտահրավեր» դրամաշնորհային ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2011- 2017թթ.)

Ծրագրի ընդհանուր նպատակն է գյուղական աղքատության կրճատումը՝ գյուղատնտեսական ոլորտի կայուն տնտեսական աճի միջոցով, գյուղատնտեսության ոլորտի արդյունավետության մեծացումը՝ ոռոգման համակարգերի ընդգրկումն ընդլայնելու և որակի բարելավման, համակարգը կառավարող մարմինների հզորացման և ֆերմերների արտադրանքի եկամտաբերությունն ավելացնելու հնարավորություններ ստեղծելու միջոցով:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 98.6 մլն. դրամ, 2016 թվականին՝ 98.7 մլն. դրամ, 2017 թվականին՝ 98.6 մլն. դրամ:

10. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հանրային հատվածի վերահսկողության (Վերահսկիչ պալատի) կարողությունների զարգացման դրամաշնորհային ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2012-2016թթ.)

Ծրագրի նպատակն է աջակցել պետական հատվածի արտաքին աուդիտի կողմից կարողությունների ստեղծման ռազմավարության ու գործողությունների ծրագրի ընդունմանը և աուդիտի ստանդարտացված մեթոդների մշակմանն ու կիրառմանը: Ծրագիրը բաղկացած է հետևյալ բաղադրիչներից.

- ա) կարողության գնահատում և ռազմավարության մշակում,
- բ) աուդիտի համապատասխան ստանդարտների և մեթոդների մշակում:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2016թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 146.0 մլն. դրամ, 2016 թվականին՝ 5.1 մլն. դրամ:

11. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող ՀՀ ֆինանսների նախարարության կարողությունների զարգացման դրամաշնորհային ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2012-2016թթ.)

Ծրագիր նպատակն է հզորացնել ՀՀ ֆինանսների նախարարության համապատասխան վարչությունների կարողությունները, որոնք պատասխանատու են ֆինանսական շուկայի զարգացման և փողերի լվացման համար:

Ծրագիրը բաղկացած է հետևյալ բաղադրիչներից.

ա) ինստիտուցիոնալ զարգացման առաջխաղացում,

բ) ֆինանսական շուկայի զարգացում:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2016թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 98.6 մլն. դրամ, 2016 թվականին՝ 3.6 մլն. դրամ:

12. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հայաստանի կառավարության կարգավորող բարեփոխումների գրասենյակի կարողությունների զարգացման դրամաշնորհային ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2012-2016թթ.)

Ծրագրի նպատակն է հզորացնել ՀՀ կառավարության կարգավորիչ բարեփոխումների ստորաբաժանման կարողությունները, որը պատասխանատու է գործարարների և քաղաքացիների գործունեության վրա ազդող իրավական նորմերի գույքագրման և վերանայման և անօգուտ կամ ավելորդ հանդիսացող նորմերի վերացման կամ պարզեցման միջոցով կարգավորիչ «գիլտոսինի» ծրագրի իրականացման համար:

Ծրագիրը բաղկացած է հետևյալ բաղադրիչներից.

ա) կարգավորիչ բարեփոխումների ստորաբաժանման կարողությունների հզորացում,

բ) մշտադիտարկման և գնահատման համակարգի մշակում և ներդրում:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2016թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 151.7 մլն. դրամ, 2016 թվականին՝ 5.1 մլն. դրամ:

13. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հայաստանի հանրային ֆինանսական կառավարման հզորացման դրամաշնորհային ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2013- 2015թթ.)

Ծրագրի նպատակն է քաղաքականության վրա հիմնված բյուջետավորման խորացման և Հայաստանում պետական ներդրումների կառավարման համակարգի հզորացումը:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015թ. ծրագրված է 77.4 մլն. դրամ:

14. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Կենսաթոշակների մասին հանրային իրազեկման և գրագիտության դրամաշնորհային ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2013- 2016թթ.)

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2016թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 51.7 մլն. դրամ, 2016 թվականին՝ 34.1 մլն. դրամ:

15. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող քաղաքաշինական թույլտվությունների էլեկտրոնային մշակման և մեկ պատուհանից տրամադրման ծրագրի համար ԻԶՀ դրամաշնորհային ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2013- 2016թթ.)

Ծրագրի նպատակն է բարելավել բիզնես միջավայրը՝ կրճատելով քաղաքաշինական թույլտվությունների հետ կապված ընթացակարգերի արժեքը և դրանց համար պահանջվող ժամանակը՝ այս ընթացակարգերի պարզեցման և ավտոմատացման միջոցով:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2016թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 123.2 մլն. դրամ, 2016 թվականին՝ 31.8 մլն. դրամ:

16. Գյուղատնտեսության զարգացման միջազգային հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող «Գյուղական կարողությունների ստեղծում» ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2011-2016թթ.)

Ծրագրի նպատակն է նվազեցնել գյուղական աղքատությունը Հայաստանում, ինչպես նաև ստեղծել պտղի և ընկուզեղենի արտադրության համար անհրաժեշտ ծառայությունների մատուցման նպատակով կառույց, որը գյուղաբնակների համար կապահովի ավելի բարեկարգ սոցիալական և տնտեսական ենթակառուցվածքներից օգտվելու հնարավորություն:

Ծրագրով նախատեսվում է իրականացնել հետևյալ աշխատանքները՝

ա) «Հայկական միրգ» բաժնետիրական ընկերության միջոցով աջակցություն պտղի և ընկուզեղենի արտադրությանը: Այս բաղադրիչով նախատեսվում է նաև աջակցություն արտահանման և ստանդարտների ոլորտին, որի իրականացման պարագայում կբարելավվի միջազգային շուկաներում հայկական մրգի համբավը:

բ) գյուղական ենթակառուցվածքներ, գյուղերում կենսամակարդակի բարձրացում, ենթակառուցվածքներում ներդրումներ (ջրագծերի կառուցում, վերականգնում, գազաֆիկացում, հեղեղատարեր և այլն) և գյուղական տրանսպորտային ներդրումներ (ճանապարհների, կամուրջների կառուցում և վերականգնում):

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2016թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 2,836.0 մլն. դրամ, 2016 թվականին՝ 1,792.8 մլն. դրամ:

17. Գյուղատնտեսության զարգացման միջազգային հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող «Գյուղական կարողությունների ստեղծում» ծրագրի երկրորդ ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2016-2019թթ.)

Նախորդ ծրագրի շարունակությունն է, ծրագրի նպատակն է նվազեցնել գյուղական աղքատությունը Հայաստանում, ինչպես նաև ստեղծել ավելի բարեկարգ սոցիալական և տնտեսական ենթակառուցվածքներ:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2016-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2016 թվականին՝ 668.6 մլն. դրամ, 2017 թվականին՝ 992.6 մլն. դրամ:

18. ՕՊԵԿ զարգացման միջազգային հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող «Գյուղական կարողությունների ստեղծում» ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2011-2015թթ.)

Ծրագրի նպատակն է նվազեցնել գյուղական աղքատությունը, որի համար նախատեսվում է իրականացնել հետևյալ աշխատանքները՝

ա) այգեգործական արտադրության հավելյալ արժեքի շղթայի ստեղծում՝

- պայմանագրային այգեգործություն և տեխնոլոգիաների փոխանցում,
- արտահանման խթանում, ստանդարտների, որակի փորձաքննության և սերտիֆիկացիա,
- այգեգործության ֆինանսավորում:

բ) գյուղական վայրերի ֆինանսավորում- փոքր և միջին ծավալի արտադրության համար ֆինանսավորման մատչելիություն, այգեգործական վարկեր: Այդ փաթեթները կառաջարկվեն բանկերին և ունիվերսալ վարկային հաստատություններին գյուղական ֆինանսավորման կառույցի կողմից:

գ) գյուղական ենթակառուցվածքներ, գյուղերում կենսամակարդակի բարձրացում, ենթակառուցվածքներում ներդրումներ (ջրագծերի կառուցում, վերականգնում, գազաֆիկացում, հեղեղատարեր և այլն) և գյուղական տրանսպորտային ներդրումներ (ճանապարհների, կամուրջների կառուցում և վերականգնում):

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015թ. ծրագրված է 3,545.7 մլն. դրամ:

19. ՕՊԵԿ զարգացման միջազգային հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող «Գյուղական կարողությունների ստեղծում» ծրագրի երկրորդ ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2016-2018թթ.)

Նախորդ ծրագրի շարունակությունն է, ծրագրի նպատակն է նվազեցնել գյուղական աղքատությունը,

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2016-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2016 թվականին՝ 496.3 մլն. դրամ, 2017 թվականին՝ 1,530.3 մլն. դրամ:

20. Գյուղատնտեսության զարգացման միջազգային հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող «Գյուղական կարողությունների ստեղծում» դրամաշնորհային ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2011-2015թթ.)

Նշված ծրագիրը փոխկապակցված է համանուն վարկային ծրագրի հետ, իրականացվում է վարկային ծրագրի ժամկետներում՝ նույն ուղղվածությամբ:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015թ. ծրագրված է 52.8 մլն. դրամ:

21. Դանիական թագավորության աջակցությամբ իրականացվող «Գյուղական կարողությունների ստեղծում» դրամաշնորհային ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2014-2015թթ.)

Նշված ծրագիրը փոխկապակցված է համանուն վարկային ծրագրի հետ, իրականացվում է վարկային ծրագրի ուղղվածությամբ:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015թ. ծրագրված է 158.0 մլն. դրամ:

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսված են նաև 736.8 մլն. դրամ չափով վարկավորմանն ուղղվող միջոցներ:

22. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Տարածքային զարգացման հիմնադրամի ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2015-2019թթ.)

Ծրագրի նպատակներն են՝

1. Նպաստել տարածքներում բնակչության նյութական ու ոչ նյութական բարեկեցության աճին՝ սոցիալական ու տնտեսական ենթակառուցվածքների ու հանրային ծառայությունների որակի ու հասանելիության բարձրացման միջոցով,
2. Օժանդակել տարածքների ինստիտուցիոնալ և ֆինանսական կարողությունների հզորացմանը:

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է իրականացնել մոտ 120 համայնքային մակարդակի ենթածրագիր՝ սոցիալական ենթակառուցվածքների վերականգնման և նոր օբյեկտների կառուցման ոլորտում: Ինչպես և ՀՄՆՀ նախորդ ծրագրերում, նախատեսվում է համայնքային կենտրոններին, դպրոցներին և մանկապարտեզներին գույքի տրամադրում: Բացի դրանից կիրականացվեն մոտ 30 ենթածրագրեր, որոնց նպատակն է աջակցել համայնքների խմբերի/տարածքների զարգացմանն ուղղված կառավարության քաղաքականությանը:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 1,985.2 մլն. դրամ, 2016 թվականին՝ 2,977.9 մլն. դրամ, 2017 թվականին՝ 2,977.9 մլն. դրամ

23. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հայաստանի գյուղատնտեսական հաշվառման պիլոտային ծրագրի համար վիճակագրական կարողությունների զարգացման և իրականացման աջակցման դրամաշնորհային ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2014-2015թթ.)

Ծրագրի նպատակն է՝

- նպաստել փաստացի տվյալների հիման վրա Ստացողի գյուղատնտեսական ոլորտում քաղաքականության մշակմանը,
- արդիականացնել և հզորացնել ստացողի Ազգային վիճակագրական ծառայունների (այսուհետ՝ ԱՎԾ) վիճակագրական կարողությունները,
- օժանդակել առաջարկվող փորձնական գյուղատնտեսական հաշվառման ծրագրի նախապատրաստմանը և իրականացմանը:

Ծրագիրը բաղկացած է հետևյալ մասերից.

ա. Նախապատրաստական աշխատանքներ և մեթոդաբանական արելավում;

բ. Տվյալների մշակման, տարածման և վերանայման ընթացակարգերը:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015թ. ծրագրված է 8.2 մլն. դրամ:

Պետական իշխանության մարմինների 2015-2017թթ ժամանակահատվածի համար ծրագրավորված ծախսերի ամբողջ օրջանակը՝ ներառյալ վարչական շենքերի ձեռքբերման, վարչական օբյեկտների հիմնանորոգման և շինարարության, ինչպես նաև վարկային ու դրամաշնորհային ծրագրերի գծով ծախսերը, ամփոփված են ստորևբերված աղյուսակում.

(մլն դրամներով)

	2015թ	2016թ	2017թ
Ընդամենը	98,037.2	97,953.5	108,521.0
այդ թվում՝			
Պետական կառավարման մարմինների պահպանման ծախսեր	84,464.6	92,355.8	102,335.8
Վարչական շենքերի ձեռքբերում	37.0	37.0	37.0
Վարչական օբյեկտների հիմնանորոգում և շինարարություն	590.0	590.0	590.0
Վարկային և դրամաշնորհային ծրագրեր	12,945,6	4,970,7	5,558,2

ԳԼՈՒԽ 7. ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

7.1 ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

7.1.1 ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

1.1 ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ

Հայաստանում կրթության ոլորտը կարևորվում է որպես երկրի կայուն առաջընթացի, մարդկային կապիտալի վերարտադրության ու զարգացման նախապայմաններից մեկը, ուստի այս ոլորտի զարգացումը երկրի զարգացման գերակայություններից մեկն է: Առաջնային խնդիրներ են կրթական համակարգի բոլոր մակարդակներում կրթության որակի և արդյունավետության բարձրացումը, դրանց համապատասխանեցումը միջազգային ստանդարտներին, մատչելի/հասանելի կրթության ապահովումը բնակչության բոլոր խավերի համար:

Հայաստանի կրթության զարգացման հեռանկարը դիտարկվում է հետևյալ հիմնական նպատակադրումների համատեքստում.

- անկախ պետականության ամրապնդում և քաղաքացիական հասարակության զարգացում,
- աղքատության հաղթահարում և բարեկեցության ապահովում,
- կայուն տնտեսական աճի և մրցունակության ապահովում,
- հայապահպանություն,
- միջազգային և տարածաշրջանային համագործակցություն:

Կրթության համակարգի ներկա փուլի ռազմավարական նպատակն է՝ ընդունելով ժամանակակից մարտահրավերները, արձանագրել հիմնախնդիրների լուծման և առաջընթացի այնպիսի արդյունքներ, որոնք կվերականգնեն կրթության և գիտելիքի վարկանիշը և կամրապնդեն Հայաստանի՝ որպես գիտակրթական տարածքի հեղինակությունը:

Կրթության ոլորտը ներառում է հանրակրթության և մասնագիտական կրթության, արտասուսմնական դաստիարակության բնագավառները, ինչպես նաև սփյուռքի կրթօջախներին օժանդակությունը:

ՀԱՆՐԱԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

Հանրակրթության բնագավառում պետական միջամտությունն իրականացվում է ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին հիմնական հանրակրթական ծրագրերի շրջանակում կրթական և կրթաօժանդակ ծառայությունների մատուցման, ինչպես նաև հանրակրթության

համակարգի զարգացման ծրագրերի իրականացման եղանակով: Այս բնագավառում շահառուներ են հանդիսանում 6-18 տարեկան երեխաները, իսկ նախադպրոցական կրթության մեջ միկրոծրագրերով ընդգրկվելու դեպքում՝ շահառուների տարիքն սկսվում է 5 տարեկանից:

2014 թվականին հանրապետությունում գործում են 1393 պետական հանրակրթական ուսումնական հաստատություններ (այդ թվում՝ 23 հատուկ և 7 մասնագիտացված հանրակրթական հաստատություն), «Երևանի բժշկահոգեբանամանկավարժական գնահատման կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունը, «Աուտիզմ ազգային հիմնադրամ»-ը, որոնցում ընդգրկված են շուրջ 358.5 հազար աշակերտ: Երեխաների նշված թվաքանակում ներառված են հանրապետության 101 հանրակրթական դպրոցներում ներառական կրթության մեջ ընդգրկվածները՝ 2612 աշակերտներ, փորձնական կարգի իրականացման շրջանակներում Տավուշի մարզի 14 հանրակրթական դպրոցներում ներառական կրթության մեջ ընդգրկված 323 երեխաները, ինչպես նաև նախադպրոցական կրթության մեջ ընդգրկվածները՝ 3851 երեխաներ, որոնցից 121-ը՝ ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության ենթակայության ուսումնական հաստատություններում, իսկ 3730-ը՝ մարզպետարանների ենթակայության ուսումնական հաստատություններում:

2014 թվականին հանրակրթական ծրագրերի իրականացման, ինչպես նաև դրանց իրականացմանն օժանդակող ծրագրերի գծով պետական բյուջեից կհատկացվի 101057.4 մլն դրամ, որը կազմում է ՀՆԱ-ի 2.14 %-ը կամ կրթության ընդհանուր պետական ծախսերի (առանց պետական կառավարման ապարատի պահպանման ծախսերի) 79.4 %-ը:

ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

2014 թվականի հունվարի 1-ի դրությամբ հանրապետությունում նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) ուսումնական ծրագրեր իրականացվում են 54 պետական ուսումնական հաստատություններում (25 նախնական մասնագիտական ուսումնական հաստատություն, 24 միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատություն, 4 կրթահամալիր, 1 բարձրագույն ուսումնական հաստատություն), որոնցում սովորում են 7.9 հազար ուսանողներ (այդ թվում՝ 7.6 հազարը՝ անվճար հիմունքներով) և աշխատում է շուրջ 950 դասախոս ու արտադրական ուսուցման վարպետ: 2012 թվականից բոլոր 25 արհեստագործական պետական ուսումնարանները գործում են ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության ենթակայությամբ, միաժամանակ, նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) ուսումնական ծրագիր իրականացվում է «ՀՀ Ոստիկանության կրթահամալիր» ՊՈԱԿ-ում :

2014 թվականի հունվարի 1-ի դրությամբ միջին մասնագիտական կրթական ծրագրեր իրականացվում են 81 պետական ուսումնական հաստատություններում (72 ՄՄՈՒՀ, 6 ԲՈՒՀ, 2 կրթահամալիր, 1 հիմնադրամ): Հանրապետությունում գործող 72 միջին մասնագիտական պետա-

կան ուսումնական հաստատություններից 69-ը՝ ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության համակարգում են, միաժամանակ, միջին մասնագիտական կրթական ծրագրեր իրականացվում են ՀՀ մշակույթի նախարարության ենթակայության «Երևանի պարարվեստի պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ-ում, ՀՀ սպորտի և երիտասարդության հարցերի նախարարության ենթակայության «Երևանի օլիմպիական հերթափոխի պետական մարզական քոլեջ» և «Գյումրու օլիմպիական հերթափոխի պետական մարզական քոլեջ» ՊՈԱԿ-ներում, «ՀՀ Ոստիկանության կրթահամալիր» ՊՈԱԿ-ում, ՀՀ կառավարությանն առընթեր քաղաքացիական ավիացիայի գլխավոր վարչության «Ավիաուսումնական կենտրոն» ՓԲԸ-ում: 81 պետական ուսումնական հաստատություններում միջին մասնագիտական կրթական ծրագրերով սովորում է շուրջ 28.0 հազար ուսանող (որոնցից՝ 10.9 հազարը՝ անվճար հիմունքներով) և աշխատում է շուրջ 3500 դասախոս:

2006 թվականի հունվարի 12-ի N 73-Ն որոշմամբ ՀՀ կառավարությունը հաստատել է նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության մասնագիտությունների ցանկերը՝ ըստ կրթական ծրագրերի, ուսուցման հիմքի, ձևի, տևողության և որակավորումների, որոնք ներառում են արհեստագործական կրթության մոտ 100 մասնագիտություն՝ շուրջ 350 որակավորմամբ, որոնցից ներկայումս ուսուցանվում է 55 մասնագիտություն, միջին մասնագիտական կրթության մոտ 350 մասնագիտություն, որից ներկայումս ուսուցանվում է շուրջ 100 մասնագիտություն:

Պետական բյուջեի միջոցների հաշվին նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթական ծառայություններ մատուցվում են միայն պետական ուսումնական հաստատություններում:

Հայաստանի Հանրապետությունում բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթությունն իրականացվում է եռաստիճան համակարգով՝ բակալավրի, մագիստրոսի և հետազոտողի ծրագրերով, առկա և հեռակա ուսուցման ձևերով, վճարովի և անվճար հիմունքներով:

2012/2013 ուսումնական տարում հանրապետության 65 բարձրագույն պետական և ոչ պետական ուսումնական հաստատություններ և 12 մասնաճյուղեր բարձրագույն կրթության առաջին աստիճանում, իրականացրել են մասնագիտական կրթություն բակալավրի և դիպլոմավորված մասնագետի ծրագրերով: Այդ հաստատություններ ընդունվել է 21342, սովորել՝ 90145, ավարտել՝ 24597 մարդ: Միաժամանակ, 35 բարձրագույն պետական և ոչ պետական ուսումնական հաստատություններ և 2 գիտական կազմակերպություններ բարձրագույն կրթության երկրորդ աստիճանում՝ մագիստրատուրայում, իրականացրել են մասնագիտական կրթություն մագիստրոսի ծրագրով: Մագիստրատուրա ընդունվել է 7125, սովորել՝ 12105, ավարտել՝ 5175 մարդ:

2014 թվականին բուհերում պետության կողմից նպաստների ձևով ուսման վարձի լրիվ փոխհատուցմամբ (անվճար) կսովորեն 12.7 հազար ուսանողներ, որոնցից 7.1 հազարը՝ բակավարի, 3.0 հազարը՝ մագիստրոսի ծրագրով:

2014 թվականին մասնագիտական կրթական ծրագրերի իրականացման, ինչպես նաև դրանց իրականացմանն օժանդակող ծրագրերի գծով պետական բյուջեից կհատկացվի 20428.0 մլն դրամ, որը կազմում է ՀՆԱ-ի 0.43 %-ը կամ կրթության ընդհանուր պետական ծախսերի (առանց պետական կառավարման ապարատի պահպանման ծախսերի) 16.1 %-ը :

ԱՐՏԱՌԻՍՏԻՄՆԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Արտադպրոցական կրթության և դաստիարակության նպատակը սովորողների ազատ ժամանցի կազմակերպման միջոցով նրանց հետաքրքրությունների զարգացման համար պայմաններ ստեղծելն է, և նպատակաուղղված է նրանց հոգևոր, գեղագիտական, ֆիզիկական զարգացմանը, ռազմահայրենասիրական դաստիարակությանը, բնապահպանական և կիրառական գիտելիքների ձեռքբերմանը:

Նախորդ տարիներին ռազմավարությունն ուղղված է եղել արտադպրոցական կրթության և դաստիարակության համակարգի արդիականացմանն ու զարգացման նախադրյալների ստեղծմանը: Գործունեության առաջնային ուղղություններն են եղել օրենսդրական դաշտի և կառավարման համակարգի կատարելագործումը, կադրերի մասնագիտական կարողությունների զարգացումը, նյութատեխնիկական և ուսումնանյութական հիմքի բարելավումը, մատուցվող ծառայությունների մատչելիությունը, ընդգրկվածության ընդլայնումը և որակի շարունակական բարելավումը:

Առաջնորդվելով «Կրթության մասին», «Երեխայի իրավունքների մասին», «Մանկապատանեկան սպորտի մասին» ՀՀ օրենքներով՝ կրթության ոլորտի առաջանցիկ զարգացման ապահովման, արտադպրոցական կրթական հաստատությունների գործունեության բարելավման, արտադպրոցական կրթական համակարգի զարգացման, պատանիների ռազմահայրենասիրական, ֆիզիկական, գեղագիտական դաստիարակության, ստեղծագործական ունակությունների զարգացման նպատակով իրականացվում են մի շարք մարզական, կրթամշակութային՝ այդ թվում գեղագիտական և ստեղծագործական միջոցառումներ:

ՀՀ պետական բյուջեից ներկայումս ֆինանսավորվող 54 արտաուսումնական դաստիարակության հիմնարկներում՝ մարզադպրոցներ, մանկապատանեկան ստեղծագործական, տեխնիկական, բնապահպանական, գեղագիտական կենտրոններ, ընդգրկված են շուրջ 27.7 հազար դպրոցականներ: Նշված թվաքանակում ներառված են նաև հանրապետության 144 երաժշտական

և արվեստի դպրոցներում ազգային, փողային և լարային նվագարանների գծով ուսուցման մեջ ընդգրկված շուրջ 2.4 հազար աշակերտները:

Արտադպրոցական դաստիարակության, ինչպես նաև դրա իրականացմանն օժանդակող ծրագրերի գծով 2014 թվականին պետական բյուջեից կհատկացվի 4517.6 մլն դրամ:

ՍՓՅՈՒՌՔԻ ՀԵՏ ՏԱՐՎՈՂ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ

Սփյուռքի հետ տարվող աշխատանքները հիմնականում ուղղված են աջակցելու Սփյուռքի կրթօջախների գործունեությանը՝ նպաստելով հայապահպանման խնդիրների լուծմանն ու միջմշակութային երկխոսության զարգացմանը, ապահովելու արդյունավետ համագործակցություն գիտակրթական ոլորտում՝ դրանով իսկ պայմաններ ձևավորելով համահայկական ներուժի համախմբման համար:

Հաշվի առնելով այն, որ Սփյուռքի կրթօջախների համար կարևորագույն խնդիրը որակյալ ուսուցչական կադրերի առկայությունն է, յուրաքանչյուր տարի կազմակերպվում են վերապատրաստման մեկամսյա դասընթացներ Հայաստանում: Սփյուռքի կրթօջախների մանկավարժական կադրերի որակավորման բարձրացմանը (վերապատրաստմանը) նպաստող ծրագրերի իրագործման անհրաժեշտությունն ամրագրված է ՀՀ կառավարության ծրագրում: Վերապատրաստումը կազմակերպվում է Սփյուռքի բոլոր տեսակի ուսումնական հաստատություններում հայոց լեզու և գրականություն ու հայագիտական այլ առարկաներ դասավանդող ուսուցիչների, լրացուցիչ կրթության ոլորտում աշխատանք իրականացնող մանկավարժների և սփյուռքում կրթական գործի կազմակերպման պատասխանատուների համար:

Ծրագրի մի մասն իրականացվում է Հայաստանում՝ Հայաստան վերապատրաստման նպատակով գործուղվող մանկավարժների համար, իսկ մյուս մասը՝ Վրաստանում, հայերեն ուսուցման դպրոցների ուսուցիչների վերապատրաստման նպատակով Հայաստանից մասնագետների գործուղման միջոցով: 2014 թվականին Սփյուռքի հայկական դպրոցների ուսուցիչների վերապատրաստման նպատակով նախատեսվում է հատկացնել 36.1 մլն դրամ, որի շրջանակներում կվերապատրաստվի 175 ուսուցիչ:

Շարունակվում են աշխատանքները Սփյուռքի հայկական կրթական հաստատությունների համար ուսումնական գրականության և օժանդակ նյութերի մշակման և տրամադրման գծով: Նշված նպատակով 2014 թվականին պետական բյուջեից կհատկացվի 80.0 մլն դրամ, որի շրջանակներում օժանդակություն կստանան արտերկրում գործող 300 հայկական դպրոցներ և կենտրոններ:

2014 թվականին Ջավախքի 140 հայկական դպրոցներին կտրամադրվեն աշակերտական սեղաններ, աթոռներ և գրատախտակներ, նշված նպատակով պետական բյուջեից նախատեսվում է հատկացնել 30.0 մլն դրամ:

Կարևոր խնդիրներից մեկը կրթական բոլոր մակարդակներում Հայաստան-Սփյուռք կապերի, ինչպես նաև Սփյուռքում ազգային ինքնության պահպանմանն ու հետագա ամրապնդմանը նպաստող գործոնների բազմակողմանի զարգացումն է: Այդ նպատակով, երկու տարի պարբերությամբ, կազմակերպվում են Համահայկական կրթական խորհրդաժողովներ, իսկ Համահայկական հայագիտական օլիմպիադան, սկսած 2011 թվականից, դարձել է ամենամյա:

Կարևորվում է նաև Սփյուռքում բարձրագույն կրթության ոլորտում հայագիտական կառույցների պահպանմանը և հայագիտությանը նպաստելու խնդիրը: Այս կապակցությամբ պետական բյուջեից միջոցներ են հատկացվում արտասահմանյան համալսարաններում հայոց լեզվի դասավանդմանն աջակցության գծով (աջակցությունն իրականացվում է գործուղվող դասախոսի ծախսերը հոգալու տեսքով և ՀՀ 2014 թվականի պետական բյուջեից նշված նպատակով կհատկացվի 8.5 մլն դրամ), միաժամանակ, 3.6 մլն դրամ կհատկացվի Ավստրիայի Զալցբուրգի համալսարանում հայագիտության ուղղությամբ հետազոտական ծրագրերի ֆինանսավորման և հայագիտության ամբիոնին աջակցության գծով:

1.2. ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՐԻՆԵՐԻ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ

Կրթության ոլորտին պետական բյուջեով նախատեսված ծախսերը (առանց պետական կառավարման ապարատի պահպանման ծախսերի) 2013 թվականին կազմել են ՀՆԱ-ի 2.40 %-ը՝ 2011 թվականի 2.79 %-ի դիմաց (Տես՝ աղյուսակ 7.1-ը):

Աղյուսակ 7.1. Հանրակրթական և մասնագիտական կրթական ծրագրերի 2011-2013 թվականների պետական ծախսերի տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ում

	2011թ.	2012թ.	2013թ.
Ընդամենը կրթություն	2.79	2.55	2.40
այդ թվում՝			
Հանրակրթական ծրագրեր	2.29	2.12	1.95
Մասնագիտական կրթական ծրագրեր	0.40	0.34	0.35

Ծանոթություն. Հանրակրթական ծրագրերը ներառում են տարրական, հիմնական և միջնակարգ (լրիվ) ընդհանուր կրթությունը (հանրակրթական ուսուցում, նախադպրոցական կրթություն, ներառական կրթություն, հատուկ կրթություն, մասնագիտացված հանրակրթական ուսուցում և այլն), ինչպես նաև հանրակրթական ծրագրերի իրականացմանն օժանդակության

շրջանակներում նախատեսված մի շարք ծրագրեր: Մասնագիտական կրթական ծրագրերը ներառում են նախնական մասնագիտական /արհեստագործական/, միջին մասնագիտական, բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության ծրագրերը, ինչպես նաև նշված ծրագրերի իրականացմանն օժանդակող մի շարք ծրագրեր:

Կրթության ոլորտին ուղղված պետական հատկացումների գերակշիռ մասը՝ շուրջ 81.3 %-ը, 2013 թվականին ուղղվել է հանրակրթության ոլորտի ֆինանսավորմանը, իսկ 14.6 %-ը՝ մասնագիտական կրթական ծրագրերի ֆինանսավորմանը՝ 2012 թվականի համապատասխանաբար 83.1 և 13.2 %-ի դիմաց (2011 թվականին նշված ցուցանիշները կազմել են, համապատասխանաբար՝ 81.9 և 14.4 %) :

ՀԱՆՐԱԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

2012-2013 ուսումնական տարում հանրապետությունում գործել են 1396 պետական հանրակրթական ուսումնական հաստատություններ, «Երևանի բժշկահոգեբանամանկավարժական գնահատման կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունը, որոնցում ընդգրկված են եղել շուրջ 365.0 հազար աշակերտներ:

Համախառն ընդգրկվածության առումով, ըստ միջնակարգ կրթության աստիճանների, կան որոշ տարբերություններ, այսպես. 2012 թվականին համախառն ընդգրկվածությունը միջնակարգ կրթությունում 2011 թվականի համեմատությամբ աճել է 2.9%-ով (86.3%-ից դառնալով 89.2%), իսկ հիմնական դպրոցում ցուցանիշն աճել է 3%-ով (91.8%-ից դառնալով 94.8%): Սակայն, նույն ժամանակահատվածում տարրական դպրոցում նկատվում է ընդգրկվածության ցուցանիշի անկում՝ տարրականում այն փոխվել է 3.8%-ով (99.0%-ից դառնալով 95.2%): Ավագ դպրոցում ընդգրկվածության ցուցանիշը հանրակրթության այլ օղակների համեմատ շարունակում է մնալ ցածր, չնայած այն հանգամանքին, որ 2011 թվականի համեմատությամբ ավագ դպրոցում ընդգրկվածության ցուցանիշն աճել է 1.3%-ով (72.8%-ից դառնալով 74.1%):

Պետական հանրակրթական դպրոցներում 2012-2013 ուսումնական տարում դասավանդել է 39566 ուսուցիչ, նախորդ տարվա 40715-ի դիմաց: Նախորդ տարիների համեմատությամբ հանրակրթության ոլորտում աշխատող ուսուցիչների թիվը նվազել է, ինչը պայմանավորված է ինչպես սովորողների թվի նվազմամբ (ժողովրդագրական միտումների պատճառով կրթահամակարգի շահառուների թվաքանակն անընդմեջ նվազում է), այնպես էլ համակարգի արդյունավետության բարձրացմանն ուղղված ծրագրերով: Հանրակրթական դպրոցներում աշակերտ/ ուսուցչական դրույք հարաբերակցության մակարդակը 2014 թվականին նախատեսվել է 14.4:

Հանրակրթության բնագավառում շարունակվել են բարեփոխումները՝ ուղղված կրթության արդիականացմանը, որակի բարելավմանն ու մատչելիության մեծացմանը, կառավարման համակարգի ապակենտրոնացմանն ու արդյունավետության բարձրացմանը:

Մասնավորապես. ՀՀ կառավարության 2006 թվականի օգոստոսի 24-ի N1262-Ն որոշման համաձայն՝ 2007 թվականի հունվարի 1-ից ՀՀ բոլոր պետական հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների ֆինանսավորումն իրականացվում է ըստ աշակերտների թվի՝ բանաձևով: Միաժամանակ, ՀՀ կառավարության 2014 թվականի հունվարի 16-ի N 16-Ն որոշմամբ լրացում է կատարվել վերոնշված որոշման մեջ, համաձայն որի՝ ըստ աշակերտների թվի ֆինանսավորման բանաձևի բաղադրիչներից մեկը՝ հաստատության պահպանման ծախսերի նվազագույն գումարը, տարանջատվել է 2 մասի: Ընդ որում, մինչև 100 աշակերտ ունեցող պետական հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների համար հաստատության պահպանման ծախսերի նվազագույն գումարը 2014 թվականի համար կազմում է 16876.0 հազար դրամ (ներառյալ ոչ ուսուցչական անձնակազմի աշխատավարձի տարեկան ֆոնդը), որը հետագա տարիներին ենթակա է վերահաշվարկման՝ ելնելով ընթացիկ ցուցանիշներից: Իսկ 101-ից մինչև 300 աշակերտ ու 301 և ավելի աշակերտ ունեցող պետական հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների համար հաստատության պահպանման ծախսերի նվազագույն գումարը բաղկացած է 2 մասից՝ հաստատության պահպանման ծախսերից և, աշակերտների թվից ելնելով, ըստ դպրոցների հաշվարկված ոչ ուսուցչական անձնակազմի աշխատավարձի տարեկան ֆոնդից:

Ընդ որում, բանաձևի կիրառման արդյունքում, հանրակրթական հաստատություններին հատկացվող բյուջետային ծախսերի համաչափությունն ապահովվելու նպատակով, թույլատրվում է պետական կառավարման մարմիններին՝ իրենց ենթակայության հաստատությունների ծախսերում կատարել վերաբաշխումներ :

Ավարտվել է 12-ամյա կրթակարգի բովանդակային ապահովման գործընթացը: Հանրակրթության պետական չափորոշիչը 2011 թվականին հաստատելուց հետո մշակվել են հիմնական և ավագ դպրոցի նոր առարկայական չափորոշիչներն ու ուսումնական ծրագրերը, վերանայվել է ուսումնական պլանը : 2011-2012 ուսումնական տարվանից տարրական դպրոցի 2-րդ և 3-րդ դասարաններում ներդրվել է «Շախմատ» առարկան, իսկ 2013-2014 ուսումնական տարվանից նշված առարկան ներդրվել է նաև 4-րդ դասարանում: Մշակվել ու տպագրվել են մեթոդական ձեռնարկներ ուսուցիչների համար: 2013 թվականին փորձաքննություն են անցել ընդհանուր թվով 188 անուն ուսումնական հաստատությունների հիմնադիր և նորմատիվ փաստաթղթերի նախագծեր, դասագրքեր, ձեռնարկներ, ուսումնամեթոդական նյութեր, ծրագրեր և այլ ուսումնական գրականություն (48001 էջ ծավալով՝ 2012 թվականի 56524-ի դիմաց): Նշված ծառայություններն իրականացվել են ՀՀ պետական բյուջեից այդ նպատակով հատկացված միջոցների հաշվին, որը 2013 թվականին կազմել է շուրջ 280.0 մլն դրամ:

Ուսուցիչների միջին ամսական հաշվարկային աշխատավարձը 2014 թվականի հուլիսի 1-ից կկազմի 152.1 հազար դրամ՝ 2013 թվականի 140.4 հազար դրամի դիմաց: Միաժամանակ, ուսուցիչների ատեստավորման նոր կարգի ներդրումը հնարավորություն է տալիս իրականացնել

տարբերակված ֆինանսավորում և ստեղծել խթաններ՝ մասնագիտական հետագա կատարելագործման համար: 2013 թվականին պետական բյուջեից հատկացվել է 9.0 մլն դրամ՝ որակավորման տարակարգ ստացած 147 ուսուցիչների հավելավճարներ տրամադրելու նպատակով: 2014 թվականին նախատեսվում է, որ ատեստավորման արդյունքում տարակարգ ստացած ուսուցիչների թիվը կկազմի 285, որոնց հավելավճարներ տրամադրելու համար պետական բյուջեից կհատկացվի 50.0 մլն դրամ :

Հանրակրթության օղակում իրականացվող ամենահիմնական բարեփոխումը՝ առանձին գործող եռամյա ավագ դպրոցների համակարգի (10-12-րդ դասարաններ) ձևավորումն է, որպես հիմնական ընդհանուր կրթության շարունակություն: Այս համակարգի ստեղծման նպատակն է՝ բարձրացնել ավագ դպրոցում կրթության որակը և արդյունավետությունը, ինչպես նաև դրանց շրջանավարտներին, իրենց նախասիրություններին համապատասխան, հոսքային ուղղության և նախնական մասնագիտական կրթության ընտրության հնարավորություն տալ: Ավագ դպրոցների ցանցում 2012 թվականի դրությամբ ընդգրկված է 107 դպրոց, որոնք գործում են ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության ենթակայությամբ: Ավագ դպրոցները որոշ չափով ապահովվել են անհրաժեշտ դպրոցական գույքով, համակարգչային սարքավորումներով, ֆիզիկայի, քիմիայի, կենսաբանության լաբորատորիաներով, գրականությամբ համալրված ժամանակակից գրադարաններով: 2012 թվականին բոլոր ավագ դպրոցների ռեսուրս կենտրոնները համալրվել են հայերեն, ռուսերեն և անգլերեն լեզուներով արդի գրականությամբ: 17 ավագ դպրոցների ռեսուրս կենտրոնները համալրվել են նոր կահույքով ու համակարգչային սարքավորումներով: 2013 թվականին բոլոր ավագ դպրոցներին տրամադրվել են շարժական համակարգչային դասարաններ:

«Ավագ դպրոցների շենքերի հիմնանորոգում» ծրագրի գծով 2013 թվականին պետական բյուջեից հատկացված 416.4 մլն դրամի շրջանակներում կատարվել են 7 ավագ դպրոցների հիմնանորոգման աշխատանքներ՝ նախորդ տարվա 8-ի դիմաց: Նշված նպատակով 787.3 մլն դրամ էլ կհատկացվի 2014 թվականին: Այս ամենով հանդերձ, ավագ դպրոցներում դեռևս առկա են խնդիրներ և շենքային պայմանների, և ուսումնանյութական բազայի բարելավման ուղղությամբ:

2013 թվականին «Դասագրքերի շրջանառու հիմնադրամի» միջոցներով փորձաքննություն են անցել և հրատարակվել 20 անուն դասագիրք ու 20 ուսուցչի ձեռնարկ: 2014 թվականին փորձաքննության է ներկայացվել հիմնական դպրոցի 36 անուն դասագիրք և 17 ուսուցչի ձեռնարկ:

Հանրապետության բոլոր մարզերում ձևավորված Կրթության ազգային ինստիտուտի մասնաճյուղերում և ընտրված 52 դպրոց-կենտրոններում իրականացվում են մանկավարժական կադրերի շարունակական վերապատրաստումներ, ինչը հնարավորություն կընձեռի՝ ապահովելու ուսուցչական ողջ համակազմի վերապատրաստման 5-ամյա պարբերաշրջանը: 2013 թվականին

Կրթության ազգային ինստիտուտի կողմից իրականացված մանկավարժական կադրերի վերապատրաստման դասընթացներում ընդգրկվել է 10031 ուսուցիչ: Համաձայն գործող կարգի՝ 2013 թվականին ատեստավորվել է շուրջ 7425 ուսուցիչ: Հանրակրթական դպրոցների ատեստավորման ենթակա ուսուցիչների վերապատրաստումների արդյունքների գնահատման, ինչպես նաև մասնագիտական զարգացմանն առնչվող խնդիրների պարզաբանման նպատակով 2013 թվականին «Էյ Բի Յու պյուս» միջազգային խորհրդատվական կազմակերպության կողմից իրականացվել է բազմակողմանի գնահատման հետազոտություն, որը տեղադրվել է ԿԾԿ ԾԻԳ-ի կայքում (www.cfep.am): Հրատարակվել և դպրոցներին է բաշխվել դպրոցի տնօրենների վերապատրաստման ձեռնարկը, ինչպես նաև 3 հանրակրթական առարկաների գծով ատեստավորման ենթակա ուսուցիչների վերապատրաստման ձեռնարկները: 2013 թվականին «Դպրոց-կենտրոնների միություն» իրավաբանական անձանց միության կողմից ստեղծվել է դպրոցի զարգացման ծրագրի մշակման համալիր փաթեթ, «Ուսուցչի էթիկայի նորմեր» փաստաթուղթը: Նշված միության նախաձեռնությամբ հանրապետության 6 դպրոցներում իրականացվել են դրամաշնորհային ծրագրեր՝ ուղղված ուսուցիչների մասնագիտական զարգացմանը, ուսումնադիտողական և S<S նյութերի ստեղծմանը, սովորողների մասնագիտական կողմնորոշմանը, միջհամայնքային մեթոդական միավորումների ստեղծմանը, ծնողների հետ տարվող աշխատանքի բարելավմանը: 2013 թվականին միության կազմն ընդլայնվել է՝ ներառելով 400-ից ավելի հանրակրթական դպրոցներ:

Կրթության բովանդակային և մեթոդական սպասարկման ու հանրապետության հանրակրթական դպրոցների ուսուցիչների վերապատրաստման գծով պետական բյուջեից 2013 թվականին հատկացվել է 496.2 մլն դրամ, 502.4 մլն դրամ էլ նախատեսվում է հատկացնել 2014 թվականին (նշված գումարի շրջանակներում 2014 թվականին կվերապատրաստվի 8000 ուսուցիչ): 2014 թվականին համապատասխան վերապատրաստում կանցնեն նաև ներառական դպրոցների ցանկում նոր ընդգրկվող հանրակրթական դպրոցների մանկավարժները:

Շարունակվել են դպրոցները համակարգչային սարքավորումներով համալրման աշխատանքները: 2013 թվականի դրությամբ Հայաստանի դպրոցներում առկա են 18606 համակարգիչներ, իսկ 2012 թվականին այդ ցուցանիշը կազմել է 17976: Մեկ դպրոցին բաժին է ընկնում միջինը 13.0 համակարգիչ՝ 2012 թվականի 12.5 -ի դիմաց: Բարելավվել է մեկ համակարգչին համապատասխանող աշակերտների միջին քանակը բնութագրող ցուցանիշը, այն 2013 թվականին կազմել է 19.3՝ 2012 թվականի 21.5-ի դիմաց: Արդյունքում գրանցվել է S<S-ն ուսումնական գործընթացում օգտագործողների դինամիկ աճ: Դպրոցների համակարգչային սարքավորումների վերաբերյալ Հայաստանի բոլոր դպրոցներից ստացված տվյալները պարբերաբար թարմացվում և մուտքագրվում են ՀՀ ԿԳՆ Կրթական տեխնոլոգիաների ազգային կենտրոնի շտեմարանում:

Ընդլայնվել է Հայաստանի դպրոցների ինտերնետային ցանցը (ՀԴԻՑ), 2011 թվականին ընդհանուր ցանցում ընդգրկված դպրոցների թիվը կազմել է 944, ներկայումս արդեն նշված ցանցում ընդգրկված են 1393 դպրոց: Հայաստանի հեռավոր բնակավայրերի աշակերտների և ուսուցիչների համար 12-օրյա համակարգչային դասընթացներ է իրականացնում Շարժական ինտերնետային-համակարգչային կայանը: 2013 թվականին դասընթացներ են կազմակերպվել Հայաստանի բոլոր մարզերի և Արցախի 20 համայնքներում, որոնց մասնակցել է 373 աշակերտ և 263 ուսուցիչ:

Համակարգչային սարքավորումներով համալրմանը զուգընթաց իրականացվել են աշխատանքներ էլեկտրոնային բովանդակության (ռեսուրսներ, համակարգչային հայալեզու էլեկտրոնային ծրագրեր, դասագրքեր, ուսուցողական նյութեր և այլն) ստեղծման ուղղությամբ: Մասնավորապես, հրատարակվել է «Դպրոցների կառավարման տեղեկատվական համակարգի» օգտագործման ուղեցույցը: «Կրթության որակ և համապատասխանություն» վարկային ծրագրի շրջանակներում 7-9-րդ դասարանների համար ստեղծվել են «Հայոց լեզու և քերականություն» ուսուցողական համակարգչային խաղը, «Հանրահաշիվ և երկրաչափություն» ուսուցողական համակարգչային ծրագիրը, «Էլեկտրոնային անգլերեն» և «Ռուսաց լեզու» ուսումնական ձեռնարկները:

Շարունակվել է «Հայկական կրթական միջավայր» պորտալի (<http://www.armedu.am>) շահագործումը, հարստացվել ու թարմացվել է բովանդակային պարունակությունը, կազմակերպվել են առցանց կրթական միջոցառումներ (մրցույթներ, օլիմպիադաներ, գիտաժողովներ, քննարկումներ, հարցումներ և այլն): Մասնավորապես շարունակվել է «Հայկական կրթական միջավայր» ֆորումը (ավելի քան 924 թեմա, 12573 գրառում, շուրջ 3660 գրանցված օգտվողներ), որում կազմակերպվել են կրթական փաստաթղթերի, դասագրքերի և ուսուցչի ձեռնարկների նախագծերի հանրային քննարկումները, «Դպրոցական կայքերի ստեղծման և զարգացման հիմնախնդիրներ» թեմայով առցանց խորհրդաժողովը և այլն:

Իրականացվել է «Հեռավար ուսուցում» համակարգը, որում ավագ դպրոցի աշակերտների համար կազմակերպվել են 10-րդ դասարանի խորացված հոսքի ութ ուսումնական առարկաների (Հայոց լեզու, Ռուսաց լեզու, Օտար լեզու (Անգլերեն), Հանրահաշիվ, Ֆիզիկա, Քիմիա, Կենսաբանություն, Հայոց պատմություն) հեռավար դասընթացները, ուսուցիչների և աշակերտների խմբերի համար կազմակերպվել են «Գրաֆիկական խմբագրիչ (Adobe Photoshop) ծրագրի ուսուցում», «Դպրոցի տեղային ցանցի շահագործման հմտությունների ուսուցում», «Գրաֆիկական ծրագրի (CorelDRAW) ուսուցում» դասընթացները:

Համալրվել է «Պաշարների շտեմարան» կայքը, որում ըստ դասակարգված բաժինների տեղադրվել է ավելի քան 1498 էլեկտրոնային պաշար, այդ թվում՝ 243 դասագիրք և ուսումնական ձեռնարկ, 789 ուսումնամեթոդական նյութ, «Կրթություն» շաբաթաթերթի 2012-2013 թվականների բոլոր համարները:

Մշակվել են Կրթական ծրագրերի իրականացման էլեկտրոնային ուղեցույցը և ԱՊՀ երկրների ուսուցիչների ու կրթության աշխատողների երկրորդ համագումարի կայքը:

Շարունակվել է «Աշակերտների հաշվառման տեղեկատվական համակարգի» շահագործումը, որն ապահովում է միասնական առցանց միջավայրում աշակերտների հաշվառման, ինչպես նաև հաշվառված աշակերտների տեղեկատվության հիման վրա անհրաժեշտ վերլուծությունների ստացման գործընթացը:

Իրականացվել են աշխատանքներ Կրթության կառավարման տեղեկատվական համակարգի (ԿՏՀ) գործունեության և զարգացման ուղղությամբ, հրատարակվել են «Հանրակրթությունը Հայաստանում» տարեկան տեղեկագրերը: Իրականացվում են 2013-2014 ուսումնական տարվա տեղեկատվական հիմնապաշարի ստեղծման աշխատանքները:

2013 թվականին ավարտվել են «Մասնագիտական կրթության կառավարման տեղեկատվական համակարգի» ստեղծման աշխատանքները և համակարգը տեղադրվել է 188 հաստատություններում:

Ավարտվել են նաև ՀՀ բոլոր մարզերի պետական հանրակրթական դպրոցներում «Դպրոցների կառավարման տեղեկատվական համակարգի» տեղակայման աշխատանքները: Ներկայումս համակարգը տեղադրված է հանրապետության 1383 դպրոցներում: Համակարգի շահագործման համար ՀՀ բոլոր մարզերում իրականացվել են վերապատրաստումներ, որում ընդգրկվել են ներկայացուցիչներ բոլոր 1383 դպրոցներից: 2014 թվականից հանրակրթական ուսումնական հաստատություններում կգործի դպրոցների կառավարման տեղեկատվական համակարգը:

Համակարգչային և ինտերնետային կապի ծառայությունների գծով պետական բյուջեից 2013 թվականին հատկացվել է 861.4 մլն դրամ, իսկ 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 861.7 մլն դրամ:

Կրթական հաստատություններում գնահատման նոր համակարգի ներդրումն ու խորացումը կարևոր քայլ է՝ միասնական ձևով գնահատելու և լիարժեքորեն բացահայտելու սովորողների գիտելիքները, կարողություններն ու հմտությունները: ՀՀ կառավարության 2012 թվականի ապրիլի 26-ի N597-Ն որոշմամբ հաստատվել է պետական և ոչ պետական բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ընդունելության (ըստ բակալավրի կրթական ծրագրի) կարգը, որով սահմանվում է Հայաստանի Հանրապետության պետական և ոչ պետական բարձրագույն ուսումնական հաստատություններ ընդունելության գործընթացը: Միաժամանակ, ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մայիսի 29-ի N564-Ն որոշմամբ լրացումներ և փոփոխություններ են կատարվել վերոնշյալ որոշման մեջ՝ դիմորդներին հնարավորություն տալով բուհերի ընդունելության մրցույթին մասնակցել նաև միջնակարգ կրթության ատեստատի կամ միջին մասնագիտական կամ նախնական մասնագիտական ուսումնական հաստատության ավարտական փաստաթղթի՝ պետական ավարտական քննությունների գնահատականներով:

Պետական բյուջեից համապատասխան միջոցներ են նախատեսվել թեստերի և ուղեցույցերի մշակման և տպագրության, ավարտական քննությունների անցկացման գծով: 2013 թվականին կազմվել և տպագրվել են «Հայոց լեզու և հայ գրականություն», «Մաթեմատիկա», «Բնագիտություն», «Հայոց պատմություն», «Օտար լեզու» առարկաների միասնական և ավարտական քննությունների թեստերի առաջադրանքների «Շտեմարանները»: Կազմվել, տպագրվել և ըստ մարզերի բաշխվել են 9-րդ դասարանի ավարտական քննությունների առարկայական թեստերը: Կազմակերպվել և անցկացվել են հիմնական և լրացուցիչ փուլի պետական ավարտական և միասնական քննությունները: Հիմնական փուլի միասնական քննություններին մասնակցել է 14896 դիմորդ, իսկ լրացուցիչ փուլին՝ 1426 դիմորդ: 2013 թվականին առաջին անգամ Երևանում փորձարկվել է դիմում-հայտերի հավաքագրման նոր՝ առցանց եղանակ, որի ընթացքում 603 դիմորդներ հայտագրվել են նոր համակարգով: Ապրիլ-մայիս ամիսներին առաջին անգամ Երևանում և ՀՀ մարզերում իրականացվել է փորձնական միասնական քննություն «Հայոց լեզու և հայ գրականություն» առարկայից, որին մասնակցել է մոտ 4500 շրջանավարտ: 2013 թվականին հանրակրթական դպրոցներում իրականացվել է արտաքին ընթացիկ գնահատում. 11-րդ դասարանում՝ «Հայոց լեզու և հայ գրականություն» և «Մաթեմատիկա» առարկաներից, որին մասնակցել է շուրջ 6000 աշակերտ, 10-րդ դասարանում՝ «Ֆիզիկա» և «Քիմիա» առարկաներից, որին մասնակցել է 7100 աշակերտ: 2013 թվականի դեկտեմբերին ՀՀ մարզերի և Երևան քաղաքի մի շարք դպրոցների 8-րդ դասարաններում «Կենսաբանություն» և «Աշխարհագրություն» առարկաներից կազմակերպվել է ազգային ստուգատես, որին մասնակցել է 3510 սովորող: Գնահատման և թեստավորման ծառայությունների գծով պետական բյուջեից 2013 թվականին հատկացվել է 423.9 մլն դրամ, իսկ 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 413.2 մլն դրամ:

Շարունակվել են տարրական դասարանների աշակերտներին անվճար բոլոր դասագրքերով և ուսումնական գրականությամբ ապահովման աշխատանքները: Նշված նպատակով պետական բյուջեից 2013 թվականին հատկացվել է 754.1 մլն դրամ, 969.1 մլն դրամ էլ կհատկացվի 2014 թվականին:

Անցկացվել են դպրոցականների հանրապետական օլիմպիադաներ հանրակրթական 16 առարկաներից, որին մասնակցել են 1468 աշակերտ, իսկ միջազգային օլիմպիադաներին Հայաստանը թիմային մասնակցություն է ունեցել «Մաթեմատիկա», «Ֆիզիկա», «Քիմիա», «Ինֆորմատիկա», «Աստղագիտություն» և «Կենսաբանություն» առարկաներից, շահելով 15 մեդալ՝ 1 արծաթե և 14 բրոնզե: Դպրոցականների օլիմպիադաների անցկացման գծով 2013 թվականին պետական բյուջեից հատկացվել է 62.7 մլն դրամ, ևս 59.7 մլն դրամ էլ կհատկացվի 2014 թվականին:

«Փոխհատուցում ՀՀ հեռավոր, սահմանամերձ, լեռնային և բարձր լեռնային բնակավայրերի պետական հանրակրթական դպրոցների մանկավարժներին» ծրագրի շրջանակներում գործուղված մանկավարժների թիվը կազմել է 270՝ նախորդ տարվա 272-ի դիմաց: Նշված

նպատակով 2013 թվականին պետական բյուջեից հատկացվել է 43.5 մլն դրամ, ևս 63.2 մլն դրամ էլ կհատկացվի 2014 թվականին:

ՀՀ կառավարության 2013 թվականի օգոստոսի 22-ի նիստի N 33 արձանագրային որոշմամբ հավանության է արժանացել «Կայուն դպրոցական սնունդ» ծրագրի ռազմավարությունն ու դրա իրականացման միջոցառումների ծրագիրն ու փորձնական ծրագիրը: Ծրագրի ռազմավարության գլխավոր նպատակն է՝ ստեղծել դպրոցական կայուն սննդի համակարգ, որը հնարավորություն կտա ապահովել Հայաստանի Հանրապետության բոլոր մարզերի հանրակրթական դպրոցների տարրական դասարանների աշակերտների առողջ սնունդը, բարելավել նրանց առողջությունն ու հաղթահարել աղքատությունը՝ նպաստելով դպրոցականների հաճախելիության բարձրացմանն ու համընդհանուր տարրական կրթության ձեռքբերմանը: Ծրագրի համաձայն, 2014 թվականին Վայոց ձորի և Սյունիքի մարզերում կիրականացվեն դպրոցական սննդի փորձնական ծրագրեր, որոնցում կներառվեն նշված 2 մարզերի հանրակրթական դպրոցների տարրական դասարաններում և դպրոցին նախապատրաստման խմբերում (նախակրթարաններում) ընդգրկված սովորողները: 2014 թվականին ՀՀ պետական բյուջեից «Դպրոցահասակ երեխաներին սննդով ապահովում» ծրագրի իրականացման նպատակով նախատեսվում է հատկացնել 126.4 մլն դրամ: Միաժամանակ, 2013 թվականին շարունակվել է ՄԱԿ-ի Պարենի համաշխարհային ծրագրի (ՄԱԿ ՊՀԾ) կողմից իրականացվող դպրոցական սննդի ծրագիրը, որում ընդգրկվել են հանրապետության 6 մարզերի հանրակրթական դպրոցների տարրական դասարանների շուրջ 50000 սովորողներ: ՄԱԿ-ի ՊՀԾ-ն նախատեսում է շարունակել դպրոցական սննդի ծրագիրը մինչև 2016 թվականը, ընդլայնելով ծրագրի աշխարհագրությունը և շահառուների թիվը:

Առաջընթաց է նկատվում կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաներին ընդհանուր դպրոցներում ներգրավելու գործում: Ներառական կրթություն իրականացնող դպրոցների ցանկն ընդլայնվել է և ներկայումս հանրապետությունում ներառական կրթություն իրականացվում է 101 հանրակրթական դպրոցներում, որտեղ ընդգրկված են 2612 երեխաներ (դպրոցների նշված թվում ներառված չեն Տավուշի մարզի 14 հանրակրթական դպրոցները, որոնց գծով ծախսերը, փորձնական կարգի իրականացման հետ կապված, նախատեսվել են «Հանրակրթական ուսուցում» ծրագրով): 2012 թվականին ներառական կրթություն իրականացվել է 63 հանրակրթական դպրոցներում, 2013 թվականին՝ 80 դպրոցներում: Ներառական կրթության գծով 2013 թվականին պետական բյուջեից հատկացվել է 1223.7 մլն դրամ, 1550.3 մլն դրամ էլ կհատկացվի 2014 թվականին:

Նախադպրոցական կրթության ոլորտում 2012 թվականին զուտ ընդգրկվածությունը (3-5 տարեկաններ) կազմել է 49.1 %՝ 2008 թվականի 41.2 %-ի դիմաց (3-6 տարեկանների թվում Կենտրոնական և Արևելյան Եվրոպայի և Անկախ պետությունների համագործակցության երկրներ-

րի նույն ցուցանիշի միջինը՝ 59 % է), իսկ 0-5 տարեկանների համախառն ընդգրկվածության ցուցանիշը 2012 թվականին կազմել է 27.9%՝ 2008 թվականի 24.2%-ի դիմաց: Համակարգի գործունեության և զարգացման իրավական, կազմակերպական և ֆինանսական հիմքերը կարգավորելու նպատակով ՀՀ կառավարության հավանությանն է արժանացել Հայաստանի Հանրապետությունում նախադպրոցական կրթության բարեփոխումների 2008-2015 թվականների ռազմավարական ծրագիրը, որի հիման վրա էլ ՀՀ կառավարության կողմից 2010 թվականի նոյեմբերի 4-ին հաստատվել է «Ավագ նախադպրոցական տարիքի երեխաների կրթության կազմակերպման ծախսերը ֆինանսավորելու մասին» N1427-Ն որոշումը: Նշված իրավական ակտերով Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը, որպես ռազմավարական նպատակ, որդեգրել է ավագ նախադպրոցական տարիքի երեխաների համընդհանուր կրթության ապահովման պետական քաղաքականությունը: Նախադպրոցական հաստատությունները հիմնականում գործել են համայնքային ենթակայությամբ, և նշված ոլորտում մինչ 2011 թվականը Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեի հաշվին ծառայություններ չեն մատուցվել, այլ դրանք իրականացվել են համայնքային հատկացումներից, ծնողական վճարներից, երբեմն նաև՝ միջազգային կազմակերպությունների կողմից հատկացված աջակցություններից:

Ոլորտին աջակցելու և ՀՀ տարբեր տարածքներում նախադպրոցական կրթական ծառայությունների մատչելիությունն ապահովելու նպատակով հատկացվել են միջոցներ՝ ծախսարդյունավետ մոդելների կիրառմամբ փորձնական ծրագրեր իրականացնելու համար: Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Կրթության որակի և համապատասխանության երկրորդ վարկային ծրագրի շրջանակներում դպրոցին երեխաների պատրաստվածության մակարդակի բարձրացման և կրթության հավասար մեկնարկային հնարավորությունների ապահովման ուղղությամբ 2013 թվականին ՀՀ 10 մարզերի համայնքներում իրականացվել են 72 միկրոծրագրեր, այդ թվում՝ Արագածոտնի մարզում՝ 8, Արարատի մարզում՝ 7, Արմավիրի մարզում՝ 13, Գեղարքունիքի մարզում՝ 11, Լոռու մարզում՝ 5, Կոտայքի մարզում՝ 5, Շիրակի մարզում՝ 14, Սյունիքի մարզում՝ 3, Վայոց ձորի մարզում՝ 3, Տավուշի մարզում՝ 3 միկրոծրագիր: Նշված միկրոծրագրերի իրականացման արդյունքում նախադպրոցական կրթության մեջ լրացուցիչ ընդգրկվել է շուրջ 1850 երեխա:

Վերանայվել և ՀՀ ԿԳ նախարարի՝ 29.05.2013 թվականի թիվ 710-Ա/Ք հրամանով հաստատվել է «Դրամաշնորհներ նախադպրոցական կրթության միկրոծրագրերի իրականացման համար» ղեկավար ձեռնարկը: Կրթական ծրագրերի իրականացմանը, ուսումնամեթոդական ձեռնարկների հրատարակմանն աջակցել են միջազգային ու հասարակական կազմակերպություններ:

2014 թվականին կիրականացվի 14 միկրոծրագիր, որի արդյունքում նախադպրոցական կրթության մեջ լրացուցիչ կընդգրկվի շուրջ 350 երեխա: «Քայլ առ քայլ» կազմակերպության

կողմից կշարունակվեն նախադպրոցական հաստատությունների դաստիարակների (2-ական մանկավարժ յուրաքանչյուր հաստատությունից) վերապատրաստումները:

Նախադպրոցական ծրագրերի իրականացման շարունակականության ապահովման նպատակով 2011 թվականից պետական բյուջեում նախատեսվել են միջոցներ ավագ նախադպրոցական տարիքի երեխաների մեկամյա կրթության կազմակերպման ընթացիկ ծախսերի մասով՝ ելնելով ըստ աշակերտների թվի ֆինանսավորման բանաձևով մեկ սովորողին ընկնող տարեկան գումարի չափից: 2013 թվականին պետական բյուջեից հանրապետության 9 մարզերում ավագ նախադպրոցական տարիքի երեխաների նախադպրոցական կրթության գծով հատկացվել է 276.8 մլն դրամ: 2014 թվականին պետական բյուջեից կհատկացվի 494.6 մլն դրամ՝ հանրապետության բոլոր մարզերում ավագ նախադպրոցական տարիքի երեխաների նախադպրոցական կրթության գծով:

Հանրակրթական (ներառյալ՝ ավագ դպրոցների) օբյեկտների ջեռուցման համակարգերի և շենքային բարենպաստ պայմանների ապահովման նպատակով զգալի միջոցներ են նախատեսվել այդ հաստատությունների հիմնանորոգման և կապիտալ շինարարության ուղղությամբ, մասնավորապես՝ 2013 թվականին նշված նպատակներով պետական բյուջեից հատկացվել է 5597.6 մլն դրամ, 14991.0 մլն դրամ էլ կհատկացվի 2014 թվականին:

ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

Վերջին տարիների ընթացքում շարունակվել են նախնական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության ոլորտում իրականացվող բարեփոխումները՝ ուղղված կրթության որակի բարելավմանն ու մատչելիության բարձրացմանը, ինչպես նաև կառավարման համակարգի արդյունավետության զարգացմանը:

Ոլորտում իրականացվող բարեփոխումներին զգալի աջակցություն է ցուցաբերվել ինչպես պետական բյուջեից, այնպես էլ միջազգային կազմակերպությունների կողմից:

Բարեփոխումների ուղղությամբ իրականացվել են հետևյալ քայլերը.

«Կրթության և գիտության նախարարի 2012 թվականի ապրիլի 5-ի թիվ N 254-Ն հրամանով հաստատվել է «Հայաստանի Հանրապետության նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթական ծրագրեր իրականացնող ուսումնական հաստատությունների ընդունելության կարգը», որի համաձայն բոլոր պետական ուսումնական հաստատությունները, սկսած 2012-2013 ուսումնական տարվանից, ընդունելությունն իրականացնում են առանց ընդունելության քննությունների՝ մրցութային հիմունքով, բացառությամբ՝ արվեստի, առողջապահության և սպորտի ոլորտի մասնագիտությունների (նույն սկզբունքը պահպանվելու է հաջորդ ուսումնական տարիների ընթացքում):

Մասնագիտական կրթության և ուսուցման ոլորտում իրականացվող բարեփոխումների ծրագրի համաձայն (Հայաստանի Հանրապետության և Եվրոպական միության միջև ստորագրված ֆինանսավորման համաձայնագրով սահմանված նախապայմաններ) 2012 թվականին, 2011 թվականի համեմատ, ընդունելության անվճար ուսուցման տեղերը նախատեսվել են 50% աճով, որն էլ պահպանվել է հետագա տարիներին :

ՀՀ կառավարության 2011 թվականի հունիսի 17-ի N 23 արձանագրային որոշմամբ հավանություն է տրվել Հայաստանի Հանրապետության նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների գերատեսչական ենթակայության փոփոխության ռազմավարությանը և դրա իրականացման 2011-2013 թվականների միջոցառումների ժամանակացույցին, որով պայմանավորված՝ 2013 թվականից ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության ենթակայությամբ են գործում միջին մասնագիտական պետական ուսումնական հաստատությունները, բացառությամբ ՀՀ մշակույթի նախարարության ենթակայությամբ գործող՝ 1 և ՀՀ սպորտի և երիտասարդության հարցերի նախարարության ենթակայությամբ գործող՝ 2 միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների: Միջին մասնագիտական կրթական ծրագիր է իրականացվում նաև ՀՀ կառավարությանն առընթեր քաղաքացիական ավիացիայի գլխավոր վարչության «Ավիաուսումնական կենտրոն» ՓԲԸ-ում:

ՀՀ կառավարության 2012 թվականի հուլիսի 4-ի N 27 արձանագրային որոշմամբ հավանություն է տրվել մասնագիտական կրթության և ուսուցման 2012-2016 թվականների բարեփոխումների ծրագրին և դրա իրականացման միջոցառումների ժամանակացույցին, որի համաձայն՝ բարեփոխումների իրականացումը պայմանավորված է լինելու 12 տարածաշրջանային բազմագործառության կենտրոնների արդյունքների և ներկայիս փորձի ընդլայնմամբ, ինչպես նաև դրանց հետևողական զարգացման ապահովմամբ:

ՀՀ կառավարության 2013 թվականի նոյեմբերի 28-ի N1330-Ն որոշմամբ հաստատվել է ՀՀ նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և (կամ) միջին մասնագիտական կրթական ծրագրեր իրականացնող պետական ուսումնական հաստատություններում ուսանողական նպաստ և պետական կրթաթոշակ տրամադրելու մասին կարգը:

Վերջին տարիներին մշակվել են նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության մասնագիտությունների և որակավորումների պետական կրթական 134 չափորոշիչներ, որոնք անցել են փորձաքննություն ոլորտային հանձնաժողովներում և հաստատվել են ՀՀ կրթության և գիտության նախարարի կողմից: Պետական կրթական 100 չափորոշիչներ արդեն իսկ ներդրվել են ուսումնական հաստատություններում, իսկ 17-ը կներդրվեն 2014-2015 ուսումնական տարվանից: Իրականացվել են շուրջ 5000 դասախոսների և արտադրական ուսուցման վարպետների վերապատրաստումներ, որոնց մասնակցել են

համակարգի ուսումնական հաստատությունների դասավանդողները: Մշակվել և հրատարակվել են ՄԿՈՒ համակարգի համար ուսումնական ձեռնարկներ և ուսումնամեթոդական նյութեր, մասնագետների համար մոդուլային ծրագրեր և այլն: Պատրաստվել են հեռուստահաղորդումներ, տեսանյութեր, տպագրվել են բուկլետներ, պաստառներ:

ՀՀ կրթության որակավորումների ազգային շրջանակին համապատասխան՝ ամբողջությամբ վերանայվել են նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության մասնագիտությունների՝ ըստ ուսուցման հիմքի, ձևի, տևողության և որակավորումների ցանկերը, որոնք հաստատվել են ՀՀ կառավարության 2013 թվականի հունվարի 10-ի N21-Ն որոշմամբ և ուժի մեջ են մտել 2014 թվականի հունվարի 1-ից:

2013 թվականին ստորագրվել և ՀՀ Նախագահի դեկտեմբերի 23-ի ՆՀ-331-Ն հրամանագրով հաստատվել է Եվրոպական Միության կողմից ֆինանսավորվող «Մասնագիտական կրթության և ուսուցման (ՄԿՈՒ) բարեփոխման շարունակություն և զբաղվածության հայեցակարգի մշակում» ծրագրի ֆինանսավորման համաձայնագրի թիվ 3 լրացումը», որի նպատակն է ապահովել ՄԿՈՒ համակարգի շարունակական բարեփոխումները, ինչպես նաև բարելավել կառավարման համակարգը:

2012-2013 թվականների ընթացքում ՄԱԿ-ի ՄԱԶԾ-ի շրջանակում իրականացվել են՝

1) ՄԿՈՒ ոլորտի բազմակողմ ուսումնասիրություններ՝ միջազգային փորձագետների կողմից, ինչպես նաև «Աշխատաշուկայում նախնական և միջին մասնագիտական կրթության համակարգի 2010-2011 թվականների շրջանավարտների ներգրավվածության մասին» հետազոտություն, ՄԿՈՒ ոլորտի մանկավարժների համակարգչային վերապատրաստման դասընթացների կազմակերպում, մանկավարժների, դասախոսների, արտադրական ուսուցման վարպետների վերապատրաստման ընթացակարգի և գործողությունների պլանի, կրթական դիդակտիկ փաթեթների, ուսումնական ձեռնարկների, ՄԿՈՒ մասնագետների համար մոդուլային ծրագրերի, էլեկտրոնային մասնագիտական մոդուլային դասընթացների մշակում, ՄԿՈՒ հաստատություններում ուսումնական արհեստանոցների և ջերմոցների հիմնում:

2) 2013 թվականին ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության և Հայ ոսկերիչների համաշխարհային ասոցիացիայի միջև կնքվել է համագործակցության հուշագիր, որը նպաստում է մասնագիտական կրթության և ուսուցման շարունակական զարգացմանը, ուսումնական հաստատություն-գործատու գործընկերային կապերի ամրապնդմանը, հաստատությունների շրջանավարտների զբաղվածության ապահովմանը:

Շարունակելով համագործակցությունը Եվրոպական կրթական հիմնադրամի (ETF) հետ՝ 2013 թվականին մասնագիտական կողմնորոշման և կարիերայի ուղղորդման նոր քաղաքականության և ՄԿՈՒ հաստատություններում կարիերայի ստորաբաժանումների ձևավորմանն ուղղ-

ված գործընթացների ներկայացման նպատակով՝ կազմակերպվել և անցկացվել են իրազեկման սեմինարներ, կարիերայի տոնավաճառ ՄԿՈՒ կողմնորոշմամբ, ՄԿՈՒ հաստատությունների կարիերայի կենտրոնների պատասխանատուների վերապատրաստումներ:

Չնայած նրան, որ համապատասխան տարիքի բնակչության թվաքանակը, ժողովրդագրական միտումներով պայմանավորված, պակասում է, վերջին տարիներին նախնական ու միջին մասնագիտական կրթահամակարգի հաստատություններ տարեկան կայունորեն ընդունվել են՝ 11-12 հազար մարդ՝ միջին, 2-3 հազար մարդ՝ նախնական մասնագիտական ծրագրերով, ինչը վկայում է կրթահամակարգի այս օղակների ծառայությունների պահանջարկի մասին: Այս միտումները հիմնախնդրային են դարձնում երաշխավորված անվճար տասներկուամյա (ներառյալ մասնագիտական) կրթության ապահովումը բնակչության բոլոր խավերի համար, եթե նկատի ունենանք, որ նախնական ու միջին մասնագիտական կրթական ծրագրերի մի մասն իրականացվում է վճարովի հիմունքներով: Նշված միտումները կարող են հանգեցնել հիմնական և/կամ նախնական ու միջին մասնագիտական կրթությամբ իրենց ուսումն ավարտողների թվաքանակի աճի, որն էլ կհանգեցնի բարձրագույն կրթության համակարգի ծառայություններից օգտվողների թվաքանակի նվազման:

Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության անվճար ծառայությունների գծով արդյունքային ցուցանիշների վերջին տարիների դինամիկան ունի հետևյալ պատկերը, նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) կրթության գծով 2012-2013 թվականներին պետական բյուջեից հատկացվել է, ըստ տարիների՝ 2019.0 և 2297.1 մլն դրամ՝ համապատասխանաբար, 5.9 և 6.7 հազար սովորողի ուսուցման գծով, իսկ միջին մասնագիտական կրթության գծով՝ ըստ տարիների, 3340.3 և 3870.2 մլն դրամ՝ համապատասխանաբար, 7.6 և 8.6 հազար սովորողի ուսուցման գծով:

2012-2013 թվականներին, ընդհանուր առմամբ, նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության ծրագրերի, ինչպես նաև դրանց իրականացմանն օժանդակող մի շարք ծրագրերի գծով պետական բյուջեից հատկացվել է, ըստ տարիների՝ 5550.3 և 6592.8 մլն դրամ: 2014 թվականին կհատկացվի 10200.6 մլն դրամ՝ նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության մեջ ընդգրկվող, համապատասխանաբար, 7.9 և 12.4 հազար սովորողների ուսուցման գծով: Միջին մասնագիտական կրթության գծով սովորողների թվաքանակի ավելացումը պայմանավորված է 2014 թվականի սեպտեմբերից 12-ամյա կրթության անցմամբ («կառավարության ծրագրի համաձայն՝ նախատեսվում է երաշխավորված նվազագույն իննամյա կրթությունից անցում կատարել երաշխավորված անվճար տասներկուամյա (ներառյալ մասնագիտական) կրթությանը):

Հայաստանի Հանրապետությունում **բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության** զարգացումները պայմանավորված են «Բարձրագույն և հետբուհական մասնագի-

տական կրթության մասին» ՀՀ օրենքի դրույթներով, ինչպես նաև Բոլոնիայի գործընթացի սկզբունքներով: Վերջին երկու տարիների ընթացքում կատարված աշխատանքները պայմանավորված են եվրոպական բարձրագույն կրթական տարածքին ՀՀ բարձրագույն կրթության ինտեգրմանը նպաստելուն, մասնավորապես՝ բուհերի ինքնավարության մեծացմանը և հաշվետվողականության խթանմանը, կառավարման արդյունավետության բարձրացմանը, հավատարմագրման և լիցենզավորման գործընթացների հստակեցմանը:

Մշակվել և հաստատվել են մի շարք նորմատիվային կարգեր, որոնք ենթադրում են սկզբունքային նորարարություններ բուհական կրթական համակարգում, միտված են կոռուպցիոն ռիսկերի նվազեցմանը և բարենպաստ օրենսդրական հիմքեր են ստեղծել բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության համակարգի ընդհանուր բարեփոխումների, ինչպես նաև՝ եվրոպական բարձրագույն կրթության տարածքի ինտեգրմանն ուղղորդվող կառուցվածքային բարեփոխումների համար:

ՀՀ կառավարության 2012 թվականի նոյեմբերի 22-ի N1467-Ն որոշմամբ հաստատվել է «Նախկինում շնորհված որակավորումների համապատասխանեցման կարգը», որով կարգավորվում են նախքան ՀՀ կառավարության 2011 թվականի մարտի 31-ի «Հայաստանի Հանրապետության կրթության որակավորումների ազգային շրջանակը հաստատելու մասին» N 332-Ն որոշմամբ հաստատված որակավորումների ազգային շրջանակը (ՈԱՇ) ուժի մեջ մտնելը Հայաստանի Հանրապետությունում ուսումնական հաստատությունների կողմից շնորհված որակավորումների՝ ՈԱՇ-ով և ՀՀ կառավարության կողմից հաստատված նախնական (արհեստագործական), միջին և բարձրագույն մասնագիտական կրթության մասնագիտությունների ցանկերով հաստատված որակավորումների համապատասխանեցման հետ կապված հարաբերությունները: Միաժամանակ, ՀՀ կառավարության 2012 թվականի նոյեմբերի 22-ի N1475-Ն որոշմամբ հաստատվել է «Կրթության որակավորումների շնորհման» կարգը, որով կարգավորվում են ՀՀ-ում կրթության որակավորումների շնորհման ընդհանուր պայմանների հետ կապված հարաբերությունները:

2012 թվականի հոկտեմբերի 18-ին հաստատվել է «Լավագույն ուսանող» հանրապետական մրցույթի անցկացման կարգը»: Մրցույթի ամփոփման արդյունքում՝ մրցույթային հանձնաժողովի կողմից հաղթողներ են ճանաչվել չորս ոլորտներում՝ սպորտ, ուսանողական ինքնակառավարում, ստեղծագործական աշխատանք և գիտահետազոտական աշխատանք (հումանիտար, բնագիտական և տեխնիկական): Ընդհանուր հաղթողների թիվը կազմել է 33 ուսանող (այդ թվում՝ 1-ին տեղ՝ 12 ուսանող, 2-րդ տեղ՝ 11 ուսանող և 3-րդ տեղ՝ 10 ուսանող), որոնք պարգևատրվել են հավաստագրերով և դրամական մրցանակներով:

2012 թվականի դեկտեմբերի 25-ին հաստատվել է ՀՀ բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների վարկանիշավորման համակարգը, որով սահմանվում են վարկանիշավորման սկզբունքները, մեթոդաբանությունը, ցուցանիշները և հաշվարկի մեխանիզմը: 2013 թվականին

20 բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում իրականացվել են փորձնական վարկանիշավորման նպատակով անհրաժեշտ գործիքակազմի և ընտրանքի մշակման աշխատանքները: Մասնավորապես, մշակվել են վարկանիշավորման համար անհրաժեշտ տվյալների ցանկը, գործատուների, դասախոսների, ուսանողների և շրջանավարտների հարցման հարցաթերթիկները: Փորձնական վարկանիշավորման ցանկում ներառված բուհերի կողմից ներկայացված տվյալների հիման վրա իրականացվել են տվյալների ամփոփման աշխատանքները:

Բարձրագույն մասնագիտական կրթության 3 մասնագիտությունների կրկնակի դիպլոմների համակարգի ներդրման ուղղությամբ տարվել են աշխատանքներ, համաձայն որի՝ Երևանի պետական համալսարանում և Ռուս-հայկական (սլավոնական) համալսարանում սկսվել է համագործակցություն Ուրալի դաշնային համալսարանի և Գլազգոյի համալսարանի միջև՝ 2012 թվականին երեք մասնագիտությունների գծով կրկնակի դիպլոմների տրամադրման ուղղությամբ:

2013 թվականի հունվարին հաստատվել է «Օտարերկրյա պետությունների որակավորումների ճանաչման կարգը», որով կարգավորվում են օտարերկրյա պետությունների որակավորումների ճանաչումը Հայաստանի Հանրապետությունում իրականացնելու ընդհանուր պայմանների հետ կապված հարաբերությունները: Որակավորումների ճանաչումն իրականացվում է համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի կողմից վավերացված՝ 1997 թվականի Լիսաբոնի «Եվրոպական տարածաշրջանում բարձրագույն կրթությանը վերաբերող որակավորումների ճանաչման մասին կոնվենցիայի», «Ասիայի և Խաղաղօվկիանոսյան ավազանի երկրների բարձրագույն կրթության որակավորումների ճանաչման տարածաշրջանային կոնվենցիայի» (2011 թվական), Հայաստանի Հանրապետության կողմից վավերացված այլ միջազգային համաձայնագրերի և պայմանագրերի:

ՀՀ բարձրագույն կրթության համակարգում ժամանակակից լաբորատորիաների ցանցի ստեղծման ուղղությամբ՝ Հայաստանի պետական ճարտարագիտական համալսարանում հիմնվել է «Հայաստանի ազգային ճարտարագիտական լաբորատորիա»: Վերջինիս տրամադրված մասնաշենքն ամբողջությամբ համալրվել է համապատասխան գույքով և լաբորատոր սարքավորումներով: 2013-2014 ուսումնական տարվա սեպտեմբերից լաբորատորիայում անցկացվում են ուսումնական պարապմունքներ: Ժամանակակից լաբորատորիաների ստեղծմամբ կուժեղացվի Հայաստանի հետազոտական ներուժը՝ արդիականացնելով կրթական և հետազոտական կառույցները՝ համաշխարհային ստանդարտներին համապատասխան:

ՀՀ կառավարության 2013 թվականի օգոստոսի 29-ի N1005-Ն որոշմամբ հաստատվել է «ՀՀ բարձրագույն մասնագիտական կրթական ծրագրեր իրականացնող ուսումնական հաստատությունների լավագույն առաջադիմությամբ ուսանողների անվանական կրթաթոշակների տրամադրման» կարգը, որի համաձայն, սկսած 2014 թվականից, յուրաքանչյուր տարի 7 ոլորտներում (բնագիտական (այդ թվում՝ մաթեմատիկական-տեղեկատվական և հաղորդակցման տեխ-

նուրգիաներ (S<S), բժշկություն, հումանիտար գիտություններ, հասարակագիտություն, ճարտարագիտություն (այդ թվում՝ ճարտարապետական/գյուղատնտեսական), մշակույթ-սպորտ, հայագիտություն) մրցույթը հաղթահարած և 1-ին, 2-րդ, 3-րդ տեղերը գրաված ուսանողների համար սահմանվել է անվանական կրթաթոշակ:

«Հ կառավարության 2012 թվականի հոկտեմբերի 10-ի N 1323-Ն որոշման համաձայն՝ 2013 թվականի սեպտեմբերի 1-ից պետությունն ուսանողական նպաստի ձևով ուսման վճարի մասնակի փոխհատուցում է տրամադրում յուրաքանչյուր տարի Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարության կողմից սահմանված ուսանողի միջին որակական գնահատականի նվազագույն շեմը հաղթահարած և ընտանիքների անապահովության գնահատման համակարգում հաշվառված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից յուրաքանչյուր տարի սահմանվող անապահովության սահմանային միավորից բարձր միավորներ ունեցող ընտանիքների անդամ հանդիսացող ուսանողներին՝ ուսման վճարի 50-ից 100 տոկոսի չափով: Միջին որակական գնահատականի շեմը բակալավրի և մագիստրոսի կրթական ծրագրերով սահմանվել էր 75%, սակայն, հիմք ընդունելով այն հանգամանքը, որ ծրագիրն իրականացվում էր առաջին անգամ, միջին որակական գնահատականների շեմերը նվազեցվել են, սահմանելով բակալավրի կրթական ծրագրով՝ 40%, մագիստրոսի կրթական ծրագրով՝ 50%: Արդյունքում՝ հնարավորություն է ընձեռվել պետության կողմից ուսման վարձի մասնակի փոխհատուցում իրականացնել 845 ուսանողի համար:

2013 թվականի սեպտեմբերին 10-ին բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների հետ կնքվել են նորարարական ծրագրերի իրականացման դրամաշնորհային պայմանագրեր: Բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ներկայացուցիչներին տրամադրվել է անհրաժեշտ խորհրդատվություն դրամաշնորհային ծրագրերում իրականացվելիք գնումների ընթացակարգերի վերաբերյալ: 2013 թվականի նոյեմբերին կազմվել և հաստատվել է Նորարարությունների մրցակցային հիմնադրամի գործարկման ղեկավար ձեռնարկի հայերեն տարբերակը:

Բարձրագույն կրթության կառավարման տեղեկատվական համակարգի ներդրման շրջանակում ամփոփվել է մասնագիտական կրթության կառավարման տեղեկատվական համակարգի (ՄԿԿՏՀ) ներդրման նպատակով ընկերության ընտրության մրցույթը: 2013 թվականին ավարտվել են ՄԿԿՏՀ տեղադրման աշխատանքները 165 միջին մասնագիտական և բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում, ինչպես նաև իրականացվել են ՄԿԿՏՀ-ի տեխնիկական սպասարկման աշխատանքները:

Իրականացվել են բուհերի գործունեության արդյունավետության գնահատման աշխատանքներ, որի արդյունքում, 2 բարձրագույն ուսումնական հաստատություններ փոխել են կազմակերպա-իրավական ձևը, դրանք են՝ «Ճարտարապետության և շինարարության Հայաստանի

ազգային համալսարան» հիմնադրամը և «Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարան» հիմնադրամը:

Իրականացվել են նաև Հայաստանի Հանրապետությունում Բոլոնիայի քարտուղարության գործունեության ապահովման աշխատանքները, որի արդյունքում կազմակերպվել են Բոլոնիայի գործընթացի հետամուտ խմբի աշխատանքային խմբերի մի շարք հանդիպումներ:

2013 թվականի հոկտեմբերի 17-18-ը Երևանում տեղի է ունեցել «Եվրոպական բարձրագույն կրթական տարածքի իրագործում» կրթության նախարարների տարածաշրջանային հանդիպում, որին մասնակցել են շուրջ 10 օտարերկրյա պետությունների և Եվրոպայի Խորհրդի ներկայացուցիչներ, ինչպես նաև բուհերի Եվրոպական ասոցիացիայի և Եվրոպայի ուսանողական միության նախագահները: Որակավորումների ազգային շրջանակների տարածաշրջանային ցանցի պատասխանատուների առաջին հանդիպման արդյունքում ընդունվել է հռչակագիր:

2013 թվականին բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության ոլորտում պետության կողմից նպաստների ձևով ուսման վարձի լրիվ փոխհատուցմամբ (անվճար) սովորել են 13.3 հազար ուսանողներ, իսկ պետական բյուջեից բարձրագույն կրթության և վերջինիս օժանդակության ծրագրերի գծով հատկացվել է 8345.0 մլն դրամ: 2014 թվականին ՀՀ պետական բյուջեից կհատկացվի 10227.4 մլն դրամ, որի շրջանակներում բուհերում պետության կողմից նպաստների ձևով ուսման վարձի լրիվ փոխհատուցմամբ (անվճար) կսովորեն 12.7 հազար ուսանողներ:

ԱՐՏԱՌԻՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ոլորտում իրականացված ծրագրերը միտված են եղել շնորհալի երեխաների և պատանիների ստեղծագործական կարողությունների զարգացմանը և խթանմանը, մատաղ սերնդի առողջության պահպանմանն ու ամրապնդմանը, ընտրած մարզաձևերում մարզական հերթափոխի պատրաստմանը, պարապողների մարզական ունակությունների կատարելագործմանը, ՀՀ հավաքական թիմերի համալրմանը, միջազգային ասպարեզում վերջիններիս արդունավետ մրցունակության ապահովմանը, ինչպես նաև ուսումնական հաստատություններին մեթոդական օգնության տրամադրմանը, ուսումնական նոր դասագրքերի և ձեռնարկների մշակմանը:

Ֆիզիկական դաստիարակության իրականացման համար մանուկների ու պատանիների շրջանում կազմակերպվել են ուսումնամարզական միջոցառումներ, ապահովվել է նրանց մասնակցությունը տեղական, հանրապետական և միջազգային մրցաշարերին: Մասնավորապես նավամոդելային սպորտաձևից 2012 թվականին ՀՀ ներկայացուցիչներից կազմված ընտրանին Եվրոպայի առաջնությունում շահել է 2 ոսկե, 1 արծաթե, 1 բրոնզե մեդալներ և սահմանել Աշխարհի նոր ռեկորդ, իսկ ավիամոդելային սպորտաձևից պատանիները գրավել են մրցանակային տեղեր ԱՄՆ-ում անցկացվող բաց առաջնության ժամանակ:

2013 թվականին հանրապետության 12 մարզիկներ մասնակցել են հրաձգության և նետաձգության միջազգային մրցումների՝ գրավելով պատվավոր տեղեր, մասնավորապես. Դանիայում կայացած Եվրոպայի առաջնությանը մասնակցած 3 մարզիկներից մեկը գրավել է 3-րդ տեղը և ստացել բրոնզե մեդալ:

2013 թվականին Հայաստանի Հանրապետության ներկայացուցիչներից կազմված ընտրանին մասնակցել է մի շարք միջազգային մրցումների՝ գրավելով պատվավոր տեղեր: Այսպես, «Աշխատանքային ռեզերվներ» ՄՀԿ ներկայացուցիչներից կազմված Հայաստանի ընտրանին, մասնակցելով Վրաստանի Թբիլիսի քաղաքում կայացած ազատ ոճի ըմբշամարտի Եվրոպայի առաջնությանը, գրավել է 1-ին և 2-րդ տեղերը: Հունգարիայի Բուդապեշտ քաղաքում կայացած ազատ ոճի ըմբշամարտի աշխարհի առաջնությանը մասնակցած Հայաստանի ներկայացուցիչը գրավել է առաջին տեղը, Ռուսաստանի Կազան քաղաքում կայացած ազատ ոճի ըմբշամարտի համաշխարհային ուսանողական խաղերին՝ 2-րդ տեղը, Կիևում կայացած բռնցքամարտի աշխարհի պատանիների առաջնությանը՝ 3-րդ տեղը, Դուբլինում կայացած բռնցքամարտի Եվրոպայի կրտսեր պատանիների առաջնությանը՝ 3-րդ տեղը, Սոֆիայում կայացած հունահռոմեական ոճի ըմբշամարտի Եվրոպայի երիտասարդական առաջնությանը՝ 9-րդ տեղը: 2013 թվականին Բրազիլիայում տեղի ունեցած դպրոցական մարզիկների համաշխարհային 13-րդ Գիմնագիադայում Հայաստանի դպրոցականները նվաճել են 4 մեդալ՝ 1 ոսկե (շախմատ) և 3 բրոնզե (1 լող և 2 ձյուդո): Գիմնագիադայի ընթացքում ակտիվություն ցուցաբերելու համար 39 պատվիրակություններից հինգը, այդ թվում՝ Հայաստանի հավաքականը, արժանացել են հատուկ մրցանակի:

«Խաղային մարզաձևերի օլիմպիական մանկապատանեկան մարզադպրոց» ՊՈԱԿ-ի ներկայացուցիչներից կազմված Հայաստանի ընտրանին, մասնակցելով Մոսկվայում կայացած ԱՊՀ երկրների սեղանի թենիսի դպրոցականների առաջնությանը, թիմային և անհատական մրցաշարերում գրավել է 3-րդ տեղը:

Յուրաքանչյուր տարի անցկացվում են Հայաստանի Հանրապետության Անկախության հռչակման օրվան նվիրված ՀՀ դպրոցականների մարզական խաղերը (դպրոցականների հանրապետական սպարտակիադան), որին մասնակցում են ՀՀ հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների 5-12-րդ դասարանների աշակերտները: Դպրոցականների մարզական խաղերում ընդգրկվել են 6 մարզաձևեր՝ բասկետբոլ, վոլեյբոլ, հանդբոլ, ֆուտբոլ, սեղանի թենիս և աթլետիկա, իսկ 2013 թվականից մարզական խաղերում ավելացել են ևս երկու նոր մարզաձև՝ ֆուտ-զալ և բանդմինթոն:

«Ֆիզիկական կուլտուրա» առարկայի արդյունավետ դասավանդմանը և մատաղ սերնդի ֆիզիկական դաստիարակությանը նպաստել է նաև 2000 թվականից մեկնարկած «Ազգային Ժողովրդ» գավաթի խաղարկությունը: Մրցումները կազմակերպվում են 4 փուլերով, որին մասնակցում են ՀՀ և ԼՂՀ հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների 1-6-րդ դասարանների

աշակերտներ: Յուրաքանչյուր տարի առաջին տեղը գրաված թիմը պարգևատրվում է ՀՀ ԱԺ գավաթով և մարզական գույքով, արդյունքում՝ 12 հանրակրթական ուսումնական հաստատություն համալրվել է մարզական գույքով:

ՀՀ բուհերի ուսանող երիտասարդների շրջանում «Ֆիզիկական դաստիարակություն» ծրագրի խնդիրների իրականացման, ֆիզիկական հմտությունների օբյեկտիվ գնահատման, ուսանողների կենցաղում առողջ ապրելակերպի արմատավորման, Հայրենիքի պաշտպանությանը ֆիզիկապես առողջ երիտասարդների դաստիարակման նպատակով 1999 թվականից ՀՀ-ում մեկնարկել են ՀՀ բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների սովորողների հանրապետական մարզական խաղերը: Ուսանողական մարզական խաղերում ընդգրկվել են 7 մարզածևեր՝ բասկետբոլ, շախմատ, սեղանի թենիս, վոլեյբոլ, հանդբոլ, մինի ֆուտբոլ և աթլետիկա: Մարզական խաղերի հանրապետական փուլին մասնակցել են ՀՀ, ԼՂՀ պետական և ոչ պետական բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների շուրջ 1300 երիտասարդներ: Ընդհանուր առմամբ, խաղերը հանդիսանում են բուհերում ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի մասսայականության ուղղությամբ տարվող աշխատանքների յուրովի ստուգատես:

ՀՀ կառավարության 2012 թվականի նոյեմբերի 15-ի N46 արձանագրային որոշմամբ հավանություն է տրվել մանուկների և պատանիների գեղարվեստական կրթության և գեղագիտական դաստիարակության 2013-2015 թվականների ծրագրին և միջոցառումների ցանկին: Ծրագիրը սահմանում է գեղարվեստական կրթության և գեղագիտական դաստիարակության դերը պետական կրթամշակութային քաղաքականության մեջ, համակարգի ռազմավարական ուղղությունները, զարգացման միտումները, նպատակներն ու խնդիրները, ներկայացնում գեղարվեստական կրթության և գեղագիտական դաստիարակության բովանդակությունն ու մեթոդաբանությունը:

2013 թվականին արդեն չորրորդ անգամ կազմակերպվել է համահայկական մանկապատանեկան նկարչական մրցույթ-փառատոնը: Մրցույթ-փառատոնին ներկայացվել է 6-18 տարեկան երեխաների շուրջ 2000-ից ավելի նկարներ Սփյուռքի 14 երկրից (ԱՄՆ, Արգենտինա, Իրան, Լիբանան, Մեծ Բրիտանիա, Ղազախստան, Ուզբեկստան, Ուկրաինա, Ուրուգվայ, Ռուսաստան, Սիրիա, Քուվեյթ, Վրաստան), Հայաստանից և Արցախից:

2013 թվականին Չեխիայի Հանրապետության Լիդիցե քաղաքում կերպարվեստի 41-րդ միջազգային ցուցահանդեսին մանկապատանեկան ստեղծագործական կենտրոնների սաները ներկայացրել են շուրջ 20 աշխատանք և արժանացել գովասանագրերի:

ՀՀ բոլոր մարզերում ավագ դպրոցների բազայի վրա ստեղծվել են նախազորակոչային պատրաստության կենտրոններ, որոնք կնպաստեն նախազորակոչային տարիքի դպրոցականների մոտ նախնական զինվորական պատրաստության մակարդակի բարձրացմանը:

2012-2013 թվականներին մշակվել են մի շարք իրավական ակտեր, որոնք ուղղված են կանոնակարգելու նախազորակոչային պատրաստության բնագավառը: Մշակվել և հաստատվել են «Լավագույն զինղեկ», «Լավագույն քաղաքաշտպանության շտաբի պետ», «Լավագույն ֆիզկուլտուրայի ուսուցիչ», «Լավագույն փառքի սրահ», «Լավագույն ՆԶՊ լսարան» մրցույթների կանոնակարգերը:

Ռազմահայրենասիրական և նախազորակոչային պատրաստության համակարգում բարելավվել են ուսումնական հաստատությունների զենքի պահասենյակները, ուսումնական հաստատությունների 85%-ը (1200 ուսումնական հաստատություն) համալրվել է ուսումնական տարբեր զինատեսակներով և զինամթերքով, որոնք հիմնավոր պայմաններ են ստեղծում կրակային և մարտական պատրաստության դասընթացներն առավել արդյունավետ իրականացնելու համար: Քաղաքացիական պաշտպանության շտաբները հագեցվել են անհրաժեշտ ուսումնական պարագաներով:

2013 թվականին պետական բյուջեից 305.2 մլն դրամ է հատկացվել հանրապետության երաժշտական և արվեստի դպրոցներում ազգային, լարային և փողային նվագարանների գծով ուսուցման համար: Նշված ծրագիրն իրականացվել է 144 դպրոցներում, ծրագրում ընդգրկված երեխաների թվաքանակը կազմել է 2443: 2014 թվականին պետական բյուջեից նշված նպատակով կհատկացվի 458.6 մլն դրամ՝ 2361 երեխաների ուսուցման գծով:

2013 թվականին պետական բյուջեից 19.6 մլն դրամ էլ հատկացվել է երաժշտական և արվեստի դպրոցների համար երաժշտական գործիքների ձեռքբերման գծով, որի շրջանակներում ձեռք է բերվել 73 երաժշտական գործիք՝ շնորհալի երեխաներին տրամադրելու նպատակով: Նշված նպատակով ևս 20.0 մլն դրամ կհատկացվի 2014 թվականին:

Գեղարվեստական կրթության մատչելիության և որակի բարձրացման, ուսումնամեթոդական և գործնական աջակցության նպատակով շարունակել են իրենց գործունեությունը ՀՀ մարզերի 30 հենակետային դպրոցները (յուրաքանչյուր մարզում՝ 3-ական), «Մշակութային կրթության աջակցության» հիմնադրամը՝ մարզային 10 ներկայացուցչություններով: Նշված հիմնադրամը 2013 թվականի ընթացքում հանրապետության երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի և պարարվեստի դպրոցների 8290 աշակերտների և 1430 ուսուցիչների ցուցաբերել է ուսումնամեթոդական և գործնական աջակցություն: Կազմակերպվել են վարպետության դասեր և վերապատրաստման դասալսումներ (վերջիններիս մասնակցել է 735 մանկավարժ):

2013 թվականի պետական բյուջեով երաժշտական, արվեստի և գեղարվեստի դպրոցների համար ուսումնական նոր ծրագրերի, դասագրքերի, մեթոդական ձեռնարկների մշակման և հրատարակման համար նախատեսված 17.1 մլն դրամի շրջանակներում տպագրվել են գեղարվեստական կրթության 24 անուն ուսումնական նոր ծրագրեր, դասագրքեր, մեթոդական ձեռնարկներ՝ նախորդ տարվա 26-ի դիմաց:

Մարզադպրոցների ընդլայնված ու բարելավված պայմանները, մարզագույքով և մարզասարքերով մարզակառույցների կահավորումը հնարավորություն են տալիս ավելի արդյունավետ դարձնել մարզման գործընթացը: Մարզական օբյեկտների հիմնանորոգման և շինարարության գծով 2013 թվականին պետական բյուջեից հատկացվել է 324.3 մլն դրամ, 855.0 մլն դրամ էլ կհատկացվի 2014 թվականին, իսկ ՀՀ մանկապատանեկան մարզադպրոցներին, մարզաձևերի ազգային ֆեդերացիաներին և այլ մարզական հասարակական կազմակերպություններին գույքով ապահովման գծով 2013 թվականին հատկացվել է 94.1 մլն դրամ:

ՍՓՅՈՒՌՔԻ ՀԵՏ ՏԱՐՎՈՂ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ

Սփյուռքի հետ կապերի ոլորտում կարևորվում է սփյուռքի հայկական դպրոցների ուսուցիչների վերապատրաստումը: Ծրագրի շրջանակներում 2013 թվականին վերապատրաստվել են 149 սփյուռքահայ ուսուցիչներ՝ 2012 թվականի 127-ի դիմաց: 2013 թվականին նշված նպատակով պետական բյուջեից հատկացվել է 4.1 մլն դրամ, 36.1 մլն դրամ էլ կհատկացվի 2014 թվականին, որի շրջանակներում կվերապատրաստվի 175 ուսուցիչ:

2013 թվականին էլեկտրոնային գրադարանը համալրվեց «Սփյուռքի ուսուցիչների վերապատրաստման հեռավար դասընթացներ» խորագիրը կրող նոր բաժնով: Ծրագիրն ունի երկու բաղադրիչ՝ ուսուցողական և ստուգողական: Ուսուցողական փուլը ներառում է գրքերի ընթերցում, տեսաֆիլմերի ու հոլովակների դիտում: Երկրորդ՝ ստուգողական փուլում առաջադրված թեստերի միջոցով գնահատվում են նախորդ փուլում մասնակցի ձեռք բերած գիտելիքները: Թեստային առաջադրանքների համար սահմանված շեմային միավորը հաղթահարելու դեպքում մասնակցին տրվում է համապատասխան վկայական:

Հայաստանի Հանրապետության ուսումնական հաստատություններում օտարերկրացիների ընդունելության կանոնների համաձայն իրականացվում է սփյուռքահայ դիմորդների ընդունելություն ՀՀ բուհեր: Անվճար հիմունքներով ընդունելությունը կատարվում է ՀՀ կառավարության որոշմամբ տարեկան հաստատվող բուհական պետական պատվերի տեղերի՝ 70 տեղ, շրջանակներում:

Սփյուռքի հայկական կրթական հաստատություններին ուսումնական գրականության և օժանդակ նյութերի մշակման և տրամադրման համար 2013 թվականին պետական բյուջեից տրամադրվել է 76.8 մլն դրամ: Հատկացված միջոցների հաշվին ձեռք է բերվել 51200 հատ դասագիրք (2012 թվականի 48984-ի դիմաց), ուսուցողական տետրեր, ուսուցողական խտասկավառակներ, բառարաններ, մշակվել են մեթոդական նյութեր, այդ թվում՝ նաև արևմտահայերենով:

2013 թվականին պետական բյուջեից 1.7 մլն դրամ է նախատեսվել Բուխարեստի համալսարանում հայոց լեզվի դասավանդման կազմակերպման, 3.6 մլն դրամ՝ Ավստրիայի Ջալցբուրգի համալսարանում հայագիտության ամբիոնին աջակցման գծով :

1.3 ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Կրթության ոլորտի ներկա փուլի առավել ընդգծված հիմնախնդիրներն են՝

1. փոքր է նախադպրոցական կրթական ծրագրերում երեխաների ընդգրկվածությունը, շատ համայնքներում չկան նախադպրոցական կրթական ծառայություններ,
2. թերի է դպրոցից դուրս մնացած երեխաների հաշվառման և նրանց կրթության մեջ ընդգրկման համակարգը,
3. ցածր է հանրակրթության երրորդ աստիճանում սովորողների ընդգրկվածության ցուցանիշը,
4. հանրակրթական դպրոցները սահմանափակ կարողություններ ունեն ապահովելու բոլոր, այդ թվում՝ կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների կրթությունը,
5. դասավանդող անձնակազմը բավարար չի տիրապետում կրթության ժամանակակից մեթոդներին և տեխնոլոգիաներին, ցածր է մանկավարժական կադրերի պատրաստման ու վերապատրաստման արդյունավետությունը,
6. դեռևս ապահովված չէ կրթական ծրագրերի ամբողջական համադրելիությունը միջազգային չափանիշներին, կրթության համակարգը չի կարողանում արագ և արդյունավետ արձագանքել հասարակության և տնտեսության արագընթաց զարգացումներին,
7. անբավարար է ժամանակակից տեղեկատվական և հեռահաղորդակցման տեխնոլոգիաների հասանելիությունը և կիրառումը ուսումնական գործընթացում, կա էլեկտրոնային ուսումնական նյութերի պակաս,
8. շատ ուսումնական հաստատությունների ուսումնանյութական բազան չի համապատասխանում ժամանակակից պահանջներին,
9. բարելավման կարիք ունեն կրթության ֆինանսավորման և դրանց արդյունավետ օգտագործման մեխանիզմները,
10. կարգավորված չեն ՀՀ մարզերի հեռավոր գյուղական թերհամալրված (փոքրաթիվ աշակերտական համակազմով) հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների ֆինանսավորման և ուսուցման արդյունավետ մեխանիզմները,

11. հատուկ դպրոցներում սովորող երեխաների խնամքի համար հատկացված միջոցները չեն ապահովում չափորոշիչներով սահմանված պահանջները,
12. մասնագիտական, հատկապես բարձրագույն կրթությունը մատչելի չէ սոցիալապես խոցելի որոշ խմբերի համար,
13. բարելավման կարիք ունեն մասնագիտական կրթության որակի ներքին և արտաքին գնահատման համակարգերն ու մեխանիզմները,
14. թույլ է կրթության տարբեր մակարդակների, ինչպես նաև կրթության և տնտեսության միջև երկխոսությունը, բավարար չեն սոցիալական գործընկերության մեխանիզմները,
15. շենքային պայմանների բարելավման և նյութատեխնիկական բազայի ապահովման կարիք ունեն արտադպրոցական կրթադաստիարակչական ուսումնական հաստատությունները:

7.1.2 ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

2.1 ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ

Կրթության ոլորտում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է ապահովել, որպեսզի յուրաքանչյուր քաղաքացի իր հակումներին և ընդունակություններին համապատասխան ստանա որակյալ կրթություն և հանրապետության տնտեսությունն ապահովվի մրցունակ մասնագետներով: Պետությունը յուրաքանչյուր քաղաքացու համար ստեղծելու է կրթության հնարավորություն՝ անկախ նրա սոցիալական վիճակից և տարիքից:

Կրթության ոլորտի նպատակներն ու գերակայությունները բխում են ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մայիսի 19-ի N 511-Ա որոշմամբ հավանություն ստացած՝ ՀՀ կառավարության ծրագրի և ՀՀ կրթության զարգացման 2011-2015 թվականների պետական ծրագրի նպատակադրումներից: Համաձայն նշված ծրագրերի՝ կրթության բնագավառում առաջիկա տարիներին ակնկալվող հիմնական արդյունքներն են.

- բոլոր մակարդակներում բարձրացնել կրթության մատչելիությունը, ստեղծել հավասար հնարավորություններ, որ յուրաքանչյուրն ստանա առավել որակյալ կրթություն՝ իր նախասիրություններին և ընդունակություններին համապատասխան,
- բարելավել կրթության որակը, այն համապատասխանեցնելով միջազգային ընդունված չափանիշներին,
- ապահովել պետական բյուջեից կրթությանը հատկացվող միջոցների շարունակական աճ և դրանց արդյունավետ օգտագործման մեխանիզմներ:

Հանրակրթության ոլորտի նպատակադրումները.

1. հանրակրթության բոլոր մակարդակներում, այդ թվում նախադպրոցական կրթության ոլորտում, բարձրացնել կրթության մատչելիությունը: Մասնավորապես,

- նախադպրոցական ծրագրերում երեխաների (հատկապես աղքատ ընտանիքների) ընդգրկվածության մեծացում՝ ապահովելով դպրոցին նախորդող տարում երեխաների առավելագույն ընդգրկվածություն,
- կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող բոլոր խոցելի խմբերի երեխաների, ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների համար որակյալ հիմնական կրթություն ստանալու հնարավորությունների ընդլայնում:

2. բարելավել հանրակրթության որակը՝ այն համապատասխանեցնելով միջազգային ընդունված չափանիշներին: Մասնավորապես.

- կրթակարգի և չափորոշիչների, բոլոր ուսումնական ծրագրերի վերանայում՝ կրթության բովանդակության արդիականացման և այն հասարակության ժամանակակից պահանջներին համապատասխանեցման նպատակով, միաժամանակ բարելավելով համապատասխան դասագրքերի բովանդակային որակը,
- աջակցության ցուցաբերում միջնակարգ դպրոցի երրորդ աստիճանի զարգացմանը,
- հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների վարկանիշավորման համակարգի ներդրում,
- երաշխավորված նվազագույն իննամյա կրթությունից անվճար տասներկուամյա (ներառյալ մասնագիտական) կրթությանն անցմանն ապահովում,
- կրթության որակի և արդյունավետությանը, ինչպես նաև կառավարման համակարգի կատարելագործմանն ուղղված իրավական ակտերի մշակում, լրամշակում,
- հանրակրթության համակարգում կրեդիտային (չափանիշային) համակարգի ներդրման ապահովում, հանրակրթական ուսումնական հաստատություններում կրեդիտային համակարգի միջոցով ուսումնական գործընթացի իրականացման նոր ձևի անցման կազմակերպում,
  - ուսումնական հաստատությունների ղեկավար և մանկավարժական կադրերի մասնագիտական որակի բարձրացում (վերապատրաստում, ատեստավորում),
  - միջազգային ստուգատեսներում, առարկայական օլիմպիադաներում, մրցույթներում, մրցաշարերում մասնակցության արդյունավետության բարձրացում,
  - հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների, այդ թվում՝ նախադպրոցական, կադրային, ուսումնամեթոդական և ուսումնանյութական ապահովվածության բարելավում,

- հատուկ հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների կողմից մատուցվող ծառայությունների որակի բարելավում՝ վերանայելով կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների կրթական կարիքների գնահատման մեխանիզմները:

Մասնագիտական կրթության բնագավառում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է.

- բնակչության բոլոր խավերի երիտասարդների համար մասնագիտական մակարդակի կրթական հաստատություններում ուսանելու հավասար հնարավորությունների ստեղծում,
- մասնագիտական կրթության մատչելիությունը բարձրացնող ծրագրերի ներդրման հիման վրա՝ մասնագիտական կրթության համակարգում ընդգրկվածության աճն ու այստեղ առկա անհավասարության մեղմումը,
- ընդունելության քննությունների համակարգի վերանայում՝ դյուրացնելով դիմորդների մուտքը բուհ, միաժամանակ, առաջադիմության և ավարտական հմտություններին վերաբերող պահանջների խստացում,
- մասնագիտական կրթության որակի բարձրացում և դրա համապատասխանեցում աշխատաշուկայի պահանջներին,
- բարձրագույն կրթության որակի ապահովման եվրոպական ցանցին անդամակցելու և բարձրագույն կրթության որակի ապահովման եվրոպական ռեգիստրում գրանցվելու, ինչպես նաև որակի ապահովման եվրոպական չափորոշիչների համաձայն բուհերի հավատարմագրման միջոցով Հայաստանում շնորհված որակավորումների միջազգային ճանաչման ապահովում:

Արտատուումնական դաստիարակության բնագավառում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է՝

- արտատուումնական կրթական ոլորտի զարգացմանը նպաստումը, արտադպրոցական կրթական նոր ծրագրերի մշակումը,
- օժտված և շնորհալի երեխաների բացահայտումը,
- գեղարվեստական խմբակներում ընդգրկված սաների գեղարվեստական ստեղծագործության ունակությունների, հակումների, հետաքրքրությունների ոլորտի զարգացումը:

Սփյուռքի հայապահպանության և սփյուռքագիտության զարգացման ծրագրերում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է՝

- աջակցում հայապահպանությանը, երիտասարդության շրջանում մայրենի լեզվի ուսուցմանը,

- ազգային արժեհամակարգի պահպանման և վերարտադրության նպատակով աջակցում սփյուռքի հայկական դպրոցների համար ուսումնական ծրագրերի, դասագրքերի, ձեռնարկների ստեղծմանը, սփյուռքահայ ուսուցիչների վերապատրաստմանը:

2.2 ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Մրցունակ պետություն նշանակում է կրթված հասարակություն, որով պայմանավորված, կրթության բնագավառը շարունակում է մնալ, որպես տնտեսության առաջընթացի առաջնային գերակայություն և կրթության ոլորտի գերակա վիճակը կպահպանվի նաև 2015-2017 թվականների միջնաժամկետ հատվածում :

ՀԱՆՐԱԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

Կրթության ոլորտի գերակայություն է համարվում հանրակրթությունը, որին էլ առաջիկա տարիներին կուղղվի կրթության բնագավառին նախատեսվող պետական հատկացումների գերակշիռ մասը:

Ստորև ներկայացված են հանրակրթության ոլորտի գերակայություններն ըստ առաջնահերթության աստիճանի.

- կրթության բովանդակային բարեփոխումը՝ հանրակրթական առարկայական ծրագրերի և դասագրքերի բովանդակային որակի բարելավում,

- կրթության որակի նկատմամբ արդյունավետ վերահսկողության մեխանիզմների մշակումը,

- առանձին գործող ավագ դպրոցների կայացմանն աջակցելը՝ շենքային և ուսումնանյութական բազայի հարստացմամբ, մանկավարժական կադրերի մասնագիտական կատարելագործմամբ,

- տարրական դպրոցին երեխաների պատրաստվածության մակարդակի բարձրացումը և հավասար մեկնարկային հնարավորությունների ստեղծումը՝ նախադպրոցական կրթական ծրագրերում երեխաների ընդգրկվածության մեծացման միջոցով,

- կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող բոլոր խոցելի խմբերի երեխաների համար որակյալ հիմնական կրթություն ստանալու հնարավորության ապահովում,

- ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների համար որակյալ հիմնական կրթություն ստանալու հնարավորության ընդլայնում,

- ընդունելության քննությունների համակարգի վերանայում՝ դյուրացնելով դիմորդների մուտքը բուհ,

- աշխատավարձերի բարձրացումը, մանկավարժական կադրերի ատեստավորման համակարգի գործարկման միջոցով նրանց մասնագիտական առաջընթացի հնարավորությունների ստեղծումը,

- ժամանակակից տեղեկատվական տեխնոլոգիաների կիրառության ընդլայնումը հանրապետության դպրոցներում, ինտերնետի հասանելիության ապահովումը,

- կրթական հաստատությունների ուսումնական շենքերով ապահովվածության, դրանց հիմնանորոգման, կաթսայատների միջոցով ջեռուցման կազմակերպման աշխատանքների շարունակական իրականացումը,

- հատուկ հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների համակարգային բարեփոխման ծրագրի իրականացումը,

- հանրակրթության համակարգում կրեդիտային (չափանիշային) համակարգի ներդրումը,

- հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների վարկանիշավորման համակարգի ներդրումը:

ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

Մասնագիտական կրթության բնագավառի գերակայություն են համակարգի բարեփոխումները՝ Լիսաբոնի կոնվենցիայի պահանջներին, Բոլոնիայի գործընթացի սկզբունքներին և եվրոպական ինտեգրման քաղաքականությանը համապատասխան:

Ստորև ներկայացված են մասնագիտական կրթության համակարգի գերակայություններն ըստ առաջնահերթության աստիճանի.

1. Նախնական և միջին մասնագիտական կրթություն

- Նախնական և միջին մասնագիտական կրթության միասնական պետական կրթական չափորոշիչների և ուսումնական ծրագրերի մշակում և ներդրում,

- երաշխավորված նվազագույն իննամյա կրթությունից անցում անվճար տասներկուամյա (ներառյալ մասնագիտական) կրթությանը,

- ՀՀ մասնագիտական կրթության և ուսուցման գործընթացի՝ կրեդիտային համակարգով կազմակերպման մեխանիզմների մշակում և ներդրում,

- մասնագիտական կրթության և ուսուցման հաստատությունների՝ կրթության գլոբալ համակարգերին ինտեգրման խթանում,

- ՄԿՈՒ որակավորումների համակարգի համապատասխանեցում որակավորումների եվրոպական շրջանակին,

- ՄԿՈՒ հաստատությունների արդյունավետ ցանցի ձևավորում,

- սոցիալական գործընկերության և երկխոսության խթանում,
- նախնական և մասնագիտական կրթության մասնագիտությունների առաջնահերթությունների սահմանում՝ ելնելով ՀՀ տնտեսության գերակայություններից, մասնագետների պահանջարկի ձևավորման արդյունավետ համակարգի ներդրում,
- ՄԿՌԻ հաստատությունների նյութատեխնիկական բազայի բարելավում:

Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթություն

- կրթությունը հասանելի դարձնելու նպատակով՝ անվճար կրթության ապահովում սոցիալապես անապահով խավերի համար (ներառյալ բարձրագույն կրթությունը),
- եվրոպական որակավորումների շրջանակին համապատասխան՝ որակավորումների ազգային շրջանակի ներդրում,
- որակի ապահովման ազգային համակարգի ստեղծում, ինչպես նաև նրա կարողությունների զարգացում, հզորացում ու ամրապնդում,
- բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման արդյունավետ և կայուն համակարգի ձևավորում և ներդրում,
- բարձրագույն կրթության ավարտական փաստաթղթերի փոխճանաչման և համարժեքության ապահովում,
- ուսանողների շարժունության խթանում,
- բուհերի և գործատուների (աշխատաշուկայի) փոխադարձ կապի խթանում:

Սփյուռքի հետ տարվող աշխատանքները և իրականացվող աջակցության համապատասխան ծրագրերը կոչված են համակողմանիորեն սատարելու սփյուռքահայ կրթօջախների գործունեությանը, ապահովելու արդյունավետ համագործակցություն գիտակրթական ոլորտում՝ դրանով իսկ պայմաններ ձևավորելով համահայկական ներուժի համախմբման և ռացիոնալ օգտագործման նպատակային խնդիրների լուծման համար:

Միջնաժամկետ հատվածի գերակայություններն են՝ սփյուռքահայ կրթօջախների գործունեությանն ուղղված օժանդակության ծրագրերի ընդլայնումը, գիտակրթական կապերի ամրապնդումը և սփյուռքում հայագիտության զարգացման ապահովումը:

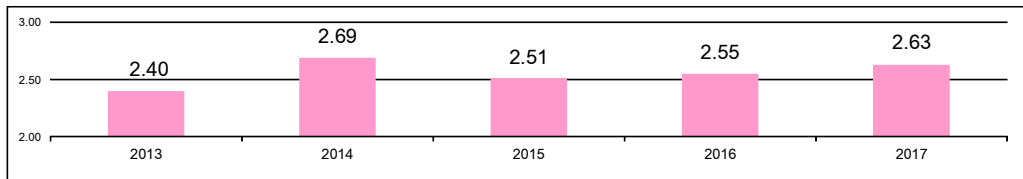
7.1.3 ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

Կրթության բնագավառի պետական ֆինանսավորման ծավալների աճը և վիճակի բարելավումը դիտվելու է որպես առաջնահերթ խնդիր նաև ՀՀ 2015-2017 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի ողջ ժամանակահատվածում:

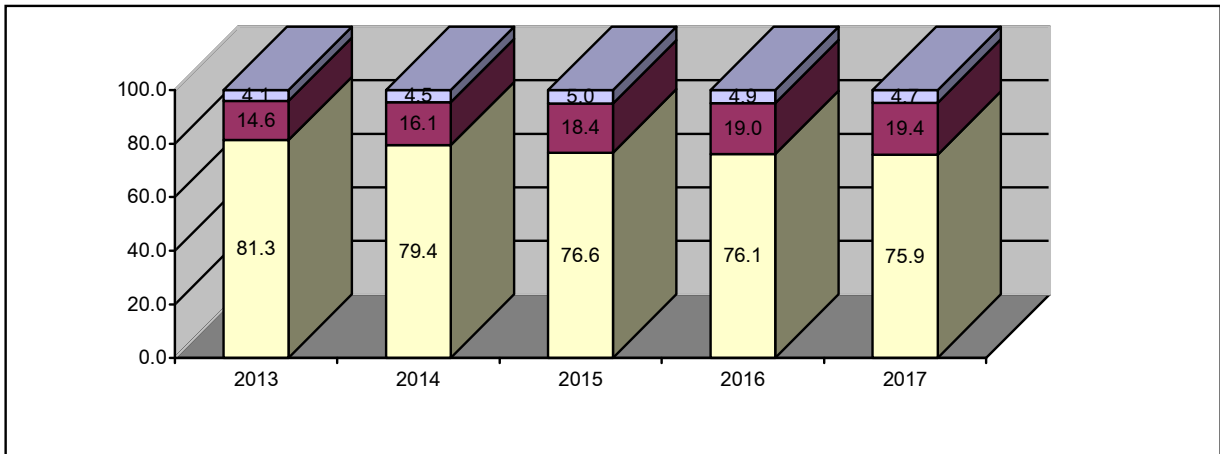
2015-2017 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով կրթության ոլորտի գծով (ներառյալ հիմնանորոգման, վարկային ծրագրի գծով ծախսերը, առանց պետական կառավարման ապարատի պահպանման ծախսերի) նախատեսվել են ծախսեր՝ 2015 թվականին՝ 126698.0 մլն, 2016 թվականին՝ 140779.6 մլն և 2017 թվականին՝ 159610.8 մլն դրամի չափով (<< 2014-2016 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով 2015 թվականին նախատեսվել էին ծախսեր՝ 133890.5 մլն, 2016 թվականին՝ 150275.4 մլն դրամի չափով):

2015-2017 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով կրթության ոլորտին պետական բյուջեով նախատեսված ծախսերը 2015 թվականին կկազմեն ՀՆԱ-ի 2.51 %-ը, 2016 թվականին՝ 2.55 %-ը և 2017 թվականին՝ 2.63 %-ը:

Գծանկար 7. 1. Պետական բյուջեի ծախսերի ծրագրային ցուցանիշները կրթության բնագավառում 2013-2017 թվականներին (%-ը ՀՆԱ-ում)

Գծանկար 7.2. Կրթության բնագավառում պետական ծախսերը 2013-2017 թվականներին՝ գործառական դասակարգմամբ (%՝ բնագավառի ընդհանուր ծախսերի նկատմամբ)

Հանրակրթական ծրագրեր   Մասնագիտական կրթական ծրագրեր   Այլ

Ծանոթություն. Հանրակրթական ծրագրերը ներառում են տարրական, հիմնական և միջնակարգ (լրիվ) ընդհանուր կրթությունը (հանրակրթական ուսուցում, նախադպրոցական կրթություն, ներառական կրթություն, հատուկ կրթություն և այլն), ինչպես նաև հանրակրթական ծրագրերի իրականացմանն օժանդակության շրջանակներում նախատեսված մի շարք ծրագրեր: Մասնագիտական կրթական ծրագրերը ներառում են նախնական մասնագիտական /արհեստագործական/, միջին մասնագիտական, բարձրագույն և հեղուրուհական մասնագիտական կրթության ծրագրերը, ինչպես նաև նշված ծրագրերի իրականացմանն օժանդակող մի շարք ծրագրեր:

Աղյուսակ 7. 2. Կրթության ոլորտի պետական ծախսերը 2013-2017 թվականներին՝ ըստ ուղղությունների
(մլն դրամ)

Խմբերի անվանումը	ՀՀ 2013 թվականի պետական բյուջե (փաստ)	ՀՀ 2014 հաստատված պետական բյուջե	ըստ ՀՀ 2015-2017 թվականների ՄԺԾԾ-ի		
			2015	2016	2017
ԸՆԴԱՄԵՆԸ ԾԱԽՍԵՐ՝	102393.8	127203.5	126698.0	140779.6	159610.8
01,02 Նախադպրոցական և տարրական ընդհանուր կրթություն, Միջնակարգ ընդհանուր կրթություն	71915.5	78027.4	82792.3	90936.7	102740.9
03. Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթություն	6167.3	8697.8	11324.3	13640.0	16888.8
04. Բարձրագույն կրթություն	7880.4	9726.3	11343.3	12484.1	13356.8
05. Ըստ մակարդակների չդասակարգվող կրթություն	3887.8	4863.1	5687.1	6122.9	6779.6
06. Կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայություններ	12542.8	25888.9	15551.0	17595.9	19844.7

Ծրագրային ժամանակահատվածի վերջում, կրթության ոլորտի ծախսերի կառուցվածքում ընթացիկ ծախսերին բաժին կընկնի ընդհանուր մասհանումների 92.1%-ը, իսկ կապիտալ ծախսերին՝ 7.9%-ը՝ 2014 թվականի, համապատասխանաբար, 85.2 և 14.8%-ի դիմաց: Ընթացիկ ծախսերում գերակշռող մասը կազմում են աշխատավարձերին ուղղվող վճարները. 2017 թվականին՝ շուրջ 76.4%՝ 2014 թվականի 66.9%-ի դիմաց:

2015 թվականի հուլիսի 1-ից բազային աշխատավարձը հաշվարկվել է նվազագույն աշխատավարձի 91%-ի չափով (66.1 հազար դրամ), իսկ 2016-2017 թվականների յուրաքանչյուր տարվա հուլիսի 1-ից՝ նվազագույն աշխատավարձի չափով: Նշվածով պայմանավորված՝ հանրակրթական, հատուկ, մասնագիտացված հանրակրթական հաստատությունների մանկավարժական անձնակազմի միջին ամսական հաշվարկային աշխատավարձը 2016 թվականի հուլիսի 1-ից հաշվարկվել է 182.5 հազար դրամով, 2017 թվականի հուլիսի 1-ից՝ 197.8 հազար դրամով՝ 2015 թվականի 152.1 հազար դրամի դիմաց: Ոլորտի կազմակերպությունների (բացառությամբ վերոնշված հաստատությունների մանկավարժական անձնակազմի) վարչական և մանկավարժական աշխատողների, հաշվապահների միջին ամսական հաշվարկային աշխատավարձը 2016 թվականի հուլիսի 1-ից հաշվարկվել է 158.7 հազար դրամով, 2017 թվականի հուլիսի 1-ից՝ 172.0 հազար դրամով՝ 2015 թվականի՝ 132.3 հազար դրամի դիմաց, իսկ ուսումնաստանողակ և սպասարկող անձնակազմի միջին ամսական հաշվարկային աշխատավարձը 2016 թվականի հուլիսի 1-ից հաշվարկվել է 91.3 հազար դրամով, 2017 թվականի հուլիսի 1-ից՝ 98.9 հազար դրամով՝ 2015 թվականի՝ 76.1 հազար դրամի դիմաց: Բուհերում աշխատողների աշխատավարձերը հաշվարկվել են՝ հիմք ընդունելով 2015-2017 թվականներին հանրապետությունում սահմանվող նվազագույն աշխատավարձի չափը:

Աղյուսակ 7. 3 Կրթության ոլորտի պետական ծախսերը 2015-2017 թվականներին՝ ըստ գոյություն ունեցող և նոր ծրագրերի

(մլն դրամով)

	2015թ.	2016թ.	2017թ.
Գոյություն ունեցող պարտավորությունների ընդհանուր ծախսերը	126596.6	140664.9	159479.6
Նոր նախաձեռնությունների ընդհանուր ծախսերը	101.4	114.7	131.2
ԸՆԴԱՄԵՆԸ	126698.0	140779.6	159610.8

Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը

Հանրակրթական ծրագրեր

2015-2017 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով նախատեսվող կրթության ոլորտի ծախսերի աճի հիմնական մասը կուղղվի հանրակրթության ոլորտին, որը հնարավոր

րություն կտա ապահովելու համակարգի արդյունավետության բարձրացման ուղղությամբ ձեռնարկվող միջոցառումների շարունակումը:

2015 թվականին նախադպրոցական և տարրական ընդհանուր կրթության, միջնակարգ ընդհանուր կրթության, ինչպես նաև հանրակրթական ծրագրերի իրականացմանն օժանդակության շրջանակներում նախատեսված մի շարք ծրագրերի գծով ծախսերը 2014 թվականի նկատմամբ կնվազեն 4.0%-ով և կկազմեն 97020.1 մլն դրամ կամ կրթության ընդհանուր պետական ծախսերի 76.6%-ը: 2016 թվականին նշված ծրագրերի գծով ծախսերը 2015 թվականի նկատմամբ կաճեն 10.4%-ով և կկազմեն 107088.6 մլն դրամ կամ կրթության ընդհանուր պետական ծախսերի 76.1%-ը, իսկ 2017 թվականին՝ 2016 թվականի նկատմամբ ծախսերը կաճեն 13.1%-ով՝ կազմելով 121120.9 մլն դրամ կամ կրթության ընդհանուր պետական ծախսերի 75.9%-ը:

2015-2017 թվականներին, աշխատավարձերի գծով լրացուցիչ միջոցների նախատեսմամբ պայմանավորված, ծախսերն աճել են, ըստ տարիների՝ 4661.2 ; 8041.2 և 11717.6 մլն դրամի չափով: Այն պայմանավորված է ինչպես աշխատավարձերի բարձրացման գծով գումարների նախատեսմամբ, այնպես էլ սովորողների թվաքանակների փոփոխություններով:

Ծրագրային ժամանակահատվածի վերջում աշխատավարձին ուղղվող միջոցները կկազմեն հանրակրթության ոլորտում ընթացիկ ծախսերի շուրջ 84.3%-ը :

«Դպրոցականների ամառային հանգստի կազմակերպում» ծրագրի գծով ծախսերը 2015-2017 թվականներին կաճեն, համապատասխանաբար՝ 75.1; 23.7 և 11.9 մլն դրամով: «Դպրոցահասակ երեխաներին սննդով ապահովում» ծրագրի գծով ծախսերը 2015 և 2017 թվականներին կաճեն, համապատասխանաբար, 573.7 և 9.0 մլն դրամով, իսկ 2016 թվականին կնվազեն 85.4 մլն դրամով: Միաժամանակ, կրթական օբյեկտների հիմնանորոգման և շինարարության գծով ծախսերը 2015 թվականին կնվազեն 8276.0 մլն դրամով, իսկ 2016-2017 թվականներին՝ կաճեն, համապատասխանաբար, 1000.0 և 1285.0 մլն դրամով: Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող կրթության վարկային ծրագրի գծով ծախսերը 2015 թվականին կնվազեն 1212.8 մլն դրամով, իսկ 2016-2017 թվականներին՝ կաճեն, համապատասխանաբար, 940.7 և 877.0 մլն դրամով:

Ծրագրային ժամանակահատվածի վերջում մեկ աշակերտի հաշվով ծախսերը 2014 թվականի համապատասխան ցուցանիշի համեմատ կաճեն 9.7 տոկոսով (դպրոցահասակ երեխաների թիվը 2015-2017 թվականներին կկազմի, ըստ տարիների, համապատասխանաբար՝ 371.6; 384.2 և 394.8 հազար՝ 2014 թվականի 361.5 հազարի դիմաց):

Աղյուսակ 7.4. Մեկ աշակերտի հաշվով պետական ծախսերը հանրակրթության ոլորտում

	2014	2015	2016	2017
Ինդեքս (2014թ. = 100)	100.0	93.4	99.7	109.7
Հուշագրային հոդվածներ				
Աշակերտների թվաքանակը (2014թ. = 100)	100.0	102.8	106.3	109.2
Պետական ծախսերը հանրակրթության ոլորտում (2014թ. = 100)	100.0	96.0	106.0	119.9

• Միջնաժամկետ հատվածում՝ հանրակրթության բնագավառում կշարունակվեն նաև բարեփոխումները, որոնց գլխավոր ուղղություններից է կրթության բովանդակության արդիականացումը: Մասնավորապես, 2015-2017 թվականներին մանկավարժական պարբերականների, ուսումնական ծրագրերի, ձեռնարկների տպագրության նպատակով պետական բյուջեից յուրաքանչյուր տարի կհատկացվի, շուրջ 280.0 մլն դրամ :

• Պետությունը շարունակելու է տարրական դասարանների աշակերտներին, ինչպես նաև սոցիալապես անապահով ընտանիքների երեխաներին անվճար դասագրքերով ապահովելու քաղաքականությունը: Տարրական դասարանների աշակերտներին դասագրքերով (ներառյալ շախմատի դասագրքերն ու խնդրագրքերը, օտար լեզվի և երաժշտության դասագրքերը) ապահովելու նպատակով 2015-2017 թվականներին նախատեսվել է, յուրաքանչյուր տարի՝ 969.1 մլն դրամ, սոցիալապես անապահով ընտանիքների երեխաներին անվճար դասագրքերով ապահովելու նպատակով՝ յուրաքանչյուր տարի՝ 120.0 մլն դրամ :

Կշարունակվի ուսուցիչների վերապատրաստման գործընթացը, կրթության բովանդակային և մեթոդական սպասարկումը, որի նպատակով պետական բյուջեից 2015-2017 թվականներին նախատեսվում է հատկացնել, ըստ տարիների՝ 504.5; 506.5 և 510.2 մլն դրամ (յուրաքանչյուր տարի կվերապատրաստվի շուրջ 8.0 հազար ուսուցիչ):

2015-2017 թվականներին «Ատեստավորման միջոցով որակավորում ստացած ուսուցիչներին հավելավճարների տրամադրում» ծրագրի գծով նախատեսվել է՝ համապատասխանաբար, 52.0; 57.2 և 65.0 մլն դրամ (յուրաքանչյուր տարի հավելավճար կտրամադրվի 285 ուսուցիչ):

Նախատեսվել են միջոցներ հանրապետության 1393 դպրոցների ինտերնետային ցանցի սպասարկման և համակարգչային սարքավորումների պահպանման, շարժական ինտերնետային կայանի շահագործման, Մայքրոսոֆթի համակարգչային ծրագրերի արտոնագրման նպատակով: Նշված աշխատանքների իրականացման համար նախատեսվում է հատկացնել, ըստ տարիների՝ 861.0; 862.1 և 864.1 մլն դրամ:

Զգալի միջոցներ են նախատեսվել քննությունների թեստերի, ուղեցույցերի մշակման, ավարտական քննությունների անցկացման գծով (շրջանավարտների թիվը նախատեսվել է, ըստ տարիների՝ 24.6; 24.0 և 21.6 հազար՝ 2014 թվականի 24.7 հազարի դիմաց), TIMSS միջազգային ստուգատես-հետազոտությանը Հայաստանի Հանրապետության մասնակցության վճարի (յուրաքանչյուր տարի 37.5 հազար դոլարին և 37.5 հազար եվրոյին համարժեք դրամ), 2015 թվականին TIMSS միջազգային ստուգատեսի հիմնական փուլի անցկացման ծախսերի գծով՝ 10.6 մլն դրամի չափով: Գնահատման և թեստավորման ծառայությունների գծով նախատեսվել է՝ ըստ տարիների 418.0; 406.9 և 398.7 մլն դրամ:

«Հ հեռավոր, սահմանամերձ, լեռնային և բարձրլեռնային բնակավայրերի պետական հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների ուսուցիչների պակասը լրացնելու նպատակով կշարունակվեն ՀՀ մարզերը մանկավարժական կադրերով համալրելու աշխատանքները, որի նպատակով յուրաքանչյուր տարի նախատեսվել է 63.2 մլն դրամ :

Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2012 թվականի դեկտեմբերի 27-ի նիստի N52 արձանագրային որոշմամբ հավանության արժանացած «Կայուն դպրոցական սնունդ» ծրագրի հայեցակարգի, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության 2013 թվականի օգոստոսի 22-ի նիստի N33 արձանագրային որոշմամբ հավանության արժանացած «Կայուն դպրոցական սնունդ» ծրագրի ռազմավարության և փորձնական ծրագրի համաձայն՝ կշարունակվեն ջանքերը դպրոցական սննդի համակարգի ներդրման ուղղությամբ: Այս նախաձեռնության շրջանակներում կիրականացվեն փորձնական ծրագրեր Հայաստանի Հանրապետության երեք՝ Վայոց ձորի, Սյունիքի և Արարատի մարզերում, իսկ փորձնական ծրագրերի արդյունքների հիման վրա նույն մարզերում կներդրվի «Կայուն դպրոցական սնունդ» ծրագիրը: 2015 թվականին ծրագրում կընդգրկվեն նշված 3 մարզերի հանրակրթական դպրոցների տարրական դասարաններում և դպրոցին նախապատրաստման խմբերում (նախակրթարաններում) ընդգրկված բոլոր երեխաները՝ շուրջ 22.6 հազար: ՀՀ կառավարության կողմից դպրոցական սննդի համար ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվող ֆինանսավորումը 2015-2017 թվականներին կկազմի, ըստ տարիների՝ 700.2; 614.7 և 623.8 մլն դրամ: Ընդ որում, նշված գումարների շրջանակներում ՀՀ Արարատի և Սյունիքի մարզերում դպրոցական ճաշարանների ստեղծման նպատակով 2015 թվականին կհատկացվի 119.8 մլն դրամ, իսկ 2016 թվականին ՀՀ Վայոց ձորի մարզում դպրոցական փոփ ստեղծման նպատակով՝ 9.1 մլն դրամ: Միաժամանակ, կշարունակվի ՄԱԿ-ի Պարենի համաշխարհային ծրագրի կողմից տրամադրվող համաֆինանսավորումը, որի շրջանակներում դպրոցական սննդի ծրագրում կընդգրկվեն հանրապետության մնացած մարզերի 800 դպրոցների տարրական դասարաններում և դպրոցին նախապատրաստման խմբերում (նախակրթարաններում) ընդգրկված, ընդհանուր թվով, շուրջ 67 հազար սովորողներ:

Միջնաժամկետ հատվածում պետական բյուջեից միջոցներ կնխատեսվեն բոլոր մարզերում, բացառությամբ Երևան քաղաքի, ավագ նախադպրոցական տարիքի երեխաների կրթության գծով: 2015-2017 թվականներին «Նախադպրոցական կրթություն» ծրագրի գծով նախատեսվել է՝ ըստ տարիների 638.1; 697.0 և 769.6 մլն դրամ՝ ավագ նախադպրոցական տարիքի, համապատասխանաբար, 5.9; 6.1 և 6.2 հազ. երեխաների կրթության գծով:

Կրթական օբյեկտների հիմնանորոգման և շինարարության գծով 2015-2017 թվականներին նախատեսվում է հատկացնել, ըստ տարիների՝ 6715.0; 7715.0; 9000.0 մլն դրամ, կամ՝ ընդամենը 23430.0 մլն դրամ:

Միջնաժամկետ հատվածում ներառական կրթություն կիրականացվի հանրապետության 111 հանրակրթական դպրոցներում, որոնցում ընդգրկված կլինեն կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող, ըստ տարիների՝ շուրջ 3.5; 4.0 և 4.7 հազար երեխաներ: Միաժամանակ, փորձնական կարգի իրականացման շրջանակներում, Տավուշի մարզի 14 հանրակրթական դպրոցներում կկազմակերպվի կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող 332 երեխաների ուսուցում:

Մասնագիտական կրթական ծրագրեր

Մասնագիտական կրթական ծրագրերի (նախնական մասնագիտական /արհեստագործական/, միջին մասնագիտական, բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության ծրագրեր, ինչպես նաև նշված ծրագրերի իրականացմանն օժանդակող մի շարք ծրագրեր) գծով ծախսերը 2015 թվականին 2014 թվականի նկատմամբ աճել են 14.3%-ով՝ կազմելով 23339.4 մլն դրամ կամ կրթության ընդհանուր պետական ծախսերի 18.4%-ը: 2016 թվականին ծախսերը 2015 թվականի նկատմամբ կաճեն 14.6%-ով՝ կազմելով 26748.4 մլն դրամ, կամ կրթության ընդհանուր պետական ծախսերի 19.0%-ը, իսկ 2017 թվականին ծախսերը 2016 թվականի նկատմամբ կաճեն 15.4%-ով՝ կազմելով 30874.0 մլն դրամ, կամ կրթության ընդհանուր պետական ծախսերի 19.4%-ը:

Միջնաժամկետ հատվածում միջոցների ավելացումը հիմնականում պայմանավորված է աշխատավարձերի գծով լրացուցիչ ծախսերի նախատեսմամբ, ըստ տարիների՝ համապատասխանաբար, 3725.6; 2943.4 և 3853.0 մլն դրամի չափով: Այն պայմանավորված է՝ ինչպես աշխատավարձերի բարձրացման գծով գումարների նախատեսմամբ, այնպես էլ սովորողների թվաքանակների փոփոխություններով: Մասնավորապես.

Սովորողների թվաքանակի ավելացումը հիմնականում պայմանավորված է քոլեջներում ընդունելության անվճար տեղերի ավելացմամբ (ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մայիսի 19-ի N 511-Ա որոշմամբ հավանություն ստացած՝ ՀՀ կառավարության ծրագրով նախատեսվում է

երաշխավորված նվազագույն իննամյա կրթությունից անցում կատարել երաշխավորված անվճար տասներկուամյա (ներառյալ մասնագիտական) կրթությանը):

Օրդինատորների կրթաթոշակի չափը նախատեսվել է 2015-2017 թվականներին հանրապետությունում սահմանվող նվազագույն աշխատավարձի չափով, որով պայմանավորված՝ ծախսերն աճել են, յուրաքանչյուր տարի՝ 9.9 մլն դրամի չափով :

Միջնաժամկետ հատվածում սոցիալապես անապահով ուսանողների ուսման վարձի փոխհատուցման գծով ծախսերն աճել են, ըստ տարիների՝ 282.5; 315.7 և 83.1 մլն դրամի չափով (նշված նպատակով 2015-2017 թվականներին նախատեսվել է, համապատասխանաբար՝ 703.6; 1019.3 և 1102.4 մլն դրամ՝ 2014 թվականի 421.1 մլն դրամի դիմաց, համաձայն ՀՀ կառավարության 2012 թվականի հոկտեմբերի 10-ի N 1323-Ն որոշման): Բուհական կրթության գծով հաշվարկներում մեկ ուսանողի ուսման ծախսերը (առանց արտոնություն ունեցող ուսանողների վարձավճարի փոխհատուցման գծով ծախսերի) 2015-2017 թվականներին կհասցվեն, ըստ տարիների՝ 597.1; 634.4 և 686.1 հազար դրամի՝ 2014 թվականի 561.7 հազար դրամի դիմաց:

Միաժամանակ, 2015 թվականին ծախսեր չեն նախատեսվել 2014 թվականին իրականացվող՝ «Մասնագիտական կրթության և ուսուցման (ՄԿՈԻ) բարեփոխման շարունակություն և զբաղվածության հայեցակարգի մշակում» ծրագրի շրջանակներում նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների հիմնանորոգում» ծրագրի գծով՝ 1226.8 մլն դրամի չափով:

Այլ ծրագրեր

2015 թվականին այլ ծրագրերի (Արտադպրոցական դաստիարակություն, Լրացուցիչ կրթություն, կրթական այլ ընթացիկ ծրագրեր) գծով ծախսերը 2014 թվականի նկատմամբ կաճեն 9.1%-ով և կկազմեն 6237.1 մլն դրամ կամ կրթության ընդհանուր պետական ծախսերի 5.0%-ը, 2016 թվականին ծախսերը 2015 թվականի նկատմամբ կաճեն 9.5%-ով՝ կազմելով 6827.9 մլն դրամ կամ կրթության ընդհանուր պետական ծախսերի 4.9%-ը, իսկ 2017 թվականին ծախսերը 2016 թվականի նկատմամբ կաճեն 9.6%-ով՝ կազմելով 7484.6 մլն դրամ, կամ կրթության ընդհանուր պետական ծախսերի 4.7%-ը:

2015-2017 թվականներին ծախսերի աճը հիմնականում պայմանավորված է աշխատավարձերի բարձրացման գծով լրացուցիչ միջոցների նախատեսմամբ: Միաժամանակ, լրացուցիչ կրթական հաստատությունների գծով ծախսերի հաշվարկում դասախոսական 1 ժամի արժեքը 2015-2017 թվականներին հաշվարկվել է, ըստ տարիների՝ 2900; 3190 և 3625 դրամով՝ 2014 թվականի 2760 դրամի դիմաց:

Լրացուցիչ կրթական հաստատությունների գծով ծախսերում հաշվի է առնվել նաև վերապատրաստման, վերաորակավորման ինստիտուտներում և մասնագիտական դասընթացներում վերապատրաստվողների թվաքանակների փոփոխությունը:

Նոր նախաձեռնություններին առնչվող ծրագրեր

Նոր նախաձեռնությունների գծով 2015-2017 թվականներին նախատեսվել է, համապատասխանաբար՝ 101.4; 114.7 և 131.2 մլն դրամ: Մասնավորապես.

«Նախադպրոցական կրթության ոլորտում վարչական (տեղեկատվական) ռեգիստրների վարման և դրանցից տեղեկատվության ստացման համակարգի ներդրում» ծրագրի գծով 2016 թվականին նախատեսվել է 9.0 մլն դրամ, 2017 թվականին՝ 19.8 մլն դրամ:

Նախաձեռնության համար հիմք է հանդիսանում Միավորված ազգերի կազմակերպության կրթական ծրագրերի նոր դասակարգչի՝ ISCED 2011 ներդրման շրջանակներում նախադպրոցական կրթական ծրագրերի իրացման վերաբերյալ ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի վիճակագրության ինստիտուտի վիճակագրական համապատասխան տվյալների հավաքագրումը, որի համար անհրաժեշտություն է առաջանում նախադպրոցական կրթության ոլորտի կառավարման համակարգի վարչական նոր ռեգիստրների վարումը և շահագործման ապահովումը:

«Ռազմահայրենասիրական դաստիարակության ռազմավարության իրականացում» ծրագրի գծով 2015-2017 թվականներին նախատեսվել է, ըստ տարիների, 61.4; 65.7 և 71.4 մլն դրամ:

Ծրագրի շրջանակներում աջակցություն կտրամադրվի «Պատանի երկրապահ» ակումբի աշխատանքներին: Ակումբն ունի 72 ստորաբաժանումներ ՀՀ ամբողջ տարածքում, որոնցում ընդգրկված են 8-18 տարեկան տղաներ և աղջիկներ: Ակումբն զբաղվում է պատանիների ռազմահայրենասիրական դաստիարակությամբ, կրակային, շարային, մարտավարական պատրաստությամբ: Պատանիներն ուսուցանվում են ՀՀ զինված ուժերի կանոնադրքերի համաձայն, որն էլ նպաստում է նրանց նախապատրաստմանը՝ զինվորական ծառայությանը:

«Աջակցություն «Դպրոց-կենտրոնների միություն» իրավաբանական անձանց միության գործունեությանը» ծրագրի գծով 2015-2017 թվականներին, յուրաքանչյուր տարվա համար, նախատեսվել է 40.0 մլն դրամ:

«Դպրոց-կենտրոնների միության» գործունեության ընթացքում ՀՀ-ում գործող դպրոցների միջև ստեղծվել է համագործակցության ցանց, որը հնարավորություն է ընձեռել ՀՀ տարբեր մարզերի դպրոցներում առկա առաջավոր փորձի փոխանակման և նորարարությունների ներդրման համար: Դպրոց-կենտրոնները, որոնք համարվում են նորարարական, փորձարարական և մեթոդական կենտրոններ, ավելի ակտիվ գործունեություն են ծավալում իրենց համայնքներում: Միությունն իր աշխատանքային գործունեության ընթացքում կազմակերպել է

ամենամսյա մասնագիտական հավաքներ՝ նվիրված հիմնական և ավագ դպրոցների տնօրենների, փոխտնօրենների, դպրոցների սոցիալական աշխատողների, մեթոդական միավորումների նախագահների, դասղեկների, ուսուցիչների և այլ մասնագիտական խմբերի աշխատանքային գործունեության բարելավմանը:

Տարածքային զարգացմանն առնչվող ծրագրեր

Տարածքային զարգացման անհամաչափության հաղթահարումը կարևոր է երկրի ներուժն առավելագույնս արդյունավետ օգտագործելու, ինչպես նաև երկրի կայուն ու անվտանգ առաջընթացի համար:

Միջնաժամկետ հատվածում կրթության ոլորտում իրականացվող ծրագրերը կնպաստեն տարածքային զարգացման ընդհանուր նպատակների և գերակայությունների իրագործմանը, համահունչ են ՀՀ կառավարության համապատասխան որոշումներով հաստատված՝ ՀՀ մարզերի սոցիալ-տնտեսական զարգացման քառամյա ծրագրերին, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության 2011 թվականի հունիսի 30-ի՝ «Հայաստանի Հանրապետության տարածքային զարգացման հայեցակարգին հավանություն տալու մասին» N 25 արձանագրային որոշման, ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մայիսի 19-ի N 511-Ա որոշմամբ հավանություն ստացած՝ ՀՀ կառավարության ծրագրի դրույթներին:

Մասնավորապես. ՀՀ տարբեր տարածքներում նախադպրոցական կրթական ծառայությունների մատչելիությունն ապահովելու նպատակով ներդրվել են նախադպրոցական կրթության կազմակերպման այլընտրանքային մոդելներ: Նախադպրոցական ծրագրերի իրականացման շարունակականության ապահովման նպատակով 2011 թվականին պետական բյուջեում նախատեսվել են միջոցներ ավագ նախադպրոցական տարիքի երեխաների մեկամյա կրթության կազմակերպման ընթացիկ ծախսերի մասով՝ ելնելով ըստ աշակերտների թվի ֆինանսավորման բանաձևով մեկ սովորողին ընկնող տարեկան գումարի չափից: 2014 թվականից ՀՀ պետական բյուջեից նախադպրոցական կրթության գծով համապատասխան միջոցներ հատկացվում են ՀՀ բոլոր մարզերին, բացառությամբ Երևան քաղաքի: Ծրագրում առաջնայնությունը տրվում է աղքատ ընտանիքներին և այն համայնքներին, որտեղ նախադպրոցական հաստատություններ չեն գործում:

Կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների կրթության մատչելիության ապահովման նպատակով իրականացվում է ներառական կրթություն: Ներկայումս ներառական կրթություն իրականացվում է հանրապետության մարզերի (բացառությամբ Տավուշի մարզի) ընդհանուր թվով 101 հանրակրթական դպրոցներում, որտեղ ընդգրկված են 2612 երեխաներ: 2015 թվականին ներառական կրթություն իրականացնող դպրոցների ցանկը

կընդլայնվի 10-ով: Ներառական դպրոցների ցանցի զարգացման համար բավարար հիմքեր ստեղծելու նպատակով Տավուշի մարզում 2011 թվականից փորձարկվում է հանրակրթական դպրոցներում կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների կրթության կազմակերպման համար անհրաժեշտ ֆինանսավորման կարգը:

«Վ մարզերը մանկավարժական կադրերով համալրելու նպատակով փոխհատուցում է տրվում «Հ հեռավոր, սահմանամերձ, լեռնային և բարձր լեռնային բնակավայրերի պետական հանրակրթական դպրոցներ գործուղվող մանկավարժներին՝ ճանապարհածախսի, բնակարանի վարձի և կեցության ծախսերի համար: Միջնաժամկետ հատվածում, «Վ մարզերից ստացված հայտերի հիման վրա, կշարունակվի գործուղվող մանկավարժներին փոխհատուցումների տրամադրումը:

Հանրակրթական դպրոցների մանկավարժներին և դպրոցահասակ երեխաներին տրանսպորտային ծառայությունների մատուցման գծով 2015-2017 թվականներին շարունակվելու են այդ նպատակով պետական բյուջեից տրվող հատկացումները՝ «Արագածոտնի, Գեղարքունիքի, Լոռու, Շիրակի, Սյունիքի, Վայոց ձորի և Տավուշի մարզերին:

«Վ կառավարության 2013 թվականի օգոստոսի 22-ի նիստի N33 արձանագրային որոշմամբ հավանության արժանացած «Կայուն դպրոցական սնունդ» ծրագրի ռազմավարության և փորձնական ծրագրի համաձայն՝ 2014 թվականից կներդրվի կայուն դպրոցական սննդի համակարգը: 2014 թվականից նշված համակարգում կընդգրկվեն «Վ Վայոց ձորի և Սյունիքի մարզերի, իսկ 2015 թվականից՝ նաև Արարատի մարզի հանրակրթական դպրոցների տարրական դասարաններում և դպրոցին նախապատրաստման խմբերում (նախակրթարաններում) ընդգրկված բոլոր երեխաները: Միաժամանակ, կշարունակվի ՄԱԿ-ի Պարենի համաշխարհային ծրագրի կողմից տրամադրվող համաֆինանսավորումը, որի շրջանակներում դպրոցական սննդի ծրագրում կընդգրկվեն հանրապետության մնացած մարզերի 800 դպրոցների տարրական դասարաններում և դպրոցին նախապատրաստման խմբերում (նախակրթարաններում) ընդգրկված, ընդհանուր թվով, շուրջ 67 հազար սովորողներ:

Հանրակրթության համակարգը համալրվում է տեղեկատվական հաղորդակցման տեխնոլոգիաներով, ընդլայնվել է Հայաստանի դպրոցների ինտերնետային ցանցը (ՀԴԻՑ): Ներկայումս ՀԴԻՑ-ում ընդգրկված է 1393 դպրոց: 2015-2017 թվականներին շարունակվելու են համակարգչային և ինտերնետային կապի ծառայությունների գծով պետական բյուջեից տրվող հատկացումները:

Միաժամանակ, շարունակվելու են հանրապետության ողջ տարածքում համընդհանուր բնույթ կրող կրթական ծրագրերը, մասնավորապես՝ տարրական, հիմնական և միջնակարգ ընդհանուր կրթության, նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագի-

տական կրթության, բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության, ինչպես նաև արտադպրոցական դաստիարակության ծրագրերը:

Միաժամանակ կրթության ոլորտում նախատեսվում է շարունակել և իրականացնել արտաքին աղբյուրներից ստացվող նպատակային վարկային միջոցներով հետևյալ ծրագիրը.

1. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող կրթության բարելավման ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2014-2018թթ.)

Ծրագրի նպատակներն են՝

1. Հանրակրթության ոլորտի հետագա բարելավում,
2. Մասնագիտական կրթության ուղղությամբ նորարարությունների խթանում:

Ծրագիրը կազմված է հետևյալ բաղադրիչներից.

Առաջին բաղադրիչ՝ - «Հանրակրթության որակի բարելավում», որը կազմված է չորս ենթաբաղադրիչներից.

1. Դպրոցին երեխաների պատրաստվածության բարձրացում և կրթության հավասար մեկնարկային հնարավորությունների ապահովում:
2. Աջակցություն միջնակարգ դպրոցի երրորդ աստիճանի զարգացմանը:
3. Հիմնական կրթական կազմակերպությունների կարողությունների հզորացումը՝ ապահովելով սովորողների ուսման և կրթական վերջնարդյունքի մշտադիտարկումը:
4. Աջակցություն կրթության որակի բարելավմանը՝ կրթակարգի և չափորոշիչների վերանայման միջոցով

Երկրորդ բաղադրիչ՝ - Աջակցություն Նորարարությունների մրցակցային հիմնադրամի զարգացմանը:

Երրորդ բաղադրիչ՝ - Ծրագրի կառավարում, մշտադիտարկում և գնահատում:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 2,267.1 մլն. դրամ, 2016 թվականին՝ 3,207.8 մլն. դրամ, 2017 թվականին՝ 4,084.8 մլն. դրամ:

7.2 ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

7.2.1 ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

1.1. Գիտության ոլորտի ընդհանուր նկարագիրը

Գիտության ոլորտում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակներն են հանրապետության գիտական և գիտատեխնիկական ներուժի զարգացումը, տնտեսության զարգացման նպատակով գիտության և տեխնիկայի նվաճումների ներդրման խրախուսումը, գիտության ժամանակակից ենթակառուցվածքի և տեղեկատվական ապահովման համակարգի զարգացումը, գիտության, կրթության և արտադրության, ինչպես նաև միջազգային գիտատեխնիկական համակարգին ինտեգրումը, հայագիտության զարգացմանը նպաստելը, գիտատեխնիկական մշակույթի զարգացումը և տարածումը:

Հանրապետությունում իրականացվող գիտական հետազոտությունների արդյունավետության բարձրացման և միջազգային արդի չափանիշներին համապատասխանող գիտական համակարգի ներդրման նպատակով վերջին տարիներին իրականացվել են մի շարք միջոցառումներ, որոնք նախատեսված են ՀՀ գիտության ոլորտի զարգացման ռազմավարությունով (հավանության է արժանացել ՀՀ կառավարության 2010 թվականի մայիսի 27-ի նիստի N 20 արձանագրային որոշմամբ) և ընդգրկված են ՀՀ գիտության ոլորտի զարգացման 2011-2015 թվականների ռազմավարական ծրագրում (հավանության է արժանացել ՀՀ կառավարության 2011 թվականի հունիսի 17-ի նիստի N 23 արձանագրային որոշմամբ): Մասնավորապես.

- Կարևորելով հայագիտության դերն ազգային ինքնության պահպանման գործում և ոլորտի հետազոտությունների արդյունավետությունը բարձրացնելու նպատակով ՀՀ կառավարության 2012 թվականի հունվարի 12-ի նիստի N 1 արձանագրային որոշմամբ հավանության է արժանացել Հայագիտության զարգացման հայեցակարգը, հայագիտության ոլորտի զարգացման 2012-2025 թվականների ռազմավարությունը, իսկ ՀՀ կառավարության 2012 թվականի դեկտեմբերի 6-ի N 1638-Ն որոշմամբ հիմնադրվել է Հայագիտական ուսումնասիրությունները ֆինանսավորող համահայկական հիմնադրամը:

- Ազգային ժողովի կողմից 2011 թվականի ապրիլի 14-ին ընդունվել է «Հայաստանի Հանրապետության գիտությունների ազգային ակադեմիայի մասին» ՀՀ օրենքը:

- Գիտական կազմակերպությունների ինքնուրույնության և ինքնավարության աստիճանի բարձրացման ու ժամանակակից մենեջմենթի ներդրման նպատակով ՀՀ կառավարության 2011 թվականի սեպտեմբերի 1-ի N 1301-Ն որոշմամբ «Ա. Ի. Ալիխանյանի անվան ազգային գիտական լաբորատորիա» ՊՈԱԿ-ը վերակազմավորվել է «Ա. Ի. Ալիխանյանի անվան ազգային գիտական լաբորատորիա (Երևանի ֆիզիկայի ինստիտուտ)» հիմնադրամի, իսկ ՀՀ կառավարության 2012

թվականի մայիսի 24-ի N 675-Ն որոշմամբ՝ հիմնադրվել է «Քենդլ» սինքրոտրոնային հետազոտությունների ինստիտուտ» հիմնադրամը:

- Համալսարանների ինքնավարության ընդլայնման և ձեռնարկատիրական գործունեության արդյունավետության բարձրացման նպատակով ՀՀ կառավարության 2012 թվականի հունիսի 14-ի N 872-Ն որոշմամբ «Հայաստանի պետական ագրարային համալսարան» ՊՈԱԿ-ը վերակազմավորվել է «Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարան» հիմնադրամի, իսկ ՀՀ կառավարության 2014 թվականի հունվարի 20-ի N 80-Ն որոշմամբ «Երևանի ճարտարապետության և շինարարության պետական համալսարան» ՊՈԱԿ-ը՝ «Ճարտարապետության և շինարարության Հայաստանի ազգային համալսարան» հիմնադրամի: Արդյունքում՝ 2014 թվականի մարտի դրությամբ հանրապետությունում գործում են պետական բյուջեից ֆինանսավորվող հինգ գիտահետազոտական կամ գիտակրթական կազմակերպություններ (վերոնշյալ չորսը և «Նորավանք» գիտակրթական հիմնադրամը), որոնք ունեն հիմնադրամի կազմակերպարավական ձևը:

- Հանրապետությունում ինովացիոն տնտեսության ձևավորման մեկնարկային ռազմավարության հայեցակարգում (հավանության է արժանացել ՀՀ կառավարության 2011 թվականի փետրվարի 17-ի նիստի N 6 արձանագրային որոշմամբ), որպես համակարգաստեղծ և միջավայր ձևավորող նախաձեռնություններ ներառված են գիտահետազոտական գերազանցության կենտրոններ՝ Ա. Ի. Ալիխանյանի անվան ազգային գիտական լաբորատորիան (Երևանի ֆիզիկայի ինստիտուտը), Ուռուցքաբանության գերազանցության հայկական կենտրոնը և «ՔԵՆԴԼ» նախագիծը:

- Միջազգային գիտական համագործակցության ընդլայնման նպատակով ՀՀ ԿԳՆ գիտության պետական կոմիտեի կողմից 2008-2013 թվականների ընթացքում ստորագրվել են համաձայնագրեր Ֆրանսիայի գիտական հետազոտությունների ազգային կենտրոնի, Ռուսաստանի հիմնարար հետազոտությունների ռուսաստանյան հիմնադրամի, Ռուսաստանյան հումանիտար գիտական հիմնադրամի, Բելառուսի գիտության պետական կոմիտեի, Հիմնարար հետազոտությունների բելառուսական հանրապետական հիմնադրամի, Գերմանիայի կրթության և հետազոտության դաշնային նախարարության, Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետության կրթության և տեխնոլոգիաների նախարարության, Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետության գիտությունների ակադեմիայի Շանհայի կիրառական ֆիզիկայի ինստիտուտի, Ռուսաստանի նոր տեխնոլոգիաների մշակման և առևտրայնացման կենտրոնի զարգացման հիմնադրամի, Աբդուս Սալամի անվան տեսական ֆիզիկայի միջազգային կենտրոնի (Իտալիա), Ռեյլատիվիստական աստղաֆիզիկայի միջազգային կենտրոն-ցանցի (Իտալիա՝ ՀՀ ԳԱԱ-ի հետ համատեղ), Ուկրաինայի գիտության, ինովացիայի ինֆորմատիզացիայի հարցերով պետական գործակալության հետ: Այդ համաձայնագրերի շրջանակներում, համաֆինանսավորման սկզբունքով, իրականացվում են հայ-ֆրանսիական (սկսած 2009 թվականից), հայ-բելառուսական (սկսած 2011 թվականից), հայ-ռուսական (սկսած 2012 թվականից) և հայ-գերմանական (սկսած 2013 թվականից) համատեղ

ծրագրեր: Միաժամանակ, շարունակվել է ֆինանսավորվել նաև միջազգային կառույցների կամ համագործակցությունների անդամակցությունը:

- Միջազգային գիտատեղեկատվական շտեմարաններից հանրապետության գիտական պետական կազմակերպությունների և բուհերի համար ազատ օգտվելու պայմանների ապահովման նպատակով ՀՀ ԿԳՆ գիտության պետական կոմիտեն 2010 թվականի նոյեմբերի 23-ին կնքել է համաձայնագիր «Springer Science and Media BV» ընկերության, իսկ 2012 թվականի սեպտեմբերի 15-ին՝ «Thomson Reuters» ընկերությունների հետ:

- Սկսած 2009 թվականից իրականացվում են գիտության ոլորտում երիտասարդ կադրերի ամրապնդմանն ուղղված ծրագրեր՝ երիտասարդ գիտաշխատողների (մինչև 35տ.) խմբերի հետազոտական նախագծերի, ասպիրանտների անհատական աջակցության և ֆիզիկայի բնագավառում արդի գիտական ներուժի ապահովման ծրագրերը:

- Սկսած 2010 թվականից ներդրվել է երիտասարդ գիտաշխատողների (մինչև 35տ.) հետազոտությունների աջակցության երկամյա ծրագիրը, իսկ սկսած 2011 թվականից՝ ասպիրանտների և երիտասարդ հայցորդների (մինչև 35տ.) անհատական խրախուսման ամենամյա ծրագիրը:

- Սկսած 2011 թվականից պայմանագրային (թեմատիկ) ֆինանսավորումը վերաձվել է դրամաշնորհայինի և թեմաների ընտրությունը կատարվում է մրցութային հիմունքներով՝ գիտական անկախ փորձաքննության հիման վրա:

- Սկսած 2011 թվականից իրականացվում են կիրառական արդյունքի ձեռքբերմանն ուղղված երկամյա ծրագրեր՝ տնտեսության մասնավոր հատվածի հետ համաֆինանսավորման սկզբունքով:

- 2013 թվականին ներդրվել է պետական գիտական ծրագրերում և թեմաներում ընդգրկված բարձր արդյունավետությամբ աշխատող գիտաշխատողների անհատական խրախուսման ամենամյա ծրագիրը:

- 2013 թվականին ներդրվել է գիտության ոլորտի ենթակառուցվածքների ու նյութատեխնիկական բազայի արդիականացման մրցութային ծրագիրը:

ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության գիտության պետական կոմիտեի իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ արդյուակ

Հ/հ	<u>Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Շահառուների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը</u>
1.	Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության հիմնարար և կարևորագույն նշանակություն ունեցող կիրառական հետազոտությունների ֆինանսավորում	Մրցութային կարգով ընտրված գիտական պետական կազմակերպություններ, պետական բարձրագույն և հետբուհական կրթական հաստատություններ	Ամբողջությամբ
2.	Գիտական և գիտատեխնիկական	Մրցութային կարգով ընտրված գիտական	Ամբողջությամբ

	գործունեության ենթակառուցվածքի պահպանման ու զարգացման ծրագրերի ֆինանսավորում, գիտական և (կամ) գիտատեխնիկական կենտրոնների, լաբորատորիաների ստեղծում	պետական կազմակերպություններ, պետական բարձրագույն և հետբուհական կրթական հաստատություններ	
3.	Ազգային արժեք ներկայացնող գիտական օբյեկտների պահպանման ֆինանսավորում	Գիտական պետական կազմակերպություններ, պետական բարձրագույն ուսումնական հաստատություններ	Ամբողջությամբ
4.	Միջազգային գիտական համագործակցության ֆինանսավորում	Գիտական պետական կազմակերպությունների, պետական բարձրագույն և հետբուհական կրթական հաստատությունների մրցութային կարգով ընտրված հետազոտական խմբեր	Հիսուն տոկոսով
5.	Ասպիրանտական և դոկտորանտական կրթաթոշակների, գիտական կադրերի պատրաստման գծով նպաստների տրամադրում	Հետբուհական կրթություն իրականացնող պետական կազմակերպությունների դիմորդներ, գիտական պետական կազմակերպություններում իրականացվող ասպիրանտական թեզերի դեկավարներ	Ամբողջությամբ
6.	Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության պայմանագրային (թեմատիկ) հետազոտությունների ֆինանսավորում	Գիտական կազմակերպությունների և բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների մրցութային կարգով ընտրված հետազոտական խմբեր	Ամբողջությամբ
7.	Պետական բյուջեի հաշվին իրականացվող գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության ծրագրերում ընդգրկված բարձր արդյունավետությամբ աշխատող գիտաշխատողներին հավելավճարի տրամադրում	Պետական բյուջեի ֆինանսավորմամբ իրականացվող ծրագրերում և թեմաներում ընդգրկված ու մրցութային կարգով ընտրված գիտաշխատողներ	Ամբողջությամբ
8.	Կիրառական արդյունքի ձեռքբերմանն ուղղված հետազոտությունների ֆինանսավորում	Գիտական կազմակերպությունների և բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների մրցութային կարգով ընտրված հետազոտական խմբեր	Յոթանասունհինգ տոկոսով
9.	Երիտասարդ գիտաշխատողների (մինչև 35տ.) հետազոտական ծրագրերի ֆինանսավորում	Գիտական կազմակերպությունների և բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների մրցութային կարգով ընտրված երիտասարդ գիտաշխատողների (մինչև 35տ.) հետազոտական խմբեր	Ամբողջությամբ
10.	Ասպիրանտների և երիտասարդ հայցորդների (մինչև 35տ.) անհատական աջակցության ֆինանսավորում	Գիտական կազմակերպությունների և բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների մրցութային կարգով ընտրված ասպիրանտներ և երիտասարդ հայցորդներ (մինչև 35տ.)	Ամբողջությամբ
11.	Գիտաժողովների, ամառային դպրոցների կազմակերպման	Մրցութային կարգով ընտրված գիտական պետական կազմակերպություններ, բարձրագույն ուսումնական հաստատություններ	Երեսունից- քառասուն տոկոս
12.	Օտարերկրյա պետություններում անցկացվող գիտաժողովների մասնակցության ֆինանսական աջակցության տրամադրում	Մրցութային կարգով ընտրված գիտական պետական կազմակերպությունների կամ բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների գիտաշխատողներ	Երեսունից- քառասուն տոկոս
13.	Պետական գիտական ծրագրերում և թեմաներում ընդգրկված	Պետական բյուջեի ֆինանսավորմամբ իրականացվող գիտական ծրագրերում և	Ամբողջությամբ

գիտաշխատողներին գիտական աստիճանի հավելավճարի տրամադրում	թեմաներում ընդգրկված գիտական աստիճան ունեցող գիտաշխատողներ	
---	--	--

1.2. Վերջին երկու տարիներին ոլորտի զարգացման միտումները

ՀՀ կառավարության 2010 թվականի մայիսի 27-ի նիստի N 20 արձանագրային որոշմամբ հավանության է արժանացել «Գիտության ոլորտի զարգացման ռազմավարությունը», որտեղ ամրագրվել է 2011-2020 թվականների գիտության ոլորտի հեռանկարային զարգացմանն ուղղված պետական քաղաքականության նպատակները և ուղղությունները:

Սկսած 2011 թվականից՝ իրականացվում է գիտական կազմակերպությունների ծրագրային ֆինանսավորում, այն է՝ ֆինանսավորվում է կոնկրետ ծրագիրը:

Գիտության ոլորտին պետական բյուջեով հատկացված ծախսերը (առանց պետական կառավարման մարմնի պահպանման ծախսերի) 2011-2013 թվականներին կազմել են համապատասխանաբար՝ 9433.1, 10088.1 և 11433.2 մլն դրամ՝ ՀՆԱ-ի 0.25, 0.25 և 0.27%:

Գիտության ոլորտի 2012-2013 թվականների պետական ֆինանսավորման ծավալների բաշխումն ըստ գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության ֆինանսավորման ձևերի՝ բերված է Աղյուսակ 1-ում:

Աղյուսակ 1. Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության պետական ֆինանսավորման 2012-2013 թվականների ծավալների բաշխումն ըստ ֆինանսավորման ձևերի:

Հ/Խ	Ֆինանսավորման ձև	2012թ. (մլն դրամ)	2013թ. (մլն դրամ)
1.	Բազային ֆինանսավորում, այդ թվում՝ գիտաշխատողներին գիտական աստիճանի համար տրվող հավելավճարներ	7860.9	8790.0
	Տեսակարար կշիռն ընդհանուրի մեջ (%)	77.92	76.88
2.	Պետական նպատակային- ծրագրային ֆինանսավորում	1364.7	1536.7
	Տեսակարար կշիռն ընդհանուրի մեջ (%)	13.53	13.44
3.	Պայմանագրային (թեմատիկ) հետազոտությունների ֆինանսավորում	862.5	1106.5
	Տեսակարար կշիռն ընդհանուրի մեջ (%)	8.55	9.68
Ընդամենը		10088.1	11433.2

Գիտության ոլորտի բյուջետային ֆինանսավորման 2012-2013 թվականների ծավալների բաշխումն ըստ գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության ծախսային ծրագրերի՝ բերված է Աղյուսակ 2-ում:

Աղյուսակ 2. Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության 2012-2013 թվականների պետական ֆինանսավորման ծավալների բաշխումն ըստ ծախսային ծրագրերի:

/h	Ծրագիրը	Ֆինանսավորման ծավալները /մլն դրամ/	
		2012թ.	2013թ.
1.	Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության բազային ֆինանսավորում	7860.9	8790.0
	այդ թվում՝		
1.1.	հիմնարար և կարևորագույն նշանակություն ունեցող կիրառական հետազոտություններ	157.1	10.8
1.2.	ենթակառուցվածքի պահպանում ու զարգացում	6612.4	7461.0
1.3.	գիտական կադրերի պատրաստման գծով նպաստների, ասպիրանտական և դոկտորանտական կրթաթոշակների տրամադրում	82.4	102.7
1.4.	ազգային արժեք ներկայացնող գիտական օբյեկտների պահպանում	588.9	774.4
1.5.	գիտաշխատողներին գիտական աստիճանի համար տրվող հավելավճարներ	420.0	441.0
2.	Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության նպատակային-ծրագրային ֆինանսավորում	1364.7	1536.7
3.	Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության պայմանագրային (թեմատիկ) ֆինանսավորում	862.5	1106.5
Ընդամենը		10088.1	11433.2

*) Հիմնարար և կարևորագույն նշանակություն ունեցող կիրառական հետազոտություններին հատկացված գումարի նվազումը պայմանավորված է նրանով, որ կիրառական արդյունքի ձեռքբերմանն ուղղված հետազոտությունների ծրագրերի 2013 թվականի մրցույթն անցկացվել է պայմանագրային (թեմատիկ) ֆինանսավորման շրջանակներում:

Հիմնարար և կարևորագույն նշանակություն ունեցող կիրառական հետազոտությունների ծրագրերը 2012 թվականին իրականացվել են 20, իսկ 2013 թվականի՝ 7 գիտական կազմակերպություններում:

Ենթակառուցվածքի պահպանման ու զարգացման ծրագրերի ֆինանսավորման ուղղությամբ 2012-2013 թվականներին շարունակվել է 2010 թվականին ներդրված նոր մոտեցումը, երբ այդ ծրագրերում ընդգրկվում է գիտահետազոտական բաղադրիչը, ինչը հնարավորություն է տալիս գիտական կազմակերպության ենթակառուցվածքի պահպանումը, արդիականացումն ու զարգացումը պայմանավորել բացառապես իրականացվող հետազոտություններով և մշակումներով, այդ թվում՝ նաև հիմնարար և կարևորագույն նշանակություն ունեցող կիրառական հետազոտություններով: Այդ ծրագրերը 2012 թվականին իրականացվել են 55, 2013 թվականին՝ 64 գիտական կազմակերպություններում:

2012-2013 թվականների ընթացքում ենթակառուցվածքի պահպանում ու զարգացում ծախսային ծրագրի շրջանակներում ֆինանսավորվել են նաև մի շարք այլ ծրագրեր, մասնավորապես.

Գիտության ոլորտի ենթակառուցվածքների ու նյութատեխնիկական բազայի արդիականացման ծրագիրը (համապատասխանաբար՝ 137.0 և 305.6 մլն դրամ): 2013 թվականին կազմակերպ-

վել է յուրաքանչյուրը մինչև 60.0 մլն դրամ արժողությամբ գիտական սարքավորումների ձեռքբերման մրցույթ՝ արտաբյուջետային միջոցների համաֆինանսավորման սկզբունքով:

Միջազգային երկկողմ գիտական համագործակցության մրցութային ծրագրերը՝ համաֆինանսավորման սկզբունքով (համապատասխանաբար՝ 97.3 և 128.9 մլն դրամ): 2012 թվականին ֆինանսավորվել են Բելառուսի հիմնարար հետազոտությունների հիմնադրամի հետ 17, Ռուսաստանի հումանիտար գիտությունների հիմնադրամի հետ 4 և Ֆրանսիայի գիտական հետազոտությունների ազգային կենտրոնի հետ 6 համատեղ ծրագրեր: 2013 թվականին այդ ծրագրերին ավելացել են նաև Ռուսաստանի հիմնարար գիտությունների հիմնադրամի ու Գերմանիայի կրթության և հետազոտությունների դաշնային նախարարության հետ իրականացվող համապատասխանաբար՝ 17 և 10 ծրագրերը:

Ֆրանսիայի գիտական հետազոտությունների ազգային կենտրոնի հետ համատեղ ստեղծած երկու լաբորատորիաների և մեկ գիտահետազոտական խմբի աշխատանքները (տարեկան 22.8 մլն դրամ): Լաբորատորիաները ստեղծվել են ՀՀ ԳԱԱ ֆիզիկական հետազոտությունների և ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտներում, իսկ համատեղ խումբը՝ ՀՀ ԳԱԱ երկրաբանական գիտությունների ինստիտուտում:

Սևծովյան միջկապ («Bleak Sea Interconnection, BSI») տարածաշրջանային նախագծի մասնակցությունը (համապատասխանաբար՝ 6.4 և 6.3 մլն դրամ): Նախագիծն իրականացվում է եվրոպական 7-րդ Շրջանակային Ծրագրի («FP7») համատեքստում և ուղղված է հարավկովկասյան երկրների ազգային գիտահետազոտական ու կրթական ցանցերի (NREN) միջև գերարագ մայրուղային ցանց ստեղծելուն, ինչպես նաև այդ ցանցի և եվրոպական հետազոտական ու կրթական «GEANT2» ցանցի հետ կապի ապահովմանը:

Միջուկային Հետազոտությունների Միացյալ Ինստիտուտի անդամակցությունը՝ (համապատասխանաբար՝ 57.3 և 70.4 մլն դրամ):

Միջազգային գիտական կառույցների անդամակցությունը՝ 2012 թվականին ֆինանսավորվել է Գիտության Եվրոպական Հիմնադրամի «ԿոմպՍտար» հետազոտական ցանցային ծրագրի (European Science Foundation Research Networking Programme CompStar), Միջազգային Աստղագիտական Միության (ՄԱՄ, IAU- International Astronomical Union) և Բալկանյան Էկոլոգիական Անցիացիայի (ԲԷԱ, B.E.N.A.- Balkan Environmental Association) անդամակցությունը (ընդամենը 2.9 մլն դրամ), իսկ 2013 թվականին՝ ԲԷԱ-ի անդամակցությունը:

Միջազգային գիտական համագործակցությունների, մասնավորապես, Բարձր Էներգիաների Ստերեոսկոպիկ Համակարգի (ԲԷՍՀ - H.E.S.S.) և Միջուկային Հետազոտությունների Եվրոպական Կենտրոնի (ՄՀԵԿ - CERN) երեք հիմնական գիտափորձերի (ALICE, ATLAS, CMS) աշխատանքների մասնակցությունը: ԲԷՍՀ համագործակցության մասնակցության վարձավճարը կազմել է համապատասխանաբար՝ մոտ 2.0 և 2.3 մլն դրամ, իսկ ՄՀԵԿ-ում կատարվող գիտա-

փորձերի մասնակցության ֆինանսավորումն իրականացվել է «Ա.Ի. Ալիխանյանի անվան ազգային գիտական լաբորատորիա (Երևանի ֆիզիկայի ինստիտուտ)» հիմնադրամին ֆիզիկայի բնագավառում արդիական գիտական ներուժի ապահովում ենթաձրագրով հատկացված տարեկան 90.0 մլն դրամի շրջանակներում:

Միջազգային առաջատար գիտատեղեկատվական շտեմարաններից պետական գիտական կազմակերպությունների և բուհերի համար ազատ օգտվելու իրավունքի ապահովման ծրագիրը (համապատասխանաբար՝ 74.3 և 99.0 մլն դրամ): Ծրագրի շնորհիվ հասանելի են դարձել «Springerlink» և «Thomson Reuters» ընկերությունների տեղեկատվական համակարգերի ռեսուրսները:

Գիտաժողովների կազմակերպման ֆինանսական աջակցության ծրագիրը՝ (համապատասխանաբար՝ 10.4 և 21.3 մլն դրամ): Պետական բյուջեի ֆինանսական աջակցությամբ 2012 թվականին կազմակերպվել է 19, իսկ 2013 թվականին՝ 30 գիտաժողով:

Երիտասարդ գիտնականների ամառային դպրոցների կազմակերպման աջակցության ծրագիրը (համապատասխանաբար՝ 4.0 և 5.0 մլն դրամ): Պետական բյուջեի ֆինանսական աջակցությամբ կազմակերպվել է տարեկան 3 ամառային դպրոց:

Արտերկրյա գիտաժողովների և միջոցառումների մասնակցության ֆինանսական աջակցության ծրագիրը (համապատասխանաբար՝ 25.1 և 35.0 մլն դրամ): Պետական բյուջեի ֆինանսական աջակցությամբ 2012 թվականին իրականացվել է 48, իսկ 2013 թվականին՝ 50 գործուղում:

Բացի վերոշարադրյալից՝ ենթակառուցվածքի պահպանման ու զարգացման ծրագրի շրջանակներում ֆինանսավորվել են նաև գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության իրականացման ապահովման կազմակերպություններ /կառույցներ/, ինչպիսիք են, օրինակ՝ «ՀՀ բարձրագույն որակավորման հանձնաժողով» գործակալությունը, Միջազգային գիտատեխնիկական կենտրոնի հայաստանյան մասնաճյուղը և այլն:

Ազգային արժեք ներկայացնող գիտական օբյեկտների պահպանման նպատակով 2012-2013 թվականներին հատկացվել է համապատասխանաբար՝ 588.9 և 774.4 մլն դրամ: Այդ ծրագրի շրջանակներում 2012 թվականին ֆինանսավորվել են ՀՀ ԿԳՆ «Մ. Մաշտոցի անվան հին ձեռագրերի ինստիտուտ (Մատենադարան)» ՊՈԱԿ-ի, ՀՀ ԳԱԱ «Հայոց ցեղասպանության ինստիտուտ-թանգարան» ՊՈԱԿ-ի, ՀՀ ԿԳՆ «Երևանի պետական համալսարան» ՊՈԱԿ-ի Սարգիս և Մարի Իզմիրլյանների անվան գրադարանի և ՀՀ ԳԱԱ «Հայկենսատեխնոլոգիա գիտաարտադրական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի Մանրէների ազգային հավաքածուի պահպանման ծախսերը, իսկ 2013 թվականին՝ այդ օբյեկտներին ավելացել է նաև ՀՀ ԳԱԱ «Վ. Համբարձումյանի անվան Բյուրականի աստղադիտարան» ՊՈԱԿ-ը:

Պետական գիտական ծրագրերում և թեմաներում ընդգրկված գիտական աստիճան ունեցող գիտաշխատողներին գիտական աստիճանների համար տրվող հավելավճարների հատկացման

նպատակով 2012-2013 թվականներին հատկացվել է համապատասխանաբար՝ 420.0 և 441.0 մլն դրամ: Գիտական կազմակերպություններում գիտական կադրերի պատրաստման գծով նպաստների, ասպիրանտական և դոկտորանտական կրթաթոշակների, սփյուռքագիտության ոլորտում գիտական կադրերի պատրաստման գծով նպաստների տրամադրման նպատակով 2012-2013 թվականներին հատկացվել է համապատասխանաբար՝ 82.4 և 102.7 մլն դրամ:

Նպատակային-ծրագրային հետազոտությունների ֆինանսավորման նպատակով 2012-2013 թվականներին հատկացվել է, համապատասխանաբար՝ 1364.7 և 1536.7 մլն դրամ: Ֆինանսավորման այդ ծավալներից 1234.9 և 1358.4 մլն դրամը հատկացվել է Հատուկ գիտահետազոտական և փորձակոնստրուկտորական աշխատանքների իրականացման համար: Մնացած ծրագրերը վերաբերել են տեղեկատվական տեխնոլոգիաների, տեխնիկական, կենսաբանական, երկրի մասին գիտությունների և հայագիտության բնագավառներին, համապատասխանաբար՝ 129.8 և 178.3 մլն դրամ ֆինանսական ծավալներով: Դրանց շարքում առանձնանում է տեղեկատվական տեխնոլոգիաների բնագավառում իրականացվող նոր նախաձեռնությունը՝ ՀՀ ԳԱԱ «Ինֆորմատիկայի և ավտոմատացման պրոբլեմների ինստիտուտ» ՊՈԱԿ-ի «Բնական աղետների ռիսկերի կառավարման նպատակով տեղեկատվական ազգային e-ինֆրակառուցվածքի մշակում» (2012 թվական) և «Ազգային էլեկտրոնային հաշվողական ենթակառուցվածքի զարգացում» (2013 թվական) ծրագրերը՝ տարեկան 25.0 մլն դրամ ֆինանսական ծավալներով: Այդ ծրագրերի իրականացման արդյունքում միավորվել են գիտական կազմակերպություններում և բուհերում առկա բարձր արտադրողականությամբ հաշվողական, ծրագրային, ցանցային և մասնագիտական ռեսուրսները: Ընդ որում, նշված ծրագրերի շահառուների ցանկում ընդգրկված են ոչ միայն գիտական կազմակերպությունները և բուհերը, այլ նաև՝ ազգային սեյսմիկ ու օդերևութաբանական ծառայությունների կազմակերպությունները:

Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության հիմնարար և կարևորագույն նշանակություն ունեցող կիրառական հետազոտությունների, ենթակառուցվածքի պահպանման ու զարգացման, ազգային արժեք ներկայացնող գիտական օբյեկտների պահպանման և նպատակային-ծրագրային հետազոտությունների 2012-2013 թվականների ծրագրերը (բացի Հատուկ գիտահետազոտական և փորձակոնստրուկտորական աշխատանքներից) իրականացվել են ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայի 32, ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության 13 և 15, ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության 8 և 4, ՀՀ մշակույթի նախարարության 3, ՀՀ կառավարության աշխատակազմի 1, ՀՀ առողջապահության նախարարության 7 և 5, ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարության 2 և 1, ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարության 1, ՀՀ էներգետիկայի և բնական պաշարների նախարարության 1 (միայն 2012 թվականին) ու Երևանի քաղաքապետարանի 2 գիտական կազմակերպություններում: Այդ ծրագրերի 2012-2013 թվականների բյուջետային ծախսերն ըստ գերատեսչությունների բերված են Աղյուսակ 3-ում (ՀՀ

սփյուռքի նախարարությանը հատկացված գումարները վերաբաշխվել են այլ գիտական կազմակերպությունների մեջ):

Աղյուսակ 3. Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության հիմնարար և կարևորագույն նշանակություն ունեցող կիրառական հետազոտությունների, ենթակառուցվածքի պահպանման ու զարգացման, ազգային արժեք ներկայացնող գիտական օբյեկտների պահպանման և նպատակային-ծրագրային հետազոտությունների 2012-2013 թվականների բյուջետային ծախսերն ըստ գերատեսչությունների:

Հ/հ	Գերատեսչություն	Ֆինանսավորման ծավալները /մլն դրամ/		2013թ. փոփոխությունը նախորդ տարվա նկատմամբ, +/-	
		2012թ.	2013թ.	մլն դրամ	%
1.	ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիա	3846.9	4432.5	585.6	15.2
2.	ՀՀ կրթության և գիտության նախարարություն	2992.6	3463.0	470.4	15.7
3.	ՀՀ պաշտպանության նախարարություն	1234.9	1358.4	123.5	10.0
4.	ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարություն*	242.8	117.4	-125.4	-51.6
5.	ՀՀ մշակույթի նախարարություն	117.5	126.3	8.8	7.5
6.	ՀՀ կառավարության աշխատակազմ	95.0	102.2	7.2	7.6
7.	ՀՀ առողջապահության նախարարություն	73.2	69.8	-3.4	-4.6
8.	ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարություն	69.5	50.0	-19.5	-28.1
9.	Երևանի քաղաքապետարան	28.8	30.5	1.7	5.7
10.	ՀՀ սփյուռքի նախարարություն**	14.4	14.4	0.0	0.0
11.	ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարություն	10.9	11.9	1.0	9.1
12.	ՀՀ էներգետիկայի և բնական պաշարների	0.0	10.0	10.0	-

	Նախարարություն				
Ընդամենը	8726.7	9786.6	1059.9	12.1	
<p>*) ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության գիտական կազմակերպություններին հատկացված գումարի նվազումը պայմանավորված է նրանով, որ ՀՀ կառավարության 2012 թվականի հունիսի 14-ի N 872-Ն որոշմամբ դրանցից 3-ը ներառվել են «Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարան» հիմնադրամի կազմում:</p> <p>**) ՀՀ սփյուռքի նախարարությանը հատկացված գումարի մեջ ավելացված են նաև սփյուռքագիտության ոլորտում գիտական կադրերի պատրաստման գծով նպաստների տրամադրման ծախսերը:</p>					

Պայմանագրային (թեմատիկ) ֆինանսավորման նպատակով 2012-2013 թվականներին հատկացվել է, համապատասխանաբար՝ 862.5 և 1106.5 մլն դրամ: Այդ ծախսային ծրագրի շրջանակներում 2012 թվականին ֆինանսավորվել են 2011 թվականին անցկացրած մրցույթներում հաղթող ճանաչված երկամյա թեմաներ՝ թեմատիկ ֆինանսավորման 130, երիտասարդ գիտաշխատողների (մինչև 35տ.) հետազոտությունների աջակցության 16, ասպիրանտների անհատական խրախուսման 16 և Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության հետ երկկողմ համագործակցության 5 թեմա: 2013 թվականին շարունակվել է թեմատիկ ֆինանսավորման 2011 թվականի մրցույթի հաղթող ճանաչված 130 թեմաների ֆինանսավորումը (100-ը՝ մինչև մարտ, իսկ 30-ը՝ մինչև մայիս ամիսներ) և կազմակերպվել է նոր մրցույթ, որի արդյունքում 2013 թվականի հուլիսից ֆինանսավորվում է 136, իսկ օգոստոսից՝ ևս 23 թեմա, ինչպես նաև երիտասարդ գիտաշխատողների (մինչև 35տ.) հետազոտությունների աջակցության 24 և Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության հետ երկկողմ համագործակցության 5 թեմա: Թեմատիկ ֆինանսավորման 2013 թվականի մրցույթի ժամանակ գիտական թեմայի կատարողների կազմը սահմանվել է մինչև 5 հոգի, ֆինանսական ծավալները՝ տարեկան մինչև 8.0 մլն դրամ և կատարողների միջին ամսական աշխատավարձը՝ 100.0 հազ. դրամ:

Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության մրցութային ծրագրերը դրամաշնորհայինի վերածելու և իրական մրցութային պայմանների ապահովման հիմնական նախապայմանը՝ գիտական անկախ փորձագիտական համակարգի ձևավորումն ու ներդրումն է: Այդ նպատակի համար ՀՀ ԿԳՆ գիտության պետական կոմիտեի կողմից ձևավորվել է գիտական փորձաքննություն իրականացնող գիտնականների տվյալների մշտապես թարմացվող շտեմարան: 2013 թվականի դեկտեմբերի դրությամբ գիտական անկախ փորձագիտական համակարգում ընդգրկված են շուրջ 1500 գիտնական, այդ թվում՝ 458 արտասահմանցի: Դրան զուգահեռ, 2011 թվականին ստեղծվել և եռամսյա պարբերականությամբ թարմացվում է հանրապետության գիտնականների հեղինակությամբ կամ համահեղինակությամբ հրապարակված գիտական աշխատությունների շտեմարան: 2013 թվականի դեկտեմբերի դրությամբ այդ շտեմարանում ընդգրկված են արտասահմանյան և հանրապետական գիտական ամսագրերում պարունակվող հրապարակումներ՝ սկսած համապատասխանաբար՝ 1975 և 1997 թվականներից:

2013 թվականին իրականացվել է պետական գիտական կազմակերպությունների երրորդ անձնագրավորումը, որն ընդգրկել է 2010-2012 թվականների ժամանակահատվածը: Անձնագրավորման նպատակը գիտական և գիտատեխնիկական բնագավառի ընթացիկ հետազոտությունների, կադրային ներուժի, ենթակառուցվածքների և նյութատեխնիկական բազայի ու գիտական «արտադրանքի» տվյալների շտեմարանի ստեղծումն ու պարբերական թարմացումն է: Շտեմարանը հնարավորություն է տալիս ունենալու ամբողջական տեղեկատվություն գիտության ոլորտի օբյեկտիվ իրավիճակի մասին, իրականացնելու գիտական կազմակերպությունների գործունեության մոնիտորինգ և այլն:

2013 թվականին գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության պետական ֆինանսավորման շրջանակներում իրագործվել է չորս նոր նախաձեռնություն՝

Կազմակերպվել է պետական բյուջեի հաշվին իրականացվող գիտական ծրագրերում և թեմաներում ընդգրկված բարձր արդյունավետությամբ աշխատող գիտաշխատողներին հավելավճարի տրամադրման մրցույթը՝ պայմանագրային (թեմատիկ) ֆինանսավորման շրջանակներում: Այդ մրցույթին մասնակցել են 280 գիտաշխատող, հաղթող են ճանաչվել 96-ը, որոնց սկսած 2013 թվականի հունիսի 1-ից մեկ տարի ժամկետով տրամադրվել է ամսական 135.0 հազ. դրամ հավելավճար: Մրցույթի կարևորությունը կայանում է նրանում, որ նախ՝ հավելավճար տրամադրվում է գիտաշխատողների գործունեության արդյունավետության գնահատման հիման վրա, երկրորդ՝ գիտաշխատողների աշխատանքի ֆինանսական խրախուսման համահավասարեցման մոդելից անցում է ապահովում դեպի արդյունավետության մոդել, և երրորդ՝ արդյունավետության որոշման ժամանակ բացառվում է սուբյեկտիվ մոտեցումը. արդյունավետությունը որոշվում է ըստ գիտական արդյունքի գիտաչափական տվյալների:

Կազմակերպվել է մինչև 60.0 մլն դրամ արժողությամբ գիտական սարքավորումների ձեռքբերման մրցույթ՝ արտաբյուջետային միջոցների համաֆինանսավորման սկզբունքով՝ ենթակառուցվածքի պահպանման ու զարգացման ֆինանսավորման շրջանակներում:

Հնարավորություն է ընձեռնվել պայմանագրային (թեմատիկ) ֆինանսավորման հայտ ներկայացնող գիտահետազոտական խմբերի կազմում ներգրավել արտասահմանցի խորհրդատու: Այդպիսի մոտեցումը գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության բյուջետային ֆինանսավորման ձևերից մեկը՝ պայմանագրային (թեմատիկ) ֆինանսավորումը՝ դարձնում է մատչելի արտասահմանցի գիտնականների համար, բարձրացնում է գիտական թեմաների կատարողների մասնագիտական մակարդակը և նպաստում է հանրապետության գիտության ոլորտի ինտեգրմանը միջազգային գիտական և/կամ գիտակրթական տարածք: 2013 թվականի անցկացված մրցույթների արդյունքում պետական բյուջեի հաշվին իրականացվող 187 գիտական թեմաներում ընդգրկված են 32 արտասահմանցի գիտնականներ:

Կազմակերպվել է կիրառական արդյունքի ձեռքբերմանն ուղղված ծրագրերի մրցույթ՝ արտաբյուջետային միջոցների առնվազն 25% համաֆինանսավորման սկզբունքով՝ պայմանագրային (թեմատիկ) ֆինանսավորման շրջանակներում: Այդպիսի մոտեցումը հնարավորություն է տալիս մրցույթին մասնակցելու ոչ պետական գիտական կազմակերպությունների գիտահետազոտական խմբերին և ընդլայնում է հնարավոր շահառուների շրջանակը: Մրցույթին ներկայացվել էին գիտական թեմաների 32 նախագծեր (11-ը՝ ոչ պետական գիտական կազմակերպություններից), իսկ հաղթող են ճանաչվել 16-ը (4-ը՝ ոչ պետական կազմակերպություններից): Տնտեսության մասնավոր հատվածի հետ համաֆինանսավորման սկզբունքով իրականացվող ծրագրերին նպաստելը ՀՀ ԿԳՆ գիտության պետական կոմիտեի քաղաքականության կարևորագույն մասն է՝ այն ցույց է տալիս հետազոտության պահանջված լինելը տնտեսության կողմից, նույնիսկ գիտական հետազոտությունների կամ փորձակոնստրուկտորական աշխատանքների իրականացման փուլում, ավելացնում է գիտության ոլորտին ուղղված ֆինանսական միջոցների ծավալները և տնտեսության մեջ գիտական արդյունքի ներդրման շղթայի առաջին քայլն է:

Միևնույն ժամանակ, անհրաժեշտ է ընդձեռնել, որ գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության մրցութային ծրագրերի և թեմաների ընտրության գործընթացում 2013 թվականին ներդրվել է գնահատման նոր մեխանիզմ: Հայտերը գիտական փորձաքննության են ենթարկվել առնվազն 2 անկախ փորձագետների կողմից, որոնց գնահատականների հիման վրա ձևավորված փորձագիտական գնահատականը կազմել է ընդհանուր գնահատման սանդղակի առավելագույն միավորի մինչև 85 տոկոսը: Մնացած 15 տոկոսը հայտ ներկայացրած գիտահետազոտական խմբի ղեկավարի և կատարողների մասնագիտական որակավորման գնահատականն է, որը տրվել է մասնագիտական փորձագիտական խորհրդի կողմից՝ հիմք ընդունելով խմբի կազմի գիտական գործունեության գնահատման գիտաշափական տվյալները:

1.3. Հիմնական խնդիրները

Գիտության ոլորտում միասնական քաղաքականության մշակման և արդյունավետ իրականացման, ինչպես նաև տնտեսության մեջ գիտական արդյունքի ներդրման գործում առկա են հետևյալ հիմնական խնդիրները.

- Գիտության և տեխնոլոգիաների բնագավառում միասնական քաղաքականության մշակման և իրականացման, կառավարման միջազգային չափանիշներին համապատասխան համակարգի ձևավորման և գիտության ոլորտի պետական կառավարման մարմնին համապատասխան լիազորությունների տրամադրման անհրաժեշտությունը:
- Գիտության ոլորտի բյուջետային ֆինանսավորման ծավալների օգտագործման արդյունավետության ցածր մակարդակը:

- Գիտական կազմակերպությունների գործունեության արդյունավետության և բյուջետային ֆինանսավորման ծավալների համապատասխանեցման մեխանիզմների բացակայությունը:

- Գիտական և գիտամանկավարժական կադրերի արդյունավետ սերնդափոխության (երիտասարդացման) ոչ բավարար մակարդակը:

- Գիտական և ճարտարագիտատեխնիկական ներուժի նպատակային վերարտադրության ծրագրի ու համապատասխան մեխանիզմների բացակայությունը:

- Գիտության ոլորտից երիտասարդ կադրերի արտահոսքի բարձր մակարդակը և ոլորտում երիտասարդ կադրերի ամրապնդման ու ներգրավման մեխանիզմների մշակման ու ներդրման անհրաժեշտությունը:

- Գիտության և կրթության ինտեգրման ոչ բավարար մակարդակը:

- Բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների կողմից գիտական հետազոտությունների և մշակումների ֆինանսավորման մեջ արտաբյուջետային միջոցների ներգրավման ցածր մակարդակը:

- Գիտության ոլորտի ենթակառուցվածքների և նյութատեխնիկական բազայի անհամապատասխանությունը գիտության և տեխնիկայի զարգացման արդի չափանիշներին:

- Ինովացիոն գործունեության համար անհրաժեշտ պայմանների դանդաղ ձևավորումը:

- Գիտական արդյունքի ապրանքայնացման ցածր մակարդակն ու այդպիսի գործունեություն իրականացնելու համար նպաստավոր պայմանների բացակայությունը:

Գիտական հետազոտությունների և մշակումների ֆինանսավորման մեջ տնտեսության մասնավոր հատվածի մասնակցության ցածր մակարդակը և այդպիսի մասնակցության տնտեսական խրախուսման մեխանիզմների բացակայությունը:

7.2.2 ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ և ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

2.1.Նպատակները

Գիտության ոլորտում իրականացվող բարեփոխումների հիմնական նպատակը գիտելիքի վրա հիմնված տնտեսության և հասարակության ստեղծումն է: Այդ գործընթացում վճռորոշ դերակատարություն պետք է ունենա պետությունը:

Բարեփոխումները պետք է ընթանան մի կողմից գիտական համակարգի կառավարման արդյունավետության բարձրացման, ոլորտի նյութատեխնիկական բազայի և ենթակառուցվածքների արդիականացման ու կատարելագործման, մյուս կողմից՝ գիտական կազմակերպությունների աշխատանքների նորովի կազմակերպման, գիտական կադրերի նպատակային

պատրաստման և տեղաբաշխման, նրանց աշխատանքների արդյունավետության բարձրացման ուղղություններով:

2.2. Գերակայությունները

Գերակա ուղղություն			Հիմնավորում՝ համապատասխան հղումներով կառավարության տնտեսական և քաղաքական ծրագրերին
2015	2016	2017	
Գիտության և տեխնոլոգիաների բնագավառում միասնական քաղաքականության մշակում և իրականացում			<p>«Կառավարության 2010 թվականի մայիսի 27-ի «Գիտության ոլորտի զարգացման ռազմավարությանը հավանություն տալու մասին» N 20 արձանագրային որոշման. Թիրախ 1: Անհրաժեշտ է գիտության ոլորտի պետական կառավարման մարմինն վերապահել գիտության և տեխնոլոգիաների բնագավառում միասնական քաղաքականության մշակման և իրականացման լիազորությունները: Պետք է հստակեցնել գիտական և գիտատեխնիկական պետական պատվերի ձևավորման և տեղադրման մեխանիզմները, մշակել և ներդնել գիտական արդյունքը տնտեսության մեջ ներդնելու հստակ համակարգ:</p>
Գիտության ոլորտի ֆինանսավորման արդյունավետության բարձրացում			<p>Գիտության ոլորտի ֆինանսավորման արդյունավետության բարձրացման հիմնական մեխանիզմը գիտական ծրագրերի և թեմաների ընտրության իրական մրցութային պայմանների ապահովումն է: Պահպանելով գիտության ֆինանսավորման բազմաձևությունը՝ այն պետք է իրականացվի բացառապես ծրագրային սկզբունքով և հասցեագրված:</p> <p>Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության ենթակառուցվածքի պահպանման ու զարգացման ծրագրերը պետք է պարունակեն նաև գիտահետազոտական բաղադրիչ, ինչը հնարավորություն է տալիս գիտական կազմակերպության ենթակառուցվածքի արդիականացումը պայմանավորել բացառապես իրականացվող հետազոտությունների անհրաժեշտությամբ: Կիրառական արդյունքի ձեռքբերմանն ուղղված ծրագրերի ֆինանսավորումն անհրաժեշտ է իրականացնել համաֆինանսավորման սկզբունքով՝ արտաբյուջետային միջոցների ներգրավմամբ, իսկ նախագծերի ընտրությունը կատարել մրցութային եղանակով: Այդ մեխանիզմը սկսվել է կիրառվել 2011 թվականից՝ ի կատարումն «Կառավարության 2011 թվականի հունիսի 17-ի «Հայաստանի Հանրապետության գիտության ոլորտի զարգացման 2011-2015 թվականների ռազմավարական ծրագրին և միջոցառումների ժամանակացույցին հավանություն տալու մասին» N 23 արձանագրային որոշմամբ հաստատված միջոցառումների ցանկի</p>

		<p>1.4, 3.2 և 3.3 կետերի: Ենթակառուցվածքի պահպանման ու զարգացման ծախսային ծրագրի շրջանակներում 2013 թվականին ֆինանսավորվել են՝</p> <p>միջազգային գիտական համագործակցության 54 երկկողմ ծրագրերի իրականացումը՝ համաֆինանսավորման սկզբունքով,</p> <p>համատեղ օգտագործման հետազոտական 6 սարքավորումների ձեռքբերումը: Մրցույթը կազմակերպվել է ի կատարումն ՀՀ կառավարության 2011 թվականի հունիսի 17-ի «Հայաստանի Հանրապետության գիտության ոլորտի զարգացման 2011-2015 թվականների ռազմավարական ծրագրին և միջոցառումների ժամանակացույցին հավանություն տալու մասին» N 23 արձանագրային որոշման միջոցառումների 2.8 կետի:</p> <p>Ենթակառուցվածքի պահպանման ու զարգացման ծրագրերի ֆինանսավորման ժամանակ առանձնահատուկ ուշադրություն պետք է դարձվի «մեզա-նախագծերի» իրականացմանը, մասնավորապես, համակարգաստեղծ և միջավայր ձևավորող նախաձեռնություններին՝ Ա.Ի.Ալիխանյանի անվան ազգային գիտական լաբորատորիայի (Երևանի ֆիզիկայի ինստիտուտ) և «Քենդլ» սինքրոտրոնային հետազոտությունների ինստիտուտի ֆինանսավորմանը՝ ի կատարումն ՀՀ կառավարության 2011 թվականի փետրվարի 17-ի «Ինովացիոն տնտեսության ձևավորման մեկնարկային ռազմավարության հայեցակարգին հավանություն տալու մասին» N6 արձանագրային որոշմամբ հաստատված 1-ին, 2-րդ և 4-րդ նախագծերի իրականացման միջոցառումների:</p> <p>Գիտական և գիտատեխնիկական նպատակային-ծրագրային հետազոտությունները պետք է առավելապես ուղղված լինեն համապետական նշանակության կիրառական բնույթի խնդիրների լուծմանը: Նպատակային-ծրագրային ֆինանսավորման շրջանակներում 2013 թվականին ֆինանսավորվել են 13 ծրագիր:</p> <p>Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության պայմանագրային (թեմատիկ) ֆինանսավորումը հատկացվում է որպես դրամաշնորհ՝ ՀՀ կառավարության 2010 թվականի մայիսի 27-ի «Հայաստանի Հանրապետությունում գիտության և տեխնիկայի զարգացման 2010-2014 թվականների գերակայությունները սահմանելու և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2002 թվականի օգոստոսի 15-ի N 1302-Ն որոշումն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» N 640-Ն որոշմամբ սահմանված գերակայություններից բխող խնդիրների (այդ թվում՝ նաև կիրառական արդյունքի ձեռքբերմանն ուղղված) լուծման</p>
--	--	--

	<p>համար, իսկ թեմաների ընտրությունն իրականացվում է մրցութային եղանակով՝ գիտական անկախ փորձաքննության արդյունքների հիման վրա: Պայմանագրային (թեմատիկ) ֆինանսավորման ծախսային ծրագրի շրջանակներում 2013 թվականին ֆինանսավորվել են՝</p> <p>159 երկամյա թեմաներ,</p> <p>16 կիրառական արդյունքի ձեռքբերմանն ուղղված երկամյա թեմաներ՝ արտաբյուջետային միջոցների առնվազն 25% համաֆինանսավորմամբ,</p> <p>երիտասարդ գիտաշխատողների (մինչև 35տ.) հետազոտությունների աջակցության 24 թեմաներ,</p> <p>պետական գիտական ծրագրերում և թեմաներում ընդգրկված բարձր արդյունավետությամբ աշխատող 96 գիտաշխատողներ (ամսական 135.0 հազ. դրամ):</p> <p>Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության հասարակական գիտությունների բնագավառի ծրագրերի և թեմաների ֆինանսավորման ժամանակ առաջնահերթ են տարածաշրջանի և հնարավոր գործընկեր երկրների պատմության, մշակույթի, քաղաքականության ուսումնասիրման, եվրասիտեգրման ծրագրերի իրականացմանն ու միջազգային համագործակցության զարգացմանը նվիրված հետազոտությունները՝ ի կատարումն ՀՀ կառավարության 2011 թվականի մարտի 18-ի «Հասարակական գիտությունների զարգացմանը նպաստող ծրագրին և ծրագրի իրականացման միջոցառումների ժամանակացույցին հավանություն տալու մասին» N 10 արձանագրային որոշման միջոցառումների 3.1, 3.2, 3.3 և 4.1 կետերի:</p> <p>Գիտության ֆինանսավորման արդյունավետության բարձրացմանն ուղղությամբ պետք է ներդնել գիտական կազմակերպությունների գործունեության արդյունավետության գնահատման ժամանակակից մեխանիզմ՝ ապահովելով գիտական կազմակերպությունների պետական ֆինանսավորման ծավալների և ստացված արդյունքների համապատասխանությունը: Գիտական կազմակերպությունների գործունեության արդյունավետության գնահատման ժամանակ հիմք պետք է հանդիսանան գիտական արդյունքի, կադրային ներուժի, նյութատեխնիկական ապահովվածության, հանրապետական և միջազգային գիտակրթական տարածքի հետ ինտեգրման մակարդակի, գիտական արդյունքի առևտրայնացման աստիճանի և ֆինանսական արդյունավետության գնահատականներն ու կազմակերպության զարգացման 3 և 5 ամյա ծրագրերը:</p>
--	--

		<p>Անհրաժեշտ է շարունակել վերոնշյալ մոտեցումները՝ նպատակ ունենալով այնպես փոփոխել պետական բյուջեից գիտության ոլորտի ֆինանսական հատկացումների ներքին կառուցվածքը, որ բազային ֆինանսավորման համար հատկացվի միջինը՝ ընդհանուրի 50%, նպատակային ֆինանսավորմանը՝ 35% և պայմանագրային (թեմատիկ) ֆինանսավորմանը՝ 15%: Բազային ֆինանսավորման ծրագրերի մեջ անհրաժեշտ է ապահովել միջինը 55% աշխատավարձի և 45% տնտեսական և այլ ծախսերի մասնաբաժին:</p>
	<p>Գիտության ոլորտում ինստիտուցիոնալ բարեփոխումների իրականացում</p>	<p>Գիտության ոլորտում ինստիտուցիոնալ բարեփոխումների իրականացման նպատակով պետք է անկախ գերատեսչական պատկանելությունից միավորել միևնույն գիտական ուղղության գիտական պետական կազմակերպությունները՝ ներդնելով գիտության կառավարման ժամանակակից մեթոդներ՝ ի կատարումն ՀՀ կառավարության 2011 թվականի հունիսի 17-ի նիստի N 23 արձանագրային որոշմամբ հաստատված միջոցառումների ցանկի 4.1 և 4.3 կետերի: Անհրաժեշտ է գիտական կազմակերպություններում հստակեցնել տնօրենի և գիտական խորհրդի իրավասություններն ու պարտականությունները՝ դրանցում մի կողմից արմատավորելով ժամանակակից մենեջմենթ, մյուս կողմից՝ վարչական ազդեցությունից հանելով գիտական քննարկումների ու որոշումների ընդունման գործառույթները՝ գիտական ղեկավարումն իրականացնելով սովյալ ուղղության գիտական ղեկավարի միջոցով: Գիտական կենտրոնների ձևավորման համար հիմք է հանդիսանում ՀՀ կառավարության 2008 թվականի դեկտեմբերի 25-ի «Գիտական կենտրոնների ձևավորման սկզբունքները, չափանիշները և կարգը հաստատելու մասին» N 1555-Ն որոշումը: 2010 թվականին ձևավորվել է մեկ գիտական կենտրոն՝ «ՀՀ ԳԱԱ հայկենսատեխնոլոգիա» գիտաարտադրական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ը (ՀՀ կառավարության 2010 թվականի հուլիսի 8-ի N 1051-Ն որոշում): Սկսած 2011 թվականից ներդրվել է գիտական պետական կազմակերպությունների կամ պետական բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների կազմակերպաիրավական ձևը՝ ՊՈԱԿ-ից հիմնադրամի փոփոխելու գործընթացը: 2013 թվականի դրությամբ գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության բազային ֆինանսավորման ծախսային ծրագրի շրջանակներում ֆինանսավորվում են 5 գիտական կամ գիտակրթական հիմնադրամներ: Այդ հիմնադրամներն են՝</p> <p>«Նորավանք»-ը,</p> <p>«Ա. Ի. Ալիխանյանի անվան ազգային գիտական լաբորատորիան</p>

		<p>(Երևանի ֆիզիկայի ինստիտուտ)»-ը, «Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարան»-ը, «Քենդլ» սինքրոտրոնային հետազոտությունների ինստիտուտ»-ը, «Ճարտարապետության և շինարարության Հայաստանի ազգային համալսարան»-ը:</p> <p>Անհրաժեշտ է շարունակել գիտության ոլորտում ինստիտուցիոնալ բարեփոխումները՝ միևնույն գիտական ուղղության գիտական պետական կազմակերպությունների միավորման կամ, անհրաժեշտության դեպքում, կազմակերպարարական ձևի փոփոխության ուղղությամբ:</p>
	<p>Գիտական ներուժի վերարտադրության արդյունավետության բարձրացում, գիտության ոլորտում երիտասարդ կադրերի ամրապնդման ապահովում</p>	<p>Հանրապետության գիտության ոլորտի առաջընթաց զարգացման համար սկզբունքային նշանակություն ունի գիտական կադրերի արդյունավետ վերարտադրության և սահուն սերնդափոխության ապահովման հարցը: Նպատակի ձեռքբերման համար իրականացվող քայլերը պետք է՝ մի կողմից միտված լինեն գիտության ոլորտ երիտասարդ կադրերով համալրելուն, մյուս կողմից՝ միջին սերնդի գիտնականների թվաքանակի բարձրացմանը: Այդ ուղղությամբ անհրաժեշտ է շարունակել իրականացնել մի շարք միջոցառումներ, մասնավորապես.</p> <p>Գիտական աստիճանաշնորհման համակարգի բարեփոխումների իրականացում՝ ժամանակակից գիտության պահանջներին համապատասխան և օտարերկրյա պետություններում գործող համակարգերի հետ համադրելի գիտական աստիճանաշնորհման համակարգի ներդրման նպատակով՝ ի կատարումն ՀՀ կառավարության 2011 թվականի հունիսի 17-ի նիստի N 23 արձանագրային որոշմամբ հաստատված միջոցառումների ցանկի 2.1 կետի: Ասպիրանտական կրթաթոշակի բարձրացում՝ մինչև նվազագույն աշխատավարձ (2015 թվական) և գիտական ղեկավարներին նախատեսվող գումարների ավելացում՝ 2015-2016 թվականներին՝ տարեկան 60.0 և 2017 թվականին՝ 90.0 հազ. դրամ:</p> <p>Երիտասարդ գիտաշխատողների (մինչև 35տ.) հետազոտությունների աջակցության դրամաշնորհային մրցույթների կազմակերպում՝ ի կատարումն ՀՀ կառավարության 2011 թվականի հունիսի 17-ի նիստի N 23 արձանագրային որոշմամբ հաստատված միջոցառումների ցանկի 2.3 կետի:</p> <p>Ասպիրանտների և երիտասարդ հայցորդների (մինչև 35տ.) անհատական խրախուսման դրամաշնորհային մրցույթների կազմակերպում՝ ի կատարումն ՀՀ կառավարության 2011 թվականի հունիսի</p>

		<p>17-ի նիստի N 23 արձանագրային որոշմամբ հաստատված միջոցառումների ցանկի 2.2 կետի:</p> <p>Կրթության և գիտության ինտեգրման, բարձրագույն մասնագիտական կրթության ժամանակակից եղանակների ներդրման ծրագրերի իրականացում, մասնավորապես, հետազոտական համալսարանի ստեղծում՝ ի կատարումն ՀՀ կառավարության 2011 թվականի հունիսի 17-ի նիստի N 23 արձանագրային որոշմամբ հաստատված միջոցառումների ցանկի 2.4 կետի:</p> <p>Պետական գիտական ծրագրերում և թեմաներում ընդգրկված բարձր արդյունավետությամբ աշխատող գիտաշխատողների խրախուսման ծրագրերի իրականացում՝ ի կատարումն ՀՀ կառավարության 2011 թվականի հունիսի 17-ի նիստի N 23 արձանագրային որոշմամբ հաստատված միջոցառումների ցանկի 2.6 կետի:</p>
--	--	--

7.2.3 ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ (ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ)

3.1. Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Համաձայն «Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության մասին» ՀՀ օրենքի՝ նախատեսվում է գիտությանն ուղղված միջոցների ծավալները ավելացնել պետական բյուջեի եկամտային մասի աճին համամասնորեն ավելացող գումարի չափով, այն է. ՀՀ պետական բյուջեից գիտության ոլորտին 2015-2017թթ. նախատեսվում է հատկացնել, համապատասխանաբար՝ 13691.0 մլն դրամ, 14868.5 մլն դրամ և 16487.9 մլն դրամ:

2015-2017 թվականներին շարունակվելու են պետական բյուջեի ֆինանսավորմամբ իրականացվող գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության բազային, պետական նպատակային-ծրագրային և պայմանագրային (թեմատիկ) ֆինանսավորումները: Գիտական ծրագրերի և թեմաների ֆինանսավորումն իրականացվելու է բացառապես ծրագրային սկզբունքով՝ գիտական ծրագրերով և թեմաներով:

Շարունակվելու է նաև Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության հետ երկկողմ ծրագրերի ֆինանսավորումը:

Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության բազային ֆինանսավորումը հատկացվելու է մրցութային կարգով ընտրված հիմնարար և կարևորագույն նշանակություն ունեցող կիրառական հետազոտությունների, միջգերատեսչական հանձնաժողովի կողմից ընտրված գիտական կազմակերպությունների ենթակառուցվածքի պահպանման ու զարգացման, ազգային արժեք ներկայացնող գիտական օբյեկտների պահպանման, գիտական կադրերի պատրաստման

ու գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության ապահովման, ինչպես նաև մրցութային կարգով ընտրված համատեղ օգտագործման գիտական սարքավորումների ձեռքբերման և միջազգային համագործակցության ծրագրերի իրականացման նպատակով:

Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության նպատակային-ծրագրային ֆինանսավորումը հատկացվելու է գերատեսչությունների կողմից մշակված հիմնախնդիրների լուծմանը: Հիմնախնդիրների ցանկն ընտրվելու է միջգերատեսչական հանձնաժողովի կողմից, որն էլ կհաստատվի ՀՀ կառավարության կողմից, իսկ ծրագրերի կատարողներն ընտրվելու են մրցութային կարգով՝ ըստ «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքի:

Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության պայմանագրային (թեմատիկ) ֆինանսավորումը հատկացվելու է որպես դրամաշնորհ և ուղղվելու է գիտական անկախ փորձաքննության արդյունքների հիման վրա մրցութային կարգով ընտրված հետազոտական նախագծերի իրականացմանը, ինչպես նաև երիտասարդ գիտնականների (մինչև 35տ.) հետազոտությունների աջակցության, ասպիրանտների և երիտասարդ հայցորդների (մինչև 35տ.) անհատական խրախուսմանն ու պետական գիտական ծրագրերում և թեմաներում ընդգրկված բարձր արդյունավետությամբ աշխատող գիտաշխատողներին հավելավճարի տրամադրման նպատակով:

Պետական բյուջեի ֆինանսավորմամբ իրականացվող ծրագրերում ֆինանսական միջոցների բաշխումը պետք է ունենա հետևյալ պատկերը. աշխատավարձի ֆոնդը 2014 թվականին կազմում է ընդհանուրի շուրջ 75%-ը, իսկ տնտեսական և այլ ծախսերը (էներգետիկ, կոմունալ և կապի ծառայություններ, սարք և սարքավորումներ, նյութեր, գործուղումներ և այլն)՝ 25%-ը: Նախատեսվում է 2015-2017 թվականներին այդ հարաբերակցությունը հասցնել, համապատասխանաբար՝ 74% : 26%, 72%: 28% և 70% : 30%:

Կբարձրացվեն գիտությունների թեկնածուների և դոկտորների գիտական աստիճանների համար տրվող հավելավճարները, և կկազմեն, համապատասխանաբար 25 և 50 հազ. դրամ՝ գործող 10 և 20 հազ. դրամի դիմաց:

Միջոցներն առաջնահերթ կուղղվեն նաև գիտական արդյունքի առևտրայնացմանը միտված ծրագրերի իրականացմանը և դրանց պետական աջակցության ցուցաբերմանը, մասնավորապես՝ տնտեսության մասնավոր հատվածի հետ համաֆինանսավորման սկզբունքով ստեղծվող բիզնես ինկուբատորների և գիտական նորամուծությունների կենտրոնների ֆինանսավորմանը:

7.2.4 Ոլորտի գծով ֆինանսական պահանջների ամփոփում 2014-2017թթ. ժամանակահատվածի համար

Աղյուսակ . Ոլորտի (համակարգի) ծրագրերի գծով 2014-2017թթ. ծախսերի կանխատեսում (ամփոփ)
(մլն դրամ)

		2014թ.	փոփոխությունը %-ով	2015թ.	փոփոխությունը %-ով	2016թ.	Փոփոխությունը %-ով	2017թ.
	Գիտություն /առանց կապիտալ ծախսերի/, ընդամենը	12662.8	8,1	13691.0	8,6	14868.5	10,9	16487.9
	այդ թվում՝							
1	Պայմանագրային (թեմատիկ) ֆինանսավորում	1515.7	-21,7	1186.1	12,6	1335.5	-21,0	1055.0
	տեսակարար կշիռը գիտության ընդհանուր ծախսերի մեջ (%)	12,0		8,7		9,0		6,4
2	Բազային ֆինանսավորում	9025.4	8,0	9743.5	8,8	10600.7	15,8	12273.1
	տեսակարար կշիռը գիտության ընդհանուր ծախսերի մեջ (%)	71,3		71,2		71,3		74,4
3	Նպատակային-ծրագրային ֆինանսավորում	1675.3	11,1	1861.4	9,2	2032.3	11,2	2259.8
	տեսակարար կշիռը գիտության ընդհանուր ծախսերի մեջ (%)	13,2		13,6		13,7		13,7
4	Գիտաշխատողներին գիտական աստիճանների համար տրվող հավելավճարներ	446.4	101,6	900.0	0,0	900.0	0,0	900.0
	տեսակարար կշիռը գիտության ընդհանուր ծախսերի մեջ (%)	3,5		6,6		6,1		5,5

ԳԼՈՒԽ 8. ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ

8.1 ՈԼՈՐՏԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

8.1.1 ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ

Հայաստանի Հանրապետությունում առողջապահությունը հանդիսանում է Հայաստանի Հանրապետության պետական քաղաքականության գերակա ուղղություններից մեկը: Հաշվի առնելով վերջին տարիների զարգացումները՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը շարունակելու է ոլորտում իրականացվող բարեփոխումները՝ նպատակ հետապնդելով առողջապահության ծառայությունների մատչելիության, հասանելիության և որակի բարձրացման ճանապարհով բարելավել բնակչության առողջական վիճակի բնութագրիչները: Արդի մարտահրավերներին դիմակայելու համար անհրաժեշտ է ունենալ առողջ հասարակություն: Առողջապահության ոլորտում քաղաքականությունն ուղղված է լինելու հիվանդությունների կանխարգելմանը՝ առողջ կենսակերպի պայմաններ ստեղծելու միջոցով: Առողջապահության ոլորտում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակներն են՝ հիվանդությունների վաղ հայտնաբերումը, կանխարգելումը, ախտորոշումը և բուժումը, բուժօգնության մատչելիության բարձրացումը և որակի ապահովումը, Հայաստանի Հանրապետության բնակչության առանձին խմբերի և առանձին հիվանդությունների համար երաշխավորված բուժօգնության մատուցումը, բուժօգնության ծախսերի անհրաժեշտությամբ պայմանավորված՝ անկանխատեսելի ֆինանսական ռիսկերից ապահովումը: Նշված նպատակներին հասնելու համար առողջապահության ոլորտում շարունակվում է իրականացվել լայնածավալ պետական միջամտություն:

Բնակչության առողջության պահպանման և բարելավման նպատակով առողջապահության ոլորտում իրականացվում են՝ բնակչության հիգիենիկ և համաճարակային անվտանգության ապահովման, բնակչության առողջության առաջնային պահպանման, մոր և մանկան առողջության պահպանման, բնակչության սոցիալապես անապահով և առանձին (հատուկ) խմբերում ընդգրկված անձանց բժշկական օգնության ապահովման, ինչպես նաև սոցիալական կախվածություն և հատուկ նշանակություն ունեցող հիվանդությունների բժշկական օգնության (այդ թվում ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ի կանխարգելման), դեղորայքային ապահովման նպատակային առողջապահական ծրագրեր:

8.1.1.1 Բնակչության հիգիենիկ և համաճարակային անվտանգության ապահովումը

Բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովումը պետական կարևորագույն խնդիրներից է և երաշխավորվում է «Հայաստանի Հանրապետության բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովման մասին» Հայաստանի

Հանրապետության օրենքով: Այս համակարգի անխափան գործունեության ապահովումը կենսական նշանակություն ունի երկրի սոցիալ-տնտեսական զարգացման և բնակչության առողջության պահպանման բնագավառում:

Սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովման նպատակով շարունակական աշխատանքներ են տարվում հանրային առողջության, հիգիենիկ և համաճարակային անվտանգության ապահովման միասնական պետական քաղաքականության ձևավորման, դրա իրականացման, կազմակերպչական ու մեթոդաբանական ղեկավարման, մոնիտորինգի, տեսչական հսկողության, փորձագիտական լաբորատոր ծառայությունների իրականացման ապահովման ուղղությամբ:

Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2013 թվականի սեպտեմբերի 17-ի N 1134-Ն որոշման համաձայն 18 «Հիգիենիկ և հակահամաճարակային փորձագիտական կենտրոն» ու «Հատուկ վտանգավոր վարակների կանխարգելման կենտրոն» ՊՈԱԿ-ները և «Ակուստիկա» ՓԲԸ-ն միաձուլվել են և ստեղծվել է «Հիվանդությունների վերահսկման և կանխարգելման ազգային կենտրոն» ՊՈԱԿ-ը:

Հայաստանի Հանրապետությունում իմունականխարգելման աշխատանքներն իրականացվում են Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2010 թվականի հունվարի 14-ի «2010-2015 թվականների իմունականխարգելման ազգային ծրագիրը, իմունականխարգելման առաջնահերթ միջոցառումների ցանկը, իմունականխարգելման աշխատանքները համակարգող հանրապետական հանձնաժողովի կազմը, պատվաստումների ազգային օրացույցը, պատվաստման կամ կանխարգելման միջազգային վկայականի ձևը և իմունականխարգելման ազգային ծրագրի խնդիրները և ակնկալվող արդյունքները հաստատելու մասին» N 46-Ն որոշման համաձայն, որի նպատակն է կառավարելի վարակիչ հիվանդություններով հիվանդացության նվազեցումը, կառավարելի վարակիչ հիվանդություններից մահվան դեպքերի կանխումը և վարակիչ հիվանդությունների նկատմամբ բնակչության անընկալության ապահովումը:

8.1.1.2 Բնակչության առողջության առաջնային պահպանումը

Առողջության առաջնային պահպանման ոլորտի շահառուներն են հանդիսանում Հայաստանի Հանրապետության ամբողջ բնակչությունը՝ անկախ տարիքից և սեռից:

Առողջության առաջնային պահպանման բնագավառում Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեի միջոցների հաշվին իրականացվում է ամբուլատոր-պոլիկլինիկական հաստատություններում գրանցված (իսկ մինչև 2015 թվականի հունվարի մեկը նաև կցագրված) բնակչության համար ամբուլատոր-պոլիկլինիկական բժշկական օգնությունը և սպասարկումը, որը ներառում է ընտանեկան բժշկի և տեղամասային թերապևտի (մանկաբույժի) կողմից բնակչության առողջության պահպանման, հիվանդությունների կանխարգելման, հիվանդների բժշկական օգնության և նրանց նկատմամբ շարունակական հսկողության ապահովման, անհրաժեշտության

դեպքում, հիվանդանոցային բուժման կարիք ունեցողների հոսպիտալացման կազմակերպման միջոցառումների իրականացումը, ըստ բժշկական ցուցումների լաբորատոր-գործիքային ախտորոշիչ հետազոտությունների իրականացումը, ամբուլատոր-պոլիկլինիկական օղակի և դիսպանսերների նեղ մասնագետների կողմից բնակչության բուժական-խորհրդատվական մասնագիտացված օգնության ապահովումը, տնային կանչերի իրականացումը, ընտանեկան բժշկի, տեղամասային թերապևտի (մանկաբույժի), իսկ առանձին հիվանդությունների գծով՝ համապատասխան մասնագետի նշանակմամբ, անվճար կամ արտոնյալ պայմաններով դեղեր ստանալու իրավունք ունեցող անձանց դեղերով ապահովումը:

Հանրապետությունում առաջնային օղակի բարեփոխումները ուղղվել են ընտանեկան բժշկության ներդրման համար նպաստավոր պայմանների ստեղծմանը, որպես կառուցվածքային առավել արդյունավետ ու նպատակահարմար մոդելի, որի հիմնական ուղղվածությունն է հիվանդությունների կանխարգելումն ու վաղ հայտնաբերումը, բուժման և վերականգնողական միջոցառումների կազմակերպումը:

Որոշակի աշխատանքներ են տարվել նաև առաջնային բուժօգնության մակարդակում բուժօգնության որակի բարելավման, առավել տարածված ոչ վարակիչ և վարակիչ հիվանդությունների դեմ պայքարի, հանրային առողջապահության մոտեցումների ամրագրման, սոցիալական և առողջապահական ծառայությունների ինտեգրման ու այդ խնդրում համայնքների մասնակցության ապահովման ուղղությամբ:

Բուժօգնության առաջնային օղակի հետագա զարգացումը, առնվազն միջնաժամկետում, շարունակելու է մնալ առողջապահական ոլորտի գործունեության հիմնական թիրախը, քանի որ աղքատության հաղթահարման և անհավասարության մեղմման ու կայուն զարգացման տեսանկյունից կարևոր դերակատարություն ունի: Այն հնարավորություն է ընձեռում ապահովելու որակյալ և մատչելի բուժօգնություն ու դրանով պայմանավորված սոցիալական արդարության ու հավասարության սկզբունքներ բնակչության բոլոր խմբերի համար:

8.1.1.3 Մոր և մանկան առողջության պահպանման ապահովումը

Մոր և մանկան առողջության պահպանման հիմնախնդիրները և հետագա ռազմավարության հիմնական դրույթները հաստատվել են «Մոր և մանկան առողջության պահպանման 2003-2015 թվականների ռազմավարությունը հաստատելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2003 թվականի օգոստոսի 8-ի N 1000-Ն որոշմամբ:

2012 թվականի դեկտեմբերի 27-ին Հայաստանի Հանրապետության կառավարության N 1694-Ն որոշմամբ հաստատվել է «Հայաստանի Հանրապետությունում երեխայի իրավունքների պաշտպանության 2013-2016 թվականների ռազմավարական ծրագիրը և երեխայի իրավունքների պաշտպանության 2013-2016 թվականների ռազմավարական ծրագրի միջոցառումների

ժամանակացույցը», որում արտացոլված են նաև երեխաների առողջապահական հիմնախնդիրները և գերակայությունները:

Հայաստանի Հանրապետության կառավարության հավանությանն են արժանացել «Վերարտադրողական առողջության բարելավման ազգային ծրագիրն ու 2007–2015 թվականների գործողությունների ժամանակացույցը» Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2007 թվականի հուլիսի 26-ի նիստի N 29 արձանագրային որոշումը, «Երեխաների և դեռահասների առողջության ու զարգացման ազգային ռազմավարությանը և դրա ներդրման գործողությունների ծրագրին հավանություն տալու մասին» Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2009 թվականի սեպտեմբերի 10-ի նիստի N 37 արձանագրային որոշումը և «Երեխաների հիվանդանոցային բժշկական օգնության բարելավման 2013-2015 թվականների ռազմավարությունը և գործողությունների ծրագիրը հաստատելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2012 թվականի հուլիսի 4-ի նիստի N 27 արձանագրային որոշումը, որոնց շրջանակներում իրականացվել են մի շարք միջոցառումներ ուղղված վերարտադրողական, մայրության, երեխաների և դեռահասների առողջության բարելավմանը:

Վերոհիշյալ փաստաթղթերում ամրագրված գերակայությունները և ռազմավարական դրույթները յուրաքանչյուր տարի իրենց արտացոլումն են գտնում առողջապահական պետական նպատակային ծրագրերում և Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեով առողջապահությանն ուղղվող ծախսերում: Մասնավորապես այն ներկայացվում է մոր և մանկան առողջության պահպանման ծրագրի ձևով, որը բաղկացած է երկու փոխկապակցված մասերից՝

- երեխաների բժշկական օգնության կազմակերպում,
- մանկաբարձագինեկոլոգիական օգնության ապահովում:

Ֆինանսավորումը բյուջեից երկու ուղղություններով էլ իրականացվում է առողջապահական համակարգի ծառայությունների մատուցման առանձին ծրագրերի միջոցով (հիվանդանոցային, արտահիվանդանոցային և բյուջետային հարակից այլ ծրագրերի միջոցով):

8.1.1.4 Բնակչության սոցիալապես անապահով և առանձին (հատուկ) խմբերում ընդգրկված անձանց բժշկական օգնության, ինչպես նաև սոցիալական կախվածություն ու հատուկ նշանակություն ունեցող հիվանդությունների բուժօգնության և դեղորայքով ապահովումը

Հիվանդանոցային բժշկական օգնության կազմակերպումը ներառում է սոցիալական կախվածություն և հատուկ նշանակություն ունեցող հիվանդությունների դեմ պայքարն ու սոցիալապես անապահով և առանձին (հատուկ) խմբերում ընդգրկված անձանց բժշկական օգնության ապահովման կազմակերպումը, որոնք ամրագրված են Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2004 թվականի մարտի 4-ի N 318-Ն որոշմամբ:

Հիվանդանոցային բուժօգնության համակարգի զարգացումն ընթանալու է ֆինանսավորման հստակ մեխանիզմների ներդրման, միջոցների ծախսման արդյունավետության բարձրացման, ավելորդ հզորությունների կրճատման և բժշկական օգնության որակի ապահովմանն ուղղված կարճաժամկետ ու երկարաժամկետ ծրագրային մոտեցումներով:

Առողջապահության ոլորտի ռեսուրսների ռացիոնալ տեղաբաշխման և արդյունավետության բարձրացման նպատակով Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից ընդունվեց առողջապահության համակարգում բարեփոխումներ իրականացնելու որոշման անհրաժեշտությունը: Այդ նպատակով սկսվեց առողջապահական ծառայությունների օպտիմալացման գործընթացը՝ համապատասխանացնելով այն բնակչության առողջապահական կարիքներին և բարելավելով բժշկական ծառայությունների որակն ու մատչելիությունը:

Բնակչությանը պատշաճ որակի բժշկական օգնության և սպասարկման ծառայություն մատուցելու գործում կարևոր նշանակություն ունի Հայաստանի Հանրապետությունում անվտանգ, արդյունավետ և որակյալ դեղերի առկայությունը և դրանց մատչելիությունը բնակչության համար: Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված է, որ որոշ հիվանդությունների և սոցիալական խմբերին պատկանելու դեպքում բնակիչներին իրավունք է տրվում դեղեր ձեռքբերել անվճար կամ արտոնյալ պայմաններով: Դեղերի որակի ապահովման պետական վերահսկողությունը դեղերի շրջանառության բոլոր փուլերում (արտադրություն, պատրաստում, պահպանում, իրացում, կիրառում) իրականացվում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարության լիազոր մարմնի՝ Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության նախարարության կողմից:

Առողջապահության ոլորտում մատուցվող հիմնական ծառայությունների շրջանակը ամփոփվում է ստորև բերված աղյուսակում:

Աղյուսակ 8.1 Առողջապահության ոլորտում մատուցվող հիմնական ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակ

N	Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն	Շահառուների շրջանակի նկարագրություն	Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը
1	Բնակչության հիգիենիկ և համաճարակային անվտանգության ապահովում	ՀՀ ամբողջ բնակչություն	Պետական հատվածի կողմից ծառայությունը փոխհատուցվում է ամբողջությամբ
2	Բնակչության առողջության առաջնային պահպանման ապահովում	ՀՀ ամբողջ բնակչություն	Պետության կողմից անվճար արտահիվանդանոցային (ամբուլատոր-պոլիկլինիկական) բուժօգնության և ծառայությունների մատուցում
3	Մոր և մանկան առողջության պահպանման ապահովում	ՀՀ տարածքում բնակվող կանայք և երեխաներ	Վերարտադրողական տարիքի կանանց հղիության, ծննդաբերության և հետծննդյան շրջանում, ինչպես նաև մինչև 18 տարեկան երեխաներին

			ամբուլատոր-պոլիկլինիկական բուժօգնության և մինչև 7 տարեկան երեխաներին հիվանդանոցային բուժօգնության տրամադրում՝ ծառայությունների ողջ ծավալով, իսկ մնացած ծառայությունների մասով՝ մասնակի
4	Սոցիալական կախվածություն և հատուկ նշանակություն ունեցող հիվանդությունների բուժօգնության ապահովում	ՀՀ տարածքում բնակվող բոլոր քաղաքացիները	Ըստ սահմանված ծառայությունների մասով ամբողջությամբ
5	Բնակչության սոցիալապես անապահով և առանձին /հատուկ/ խմբերում ընդգրկված անձանց հիվանդանոցային մասնագիտացված բժշկական օգնության ապահովում	Պետական պատվերի շրջանակներում անվճար հիվանդանոցային բուժօգնությունից օգտվում են միայն ՀՀ կառավարության 04.03.2004թ. թիվ 318-Ն որոշմամբ և հետագա փոփոխություններով հաստատված բնակչության սոցիալապես անապահով և առանձին /հատուկ/ խմբերում ընդգրկված անձինք	Ըստ սահմանված ծառայությունների մասով ամբողջությամբ
6	Բնակչությանը արտոնյալ և անվճար պայմաններով դեղերի ապահովում (Հիմք՝ «Դեղերի մասին» ՀՀ օրենքի հոդված 18)	ՀՀ բնակչության խմբեր (Հիմք՝ ՀՀ կառավարության 23.11.2006թ. N 1717-Ն որոշմամբ հաստատված ցանկեր)	Անվճար հատկացվող դեղերի մասով՝ ամբողջությամբ, արտոնյալ պայմաններով հատկացվող դեղերի մասով՝ մասնակի

8.1.2 ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՐԻՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ

8.1.2.1 Բնակչության հիգիենիկ և համաճարակային անվտանգության ապահովումը

2011-2013 թվականներին շարունակվել է հանրային առողջության և սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովման միասնական պետական քաղաքականության հետագա ձևավորումը և մշակումը:

2008 թվականից, որպես Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպության (ԱՀԿ) անդամ և Միջազգային առողջապահական (բժշկասանիտարական) կանոնների մասնակից երկիր, ոլորտը կանոնակարգող մի շարք գործընթացներ են իրականացվել Միջազգային առողջապահական (բժշկասանիտարական) կանոնների երկրում ներդրման շրջանակներում: Ընդունվել են շուրջ հիսուն իրավական ակտեր, բազմաթիվ մեթոդական ուղեցույցներ և այլ փաստաթղթեր, որոնք կանոնակարգում են վարակիչ հիվանդությունների, քիմիական և

ճառագայթային ախտահարումների, անսովոր և անսպասելի դեպքերի հայտնաբերման, հաշվառման Ազգային համակարգող մարմնին հաղորդման, արագ արձագանքման հարցերը:

2011 թվականից գործում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2011 թվականի ապրիլի 21-ի N 482-Ն որոշմամբ հաստատված «Հայաստանի Հանրապետության սահմանային անվտանգության և պետական սահմանի համալիր կառավարման ապահովմանն ուղղված 2011-2015 թվականների միջոցառումների ծրագիրը»: Վարակիչ հիվանդությունների, քիմիական և ճառագայթային գործոններով պայմանավորված դեպքերի կանխարգելման և դրանց դեմ պայքարի միջոցառումները սկսվում են Հայաստանի Հանրապետության պետական սահմանից: Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2013 թվականի հուլիսի 25-ի N 857-Ն որոշման համաձայն Հայաստանի Հանրապետության պետական սահմանի անցման կետերում բժշկասանիտարական հսկիչ կետերը գործում են որպես Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության նախարարության աշխատակազմի առողջապահական պետական տեսչության կառուցվածքային մաս: Սահմանային բժշկասանիտարական հսկիչ կետերն իրականացնում են պետական սահմանում վարակիչ հիվանդությունների բացահայտում, կասկածելիների և հիվանդների մեկուսացում, հոսպիտալացման կազմակերպում, անհրաժեշտության դեպքում՝ նմուշառման, ախտահանման, կրծողագերծման, միջատազերծման աշխատանքների կազմակերպում: Ուստի խիստ կարևորվում է վերջիններիս դերը արտերկրից հանրապետության տարածք վարակիչ հիվանդությունների ներբերման կանխարգելման հարցում, մասնավորապես՝ 2013 թվականին Վրաստանում կարմրուկի դեպքերի աշխուժացման, իսկ Իրանի Իսլամական Հանրապետությունում խոլերայի բռնկման ժամանակ և այլն:

Վերջին տարիներին տարբեր ոլորտներում մշտապես իրականացվել են բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովման իրավիճակի վերլուծություններ, հատկապես բնակչությանը խմելու ջրով ապահովման, հանրակրթական դպրոցների աշակերտների առողջական վիճակի և հիվանդացության, կրթական և նախակրթական հաստատություններում հիգիենիկ և հակահամաճարակային ռեժիմի պահպանման, իմունականխարգելման, տարբեր վարակիչ հիվանդություններով հիվանդացության նկատմամբ և այլն:

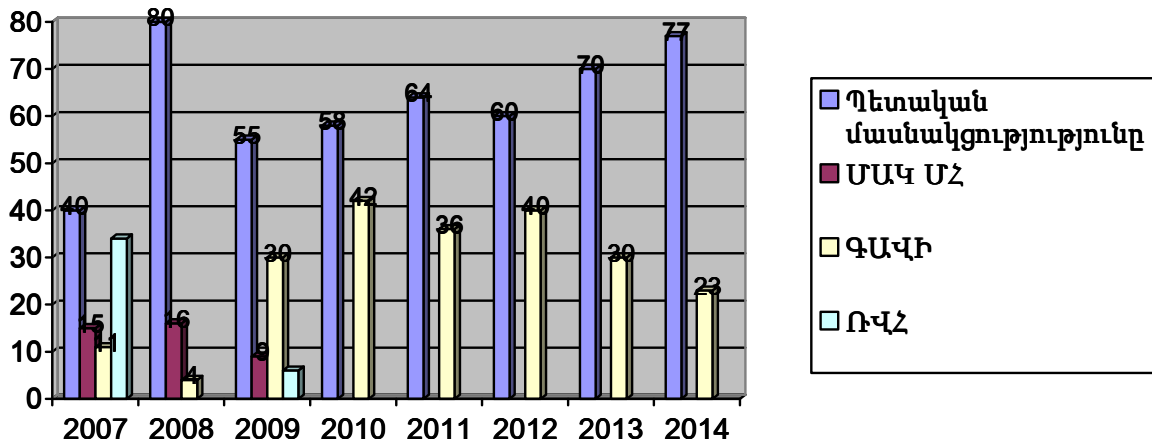
Իմունականխարգելումը հանրային առողջապահության տնտեսապես բարձր արդյունավետ ռազմավարություններից է: Հայաստանի Հանրապետությունում Իմունականխարգելման ազգային ծրագրի գործարկման արդյունավետությունը գնահատվում է երկու հիմնական բնութագրիչների միտումներով՝ պատվաստումներում նպատակային բնակչության ընդգրկման ցուցանիշների և կառավարելի վարակիչ հիվանդությունների հիվանդացության:

Հայաստանի Հանրապետությունում կառավարելի վարակիչ հիվանդություններ են համարվում դիֆթերիա, կապույտ հազ, փայտացում, կարմրուկ, կարմրախտ, համաճարակային պարոտիտ (խոզուկ), պոլիոմիելիտ, հեպատիտ «Բ», տուբերկուլյոզ, հեմոֆիլուսային Բ տեսակի

վարակը (<ԻԲ), ռոտավիրուսային վարակը, որոնք ներառված են պատվաստումների ազգային օրացույցում: Հայաստանի Հանրապետությունում պլանային կանխարգելիչ պատվաստումներում ընդգրկվածության բարձր մակարդակի ապահովումը և մանկական մահացության նվազեցման նպատակով նոր պատվաստանյութերի ներդրումը «Հազարամյակի մարտահրավերների» գերակա խնդիրների հաղթահարմանն ուղղված ռազմավարություններից են:

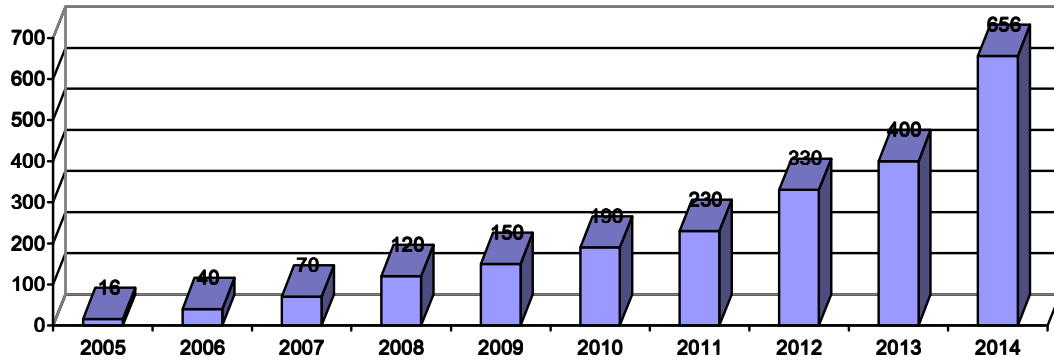
Հայաստանի Հանրապետության անկախացումից հետո երկրի Պատվաստումների ազգային օրացույցով նախատեսված պատվաստանյութերի պահանջը և մշտական պահուստային քանակությունների առկայությունն ապահովվել է դոնոր կազմակերպությունների կողմից, որի մեծամասնությունը կազմել է ՄԱԿ-ի մանկական հիմնադրամի հումանիտար օգնությունը: 2005 թվականից անհրաժեշտ պատվաստանյութերի գնման գործընթացում մասնակցել է նաև պետությունը՝ տարեցտարի ավելացնելով ներդրումների չափը: Համապատասխանաբար՝ դոնոր կազմակերպությունների աջակցությունն աստիճանաբար նվազել է:

Գծանկար 8.1 Պետական մասնակցությունը պատվաստանյութերի ձեռքբերման գործընթացում (%-ով)

« 2014 թվականի պետական բյուջեով պատվաստանյութերի գնման համար նախատեսվել է մոտ 656 մլն դրամ՝ 2005թ 16 մլն դրամի փոխարեն (աճ՝ շուրջ 41 անգամ):

Գծանկար 8.2 Պատվաստանյութերի գնման համար պետական հատկացումները ըստ առանձին տարիների (մլն դրամներով)

Հայաստանի Հանրապետությունում կառավարելի վարակիչ հիվանդությունների առումով բարենպաստ համաճարակային իրավիճակը պայմանավորված է ազգաբնակչության նպատակային խմբերի պատվաստումների գործընթացում բարձր ընդգրկումով:

Գծանկար 8.3 Պատվաստումներում բնակչությանն նպատակային խմբերի ընդգրկումը ըստ առանձին տարիների (%-ով)

Այսպես, մինչև մեկ տարեկան երեխաների ամբողջական ընդգրկումը տուբերկուլյոզի, հեպատիտ Բ-ի, դիֆտերիայի, կապոյտ հազի, փայտացման, հեմոֆիլուսային Բ վարակի, պոլիոմիելիտի դեմ պատվաստումներում կազմել է 2008 թվականին՝ 86.0%, 2009 թվականին՝ 91.0%, 2010 թվականին՝ 94.0%, 2011 թվականին՝ 94.5%, 2012 թվականին՝ 94.6%, իսկ 2013 թվականին՝ 93.0%: 2013 թվականին դիտվում է ցուցանիշի նվազում շուրջ 2%-ով, որը պայմանավորված է հանրապետությունում ռոտավիրուսային պատվաստումների ներդրման առաջին տարվա արդյունքներով:

Մինչև երկու տարեկան երեխաների ամբողջական ընդգրկումը անհրաժեշտ պատվաստումներում կազմել է 2008 թվականին՝ 82.0%, 2009 թվականին՝ 90.0%, 2010 թվականին՝ 93.0%, 2011 թվականին՝ 94.0%, 2012-2013 թվականներին 91.5-92.0%: 2012-2013 թվականներին դիտվում է ցուցանիշի նվազում 2%-ով՝ հանրապետությունում ԱԿԴՓ պատվաստանյութի երկարատև բացակայության պատճառով:

Մինչև 7 տարեկան երեխաների ամբողջական ընդգրկումը անհրաժեշտ պատվաստումներում կազմել է 2008 թվականին՝ 93.0%, 2009 թվականին՝ 96.0%, 2010-2013 թվականներին՝ 96-98%:

Այսպիսով՝ համաձայն վարչական վիճակագրական հաշվետվությունների նպատակային տարիքի երեխաների 90 տոկոսից ավելին ստանում են իրենց անհրաժեշտ պատվաստումները, որը միջազգային ստանդարտներով բավարար ցուցանիշ է:

Զգալի նվաճումներ են արձանագրվել նաև ՄԱԿ-ի կողմից հռչակած Հազարամյակի զարգացման նպատակների (ՀՁՆ) հասանելիության ուղղությամբ: Համաձայն ՀՁՆ-ի նպատակային ցուցանիշ է ընդունվել նաև կարմրուկի դեմ պատվաստումներում ընդգրկվածությունը: Հանրապետությունում ակնառու է կարմրուկի և կարմրախտի դեմ պատվաստումներում նպատակային խմբի ընդգրկվածության ցուցանիշների բարելավումը՝ 2008 թվականից դիտվում է ԿԿԽ (կարմրուկ, կարմրախտ, խոզուկ) պատվաստումներում բնակչության ենթակա խմբերի (1 և 6 տարեկաններ) ընդգրկման ցուցանիշների կայուն բարելավում: 2010 թվականից նպատակային խմբերում երեխաների 97.0%-ն ընդգրկվել են երկու դեղաչափի համակցված պատվաստումներում՝ 2006 թվականի 90-92%-ի փոխարեն, որը գերազանցում է ՀՁՆ-ի 2015 թվականի համար սահմանված 96.0% ցուցանիշին:

Ըստ ԱՀԿ-ի, իմունականխարգելման աշխատանքների արդյունավետության գնահատման հիմնական ցուցանիշը՝ պատվաստումներում ընդգրկվածությունը, հանրապետական, մարզային և համայնքային մակարդակներում պետք է լինի 95 տոկոսից բարձր: Այսպիսով, իմունականխարգելման ոլորտում վերջին տարիներին հանրապետությունում իրականացվող քաղաքականությունը համապատասխանեցվում է ԱՀԿ-ի մոտեցումներին և չափանիշներին:

Հայաստանի Հանրապետությունում վարակիչ հիվանդությունների դեմ տարվող իմունականխարգելման բազմակողմանի աշխատանքի, կառավարելի վարակիչ հիվանդությունների դեմ կատարվող պատվաստումների ցուցանիշների կայուն աճի շնորհիվ վերջին տարիներին չեն արձանագրվել այնպիսի հիվանդություններ, ինչպիսիք են դիֆթերիան, կարմրախտը, կատաղությունը, խոլերան, փայտացումը որովայնային տիֆը, պարատիֆերը, ռիկետցիոզները (այդ թվում բժավոր տիֆ, Բրիլլի հիվանդություն) և այլն, իսկ կապույտ հազը և պարոտիտը (խոզուկը) արձանագրվել են միայն եզակի դեպքերի ձևով: 2013 թվականին Հայաստանին հարևան երկրներում (Վրաստանում, Ադրբեջանում և Թուրքիայում) գրանցված կարմրուկի և կարմրախտի բռնկման պայմաններում երկրում արձանագրվեց միայն կարմրուկի բերովի 11 դեպ (համաճարակաբանորեն կապված Վրաստանում հիվանդության բռնկման հետ):

Հայաստանը՝ ի թիվս եվրոպական այլ երկրների, ՄԱԿ-ի, ԱՀԿ-ի կողմից դեռևս 2002 թվականից հավաստագրվել է և շարունակում է մնալ որպես պոլիոմիելիտից ազատ գոտի: Պոլիոմիելիտից ազատ կարգավիճակի պահպանման ուղղությամբ շարունակաբար իրականաց-

վում են անհրաժեշտ հակահամաճարակային միջոցառումներ: Յուրաքանչյուր տարի պետական թյուզեից 18-20 մլն դրամ հատկացվում է պատվաստանյութի ձեռքբերման համար:

2011 թվականին ԱՀԿ-ի կողմից Հայաստանը հավաստագրվել է նաև որպես մալարիայից ազատ տարածք: Հայաստանի Հանրապետության տարածքում մալարիայի կրկին արմատավորումը կանխարգելելու նպատակով Հայաստանի Հանրապետության կառավարության հավանությանն է արժանացել «Հայաստանի Հանրապետությունում մալարիայի ներբերումը և արմատավորումը կանխարգելելու 2011-2015 թվականների պետական ծրագրին և Հայաստանի Հանրապետությունում մալարիայի ներբերումը և արմատավորումը կանխարգելելու 2011-2015 թվականների միջոցառումների ցանկին հավանություն տալու մասին» Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2011 թվականի հունիսի 17-ի նիստի N 23 արձանագրային որոշումը, որի համաձայն իրականացված համալիր կանխարգելիչ և հակահամաճարակային միջոցառումների արդյունքում հանրապետությունում տեղական ձագման մալարիայի դեպքեր չեն արձանագրվել:

Համաձայն ԱՀԿ տվյալների՝ պատվաստումների շնորհիվ աշխարհում ներկայումս տարեկան կանխվում է 20.0 մլն մանկան մահվան դեպք: Մանկական հասակում պատվաստելով՝ միլիոնավոր մեծահասակներ կարող են փրկվել այնպիսի վարակիչ հիվանդություններից, որոնք թաքնված ընթացք ունեն մանկական հասակում և արտահայտվում են մեծ տարիքում:

8.1.2.2 Բնակչության առողջության առաջնային պահպանում

Բնակչության առողջության առաջնային պահպանման ոլորտում Հայաստանի Հանրապետության պետական քաղաքականությունը վերջին տարիներին դրսևորվել է միանշանակ վարքագծով, որը արտահայտվել է առողջապահության համակարգի ֆինանսավորման ներկա մակարդակի պայմաններում անվճար ամբուլատոր-պոլիկլինիկական բուժօգնության կազմակերպմամբ առաջնային (ամբուլատոր-պոլիկլինիկական) օղակի բոլոր մակարդակներում, առանց տեսակների և ծավալների սահմանափակման: Արդյունքում ամբուլատոր-պոլիկլինիկական հաստատություններ հաճախումների միջին տարեկան թիվը մեկ բնակչի հաշվով 2006 թվականի 2,8-ի համեմատ՝ 2011 թվականին կազմել է 3,6, իսկ 2012 թվականին՝ 3.8:

Առողջության առաջնային պահպանման հաստատություններ բնակչության հաճախումների ավելացման տենդենցը ենթադրում է, որ թիրախ է ընտրված հիվանդությունների վաղ հայտնաբերումը և կանխարգելումը: Վերջին տարիների ընթացքում առողջության առաջնային պահպանման մակարդակում տեղի են ունեցել զարգացման նկատելի դրական տեղաշարժեր ինչպես բնագավառի գործունեության հիմնական ցուցանիշների բարելավման առումով, այնպես էլ ֆինանսական ցուցանիշների առումով:

2010-2012 թվականների ընթացքում ներդրվել և իրականացվում է առողջության առաջնային պահպանման օղակում աշխատող բուժաշխատողների կատարողականի վրա

հիմնված խրախուսական վարձատրության նոր համակարգ: Եթե մինչև 2010 թվականը բժշկի աշխատանքի դիմաց ֆինանսավորումը և վարձատրությունն ուղղակի կախվածության մեջ չէին դրվում բժշկի կատարած աշխատանքի ծավալից և որակից, ապա 2010 թվականից առողջության առաջնային պահպանման ծառայություններ մատուցող բուժանձնակազմի վարձատրության մեխանիզմի մեջ համապատասխան ցուցանիշների ապահովման դեպքում, նախատեսվեց խրախուսական վարձատրություն: 2012 թվականի արդյունքներով արտահիվանդանոցային բուժօգնության ծառայություններ մատուցող 332 բուժհաստատություններից բնութային ֆինանսավորում ստացան 204-ը կամ 61%-ը: Բուժանձնակազմի խրախուսական վարձատրությունը կազմեց շուրջ 45,0 մլն դրամ:

2012 թվականին առողջության առաջնային պահպանման ծառայություններ իրականացնողների պայմանագրային գումարներում ներառվեցին յուրաքանչյուր բնակչի հաշվով հատկացվելիք խրախուսական ֆինանսավորման չափերը:

Առողջության առաջնային պահպանման օղակում խրախուսական վարձատրության համակարգի ներդրումը հնարավորություն է ընձեռել առավել վերահսկելի դարձնել բուժհաստատությունների կատարած աշխատանքը, իսկ բուժհաստատությունների ներսում՝ առավել վերահսկելի և չափելի դարձնել բժիշկների գործունեությունը՝ բժիշկների կողմից բնակչությանը մատուցվող առողջության առաջնային պահպանման ծառայությունների որակը, բժիշկների իրական ծանրաբեռնվածությունը:

Առողջության առաջնային պահպանման բնագավառում, որպես բարեփոխման իրականացման ճանապարհ է ընտրվել այլ երկրներում գործարկված և առավել արդյունավետ ճանաչված ընտանեկան բժշկության ներդրումը:

Հանրապետության 255 գյուղական առողջության առաջնային պահպանման հաստատություններում ամբողջությամբ ներդրվել է ընտանեկան բժշկության համակարգը: Գյուղական բոլոր հաստատություններն ապահովված են բուժսարքավորումների հավաքածուով, համակարգչով և համակարգչային ծրագրերի փաթեթով: Համաշխարհային Բանկի վարկային ծրագրի շրջանակներում, ինչպես նաև այլ միջազգային կազմակերպությունների օժանդակությամբ վերանորոգվել և կառուցվել են 145 գյուղական բժշկական ամբուլատորիաներ և 159-ը բուժական կաբարձական կետեր:

Սակայն, եթե գյուղական վայրերում ընտանեկան բժշկության ինստիտուտը կարելի է համարել կայացած, ապա քաղաքներում (հատկապես Երևանում) այն դեռևս որոշակի կայացման խոչընդոտներ ունի: Կատարված ուսումնասիրությունների արդյունքում, որպես հիմնական խոչընդոտ ներկայացվել է անհրաժեշտ տեխնիկական հագեցվածության և շենքային պայմանների բացակայությունը և քաղաքային պոլիկլինիկաներում մեծ թվով նեղ մասնագետների առկայությունը, որն առավել ակնառու է Երևանի փոքրաթիվ բնակչություն սպասարկող

պոլիկլինիկաներում: Քաղաքային 85 պոլիկլինիկաներից միայն 42-ում են աշխատում ընտանեկան բժիշկներ:

Քաղաքային պոլիկլինիկաներում ընտանեկան բժշկության համակարգի կայացման տեսանկյունից կարևորվում են ընտանեկան բժշկության խմբային պրակտիկաները, որոնք աստիճանաբար պետք է ստանան ինքնուրույն կարգավիճակ՝ հիմնված ըստ սպասարկվող (գրանցված) բնակչության թվի ֆինանսավորման, ռեսուրսների անկախ տնօրինման և բուժօգնության կազմակերպման գործում ինքնուրույն որոշումներ ընդունելու սկզբունքների վրա:

Հանրապետության տարածքում շտապ բժշկական օգնության կանչերի միջոցով իրականացվում է արտահիվանդանոցային անհետաձգելի բժշկական օգնության ապահովումը ամբողջ բնակչության համար:

Շտապ օգնության ծառայությունում տարիների ընթացքում կուտակվել էին մի շարք խնդիրներ կապված մեքենաների տեխնիկական վիճակի, կապի ժամանակակից ծառայության բացակայության, կանչերի սպասարկման որակի, դեղորայքային ապահովության, շտապ օգնության կանչերի արժեքի փոխհատուցման և անձնակազմի վարձատրման սկզբունքների հետ:

Բարեփոխումների իրականացման համար 2011 թվականի Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեով շտապ օգնության ծառայության համար հատկացվեց նախորդ տարվա համեմատ լրացուցիչ 1,520.0 մլն դրամ:

Երևանում ստեղծվեց կապի ժամանակակից միջոցներով, այդ թվում GPS համակարգով հագեցած միասնական կենտրոն՝ Երևանի քաղաքապետարանի «Շտապբուժօգնություն» ՓԲԸ կենտրոնի ծառայության բազայի վրա: Վերջինս թույլ տվեց կանչերին արձագանքել կրկնակի անգամ արագ՝ 7-12 րոպեում, նախկինում 15-20 րոպեի փոխարեն: Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետության կառավարության միջև 2010 թվականի դեկտեմբերի 27-ին ստորագրված պայմանագրով Հայաստանի Հանրապետությանը նվիրաբերված 88 շտապօգնության մեքենաներ բաշխվեցին Երևանի և հանրապետության մարզային բժշկական հաստատությունների միջև:

Շտապօգնության բժիշկների, բուժքույր/բուժականների և վարորդ-սանիտարների կրթական նոր ծրագրերի հիման վրա վերապատրաստվեցին 298 բժիշկներ, 464 միջին բուժաշխատողներ և 306 վարորդներ:

Ծառայության փոխհատուցման սկզբունքների, գների և բուժանձնակազմի վարձատրման մեխանիզմներում կիրառվեց նոր մոտեցում՝ կապված կանչերի հեռավորությունից, կանչերը սպասարկող բուժհաստատության տեսակից: Պայմանագրային գումարների հաշվարկման համար հաստատվեցին 1000 բնակչի հաշվով սպասարկման դիֆերենցված նորմատիվներ՝ ելնելով բուժհաստատության հզորությունից և սպասարկվող բնակչության թվաքանակից:

Արդյունքում, գրեթե 2 անգամ կրճատվել է կանչի սպասարկման տևողությունը, բարձրացել է բնակչության, ինչպես նաև բուժաշխատողների գոհունակությունը, քանի որ բարելավվել են աշխատանքային պայմանները և բարձրացել է աշխատավարձը: Հաշվարկված պայմանագրային գումարները համապատասխանեցվել են ծառայության իրականացման համար անհրաժեշտ ծախսերին: Բժշկի միջին ամսական աշխատավարձը 2011-2012 թվականներին Հայաստանի Հանրապետության մարզերում կազմել է 106.2 հազ. դրամ, քաղաքում՝ 121.9 հազ. դրամ 2010 թվականի 49.8 հազ. դրամի դիմաց, իսկ բուժքույրերի միջին ամսական աշխատավարձը՝ 79.5 հազ. դրամ 2010 թվականի 46.0 հազ. դրամի դիմաց:

8.1.2.3. Մոր և մանկան առողջության ապահովումը

Վերջին տարիներին հաջողությամբ իրականացվում է 2008 թվականից ներդրված «Ծննդօգնության պետական հավաստագրի ներդրման ծրագիրը»: Ծրագրի ներդրումը զգալիորեն նպաստեց ծննդատներում ստվերի կրճատմանը և բնակչության համար ծննդօգնության իրապես անվճար ու մատչելի ծառայությունների մատուցմանը: Հանրապետությունում ծննդօգնության ծառայությունների հետ կապված ոչ պաշտոնական վճարումները կրճատվել են ավելի քան 10 անգամ (գյուղ՝ 16 անգամ, քաղաք՝ 7.7 անգամ):

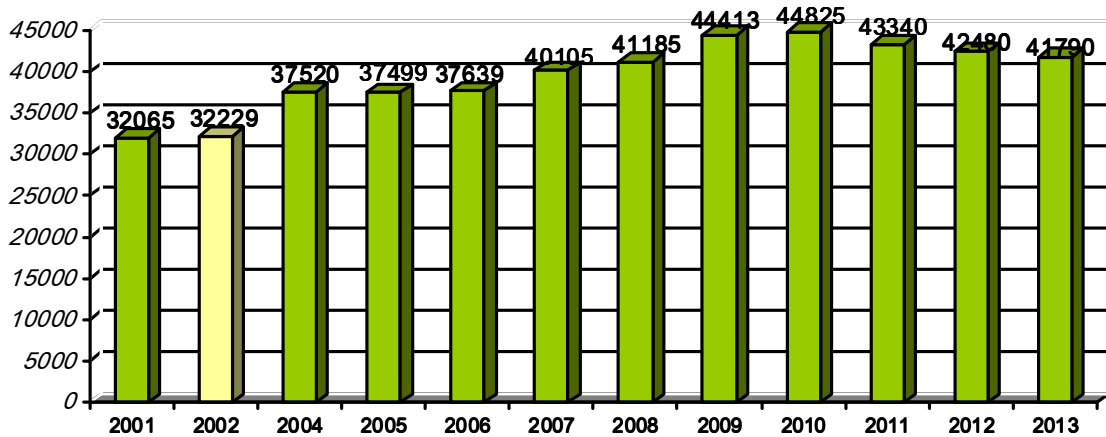
Ծննդօգնության պետական հավաստագրի ներդրման ծրագրի շարունակականությունն ապահովելու նպատակով 2011 թվականի հունվարի 1-ից ներդրվեց մինչև 7 տարեկան երեխաների պետական հավաստագրի համակարգը, որի համար երաշխիք հանդիսացավ Հայաստանի Հանրապետության 2011 թվականի պետական բյուջեով առողջապահության ոլորտին նախատեսված 3.0 մլրդ դրամը: Հավաստագրի համակարգի ներդրմամբ բարելավվել է երեխաների հիվանդանոցային օգնության մատչելիությունը և որակը, ոչ պաշտոնական վճարումները կրճատվել են ավելի քան 4 անգամ:

Վերոնշյալ հավաստագրերի ծրագրերի շարունակական իրականացումը նպաստեց մանկաբարձական և մանկական ծառայությունների բնութագրական ցուցանիշների բարելավմանը:

Վերջին տարիներին մանկական մահացության կառուցվածքում վաղ նորածնային մահացության դեպքերը կրճատվել են շուրջ 10 տոկոսով: Մայրական մահացության միջին եռամյա ցուցանիշը կրճատվել է շուրջ 17 տոկոսով:

Միևնույն ժամանակ 2011-2013 թվականներին ծնելիության ցուցանիշը նվազել է:

Գծանկար 8.4 Փաստացի ծնունդները Հայաստանում

Աղբյուրը՝ ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայություն

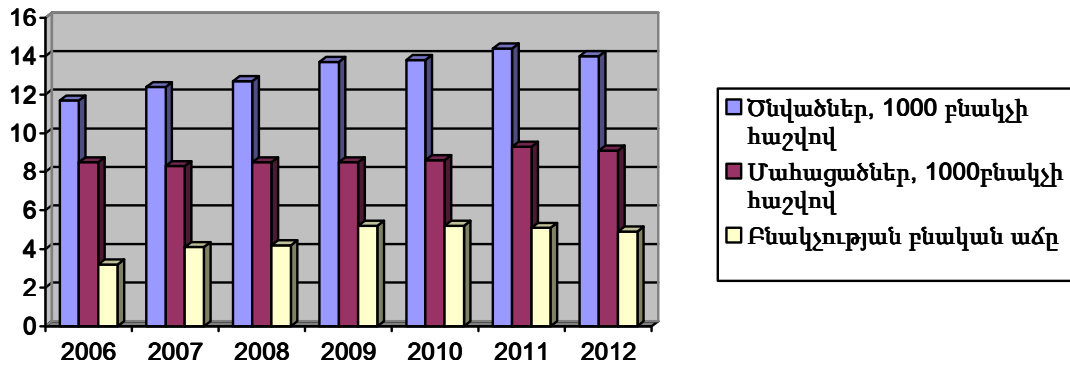
1990 թվականի համեմատությամբ հանրապետությունում ծնելիությունը նվազել է 1.9 անգամ: 1990 թվականին կենդանի ծնվածների թիվը կազմել է 79 882 երեխա, իսկ 2013 թվականին՝ 41 790 երեխա:

Հայաստանը ներկայում դասվում է ցածր ծնելիությամբ երկրների շարքին: Այն դեպքում, երբ բնակչության պարզ վերարտադրության համար անհրաժեշտ է, որ մեկ կինն ունենա առնվազն 2.1 երեխա, Հայաստանում, ըստ ՄԱԿ-ի տվյալների այդ ցուցանիշը 2010 թվականին կազմել է մոտ 1.74, Վրաստանում՝ 1.58, Ռուսաստանում՝ 1.4, իսկ Թուրքիայում՝ 2.15, Ադրբեջանում՝ 2.16:

Լուրջ անհանգստության հարց է բնակչության ծնելիության և բնական աճի նվազման միտումը:

Այսպես՝ ծնելիության ցուցանիշը 1000 բնակչի հաշվով 2012 թվականին՝ 1990 թվականի համեմատ նվազել է 22.5-ից մինչև 14.0-ի: Նույն ժամանակաշրջանում ընդհանուր մահացությունը աճել է՝ 1990 թվականի 1000 բնակչի հաշվով 6.2-ից 2012 թվականին հասնելով մինչև 9,1-ի, իսկ բնակչության բնական աճի ցուցանիշը նվազել է 3.3 անգամ՝ համապատասխանաբար 16.3-ից նվազելով մինչև 4.9-ի:

Գծանկար 8.5 Ծնվածներ և մահացածներ 1000 բնակչի հաշվով, բնակչության բնական աճը

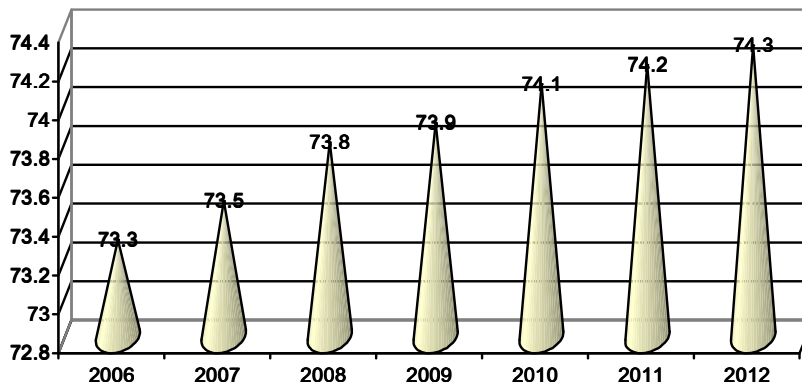

Աղբյուրը՝ ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայություն

Ծնելիության նվազման անխուսափելի հետևանքն է բնակչության ծերացումը, հատկապես եթե վերջինը համակցված է կյանքի տևողության երկարացման հետ:

Կյանքի սպասվելիք տևողության փոփոխությունը ներկայացված է ստորև.

Գծանկար 8.6 Կյանքի սպասվող տևողությունը ծննդյան պահից, տարի

Աղբյուրը՝ ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայություն

«Երեխայի առողջության պետական հավաստագրի» ներդրման շրջանակներում իրականացված աշխատանքների արդյունքում վերջին տարիների ընթացքում արձանագրվել է երեխաների հիվանդացության և մահացացության հետ կապված մի շարք ցուցանիշների կտրուկ բարելավում: Եթե մինչև 2011 թվականը հանրապետությունում գրանցվում էր մինչև 1 տարեկան երեխաների հիվանդանոցային դեպքերի աճ, հավաստագրի ներդրումից հետո, երկու տարվա ընթացքում հիվանդանոցային մահերի թիվը կրճատվեց 18%-ով, իսկ մինչև 2011 թվականից զգալի նվազել են նաև երեխաների տնային մահվան դեպքերը:

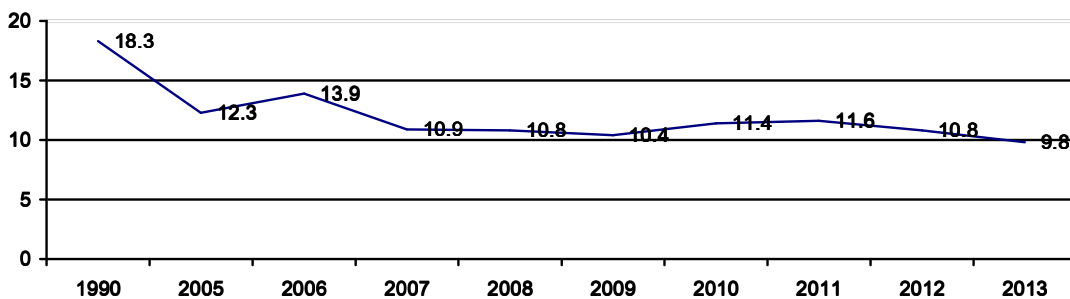
2013 թվականին առաջին անգամ արձանագրվեց մանկական (մինչև մեկ տարեկան երեխաների) մահացության ցուցանիշի աննախադեպ՝ 10.0‰ նիշից ցածր մակարդակ (9.8‰): Ըստ ԱՀԿ դասակարգման Հայաստանը մանկական մահացության միջին մակարդակ (10-20‰) ունեցող երկրների դասից տեղափոխվեց մանկական մահացության ցածր (10‰-ից ներքև) մակարդակ ունեցող երկրների շարք:

2013 թվականին մինչև 5 տարեկան երեխաների մահացությունը 1000 կենդանի ծնվածի հաշվով կազմել է 11.1‰ 2012 թվականի համանման ցուցանիշի՝ 12.1‰-ի համեմատ (կամ նվազել է 8.3 %-ով), իսկ մինչև 1 տարեկան երեխաների մահացության ցուցանիշը համապատասխանաբար 9.8‰ և 10.8‰ (կամ նվազել է 9.3 %-ով):

Երեխաների մահացության ցուցանիշի անկման նման տենդենցի պարագայում հասանելի է 2015 թվականի համար ՀՁՆ-ով սահմանված նպատակային ցուցանիշը (մինչև 5 տարեկան երեխաների մահացությունը 1000 կենդանածնի հաշվով՝ 9.6‰, իսկ մինչև 1 տարեկան երեխաների մահացությունը 1000 կենդանածնի հաշվով՝ 8.2‰):

Մանկական մահացության ցուցանիշի փոփոխությունը ներկայացվում է ստորև.

Գծանկար 8.7 Մանկական մահացությունը (մինչև մեկ տարեկան), 1000 կենդանի ծնվածի հաշվով

2013 թվականին առողջապահության համակարգի ծննդոգնության ծառայություններ մատուցող բժշկական կազմակերպություններում ներդրվել է բոլոր նորածինների մոտ Վիտամին Կ-ի պարտադիր կիրառման գործելակարգը՝ ուղղված նորածնային հեմոռագիկ հիվանդության կանխարգելմանը: Արդյունքում տարեկան շուրջ 30 մանկիկի մոտ կկանխվի ծանրագույն հետևանքներով այդ հիվանդությունը:

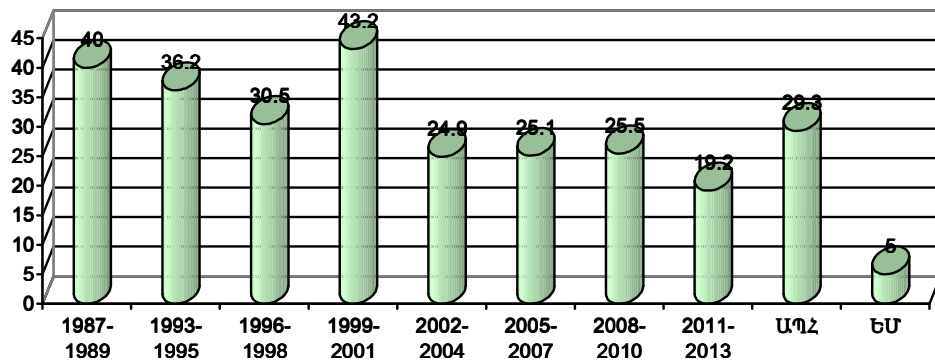
2012-2013 թվականների ընթացքում շարունակաբար իրագործվել և ընդլայնվել են երեխաների մտավոր և ֆիզիկական թերզարգացման կանխարգելմանն ուղղված նորածնային սկրինինգ ծրագրերը՝ բյուջետային միջոցների հաշվին և միջազգային կազմակերպությունների հետ համագործակցության շրջանակներում: Այս ծրագրերի իրականացման արդյունքում հայտնաբերվել է ծանր ախտաբանությամբ 224 նորածին, որոնց մոտ կանխվել է հիվանդությունների հետագա զարգացումը, հետևաբար՝ հաշմանդամությունը և մահվան հնարավոր ելքը:

Իրականացվել են միջոցառումներ՝ մանկական վերակենդանացման մարզային ծառայությունների հզորացման, կադրային ներուժի զարգացման, օրենսդրական և ծրագրային փաստաթղթերի մշակման ուղղություններով: Ստեղծվել են մարզային մանկական վերակենդանացման բաժանմունքներ նորածնային մահճակալներով՝ Կապանում և Վանաձորում, հզորացվել է ծառայությունը Գյումրիում:

Իրականացվել են մասնագետների վերապատրաստումներ տեղում, Երևանի առաջատար կլինիկաներում, ինչպես նաև Ռուսաստանի Դաշնությունում:

Վերջին տարիներին Հայաստանում բարելավվել է մայրական մահացության ցուցանիշը (դեպքերի թիվը՝ 100 000 կենդանի ծնունդի նկատմամբ), որը համարվում է մայրության առողջության վիճակն արտացոլող ինտեգրալ ցուցանիշ:

Գծանկար 8.8 Մայրական մահացության Հայաստանի Հանրապետության ցուցանիշների միջազգային համեմատականը

Չնայած նրան, որ ԱՊՀ երկրների համեմատությամբ մայրական մահացության ցուցանիշը դրսևորել է անկման միտում, սակայն գերազանցում է Եվրոպական երկրների համանուն ցուցանիշի միջին մակարդակը:

Պերինատալ (շուրջծննդյան) մահացության ցուցանիշը (1000 ծնունդի նկատմամբ) 2012 թվականին կազմել է 25.9%, իսկ 2013 թվականին՝ 22.2%, նվազելով 3.7 պրոմիլային կետով:

Հղիների բուժսպասարկման ոլորտում շուրջ 40%-ով ավելացել է հղիների նախածննդյան հսկողության վաղ հաշվառման ցուցանիշը, հղիների ՄԻԱՎ թեստավորման ցուցանիշը գերազանցել է 95%, բարելավվել են հղիների նախածննդյան սկրինինգի ցուցիչները (հաշվառված հղիների շուրջ 80% կատարել են 4-6 նախածննդյան այց բժշկին և 3 անգամ ենթարկվել են սոնոգրաֆիկ հետազոտության), ինչը զգալի նպաստել է հղիությունների փստաբանությունների և պտղի զարգացման շեղումների վաղ հայտնաբերմանը, հետևաբար, ծանր ընթացքով դեպքերի կանխարգելմանը:

Իրականացվել են միջոցառումներ ծննդօգնության հավաստագրերի մարզային կտրվածքով տեղայնացման ուղղությամբ: Մշակվել և ներդրվել է ծննդօգնության հիվանդանոցային ծառայություններ կանանց ուղեգրման կարգը և ըստ բժշկական կազմակերպությունների մակարդակների

հղիների/ծննդականների ընդունելության ընթացակարգը: Արդյունքում, արձանագրվել է մարզերից Երևանում ծնունդների թվի կրճատում շուրջ 25%-ով: Նման մոտեցումը նպաստում է մարզերի ծննդօգնության ծառայությունների զարգացմանն ուղղված ռազմավարության իրականացմանը:

2008 թվականին ստեղծված արագ արձագանքման ծառայության միջոցով 2012 թվականին անհետաձգելի մանկաբարձագինեկոլոգիական բուժօգնություն է տրամադրվել ՀՀ մարզերի ծննդօգնության բուժհաստատություններին (շուրջ 80 կանչի սպասարկում), ինչը նպաստել է հղիության ծանր ելքերով դեպքերի կրճատմանը:

2012-2013 թվականներին շարունակվել է իրականացվել արգանդի վզիկի քաղցկեղի կանխարգելման սկրինինգ ծրագիրը (կանանց ընդգրկվածությունը կազմել է 13%):

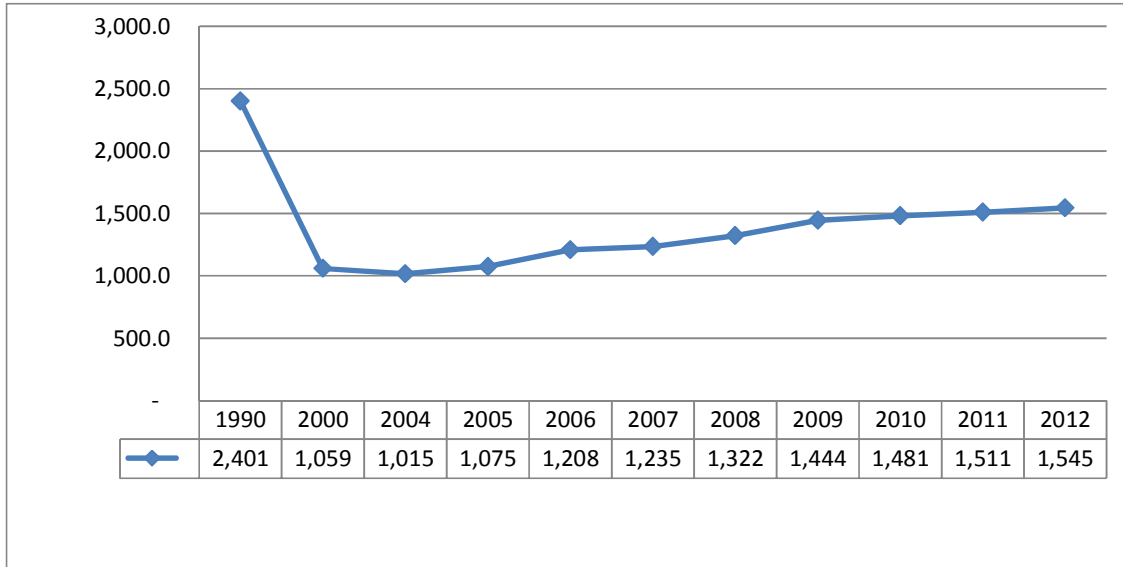
2013 թվականին միջազգային համագործակցությամբ շարունակվել է ծննդօգնության հաստատությունների նորաձային ծառայությունները բժշկական սարքավորումներով հզորացնելու ծրագիրը: Արդյունքում 15 ծննդատուն հագեցվել են բժշկական նորագույն սարքավորումներով:

8.1.2.4 Բնակչության սոցիալապես անապահով և առանձին (հատուկ) խմբերում ընդգրկված անձանց բժշկական օգնության, ինչպես նաև սոցիալական կախվածություն ու հատուկ նշանակություն ունեցող հիվանդությունների բուժօգնության (այդ թվում ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ի կանխարգելման) և դեղորայքով ապահովումը

Բնակչության առողջությունը բնութագրող ցուցանիշների դինամիկայի վերաբերյալ առավել ճշգրիտ պատկերացում կազմելու նպատակով վերլուծությունը կատարվել է հիմնվելով գրանցված հիվանդությունների բացարձակ թվերի վրա:

Ստորև ներկայացվում է բնակչության ընդհանուր հիվանդացության վերլուծությունը Հայաստանում.

Գծանկար 8.9 Բնակչության ընդհանուր հիվանդացության վերլուծությունը Հայաստանում, հազար դեպք

Աղբյուր՝ ՀՀ ԱՆ առողջապահության տեղեկատվական վերլուծական կենտրոն

Հիվանդությունների բացարձակ թվերի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ 1990 թվականի համեմատ 35.7 %-ով պակասել են հիվանդացության դեպքերը, սակայն 2005 թվականից սկսած այն դրսևորել է աճի միտում և 2012 թվականին 2004 թվականի նկատմամբ հիվանդացության դեպքերը աճել են 52.2 %-ով, դրսևորելով տարբեր հիվանդությունների խմբերի համար տարբեր վարքագծեր:

Ստորև ներկայացվում է բնակչության հիվանդացությունը ըստ հիվանդությունների առանձին խմբերի:

Աղյուսակ 8.2 Բնակչության հիվանդացությունը ըստ հիվանդությունների առանձին խմբերի (բացարձակ թվերով)

	2007թ.	2008թ.	2009թ.	2010թ.	2011թ.	2012թ.
Գրանցված հիվանդությունների թիվը						
Ընդամենը	1 235 295	1 322 230	1 444 770	1 481 599	1 511 043	1 544 999
կյանքում առաջին անգամ գրանցված	735 316	799 724	897 928	911 124	904 042	904 382
որից՝						
Ինֆեկցիոն և մակարուծական հիվանդություններ						
Ընդամենը	82 221	83 104	86 026	94 321	98 370	96 896
կյանքում առաջին անգամ գրանցված	67 051	69 343	72 707	81 407	85 926	84 247
այդ թվում տուբերկուլյոզ						
Ընդամենը	3 867	3 489	3 446	3 707	3 694	3 437
կյանքում առաջին անգամ գրանցված	1 518	1 486	1 431	1 322	1 185	1 131
Չարորակ նորագոյացություններ						
Ընդամենը	36 124	35 920	30 117	31 550	32 580	34 400

կյանքում առաջին անգամ գրանցված	8 092	8 309	7 657	7 593	7 858	7 877	8 092
Շաքարային դիաբետ							
Ընդամենը	45 774	49 170	50 661	54 972	57 850	62 000	45 774
կյանքում առաջին անգամ գրանցված	5 319	5 783	6 331	7 099	7 187	7 183	5 319
Հոգեկան խանգարումներ							
Ընդամենը	50 955	55 700	61 104	63 760	64 151	63 818	48 774
կյանքում առաջին անգամ գրանցված	6 940	7 503	7 903	9 984	9 098	9 019	6 092
Հիպերտոնիկ հիվանդություն							
Ընդամենը	59 180	68 177	73 827	84 639	98 668	106 875	59 180
կյանքում առաջին անգամ գրանցված	17 681	20 871	21 048	22 499	26 094	25 095	17 681
Սրտի իշեմիկ հիվանդություն							
Ընդամենը	43 683	48 620	52 042	55 678	62 873	67 141	43 683
կյանքում առաջին անգամ գրանցված	13 113	14 017	14 591	14 891	16 111	16 786	13 113
Վնասվածքներ և թունավորումներ							
Ընդամենը	55 773	56 809	58 382	57 881	59 249	59 266	55 773
կյանքում առաջին անգամ գրանցված	51 943	55 031	56 721	56 296	57 479	57 256	51 943

Ինչպես երևում է աղյուսակից 2012 թվականին ավելացել են ինչպես ընդհանուր գրանցված, այնպես էլ կյանքում առաջին անգամ հայտնաբերված հիվանդությունների ընդհանուր դեպքերը:

Հայաստանում էականորոն աճել է ոչ վարակիչ հիվանդությունների բացասական ազդեցությունը հանրային առողջության վրա՝ հայ հասարակությանն ու պետությանը կանգնեցնելով տնտեսական նոր մարտահրավերների առջև: Ազգային տվյալների համաձայն սրտանոթային հիվանդությունները, քաղցկեղը և շաքարային դիաբետը կազմում են մահվան բոլոր դեպքերի շուրջ երկու երրորդը: Միայն արյան շրջանառության հիվանդություններից մահվան պատճառները կազմում են ընդհանուր մահվան պատճառների գրեթե մեկ երկրորդը, իսկ չարորակ նորագոյացություններով պայմանավորված՝ ընդհանուր մահվան դեպքերի 20 տոկոսը:

Ստորև ներկայացվում է սոցիալական կախվածություն ու հատուկ նշանակություն ունեցող հիմնական հիվանդությունների հիվանդացության և մահացության մակարդակների համեմատությունը:

Աղյուսակ 8.3 Սոցիալական կախվածություն և հատուկ նշանակություն ունեցող հիմնական հիվանդությունների հիվանդացության և մահացության մակարդակների համեմատականը

Հիվանդության անվանումը	Հիվանդության դեպքերը (բացարձակ թվեր)			2012 թվականի համեմատական ընդհանուր թվականի նկատմամբ	Մահացության դեպքերը (բաժարցակ թվեր)			2012 թվականի համեմատական ընդհանուր թվականի նկատմամբ
	1990թ.	2011թ.	2012թ.		1990թ.	2011թ.	2012թ.	

Տուբերկուլյոզ	3 069	3 694	3 437	1.1	92	117	133	1.4
Չարորակ նորագոյացություններ	20 929	32 580	34 400	1.6	3 484	5 552	5 607	1.6
Շաքարային դիաբետ	35 697	57 850	62 000	1,7	495	1 354	1 295	2.6
Սրտի իշեմիկ հիվանդություն	74 406	62 873	67 141	նվազել է շուրջ 1,1 անգամ	5 212	5 689	5 821	1.1
Սրտմկանի սուր ինֆարկտ	1 757	2 168	2 352	1,3	1 916	2 555	2 600	1.4

Ինչպես երևում է աղյուսակից մահվան դեպքերի աճը հիմնականում գերազանցում է գրանցված հիվանդությունների աճի տեմպերը, հատկապես շաքարային դիաբետի դեպքում:

Տուբերկուլյոզի դեմ պայքարի ազգային ծրագրի շրջանակներում իրականացված մի շարք համալիր միջոցառումների արդյունքում տարեցտարի նվազում է հիվանդության ինչպես ընդհանուր գրանցված, այնպես էլ կյանքում առաջին անգամ հայտնաբերված դեպքերի թիվը: Սակայն 2012 թվականին՝ 2011 թվականի համեմատ աճել է տուբերկուլյոզից մահացության ցուցանիշը (2011 թվականին գրանցվել է 117 դեպք, իսկ 2012 թվականին՝ 133 դեպք): Տուբերկուլյոզի հիվանդացության հիմնական պատճառներն են սոցիալ-տնտեսական իրավիճակը, բնակչության տեղաշարժի ակտիվացումը, հակատուբերկուլյոզային հիմնական դեղամիջոցների նկատմամբ հիվանդության հարուցիչի դեղորայքակայուն ձևերի ավելացումը: Բացի դրանից, ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ով վարակի տարածումը բերում է իմունիտետի անկման, որն էլ իր հերթին՝ վարակված անձանց մոտ ակտիվ տուբերկուլյոզի զարգացման:

Հայաստանի Հանրապետությունում մարդու իմունային անբավարարության վիրուսով (ՄԻԱՎ) վարակվածության և ձեռքբերովի իմունային անբավարարության համախտանիշի (ՁԻԱՀ) դեպքերի արձանագրումն սկսվել է 1988 թվականից: 2013 թվականի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ դիսպանսերային հսկողության տակ էր գտնվում ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ով 1041 հիվանդ, որից 2013 թվականի ընթացքում դիսպանսերային հսկողության է վերցվել ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ով 233 նոր հիվանդ: Միայն 2012-2013 թվականների ընթացքում դիսպանսերային հսկողության է վերցվել 464 ՄԻԱՎ վարակով հիվանդ: ՄԻԱՎ վարակի դեպքերի թվի աճը պայմանավորված է լաբորատոր ախտորոշման հնարավորությունների ընդլայնմամբ և ՄԻԱՎ-ի վերաբերյալ հետազոտությունների հասանելիության մեծացմամբ, ինչպես նաև ՄԻԱՎ-ի վերաբերյալ խորհրդատվության և հետազոտության համակարգի ստեղծմամբ: Արդյունքում աճել է հետազոտությունների թիվը, բարելավվել է ՄԻԱՎ վարակի հայտնաբերումը և բարձրացել է համաճարակաբանական հսկման համակարգի արդյունավետությունը: ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ի արձանագրվող դեպքերի թիվն աճել է նաև այն պատճառով, որ վերջին տարիներին ավելացել է արդեն իսկ ՄԻԱՎ վարակ ախտորոշումով և հիվանդության կլինիկական ախտանշաններով Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիների հետհոսքն ԱՊՀ երկրներից դեպի Հայաստան: ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ով հիվանդների դիսպանսերային

հսկողության և բուժման գործում կարևորվում է ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ին հակազդման ծրագրի շրջանակներում Գլոբալ հիմնադրամի աջակցությունը:

Պետության կողմից երաշխավորված անվճար հիվանդանոցային բժշկական օգնության շրջանակներում 2011 թվականին բուժօգնություն են ստացել սոցիալապես անապահով և առանձին (հատուկ) խմբերում ընդգրկված 39.8 հազար հիվանդ, 2012 թվականին՝ 45.9 հազար հիվանդ: Վերոնշյալ հիվանդների բժշկական օգնության համար 2011 թվականին տրամադրվել է 4,008.4 մլն դրամ, իսկ 2012 թվականին՝ 4,346.9 մլն դրամ: Պետության կողմից երաշխավորված անվճար բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու իրավունք ունեցող բնակչության սոցիալապես անապահով ու առանձին (հատուկ) խմբերի ցանկում ընդգրկված՝ աղքատության ընտանեկան նպաստի համակարգում հաշվառված նպաստառուների անապահովության միավորը 36-00-ից 30-00 միավորի իջեցնելու հետ կապված 2014 թվականին լրացուցիչ բյուջետային հատկացումները կազմել են 3.0 մլրդ դրամ:

Բժշկական օգնության և սպասարկման ծառայությունների դիմաց համարժեք փոխհատուցում ապահովելու, ինչպես նաև առողջապահության հաստատություններում առկա սովերային դրսևորումները բացառելու նպատակով, 2010 թվականի հուլիսի 1-ից «Արաբկիր ԲՀ» ԵԴԱԻ-ում, իսկ 2010 թվականի դեկտեմբերի 1-ից «Նաիրի բժշկական կենտրոն» և «Վ. Մալայանի անվան ակնաբուժական կլինիկա» փակ բաժնետիրական ընկերություններում ներդրվեց պետության կողմից երաշխավորված բժշկական օգնության եւ սպասարկման շրջանակներում մատուցվող ծառայությունների դիմաց փոխհատուցման համավճարային նոր եղանակի փորձարարական կիրառումը: Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2010 թվականի դեկտեմբերի 23-ի N 1762-Ն որոշման համաձայն 2011 թվականի փետրվարի 1-ից հանրապետության բուժհաստատություններում ներդրվեց համավճարային մեխանիզմը «Անհետաձգելի բժշկական օգնության ծառայություններ» և «Գինեկոլոգիական հիվանդությունների բժշկական օգնության ծառայություններ» ծրագրերի շրջանակներում մատուցվող ծառայությունների համար:

2011 թվականին առաջին անգամ փորձ է արվել հիվանդանոցային բուժօգնություն իրականացնող բուժհաստատություններում կանոնակարգել բուժաշխատողների աշխատանքի վարձատրման հարցը: Արդյունքում, ՀՀ մարզերում բժիշկների միջին ամսական աշխատավարձը 2011 թվականին 2010 թվականի համեմատ աճել է ավելի քան 64 %-ով, կազմելով 151.4 հազ. դրամ, իսկ Երևան քաղաքում՝ 77 %-ով, կազմելով 207.7 հազ. դրամ:

Համավճարից մուտքագրված միջոցները 2011 թվականին կազմել են շուրջ 850.0 մլն դրամ, իսկ 2012 թվականին՝ 1,162.0 մլն դրամ: Միաժամանակ, համավճարի ներդրմանը զուգընթաց կանոնակարգվեցին վճարովի ծառայությունների գները և գնագոյացման սկզբունքները, հստակվեցին պետական պատվերով և վճարովի մատուցվող բուժօգնության տեսակները,

որի արդյունքում համավճարի մեխանիզմներով աշխատող բուժհաստատություններում վճարովի ծառայությունների ծավալը աճեց շուրջ 3.5 մլրդ դրամով կամ 30 %-ով:

Դեղերի շրջանառության կարգավորման նպատակով ընդունվել է «Դեղերի պատշաճ արտադրական գործունեության կանոնները Հայաստանի Հանրապետությունում ներդնելու և դեղերի շրջանառության ոլորտում բարեփոխումներ իրականացնելու ժամանակացույցը հաստատելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2011 թվականի մայիսի 26-ի N 734-Ն որոշումը, որով սահմանված ժամանակացույցին համապատասխան նախատեսվում է մինչև 2015 թվականը իրականացնել ինչպես դեղերի պատշաճ արտադրական գործունեության ներդրման համար անհրաժեշտ, այնպես էլ դեղերի շրջանառության ոլորտի բարեփոխումներին ուղղված թվով 15 միջոցառումներ:

Շարունակաբար իրականացվել է Հայաստանի Հանրապետության մարզերի բուժհաստատությունների արդիականացման ծրագիրը, հիմնովին վերակառուցվել և բժշկական նորագույն սարքավորումներով համալրվել են Իջևանի, Հրազդանի, Արմավիրի, Արարատի, Ապարանի, Գավառի և Գորիսի բժշկական կենտրոնները:

2012թ. սեպտեմբերի 4-ին շահագործման է հանձնվել Հայաստանի Հանրապետության Շիրակի մարզի Գյումրու նոր բժշկական կենտրոնը: Նորակառուց բժշկական կենտրոնը համապատասխանում է արդի միջազգային բոլոր չափանիշներին, ունի լայն ախտորոշիչ և բուժական միջամտություններ իրականացնելու հնարավորություններ: Ավարտվել են նաև Գավառի բժշկական կենտրոնի ինֆեկցիոն մասնաշենքի վերանորոգման և դիարանի կառուցման շինարարական աշխատանքները:

8.1.3 ԱՌՈՂՋԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

- Առողջապահության ոլորտում իրականացվող բարեփոխումների գործընթացում խնդիր է դրվում առկա միջոցների և ներուժի պայմաններում ապահովել քաղաքացու առողջության պահպանման սահմանադրական իրավունքը, բարձրացնել բնակչության համար երաշխավորված անվճար բժշկական օգնության որակը և հասանելիությունը: Նպաստել ծնելիության և կյանքի միջին տևողության ավելացմանը:

- Կարևորագույն խնդիրներից է բնակչության պարզ վերարտադրության համար անհրաժեշտ ծնելիության գումարային գործակիցը 2.2 միավոր մեծության հասցնելը և դրա հետ կապված անհրաժեշտ նախադրյալների բացակայությունը:

- Չնայած իրականացված ծրագրերին և դրական միտումներին, մոր և մանկան առողջության ապահովման տեսանկյունից առաջնային խնդիր է հանդիսանում մայրական, մանկական և մինչև 5 տարեկան երեխաների հիվանդացության և մահացության դեռևս ոչ

բավարար ցածր մակարդակը, պերինատալ պատճառներով պայմանավորված վաղ նորածնային մահացածության մեծ տեսակարար կշիռը, կանանց վերարտադրողական օրգանների քաղցկեղային հիվանդությունների և մահացության բարձրացման միտումը, անպտղության, հատկապես երկրորդային, դեռևս բարձր ցուցանիշները: Որպես խնդիր է դիտարկվում նաև երեխայի աճի ու զարգացման շեղումների, մանկական անկարողության վաղ հայտնաբերման և հաշմանդամ երեխաների վերականգնողական բուժման հնարավորությունների անբավարար մակարդակը:

- Բնակչության հիգիենիկ և համաճարակային անվտանգության կայուն իրավիճակի շարունակական ապահովումը, ազգային օրացույցում ընդգրկված պատվաստումների ժամանակին և որակով իրականացումը հանդիսանում է կարևորագույն հիմնախնդիրներից մեկը, քանի որ ժամանակին անհրաժեշտ միջոցառումների չիրականացումը կարող է բերել համաճարակների ռիսկերի բարձրացմանը:

- Բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովման խնդիրներից է նաև բնակչության իրազեկումը և բժշկահիգիենիկ գիտելիքների մակարդակի բարձրացումը: Միջազգային առողջապահական (բժշկասանիտարական) կանոնների ներդրման շարունակականության ծրագրի մշակումը և ներդնումը: Պետական սահմանում կանխարգելիչ, բժշկական, սահմանափակող միջոցառումների ապահովումը: Հայաստանի Հանրապետության ողջ տարածքում լաբորատորիաների ստանդարտացված աշխատանքի միասնական կարգ սահմանելու նպատակով համընդհանուր լաբորատոր ցանցի ձևավորումը:

- Չնայած բնակչության առողջության առաջնային պահպանման ոլորտի բարելավման ուղղությամբ ձեռնարկված միջոցառումների, քաղաքներում (հատկապես Երևանում) ընտանեկան բժշկության համակարգի կայացման տեսանկյունից՝ առկա խնդիր է դիտարկվում տեխնիկական հագեցվածության և շենքային պայմանների բացակայությունը: ՀՀ մարզերում առկա խնդիր է նաև մասնագիտական կադրերի պակասը:

- Առկա խնդիր է առողջապահության համակարգում սպառողների շահերի պաշտպանության մեխանիզմների բացակայությունը՝ բժշկական ծառայությունների որակի վերահսկման, գնագոյացման և իրավունքների պաշտպանության տեսանկյունից:

- Առկա օրենսդրական դաշտը պաշտոնապես չի կարգավորում մասնավոր բուժհաստատությունների կարգավիճակը, կառուցվածքը և դրանց կողմից մատուցվող բժշկական ծառայությունները: Նշված խնդիրը հանգեցնում է բուժհաստատությունների նկատմամբ վերահսկողության բացակայությանը:

- Առկա խնդիր է սոցիալական հատուկ նշանակություն ունեցող հիվանդությունների, հատկապես ոչ վարակիչ հիվանդությունների մահվան դեպքերի աճը՝ կապված Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության ոլորտի բուժկազմակերպություններում առաջնային և

երկրորդային պրոֆիլակտիկայի աշխատանքների դեռ ոչ պատշաճ մակարդակով կազմակերպմամբ, հիվանդությունների ոչ ժամանակին հայտնաբերմամբ և բուժականխարգելիչ օգնության իրականացմամբ:

- Հիվանդանոցային բուժօգնության գծով առկա խնդիր է հանդիսանում նաև պետպատվերի շրջանակներում իրականացվող բուժօգնության տեսակների գների և այդ նույն ծառայությունների իրական գների միջև եղած զգալի տարբերությունները, մատուցվող բժշկական ծառայությունների ցածր որակը, իրականացվող ծախսերի անբավարար թափանցիկությունը, ըստ Հայաստանի Հանրապետության տարածքների բժշկական մասնագետների անհամաչափ բաշխվածությունը և մեծ թվով նրանց առկայությունը քաղաքներում (հատկապես Երևանում), բուժհաստատություններում ֆինանսական հոսքերի կառավարումը և տեխնոլոգիաների արդիականացման համար լրացուցիչ ֆինանսական միջոցների ստեղծումն ու ներգրավումը:

- Առկա խնդիր է դիտարկվում Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից իրականացվող ծախսերի և այլ ռեսուրսների բաշխման արդյունավետության բարձրացումը: Գյուղական համայնքներում և քաղաքային որոշ բուժհաստատություններում բժշկական սարքավորումները բարոյապես և ֆիզիկապես մաշված են, միջոցներն անհամաչափ են բաշխված ըստ Հայաստանի Հանրապետության տարածքների, որը պատճառ է հանդիսանում տվյալ տարածքում առողջապահական նեղ մասնագիտացված ծառայությունների ցածր մակարդակի կամ բացակայության, ինչպես նաև մատուցվող ծառայությունների անբավարար լինելու դեպքում հիվանդների տեղաշարժի դեպի մայրաքաղաք կամ մարզկենտրոններ, ինչն էլ իր հերթին բերում է ֆինանսական միջոցների վերաբաշխման:

- Առկա խնդիր է օպտիմալացման գործընթացի շարունակականության ապահովումը և մահճակալների զբաղվածության մակարդակի բարձրացումը:

- Վերջին տարիներին գրանցվել է ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ի աճի միտում և ժամանակին անհրաժեշտ միջոցառումների չիրականացումը կարող է բերել իրավիճակի վատթարացմանը, քանի որ Հայաստանի Հանրապետությունը գտնվում է մի տարածաշրջանում, որտեղ վերջին տարիներին գրանցվել է ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ի կտրուկ աճ:

- Վարակիչ հիվանդությունների, այդ թվում՝ տուբերկուլյոզի, սեռավարակների և ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ի վերաբերյալ իրազեկվածության աստիճանի բարձրացումը, վարակի տարածման կանխարգելումը և առկա դեպքերի բուժման արդյունավետության բարձրացումը պետական կարևորագույն խնդիրներից է:

- Որպես խնդիր է դիտարկվում հիմնական դեղերի ցանկում առկա ցածր պահանջարկ ունեցող դեղերը և դեղերի որակի ապահովման պետական վերահսկողության ցածր մակարդակը դեղերի շրջանառության բոլոր փուլերում:

8.2 ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

8.2.1 ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ

Առողջապահության ոլորտում պետության կողմից իրականացվող ծրագրերի նպատակներն են.

8.2.1.1 Բնակչության հիգիենիկ և համաճարակային անվտանգության ապահովումը

Հայաստանի Հանրապետության բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովումը, մարդու օրգանիզմի վրա շրջակա միջավայրի վնասակար ու վտանգավոր գործոնների ազդեցության բացառումը, մարդու և նրա ապագա սերունդների կենսունակության համար բարենպաստ պայմանների ապահովումը: Հանրային առողջության և հիգիենիկ ու համաճարակային անվտանգության ապահովման միասնական պետական քաղաքականության հետագա ձևավորումը և մշակումը: Հայաստանի Հանրապետությունում կառավարելի վարակիչ հիվանդություններով հիվանդացության նվազեցումն է, դրանց հետևանքով մահվան դեպքերի կանխարգելումը և վարակիչ հիվանդությունների նկատմամբ բնակչության անընկալության ապահովումը: Պետական սահմանում արտերկրից հանրապետության տարածք վարակիչ հիվանդությունների ներբերման կանխարգելումը: Վարակիչ հիվանդությունների առաջացման ու դրանց տարածման պատճառների և պայմանների բացահայտման, քննման և հետազոտության ուղղությամբ իրականացվող աշխատանքների արդյունավետության բարձրացումը:

8.2.1.2 Բնակչության առողջության առաջնային պահպանման ապահովումը

Առողջության առաջնային պահպանման ոլորտի հետագա զարգացման ապահովումը, կանխարգելիչ ուղղվածության ուժեղացումը, բժշկական օգնության և ծառայությունների ստանալու մատչելիության ու որակի ապահովումը բնակչության բոլոր խմբերի (հատկապես՝ սոցիալապես խոցելի խմբերի) համար, ամբուլատոր-պոլիկլինիկական ծառայության նյութատեխնիկական բազայի ամրապնդումը:

Առողջության առաջնային պահպանման ծառայություններ մատուցող բժշկի ընտրության և բնակչության գրանցման գործընթացի կանոնակարգման, բարելավման և դրա շարունակականության ապահովման միջոցով բնակչության ՀՀ օրենսդրությամբ ամրագրված իրավունքի իրացումը, բուժանձնակազմի պատասխանատվության աստիճանի բարձրացումը:

Առաջնային օղակի կողմից հիվանդությունների վաղ հայտնաբերման և կանխարգելման միջոցով հիվանդանոցային բուժօգնության բեռի թեթևացումը, շտապօգնության անհարկի՝ քրոնիկ հիվանդների համար տրվող կանչերի թվի նվազումը:

Առավել տարածված ոչ վարակիչ հիվանդությունների վաղ հայտնաբերման և կանխարգելման միջոցով հանրապետության բնակչության շրջանում այդ հիվանդությունների հետևանքով առաջացած հաշմանդամության և մահացության ցուցանիշների իջեցումը:

Ամբուլատոր-պոլիկլինիկական օղակում աշխատող բուժանձնակազմի հմտության ու գործունեության որակի բարձրացումը՝ առավել ուշադրություն դարձնելով գյուղական բնակավայրերի աշխատողներին, ինչպես նաև առողջության առաջնային պահպանման մակարդակում բուժօգնության որակի բարելավումը:

Կատարողականի վրա հիմնված ֆինանսավորման և աշխատանքի խրախուսական վարձատրության կիրառումը և հետագա կատարելագործումը:

Ընտանեկան բժշկության անկախ պրակտիկաների ձևավորման միջոցով պետության կողմից հատկացվող ֆինանսական միջոցների առավել արդյունավետ և նպատակային օգտագործումը, այդ միջոցների հասցեականության ապահովումը:

8.2.1.3 Մոր և մանկան առողջության ապահովումը

Կանանց և երեխաներին մատուցվող բժշկական ծառայությունների մատչելիության և որակի բարելավումը:

Երեխաների բժշկական օգնության կազմակերպման անհրաժեշտ ծավալների, ինչպես նաև հիվանդությունների կանխարգելման միջոցառումների ապահովումն՝ ուղղված մանկական մահացության ու հիվանդացության ցուցանիշների նվազեցմանը:

Մայրության հովանավորումը, ծննդօգնության որակյալ ծառայությունների մատչելիության ապահովումն՝ ուղղված մայրական և շուրջծննդյան (պերինատալ) հիվանդացության ու մահացության ցուցանիշների նվազեցմանը, ինչպես նաև վերարտադրողական առողջության բարելավմանը:

Ծրագրի նպատակն է երեխաների առողջության պահպանման ոլորտում նվազեցնել մինչև 5 տարեկան երեխաների մահացության մակարդակը նվազագույնը 1/3-ով (այն չպետք է գերազանցի 10%), այդ թվում շնչառական հիվանդություններից՝ 20%-ով, իսկ փորլուծային հիվանդություններից՝ 30%-ով, ցածր քաշով և անհաս նորածինների թիվը կրճատել 1/4-ով, նվազեցնել մայրական մահացության մակարդակը նվազագույնը 1/3-ով (միջին եռամյա ցուցանիշը չպետք է գերազանցի 12/100000 ծնունդից), բարելավել նախածննդյան հսկողության ցուցանիշները 1/3-ով, վերարտադրողական օրգանների (կրծքագեղձ, արգանդի վզիկ) քաղցկեղային հիվանդությունները նվազեցնել առնվազը 20%-ով, սկրինինգային հետազոտություններում կանանց ընդգրկվածությունը ավելացնել շուրջ 50%-ով, կրկնապատկել ժամանակակից հակաբեղմնավորիչներ օգտագործող կանանց թիվը, կանանց շրջանում սեռավարակների հաճախականությունը կրճատել նվազագույնը 1/4-ով, հղիության արհեստական ընդհատման ցուցանիշը նվազեցնել առնվազը

20%-ով, երկրորդային անպտղության ցուցանիշը կրճատել 20%-ով, երեխաների և հղիների մոտ սակավարյունության տարածվածությունը կրճատել 20%-ով, պտղի զարգացման արատների հաճախականությունը նվազեցնել 1/4-ով: Ապահովել հղիների և ռիսկի խմբի կանանց նվազագույնը 90%-ի ընդգրկվածությունը մարդու իմունաանբավարարության վիրուսի նկատմամբ սկրինինգի իրականացման գործընթացում:

8.1.2.4 Բնակչության սոցիալապես անապահով և առանձին (հատուկ) խմբերում ընդգրկված անձանց բժշկական օգնության, ինչպես նաև սոցիալական կախվածություն ու հատուկ նշանակություն ունեցող հիվանդությունների բուժօգնության (այդ թվում ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ի կանխարգելման) և դեղորայքով ապահովումը

Ծրագրի նպատակն է մեծացնել սոցիալապես անապահով և (հատուկ) խմբերում ընդգրկված անձանց բժշկական օգնության առավել հասանելիությունը: Ապահովել բնակչության նշյալ խմբերում ընդգրկված անձանց հիվանդանոցային որակյալ բժշկական օգնության իրականացումն ընդհանուր և մասնագիտացված պրոֆիլի հիվանդանոցներում ու բաժանմունքներում՝ անկախ ախտորոշումից:

Բժշկական օգնության և սպասարկման ծառայությունների դիմաց համարժեք փոխհատուցում ապահովելու, ինչպես նաև առողջապահության հաստատություններում առկա սովորյալին դրսևորումները բացառելու և բժշկական ծառայությունների ֆինանսական հատուցումները բնակչության համար կանխատեսելի դարձնելու նպատակով համավճարային համակարգի ներդրման գործընթացի հետագա կանոնակարգումը, արդյունավետության, նպատակահարմարության և արդյունքների գնահատումը: Կառավարության մտադրությունն է ժամանակի ընթացքում ծառայությունների դիմաց փոխհատուցման չափը մոտեցնել իրական ինքնարժեքին: Նման մոտեցումը կնպաստի մատուցվող ծառայությունների որակի բարձրացմանը, ինչպես նաև սոցիալապես անապահով անձանց համար ֆինանսական բեռի նվազմանը (որը ձևավորվում է ծառայությունների դիմաց ոչ ֆորմալ վճարումների արդյունքում), դրանով իսկ մեծացնելով ծառայության մատչելիության աստիճանը:

Հայստանի Հանրապետության յուրաքանչյուր մարզում համապատասխան մասնագետներով, ինչպես նաև ժամանակակից ախտորոշիչ և բժշկական սարքավորումներով հագեցված առնվազն մեկ բժշկական խոշոր կենտրոնի ստեղծումը կկանխի բնակչության մեծ հոսքը դեպի մայրաքաղաքի բժշկական կենտրոններ և կբարձրացնի բուժօգնության մատչելիությունը Հայաստանի Հանրապետության մարզերում:

Ծրագրի նպատակն է նաև սոցիալական կախվածություն և հատուկ նշանակություն ունեցող հիվանդությունների հիվանդացության և մահացության ցուցանիշների նվազեցումը, նշված հիվանդությունների վաղ հայտնաբերումը, կանխարգելումը, բուժումը և վերականգնողական

միջոցառումների իրականացումը հատկապես առաջնային (ամբուլատոր-պոլիկլինիկական) օղակի կողմից՝ հիվանդությունների զարգացման սկզբնական փուլում:

Բնակչությանը որակյալ դեղերով ապահովման նպատակով կարևորվում է դեղերի որակի պետական վերահսկողության կազմակերպումը դեղերի շրջանառության բոլոր փուլերում (արտադրություն, պատրաստում, պահպանում, իրացում, կիրառում), Հայաստանի Հանրապետության հիմնական դեղերի ցանկում առկա, բայց Հայաստանի Հանրապետությունում չգրանցված և ցածր պահանջարկ ունեցող, սակայն կենսականորեն անհրաժեշտ դեղերի Հայաստանի Հանրապետությունում առկայության ապահովման նպատակով դրանց պետական գրանցումը:

Դեղորայքային ապահովման տեսանկյունից կարևորվում է նաև բնակչության առանձին խմբերին անվճար և արտոնյալ պայմաններով հատկացվող դեղերի անվանական և քանակական լիարժեք ապահովումը:

8.2.2 ԱՌՈՂՋԱԿԱՎՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ԾՐԱԳՐԱՅԻՆ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 2015-2017 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

Առողջապահության ոլորտում պետական քաղաքականության գերակայություն են շարունակելու մնալ առողջապահական ծառայությունների հասանելիության և մատչելիության աստիճանի բարձրացումը, որակի շարունակական բարելավումը և առավել տարածված ու բարձր մահացություն ունեցող ոչ վարակիչ հիվանդությունների վաղ հայտնաբերումն ու կանխարգելումը՝ հատուկ շեշտադրելով տարածքային կտրվածքով առանցքային ծառայությունների հասանելիության աստիճանի բարձրացումն (առողջապահական ծառայությունների հասանելիությունն ու մատչելիությունը գյուղական ու հեռավոր շրջանների բնակչության համար երաշխավորելու նպատակով) ու բնակչության՝ ըստ կենսամակարդակի տարբեր խմբերի կողմից, առողջապահական ծառայությունների օգտագործման հաճախականությունների միջև առկա տարբերությունների աստիճանական վերացումը:

Ինչպես հիվանդանոցային, այնպես էլ առաջնային բուժօգնության կառուցվածքում (այդ թվում ընտանեկան բժշկության) գերեկա են շարունակվելու համարվել մոր և մանկան առողջության պահպանումը և սոցիալական հատուկ նշանակություն ունեցող հիվանդությունների դեմ պայքարը:

Միջնաժամկետ հատվածում առողջապահության ոլորտում պետական միջամտության գերակա ուղղությունները (ըստ առաջնահերթության) հետևյալն են.

Աղյուսակ 8.4 ՀՀ առողջապահության ոլորտի գերակայությունները 2015-2017թթ ժամանակահատվածում

Գերակա ուղղությունները 2015-2017 թվականների ժամանակահատվածում	Հիմնավորում՝ համապատասխան հղումներով կառավարության տնտեսական և քաղաքական ծրագրերին
Բնակչության հիգիենիկ և	«Հայաստանի Հանրապետության բնակչության

1	համաճարակային անվտանգության ապահովումը	սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովման մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն հանրության առողջության ապահովմանն ու բարելավմանն ուղղված միջոցառումների և ծառայությունների համախումբը ներառելու է վարակիչ և ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելումը և հսկողությունը, կենսագործունեության համար բարենպաստ պայմանների ապահովումը, հանրության առողջության պաշտպանությունը տարբեր ռիսկերից և վտանգավոր գործոնների բացասական ազդեցությունից, ինչպես նաև դրանց վերաբերյալ հանրության իրազեկումը, բնակչության շրջանում առողջ վարքագծի և ապրելակերպի քարոզչությունը:
2	Կանխարգելիչ պատվաստումների միջոցով վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելումը և տարածման սահմանափակումը	ՀՀ կառավարության 2010 թվականի հունվարի 14-ի թիվ 46-Ն որոշման համաձայն ազգային օրացույցում ընդգրկված պատվաստումները իրականացվելու են ժամանակին և որակով: Իմունականխարգելումը հանրային առողջապահության տնտեսապես բարձր արդյունավետ ռազմավարություններից է: Հայաստանի Հանրապետությունում պլանային կանխարգելիչ պատվաստումներում ընդգրկվածության բարձր մակարդակի ապահովումը և մանկական մահացության նվազեցման նպատակով նոր պատվաստանյութերի ներդրումը «Հազարամյակի մարտահրավերների» գերակա խնդիրների հաղթահարմանն ուղղված ռազմավարություններից են:
3	Պետական սահմանում արտերկրից վարակիչ հիվանդությունների ներբերման կանխարգելում, բժշկական, սահմանափակող միջոցառումների իրականացման արդյունավետ կարողությունների ապահովում	ՀՀ կառավարության 2013 թվականի հուլիսի 25-ի N 857-Ն որոշման համաձայն Հայաստանի Հանրապետության պետական սահմանի անցման կետերում բժշկասանիտարական հսկիչ կետերը գործում են որպես Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության նախարարության աշխատակազմի առողջապահական պետական տեսչության կառուցվածքային մաս: Սահմանային բժշկասանիտարական հսկիչ կետերն իրականացնում են պետական սահմանում վարակիչ հիվանդությունների բացահայտում, կասկածելիների և հիվանդների մեկուսացում, հոսպիտալացման կազմակերպում, անհրաժեշտության դեպքում՝ նմուշառման, ակտահանման, կրծողազերծման, միջատազերծման աշխատանքների կազմակերպում:
4	Բուժօգնության առաջնային օղակի հետագա զարգացումը և բնակչի կողմից առողջության առաջնային պահպանման ծառայություններ մատուցող բժշկի ազատ ընտրության սկզբունքով ծառայությունների մատուցումը	Համաձայն ՀՀ 2014-2025թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագրին (կետ 413) բուժօգնության առաջնային օղակի հետագա բարելավումն ու զարգացումը շարունակելու է մնալ ոլորտում ՀՀ կառավարության միջամտության հիմնական առաջնահերթություններից մեկը: ՀՀ կառավարության 2006 թվականի մարտի 6-ի թիվ 420-Ն որոշման համաձայն սահմանվում են առողջության առաջնային պահպանման (այսուհետ՝ ԱԱՊ) ծառայություններ մատուցող բժշկի ընտրության, նրա մոտ բնակչության գրանցման, ինչպես նաև ԱԱՊ ծառայություններ մատուցող բժշկին փոխելու հետ կապված հարաբերությունները: ԱԱՊ բժշկի ընտրության և նրա մոտ բնակչի գրանցման նպատակը բնակչի կողմից ԱԱՊ բժշկի կամավոր ընտրությունը, առաջնային բուժօգնության օղակին հատկացվող ռեսուրսների արդյունավետ բաշխումը, իրականացվող ծառայությունների ծավալի ընդլայնումը և որակի բարելավումը՝ բնակչության կողմից ԱԱՊ բժշկի կամավոր ընտրության մրցակցային միջավայրում ապահովելն է:
5	Հիվանդությունների վաղ հայտնաբերման ու կանխարգելման ճանապարհով առավել տարածված ոչ	Համաձայն ՀՀ 2014-2025թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագրին (կետ 411) ՀՀ կառավարությունը հատուկ շեշտադրելու է հիվանդությունների կանխարգելմանը, վաղ ակտորոշմանն ու բուժմանն ուղղված միջոցառումները,

	վարակիչ հիվանդությունների դեմ պայքարի շեշտադրումը	մասնավորապես նպատակ հետապնդելով շրջադարձել ոչ վարակիչ հիվանդություններով հիվանդացության և այդ պատճառներով մահացության ձևավորված բացասական միտումները: Այս առումով, բուժօգնության արտահիվանդանոցային և հիվանդանոցային ծառայությունների փոխկապակցված զարգացումը դիտվելու է որպես բուժօգնության շարունակականության պատշաճ ապահովման գրավական: «Հ կառավարության 2010 թվականի հունվարի 29-ի թիվ 3 արձանագրային որոշման համաձայն հաստատվել է «Առավել տարածված ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելման, վաղ հայտնաբերման և բուժման հայեցակարգը» և հայեցակարգի իրականացման ժամանակացույցը: Հայեցակարգի նպատակն է նվազեցնել Հայաստանում ոչ վարակիչ հիվանդություններից հիվանդացությունը և դրանցից առաջացած հաշմանդանությունն և վաղաժամ մահացությունը:
6	Ընտանեկան բժշկության անկախ խմբային և անհատական պրակտիկաների ներդրումը	Առաջնային բուժօգնության օղակում պետական քաղաքականությունը ուղղված է լինելու ընտանեկան բժշկության ինտիտուտի ներդրման ուղղությամբ ներկայումս իրականացվող վերափոխումների ավարտմանն ու ձևավորվող կառուցվածքների հետագա ամրապնդմանը: «Հ կառավարության 2007 թվականի ապրիլի 19-ի թիվ 497-Ն որոշման համաձայն սահմանվել են Հայաստանի Հանրապետությունում ընտանեկան բժիշկների անհատական և խմբային անկախ պրակտիկաների իրականացման կարգը, պարտադիր պահանջներն ու պայմանները:
7	Մոր և մանկան առողջության պահպանումը և վերարտադրողական առողջության բարելավումը	Համաձայն «Հ 2014-2025թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագրին (կետ 417) շարունակվելու և խորացվելու են մոր եւ մանկան առողջության պահպանման բարելավման ուղղությամբ վերջին տարիներին իրականացված բարեփոխումները: Միջնաժամկետ հատվածում «Մարդու վերարտադրողական առողջության և վերարտադրողական իրավունքների մասին» և «Երեխայի իրավունքների մասին» ՀՀ օրենքների համաձայն իրականացվելիք գործողությունները ուղղված են լինելու հղիներին նախաձննդյան և շուրջձննդյան որակյալ բուժօգնության տրամադրմանն, երեխաների՝ բացառապես կրծքով կերակրման խրախուսմանը և միկրոէլեմենտների անբավարարության կանխմանը, կանանց համար մեծ ռիսկ ներկայացնող հիվանդությունների դեպքերի վաղ հայտնաբերմանն ու տարածման կանխարգելմանն, երեխաների՝ պատվաստումներով ընդգրկվածության մեծացմանն ու տարածքային կտրվածքով առկա տարբերությունների վերացմանը, վաղ հասակի երեխաների բժշկական ծառայությունների հասանելիության և մատչելիության բարձրացմանն, երեխաների մտավոր և ֆիզիկական թերզարգացման կանխարգելմանն ուղղված նորաձնային սկրինինգ ծրագրերի հաջորդական ներդրմանն, երեխաների մտավոր և ֆիզիկական զարգացման խանգարումների և հաշմանդանության կանխարգելմանը: Ակնկալվում է նշանակալիորեն կրճատել մանկական և մայրական մահացության աստիճանն, ինչը համահունչ է ՄԱԿ-ի կողմից հռչակված Հազարամյակի զարգացման նպատակներին: Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ մանկական մահացության կառուցվածքում նեոնատալ մահացությունն ունի զերակշիռ մասնաբաժին, հատուկ շեշտադրվելու են ինտենսիվ նեոնատալ խնամքի խնդիրները:
8	Սոցիալական կախվածություն և հատուկ նշանակություն ունեցող հիվանդություններից բուժ-	Առողջապահության ոլորտում պետական քաղաքականության առաջնահերթությունների շարքում են լինելու սոցիալական հատուկ նշանակություն ունեցող ինչպես վարակիչ, այնպես էլ ոչ վարակիչ

	վողների բուժօգնության ապահովումը	առանձին հիվանդությունների տարածմանն ու բուժման արդյունավետության բարձրացմանն ուղղված հարցեր:
9	Բնակչության սոցիալապես անապահով և առանձին (հատուկ) խմբերում ընդգրկված անձանց հիվանդանոցային մասնագիտացված բժշկական օգնության ապահովումը	Համաձայն ՀՀ 2014-2025թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագրին (կետ 415) կրկին հատուկ ուշադրության կենտրոնում են լինելու բնակչության սոցիալապես անապահով և առանձին (հատուկ) խմբերում ընդգրկված անձանց հիվանդանոցային մասնագիտացված բուժօգնության ապահովման հարցերը: Ոչ վարակիչ հիվանդությունների, մասնավորապես սիրտ-անոթային, շաքարային դիաբետի, չարորակ նորագոյացություններ հիվանդությունների տարածվածությունը դրսևորում է աճի միտում, և, այս առումով, առավել ռիսկային խմբում են հայտնվում հատկապես բնակչության աղքատ և սոցիալապես անապահով խմբեր:
10	Վարակիչ հիվանդությունների (այդ թվում ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ի) կանխարգելումը և դրանց դեմ պայքարը	Վարակիչ հիվանդությունների դեմ շարունակական աշխատանքներ իրականացնելու նպատակով ՀՀ կառավարության 2011 թվականի դեկտեմբերի 29-ի թիվ 1913-Ն որոշման համաձայն հաստատվել է Հայաստանի Հանրապետությունում վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելման և դրանց դեմ պայքարի 2012-2016թթ. Ռազմավարական ծրագիրը և ռազմավարական ծրագրի միջոցառումների ցանկը, իսկ ՀՀ կառավարության 2013 թվականի մարտի 7-ի թիվ 232-Ն որոշմամբ՝ ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ին հակազդման 2013-2016թթ. ազգային ծրագիրը և ազգային ծրագրի առաջնահերթ միջոցառումների ցանկը: Շարունակվելու է բնակչության համար մեծ ռիսկ ներկայացվող այնպիսի հիվանդությունների դեմ պայքարի արդյունավետության բարձրացումը, ինչպիսիք են տուբերկուլյոզը, մալարիան և ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ը՝ կանխարգելելով մալարիայի կրկին արմատավորումը, տուբերկուլյոզի և ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ի հետագա տարածումը և կտրուկ կրճատելով ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ից և տուբերկուլյոզից մահացությունը: Հիմնական ուշադրությունը բևեռվելու է նաև բնակչության շրջանում ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ի վերաբերյալ իրազեկության աստիճանի բարձրացմանը, վարակի տարածման կանխարգելմանն ու առկա ռիսկերի բուժման արդյունավետության բարձրացմանը:
11	Սրտի անհետաձգելի վիրահատություններ	Ինչպես ՀՀ 2014-2025թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագրով (կետ 416), այնպես էլ ՀՀ կառավարության 19.05.2014թ. N 511-Ա որոշմամբ փուլ առ փուլ երաշխավորվելու է սրտի անհետաձգելի վիրահատությունը՝ ՀՀ բոլոր քաղաքացիների համար:
12	Շտապ բժշկական օգնության ծառայության ապահովումը	ՀՀ կառավարության 2010 թվականի հունվարի 14-ի «Հայաստանի Հանրապետության շտապ բժշկական օգնության ծառայության արդիականացման ռազմավարությունը և Հայաստանի Հանրապետության շտապ բժշկական օգնության ծառայության արդիականացման ռազմավարության միջոցառումների իրականացման ժամանակացույցը հաստատելու մասին» N 894-Ն որոշման համաձայն նախատեսվում է շտապ բժշկական օգնության համապատասխանեցումը ժամանակակից պահանջներին, բնակչության համար շտապ բժշկական օգնության ծառայության մատչելիության և որակի բարելավում:
13	Դեղագործնական գործունեության կանոնակարգումը և վերահսկողությունը	Համաձայն ՀՀ 2014-2025թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագրին (կետ 419) մեծ կարևորություն է տրվելու դեղերի ֆիզիկական և տնտեսական մատչելիության բարձրացմանն ուղղությամբ իրականացվելիք ծրագրերին եւ միջոցառումներին: Ոլորտում վարվող քաղաքականության առաջնահերթությունների Շարքում շարունակվելու են մնալ նաև դեղերի որակի եւ անվտանգության ապահովման ուղղությամբ ձեռնարկվող գործողությունները:

		<p>Համաձայն «Դեղերի մասին» ՀՀ օրենքի (հոդված 16) դեղերի որակի պետական վերահսկողությունը իրականացվելու է դեղերի շրջանառության բոլոր փուլերում, իսկ համաձայն ՀՀ կառավարության 2001 թվականի ապրիլի 25-ի թիվ 347 որոշման (հոդված 21) հիմնական դեղերի ցանկում առկա, բայց Հայաստանի Հանրապետությունում չգրանցված և ցածր պահանջարկ ունեցող, սակայն կենսականորեն անհրաժեշտ դեղերի առկայության ապահովման նպատակով իրականացվելու է դրանց պետական գրանցումը: ՀՀ կառավարության 2011 թվականի մայիսի 26-ի N734-Ն որոշմամբ նախատեսվում է մինչև 2015 թվականը իրականացնել ինչպես դեղերի պատշաճ արտադրական գործունեության ներդրման համար անհրաժեշտ, այնպես էլ դեղերի շրջանառության ոլորտի բարեփոխումներին ուղղված թվով 15 միջոցառումներ:</p>
14	<p>Բնակչությանը անվճար և արտոնյալ պայմաններով դեղերի ապահովումը:</p>	<p>Համաձայն «Դեղերի մասին» ՀՀ օրենքի (հոդված 18) և ՀՀ կառավարության 2006 թվականի դեկտեմբերի 23-ի թիվ 1717-Ն որոշման բնակչության առանձին սոցիալական խմբերին իրավունք է տրվում դեղեր ձեռք բերել անվճար կամ արտոնյալ պայմաններով:</p>

8.3 2015-2017թթ. ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

Առողջապահության բնագավառի զարգացումը, մատուցվող ծառայությունների մատչելիությունը և որակի բարձրացումը, ինչպես նաև բնակչության առողջության վիճակը բնութագրող ցուցանիշների բարելավումը մասամբ պայմանավորված են առողջապահական պետական ծախսերի ավելացմամբ:

2015-2017 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով առողջապահության ոլորտի գծով (ներառյալ հիմնանորոգման, վարկային և դրամաշնորհային ծրագրերի, առանց պետական կառավարման ապարատի պահպանման ծախսերի) նախատեսվել են՝ 2015 թվականին՝ 82,603.1 մլն դրամ (2014-2016 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով՝ 81,001.5 մլն դրամ), 2016 թվականին՝ 85,444.8 մլն դրամ (2014-2016 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով՝ 80,170.5 մլն դրամ) և 2017 թվականին՝ 84,694.3 մլն դրամ: 2017թվականին ծախսերի նվազումը 2016 թվականի նկատմամբ 750.5 մլն դրամով պայմանավորված է Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող ծրագրերի գծով ծախսերի 5,225.4 մլն դրամով նվազմամբ: 2015 թվականին Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող առողջապահական համակարգի արդիականացման երկրորդ ծրագրի լրացուցիչ ֆինանսավորման ծրագիրը գտնվում է ավարտման փուլում: Միաժամանակ, առանց հաշվի առնելու վարկային ծրագրերը, առողջապահության ոլորտի ծախսերի աճը 2015 թվականին 2014 թվականի նկատմամբ կկազմի 7,202.2 մլն դրամ, 2016 թվականին 2015 թվականի նկատմամբ՝ 3,305.4 մլն դրամ, իսկ 2017 թվականին 2016 թվականի նկատմամբ՝ 4,474.9 մլն դրամ:

2015 թվականի հուլիսի 1-ից աշխատողների ամսական աշխատավարձի նվազագույն չափը նախատեսվում է 72,8 հազ. դրամ: Ինչպես նշված նվազագույն աշխատավարձի սահմանմամբ,

այնպես էլ 2014 թվականի հուլիսի 1-ից աշխատողների աշխատավարձերի բարձրացումը տարեկան կտրվածքով հաշվարկմամբ պայմանավորված ծախսերի աճը կկազմի 4,021.9 մլն դրամ: Պետական հիմնարկների և կազմակերպությունների աշխատողների բժշկական օգնության և կազմակերպման նպատակով ծախսերի աճը կկազմի 2,593.5 մլն դրամ, Իմունականխարգելման ազգային ծրագրի գծով գնվող պատվաստանյութերի գների և քանակի ավելացման հետ կապված՝ 94.7 մլն դրամ, իսկ դպրոցներում բուժքույրերի կողմից սպասարկվող երեխաների թվաքանակի ավելացման հետ կապված՝ 6.1 մլն դրամ: Սրտի անհետաձգելի վիրահատությունը Հայաստանի քաղաքացիների համար (փուլ առ փուլ) երաշխավորելու նպատակով նախատեսվում է 500.0 մլն դրամ, իսկ արտասահմանյան առաջավոր կլինիկաների փորձի ուսումնասիրման նպատակով բժիշկների գործուղումների համար՝ 36.0 մլն դրամ: Միաժամանակ, Ծխելու դեմ պայքարի և շրջակա միջավայրի պահպանության պետական ծրագրի գծով ծախսերը նվազել են 50.0 մլն դրամով:

2016 թվականի հուլիսի 1-ից աշխատողների ամսական աշխատավարձի նվազագույն չափը նախատեսվում է 79.4 հազ. դրամ: Ինչպես նշված նվազագույն աշխատավարձի, այնպես էլ աշխատողների աշխատավարձերի բարձրացման հետ կապված ծախսերի աճը կկազմի 3,185.7 մլն դրամ, Իմունականխարգելման ազգային ծրագրի գծով գնվող պատվաստանյութերի քանակի ավելացման հետ կապված՝ 94.7 մլն դրամ, արտասահմանյան առաջավոր կլինիկաների փորձի ուսումնասիրման նպատակով գործուղվող բժիշկների թվաքանակի ավելացման հետ կապված՝ 6.0 մլն դրամ, իսկ դպրոցներում բուժքույրերի կողմից սպասարկվող երեխաների թվաքանակի ավելացման հետ կապված՝ 19.0 մլն դրամ:

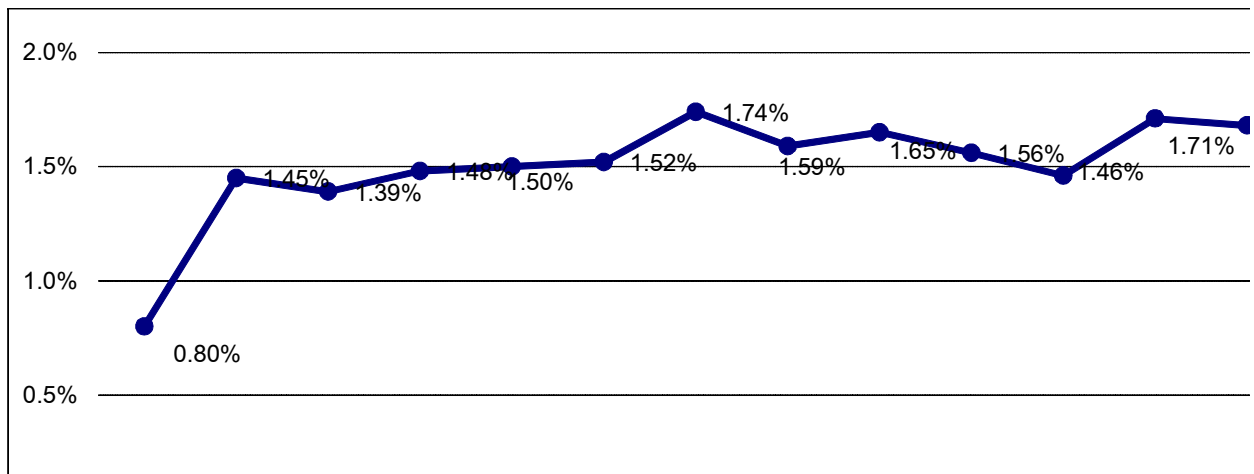
2017 թվականի հուլիսի 1-ից աշխատողների ամսական աշխատավարձի նվազագույն չափը նախատեսվում է 86.0 հազ. դրամ: Ինչպես նշված նվազագույն աշխատավարձի, այնպես էլ աշխատողների աշխատավարձերի բարձրացման հետ կապված ծախսերի աճը կկազմի 4,457.0 մլն դրամ, իսկ դպրոցներում բուժքույրերի կողմից սպասարկվող երեխաների թվաքանակի ավելացման հետ կապված՝ 17.9 մլն դրամ:

Հարկ է նշել, որ 2015 թվականի հուլիսի 1-ից բազային աշխատավարձը հաշվարկվելու է նվազագույն աշխատավարձի 91 տոկոսի չափով (66.1 հազ. դրամ): Իսկ 2016-2017 թվականների յուրաքանչյուր տարվա հուլիսի 1-ից՝ բազային աշխատավարձը հաշվարկվելու է նվազագույն աշխատավարձի չափով: Բժշկի (բացառությամբ հիվանդանոցի բժշկի) հաշվարկային միջին ամսական աշխատավարձի չափը 2016 թվականի հուլիսի 1-ից նախատեսվում է 214.3 հազ. դրամ, իսկ 2017 թվականի հուլիսի 1-ից՝ 232.1 հազ. դրամ (հաշվարկը կատարվել է նվազագույն աշխատավարձի նկատմամբ կիրառելով 2.7 գործակիցը): Սպասարկող և միջին բուժանձնակազմի (բացառությամբ հիվանդանոցի սպասարկող և միջին բուժանձնակազմի) հաշվարկային միջին ամսական աշխատավարձը 2016 թվականի հուլիսի 1-ից նախատեսվում է 91.3 հազ. դրամ, իսկ

2017 թվականի հուլիսի 1-ից՝ 98.9 հազ. դրամ (հաշվարկը կատարվել է նվազագույն աշխատավարձի նկատմամբ կիրառելով 1.15 գործակիցը): Հիվանդանոցներում աշխատողների աշխատավարձերը հաշվարկվել են հիմք ընդունելով հանրապետությունում տվյալ ժամանակահատվածի համար սահմանվող նվազագույն աշխատավարձի չափը (միննույն ժամանակ պահպանելով ավելի բարձր ստացողների աշխատավարձի չափը):

2015-2017 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով առողջապահության ոլորտին պետական բյուջեով նախատեսված ծախսերը 2015 թվականին կկազմեն ՀՆԱ-ի 1.68 %-ը, 2015 թվականին՝ 1.59 %-ը և 2017 թվականին՝ 1.44 %-ը:

Գծանկար 8.10 Առողջապահության ոլորտի պետական ծախսերի մակարդակը (%՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ)

2015-2017 թվականներին ՀՆԱ-ի նկատմամբ բյուջետային ծախսերի նվազումը պայմանավորված է Համաաշխարհային բանկի կողմից ֆինանսավորվող ծրագրերի գծով ծախսերի նվազմամբ:

Ստորև ներկայացված են առողջապահական ծախսերը ըստ գործառական դասակարգման:

Աղյուսակ 8.5 Առողջապահության բնագավառի պետական ծախսերը (մլն դրամ)

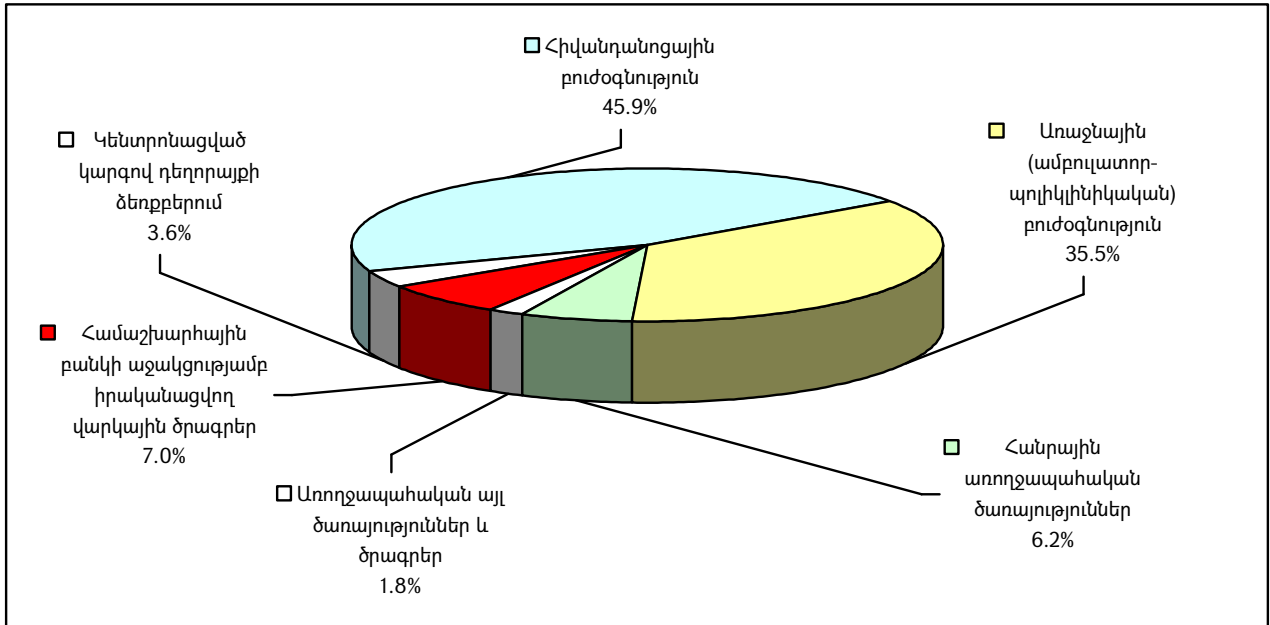
	ՀՀ 2013 թվականի փաստացի	ՀՀ 2014 թվականի հաստատված բյուջե	ՄԺԾԾ		
			2015թ.	2016թ.	2017թ.
Առողջապահությունը ընդամենը (առանց կառավարման ապարատի պահպանման ծախսերի)	61,441.7	79,121.1	82,603.1	85,444.8	84,694.3
1. Արտահիվանդանոցային ծառայություններ (առողջության առաջնային պահպանում) - ընդամենը, այդ թվում	23,274.3	27,061.6	29,358.6	31,159.0	33,897.2
կապիտալ ծախսերի գծով	591.3	541.8	783.3	783.3	783.3

<i>Տեսակարար կշիռը ընդամենը առողջապահության ծախսերում</i>	37.9	34.2	35.5	36.5	40.0
2. Հիվանդանոցային ծառայություններ	27,242.2	34,104.0	37,954.9	39,029.4	40,261.7
<i>Տեսակարար կշիռը ընդամենը առողջապահության ծախսերում</i>	44.3	43.1	45.9	45.7	47.5
3. Կենտրոնացված կարգով դեղորայքի ձեռքբերում	2,671.0	2,985.9	2,985.9	2,985.9	2,985.9
4. Հանրային առողջապահական ծառայություններ	3,233.1	3,983.2	4,984.1	5,392.2	5,863.9
5. Առողջապահական հարակից ծառայություններ և ծրագրեր	1,398.0	1,462.8	1,516.2	1,538.6	1,571.2
6. ՀԲ վարկային ծրագրեր – ընդամենը, այդ թվում	3,623.2	9,523.6	5,803.4	5,339.7	114.4
կապիտալ ծախսերի գծով	3,261.2	8,626.4	5,063.6	4,525.6	

Գծանկար 8.11 Առողջապահության ոլորտի պետական ծախսերը՝ ըստ տնտեսագիտական դասակարգման (%)

Եթե 2014 թվականին ընթացիկ ծախսերը կազմելու են ընդամենը առողջապահական ծախսերի 88.4 տոկոսը, իսկ կապիտալ ծախսերը՝ 11.6 տոկոսը, ապա 2015 թվականին՝ համապատասխանաբար 92.9 տոկոս և 7.1 տոկոս, 2016 թվականին՝ 93.8 տոկոս և 6.2 տոկոս, իսկ 2017 թվականին՝ 99.1 տոկոս և 0.9 տոկոս:

Գծանկար 8.12 2015 թվականի առողջապահության ոլորտի ծախսերի կառուցվածքը (%)

Աղյուսակ 8.6 Առողջապահության ոլորտի պետական ծախսերը 2015-2017 թվականներին՝ ըստ գոյություն ունեցող և նոր ծրագրերի

(մլն դրամով)

	2016թ.	2017թ.	2018թ.
Գոյություն ունեցող պարտավորությունների ընդհանուր ծախսերը	82,067.1	84,902.8	84,152.3
Նոր նախաձեռնությունների ընդհանուր ծախսերը	536.0	542.0	542.0
ԸՆԴԱՄԵՆԸ	82,603.1	85,444.8	84,694.3

Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը

8.3.1 Բնակչության հիգիենիկ և համաճարակային անվտանգության ապահովումը

2015-2017 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով հանրային առողջապահական ծառայություններին պետական բյուջեից նախատեսվում է հատկացնել 2015 թվականին՝ 4,984.1 մլն դրամ (2014 թվականի 3,983.2 մլն դրամի փոխարեն), 2016 թվականին՝ 5,392.2 մլն դրամ և 2017 թվականին՝ 5,863.9 մլն դրամ:

2015 թվականին աշխատավարձին ուղղված լրացուցիչ ծախսերը կկազմեն 546.2 մլն դրամ (պայմանավորված է 2014 թվականի հուլիսի 1-ից աշխատողների աշխատավարձերի բարձ-

րացումը տարեկան կտրվածքով հաշվարկմամբ): Իսկ աշխատողների աշխատավարձերի բարձրացմամբ պայմանավորված ծախսերի աճը 2016 թվականին կկազմի 313.4 մլն դրամ և 2017 թվականին՝ 471.7 մլն դրամ:

Տարեցտարի ավելանում է պետության կողմից պատվաստանյութերի ձեռքբերման համար պետական հատկացումների չափը: Այսպես, եթե 2014 թվականին այն կազմել է 655.8 մլն դրամ (2005 թվականի 16 մլն դրամի փոխարեն), ապա 2015 թվականին կկազմի՝ 1,160.6 մլն դրամ, 2016-2017 թվականներին՝ 1,255.3 մլն-ական դրամ:

Ընդհանուր առմամբ 2014 թվականի դրությամբ դոնոր երկրներից Հայաստանի Հանրապետությանը օժանդակում է միայն ԳԱՎԻ (Global Alliance for Vaccines and Immunization) միջազգային դոնոր կազմակերպությունը: Հաշվի առնելով ԳԱՎԻ միջազգային դոնոր կազմակերպության առջև Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած պարտավորությունը, բյուջետային ծախսերի աճը 2015 թվականին կկազմի 69.2 մլն դրամ (ռոտավիրուսային և պնևմոկոկային պատվաստանյութերի գծով), իսկ 2016 թվականին՝ 94.7 մլն դրամ: Հարկ է նշել, որ Պատվաստումների ազգային օրացույցում պնևմոկոկային պատվաստանյութի ներդրումը 2013 թվականի փոխարեն նախատեսվում է 2014 թվականից: Բացի դրանից, առանձին պատվաստանյութերի (ԱԿԴՓ, ԱԴՓ-Մ) գների ավելացման հետ կապված (հիմք ընդունելով ՄԱԿ-ի մանկական հիմնադրամի գնումների գործակալության առաջարկությունները) 2015 թվականին բյուջետային ծախսերի աճը նախատեսվում է 25.5 մլն դրամ:

Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժեր պարտադիր զինվորական ծառայության գորակոչվող անձանց կանխարգելիչ պատվաստումների գործընթացի բարելավման անհրաժեշտությամբ պայմանավորված Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2014 թվականի փետրվարի 6-ի N 312-Ն որոշմամբ Հայաստանի Հանրապետության 2014 թվականի պետական բյուջեում կատարվել են միջօրագրային վերաբաշխումներ, համաձայն որի 2015 թվականին «Զորակոչային և նախազորակոչային տարիքի անձանց փորձաքննության և բժշկական օգնության ծառայություններ» ծրագրից 410.0 մլն դրամ տեղափոխվել է Իմունականխարգելման ազգային ծրագիր:

Միաժամանակ, Ծխելու դեմ պայքարի և շրջակա միջավայրի պահպանության պետական ծրագրի գծով 2015 թվականին ծախսերը նվազել են 50.0 մլն դրամով:

Բացի դրանից, հիմք ընդունելով Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2013 թվականի սեպտեմբերի 17-ի N 1134-Ն որոշումը՝ «Հիգիենիկ և հակահամաճարակային փորձագիտական ծառայություններ», «Հիգիենիկ և հակահամաճարակային ծառայություններ» և «Հատուկ վտանգավոր վարակների կանխարգելման ծառայություններ» ծրագրերի փոխարեն նախատեսվել է «Բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովման և հանրային առողջապահության ծառայություններ» ծրագիրը:

Հանրային առողջապահական ծառայությունների շրջանակներում նախատեսվում է իրակա-նացնել բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովում, հանրային առողջության պահպանման նպատակով փորձագիտական հետազոտությունների անցկացում, ուսումնասիրություններ, լաբորատոր և գործիքային հետազոտություններ և այլն:

Նախատեսվում է համաճարակաբանական հետազոտություններ անցկացնել վարակային հիվանդությունների օջախներում, իրականացնել ազգաբնակչության իմունիզացիայի կատարման նկատմամբ հսկողություն, մանրէաբանական, սանիտարաքիմիական հետազոտություններ, նախազգուշական սանիտարական հսկողություն, նախազծերի հիգիենիկ փորձաքննություն, կառուցվող և վերակառուցվող օբյեկտների շահագործման ընդունում, հատուկ վտանգավոր վարակների՝ աղիքային, կաթիլային վարակիչ հիվանդությունների, խոլերայի, բրուցելյոզի, կատաղության, սիբիրախտի և այլ հատուկ վտանգավոր ինֆեկցիաների օջախներում հակահամա-ճարակային համալիր միջոցառումների կազմակերպում և այլն: Վերոնշյալ ծրագրերի իրականա-ցումը հնարավորություն կտա ապահովել ՀՀ բնակչության համաճարակային անվտանգությունը, նվազեցնել բնակչության հիվանդացությունը վարակիչ հիվանդություններից:

8.3.2 Բնակչության առողջության առաջնային պահպանումը

2015-2017 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով առաջնային (ամբուլատոր-պո-լիկլինիկական) բուժօգնության գծով (Արտահիվանդանոցային ծառայություններ խումբ) պետա-կան բյուջեից նախատեսվում է հատկացնել 2015 թվականին՝ 29,358.6 մլն դրամ (2014 թվականի 27,061.6 մլն դրամի փոխարեն), 2016 թվականին՝ 31,159.0 մլն դրամ և 2017 թվականին՝ 33,897.2 մլն դրամ:

2015 թվականին աշխատավարձին ուղղված լրացուցիչ ծախսերը կկազմեն 2,701.0 մլն դրամ (պայմանավորված է 2014 թվականի հուլիսի 1-ից աշխատողների աշխատավարձերի բարձրա-ցումը տարեկան կտրվածքով հաշվարկմամբ): Իսկ աշխատողների աշխատավարձերի բարձ-րացմամբ պայմանավորված ծախսերի աճը 2016 թվականին նախատեսվում է 1,781.3 մլն դրամ և 2017 թվականին՝ 2,720.3 մլն դրամ:

Միևնույն ժամանակ, դպրոցներում բուժքույրերի կողմից սպասարկվող երեխաների թվաքա-նակի ավելացման հետ կապված 2015 թվականին ծախսերի աճը կկազմի՝ 6.1 մլն դրամ, 2016 թվականին՝ 19.0 մլն դրամ, իսկ 2017 թվականին՝ 17.9 մլն դրամ:

Առաջնային բուժօգնության օղակում պետական քաղաքականությունն ուղղված է լինելու ընտանեկան բժշկության ինստիտուտի ներդրման ուղղությամբ ներկայումս իրականացվող վերափոխումների ավարտմանն ու ձևավորվող կառուցվածքների հետագա ամրապնդմանը: 2015-2017 թվականներին կշարունակվի և կընդլայնվի ընտանեկան բժշկության համակարգի ներդրումն ու զարգացումը հանրապետության ամբողջ տարածքում, հատուկ ուշադրություն դարձնելով այդ գործընթացում քաղաքային պոլիկլինիկաների ներգրավվածությանը և խրա-

խուսելով ընտանեկան բժշկության «թիմային (խմբային) պրակտիկաների» ստեղծումը: Կշարունակվի բնակչի կողմից առողջության առաջնային պահպանման գործառույթ իրականացնող բժշկի ազատ ընտրության գործընթացը:

Միջնաժամկետ հեռանկարում գյուղական բնակավայրերում առողջապահական ծառայությունների մատչելիության բարձրացմանը վերաբերող հարցերը դեռևս շարունակելու են մնալ պետական քաղաքականության օրակարգում: Միևնույն ժամանակ, շեշտադրվելու են քաղաքային բնակավայրերում (ներառյալ՝ Երևանը) առաջնային բուժօգնության ծառայությունների (պոլիկլինիկաների) արդիականացման հարցերը: Այդուհանդերձ, տվյալ դեպքում (և հատկապես Երևանի պարագայում) պետական միջամտության լծակների կիրառումը մեծապես պայմանավորված է լինելու համակարգում ներկայումս իրականացվող բարեփոխումների արդյունքներով:

8.3.3 Մոր և մանկան առողջության ապահովումը

Ոլորտում վարվող պետական քաղաքականության շրջանակներում շարունակվելու են հատուկ շեշտադրվել մոր և մանկան առողջության պահպանումն ու վերարտադրողական առողջության բարելավումը: Իրականացվելիք գործողությունների արդյունքում (որոնք մասնավորապես, ուղղված են լինելու հղիներին նախածննդյան և շուրջծննդյան որակյալ բուժօգնության տրամադրմանն, երեխաների՝ բացառապես կրծքով կերակրման խրախուսմանը և միկրոէլեմենտների անբավարարության կանխմանը, կանանց համար մեծ ռիսկ ներկայացնող հիվանդությունների դեպքերի վաղ հայտնաբերմանն ու տարածման կանխարգելմանն, երեխաների՝ պատվաստումներով ընդգրկվածության մեծացմանն ու տարածքային կտրվածքով առկա տարբերությունների վերացմանը, վաղ հասակի երեխաների բժշկական ծառայությունների հասանելիության և մատչելիության բարձրացմանը և այլն) ակնկալվում է նշանակալիորեն կրճատել մանկական և մայրական մահացության աստիճանը, ինչը համահունչ է ՄԱԿ-ի կողմից հռչակված Հազարամյակի զարգացման նպատակներին:

8.3.4 Բնակչության սոցիալապես անապահով և առանձին (հատուկ) խմբերում ընդգրկված անձանց բժշկական օգնության ապահովման, ինչպես նաև սոցիալական կախվածությունն ու հատուկ նշանակություն ունեցող հիվանդությունների, այդ թվում ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ի կանխարգելմանն և դեղորայքով ապահովմանն ուղղված ծրագրերը

2015-2017 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով հիվանդանոցային բուժօգնության գծով պետական բյուջեից նախատեսվում է հատկացնել 2015 թվականին՝ 37,454.9 մլն դրամ (2014 թվականի 34,104.0 մլն դրամի փոխարեն), 2016 թվականին՝ 38,529.4 մլն դրամ և 2017 թվականին՝ 39,761.7 մլն դրամ (առանց հաշվի առնելու «Սրտի անհետաձգելի վիրահատության ծառայություններ» նոր ծրագիրը):

Պետական հիմնարկների և կազմակերպությունների (շուրջ 95.3 հազար) աշխատողների բժշկական օգնության և սպասարկման կազմակերպման նպատակով 2015թ. նախատեսվում է

2,593.5 մլն դրամ (ի հաշիվ «Սոցիալական պաշտպանություն» բաժնի «Պետական հիմնարկների և կազմակերպությունների աշխատողների սոցիալական փաթեթով ապահովում» ծրագրի):

Հիվանդանոցներում նվազագույն աշխատավարձի բարձրացմամբ պայմանավորված ծախսերի աճը միջնաժամկետ հատվածում ըստ տարիների կկազմի 757.4 մլն դրամ, 1,074.5 մլն դրամ և 1,232.3 մլն դրամ:

Միջնաժամկետ հատվածում պետական պատվերի շրջանակներում նախատեսվում է տարեկան ընդգրկել 304.2 հազար դեպք (2014 թվականի 292.8 հազար դեպքի փոխարեն):

Հիվանդանոցային բուժօգնության շրջանակներում մեկ հիվանդի բուժման միջին արժեքը 2015 թվականին նախատեսվում է սահմանել 14,910 դրամ՝ 2014 թվականի 14,560 դրամի փոխարեն, իսկ 2016 թվականին՝ 15,550 դրամ և 2017 թվականին՝ 16,480 դրամ:

Առողջապահության ոլորտում պետական քաղաքականության ծրագրային առաջնահերթությունների շարքում են լինելու սոցիալական կախվածություն ու հատուկ նշանակություն ունեցող հիվանդությունների տարածման կանխարգելմանը, դրանց վաղ հայտնաբերմանն ու բուժման արդյունավետության բարձրացմանն ուղղված հարցերը:

Ոչ վարակիչ հիվանդությունների, մասնավորապես սիրտանոթային, շաքարային դիաբետի և չարորակ նորագոյացությունների հիվանդությունների տարածվածությունը դրսևորում է աճի միտում, այս առումով, առավել ռիսկային խմբում են հայտնվում հատկապես բնակչության աղքատ և սոցիալապես անապահով խմբերը: Ոչ վարակիչ հիվանդությունների տարածումը կանխարգելելու նպատակով Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը միջին ժամկետ և երկարաժամկետ հատվածներում մտադիր է հատուկ ջանքեր գործադրել այդ ուղղությամբ, մասնավորապես՝

- շարունակաբար բարելավել ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելման և հսկողության ազգային քաղաքականությունը,
- ինտեգրել ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելումը և հսկողությունը Հայաստանի Հանրապետության կառավարության հարակից այլ ոլորտային քաղաքականություններում,
- աջակցել ոչ վարակիչ հիվանդությունների ռիսկի գործոնները նվազեցնող միջոցառումների իրականացմանը (ծխախոտի և ալկոհոլի օգտագործման դեմ պայքար, առողջ սնուցման քարոզում, ֆիզիկական ակտիվության խթանում),
- նպատակաուղղված քայլեր ձեռնարկել ինչպես պետական, այնպես էլ մասնավոր հատվածներում համակարգի այնպիսի ենթակառուցվածքի ձևավորման ու զարգացման ուղղությամբ, որը կներառի քրոնիկական հիվանդությունների արդյունավետ վարմանը և բուժման կազմակերպմանը,

- օժանդակել ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելման և հսկողության նպատակով հետազոտությունների պարբերաբար անցկացմանն ու առաջընթացի մոնիտորինգի և գնահատման գործուն համակարգի ներդրմանը:

Շարունակվելու է կարևորվել նաև սոցիալական առումով հատուկ նշանակություն ունեցող, անապահով բնակչության համար մեծ ռիսկ ներկայացնող այնպիսի հիվանդությունների դեմ պայքարի արդյունավետությունը, ինչպիսիք են մալարիան, տուբերկուլյոզը և ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ը, կանխարգելելով մալարիայի կրկին արմատավորումը, տուբերկուլյոզի և ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ի հետագա տարածումն ու կտրուկ կրճատելով դրանցից մահացությունը՝ դրանով իսկ վերահաստատելով ՀԶՆ-ին համապատասխան թիրախի ապահովմանն ուղղված գործողությունների իրականացման պատրաստակամությունն ու նպատակաուղղվածությունը:

Մասնագիտացված/հիվանդանոցային բուժօգնության բնագավառի հետագա զարգացումն ընթանալու է ֆինանսավորման հստակ մեխանիզմների ներդրման, միջոցների ծախսման արդյունավետության բարձրացման ճանապարհով: Շարունակվելու է համավճարային համակարգի ներդրման գործընթացի հետագա կանոնակարգումը:

Շարունակվելու է նաև ավելորդ հզորությունների կրճատման գործընթացը, իրականացվելու են բժշկական օգնության որակի ապահովմանն ուղղված կարճաժամկետ ու երկարաժամկետ ծրագրային մոտեցումներ:

Հիվանդանոցային բուժօգնության ոլորտում համակարգի օպտիմալացմանն ուղղված քայլերին զուգընթաց, առաջիկա տարիներին պետական ծախսային քաղաքականության առանցքային ուղղություններից մեկը լինելու է մարզերում տեղակայված հիվանդանոցային հաստատությունների արդիականացումը, ինչը զգալիորեն կմեծացնի հիվանդանոցային ծառայությունների մատչելիությունը և որակը:

Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ծրագրին համաձայն, դեղերի շրջանառության կարգավորման նպատակով, Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը միջին ժամկետ և երկարաժամկետ հատվածում ապահովելու է անվտանգ, արդյունավետ, որակյալ և մատչելի դեղերի առկայությունը Հայաստանի Հանրապետությունում՝ դեղային ազգային քաղաքականության մշակման, դեղերի շրջանառության բոլոր փուլերի կանոնակարգման, այս ոլորտի պետական վերահսկողության բարելավման, հայրենական արտադրության դեղերի մրցունակության ապահովման և տեղական դեղարտադրության խրախուսման միջոցով: Բարձրացնելու է պետական կարիքների համար դեղորայքի գնումների գործընթացի արդյունավետությունը: Ներդնելու է առողջապահական ծառայությունների, դեղերի և դեղամիջոցների ծավալների, գների և ֆինանսական հոսքերի հաշվառման համակարգ: Բարելավվելու է սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկված անձանց դեղապահովումը, ներդնելու է մեխանիզմներ սոցիալական առանձին խմբերի համար դեղորայքի մատչելիության ապահովման նպատակով:

Նոր նախաձեռնություններին առնչվող ծրագրեր

Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2014 թվականի մայիսի 19-ի N 511-Ա որոշման համաձայն փուլ առ փուլ երաշխավորվելու է սրտի անհետաձգելի վիրահատությունը՝ Հայաստանի Հանրապետության բոլոր քաղաքացիների համար: Վերջինիս հետ պայմանավորված միջնաժամկետ հատվածում նախատեսվում է «Սրտի անհետաձգելի վիրահատության ծառայություններ» ծրագիրը տարեկան 500.0 մլն դրամ գումարով: Ծրագրի նախատեսումը հնարավորություն կընձեռի տարեկան ընդգրկելու 420 սրտի անհետաձգելի վիրահատության կարիք ունեցող քաղաքացիներին:

Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ծրագրի համաձայն կադրային ներուժի ապահովման ոլորտում հետևողականորեն իրականացվելու են աշխատանքներ բուժաշխատողների մասնագիտական գիտելիքների և հմտությունների շարունակական բարելավման ուղղությամբ, այդ թվում՝ արտերկրի առաջատար կլինիկաներում վերապատրաստումների կազմակերպման միջոցով: Նշված նպատակի համար միջնաժամկետ հատվածում «Արտասահմանյան առաջավոր կլինիկաների փորձի ուսումնասիրման նպատակով բժիշկների գործուղումներ» ծրագրի գծով ըստ տարիների նախատեսվում է 36.0 մլն դրամ և 42.0 մլն-ական դրամ: Նախատեսվում է վերապատրաստման գործուղել սրտաբաններ, ուռուցքաբաններ, արյունաբաններ և ճառագայթային բժշկության մասնագետներ:

Միաժամանակ առողջապահության ոլորտում նախատեսվում են շարունակել և իրականացնել արտաքին աղբյուրներից ստացվող նպատակային վարկային և դրամաշնորհային միջոցներով հետևյալ ծրագրերը.

1. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Առողջապահական համակարգի արդիականացման երկրորդ ծրագրի լրացուցիչ ֆինանսավորման ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2012-2015թթ.)

Ծրագրի նպատակն է նոր ամբուլատորիաների կառուցումը, բժշկական սարքավորումների, գրասենյակային և ուսումնական կահույքի ձեռքբերումը, ինչպես նաև բժշկական կենտրոններում շինարարական աշխատանքների իրականացումը:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015թ. ծրագրված է 779.8 մլն. դրամ:

2. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելման և վերահսկման ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2013-2017թթ.)

Ծրագրի նպատակն է հեմատոլոգիական և օնկոլոգիական ծառայությունների արդյունավետության բարձրացումը, որի ապահովման համար ծրագրով նախատեսվում է.

ա) ոչ վարակիչ հիվանդությունների վաղ հայտնաբերման և արդյունավետ բուժմանն ուղղված սկրինինգային, ինչպես նաև ոչ վարակիչ հիվանդությունների ռիսկի գործոնների վերաբերյալ բնակչության իրազեկման ծրագրերի իրականացում,

բ) ուռուցքաբանական ծառայությունների արդիականացում, ճառագայթային բուժման կենտրոնի շինարարություն և հագեցում անհրաժեշտ բժշկական սարքավորումներով, պարագաներով և կահույքով,

գ) Երևան քաղաքի Ռ.Հ.Յոյանի անվան արյունաբանության կենտրոնի արդիականացում՝ կենտրոնի հիմնական բուժական և պոլիկլինիկական մասնաշենքերի հիմնանորոգում, ժամանակակից բժշկական սարքավորումներով հագեցում, ոսկրածուծի փոխպատվաստման և բարձր դոզաներով քիմիոթերապիայի բաժանմունքի հիմնում,

դ) ՀՀ Լոռու մարզի առողջապահական համակարգի արդիականացում՝ ՀՀ Լոռու մարզի Վանաձորի նոր բժշկական կենտրոնի կառուցում և հագեցում ժամանակակից բժշկական սարքավորումներով:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 4,752.4 մլն. դրամ, 2016 թվականին՝ 5,050.5 մլն. դրամ, 2017 թվականին՝ 114.3 մլն. դրամ:

3. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելման և վերահսկման դրամաշնորհային ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2014-2016թթ.)

Դրամաշնորհային ծրագիրն ուղղված է հիմնական վարկային ծրագրի աջակցմանը, որով նախատեսվում է.

ա) ոչ վարակիչ հիվանդությունների առկա միտումների վրա հիմնված ծրագրի հզորությունների գնահատում և մշակում,

բ) արդյունքների վրա հիմնված ֆինանսավորման առկա սխեմայի վերանայում,

գ) աշխատաժողովների կազմակերպում և ուսումնական նյութերի պատրաստում:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2016թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 271.1 մլն. դրամ, 2016 թվականին՝ 289.1 մլն. դրամ:

ԳԼՈՒԽ 9. ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

9.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

9.1.1 Ոլորտի ընդհանուր նկարագիրը

Սոցիալական պաշտպանությունը պատմականորեն հանդիսացել և շարունակում է հանդես գալ որպես ՀՀ պետական քաղաքականության գերակա ուղղություններից մեկը³⁹:

Սոցիալական պաշտպանության ոլորտում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է երկրում աղքատության մակարդակի էական կրճատումը և ՀՀ բնակչության առանձին խմբերի համար սոցիալական երաշխիքների ապահովումը:

Վերոհիշյալ նպատակին հասնելու համար սոցիալական պաշտպանության ոլորտում իրականացվում է լայնածավալ պետական միջամտություն: Ստորև ներկայացված է ոլորտում առկա իրավիճակը և պետական միջամտության հիմնական ուղղություններն ըստ սոցիալական պաշտպանության առանձին բնագավառների:

Խնամքի կարիք ունեցող 18 տարեկանից բարձր տարիքի անձանց խնամքի ծառայությունների բնագավառ

Խնամքի կարիք ունեցող 18 տարեկանից բարձր տարիքի անձանց խնամքի ծառայությունների բնագավառում պետական միջամտությունն իրականացվում է ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին տարեցներին շուրջօրյա խնամքի, սոցիալական սպասարկման ծառայությունների, ցերեկային խնամքի, տնային պայմաններում կենսաթոշակառուներին կենցաղային սպասարկման, սոցիալ-հոգեբանական, բժշկական օգնության և իրավաբանական խորհրդատվության ծառայությունների տրամադրման եղանակով:

Այս բնագավառի շահառուներ են համարվում միայնակ և խնամքի կարիք ունեցող տարեց ու հաշմանդամ անձինք, ինչպես նաև սոցիալական պատճառներով անօթևան դարձած անձինք:

Տարեցներին շուրջօրյա խնամքի և սոցիալական սպասարկման ծառայությունները տրամադրվում են 8 (4 պետական և 4 ոչ պետական) տուն-ինտերնատների միջոցով: 2013 թ. այդ հաստատություններում սպասարկվել են ընդհանուր թվով 1092 միայնակ ծեր և հաշմանդամ, որից ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության համակարգի 4 տուն-ինտերնատներում խնամվել են 952 շահառու: Վերջիններս գտնվում են պետության լրիվ խնամքի ներքո և ապահովվում են կենսապահովման համար անհրաժեշտ բոլոր միջոցներով ու պայմաններով: Ոչ պետական տուն-ինտերնատներում սպասարկվել են 140 շահառուներ, որից

³⁹ Տես 2014-2017 թվականների ՀՀ կառավարության ծրագիրը (ՀՀ կառավարության 19.05.2014 թ. N 511-Ա որոշում), ՀՀ Նախագահի նախընտրական ծրագիրը, ՀՀ 2014-2025 թվականների հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագիրը (ՀՀ կառավարության 27.05.2014 թ. N 442-Ն որոշումը):

55-ը՝ Վանաձորի «Տարեցների տուն», 35-ը՝ Աբովյանի «Նարեկ» և 10-ը՝ Սյունիքի մարզի Արծվանիկ գյուղի և 40-ը՝ Վանաձորի «Հույսի տուն» տուն-ինտերնատներում:

Տնային պայմաններում միայնակ տարեցներին խնամքի և սոցիալական սպասարկման ծառայությունների տրամադրումն իրականացնում է «Միայնակ տարեցների սոցիալական սպասարկման կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի միջոցով (2013 թ. Երևան քաղաքում՝ տնային պայմաններում սպասարկվել է շուրջ 1500 կենսաթոշակառու):

2013 թ. Վարդենիսի նյարդահոգեբանական տուն-ինտերնատին կից գործող հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձանց խնամքի ցերեկային կենտրոնում սպասարկվել է շուրջ 41 անձ (սպասարկումն իրականացվում է ինչպես կենտրոնում, այնպես էլ տնային պայմաններում): Հաճախորդները ցերեկային կենտրոնի համապատասխան մասնագետների կողմից ստանում են սոցիալ-հոգեբանական վերականգնողական օգնություն, արհեստագործության և արվեստի միջոցով վերականգնում են իրենց առողջությունը: Սոցիալ-հոգեբանական օգնություն և խորհրդատվական ծառայություններ մատուցվում են նաև նրանց ընտանիքների անդամներին:

2013 թ. Երևանի թիվ 1 տուն-ինտերնատին կից անօթևանների ժամանակավոր կացարանում ժամանակավոր (մինչև 60 օր) կացարանով են ապահովվել 60 անօթևան մարդ, այդ ընթացքում հնարավորինս լուծվել են նրանց սոցիալական խնդիրները:

2012 թ. հանրապետությունում գործարկվեց Մարալիկի սոցիալական տունը՝ իր երեք մասնաշենքերով և 59 բնակարաններով:

2013 թ. ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարությանը տրամադրվեցին Մարալիկում ևս 2 բազմաբնակարան շենք, Երևանում Թբիլիսյան խճուղի 3/14 հասցեում գտնվող բազմաբնակարան շենքը և Սպիտակում 9 առանձնատներ:

Սոցիալական բնակարանները տրամադրվում են բնակարանային տարածություն չունեցող առանց ծնողական խնամքի մնացած անձանց, մանկատների նախկին շրջանավարտներին, սոցիալապես անապահով միայնակ կենսաթոշակառուներին, միաձնող ընտանիքներին: Սոցիալական բազմաբնակարան շենքում, բնակարանների մինչև 10%-ը տրամադրվում է սատարող ընտանիքներին, որոնք բացի այն հանգամանքից, որ ստանում են օթևան, միաժամանակ՝ աջակցում են տվյալ բազմաբնակարան շենքում բնակվող միայնակ կենսաթոշակառուներին, հաշմանդամներին՝ իրենց սոցիալական խնդիրների լուծման հարցում:

Սոցիալական խմբերին օթևանի տրամադրման ծառայությունն իր մեջ ներառում է բնակարանի և համալիր սոցիալական ծառայությունների փաթեթի տրամադրում, ըստ յուրաքանչյուր ընտանիքի սոցիալական կարիքի:

Ընտանիքներին, կանանց և երեխաներին աջակցության բնագավառ

Ընտանիքներին, կանանց և երեխաներին աջակցության բնագավառում պետական միջամտությունն իրականացվում է ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին մանկատներում և ընտանիքներում խնամվող առանց ծնողական խնամքի մնացած, կյանքի դժվարին իրավիճակներում հայտնված, խնամքի և դաստիարակության անբարենպաստ պայմաններում գտնվող երեխաներին, մանկատների շրջանավարտներին սոցիալ-հոգեբանական, բժշկական, իրավական, խնամքի և դաստիարակության ծառայությունների մատուցման եղանակով:

Հայաստանի Հանրապետությունում ներկայումս գործում են 6 պետական և 3 բարեգործական մանկատներ: Դրանցից 3 պետական և 1 բարեգործական հաստատությունները նախատեսված են մտավոր և ֆիզիկական արատներ ունեցող երեխաների խնամքն ու դաստիարակությունը կազմակերպելու համար:

2013 թ. պետական մանկատներում խնամվել է 719 երեխա, այդ թվում շուրջ 506-ը՝ մասնագիտացված մանկատներում:

Մանկատներում երեխաների թվի կրճատման և մուտքի կանխարգելման նպատակով պետության միջամտությամբ իրականացվում են մանկատների բեռնաթափման՝ երեխաների կենսաբանական ընտանիք վերադարձնելու և խնամատար ընտանիք տեղավորելու ծրագրեր, ինչպես նաև երեխաների ցերեկային խնամքի կենտրոնների, երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատությունների ու անօթևան երեխաների համար ժամանակավոր օթևանի միջոցով, որոնք այլընտրանք են հանդիսանում մանկատներում և հատուկ հանրակրթական ուսումնական հաստատություններում խնամվող երեխաների համար:

Այսպիսով, 2013 թ. ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության համակարգում գործում է երեխաների խնամքի և պաշտպանության 8 գիշերօթիկ հաստատություն, 3 սոցիալական հոգածության կենտրոն և 1 ժամանակավոր օթևան: 2013 թ. գիշերօթիկ հաստատություններում խնամվել է 766 երեխա, երեխաների խնամքի սոցիալական հոգածության կենտրոններում՝ միջին թվով 260 երեխա, իսկ ժամանակավոր օթևանում՝ 17 երեխա:

Ջրաղվածության բնագավառ

ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին զբաղվածության բնագավառում մատուցվող հիմնական ծառայություններն են գործազուրկների, աշխատանք փնտրող չզբաղված անձանց, աշխատաշուկայում անմրցունակ անձանց և երիտասարդների մասնագիտական կողմնորոշման և ուսուցման կազմակերպումը, խորհրդատվությունը, աշխատանքի տեղավորման աջակցության և ժամանակավոր զբաղվածության ապահովումը, աշխատանքի ընտրության հարցում աշխատանք փնտրող անձանց օժանդակության տրամադրումը, իսկ գործատուին անհրաժեշտ մասնագիտություն և որակավորում ունեցող աշխատուժով ապահովումը:

«Հ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին զբաղվածության բնագավառում բնակչությանը տրամադրվող հիմնական տրանսֆերտներն են գործազրկության նպաստները, աշխատանք փնտրող չբաղված հաշմանդամներին տրամադրվող ֆինանսական աջակցությունը, աշխատաշուկայում անմրցունակ անձանց աշխատանքի ընդունելիս աշխատավարձի մասնակի փոխհատուցումը գործատուին և այլն:

Նշված ծառայությունների գծով շահառուներ են համարվում զբաղվածության գործակալությունում հաշվառված գործազուրկները, աշխատանք փնտրող և աշխատաշուկայում անմրցունակ անձինք (այդ թվում նաև երիտասարդ):

«Զբաղվածության պետական ծառայություն» գործակալության տվյալներով 2014 թ. հունվարի 1-ի դրությամբ հանրապետությունում աշխատանք փնտրողների թիվը կազմել է 65199 մարդ, գործազուրկների թվաքանակը կազմել է 55973 մարդ կամ աշխատանք փնտրողների 85.8%: Գործազուրկներից 23.4% (13 099 մարդ) երիտասարդներ են:

2014 թ. հունվարի 1-ի դրությամբ զբաղվածության կարգավորման պետական ծրագրերում ընդգրկվել է 15543 անձ (աշխատանք փնտրողների 24,0%): Զբաղվածության ակտիվ ծրագրերում ընդգրկվել են 2233 աշխատանք փնտրող անձ (աշխատանք փնտրողների 3.4%): Ակտիվ ծրագրերում ընդգրկվածների 340 կամ 15% հաշմանդամություն ունեցող անձինք են: Տարեսկզբից աշխատանքի է տեղավորվել 12659 անձ (աշխատանք փնտրողների 19.1%): Աշխատանքի տեղավորվածներից 288 հաշմանդամություն ունեցող անձինք են, 3576՝ երիտասարդներ (հաշվառված երիտասարդների 21,8%): Աշխատաշուկայում անմրցունակ անձանցից աշխատանքի է տեղավորվել 18.0%:

Զբաղվածության բնագավառում պետական միջամտությունն իրականացվում է ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության «Զբաղվածության պետական ծառայություն» գործակալության և նրա տարածքային մարմինների, ինչպես նաև Երևանում գործող «Մասնագիտական կողմնորոշման մեթոդական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի (2013 թ. ծառայություն է մատուցվել 352 շահառուի) և Գյումրի քաղաքում գործող «Հաշմանդամների աշխատանքային վերականգնման Գյումրու կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի միջոցով (2013 թ. 728 աշխատանք փնտրող հաշմանդամների աշխատանքային վերականգնման, մասնագիտական վերապատրաստման և խորհրդատվության ծառայություններ են մատուցվել):

Հաշմանդամներին աջակցության բնագավառ

Հաշմանդամների հիմնահարցերի բնագավառում պետական միջամտությունը հիմնականում իրականացվում է ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին հաշմանդամ համարվող անձանց առանձին խմբերին տարբեր ծառայությունների մատուցման եղանակով:

Հաշմանդամներին ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին մատուցվող հիմնական ծառայություններն են հաշմանդամների և սոցիալապես անապահով անձանց պրոթեզավորումը, վերականգնողական պարագաներով ապահովումը և դրանց վերանորոգումը, այդ թվում նաև աչքի պրոթեզավորում և ձայնաստեղծ սարքերի ձեռքբերում, հաշմանդամներին սայլակներով ապահովում, հաշմանդամներին, մինչև 18 տարեկան երեխաներին հավաստագրերով (եվրոպական արտադրության լսողական սարքի ձեռքբերման նպատակով) ու տարիքային կենսաթոշակառուներին լսողական սարքերով ապահովում, մինչև 12 տարեկան երեխաներին լսողական սարքերի ներդիրներով ապահովում, տեսողությունից հաշմանդամ անձանց համար հատուկ տեղեկատվական միջոցների ստեղծումը (հատուկ տառատեսակներով գրքերի տպագրություն, «Խոսող գրքերի» ձայնագրություն և այլն), հաշմանդամների հոգեկան առողջության վերականգնումը, հաշմանդամների բուժումը և բժշկասոցիալական վերականգնումը, պետական աջակցություն «Փրկություն» հասարակական կազմակերպության մտավոր խնդիրներ ունեցող հաշմանդամ երիտասարդների սոցիալ-վերականգնողական ցերեկային խնամքի կենտրոնին:

2013 թ. փաստացի պատրաստվել, վերանորոգվել, ձեռք է բերվել և բաշխվել է.

12826 պրոթեզաօրթոպեդիկ և վերականգնողական պարագա, այդ թվում՝ 4510 պրոթեզաօրթոպեդիկ, 7378 վերականգնողական պարագա, 728 վերանորոգում, 80 ձայնաստեղծ սարք և 130 աչքի պրոթեզ: ԱՊՀ երկրների արտադրության 1102 լսողական սարք, նախորդ տարվա մնացորդից տրամադրվել է 108 եվրոպական արտադրության լսողական սարք, տրամադրվել է 36 հավաստագիր (18 անձ)՝ եվրոպական արտադրության լսողական սարքի ձեռքբերման համար, մինչև 12 տարեկան երեխաների լսողական սարքերի ներդիրներ 200 հատ՝ 100 երեխայի համար և 373 հաշմանդամի սայլակ:

Նշված ծառայությունների գծով շահառուներ են համարվում ՀՀ քաղաքացի հաշմանդամները:

Հաշմանդամների հիմնահարցերի բնագավառում պետական միջամտությունն իրականացվում է «Արթմեդ» բժշկավերականգնողական կենտրոն» ՓԲԸ-ի միջոցով (2013 թ. փաստացի անվճար բուժօգնություն ստացողների թիվը կազմել է 643 մարդ)՝ հաշմանդամների և սոցիալապես անապահով անձանց ստացիոնար հիվանդանոցային պայմաններում բուժում և բժշկասոցիալական վերականգնում իրականացնելու նպատակով:

«Արթմեդ» բժշկական վերականգնողական կենտրոնում 2013 թ. իրականացվել են նաև հաշմանդամների և սոցիալապես անապահով անձանց հոգեկան առողջության վերականգնման ծառայություններ՝ փաստացի անվճար բուժօգնություն ստացողների թիվը կազմել է 336 մարդ:

Ժողովրդագրական վիճակի բարելավման բնագավառ

Ժողովրդագրական վիճակի բարելավման բնագավառում պետական միջամտությունը հիմնականում իրականացվում է ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին երեխայի ծննդյան միանվագ նպաստի և մինչև 2 տարեկան երեխայի խնամքի նպաստի տրամադրման եղանակով:

Նշված ծառայությունների գծով շահառուներ են համարվում նորածին երեխայի ծնողները (2013 թ. ծնունդների թիվը հանրապետությունում կազմել է 41 770 երեխա) և մինչև 3 տարեկան երեխայի խնամքի արձակուրդում գտնվող անձը (նպաստը տրվում է մինչև երեխայի 2 տարեկան դառնալը):

Անապահով սոցիալական խմբերին աջակցության բնագավառ

Անապահով սոցիալական խմբերին աջակցության բնագավառում պետական միջամտությունը իրականացվում է ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին ընտանեկան նպաստի և միանվագ դրամական օգնության (2014 թ. հունվարի 1-ից ընտանեկան նպաստ և միանվագ դրամական օգնությունը վերանվանվել է ընտանիքի կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված նպաստների) և «ՎՏԲ-Հայաստան» ՓԲԸ-ում ավանդատու հանդիսացող քաղաքացիների, որպես նախկին ԽՍՀՄ Խնայբանկի ՀԽՍՀ հանրապետական բանկում մինչև 1993 թվականի հունիսի 10-ը ներդրված դրամական ավանդների դիմաց փոխհատուցման տրամադրման եղանակներով:

Այս բնագավառում շահառուներ են համարվում ընտանիքների անապահովության գնահատման համակարգում հաշվառված անապահովության սահմանային միավորից բարձր միավորներ ունեցող ընտանիքները, ինչպես նաև «ՎՏԲ-Հայաստան» ՓԲԸ-ում ավանդատու հանդիսացող քաղաքացիների, որպես նախկին ԽՍՀՄ Խնայբանկի ՀԽՍՀ հանրապետական բանկում մինչև 1993 թվականի հունիսի 10-ը ներդրված դրամական ավանդների դիմաց փոխհատուցում ստացող հանրապետությունում բնակչության առավել անապահով և առանձին խմբերին դասված քաղաքացիները:

2013 թ. ընթացքում ընտանեկան նպաստ ստացել են միջինում 102570 ընտանիք, նպաստի միջին ամսական չափը կազմել է 28093,2 դրամ, իսկ ընտանեկան նպաստի իրավունք տվող սահմանային միավոր է սահմանվել 30.00:

2013 թ. շարունակվել և ավարտվել է նախկին ԽՍՀՄ Խնայբանկի ՀԽՍՀ հանրապետական բանկում մինչև 1993 թ. հունիսի 10-ը դրամական ավանդ ներդրած անձանց (շուրջ 62000 մարդ) և Հայրենական մեծ պատերազմի վետերաններին (2569 մարդ)՝ նախկին ԽՍՀՄ Խնայբանկի ՀԽՍՀ հանրապետական բանկում մինչև 1993 թ. հունիսի 10-ը դրամական ավանդների դիմաց փոխհատուցման վճարումները (2013 թ. փաստացի փոխհատուցում է ստացել 3961

անձ, իսկ փաստացի բյուջետային հատկացումները կազմել են 577,5 մլն դրամ), իսկ 2013 թ. սեպտեմբեր ամսից նախկին ԽՍՀՄ Խնայբանկի ՀԽՍՀ հանրապետական բանկում մինչև 1993 թվականի հունիսի 10-ը ներդրված դրամական ավանդների դիմաց փոխհատուցում տրվել է նաև ընտանիքների անապահովության գնահատման համակարգում հաշվառված, «0»-ից բարձր անապահովության միավոր ունեցող ընտանիքների կազմում ընդգրկված մինչև 1924 թվականի դեկտեմբերի 31-ը ներառյալ ծնված կամ Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության ժամանակ կամ ծառայողական պարտականությունները կատարելիս հաշմանդամ դարձած անձանց (2013 թ. փաստացի փոխհատուցում է ստացել 412 անձ):

2013 թ. շարունակվել է ՀՀ Լոռու մարզում և Երևանի Շենգավիթ վարչական շրջանում սոցիալապես անապահով ընտանիքների 16-18 տարեկան երեխաների կրթական կարիքների գնահատման, դրանց համարժեք սոցիալական ծառայությունների տրամադրման միջոցառման իրականացումը:

2013 թ. հանրապետությունում գործարկվել են ինտեգրված (համալիր) սոցիալական ծառայությունների 18 տարածքային կենտրոններ, մշակվել և փորձարկվել են միասնական ընդունարաններում դիմումների հաշվառման էլեկտրոնային միասնական և սոցիալական դեպքի վարման տեղեկատվական համակարգերը:

Ինտեգրված (համալիր) սոցիալական ծառայությունների տարածքային կենտրոններում մեկ տանիքի տակ հավաքվում են տվյալ տարածաշրջանը սպասարկող սոցիալական ծառայությունների տարածքային մարմինը, զբաղվածության տարածքային կենտրոնը, սոցիալական ապահովության տարածքային բաժինը և բժշկասոցիալական փորձաքննության հանձնաժողովը՝ կիրառելով «մեկ պատուհանի» սկզբունքը:

Կենսաթոշակային ապահովության բնագավառ

Կենսաթոշակային ապահովության բնագավառը ներառում է կենսաթոշակային ապահովության համակարգը:

Կենսաթոշակային ապահովության բնագավառում պետական միջամտությունը հիմնականում իրականացվում է ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին կենսաթոշակային տարիքի անձանց աշխատանքային և սոցիալական կենսաթոշակների (2014 թ. հունվարի 1-ից սոցիալական կենսաթոշակները վերանվանվել են ծերության, հաշմանդամության, կերակրողին կորցնելու դեպքում սոցիալական նպաստների), ՀՀ օրենքներով նշանակված կենսաթոշակների, սպայական անձնակազմին և շարքային զինծառայողներին ու նրանց ընտանիքների անդամներին կենսաթոշակների տրամադրման եղանակով:

2013 թ. փաստացի աշխատանքային կենսաթոշակ ստացողների թիվը կազմել է 453 885 մարդ, սոցիալական կենսաթոշակ ստացողների թիվը՝ 58933 մարդ, սպայական անձնակազմի և նրանց ընտանիքների անդամներին տրվող կենսաթոշակ ստացողների թիվը՝ 34454 մարդ և շարքային զինծառայողների՝ 5145 մարդ:

Սոցիալական ապահովագրության բնագավառ

Սոցիալական ապահովագրության բնագավառը ներառում է սոցիալական ապահովագրության համակարգը:

Սոցիալական ապահովագրության բնագավառում պետական միջամտությունը հիմնականում իրականացվում է ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին ժամանակավոր անաշխատունակության և հղիության ու ծննդաբերության նպաստների տրամադրման եղանակով:

2013 թ. փաստացի ժամանակավոր անաշխատունակության օրերի թիվը կազմել է 1 086 988 օր, իսկ միջին օրական նպաստի փաստացի չափը՝ շուրջ 3150 դրամ:

2013 թ. հղիության ու ծննդաբերության օրերի թիվը կազմել է 1 759 381 օր, իսկ միջին օրական նպաստի փաստացի չափը՝ 2865,3 դրամ:

Աշխատանքի և աշխատավարձի պետական կարգավորման բնագավառ

Աշխատանքի և աշխատավարձի պետական կարգավորման բնագավառում պետական միջամտությունը հիմնականում իրականացվում է աշխատանքային հարաբերությունների կարգավորման և աշխատանքային օրենսդրության կիրարկման նկատմամբ վերահսկողության ծառայությունների եղանակով:

Աշխատողների աշխատանքային պարտականությունների կատարման հետ կապված առողջության վնասման հետևանքով պատճառված վնասի հատուցման բնագավառ

Աշխատողների աշխատանքային պարտականությունների կատարման հետ կապված առողջության վնասման հետևանքով պատճառված վնասի հատուցման բնագավառի պետական միջամտությունը իրականացվում է աշխատողների աշխատանքային պարտականությունների կատարման հետ կապված խեղման, մասնագիտական հիվանդության և առողջության այլ վնասման հետևանքով պատճառված վնասի փոխհատուցման եղանակով: Հայաստանի Հանրապետությունում 2014 թ. հունվարի 1-ի դրությամբ 552 անձինք աշխատանքային պարտականությունների կատարման հետ կապված խեղման, մասնագիտական հիվանդության և առողջության այլ վնասման հետևանքով պատճառված վնասի հատուցում են ստացել պետական բյուջեի միջոցներից:

Առանձին կատեգորիայի քաղաքացիներին պարգևավճարի և պատվովճարի տրամադրման բնագավառ

Առանձին կատեգորիայի քաղաքացիներին պարզապահարի և պատվովահարի տրամադրման բնագավառում պետական միջամտությունը հիմնականում իրականացվում է ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին ՀՄ պատերազմի վետերանների, հաշմանդամ դարձած զինծառայողների, ծառայողական պարտականությունների կատարման ժամանակ զոհված (մահացած) զինծառայողների ընտանիքներին դրամական օգնության (2014 թ. հունվարի 1-ից դրամական օգնությունը վերանվանվել է պարզապահարի) կամ հատուկ վճարների տրամադրման եղանակով:

2013 թ. «Վետերանների պատվովահարներ» ծրագրի գծով փաստացի շահառուների թիվը կազմել է 1733 մարդ, իսկ դրամական օգնության ստացողների թիվը՝ 31371 անձ:

Փախստականներին մատուցվող ծառայությունների և օժանդակության բնագավառ

Փախստականներին մատուցվող ծառայությունների և օժանդակության բնագավառում պետական միջամտությունը հիմնականում իրականացվում է ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին փախստականներով բնակեցված ժամանակավոր կացարաններում սպասարկման ծառայությունների մատուցման եղանակով:

Նշված ծառայությունների գծով շահառուներ են հանդիսանում Հայաստանի Հանրապետությունում փախստականի կարգավիճակ հայցող օտարերկրյա քաղաքացիները կամ քաղաքացիություն չունեցող անձինք ու նրանց ընտանիքի անդամները:

Նշված ծառայությունները հիմնականում մատուցվում են «Հանրակացարաններ» ՓԲԸ-ը միջոցով, որը սպասարկում է հինգ տարբեր վայրերում գտնվող փախստականներով բնակեցված ժամանակավոր կացարանները: Վերոգրյալից բացի, ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին նմանատիպ սպասարկման ծառայություններ են մատուցվում նաև 3 այլ կազմակերպությունների ենթակայության տակ գտնվող փախստականներով բնակեցված ժամանակավոր կացարաններում:

Չոհված (մահացած) և առաջին, երկրորդ և երրորդ կարգի հաշմանդամ զինծառայողների անօթևան ընտանիքներին բնակարանով ապահովման և բնակարանային պայմանների բարելավման ֆինանսական աջակցության բնագավառ

Չոհված (մահացած) և հաշմանդամ դարձած զինծառայողների ընտանիքներին ֆինանսական աջակցության բնագավառում պետական միջամտությունը հիմնականում իրականացվում է ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին՝ բնակարանային պայմանների բարելավման կարիք ունեցող ընտանիքներին բնակարան ձեռք բերելու նպատակով անհատույց պետական ֆինանսական աջակցության տրամադրման եղանակով:

Ծրագիրն իրականացվում է 2003 թվականից, որի շրջանակներում 2003-2013 թվականներին անհատույց պետական ֆինանսական աջակցություն է ստացել 2216 ընտանիք:

9.1.2 Վերջին տարիների զարգացման միտումները ոլորտում

Վերջին տարիներին արձանագրվել է ՀՀ պետական բյուջեից սոցիալական պաշտպանության ոլորտին ուղղվող ընդհանուր ծախսերի (առանց գործադիր իշխանության, պետական կառավարման հանրապետական և տարածքային կառավարման մարմինների պահպանման ծախսերի) մակարդակի կայուն աճի միտում (միայն 2012-2013 թվականներին այդ ոլորտին ուղղված ընդհանուր ծախսերի մակարդակը 288,2 մլրդ դրամից աճել է շուրջ 294,0 մլրդ դրամի): Ոլորտում ծախսերի մակարդակի նման աճը հիմնականում պայմանավորված է նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի, 01.07.2013 թ. առանձին հանրային ծառայությունների (գազի, էլեկտրաէներգիայի) գծով սակագների աճով՝ շահառուների թվաքանակի փոփոխության պայմաններում:

խնամքի կարիք ունեցող 18 տարեկանից բարձր տարիքի անձանց խնամքի ծառայությունների բնագավառ

Բարելավվել է տարեցների տուն-ինտերնատներում կոմունալ-կենցաղային պայմանները: Մասնավորապես, 2012-2013 թվականներին իրականացվել է մասնակի վերանորոգում Երևանի թիվ 1 և Նորքի տուն-ինտերնատներում: 2013 թ. տարեցների տուն-ինտերնատներում փաստացի խնամք է կազմակերպվել 952 շահառուի համար 2012 թ. 1059 շահառուի դիմաց, արդյունքում բյուջետային հատկացումները նվազել են 5,1% (2012 թ. փաստացի հատկացվել է 1 493,8 մլն դրամ):

Միջնաժամկետ կտրվածքով նախատեսվում է «Տարեցների շուրջօրյա խնամքի ծառայություններ» միջոցառումը ընդլայնել, ավելացնելով հետևյալ երկու բաղադրիչը.

- անկողնային հիվանդ խնամվողների համար նոր բաժանմունքի ստեղծում (2015 թ. հուլիսից նախատեսվում է շահագործել Երևանի թիվ 1 տուն-ինտերնատի անկողնային հիվանդների նոր բաժանմունքը),

- հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձանց շուրջօրյա խնամքի 40 տեղանոց բաժանմունքի ստեղծում (2015 թ. նախատեսվում է ստեղծել նոր բաժանմունք՝ հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող խնամվողների համար Երևանի թիվ 1 տուն-ինտերնատի անօթևան մարդկանց ժամանակավոր կացարանի շենքում՝ 2014 թ. անօթևանները տեղափոխվել են «Հանս Քրիստիան Կոֆոեդ» հիմնադրամի անօթևան մարդկանց ժամանակավոր կացարան):

2012-2013 թվականներին տնային պայմաններում միայնակ տարեցների սոցիալական սպասարկման կենտրոնի կողմից փաստացի խնամք է կազմակերպվել 1500-ական շահառուների համար՝ բյուջետային հատկացումների 7.1% աճի պայմաններում (2012 թ. փաստացի հատկացվել է 91.4 մլն դրամ):

2016 թ. նախատեսվում է «Տնային պայմաններում միայնակ տարեցների սոցիալական սպասարկում» միջոցառման մեջ ներառել նոր բաղադրիչ՝ տնային պայմաններում հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող միայնակ տարեցների սպասարկումը:

2012-2013 թվականներին անօթևանների ժամանակավոր կացարանում սպասարկվել է շուրջ 700 մարդ: Նշվածը կատարվել է բյուջետային հատկացումների 12.7% նվազման պայմաններում (2012 թ. փաստացի հատկացվել է 58.9 մլն դրամ):

2012-2013 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեից միջոցներ են հատկացվել Երևան քաղաքում և հանրապետության մարզերում միայնակ ծեր և հաշմանդամ քաղաքացիների սպասարկման նպատակով, առանձին հասարակական և բարեգործական կազմակերպություններին (աշխատակիցների աշխատավարձի, սոցիալական ապահովության վճարի (2013 թ. հունվարի 1-ից՝ Եկամտային հարկի) և առանձին դեպքում նաև սննդի գումարի փոխհատուցման մասով)՝ 2012 թ. 4248 շահառուի և 2013 թ. 3670 շահառուի համար: 2013 թ. փաստացի բյուջետային հատկացումները 1.6% աճել են (2012 թ. փաստացի հատկացվել է 171,5 մլն դրամ):

Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում կանխատեսվում է, որ ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության ենթակայության տուն-ինտերնատներում (1090 շահառու), տնային պայմաններում սպասարկման կենտրոնում (1500 շահառու), Վարդենիսի ցերեկային կենտրոնում (50 շահառու) սպասարկվող անձանց թվաքանակը կմնա անփոփոխ՝ պահպանելով 2014 թվականի մակարդակը: Կաճեն բնագավառում մատուցվող ծառայությունների որակի բարձրացման միտումները և կպահպանվեն ՀՀ պետական բյուջեից առանձին հասարակական և բարեգործական կազմակերպություններին պետական աջակցության մակարդակը:

Ընտանիքներին, կանանց և երեխաներին աջակցության բնագավառ

2012-2013 թվականներին երեխաների շուրջօրյա խնամք իրականացնող հաստատություններում (6 մանկատներ) նախատեսված 790 և 760 երեխայի փոխարեն փաստացի խնամք են ստացել 745 և 719 երեխա: Մանկատներում խնամվող շահառուների թվաքանակի նվազումը հիմնականում պայմանավորված է բնագավառում այլընտրանքային ծառայությունների առկայության հանգամանքով, այդ թվում բեռնաթափման գործընթացի իրականացմամբ: Չնայած դրան, նույն ժամանակահատվածում մասնագիտացված մանկատներում նկատվել է սպասարկվող երեխաների թվի աճ՝ 2012 թվականին՝ 419, իսկ 2013 թվականին՝ 506 երեխա: Այսպիսով, մանկատներում մեկ խնամվողի հաշվով մատուցված ծառայության օրական միջին գինը 2013 թ. 2012 թ. համեմատ աճել է 22,5%, իսկ բյուջետային հատկացումները՝ 18,3% (2012 թ. փաստացի հատկացվել է 1 661,3 մլն դրամ):

2012-2013 թվականներին երեխաների խնամք և պաշտպանություն իրականացնող հաստատություններում (8 գիշերօթիկ հաստատություններ) փաստացի խնամք են ստացել 700 և 766 երեխա, իսկ բյուջետային հատկացումները աճել են 1.4% (2012 թ. փաստացի հատկացվել է 903.7 մլն դրամ):

2012-2013 թվականներին երեխաների խնամքի սոցիալական հոգաձույթյան 3 կենտրոններում փաստացի խնամք են ստացել 224 և 260 երեխա: 2012 թ. համեմատ երեխայի թվի ավելացումը պայմանավորված է «Երևանի «Ջատիկ» երեխաների աջակցության կենտրոնում» ցերեկային խնամք ստացող երեխաների թվի ավելացմամբ (2012 թ.՝ 2 սոցիալական հոգաձույթյան կենտրոն, իսկ 2013 թ.՝ 3): Այսպիսով, բյուջետային հատկացումները աճել են 11.2% (2012 թ. Փաստացի հատկացվել է շուրջ 185.0 մլն դրամ):

2012-2013 թվականներին «Երևանի «Ջատիկ» երեխաների աջակցության կենտրոնի» կողմից կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված երեխաներից ժամանակավոր փաստացի խնամք են ստացել 10 և 17 երեխա, իսկ բյուջետային հատկացումները աճել են 66.4% (2012 թ. փաստացի հատկացվել է 21.4 մլն դրամ):

2012-2013 թվականներին խնամատար ընտանիքներ են տեղափոխվել 2012 թ.՝ 23 երեխա, 2013 թ.՝ 19 երեխա, իսկ բյուջետային հատկացումների նվազել են 6,6% (2012 թ. փաստացի հատկացվել է 24,4 մլն դրամ)՝ խնամատար ընտանիքներին տրվող օժանդակության փաթեթի ծախսի անփոփոխ լինելու պայմաններում:

2012-2013 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեից միջոցներ են հատկացվել Երևան քաղաքում և հանրապետության մարզերում երեխաների և հաշմանդամների սպասարկման նպատակով «Հույսի կամուրջ» հասարակական կազմակերպությանը (աշխատակիցների աշխատավարձի, սոցիալական ապահովության վճարի (2013 թ. հունվարի 1-ից՝ Եկամտային հարկի) մասով) 250 և 267 շահառուի համար, իսկ 2013 թ. փաստացի բյուջետային հատկացումները աճել են 3,2% (2012 թ. փաստացի հատկացվել է 50,2 մլն դրամ):

Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում կանխատեսվում է, որ ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության ենթակայության (բացառությամբ մանկատներում՝ 2015 թ. 735 շահառու, 2016-2017 թվականներին՝ 715-ական շահառու 2014 թ. համար նախատեսված 745 շահառուի դիմաց) գիշերօթիկ խնամքի և պաշտպանության հաստատություններում (800 շահառու), ցերեկային կենտրոններում (300 շահառու) և անօթևան երեխաների համար ժամանակավոր օթևանում (20 շահառու) սպասարկվող անձանց թվաքանակը կմնա անփոփոխ՝ պահպանելով 2014 թ. մակարդակը: Կպահպանվեն նաև բնագավառում մատուցվող ծառայությունների որակի բարձրացման միտումները, ինչպես նաև ՀՀ պետական բյուջեից առանձին հասարակական կազմակերպություններին պետական աջակցության մակարդակը:

Ջբաղվածության բնագավառ

«Հ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության «Ջբաղվածության պետական ծառայություն» գործակալության տվյալներով 2014 թ. հունվարի 1-ի դրությամբ հանրապետությունում աշխատանք փնտրողների թիվը նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ նվազել է 11,4% (72608 մարդ): Գործազուրկների թվաքանակը կազմել է 55973 մարդ կամ աշխատանք փնտրողների 85,8%: Այս ցուցանիշը նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ նվազել է շուրջ 9,0% (62422 մարդ):

Այսպիսով, 2013 թ. զբաղվածության բնագավառին ուղղված բյուջետային հատկացումները նվազել են 17,8% (2012 թ. փաստացի հատկացվել է 2 872,4 մլն դրամ):

2012-2013 թվականներին «Մասնագիտական կողմնորոշման մեթոդական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի գծով փաստացի բյուջետային հատկացումները աճել են 12.7% (2012 թ. 19.7 մլն դրամ):

2012-2013 թվականներին «Հաշմանդամների մասնագիտական կողմնորոշման և աշխատանքային վերականգնողական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի կողմից (իրականացնում է աշխատանք փնտրող հաշմանդամների աշխատանքային վերականգնման, մասնագիտական վերապատրաստման և խորհրդատվության ծառայություններ) ծառայություն ստացած շահառուների թվաքանակը կազմել է համապատասխանաբար 744 և 728՝ փաստացի բյուջետային հատկացումների աճել են 2.3% (2012 թ. 15,7 մլն դրամ):

Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում ակնկալվում է, որ կպահպանվեն բնագավառում նախորդ տարիների միտումները, մասնավորապես կաճեն բնագավառում մատուցվող ծառայությունների որակի բարձրացման միտումները՝ զբաղվածության բնագավառի շահառուների թվի փոփոխության պայմաններում:

Հաշմանդամներին աջակցության բնագավառ

2012-2013 թվականներին շեշտադրում է կատարվել պրոթեզների և վերականգնողական պարագաների տեսականու ընդլայնման և որակի բարձրացման վրա:

2013 թ. փաստացի հատկացվել և վերանորոգվել է 12826 պրոթեզաօրթոպեդիկ և վերականգնողական պարագա 2012 թ. համեմատ (2012 թ. փաստացի հատկացվել և վերանորոգվել է 14659 պրոթեզաօրթոպեդիկ և վերականգնողական պարագա), իսկ փաստացի բյուջետային հատկացումները աճել են 0.08% (2012 թ. 857.6 մլն դրամ):

2013 թ. հաշմանդամներին սայլակներով, լսողական սարքերով և լսողական սարքերի ներդիրներով ապահովման նպատակով փաստացի բաշխվել է 1819 պարագա 2012 թ. 1941 պարագայի դիմաց՝ բյուջետային հատկացումների նվազման 25,9% պայմաններում (2012 թ. 110,2 մլն դրամ):

«Արթմեդ» բժշկական վերականգնողական կենտրոնում 2012-2013 թվականներին փաստացի բուժում են ստացել 979-ական հիվանդ, մեկ հիվանդի մեկ օրվա բուժման միջին գնի աճի 0,7% (13650 դրամ) և բյուջետային հատկացումների աճի 0,12% պայմաններում (2012 թ. 166,7 մլն դրամ):

2012-2013 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեից միջոցներ են հատկացվել Երևան քաղաքում և հանրապետության մարզերում հաշմանդամ քաղաքացիների սպասարկման նպատակով, առանձին հասարակական կազմակերպություններին (աշխատակիցների աշխատավարձի, սոցիալական ապահովության վճարի (2013 թ. հունվարի 1-ից՝ Եկամտային հարկի) մասով) 50 շահառուի համար՝ բյուջետային հատկացումների աճի 7,9% պայմաններում (2012 թ. 16,5 մլն դրամ):

Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում ակնկալվում է, որ կպահպանվեն բնագավառում նախորդ տարիների միտումները, մասնավորապես կաճեն բնագավառում մատուցվող ծառայությունների որակի բարձրացման միտումները:

Ժողովրդագրական վիճակի բարելավման բնագավառ

2013 թ. մինչև 2 տարեկան երեխայի խնամքի նպաստ ստացողների թիվը կազմել է 11539 մարդ 2012 թ. 11299 մարդու դիմաց: Բյուջետային հատկացումները աճել են 1,5% (2012 թ. փաստացի հատկացումները կազմել են 2 975,9 մլն դրամ):

2013 թ. 2012 թ. համեմատ արձանագրվել է ծնունդների թվի 1,67% նվազում 2012 թ. 42 480 երեխայի դիմաց:

2013 թ. երեխայի ծննդյան միանվագ նպաստ ստացողների թիվը կազմել է 41983 մարդ 2012 թ. 43449 մարդու դիմաց: 2013 թ. պահպանվել է 2012 թ. երեխայի ծննդյան միանվագ նպաստի չափը և ներդրված երեխայի ծննդյան հաջորդականությամբ պայմանավորված խրախուսման ամբողջական համակարգը: Բյուջետային հատկացումները նվազել են 0,36% (2012 թ. փաստացի հատկացումները կազմել են 4 555,2 մլն դրամ):

Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում կանխատեսվում է երեխայի ծննդյան միանվագ նպաստ ստացողների թվի նվազում՝ բյուջետային հատկացումների նվազման պայմաններում, իսկ մինչև 2 տարեկան երեխայի խնամքի նպաստ ստացողների թիվը (11200 շահառու) և բյուջետային հատկացումները կմնան անփոփոխ՝ պահպանելով 2014 թ. մակարդակը:

Անապահով սոցիալական խմբերին աջակցության բնագավառ

Կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված նպաստի (ներառում է. *ընտանեկան նպաստը*) նշանակվում է սոցիալապես անապահով երեխա ունեցող ընտանիքներին, *սոցիալական նպաստը*՝ սոցիալապես անապահով երեխա չունեցող ընտանիքներին և *հրատարակ օգնությունը*՝

սոցիալապես անապահով այն ընտանիքներին, որոնք չունեն ընտանեկան կամ սոցիալական նպաստի իրավունք, սակայն գտնվում են կյանքի դժվարին իրավիճակում և ունեն կարճաժամկետ ֆինանսական խնդիրներ) ծրագրի հասցեականության մեծացման հարցը մնում է որպես սոցիալական աջակցության ենթաոլորտի քաղաքականության հիմնական մարտահրավեր: Դրան հասնելու նպատակով իրականացվող միջոցառումները շարունակվել են 3 հիմնական ուղղություններով՝ ընտանիքների անապահովության գնահատման կարգի փոփոխություն, վարչարարության բարելավում, կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված նպաստի չափի փոփոխություն:

2008 թ. հունվարի 1-ից մինչև 2013 թ. ներառյալ ընտանեկան նպաստի, իսկ 2014 թ. Հունվարի 1-ից՝ ընտանեկան և սոցիալական նպաստի իրավունքի ճանաչման սահմանային միավորը սահմանվել է «30.00»:

Ընտանիքների անապահովության գնահատման կարգով միայնակ (անժառանգ) կենսաթոշակառուների համար սահմանվեց ընտանիքների անապահովության միավորի հաշվարկման արտոնյալ պայման՝ միայնակ չաշխատող կենսաթոշակառուի ընտանիքի անապահովության միավորն անապահովության 0 միավորից բարձր և ցածր է՝ ՀՀ կառավարության տվյալ տարվա համար սահմանած ընտանիքի անապահովության սահմանային միավորից կամ հավասար դրան, ապա նրա ընտանիքի անապահովության միավորը հավասարվում է սահմանային միավորից մեկ հարյուրերորդական բարձր միավորի, որը հնարավորություն է տալիս միայնակ անժառանգ կենսաթոշակառուին ձեռք բերել նպաստի իրավունք:

2009-2011 թվականներին գործող կարգով մեղմացվեց եկամտի ազդեցությունը, իսկ 2012 թ. ընտանիքների անապահովության գնահատման կարգում եկամտի գործակցի հաշվարկման բանաձևում կատարվեց արմատական փոփոխություն և գրեթե կրկնակի մեղմացվեց դրա ազդեցությունը. եթե մինչ 2012 թ. մեկ կենսաթոշակառու, ամուսիններ և 2 անչափահաս երեխա (13 և 10 տարեկաններ) ունեցող ընտանիքը ձեռք էր բերում ընտանեկան նպաստի իրավունք՝ միջին ամսական եկամուտը 31000 դրամը չգերազանցելու դեպքում, ապա 2012 թ. առավելագույն եկամտի շեմը հավասարվեց՝ 62000 դրամի: Այս փոփոխությունը հնարավորության տվեց չեզոքացնել ոչ միայն կենսաթոշակի չափի բարձրացումը (2012 թ. հունվարից), այլ նաև միջին ամսական ամբողջական եկամտի կազմի մեջ առանձին խմբերի զինծառայողների ընտանիքների տրվող դրամական օգնությունը, բոլոր տեսակի պետական նպաստները (բացառությամբ երեխայի ծննդյան միանվագ նպաստի) ներառելու հանգամանքը:

Հաշվի առնելով, որ 2014 թ. հունվարից բարձրացվեցին կենսաթոշակի չափերը, որի պատճառով հնարավոր էր (համաձայն կատարված վերլուծությունների արդյունքների), կենսաթաշակառու ունեցող շուրջ 4000 ընտանիքներ կորցնեին իրենց նպաստի իրավունքը, ՀՀ

կառավարությունը 30.01.2014 թ. N 145-Ն որոշմամբ սահմանեց, որ մինչև 2014 թ. ընտանիքների անապահովության գնահատման համակարգում հաշվառված ընտանիքների կենսաթոշակառուների կենսաթոշակի չափը 2014 թ. ընթացքում փաստագրման ժամանակ պահպանվելու է 2013 թ. դեկտեմբեր ամսվա կենսաթոշակի չափով: Այս հանգամանքը հնարավորություն տվեց 2014 թ. պահպանել նպաստառու ընտանիքների թիվը՝ նույնությամբ:

Այս տարիների ընթացքում ընտանիքների անապահովության գնահատման համակարգում իրականացված փոփոխություններն իրենց արտահայտությունն են գտել համակարգում հաշվառված և ընտանեկան նպաստի իրավունք ձեռք բերած ընտանիքների, նաև նպաստի իրավունք ձեռք բերած ընտանիքների թվում երեխա ունեցող ընտանիքների թվի հարաբերակցություններում: Այսպես, ստորև ներկայացվում է փոփոխությունների դինամիկան:

**Աղյուսակ 9.1 «Ընտանեկան նպաստ և միանվագ դրամական օգնություն» ծրագիրը
ՀՀ-ում 2009-2013 թվականներին**

	2009 թ.	2010 թ.	2011 թ.	2012 թ.	2013 թ.
Հաշվառված ընտանիքներ (% ՀՀ ընտանիքների թվից)	19.16	17.11	14.91	15.9	16.5
Նպաստառու ընտանիքներ (% հաշվառված ընտանիքների թվից)	73.4	78.77	78.94	77.69	79.77
Նպաստառու ընտանիքներ (% ՀՀ ընտանիքների թվից)	14.0	13.50	11.77	12.36	13.16
Երեխա ունեցող ընտանիքներ (% նպաստառու ընտանիքներից)	81.19	78.28	78.07	80.69	76.97
ՀՀ պետական բյուջեով հաստատված միջոցներ (մլրդ դրամ)	32.324	31.022	35.497	37.105	37.105
Նպաստառու ընտանիքների միջին ամսական փաստացի թիվ	107493	105005	91575	96309	102570
Նպաստի միջին ամսական (հաստատված) չափ (դրամ)	23560	26850	26850	29350	29350

Ինչպես երևում է աղյուսակից, մինչև 2011 թ. ներառյալ նվազում է համակարգում հաշվառված, այդ թվում նպաստառու ընտանիքների թիվը (համակարգում հաշվառումը կամավոր է), իսկ նպաստի միջին ամսական չափը բարձրանում է: Իսկ եթե հարցը դիտարկվի 2009-2012 թվականներին աղքատության մակարդակի համատեքստում (համաձայն ՀՀ Ազգային վիճակագրական ծառայություն տնային տնտեսությունների կենսամակարդակի ամբողջացված հետազոտության 2012 թ. տվյալների աղքատության մակարդակը կազմել է 32,4% 2009 թ. 35,8% դիմաց կամ աղքատության մակարդակը նվազել է 3.4%: Սակայն, բնակչության սպառման կամ եկամուտների բաշխվածության Զինիի գործակցի մեծությունները աճել են 2012 թ. Համապատասխանաբար կազմելով 0.269 և 0.372 2008 թ. 0.242 և 0.339 դիմաց, ինչը նշանակում է, որ աղքատության մակարդակի նվազումը չի զուգորդվել բնակչության աղքատ խավերի կենսա-

մակարդակի բարձրացմամբ, հակառակը այն վատացել է), ապա նպաստառու ընտանիքների թվի նվազումը պետք է գնահատել խնդրահարույց (աղբյուրը՝ «Հայաստանի սոցիալական պատկերը և աղքատությունը», 2009-2013 թթ հրապարակումներ (Աղյուսակ 3.17)):

2012 թ. ընթացքում ընտանիքների անապահովության գնահատման կարգում կատարված փոփոխությունների արդյունքում մեծացավ նպաստառու ընտանիքների թիվը:

Պահպանվում է նպաստառու ընտանիքների կազմում երեխա ունեցող ընտանիքների բարձր տեսակարար կշիռը, ինչը համահունչ է պետության որդեգրած քաղաքականությանը՝ սոցիալական աջակցություն տրամադրելիս երեխաների առաջնահերթության սկզբունքին:

2008-2012 թթ ընտանեկան նպաստի (սոցիալական աջակցության ծրագրերի) ազդեցությունն աղքատության վրա փոփոխվել է, ընդ որում 2012 թ. այն նվազել է: Համաձայն ՀՀ Ազգային վիճակագրական ծառայություն տնային տնտեսությունների կենսամակարդակի ամբողջացված հետազոտության տվյալները բերվում են ստորև ներկայացվող աղյուսակում:

Աղյուսակ 9.2 «Ընտանեկան նպաստ և միանվագ դրամական օգնություն» ծրագրի և (սոցիալական աջակցության ծրագրերի) ազդեցությունն աղքատության վրա ՀՀ-ում 2008-2012 թվականներին

	2008 թ.		2009 թ.		2010 թ.		2011 թ.		2012 թ.	
	Աղքատություն	ճայրահեղ արժանիք	Աղքատություն	ճայրահեղ արժանիք	Աղքատություն	ճայր. արժ.	Աղքատություն	ճայր. արժ.	Աղքատություն	ճայր. արժ.
Հետտրանսֆերտային մակարդակ (հետ կ/թոշակային և հետ սոցիալական աջակցություն)	23.5	3.1	34.1	3.6	35.8	3.0	35.0	3.7	32.4	2.8
Նախքան ԸՆ վճարումը (նախա ԸՆ; հետկ/թոշակային և այլ սոց աջակցություն)	26.3	7	36.5	6.4	38.8	6.5	36.8	6.5	33.6	5.4
ազդեցություն	2.8	3.9	2.4	2.8	3	3.5	1.8	2.8	1.2	2.6

Աղբյուրը՝ «Հայաստանի սոցիալական պատկերը և աղքատությունը», 2009-2013 թթ հրապարակումներ (Աղյուսակ 10.2)

Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում կանխատեսվում է, որ նպաստառուների թիվը (104685 ընտանիք) և նպաստի միջին ամսական չափը կմնան անփոփոխ (պահպանելով 2014 թ. մակարդակը):

Հանրապետությունում 2010 թ. մեկնարկվել է ինտեգրված (համալիր) սոցիալական ծառայությունների տրամադրման համակարգի ներդրումը և իրականացվել են այն նախապատրաստական միջոցառումները, որոնք հնարավորություն տվեցին հաստատել ՀՀ-ում ինտեգրված սոցիալական ծառայությունների համակարգի ներդրման ծրագիրը:

Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում ակնկալվում է, որ կպահպանվեն ՀՀ պետական բյուջեից բնագավառում մատուցվող ծառայությունների շրջանակները:

Կենսաթոշակային ապահովության բնագավառ

2012-2013 թվականներին աշխատանքային կենսաթոշակների վճարմանն ուղղված փաստացի միջոցները աճել են 0,04% (2012 թ. 167 245,0 մլն դրամ), արդյունքում 2012-2013 թվականներին միջին ամսական աշխատանքային (ապահովագրական) կենսաթոշակի չափը կազմել է համապատասխանաբար 32726,5 դրամ և 32428,6 դրամ կամ 2013 թ. 2012 թ. Նկատմամբ նվազումը կազմում է 0,9%:

2012-2013 թվականներին աշխատանքային (ապահովագրական) կենսաթոշակների վճարմանն ուղղված միջոցների փաստացի աճը ուղեկցվել է կենսաթոշակառուների փաստացի թվաքանակի աճով՝ 2013 թ. կազմելով 429 945 անձ կամ շուրջ 1,0% ավելի (2012 թ. 425 866 մարդ):

2012-2013 թվականներին սոցիալական կենսաթոշակների վճարմանն ուղղված միջոցներն աճել են 4,24% (2012 թ. 9 949,1 մլն դրամ), արդյունքում 2013 թ. միջին ամսական կենսաթոշակի չափը կազմել է 16762,4 դրամ կամ աճը կազմել է 6,0% (2012թ.15811,5 դրամ):

2012-2013 թվականներին սոցիալական կենսաթոշակների վճարմանն ուղղված միջոցների աճը ուղեկցվել է կենսաթոշակառուների փաստացի թվաքանակի նվազմամբ՝ 2013 թ. կազմելով 51560 անձ կամ 1,7% ավելի քան 2012 թ.՝ 52436 մարդ:

2013 թ. 2012 թ. համեմատ աճել են սպայական անձնակազմի և նրանց ընտանիքների անդամներին վճարվող կենսաթոշակների վճարմանն ուղղված միջոցները 3,73% 2012 թ. 18 429,6 մլն դրամի դիմաց:

Կենսաթոշակառուների թվաքանակի պահպանման պայմաններում կամ շուրջ 34454 մարդ միջին ամսական կենսաթոշակի չափը 2013 թ. աճել է 3,7% կամ 46240,1 դրամ 2012 թ. 44580,5 դրամի դիմաց:

Շարքային զինծառայողների և նրանց ընտանիքների անդամներին վճարվող կենսաթոշակներին ուղղված միջոցների նվազումը նախորդ տարվա նկատմամբ 2013 թ. կազմել է 12,0% (2012 թ. 1 245,9 մլն դրամ):

Կենսաթոշակների թիվը 2013 թ. կազմել է 5142 մարդ կամ 2012 թ. նկատմամբ 12,9% պակաս, իսկ կենսաթոշակի միջին ամսական չափը 2013 թ. կազմել է 17760,2 դրամ կամ շուրջ 1,0% ավելի 2012 թ. 17591,6 դրամի դիմաց:

«Օ» օրենքներով և «Կ» կառավարության որոշումներով նշանակված կենսաթոշակների փաստացի ծախսը 2013 թ. 2012 թ. համեմատ կազմել է 8,3% ավելի (2012 թ. 338,4 մլն դրամ):

Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում ակնկալվում է, որ կպահպանվեն բնագավառում նախորդ տարիների միտումները, մասնավորապես՝ կանխատեսվում է կենսաթոշակառուների թվաքանակի փոփոխություն և կենսաթոշակի միջին ամսական չափի աճ:

Սոցիալական ապահովագրության բնագավառ

2013 թ. փաստացի ժամանակավոր անաշխատունակության օրերի թիվը կազմել է 1 086 988 օր կամ աճը 2012 թ. նկատմամբ կազմում է 98,5%:

2013 թ. միջին օրական նպաստի փաստացի չափը կազմել է 3150 դրամ կամ աճը 2012 թ. փաստացիի նկատմամբ կազմում է 40,8%:

2013 թ. հղիության ու ծննդաբերության օրերի թիվը կազմել է 1 759 381 օր կամ 2012 թ. փաստացիի նկատմամբ աճել է 56,1%, իսկ միջին օրական նպաստի չափը կազմել է 2865,3 դրամ կամ 2012 թ. նկատմամբ 11,5 % պակաս:

Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում ակնկալվում է, որ կպահպանվեն բնագավառում նախորդ տարիների միտումները, մասնավորապես՝ կանխատեսվում է հղիության և ծննդաբերության, ժամանակավոր անաշխատունակության նպաստների մեկ օրվա չափի աճ:

Աշխատանքի և աշխատավարձի պետական կարգավորման բնագավառ

Հայաստանի Հանրապետությունում նվազագույն աշխատավարձի մակարդակը դրսևորել է կայուն աճի միտում, մասնավորապես, 2013 թ. հունվարի 1-ից աճել է 7.8% (2012 թ. 32500 դրամ), իսկ 2013 թ. հուլիսի 1-ից սահմանվել է 45000 դրամ:

Աշխատողների միջին ամսական անվանական աշխատավարձի չափը (որը աշխատանքի վարձատրության և դրան հավասարեցված այլ վճարումների միջին գումարն է մեկ աշխատողի հաշվով) 2013 թ. հանրապետությունում կազմել է 158 239 դրամ, որը 2012 թ. նկատմամբ աճել է 6.0% (աղբյուրը՝ ՀՀ ԱՎԾ ինտերնետային կայք armstat.am):

2014 թ. հունվարի 1-ի դրությամբ նվազագույն աշխատավարձը (45000 դրամ) կազմում է 2013 թ. ձևավորված միջին ամսական աշխատավարձի ընդամենը 28.4%:

Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում ակնկալվում է, որ կպահպանվեն բնագավառում նախորդ տարիների միտումները, մասնավորապես՝ նվազագույն ամսական աշխատավարձի, ինչպես նաև ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության համակարգում գործող հաստատություններում հաշվարկային միջին ամսական աշխատավարձի չափի շարունակական աճը:

Աշխատողների աշխատանքային պարտականությունների կատարման հետ կապված առողջության վնասման հետևանքով պատճառված վնասի հատուցման բնագավառ

Աշխատանքային պարտավորությունների հետ կապված խեղման, մասնագիտական հիվանդության և առողջության այլ վնասման հետևանքով պատճառված վնասի փոխհատուցում ստացող անձանց թիվը 2013 թ. նվազել է 7.8% 2012 թ. 598 անձի դիմաց: Արդյունքում 2013 թ. Բյուջետային հատկացումները կազմել են 82.9 մլն դրամ 2012 թ. 72.5 մլն դրամի դիմաց՝ նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի աճի պայմաններում:

Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում ակնկալվում է, որ կպահպանվեն բնագավառում նախորդ տարիների միտումները, մասնավորապես՝ նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի շարունակական աճը:

Առանձին կատեգորիայի քաղաքացիներին պարգևավճարի և պատվովճարի տրամադրման բնագավառ

2013 թ. «ՀՄ պատերազմի վետերաններին, ՀՄՊ և այլ պետություններում մարտական գործողությունների ընթացքում զոհված զինծառայողների ընտանիքներին տրվող և 25.11.1998 թ. ՀՕ-258 օրենքի 34.1 հոդվածով սահմանված դրամական օգնության տրամադրում» ծրագրի գծով փաստացի ծախսը կազմել է 8 296.1 մլն դրամ 2012 թ. 8 265.3 մլն դրամի դիմաց, իսկ փաստացի դրամական օգնություն ստացողների թիվը՝ 31 371 անձ (2012 թ. 31 432 անձ):

«Վետերանների պատվովճարներ» ծրագրի փաստացի ծախսը 2013 թ. կազմել է 20.3% պակաս 2012 թ. 656.1 մլն դրամի դիմաց: Ծախսի նվազումը կապված է շահառուների թվաքանակի 469 մարդով նվազման հետ (2012 թ. 2202 շահառու)՝ պահպանելով պատվովճարի ամսական չափը՝ 25 000 դրամ:

Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում ակնկալվում է, որ կպահպանվեն ՀՀ պետական բյուջեից բնագավառում մատուցվող ծառայությունների շրջանակները՝ շահառուների թվաքանակի փոփոխության պայմաններում:

Փախստականներին մատուցվող ծառայությունների և օժանդակության բնագավառ

2012-2013 թվականներին փախստականներին մատուցվող ծառայությունների գծով փաստացի բյուջետային հատկացումները կազմել են համապատասխանաբար 87.2 մլն դրամ և 77.0 մլն դրամ կամ աճը 13.2 %:

Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում ակնկալվում է, որ կպահպանվեն բնագավառում նախորդ տարիների միտումները, մասնավորապես՝ կպահպանվեն բնագավառում մատուցվող ծառայությունների որակի բարձրացման միտումները:

Ձողված (մահացած) և առաջին, երկրորդ և երրորդ կարգի հաշմանդամ զինծառայողների անօթևան ընտանիքներին բնակարանով ապահովման և բնակարանային պայմանների բարելավման ֆինանսական աջակցության բնագավառ

2012 թվականին ծրագրի 499.9 մլն դրամ փաստացի ֆինանսավորման շրջանակներում լուծվել է զողված (մահացած) և հաշմանդամ դարձած զինծառայողների 51 ընտանիքի բնակարանային պայմանների բարելավման խնդիրները, իսկ 2013 թվականի 1,999,7 մլն դրամ փաստացի ֆինանսավորման շրջանակներում՝ 219 ընտանիքի բնակարանային պայմանների բարելավման խնդիրները:

9.1.3 Ոլորտի հիմնական խնդիրները

Խնամքի կարիք ունեցող 18 տարեկանից բարձր տարիքի անձանց խնամքի ծառայությունների բնագավառ

Խնամքի կարիք ունեցող 18 տարեկանից բարձր տարիքի անձանց խնամքի ծառայությունների բնագավառում առկա հիմնական խնդիրներն են՝

տուն-ինտերնատների կողմից մատուցվող ծառայությունների նկատմամբ պահանջարկի մեծացմամբ պայմանավորված, տարեցների շուրջօրյա խնամքի առանձին հաստատությունների (Գյումրիի տարեցների և հաշմանդամների տուն-ինտերնատ ու Վարդենիսի նյարդահոգեբանական տուն-ինտերնատ) առկա կարողությունները չեն բավարարում անհրաժեշտ ծավալներով ծառայություններ մատուցելու համար,

տարեցների և հաշմանդամների սոցիալական սպասարկման և խնամքի ծառայությունների նոր տեսակների (մոդելների) ընդլայնումը, (միջազգային փորձի ուսումնասիրության հիման վրա, օրինակ՝ համայնքային ցերեկային կենտրոններ, խնամքի տներ, անկողնային հիվանդների համար առանձնացված բաժանմունքներ, հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձանց համար տնային սպասարկման ծառայություն և այլն),

հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձանց համար խնամքի այլընտրանքային ծառայությունների բացակայությունը (շուրջօրյա խնամքի տներ, ցերեկային կենտրոններ, սատարող բնակարաններ և այլն):

Ընտանիքներին, կանանց և երեխաներին աջակցության բնագավառ

Ընտանիքներին, կանանց և երեխաներին աջակցության բնագավառում առկա հիմնական խնդիրներն են՝

այլընտրանքային ծառայությունների պակասը,

չնայած, որ մանկատներում խնամվող երեխաների ընդհանուր թիվը նախորդ տարիների համեմատ պակասել է, այնուամենայնիվ, մասնագիտացված մանկատներում տարեց տարի նկատվում է խնամվող երեխաների թվի աճ պայմանավորված հանրապետությունում համապատասխան մասնագիտացված այլընտրանքային ծառայությունների (ցերեկային կենտրոններ,

վերականգնողական կենտրոններ և այլն) պակասով, ինչպես նաև պետական հոգաձության կարիք ունեցող հիվանդ երեխաների թվի աճով:

Զբաղվածության բնագավառ

Զբաղվածության բնագավառում առկա հիմնական խնդիրներն են՝

աշխատաշուկայում առկա է առաջարկի և պահանջարկի անհամապատասխանություն, ինչպես նաև աշխատաշուկայի պահանջներին աշխատուժի մասնագիտական որակավորման զգալի անհամապատասխանություն,

բարձր է գործազրկությունը երիտասարդների և աշխատաշուկայում անմրցունակ անձանց շրջանում, հանրապետության առանձին տարածաշրջանների միջև առկա է գործազրկության մակարդակի էական տարբերություն,

գյուղական շրջաններում բնակչությունը թերզբաղված է, իսկ ոչ գյուղատնտեսական զբաղվածությունն ունի անբավարար մակարդակ,

պետական-մասնավոր հատվածների միջև, այդ թվում՝ աշխատանքի տեղավորման ծառայություններ մատուցող ոչ պետական կազմակերպությունների հետ գործակալության գործընկերային և փոխշահավետ համագործակցության բացակայությունը,

մասնագիտական կողմնորոշման համակարգի առաջնային խնդիրը հանրապետությունում որչ կյանքի ընթացքում, անկախ սոցիալական կարգավիճակից, անձի մասնագիտական կողմնորոշման և կարիերայի խորհրդատվության հնարավորությունների բացակայությունն է:

Հաշմանդամներին աջակցության բնագավառ

Հաշմանդամներին աջակցության բնագավառի հիմնական խնդիրներն են՝

հաշմանդամների համար դեռևս մատչելի չեն շատ ծառայություններ, ինչպես նաև ապահովված չեն վերջիններիս հավասար հնարավորությունները,

վերականգնողական պարագաների որակի բարելավման և տեսականու ընդլայնման սահմանափակությունը,

հաշմանդամություն առաջացնող պատճառների ուսումնասիրման և վերլուծության ոչ բավարար մակարդակը,

հաշմանդամների զբաղվածության ցածր մակարդակը,

հաշմանդամների վերականգնողական համայնքային ցերեկային կենտրոնների բացակայությունը:

Ժողովրդագրական վիճակի բարելավման բնագավառ

Ժողովրդագրական վիճակի բարելավման բնագավառում շարունակվում է հրատապ մնալ բնակչության ծնելիության բարձրացման և ժողովրդագրական վիճակի բարելավման հարցը:

Անապահով սոցիալական խմբերին աջակցության բնագավառ

Անապահով սոցիալական խմբերին աջակցության բնագավառի հիմնական խնդիրներն են՝

շարունակում է հրատապ մնալ սոցիալական աջակցության տարբեր ուղղությունների, մասնավորապես կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված նպաստի հասցեականության բարձրացման հարցը, ինչպես նաև տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից գործընթացին առավել ակտիվ մասնակցություն ունենալը,

շարունակվում է փոքր մնալ շատ աղքատ բնակչության ներկայացվածությունը համակարգում, որը կարելի է բացատրել ինչպես ընտանիքների անապահովության գնահատման կարգում կիրառվող խիստ ցուցանիշներով և շատ աղքատ բնակչության պասիվության դրսևորման արդյունք, այնպես էլ պետական մարմինների նկատմամբ վստահության պակասի կամ հանրային իրազեկման աշխատանքների բացթողումների արդյունք:

Կենսաթոշակային ապահովության բնագավառ

Կենսաթոշակային ապահովության բնագավառի հիմնական խնդիրներն են՝

Չնայած այն հանգամանքին, որ վերջին տարիներին ՀՀ կառավարության քաղաքականության շրջանակներում անընդհատ բարձրացել են կենսաթոշակները, դրանց չափերը ոչ միայն հիմնականում չեն ապահովում բավարար կենսամակարդակ, այլև կենսաթոշակառուների մի ստվար զանգված շարունակում է ստանալ աղքատության գծից (նվազագույն սպառողական զամբյուղի արժեքից) ցածր կենսաթոշակ: Ըստ այդմ, կենսաթոշակառուների մոտ շարունակում է մեծ մնալ աղքատության ռիսկը,

միջին աշխատավարձի և միջին կենսաթոշակի հարաբերակցությունը, որի արդյունքում էապես տարբերվում է կենսաթոշակառուների և աշխատող բնակչության կենսամակարդակները, ինչը հանգեցնում է անցանկալի սոցիալական հետևանքների,

կենսաթոշակային համակարգի երկարաժամկետ ֆինանսական կայունությունը ապահովելը և անձի եկամուտների և կենսաթոշակի չափի միջև կապի բացակայությունը:

Աշխատանքի և աշխատավարձի պետական կարգավորման բնագավառ

Աշխատանքի և աշխատավարձի պետական կարգավորման բնագավառի հիմնական խնդիրներն են՝

«ՎՎ»-ը որպես տնտեսությունում նվազագույն ամսական աշխատավարձը գտնվում է ցածր մակարդակի վրա,

հանրային որոշ ծառայություններում դեռևս գոյություն չունի վարձատրության արդյունավետ համակարգ, որը կխրախուսի աշխատողներին բարձրացնելու իրենց որակավորումը, աշխատելու կարողությունների ամբողջ չափով՝ իրացնելով սեփական հնարավորությունները:

Առանձին կատեգորիայի քաղաքացիներին պարգևավճարի և պատվովճար տրամադրման բնագավառ

Առանձին կատեգորիայի քաղաքացիներին պարգևավճարի և պատվովճար տրամադրման բնագավառում շարունակվում է հրատապ մնալ պատերազմի մասնակիցների, զինծառայողների և նրանց ընտանիքների բարեկեցության բարելավման հարցը:

Փախստականներին մատուցվող ծառայությունների և օժանդակության բնագավառ

Փախստականներին մատուցվող ծառայությունների և օժանդակության բնագավառում շարունակվում է հրատապ մնալ փախստականների և նրանց ընտանիքների բարեկեցության բարելավման հարցը:

Ձուկված (մահացած) և առաջին, երկրորդ և երրորդ կարգի հաշմանդամ զինծառայողների անօթևան ընտանիքներին բնակարանով ապահովման և բնակարանային պայմանների բարելավման ֆինանսական աջակցության բնագավառ

«Ձուկված (մահացած) և առաջին, երկրորդ և երրորդ կարգի հաշմանդամ զինծառայողների անօթևան ընտանիքներին բնակարանով ապահովում և բնակարանային պայմանների բարելավում» ծրագրի խնդիրն է լուծել ծրագրի շահառու հանդիսացող ընտանիքների բնակարանային պայմանների բարելավման հարցը: 2014 թվականի մարտի 1-ի դրությամբ առկա է բնակարանային հաշվառման մեջ գտնվող 2213 ընտանիք, այդ թվում 753-ը՝ զուկվածի (մահացածի) ընտանիք:

9.2.ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

9.2.1 Նպատակները

Սոցիալական պաշտպանության ոլորտում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է երկրում աղքատության մակարդակի էական կրճատումը, «ՎՎ»-ի ժողովրդագրական վիճակի բարելավումը և «ՎՎ» բնակչության առանձին խմբերի համար սոցիալական երաշխիքների ապահովումը:

2015-2017 թվականների ժամանակահատվածում սոցիալական պաշտպանության ոլորտում որպես հիմնական խնդիր է դիտարկվում ոլորտում պետական միջամտությամբ իրականացվող հիմնական ծառայությունների և տրանսֆերտների մակարդակի աճի և դրանց շարունակականության ապահովումը:

Ստորև ներկայացված է ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում սոցիալական պաշտպանության ոլորտի նպատակներն ու խնդիրներն ըստ առանձին բնագավառների:

խնամքի կարիք ունեցող 18 տարեկանից բարձր տարիքի անձանց խնամքի ծառայությունների բնագավառ

Բնագավառում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է միայնակ և խնամքի կարիք ունեցող տարեց, անօթևան մարդկանց կյանքի որակի բարձրացումը:

Այդ նպատակին հասնելու համար, 2015-2017 թվականների միջնաժամկետ հատվածում խնամքի կարիք ունեցող 18 տարեկանից բարձր տարիքի անձանց խնամքի ծառայությունների բնագավառում որպես հիմնական խնդիրներ սահմանվել են.

պետական միջամտությամբ միայնակ և խնամքի կարիք ունեցող տարեցներին, հաշմանդամներին և անօթևաններին մատուցվող ծառայությունների շարունակականության ապահովումը,

խնամքի կարիք ունեցող տարեցների, հաշմանդամների շուրջօրյա խնամքի, տնային պայմաններում միայնակ տարեցների, ցերեկային կենտրոնում շահառուների, անօթևանների սոցիալական սպասարկման ծառայությունների որակի բարելավումը,

տարեցների սոցիալական պաշտպանության ռազմավարության և գործողությունների ծրագրից բխող միջոցառումների իրականացումը,

տարեցների ու հաշմանդամների խնամքի և սպասարկման ծառայություններ տրամադրող հասարակական կազմակերպությունների հետ համագործակցության խթանումը:

Ընտանիքներին, կանանց և երեխաներին աջակցության բնագավառ

Բնագավառում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է ընտանիքի, կանանց և երեխաների իրավունքների ու շահերի պաշտպանությունը և սոցիալական պաշտպանվածության ապահովումը:

Այդ նպատակին հասնելու համար, 2015-2017 թվականների միջնաժամկետ հատվածում ընտանիքներին, կանանց և երեխաներին աջակցության բնագավառում որպես հիմնական խնդիրներ սահմանվել են.

պետական միջամտությամբ ընտանիքի, կանանց և երեխաների գծով մատուցվող ծառայությունների շարունակականության ապահովումը,

երեխաների շուրջօրյա խնամքի, ռիսկի գոտում հայտնված երեխաներին սոցիալական հոգածության, երեխաների գիշերօթիկ խնամքի և պաշտպանության, ինչպես նաև անօթևան երեխաների համար ժամանակավոր օթևանում ծառայությունների որակի բարելավումը,

այլընտրանքային ծառայությունների ցանցի ընդլայնումը:

Ջբաղվածության բնագավառ

Բնագավառում պետական քաղաքականության նպատակն է բնակչության կայուն և արդյունավետ զբաղվածության ապահովման համար պայմանների ստեղծումը: Այն ուղղված է աշխատաշուկայի լարվածությունը մեղմելուն, աշխատանք փնտրողների, հաշմանդամների շրջանում զբաղվածության մակարդակի բարձրացնելուն, գործող աշխատատեղերը պահպանելուն, գործատուների կողմից նոր աշխատատեղերի ստեղծմանը խթանելուն և դրանք որակյալ մասնագետներով համալրելուն, ինտեգրված սոցիալական ծառայությունների տրամադրման շրջանակներում աշխատաշուկայում անմրցունակ խմբերի արդյունավետ զբաղվածության ապահովմանը:

Այդ նպատակին հասնելու համար, 2015-2017 թվականների միջնաժամկետ հատվածում զբաղվածության բնագավառում որպես հիմնական խնդիրներ սահմանվել են.

զբաղվածության բնագավառում պետական միջամտությամբ մատուցվող ծառայությունների շարունակականության ապահովումը,

ինտեգրված սոցիալական ծառայությունների տարածքային կենտրոններում, հանրակրթության ոլորտում մասնագիտական կողմնորոշման համակարգի ներդրում և կադրերի վերապատրաստում,

մասնագիտական ուսումնական հաստատություններում կարիերայի կառավարման համակարգի զարգացում և կադրերի վերապատրաստում,

հաշմանդամների շրջանում զբաղվածության մակարդակի բարձրացումը:

Հաշմանդամներին աջակցության բնագավառ

Բնագավառում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է հաշմանդամների առավել ինտեգրումը հասարակությանը:

Այդ նպատակին հասնելու համար, 2015-2017 թվականների միջնաժամկետ հատվածում հաշմանդամներին աջակցության բնագավառում որպես հիմնական խնդիրներ սահմանվել են.

հաշմանդամների բնագավառում պետական միջամտությամբ մատուցվող ծառայությունների շարունակականության ապահովումը, դրանց որակի բարձրացումը ու տեսականու ընդլայնումը,

հաշմանդամության սահմանման եվրոպական մոդելի անցումը, որը հնարավորություն կընձեռի խթանելու հաշմանդամների աշխատանքային ինտեգրման գործընթացն ու կընդլայնի սոցիալական ներառման հնարավորությունները:

Ժողովրդագրական վիճակի բարելավման բնագավառ

Բնագավառում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է բնակչության ծնելիության բարձրացումը, ժողովրդագրական վիճակի բարելավումը:

Այդ նպատակին հասնելու համար, 2015-2017 թվականների միջնաժամկետ հատվածում ժողովրդագրական վիճակի բարելավման բնագավառում որպես հիմնական խնդիր սահմանվել է.

բնագավառում պետական միջամտությամբ մատուցվող ծառայությունների, տրամադրվող նպաստների շարունակականության ապահովումը:

Անապահով սոցիալական խմբերին աջակցության բնագավառ

Բնագավառում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է բնակչության առանձին անապահով սոցիալական խմբերի կենսամակարդակի բարձրացումը և աղքատության նվազեցումը:

Այդ նպատակին հասնելու համար, 2015-2017 թվականների միջնաժամկետ հատվածում անապահով սոցիալական խմբերին աջակցության բնագավառում որպես հիմնական խնդիր սահմանվել է.

բնագավառում պետական միջամտությամբ մատուցվող ծառայությունների և տրամադրվող նպաստի շարունակականության ապահովումը:

Կենսաթոշակային ապահովության բնագավառ

Բնագավառում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է կենսաթոշակի տարիքի անձանց կենսամակարդակի բարձրացումը:

Այդ նպատակին հասնելու համար 2015-2017 թվականների միջնաժամկետ հատվածում կենսաթոշակային ապահովության բնագավառում որպես հիմնական խնդիրներ սահմանվել են.

բնագավառում պետական միջամտությամբ մատուցվող ծառայությունների և տրամադրվող տրանսֆերտների շարունակականության ապահովումը,

կենսաթոշակի միջին ամսական չափի բարձրացումը,

շարունակաբար նվազեցնել աղքատությունը կենսաթոշակառուների շրջանում, մեղմել աշխատող բնակչության և կենսաթոշակառուների կենսամակարդակների միջև առկա տարբերությունը:

Սոցիալական ապահովագրության բնագավառ

Բնագավառում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է հիվանդության, հղիության և ծննդաբերության և օրենքով սահմանված այլ դեպքերում առաջացած ժամանակավոր անաշխատունակության հետևանքով կորցրած աշխատավարձի (եկամտի), որն անձը ստանում էր կամ կարող էր ստանալ, փոխհատուցումը:

Այդ նպատակին հասնելու համար 2015-2017 թվականների միջնաժամկետ հատվածում սոցիալական ապահովագրության բնագավառում որպես հիմնական խնդիր սահմանվել է.

բնագավառում պետական միջամտությամբ մատուցվող ծառայությունների և տրամադրվող տրանսֆերտների շարունակականության ապահովումը:

Աշխատանքի և աշխատավարձի պետական կարգավորման բնագավառ

Բնագավառում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է աշխատանքի վարձատրության պետական երաշխիքների ապահովումը, աշխատողների իրավունքների օրենսդրական պաշտպանվածության ամրապնդումը և աշխատանքային պայմանների բարելավումը:

Այդ նպատակին հասնելու համար, 2015-2017 թվականների միջնաժամկետ հատվածում աշխատանքի և աշխատավարձի պետական կարգավորման բնագավառում որպես հիմնական խնդիր սահմանվել է.

բնագավառում պետական միջամտությամբ մատուցվող ծառայությունների որակի և շարունակականության ապահովումը:

Առանձին կատեգորիայի քաղաքացիներին պարզևավճարի և պատվովճարի տրամադրման բնագավառ

Առանձին կատեգորիայի քաղաքացիներին պարզևավճարի և պատվովճար տրամադրման բնագավառի նպատակն է բարձրացնել առանձին կատեգորիաների անձանց սոցիալական պաշտպանվածության մակարդակը: Ըստ այդմ, նախատեսվում է մեկ միասնական համակարգի ձևավորման միջոցով առավել հասցեական և արդյունավետ դարձնել համապատասխան կատեգորիաների անձանց պետության կողմից տրամադրվող սոցիալական աջակցությունը:

Բնագավառում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է Հայրենական մեծ պատերազմի վետերանների և հաշմանդամ դարձած զինծառայողների, զոհված զինծառայողների ընտանիքների սոցիալական պաշտպանության բարելավումը:

Այդ նպատակին հասնելու համար 2015-2017 թվականների միջնաժամկետ հատվածում բնագավառում որպես հիմնական խնդիրներ սահմանվել է.

բնագավառում պետական միջամտությամբ մատուցվող ծառայությունների և տրամադրվող տրանսֆերտների շարունակականության ապահովումը:

Փախստականներին մատուցվող ծառայությունների և օժանդակության բնագավառ

Բնագավառում պետական քաղաքականության նպատակն է փախստականների սոցիալական վիճակի և կենսապայմանների բարելավումը:

Այդ նպատակին հասնելու համար, 2015-2017 թվականների միջնաժամկետ հատվածում փախստականներին մատուցվող ծառայությունների և օժանդակության բնագավառում որպես հիմնական խնդիրներ սահմանվել են.

բնագավառում պետական միջամտությամբ մատուցվող ծառայությունների և տրամադրվող նպաստների շարունակականության ապահովումը,

փախստականների կեցության և սոցիալական խնդիրների լուծման միջոցառումների շրջանակներում մատուցվող ծառայությունների որակի բարելավումը:

Ձոհված (մահացած) և առաջին, երկրորդ և երրորդ կարգի հաշմանդամ զինծառայողների անօթևան ընտանիքներին բնակարանով ապահովման և բնակարանային պայմանների բարելավման ֆինանսական աջակցության բնագավառ

«Ձոհված (մահացած) և առաջին, երկրորդ և երրորդ կարգի հաշմանդամ զինծառայողների անօթևան ընտանիքներին բնակարանով ապահովում և բնակարանային պայմանների բարելավում» ծրագրի նպատակն է բարելավել զոհված (մահացած) և հաշմանդամ դարձած զինծառայողների (ազատամարտիկների) բնակարանային պայմանների բարելավման կարիք ունեցող ընտանիքների բնակարանային պայմանները, թուլացնել սոցիալական լարվածությունը: Այդ նպատակով 2015-2017 թթ ժամանակահատվածում նախատեսվում է բավարարել տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից բնակարանային հաշվառման մեջ գտնվող, ծրագրի շահառու հանդիսացող 159 ընտանիքի բնակարանային պայմանների բարելավման պահանջարկը:

9.2.2 Գերակայությունները

Միջնաժամկետ հատվածում սոցիալական պաշտպանության ոլորտում պետական միջամտության գերակա ուղղությունները հետևյալն են՝ ըստ գերակայությունների նվազման հաջորդականության.

Միջնաժամկետ հատվածում պետական միջամտության գերակա ուղղությունները	Հիմնավորում
Նվազագույն աշխատավարձի աստիճանական բարձրացում՝ մինչև 65000 դրամի	«Նախագահի նախընտրական ծրագիր, 2014-2017 թթ «Կառավարության ծրագիր («Կառավարության 19.05.2014 թ. N 511-Ա որոշում)
Կենսաթոշակների շարունակական աճ	«Նախագահի նախընտրական ծրագիր, 2014-2017 թթ «Կառավարության ծրագիր («Կառավարության 19.05.2014 թ. N 511-Ա որոշում), «2014-2025 թվականների հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագիր («Կառավարության 27.05.2014 թ. N 442-Ն որոշումը)
Սոցիալական պաշտպանության ոլորտում մատուցվող ծառայությունների որակի բարելավում (տուն-ինտերնատների, մանկատների, գիշերօթիկ խնամքի և պաշտպանության հաստատությունների, ցերեկային կենտրոնների աշխատողների և սոցիալական պաշտպանության ոլորտի այլ աշխատողների աշխատավարձի մակարդակի բարձրացում)	2014-2017 թթ «Կառավարության ծրագիր («Կառավարության 19.05.2014 թ. N 511-Ա որոշում)

Վերոհիշյալ գերակայությունները սահմանվել են ելնելով միջնաժամկետ հատվածում սոցիալական պաշտպանության ոլորտում պետական միջամտության ուղղություններում կատարված փոփոխություններից:

9.3. ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎՈՂ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

9.3.1 Գոյություն ունեցող ծախսային պարտավորությունները (ստորև ներկայացված են այն ծրագրերն (առանց գործադիր իշխանության, պետական կառավարման հանրապետական և տարածքային կառավարման մարմինների պահպանման ծրագրերի), որոնց գծով միջնաժամկետ կտրվածքով տեղի կունենան ծախսային սահմանաչափերի փոփոխություններ, ընդ որում 2015-2017 թվականների ՄԺԾԾ-ի համեմատությունը 2015 թ. կտրվածքով կատարվել է 2014 թ. պետական բյուջեով, իսկ 2016-2017 թվականների կտրվածքով՝ 2015-2017 թվականների ՄԺԾԾ-ով 2015 թ. և 2016 թ. համար ընդունված քաղաքականության և հաստատված ցուցանիշների գծով):

2015-2017 թվականների ՄԺԾԾ-ով ընդունված քաղաքականությամբ կանխատեսվում է աշխատավարձի աճ, այդ թվում նաև նվազագույն ամսական աշխատավարձի, որը 2015 թ. հուլիսի 1-ից կկազմի 55.0 հազ. դրամ (2014 թ. հուլիսի 1-ից՝ 50.0 հազ. դրամ), 2016 թ. հուլիսի 1-ից՝ 60.0 հազ. դրամ և 2017 թ. հուլիսի 1-ից՝ 65.0 հազ. դրամ:

Ընդորում հաշվարկը կատարվել է հետևյալ կերպ. 2015 թ. հուլիսի 1-ից սոցիալական պաշտպանության ոլորտի կազմակերպությունների (բացառությամբ հասարակական և բարեգործական կազմակերպությունների, վերջիններին պետական աջակցությունը կտրվի նվազագույն աշխատավարձի չափով, ներառյալ եկամտային հարկը) աշխատողների աշխատավարձի ֆոնդի հաշվարկման համար հիմք է ընդունվել բազային աշխատավարձը (նվազագույն ամսական աշխատավարձի, ներառյալ եկամտային հարկը, 0,91%), իսկ 2016 թ. հուլիսի 1-ից վարչական և մասնագիտական անձնակազմի համար ուղենիշ է ընդունվել քաղաքացիական ծառայության առաջատար խմբի 3-րդ ենթախմբի պաշտոն զբաղեցնողների աշխատավարձի միջին չափը (2.3 գործակից բազային աշխատավարձի նկատմամբ), իսկ մնացած՝ սպասարկող անձնակազմի մասով՝ քաղաքացիական ծառայության համակարգի սկզբնական աշխատավարձը (1.15 գործակից բազային աշխատավարձի նկատմամբ) (այսուհետ՝ աշխատավարձ):

Խնամքի կարիք ունեցող 18 տարեկանից բարձր տարիքի անձանց խնամքի ծառայությունների բնագավառ

1. «Տարեցների շուրջօրյա խնամքի ծառայություններ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2015 թ. աճում է 57.9 մլն դրամի չափով (2014 թ. 1 733.4 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. նկատմամբ 52.7 մլն դրամի չափով, իսկ 2017 թ. 2016 թ.՝ 66.3 մլն դրամի չափով, որոնք պայմանավորված են աշխատավարձի աճով, այդ թվում նաև նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի աճով:

Միջնաժամկետ կտրվածքով << աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության համակարգի չորս տուն-ինտերնատներում կխնամվեն տարեկան 1090 միայնակ ծեր և հաշմանդամ կենսաթոշակառու, սննդի մեկ օրվա միջին գումարը կկազմի 1300 դրամ՝ պահպանելով 2014 թ. նախատեսված մակարդակը: Մեկ շահառուի հաշվով բյուջետային հատկացումները 2015-2017 թվականներին կաճեն համապատասխանաբար 3.3%, 2.9% և 3.6%՝ մատուցվող ծառայությունների որակի բարձրացման և շահառուների թվաքանակի պահպանման պայմաններում:

2. «Տնային պայմաններում միայնակ տարեցների սոցիալական սպասարկում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2015 թ. աճում է 7,3 մլն դրամի չափով (2014 թ. շուրջ 123.0 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. նկատմամբ 6,7 մլն դրամի չափով, իսկ 2017 թ. 2016 թ.՝

8,4 մլն դրամի չափով, որոնք պայմանավորված են աշխատավարձի աճով, այդ թվում նաև նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի աճով:

Միջնաժամկետ կտրվածքով ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության համակարգի «Միայնակ տարեցների սոցիալական սպասարկման կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի կողմից Երևան քաղաքում կսպասարկվի տարեկան 1500 միայնակ ծեր ու հաշմանդամ կենսաթոշակառու՝ պահպանելով 2014 թ. նախատեսված մակարդակը: Մեկ շահառուի հաշվով բյուջետային հատկացումները 2015-2017 թվականներին կաճեն համապատասխանաբար 6.0%, 5.1% և 6.1%՝ մատուցվող ծառայությունների որակի բարձրացման և շահառուների թվաքանակի պահպանման պայմաններում:

3. «Հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձանց ցերեկային խնամքի ծառայություններ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2015 թ. աճում է շուրջ 1,0 մլն դրամի չափով (2014 թ. 19.4 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. նկատմամբ 0,8 մլն դրամի չափով, իսկ 2017 թ. 2016 թ.՝ 1,1 մլն դրամի չափով, որոնք պայմանավորված են աշխատավարձի աճով, այդ թվում նաև նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի աճով:

Միջնաժամկետ կտրվածքով ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության համակարգի «Վարդենիսի նյարդահոգեբանական տուն-ինտերնատ» ՊՈԱԿ-ի կողմից կսպասարկվի տարեկան 50 մարդ, սննդի մեկ օրվա միջին գումարը կկազմի 382 դրամ՝ պահպանելով 2014 թ. նախատեսված մակարդակը: Մեկ շահառուի հաշվով բյուջետային հատկացումները 2015-2017 թվականներին կաճեն համապատասխանաբար 4.8%, 4.1% և 5.0%՝ մատուցվող ծառայությունների որակի բարձրացման և շահառուների թվաքանակի պահպանման պայմաններում:

4. «Անօթևան մարդկանց համար ժամանակավոր օթևանի տրամադրման ծառայություններ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2015 թ. աճում է 2,2 մլն դրամի չափով (2014 թ. 56.1 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. և 2017 թ. 2016 թ. նկատմամբ 2.2-ական մլն դրամի չափով, որոնք պայմանավորված են նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի աճով:

Միջնաժամկետ կտրվածքով թվականին «Հանս Քրիստիան Կոֆոեդ» ՀԿ-ի կողմից իրականացվող ծրագրի շրջանակներում շահառուների միջին տարեկան թիվը կկազմի 100 մարդ, իսկ մեկ շահառուի գծով մեկ օրվա սննդի գծով ծախսը՝ 760.0 դրամ (սնունդը կտրվի օրական երկու անգամ)՝ պահպանելով 2014 թ. նախատեսված մակարդակը:

5. «ՀՀ մարզերում միայնակ տարեցներին, հաշմանդամներին տնային պայմաններում և տարեցների ցերեկային խնամքի կենտրոններում սոցիալական սպասարկում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2015 թ. աճում է 16,9 մլն դրամի չափով (2014 թ.

172.4 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. և 2017 թ. 2016 թ. նկատմամբ՝ 16,9-ական մլն դրամ, որոնք պայմանավորված են նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի աճով:

Միջնաժամկետ կտրվածքով «Առաքելություն Հայաստան» ԲՀ-ի կողմից իրականացվող ծրագրի շրջանակներում շահառուների և հաստիքների թվաքանակը կկազմի համապատասխանաբար 4 200 (այդ թվում տարեցների խնամքի ցերեկային կենտրոններում սննդի ապահովման (1 748 սոցիալապես անապահով միայնակ տարեցի մեկանգամյա սննդի գումարի (մեկ օրվա մեկ շահառուի համար 27 դրամի չափով) մասնակի փոխհատուցում)) և 213՝ պահպանելով 2014 թ. նախատեսված մակարդակը (տրվում է փոխհատուցում աշխատավարձի, ներառյալ եկամտային հարկը և սննդի գումարի գծով):

6. «Սոցիալական բնակարանային ֆոնդի սպասարկման ծառայությունների տրամադրում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2015 թ. աճում է 2.1 մլն դրամի չափով (2014 թ. 41.0 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. նկատմամբ 1.9 մլն դրամի չափով, իսկ 2017 թ. 2016 թ.՝ 2.3 մլն դրամի չափով, որոնք պայմանավորված են աշխատավարձի աճով, այդ թվում նաև նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի աճով և 1.5 հաստիքի ավելացմամբ (2014 թ. 31.5 հաստիքային միավոր)՝ սայլակների և լսողական սարքերի հարմարեցման և տեղադրման ծառայություններ մատուցելու նպատակով:

Միջնաժամկետ կտրվածքով «Սոցիալական բնակարանային ֆոնդի սպասարկման կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի միջոցով կիրականացվի ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության հաշվեկշռին փոխանցված սոցիալական բնակարանային ֆոնդում ընդգրկված բնակարանների պահպանման, տեխնիկական սպասարկման, բնակիչների խնդիրների լուծման կազմակերպումը՝ պահպանելով 2014 թ. նախատեսված մակարդակը:

7. «Վանաձորի տարեցների տանը խնամվողներին շուրջօրյա խնամք և սոցիալական սպասարկում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2015 թ. աճում է 2,1 մլն դրամի չափով (2014 թ. 20.4 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. և 2017 թ. 2016 թ. նկատմամբ 2,1-ական մլն դրամի չափով, որոնք պայմանավորված են նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի աճով:

Միջնաժամկետ կտրվածքով «Վանաձորի տարեցների տուն» հիմնադրամի կողմից իրականացվող ծրագրի շրջանակներում շահառուների միջին տարեկան թիվը կկազմի 55 մարդ՝ պահպանելով 2014 թ. համար նախատեսված մակարդակը:

Ընտանիքներին, կանանց և երեխաներին աջակցության բնագավառ

1. «Երեխաների շուրջօրյա խնամքի ծառայություններ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2015 թ. աճում է շուրջ 108,0 մլն դրամի չափով (2014 թ. 2 253.3 մլն

դրամ), 2016 թ. 2015 թ. նկատմամբ 90,4 մլն դրամի չափով, իսկ 2017 թ. 2016 թ.՝ 132,8 մլն դրամի չափով, որոնք պայմանավորված են աշխատավարձի աճով, այդ թվում նաև նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի աճով:

Միջնաժամկետ կտրվածքով նախատեսվում է 6 մանկատներում 2015 թ. խնամել 735 երեխա, իսկ 2016-2017 թթ՝ 715-ական երեխա (2014 թ. 745 երեխա)՝ պահպանելով 2014 թ. սննդի մեկ օրվա միջին գումարը՝ 1300 դրամ: Մեկ շահառուի հաշվով բյուջետային հատկացումները 2015-2017 թվականներին կաճեն համապատասխանաբար 6,2%, 6,7% և 5,4%՝ մատուցվող ծառայությունների որակի բարձրացման և շահառուների թվաքանակի նվազման պայմաններում:

2. «Ռիսկի գոտում հայտնված երեխաներին սոցիալական հոգածության ծառայություններ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2015 թ. աճում է 9,2 մլն դրամի չափով (2014 թ. 224.5 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. նկատմամբ 8,4 մլն դրամի չափով, իսկ 2017 թ. 2016 թ.՝ 10,6 մլն դրամի չափով, որոնք պայմանավորված են աշխատավարձի աճով, այդ թվում նաև նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի աճով:

Միջնաժամկետ կտրվածքով 3 հոգածության կենտրոնների ծառայություններից օգտվողների թիվը կանխատեսվում է 300 երեխա և սննդի մեկ օրվա միջին գումարի չափը՝ 580 դրամ՝ պահպանելով 2014 թ. նախատեսված մակարդակը: Մեկ շահառուի հաշվով բյուջետային հատկացումները 2015-2017 թվականներին կաճեն համապատասխանաբար 4,1%, 3,6% և 4,4%՝ մատուցվող ծառայությունների որակի բարձրացման և շահառուների թվաքանակի պահպանման պայմաններում:

3. «Երեխաների գիշերօթիկ խնամքի և պաշտպանության ծառայություններ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2015 թ. աճում է 44,5 մլն դրամի չափով (2014 թ. 1 041.2 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. նկատմամբ 40,5 մլն դրամի չափով, իսկ 2017 թ. 2016 թ.՝ 51,0 մլն դրամի չափով, որոնք պայմանավորված են աշխատավարձի աճով, այդ թվում նաև նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի աճով:

Միջնաժամկետ կտրվածքով նախատեսվում է 8 գիշերօթիկ խնամքի և պաշտպանության հաստատություններում խնամել 800 երեխա, սննդի մեկ օրվա միջին գումարը կկազմի 1300 դրամ՝ պահպանելով 2014 թ. նախատեսված մակարդակը: Մեկ շահառուի հաշվով բյուջետային հատկացումները 2015-2017 թվականներին կաճեն համապատասխանաբար 4,3%, 3,7% և 4,5%՝ մատուցվող ծառայությունների որակի բարձրացման և շահառուների թվաքանակի պահպանման պայմաններում:

4. «Անօթևան երեխաների համար ժամանակավոր օթևանի տրամադրման ծառայություններ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2015 թ. աճում է 1,4 մլն

դրամի չափով (2014 թ. 37.7 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. նկատմամբ 1,3 մլն դրամի չափով, իսկ 2017 թ. 2016 թ.' 1,7 մլն դրամի չափով, որոնք պայմանավորված են աշխատավարձի աճով, այդ թվում նաև նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի աճով:

Միջնաժամկետ կտրվածքով նախատեսվում է «Երևանի «Զատիկ» երեխաներին աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի միջոցով խնամել 20 երեխա, սննդի մեկ օրվա միջին գումարը կկազմի 1300 դրամ՝ պահպանելով 2014 թ. նախատեսված մակարդակը: Մեկ շահառուի հաշվով բյուջետային հատկացումները 2015-2017 թվականներին կաճեն համապատասխանաբար 3,8%, 3,4% և 4,1%՝ մատուցվող ծառայությունների որակի բարձրացման և շահառուների թվաքանակի պահպանման պայմաններում:

5. «ՀՀ մանկատներում խնամվող դպրոցական տարիքի երեխաներին դրամական աջակցության տրամադրում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2015 թ. նվազում է 0,5 մլն դրամի չափով (2014 թ. 6.3 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. նկատմամբ՝ 0,1 մլն դրամի չափով, իսկ 2017 թ. 2016 թ. աճում է 0,04 մլն դրամի չափով, որոնք պայմանավորված են շահառուների թվաքանակի նվազմամբ. նախատեսվում է անձնական մանր ծախսերի համար գումար տրամադրել 2015 թ. 194 երեխայի (97-ը*2000 դրամ*12 ամիս՝ 7-12 տարեկան և 97-ը*3000 դրամ*12 ամիս՝ 13-18 տարեկան) 2014 թ.' 219 երեխայի դիմաց (132-ը* 2000 դրամ *12 ամիս՝ 7-12 տարեկան և 87-ը*3000 դրամ*12 ամիս՝ 13-18 տարեկան), 2016 թ.' 188 երեխայի, իսկ 2017 թ.' 187 երեխայի:

6. «ՀՀ մանկատների շրջանավարտներին կրթաթոշակի և միանվագ դրամական օգնության տրամադրում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2015 թ. նվազում է 2,2 մլն դրամի չափով (2014 թ. 2.8 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ.' 0,05 մլն դրամի չափով, իսկ 2017 թ. 2016՝ 0,1 մլն դրամի չափով, որոնք պայմանավորված են մանկատների շրջանավարտների (միանվագ դրամական օգնություն ստացողների) թվաքանակի փոփոխությամբ՝ 2015 թ. 13 շահառու (2014 թ. 20 շահառու), իսկ 2016-2017 թվականներին համապատասխանաբար 12 և 10 շահառու:

7. «ՀՀ մանկատների շրջանավարտներին աջակցություն և խորհրդատվություն» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2017 թ. աճում է 0,3 մլն դրամի չափով (2014 թ. 16.3 մլն դրամ) աշխատավարձի աճով պայմանավորված:

8. «Հայաստանի Հանրապետությունում խնամատար ընտանիքի ինստիտուտի ներդրման ծառայություններ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2015 թ. աճում է 1,8 մլն դրամի չափով (2014 թ. 36.1 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. և 2017 թ. 2016 թ. նկատմամբ 1.8-ական մլն դրամի չափով, որոնք պայմանավորված են նվազագույն ամսական

աշխատավարձի չափի աճով (ծրագրի գծով խնամատար ծնողների վարձատրությունը կատարվում է նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափով)՝ պահպանելով մեկ երեխայի հաշվով տրվող օժանդակության փաթեթի գումարը՝ 749.3 հազ. դրամ:

Միջնաժամկետ կտրվածքով նախատեսվում է խնամատար ընտանիքների և ընտանիքներ տեղափոխվող երեխաների թիվը (23 ընտանիք և 25 երեխա)՝ պահպանել 2014 թ. նախատեսված մակարդակով: Մեկ շահառուի հաշվով բյուջետային հատկացումները 2015-2017 թվականներին կաճեն համապատասխանաբար 5,1%, 4,8% և 4,6%՝ մատուցվող ծառայությունների որակի բարձրացման և շահառուների թվաքանակի պահպանման պայմաններում:

9. «ՀՀ երեխաների շուրջօրյա խնամք և պաշտպանություն իրականացնող հաստատություններում խնամվող երեխաներին ընտանիքներ վերադարձնելու ծառայություններ (բեռնաթափում)» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2015 թ. աճում է 0.3 մլն դրամի չափով (2014 թ. 22.1 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. և 2017 թ. 2016 թ. նկատմամբ 0,3-ական մլն դրամի չափով, որոնք պայմանավորված են նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի աճով:

10. «Կենսաբանական ընտանիք տեղափոխված երեխաների ընտանիքներին դրամական օժանդակության փաթեթի տրամադրում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2015 թ. աճում է 4.0 մլն դրամի չափով (2014 թ. 16.4 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. և 2017 թ. 2016 թ. նկատմամբ ծախսերը կմնան անփոփոխ, որոնք պայմանավորված են.

ծրագրի ընդլայնմամբ, այն, բացի Լոռու մարզից կիրականացվի նաև Շիրակի մարզում և նախատեսվում է օժանդակության փաթեթ տրամադրել նաև Շիրակի մարզում 1 տարի տևողությամբ 2014 թ. 6 ամսվա դիմաց:

11. «Թրաֆիքինգի զոհերին սոցիալ-հոգեբանական վերականգնողական ծառայություններ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2015 թ. աճում է 1,1 մլն դրամի չափով (2014 թ. 17.2 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. և 2017 թ. 2016 թ. նկատմամբ 1,1-ական մլն դրամի չափով, որոնք պայմանավորված են նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի աճով՝ պահպանելով հաստիքային միավորների թիվը (14 աշխատողի տրվում է աշխատավարձ համաֆինանսավորման սկզբունքով) և կազմակերպության տարածքի վարձակալության դիմաց փոխհատուցման ենթակա վարձավճարի գումարը՝ 6.6 մլն դրամ:

Միջնաժամկետ կտրվածքով «Ամբող» միջազգային ՀԿ կողմից իրականացվող ծրագրի շրջանակներում շահառուների միջին տարեկան թիվը կկազմի 8 մարդ, պահպանելով 2014 թվականի համար նախատեսված մակարդակը:

12. «Երեխաների խնամքի ցերեկային կենտրոնների կողմից դժվար իրավիճակներում գտնվող երեխաների սոցիալական հոգածության ծառայություններ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2015 թ. աճում է 6,6 մլն դրամի չափով (2014 թ. 63.3 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. և 2017 թ. 2016 թ. նկատմամբ 6.6-ական մլն դրամի չափով, որոնք պայմանավորված են նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի աճով:

Միջնաժամկետ կտրվածքով «Հուլիսի կամուրջ» ՀԿ կողմից իրականացվող ծրագրի շրջանակներում շահառուների միջին տարեկան թիվը կկազմի 250 մարդ, պահպանելով 2014 թվականի համար նախատեսված մակարդակը:

Զբաղվածության բնագավառ

1. «Մասնագիտական կողմնորոշման, համակարգի մեթոդաբանության ապահովման և կադրերի վերապատրաստման ծառայություններ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2015 թ. աճում է 1.5 մլն դրամի չափով (2014 թ. 27.1 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. և 2017 թ. 2016 թ. նկատմամբ 1,6-ական մլն դրամի չափով, որոնք պայմանավորված են.

ա/ աշխատավարձի աճով, այդ թվում նաև նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի աճով կամ ըստ տարիների լրացուցիչ համապատասխան 1,2 մլն դրամ, 1,1 մլն դրամ և 1,4 մլն դրամ,

բ/ կադրերի վերապատրաստման և որակավորման բարձրացման նպատակով ընդգրկված անձանց թվի աճով և մեկ ժամվա արժեքի բարձրացմամբ կամ ըստ տարիների համապատասխանաբար 0.3 մլն դրամ, 0,5 մլն դրամ և 0,2 մլն դրամ:

Միջնաժամկետ կտրվածքով նախատեսվում է «Մասնագիտական կողմնորոշման մեթոդական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի կողմից ծառայություն մատուցել 300-ական շահառուի 2014 թ. նախատեսված 250 դիմաց:

2. «Աշխատանք փնտրող հաշմանդամների աշխատանքային վերականգնման, մասնագիտական վերապատրաստման և խորհրդատվության ծառայություններ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2015 թ. աճում է 0,7 մլն դրամի չափով (2014 թ. 17.6 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. նկատմամբ 0,7 մլն դրամի չափով, իսկ 2017 թ. 2016 թ.՝ 0,8 մլն դրամի չափով, որոնք պայմանավորված են աշխատավարձի աճով, այդ թվում նաև նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի աճով:

Միջնաժամկետ կտրվածքով նախատեսվում է «Հաշմանդամների աշխատանքային վերականգնման Գյումրու կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի կողմից սպասարկել 720 շահառու 11 հաստիքային միավորով՝ պահպանելով 2014 թ. նախատեսված մակարդակը: Մեկ շահառուի հաշվով բյուջետային հատկացումները 2015-2017 թվականներին կաճեն համապատասխանաբար 4.2%, 3.6% և 4.4%՝

մատուցվող ծառայությունների որակի բարձրացման և շահառուների թվաքանակի պահպանման պայմաններում:

3. «Ինքնագբաղվածության խթանման նպատակով փոքր ձեռնարկատիրության աջակցություն» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2015 թ. կազմում է 2,3 մլն դրամ (2014 թ. 75.0 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. և 2017 թ. 2016 թ. նկատմամբ 2,3-ական մլն դրամի չափով, որոնք պայմանավորված են նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի աճով՝ պահպանելով 2014 թ. շահառուների թիվը՝ 75:

4. «Աշխատավարձի մասնակի փոխհատուցում գործատուին» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի աճ, ինչը 2015 թ. համար 2014 թ. նկատմամբ կազմում է 113.0 մլն դրամ (2014 թ. 188.1 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. և 2017 թ. 2016 թ. նկատմամբ 28,7-ական մլն դրամի չափով, որոնք պայմանավորված են նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի և շահառուների թվաքանակի աճով կամ 450 անձ (միջնաժամկետ ժամանակահատվածում կմնա անփոփոխ) 2014 թ. 330 անձի դիմաց:

Ծրագրում ներառվել է նաև նոր բաղադրիչ. շարժողական և տեսողական խնդիր ունեցող հաշմանդամություն ունեցող անձանց (ընդգրկվող անձանց 25% 1-ին խմբի հաշմանդամություն ունեցող անձինք են) համար նախատեսվում է տրամադրել ուղեկցող՝ 112 անձի ծառայություն, որի համար նախատեսվում է աշխատավարձի փոխհատուցում մինչև վեց օրացուցային ամիս ժամկետով, ամսական կտրվածքով՝ «Նվազագույն ամսական աշխատավարձի մասին» ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածով սահմանված նվազագույն ամսական աշխատավարձի 50% չափով:

5. «Այլ վայր աշխատանքի տեղավորմանն աջակցություն» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի աճ, որը 2015 թ. կազմում է 38.4 մլն դրամ (2014 թ. 39.4 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. և 2017 թ. 2016 թ. նկատմամբ 6.9-ական մլն դրամի չափով, որոնք պայմանավորված են նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի և շահառուների թվաքանակի աճով կամ 75 անձ (միջնաժամկետ ժամանակահատվածում կմնա անփոփոխ) 2014 թ. 42 անձի դիմաց:

6. «Մասնագիտական աշխատանքային փորձ չունեցող անձանց աշխատանքային պրակտիկայի կազմակերպում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի աճ, որը 2015 թ. կազմում է 7.5 մլն դրամ (2014 թ. 107.0 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. նկատմամբ 32.2 մլն դրամ և 2017 թ. 2016 թ.՝ 9,7 մլն դրամի չափով, որոնք պայմանավորված են նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի և շահառուների թվաքանակի աճով կամ 450 անձ (միջնաժամկետ ժամանակահատվածում կմնա անփոփոխ) 2014 թ. 350 անձի դիմաց:

7. «Սեզոնային զբաղվածության խթանման միջոցով գյուղացիական տնտեսության աջակցություն» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի աճ, որը 2015 թ. կազմում է 501,4 մլն

դրամ (2014 թ. 630.0 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. նկատմամբ նվազումը՝ 11,3 մլն դրամ և 2017 թ. 2016 թ. աճը՝ 7,5 մլն դրամի չափով, որոնք պայմանավորված են իրականացվելիք ծրագրերի թվի աճով կամ ըստ տարիների համապատասխանաբար 3 235, 3 200 և 3 222 ծրագիր 2014 թ.՝ 1 800 ծրագիր՝ պահպանելով յուրաքանչյուր ծրագրի արժեքը՝ 350.0 հազ. դրամ:

8. «Մասնագիտական ուսուցման կազմակերպում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի նվազում, որը 2015 թ. կազմում է 115.2 մլն դրամ (2014 թ. 270.3 մլն դրամ), 2016-2017 թվականներին ծախսերը կմնան անփոփոխ, որը պայմանավորված է ծրագրի կառուցվածքի փոփոխությամբ. մասնագիտական ուսուցման ընթացքում (ուսուցման միջին տևողությունը կազմում է 3 ամիս) շահառուին տրամադրվելիք կրթաթոշակի գումարը առաձնացնել և նախատեսել առանձին «Մասնագիտական ուսուցում անցնող գործազուրկներին կրթաթոշակի տրամադրում» ծրագրով: 2015-2017 թվականներին ծրագրում ընդգրկված շահառուների թվաքանակը կկազմի 1700 2014 թ. 1590 անձի դիմաց:

9. «Մասնագիտական ուսուցում անցնող գործազուրկներին կրթաթոշակի տրամադրում» ծրագրի գծով ծախսերը 2015-2017 թվականներին կազմում է համապատասխանաբար 133.9 մլն դրամ, 146.6 մլն դրամ և 159.4 մլն դրամ: Ծրագրում ընդգրկված շահառուների թվաքանակը կկազմի 1700 2014 թ. 1590 անձի դիմաց (կրթաթոշակը տրվում է «ՀՀ նվազագույն ամսական աշխատավարձի մասին» ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածով սահմանված նվազագույն աշխատավարձի 50% չափով):

Հաշմանդամներին աջակցության բնագավառ

1. «Բժշկասոցիալական վերականգնման ծառայություններ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2015 թ. աճում է 2.6 մլն դրամի չափով (2014 թ. 108.8 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. նկատմամբ 3.7 մլն դրամի չափով, իսկ 2017 թ. 2016 թ.՝ 4.3 մլն դրամի չափով, որոնք պայմանավորված են մեկ հիվանդի բուժման միջին գնի աճով կամ 2015 թ. 14 910 դրամ 2014 թ. 14 560 դրամի դիմաց, 2016 թ. 15 405 դրամ և 2017 թ. 15 975 դրամ՝ անվճար բուժօգնություն ստացողների թվի աճի պայմաններում կամ 681 մարդ 2014 թ. 643 մարդու դիմաց: Մեկ շահառուի հաշվով բյուջետային հատկացումները 2015 թ. կնվազի 3,6%, 2016-2017 թվականներին կաճի 3,3%, 3,7%՝ մատուցվող ծառայությունների որակի բարձրացման և շահառուների թվաքանակի աճի պայմաններում:

2. «Հոգեկան առողջության վերականգնման ծառայություններ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2015 թ. աճում է 1,7 մլն դրամի չափով (2014 թ. 69.2 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. նկատմամբ 2,4 մլն դրամի չափով, իսկ 2017 թ. 2016 թ.՝ 2,7 մլն դրամի չափով, որոնք պայմանավորված են մեկ հիվանդի բուժման միջին գնի աճով կամ 2015 թ. 14 910 դրամ 2014 թ. 14 560 դրամի դիմաց, 2016 թ. 15 405 դրամ և 2017 թ. 15 975 դրամ՝ անվճար

բուժօգնություն ստացողների թվի նվազման պայմաններում կամ 333 մարդ 2014 թ. 336 մարդու դիմաց: Մեկ շահառուի հաշվով բյուջետային հատկացումները 2015-2017 թվականներին կաճեն 3,4%, 3,3%, 3,7%՝ մատուցվող ծառայությունների որակի բարձրացման և շահառուների թվաքանակի պահպանման պայմաններում:

3. «Հաշմանդամներին սայլակներով և լսողական սարքերով ապահովում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2015 թ. աճում է 4.7 մլն դրամի չափով (2014 թ. 81.0 մլն դրամ), իսկ 2016-2017 թթ ծախսերը կմնան անփոփոխ, որոնք պայմանավորված են ծրագրի կառուցվածքի և ՀՀ կառավարության 2007 թ. ապրիլի 12-ի N 453-Ն որոշմամբ սահմանված ժամկետները լրացած, ինչպես նաև առաջին անգամ ու հաջորդ տարվա 1-ին եռամսյակում սայլակների և լսողական սարքերի կարիք ունեցող հաշմանդամների թվաքանակի փոփոխությամբ: Այսպիսով.

ա/ 2015-2017 թվականներին հաշմանդամների սայլակների գծով պահանջը կանխատեսվում է 450-ական հատ՝ 41.9 մլն դրամ 2014 թ. 500 դիմաց, նկատի ունենալով, որ վերը նշված որոշմամբ սայլակները տրվում են 3 տարին մեկ անգամ՝ 2012 թ. փաստացի ստացողների թիվը կազմել է 390,

բ/ 2015-2017 թվականներին ԱՊՀ երկրների արտադրության լսողական սարքերի պահանջը կանխատեսվում է 1000-ական հատ (2014 թ. 900 հատ)՝ 39.0 մլն դրամ, նկատի ունենալով, որ վերը նշված որոշմամբ լսողական սարքերը տրվում են 3 տարին մեկ անգամ՝ 2012 թ. փաստացի բաշխված քանակը կազմել է 1033 հատ (հաշվի է առնվել նաև 2014 թ. նախատեսված ձեռք բերվելիք սարքերի քանակը և նախորդ տարվա մնացորդը),

գ/ 2015-2017 թվականների համար լսողական սարքերի ներդիրների քանակը երեխաների համար կպահպանվի 2014 թ. նախատեսված մակարդակով և կկազմի 400-ական հատ՝ 4.8 մլն դրամ:

4. «Հաշմանդամներին պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագաներով, վերականգնման, տեխնիկական միջոցներով ապահովում և դրանց վերանորոգում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2015 թ. նվազում է 23.7 մլն դրամի չափով (2014 թ. 880.1 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. և 2017 թ. 2016 թ. նկատմամբ 0.2-ական մլն դրամով, որոնք պայմանավորված են ծրագրի կառուցվածքի և առանձին պարագաների գծով թվի փոփոխությամբ.

ա/ եվրոպական արտադրության լսողական սարքերի ձերքբերման համար հավաստագրերի թվի նվազմամբ կամ 200 հատ (2014 թ. 250 հատ, ՀՀ կառավարության 2007 թ. ապրիլի 12-ի N 453-Ն որոշմամբ տրվում է հինգ տարին մեկ անգամ)՝ 16.0 մլն դրամ գումարի տեղափոխմամբ «Լսողական խնդիրներ ունեցող անձանց հավաստագրերով ապահովում» ծրագրին,

բ/ սայլակների և լսողական սարքերի հարմարեցման և տեղադրման ծառայությունների համար ծախսի՝ 1.9 մլն դրամ տեղափոխմամբ «Սոցիալական բնակարանային ֆոնդի սպասարկման ծառայությունների տրամադրում» ծրագրին,

գ/ աչքի պրոթեզի թվի աճով կամ 156 հատ՝ 10.1 մլն դրամ (2014 թ. 150 հատ) (երեխաներին տրվում է մեկ տարին մեկ անգամ, մեծահասակներին՝ երկու տարին մեկ անգամ) (2013 թ. Պրոթեզավորվել է 130 հաշմանադամ, որոնց պրոթեզավորման ժամկետը լրացնում է 2015 թ.),

դ/ ձայնաստեղծ սարքերի (տրվում է հինգ տարին մեկ անգամ)՝ 80 պահպանման պայմաններում՝ 27.7 մլն դրամ,

ե/ պրոթեզաօրթոպեդիկ, վերականգողական պարագաների ու պրոթեզաօրթոպեդիկ և վերականգնողական պարագաների վերանորոգման թվի նվազմամբ կամ 13 078 (2014 թ.՝ 13 495 պարագա)՝ 818,5 մլն դրամ:

5. «Լսողական խնդիրներ ունեցող անձանց հավաստագրերով ապահովում» ծրագրի գծով 2015-2017 թթ նախատեսվում է 16.0-ական մլն դրամ: Ծրագրով եվրոպական արտադրության լսողական սարքերի պահանջը կանխատեսվում է 200-ական հատ (2014 թ. 250 հատ), նկատի ունենալով, որ ՀՀ կառավարության 2007 թ. ապրիլի 12-ի N 453-Ն որոշմամբ եվրոպական արտադրության լսողական սարքերը, իսկ 2014 թ. հավաստագրերը տրվում են 5 տարին մեկ անգամ՝ 2010 թ. փաստացի բաշխված քանակը կազմել է 277 հատ (հաշվի է առնվել նաև 2014 թ. նախատեսված հավաստագրերի քանակը և նախորդ տարվա մնացորդը): 2014 թ. լսողական սարքերի քանակությունը կբավարարի ապահովելու 12-18 տարեկան և 18-25 տարեկան հաշմանադամ երիտասարդներին):

6. «Մտավոր խնդիրներ ունեցող հաշմանադամ դեռահասների և երիտասարդների սոցիալ-վերականգնողական ծառայություններ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2015 թ. աճում է 1.3 մլն դրամի չափով (2014 թ. 21.8 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. և 2017 թ. 2016 թ. նկատմամբ 1,7-ական մլն դրամ, որոնք պայմանավորված են նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի աճով:

Միջնաժամկետ կտրվածքով «Փրկություն» ՀԿ կողմից իրականացվող ծրագրի շրջանակներում շահառուների միջին տարեկան թիվը կկազմի 50 մարդ, պահպանելով 2014 թվականի համար նախատեսված մակարդակը:

Ժողովրդագրական վիճակի բարելավման բնագավառ

1. «Երեխայի ծննդյան միանվագ նպաստ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2015 թ. նվազում է 113,3 մլն դրամի չափով (2014 թ. 8 564.7 մլն դրամ), 2016-2017 թվականներին կպահպանվի 2015 թ. մակարդակը, որը պայմանավորված է.

ա/ 2015-2017 թվականների համար հաշվարկներում հաշվի է առնվել ՀՀ ԱՎԾ 2013 թ. փաստացի ծնված երեխաների թվաքանակը՝ 41770 և 2010-2011 թվականներին փաստացի ընդհանուր ծնված երեխաների նկատմամբ 3-րդ և ավելի՝ 6513 մարդ կամ 15.6%, այդ թվում 3-րդ և 4-րդ (14.8%) կամ 6162 ու 5 և ավելի (0.8%) կամ 351 երեխաների տեսակարար կշիռները (2014 թ. 42333 մարդ, որից 3-րդ և ավելի երեխաների թիվը՝ 6600 մարդ),

բ/ 2015-2017 թվականներին նախատեսվում է պահպանել միանվագ նպաստների չափերը.

- առաջին և երկրորդ երեխայի ծննդյան դեպքում՝ 50.0 հազ. դրամ,

- երրորդ և չորրորդ երեխայի ծննդյան դեպքում՝ 1.0 մլն դրամ,

- հինգ և ավելի երեխայի ծննդյան դեպքում՝ 1.5 մլն դրամ:

Անապահով սոցիալական խմբերին աջակցության բնագավառ

1. «Ընտանիքի կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված նպաստներ» ծրագրի գծով 2015-2017 թվականներին ծախսերը կկազմեն 38362.0-ական մլն դրամ, կամ 1256.2 մլն դրամով ավելի քան 2014թ., (ընտանեկան նպաստի միջին ամսական չափը կկազմի 30.5-ական հազ. դրամ, կամ 1000 դրամով ավելին քան 2014թ., իսկ նպաստառուների թվաքանակը՝ 104 685 ընտանիք):

2. «ՎՏԲ-Հայաստան» ՓԲԸ-ում ավանդատու հանդիսացող քաղաքացիների, որպես նախկին ԽՍՀՄ Խնայքանկի ՀԽՍՀ հանրապետական բանկում մինչև 1993 թվականի հունիսի 10-ը ներդրված դրամական ավանդների դիմաց փոխհատուցում» ծրագրի գծով 2015-2017 թվականներին ծախսերը պահպանվել են 2014 թ. մակարդակով՝ 1 485.1-ական մլն դրամ:

Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի զարգացման բնագավառ

1. «Մեթոդաբանական ձեռնարկների մշակում, հետազոտությունների անցկացում և սոցիալական ապահովության ոլորտի կադրերի վերապատրաստում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2015 թ. աճում է շուրջ 5,0 մլն դրամի չափով (2014 թ. 89.4 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. նկատմամբ 4.5 մլն դրամի չափով, իսկ 2017 թ. 2016 թ.՝ 5.7 մլն դրամի չափով, որոնք պայմանավորված են աշխատավարձի աճով, այդ թվում նաև նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի աճով:

Միջնաժամկետ ժամանակաշրջանում նախատեսվում է «Աշխատանքի և սոցիալական հետազոտությունների ազգային ինստիտուտ» ՊՈԱԿ-ի միջոցով վերապատրաստել համակարգի 700 աշխատողների և իրականացնել 8 թեմատիկ աշխատանքներ:

Կենսաթոշակային ապահովության բնագավառ

2015-2017 թվականների համար ներդրվող 1-ից 4 կետերով նշված ծրագրերի հատկացումներում ներառված չեն կենսաթոշակառուներին տրվող թաղման նպաստի և վճարման ծառայության ծախսերը: Միջնաժամկետ կտրվածքով աշխատանքային կենսաթոշակների և սպայական անձնակազմի զինծառայողների և նրանց ընտանիքների անդամների կենսաթոշակների գծով նախատեսվում է կենսաթոշակի միջին ամսական շուրջ 14.0-ական տոկոսի աճ (վերջինիս համար այն կիրառվում է յուրաքանչյուր տարվա հուլիսի 1-ից):

1. «Սպայական անձնակազմի զինծառայողների և նրանց ընտանիքների անդամների կենսաթոշակներ» ծրագրի գծով 2016 թ. նախատեսվում է ծախսերի աճ 3 170.3 մլն դրամ (2014 թ. 23 815.6 մլն դրամ), 2017 թ. 2016 թ. նկատմամբ 3 816.8 մլն դրամ, որոնք պայմանավորված են կենսաթոշակառուների թվաքանակի աճով կամ 2015 թ. կանխատեսվում է 37524 մարդ (կպահպանվի միջնաժամկետ ժամանակահատվածում) 2014 թ. 37179 մարդու դիմաց:

Արդյունքում միջին ամսական կենսաթոշակի չափը ըստ տարիների կկազմի 2015 թ.՝ 51038 դրամ (01.07.2015 թ.՝ 55524 դրամ) 2014 թ.՝ 45989 (01.07.2014 թ. շուրջ 48704) դրամի դիմաց, իսկ 2016 թ.՝ 58140 դրամ (01.07.2016 թ. 63297 դրամ) և 2017 թ.՝ 66690 դրամ (01.07.2017 թ. 72159 դրամ):

2. «Շարքային զինծառայողների և նրանց ընտանիքների անդամների կենսաթոշակային ապահովում» ծրագրի գծով 2015 թ. նախատեսվում է ծախսերի նվազում 2014 թ. Նկատմամբ 89,9 մլն դրամ (2014 թ. 1 099.9 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. նկատմամբ 32,8 մլն դրամի չափով, իսկ 2017 թ. 2016 թ.՝ 23,7 մլն դրամի չափով: Ծախսերի նվազումը պայմանավորված է կենսաթոշակառուների թվաքանակի նվազմամբ կամ 2015 թ. կանխատեսվում է 4476 մարդ 2014 թ. 5271 մարդու դիմաց, 2016 թ.՝ 3799 մարդ, իսկ 2017 թ.՝ 3244 մարդ:

Արդյունքում միջին ամսական կենսաթոշակի չափը ըստ տարիների կկազմի 2015 թ.՝ 18804.1 դրամ կամ 8,2% ավելի (2014 թ. 17379 դրամի դիմաց), 2016 թ.՝ 21436.6 դրամ կամ 14% ավելի, իսկ 2017 թ.՝ 2495.7 դրամ կամ 14,27% ավելի:

3. «Աշխատանքային կենսաթոշակներ» ծրագրի գծով 2015 թ. նախատեսվում է ծախսերի աճ 2014 թ. նկատմամբ 29958.3 մլն դրամի չափով (2014 թ. 195 668.6 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. նկատմամբ 31 817.6 մլն դրամի չափով, իսկ 2017 թ. 2016 թ.՝ 36 971.7 մլն դրամ, որոնք պայմանավորված են կենսաթոշակառուների թվաքանակի աճով կամ 2015 թ. կանխատեսվում է 456,7 հազ. մարդ (կպահպանվի միջնաժամկետ ժամանակահատվածում) 2014 թ. 452,2 հազ. մարդու դիմաց:

Արդյունքում միջին ամսական կենսաթոշակի չափը ըստ տարիների կկազմի 2015 թ.՝ 41170 դրամ 2014 թ. 36062 դրամի դիմաց, 2016 թ.՝ 46976 դրամ, իսկ 2017 թ.՝ 53728 դրամ:

4. «ՀՀ օրենքներով նշանակված կենսաթոշակներ» ծրագրի գծով 2015 թ. նախատեսվում է աճ 2014 թ. նկատմամբ 2 180,0 մլն դրամ (2014 թ. 402.1 մլն դրամի դիմաց), 2016 թ. 2015 թ. նկատմամբ՝ 127,3 մլն դրամ, իսկ 2017 թ. 2016 թ.՝ 108,5 մլն դրամ, ինչը պայմանավորված օրենսդրության փոփոխության հետ կապված շահառուների թվաքանակի փոփոխություններով:

Կանխատեսվում է, որ կենսաթոշակառուների թվաքանակը 2015 թ. կաճի և կկազմի 566 մարդ (2014 թ. 73 մարդ), 2016 թ.՝ 593 մարդ և 2017 թ.՝ 616 մարդ:

Արդյունքում միջին ամսական կենսաթոշակի չափը ըստ տարիների կկազմի համապատասխանաբար 380,2 հազ. դրամ (2014 թ. 459,0 հազ. դրամի դիմաց), 380,8 հազ. դրամ և 381,2 հազ. դրամ:

5. «Կուտակային կենսաթոշակային համակարգի ներդրման ապահովում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախս 2015-2017 թվականներին համապատասխանաբար 26 242,3 մլն դրամի, 31 502,2 մլն դրամի և 37 667,5 մլն դրամի չափով:

6. «Ծերության, հաշմանդամության, կերակրողին կորցնելու դեպքում սոցիալական նպաստներ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի աճ 2014 թ. նկատմամբ 2 062,9 մլն դրամ (2014 թ. 10 937,9 մլն դրամի դիմաց), 2016 թ. 2015 թ. նկատմամբ՝ 390,0 մլն դրամ, իսկ 2017 թ. 2016 թ.՝ 401,5 մլն դրամ, որը պայմանավորված է նպաստառուների թվաքանակի աճով կամ 2015 թ. կանխատեսվում է 59805 մարդ (կպահպանվի միջնաժամկետ ժամանակահատվածում) 2014 թ. 53164 մարդու դիմաց:

2014 թ. նպաստի միջին ամսական չափը (17588.1 դրամ) կազմում է 2014 թ. աղքատության պարենային ծայրահեղ շեմի 23203 դրամի 75.8 % (համաձայն ՀՀ կառավարության 27.05.2014 թ. «ՀՀ 2014-2025 թվականների հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագիրը հաստատելու մասին» N 442-Ն որոշման, Աղյուսակ 29): Նշված սկզբունքը կիրառվել է միջնաժամկետ կտրվածքով (2015-2017 թթ աղքատության պարենային ծայրահեղ շեմը կանխատեսվում է համապատասխանաբար 23899 դրամ, 24616 դրամ և 25354 դրամ):

Արդյունքում նպաստի միջին ամսական չափը ըստ տարիների կկազմի 2015 թ. 18115,6 դրամ 2014 թ. 17588,1 դրամի դիմաց, 2016 թ.՝ 18659,1 դրամ և 2017 թ.՝ 19218,5 դրամ:

Սոցիալական ապահովագրության բնագավառ

1. «Հիության և ծննդաբերության նպաստի վճարում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի աճ՝ 2015 թ. 2014 թ. նկատմամբ 421,4 մլն դրամի չափով (2014 թ. 4 682.5 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. նկատմամբ 306,2 մլն դրամի չափով, իսկ 2017 թ. 2016 թ.՝ 324,6 մլն դրամի

չափով: Դրանք պայմանավորված են աշխատավարձի աճով, արդյունքում աճում է նաև միջին օրական նպաստի չափը:

2. «Ժամանակավոր անաշխատունակության դեպքում նպաստի վճարում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի աճ՝ 2015 թ. 2014 թ. նկատմամբ՝ 337,4 մլն դրամի չափով (2014 թ. 3 749.2 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. նկատմամբ՝ 245,2 մլն դրամի չափով, իսկ 2017 թ. 2016 թ.՝ 259,9 մլն դրամի չափով: Դրանք պայմանավորված են աշխատավարձի աճով, արդյունքում աճում է նաև միջին օրական նպաստի չափը:

Աշխատողների աշխատանքային պարտականությունների կատարման հետ կապված առողջության վնասման հետևանքով պատճառված վնասի հատուցման բնագավառ

1. «Աշխատողների աշխատանքային պարտավորությունների կատարման հետ կապված խեղման, մասնագիտական հիվանդության և առողջության այլ վնասման հետևանքով պատճառված վնասի փոխհատուցում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի աճ՝ 2015 թ. 2014 թ. նկատմամբ 1,2 մլն դրամի չափով (2014 թ. 99.8 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. նկատմամբ՝ 1,3 մլն դրամի չափով, 2017 թ. 2016 թ. նկատմամբ նվազում 0,1 մլն դրամի չափով: Դրանք պայմանավորված են նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի բարձրացման հանգամանքով՝ շահառուների թվաքանակի նվազման պայմաններում կամ 2015-2017 թվականներին համապատասխանաբար 528 մարդ (2014 թ. 575 մարդ), 489 մարդ և 450 մարդ:

Առանձին կատեգորիայի քաղաքացիներին պարգևավճարի և պատվովճարի տրամադրման բնագավառ

1. «Վետերանների պատվովճարներ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի նվազում՝ 2015 թ. 2014 թ. նկատմամբ 76,5 մլն դրամի չափով (2014 թ. 505.5 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. նկատմամբ՝ 69,0 մլն դրամի չափով, 2017 թ. 2016 թ.՝ 55,8 մլն դրամի չափով, ինչը պայմանավորված է պատվովճար ստացողների թվաքանակի նվազմամբ կամ 2015 թ. կանխատեսվում է 1430 մարդ (2014 թ. 1685 մարդ): 2016-2017 թթ շահառուների թվաքանակը նախորդ տարիների նկատմամբ դարձյալ կնվազի և կկազմի համապատասխանաբար 1200 մարդ և 1014 մարդ՝ պահպանելով պատվովճարի ամսական չափը՝ 25,0 հազ. դրամ:

2. «ՀՄՊ մասնակիցներին, ՀՄՊ և այլ պետություններում մարտական գործողությունների ընթացքում զոհված զինծառայողների ընտանիքներին տրվող և 25.11 1998թ. ՀՕ-258 օրենքի 34.1 հոդվածի 1-ին մասով սահմանված պարգևավճարների տրամադրում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի աճ 2015 թ. 2014 թ. նկատմամբ 1412.2 մլն դրամի չափով (2014 թ. 9078.4մլն դրամ), ինչը պայմանավորված է պարգևավճարների չափերի վերանայմամբ:

Փախստականներին մատուցվող ծառայությունների և օժանդակության բնագավառ

1. «Փախստականների սոցիալական խնդիրների լուծման միջոցառումներ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի աճ՝ 2015 թ. 2014 թ. նկատմամբ կկազմի 3,2 մլն դրամ (2014 թ. 32.5 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. նկատմամբ՝ 4,8 մլն դրամ, իսկ 2017 թ. 2016 թ.՝ 2,3 մլն դրամ, որը պայմանավորված է աշխատավարձի աճով, այդ թվում նաև նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի աճով:

2. «Փախստականների կեցության խնդիրների լուծման միջոցառումներ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի աճ՝ 2015 թ. 2014 թ. նկատմամբ կկազմի 2,7 մլն դրամ (2014 թ. 23.5 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. նկատմամբ՝ 0,8 մլն դրամ, իսկ 2017 թ. 2016 թ.՝ 0,6 մլն դրամ, որը պայմանավորված է աշխատավարձի աճով, այդ թվում նաև նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի աճով:

3. «Փախստականների և նրանց ընտանիքների վերաբերյալ տեղեկատվության կուտակում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի նվազում՝ 2015 թ. 2014 թ. նկատմամբ կկազմի 18.9 մլն դրամ (2014 թ. 60.4 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. նկատմամբ 1.0 մլն դրամ, 2017 թ. 2016 թ.՝ 1.8 մլն դրամ, որը պայմանավորված է հաստիքային միավորների թվի նվազմամբ կամ 2015 թ.՝ 19.5 2014 թ. 25.5 հաստիքային միավորի դիմաց, 2016 թ.՝ 17.5, իսկ 2017 թ.՝ 15.5՝ աշխատավարձի աճի, այդ թվում նաև նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի աճի պայմաններում:

Պետական քաղաքականության մշակման, ծրագրերի համակարգման և մոնիտորինգի ծրագիր

1. «Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի տեղեկատվական համակարգի սպասարկման (կատարելագործման), շահագործման և տեղեկատվության տրամադրման ծառայություններ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2015 թ. նվազում է 26.8 մլն դրամի չափով (2014 թ. 355.4 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. նկատմամբ աճում է 1.3 մլն դրամով, իսկ 2017 թ. 2016 թ.՝ 1.5 մլն դրամի չափով, որոնք պայմանավորված են.

ա/ 2014 թ. համար նախատեսված սերվերի արդիականացման նպատակով միանվագ գումարի նվազմամբ՝ 24,6 մլն դրամ՝ նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի աճի պայմաններում, արդյունքում ծախսերը նվազում են 26,8 մլն դրամի չափով,

բ/ 2016-2017 թվականների համար ծախսերի աճը պայմանավորված է աշխատավարձի աճով, այդ թվում նաև նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի աճով:

Սոցիալական պաշտպանության ոլորտում ընգրկված այլ ծրագրեր

1. «Կենսաթոշակային ապահովության, ծերության, հաշմանդամության, կերակրողին կորցնելու դեպքում սոցիալական նպաստների, պարգևավճարների, պատվովճարների և այլ

ծրագրերի վճարման հետ կապված ծառայություններ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2015 թ. աճում է 356,8 մլն դրամի չափով (2014 թ. 2 465.2 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ.՝ 354,0 մլն դրամով, իսկ 2017 թ. 2016 թ.՝ 412,2 մլն դրամի չափով, որոնք պայմանավորված են կենսաթոշակների, պարգևավճարի, վետերանների պատվովճարների և այլ ծրագրերով վճարմանն ուղղված ծախսերի փոփոխությամբ:

2. «Սոցիալական ապահովության առանձին ծրագրերի վճարման հետ կապված ծառայություններ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2015 թ. նվազում է 24,6 մլն դրամի չափով (2014 թ. 603,0 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. նկատմամբ՝ 0,1 մլն դրամով, իսկ 2017 թ. 2016 թ.՝ կմնա անփոփոխ, որոնք պայմանավորված են առանձին նպաստների վճարմանն ուղղված ծախսերի փոփոխությամբ:

Հատուկ սոցիալական տրանսֆերտների բնագավառ

1. «ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի 07-3832 գործով 03.11.2007 թ. վճռի համաձայն Հայաստանի Հանրապետության կողմից կերակրողը կորցնելու կապակցությամբ կրած վնասի փոխհատուցում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2015 թ. աճում է 0,7 մլն դրամի չափով (2014 թ. 2.3 մլն դրամ), 2016 թ. 2015 թ. և 2017 թ. 2016 թ.՝ 0,3-ական մլն դրամի չափով, որոնք պայմանավորված են նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի աճով:

Սոցիալական փաթեթով ապահովման բնագավառ

1. «Պետական հիմնարկների և կազմակերպությունների աշխատողների սոցիալական փաթեթով ապահովում» ծրագրի գծով 2015-2017 թվականներին նախատեսվում է ծախս 12 605,9-ական մլն դրամի չափով (2014 թ. 17 559,8 մլն դրամ): Ծախսերի նվազումը 2014 թ. Նկատմամբ կազմում է 4 953,9 մլն դրամ, որը պայմանավորված է պետական հիմնարկների և կազմակերպությունների աշխատողների սոցիալական փաթեթի առողջապահության բաղադրիչի տեղափոխմամբ առողջապահության ոլորտ՝ շահառուների թվականակի փոփոխության պայմաններում կամ 151.3 հազ. մարդ 2014 թ. շուրջ 151.0 հազ. մարդու դիմաց:

Ձոհված (մահացած) և առաջին, երկրորդ և երրորդ կարգի հաշմանդամ զինծառայողների անօթևան ընտանիքներին բնակարանով ապահովման և բնակարանային պայմանների բարելավման ֆինանսական աջակցության բնագավառ

1. «Ձոհված (մահացած) և առաջին, երկրորդ և երրորդ կարգի հաշմանդամ զինծառայողների անօթևան ընտանիքներին բնակարանով ապահովում և բնակարանային պայմանների բարելավում» ծրագրի գծով 2015-2017 թվականներին 500.0-ական մլն դրամի շրջանակներում նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի բավարարել բնակարանային պայմանների բարելավման հաշվառման մեջ գտնվող 53 շահառու ընտանիքի բնակարանային պայմանների

բարելավման պահանջարկը, կամ եռամյա ժամանակահատվածում լուծել 2014 թվականի մարտի 1-ի դրությամբ հաշվառման մեջ գտնվող 2213 ընտանիքներից շուրջ 159 ընտանիքի բնակարանային պայմանների բարելավման խնդիրը, որից Երևան քաղաքում՝ 51 ընտանիք, ՀՀ մարզերում՝ 108 ընտանիք:

Աղյուսակ 9.3 Պետական բյուջեից սոցիալական պաշտպանության գծով ծախսերը 2013-2017 թվականներին (առանց գործադիր իշխանության, պետական կառավարման հանրապետական և տարածքային կառավարման մարմինների պահպանման ծախսերի)

(մլն դրամ)

Բաժնի/խմբի անվանումը	2013 թ. Փաստացի պետական բյուջե	2014 թ. հաստատված պետական բյուջե	% փոփ.	2015 թ.	% փոփ.	2016 թ.	% փոփ.	2017 թ.	% փոփ.
Ոլորտի %-ը ՀՆԱ-ի նկատմամբ	6.9	7.6	x	7.8	x	7.9	X	8.0	X
Սոցիալական պաշտպանություն, այդ թվում	293,988.9	357,646.4	21.7	395,130.8	10.5	437,012.7	10.6	485,787.4	11.2
Վատառողջություն և անաշխատունակություն	1,217.9	1,271.2	4.4	1,274.9	0.3	1,283.8	0.7	1,292.1	0.6
տեսակարար կշիռն ամբողջ ծախսերի մեջ, %	0.4	0.4	(14.2)	0.3	(9.2)	0.3	(9.0)	0.3	(9.5)
Ծերություն	199,963.2	254,675.7	27.4	293,399.1	15.2	334,210.8	13.9	381,745.8	14.2
տեսակարար կշիռն ամբողջ ծախսերի մեջ, %	68.0	71.2	4.7	74.9	5.2	77.1	2.9	79.1	2.7
Հարազատին կորցրած անձինք	4,841.1	5,069.4	4.7	5,069.4	-	5,069.4	-	5,069.4	-
տեսակարար կշիռն ամբողջ ծախսերի մեջ, %	1.6	1.4	(13.9)	1.3	(9.5)	1.2	(9.6)	1.0	(10.0)
Ընտանիքի անդամներ և զավակներ	50,888.1	57,476.0	12.9	59,215.1	3.0	59,671.5	0.8	60,202.2	0.9
տեսակարար կշիռն ամբողջ ծախսերի մեջ, %	17.3	16.1	(7.2)	14.7	(8.7)	13.4	(8.9)	12.1	(9.2)
Գործազրկություն	2,306.7	2,364.5	2.5	2,352.9	(0.5)	2,412.2	2.5	2,482.5	2.9
տեսակարար կշիռն ամբողջ ծախսերի մեջ, %	0.8	0.7	(15.7)	0.6	(9.9)	0.6	(7.3)	0.5	(7.4)
Բնակարանային ապահովում	2,640.8	500.0	(81.1)	500.0	-	500.0	-	500.0	-
տեսակարար կշիռն ամբողջ ծախսերի մեջ, %	0.9	0.1	(84.4)	0.1	(9.5)	0.1	(9.6)	0.1	(10.0)
Սոցիալական հատուկ արտոնություններ (այլ դասերին)	9,517.1	11,222.1	17.9	12,574.0	12.0	12,514.7	(0.5)	12,466.4	(0.4)

չպատկանող)									
տեսակարար կշիռն ամբողջ ծախսերի մեջ, %	3.2	3.1	(3.1)	2.8	(10.0)	2.5	(10.1)	2.3	(10.4)
Սոցիալական պաշտպանություն (այլ դասերին չպատկանող)	22,614.0	25,067.5	10.8	20,745.4	(17.2)	21,350.3	2.9	22,029.0	3.2
տեսակարար կշիռն ամբողջ ծախսերի մեջ, %	7.7	7.0	(8.9)	5.3	(25.1)	4.9	(6.9)	4.5	(7.2)
վարկային ծրագիր, այդ թվում	1,632.9	-	(100.0)	-		-		-	
տեսակարար կշիռն ամբողջ ծախսերի մեջ, %	0.6	-	(100.0)	-		-		-	
ընթացիկ ծախսեր, այդ թվում	291,933.6	357,646.4	22.5	395,130.8	10.5	437,012.7	10.6	485,787.4	11.2
տեսակարար կշիռն ամբողջ ծախսերի մեջ, %	99.3	100.0	0.7	100.0	-	100.0	-	100.0	-
կապիտալ ծախսեր, այդ թվում	2,055.3	-	(100.0)	-		-		-	
տեսակարար կշիռն ամբողջ ծախսերի մեջ, %	0.7	-	(100.0)	-		-		-	

ԳԼՈՒԽ 10. ՀԱՆԳԻՍՏ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ

10.1. ՄՇԱԿՈՒՅԹ

10.1.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

10.1.1.1. Ոլորտի ընդհանուր նկարագիրը

Մշակույթի ոլորտում ընդգրկված պետական կառավարման մարմինները և կազմակերպությունները, ՀՀ կառավարության վարած մշակութային քաղաքականությանը համապատասխան՝ իրականացնում են մշակութային ժառանգության (նյութական և ոչ նյութական) պահպանության, պաշտպանության, ուսումնասիրության, ազգային արվեստների հենքի և ավանդույթների հիմքի վրա՝ ժամանակակից մարդու ընկալումներին ու ձգտումներին համահունչ ժամանակակից արվեստի ստեղծման և տարածման, ազգաբնակչության ստեղծագործական ներուժի խթանման, նոր մտահղացումների ու գաղափարների ներդրման անհրաժեշտ պայմանների, ժամանակակից մշակութային մրցունակ արտադրանքի ստեղծման, մշակութային միջոցառումների իրականացման, ստեղծագործական ներուժի զարգացման պայմանների ապահովման և այլ ծառայություններ:

ՀՀ կառավարության մշակութային քաղաքականությունը մշակվում է ոլորտի պետական լիազոր (գլխադասային) մարմնի՝ ՀՀ մշակույթի նախարարության կողմից և իրականացվում է 72 պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունների, 8 գերատեսչությունների, 10 մարզպետարանների, Երևանի քաղաքապետարանի կողմից և հասարակական կազմակերպությունների մասնակցությամբ: 2015-2017 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով կիրականացվի 35 մշակութային ծրագիր:

Պետական մշակութային քաղաքականության ուղղություններն են՝

- ***Մշակութային ժառանգության պահպանություն և ազգային ավանդույթների վերարտադրում***

- *մշակութային շարժական ժառանգության* հաշվառման, գիտական ուսումնասիրության, համալրման, հանրահռչակման, թանգարանների ցուցադրությունների և պահպանության պայմանները ժամանակակից տեխնիկական պահանջներին համապատասխանեցման գործառույթներն իրականացվում են 41 թանգարանների (որից. 24-ը՝ ՀՀ մշակույթի նախարարության, 5 այլ գերատեսչությունների, 8-ը՝ ՀՀ մարզերի, 4-ը՝ Երևանի քաղաքապետարանի ենթակայության), 16 գրադարանների (որից. 13-ը՝ ՀՀ մշակույթի նախարարության, 3 այլ գերատեսչությունների ենթակայության), Հայաստանի ազգային գրապալատի, Հայաստանի ազգային արխիվի միջոցով.

- *մշակութային անշարժ ժառանգության* պահպանության, ուսումնասիրության, հաշվառման, վերականգնման, հանրահռչակման գործառույթներն իրականացվում են ՀՀ մշակույթի նախարար-

րության աշխատակազմի պատմության և մշակույթի հուշարձանների պահպանության գործակալության, նախարարության ենթակայությամբ գործող 2 ՊՈԱԿ-ի, 2 ՓԲԸ-ի, 1 Հ/Կ-ի և 2 ՍՊԸ-երի միջոցով.

- **Ազգային հենքի վրա ժամանակակից արվեստի զարգացում, մշակութային արտադրանքի փարածում, ստեղծագործող երիտասարդության ներուժի բացահայտում և ստեղծագործական գործընթացների խթանում**

ժամանակակից արվեստի զարգացման, մշակութային արտադրանքի ստեղծման և ծառայությունների մատուցման մրցակցային դաշտի ձևավորման, դեբյուտային ստեղծագործական ծրագրերի, արվեստի փորձարարական և նորարարական ձևերի խրախուսման, մշակութային անհատների և երևույթների արժևորման, միջազգային ասպարեզում ներկայացման գործառույթներն իրականացվում են 36 թատերահամերգային կազմակերպությունների (29-ը՝ ՀՀ մշակույթի նախարարության, 4-ը՝ ՀՀ մարզերի, 3-ը՝ Երևանի քաղաքապետարանի ենթակայության), ինչպես նաև այլ մշակութային ծառայություններ մատուցող կազմակերպությունների միջոցով.

- **Մշակութային ծառայությունների ապակենտրոնացում և համաչափության ապահովում**

միջմարզային համագործակցության զարգացման, մշակույթի ապակենտրոնացման քաղաքականության շարունակականության ապահովման, մարզերում մշակութային կյանքի աշխուժացման, միջմարզային կապերի ամրապնդման, մշակութային գործունեության իրականացման ապահովման գործառույթներն իրականացվում են նախարարության համակարգի ՊՈԱԿ-ների, ինչպես նաև այլ մշակութային ծառայություններ մատուցող հասարակական կազմակերպությունների միջոցով.

- **Միջազգային համագործակցության ընդլայնում, արտերկրում հայկական մշակույթի փեղորոշում և հանրահռչակում**

արտերկրի հետ մշակութային երկխոսության և բազմակողմանի հարաբերությունների ընդլայնման ու խորացման միջոցով մշակութային ժառանգության պահպանության և ժամանակակից արվեստի մատչելիության ապահովման, արտերկրում հայ մշակույթի հանրահռչակման գործառույթներն իրականացվում են Հայաստանում հավատարմագրված՝ Հայաստանում գտնվող 42 դեսպանությունների, արտերկրում գործող ՀՀ 35 դեսպանությունների և 5 գլխավոր հյուպատոսությունների, 9 միջազգային կառույցների և 12 միջազգային կազմակերպությունների միջոցով.

- **Ազգային փոքրամասնությունների մշակույթի և էթնիկ ինքնության պահպանում**

ազգային փոքրամասնությունների համայնքների ինքնադրսևորման և ժամանակակից գործընթացների ներգրավվածության ապահովման գործառույթներն իրականացվում են 11 ազգային փոքրամասնությունների հասարակական կազմակերպությունների միջոցով, ինչպես նաև ՀՀ մշակույթի նախարարության ՊՈԱԿ-ների միջոցով:

Մշակույթի ոլորտը կարգավորվում է Հայաստանի Հանրապետության հետևյալ օրենքներով՝

«Մշակութային օրենսդրության հիմունքների մասին», «Մշակութային արժեքների արտահանման և ներմուծման մասին», «Ոչ նյութական մշակութային ժառանգության պահպանության մասին», «Հեղինակային իրավունքի և հարակից իրավունքների մասին», «Պատմության և մշակույթի անշարժ հուշարձանների ու պատմական միջավայրի պահպանության և օգտագործման մասին», «Հայաստանի Հանրապետության պետական սեփականություն համարվող և օտարման ոչ ենթակա պատմության և մշակույթի անշարժ հուշարձանների մասին», «Արխիվային գործի մասին», «Փաստաթղթերի (վավերագրերի) պարտադիր օրինակի մասին», «Գրադարանների և գրադարանային գործի մասին» ՀՀ օրենքներով:

10.1.1.2. Ոլորտի վերջին տարիների զարգացման միտումները

- **Մշակութային ժառանգության պահպանություն և ազգային ավանդույթների վերարտադրում**

Մշակութային շարժական ժառանգություն

Թանգարանների գծով պետության հիմնական գործառույթներն են՝ առկա մշակութային արժեքների և հավաքածուների *հաշվառումը, գիտական ուսումնասիրությունը, համալրումը, պահպանությունն ու պաշտպանությունը և հանրահռչակումը*:

Թանգարանային ոլորտի իրավական դաշտի կարգավորման ուղղությամբ.

- ՀՀ կառավարության կողմից հաստատվել են «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2007 թվականի N 484-Ն որոշման մեջ փոփոխություն կատարելու և թանկարժեք մետաղներից և քարերից պատրաստված թանգարանային առարկաների հաշվառման և պահպանության կարգը հաստատելու մասին» (N 705-Ա, 31.05.2012թ.), «Թանգարանային գործունեություն իրականացնող ոչ առևտրային կազմակերպություններին պետական աջակցության տրամադրման կարգը և չափորոշիչները հաստատելու մասին» (N 851-Ն, 26.06.2012թ.) որոշումները;
- ՀՀ մշակույթի նախարարի հրամանով հաստատվել են «Թանգարանի աշխատողների պաշտոնական պարտականությունների բնութագիրը», «Թանգարանի ֆոնդային գնահատող հանձնաժողովի աշխատակարգը», «ՀՀ մշակույթի նախարարության ենթակայության թանգարաններում թանգարանային առարկաների պահպանվածության վիճակի դիտանցման կարգը»;
- լրամշակվել է «Թանգարանների և Հայաստանի Հանրապետության թանգարանային ֆոնդի մասին» ՀՀ օրենքը և ներկայացվել ՀՀ կառավարություն:

Բնագավառի կարևորագույն ուղղություններից է *թանգարանային ֆոնդերի գիտական ուսումնասիրությունները*, որոնց արդյունքում իրականացվում է նոր ցուցադրությունների կազմակերպում և եղած ցուցահանդեսների ընդլայնում, համալրում նոր նյութերով, գիտական և հրատարակչական լայն գործունեություն:

- 2013 թվականին ՀՀ մշակույթի նախարարության թանգարանների կողմից կազմակերպված 214 ցուցադրությունների և ցուցահանդեսների միջոցով հանրությանը ներկայացվել է 89381 ցուցանմուշ, ինչը 2012 թվականի համեմատ ավելի է, համապատասխանաբար, 43-ով և 36420-ով: Միևնույն ժամանակ, գիտական ուսումնասիրությունները հրատարակվում են բուկլետներով, կատալոգներով, ալբոմներով՝ 2012-2013 թվականներին հրատարակվել է 19 կատալոգ, 38 գիրք-մենագրություն, 6 բուկլետ, 97 հոդված, 6 դասախոսություն:

2013 թվականին 2 վերանորոգված թանգարաններ՝ Ե.Չարենցի անվան գրականության և արվեստի թանգարանը և նրա մասնաճյուղ Ա.Բակունցի տուն-թանգարանը, հանդես եկան նոր մշտական ցուցադրություններով, Մարտիրոս Սարյանի տուն-թանգարանում ընթանում են վերանորոգման աշխատանքները:

ՀՀ մշակույթի նախարարության համակարգի թանգարաններում պահպանվող առարկաների թիվը 2012 թվականին կազմել է 1802650, 2013 թվականին 1822907 (նախորդ տարվա համեմատ ցուցանիշը աճել է 20257-ով):

- Երևանի քաղաքապետարանի ենթակայությամբ գործող թանգարաններում պահպանվող առարկաների թիվը 2013 թվականին կազմել է 114555, ինչը նախորդ տարվա համեմատ աճել է 888-ով: 2013 թվականին կազմակերպվել է 52 ցուցահանդես, ինչը նախորդ տարվա համեմատ ավելի է 3-ով:

- ՀՀ բնապահպանության նախարարության համակարգի Հայաստանի բնության պետական թանգարանում պահպանվող առարկաների թիվը 2012 թվականին կազմել է 6457, 2013 թվականին 6477, ինչը նախորդ տարվա համեմատ աճել է 20-ով: 2012-2013 թվականներին կանխատեսվել է 15-ական միջոցառում՝ փաստացի իրականացվել է համապատասխանաբար 20 և 18;

- ՀՀ պաշտպանության նախարարության համակարգի Սարդարապատի հերոսամարտի հուշահամալիր, Հայոց ազգագրության և ազատագրական պայքարի պատմության ազգային թանգարանում պահպանվող առարկաների թիվը 2012 թվականին կազմել է 73582, 2013 թվականին՝ 73934, ինչը նախորդ տարվա համեմատ աճել է 352-ով: 2012-2013 թվականներին կազմակերպվել է 5 ժամանակավոր և 5 հիմնական ցուցադրություն:

- ՀՀ քաղաքաշինության նախարարության համակարգի թանգարաններում պահպանվող առարկաների թիվը 2013 թվականին կազմել է 79856, ինչը 2012 թվականի համեմատ աճել է 2367-ով: 2012-2013 թվականներին կազմակերպվել է համապատասխանաբար՝ 37 և 30 ցուցադրություն:

- ՀՀ Գեղարքունիքի, Արարատի, Լոռու, Շիրակի, Վայոց ձորի, Սյունիքի մարզերի թանգարաններում պահպանվող առարկաների թիվը 2013 թվականին կազմել է 89932, ինչը 904-ով ավելի է նախորդ տարվա ցուցանիշից, իսկ միջոցառումների թիվը կազմել է 2013 թվականին՝ 79, 2012 թվականի 59-ի համեմատ:

Մշակութային ժառանգության պահպանության կարևոր երաշխիքներից է մշակութային արժեքների ձեռքբերմամբ *թանգարանային ֆոնդերի համալրումը*, ինչն իրականացվում է տարբեր եղանակներով՝ գնման, նվիրատվության, ինչպես նաև հնագիտական պեղումներից ձեռքբերված գտածոների թանգարաններին հանձնման միջոցով: 2013 թվականի նվիրատվության վառ օրինակ է «Դերասանուհի Մ.Պաստուխովայի դիմանկարը» նկարի նվիրաբերությունը Մ.Սարյանի տուն-թանգարանին: Ձեռք բերված մշակութային արժեքները ենթարկվում են փորձաքննության, գիտական նկարագրության և մեկնաբանման, կազմվում են գիտական վկայագրեր:

- 2012-2013 թվականներին ՀՀ մշակույթի նախարարության համակարգի թանգարանները համալրվել են համապատասխանաբար՝ 22019 և 10343 թանգարանային առարկաներով:

- Երևանի քաղաքապետարանի ենթակայությամբ գործող թանգարանները 2012-2013 թվականներին համալրվել են համապատասխանաբար՝ 888 և 829 թանգարանային առարկաներով:

- ՀՀ բնապահպանության նախարարության համակարգի Հայաստանի բնության պետական թանգարանը 2012 և 2013 թվականներին յուրաքանչյուր տարի համալրվել է 20 թանգարանային առարկաներով:

- ՀՀ պաշտպանության նախարարության համակարգի Սարդարապատի հերոսամարտի հուշահամալիր, Հայոց ազգագրության և ազատագրական պայքարի պատմության ազգային թանգարանը 2012-2013 թվականներին համալրվել է համապատասխանաբար՝ 290 և 342 թանգարանային առարկաներով:

- ՀՀ քաղաքաշինության նախարարության համակարգի ճարտարապետության ազգային թանգարան-ինստիտուտը 2012-2013 թվականներին համալրվել է համապատասխանաբար՝ 3417 և 2367 թանգարանային առարկաներով:

- ՀՀ Գեղարքունիքի, Արարատի, Լոռու, Շիրակի, Վայոց ձորի, Սյունիքի մարզերի թանգարանները 2012-2013 թվականներին համալրվել են համապատասխանաբար՝ 1565 և 1355 առարկաներով:

Պեպրություն-մասնավոր հատվածի համագործակցության շրջանակներում 2011-2012 թվականներին շարունակվել է համագործակցությունը «Սիլվա Կապուտիկյան» և «Կալենց» հիմնադրամների, իսկ 2013 թվականից՝ «Բենիկ Պեպրոսյան», «Լուսիկ Ազուլեցի» թանգարանների և ազատամարտիկ Ա.Նարիբյանի հուշ-թանգարանի հետ, ինչն ապահովում է մշակութային ժառանգության պահպանման գործում մասնավոր հատվածի և պետության կողմից համալիր միջոցների միասնական ներդրումը: Ուշագրավ է պետություն-մասնավոր հատվածի համատեղ աշխատանքի արդյունքը՝ 2012 թվականին կազմակերպված «Կալենց. Երկու կյանք» ցուցահանդեսը Բեյրութի «Solider Exhibition Hall» ցուցասրահում:

Մշակութային ծառայությունների ոլորտում էլեկտրոնային տեղեկատվական համակարգերի, վիրտուալ ցուցադրությունների ներդրման և գործարկման արդյունքում ստեղծվել են ինտերակ-

տիվ խաղեր և վիրտուալ ցուցադրություններ, մասնավորապես՝ Սպենդիարյանի տուն թանգարանում՝ «Վիրտուալ դիրիժոր», Հ.Թումանյանի թանգարանում՝ «Պատրանք վերնաստանը», «Ձախորդ Փանոսը» հեքիաթի 3 D ծրագրավորումը, Ավ.Իսահակյանի տուն-թանգարանի կայքէջում՝ «Իսահակյանի անձնական գրադարանի՝ նշանավոր անձանց ընծայագրերով գրքերը» (3 D ձևաչափ), Ե.Քոչարի թանգարանում՝ «3 D նոր նախաձեռնություններ» շարքից «Հայ դյուցազնավեպի քոչարյան պատումը»: 2013 թվականին մշակութային ծառայությունների ոլորտում էլեկտրոնային տեղեկատվական համակարգերի, տեղեկատվական շտեմարանների կայքերի և վիրտուալ ցուցադրությունների ներդրման և գործարկման արդյունքում համալրվեց «Գորգերի վիրտուալ թանգարանը»: ՀՀ մշակույթի նախարարության ենթակայության 10 թանգարաններ, համագործակցելով 360yerevan.com կայքի հետ, ստեղծել են թանգարանների վիրտուալ տուրեր:

Մշակութային ժառանգության թվանշայնացման գործընթացը հնարավորություն ստեղծեց իրականացնել թանգարանային արժեքների հանրահռչակումը տեղեկատվական շտեմարանների, կայքերի միջոցով: 2012-2013 թվականներին շարունակվել է 2011 թվականին սկսված Հայաստանի ազգային պատկերասրահի՝ ժամանակակից դիզայնով և տեխնիկական հնարավորություններով եռալեզու վեբ կայքի ներբեռնման աշխատանքները (www.nga.am, www.gallery.am), որի միջոցով հասարակությանը հասանելի դարձավ 24425 թանգարանային արժեքների մասին տեղեկույթ:

Հայաստանում մշակութային ժառանգության ներկայացման և հանրահռչակման ուղղությամբ.

- «Երևանը՝ 2012թ. գրքի համաշխարհային մայրաքաղաք» ծրագրի շրջանակներում թանգարաններում կազմակերպվել են շուրջ մեկ տասնյակի հասնող ցուցահանդեսներ, այդ թվում՝ «Վերնատուն», «Հետադարձ հայացք» (Հայաստանի ազգային պատկերասրահ), «Գրի հավերժություն» (Հայաստանի պատմության թանգարան) և «Երբ գիրքը գտնում է նկարչին» (Հ.Թումանյանի թանգարան):

- 2013 թվականին Հայաստանի ազգային պատկերասրահում կազմակերպվել են Արա Գյուլերի լուսանկարների, Նիկողայոս Նիկողոսյանի ստեղծագործությունների, Արա Բեքարյանի 100-ամյակին, Ռոմանոս Սարգսյանի 85-ամյակին, Սուրեն Սաֆարյանի 90-ամյակին նվիրված ցուցահանդեսները: Նշանակալից էր «Հայկական հանգույց. Գորգարվեստի ավանդույթները» միջազգային գիտաժողովը, որի շրջանակներում բացվեց նաև «Գորգարվեստ». Մուշեղ և Միքայել Մարտիրոսյան-Չալոյանների հավաքածու /Ֆրանսիա/ ցուցահանդեսը: 2013 թվականին Արամ Խաչատրյանի 110-ամյակի հոբելյանական միջոցառումների շրջանակներում միջոցառումների առանձին շարքով հանդես եկավ նաև Արամ Խաչատրյանի տուն-թանգարանը:

Արտերկրում հայ մշակույթի ներկայացման և հանրահռչակման տեսանկյունից նշանակալից էին.

- 2012 թվականին կազմակերպված Ս.Փարաջանովի ցուցահանդեսը Մոսկվայի «Малый Манеж» ցուցասրահում, Սան Պաուլոյում «Փարաջանովի աշխարհը» լուսանկարչական ցուցահանդեսը Բուսանի (Հարավային Կորեա) կինոփառատոնում, «Ա.Պլաստով-Մ.Սարյան» խորագրով ցուցահանդեսը Ուլյանովսկի մարզի Ա.Պլաստովի անվան գեղարվեստի թանգարանում, որն անցկացվել է գեղանկարիչների «Պլաստովյան աշուն» միջազգային երկրորդ համաժողովի շրջանակներում:

- 2013 թվականին հայ մշակույթի ներկայացման և հանրահռչակմանն էր նվիրված Օդեսայում և Վիլնուսում Ս.Փարաջանովի աշխատանքների ցուցահանդեսները: 2013 թվականի հունիսին Արամ Խաչատրյանի ստեղծագործությունների ձեռագրերը ընդգրկվել են UNESCO-ի «Աշխարհի հիշողություն» ռեեստրում:

2012-2013 թվականներին շարունակվել են թանգարանային առարկաների վերականգնման և ամրակայման աշխատանքները, որոնց քանակը 2013 թվականին ամրակայվել է 3061 և վերականգնվել 987 թանգարանային առարկա, ինչը 2012 թվականի համեմատ աճել է 1313-ով և 280-ով:

Թանգարանների ֆոնդերում պահվող և չցուցադրվող մշակութային արժեքները հանրությանը ներկայացնելու նպատակով վերջին երկու տարիներին ևս շարունակվել է նախորդ տարիներին սկսված սենսորային կրպակների տեղադրման գործընթացը: 2011-2012 թվականներին հովանավորների օգնությամբ ձեռք է բերվել համապատասխանաբար 21 և 20 սենսորային կրպակ, որոնք տեղադրվել են ոլորտի թանգարաններում: 2013 թվականին տրամադրվել է ևս 17 էլեկտրոնային տեղեկատվական կրպակ, որից 2-ը հատկացվել ԼՂՀ կառավարությանն առընթեր զբոսաշրջության և պատմական միջավայրի պահպանության վարչությանը: Ընդհանուր առմամբ, 2009-2013 թվականներին թանգարաններին հատկացվել է 65 սենսորային կրպակ, ներբեռնվել են 17632 տեղեկույթ թանգարանների գործունեության, ցուցադրությունում և ֆոնդերում առկա թանգարանային առարկաների մասին (տեղեկույթը եռալեզու է՝ հայերեն, անգլերեն, ռուսերեն):

Թանգարանների գործունեության զարգացման կարևոր ցուցանիշներից է *այցելուների թվաքանակը*, որը տարեցտարի ավելանում է: 2013 թվականին ՀՀ մշակույթի նախարարության համակարգի այցելուների թվաքանակը կազմել է 537922, ինչը 65213-ով ավելի է 2012 թվականի ցուցանիշից:

- Երևանի քաղաքապետարանի ենթակայությամբ գործող թանգարանների այցելուների թվաքանակը 2013 թվականին կազմել է 39655, ինչը 2012 թվականի համեմատ աճել է 8673-ով:

- ՀՀ բնապահպանության նախարարության համակարգի Հայաստանի բնության պետական թանգարանի այցելուների թվաքանակը 2013 թվականին՝ 24575, ինչը 259-ով ավել է 2012 թվականի ցուցանիշից:

- ՀՀ պաշտպանության նախարարության համակարգի Սարդարապատի հերոսամարտի հուշահամալիր, Հայոց ազգագրության և ազատագրական պայքարի պատմության ազգային թանգարանի այցելուների թվաքանակը 2013 թվականին կազմել է 25782, ինչը 2012 թվականի համեմատ աճել է 5182-ով:

- ՀՀ քաղաքաշինության նախարարության համակարգի թանգարանների այցելուների թվաքանակը 2013 թվականին կազմել է 12380, ինչը 2012 թվականի համեմատ նվազել է 6420-ով:

- ՀՀ Գեղարքունիքի, Արարատի, Լոռու, Շիրակի, Վայոց ձորի, Սյունիքի մարզերի թանգարանների այցելուների թվաքանակը 2013 թվականին կազմել է 42502, 2012 թվականի 40935-ի համեմատ, ինչը 1567-ով ավելի է:

Թանգարանային միջոցառումների շրջանակներում «Թանգարանային գիշեր» համաեվրոպական ակցիային 2013 թվականին մասնակցել է 89 թանգարան, 169614 այցելու, ինչը 2012 թվականի համեմատ ավելի է 21 թանգարանով և 20780 այցելուով: Միջոցառման շրջանակներում անցկացվել է նաև «Թանգարանը որպես ոչ ֆորմալ կրթության միջավայր» խորագրով գիտաժողովը, որին մասնակցել են երիտասարդ թանգարանագետներ Հայաստանից և ԼՂՀ-ից:

«Եվրոպական ժառանգության օրերին» 2013 թվականին մասնակցել է 74 կազմակերպություն (այդ թվում՝ 26 թանգարան), 15357 այցելու, ինչը 2012 թվականի համեմատ ավելի է համապատասխանաբար 16-ով և 857 այցելուով:

Թանգարանների մասնագետներն ակտիվորեն մասնակցում են տեղական և միջազգային դասընթաց-վերապատրաստումներին: ՀՀ կառավարության կողմից հաստատված «Մշակույթի ոլորտի կադրերի պատրաստման և վերապատրաստման համալիր ծրագրի» շրջանակներում 2011-2012 թվականներին 50 էքսկուրսավարներ, 25 թանգարանային աշխատողներ մասնակցել են համաժողովներին և միջազգային խորհրդակցություններին, սեմինարներին: 2013 թվականին թանգարանային աշխատողների վերապատրաստման ծրագիրն իրականացվել է մի քանի համատեղ պայմանագրերի հիման վրա, որոնց արդյունքում վերապատրաստվել է 57 մարդ:

Թանգարանային ոլորտին 2012-2013 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է համապատասխանաբար՝ 1,709.5 և 1,768.3 մլն դրամ, իսկ 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 2,088.8 մլն դրամ:

Գրադարանների ոլորտում հիմնական գործառույթներն են՝ գրադարանային հավաքածուների պահպանության, ժամանակակից տեղեկատվական տեխնոլոգիաների կիրառման գործընթացի՝ մշակութային ժառանգության թվանշայնացումը, տեղեկատվական շտեմարանների և միացյալ ավտոմատացված համակարգերի շարունակական զարգացումը, համալրման անընդհատության ու օգտագործման մատչելիության ապահովումը, տպագիր նյութերի, ազգային անձեռնմխելի ֆոնդերի վերաբերյալ մատենագիտության, կենսամատենագիտության, վիճակագ-

րական տվյալների, տեղեկատվական ցանկերի կազմումն ու հրապարակումը, հանրությանը մատուցվող ծառայությունների որակի բարձրացումը:

Գրադարանային ոլորտի իրավական դաշտի կարգավորման ուղղությամբ «Գրադարանների և գրադարանային գործի մասին» ՀՀ օրենքի կիրարկումն ապահովելու նպատակով մշակվել և ՀՀ կառավարության կողմից հաստատվել են 8 իրավական ակտեր:

Գրադարանային գործի զարգացումն ապահովելու նպատակով ՀՀ գրադարանների շենքերի հիմնանորոգման համալիր ծրագրի շրջանակներում վերջին տարիներին հիմնանորոգման աշխատանքներ են իրականացվել Հայաստանի ազգային, Խնկո-Ապոր անվան ազգային մանկական և 9 մարզային գրադարաններում, իսկ Շիրակի մարզային գրադարանը տեղափոխվել է նոր վերանորոգված շենք: Ավարտվել է Հայաստանի ազգային գրադարանի Թամանյանական մասնաշենքի դեռևս 2008 թվականին սկսված հիմնանորոգումը, բացվել է 120 տեղով ընդհանուր ընթերցասրահը՝ անվճար ինտերնետ հասանելիությամբ, և միջոցառումների համար նախատեսված մեծ և փոքր դահլիճները:

2012 թվականին «Հայկական տպագրության 500-ամյակի շրջանակներում գրադարանների տեխնիկական վերազինում և արդիականացում» ծրագրի շրջանակներում վերազինվել և արդիականացվել են ՀՀ մշակույթի նախարարության ենթակայությամբ գործող 13 գրադարաններ:

2013 թվականին «Հանրային գրադարանների հավատարմագրման կարգը և վկայականի ձևը սահմանելու մասին» ՀՀ կառավարության որոշումն ընդունելուց հետո հավատարմագրվել է մարզային և համայնքային 25 գրադարան, իսկ «Հանրային գրադարանների նյութատեխնիկական բազայի զարգացում» ծրագրով իրականացվել է ՀՀ մշակույթի նախարարության հավատարմագրման վկայական ստացած 10 համայնքային գրադարանների վերազինումը:

2012-2013 թվականներին Հայաստանի ազգային գրադարանում վերականգնվել է 21320 և 44830 թերթ, փափկեցվել է 389 և 363 միավոր կաշեկազմ գրքի կազմ, բորբոսային շերտից մաքրվել է 125 և 95 միավոր գիրք, ախտահանվել, բուժվել ու վերականգնվել է 6641 միավոր գիրք,

Մշակույթային նշանակության գրքերի (XVI-XIXդդ.) պահպանվածության ապահովման ուղղությամբ՝ 2012-2013 թվականներին իրականացվել է Հայաստանի ազգային գրադարանի հավաքածուում ընդգրկված, համապատասխանաբար, 5 և 6 հնատիպ գրքերի ախտահանումն ու մանրէազերծումը, վերականգնվել է 83 միավոր գրքի կազմ և էջ:

«Հայաստանյան գրադարանների միացյալ ավտոմատացված ցանց» (ALEPH) ծրագրի շրջանակներում մասնակից 12 գրադարանների կողմից համահավաք քարտարանների տվյալների շտեմարանում շարունակվել են մուտքագրվել մատենագիտական գրառումներ: Մուտքագրված միավորների թիվը 2013 թվականին կազմել է 299849 միավոր, ինչը 2012 թվականի համեմատ նվազել է 76674-ով (2012թ.՝ 376523): Ցուցանիշի նվազման պատճառը այն է, որ գրադարանների

մի մասը 2012 թվականին արդեն իսկ մուտքագրել են իրենց հիմնական ֆոնդերը և այժմ մուտքագրում են նոր ստացվող գրականությունը:

ՀՀ մշակույթի նախարարության ենթակայության գրադարաններում ժամանակակից տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ներդրման և մատուցվող ծառայությունների արդյունավետության բարձրացման ուղղությամբ արձանագրվել է զարգացման միտում, մասնավորապես՝ 2013 թվականին շարունակվել է Հայաստանի ազգային գրադարանում 2012 թվականին մեկնարկած «Թվայնացման կենտրոնի և հանրային էլեկտրոնային ընթերցասրահի ստեղծում Ազգային գրադարանում» ծրագիրը: Կենտրոնում 2012 թվականին թվանշանացվել և «Հայ հնատիպ և վաղ շրջանի գիրք» շտեմարանում է տեղադրվել 315, իսկ 2013 թվականին՝ 641 միավոր գիրք, ինչը 326-ով գերազանցում է նախորդ տարվա ցուցանիշը:

ՀՀ ԳԱԱ հիմնարար գրադարանում՝ 2012 թվականին ավարտվել են «Հայ հնատիպ գիրք» կայքէջի աշխատանքները (225 գիրք, 96443 թվայնացված էջ), ինչպես նաև ավարտվել են վաղ շրջանի (1801-1850 թթ.) գրքերի (331 անուն) թվայնացումն ու տեղադրումը համացանցում: «ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոսների կենսամատենագիտություններ» էլեկտրոնային շտեմարանի ձևավորման շրջանակներում մուտքագրվել է 38 կենսամատենագիտություն (2012թ.՝ 22, 2013թ.՝ 16): 2012-2013 թվականներին էլեկտրոնային քարտարանում մուտքագրվել է համապատասխանաբար 38374 և 25167 գրադարանային միավոր (գիրք, պարբերական հրատարակություններ և սեղմագրեր):

ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարության «Նորամուծության և ձեռներեցության ազգային կենտրոնի» կողմից շարունակվել են էլեկտրոնային շտեմարանների մուտքագրման աշխատանքները: Էլեկտրոնային քարտարան մուտքագրված փաստաթղթերի թիվը 2013 թվականին ընթացքում կազմել է 19495 գրառում, ինչը նախորդ տարվա համեմատ ավել է 917-ով:

ՀՀ առողջապահության նախարարության հանրապետական գիտաբժշկական գրադարանի էլեկտրոնային գրացուցակում և «Հայկական բժշկագիտություն» տվյալների շտեմարանում 2012 թվականին մուտքագրվել է 45391 գրառում, 2013 թվականին՝ 32385:

Տեղեկատվության և ծառայությունների մատչելիության ապահովման ուղղությամբ՝ նորացվել են գրադարաններից օգտվողներին տրամադրվող էլեկտրոնային-տեղեկատվական աղբյուրները («EBSKO» և ՌԴ-ի խոշորագույն էլեկտրոնային ռուսալեզու հավաքածուների՝ «Integrum World» տեղեկատվության տվյալների փաթեթները): ՀՀ մշակույթի նախարարության համակարգի գրադարանների *էլեկտրոնային սպասարկումների* ցուցանիշը 2013 թվականին կազմել է 182622:

ՀՀ առողջապահության նախարարության հանրապետական գիտաբժշկական գրադարանի կողմից մատուցած էլեկտրոնային սպասարկումների թիվը 2013 թվականին կազմել է 80266 միավոր, ինչը 2012 թվականի համեմատությամբ աճել է 9316-ով: Էլեկտրոնային փոստի բաժանորդների թվաքանակը կազմել է 1324, ինչը 2012 թվականի համեմատ աճել է 59-ով:

ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարության «Նորամուծության և ձեռներեցության ազգային կենտրոնի» կողմից «Ազգային գիտատեխնիկական տեղեկատվական ցանց» վեր պորտալի միջոցով 2012 թվականին 201 կազմակերպությունների համար կատարվել է 62667 փաստաթղթի էլեկտրոնային առաքում, ինչը 2012 թվականի համեմատ ավելի է 23 կազմակերպումը և 24302 առաքմամբ: Ցուցանիշների աճը պայմանավորված է էլեկտրոնային տեղեկույթի ստացման պահանջարկի մեծացմամբ:

Կարևորելով հանրությանը մատուցվող գրադարանային-տեղեկատվական սպասարկման ծառայություններում ընթերցողական պահանջունքների բավարարմանն ուղղված առաջնահերթ խնդիրը՝ գրադարանային հավաքածուների համալրմանն ուղղված ֆինանսական միջոցները վերջին տարիներին հիմնականում նպատակաուղղվել են ժամանակակից տպագիր գրականության և էլեկտրոնային նյութերի ձեռքբերմանը: *Գրադարանային հավաքածուների համալրման* ցուցանիշներում արձանագրված աճը պայմանավորված է գրադարաններին նվիրաբերված գրականությամբ:

ՀՀ մշակույթի նախարարության համակարգի գրադարանների գրադարանային հավաքածուների թիվը 2013 թվականին կազմել է 8290892 միավոր, ինչը 2012 թվականի (8791529) համեմատ նվազել է 500637-ով, սպասարկված միավորների թիվը 2013 թվականին կազմել է 3578706 միավոր, ինչը 2012 թվականի (3541792) համեմատ աճել է 36914-ով: 2013 թվականին ընթերցողների թիվը կազմել է 113442 միավոր, ինչը 2012 թվականի (110231) համեմատ աճել է 3211-ով:

ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարության «Նորամուծության և ձեռներեցության ազգային կենտրոնի» կողմից 2012 թվականին ձեռք է բերվել 1715 օրինակ գրականություն, որից 1152-ը՝ նվիրատվությամբ, իսկ 563-ը բաժանորդագրությամբ, 2012 թվականին՝ 1360 օրինակ, որից 1308-ը՝ նվիրատվությամբ, իսկ 52-ը բաժանորդագրությամբ, տեղեկույթի սպասարկված միավորների թիվը 2013 թվականին կազմել է 200907, ինչը 2012 թվականի համեմատ աճել է 42318-ով, ընթերցողների թիվը 2013 թվականին կազմել է 5720, ինչը 2012 թվականի համեմատ աճել է 543-ով:

ՀՀ ԳԱԱ հիմնարար գրադարանի կողմից սպասարկված միավորների թիվը 2013 թվականին կազմել է 771260, ինչը 2012 թվականի համեմատ նվազել է 28740-ով, 2013 թվականին ձեռք է բերվել 5521 տպագրական նյութ, որը 2012 թվականի համեմատ նվազել է 1392-ով, որի պատճառը գրքերի գնի աճն է:

ՀՀ ԱՆ հանրապետական գիտաբժշկական գրադարանի կողմից սպասարկված միավորների թիվը 2013 թվականին կազմել է 88348, ինչը 2012 թվականի (88337) համեմատ աճել է 11-ով, ընթերցողների թիվը 2013 թվականին կազմել է 6204, ինչը 2012 թվականի (6130) համեմատ աճել է 74-ով:

2012-2013 թվականներին Հայաստանի ազգային գրապալատում ստացված հրատարակությունների քանակը դինամիկորեն աճել է՝ 2012 թվականին տպագիր նյութերի ազգային անձեռնմխելի ֆոնդերը համալրվել են 21730 միավորով, 2013 թվականին՝ 21832-ով: Ստացված տպագիր նյութերի քանակային տվյալները որոշակի ազդեցություն են թողել մատենագիտական գրանցումների քանակների վրա՝ եթե 2012 թվականին այն կազմել է 31550, ապա 2013 թվականին՝ 33960:

Գրքի միջազգային ստանդարտ համարակալման (ISBN) համակարգում գրանցված կազմակերպությունների քանակը 2012-2013 թվականներին կազմել է համապատասխանաբար 333 և 348: Եթե 2012 թվականին նախնական գրանցման է ենթարկվել և ինդեքսավորվել 2460 անուն գիրք (ներառյալ նոտագրականը)՝ ապա 2013 թվականին այդ թիվը հասել է 2480-ի: Զգալի աճ է գրանցվել պարբերականների միջազգային ստանդարտ համարակալման (ISSN) համակարգում գրանցված պարբերականների թվում: ISSN ազգային կենտրոնի կողմից 2012 թվականին համակարգում գրանցվել և համարանիշեր են ստացել 558 նոր պարբերականներ, 2013 թվականին դրանց թիվը կազմել է 604:

Ազգային մատենագիտության ընթացիկ ցանկերի՝ հայ տպագրության տարեգրքերի (ամենամսյա), ինչպես նաև մատենագիտական այլ ցանկերի (ընթացիկ և հետադարձ) ու ժողովածուների հրատարակման ոլորտում 2012 թվականին կազմվել և հրատարակվել են ընթացիկ մատենագիտության «Հայ տպագրության տարեգիրք»-ի տարվա ընթացքում լույս տեսնող 12 համարները՝ ընդհանուր 244 մամուլ ծավալով, 2013 թվականին լույս է տեսել 12 համար՝ 200-ական օրինակ տպաքանակով:

2012-2013 թվականներին արխիվացվել է 40 օրինակ (2012թ.՝ 10, 2013թ.՝ 30) տպաքանակով էլեկտրոնային հրատարակությամբ (CD) լույս տեսած մոտ 400000 նկարագրություն պարունակող 2001-2011 թվականներին «Հայ տպագրության տարեգիրք»-ի 132 (2012թ.՝ 60, 2013թ.՝ 72) համար պարունակող հավաքածուն:

2007 թվականից Հայաստանի ազգային գրապալատը իրականացնում է համակարգչային հայկական տառատեսակների ստեղծման և պահպանման ծրագիր, որի շրջանակներում՝

- 2012-2013 թվականներին ստեղծվել և պահպանվել են համակարգչային 3-ական տառատեսակներ իրենց կանոնավոր, թավ, թեք տարբերակներով;

- 2012 թվականին անցկացվել է «Գրանշան 2012» միջազգային մրցույթը, իսկ 2013 թվականին Երևանում կազմակերպվել է «Գրանշան 2013» ոչ լատինական տառատեսակների համաժողովը, որի շրջանակներում անցկացվեց «Գրանշան 2013 ոչ լատինական տառատեսակների միջազգային մրցույթը» ու տառարվեստին վերաբերող 3 ցուցահանդեսներ:

2012-2013 թվականներին մարզային և համայնքային գրադարանավարների համար Հայաստանի ազգային գրադարանում անցկացվել են արդեն ավանդական դարձած վերա-

պատրաստման եռօրյա «Վարպետաց դասընթացները», որին յուրաքանչյուր տարի մասնակցել են 87 գրադարանավարներ: Դասընթացների թեմաներն ընդգրկել են գրադարանային գործի գրեթե բոլոր ոլորտները:

Գրադարանային ոլորտին 2012-2014 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է համապատասխանաբար՝ 1,167.8 և 1,246.5 մլն դրամ, իսկ 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 1,513.1 մլն դրամ:

Արխիվային գործի բնագավառում բոլոր ծառայությունների մատուցումն իրականացվում է «Հայաստանի ազգային արխիվ» ՊՈԱԿ-ի կողմից, որի գործունեությունը ուղղված է արխիվային փաստաթղթերի *պահպանության ապահովմանը, համալրմանը, օգտագործմանը և տեղեկատվությունն ապահովելու համակարգի ստեղծմանը*:

2012-2013 թվականներին աճել են ՀՀ ազգային արխիվային հավաքածուի թվայնացման ցուցանիշները, ապահովելով մինչ վերջին տարիները հանրության օգտագործման համար խիստ սահմանափակ համարվող արխիվային փաստաթղթերի մատչելիությունը:

2012-2013 թվականներին համապատասխանաբար, վերականգնվել-վերանորոգվել է 308.9 և 357.2 հազար թերթ փաստաթուղթ, կարվել-կազմապատվել 28.5 և 26.8 հազար գործ, արկղավորվել 42.6 և 39.2 հազար գործ, արխիվը համալրվել է 29.2 և 18.8 հազար գործավարական ու 12.5 և 14.8 հազար անձնակազմի վերաբերյալ գործերով, արխիվ է դիմել 25897 ու 28620 ֆիզիկական և իրավաբանական անձ, արխիվի ընթերցասրահներում աշխատել է 524 և 571 հետազոտող, պատրաստվել է 30 և 30 ռադիոհեռուստատեսային հաղորդում, կազմակերպվել է փաստաթղթերի 17 և 14 ցուցադրություն, տեղեկատու որոնողական համակարգի ստեղծման նպատակով տեղեկությունների էլեկտրոնային շտեմարան է մուտքագրվել 100.6 և 108.1 հազար արխիվային տեղեկություն:

Արխիվային հավաքածուների պահպանության համար պետական բյուջեից 2012-2013 թվականներին հատկացվել է համապատասխանաբար 377.8 և 390.5 մլն դրամ, իսկ 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 459.6 մլն դրամ:

Պատմության և մշակույթի անշարժ ժառանգություն

Հուշարձանների պահպանության բնագավառում իրականացվող գործընթացները նպատակաուղղվում են պատմամշակութային հուշարձանների *հաշվառման, ուսումնասիրման, պահպանության, վերականգնման և օգտագործման* գործում առկա հիմնախնդիրների բացահայտմանն ու դրանց լուծմանը:

Հուշարձանների պահպանության ոլորտի իրավական դաշտի կարգավորման ուղղությամբ. - 2010 թվականի հոկտեմբերի 20-ի ՀՀ մշակույթի նախարարի N 704-Ա հրամանով հաստատված «Հուշարձանների տեղեկատվական շտեմարանի ստեղծման և վարման ընթացակարգի» համաձայն՝ 2012 թվականին ավարտվել է պատմամշակութային հուշարձանների

տեղեկատվական շտեմարանի մուտքագրման գործընթացը, իսկ համալրման աշխատանքները շարունակվում են: Շտեմարանը գործում է www.armmonuments.am էլեկտրոնային հասցեով, որտեղ տեղադրված է պատմամշակութային հուշարձանների վերաբերյալ ամբողջական տեղեկատվություն, ինչն արագ իրազեկման հնարավորություն է ապահովում:

- 2012 թվականի հունվարի 26-ի ՀՀ մշակույթի նախարարի N 19-Ա հրամանով հաստատվել է «Պատմության և մշակույթի անշարժ հուշարձանների ու հատուկ պահպանվող պատմամշակութային տարածքների հետախուզման և պեղման աշխատանքների իրականացման համար թույլտվություն տալու ընթացակարգը»:

Հանրապետության տարածքում ՀՀ կառավարության կողմից հատատված պատմության և մշակույթի անշարժ հուշարձանների պետական ցուցակներում հաշվառված են ավելի քան 24250 հուշարձան՝ խմբավորված շուրջ 7304 պահպանական միավորներում: Դրանցից 1809-ը հնագույն, հին և միջնադարյան բնակատեղիներ, ամրոցներ ու ամրապաշտպանական կառույցներ են, 2339-ը՝ վանական համալիրներ, եկեղեցիներ և մատուռներ: Կան հարյուրավոր դամբարանադաշտեր, պատմական գերեզմանոցներ, տարաբնույթ աշխարհիկ կառույցներ, մեմորիալ և մոնումենտալ արվեստի նմուշներ:

Ներկայումս ՀՀ մարզերի պատմության և մշակույթի անշարժ հուշարձանների պետական ցուցակներում ընդգրկելու համար հաստատման փուլում են գտնվում նախարարության փորձագիտական հանձնաժողովի կողմից նորահայտ հուշարձանի կարգավիճակ ստացած 518 պատմամշակութային օբյեկտների ցուցակները: Քննարկման փուլում է գտնվում 112 օբեկտներին նորահայտ հուշարձանի կարգավիճակ տալու հարցը:

Մշտական ուշադրություն է դարձվում հանրապետության պատմական բնակավայրերի և պատմական միջավայրերի պահպանությանը:

Լիազորված մարմնի համաձայնեցմանն են ներկայացվում բնակավայրերի քաղաքաշինական ծրագրային և տարածական պլանավորման ու պահպանական գոտիների տարածքներում կառուցապատման նախագծային փաստաթղթերը:

2012-2013 թվականներին պեղումներ իրականացվեցին հրատապ ուսումնասիրման կարիք ունեցող, համապատասխանաբար, 5 և 3 հուշարձաններում, ընդ որում 2012 թվականին պեղված հուշարձաններից 5-ում, իսկ 2013 թվականին՝ 3-ում կատարված աշխատանքներն արդեն իրականացվեցին որպես վերականգնման համար պարտադիր նախնական փուլ:

Ելնելով վերականգնման կարիք ունեցող հուշարձանների մեծ քանակից՝ առաջնահերթ վերականգնվող հուշարձանների ճիշտ ընտրության համար 2009 թվականին մեկնարկեց առավել վտանգված հուշարձանների տեխնիկական վիճակի դիտանցման ծրագիրը, որի արդյունքում կազմվեց 26 հուշարձանի ամբողջական փաթեթ, 2010 թվականին՝ 26, 2011 թվականին՝ 13, 2012 թվականին՝ 25, 2013 թվականին՝ 25:

2010 թվականին մեկնարկած «Աջակցություն հայկական պատմամշակութային հուշարձանների վավերագրմանը» ծրագրի շրջանակներում իրականացվել են արտերկրում գտնվող հայկական ծագում ունեցող հուշարձանների հաշվառման, ուսումնասիրման, վավերագրման, վկայագրման աշխատանքները, ինչի արդյունքում՝ հաշվառվել, ուսումնասիրվել, վավերագրվել ու վկայագրվել է 2010 թվականին՝ 450, 2011 թվականին՝ 470, 2012 թվականին՝ 480, 2013 թվականին՝ 470 հուշարձան:

Վերջին տարիներին մեծ ծավալի աշխատանքներ են տարվել և այժմ էլ շարունակվում են հուշարձանների պահպանական գոտիների նախագծերի կազմման ուղղությամբ՝ նոր ձևաչափով կազմվել և թողարկվել են ավելի քան 2855 պահպանական գոտիներ, որոնցից սահմանված կարգով հաստատվել է 2095-ը, իսկ 760-ը գտնվում են տեղական ինքնակառավարման և տարածքային կառավարման մարմինների հետ համաձայնեցման և հաստատման փուլում:

ՀՀ կառավարության որդեգրած քաղաքականության արդյունքում այսօր արդեն 192 միջնադարյան եկեղեցիներ հետ են վերադարձվել Հայաստանյազ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցուն և ներկայումս քննարկումներ են ընթանում ևս 143 պաշտամունքային կառույցներ փոխանցելու վերաբերյալ:

Միջոցներ են ձեռնարկվում հանրապետությունում բնակվող ազգային փոքրամասնությունների պատմամշակութային հուշարձանների վերականգնման և պահպանման ուղղությամբ: Հանրապետությունում ազգային փոքրամասնություններին պատկանող 2013 թվականին ներկայացված նախագծանախահաշվային փաստաթղթերի հիման վրա 13 հոգևոր կառույցներից 3-ին տրվել է համաձայնություն 2014-2015 թվականներին հոգևոր համայնքի միջոցներով վերականգնողական աշխատանքներ իրականացնելու համար:

Պետություն-մասնավոր հատված համագործակցության շրջանակներում՝

✓ մշակվել և քննարկման ու հաստատման է ներկայացվել պետություն-մասնավոր համագործակցության շրջանակներում իրականացվող նախագծային և վերականգնողական աշխատանքների հուշագրի օրինակելի ձևը, կազմվել են 4 հուշարձանների նախագծման և վերականգնման համատեղ կատարվելիք աշխատանքների հուշագրերը;

✓ շարունակվել է Օձունի Սբ Հովհաննես եկեղեցու և կոթողի վերականգնման աշխատանքները («Հովհաննես Օձնեցի» հիմնադրամ);

✓ մեկնարկվել է Տաթև վանական համալիրի վերականգնման և նորոգման աշխատանքները (Հայաստանի ազգային մրցունակության հիմնադրամ, «Տաթևի վերածնունդ» հիմնադրամ և Մ.Ա.Ս.Է.), իրականացվել է Գառնի գյուղի (Ազատ գետի վրա) միջնադարյան կամրջի վերականգնման աշխատանքները (ՀՀ ԱՄԵ-ի դեսպանի հիմնադրամ);

✓ իրականացվել և ընթացքում է.

- Օջականի 1827 թվականի ռուս-պարսկական պատերազմի ժամանակ զոհված ռուս մարտիկների հիշատակին կառուցված հուշարձանի մասնակի վերականգնման, հուշարձանամերձ տարածքի բարեկարգման աշխատանքները (ՀՀ Ռուսաստանի Դաշնության դեսպանատուն),

- Կամարիսի Սբ. Հովնանես եկեղեցու վերականգնման նախագծանախահաշվային փաստաթղթերի մշակման աշխատանքները (ՀՀ Կոտայքի մարզի Կամարիս համայնք),

- Մայրավանքի ամրակայման և վերականգնման գիտանախագծային փաստաթղթերի մշակման աշխատանքները (ՀՀ Կոտայքի մարզի Սոլակ համայնք),

- Մ. Գոշի դամբարանի վերականգնման աշխատանքները (ՀՀ Սահմանադրական իրավունքի հիմնադրամ),

- Կուրիսի եկեղեցու տեղափոխման և վերականգնման աշխատանքները (Քաջարանի պղնձամոլիբդենային գործարան),

- Հայ-Իտալական համագործակցության շրջանակներում 2012 թվականից սկսված ՀՀ Արագածոտնի մարզի Արուճ գյուղի Արուճի տաճարի ուսումնասիրությունը, և ընթացքի մեջ է տաճարի վերականգնման նախագծի կազմումն իտալացի մասնագետների և հայ ուսանողների կողմից: Ծրագրի ավարտին 2014 թ. հայկական կողմին կհանձնվի վերականգնման նախագծի փաթեթը, ինչպես նաև ավարտին կհասցվի Քոբայրավանքի որմնանկարների ամրակայման գործընթացը (ՀՀ Լոռու մարզ),

- Որոտնավանքի (ՀՀ Սյունիքի մարզ. ամերիկահայ բարերար՝ Լուիս Մովսիսյան) և Լմբատավանքի (ՀՀ Շիրակի մարզ. ֆրանսիացի բարերար, մասնագետ՝ Քրիստիան Լամոլե) որմնանկարների ամրակայման, մասնակի վերականգնման աշխատանքները,

- Ախթալայի եկեղեցու (ՀՀ Լոռու մարզ. անհատ բարերարներ՝ ի դեմս Ռ. Համբարձումյանի) ամրակայման, վերականգնման նախագծանախահաշվային փաստաթղթերի մշակման աշխատանքները,

- Վարագավան գյուղի Նոր Վարագավանքի Սբ. Աստվածածին եկեղեցու (ՀՀ Տավուշի մարզ. բարերար Երևանաբնակ՝ Նորայր Խաչատրյան) վերականգնման աշխատանքները:

Ընդհանուր առմամբ պետություն-մասնավոր հատված համագործակցության արդյունքում 2009-2013 թվականներին իրականացվել են թվով 18 որմնանկարների ամրակայման, նորոգման և վերականգնման աշխատանքներ:

2004-2013 թվականներին նախագծվել, վերականգնվել և ավարտին են հասցվել թվով 18 հուշարձաններ: Ընդհանուր առմամբ այդ տարիներին վերականգնման աշխատանքներ են իրականացվել շուրջ 60 հուշարձաններում:

Շարունակվում է ընդլայնվել վերականգնվող հուշարձանների աշխարհագրությունը, վերականգնողական աշխատանքներում գերիշխող է դարձել մարզային համաչափության սկզբունքը և ավելացել աշխարհիկ կառույցների ընդգրկվածությունը:

Հայկական հուշարձանների համահավաք տեղեկատվական շտեմարանի հիմնական աշխատանքներն ավարտված են, մուտքագրվել է 24250 գիտական քարտերի տվյալներ: Շտեմարանը գործում է և պարբերաբար թարմացվում է նոր տեղեկատվությամբ:

Հուշարձանների պահպանության ոլորտին 2012-2013 թվականներին հատկացվել է համապատասխանաբար՝ 353.8 և 353.4 մլն դրամ, այդ թվում՝ հուշարձանների վերականգնման համար՝ 213.5 և 212.0 մլն դրամ, իսկ 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 399.4 մլն դրամ, այդ թվում՝ հուշարձանների վերականգնման համար՝ 250.0 մլն դրամ:

Ոչ նյութական մշակութային ժառանգություն

Ոչ նյութական (հոգևոր) մշակութային ժառանգության պահպանությունը ազգային դիմագծի, ինքնության հիմնական բաղկացուցիչ, պետական մշակութային քաղաքականության հիմնական ուղղություններից է: Վերջին տարիներին ոլորտի վերազարթնքին միտված իրականացված միջոցառումները՝ մեծ արձագանք ունեցան հասարակության մեջ՝ ձևավորելով ազգային ոչ նյութական մշակութային ժառանգության նկատմամբ հարգանքի ու արժևորման մթնոլորտ:

Ոլորտի համար նախատեսված հատկացումներն ուղղվում են *պահպանության* (դիտանցումների կազմակերպում, ուսումնասիրում, նույնականացում, փաստաթղթավորում, գիտական անտիպ նյութերի տպագրում), *պաշտպանության* (ֆորմալ և ոչ ֆորմալ կրթական ծրագրերի իրականացում, կրողներից սերունդներին փոխանցման համար նպաստավոր պայմանների ստեղծում), *հանրահռչակման* (գիտաճանաչողական ֆիլմերի, հեռուստառադիոհաղորդումների պատրաստում և հեռարձակում, կայքերի ստեղծում, փառատոների, համերգների կազմակերպում) խնդիրների լուծմանը:

Ոչ նյութական մշակութային ժառանգության ոլորտի ծառայությունների մատուցման շրջանակը պայմանավորված է ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի «Ոչ նյութական մշակութային ժառանգության պաշտպանության մասին կոնվենցիայով» ՀՀ կողմից ընդունված պարտավորությունների կատարմամբ, «Ոչ նյութական մշակութային ժառանգության մասին» ՀՀ օրենքով:

Ոչ նյութական մշակութային ժառանգության ոլորտի իրավական դաշտի կարգավորման ուղղությամբ.

- «Հայաստանի Հանրապետության մշակութային փարածքների ճանաչման չափորոշիչները և մշակութային փարածքների ցանկը» (ՀՀ կառավարության N 241-Ն որոշում, 01.03.2012թ.), որում ընդգրկված են 2 բնակավայրեր՝ Գյումրին (ավանդական արհեստագործության կենտրոն) և Արենին (ավանդական գինեգործության կենտրոն),

- «Ոչ նյութական մշակութային ժառանգության պաշտպանության մասին կոնվենցիայի կիրարկման և մարդկության ոչ նյութական մշակութային ժառանգության ներկայացուցչական ցանկում ներառված փարերի կարգավիճակի վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետության

պարբերական զեկույցը» (N 50 արձանագրային որոշում, 13.12.2012թ.), որը բխում էր ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի ոչ նյութական մշակութային ժառանգության պաշտպանության մասին կոնվենցիայի 29-րդ հոդվածի պահանջներից:

Ոչ նյութական մշակութային ժառանգության պահպանության, կենսունակության պաշտպանության նպատակով.

2012 թվականին իրականացվել են.

- «Ավանդական մշակույթի պահպանվածության աստիճանը գրանցելու, նույնականացնելու, արժեքները փաստաթղթավորելու նպատակով դիտանցումների» ծրագիրը, որի արդյունքում ուսումնասիրվեց ՀՀ Շիրակի մարզի արհեստագործության վիճակը, գրանցվեցին առկա արհեստները, ստեղծվեց արհեստների տեղաբաշխման քարտեզ;

- «ՀՀ Արարատի և Արագածոտնի մարզերում ազգային երգերի և պարերի հավաքման, մշակման» ծրագիրը, որի արդյունքում գրանցվեցին, ձայնագրվեցին և նկարահանվեցին շուրջ 30 ազգային երգեր, պարեր, կազմակերպվեց դրանց ուսուցումը «Ակունք» ազգագրական համույթի անդամներին և աշակերտներին;

- «Դարբնագործության դասընթացների կազմակերպման» ծրագիրը, որի արդյունքում 8 երիտասարդներ 2 վարպետ-դարբինների մոտ ստացան դարբնության տեխնիկական հմտություններ և տեխնոլոգիական գիտելիքներ:

- «Կորսված ավանդույթի վերականգնում» ծրագիրը, որի արդյունքում Գավառ և Գյումրի քաղաքներում 20 երիտասարդներ ձեռք բերեցին ավանդական թաղիքագործության հմտություններ;

- «Ձեռագիր մատյաններում նկարագրված ժողովրդական լարային և հարվածային նվագարանների վերստեղծում» ծրագիրը, որի շրջանակներում նվագարանագետ և երաժշտագետ խորհրդատուների աջակցությամբ 2 նվագարանագործ վարպետներ վերականգնեցին լարային-կամիթային ընտանիքի երկու նվագարան՝ տավիղ և քնար, աղմկային հարկանային նվագարանների մատների զիլերը, չխկչխկաններ, ծնծղավոր դափ: Նախատեսվում է այդ նվագարանները կիրառության մեջ դնել ավանդական նվագարանների համույթների կողմից և կազմակերպել ցուցահանդես-համերգ;

- «Ոչ նյութական մշակութային արժեքների վերականգնում և տարածում» ծրագիրը, որի արդյունքում ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի Մարտունի քաղաքի հանրակրթական, միջին մասնագիտական և բուհական հաստատությունների համապատասխան առարկաների դասավանդողներն ստացան ոչ նյութական մշակութային ժառանգության ուսուցման մեթոդիկայի վերաբերյալ գիտելիքներ: Ծրագրին մասնակցեցին ոլորտի անվանի գիտնականներ, իսկ դասընթացներին՝ շուրջ 100 մարդ:

- «Լինենք հոգատար. Հայաստան-Վարդավառ 2012» ծրագիրը, որն իրականացվեց Երևանում: Կազմակերպվեց Վարդավառի զանգվածային տոնակատարություն և վարդավառյան թեմայով տարբեր միջոցառումներ:

2013 թվականին իրականացվել են.

- «Ժողովրդական նվագարանների վերականգնման և պատրաստման գիտապրակտիկ լաբորատորիայի ստեղծում» ծրագիրը, որի շրջանակներում գիտապրակտիկ լաբորատորիայում կազմակերպվել են սանթուրի և քամանչայի պատրաստման և կիրառման վարպետության դասընթացներ՝ արդյունքում «Տաղարան» համույթը համալրվել է սանթուր և քամանչա նվագարանով,

- «Խաչքարագործության դպրոց-արհեստանոցի ստեղծում» ծրագիրը, որի շրջանակներում Գյումրի քաղաքում խաչքարագործ վարպետների և խաչքարագետների ներգրավմամբ իրականացվել է խաչքարագործության ուսուցման ծրագիր, որին մասնակցել են 10 երիտասարդ,

- «Կարպետագործության, հելլոնագործության և շյուղագործության դասընթացներ» ծրագիրը, որի շրջանակներում «Ստեփանավանի մշակույթի և ժամանցի կենտրոն» ՊՈԱԿ-ում պատանիների համար կազմակերպվել են դասընթացներ, իսկ ավարտին կայացել է աշակերտների աշխատանքների ցուցահանդես,

- «ՀՀ Արագածոտնի մարզի Ներքին Սասնաշեն համայնքում ավանդական արհեստների՝ կարպետագործության և բրուտագործության ուսուցում» ծրագիրը, որի շրջանակներում համայնքի միջնակարգ դպրոցում ստեղծվել են կարպետագործության և բրուտագործության ուսուցման մեկական խմբակ՝ յուրաքանչյուրում 10 հոգի: Ծրագրի ավարտից հետո կազմակերպվել է նաև ցուցահանդես,

- Հայկական արհեստների ցուցադրություն Միլանի La' Artigiano in Fiera միջազգային հեղինակավոր ցուցահանդեսին, որի արդյունքում ավելի քան 100 երկրից ժամանած լավագույն ժողովրդական վարպետների աշխատանքների կողքին ներկայացվել են նաև ձեռարվեստի հայ վարպետների ստեղծագործությունները,

- «Հայկական ազգային տարազ» ալբոմի շնորհանդեսի և ստեղծագործությունների ցուցահանդեսի կազմակերպում» ծրագիրը, որն իրականացվել է Երևան քաղաքի պատմության թանգարանում,

- Սայաթ-Նովայի 300-ամյակի միջոցառումների շրջանակներում կազմակերպվել է «Ալմաստ» աշուղական համույթի համերգային ծրագիրը,

- Պետական պատվերով նկարահանվել է «Թառ» գեղարվեստա-փաստագրական ֆիլմը:

Ոչ նյութական մշակութային ժառանգության *հանրահռչակման* նպատակով կազմակերպվել են փառատոներ, որոնք ձեռք են բերել ավանդական բնույթ, մասնավորապես՝

2012-2013 թվականներին իրականացվել են.

- «Ուղուլի» տոլմայի փառատոնը,

- «Երկնքից երեք խնձոր ընկավ...» հեքիաթասացության և բարբառի մրցույթ-փառատոնը, որն արդեն ավանդական է և ունի հանրապետական ձևաչափ՝ ընդգրկում է նաև հանրապետության ազգային փոքրամասնություններին և սփյուռքահայ համայնքների ներկայացուցիչներին,
- «Էպոսյան օրեր» խորագրի ներքո «Սասնա ծռեր» կամ «Սասունցի Դավիթ» էպոսին նվիրված փառատոնը, որը մեծ արձագանք գտավ ՀՀ մարզերում՝ վկայելով, որ էպոսի թեման ունի հասարակական ընդգծված պահանջարկ,
- «Հայաստանը խաղաղության խաչմերուկում» խորագրով ֆոլկլորային փառատոնը, որի շրջանակներում իրականացվել են ավանդական ծեսերի, ավանդույթների, մշակույթի պահպանմանը միտված մի շարք միջոցառումներ:

Ոչ նյութական մշակութային ժառանգության միջազգային հանրահռչակման ուղղությամբ իրականացվել են հետևյալ միջոցառումները.

2012 թվականին ապահովվել է մասնակցությունը՝

- Իրանի Թեհրան քաղաքում կազմակերպված ձեռարվեստի միջազգային ցուցահանդեսներում, որտեղ հայ ժողովրդական վարպետները ներկայացրել են հայկական ձեռարվեստը, ավանդական գորգը, կարպետն ու գոբելենը,
- Լեհաստանի Զակոպանե քաղաքում կայացած «Լեռնային շրջանների ֆոլկլորի միջազգային 44-րդ միջազգային փառատոնին, որտեղ «Սասուն» ազգագրական համույթը արժանացել է 8 մրցանակների, այդ թվում՝ «Լավագույն երգչախումբ և ժողովրդական գործիքների կատարում» անվանակարգում՝ առաջին մրցանակ և «Հանդիսատեսի հատուկ մրցանակ»:

2013 թվականին ապահովվել է մասնակցությունը՝

- Մոսկվայում, Փարիզում, Լիսաբոնում և Սոֆիայում կայացած ոչ նյութական մշակութային ժառանգության պահպանության խնդիրներին նվիրված 4 միջազգային կոնֆերանսներին,
- «Նույնականացումն ու գույքագրումը, որպես ոչ նյութական մշակութային ժառանգության պահպանման արդյունավետ գործոն» տարածաշրջանային գիտագործնական սեմինարին,
- Բուլղարիայում ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի ոչ նյութական մշակութային ժառանգության տարածաշրջանային կենտրոնի փորձագետների 7-րդ սեմինարին,

2013 թվականին կազմակերպվել է՝

- «Call out Art-Գոբելեններ Սաքսոնիա-անհալթց» ցուցահանդեսը,
- «Էրգրի համի հիշողություն» հայկական ուտեստի փառատոն ՀՀ Արագածոտնի մարզում:

Հայկական գորգարվեստի հանրահռչակման համալիր ծրագրի շրջանակներում.

- Բացվել են 5 մշտական և ժամանակավոր ցուցադրություններ ու ցուցահանդեսներ, այդ թվում՝
- «Հայկական գորգարվեստ. հայկական գորգարվեստի դասական նմուշներ, XVII–XX դդ» (Հայաստանի պատմության թանգարան),

- «Հայկական կարպետ» (Հայաստանի պատմության թանգարան),
- «Հայկական գորգագործության ավանդույթները» (Երևանի պատմության թանգարան),
- «Գորգը՝ ինքնության վկայագիր» (Հովհ.Շարամբեյանի անվան Ժողովրդական ստեղծագործության կենտրոն),
- Ֆրանսահայ գորգագետներ «Մուշեղ և Միքայել Մարտիրոսյան-Չալոյանների գորգերի հավաքածուն» (Հայաստանի ազգային պատկերասրահ),

Ստեղծվել են 2 վիրտուալ ցուցադրություններ, այդ թվում՝

- «Հայկական գորգարվեստ» (Հայաստանի պատմության թանգարան),
- «Գորգի վիրտուալ թանգարան» (<http://carpets.iworldarmenia.com/>),

Հիմնվել է Գորգի թանգարան՝ մասնավոր հավաքածուի հիման վրա (Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետություն, քաղաք Շուշի),

Կազմակերպվել է «Հայկական հանգույց. գորգարվեստի ավանդույթները» միջազգային գիտաժողովը,

Տպագրվել են 4 գրքեր, այդ թվում՝

- Ֆոլկմար Գանցհորնի «Քրիստոնեա-արևելյան գորգ» հիմնարար աշխատության հայերեն թարգմանությունը,
- «Հայկական գորգարվեստ՝ XVII մինչև XIX դ.» երկլեզու պատկերազարդ կատալոգը,
- «Հայկական գորգարվեստ. XVII-XX դդ.» երկլեզու պատկերազարդ կատալոգը,
- «Մուշեղ և Միքայել Մարտիրոսյան-Չալոյանների գորգերի հավաքածուն» ցուցադրության կատալոգը:

Դիլիջան քաղաքում տեղի է ունեցել «Մշակութային վերածնունդ» խորագրով գորգագործության և դեկորատիվ-կիրառական արվեստի փառատոնը,

2012 թվականի ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի Միջկառավարական կոմիտեի 7-րդ նստաշրջանի որոշմամբ «Սասնա ծռեր կամ Սասունցի Դավիթ էպոսի կատարողական դրսևորումները» հայտը ներառվեց ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի մարդկության ոչ նյութական մշակութային ժառանգության ներկայացուցչական ցանկում,

2013 թվականին ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի մարդկության ոչ նյութական մշակութային ժառանգության ներկայացուցչական ցանկում ընդգրկելու համար ներկայացվել է «Լավաշ. հայկական ավանդական հացի պատրաստումը, խորհուրդն ու դրսևորման ձևերը» հայտը,

Ոչ նյութական մշակութային ժառանգության ոլորտին 2012-2013 թվականներին հատկացվել է համապատասխանաբար՝ 38.2 և 43.1 մլն. դրամ, իսկ 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 39.9 մլն դրամ:

- **Ազգային հենքի վրա ժամանակակից արվեստի (թատերարվեստ, երաժշտարվեստ, պարարվեստ, կինոարվեստ, կերպարվեստ) զարգացում, մշակութային արտադրանքի տարածում, ստեղծագործող երիտասարդության ներուժի բացահայտում և ստեղծագործական գործընթացների խթանում**

Ժամանակակից արվեստի ոլորտում պետական հատկացումներն ուղղվում են մշակութային արտադրանքի ձեռքբերմանը, մրցակցային դաշտի ձևավորմանը, ինչպես նաև միջազգային ասպարեզում ներկայացմանը, միջմարզային համագործակցության զարգացմանը, մշակութային ազգային նկարագրով անհատների և երևույթների արժեքավորմանը և հանրայնացմանը:

Ժամանակակից արվեստի զարգացման գործում ներկա փուլում առաջնահերթ է երիտասարդ ստեղծագործական ներուժի և սիյուռքահայ արվեստագետների ներգրավումը Հայաստանի մշակութային դաշտ: Կարևոր ձեռքբերումներից է դեբյուտային ծրագրերի իրականացումը, որի շարունակականությունը հնարավորություն է տալիս ոլորտը համալրել նոր ստեղծագործական ուժերով, ինչպես նաև ապահովել ոլորտի սահուն սերնդափոխության իրականացումը:

2012-2013 թվականներին արվեստի տարբեր բնագավառներում իրականացվել են դեբյուտային և երիտասարդական ծրագրեր, այդ թվում.

թատերարվեստի գծով՝

2012 թվականին աջակցություն է ցուցաբերվել 2 դեբյուտային և 1 նորարարական ծրագրերին («Օպերայի ուրվականը», «Բուռլեսկ», «Շարժման երաժշտություն»), 2 երիտասարդ ռեժիսորներ փորձաշրջան են անցել արտերկրում:

2013 թվականին աջակցություն է ցուցաբերվել 14 դեբյուտային («Արտ-Ֆեստ» երիտասարդական բաց փառատոնի շրջանակներում), 3 երիտասարդական («Pro-Շամիրամ», «Տաթևականչ», «Բալագանչիկ») և 3 նորարարական ծրագրերին («Տիկին Դյուվալի վրեժը», «Դուետ» միջազգային թատերական փառատոն, «Արտ-Ֆեստ» երիտասարդական հանրապետական բաց փառատոն), 1 երիտասարդ դերասան փորձաշրջան է անցել արտերկրում:

երաժշտարվեստի գծով՝ ապահովվել է երիտասարդ երաժիշտների մասնակցությունը միջազգային նախագծերին՝ 22 ստեղծագործող, 5 երաժշտախումբ, 28 նախագիծ: Իրականացվել են 4 երաժշտական մրցույթ-փառատոն (1 միջազգային, 3 հանրապետական), որոնց մասնակցել են 239 երաժիշտ կատարողներ («Զվարթնոց» խորագրով հայ երգի մրցույթ-փառատոնին՝ 153, կամերային անսամբլների կատարողական արվեստի հանրապետական մրցույթին՝ 30, Թալալյանների անվան փառատոնին՝ 30, Արամ Խաչատրյանի անվան միջազգային մրցույթին՝ 26 երաժիշտ-կատարողներ): Կոմպոզիտորական արվեստի փառատոնի շրջանակներում հնչեցին 3 երիտասարդ կոմպոզիտորների կամերային ստեղծագործություններ՝ հանրապետության առաջատար երաժշտախմբերի և անհատ կատարողների կատարմամբ: Տարբեր փառատոների շրջանակներում Հայաստան ժամանած անվանի երաժիշտ-կատարողների և դիրիժորների կողմից

երիտասարդ ստեղծագործողների համար անցկացվեցին շուրջ 2 տասնյակ վարպետության դասընթացներ:

Կինոարվեստի գծով՝ 2012-2013 թվականներին աջակցություն է ցուցաբերվել, համապատասխանաբար, 11 դեբյուտային ու 1 ուսանողական և 12 դեբյուտային ու 4 ուսանողական ֆիլմերին, 5 և 12 երիտասարդ կինոգործիչ մասնակցել են փառատոների և կինոարվեստանոցներին 6 և 8 երկրում:

թատրոն ոլորտում ստեղծագործական պատվերների միջոցով ապահովվել է *հայ և համաշխարհային դասական ու ժամանակակից դրամատուրգների պիեսների բեմադրությունների*, ինչպես նաև երիտասարդ ռեժիսորների մասնագիտական կայացման, ստեղծագործական նոր ծրագրերի իրականացման գործընթացը:

Վերջին երկու տարիներին նոր ներկայացումների թիվը, համապատասխանաբար, կազմել է 47 և 42, որոնցից առանձնանում են Ս.Դովլաթովի «Աբանամատ» դրաման, Վ.Շեքսպիրի «Ջոն արքա» ողբերգությունը, Ա.Շիրվանզադեի «Մորգանի խնամին» կատակերգություն-օպերետը, Տ.Չուխաջյանի «Կարինե» օպերետը, Լ.Շանթի «Շղթալվաճը», Ժան Պիեռ Աբուի «Տիկին Դյուվալի վրեժը»:

Նախորդ տարիների համեմատ վերջին տարիներին բարձրացել է Ա.Սպենդիարյանի անվան օպերայի և բալետի ազգային ակադեմիական թատրոնի ստեղծագործական գործունեության արդյունավետությունը: Իրենց որակով առանձնացան «Սպարտակ» և «Ռոմեո և Ջուլիետ» բալետները, «Աիդա», «Սայաթ-Նովա», «Կարմեն» օպերաները, «Մատյան ողբերգության» բալետ-օպերան, «Գարուն», «Բոլերո», «Ձոն հավերժության», «Հերոսապատում», «Կարմինա Բուրանա» կանտատները, Վ.Բելինսկիի «Նորմա» օպերայի համերգային կատարումը, «Համերգ ճեմասրահում» ծրագրի շրջանակներում 11 համերգային կատարումները, բալետային մանրապատում-ներկայացումները, համերգային, բալետային կատարումները:

Ա.Սպենդիարյանի անվան օպերայի և բալետի ազգային ակադեմիական թատրոնում 2013 թվականին խաղացած ներկայացումների քանակը և հանդիսատեսի թվաքանակը, համապատասխանաբար, կազմել է 57 և 19687, ինչը 2012 թվականի համեմատ ավել է 22-ով և 9708-ով: Ցուցանիշների աճի դինամիկայի վրա իր դրական ազդեցությունն է ունեցել 2012 թվականին թատրոնի բեմի տեխնիկական վերազինումը՝ իրականացված ավստրիական «Վագներ Բիրո Ստեյն Սիստեմ» ընկերության կողմից:

Գ.Սունդուկյանի անվան ազգային ակադեմիական թատրոնում 2013 թվականին խաղացած ներկայացումների քանակը և հանդիսատեսի թվաքանակը կազմել է 81 և 31959, ինչը 2012 թվականի համեմատ ավել է 11-ով և 3071-ով:

ՀՀ մշակույթի նախարարության ենթակայությամբ գործող 14 թատրոններում 2013 թվականին հանդիսատեսի թվաքանակը կազմել է 310482, ինչը 2012 թվականի համեմատ ավել է

2329-ով, իսկ խաղացած ներկայացումների քանակը՝ 1906-ով, պահպանվելով նախորդ տարվա ցուցանիշը:

Երևանի քաղաքապետարանի ենթակայությամբ գործող թատրոններում հանդիսատեսի թվաքանակը 2013 թվականին կազմել է 82693 մարդ, ինչը նախորդ տարվա համեմատ աճել է 3560-ով, ներկայացումների քանակը կազմել է 460, ինչը նախորդ տարվա համեմատ աճել է 37-ով, 2012-2013 թվականներին բեմադրվել է համապատասխանաբար 9 և 10 նոր ներկայացում:

«Սյունիքի մարզի Կապանի Ալ.Շիրվանզադեի անվան դրամատիկական թատրոնի հանդիսատեսի թվաքանակը 2013 թվականին կազմել է 6600, ինչը նախորդ տարվա համեմատ աճել է 2424-ով, ներկայացումների քանակը կազմել է 38, ինչը նախորդ տարվա համեմատ նվազել է 2-ով: 2012-2013 թվականներին բեմադրվել է 2-ական նոր ներկայացում:

«Գեղարքունիքի մարզի Գավառի Լ.Քալանթարի անվան դրամատիկական թատրոնի հանդիսատեսի թվաքանակը 2013 թվականին կազմել է 2473 մարդ, ինչը նախորդ տարվա համեմատ նվազել է 607-ով (2012թ՝ 3080), ներկայացումների քանակը կազմել է 29 (2012թ.՝ 28), ցուցանիշի նվազումը պայմանավորված է թատրոնի հիմնանորոգմամբ: 2012-2013 թվականներին բեմադրվել է 2-ական նոր ներկայացում:

2012-2013 թվականներին նշվել են թատերական մի խումբ գործիչների ու թատրոնների հոբբեյաններ (2012թ.՝ Ալ.Գրիգորյան 75, Ռ.Մխիթարյան 80, Ռ.Քոթանջյան 70, Ն.Շահնազարյան 60, 2013թ.՝ Գ.Սունդուկյանի անվան ազգային ակադեմիական թատրոն 90, ԽՍՀՄ և ՀԽՍՀ ժող. արտիստ Վ.Վարդերեսյան 85, ՀՀ ժող. արտիստ Հ.Ազիզյան 75, Դ.Մարտիրոսյան 70, Ս.Պետրոսյան 65, Ա. Սանթրոսյան 60, Հ. Բաբուխանյան 45 ամյակներ):

Վերջին երկու տարիներին շարունակվել է նախորդ տարիներից սկսված և արդեն ավանդական դարձած փառատոների ընդլայնումը: Իրականացվել են 5 հանրապետական («Թատրոն-Մ» թատերական 6-րդ, «Արտ-Ֆեստ» երիտասարդական 1-ին բաց, «Նռան հատիկ» մանկապատանեկան 13-րդ, Երիտասարդ ռեժիսուրայի 8-րդ թատերական փառատոները և «Ներկայի վերականգնումը» դրամատուրգիական հանրապետական ընթերցումները), ինչպես նաև 5 միջազգային («Արմմոնո» 11-րդ, «Հայֆեստ» 11-րդ, «Թումանյանական հեքիաթի օր» 8-րդ, Վ.Փափազյանի անվան շեքսպիրյան, «Դուետ» միջազգային) փառատոներ և ծրագրեր:

2013 թվականին անցկացված *փառատոներից* հատկապես պետք է առանձնացնել՝
- «Դուետ» միջազգային փառատոնը, որը նորարարական էր իր ժանրային ուղղվածությամբ և առաջին անգամ էր անցկացվում «Գյումրին՝ 2013 թվականին Համագործակցության մշակութային մայրաքաղաք» ծրագրի շրջանակներում: Հայաստանյան և հրավիրյալ թատրոնները ներկայացել են բեմադրություններ 2 գործող անձով՝ հավատարիմ մնալով փառատոնի անվանը: Փառատոնին մասնակցեցին 4 երկրներից (ՌԴ, Ֆրանսիա, Վրաստան, Ուկրաինա) ժամանած և Հայաստանի 15 պետական թատրոններ ու անկախ պրոֆեսիոնալ թատերախմբեր, որոնք փառատոնի

օրերին խաղացին 19-ը ներկայացում: Փառատոնային ներկայացումները դիտել է ավելի քան 8000 հանդիսատես Գյումրիից, Շիրակի մարզի այլ համայնքներից, Հայաստանի տարբեր շրջաններից, ԼՂՀ-ից և արտերկրից.

- «Արտֆեստ» ուսանողական-երիտասարդական առաջին բաց փառատոնը, որը ժանրային բազմազանությամբ և նորարարական բնույթով լավագույնս կարող է նպաստել արվեստի տարբեր ճյուղերի (*թատերարվեստ, կինոարվեստ, կերպարվեստ (գեղանկարչություն, քանդակագործություն, գրաֆիկա, լուսանկարչություն)*) երիտասարդ ստեղծագործողների կայացմանը «Մեկ տանիքի ներքո» խորագրով: Ընդհանուր առմամբ փառատոնում ընդգրկվել է արվեստի տարբեր ճյուղերի 130 ծրագիր, ցուցադրվել է 20 թատերական ներկայացում, 16 ֆիլմ, 100 կերպարվեստի ստեղծագործություն:

Միջազգային ասպարեզում հայ թատերարվեստի ձեռքբերումների հանրահռչակման, միջազգային կապերի ամրապնդման ու զարգացման նպատակով 2012 թվականին թվով 14 թատերախմբեր և 122 թատերական գործիչներ ու դերասաններ մասնակցել են միջազգային 20 փառատոների, գիտաժողովների ու թատերական այլ ծրագրերի՝ 14 երկրներում, իսկ 2013 թվականին 10 թատերախումբ և 156 թատերական գործիչներ ու դերասաններ մասնակցել են 15 միջազգային փառատոների, գիտաժողովների ու թատերական այլ ծրագրերի՝ շուրջ 14 երկրներում: Առավել կարևորվում է 2012 թվականին Լոնդոնում կայացած Շեքսպիրյան համաշխարհային օլիմպիադային Գ.Սունդուկյանի անվան ազգային ակադեմիական թատրոնի մասնակցությունը Վ.Շեքսպիրի «Ջոն արքա» ներկայացմամբ՝ «Գլոբուս» թատրոնում, ինչպես նաև Կամերային պետական թատրոնի 2-րդ մասնակցությունը ԱՄՆ-ում անցկացվող «Աշխարհի թատրոնները» միջազգային թատերական փառատոնին և 2013 թվականին Կարդիֆում (Անգլիա) կայացած «World Stage Dezing 2013» միջազգային փառատոնին Հ.Թումանյանի անվան տիկնիկային պետական թատրոնի մասնակցությունը «Դզին» ներկայացմամբ:

Թատերարվեստի ոլորտին պետական բյուջեից 2012-2013 թվականներին հատկացվել է համապատասխանաբար՝ 2,364.9 և 2,484.2 մլն դրամ, իսկ 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 3139.0 մլն դրամ:

Երաժշտարվեստի ոլորտում ժանրային բոլոր ուղղությունների (սիմֆոնիկ, կամերային, ժողովրդական, երգչախմբային արվեստ) զարգացման, ստեղծագործական խմբերի բնականոն գործունեության ապահովման նպատակով վերջին տարիներին ստեղծվել են նպաստավոր պայմաններ, ինչի շնորհիվ արձանագրել է շոշափելի հաջողություններ:

2013 թվականին ՀՀ մշակույթի նախարարության ենթակայությամբ գործող համերգային կազմակերպություններում իրականացվել է 441 համերգ՝ 124604 հանդիսատեսով, ինչը նախորդ տարվա համեմատ պակաս է 6 համերգով և 2610 հանդիսատեսով: Նախորդ տարվա համեմատ ոչ ֆինանսական ցուցանիշների նվազեցումը պայմանավորված է համերգային կազմակերպու-

թյունների նյութատեխնիկական ոչ բավարար պայմաններով (ստացիոնար բեմի և փորձասենյակների բացակայություն):

ՀՀ Շիրակի մարզում գործող համերգային կազմակերպություններում 2013 թվականին իրականացվել է 36 համերգ 21848 հանդիսատեսով, 2012 թվականի համեմատությամբ 2-ով ավելացել է համերգների քանակը, իսկ հանդիսատեսի թիվը աճել է 3444-ով (2012թ.՝ 34 համերգ, 18404 հանդիսատես):

Վերջին տարիներին, արդեն ավանդույթ դարձած, շատ հրավիրյալ հեղինակավոր երաժիշտներ, վարպետության դասընթացների միջոցով, իրենց միջազգային փորձը փոխանցեցին հայ երաժիշտներին:

Երգչախմբային արվեստի զարգացմանն ուղղված ֆինանսական հատկացումները նպաստեցին ոլորտի զգալի զարգացմանը: 2012 թվականին առաջին անգամ «Երգող Հայաստան» մանկապատանեկան երգչախմբերի հանրապետական մրցույթի շրջանակներում ՀՀ մարզերում և ԼՂՀ-ում հանրապետության ճանաչված և արհեստավարժ խմբավարների կողմից անցկացվեցին մարզային խմբավարների մեկշաբաթյա վարպետության դասընթացներ, որին մասնակցեց 210 խմբավար և 97 երգչախումբ, ինչը ունեցավ անմիջական արդյունք և 2013 թվականին երգչախմբերը հաղթահարեցին մրցույթի բարդ պարտադիր ծրագիրը և նախորդ մրցույթի համեմատ մասնակից երգչախմբերի թիվն ավելացավ 8-ով:

Համերգային կազմակերպությունների երկացանկերի համալրման և թարմացման, ինչպես նաև *հայ կոմպոզիտորական դպրոցի ավանդույթների շարունակականության ապահովման* նպատակով 2012-2013 թվականներին, համապատասխանաբար, գնվել և կատարվել է 25 և 5 հայ ժամանակակից կոմպոզիտորի 34 և 15 ստեղծագործություններ, տարբեր ստեղծագործական կազմերի համար կատարվել է 17 և 35 մշակումներ և գործիքավորումներ (ցուցանիշի նվազումը պայմանավորված է 2013 թվականին մեծակտավ ստեղծագործությունների՝ մյուզիքլի, սիմֆոնիայի ձեռքբերմամբ):

«Երաժշտարվեստի աջակցում և խթանում՝ ստեղծագործական պատվերների միջոցով» ծրագրի շրջանակներում 2012 թվականին իրականացվել են 16 համերգային նախագիծ և շուրջ 3 տասնյակ նոր համերգային ծրագրեր, իսկ 2013 թվականին՝ 27 համերգային նախագիծ և շուրջ 3 տասնյակից ավելի նոր համերգային ծրագրեր, այդ թվում՝ Ա.Բաբանի «Արծվաբերդ» օպերայի, Ա.Տիգրանյանի «Անուշ» երաժշտական ներկայացման նոր ընթերցմամբ և Սայաթ-Նովայի 300-ամյակին նվիրված «Սիրո կամուրջ» մյուզիքլի բեմադրությամբ, Ք.Կարա-Մուրզայի «Պատարագ» և աշխարհիկ խմբերգերի, Կ.Սենսանսի «Սուրբ ծննդյան օրատորիա» ստեղծագործությունների կատարումներով:

Վերջին երկու տարիներին միջազգային նախագծերին մասնակցություն են ունեցել 67 երաժիշտ կատարողներ (2012թ.՝ 20, 2013թ.՝ 47), ինչպես նաև 13 կոլեկտիվներ մասնակցել են 66 միջազգային ծրագրերին:

2012-2013 թվականները նշանավորվել են հիշարժան հորեյաններով և տարեթվերով, որոնք իրենց ձևաչափով և գաղափարախոսությամբ տարբերվում էին նախորդ տարիների հորեյաններից (2012թ.՝ շուրջ 50 հորեյանական միջոցառում, իսկ 2013թ.՝ ավելի քան 40): Առանձնակի կարևորվել են՝

- *Սայաթ-Նովայի 300-ամյա հորեյանը*, որն ընդգրկված էր ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի հռչակավոր մարդկանց և կարևոր իրադարձությունների 2012-2013 թվականների օրացույցում, նշանավորվեց մի շարք համերգային ծրագրերով (ՌԴ, Վրաստան), 10 գրական-երաժշտական երեկոներով ու ցերեկույթներով, միջազգային գիտական նստաշրջանով, երաժշտական գրադարանների միջազգային գիտաժողովով, 5 հանրապետական և միջազգային փառատոներով և մրցույթ-փառատոներով, գիտաժողովի նյութերի, երգերի և նոտաների 3 հրատարակումներով, 2 CD-ների թողարկումով: Բեմադրվեց «Սիրո կամուրջ» մյուզիքլը, Պրահայի «Օրեր» ամսագրի համարներից մեկը նվիրվեց մեծ քնարերգուի հորեյանին և Արամ Խաչատրյանի 110-ամյա հորեյանները լուսաբանող միջոցառումներին.

- *Արամ Խաչատրյանի 110-ամյա հորեյանը*, որը յուրահատուկ էր թե աշխարհագրական ընդգրկմամբ, և թե բովանդակային հարստությամբ, մասնավորապես՝ 24 երկրի 57 քաղաքներում կազմակերպվել են 74 համերգ և միջոցառում, Հայաստանում՝ միջազգային և հանրապետական մի շարք մրցույթ-փառատոներ, երեք տասնյակ համերգներ Երևանում, ՀՀ մարզերում և Արցախում, միջազգային գիտաժողով, տպագրվել է վոկալ ստեղծագործությունների նոտագիր ժողովածու, ֆոտոալբոմ և 10 CD ու 1 DVD ստեղծագործությունների անթոլոգիա, 4 տեսաֆիլմ-հաղորդում և 4 տեսահոլովակ: Առաջին անգամ անցկացվեց կոմպոզիտորին նվիրված «Արամ Խաչատրյան» միջազգային փառատոնը, որը նշանակալի իրադարձություն հանդիսացավ հայաստանյան մշակութային կյանքում:

2013 թվականին թողարկվել է 11 CD՝ հիմնականում հորեյանական, նախորդ տարվա 22 CD (3-ը՝ ընտրանի-անթոլոգիա) և DVD (8 CD և 1 DVD հորեյանական) համեմատ՝ ոլորտի հայտնի արվեստագետների կյանքի և ստեղծագործական գործունեության մասին, որոնք ոչ միայն համալրեցին մշակութային ֆոնդերը, այլև լավագույն միջոց հանդիսացան հայ մշակույթի հանրահռչակման, պահպանման, ինչպես նաև մատաղ սերնդի ճանաչողական և դաստիարակման ազգապահպան գործում: Յուրանիշի նվազեցման պատճառը պայմանավորված է ձայնագրման պատրաստ նյութի բացակայությամբ:

2012-2013 թվականներին ձեռք են բերվել բեմական հագուստներ Հայաստանի պետական կամերային նվագախմբի և Երևանի կամերային պետական երգչախմբի համար:

Երաժշտարվեստի ոլորտին պետական բյուջեից 2012-2013 թվականներին հատկացվել է համապատասխանաբար՝ 949.6 և 1,179.3 մլն դրամ, իսկ 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 1,551.3 մլն դրամ:

Կինոարվեստի ոլորտում պետական քաղաքականությունն ուղղվել է կինոարտադրանքի ձևավորմանը, մրցակցային դաշտի խթանմանը, միջազգային ասպարեզում հայրենական կինոարտադրության հանրահռչակմանը և ներկայացմանը, միջմարզային համագործակցության զարգացմանը:

2012-2013 թվականներին կինոարտադրության ծրագրերով նկարահանվել է, համապատասխանաբար 24 և 26 խաղարկային կինոնկար (որից՝ 5-ը և 4-ը շարունակվող), 5-ական մուլտիպլիկացիոն, 13 և 15 վավերագրական (որից տարեկան 2-ը՝ շարունակվող) ֆիլմեր, թվայնացվել է 5 և 6 վավերագրական, վերականգնվել է 2-ական խաղարկային ֆիլմ:

Ոլորտում գործում է 2 պետական կինոկազմակերպություն, որոնք համագործակցում են շուրջ 14 մասնավոր հայաստանյան և 5 օտարերկրյա կինոկազմակերպությունների հետ և իրականացվում են 11 համատեղ կինոնախագծեր: Համագործակցություն է իրականացվում նաև ոլորտի շուրջ 27 կազմակերպությունների հետ (հիմնադրամներ, միություններ, մշակութային ՀԿ-ներ, ՍՊԸ-ներ, ՓԲԸ-ներ):

Պեդագոգություն-մասնավոր հատված համագործակցության շրջանակներում 2013 թվականից պետական աջակցություն է ցուցաբերվում «Ռոբերտ Սահակյանցի անվան անիմացիոն արվեստանոց» հասարակական կազմակերպությանը:

«Հայկական տպագրության 500-ամյակ» և «Երևանը՝ 2012 թվականին գրքի համաշխարհային մայրաքաղաք» ծրագրի շրջանակներում 2012-2013 թվականներին իրականացվել է «Կադրը տողատակում» ցուցահանդեսը և ստեղծվել է 6 ֆիլմ:

2013 թվականին Ազգային կինոյի զարգացման հիմնադրամի հետ համատեղ իրականացվել է 2012 թվականին մեկնարկած «Հայակ» մրցանակաբաշխությունը, որի նպատակն է նպաստել հայկական ազգային կինոմշակույթի զարգացմանն ու տարածմանը աշխարհում, հայկական կինոյի հզորացմանը, խթանել հայ երիտասարդ և ավագ սերնդի կինեմատոգրաֆիստների գործունեությունը, խրախուսել բազմաթիվ մասնագետների կոլեկտիվ աշխատանքի արդյունքում ստեղծվող կինոարվեստը:

ՀՀ մարզերում կինոյի համաչափ զարգացման, մշակութային կյանքի աշխուժացման, միջմարզային մշակութային համագործակցության խթանման, մշակույթի (դեպի մարզերը) ապակենտրոնացման քաղաքականության շարունակականության ապահովման ուղղությամբ 2012-2013 թվականներին շարունակվել է «Կինոաշուն» ազգային կինոյի ամիս» ծրագիրը, որի շրջանակներում մեկ ամիս շարունակ Երևանի բոլոր վարչական շրջաններում, ՀՀ մարզերում, Գորիսի, Մարտունու, Լուսակերտի, Արարատի, Արմավիրի զորամասերում ցուցադրվել են հայկական հին

ու նոր ավելի քան 200-ական գեղարվեստական, անիմացիոն, վավերագրական ֆիլմեր, ինչպես նաև «ԳԺՈՒԿ» մանկական երգիծական կինոհանդեսի տարբեր տարիների լավագույն թողարկումների ընտրանիները: Վերջին երկու տարիներին ծրագիրը նշանավորվել է շուրջ 10 հոբեյաններով, մասնավորապես, Համո Բեկնազարյանի ծննդյան 120, Հայ կինոյի հիմնադրման 90 և Հայկական մուլտիպլիկացիայի 75-ամյա հոբեյաններով:

Հոբեյանական ծրագրերի և միջոցառումների շրջանակներում 2012-2013 թվականներին շարունակվել է աջակցություն ցուցաբերվել հոբեյանական ֆիլմերի նկարահանմանը, յուրաքանչյուր տարի 8 ֆիլմ:

Վերջին երկու տարիներին Հայաստանում իրենց գործունեությունն են շարունակել արդեն ավանդական դարձած «Ոսկե ծիրան», «ՌեԱնիմանիա» անիմացիոն, «Կին», «Մանկապատանեկան ֆիլմերի» և «Նոֆի» ոչ կոմերցիոն ֆիլմերի միջազգային փառատոները:

2012-2013 թվականներին ապահովվել է հայրենական արտադրության ֆիլմերի մասնակցությունը շուրջ 24 և 26 միջազգային փառատոներին և կինոշուկաներին, ինչպես նաև աջակցություն է ցուցաբերվել 2012 թվականին՝ 5 երիտասարդ կինոգործչի (6 երկիր) և 2013 թվականին՝ 12 երիտասարդ կինոգործչի (8 երկիր) մասնակցությանը:

2009 թվականից սկսած Հայաստանը *Կաննի միջազգային հեղինակավոր կինոփառատոնի* շրջանակներում գործող կինոշուկայում ներկայանում է առանձին տաղավարով, կազմակերպվում են մասնագիտական հանդիպումներ, արդյունավետ բանակցություններ են իրականացվում տարբեր երկրների կինոընկերությունների հետ: 2013 թվականից Կաննի կինոփառատոնին և կինոշուկային մասնակցությունը եղել է առավել արդյունավետ՝ կինոփառատոնի Short Film Corner ոչ մրցութային հատուկ ֆիլմերի ծրագրում ներկայացվել է հայկական 2 կարճամետրաժ ֆիլմ, կինոշուկայի հայկական տաղավարի առկայությունը հնարավորություն է ընձեռել հայաստանյան 13 կինոարտադրողներին, անկախ պրոդյուսերներին, մասնավոր կինոընկերություններին ներկայացնելու իրենց արտադրանքը, առաջարկները, ինչպես նաև արտադրական տարբեր փուլերում գտնվող կինոնախագծերը՝ իրենց ֆիլմերի տարածման, համատեղ արտադրության և դիստրիբյուցիայի կազմակերպման նպատակով:

2012 թվականին Հայաստանի ազգային կինոկենտրոնը մասնակցել է Ստրասբուրգում կայացած Եվրոպական տեսաձայնային դիտարանի 20-ամյակին նվիրված միջազգային գիտաժողովին, որտեղ գործադիր խորհրդի նիստով վավերացվել է Հայաստանի անդամակցությունը Եվրոպական տեսաձայնային դիտարանին (օբսերվատորիային): 2013 թվականին շարունակվել է համագործակցությունը, ապահովելով մասնակցությունը Եվրոպական տեսաձայնային դիտարանի (օբսերվատորիայի) աշխատանքներին և տեսաձայնային արվեստի մասնագիտացված խնդիրների վերաբերյալ կոնֆերանսին:

2012 թվականին համագործակցության պայմանագիր է կնքվել «CNC-Ֆրանսիայի ազգային կինոյի և անիմացիայի կենտրոնի» հետ, որի շրջանակներում մի շարք ծրագրերին զուգահեռ Հայաստանում իրականացվել է կարճամետրաժ ֆիլմերի «Ամենակարճ օրը» կինոփառատոնը:

ՀՀ կառավարության 2012 թվականի օգոստոսի 16-ի N 1046-Ա որոշման համաձայն ստեղծվեց «Հայ արտ սինեմա» հիմնադրամը, որի հիմնական նպատակն է աջակցել ժամանակակից հայ կինեմատոգրաֆիայի զարգացմանը, կրթական համակարգում ստեղծել ռեժիսուրայի բարձրագույն դասընթացներ, նպաստել մասնագիտական կայուն գիտելիքների և փորձի ձեռքբերմանը՝ հետագայում միջազգային ասպարեզում և մշակութային շուկայում ժամանակակից հայ կինոյի հանրահռչակման և մրցունակության ապահովման նպատակով: «Հայ արտ սինեմա» հիմնադրամի գործունեության շրջանակներում «Կինոռեժիսուրայի բարձրագույն դպրոցի» 10 և տարբեր մասնագիտական բուհերի շուրջ 90 (որպես ազատ ունկնդիր) ուսանողների համար վարպետության դասեր են անցկացրել 6 անվանի կինոգործիչներ Ռուսաստանից և այլ երկրներից:

Կինոարվեստի ոլորտին պետական բյուջեից 2012-2013 թվականներին հատկացվել է համապատասխանաբար՝ 731.2 և 723.6 մլն դրամ, իսկ 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 732.3 մլն դրամ:

Կերպարվեստի ոլորտում կարևորվում են ժամանակակից հայ կերպարվեստի զարգացումը և հայ նկարիչների ստեղծագործությունների հանրահռչակումը: Վերջին երկու տարիներին աջակցություն է ցուցաբերվել հայ ժամանակակից արվեստի ներկայացմանը հեղինակավոր միջազգային ցուցահանդեսներին, մասնավորապես.

2012 թվականին՝

- Մոնակոյի միջազգային «ArtMonaco-Expo»-ին (Երվանդ Քոչարի «Տարածանկարը» արժանացել է «Prix d'excellence-Baroque» գլխավոր մրցանակի), Պեկինի 5-րդ միջազգային բիենալեին, Թեհրանի ձեռարվեստի նմուշների մասնագիտացված ցուցահանդեսին, Լեհաստանի Էլբոնգ քաղաքի գեղարվեստական պլեներային նկարչության փառատոնին, հայ-գերմանական միջմշակութային համագործակցության շրջանակներում Բեռլինի «Ինտերիոդասեյին» պատկերասրահում 13 հայ ժամանակակից արվեստագետների գործերի ցուցահանդեսին, Դրեզդենի «Trickfilmworkshop ANIMA 2012» միջազգային անիմացիոն նախագծին, Ավստրիայի «Artist in Residence» վարպետության դասընթացին;

- Հայաստանի նկարիչների միության ցուցասրահներում կազմակերպվել են **10** հոբեյանական ցուցահանդեսներ: Ժամանակակից արվեստի թանգարանում իրականացվել են 40-ամյակին նվիրված հոբեյանական միջոցառումները: Հրատարակվել է *Հայաստանի նկարիչների*

միության 80-ամյակին նվիրված տեղեկատու պատկերազիրքը: Թարգմանչաց տոնի առիթով կազմակերպվել է նկարիչ Ս. Թորոսյանի անհատական ցուցահանդեսը:

2013 թվականին՝

- ապահովել է հայ երիտասարդ արվեստագետների մասնակցությունը միջազգային ցուցահանդեսներին և նախագծերին, մասնավորապես՝ հայ-ռուսական միջմշակութային համագործակցության շրջանակներում՝ Մոսկվայի նկարչի կենտրոնական տանը կազմակերպվել է երիտասարդ նկարիչների համամիութենական ցուցահանդես;
- Հայաստանի նկարիչների միության ցուցասրահում կազմակերպվել են 6 հոբելյանական ցուցահանդեսներ (*Մ.Սեդրակյան 90, Ս.Բաղդասարյան 90, Ռ.Սարգսյան 85, Վ.Մարգարյան 65, Գ.Ղազարյան 65, Վ.Թովմասյան 65 ամյակներ*);
- Հայաստանի մասնակցությամբ Վենետիկում տեղի ունեցած 55-րդ միջազգային բիենալին հայկական տաղավարը ներկայացրել է նկարիչ Արարատ Սարգսյանը, Բուլղարիայի Գաբրովո քաղաքում կազմակերպվել է «Աշխարհը գոյատևում է, որովհետև ծիծաղել գիտի» խորագրով հումորի և սատիրայի 21-րդ բիենալին՝ քանդակագործ Դավիթ Մինասյանի մասնակցությամբ, Հայաստանի պատվիրակությունը մասնակցել է Լիտվայի Վիսագինաս քաղաքում պլեներային գեղանկարչության 3-րդ միջազգային փառատոնին և Լեհաստանի Էլբոնգ քաղաքի գեղարվեստական պլեներային նկարչության փառատոնին;
- Հայաստանի նկարիչների միության գործունեությունը լուսաբանելու նպատակով Հայաստանի նկարիչների միությունում ստեղծվել է էլեկտրոնային կայք-էջ:

Ավանդույթի համաձայն՝ 2012-2013 թվականներին ևս կազմակերպվել է «ART EXPO» ցուցահանդեսը: «ART EXPO-2012» ցուցահանդեսը կազմակերպվել է Հայաստանի նկարիչների միության սրահներում, որտեղ 44 մշակութային կազմակերպություն իրենց մշակութային արտադրանքն են ներկայացրել 44 տաղավարներում: Տեղի է ունեցել 36 ծրագրի շնորհանդես: «ART EXPO-2013» ցուցահանդեսը իրականացվել է «Գյումրին՝ 2013 թվականին Համագործակցության մշակութային մայրաքաղաք» ծրագրի շրջանակներում և անցկացվել է միջազգային ձևաչափով, ընդգրկելով ԱՊՀ և Բալթյան 9 երկրներ: Մշակութային կազմակերպություններն իրենց մշակութային արտադրանքը ներկայացրել են 65 տաղավարներում: Տեղի է ունեցել ավելի քան 45 ծրագրերի շնորհանդես: Անցկացվել է նաև քանդակի միջազգային սիմպոզիումը:

Ստեղծագործությունների ձեռքբերման ուղղությամբ ձեռք է բերվել «Բարեկամություն» կոթողը, «Գեղանկարիչ Ռաֆայել Շիշմանյան» քանդակը, «Ամեն օր» կտավը:

Կերպարվեստի ոլորտին պետական բյուջեից 2012-2013 թվականներին հատկացվել է համապատասխանաբար՝ 21.5 և 36.8 մլն դրամ, իսկ 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 33.0 մլն դրամ:

Պարավեստի վերջին երկու տարիներին ֆինանսական միջոցները հիմնականում նպատակաուղղվել են ոլորտի համաչափ զարգացմանը, որի արդյունքում 3 պետական համոյթներ յուրաքանչյուր տարի իրականացրել են 10 նոր պարային բեմադրություն: 2012 թվականին վերապատրաստվել են ՀՀ մարզերի շուրջ 40 պարուսույցներ, որի նպատակն էր պարուսույցներին ծանոթացնել հայկական ժողովրդական պարերի յուրահատկությանը, պատմական նշանակությանը, մշակման եղանակներին, կառուցվածքային դասակարգմանը և ավանդաբար ժառանգված ժողովրդական պարանմուշներին: 2013 թվականին ամփոփվել են նախորդ տարի հայտարարված «Ազգային և ժողովրդական պարային համոյթների տարազների էսքիզներ» մրցույթի արդյունքները:

2013 թվականին ՀՀ մշակույթի նախարարության ենթակայությամբ գործող համոյթներում իրականացվել է 74 համերգ 44249 հանդիսատեսով, ինչը նախորդ տարվա համեմատ ավել է 21-ով և 5180-ով:

Ազգագրական, ժողովրդական պարերի նոր բեմադրությունների և ձայնագրությունների նպատակով ձեռք են բերվել ազգագրական նոր տարազներ, մասնավորապես՝ 2012 թվականին պետական աջակցություն են ստացել 5 («Կարին», Վանաձորի «Հորովել» երգի-պարի համոյթ, Լոռու մարզի Այգեհատ համայնքի ազգագրական պարի համոյթ, Արարատի մարզի «Վասպուրական» և «Շատախ») ազգագրական երգի-պարի համոյթները, իսկ 2013 թվականին՝ «Թ.Ալթունյանի անվան» երգի-պարի պետական համոյթը և «Մարաթուկ» ազգագրական երգի-պարի համոյթը:

Միջազգային փառատոներին համոյթների մասնակցությունն ապահովելու, ինչպես նաև ազգային պարարվեստի զարգացմանը և հանրահռչակմանը նպաստելու նպատակով 2012 թվականին «Բերդ» պարային անսամբլը մասնակցել է Ֆրանսիայում, Իտալիայում և Բելգիայում կայացած պարի փառատոներին: 2013 թվականին «Փոքրիկ Նանեներ» պարային համոյթը մասնակցել է Բեռլինում կայացած «Տանցոլիմա» միջազգային մրցույթին, որտեղ համոյթն արժանացել է 1-ին, 2-րդ, 3-րդ տեղերի և երկու հատուկ մրցանակի, «Մարաթուկ» ազգագրական երգի-պարի համոյթը մասնակցել է Բուլղարիայի «The World Championship of Folklore «World Folk 2013» ֆոլկլորի համաշխարհային 3-րդ մրցույթին, որտեղ այն արժանանացել է չեմպիոնի տիտղոսի, ոսկե մեդալի, «Ոսկե քնար» մրցանակի, հինգ դիպլոմի և ժյուրիի հատուկ մրցանակի, «Գեղարդ» ժողովրդական պարի անսամբլը Իսպանիայում կայացած չորս համաշխարհային փառատոներին՝ International Folklore Festival in Jean, IFF in Murcia, IFF in Extremadura և IFF in Ingenio արժանացել է բազմաթիվ դիպլոմների: Բացի այդ, հայաստանյան պատվիրակությունը մասնակցել է Աթենքում պարի միջազգային խորհրդի համաշխարհային կոնգրեսին, իսկ հաշմանդամություն ունեցող պարուսույց Հայկ Հոբոսյանը՝ Մեծ Բրիտանիայի «Կանդուկ» ժամանակակից պարի թատրոնում կազմակերպվող վերապատրաստման դասընթացներին:

նոր ստեղծագործական ծրագրի իրականացման նպատակով.

2012 թվականին աջակցություն է ցուցաբերվել Հայաստանի պարարվեստի «Բարեկամություն» պետական համոյթի «Ազգագրական պարերի շարք» մեկ ակտանի խորեոգրաֆիկ բեմադրությանը, Թ.Ալթունյանի անվան երգի-պարի պետական համոյթի «Սասնա երգերի և պարերի շարան» համերգային ծրագրի իրականացմանը, «Ոգին շարժման մեջ» բալետային երեկոյի կազմակերպմանը: Իրականացվել են Վանաձորի «Հորովել» երգի-պարի անսամբլի 40, Հայաստանի պարարվեստի «Բարեկամություն» պետական համոյթի հիմնադրման 25, ՀՀ ժողովրդական արտիստ Սուրեն Գյանջումյանի 80-ամյակներին նվիրված հոբելյանական երեկոները:

2013 թվականին աջակցություն է ցուցաբերվել Թ.Ալթունյանի անվան երգի-պարի պետական համոյթի Էդգար Հովհաննիսյանի «Սասունցի Դավիթ» համերգային ծրագրի իրականացմանը (հիմնադրման 75-ամյակին նվիրված), «Մարաթուկ» ազգագրական երգի-պարի համոյթի 30-ամյակին նվիրված հոբելյանական համերգային ծրագրի իրականացմանը: Կազմակերպվել են Թ.Ալթունյանի անվան երգի-պարի պետական համոյթի 75, «Բերդ» պարային անսամբլի 50, ՀՀ ժողովրդական արտիստ Բորիս Գևորգյանի 75, «Մարաթուկ» ազգագրական երգի-պարի համոյթի 30, ինչպես նաև Արամ Խաչատրյանի ծննդյան 110-ամյակին նվիրված Հայաստանի պարարվեստի «Բարեկամություն» պետական համոյթի հոբելյանական երեկոները:

Պարարվեստի ոլորտին պետական բյուջեից 2012-2013 թվականներին հատկացվել է համապատասխանաբար՝ 166.9 և 168.3 մլն դրամ, իսկ 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 244.9 մլն դրամ:

Հոբելյանական ծրագրերի և միջոցառումների շրջանակներում 2012-2013 թվականներին նշվել է մշակույթի, կրթության, քաղաքական-հասարակական գործիչների և իրադարձությունների հարյուրից ավելի հոբելյան: Մշակվել, իրականացվել են տարաբնույթ միջոցառումներ, մասնավորապես՝

- 2012 թվականին իրականացվել են ՀՀ վարչապետի որոշմամբ հաստատված 7 պետական, կառավարական և շուրջ 40 գերատեսչական հոբելյաններ: Իրականացվել են 25 հոբելյանական երեկոներ ու համերգներ, 5 ֆիլմերի նկարահանումներ, 9 հեռուստահաղորդումներ, 2 գիտա-ժողովներ, 9 հոբելյանական գրքերի և այլբուհների հրատարակում, 10 ծայնատեսա սկավառակների թողարկում, 2 բեմադրություններ, 9 ցուցահանդեսների, 3 մրցույթներ, փառատոներ, երաժշտական ստեղծագործության գնում և կատարում, ֆոնդային հոբելյանական 4 CD ծայնագրություններ, կատալոգների, բացիկների տպագրում և այլն: Բազմաբնույթ և մեծ տոնակատարություններով նշվեց «Հայ գրատպության 500-ամյակը» և «Երևանը՝ 2012 թվականին գրքի համաշխարհային մայրաքաղաք» ծրագիրը, որի շրջանակներում ապահովվել է Հայաստանի մասնակցությունը 14 գրքի միջազգային տոնավաճառներին, գրականության և պոեզիայի 2

փառատոնին, արտերկրում կազմակերպվել են գրավոր ժառանգության 12 ցուցահանդեսներ, իրականացվել են համատեղ ծրագրեր 12 երկրների հետ: Հայաստանում իրականացվել են 8 մանկական հանրապետական միջոցառումներ, կազմակերպվել են 20 գրական համաժողովներ, գիտաժողովներ, փառատոներ, ցուցահանդեսներ, մրցույթներ, գրական միջոցառումներ, ստեղծվել են հայկական տառարվեստի 3 համալիրներ:

- 2013 թվականին իրականացվել են ՀՀ վարչապետի որոշմամբ հաստատված 7 պետական, կառավարական և շուրջ 60 գերատեսչական հոբելյանների նշում: Մի շարք հոբելյանների նախարարությունն անդրադարձել է տարբեր բնույթի միջոցառումներով՝ 40 հոբելյանական երեկոներ, համերգներ, 4 ֆիլմերի նկարահանումներ, 12 հեռուստահաղորդումներ, 2 գիտաժողովներ, 17 հոբելյանական գրքերի և այլբոմների հրատարակում, 3 ձայնա-տեսասկավառակների թողարկում, 1 բեմադրություն, 6 ցուցահանդեսներ, 8 մրցույթներ, փառատոներ, ֆոնդային հոբելյանական 8 CD ձայնագրություններ, կատալոգների, բացիկների տպագրում, ուխտագնացությունների կազմակերպում և այլն:

Հոբելյանական միջոցառումներին պետական բյուջեից 2012-2013 թվականներին հատկացվել է համապատասխանաբար՝ 58.4 և 60.8 մլն դրամ, իսկ 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 54.0 մլն դրամ:

• **Մշակութային ծառայությունների ապակենտրոնացում և համաչափության ապահովում**

ՀՀ մարզերում մշակույթի համաչափ զարգացման, մշակութային կյանքի աշխուժացման, միջմարզային մշակութային համագործակցության խթանման, մշակույթի (դեպի մարզերը) ապակենտրոնացման քաղաքականության շարունակականության ապահովման ուղղությամբ 2012-2013 թվականներին իրականացվել են.

- «Միջհամայնքային մշակութային ցուցահանդես (մարզային «ArtExpo») և մարզային մշակութային մրցույթ-փառատոն» (ՀՀ Շիրակի, ՀՀ Լոռու, ՀՀ Արմավիրի, ՀՀ Արարատի մարզեր), որն արդեն ավանդաբար իրականացվում է ՀՀ մարզերում;

- «Գյումրին՝ 2013 թվականին ԱՊՀ մշակութային մայրաքաղաք» ծրագիր, որի շրջանակներում իրականացվել է 50 միջոցառում, այդ թվում՝ պաշտոնական բացման և փակման արարողություններ, 3 գրական, 6 թատերական, 9 երաժշտական, 3 կինո, 6 ցուցահանդեսային ծրագրեր, 4 միջազգային գիտաժողովներ, 17 այլ միջոցառումներ;

- «Մշակութային մարզ» ծրագիրը, որի շրջանակներում մարզերում կազմակերպվել են թատերական և համերգային կազմակերպությունների հյուրախաղեր, հայկական արտադրության ֆիլմերի ցուցադրություններ ՀՀ սահմանամերձ և հեռավոր մարզերի քաղաքային և գյուղական համայնքներում, Արցախում, ինչպես նաև մարզերում գործող ստեղծագործական խմբերի

ելույթներ Երևանում: Ընդհանուր առմամբ, յուրաքանչյուր տարի կայացել է շուրջ 7 տասնյակ միջոցառում,

- կույր և թույլ տեսնող անձանց գրադարանային ծառայությունների սպասարկման նպատակով շարունակվել է Խնկո-Ապր անվան ազգային մանկական և Կոտայքի, Վայոց ձորի, Գեղարքունիքի մարզային գրադարաններում տեղակայված «Արև» տեղեկատվական հաղորդակցման ծրագրի աշխատանքները, սպասարկվել է 798 ընթերցող,

- սակավ շարժունակ անձանց գրադարանային սպասարկումն ապահովելու նպատակով «Ընտանեկան գրադարանավար» ծրագրով սպասարկել են Լոռու և Շիրակի մարզային գրադարանները՝ տրամադրելով 15163 միավոր տեղեկույթ (Լոռու մարզային գրադարան՝ 14043, Շիրակի մարզային գրադարան՝ 1120);

- հեռավոր բնակավայրերի մշակութային սպասարկումն իրականացնելու նպատակով «Շրջիկ գրադարանը» (Բիբլիոթեոս) եղել է ՀՀ սահմանամերձ և հեռավոր բնակավայրերում 2012 թվականին, ՀՀ Արմավիրի, Գեղարքունիքի, Լոռու, Կոտայքի, Արագածոտնի մարզերում տրամադրվել է 3069 միավոր գրականություն, 2013 թվականին՝ ՀՀ Արագածոտնի, Շիրակի, Վայոց ձորի և Սյունիքի մարզերում 4073 միավոր գրականություն փոխանցվել է համայնքային գրադարաններին;

- «Ճամփորդող ցուցահանդես» ծրագիրը, որի շրջանակներում ՀՀ մարզերում և Երևանում կազմակերպվել են արտագնա ցուցահանդեսներ՝ 2012 թվականին 18 ցուցահանդես, իսկ 2013 թվականին Հայաստանի 8 մարզերում 10 ցուցահանդես;

- իր գործունեությունն է շարունակել «Դպրոցական ֆիլիարմոնիա» ծրագիրը, որի շրջանակներում 2012-2013 թվականներին կազմակերպվել են, համապատասխանաբար, 58 և 56 դաս-համերգ հանրապետության մանուկների և պատանիների համար՝ որոնց մասնակցել են շուրջ 13910 և 12085 երեխա:

Կարևորելով ՀՀ մարզերում միջազգային և հանրապետական մրցույթ-փառատոների, փառատոների անցկացումը, իրականացվել են արդեն ավանդական դարձած.

- «Վերածնունդ» միջազգային մրցույթ-փառատոնը, որին 2012 թվականին մասնակցեցին 1365 երաժիշտ-կատարողներ 24 երկրներից, նախորդ տարվա 1200 երաժիշտ-կատարողների և 22 երկրների համեմատ: 2013 թվականին մրցույթ-փառատոնը անցկացվեց Գյումրիում, որին մասնակցել են 2415 երաժիշտ-կատարողներ Երևանից, ՀՀ մարզերից և 30 երկրներից,

- «Նռան հատիկ» հանրապետական մանկապատանեկան թատերական փառատոնը, որը կարևոր հիմք է նոր, երիտասարդ ստեղծագործական ուժերի բացահայտման համար: 2013 թվականին փառատոնին մասնակցել է 42 թատերախումբ, 2012 թվականի 36-ի համեմատ, ընդհանուր առմամբ ներկայացումները դիտել են յուրաքանչյուր տարի շուրջ 12000 երեխա Երևանից, ՀՀ մարզերից, ԼՂՀ-ից,

- «Հեքիաթին հյուր» ծրագիրը՝ գյուղական մանկահասակ բնակչության համար, որը 2012-2013 թվականներին իրականացվել է ՀՀ Վայոց ձորի և ՀՀ Արագածոտնի մարզերում, յուրաքանչյուր տարի ներգրավելով մարզերի քաղաքային և գյուղական համայնքների շուրջ 5000 երեխա,

- «Մենք ենք, մեր մարզը» մանկապատանեկան մարզային մշակույթի օրեր մայրաքաղաքում» ծրագիրը, որին յուրաքանչյուր տարի մասնակցում է շուրջ 4 տասնյակ ստեղծագործող երեխա:

ՀՀ մարզպետարանների կողմից յուրաքանչյուր տարի իրականացվում են շուրջ 2-13 մշակութային բազմաբնույթ միջոցառումներ («Բերքի տոն», «Հանրապետության տոն», ՀՀ անկախության օրվան, Գիտելիքի օրվան նվիրված միջոցառումներ, «Մենք ենք, մեր համայնքները» մշակութային փառատոն, «Բարբառների երկխոսություն» մարզային փառատոն և այլն):

ՀՀ մարզերում մշակույթի համաչափ զարգացման նպատակով պետական բյուջեից 2012-2013 թվականներին հատկացվել է համապատասխանաբար՝ 133.7 և 115.6 մլն դրամ, իսկ 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 138.0 մլն դրամ:

• **Միջազգային համագործակցության ընդլայնում, արտերկրում հայկական մշակույթի տեղորոշում և հանրահռչակում**

Մշակույթի ոլորտում միջազգային համագործակցությունը միտված է արտերկրի հետ մշակութային երկխոսության և բազմակողմանի հարաբերությունների ընդլայնմանն ու խորացմանը, դրանց ներդաշնակ համադրմանը, արտերկրում մշակույթի նպատակաուղղված քարոզչության իրագործմանը, համաշխարհային մշակույթը Հայաստանի հանրության լայն շերտերի համար մատչելի դարձնելու գործընթացների ապահովմանը, համատեղ և համաֆինանսավորվող ծրագրերի ավելացմանը:

Իրավական դաշտի կարգավորման ուղղությամբ.

- 2012-2013 թվականներին նպաստավոր հիմքեր է ստեղծվել երկկողմ, բազմակողմ, տարածաշրջանային և միջազգային կայուն համագործակցության զարգացման և դրա շրջանակների ընդլայնման համար, դրանով իսկ նպաստելով պետական մշակութային քաղաքականության արդյունավետ իրականացմանը,

- ակտիվ աշխատանքներ են տարվել միջազգային կոնվենցիաներին միանալու, կամ դրանք վավերացնելու, երկկողմ և նեղոլորտային միջազգային պայմանագրեր ստորագրելու ուղղությամբ: Ստորագրվել է 23 միջազգային պայմանագիր (նախորդ երկու տարիներին ստորագրվել է 10 միջազգային պայմանագիր), որից միջկառավարական՝ 3 համաձայնագիր և 6 ծրագիր, միջգերատեսչական՝ 3 համաձայնագիր, 5 հուշագիր և 6 ծրագիր:

Փաստաթղթերի ստորագրումը ոչ միայն նպաստում է համագործակցության զարգացմանը, այլև հիմքեր է նախապատրաստում նոր համատեղ ծրագրերի իրականացման համար՝ այդ թվում նաև հայ մշակույթի և հայոց պատմության նշանակալից իրադարձություններին և հոբեյաններին

(ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի շրջանակներում նշվող հոբեյաններ, Մեծ Եղեռնի 100-րդ տարելիցի միջոցառումներ և այլն):

Հատուկ ուշադրություն է դարձվել նեղոլորտային (կինո, գրահրատարակչություն, հուշարձանների պահպանություն), ինչպես նաև ընդհանրական (հումանիտար դաշտ) փաստաթղթերի ստորագրմանն ու վավերացմանը: Շարունակվելու են աշխատանքները «ATA KARNET» մաքսային կոնվենցիային Հայաստանի միանալու ուղղությամբ: Միանալով վերոնշյալ կոնվենցիային Հայաստանը կդյուրացնի մշակութային գործունեության նպատակով ժամանակավոր ներմուծվող և արտահանվող առարկաների ձևակերպման ընթացքը:

2012-2013 թվականներին միջազգային կազմակերպությունների և երկկողմ համագործակցության հիմնական առանցքը կազմել են «Հայկական տպագրության 500-ամյակ» և «Երևանը՝ 2012 թվականին գրքի համաշխարհային մայրաքաղաք» միջոցառումների իրականացում» ծրագրի շրջանակներում իրականացվող միջոցառումները, որոնք զուգորդվել են նաև փոխադարձ մշակույթի օրերի անցկացմամբ, պաշտոնական փոխայցելություններով և այլ ծրագրերով:

Միջազգային կառույցների և կազմակերպությունների (ՅՈՒՆԵՍԿՕ, Եվրամիության, ԱՊՀ և ՀՀՄՀ, Եվրախորհրդի, ՍԾՏՀ, Ֆրանկոֆոնիա) հետ համագործակցության հետագա զարգացման նպատակով միջազգային կազմակերպությունների հետ համագործակցության շրջանակներում 2012-2013 թվականներին իրականացվել է համապատասխանաբար, 36 և 37 համաֆինանսավորվող ու համատեղ ծրագիր:

Եվրամիություն-ԵՄ «Արևելյան գործընկերության» ծրագրի «Մարդկանց միջև շփումներ» պլատֆորմի շրջանակներում.

- Կիևյան նախաձեռնության «Պատմական քաղաքների մշակութային ժառանգության վերականգնում» տարածաշրջանային ծրագիրը փոխել է իր ձևաչափն ու խորագիրը և այսուհետ իրականացվելու է «Քաղաքային համայնքների ռազմավարությունը պատմական քաղաքներում» ուղղվածությամբ: Ծրագրի համատեքստում 2012 թվականին տպագրվել է «Ժառանգություն քաղաքային նոր միջավայրի համար. մտածիր այլ կերպ, ապրիր այլ կերպ» ազգային բրոշյուրը;
- Հայաստանն անդամակցել է Եվրոպական Աուդիովիզուալ Օբսերվատորիայի մասնակի համաձայնագրին:
- Հայաստանն անդամակցել է Եվրոպական երաժշտական կազմակերպությանը, դարձել է «Եվրոպա Նոստրա» կազմակերպության ասոցացված անդամ:
- շարունակվել են աշխատանքները «Մշակութային ժառանգության վերականգնման ուսումնական տարածաշրջանային կենտրոնի» ստեղծման ուղղությամբ. իրականացվում է մագիստրոսական ծրագիրը, գործում է ծրագրի ղեկավարման և հայկական մշակույթի տարածման կենտրոնը, վերապատրաստման դասընթացներ են կազմակերպվել ճարտարապետների, հնագետների և

որմանակարի վերականգնողների համար՝ 2012 թվականին՝ 71 մարդու մասնակցությամբ, 2013 թվականին՝ 133 մարդու մասնակցությամբ;

- Հայաստանում կայացել է «Եվրոպական ժառանգության օրեր» ծրագրի ազգային համակարգողների հավաքը, որն անց է կացվել «Եվրոպական ժառանգության օրեր»-ին զուգընթաց;

- ՀՀ ԱԳՆ հետ համատեղ ԵԽ-ում Հայաստանի նախագահության շրջանակներում ԵԽ լիագումար նիստերի դահլիճի դիմերեսին տեղադրվեց Արևիկ Պետրոսյանի «Միասնության ուժը» կոչվող ապակեպատկեր ստեղծագործությունը: Հեղինակի մեկ այլ աշխատանք՝ «Սեր», «Ազատություն», «Գիտակցություն» եռանկարը հանձնվել է ԵԽ ղեկավարությանը:

- իրականացվել են ԵՄ 2011-2014 թվականներին Արևելյան գործընկերության մշակութային ծրագրերը, որի արդյունքում մեկնարկել է 15 ծրագիր, այդ թվում “Caucult”, «Directors across borders», «Caucadoc», «RCCHD», «Sharing History, Cultural Dialogues», «Sos Culture» ծրագրերը;

- մասնակցություն է ապահովվել «I Culture» և «Artiste in Residence» ծրագրերին, որոնց շրջանակներում հայաստանյան երիտասարդ ստեղծագործողները վարպետության դասեր են առել անվանի երաժիշտ-դաշնակահարների և նկարիչների մոտ:

ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի հետ համագործակցության շրջանակներում.

2012 թվականին.

- Հայաստանը դարձել է «Մշակութային ինքնարտահայտման ձևերի բազմազանության պաշտպանության և խրախուսման մասին կոնվենցիայի միջկառավարական կոմիտեի նախագահ;

- Հայաստանում անց է կացվել «Մշակութային քաղաքականություն. Քաղաքականություն մշակույթի համար. Մշակույթը կայուն զարգացման գործոն» խորագրով 2-րդ տարածաշրջանային կոնֆերանսը,

- Հայաստանը միացել է «Գեղարվեստական կրթության շաբաթ» ակցիային, որի շրջանակներում իրականացվել են բազմաբնույթ ծրագրեր՝ 2012 թվականին՝ 40 միջոցառում և շուրջ 2141 մասնակից, 2013 թվականին՝ 48 միջոցառում և շուրջ 2288 մասնակից;

- Հայաստանում և արտերկրում «Երևանը՝ 2012 թվականին գրքի համաշխարհային մայրաքաղաք» ծրագրի շրջանակներում իրականացվել է 170 տարաբնույթ միջոցառում, որին մասնակից դարձան գրեթե բոլոր սոցիալական խավերն ու գրական մասնագիտությունները: Հայաստանում և արտերկրում իրականացված և Հայաստանի մասնակցությամբ կայացած բազմաթիվ ու բազմազան միջոցառումները (գրքի միջազգային ցուցահանդես-տոնավաճառներ, միջազգային համաժողովներ, հայ մշակութային օրեր, հրատարակությունների շնորհանդեսներ, համատեղ ծրագրեր և այլն) համախմբում էր գիրքը: Կազմակերպվեց հայ հնատիպ գրքի 12 ցուցահանդես, որոնց զուգահեռ տպագրվեցին ցուցահանդեսների կատալոգները:

2013 թվականին.

- ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի կենտրոնակայան են ներկայացվել «Զինված ընդհարման դեպքում մշակութային արժեքների պաշտպանության մասին», «Մշակութային ինքնարտահայտման ձևերի բազմազանության պաշտպանության և խրախուսման մասին» և «Ոչ նյութական մշակութային ժառանգության մասին» կոնվենցիաներից բխող ազգային գեկույցները;

- ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի Ոչ նյութական մշակութային ժառանգության ներկայացուցչական ցանկում է ընդգրկվել «Սասունցի Դավիթ կամ Սասնա ծռեր» էպոսը:

ԱՊՀ երկրների հետ հումանիտար համագործակցության շրջանակներում՝

- վերջին տարիներին գերակա են դարձել ԱՊՀ մշակութային խորհրդի շրջանակներում իրականացվող աշխատանքները, ինչը պայմանավորված է նրանով, որ 2012 թվականին Հայաստանը, ըստ հաստատված կանոնակարգի, ստանձնել է նախագահությունը ԱՊՀ մշակութային համագործակցության և ԱՊՀ գրահրատարակչության խորհուրդներում: Այս համատեքստում 2012 թվականին Հայաստանում կայացել է ԱՊՀ մշակութային համագործակցության խորհրդի և ԱՊՀ գրահրատարակչության խորհրդի նիստերը;

- մասնակցություն է ապահովվել ԱՊՀ շրջանակներում իրականացվող միջոցառումներին, մասնավորապես «ԱՊՀ երկրների երիտասարդական Դելիյան խաղերին», «ԱՊՀ երկրների գիտական և ստեղծագործական մտավորականության համաժողովին», «ԱՊՀ մշակութային մայրաքաղաքներ» ծրագրին;

-- ԱՊՀ-ի հետ համագործակցության ձևաչափում իր կարևորությամբ առանձնանում է Հումանիտար համագործակցության միջպետական հիմնադրամի (ՀՀՄՀ) հետ համագործակցությունը, որի աջակցությամբ 2012 թվականին Հայաստանում կազմակերպվել է 9 միջոցառում, այդ թվում՝ արդեն ավանդական դարձած ԱՊՀ և Բալթյան երկրների թարգմանիչների, գրողների և հրատարակիչների համաժողովը, « Արամ Խաչատրյանի անվան երիտասարդ կատարողների միջազգային փառատոնը», «Ոսկե Ծիրան» միջազգային կինոփառատոնի «Кино СНГ» ենթաժառանգիրը, «Лики Памяти» ծրագիրը: 2013 թվականին «Գյումրին՝ 2013 թվականին Համագործակցության մշակութային մայրաքաղաք» միջպետական նախագծի շրջանակներում իրականացվել է 50 միջոցառում, որոնց թվում՝ «Արամ Խաչատրյանի անվան երիտասարդ կատարողների միջազգային փառատոնը», «ԱՊՀ երկրների կինոփառատոնը», «Արարատի ստորոտին» խորագրով ԱՊՀ երկրների մեդիաֆորումը, պատանի երաժիշտ-կատարողների «Վերածնունդ» մրցույթը, ԱՊՀ երկրների «Արտէքսպո» միջազգային ցուցահանդեսը, Պոեզիայի միջազգային 1-ին փառատոնը, «Դուետ» միջազգային թատերական փառատոնը:

Միջազգային այլ կառույցների (Ֆրանկոֆոնիա, ՄԾՏՀ, ICCROM և այլն) համագործակցության շրջանակներում Ֆրանկոֆոնիայի կազմակերպության հետ ակտիվ և բազմակողմանի

համագործակցության արդյունքում 2012 թվականին Հայաստանը դարձավ Ֆրանկոֆոնիայի միջազգային կազմակերպության անդամ, իսկ 2013 թվականին մասնակցեց Նիսում անցկացված Ֆրանկոֆոնիայի միջազգային խաղերին: Միաժամանակ, Հայաստանը ավանդաբար մասնակցում է Ֆրանկոֆոնիայի միամսյակին, որը ներառում է Երևանն ու մարզերը:

Շարունակվելու է համագործակցությունը ոլորտի մասնագիտական և հասարակական կառույցների, այդ թվում ICCROM-ի, ICOM-ի, Հրատարակիչների միջազգային ասոցիացիայի հետ համագործակցությունը ակտիվացնելու ուղղությամբ: Այդ ձևաչափով Հայաստանում 2012 թվականին իրականացվել են «ICOM-CECA»-յի տարեկան համաժողովը, գրադարանավարների միջազգային հանդիպումը և «Երաժշտությունը և երաժշտական գրադարանները 21-րդ դարում» խորագրով երաժշտագիտական գրադարանների միջազգային գիտաժողովը, կազմակերպվել է Պատկերապատման փառատոն-դասընթացը (փառատոնը տարեց-տարի ընդլայնում է իր շրջանակները): 2012 թվականին Հայաստանը առանձին տաղավարով մասնակցել է Անգուլեմի պատկերապատման փառատոնին:

Երկկողմանի համագործակցության և ստորագրված միջազգային պայմանագրերի շրջանակներում.

- հետևողականորեն ընդլայնվել է մշակութային համագործակցության աշխարհագրությունը՝ արդեն իսկ ավանդական դարձած երկրների հետ ունեցած համագործակցությանը զուգընթաց՝ ԱՊՀ, Եվրոպայի, Արևելքի երկրների հետ, համագործակցություն է ծավալվելու նաև նոր երկրների՝ Քուվեյթի, Հորդանանի, Վիետնամի, Սինգապուրի, Ինդոնեզիայի, Կուբայի, Օմանի, Թաիլանդի հետ;

- 2012 և 2013 թվականներին իրականացվել է համապատասխանաբար 80 և 70 ծրագրային միջոցառում՝ 2011 թվականի 46-ի համեմատ;

-- յուրաքանչյուր տարի կազմակերպվել են շուրջ 20 փոխադարձ «Մշակութային տարիներ», «Մշակութային սեզոններ», «Բարեկամության օրեր», ինչպես նաև պաշտոնական պատվիրակությունների 50 փոխայցելություններ և շուրջ 8 տասնյակ հանդիպումներ ՀՀ-ում հավատարմագրված դիվանագիտական առաքելությունների ղեկավարների և ներկայացուցիչների հետ:

2012-2013 թվականներին առավել նշանակալի իրադարձություններից էին. Բուլղարիայում հայ մշակույթի օրերը, Ռումինիայում հայ մշակույթի օրերը և Ռումինահայ մշակութային ժառանգությանը նվիրված գիտաժողովը, Գերմանիայում (Շտուտգարտ և Բոնն) հայ մշակույթի օրերը, Հայաստանում Ուկրաինայի մշակույթի օրերը, Իսրայելի մշակույթի օրերը, Թուրքմենստանի մշակույթի օրերը, Հայ մշակույթի օրերը և այլն: Շարունակվելու են արդեն իսկ ավանդական բնույթ ստացած հայ-իտալական (իրականացվելու են մի շարք համատեղ երաժշտական, թատե-

րական, գրական նախագծեր), հայ-գերմանական հայ-ֆրանսիական և հայ-ռուսական մշակութային ծրագրերը:

2012-2013 թվականներին յուրաքանչյուր տարի մասնակցություն է ապահովվել 20 երկրում կայացած շուրջ 60 միջազգային մրցույթների, ցուցահանդեսների, տոնավաճառների, փառատոների:

Շարունակվել է աջակցություն ցուցաբերվել հայ արվեստագետների մասնակցությանը միջազգային մրցույթներին, ցուցահանդեսներին, տոնավաճառներին, փառատոներին:

Ընդհանուր առմամբ 2012-2013 թվականներին իրականացվող միջոցառումների և փոխանակումների արդյունքում Հայաստանից գործուղվել և Հայաստան է այցելել ավելի քան 5100 մարդ:

Իրականացվող ծրագրերի թվում առանցքային են Մեծ Եղեռնի տարելիցին նվիրված ծրագրերի անցկացման նպատակով իրականացված նախապատրաստական աշխատանքները (Ռուսաստանում, Իտալիայում, Գերմանիայում, Ֆրանսիայում, Դանիայում և այլն):

Սփյուռքի հետ համագործակցություն

Հայաստանի Հանրապետությունը հայապահպանությունն ընդունում է որպես ազգային անվտանգության հիմնարար արժեք և հետամուտ է հայ ժողովրդի ազգային ինքնության պահպանմանն ու զարգացմանը Հայաստանում և Սփյուռքում: Հայապահպանության համար կարևորվում է հայոց լեզվի և գրականության, հայկական մշակույթի, հայ պատմագիտության և հայագիտության այլ ճյուղերի՝ որպես ազգային հոգևոր ժառանգության հարատևությունն ու անվտանգությունն ապահովող և ազգային ինքնությունը մարմնավորող գործոնների զարգացումը:

Կարևորելով սփյուռքահայ արվեստագետներին հայաստանյան մշակութային դաշտ ներգրավելու, ինչպես նաև Սփյուռքում հայապահպանության խնդիրները, ՀՀ մշակույթի նախարարությունը աջակցություն է ցուցաբերում Սփյուռքում գործող մշակութային կենտրոնների գործունեությանը, տրամադրելով հայ մշակույթը ներկայացնող հայալեզու գրականություն, ֆիլմեր, այլոմներ, դիդակտիկ նյութեր, որի արդյունքում Թբիլիսիում, Ջավախքում և Վրաստանի այլ հայաշատ վայրերում իրականացվել են մշակութային միջոցառումներ, հրատարակվել գրքեր, Իտալիայի «Պո Արաքս» մշակութային կազմակերպությունում կազմակերպվել են հայոց լեզվի, պատմության և մշակույթի մասին դասընթացներ:

Կարևոր ուղղություններից է Սփյուռքում հրատարակվող պարբերականներին ֆինանսական աջակցության ցուցաբերումը: 2011 թվականին համապատասխան աջակցություն է ցուցաբերվել Չեխիայի «Օրեր» ամսագրին, 2012 թվականին աջակցություն է ցուցաբերվել Մինսկում հրատարակվող «Նոր անիվ» ամսագրին:

Մշտական աջակցություն է ցուցաբերվում նաև հայաստանյան կոլեկտիվների հյուրախաղերին սփյուռքահայ գաղթօջախներում և սփյուռքահայ արվեստագետների ներկայացմանը

Հայաստանում:

Հայաստան-Սփյուռք գործակցության զարգացման նպատակով ՀՀ սփյուռքի նախարարության կողմից 2012-2013 թվականներին իրականացվել են մի շարք մշակութային միջոցառումներ, համապատասխանաբար, 15 և 14 միջոցառում: Երկու տարին մեկ անգամ Հայաստանում կազմակերպվում է «Իմ Հայաստան» համահայկական փառատոնը: 2012 թվականին կազմակերպված փառատոնի ընթացքում իրենց մասնակցությունն են բերել շուրջ 2000 սփյուռքահայեր, որոնք Հայաստան են այցելել հայկական պարային, խմբերգային և այլ խմբերի կազմում: Իրականացվել են 34 միջոցառումներ, որոնցից՝ մի շարք մասնագիտական համահայկական համաժողովներ, կատարողական արվեստի օրերը Երևանում և մարզերում, Հայոց ցեղասպանության 95-րդ տարելիցին նվիրված կերպարվեստի համահայկական ցուցահանդեսը և բազմաթիվ այլ միջոցառումներ:

Արդեն 6-րդ տարին իրականացվում է «Մեր մեծերը» ծրագիրը, որի շրջանակներում վերջին երկու տարիների ընթացքում իրականացվել են հայազգի նշանավոր 9 անհատների մեծարման միջոցառումներ, ընդ որում՝ 2012 թվականին ծրագիրը նվիրվել էր 5՝ Սայաթ-Նովային, Հովհաննես Բաղրամյանին, Հովսեփ Օրբելուն, Գարեգին Հովսեփյանին, Գառզուին, իսկ 2013 թվականին՝ 4 մեծանուն հայերի՝ Արշակ Չոպանյանին, Գևորգ Զ Չորեքչյանին, Վիլյամ Սարոյանին, Նիկոլ Աղբալյանին: Միջոցառումներ են կազմակերպվել Հայաստանում և սփյուռքում, հրատարակվել են նյութեր, գրքույկներ, թերթոններ, թողարկվել են խտասալիկներ:

2015 թվականին լրանում է Ցեղասպանության 100-ամյակը: Այս ուղղությամբ 2012-2013 թվականների ընթացքում հավաքվել, ամբողջացվել և հրատարակվել է աշխարհի տարբեր երկրներում տեղադրված Հայոց ցեղասպանության հուշակոթողների պատկերագիրքը: Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցին է նվիրվել 2013 թվականի սեպտեմբերի 26-ից մինչև հոկտեմբերի 3-ը կազմակերպված «Կոմիտաս Վարդապետ» համահայկական փառատոնը: Բոլոր հայկական համայնքներին ուղարկվել են Կոմիտասի երգերը (նոտաներ, պարտիտուրաներ): Այս ճանապարհով Կոմիտասի գործերը տարածվել են Սփյուռքի համայնքներում, երիտասարդության շրջանում: Նախատեսվում է շարունակել այս ուղղությամբ միջոցառումների շարքը Հայաստանում և Սփյուռքում:

2012-2013 թվականների ընթացքում Համաժողովների միջոցառման ներքո իրականացվել են թվով ավելի քան 20 համաժողով, այդ թվում՝ «Հայկական օրեր» միջոցառումների շարքը, Հայ գրատպության 500-ամյակին նվիրված միջազգային գիտական համաժողովը, «Օտարագիր հայ գրողներ»-ի 5-րդ համաժողովը, «21-րդ դարի մարտահրավերները և Հայաստանի անվտանգության հիմնախնդիրները» համաժողովը և այլն:

Միջազգային և սփյուռքի հետ մշակութային համագործակցության ապահովման նպատակով պետական բյուջեից 2012-2013 թվականներին հատկացվել է համապատասխանաբար՝ 485.1 մլն դրամ և 448.1 մլն դրամ, իսկ 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 510.3 մլն դրամ:

• **Ազգային փոքրամասնությունների ինքնության պաշտպանություն**

Վերջին տարիներին պետական ծրագրերում կարևոր տեղ են զբաղեցնում ՀՀ տարածքում բնակվող ազգային փոքրամասնությունների մշակութային ինքնության պահպանումն ու զարգացումը: Այդ նպատակով կազմակերպվում են նրանց ազգագրությունն ու ժամանակակից արվեստը ներկայացնող ցուցահանդեսներ, համերգներ, փառատոներ, մասնավորապես՝

- 2012 թվականին աջակցություն է ցուցաբերվել ազգային փոքրամասնությունների հասարակական կազմակերպությունների կողմից կազմակերպվող միջոցառումներին, այդ թվում՝ «Մատիտով» նկարչական մրցույթ-ցուցահանդեսին («Սինջար» եզդիների ազգային միավորում ՀԿ), Երևանում եզդիական ազգային երգերի համերգին («Սինջար» եզդիների ազգային միավորում ՀԿ), Հայաստանում ապրող ազգային փոքրամասնությունների մշակութային փառատոնին, ինչպես նաև «Մշակույթի միջոցով դեպի հանդուրժողականություն» նախագծին: Վերջինիս շրջանակներում աջակցություն է ցուցաբերվել Մոսկվայում և Սանկտ Պետերբուրգում կազմակերպվող համերգներին կոմպոզիտոր Վիլլի Վայների, դաշնակահարուհի Անահիտ Ներսիսյանի և գեղարվեստական ղեկավար Արմեն Արնատով-Սարգսյանի մասնակցությունների ապահովմանը;

- 2013 թվականին աջակցություն է ցուցաբերվել եզդիների կրթական, մշակութային տոների կազմակերպմանը («Եզդիների ազգային միություն» ՀԿ), Հայաստանում ապրող ազգային փոքրամասնությունների ստեղծագործությունների «Ալմանախ-2» ժողովածուի տպագրությանը («Իվերիա» վրացական բարեգործական համայնք ՀԿ), «Հարմոնիա» ռուսական մշակույթի ազգային կենտրոնի փոխնախագահ Մայա Բաղդասարյանի հոբելյանական համերգին («Հարմոնիա» ռուսական մշակույթի ազգային կենտրոն):

Ոլորտին պետական բյուջեից 2012-2013 թվականներին հատկացվել է համապատասխանաբար 4.0 և 2.1 մլն դրամ, իսկ 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 3.0 մլն դրամ:

10.1.1.2. Հիմնական խնդիրները

Մշակութային ժառանգության պահպանություն

Թանգարաններ.

- Կարևոր խնդիր է Հայաստանի և արտերկրի հայկական մշակութային արժեքների միասնական տեղեկատվական էլեկտրոնային շտեմարանների ձևավորումը.
- Դեռևս կարևորվում է թանգարանների գործունեության համար բարենպաստ պայմանների ապահովումը՝ շենքերի հիմնանորոգումն ու վերանորոգումը, ժամանակակից տեխնիկական

միջոցներով վերազինումը, անվտանգության համակարգերով ապահովումը, ջերմախոնավային համակարգերի ձեռքբերումն ու տեղակայումը.

- Թանգարանները դեռևս ապահովված չեն թանգարանային գործունեության արդի պահանջներին համահունչ մասնագիտական գիտելիքներ ունեցող կադրերով.
- Կարևոր խնդիր է ֆոնդապահոցների ժամանակակից տեխնիկական միջոցներով վերազինումը և համապատասխան նոր ֆոնդային կահույքով ապահովումը, թանգարանների ֆոնդային տարածքների ընդարձակումը:

Գրադարաններ.

- Կարևորվում է գրադարանների ոլորտում միջազգային համագործակցության ընդլայնումը.
- Կարևորվում է գրադարանային հավաքածուների պահպանումը՝ անվտանգության համակարգերի կիրառմամբ և օգտագործումը՝ դրանց վերականգնումը, նպատակային համալրումը.
- Դեռևս խնդիր է գրադարանների ավտոմատացված միասնական տեղեկատվական ցանցի ստեղծումը.
- Կարևորվում է ազգային մատենագիտության շտեմարանների ձևավորումը, միջգրադարանային կապերի և բաժնույթի ծառայության զարգացումը, համայնքային (հանրային) գրադարանների պահպանումը և զարգացումը.
- Գրադարանները դեռևս ապահովված չեն գրադարանային գործունեության արդի պահանջներին համահունչ մասնագիտական գիտելիքներ ունեցող կադրերով.
- Դեռևս հրատապ է Հայաստանի ազգային գրապալատի շենքի հիմնանորոգման ու ջեռուցման համակարգի տեղադրման, տպագիր նյութերի ազգային անձեռնմխելի հավաքածուների պահպանության համար անհրաժեշտ տարածքի ապահովման խնդիրները:

Արխիվային գործ.

- Արխիվային հավաքածուների պահպանման, համալրման, հաշվառման աշխատանքներում առկա զարգացման միտումներին զուգընթաց դեռևս շարունակում է հրատապ մնալ արխիվային փաստաթղթերի թվայնացման խնդիրը, որի իրականացման արդյունքում էլ ավելի կբարձրանա արխիվային փաստաթղթերի մատչելիությունը և կլուծվի ապահովագրական պատճենների պատրաստման հիմնահարցը.
- Դեռևս հրատապ է արխիվապահոցներում անհրաժեշտ ջերմախոնավային ռեժիմի պահպանման խնդիրը: Զմեռային և ամառային սեզոնների ջերմաստիճանի տատանումներից փաստաթղթերը դեֆորմացիայի են ենթարկվում և քայքայվում, որի լուծման տարբերակներից է կենցաղային օդորակիչների տեղադրումը.
- Արդիական է արխիվի համակարգչային սարքավորումների նորացման խնդիրը:

Պատմության և մշակույթի անշարժ հուշարձաններ.

- Շարունակում է առաջնահերթ մնալ պահպանվածության առումով առավել վտանգված պատմամշակութային հուշարձանները հետագա քայքայումից և անդառնալի կորստից կանխման հարցը.
- Դեռևս խնդիր է հուշարձանների պահպանության բնագավառում պետական-մասնավոր հատվածների (այդ թվում՝ հասարակական, միջազգային կազմակերպություններ, անհատ բարերարներ, համայնքի բնակչության ներգրավվածություն) համագործակցության ներդրված նոր ձևաչափի շարունակականության ապահովումը.
- Շարունակում է խնդիր մնալ պատմամշակութային հուշարձանների հաշվառմանն ուղղված ՀՀ օրենսդրությամբ պահանջվող անհրաժեշտ գործընթացների իրականացումը (պետական կադաստրի ստեղծումը և վարումը, պահպանական գոտիների օգտագործման ռեժիմի սահմանում, հաշվառման փաստաթղթերում նշված տվյալների ճշգրտում և լրամշակում).
- Կարևորվում են պատմամշակութային հուշարձանների պահպանության և օգտագործման բնագավառի սուբյեկտների փոխհարաբերության արդյունավետության բարձրացման խնդիրները.
- Դեռևս շարունակում է խնդիր մնալ պետական տարածքային կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների, հուշարձանների սեփականատերերի և օգտագործողների փոխհարաբերությունների կանոնակարգումը (պահպանական պարտավորագրերի ինստիտուտի կիրառումը).
- Կարևորվում է պատմամշակութային հուշարձանների հանրահոշակման գործընթացի արդյունավետության բարձրացումը, ինչպես նաև արտերկրում գտնվող ուսումնասիրված, վավերագրված, հաշվառված հայկական հուշարձանների հանրահոշակումը:

Ոչ նյութական մշակութային ժառանգություն.

- Դեռևս խնդիր է ոչ նյութական մշակութային ժառանգության ցանկերի համալրումը, միասնական տեղեկատվական շտեմարանի ստեղծումը.
- Կարևոր խնդիր է ժողովրդական նվագարանագործության կենսունակության պաշտպանության մեխանիզմների զարգացումը.
- Կարևորագույն խնդիր է ավանդական արհեստագործության զարգացումը, արհեստավորների խրախուսման և արհեստագործական արտադրանքի արդիականացումը և կենցաղում դրանց ներդրումը.
- Արդիական է ոչ նյութական մշակութային ժառանգության վերաբերյալ գիտահանրամատչելի աշխատությունների տպագրումը:

Ազգային հենքի վրա ժամանակակից արվեստի զարգացում, մշակութային արտադրանքի փարատում, սրբեղծագործող երիտասարդության ներուժի բացահայտում և սրբեղծագործական գործընթացների խթանում

- Դեռևս լուծված չեն մշակութային կազմակերպությունների՝ թատրոնների, համերգասրահների բնականոն գործունեության պատշաճ ապահովման խնդիրները՝ շենքերի և շինությունների հիմնավերանորոգումը, սեփական տարածքներ չունեցող և անբավարար պայմաններում գործող թատերահամերգային կազմակերպություններին անհրաժեշտ տարածքների տրամադրումը, արդիական նյութատեխնիկական միջոցների համալրումը.
- Դեռևս խնդիր է համարվում մատուցվող ծառայությունների որակի ապահովումը՝ երաժշտական գործիքների ձեռքբերումն ու վերանորոգումը, խաղացանկերի ու երկացանկերի համալրումը նոր ստեղծագործություններով, ժողովրդական կոլեկտիվների երկացանկերի թարմացումը նոր մշակումներով.
- Շարունակում է հրատապ մնալ ոլորտում բարձր որակավորում ունեցող մասնագետների ներգրավումը:

Մշակութային ծառայությունների ապակենտրոնացում և համաչափության ապահովում

- Հրատապ խնդիր է ՀՀ մարզերում վերանորոգված մշակույթի տների, կենտրոնների, ակումբների նյութատեխնիկական բազայի համալրումը, գործիքների և սարքավորումների ձեռքբերումը.
- Դեռևս առկա են ՀՀ մարզերում և համայնքներում մշակութային կազմակերպությունների բնականոն գործունեության ապահովման և մշակութային կյանքի աշխուժացման ու զարգացման համար նպաստավոր պայմանների ստեղծման խնդիրները.
- Բավարար չեն ՀՀ մարզերում բնակչության գեղագիտական զարգացումն ու հանգստի կազմակերպումը, ինչը կապված է մշակույթի տների և կենտրոնների ոչ լիարժեք կենսագործունեությամբ և ՀՀ մարզերում ու համայնքներում արհեստագործական կենտրոնների սակավությամբ:

Ազգային փոքրամասնությունների հետ համագործակցություն և էթնիկ ինքնության պահպանում

- Դեռևս խնդիր է ՀՀ տարածքում բնակվող ազգային փոքրամասնությունների մշակութային ինքնության պահպանմանն ու զարգացմանն ուղղված ծրագրերին բազմակողմանի աջակցումը:

10.1.2. ՈԼՈՐՏԻ (ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ) ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

10.1.2.1. Նպատակները

* Մշակութային ժառանգության պահպանություն և ազգային ավանդույթների վերարտադրում

Ակնկալվող արդյունքը՝ մշակութային ժառանգության (նյութական և ոչ նյութական) անխաթար պահպանումը, օգտագործումն ու հանրահռչակումը, գիտական, տեխնիկական և գեղարվեստական ուսումնասիրությունների, տեղական և միջազգային մակարդակներում մշակութային ժառանգության ճանաչելիությունը, մշակութային զբոսաշրջության խթանումը, ինչպես նաև հաջորդ սերունդներին անխաթար փոխանցման անընդհատության ապահովումը:

* Ազգային հենքի վրա ժամանակակից արվեստի զարգացում, մշակութային արտադրանքի տարածում, ստեղծագործող երիտասարդության ներուժի բացահայտում և ստեղծագործական գործընթացների խթանում

Ակնկալվող արդյունքը՝ մշակութային արտադրանքի մրցունակության ապահովումը միջազգային ասպարեզում, խաղացանկերի և երկացանկերի ժանրային ու ոճական բազմազանության և որակի ապահովումը, ստեղծագործական ներուժի բացահայտումը, դրա զարգացման համար պայմանների ստեղծումը և ներգրավումը ժամանակակից ստեղծագործական գործընթացներում:

* Մշակութային ծառայությունների ապակենտրոնացում և համաչափության ապահովում

Ակնկալվող արդյունքը՝ մշակութային ենթակառուցվածքների համաչափ բաշխվածության, մարզերում գործող մշակութային կազմակերպությունների բնականոն գործունեության, երևանի և ՀՀ մարզերի միջև գոյություն ունեցող մշակութային տարբերությունների վերացման գործընթացի ձեռնարկումը և միասնական մշակութային քաղաքականության իրականացման ապահովումը, մշակութային արժեքներից, մշակութա-կրթական և տեղեկատվական ծառայություններից օգտվելու, մշակութային գործունեություն իրականացնելու հավասար պայմանների մատչելիության ապահովումը:

* Միջազգային համագործակցության ընդլայնում, արտերկրում հայկական մշակույթի տեղորոշում և հանրահռչակում

Ակնկալվող արդյունքը՝ արտերկրի հետ մշակութային երկխոսության և բազմակողմանի հարաբերությունների ընդլայնումը և խորացումը, հայ մշակույթի հանրահռչակումը, միջազգային կազմակերպություններին, այդ թվում՝ Եվրամիությանը, ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ին կից մասնագիտական կառույցներին անդամակցումը և ակտիվ մասնակցությունը, միջազգային ծրագրերին հայաստանյան կազմակերպությունների մասնակցության աճի ապահովումը, հայաստանյան հասարակությանը աշխարհի ժողովուրդների մշակույթին հաղորդակից դարձնելու գործընթացի ապահովումը:

10.1.2.2. Գերակայությունները

Մշակույթի ոլորտի զարգացման գերակա ուղղություններն են.

- Մշակույթի ոլորտի աշխատողների սոցիալական վիճակի բարելավում՝ միջին ամսական աշխատավարձի բարձրացման պայմանների ապահովմամբ: Հիմք՝ ՀՀ կառավարության 19.05.2014թ. N 511-Ա որոշում, ՀՀ կառավարության ծրագիր՝ «2.4.5. Մշակույթը» բաժին:
- Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցին նվիրված ծրագրերի և միջացառումների իրականացում: Հիմք՝ ՀՀ Նախագահի 23.04.2011թ ՆՀ-67-Ա հրամանագիր:
- Մշակութային ծառայությունների ապակենտրոնացում և համաչափության ապահովում, մարզերում մշակութային ծառայություններից օգտվելու մատչելիության ապահովում: Հիմք՝ ՀՀ կառավարության 19.05.2014թ. N 511-Ա որոշում, ՀՀ կառավարության ծրագիր՝ «2.4.5. Մշակույթը» բաժին:
- Դպրոցահասակ երեխաներին արվեստին հաղորդակցվելու պետական նպատակային ծրագրերի մշակում և իրականացում՝ մշակութային և կրթական ծրագրերի ներդաշնակեցման միջոցով: Հիմք՝ ՀՀ կառավարության 19.05.2014թ. N 511-Ա որոշում, ՀՀ կառավարության ծրագիր՝ «2.4.5. Մշակույթը» բաժին:
- Միասնական տեղեկատվական էլեկտրոնային շտեմարանի ձևավորում՝ Հայաստանի և արտերկրի հայկական մշակութային արժեքների հաշվառման համակարգի ներդրման և եռալեզու էլեկտրոնային տիրույթի ստեղծման միջոցով: Հիմք՝ ՀՀ կառավարության 19.05.2014թ. N 511-Ա որոշում, ՀՀ կառավարության ծրագիր՝ «2.4.5. Մշակույթը» բաժին:
- Ուսումնասիրված հնավայրերի ամրակայման և հանրության համար մատչելիության ապահովման ծրագրերի իրականացում: Հիմք՝ ՀՀ կառավարության 19.05.2014թ. N 511-Ա որոշում, ՀՀ կառավարության ծրագիր՝ «2.4.5. Մշակույթը» բաժին:

10.1.3. ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

2015-2017 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով մշակույթի ոլորտին պետական բյուջեով նախատեսված ծախսերի տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ի նկատմամբ կտատանվի 0.26-0.25 % սահմաններում:

2015-2017 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով մշակույթի ոլորտին (առանց պետական կառավարման ապարատի պահպանման ծախսերի) նախատեսվում է ուղղել 2015 թվականին՝ 13160.9 մլն դրամ, 2016 թվականին՝ 14071.5 մլն դրամ և 2017 թվականին՝ 14940.0 մլն դրամ (2014-2016 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով 2015 թվականին նախատեսվել էր 13038.0 մլն դրամ, 2016 թվականին՝ 14368.2 մլն դրամ):

Ծախսերը 2015 թվականին աճել են 10.5%-ով՝ 2014 թվականի նկատմամբ, 2016 թվականին աճել են 6.9 %-ով՝ 2015 թվականի նկատմամբ, 2017 թվականին աճել են 6.2 %-ով՝ 2016 թվականի նկատմամբ:

Մշակույթի ոլորտի 2013-2017 թվականների ծախսերը՝ ըստ ուղղությունների ներկայացված են 10.1. աղյուսակում:

Աղյուսակ 10.1. Մշակույթի ոլորտի պետական ծախսերը 2013-2017 թվականների՝ ըստ ուղղությունների (մլն դրամ)

Բաժին, խումբ, դաս	Խմբերի անվանումները	Փաստացի բյուջե	Հաստատված բյուջե	2015-2017թթ ՄԺԾԾ		
		2013թ	2014թ	2015թ	2016թ	2017թ
08	Ը Ն Դ Ա Մ Ե Ն Ը, այդ թվում	10 679.7	11 907.2	13 160.9	14 071.5	14 940.0
08.02.01.	Գրադարաններ	1 246.5	1 513.1	1 752.2	1 889.6	2 097.5
08.02.02.	Թանգարաններ և ցուցասրահներ	1 736.8	2 054.9	2 276.7	2 434.0	2 674.3
08.02.03.	Մշակույթի տներ, ակումբներ, կենտրոններ	35.8	40.2	46.2	50.0	55.8
08.02.04.	Այլ մշակութային հիմնարկներ	651.8	759.3	835.9	891.8	977.3
08.02.05.	Արվեստ	5 880.9	6 046.8	6 653.9	7 147.9	7 692.4
08.02.06.	Կինեմատոգրաֆիա	636.0	647.8	657.4	664.4	676.0
08.02.07.	Հուշարձանների և մշակութային արժեքների վերականգնում և պահպանում	141.4	149.3	157.9	163.0	170.9
08.04.02.	Քաղաքական կուսակցություններ, հասարակական կազմակերպություններ, արհմիություններ	138.5	195.7	195.7	195.7	195.7
08.02.07.	Հուշարձանների վերանորոգում և վերականգնում	212.0	250.0	300.0	350.0	400.0
08.02.03.	Մշակութային օբյեկտների	0.0	250.0	285.0	285.0	0.0
08.02.05.	Զինարարություն					

2015-2017 թվականներին մշակույթի ոլորտի բյուջետային հատկացումների աճը հիմնականում պայմանավորված է.

- աշխատավարձի ծախսերի աճով, ըստ տարիների՝ 1235.7, 776.6 և 1187.5 մլն դրամով:

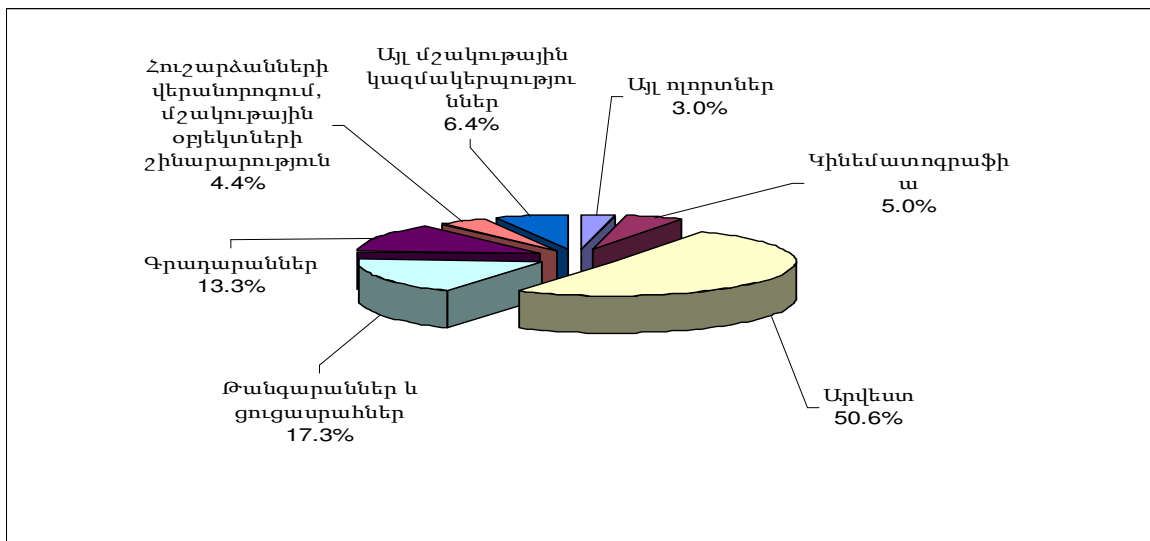
Հարկ է նշել, որ ոլորտի աշխատողների աշխատավարձերը հաշվարկվել են հետևյալ կերպ. 2015 թվականի հուլիսի 1-ից բազային աշխատավարձը հաշվարկվել է նվազագույն աշխատավարձի 91 %-ի չափով (66.1 հազ.դրամ), 2016-2017 թվականների յուրաքանչյուր տարվա հուլիսի 1-ից՝ նվազագույն աշխատավարձի չափով (*սպասարկող անձնակազմի միջին ամսական հաշվարկային աշխատավարձը 2016-2017 թվականներին կկազմի՝ 91.3 և 98.9 հազ.դրամ՝ 2015*

թվականի՝ 76.1 հազ.դրամի դիմաց, վարչական անձնակազմի և մասնագիտական աշխատողների՝ 134.9 և 146.2 հազ.դրամ՝ 2015 թվականի՝ 112.4 հազ.դրամի դիմաց):

- «Իմ Հայաստան» փառատոնի անցկացման ծախսերի նախատեսմամբ՝ 84.0 մլն դրամ /նախատեսվում է 2 տարին մեկ անգամ/,
- հուշարձանների վերանորոգման և վերականգնման համար ծախսերի ավելացմամբ՝ յուրաքանչյուր տարի 50.0 մլն դրամ,
- մշակութային օբյեկտների շինարարության ծրագրի գծով ծախսերի ավելացմամբ՝ 2015-2016 թվականներին՝ տարեկան 285.0 մլն դրամ, կապված գ.Քուչակի մշակույթի տան և ք.Գավառի թատրոնի շենքի կառուցման ավարտական աշխատանքների հետ:

Ըստ ուղղությունների 2015 թվականի ծախսերի տեսակարար կշիռը մշակույթի ոլորտին ուղղված հատկացումներում կունենա հետևյալ պատկերը:

Գծանկար 10.1. 2015 թվականի մշակույթի ոլորտում ծախսերի կառուցվածքը՝ ըստ ենթախմբերի (%)

10.1.4. ՈԼՈՐՏԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՏՎԱԾԻ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԸ

Մշակույթի ոլորտում, պետական բյուջեից ստացված հատկացումների հետ մեկտեղ, ծախսերի իրականացմանն են ուղղվում նաև սեփական եկամուտները:

Սեփական եկամուտները գոյանում են հիմնականում վճարովի ծառայությունների մատուցումից, տոմսերի վաճառքից, դահլիճների և տարածքների վարձավճարից, կինոնկարների իրացումից, ինչպես նաև ստացվող նվիրատվություններից:

Վճարովի ծառայությունների մատուցումից ստացված եկամուտներն ուղղվում են աշխատավարձի լրավճարներին, ապրանքների ձեռքբերմանը, գրքային և թանգարանային հավաքածուների համալրմանը:

Վճարովի ծառայությունների մատուցումից և աշխատանքների կատարումից ստացված եկամուտները կազմում են 2013 թվականին՝ 1455.4 մլն դրամ, նախատեսված են 2014 թվականին՝ 1422.1 մլն դրամ, կանխատեսվում են 2015 թվականին՝ 1415.0 մլն դրամ, 2016 թվականին՝ 1419.3 մլն դրամ, 2017 թվականին՝ 1422.7 մլն դրամ:

Ըստ առանձին կազմակերպությունների ՀՀ պետական բյուջեի և վճարովի ծառայությունների հաշվին իրականացված և կանխատեսվող ծախսերը ներկայացված են 10.2.աղյուսակում:

Աղյուսակ 10.2. ՀՀ պետական բյուջեի և վճարովի ծառայությունների հաշվին իրականացված և կանխատեսվող ծախսերը 2013-2017 թվականներին՝ ըստ առանձին կազմակերպությունների (մլն դրամ)

Բաժին, խումբ, դաս	Պետական աջակցություն ստացող իրավաբանական անձ հանդիսացող սուբյեկտների անվանումները	2013թ.		2014թ.		2015թ.		2016թ.		2017թ.	
		ՀՀ պետական բյուջեի հաշվին	վճարովի ծառայությունների հաշվին	ՀՀ պետական բյուջեի հաշվին	վճարովի ծառայությունների հաշվին	ՀՀ պետական բյուջեի հաշվին	վճարովի ծառայությունների հաշվին	ՀՀ պետական բյուջեի հաշվին	վճարովի ծառայությունների հաշվին	ՀՀ պետական բյուջեի հաշվին	վճարովի ծառայությունների հաշվին
		փաստացի		ծրագիր		կանխատեսում					
	ԸՆԴԱՄԵՆԸ	6648.7	1455.4	8081.2	1422.1	9191.5	1415.0	9879.3	1419.3	10931.4	1422.7
	այդ թվում՝										
08	1.Վճարովի ծառայությունների մատուցումից և աշխատանքների կատարումից, որից	6648.7	1432.9	8081.2	1421.1	9191.5	1414.0	9879.3	1418.3	10931.4	1421.7
	<i>տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %</i>	<i>82.3</i>	<i>17.7</i>	<i>85.0</i>	<i>15.0</i>	<i>86.7</i>	<i>13.3</i>	<i>87.4</i>	<i>12.6</i>	<i>88.5</i>	<i>11.5</i>
08.02.01.	ՀՀ ՄՆ ենթակայության գրադարաններ	905.7	17.3	1131.0	23.3	1333.2	23.3	1441.2	23.3	1603.8	23.3
	<i>տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %</i>	<i>98.1</i>	<i>1.9</i>	<i>98.0</i>	<i>2.0</i>	<i>98.3</i>	<i>1.7</i>	<i>98.4</i>	<i>1.6</i>	<i>98.6</i>	<i>1.4</i>
08.02.01.	«Հանրապետական գիտաբժշկական գրադարան» ՊՈԱԿ	43.2	0.5	53.1	0.6	62.5	0.7	67.5	0.8	75.1	0.9
	<i>տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %</i>	<i>98.8</i>	<i>1.2</i>	<i>98.9</i>	<i>1.1</i>	<i>98.9</i>	<i>1.1</i>	<i>98.8</i>	<i>1.2</i>	<i>98.8</i>	<i>1.2</i>
08.02.01.	«Հայաստանի ազգային գրապալատ» ՊՈԱԿ	59.4	4.6	69.4	5.0	78.9	5.0	85.0	5.0	94.2	5.1
	<i>տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %</i>	<i>92.8</i>	<i>7.2</i>	<i>93.3</i>	<i>6.7</i>	<i>94.1</i>	<i>5.9</i>	<i>94.5</i>	<i>5.5</i>	<i>94.9</i>	<i>5.1</i>

08.02.02	«ՀՀ ՄՆ ենթակայության թանգարաններ»	1203.8	316.1	1441.3	290.3	1592.1	290.3	1697.3	290.3	1858.3	290.3
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	79.2	20.8	83.2	16.8	84.6	15.4	85.4	14.6	86.5	13.5
08.02.02	«Սարդարապատի հերոսամարտի հուշահամալիր, Հայոց ազգագրության և ազատագրական պայքարի պատմության ազգային թանգարան» ՊՈԱԿ	128.9	13.5	143.6	14.0	156.8	14.0	168.8	14.0	186.9	14.0
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	90.5	9.5	91.1	8.9	91.8	8.2	92.3	7.7	93.0	7.0
08.02.02	«Ի.Աբովյանի տուն-թանգարան» ՊՈԱԿ	24.5	3.7	28.3	3.4	31.4	3.4	33.3	3.4	36.4	3.4
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	86.8	13.2	89.3	10.7	90.2	9.8	90.7	9.3	91.5	8.5
08.02.02	«ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի երկրագիտական թանգարան» ՊՈԱԿ	14.7	0.0	16.5	0.1	18.2	0.1	19.5	0.1	21.4	0.1
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	99.7	0.3	99.7	0.3	99.7	0.3	99.7	0.3	99.7	0.3
	«Եղեգնաձորի երկրագիտական թանգարան» ՊՈԱԿ	10.3	2.8	13.1	3.0	15.6	4.7	16.9	5.0	18.9	5.0
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	78.4	21.6	81.4	18.6	76.7	23.3	77.2	22.8	79.1	20.9
08.02.02	Երևանի քաղաքապետարանի ենթակայության թանգարաններ	199.9	22.2	234.2	24.2	262.9	24.2	283.6	24.2	314.7	24.2
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	90.0	10.0	90.6	9.4	91.6	8.4	92.1	7.9	92.9	7.1
08.02.03.	«Ստեփանավանի մշակույթի և ժամանցի կենտրոն» ՊՈԱԿ	28.8	0.1	34.0	0.1	38.8	0.1	41.8	0.1	46.5	0.1
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	99.7	0.3	99.7	0.3	99.7	0.3	99.8	0.2	99.8	0.2
08.02.04.	«Հայաստանի ազգային արխիվ» ՊՈԱԿ	390.5	95.7	459.6	100.0	519.2	100.0	560.9	100.0	624.3	100.0
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	80.3	19.7	82.1	17.9	83.9	16.1	84.9	15.1	86.2	13.8

08.02.04.	«Երևանի կենդանաբանական այգի» ՊՈԱԿ	197.2	151.5	231.4	146.1	245.2	147.1	256.1	147.6	272.6	148.1
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	56.6	43.4	61.3	38.7	62.5	37.5	63.4	36.6	64.8	35.2
08.02.04.	«Մշակութային արժեքների փորձագիտական կենտրոն» ՊՈԱԿ	31.6	19.8	33.9	20.0	36.2	20.0	38.3	20.0	41.8	20.0
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	61.5	38.5	62.9	37.1	64.4	35.6	65.7	34.3	67.6	32.4
08.02.05.	«Ա.Սպենդիարյանի անվան օպերայի և բալետի ակադեմիական թատրոն» ՊՈԱԿ	708.8	113.1	900.3	161.6	998.2	161.6	1052.0	161.6	1140.8	161.6
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	86.2	13.8	84.8	15.2	86.1	13.9	86.7	13.3	87.6	12.4
08.02.05.	«Գ.Սունդուկյանի անվան ազգային ակադեմիական թատրոն» ՊՈԱԿ	267.3	53.8	300.0	52.9	331.1	52.9	354.3	52.9	389.3	52.9
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	83.2	16.8	85.0	15.0	86.2	13.8	87.0	13.0	88.0	12.0
08.02.05.	ՀՀ ՄՆ ենթակայության թատրոններ	1029.0	294.2	1340.1	294.3	1553.1	298.1	1688.0	299.8	1892.4	301.3
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	77.8	22.2	82.0	18.0	83.9	16.1	84.9	15.1	86.3	13.7
08.02.05.	Երևանի քաղաքապետարանի ենթակայության թատրոններ	245.5	79.0	307.8	97.5	356.6	83.8	387.8	84.9	435.7	85.9
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	75.6	24.4	75.9	24.1	81.0	19.0	82.0	18.0	83.5	16.5
08.02.05.	Գեղարքունիքի մարզի «Լ.Քալանթարի անվ. դրամատիկական թատրոն» ՊՈԱԿ	38.2	0.3	44.2	0.9	50.0	1.0	53.9	1.3	59.8	1.5
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	99.2	0.8	98.0	2.0	98.0	2.0	97.6	2.4	97.6	2.4
08.02.05.	Սյունիքի մարզի «Ա.Շիրվանզադեի անվան պետական դրամատիկական թատրոն» ՊՈԱԿ	38.9	2.8	57.6	1.8	71.6	1.8	78.5	2.0	88.8	2.0

	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	93.4	6.6	97.0	3.0	97.5	2.5	97.5	2.5	97.8	2.2
08.02.05.	ՀՀ ՄԼ ենթակայության համերգային կազմակերպություններ	944.8	232.7	1097.4	177.5	1289.3	177.5	1399.8	177.5	1567.5	177.5
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	80.2	19.8	86.1	13.9	87.9	12.1	88.7	11.3	89.8	10.2
08.02.06.	«Հայաստանի ազգային կինոկենտրոն» ՊՈԱԿ	137.7	9.1	144.4	4.6	150.6	4.6	154.8	4.6	162.2	4.6
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	93.8	6.2	96.9	3.1	97.1	2.9	97.1	2.9	97.3	2.7
	2.Ստացվող նվիրատվություններ ից, որից	0.0	22.5	0.0	1.0	0.0	1.0	0.0	1.0	0.0	1.0
08.02.04.	«Երևանի կենդանաբանական այգի» ՊՈԱԿ		21.6								
08.02.05.	Երևանի քաղաքապետարանի ենթակայության թատրոններ		1.0		1.0		1.0		1.0		1.0

10.2. ՌԱԴԻՈ ԵՎ ՀԵՌՈՒՍՏԱՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐԻ ՀԵՌԱՐՁԱԿՄԱՆ, ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՈԼՈՐՏ

10.2.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

10.2.1.1. Ոլորտի ընդհանուր նկարագիրը

Ռադիոյի և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման, հրատարակչական ծառայությունների ոլորտում 2015-2017 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով նախատեսված հատկացումները կուղղվեն թվով 30 ծրագրերի իրականացմանը՝ պետական կառավարման 11 մարմինների միջոցով:

Ռադիոյի և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման, հրատարակչական ծառայությունների ոլորտում պետության միջամտությունն իրականացվում է հետևյալ բնագավառներում.

✓ Հեռուստառադիոհաղորդումների

✓ Հրատարակչական և տեղեկատվական

Հեռուստառադիոհաղորդումների համար ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվող միջոցները հիմնականում ուղղվում են հանրային հեռուստահաղորդումների և ռադիոհաղորդումների, Շիրակի մարզում հեռուստառադիոհաղորդումների պատրաստմանը և հեռարձակմանը, հասարա-

կական կարծիքի ուսումնասիրմանը, ԱՊՀ երկրներում հեռուստառադիոժրագրերի հեռարձակմանը, տնտեսական վերլուծությունների ծառայությունների իրականացմանը, Հայաստան-սփյուռք գործակցության թեմայով հեռուստահաղորդումների և տեսահոլովակների պատրաստմանը, ձեռքբերմանը և տարածմանը:

Հանրային հեռուստահաղորդումների և ռադիոհաղորդումների պատրաստումն ու հեռարձակումը իրականացնում են՝ «Հայաստանի հանրային հեռուստաընկերություն», «Հայաստանի հանրային ռադիոընկերություն», «Հոգևոր-մշակութային հանրային հեռուստաընկերություն», «Շիրակի հանրային հեռուստառադիո» ՓԲԸ-ները:

Հասարակական կարծիքի ուսումնասիրման աշխատանքներն իրականացնում է «Հասարակական կարծիքի ուսումնասիրման կենտրոն» ՓԲԸ-ը, որի հիմնական նպատակն է՝ ուսումնասիրել Հայաստանի հանրային հեռուստաընկերության և ռադիոյի եթերում հեռարձակվող հաղորդումների և հաղորդաշարերի վերաբերյալ հանրության կարծիքը:

Հայաստանի հանրային հեռուստառադիոընկերության գործունեության հիմքում դրված են ՀՀ Սահմանադրության և «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքի պահանջները, վերջինով պայմանավորված՝ լիազորությունների իրականացումը:

ԱՊՀ երկրներում հեռուստառադիոժրագրերի հեռարձակումն իրականացնում է «Միր» միջպետական հեռուստառադիոընկերության հայաստանյան մասնաճյուղը:

Համաձայն «հաշվարկային բանալու» սկզբունքի՝ «Միր» միջպետական հեռուստառադիոընկերության գործունեության ծախսերում ՀՀ մասնաբաժինը կազմում է 1.6 տոկոս:

Տնտեսական վերլուծությունների ծառայությունների շրջանակներում իրականացվում են հետևյալ ծառայությունները՝ ՀՀ կառավարության քաղաքականության և գործունեության լուսաբանում հեռուստահաղորդումների միջոցով և ԶԼՄ-ներում, ՀՀ կառավարության պաշտոնական ինտերնետ կայքի սպասարկում և ՀՀ կառավարության քաղաքականությունն արտացոլող տպագիր նյութերի հրատարակում:

«Հայաստան-սփյուռք գործակցության թեմայով հեռուստահաղորդումների և տեսահոլովակների պատրաստում և հեռարձակում» ծրագրի շրջանակներում իրականացվում են հեռուստահաղորդումների, գովազդային, տեսա և ձայնահոլովակների, ինչպես նաև ճանաչողական, ուսուցողական ֆիլմերի, տեսանյութերի ձեռք բերում և տարածում սփյուռքի հայկական համայնքներում:

Հրատարակչական և տեղեկատվական բնագավառի համար ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվող միջոցները հիմնականում ուղղվում են գրականության հրատարակմանը, պետական և ոչ պետական մամուլին աջակցմանը, հրատարակչական, տեղեկատվական, տպագրական (ՀՀ պաշտոնական տեղեկագրերի, այլ պոլիգրաֆիական արտադրանքի, միջազգային պայմանագրերի հրատարակում և ՀՀ մուտքի վիզաների և վերադարձի վկայականների տպագրում) և թարգ-

մանչական ծառայությունների իրականացմանը (Հայաստանի Հանրապետության և Եվրոպական միության իրավական ակտերի, Մաքսային միությանը միանալու հետ կապված փաստաթղթերի թարգմանությունների կատարում), տեղեկատվության ձեռքբերմանը և արխիվացմանը, ինչպես նաև Հայաստան-Սփյուռք գործակցության զարգացմանը նպաստող հրատարակչական ծրագրերի իրականացմանը:

Բնագավառի շահառուներն են՝ Հայաստանի Հանրապետության, Լեռնային Ղարաբաղի բնակչությունը և Սփյուռքը:

10.2.1.2. Վերջին տարիների ոլորտի զարգացման միտումները

Հեռուստառադիոհաղորդումների բնագավառ

2012-2013 թվականներին Հայաստանի հանրային հեռուստաընկերությունը շարունակել է հեռուստահաղորդումների արտադրության և հեռարձակման իր առաքելությունը և պատրաստել է օրական 24-ական ժամ հաղորդումներ «Առաջին» ալիքի և միջազգային ծրագրի (արբանյակային հեռարձակում՝ Հայաստանում, Արցախում, ԱՊՀ տարածքում, Եվրոպայում, Մերձավոր Արևելքում, Աֆրիկայում և Հյուսիսային Ամերիկայում) համար:

2013 թվականին վերանայվել է Հանրային հեռուստառադիոընկերության ծրագրային քաղաքականությունը: Ավելացել են քաղաքական, տնտեսական, հասարակական և մշակութային ուղղվածություն ունեցող հաղորդումների քանակները, ճշգրտվել են հանրությանը հղվող բարոյագեղագիտական ուղերձների բովանդակությունը, մշակվել է ֆիլմերի ցուցադրման նոր քաղաքականություն՝ շեշտը դնելով այնպիսի ֆիլմերի վրա, որոնցում բռնության և դաժանության տեսարանները հասցված են հնարավոր նվազագույնի:

Շարունակվել է հայրենական արտադրության գեղարվեստական և փաստավավերագրական բարձրակարգ ֆիլմերի, այդ թվում՝ հայ դասական գրականության նմուշների էկրանավորումների հեռարձակումը:

Կինոարտադրության ոլորտում առաջնային տեղ է հատկացվել փոքր ծավալի սերիալներին՝ ներկայացնելով հանրությանը հուզող խնդիրներն ու երևույթները:

Աշխատանքներ են տարվել ոլորտի միջազգային կառույցների և արտասահմանյան հեռուստաընկերությունների հետ կապերի և փոխհարաբերությունների ընդլայնման ուղղությամբ:

2012-2013 թվականներին Հանրային հեռուստաընկերությունը պատրաստել է ինը թեմատիկ ուղղություններով հաղորդումներ, որոնց ծավալները ներկայացված են **10.3 աղյուսակում**:

Աղյուսակ 10.3. 2012-2013 թվականներին պատրաստված հեռուստահաղորդումների ծավալները ըստ թեմատիկ ուղղությունների (հաշվի են առնված նաև պրոֆիլակտիկ ժամերի ծավալները)

Հանրային հեռուստաընկերության «Առաջին» ավիթի հաղորդումների թեմատիկ ուղղությունները	Հաղորդումների պատրաստման ծավալները (ժամ)	
	2012 թվական	2013 թվական
Լրատվական, լրատվական-վերլուծական	826.4	608.1
Քաղաքական, տնտեսական, հասարակական	1,447.0	1,545.8
Զվարճալի-ժամանցային	167.2	156.8
Գիտալուսավորչական, հայոց լեզվի և պատմության	218.2	426.9
Մշակութային (այդ թվում՝ ֆիլմեր)	2,980.4	3,293.8
Կրթական, մանկապատանեկան	839.3	576.7
Մարզական	497.2	308.0
Երաժշտական	822.9	885.9
Այլ հաղորդումներ	962.7	931.9
Ընդամենը	8761.3	8733.9

Հանրային հեռուստաընկերության եթերում միշտ մեծ տեղ են գրավել մշակույթին, մասնավորապես՝ հայկական մշակույթին նվիրված հաղորդումները: Դրանք բազմաբնույթ են իրենց ընդգրկումներով և հեռուստադիտողին հնարավորություն են տալիս շփվելու արվեստին և մշակույթին նվիրյալ մարդկանց, մտավորականների հետ, լսելու մշակութային նորություններ, իմանալու այս ոլորտի նոր ձեռքբերումների մասին:

Մշակութային հաղորդումները 2012-2013 թվականներին կազմել են հեռուստաընկերության եթերի, համապատասխանաբար՝ 34.0 և 37.7 տոկոսը:

Մշակութային հաղորդումներից առանձնացել են «Արվեստանոց», «Արվեստակիրներ», «Հայադարան», «Ծագումով հայերը» հեռուստահաղորդումները:

2012-2013 թվականներին շարունակվել են նաև ֆիլմերի կրկնօրինակման աշխատանքները:

Կրկնօրինակվել են բազմաթիվ գեղարվեստական, փաստագրական, ճանաչողական ու գիտահանրամատչելի կինոնկարներ, հեռուստասերիալներ, մուլտիպլիկացիոն ֆիլմեր, որոնք հեռարձակվել են բացառապես հայերեն:

Հանրային հեռուստաընկերության եթերում շարունակել են հեռարձակվել կրթական, մանկապատանեկան մի շարք հաղորդումներ, որոնք քննարկել են երիտասարդությանը հուզող կարևոր խնդիրներ ու հիմնահարցեր:

Նշված հաղորդումների շարքից է՝ «Հայ ասպետ» հեռուստամրցախաղը: Հեռուստանախագծի նպատակն է, որպես ազգային անվտանգության գործոն, նոր սերնդի ինտելեկտուալ դաստիարակությունը:

Բազմազան է նաև Հանրայինի մարզական եթերը: Հեռարձակվել են բազմաթիվ խոշոր միջազգային մրցաշարեր և միջոցառումներ՝ Հայաստանի Ֆուտբոլի ֆարձրագույն առաջնության

խաղերը, ծանրամարտի և ըմբշամարտի աշխարհի և Եվրոպայի առաջնությունները, Ֆուտբոլի 2012 թվականի Եվրոպայի առաջնության եզրափակիչ փուլի բոլոր խաղերը, «Լոնդոն 2012» օլիմպիական խաղերը, «Շախմատ-64», «Շախմատի աշխարհ» և այլն:

Լրատվական ծրագրերից են՝ «Առաջին լրատվական», «Առաջին սփյուռքը», «Հարցազրույց» և այլն:

«Առաջին սփյուռքը» ծրագիրը նախատեսված է արտերկրում ապրող հայրենակիցների համար և ներկայացնում է ոչ միայն Հայաստանի, այլև հայ գաղթօջախների կյանքն ու մարդկանց գործունեությունը՝ ապահովելով համահայկական միասնական տեղեկատվական դաշտ:

2012-2013 թվականներին Հանրային հեռուստաընկերության եթերում ցուցադրվել են հանդիսատեսի կողմից մեծ ժողովրդականություն վայելող երաժշտական խոշոր միջոցառումներ, համերգներ և հաղորդաշարեր («Եվրատեսիլ 2012-2013», «Մանկական եվրատեսիլ 2012-2013», «Թոփ 10», «Երաժշտական փոստարկը», «Երևան ջազ» և այլն):

Երաժշտական հաղորդումների թվում իր ուրույն տեղը շարունակել է պահպանել «Երգ երգոց» երաժշտական ծրագիրը:

2012-2013 թվականներին Հայաստանի հանրային հեռուստաընկերության «Առաջին» ալիքի հաղորդումները հեռարձակվել են Հայաստանի Հանրապետության տարածքում՝ օրական 24 ժամ ամբողջ տարածքում: Արբանյակային հեռարձակմամբ հաղորդումները նույնպես հեռարձակվել են օրական 24 ժամ ծավալով:

Հայաստանում հեռարձակումն իրականացվում է «Հայաստանի հեռուստատեսային և ռադիոհաղորդիչ ցանց» ՓԲԸ-ի, իսկ արբանյակային հեռարձակումը՝ «Գլոբ Քասթ Ֆրանս» ընկերության միջոցով:

Հանրային հեռուստաընկերությունը շարունակել է նաև իր աշխատանքներն արտասահմանի հայկական մեծ համայնքներ ունեցող բնակավայրերում կաբելային կապուղիներով հեռուստաընկերության հաղորդումները վերահեռարձակելու ուղղությամբ, միաժամանակ իրականացրել է «Առաջին» ալիքի համաժամանակյա ինտերնետային հեռարձակում www.1tv.am ինտերնետային կայքէջում՝ սփյուռքյան համայնքների համար ավելի հասանելի դարձնելով հաղորդումների դիտումը: Մասնավորապես, հաշվի առնելով ԱՄՆ-ում հայկական մեծ սփյուռքի առկայությունը՝ 2013 թվականին Հանրային հեռուստաընկերության հաղորդումները շարունակվել են հեռարձակվել «Գլոբ Քասթ Ֆրանս» ընկերության կողմից՝ ապահովելով հեռուստաալիքի տարածումը հեռախոսային և կաբելային հեռարձակում իրականացնող ընկերությունների միջոցով («Գլոբ Քասթ Ֆրանս»՝ ընկերությունը սպասարկում է ԱՄՆ-ի տարածքի մոտ 30%-ը): Ֆրանսիայում կաբելային ցանցերով Հանրային հեռուստաընկերության հաղորդումները հեռարձակվում է ֆրանսիական տարբեր ընկերությունների կողմից:

ԱՊՀ երկրներում՝ հատկապես Ռուսաստանում, Ուկրաինայում, Ղազախստանում, Մոլդովայում, ինչպես նաև Վրաստանում շարունակել են աճել Հանրային հեռուստաընկերության հաղորդումների կաբելային ցանցով հեռարձակման ծավալները:

Հեռարձակման ծախսերը կազմել են ընդհանուր ծախսերի 17.9 տոկոսը:

Հայաստանի հանրային հեռուստաընկերությունը յուրաքանչյուր տարի իրականացնում է տեխնիկական վերազինման ծրագիր՝ հաշվի առնելով այդ նպատակով առկա ֆինանսական միջոցներն ու առաջնահերթությունները:

Համաձայն ՀՀ կառավարության 2013 թվականի դեկտեմբերի 26-ի N 1500-Ա որոշման, Հանրային հեռուստաընկերությանը, տեխնիկական վերազինման և կապիտալ նորոգման գծով աշխատանքների ֆինանսավորմանն աջակցելու նպատակով, ՀՀ կառավարության պահուստային ֆոնդի հաշվին հատկացվել է 850.0 մլն դրամ:

Հեռուստահաղորդումների արտադրության, ձեռքբերման և հեռարձակման համար 2012-2013 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է, համապատասխանաբար՝ 2,318.3 և 2,342.9 մլն դրամ, 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 2,566.7 մլն դրամ:

«Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքի պահանջների կատարումն ապահովելու համար ՀՀ կառավարության 2011 թվականի փետրվարի 24-ի «Հոգևոր-մշակութային հանրային հեռուստաընկերություն» փակ բաժնետիրական ընկերություն ստեղծելու մասին» N 216-Ն որոշման համաձայն ստեղծվել է «Հոգևոր-մշակութային հանրային հեռուստաընկերություն» փակ բաժնետիրական ընկերությունը:

Հոգևոր-մշակութային հեռուստաալիքի գործունեությունն ամբողջությամբ ուղղված է ազգային և համաշխարհային մշակութային ժառանգության ու արդի մշակութային կյանքի համակողմանի ներկայացմանն ու լուսաբանմանը, հոգևոր բարոյական արժեքների քարոզչությանը:

2012-2013 թվականներին հոգևոր-մշակութային հանրային հեռուստաընկերության հեռուստածրագրերը եթեր են հեռարձակվել՝ օրական 18 ժամ տևողությամբ: Ընդհանուր առմամբ, 2013 թվականին ընկերությունը հեռարձակել է 6.554.0 ժամ հաղորդումներ 6 թեմատիկ ուղղվածությամբ (մշակութային, հոգևոր, գիտահանրամատչելի և ուսումնական վավերագրական կինոնկարներ, երաժշտական ծրագրեր և համերգներ, մանկական հաղորդումներ, այլ հաղորդումներ):

Մշակութային հաղորդումները լուսաբանել են Հայաստանի երաժշտական կյանքը, ներկայացրել երևանյան համերգասրահներում կազմակերպված ժողովրդական, աշուղական, ակադեմիական և ժամանակակից երաժշտության նշանակալից միջոցառումները: 2013 թվականին հեռուստադիտողին ներկայացվել են Հայաստանում կայացած մի շարք երաժշտական

փառատոններ՝ «Ազգային պատկերասրահ» միջազգային երաժշտական փառատոն, «Երևանյան» միջազգային փառատոն, «Արամ Խաչատրյան» միջազգային փառատոն, «Վերադարձ» դասական երաժշտության փառատոն, «Կոմիտաս վարդապետ» համահայկական փառատոն և այլն:

Ներկայացվել են նաև միջազգային հռչակ վայելող նվագախմբերի, դիրիժորների և կատարողների մասնակցությամբ, հայկական և եվրոպական հոգևոր երաժշտության, ազգային երաժշտության, ավանդական երգ ու պարի համույթների, աշուղական երաժշտական համույթների համերգներ:

«Մշակութային ազդագիր» ծրագիրն իր լսարանին ներկայացրել է հանրապետության պատկերասրահներում, ցուցասրահներում ու թանգարաններում անցկացվող միջոցառումները, լուսաբանել մշակույթի ոլորտում վաստակ ունեցող գործիչների գործունեությունը:

«Մշակութային ազդագիր»-ը հիմնական ու հատուկ թողարկումներով թատերասեր հանդիսատեսին հնարավորություն է տվել հետևել Հայաստանում կազմակերպված բոլոր կինո և թատերական փառատոններին («Ոսկե ծիրան» Երևանյան միջազգային փառատոն, «Վ.Փափազյանի անվան Շեքսպիրյան» միջազգային փառատոն, «Բրիտանական ֆիլմերի» փառատոն, «Կին» միջազգային կինոփառատոն, «Թատրոն իքս» փառատոն, «Հայֆեստ» թատերական փառատոն, «Գրական տապան» միջազգային փառատոն, «Կինոաշուն» փառատոն և այլն):

«Մշակութային ազդագիր»-ը ներկայացրել է նաև փորձարարական արվեստն ու երիտասարդ ստեղծագործողներին և անդրադարձել գրքի ու գրահրատարակության ոլորտի խնդիրներին ու կազմակերպված միջոցառումներին:

Հոգևոր-մշակութային հանրային հեռուստաընկերությունը, համագործակցելով «Շողակաթ» հեռուստաընկերության հետ, որի պատրաստած հոգևոր-մշակութային և հոգևոր-եկեղեցական հաղորդումները համահունչ են հոգևոր-մշակութային հանրային հեռուստաընկերության ծրագրային քաղաքականության հետ, 2013 թվականին հեռարձակել է մի շարք հաղորդումներ («Գիրք ճանապարհի»-հայ գրականության պատմության մեջ շրջադարձային արժեք ունեցող գրական գործերի մասին, «Հանրագիտարան» - տեսահանրագիտարան հայ և համաշխարհային գիտության ու արվեստի մեծերի մասին, «Թանգարաններ»-հաղորդաշար Հայաստանում գործող թանգարանների մասին, «Հայտնի և անհայտ կինո»-հանրահայտ ռեժիսորների կյանքն ու գործունեությունը ներկայացնող հաղորդաշար, «Եկեղեցական կյանք» - Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու թեմական կյանքի լուսաբանում, Հիսուսի հրաշքներն ու բժշկումները»-անիմացիոն հաղորդաշար, ուր հայ և եվրոպական մանրանկարչության օգտագործմամբ ներկայացվում են Նոր Կտակարանում նկարագրված Տերունական հրաշքները):

Հոգևոր-մշակութային հանրային հեռուստաընկերության հաղորդումների հեռարձակումն իրականացվում է «Հայաստանի հեռուստատեսային և ռադիոհաղորդիչ ցանց» ՓԲԸ-ի միջոցով:

Հոգևոր-մշակութային հեռուստատեսային հաղորդումների արտադրության և հեռարձակման համար 2012-2013 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է, համապատասխանաբար՝ 150.0 և 147.9 մլն դրամ, 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 147.8 մլն դրամ:

2012-2013 թվականներին Հայաստանի հանրային ռադիոընկերության կողմից պատրաստվել և հեռարձակվել է օրական մոտ 51 ժամ հաղորդումներ («Առաջին ծրագիր»՝ 24 ժամ, «Երկրորդ ծրագիր» (Իմ ռադիո)՝ 24 ժամ, արտասահմանի համար հեռարձակվող հաղորդումներ՝ 3 ժամ):

Ռադիոհաղորդումները պատրաստվել են ինը թեմատիկ ուղղություններով, որոնց ծավալները ներկայացված են **10.4 աղյուսակում**:

Աղյուսակ 10.4. 2012-2013 թվականներին պատրաստված ռադիոհաղորդումների ծավալները ըստ թեմատիկ ուղղությունների (հաշվի են առնված նաև պրոֆիլակտիկ ժամերի ծավալները)

Հանրային ռադիոընկերության հաղորդումների թեմատիկ ուղղությունները	Հաղորդումների պատրաստման ծավալները (ժամ)	
	2012 թվական	2013 թվական
«Առաջին ծրագիր», այդ թվում	8784.0	8760.0
Լրատվական-վերլուծական	1585.7	1539.6
Քաղաքական, տնտեսական, հասարակական	97.0	161.2
Մշակութային, պատմական	814.9	1226.4
Երիտասարդական, մարզական	743.6	800.6
Մանկապատանեկան	565.1	644.8
Կրթական և հայոց լեզվի	117.1	286.0
Ժամանցային	433.4	736.5
Հոգևոր	263.3	242.7
Երաժշտական	4163.9	3122.2
«Երկրորդ ծրագիր» (Իմ ռադիո)	8784.0	8760.0
Արտասահմանի համար տրվող հաղորդումներ	1095.0	1095.0
Ինտերնետային էջի համար պատրաստվող հաղորդումներ	547.5	547.5
Ընդամենը	19210.5	19162.5

2012-2013 թվականներին կարևորվել է Հանրային ռադիոընկերության եթերի հավասարակշռվածությունը, ներկայացվել են թե՛ իշխանական և թե՛ ընդհանրապես գործիչների տեսակետները: Պետական և քաղաքական նշանակության իրադարձությունները մշտապես գտնվել են հանրային ռադիոընկերության տեսադաշտում: Ներկայացվել են հասարակական կյանքի տարբեր ոլորտների առավել ուշագրավ իրադարձությունները, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության և ՀՀ Ազգային ժողովի գործունեությունը: ՀՀ Ազգային ժողովի դռնբաց նիստերն ուղիղ եթերով հեռարձակվել են գերկարճ 69.7 Մից հաճախականությունով:

2012-2013 թվականներին Հանրային ռադիոընկերության եթերում իրենց ուրույն տեղն են ունեցել երաժշտական հաղորդումները, որոնք կազմել են եթերի, համապատասխանաբար՝ 47.4 և

35.6 տոկոսը: Երաժշտական հաղորդումների խմբագրությունը ռադիոունկնդրին մատուցել է հայկական, ժողովրդական, գուսանական, ժամանակակից և դասական, բազմաժանր ու բազմաճյուղ երաժշտական ստեղծագործություններ, ներկայացրել հայ մեծանուն կոմպոզիտորների ստեղծագործությունները:

Հանրային ռադիոյում շարունակել են իրենց գործունեությունը էստրադային սիմֆոնիկ նվագախումբը, «Սայաթ-Նովա» աշուղական երգի, «Արևիկ» մանկապատանեկան և Արամ Մերանգույանի անվան ժողովրդական գործիքների վաստակավոր անսամբլները: Վերջիններս համալրել են Հանրային ռադիոյի ֆոնդը նոր ձայնագրություններով, որոնք պարբերաբար հնչել են Հանրային ռադիոյի երաժշտական ծրագրերում:

Ռադիոհաղորդումների մեջ լրատվական-վերլուծական հաղորդումները, որոնք անդրադարձել են քաղաքական, լրատվական, հասարակական, մարզական և այլ բնույթի իրադարձություններին, 2012 թվականին կազմել են ռադիոհեթերի 18.1, իսկ 2013թ.` 17.6 տոկոսը:

2012-2013 թվականներին Հանրային ռադիոյի հաղորդումները հեռարձակվել են միջին, կարճ, գերկարճ և FM տիրույթի հաճախականություններով:

Հեռարձակման աշխատանքներն իրականացվել են «Ռադիո» ՓԲԸ-ի, «Հայաստանի հեռուստատեսային և ռադիոհաղորդիչ ցանց» ՓԲԸ-ի միջոցով, ինչպես նաև «Հայաստանի հանրային ռադիոընկերություն» ՓԲԸ-ի սեփական տեխնիկական միջոցներով :

Հանրային ռադիոընկերության հաղորդումները եթեր են հեռարձակվել նաև ինտերնետային www.armradio.am կայքէջում:

Հեռարձակման ծախսերը կազմել են ընդհանուր ծախսերի 15.1 տոկոսը:

Ռադիոհաղորդումների արտադրության, ձեռքբերման և հեռարձակման համար 2012-2013 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է համապատասխանաբար՝ 632.7 և 648.9 մլն դրամ, 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 666.7 մլն դրամ:

Շիրակի հանրային հեռուստառադիոյի կողմից 2012-2013 թվականներին պատրաստվել և հեռարձակվել են օրական 8.5 ժամ հեռուստահաղորդումներ և 24 ժամ ռադիոհաղորդումներ:

Շիրակի հանրային հեռուստառադիոն հաղորդումները պատրաստել է վեց թեմատիկ ուղղություններով՝ լրատվական (լրատվական-վերլուծական), քաղաքական (տնտեսական, հասարակական), մշակութային, մարզական, երաժշտական (ժամանցային) և այլ հաղորդումներ: Նշված ուղղություններից գերակշռող են եղել ծավալով երաժշտական (ժամանցային) հաղորդումները:

Շիրակի հանրային հեռուստառադիոյի հեռուստահաղորդումների հեռարձակումն իրականացվել է Գյումրի քաղաքում և հարակից տարածքներում դեցիմետրային տիրույթի 39-րդ կապուղով և Ամասիայում՝ 41-րդ դեցիմետրային կապուղով, իսկ ռադիոհաղորդումների հեռարձակումը իրականացվել է FM տիրույթում՝ 102.5 ՄՀց հաճախականությամբ:

Շիրակի հանրային հեռուստառադիոյի կողմից հեռուստառադիոհաղորդումների արտադրության, ձեռքբերման և հեռարձակման համար 2012-2013 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է, համապատասխանաբար՝ 24.6 և 25.6 մլն դրամ, 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 27.3 մլն դրամ:

2012-2013 թվականներին «Հասարակական կարծիքի ուսումնասիրման կենտրոն» ՓԲԸ-ն շարունակել է ուսումնասիրել Հանրային հեռուստառնկերության և Հանրային ռադիոյի եթերում հեռարձակվող հաղորդումների և հաղորդաշարերի վերաբերյալ հանրության կարծիքը: Այդ նպատակով անց են կացվել յուրաքանչյուր տարի չորս սոցիոլոգիական հետազոտություններ հետևյալ թեմաներով՝ Կրթություն և ԶԼՄ-ներ, Գիտություն և ԶԼՄ-ներ, Տնտեսություն և ԶԼՄ-ներ, ԶԼՄ-ներ՝ հեռուստատեսություն, ռադիո:

Իրականացվել են նաև «Հանրային հեռուստառնկերության եթերային քաղաքականության ուսումնասիրություն. հեռուստալսարանի ընկալումներն ու ակնկալիքները» և «Հանրային հեռուստառնկերության հաղորդաշարերի նկատմամբ լսարանի վերաբերմունքի չափման հետազոտություն» սոցիոլոգիական հետազոտությունների նախապատրաստական աշխատանքները (հարցաթերթի մշակում, հետազոտության ընտրանքի կազմում, տվյալների բազայի կառուցում):

Վերոնշյալ հետազոտությունների և հարցումների արդյունքները նպաստել են Հանրային հեռուստառնկերության և Հանրային ռադիոռնկերության ծրագրերի կառուցվածքում անհրաժեշտ փոփոխությունների կատարմանը, ինչպես նաև ծրագրերի կազմման գործընթացին հանրության մասնակցության ապահովմանը:

Հասարակական կարծիքի ուսումնասիրման համար 2012-2013 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է համապատասխանաբար՝ 8.0 և 8.2 մլն դրամ, 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 9.4 մլն դրամ:

ԱՊՀ երկրներում հեռուստառադիոծրագրերի հեռարձակման նպատակով ՀՀ պետական բյուջեով նախատեսվել է 2012 թվականին՝ 99.1 մլն դրամ, 2013 թվականին՝ 109.0 մլն դրամ, 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել՝ 119.9 մլն դրամ:

2012-2013 թվականներին «Տնտեսական վերլուծությունների ծառայություններ» ծրագրի շրջանակներում պատրաստվել է տարեկան 120 հեռուստահաղորդումներ, ԶԼՄ-ներում տպագրվող հրապարակումների թիվը կազմել է համապատասխանաբար՝ 120 և 186 միավոր:

«Տնտեսական վերլուծությունների ծառայություններ» ծրագրի իրականացման համար 2012 թվականին ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է՝ 81.5 մլն դրամ, 2013 թվականին՝ 191.2 մլն դրամ, 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 191.2 մլն դրամ:

2013 թվականին հատկացումների ավելացումը պայմանավորված է հեռուստաեթերում մշտական լրահոսի ապահովմամբ և վերլուծությունների կատարմամբ:

«Հայաստան-սփյուռք գործակցության թեմայով հեռուստահաղորդումների և տեսահոլովակների պատրաստում և հեռարձակում» ծրագրի շրջանակներում 2012-2013 թվականներին պատվիրվել, ձեռքբերվել և Սփյուռքի հայկական համայնքներում տարածվել են պատմական, ճանաչողական, ուսուցողական և այլ ֆիլմեր, տեսանյութեր, ձայնագրություններ, աջակցություն է ցուցաբերվել հեռուստահաղորդաշարերի պատրաստմանը:

2012-2013 թվականներին իրականացվել է «Սփյուռքի ժամ» հաղորդաշարը, աջակցություն է ցուցաբերվել «Մերոնք» հաղորդաշարին, նկարահանվել են «Քրիստոնյա Հայաստան», «Բարի գալուստ Արցախ», «Արևմտյան Հայաստան», սիրիահայերի մասին ֆիլմերը, ձեռք են բերվել հետևյալ վավերագրական ֆիլմերը՝ «Փրկված Բեկոր», «Համշենահայեր», «Թաքուն հայեր», «Տասն օր տանը»: Պատրաստվել է «Խավարում» կարճամետրաժ ֆիլմի սցենարը:

Ծրագրի շրջանակներում պատրաստվել են նաև ՀՀ սփյուռքի նախարարության ծրագրերը ներկայացնող տեսահոլովակներ:

2012 թվականին ՀՀ պետական բյուջեով հատկացված միջոցները կազմում են՝ 34.6 մլն դրամ, 2013 թվականին՝ 52.6 մլն դրամ: 2014 թվականին նույնպես նախատեսվում է հատկացնել 52.6 մլն դրամ:

Հրատարակչական և տեղեկատվական բնագավառ

Հրատարակչական և տեղեկատվական բնագավառի հատկացումները հիմնականում ուղղվում են հետևյալ ծրագրերի իրականացմանը՝ «Գրականության հրատարակում», «Աջակցություն գրականության հրատարակմանը», «Պետական մամուլի հրատարակում», «Ոչ պետական մամուլի հրատարակում», «Գրական ժառանգության պահպանում և տարածում», «Հրատարակչական, տեղեկատվական, տպագրական ծառայություններ», «Թարգմանչական ծառայություններ», «Տեղեկատվության ձեռքբերման, պահպանման և արխիվացման ծառայություններ», ինչպես նաև Սփյուռքի հայապահպանության ծրագրեր:

Վերջին երկու տարիները նշանավորվեցին Հայ գրատպության 500-ամյակի և ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի կողմից Երևանը գրքի համաշխարհային մայրաքաղաք հռչակվելու հանգամանքով, որոնց շրջանակներում տեղի ունեցան ոչ միայն գրքին և ընթերցանությանը նվիրված բազմաբնույթ միջոցառումներ, այլև ընդլայնվեցին հրատարակչական ծրագրերը՝ «Հատուկ նշանակության հորեյանական հրատարակումների ծրագրեր» և «Գրական թարգմանությունների համադրելի ծրագրերի իրականացում»: Ծրագրերի իրականացումը հնարավորություն տվեց հրատարակել հայ գրքի պատմությանը և նրա երախտավորներին նվիրված հիմնարար աշխատություններ և ուսումնասիրություններ, ինչպես նաև իրականացնել հսկայածավալ թարգմանական հրատարակություններ: Հրատարակվեցին Վ. Խեչումյանի «Գիրք գրոցը», Ա. Աբրահամյանի «Հայկական պալեոգրաֆիա», «Հայ գրքի և գրչի պատմություն», «Տղա Դավիթ և աղջիկ Խանդուկ» էպիկական պատումը՝ Ա. Սարգսյանի ինքնատիպ ձևավորմամբ և այլն: Հայ

դասական և ժամանակակից գրականությունը թարգմանվեց և հրատարակվեց անգլերեն, գերմաներեն, ռուսերեն, ուկրաիներեն, պարսկերեն, իսպաներեն, վրացերեն, շվեդերեն, այդ թվում՝ Կ. Ջարյանի «Սպանիա» (իսպաներեն), Հ. Ստեփանյանի «Հայերի ներդրումը օսմանյան կայսրությունում» (ռուսերեն), «Արդի հայ պոեզիա» ժողովածու (պարսկերեն, շվեդերեն, գերմաներեն), Լ. Խեչոյանի պատմվածքները (ուկրաիներեն), «19 պատմվածքներ» ժողովածուն՝ (երկլեզու՝ հայերեն-անգլերեն) և այլն:

2012-2013 թվականներին ընդլայնվել է հայ գրքին և ընթերցանության խթանմանը նպաստող հանրապետական միջոցառումները: Համագործակցելով ոլորտի մասնավոր (ՍՊԸ-ներ, ՓԲԸ-ներ), հասարակական կազմակերպությունների («Հրատարակիչների ազգային ասոցիացիա», «Գրավաճառների ազգային ասոցիացիա»), ստեղծագործական միությունների (ՀԳՄ, «Հայ գրքի կենտրոն», «Գրական գործակալություն) հետ՝ ՀՀ մշակույթի նախարարությունն աջակցել է Հայաստանի մարզերում և Լեռնային Ղարաբաղում գրքի ցուցահանդես-տոնավաճառներին, հայ գրողների ստեղծագործությունների թարգմանությանը այլ լեզուներով, հայ ժամանակակից գրողների հոբելյանների կազմակերպմանը, գրքի վարկի բարձրացման և ընթերցանության խթանմանը նպաստող բազմաբնույթ միջոցառումների և փառատոների կազմակերպմանը («Դարձ առ գիրքը», «Գրքի և հեղինակային իրավունքի միջազգային օր», «Գիրք նվիրելու օր», «Մուտքը՝ գրքով», «Գրախանութ անիվների վրա», «Թարգմանչաց տոն», «Գրքարվեստ» հանրապետական մրցույթ և այլն):

Միջազգային համագործակցության ծրագրերով 2012-2013 թվականներին Հայաստանը մասնակցել է արդեն ավանդական դարձած միջազգային ցուցահանդեսների (Մինսկ, Փարիզ, Թեհրան, Հալեպ, Սալոնիկ, Մոսկվա, Մայնի-Ֆրանկֆուրտ և այլն), ընդ որում՝ 2012 թվականին երկրորդ անգամ մասնակցել է Ժնևի (պատվո հյուրի կարգավիճակով), ինչպես նաև՝ Լոս Անջելեսի, Սանկտ Պետերբուրգի, Վարշավայի, Պերմի ցուցահանդեսներին և փառատոներին՝ ամենուր արժանանալով բարձր գնահատականի: Կարևորվել է Հայաստանի մասնակցությունը ԱՊՀ երկրների «Գրքարվեստ» միջազգային մրցանակաբաշխությանը, որին ներկայացվում է Հայաստանի մշակութային ժառանգությունը արտացոլող ալբոմային գրականություն, ինչը նպաստում է մշակութային արժեքների հանրահռչակմանը:

2012-2013 թվականներին ավելի լայն ընդգրկում և հեղինակություն են ձեռք բերել ԱՊՀ և Բալթյան երկրների գրողների, թարգմանիչների և հրատարակիչների միջազգային ֆորումի շրջանակում կազմակերպվող քննարկումները և գրքի միջազգային ամենամյա ցուցահանդեսը, որը նպաստում է նաև հրատարակչական երկկողմ ծրագրերի իրականացմանը տարբեր երկրների հետ (Ռուսաստան, Տաջիկստան, Վրաստան, Հունգարիա, Ուկրաինա, Եգիպտոս):

«Հայ գրատպության 500-ամյակի» և «Երևանը 2012 թվականին՝ գրքի համաշխարհային մայրաքաղաք» և միջազգային համագործակցության ծրագրերով 2012 թվականին Հայաստանը

գրքի միջազգային տոնավաճառներում և գրական փառատոներում ապահովել է մասնակցություն գրքի 14 միջազգային տոնավաճառների (*Մինսկ, Փարիզ, Բոլոնիա, Լոս Անջելես, Բուենոս Այրես, Ժնև, Թեհրան, Սալոնիկ, Սանկտ Պետերբուրգ, Վարշավա, Մոսկվա, Աշխաբադ, Ֆրանկֆուրտ, Հասագա*), որոնցից 4-ում Հայաստանը հանդես է եկել պատվավոր հյուրի, հատուկ կամ կենտրոնական ցուցադրողի կարգավիճակով (*Մինսկ, Սալոնիկ, Մոսկվա, Ֆրանկֆուրտ*): Առաջին անգամ Հայաստանը մասնակցել է նաև Բոլոնիայի մանկական գրքի միջազգային ցուցահանդես-տոնավաճառին:

«Գրականության հրատարակում» ծրագրի շրջանակներում 2012-2013 թվականներին առանցքային տեղ է ունեցել հայկական մշակութային ժառանգության հանրահռչակմանը նվիրված գրականության հրատարակումը:

Հրատարակվել են ճարտարապետությանը, գեղանկարչությանը և մանրանկարչությանը նվիրված ուսումնասիրություններ և այլոմներ, որտեղ հատկապես կարևոր է Ֆոլկմար Գանցհորնի «Քրիստոնեա-արևելյան գորգը» հիմնարար աշխատության հայերեն թարգմանությունը և հրատարակումը ինչպես նաև՝ Լ. Ագուլեցու «Ազգային տոնաձիսական զարդարվեստ», Մեսրոպ Խիզանեցու «Հայ մանրանկարիչներ», հեղինակային խմբի «Հայկական հուշարձանները կերպարվեստում» այլոմները, Սրբուհի Լիսիցյանի «Հայկական հինավուրց պարեր» ուսումնասիրությունը, Հ. Սարգսյանի և Ս. Աղաբալյանի կազմած «Հայկական ժողովրդական առածներ և սասցվածքներ» ժողովածուն և այլն:

Ընդգրկուն է եղել Հայոց ցեղասպանության 100 ամյակին նվիրված գրականությունը: «Հայոց ցեղասպանության 100 ամյակի» ծրագրով հրատարակվել են ուսումնասիրություններ, ականատեսների վկայություններ, գիտահանրամատչելի և գեղարվեստական գրականություն, ինչպես հայերեն, այնպես էլ այլ լեզուներով:

Զգալի տեղ է հատկացվել հորեյանական, մանկական պատկերազարդ գրականությանը, դպրոցական գրադարան և սփյուռքահայ գրականության մատենաշարերին:

2013 թվականին մեկնարկեց «*Դպրոցական գրադարան*» ծրագիրը:

2012-2013 թվականներին «Գրականության հրատարակում» ծրագրով հատկացվել է համապատասխանաբար 92.4 և 102.0 մլն դրամ, որն ուղղվել է 9 և 12 ենթաուղղությունների, 56 և 58 անվանում գրքերի հրատարակմանը: 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 102.0 մլն դրամ:

ՀՀ սփյուռքի նախարարության և Հայաստանի գրողների միության հետ համատեղ շարունակվել է «Սփյուռքահայ գրականության հրատարակություն» ուղղությամբ իրականացվող աշխատանքները: 2012-2013 թվականներին հրատարակվել է սփյուռքահայ գրողների 3-ական գիրք, կայացել են սփյուռքահայ գրողների գրքերի քննարկումներ և շնորհանդեսներ:

«Աջակցություն գրականության հրատարակմանը» ծրագրով հիմնականում աջակցվել է ժամանակակից գրողներին և գրականագետներին, այդ թվում՝ սկսնակ գրողներին, հրատարակելու իրենց գիտահանրամատչելի և գեղարվեստական ստեղծագործությունները, ինչպես նաև թարգմանելու և տարածելու հայ գրականության նշանակալի ստեղծագործությունները օտար լեզուներով և այլ ժողովուրդների գրականության արժեքավոր նմուշները՝ հայերեն:

2012-2013 թվականներին «Աջակցություն գրականության հրատարակմանը» ծրագրով հատկացվել է տարեկան 39.4 և 40.0 մլն դրամ, որն ուղղվել է յուրաքանչյուր տարի 10 ենթաուղղությունների, 65 ու 74 անվանում գրքերի հրատարակմանը, այդ թվում՝ էլեկտրոնային հրատարակությունների թողարկմանը: 2014 թվականին նախատեսվում է նույնպես հատկացնել 40.0 մլն դրամ:

«Պետական մամուլի հրատարակում» ծրագրով նախատեսված հատկացումներն ուղղվել են 2 անուն՝ «Հայաստանի Հանրապետություն» և «Ռեսպուբլիկա Արմենիա» թերթերի հրատարակմանը:

2012-2013 թվականներին հատկացվել է համապատասխանաբար 68.9 և 69.8 մլն դրամ, 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 70.8 մլն դրամ:

«Ոչ պետական մամուլի հրատարակում» ծրագրով նախատեսված հատկացումները հնարավորություն են տալիս ապահովել ազգային փոքրամասնությունների լեզուներով հրատարակվող, գրական մշակութային, սպորտային, մարզային և այլ բնույթի ոչ պետական մամուլի շարունակականությունը, հայերեն և ազգային փոքրամասնությունների լեզուներով ստանալ և տարածել տեղեկատվություն, ծանոթանալ հանրապետության գրական-մշակութային կյանքին, հանրապետական, տարածաշրջանային և միջազգային անցուղարձին: Ծրագրի իրականացումը կարևոր է մասնավորապես ազգային փոքրամասնությունների համար, որոնք կարողանում են դրա շնորհիվ զարգացնել իրենց ազգային լեզուն և գրականությունը:

2012-2013 թվականներին աջակցություն է ցուցաբերվել տարեկան 69 անուն թերթի և մասագրի հրատարակմանը, որի համար հատկացվել է 47.8 և 47.4 մլն դրամ: 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել է 47.8 մլն դրամ:

«Հրատարակչական, տեղեկատվական, տպագրական ծառայություններ» ծրագրով 2012-2013 թվականներին նախատեսված հատկացումների շրջանակներում հրատարակվել են՝ Հայաստանի Հանրապետության պաշտոնական տեղեկագրեր՝ 1,015.2 և 1,057.8 հազ. մամուլով, Հայաստանի Հանրապետության գերատեսչական նորմատիվ ակտերի տեղեկագրեր՝ 370.2 և 493.4 հազ. մամուլով, Հայաստանի Հանրապետության պաշտոնական տեղեկագրեր (ռուսերեն)՝ 39.1 և 5.4 հազ. մամուլով, Երևանի իրավական ակտերի տեղեկագրեր՝ 184.9 և 33.7 հազ. մամուլով, քաղաքային և գյուղական համայնքների նորմատիվ իրավական ակտերի ժողովածու 619.6 և 913.6 հազ. մամուլով:

Նշված ծրագրի հատկացումների շրջանակներում ձեռք է բերվել նաև քաղաքացիական կացության ակտերի գրանցման, իրավաբանական անձանց պետական գրանցման գործընթացում օգտագործվող պոլիգրաֆիական արտադրանք (պետական գրանցումների վկայականներ, գրանցամատյաններ, ձևեր), ինչպես նաև հրատարակվել և տպագրվել են միջազգային պայմանագրեր և մուտքի վիզաներ: 2014 թվականին կշարունակվեն նշված աշխատանքները:

2012-2013 թվականներին ծրագրով հատկացվել է համապատասխանաբար՝ 339.0 և 417.2 մլն դրամ, 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 404.9 մլն դրամ:

«Թարգմանչական ծառայություններ» ծրագրով նախատեսված հատկացումների շրջանակներում թարգմանված էջերի ծավալը 2012 թվականին կազմել է՝ 10.064 էջ, 2013 թվականին՝ 10.569 էջ, 2014 թվականին նախատեսվում է թարգմանել 20.298 էջ:

Ծավալների ավելացումը պայմանավորված է Մաքսային միությանը և Միասնական տնտեսական տարածքին Հայաստանի Հանրապետության անդամակցության համար պահանջվող թարգմանչական աշխատանքների իրականացմամբ:

Թարգմանչական ծառայությունների իրականացման համար 2012-2013 թվականներին հատկացվել է 120.0 և 122.3 մլն դրամ, 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել՝ 172.5 մլն դրամ:

2012-2013 թվականներին իրականացվել են նաև Սփյուռքի հայապահպանության ծրագրեր՝ «Տեղեկատվական և ուսուցողական կայքերի մշակման և սպասարկման ծառայություններ», «Ուսումնական և հանրամատչելի գրականության հավաքագրում և առաքում սփյուռքի համայնքներին» և «Հայկական սփյուռք» տարեգրքի հրատարակում:

«Տեղեկատվական և ուսուցողական կայքերի մշակման և սպասարկման ծառայություններ» ծրագրի շրջանակներում 2012 և 2013 թվականներին, ինչպես և նախորդ տարիներին իրականացվել են համացանցում արևելահայերենից՝ արևմտահայերեն և հակառակը փոխարկչի սպասարկման, էլեկտրոնային գրադարանի համալրման և սպասարկման աշխատանքները, «Հայերն այսօր» էլեկտրոնային օրաթերթի հրատարակումը:

Զգալիորեն ակտիվացել է համագործակցությունը Սփյուռքի տարբեր կառույցների հետ, որի արդյունքում ավելացել է Սփյուռքից ստացվող խմբագրման, թարգմանման անհրաժեշտություն ունեցող տեղեկատվությունը: Ավելացել է նաև կայքի այցելուների քանակը:

Էլեկտրոնային գրադարանում արդեն մուտքագրվել է ավելի քան 800 գիրք, հոդված, ծայնագրություն և այլ նյութեր տարբեր ոլորտներից՝ Հայաստան-Սփյուռք գործակցություն համայնքների պատմության, ցեղասպանության, արցախյան հիմնախնդրին առնչվող գիտական, վերլուծական, գեղարվեստական պատմական գրականություն, ինչպես նաև մանկական գրականություն և դասագրքեր:

«Տեղեկատվական և ուսուցողական կայքերի մշակման և սպասարկման ծառայություններ» ծրագրի իրականացման նպատակով 2012 թվականին հատկացվել է 30.0 մլն դրամ, 2013 թվականին՝ 33.0 մլն դրամ, 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 33.0 մլն դրամ:

«Ուսումնական և հանրամատչելի գրականության հավաքագրում և առաքում սփյուռքի համայնքներին» ծրագիրը մեկնարկել է 2010 թվականին:

Ծրագիրը շարունակվել է նաև 2012-2013 թվականներին՝ հնարավորություն ընձեռելով Սփյուռքի 200 դպրոցներին տարեկան առաքել 2,500 կգ. գրականություն:

Այդ նպատակով 2012 թվականին հատկացվել է 8.0 մլն դրամ, 2013 թվականին՝ 10.0 մլն դրամ, 2014 թվականին նախատեսվում է նույնպես հատկացնել 10.0 մլն դրամ:

2012-2013 թվականներին շարունակվել է նաև «Հայկական սփյուռք» տարեգրքի հրատարակումը՝ 2.500 օրինակով:

Տարեգրքի տպագրությունն էապես նպաստում է Հայաստան-Սփյուռք կապերի ընդլայնմանն ու ամրապնդմանը:

Իրականացրած հրատարակությունների օգնությամբ ամփոփվում են Սփյուռքում տեղի ունեցած առավել հիշարժան ձեռնարկները, Հայաստանի Հանրապետության գերատեսչությունների Սփյուռքի հետ համատեղ իրականացրած միջոցառումները:

2012-2013 թվականներին տարեգրքի հրատարակման համար հատկացվել է 6.8 և 5.7 մլն դրամ, 2014 թվականին՝ նախատեսվում է հատկացնել 8.2 մլն դրամ:

10.2.1.3. Հիմնական խնդիրները

Հեռուստառադիոհաղորդումների բնագավառում հիմնական խնդիրներն են.

✧ Հեռարձակվող հեռուստահաղորդումների և ռադիոհաղորդումների ընդհանուր ծավալում բնակչության լայն խավերին մատչելի հայալեզու, սեփական և հայրենական արտադրության հաղորդումների բազմազանության ապահովումը,

✧ Սփյուռքում հայապահպանությանն աջակցելու, երիտասարդության շրջանում մայրենի լեզվի նշանակալիությունը բարձրացնելու, ինչպես նաև Հայաստան-Սփյուռք գործակցության ակտիվացմանը նպաստելու նպատակով հանրային հեռուստատեսության միջազգային ակտիվ հեռարձակվող հաղորդումների բովանդակության և որակի բարելավումը,

✧ Տեխնիկական վերազինման և նոր տեխնոլոգիաների ներդրման միջոցով հանրապետության ամբողջ տարածքում և տարածքից դուրս հաղորդումների հեռարձակման բարձր որակի, ինչպես նաև Եվրոպական հեռարձակողների միության (EBU) կողմից սահմանված չափանիշներին համապատասխան տեխնիկական մակարդակի ապահովումը,

✧ ՀՀ կառավարության գործունեության, իրականացվող ծրագրերի և առկա խնդիրների մասին հասարակությանը իրազեկումը և իրականացվող բարեփոխումներին մասնակից դարձնելը,

✧ Սփյուռքի հայկական համայնքներում ազգային ինքնության պահպանմանը և արմատավորմանը, ուժացման կանխմանը, հայոց լեզվի, ազգային, մշակութային ավանդույթների պահպանմանը նպաստումը:

Խնդիրների շարքում են նաև.

✧ Հանրայինի եթերում կրթական, մանկապատանեկան, գիտական և հատկապես ժամանցային հաղորդումների քանակի և որակի անբավարարությունը,

✧ նոր հաղորդումների ձեռքբերման միջոցով եթերում կրկնությունների տեսակարար կշիռի կրճատումը,

✧ Ցեղասպանության 100 ամյա տարելիցին ընդառաջ հատուկ ռադիոհաղորդաշարերի, ինչպես նաև հասարակության հոգևոր և մշակութային պահանջմունքների բավարարման ուղղված ռադիոհաղորդումների պատրաստումը և հեռարձակումը,

✧ Շիրակի հանրային հեռուստառադիոյի եթերում օպերատիվ լրատվական հաղորդումների բացակայությունը,

✧ կառավարման համակարգերի արդյունավետության բարձրացման նպատակով հասարակական կարծիքի ներգրավման գործիքի կիրառումը (սոցիոլոգիական հարցումներ, հանրային քննարկումներ):

Հրատարակչական և տեղեկատվության բնագավառում հիմնական խնդիրներն են.

✧ գրքային արտադրանքի միջոցով արժեքների վերհանումը, նորովի վերաարժևորումը և տարածման մատչելիությունը,

✧ հրատարակվող գրականության պոլիգրաֆիական որակը, նորագույն տեխնոլոգիաների կիրառումը, արդի տպագրական մեթոդներին տիրապետող մասնագետ-կադրերի պակասը,

✧ Սփյուռքի համայնքներում Հայաստանի մասին լիարժեք և հավաստի տեղեկատվության մատչելիության ապահովումը, Սփյուռքում բնակվող յուրաքանչյուր հայ մարդու լեզվի, մշակույթի, դավանանքի, հայ ինքնության պահպանումը,

✧ Հայաստանի Հանրապետության և Եվրոմիության իրավական ակտերի թարգմանությունների կատարումը և ժամանակին շահառու մարմիններին ներկայացումը:

10.2.2. ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

10.2.2.1. Նպատակները

Հեռուստառադիոհաղորդումների բնագավառի նպատակներն են.

- Մարդու սահմանադրական իրավունքն ապահովելու նպատակով տեղեկատվական, քաղաքական, տնտեսական, կրթական, մշակութային, մանկապատանեկան, գիտական, հայոց լեզվի և պատմության, մարզական, ժամանցային և հանրության համար կարևոր ու նշանակալից այլ տեղեկատվական բնույթի հաղորդումների բազմազանության ապահովում:

- Հեռուստադիտողներին և ռադիոունկնդիրներին այնպիսի հաղորդաշարերի և հաղորդումների մատուցում, որոնցում հաշվի են առնվում հանրապետության տարբեր տարածաշրջանների, ազգային փոքրամասնությունների ու սոցիալական խմբերի առանձնահատկություններն ու նախասիրությունները:

- Բնակչության լայն խավերին հուզող և նրանց կողմից պարզաբանում պահանջող խնդիրների վերաբերյալ հաղորդումների և լրատվության ապահովում:

- Բնակչությանն անկողմնակալ, հավաստի և օպերատիվ տեղեկատվությամբ ապահովում, հեռուստատեսության և ռադիոյի կողմից տրամադրվող տեղեկատվության նկատմամբ ունկնդրի վստահության ավելացում:

- Հասարակության հոգևոր և մշակութային պահանջմունքների բավարարմանն ուղղված հեռուստահաղորդումների պատրաստում ու հեռարձակում:

- Հայկական աշխարհի միասնական տեղեկատվական դաշտի ձևավորում, Հայրենիք-Սփյուռք հարաբերությունների սերտացում, հայ ներուժի համախմբմանը և արտերկրի հայ գաղթօջախներում հայապահպանությանը նպաստում:

Հրատարակչական և տեղեկատվության բնագավառի հիմնական նպատակներն են.

- Գրքային արտադրանքի միջոցով հայ ժողովրդի գրական-մշակութային ժառանգության պահպանում, զարգացում, տարածում և հանրահռչակում,

- Բարեկիրթ քաղաքացիական հասարակության ձևավորում, բնակչության տեղեկատվություն ստանալու սահմանադրական իրավունքի ապահովում,

- Գրատարածման բնագավառում միջազգային համագործակցության զարգացում,

- Իրավական ակտերի թարգմանությունների մատչելիության ապահովում, երկրի միջազգային պարտավորությունների պատշաճ կատարում,

- Հայաստանի Հանրապետության և Սփյուռքի միջև կապերի ամրապնդում, սփյուռքահայության ազգային, լեզվամշակութային ինքնության պահպանում, մայրենի լեզվի մոռացության, հայկական մշակութային արժեքները կորցնելու վտանգի, ուժացման դեմ պայքարում:

10.2.2.2. Գերակայությունները

Հեռուստառադիոհաղորդումների բնագավառում 2015-2017 թվականներին գերակա ուղղությունները հնարավորություն կընձեռեն Հանրային հեռուստառադիոընկերությանը իրականացնել «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքով իրեն ամրագրված լիազորությունները՝ մասնավորապես ապահովել օրենքով սահմանված թեմատիկ ուղղություններով հեռուստահաղորդումների և ռադիոհաղորդումների պատրաստումը և հեռարձակումը:

2015-2017 թվականներին հեռուստառադիոհաղորդումների գերակա ուղղություններն են.

- Հեռարձակվող հեռուստահաղորդումների և ռադիոհաղորդումների ընդհանուր ծավալում բնակչության լայն խավերին մատչելի հայալեզու, սեփական և հայրենական արտադրության հաղորդումների բազմազանության ապահովում, հաղորդումների բովանդակության և որակի բարելավում (*հիմք՝ ՀՀ կառավարության 19.05.2014թ. N 511-Ա որոշմամբ հաստատված ՀՀ կառավարության ծրագիր՝ «2.2.8.4. Հեռահաղորդակցությունը» բաժին*):

- Սփյուռքում հայապահպանությանն աջակցելու, երիտասարդության շրջանում մայրենի լեզվի նշանակալիությունը բարձրացնելու, ինչպես նաև Հայաստան-Սփյուռք գործակցության ակտիվացմանը նպաստելու նպատակով հանրային հեռուստատեսության միջազգային ակնքով հեռարձակվող հաղորդումների բովանդակության և որակի բարելավում (*հիմք՝ ՀՀ կառավարության 19.05.2014թ. N 511-Ա որոշմամբ հաստատված ՀՀ կառավարության ծրագիր՝ «2.1.3. Սփյուռքը» բաժին*):

- Տեխնիկական վերազինման և նոր տեխնոլոգիաների ներդրման միջոցով հանրապետության ամբողջ տարածքում և տարածքից դուրս հաղորդումների հեռարձակման բարձր որակի, ինչպես նաև EBU-ի կողմից սահմանված չափանիշներին համապատասխան տեխնիկական մակարդակի ապահովում (*հիմք՝ ՀՀ կառավարության 19.05.2014թ. N 511-Ա որոշմամբ հաստատված ՀՀ կառավարության ծրագիր՝ «2.2.8.4. Հեռահաղորդակցությունը» բաժին*):

Հրատարակչական և տեղեկատվության բնագավառում 2015-2017 թվականներին գերակա ուղղություններն են.

- Գրքային արտադրանքի միջոցով հայ ժողովրդի գրական-մշակութային ժառանգության պահպանում, զարգացում, տարածում և հանրահռչակում (*հիմք՝ ՀՀ կառավարության 19.05.2014թ. N 511-Ա որոշմամբ հաստատված ՀՀ կառավարության ծրագիր՝ «2.4.5. Մշակույթը» բաժին*):

- Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցին նվիրված ծրագրերի և միջոցառումների իրականացում (*հիմք՝ ՀՀ Նախագահի 23.04.2011թ. ՆՀ-67-Ա հրամանագիր*):

- Հայ գրքի, տպագիր այլ արտադրանքի բովանդակային և տպագրական որակների բարձրացում, միջազգային շուկայում մրցունակության ապահովում (*հիմք՝ ՀՀ կառավարության*

19.05.2014թ. N 511-Ա որոշմամբ հաստատված ՀՀ կառավարության ծրագիր՝ «2.4.5. Մշակույթ» բաժին):

- Իրավական ակտերի պաշտոնական տեղեկագրերի հրատարակում և թարգմանությունների իրականացում (հիմք՝ «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 36-րդ հոդված):
- Հայաստան-Սփյուռք գործակցության դինամիկ զարգացում, Սփյուռքում և Հայաստանում գործող կազմակերպությունների համագործակցության ակտիվացում, հայապահպանության ուղղված միջոցառումների իրականացում (հիմք՝ ՀՀ կառավարության 19.05.2014թ. N 511-Ա որոշմամբ հաստատված ՀՀ կառավարության ծրագիր՝ «2.1.3. Սփյուռքը» բաժին):

10.2.3. ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

2015-2017 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով ռադիոյի և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման, հրատարակչական ծառայությունների ոլորտին (առանց պետական կառավարման ապարատի պահպանման ծախսերի) նախատեսվում է ուղղել 2015 թվականին՝ **6,829.4** մլն դրամ, 2016 թվականին՝ **7,012.5** մլն դրամ և 2017 թվականին՝ **7,220.3** մլն դրամ (ՀՀ 2014-2016 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով 2015 թվականին նախատեսվել էին ծախսեր՝ 5,722.7 մլն դրամ, 2016 թվականին՝ 5,955.1 մլն դրամ):

Ծախսերը 2015 թվականին 2014 թվականի նկատմամբ կաճեն՝ 20.6 %-ով, 2016 թվականին՝ 2015 թվականի նկատմամբ՝ 2.7 %-ով, իսկ 2017 թվականին 2016 թվականի նկատմամբ՝ 2.9 %-ով:

2015-2017 թվականներին ռադիոյի և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման, հրատարակչական ծառայությունների ոլորտի միջնաժամկետ ծրագրով ծախսերի տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ում կկազմի, յուրաքանչյուր տարի՝ 0.1%:

2015-2017 թվականներին ռադիոյի և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման, հրատարակչական ծառայությունների ոլորտի բյուջետային հատկացումների աճը հիմնականում պայմանավորված է.

- աշխատավարձի բարձրացման հետ կապված միջոցների նախատեսմամբ ըստ տարիների՝ 21.2, 28.9 և 35.1 մլն դրամ:

Հարկ է նշել, որ ոլորտի ընկերությունների աշխատողների աշխատավարձերը հաշվարկվել են հիմք ընդունելով հանրապետությունում 2015-2017 թվականներին սահմանվող նվազագույն աշխատավարձի չափը, իսկ պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունների գծով՝ 2015 թվականի հուլիսի 1-ից բազային աշխատավարձը հաշվարկվել է նվազագույն աշխատավարձի 91% չափով (66.1 հազ. դրամ), 2016-2017 թվականների յուրաքանչյուր տարվա հուլիսի 1-ից՝ նվազագույն աշխատավարձի չափով (սպասարկող անձնակազմի միջին ամսական հաշվարկային

աշխատավարձը 2016-2017 թվականներին կկազմի՝ 91.3 և 98.9 հազ. դրամ, 2015 թվականի՝ 76.1 հազ. դրամի դիմաց, վարչական անձնակազմի և մասնագիտական աշխատողներին՝ 134.9 և 146.2 հազ. դրամ՝ 2015 թվականի՝ 112.4 հազ. դրամի դիմաց):

- Հեռուստահաղորդումների արտադրության և ձեռքբերման, հեռուստահաղորդումների հեռարձակման իրավունքների ձեռքբերման և հեռարձակման ծախսերի աճով 2015-2017 թվականներին, յուրաքանչյուր տարի՝ 200.0 մլն դրամով (Սփյուռքում հայապահպանությանն աջակցելու, երիտասարդության շրջանում մայրենի լեզվի նշանակալիությունը բարձրացնելու, ինչպես նաև Հայաստան-Սփյուռք գործակցության ակտիվացմանը նպաստելու նպատակով հանրային հեռուստատեսության միջազգային ալիքով հաղորդումների հեռարձակում),

- Հանրային հեռուստաընկերության առևտրային գովազդի դադարեցման հետևանքով եկամուտների փոխհատուցմամբ՝ 840.0 մլն դրամ,

- հեռուստատեսային ծառայությունների արբանյակային հեռարձակման ծախսերի աճով՝ 15.8 մլն դրամով, կապված տարադրամի փոփոխության հետ,

- պաշտոնական տեղեկագրերի հրատարակման ծախսերի աճով՝ 34.9 մլն դրամով, կապված փաստացի ծավալների հետ,

- Մաքսային միությանը անդամակցության նպատակով թարգմանչական աշխատանքների իրականացման ծախսերի աճով՝ 50.0 մլն դրամով,

- ԱՊՀ երկրներում հեռուստառադիոձրագրերի հեռարձակման ծախսերի աճով՝ 12.0, 13.2 և 14.5 մլն դրամով, կապված յուրաքանչյուր տարի Հայաստանի Հանրապետության մասնաբաժնի չափի ավելացման հետ, յուրաքանչյուր տարի՝ 10%-ով,

- տեխնիկական վերազինման ծախսերի աճով՝ 76.9, 50.0 և 31.7 մլն դրամով:

2015-2017 թվականներին Հանրային հեռուստաընկերության տեխնիկական վերազինման նպատակով նախատեսվում է ընդհանուր առմամբ՝ 758.6 մլն դրամ, որի շրջանակներում նախատեսվում է ԱՄԲ 1-ի և ԱՄԲ 7-ի ամբողջական տեխնիկական վերազինում, ինչպես նաև ԱՄԲ 3-ի մասնակի տեխնիկական վերազինում, անցում թվային HD տեխնոլոգիաների:

Ռադիոյի և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման, հրատարակչական ծառայությունների ոլորտի 2013-2017 թվականների ծախսերը՝ ըստ ուղղությունների ներկայացված են **10.6. աղյուսակում:**

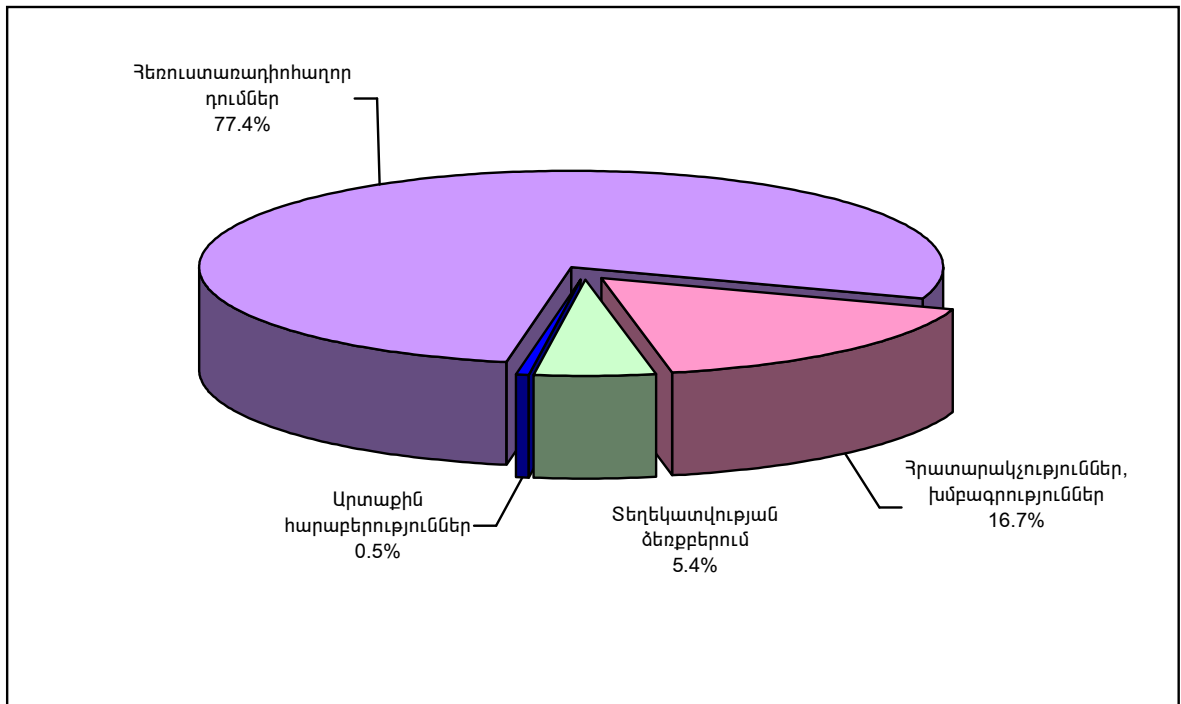
Աղյուսակ 10.6. Ռադիոյի և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման, հրատարակչական ծառայությունների ոլորտի 2013-2017 թվականների ծախսերը՝ ըստ ուղղությունների (մլն դրամ)

բաժին	խումբ	դաս	Ոլորտի ուղղությունները	2013 թ. փաստացի	2014 թ. պետական բյուջե	2015-2017 թթ. ՄԺԾԾ		
						2015թ.	2016թ.	2017թ.
			ԸՆԴԱՄԵՆԸ	5,013.5	5,663.1	6,829.4	7,012.5	7,220.3

08	03	01	Հեռուստառադիոհաղորդումներ	3,586.0	4,207.1	5,285.7	5,514.0	5,702.6
08	03	02	Հրատարակչություններ, խմբագրություններ	1,026.2	1,048.3	1,137.4	1,087.2	1,100.0
08	03	03	Տեղեկատվության ձեռքբերում	370.8	374.3	371.1	376.1	382.4
01	01	03	Արտաքին հարաբերություններ	30.5	33.4	35.2	35.2	35.2

Ըստ ուղղությունների 2015 թվականին ծախսերի տեսակարար կշիռը ռադիոյի և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման, հրատարակչական ծառայությունների ոլորտին ուղղված հատկացումներում կունենա հետևյալ պատկերը.

Գծանկար 10.2. 2015 թվականին ռադիոյի և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման, հրատարակչական ծառայությունների ոլորտին ուղղված հատկացումների տեսակարար կշիռը ըստ ուղղությունների

10.2.4. ՈԼՈՐՏԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՏՎԱԾԻ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԸ

Բացի պետական բյուջեից ստացվող եկամուտներից, ոլորտի կազմակերպություններն եկամուտներ են ստանում նաև վճարովի ծառայությունների մատուցումից և աշխատանքների կատարումից (գովազդից, վճարովի եթերաժամանակից, հովանավորությունից, հրատարակչական և այլ աշխատանքներից) :

Վճարովի ծառայություններից ստացված եկամուտներն ուղղվում են կազմակերպությունների տեխնիկական վերազինմանը, աշխատողների աշխատավարձերի վճարմանը, հեռուստահաղորդումների հեռարձակման իրավունքի ձեռքբերմանը, հրատարակչական և այլ ծախսերի իրականացմանը:

Հեռուստառադիոհաղորդումների գծով 2013-2017 թվականներին վճարովի ծառայությունների մատուցումից ստացված և կանխատեսվող եկամուտները կազմում են ըստ տարիների, համապատասխանաբար՝ 1,160.7, 1,346.1, 520.5, 522.5 և 525.5 մլն դրամ:

2015-2017 թվականներին Հանրային հեռուստաընկերության եկամուտների նվազումը պայմանավորված է առևտրային գովազդի դադարեցման հետևանքով ստացվող եկամուտների նվազմամբ:

Ինչ վերաբերում է այլ եկամուտներին, ապա դրանք ներառում են սեփական արտադրության տեսաշարային, ձայնաշարային և տեսաձայնաշարային նյութերի, վերահեռարձակման իրավունքի և արբանյակային ազդանշանի փոխանցման ծառայությունների վաճառքից ստացվող եկամուտները:

Հրատարակչությունների, խմբագրությունների գծով 2013-2017 թվականներին վճարովի ծառայությունների մատուցումից ստացված և կանխատեսվող եկամուտները կազմում են ըստ տարիների, համապատասխանաբար՝ 123.0, 121.3, 122.3, 122.3 և 122.3 մլն դրամ:

Տեղեկատվության ձեռքբերման գծով 2013-2017 թվականներին վճարովի ծառայությունների մատուցումից ստացված և կանխատեսվող եկամուտները կազմում են յուրաքանչյուր տարի՝ 17.2 մլն դրամ:

Ըստ առանձին կազմակերպությունների ՀՀ պետական բյուջեի և վճարովի ծառայությունների հաշվին իրականացված և կանխատեսվող ծախսերը ներկայացված են **10.7 աղյուսակում**:

Աղյուսակ 10.7. Ըստ առանձին կազմակերպությունների ՀՀ պետական բյուջեի և վճարովի ծառայությունների հաշվին 2013-2017 թվականներին իրականացված և կանխատեսվող ծախսերը (մլն դրամ)

ԹԾ. 03.	Բաժին, խումբ, դաս, ծրագիր	Կազմակերպությունների անվանումները	2013թ. փաստացի		2014թ.		2015թ.		2016թ.		2017թ.	
			ՀՀ պետական բյուջեի հաշվին	Վճարովի ծառայությունների հաշվին	ՀՀ պետական բյուջեի հաշվին	Վճարովի ծառայությունների հաշվին	ՀՀ պետական բյուջեի հաշվին	Վճարովի ծառայությունների հաշվին	ՀՀ պետական բյուջեի հաշվին	Վճարովի ծառայությունների հաշվին	ՀՀ պետական բյուջեի հաշվին	Վճարովի ծառայությունների հաշվին
03.	ԸՆԴԱՄԵՆԸ,	այդ թվում	3357.2	1300.9	4001.8	1484.6	5123.1	660.0	5346.5	662.0	5530.7	665.0

	Կրթնակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում %	72.1	27.9	72.9	27.1	88.6	11.4	89.0	11.0	89.3	10.7
08.03.01.	ՀԵՌՈՒՍԱ-ՈԱԴԻՈՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐ, այդ թվում	3024.6	1160.7	3664.1	1346.1	4730.5	520.5	4945.6	522.5	5119.5	525.5
	Կրթնակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում %	72.3	27.7	73.1	26.9	90.1	9.9	90.4	9.6	90.7	9.3
08.03.01.02,11,13	«Հայաստանի հանրային հեռուստաընկերություն» ՓԲԸ	2341.9	1105.4	2908.7	1300.5	3967.6	460.0	4150.0	460.0	4379.4	460.0
	Կրթնակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում %	67.9	32.1	69.1	30.9	89.6	10.4	90.0	10.0	90.5	9.5
08.03.01.03,12	«Հայաստանի հանրային ռադիոընկերություն» ՓԲԸ	648.9	38.7	716.7	38.1	726.4	44.5	757.5	44.5	700.2	44.5
	Կրթնակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում %	94.4	5.6	95.0	5.0	94.2	5.8	94.5	5.5	94.0	6.0
08.03.01.04,14	«Շիրակի հանրային հեռուստառադիո» ՓԲԸ	25.6	10.4	29.3	7.5	28.0	16.0	29.3	18.0	30.9	21.0
	Կրթնակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում %	71.1	11.2	79.6	12.0	63.6	12.0	61.9	12.0	59.5	12.0
08.03.01.06	«Հասարակական կարծիքի ուսումնասիրման կենտրոն» ՓԲԸ	8.2	6.2	9.4		8.5		8.8		9.0	
	Կրթնակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում %	56.9	43.1	100.0	0.0	100.0	0.0	100.0	0.0	100.0	0.0
08.03.02.	ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ, ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ, այդ թվում	256.5	123.0	258.8	121.3	310.3	122.3	314.2	122.3	319.4	122.3
	Կրթնակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում %	67.6	32.4	68.1	31.9	71.7	28.3	72.0	28.0	72.3	27.7
08.03.02.01.	«Հանրապետություն» ՓԲԸ	45.7	98.7	45.5	97.0	46.3	97.0	47.6	97.0	49.2	97.0
	Կրթնակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում %	31.6	68.4	31.9	68.1	32.3	67.7	32.9	67.1	33.7	66.3
08.03.02.01.	«Հայաստանի Հանրապետություն - Ռեսպուբլիկա Արմենիա» ՓԲԸ	24.1	8.2	25.3	10.5	25.9	10.5	26.6	10.5	27.4	10.5
	Կրթնակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում %	74.6	25.4	70.7	29.3	71.2	28.8	71.7	28.3	72.3	27.7
08.03.02.04.	«Էկոնոմիկա հանդես» ՓԲԸ	39.2	1.3	39.2	0.7	39.2	0.7	39.2	0.7	39.2	0.7
	Կրթնակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում %	96.8	3.2	98.2	1.8	98.2	1.8	98.2	1.8	98.2	1.8

08.03.02.09.	«Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարության թարգմանությունների կենտրոն» ՊՈԱԿ	122.3	14.8	122.5	4.0	172.5	5.0	173.7	5.0	175.3	5.0
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում %	89.2	10.8	96.8	3.2	97.2	2.8	97.2	2.8	97.2	2.8
08.03.02.15.	«Գրքի և հրատարակչական գործի կենտրոն» ՊՈԱԿ	25.2		26.3	9.1	26.4	9.1	27.1	9.1	28.3	9.1
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում %	100.0	0.0	74.3	25.7	74.4	25.6	74.9	25.1	75.7	24.3
08.03.03.01.	ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՁԵՌՔԵՐՈՒՄ («Արմենպրես» ՓԲԸ)	76.1	17.2	78.9	17.2	82.3	17.2	86.7	17.2	91.8	17.2
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում %	81.6	18.2	82.1	16.6	82.7	16.6	83.4	16.6	84.2	16.6

10.3. ՀԱՆԳՍՏԻ ԵՎ ՍՊՈՐՏԻ ՈԼՈՐՏ

10.3.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

10.3.1.1. Ոլորտի ընդհանուր նկարագիրը

Հանգստի և սպորտի ոլորտի 2015-2017 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով նախատեսված հատկացումները կուղղվեն 20 ծրագրերի իրականացմանը՝ երեք պետական կառավարման մարմինների միջոցով:

Հանգստի և սպորտի ոլորտում քաղաքականությունը մշակվում է պետական լիազորված մարմնի՝ ՀՀ սպորտի և երիտասարդության հարցերի նախարարության կողմից և իրականացվում է պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունների և հասարակական կազմակերպությունների միջոցով:

Նախարարությունը սպորտի ոլորտում մշակում է իր ռազմավարությունը՝ նպատակ ունենալով զարգացնելու հետևյալ ուղղությունները՝

✓ մեծ նվաճումների սպորտ

✓ մանկապարանեկան և մասսայական սպորտ

Մեծ նվաճումների սպորտի համար ՀՀ պետական բյուջեից հատկացումները հիմնականում ուղղվում են օլիմպիական խաղերին, փառատոներին, աշխարհի, Եվրոպայի, Հայաստանի Հանրապետության առաջնություններին, համաշխարհային ունիվերսիադաներին Հայաստանի Հանրապետության հավաքական թիմերի մասնակցության ապահովմանը, հաշմանդամային սպորտի զարգացմանը, միջազգային մարզական միջոցառումների հաղթողներին և մրցա-

նակակիրներին դրամական մրցանակների հանձնմանը, օլիմպիական խաղերում, աշխարհի և Եվրոպայի առաջնություններում բարձր արդյունքների հասած ՀՀ հավաքական թիմերի մարզիկներին և նրանց մարզիչներին ՀՀ Նախագահի անվանական թոշակի հատկացմանը:

Մեծ նվաճումների սպորտի շահառուներն են՝ Հայաստանի Հանրապետության և Լեռնային Ղարաբաղի հավաքական թիմերի անդամները, հաշմանդամ, ինչպես նաև այլ երկրների մարզիկները:

Մանկապատանեկան և մասսայական սպորտի համար ՀՀ պետական բյուջեից հատկացումները հիմնականում ուղղվում են ՀՀ մարզերում և ԼՂՀ-ում հանրապետական մարզական փառատոների, «Լավագույն մարզական ընտանիք» մրցույթի անցկացմանը, մանկապատանեկան սպորտի մասսայականացմանը, շախմատիստների պատրաստմանը:

Մանկապատանեկան և մասսայական սպորտի շահառուներն են՝ Հայաստանի Հանրապետության և Լեռնային Ղարաբաղի բնակչությունը:

10.3.1.2. Վերջին տարիների ոլորտի զարգացման միտումները

Մեծ նվաճումների սպորտ

Հանգստի և սպորտի ոլորտի հատկացումների զգալի մասը (2012-2013 թվականներին համապատասխանաբար՝ 61.5 և 59.9 տոկոսը) ուղղվում է ՀՀ առաջնություններին և միջազգային միջոցառումներին մասնակցության ապահովման համար մարզիկների նախապատրաստմանը և առաջնությունների անցկացմանը: Նշված նպատակով ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվող միջոցները նպաստում են միջոցառումների և մասնակիցների, ինչպես նաև աշխարհի, Եվրոպայի մրցաշարերին հավաքական թիմերի մարզիկների նվաճած մրցանակների քանակի ավելացմանը:

2009-2013 թվականներին աշխարհի, Եվրոպայի, ՀՀ առաջնությունների, ուսումնամարզական հավաքների, մասնակիցների թիվը և աշխարհի, Եվրոպայի առաջնություններում ազգային հավաքական թիմերի մարզիկների կողմից նվաճած մրցանակների քանակը ներկայացված են **10.8** և **10.9 աղյուսակներում**:

Աղյուսակ N 10.8. 2009-2013 թվականներին աշխարհի, Եվրոպայի, ՀՀ առաջնությունների, ուսումնամարզական հավաքների և մասնակիցների թիվը

միջոցառումների և մասնակիցների թիվը	2009	2010	2011	2012	2013
Աշխարհի և Եվրոպայի առաջնությունների թիվը	135	159	175	135	156
մասնակիցների թիվը	1729	1955	2115	1850	1900
ՀՀ առաջնությունների քանակը	84	90	92	92	92
մասնակիների թիվը	6700	7600	9600	9600	9640
Ուսումնամարզական հավաքների թիվը	126	83	140	130	122

Աղյուսակ 10.9. Աշխարհի, Եվրոպայի առաջնություններում ազգային հավաքական թիմերի մարզիկների կողմից 2009-2013 թվականներին նվաճած մրցանակների քանակը

մեդալների տեսակները	2009	2010	2011	2012	2013
Ոսկե մեդալ	32	43	34	30	31
Արծաթե մեդալ	47	51	37	46	45
Բրոնզե մեդալ	56	63	64	74	67
Ընդամենը	135	157	135	150	143

«ՀՀ առաջնություններին և միջազգային միջոցառումներին մասնակցության ապահովման համար մարզիկների նախապատրաստում և առաջնությունների անցկացում» ծրագիրն իրականացվում է 30 մարզական ֆեդերացիաների միջոցով:

2009-2013 թվականներին առավել կարևոր են իրականացված հետևյալ միջոցառումները և ձեռքբերված նվաճումները.

2009 թվական

Երևանում անց են կացվել բնօրգամարտի աշխարհի պատանեկան, ձյուդոյի Եվրոպայի երիտասարդական առաջնությունները, համահայկական խաղերը:

2010 թվական

Սինգապուրում առաջին պատանեկան օլիմպիական խաղերին մասնակցել են 14 մարզիկներ, որոնք նվաճել են 1 արծաթե (ծանրամարտ) և 3 բրոնզե (ծանրամարտ, ձյուդո և ըմբշամարտ) մեդալներ:

2011 թվական

Առանձնահատուկ և աննախադեպ հաղթանակ է գրանցվել Հայաստանի շախմատի տղամարդկանց հավաքական թիմի կողմից: Հայկական սպորտի պատմության մեջ առաջին անգամ շախմատի տղամարդկանց ՀՀ հավաքական թիմը աշխարհում գրավեց 1-ին տեղը:

2012 թվական

Լոնդոնի 30-րդ օլիմպիական խաղերին մասնակցել են Հայաստանի հավաքականի 24 մարզիկներ 10 մարզաձևերում, որոնք նվաճել են 2 բրոնզե և մեկ արծաթե մեդալներ:

Ստամբուլում շախմատի համաաշխարհային օլիմպիադայում Հայաստանի տղամարդկանց հավաքականը ճանաչվել է հաղթող:

2013 թվական

Ֆրանսիայի Նիս քաղաքում Ֆրանկոֆոնյան 7-րդ խաղերին Հայաստանի Հանրապետության պատվիրակությունը մասնակցել է 5 մարզաձևով (աթլետիկա, ազատ ըմբշամարտ,

ծյուղո, սեղանի թենիս, հեծանվային սպորտ) և նվաճել է 3 ոսկե և 3 բրոնզե (ազատ ըմբշամարտ, ծյուղո) մեդալներ:

2012-2013 թվականներին «ՀՀ առաջնություններին և միջազգային միջոցառումներին մասնակցության ապահովման համար մարզիկների նախապատրաստում և առաջնությունների անցկացում» ծրագրի համար ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է համապատասխանաբար՝ 884.5 և 929.7 մլն դրամ, 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 930.0 մլն դրամ:

«Հաշմանդամային սպորտին առնչվող ծառայություններ» ծրագրով միջոցները տրամադրվում են «Հայաստանի կոյրերի միավորում», «Խուլերի հայկական սպորտային կոմիտե», «Հայաստանի ազգային պարաօլիմպիկ կոմիտե» և «Հայկական հատուկ օլիմպիադաներ» հաշմանդամային մարզական հասարակական կազմակերպություններին:

2012-2013 թվականներին նշված ծրագրի հատկացումների շրջանակներում իրականացվել են հետևյալ միջոցառումները.

«Խուլերի հայկական սպորտային կոմիտե» ՀԿ-ի կողմից 2012 թվականին անց են կացվել՝ ֆուտզալ, ըմբշամարտ, շախմատ և վոլեյբոլ մարզաձևերից ՀՀ առաջնություններ, որոնց մասնակիցների թիվը կազմել է՝ 182 մարզիկ: Խուլերի ըմբշամարտի աշխարհի առաջնությանը (Բուլղարիա) մասնակցել են 5 մարզիկներ և նվաճել են 3 ոսկե, 6 արծաթե և 3 բրոնզե մեդալներ: 2013 թվականին 5 մարզիկներ մասնակցել են Խուլերի ամառային օլիմպիադային (Բուլղարիա) և նվաճել են 1 բրոնզե մեդալ:

«Հայաստանի կոյրերի միավորում» ՀԿ-ի կողմից անց է կացվել ՀՀ շախմատի առաջնություն, որին 2012-2013 թվականներին մասնակցել են, յուրաքանչյուր տարի՝ 12 մարզիկներ:

«Հայկական հատուկ օլիմպիադաներ» ՀԿ-ի կողմից 2012 թվականին անց է կացվել ֆուտբոլի առաջնություն, որին մասնակցել են 60 մարզիկներ, 2012-2013 թվականներին անց է կացվել աթլետիկայի առաջնություն, որին մասնակցել են, յուրաքանչյուր տարի՝ 48 մասնակիցներ:

2013 թվականին Հարավային Կորեայում աշխարհի ձմեռային խաղերին մասնակցել են 2 մարզիկներ և դասական դահուկավազք մարզաձևում նվաճել են արծաթե մեդալ:

«Հայաստանի ազգային պարաօլիմպիկ կոմիտե» ՀԿ-ի կողմից 2012-2013 թվականներին անց է կացվել հաշմանդամային մարզական փառատոն, որին մասնակցել են, համապատասխանաբար 96 և 103 մասնակիցներ:

2012 թվականին պարաօլիմպիկ խաղերին մասնակցել են 2 մարզիկներ:

«Հաշմանդամային սպորտին առնչվող ծառայություններ» ծրագրի իրականացման համար 2012-2013 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է 8.2 և 9.0 մլն դրամ, 2014 թվականին նախատեսվում է նույնպես հատկացնել 9.0 մլն դրամ:

«Օլիմպիական խաղերում, աշխարհի և Եվրոպայի առաջնություններում բարձր արդյունքների հասած ՀՀ հավաքական թիմերի մարզիկներին և նրանց մարզիչներին ՀՀ Նախագահի անվանական թոշակի հատկացում» ծրագիրը մեկնարկել է 2009 թվականին:

Նշված ծրագրի շրջանակներում թոշակի հատկացումը իրականացվում է համաձայն ՀՀ Նախագահի 2009 թվականի հունվարի 14-ի ՆԿ-1-Ն կարգադրությամբ հաստատված կարգի:

Ծրագիրը նպատակ ունի խրախուսել բարձր արդյունքների հասած մարզիկներին և նրանց մարզիչներին և հանդիսանում է բարձր նվաճումների խթան:

2009-2013 թվականներին ՀՀ Նախագահի անվանական թոշակ ստացողների թիվը ներկայացված է **10.10 աղյուսակում:**

Աղյուսակ N 10.10. 2009-2013 թվականներին ՀՀ Նախագահի անվանական թոշակ ստացողների թիվը

ՀՀ Նախագահի անվանական թոշակ ստացողները	Ըստ տարիների թոշակ ստացողների թիվը				
	2009	2010	2011	2012	2013
մարզիկներ	44	65	62	72	68
մարզիչներ	57	85	82	91	96

«Օլիմպիական խաղերում, աշխարհի և Եվրոպայի առաջնություններում բարձր արդյունքների հասած ՀՀ հավաքական թիմերի մարզիկներին և նրանց մարզիչներին ՀՀ Նախագահի անվանական թոշակի հատկացում» ծրագրի իրականացման համար ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է 2012 թվականին՝ 174.7 մլն դրամ, 2013 թվականին՝ 179.1 մլն դրամ, այդ թվում. ՀՀ կառավարության պահուստային ֆոնդի հաշվին, համապատասխանաբար 24.7 և 29.1 մլն դրամ, իսկ 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 150.0 մլն դրամ:

Մանկապատանեկան և մասսայական սպորտ

Մանկապատանեկան և մասսայական սպորտի հիմնական ծրագրերն են՝ «Լավագույն մարզական ընտանիք» մրցույթի անցկացում, «Նախազորակոչային և զորակոչային տարիքի երիտասարդության հանրապետական ռազմամարզական խաղերի անցկացում», «ՀՀ մարզերում և ԼՂՀ-ում հանրապետական մարզական փառատոնի անցկացում», «Մանկապատանեկան սպորտի մասսայականացման միջոցառումների իրականացում» և «Շախմատիստների պատրաստման ծառայություններ»:

«Լավագույն մարզական ընտանիք»

Մրցույթին մասնակցել են Հայաստանի Հանրապետության և Լեռնային Ղարաբաղի քաղաքային և գյուղական համայնքների, Երևան քաղաքի 12 վարչական ընտանիքներ:

Մասնակիցների թիվը 2012-2013 թվականներին կազմել է համապատասխանաբար՝ 1475 ընտանիք (4425 մարդ) և 2041 ընտանիք (6123 մարդ): Մասնակիցների թվի աճը պայմանավոր-

ված է 2013 թվականին մրցույթը 4 տարիքային խմբի համար անցկացմամբ 2012 թվականի՝ 3 տարիքային խմբի փոխարեն, ինչպես նաև բնակչության շրջանում առողջ ապրելակերպի քարոզչությամբ և գյուղական համայնքների ավելի ակտիվ մասնակցությամբ:

Ի տարբերություն նախորդ տարիների, 2014 թվականին մրցույթին կմասնակցեն նաև 23 հաշմանդամ ընտանիք (69 մարդ):

«Լավագույն մարզական ընտանիք» մրցույթի անցկացման նպատակով ՀՀ պետական բյուջեից 2012 թվականին հատկացվել է 65.9 մլն դրամ, 2013 թվականին՝ 153.0 մլն դրամ, 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 155.8 մլն դրամ:

Նախազորակոչային և զորակոչային տարիքի երիտասարդության հանրապետական ռազմամարզական խաղերը մեկնարկել են 2010 թվականին և անց են կացվում Հայաստանի Հանրապետության 38 տարածաշրջաններում և Երևան քաղաքի 12 վարչական շրջաններում, 4 փուլով:

2012-2013 թվականներին խաղերի մասնակիցների թիվը կազմել է համապատասխանաբար՝ 32.490 և 32.144 մարդ:

Նախազորակոչային և զորակոչային տարիքի երիտասարդության հանրապետական ռազմամարզական խաղերի անցկացման նպատակով ՀՀ պետական բյուջեով 2012 և 2013 թվականներին հատկացված և 2014 թվականին նախատեսված միջոցները կազմում են յուրաքանչյուր տարի 7.0 մլն դրամ:

ՀՀ մարզերում և ԼՂՀ-ում հանրապետական մարզական փառատոնն անց է կացվել Հայաստանի Հանրապետության մարզերի 48 քաղաքային և գյուղական համայնքներում և ԼՂՀ-ում (Ստեփանակերտ), որին 2012-2013 թվականներին մասնակցել են համապատասխանաբար, 20.050 և 24.270 մարդ: Մասնակիցների թվաքանակի աճը՝ 4,220 մասնակցով, պայմանավորված է միջոցառման նկատմամբ բնակչության հետաքրքրությամբ:

ՀՀ մարզերում և ԼՂՀ-ում հանրապետական մարզական փառատոնի անցկացման համար 2012-2013 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է, ինչպես նաև 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել, յուրաքանչյուր տարի՝ 7.0 մլն դրամ:

«Մանկապատանեկան սպորտի մասսայականացում» ծրագիրն իրականացվում է ՀՀ սպորտի և երիտասարդության հարցերի նախարարության և Հայաստանի ֆուտբոլի ֆեդերացիայի հետ համատեղ ՀՀ բոլոր մարզերում՝ 2 փուլով, ինչպես նաև հանրակրթական դպրոցներում՝ ամբողջ ուսումնական տարվա ընթացքում:

2012-2013 թվականներին մարզչական սեմինարներին մասնակցել են համապատասխանաբար՝ 209 և 180 մարդ:

«Մանկապատանեկան սպորտի մասսայականացում» ծրագրի իրականացման համար 2012-2013 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է, ինչպես նաև 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել յուրաքանչյուր տարի՝ 8.0 մլն դրամ:

«Շախմատիստների պատրաստման ծառայություններ» ծրագիրը իրականացվում է «Հայաստանի շախմատի ակադեմիա» հիմնադրամի միջոցով, որը հիմնադրվել է 2002 թվականին:

Անցած տարիների ընթացքում հիմնադրամը պատշաճ կերպով կարողացել է իրականացնել իր առջև դրված ծրագրային նպատակները և մեծ լուծա է ներդրել շախմատի զարգացման գործընթացում:

Մասնավորապես. ակադեմիայի կողմից կազմակերպվել են մի շարք շախմատային մրցաշարեր և հավաքներ: Մրցաշարերից առավել աչքի են ընկել Տիգրան Պետրոսյանի 75-ամյակին նվիրված «Ղարաբաղ 2004» միջազգային հուշամրցաշարը և աշխարհում նախադեպը չունեցող ինտերնետային թիմային միջազգային մրցաշարը, որոնք միջազգային հանրությանը ներկայացրեցին Հայաստանի շախմատային աշխարհը մի նոր, առավել բարենպաստ տեսանկյունից:

Մրցաշարերի շարքը լրացրեցին «Ղարաբաղ 2005», «Սևանա Լիճ» (2005-2013թթ.) և մանկապատանեկան «Ջերմուկ» (2006-2013թթ.) միջազգային մրցաշարերը, Կարեն Ասրյանի անվան միջազգային մրցաշարը, ինչպես նաև ՄԱԿ-ի գավաթ մանկապատանեկան մրցաշարը (2005-2008թթ.):

Բացի վերը նշվածից, հիմնադրամի ջանքերի շնորհիվ Եվրոպայի առաջնություններում ակադեմիայի սաները վեց անգամ դարձել են չեմպիոն (մինչև 10, 12, 16 և 18 տարեկանների խմբերում), հինգ անգամ՝ փոխչեմպիոն (մինչև 12 և 16 տարեկանների խմբերում), երկու անգամ՝ բրոնզե մեդալակիր, ինչպես նաև աշխարհի առաջնություններում ակադեմիան տվել է երկու չեմպիոն, երկու փոխչեմպիոն և երկու բրոնզե մեդալակիր:

Մինչև 16 տարեկանների Համաշխարհային օլիմպիադայում Հայաստանի թիմը, որի անդամներից երեքը ակադեմիայի սաներն էին, 2010 թվականին դարձել է չեմպիոն, իսկ 2011 թվականին՝ գրավել երրորդ տեղը:

Միջազգային այլ մրցաշարերում ակադեմիայի սաները նվաճել են ավելի քան 41 մրցանակային տեղեր: Հայաստանի շախմատի ակադեմիա հիմնադրամի կողմից պատրաստվել է ութ միջազգային գրոսմայստեր, վեց միջազգային վարպետ, երկու ՖԻԴԵ-ի վարպետ, երեք ՖԻԴԵ-ի մարզիչ և մեկ միջազգային կարգի մրցավար: Մի քանի սան արդեն լրացրել են գրոսմայստերի և միջազգային վարպետի առաջին, երկրորդ նորմերը:

2012-2013 թվականներին Հայաստանի շախմատային ակադեմիան իրականացրել է յուրաքանչյուր տարի թվով 1000 երեխաների անվճար ուսուցում Երևանում և մարզերում:

Շախմատիստների պատրաստման նպատակով ՀՀ պետական բյուջեից 2012-2013 թվականներին հատկացվել է՝ 55.5 և 57.4 մլն դրամ, 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 272.0 մլն դրամ, որից. 200.0 մլն դրամը կուղղվի Երևանում շախմատի աշխարհի առաջնության անցկացմանը:

10.3.1.3. Հիմնական խնդիրները

Մեծ նվաճումների սպորտում հիմնական խնդիրներն են.

✧ սպորտի բարձրագույն նվաճումների ապահովման ուղղությամբ քաղաքականության մշակում,

✧ սպորտի զարգացման նպատակային ծրագրերի մշակում և իրագործում,

✧ օլիմպիական շարժման զարգացում, Հայաստանի ազգային օլիմպիական կոմիտեի և մարզական ֆեդերացիաների գործունեությանն աջակցում,

✧ պարաօլիմպիկ խաղերին, աշխարհի և Եվրոպայի առաջնություններին հաշմանդամների մասնակցությանը, ինչպես նաև հաշմանդամների շրջանում ֆիզկուլտուրային և մարզական ծրագրերի իրականացմանը աջակցում,

✧ միջազգային, այդ թվում՝ սփյուռքի հետ կապերի ամրապնդում,

✧ միջպետական մարզական հարաբերությունների զարգացում:

Մանկապատանեկան և մասսայական սպորտում հիմնական խնդիրներն են.

✧ տարածքային կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների աշխատանքների ակտիվացում սպորտի ոլորտում,

✧ մարզական ներուժի օգտագործում, մարզական միջոցառումներում գյուղական երիտասարդության ներգրավում,

✧ սպորտով զբաղվելու նպատակով համապատասխան պայմանների ստեղծում հասարակության հաշմանդամ մարզիկների համար,

✧ առողջ ապրելակերպը կենցաղ ներմուծելու նպատակով ԶԼՄ-ների հնարավորինս լայն օգտագործում, հատկապես՝ հեռուստաընկերությունների:

✧ ՀՀ տարածքում շախմատի զարգացում, տաղանդավոր երեխաների բացահայտում և կրթում:

10.3.2. ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

10.3.2.1. Նպատակները

Հանգստի և սպորտի ոլորտի հիմնական նպատակներն են.

- ♦ Բարձրակարգ մարզիկների պատրաստումը, Օլիմպիական խաղերում, աշխարհի և Եվրոպայի առաջնություններում և այլ միջազգային մրցասպարեզներում երկրի վարկանիշի բարձրացման նպատակով ՀՀ հավաքական թիմերի և մարզիկների մասնակցության ապահովումը:

- ♦ Բնակչության առողջության ամրապնդումը, անհատի ներդաշնակ զարգացումը, աշխատունակության բարձրացումն ու երկարակեցության ապահովումը:

- ♦ Տարիքային և սոցիալական տարբեր խմբերի անձանց համար ֆիզիկական դաստիարակության անընդհատությունը և ֆիզիկական կուլտուրայով և սպորտով զբաղվելու մատչելիությունը:

- ♦ Հայրենիքի պաշտպանությանը պատրաստ երիտասարդության ֆիզիկական պատրաստականության ապահովումը:

- ♦ Հանրապետությունում ձևավորված շախմատային ավանդույթների սերնդեսերունդ փոխանցումը և շախմատային ներուժն ի շահ երկրի օգտագործումը:

10.3.2.2. Գերակայությունները

ՀՀ 2015-2017 թվականների միջնաժամկետ ծախսային ծրագրով հանգստի և սպորտի ոլորտի հիմնական գերակայությունների համար հիմք են հանդիսանում՝ «Ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի մասին», «Մանկապատանեկան սպորտի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքները, ՀՀ կառավարության 19.05.2014թ. N 511-Ա որոշմամբ հաստատված ՀՀ կառավարության ծրագիրը («2.4.6.3. Ֆիզիկական կուլտուրան և սպորտը» բաժին) և Հայաստանի Հանրապետությունում ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի, հաշմանդամային սպորտի զարգացման 2013-2017 թվականների ծրագրերը: Հիմնական գերակայություններն են.

Մեծ նվաճումների սպորտ

- Օլիմպիական խաղերին, աշխարհի և Եվրոպայի առաջնություններին Հայաստանի Հանրապետության հավաքական թիմերում ընդգրկված մարզիկների նպատակային նախապատրաստում և մասնակցության ապահովում:

- Հաշմանդամային մարզական հասարակական կազմակերպություններին պետական աջակցության ապահովում:

- Հայաստանի Հանրապետության տարածքում անցկացվող միջազգային պաշտոնական մարզական միջոցառումների կազմակերպման և անցկացման ապահովում:

- Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրությամբ ամրագրված՝ պետության կողմից ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի զարգացմանը նպաստելու նպատակով, իրավական ակտերի ստեղծում:

- Միջպետական մարզական հարաբերությունների զարգացում:

- Եվրոպական ընտանիքին ինտեգրվելու գործընթացի շարունակական կենսագործում:

2015-2017 թվականներին մեծ նվաճումների սպորտում ակնկալվող արդյունքները՝ օլիմպիական խաղերին (2016 թվականի Ռիո դե Ժանեյրոյի), ինչպես նաև պատանեկան օլիմպիական խաղերին մասնակցության ապահովումն է, վարկանիշային միջազգային մրցումներին, աշխարհի, Եվրոպայի առաջնություններին լավագույն ձևով մասնակցությունն է:

Մանկապատանեկան և մասսայական սպորտ

- Բնակչության ֆիզիկական դաստիարակության ապահովում:
- Ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի ոլորտի իրավական դաշտի կատարելագործում:
- Մանկապատանեկան սպորտի մասսայականացման միջոցառումների իրականացում:
- Տաղանդաշատ շախմատիստների բացահայտում և անվճար ուսուցում:

10.3.3. ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

« 2015-2017 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով հանգստի և սպորտի ոլորտին (առանց պետական կառավարման ապարատի պահպանման ծախսերի) նախատեսվում է ուղղել՝ 2015 թվականին՝ **1,611.6** մլն դրամ, 2016 թվականին՝ **1,758.4** մլն դրամ, 2017 թվականին՝ **1,613.8** մլն դրամ (*« 2014-2016 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով 2015 թվականին նախատեսվել էին ծախսեր՝ 1,611.1 մլն դրամ, 2016 թվականին՝ 1,792.8 մլն դրամ*):

Ծախսերը 2015 թվականին 2014 թվականի հաստատվածի նկատմամբ կնվազեն՝ 10.8 % -ով, 2016 թվականին 2015 թվականի նկատմամբ ծախսերը կաճեն՝ 9.1 %-ով, իսկ 2017 թվականին 2016 թվականի ծախսերը կնվազեն՝ 8.2 %-ով:

« 2015-2017 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով հանգստի և սպորտի ոլորտի պետական ծախսերի տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ում կկազմի՝ յուրաքանչյուր տարի 0.03%:

2015-2017 թվականների միջնաժամկետ հատվածում ոլորտին ուղղված հատկացումների նվազումը հիմնականում պայմանավորված է միջոցառումների անցկացման ժամանակացույցով:

Միաժամանակ, հատկացումները աճել են, որը հիմնականում պայմանավորված է.

- աշխատավարձի բարձրացման հետ կապված միջոցների նախատեսմամբ, ըստ տարիների՝ 17.2, 8.2 և 12.3 մլն դրամ: 2015 թվականի հուլիսի 1-ից ոլորտի աշխատողների բազային աշխատավարձը հաշվարկվել է նվազագույն աշխատավարձի 91% չափով (66.1 հազ. դրամ), 2016-2017 թվականների յուրաքանչյուր տարվա հուլիսի 1-ից՝ նվազագույն աշխատավարձի չափով (*սպասարկող անձնակազմի միջին ամսական հաշվարկային աշխատավարձը 2016-2017 թվականներին կկազմի՝ 91.3 և 98.9 հազ. դրամ, 2015 թվականի՝ 76.1 հազ. դրամի դիմաց, վարչական անձնա-*

կազմի և մասնագիտական աշխատողներին՝ 134.9 և 146.2 հազ. դրամ՝ 2015 թվականի՝ 112.4 հազ. դրամի դիմաց):

- 2016 թվականի Ռիո դե Ժանեյրոյի 31-րդ օլիմպիական և պարալիմպիկ խաղերին Հայաստանի մարզական պատվիրակության նախապատրաստման և մասնակցության ծախսերի նախատեսմամբ, համապատասխանաբար՝ 236.5 և 6.4 մլն դրամ,

- 2016 թվականի Լիլեհամերի ձմեռային պատանեկան օլիմպիական խաղերին Հայաստանի մարզական պատվիրակության մասնակցության ծախսերի նախատեսմամբ՝ 23.9 մլն դրամ,

- Եվրոպայի երիտասարդության օլիմպիական փառատոներին մասնակցության ապահովման ծախսերի նախատեսմամբ 2015 և 2017 թվականներին, յուրաքանչյուր տարի՝ 44.0 մլն դրամ:

2016 թվականի Ռիո դե Ժանեյրոյի 31-րդ օլիմպիական խաղերին նախատեսվում է 58 մարզիկ, մարզիչների մասնակցություն:

Պատանեկան օլիմպիական խաղերին և Եվրոպայի երիտասարդության օլիմպիական փառատոներին մասնակցության նպատակը՝ երիտասարդ խոստումնալից մարզիկների բացահայտումն է, մրցակցական փորձի ձեռքբերումը, իսկ ակնկալվող արդյունքը՝ Հայաստանի հավաքական թիմերի համալրումը բարձրակարգ մարզիկներով և օլիմպիական խաղերին մասնակցության ապահովումն է:

Հաշմանդամային սպորտի զարգացմանն ուղղված ծրագրերի նպատակն է՝ հաշմանդամների հանգստի կազմակերպումն ու հասարակական կյանքին մասնակցությունը, ինչպես նաև հաշմանդամային սպորտում բարձր մարզական արդյունքների ձեռքբերումը, առողջ ապրելակերպի և մրցակցային գաղափարների տարածումը, պարալիմպիկ խաղերին հանրապետության սահմանափակ կարողություններով անձանց մասնակցության աջակցելը:

Ակնկալվող արդյունքը՝ հաշմանդամային սպորտի հետագա զարգացումը և մասսայականացումը, հաշմանդամների ինքնադրսևորմանը և հասարակությանը լիարժեք ինտեգրվելու գործընթացին նպաստելը:

10.4. ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏ

10.4.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

10.4.1.1. Ոլորտի ընդհանուր նկարագիրը

Համաձայն Հայաստանի Հանրապետության ազգային վիճակագրական ծառայության տվյալների՝ երիտասարդների (18-30 տարեկան) թիվը 2012-2013 թվականներին կազմել է ամբողջ բնակչության շուրջ 26 %-ը:

Երիտասարդական ոլորտի համար ՀՀ պետական բյուջեից հատկացումները հիմնականում ուղղվում են Երևանում և մարզերում երիտասարդական ծրագրերի, ինչպես նաև «Արի տուն» ծրագրի իրականացմանը, երիտասարդ ընտանիքներին աջակցմանը:

Երիտասարդական ոլորտի շահառուներն են՝ Հայաստանի Հանրապետության երիտասարդները և երիտասարդ ընտանիքները, Հայաստանի Հանրապետությունում գործող երիտասարդական հասարակական կազմակերպությունները, Լեռնային Ղարաբաղի և սփյուռքահայ երիտասարդները:

10.4.1.2. Վերջին տարիների ոլորտի զարգացման միտումները

Վերջին տարիներին իրականացված երիտասարդական ծրագրերն ուղղված են ոլորտի կառավարման ապակենտրոնացմանը դեպի հասարակական սեկտոր, երիտասարդական քաղաքականության ինստիտուցիոնալ զարգացմանը, կառավարման համակարգի աշխատանքների թափանցիկության ապահովմանը և երիտասարդության համար իրականացվող ծրագրերում երիտասարդների մասնակցության գործընթացի ակտիվացմանը, ինչպես նաև ծրագրերի իրականացման արդյունավետության բարձրացմանը:

Իրականացված, հատկապես ռազմավարական նշանակություն ունեցող ծրագրերում, ընդգրկված են եղել տարբեր պետական կառավարման մարմինների, հասարակական և միջազգային կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ:

2012-2013 թվականներին երիտասարդական ծրագրերի շրջանակներում իրականացվել են հետևյալ միջոցառումները:

2012 թվական

«Հասարակական կյանքին երիտասարդների ակտիվ մասնակցության խթանում» ծրագրի շրջանակներում իրականացվել է «Երիտասարդական հեռուստահաղորդաշարերի, ֆիլմերի, սոցիալական տեսահոլովակների պատրաստում և հեռարձակում» միջոցառումը, շարունակվել է հեռարձակվել «Ստորակետ» երիտասարդական ծրագրի պատրաստումը և հեռարձակումը ԱԹԻՎ-ի հեռուստաընկերությամբ: Մրցույթում հաղթած Արմ-Նյուզ հեռուստաընկերությամբ եթեր է հեռարձակվել «Բրիֆինգ» հեռուստահաղորդաշարը, որի ընթացքում քննարկվել և հանրությանն են ներկայացվել այնպիսի թեմաներ, ինչպիսիք են «Քաղաքական, թե քաղաքացիական հասարակություն», «Սոցիալական ցանցեր», «Աղանդներ», «Գիտական կարիերա Հայաստանում» և երիտասարդներին հուզող այլ թեմաներ՝ թղթ-շոու ֆորմատով:

Հայաստանի Հանրապետությունում գործող երիտասարդական հասարակական կազմակերպությունների գործունեության և հասարակական կյանքին երիտասարդության մասնակցության խթանմանն ուղղված ծրագրերի շրջանակներում հասարակական կազմակերպությունների կողմից դրամաշնորհային ծրագրերի հայտերի համացանցային օնլայն ռեժիմով

ներկայացման և մրցութային ընտրության համակարգի միջոցով պետական դրամաշնորհներ են ստացել 38 հասարակական կազմակերպությունների թվով 47 ծրագրեր:

Հատկանշական է, որ մարզային կազմակերպությունները ցուցաբերել են ակտիվ մասնակցություն ծրագրերի ներկայացման և իրականացման գործընթացում, ինչպես նաև ծրագրերի մեկ քառորդը եղել են միջազգային և տարածաշրջանային ծրագրեր:

«Երիտասարդական պետական քաղաքականության մասին էլեկտրոնային տեղեկատվության ապահովում, էլեկտրոնային թերթի հրատարակում» ծրագրի շրջանակներում 2012 թվականին շարունակվել է երիտասարդական խնդիրների, միջոցառումների լուսաբանումը www.eritasard.am կայքի միջոցով, հրատարակվել են ավելի քան 750 նյութեր էլեկտրոնային թերթի 8 խորագրերում, ավելացվել է հայտարարությունների բաժինը և այսօր կայքն ունի միջինը՝ օրական 2000 այցելություն:

«Երիտասարդության շրջանում առողջ ապրելակերպի խթանում» ծրագրի շրջանակներում Գյումրի քաղաքում իրականացվել է ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ի, սեռավարակների, թմրամոլության կանխարգելման միջոցառումը՝ եռօրյա սեմինար-դասընթացներ, որին մասնակցել են մոտ 70 երիտասարդներ և երիտասարդական կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ Շիրակի մարզից: Գյումրիի ընտրության պատճառը այն է, որ ՄԻԱՎ վարակի գրանցված դեպքերի հաշվարկով՝ 100.000 բնակչի հաշվով ամենաբարձր ցուցանիշը արձանագրվել է Շիրակում:

«Պետական երիտասարդական քաղաքականության իրականացման համակարգվածության մակարդակի բարձրացում և երիտասարդության շրջանում հոգևոր-մշակութային, հայրենասիրական դաստիարակության խթանում» ծրագրի շրջանակներում Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության պաշտպանության բանակի երկու զորամասերում իրականացվել են «Բանակ-երիտասարդ ուսումնական խմբակային դաստիարակություն» միջոցառումը, ինտելեկտուալ մրցույթներ և մշակութային միջոցառումներ:

«Միջազգային երիտասարդական համագործակցության զարգացմանն ուղղված միջոցառումների մշակում, կազմակերպում և իրականացում» ծրագրի շրջանակներում միջազգային երիտասարդական համաժողովներին, գիտաժողովներին մասնակցելու նպատակով 37 երիտասարդներին տրամադրվել են դրամաշնորհներ (ավիատոմսերի փոխհատուցման համար՝ 10.2 մլն դրամ):

Իրականացվել են մի շարք միջոցառումներ Վրաստանի հայ երիտասարդների համար, այդ թվում՝ Վրաստանի հայ գրողների «Վերնատուն» միության երիտասարդ գրողների ստեղծագործությունների պոեզիայի երեկո, Վրաստանի հայ երիտասարդական և ուսանողական միությունների խորհրդաժողով Թբիլիսիում, Վրաստանի հայ նկարիչների միության երիտասարդ ստեղծագործողների աշխատանքների ցուցահանդես:

Համահայկական, հանրապետական և միջազգային երիտասարդական միջոցառումների կազմակերպման շրջանակներում իրականացվել է «Երիտասարդ գիտնականների ձեռքբերումներն ու հեռանկարները» գիտաժողով Ծաղկաձորում՝ Հայաստանի Հանրապետության գիտությունների ազգային ակադեմիայի երիտասարդ գիտնականների խորհրդի հետ համատեղ:

Երևանի պետական համալսարանի հետ համատեղ հաջողությամբ իրականացվեց «Բուհաշխատաշուկա արդի կամուրջների հաստատում և փոխգործակցության ընդլայնում» միջոցառումը, որի արդյունքում երիտասարդները ոչ միայն ստացան գործատուի հետ շփման արդյունավետ հմտություններ, այլ նաև ծրագրի ամփոփիչ փուլում մոտ երկու տասնյակ գործատուների և Երևանի պետական համալսարանի միջև կնքվեցին համագործակցության հուշագրեր: Երևանի արդյունավետ փորձը տեղափոխվեց մարզեր և «Աշխատանքի տոնավաճառ» միջոցառման շրջանակներում Տավուշի և Լոռու մարզում կազմակերպվեցին «Առաջին քայլեր դեպի աշխատանք» ուսուցողական եռօրյա դասընթացներ ավելի քան 60 երիտասարդների համար:

Հաշվի առնելով ֆուտբոլի օրեցօր աճող հեղինակությունը հայ երիտասարդների շրջանում «Ֆուտբոլի մասսայականացում և Հայաստանի հավաքական թիմի աջակցություն» ծրագրի շրջանակներում կազմակերպվել են մի շարք միջոցառումներ՝ օգնելու հայ երկրպագուներին առավել արդյունավետ ներկայանալու Հայաստանի Հանրապետության հավաքականի խաղերին:

ՄԱԿ-ի զարգացման ծրագրի հայաստանյան գրասենյակի հետ համատեղ իրականացվեց «Երիտասարդների ձգտումները և ակնկալիքները» հետազոտության հրատարակումը:

Մշակվել է «Երիտասարդ ընտանիքին՝ մատչելի բնակարան» պետական նպատակային ծրագրի շահառուների լրամշակված ուղեցույցը:

2013 թվական

2013 թվականին հիմնականում շարունակվել են 2012 թվականին իրականացված միջոցառումները, ինչպես նաև իրականացվել են մի շարք նոր միջոցառումներ :

«Հասարակական կյանքին երիտասարդների ակտիվ մասնակցության խթանում» ծրագրի շրջանակներում իրականացվել է «Հայաստանի Հանրապետության 2014 թվականի երիտասարդական մայրաքաղաքի հոչակման մրցույթի մասին տեսահոլովակի պատրաստում և հեռարձակում» միջոցառումը:

2013 թվականին մեկնարկել է «Երիտասարդական կազմակերպությունների քարտեզագրում և պետության կողմից ֆինանսավորվող երիտասարդական դրամաշնորհային ծրագրերի արդյունավետության գնահատում» միջոցառումը, որը կավարտվի 2014 թվականին:

Միջոցառման նպատակն է՝ ուսումնասիրել Հայաստանի Հանրապետությունում գործող երիտասարդական և երիտասարդության հարցերով զբաղվող հասարակական միավորումների՝ հասարակական կազմակերպությունների և հիմնադրամների գործունեությունը, կարողությունները և մասնակցությունը պետական երիտասարդական քաղաքականության իրականացման

գործընթացում, ուսումնասիրել պետության կողմից ֆինանսավորվող երիտասարդական դրամաշնորհային ծրագրերի մշտադիտարկման և գնահատման համակարգը և գնահատել իրականացված ծրագրերի արդյունավետությունը:

ՄԱԿ-ի Զարգացման ծրագրի հետ համատեղ իրականացվել է «Երիտասարդների զբաղվածության հիմնախնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում» միջոցառումը, որի շրջանակներում հետազոտական աշխատանքներ են իրականացվել Հայաստանի Հանրապետության բոլոր մարզերում և Երևան քաղաքում: Նպատակն է՝ վերլուծել Հայաստանի Հանրապետության աշխատաշուկայում երիտասարդների ներգրավվածության հիմնախնդիրները:

Իրականացվել է «Հանդիպում-քննարկում մարզային երիտասարդության շրջանում» միջոցառումը, որի շրջանակներում այցելություններ են կազմակերպվել Հայաստանի Հանրապետության բոլոր մարզեր: Հանդիպումներ են կազմակերպվել տեղի երիտասարդական ակտիվի և մարզպետարանների համապատասխան կառույցների ներկայացուցիչների հետ, ներկայացվել է պետական երիտասարդական քաղաքականությունը, տրամադրվել է տեղեկատվություն 2014 թվականին նախատեսված միջոցառումների և ծրագրերի մասին, վեր են հանվել երիտասարդական ոլորտին վերաբերող տեղերում առկա առավել հրատապ խնդիրները, դրանց լուծման ուղիներն ու հնարավորությունները:

ԼՂՀ Շուշի քաղաքում իրականացվել է ««Բարձրամի Արցախ-2013» երիտասարդական ինտերակտիվ ոչ ֆորմալ հանդիպում» միջոցառումը՝ 60 մասնակիցներով, ընդ որում՝ 40 մասնակից Հայաստանի Հանրապետությունից և սփյուռքից, 20 մասնակից՝ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունից: Միջոցառման նպատակն է՝ նպաստել Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության երիտասարդության շրջանում սոցիալական ցանցերից օգտվելու գաղափարի զարգացմանը, տեղեկատվական տեխնոլոգիաների և նոր մեդիայի ոլորտի մասնագետների համախմբմանը, արտերկրի երիտասարդների հետ կապերի ստեղծմանը, երիտասարդներին ազատագրված տարածքներին ծանոթացնելը:

«ԱՊՀ մասնակից պետությունների միջազգային երիտասարդական համագործակցության մինչև 2020 թվականի ժամանակաշրջանի ռազմավարության իրագործման 2012-2013 թվականների միջոցառումների ծրագրի» շրջանակներում իրականացվել է «Բլից-համագործակցություն» թրեյնինգային ծրագիրը:

«Համահայկական, հանրապետական և միջազգային երիտասարդական միջոցառումների (փառատոներ, համաժողովներ, գիտաժողովներ, սեմինարներ, մրցույթներ, կրթական, հոգևոր-մշակութային, սպորտային) կազմակերպում» ծրագրի շրջանակներում իրականացվել են մի շարք միջոցառումներ («Ուսուցանում ուսուցանողների համար» երկարաժամկետ ուսուցողական դասընթաց», «Լավագույն գիտական նախագիծ-2013» և այլն):

Երիտասարդական ծրագրերի իրականացման նպատակով 2012-2013 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է, համապատասխանաբար՝ 255.1 և 255.9 մլն դրամ, 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 258.2 մլն դրամ:

2012-2013 թվականներին իրականացվել են նաև թրաֆիքինգի դեմ պայքարի միջոցառումներ, այդ նպատակով ՀՀ պետական բյուջեից 2012-2013 թվականներին հատկացվել է, և, 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել, յուրաքանչյուր տարի 8.0 մլն դրամ:

Սփյուռքի երիտասարդության համար կազմակերպվող «Արի տուն» ծրագիրը մեկնարկել է 2009 թվականին:

2012 թվականին «Արի տուն» ծրագրի շրջանակներում Հայաստան է այցելել 912, իսկ 2013 թվականին՝ 1.250 սփյուռքահայ երիտասարդ:

Ծրագրի հիմնական նպատակն է՝ Հայաստան-հայրենիքն աշխարհասփյուռ հայ երիտասարդների համար ճանաչելի դարձնելը, սփյուռքահայ երիտասարդ սերնդին հայ ժողովրդի սովորությունների ու ավանդույթների, հայ ընտանիքի և հայ մարդու կերպարի առանձնահատկությունները ներկայացնելը ու սփյուռքահայ երիտասարդության հայրենական դաստիարակությանն աջակցելը:

Ծրագրով նախատեսվում է սփյուռքում բնակվող 13-20 տարեկան հայազգի երիտասարդների համար 14-օրյա ճանաչողական շրջայցերի կազմակերպում հայրենիքում:

«Արի տուն» ծրագրի շրջանակներում սփյուռքի երիտասարդության ճանաչողական այցելություններ Հայաստան» ծրագրի իրականացման համար ՀՀ պետական բյուջեից 2012-2013 թվականներին հատկացվել է, համապատասխանաբար՝ 77.3 և 83.8 մլն դրամ: 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 85.0 մլն դրամ:

«Երիտասարդ ընտանիքին՝ մատչելի բնակարան» պետական նպատակային ծրագիրը հաստատվել է ՀՀ կառավարության 2010 թվականի հունվարի 29-ի N 98-Ն որոշմամբ:

Ծրագրի հիմնական նպատակը՝ երիտասարդ ընտանիքների բնակարանային խնդիրների հաղթահարման հարցում արդյունավետ պետական աջակցության համակարգի ներդրումն է:

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է երիտասարդ ընտանիքներին տրամադրել հիպոթեքային վարկ առնվազն 10 տարի ժամկետով, 10.5 տոկոսով: Պետությունը համաֆինանսավորում է տրամադրված վարկերի տոկոսագումարները Երևանում՝ 2, իսկ ՀՀ մարզերում՝ 4 տոկոսով:

Ծրագրի իրականացումը կնպաստի երկրում ժողովրդագրական իրավիճակի բարելավմանը, արտագաղթի նվազմանը, ներքին միգրացիոն հոսքերի կառավարմանը, հիպոթեքային վարկավորման համակարգի զարգացմանը:

Ծրագրի շրջանակներում 2013-2014 թվականների դրությամբ տրամադրված վարկերի թիվը կազմում է, համապատասխանաբար՝ 1.011 և 1.357 վարկ, ընդհանուր արժեքով՝ 7,588.2 և 10,180.8 մլն դրամ:

«Երիտասարդ ընտանիքին՝ մատչելի բնակարան» պետական նպատակային ծրագրի համաֆինանսավորում» ծրագրի իրականացման համար ՀՀ պետական բյուջեից 2012-2013 թվականներին հատկացվել է, համապատասխանաբար՝ 188.4 և 242.9 մլն դրամ: 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 250.2 մլն դրամ:

10.4.1.3. Հիմնական խնդիրները

Երիտասարդության ոլորտում առաջնահերթ խնդիրներն են՝

✧ երիտասարդական ոլորտի իրավական դաշտի ապահովում՝ ոլորտի գործունեությունը կարգավորող օրենքների և այլ իրավական ակտերի ստեղծման միջոցով,

✧ երիտասարդական կազմակերպությունների հետ համագործակցության զարգացում և նրանց գործունեությանը պետական աջակցություն,

✧ երիտասարդության շրջանում հոգևոր-մշակութային և գիտական մակարդակի բարձրացում, ազատ ժամանցի ակտիվ և նպատակային կազմակերպում, առկա սոցիալ-տնտեսական հիմնախնդիրների ուսումնասիրում և դրանց լուծմանն ուղղված միջոցառումների իրականացում,

✧ երիտասարդության շրջանում հայրենասիրական դաստիարակության, քաղաքացիական գիտակցության բարձրացմանն ուղղված ծրագրերի իրականացում,

✧ մարզերում երիտասարդական պետական քաղաքականության զարգացում, երիտասարդության լիակատար ինքնադրսևորման համար պայմանների ստեղծում,

✧ արտակարգ ընդունակություններ դրսևորած երիտասարդներին պետական աջակցության տրամադրում, երիտասարդությանն անհրաժեշտ տեղեկատվությամբ ապահովում,

✧ այլ երկրների և հատկապես Արցախի և Սվյուռքի երիտասարդության հետ համագործակցության ապահովում,

✧ հիպոթեքային վարկավորման միջոցով երիտասարդ ընտանիքներին մատչելի բնակարանով ապահովում:

10.4.2. ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

10.4.2.1.Նպատակները

Երիտասարդության ոլորտում քաղաքականությունը ուղղված է հիմնական նպատակի իրականացմանը՝ ստեղծել սոցիալ-տնտեսական, իրավաքաղաքական, հոգևոր-մշակութային, կազմակերպչական պայմաններ ու երաշխիքներ՝ երիտասարդների սոցիալական կայացման, նրանց ստեղծագործ ներուժն ի շահ հասարակության լիարժեք օգտագործմանը:

Վերը նշված նպատակը ենթադրում է երիտասարդության ոլորտում հետևյալ գործողությունների իրականացումը.

- ♦ Խթանել երիտասարդների մասնակցությունը որոշումներ կայացնելու գործընթացին (համայնքային, մարզային, հանրապետական մակարդակներում):

- ♦ Զարգացնել երիտասարդների մարդկային և ինստիտուցիոնալ կարողությունները:

- ♦ Նպաստել Հայաստանի Հանրապետությունում աղքատության հաղթահարմանը և երիտասարդության շրջանում գործազրկության մակարդակի նվազեցմանը, ունենալ հոգեպես և ֆիզիկապես առողջ և կրթված երիտասարդություն:

- ♦ Աջակցել սփյուռքահայ երիտասարդության հայրենասիրական դաստիարակությանը:

- ♦ Աջակցել երիտասարդ ընտանիքներին:

10.4.2.2. Գերակայությունները

Հայաստանի Հանրապետության երիտասարդության ոլորտի 2015-2017 թվականների գերակայությունները բխում են ՀՀ կառավարության 19.05.2014թ. N 511-Ա որոշմամբ հաստատված ՀՀ կառավարության ծրագրից («2.4.6.2. Երիտասարդությունը» բաժին), ՀՀ կառավարության 1998 թվականի դեկտեմբերի 14-ի N 798 որոշմամբ հաստատված Երիտասարդական պետական քաղաքականության հայեցակարգից, ՀՀ կառավարության 2012 թվականի դեկտեմբերի 27-ի N 1693-Ն որոշմամբ հաստատված Հայաստանի Հանրապետության երիտասարդական պետական քաղաքականության 2013-2017 ռազմավարությունից և միջոցառումների ծրագրից: Ոլորտի գերակա ուղղություններն են.

- Հասարակական կյանքին երիտասարդների ակտիվ մասնակցություն:

- Երիտասարդության զբաղվածության հնարավորությունների մեծացում:

- Երիտասարդության շրջանում առողջ ապրելակերպի խթանում:

- Պետական երիտասարդական քաղաքականության իրականացման համակարգվածության մակարդակի և երիտասարդության շրջանում հոգևոր-մշակութային, հայրենասիրական դաստիարակության խթանում:

- Մարզային, համահայկական և միջազգային նշանակության երիտասարդական միջոցառումների կազմակերպում, Հայաստան-Սփյուռք կապերի ամրապնդում:

- Բնակարանային խնդիրների հաղթահարման հարցում երիտասարդ ընտանիքներին աջակցություն:

- Երիտասարդական ծրագրերի շրջանակներում թրաֆիքինգի դեմ պայքարի միջոցառումների իրականացում:

10.4.3. ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

2015-2017 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով երիտասարդության ոլորտին նախատեսվում է ուղղել 2015 թվականին՝ **627.8** մլն դրամ, 2016 թվականին՝ **629.6** մլն դրամ և 2017 թվականին՝ **632.9** մլն դրամ (*« 2014-2016 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով 2015 թվականին նախատեսվել էին ծախսեր՝ 616.8 մլն դրամ, 2016 թվականին՝ 621.9 մլն դրամ*):

Ծախսերը կաճեն 2015 թվականին՝ 2014 թվականի հաստատվածի նկատմամբ 2.3%-ով, 2016 թվականին՝ 2015 թվականի նկատմամբ՝ 0.3%-ով, իսկ 2017 թվականին 2016 թվականի նկատմամբ՝ 0.4 %-ով:

Միջնաժամկետ հատվածում երիտասարդության ոլորտի հատկացումների աճը հիմնականում պայմանավորված է.

- աշխատավարձի բարձրացման հետ կապված միջոցների նախատեսմամբ, ըստ տարիների՝ 1.4, 1.8 և 2.7 մլն դրամ, ընդ որում. Հայաստանի երիտասարդական հիմնադրամի աշխատողների աշխատավարձերը հաշվարկվել են հիմք ընդունելով հանրապետությունում 2015-2017 թվականներին սահմանվող նվազագույն աշխատավարձի չափը, իսկ «Երիտասարդական միջոցառումների իրականացման կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպության աշխատողների բազային աշխատավարձը 2015 թվականի հուլիսի 1-ից հաշվարկվել է նվազագույն աշխատավարձի 91% չափով (66.1 հազ. դրամ), 2016-2017 թվականների յուրաքանչյուր տարվա հուլիսի 1-ից՝ նվազագույն աշխատավարձի չափով (*սպասարկող անձնակազմի միջին ամսական հաշվարկային աշխատավարձը 2016-2017 թվականներին կկազմի՝ 91.3 և 98.9 հազ. դրամ, 2015 թվականի՝ 76.1 հազ. դրամի դիմաց, վարչական անձնակազմի և մասնագիտական աշխատողներինը՝ 134.9 և 146.2 հազ. դրամ՝ 2015 թվականի՝ 112.4 հազ. դրամի դիմաց*):

- «Արի տուն» ծրագրի շրջանակներում սփյուռքի երիտասարդության ճանաչողական Այցելություններ Հայաստան» ծրագրի ծախսերի աճով՝ 15.0 մլն դրամով (նախատեսվում է Հայաստան այցելող երիտասարդների թվի ավելացում):

ԳԼՈՒԽ 11. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

11.1. ՈԼՈՐՏԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

11.1.1 Ոլորտի ընդհանուր նկարագիրը

Հայաստանի Հանրապետության տնտեսության կարևորագույն ոլորտներից մեկը՝ գյուղատնտեսությունը 2009-2013 թվականների միջին տվյալներով ապահովել է երկրի համախառն ներքին արդյունքի ավելի քան 18.5%-ը, իսկ միայն 2013 թվականի ոլորտի մասնաբաժինը կազմել է 19.3%-ը: Ներկայում ագրոպարենային ոլորտում ձևավորվել է շուկայական հարաբերություններով կարգավորվող ազատական տնտեսական համակարգ, որը ներառում է շուրջ 340 հազար գյուղացիական տնտեսություն, գյուղատնտեսության սպասարկման, գյուղմթերքների իրացման ու վերամշակման բազմաթիվ մասնավոր ընկերություններ:

Հանրապետության գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի բացարձակ գերակշռող մասը՝ 96.5%-ը բաժին է ընկնում գյուղացիական ընտանեկան տնտեսություններին, իսկ 3.5 %-ը՝ գյուղատնտեսական առևտրային կազմակերպություններին:

11.1.2. Վերջին երկու տարիներին ոլորտի զարգացման միտումները

Ելնելով ոլորտի առանձնահատկություններից և երկրի պարենային անվտանգության խնդիրներից 2013թ. շարունակվել է գյուղատնտեսության պետական աջակցության քաղաքականությունը՝ ուղղված ագրարային ոլորտում իրավական հիմքի ձևավորմանը, գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների համար գործունեության և ներդրումների բարենպաստ պայմանների ապահովմանը, ենթակառուցվածքների զարգացմանը, սննդամթերքի անվտանգության համակարգի ու անտառային տնտեսության զարգացմանը:

Հանրապետության գյուղացիական տնտեսությունների, գյուղատնտեսությամբ զբաղվող այլ տնտեսավարող սուբյեկտների արդյունավետ գործունեության և վարվող քաղաքականության արդյունքում վերջին տարիներին գյուղատնտեսությունում ապահովվել է տնտեսական աճ: Համախառն արտադրանքի աճը 2011թ. կազմել է 13.9%, իսկ 2012թ.՝ 9.5%, իսկ 2013թ.՝ 7.1%:

2012թ. տվյալներով գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի արժեքը կազմել է 918.6 մլրդ դրամ, որի 60.8%-ը բաժին է ընկնում բուսաբուծության ճյուղին, իսկ 39.2%-ը՝ անասնապահությանը:

Վերջին տարիներին ծրագրավորված աջակցություն է ցուցաբերվել տնտեսավարող սուբյեկտներին բարձրորակ սերմերի, հանքային պարարտանյութերի, դիզելային վառելանյութի, բույսերի պաշտպանության և անասնաբուժական միջոցների մատակարարման, բարձրադիր

գոտիներում հացահատիկային մշակաբույսերի տարածքների ընդլայնման և ագրոտեխնիկայի բարելավման ուղղությամբ:

11.1.3. Հիմնական խնդիրները

Գյուղատնտեսության առջև ծառայած են հետևյալ հիմնական խնդիրները.

- գյուղատնտեսության հիմնական ռեսուրսների, մասնավորապես հողային ռեսուրսների նպատակային և արդյունավետ օգտագործումը,

- գյուղատնտեսական մշակաբույսերի բերքատվության և կենդանիների մթերատվության բարձրացումը,

- կենդանիների վարակիչ հիվանդությունների ախտորոշումը, սննդամթերքի անվտանգության լաբորատոր փորձաքննության իրականացումը,

- գյուղատնտեսական նշանակության հողատեսքերում վնասակար օրգանիզմներով վարակվածության աստիճանի բարձր մակարդակի նվազեցումը, առողջ և բարձր բերքի ստացումը, որը կհանգեցնի գյուղատնտեսական մշակաբույսերի բերքատվության բարձրացմանը,

- ՀՀ տարածքում վարակիչ հիվանդությունների տարածման կանխարգելումը, դրանց օջախների վերացումը, կայուն համաճարակային վիճակի ապահովումը, ՀՀ տարածքը կենդանիների վարակիչ հիվանդությունների ներթափանցումից պաշտպանումը և կենդանական ծագման հումքի ու սննդամթերքի արտադրության, վերամշակման, պահպանման, իրացման, ինչպես նաև ներմուծվող և արտահանվող բեռների անվտանգության ապահովումը,

- գյուղատնտեսական նշանակության հողատեսքերում բուսասանիտարական մոնիտորինգի իրականացումը, կարանտին և առավել վնասակար օրգանիզմների տարածման արեալների ճշտումը, փորձանմուշների փորձաքննությունների միջոցով թաքնված ու նոր օջախների հայտնաբերումը, թունանյութերի լաբորատոր փորձաքննությունների կատարումը,

- ապօրինի գործողություններից անտառների պահպանությունը, պաշտպանությունը, վերականգնումը և պետությանը պատճառված վնասների նվազեցումը:

11.2. ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

11.2.1. Նպատակները

Գյուղատնտեսության բնագավառում 2015-2017թթ. վարվող քաղաքականությունը կնպատակաուղղվի ճյուղի և նրան սպասարկող ոլորտների գործունեության արդյունավետության բարձրացմանը: Գյուղատնտեսության ոլորտի նպատակները բխում են ՀՀ կառավարության տնտեսական քաղաքականության ընդհանուր նպատակներից, որոնք ամրագրված են ՀՀ կառավարության 04.11.2010թ. «ՀՀ գյուղի և գյուղատնտեսության 2010-2020թթ. կայուն զարգացման

նազնավարությունը և ՀՀ գյուղի և գյուղատնտեսության 2010-2020թթ. կայուն զարգացման նազնավարության կատարումն ապահովող միջոցառումների ցանկը հաստատելու մասին» թիվ 1476-Ն և 21.07.2005թ. «ՀՀ անտառի ազգային ծրագիրը հաստատելու մասին» թիվ 1232-Ն որոշումներով հաստատված նազնավարական փաստաթղթերով, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մայիսի 19-ի «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ծրագրի մասին» 511-Ա որոշմամբ:

Գյուղատնտեսության ոլորտում 2015-2017թթ. միջնաժամկետ ծրագիրը կապահովի հետևյալ կոնկրետ նպատակների իրականացումը.

- օրենսդրական և ենթօրենսդրական դաշտի բարեփոխումներ և կառավարման բարելավում,

- հողերի բերրիության պահպանում և բարձրացում,

- անտառային տարածքների պահպանություն ապօրինի հատումներից,

- ագրոտեխնիկական կանոններին և նոր տեխնոլոգիաներին համապատասխան գյուղատնտեսության վարում, գյուղացիական տնտեսություններին համապատասխան խորհրդատվական ծառայությունների մատուցման ապահովում,

- գյուղատնտեսության բնագավառում հողօգտագործողների պետական աջակցության տրամադրման համակարգի ներդրում և արմատավորում,

- գյուղատնտեսական մշակաբույսերի բարձրորակ բերքի անկորուստ ստացում, բույսերի վնասակար օրգանիզմների բազմացման, զարգացման ու տարածման հետազոտությունների և պայքարի աշխատանքների կազմակերպում, դրանց տարածման շրջանակների նվազեցում,

- կենդանիների և մարդու համար ընդհանուր վարակիչ հիվանդություններից բնակչության պահպանություն՝ կենդանիների վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելիչ պատվաստումներ, ներմուծվող և արտադրվող անվտանգ կենդանական ծագման մթերքներով բնակչության ապահովում, կարանտին օրգանիզմների և կենդանական ծագում ունեցող մթերքի, հումքի և կենդանիների միջոցով հանրապետության տարածք վարակիչ հիվանդությունների ներթափացման կանխարգելում և պարենային ապահովության ու պարենային անվտանգության մակարդակի բարձրացում:

11.2.2. Գերակայությունները

2015-2017թթ. վարվող քաղաքականությունը կնպատակաուղղվի ճյուղի և նրան սպասարկող ոլորտների գործունեության արդյունավետության բարձրացմանը և դրա հիման վրա պայմաններ կստեղծվեն գյուղատնտեսության հետագա զարգացման և ընդլայնված վերարտադրության կազմակերպման, գյուղացիական տնտեսությունների իրական եկամուտների ավելացման,

հանրապետության պարենային ապահովության և պարենային անվտանգության մակարդակի բարձրացման, բնակչության աղքատության մակարդակի կրճատման համար:

Եշված քաղաքականության իրականացման համար նախատեսվում է 2015-2017թթ. պետական բյուջեով նախատեսվող ծախսերը նպատակաուղղել հետևյալ գերակա ուղղություններին.

- գյուղատնտեսության ոլորտին տրամադրվող վարկերի տոկոսադրույքների սուբսիդավորում,

- գյուղացիական տնտեսություններին անհրաժեշտ խորհրդատվությամբ ապահովում,

- հողերի բերրիության պահպանման և բարձրացման նպատակով հողերի ագրոքիմիական հետազոտությունների իրականացում,

- անասնաբուժասանիտարիայի, սննդամթերքի անվտանգության և բուսասանիտարիայի ոլորտում միջոցառումների իրականացում,

- անասնաբուժական միջոցառումների արդյունավետ կազմակերպում,

- սերմերի որակի ստուգման և պետական սորտափորձարկման միջոցառումների իրականացում,

- սննդամթերքի, սննդամթերքի հետ շփվող նյութերի և սննդային հավելումների, կենդանական ծագում ունեցող մթերքի և հումքի արտադրության, վերամշակման, պահման, իրացման բոլոր փուլերում, ինչպես նաև ներմուծման և արտահանման դեպքերում անասնաբուժասանիտարական պահանջների նկատմամբ անվտանգության վերահսկողության իրականացում,

- սննդամթերքի անվտանգության ոլորտներին վերաբերվող օրենսդրական և նորմատիվային փաստաթղթերի նույնականացում Մաքսային Միության և Եվրոմիության պահանջների չափանիշներին,

- «Սննդամթերքի անվտանգության մասին» ՀՀ օրենքների պահանջների պահպանման նկատմամբ վերահսկողության իրականացում,

- հողատարածությունների վրա բուսասանիտարական վիճակի բարելավում, հողատարածություններում առավել վնասակար օրգանիզմների քանակությունների և պատճառած վնասների նվազեցում և բարձր բերքի ապահովում,

- դաշտային հետազոտությունների միջոցով հանրապետությունում գրանցված սահմանափակ տարածում ունեցող կարանտին օրգանիզմների տարածման արեալի ճշտում, բույսերի առավել վնասակար օրգանիզմների հայտնաբերում,

- անտառային տնտեսության պահպանման միջոցառումների իրականացում,

- անտառային պետական մոնիտորինգի իրականացում:

11.3. ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ (ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ)

11.3.1 Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Գյուղատնտեսության ոլորտում 2015-2017թթ. միջնաժամկետ ծախսային ծրագիրը կապահովի հետևյալ միջոցառումների իրականացումը.

Սերմերի որակի ստուգման և պետական սորտափորձարկման միջոցառումներ.

Բուսաբուծության կայուն զարգացման տեսակետից կարևորագույն միջոցառումներից մեկը բույսերի նոր սորտերի փորձարկումների և դրանց արդյունքների հիման վրա արտադրության մեջ լավագույն սորտերի ներդրման կազմակերպումն է: Այդ աշխատանքներն ունեն շարունակական բնույթ և համապետական մասշտաբով ապահովում են հայրենական և արտերկրների սելեկցիոն կենտրոնների կողմից բուծված արդյունավետ սորտերի օգտագործման և այդ նվաճումների իրավական պաշտպանության խնդիրների լուծումը:

Ծրագրի իրագործումը հնարավորություն է ընձեռում կանխել գյուղատնտեսական մշակաբույսերի ցանքային ցածր որակ ունեցող սերմերի ու տնկանյութի օգտագործումը և ապահովել կոնդիցիոն սերմերի վերարտադրություն:

Նախատեսվող միջոցառումներն են՝

- սորտային նույնականացման աշխատանքների իրականացում,
- սերմերի խմբաքանակներից նմուշների ընտրություն,
- սերմնանմուշների լաբորատոր փորձարկումների կազմակերպում:

Ծրագրի իրականացման համար 2015թ. նախատեսվել է հատկացնել 61,345.3 հազ. դրամ, 2016թ.՝ 65,964.3 հազ. դրամ, 2017թ.՝ 72,203.0 հազ. դրամ:

Գյուղատնտեսական կենդանիների արհեստական սերմնավորում.

Հաշվի առնելով տոհմաբուծության զարգացման գործընթացում արհեստական սերմնավորման միջոցառումների կարևորությունը, ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է պահպանել տավարի տարբեր ցեղերի բարձրարժեք ցուլերից ստացված և խորը սառեցված սերմնահեղուկի բանկը:

Ծրագրի իրականացումը հնարավորություն կտա, օգտագործելով բարձր մթերատու ցեղերի գենետիկական ներուժը, բարելավել հանրապետությունում բուծվող գյուղատնտեսական կենդանիների տոհմային հատկանիշները և բարձրացնել կովերի կաթնատվությունը, սերմնավորվող կենդանիների մոտ կրճատել բնական զուգավորման ժամանակ փոխանցվող մի շարք վարակիչ հիվանդությունների տարածումը և նվազեցնել ստերջությունը:

Ծրագրի իրականացման համար 2015-2017թթ. ՄԺԾԾ ժամանակահատվածի յուրաքանչյուր տարվա համար նախատեսվել է հատկացնել 4,490.0 հազ. դրամ:

Բույսերի պաշտպանության միջոցառումներ.

Ծրագիրը նախատեսվում է իրականացնել երեք բաղադրիչով.

1. Պայքար մկնանման կրծողների դեմ: Նախատեսվում է գյուղական համայնքներին անհատույց տրամադրել մկնասպան քիմիական միջոց՝ գյուղացիական տնտեսությունների կողմից մկնանման կրծողների դեմ պայքար կազմակերպելու նպատակով, ինչպես նաև կենտրոնացված կարգով պայքար իրականացնել տրակտորային ցրիչներով:

2. Պայքար մորեխների դեմ: Ծառայությունը կիրականացվի գյուղատնտեսական մշակաբույսերի ցանքատարածություններում, խոտհարքներում, արոտներում և այլ հողատեսքերում ինչպես կենտրոնացված կարգով, այնպես էլ գյուղացիական տնտեսությունների միջոցով՝ նրանց անհատույց հատկացնելով համապատասխան բույսերի պաշտպանության միջոցներ:

3. Պայքար անտառի վնասակար օրգանիզմների դեմ: Նախատեսվում է հանրապետության անտառային տարածքներում ավիացիայի միջոցով իրականացնել պայքարի կենտրոնացված ծառայություններ:

Ծրագրի իրականացման համար 2015-2017թթ. ՄԺԾԾ ժամանակահատվածի յուրաքանչյուր տարվա համար նախատեսվել է հատկացնել 150,000,0 հազ. դրամ:

Հողերի ագրոքիմիական հետազոտության և բերրիության բարձրացման միջոցառումներ.

Ծրագրի իրականացումն ուղղված է գյուղատնտեսության ոլորտի հողերի բերրիության պահպանման և բարձրացման ընդհանուր նպատակի կատարմանը՝ պարարտանյութերի խնայողաբար, արդյունավետ և էկոլոգիապես անվտանգ օգտագործման միջոցով:

Ծրագրի իրականացման արդյունքում յուրաքանչյուր տարում ակնկալվում է ստանալ Հանրապետության 170 համայնքների հողերի սննդատարրերով ապահովվածությունն արտացոլող և պարարտանյութերի պահանջարկի համար ագրոքիմիական քարտեզներ, մշակաբույսերի պարարտացման համար գիտականորեն հիմնավորված և կազմված երաշխավորագրեր:

Նշված արդյունքներին հասնելու համար նախատեսվում է իրականացնել հետևյալ միջոցառումները.

- գյուղատնտեսական նշանակության հողատարածությունների ագրոքիմիական դաշտային հետազոտություններ (հողանմուշների նմուշառում),
- հողանմուշների և պարարտանյութերի լաբորատոր փորձաքննություններ և գնահատում,
- ագրոքիմիական քարտեզների կազմում և համայնքներին հանձնում,
- մշակաբույսերի պարարտացման գիտականորեն հիմնավորված երաշխավորագրերի կազմում և համայնքներին հանձնում:

Միջոցառումները կրում են շարունակական բնույթ և յուրաքանչյուր համայնքի համար այն պետք է կատարվի 5 տարին մեկ անգամ՝ հաշվի առնելով, որ հողի բերրիության հիմնական

ցուցանիշներ հանդիսացող սննդատարրերի պարունակությունը էական փոփոխություն է կրում այդ ժամանակահատվածում:

Ծրագրի իրականացման համար 2015թ. նախատեսվել է հատկացնել 70,185.6 հազ. դրամ, 2016թ.՝ 76,649.9 հազ. դրամ, 2017թ.՝ 84,623.0 հազ. դրամ:

«Կառավարությանն առընթեր ոստիկանության անասնաբուժական ոստիկանական դասակի կողմից կարանտինային սահմանափակումների իրականացում».

Ծրագրով նախատեսվում է «Կառավարությանն առընթեր ոստիկանության հասարակական կարգի ապահովման վարչության անասնահամաճարակային միջոցառումների և կարանտինային սահմանափակումների իրականացմանն աջակցող դասակի միջոցով անասնահամաճարակի բռնկումների դեպքերում կարանտինային-ոստիկանական կետերում իրականացնել կարանտինային սահմանափակման ծառայություններ (գյուղատնտեսական կենդանիների հիվանդությունները օջախներում լրկալիզացնելու, հետագա տարածումը կանխելու միջոցառումներ):

Ծրագրի իրականացման համար 2015թ. նախատեսվում է հատկացնել 49,838.3 հազ. դրամ, 2016թ.՝ 51,141.6 հազ. դրամ, 2017թ.՝ 54,199.3 հազ. դրամ:

Գյուղական խորհրդատվական ծառայություններ.

Ծրագրով նախատեսվում է 2015-2017թթ. շարունակել ագրարային տեխնոլոգիաների գնահատման և ցուցադրական ծրագրերի իրականացումը, ինչպես նաև գյուղական վայրերի բնակչությանը մատուցել գյուղատնտեսության ոլորտին վերաբերող խորհրդատվական ծառայություններ: Ծրագրի իրականացման արդյունքում ակնկալվում է գյուղատնտեսության ոլորտում ձևավորել կայուն խորհրդատվական համակարգ, որը ֆերմերներին հնարավորություն կտա բարձրացնել գյուղմթերքների արտադրության ծավալները, որակը և կազմակերպվածությունը, ինչն էլ կհանգեցնի գյուղատնտեսական արտադրանքի իրացվելիության մակարդակի բարձրացմանը և նրանց եկամուտների ավելացմանը:

Ծրագրի իրականացման համար 2015թ. նախատեսվել է հատկացնել 395,759.8 հազ. դրամ, 2016թ.՝ 426,405.3 հազ. դրամ, 2017թ.՝ 471,265.8 հազ. դրամ:

Անասնաբուժասանիտարիայի, սննդամթերքի անվտանգության և բուսասանիտարիայի ոլորտներում ծառայությունների մատուցում.

Ծրագրի իրականացումը հնարավորություն կընձեռի ունենալ բույսերի վնասակար օրգանիզմներով վարակվածության ճշտված արեալ, կանխատեսման համար հետազոտված գյուղատնտեսական նշանակության հողատեսքեր 2015 թվականին՝ 250000 հա, 2016 թվականին՝ 251650 հա, 2017 թվականին՝ 253525 հա, որի արդյունքում նվազագույնի կհասցվի ոչ նպատակային քիմիական պայքարի կատարումը, կնպաստի շրջակա միջավայրի քիչ ախտոտվածու-

թյանը, ինչպես նաև հանրապետությունում յուրաքանչյուր տարի շուրջ 810,0 հազ. գլուխ խոշոր եղջերավոր, 900,0 հազ. գլուխ մանր եղջերավոր կենդանիների, 150,0 հազ. գլուխ խոզերի և գյուղատնտեսական այլ կենդանիների ինֆեկցիոն հիվանդությունների նկատմամբ կայուն անասնահամաճարակային վիճակ, կենդանիների և մարդու համար ընդհանուր վարակիչ հիվանդություններից բնակչության պաշտպանության բարձր մակարդակ, որը կբերի հողօգտագործողների ֆինանսական միջոցների խնայողություն և պարենային անվտանգության ապահովում:

Ծրագրի իրականացման համար 2015թ. նախատեսվել է հատկացնել 134,112.3 հազ. դրամ, 2016թ.՝ 143,961.4 հազ. դրամ և 2017թ.՝ 157,625.4 հազ. դրամ:

Գյուղատնտեսական կենդանիների պատվաստում.

Հանրապետությունում կայուն անասնահամաճարակային իրավիճակ ապահովելու, ինչպես նաև կենդանիների և մարդկանց համար ընդհանուր վարակիչ հիվանդությունները կանխելու նպատակով իրականացվում են ամենամյա հակաանասնահամաճարակային կանխարգելիչ պարտադիր միջոցառումներ:

Ծրագրով նախատեսվում է գյուղատնտեսական կենդանիների վարակիչ հիվանդությունների (բրուցելյոզ, տուբերկուլյոզ, բրադզոտ, սիբիրախտ, դաբաղ, խշխշան պալար, պաստերելյոզ, խոզերի դասական ժանտախտ, մեղունների վարրոատոզ, թռչունների կեղծ ժանտախտ) դեմ պայքարի հակաանասնահամաճարակային կանխարգելիչ միջոցառումների իրականացում:

Ծրագրի իրականացումը կնպաստի հանրապետության տարածքում կենդանիների վարակիչ հիվանդությունների նկատմամբ կայուն հակաանասնահամաճարակային վիճակի պահպանմանը և ամրապնդմանը, անասնաբուժասանիտարական տեսակետից բարորակ անասնապահական մթերքի և հումքի արտադրության ապահովմանը, կենդանիների և մարդու համար ընդհանուր վարակիչ հիվանդություններից բնակչության պաշտպանությանը, օտարերկրյա պետություններից կենդանիների հատուկ վտանգավոր հիվանդությունների ներթափանցումից ՀՀ տարածքի պաշտպանությանը:

Ծրագրի իրականացման համար 2015թ. նախատեսվել է հատկացնել 1,188,603.4 հազ. դրամ, 2016թ.՝ 1,245,475.8 հազ. դրամ, 2017թ.՝ 1,304,917.4 հազ. դրամ:

Գյուղատնտեսական հողօգտագործողներին պետական աջակցություն.

Ծրագրի նպատակն է հանրապետության ագրարային ոլորտի առաջնահերթ կարևորություն ունեցող ենթաճյուղերից մեկում՝ բուսաբուծության ոլորտի սերմնաբուծության բնագավառում պետական աջակցության տարբեր մեխանիզմների կիրառմամբ նպաստել ռեսուրսների արդյունավետ օգտագործմանը, հացահատիկային մշակաբույսերի տեղական արտադրության ավելացմանը, ներմուծման փոխարինմանը և ինքնաբավության մակարդակի բարձրացմանը:

Ծրագրով նախատեսվում է 2014թ. տեղական սերմարտադրողներից ձեռք բերել ցորենի բարձր վերարտադրության սերմացու և 1:2 փոխհարաբերությամբ հետ վերադարձնելու պայմանով տրամադրել տնտեսավարող սուբյեկտներին:

Ծրագրի իրականացումը կապահովվի լրացուցիչ բերքի ստացում, որը կբարձրացնի հողօգտագործողների իրական եկամուտները:

Ծրագրի իրականացման համար 2014 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 550,0 մլն դրամ:

Գյուղատնտեսության ոլորտին տրամադրվող վարկերի տոկոսադրույքների սուբսիդավորում.

Ծրագրի իրականացման նպատակը գյուղական համայնքներում գյուղատնտեսության համար առաջնահերթ համարվող ոլորտներում զբաղված ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց տրամադրվող վարկերի տոկոսադրույքի մասնակի սուբսիդավորման միջոցով վարկավորման մատչելիության մակարդակի բարձրացումն է: Ծրագրի իրականացման հիմքն է ՀՀ կառավարության 31.03.2011թ. թիվ 349-Ն որոշմամբ հաստատված «Գյուղատնտեսության ոլորտին տրամադրվող վարկերի տոկոսադրույքների սուբսիդավորման» կարգը, որով նախատեսվել է սուբսիդավորել գյուղացիական տնտեսությունների տրամադրված վարկերի տոկոսադրույքները 4-6 տոկոսի չափով:

Ծրագրի իրականացման արդյունքում կապահովվի գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների կարողությունների ընդլայնումը, գարնան գյուղատնտեսական աշխատանքների իրականացումը, բերքահավաքի, աշնանացանի, արտադրանքի պահպանման համար, գյուղատնտեսության ռեսուրսային ներուժի, հատկապես վարելահողերի օգտագործման մակարդակի բարձրացումը, ինչպես նաև բարենպաստ պայմաններ կստեղծի անասնապահության զարգացման համար:

Ծրագրի իրականացման համար 2015-2017թթ. ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածի յուրաքանչյուր տարվա համար նախատեսվել է հատկացնել 872,479.5 հազ. դրամ:

Անտառապահպանական ծառայություններ.

Ծրագիրն իրականացվում է «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ի միջոցով, որի տնօրինությանը հանձնված հանրապետության անտառպետֆոնդի տարածքը կազմում է ավելի քան 344.2 հազ. հա, որտեղ անտառտնտեսվարում իրականացնելու համար գործում են 20 անտառտնտեսության մասնաճյուղեր:

Անտառային տարածքները պահպանելու համար անտառաշինական նախագծերի համաձայն ստեղծվել են 83 անտառպետություններ և 516 պահաբաժիններ, որոնք ի պահ են

տրված նույնքան անտառապետերի և անտառապահների (միջին հաշվով յուրաքանչյուր անտառապահի ի պահ է տրված շուրջ 667 հա անտառային տարածք): Սույն բաղադրիչով նախատեսված ծախսերն ուղղվելու են «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ի աշխատակիցների աշխատավարձերին:

Ծրագրի իրականացման համար 2015թ. նախատեսվել է հատկացնել 1,201,229.9 հազ. դրամ, 2016թ.՝ 1,320,903.1 հազ. դրամ և 2017թ.՝ 1,495,942.4 հազ. դրամ:

Անտառային պետական մոնիթորինգի իրականացում.

Ծրագիրն իրականացվում է «Անտառային պետական մոնիտորինգի կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի կողմից և ուղղված է ՀՀ անտառային տարածքների պահպանության, վերարտադրության, պաշտպանության ընդհանուր նպատակի կատարմանը՝ անտառային պետական մոնիտորինգի միջոցով:

Ծրագրի իրականացման համար 2015-2016թթ. նախատեսվել է յուրաքանչյուր տարի հատկացնել 54,573.5 հազ. դրամ, իսկ 2017թ.՝ 55,098.6 հազ. դրամ:

Գյուղատնտեսական կենդանիների հիվանդությունների լաբորատոր ախտորոշման և կենդանական ծագում ունեցող հումքի և նյութի, բույսերի կարանտինի, գյուղմշակաբույսերի և բույսերի պաշտպանության միջոցների լաբորատոր փորձաքննությունների իրականացում.

Ծրագրի իրականացման նպատակն է կենդանիների վարակիչ հիվանդությունների համաճարակային վիճակի բարելավումը, մարդու և կենդանիների համար ընդհանուր հիվանդություններից բնակչության պահպանումը:

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է կենդանիների հիվանդությունների և վարակամերժության (իմունայնության) աստիճանի որոշմանն ուղղված լաբորատոր փորձաքննությունների իրականացում, բույսերի կարանտին, առավել վտանգավոր վնասակար օրգանիզմների և թաքնված վարակի հայտնաբերում, թունանյութերի ազդող նյութի որոշման նպատակով փորձաքննությունների իրականացում, ինչպես նաև ռեակտիվների, ախտահանիչների և այլ միջոցների պահպանում ու բաշխում:

Ծրագրի իրականացման համար 2015 թվականին նախատեսվել է հատկացնել 339,408.3 հազ. դրամ, 2016 թվականին՝ 370,844.5 հազ. դրամ և 2017 թվականին՝ 410,980.6 հազ. դրամ:

Բուսասանիտարական համակարգի բարելավում և մասնագիտական գիտելիքների բարձրացման աջակցություն.

Ծրագրով նախատեսվում է միջնաժամկետ ժամանակահատվածի յուրաքանչյուր տարում իրականացնել 20 կարանտին վնասակար օրգանիզմների հայտնաբերման և դրանց դեմ պայքարի միջոցառումների իրականացման մեթոդական ուղեցույցերի մշակում և 500 օրինակից սպազրում:

Միաժամանակ ծրագրով նախատեսվել է իրականացնել նաև բուսասանիտարիայի տեսչության աշխատակիցների (42 հաստիքային միավոր) վերապատրաստման գործընթացը:

Ծրագրի իրականացման համար 2015-2017թթ. ՄԺԾԾ ժամանակահատվածի յուրաքանչյուր տարվա համար նախատեսվել է հատկացնել 5,8 մլն դրամ:

Սննդամթերքի լաբորատոր փորձաքննություններ.

Ծրագրով նախատեսվում է հանրապետությունում կենդանական և բուսական ծագմամբ սննդամթերքի պարտադիր փորձաքննության և բուսասանիտարական ստուգման իրականացում:

Նշված գործառույթն իրականացվելու է սննդամթերքի արտադրության և իրացման կետերից փորձանմուշներ վերցնելու և դրանք լաբորատոր փորձաքննության ենթարկելու միջոցով:

Ծրագրի իրականացման համար 2015-2017թթ. ՄԺԾԾ ժամանակահատվածի յուրաքանչյուր տարվա համար նախատեսվել է հատկացնել 10,0 մլն դրամ:

11.3.2 Նոր նախաձեռնություններ.

2015-2017թթ. ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում ոլորտի զարգացման կարևորագույն նպատակների իրագործման շրջանակներում նոր նախաձեռնությունների գծով.

ԵՄ-ի փորձարկման ռեֆերենս մեթոդներով մեղրի և ձկան փորձաքննությունների ծառայություններ

Նախատեսվում է հանրապետությունում արտադրված և հանրապետություն ներմուծված մեղրում և ձկնամթերքում մնացորդների (դեղամիջոցներ, պեստիցիդներ և այլն) մոնիթորինգային ծրագրի իրականացում:

Ծրագրի իրականացման համար 2015-2017թթ. ժամանակահատվածի յուրաքանչյուր տարվա համար նախատեսվել է հատկացնել 30,0 մլն. դրամ:

Միաժամանակ գյուղատնտեսության ոլորտում նախատեսվում են շարունակել և իրականացնել արտաքին աղբյուրներից ստացվող նպատակային վարկային և դրամաշնորհային միջոցներով հետևյալ ծրագրերը.

1. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2011-2016թթ.)

Ծրագրի նպատակն է աջակցել անասնապահական ուղղվածություն ունեցող համայնքներին արտոգտագործման/անասնապահական առավել մրցունակ և կայուն համակարգերի ստեղծման հարցում:

Ըստ բաղադրիչների նախատեսվում է իրականացնել հետևյալ աշխատանքները՝

ա) համայնքների արոտավայրերի/անասնապահության կառավարման համակարգ-նախատեսվում է նախնական ընտրված համայնքների դրամաշնորհային ծրագրերի իրականացում,

բ) գյուղատնտեսությանն աջակցող ծառայությունների հզորացում-գյուղմթերքների արտադրողականության բարձրացում և կենդանիների առողջության ապահովման ծառայություններ, ուսուցումների կազմակերպում, ԳԱՄԿ-երի (գյուղատնտեսական աջակցության մարզային կենտրոն) և ԳԱՀԿ-երի (գյուղատնտեսական աջակցության հանրապետական կենտրոն) տեխնիկական աջակցություն,

գ) մրցակցային դրամաշնորհների ծրագիր-գյուղմթերքի որակի բարձրացում, իրացման խնդրի լուծում, կոոպերացիայի ստեղծում, ՀՀ մարզերում նոր արտադրանքների և նոր տեխնոլոգիաների ներդրում:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2016թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 1,270.2 մլն. դրամ, 2016 թվականին՝ 785.1 մլն. դրամ:

2. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության երկրորդ ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2016-2018թթ.)

Ծրագրի նպատակն է աջակցել անասնապահական ուղղվածություն ունեցող համայնքներին արոտօգտագործման/անասնապահական առավել մրցունակ և կայուն համակարգերի ստեղծման հարցում:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2016-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2016 թվականին՝ 2,468.2 մլն. դրամ, 2017 թվականին՝ 5,191.1 մլն. դրամ:

3. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Սննդի անվտանգության կարողությունների զարգացման դրամաշնորհային ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2013-2015թթ.)

Ծրագրի նպատակն է ապահովել սննդի անվտանգության ինստիտուցիոնալ և տեխնիկական կարողությունների զարգացումը, այդ թվում՝ առկա փաստաթղթերի բազայի գույքագրումը, վերագնահատումը և նորերի մշակումը, տվյալների շտեմարանի ձևավորումը և արդյունավետ կառավարումը:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015թ. ծրագրված է 12.7 մլն. դրամ:

4. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Գլոբալ էկոլոգիական հիմնադրամի կողմից տրամադրված Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառա-

վարման և մրցունակության դրամաշնորհային ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2013-2016 թթ.)

Ծրագիրը փոխկապակցված է համանուն վարկային ծրագրերի հետ և ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2016թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 14.9 մլն. դրամ, 2016 թվականին՝ 39.7 մլն. դրամ:

ԳԼՈՒԽ 12. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

12.1 ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

12.1.1 Ոլորտի (համակարգի) ընդհանուր նկարագիրը

Բնապահպանության ոլորտի խնդիրն է հնարավորինս նվազեցնել շրջակա միջավայրի՝ մթնոլորտի, ջրերի, հողի, ընդերքի, բուսական և կենդանական աշխարհի վրա տնտեսական գործունեության վնասակար ներգործությունները՝ ապահովելով շրջակա միջավայրի և մարդու առողջության պահպանության երաշխիքները: Կլիմայի գլոբալ փոփոխությունները, օզոնային շերտի քայքայումը, մեծ հեռավորությունների վրա օդի, ջրերի անդրսահմանային աղտոտումն, արդյունաբերական վթարների անդրսահմանային ներգործությունները, հողերի դեգրադացիան (անապատացում, աղակալում, էռոզիա և այլն), կենսաբազմազանության առանձին տեսակների անհետացման վտանգը տնտեսական գործունեության արդյունքն են, և դրանք ամբողջ աշխարհում առաջնային լուծում պահանջող խնդիրներ են:

Ուշադրության արժանի են նաև վտանգավոր քիմիական նյութերը, կայուն օրգանական աղտոտիչները, արտադրության պրոցեսում առաջացող վտանգավոր արտադրական թափոնները, ինչպես նաև մարդու կենսագործունեության հետևանքով առաջացած կենցաղային թափոնները, որոնք հանդիսանում են շրջակա միջավայրի աղտոտման հիմնական աղբյուրներից մեկը և որոնց գործածությունը պահանջում է կառավարման լուրջ մոտեցում:

Հասարակության կայուն զարգացումը, ռացիոնալ բնօգտագործման և բնապահպանության ներդաշնակ երկմիասնական գործունեությունը պարտադիր կերպով ենթադրում է համապատասխան կառավարման համակարգի առկայություն, որը հասարակական գիտակցության բարձր աստիճանի, օրենսդրական կատարյալ դաշտի, օրենքների ու օրինականության գերակայության պայմաններում կոչված է ապահովելու երկրի ներսում բնօգտագործման և բնապահպանության նկատմամբ պետական-հասարակական վերահսկողության ու կարգավորման հակակշիռների գործուն մեխանիզմների արդյունավետ աշխատանքը:

Բնապահպանական հիմնախնդիրների լուծման արդյունքների շահառուները Հայաստանի Հանրապետության բնակչությունն ու միջազգային հանրությունն է, որոնց համար երկրում և տարածաշրջանում ստեղծվում է /ապահովվում է բարենպաստ/ անվտանգ շրջակա միջավայր:

Բնապահպանության ոլորտում պետության կողմից իրականացվում են հետևյալ ծառայությունները.

- . Սևանա լճի համալիր ծրագիր,
- . Կենսաբազմազանության պահպանություն,

- . Շրջակա միջավայրի աղտոտման դեմ պայքարի աշխատանքներ,
- . Վտանգավոր նյութերի և թափոնների կառավարում,
- . Շրջակա միջավայրի մոնիտորինգ,
- . Զրային ռեսուրսների պահպանություն:

	<u>Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Շահառուների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը</u>
1.	Բնապահպանության ոլորտում քաղաքականության մշակման, տեսչական և աջակցության ծառայություններ, ծրագրերի համակարգում	ՀՀ բնակչություն	Ամբողջությամբ
2.	Շրջակա միջավայրի պահպանության, մոնիտորինգի և տեղեկատվական վերլուծական ծառայություններ	ՀՀ բնակչություն	Ամբողջությամբ
3.	Վտանգավոր թափոնների էկոլոգիապես անվտանգ կառավարումն ապահովող պայմանների սահմանում	ՀՀ բնակչություն	Ամբողջությամբ
4.	Թանգարանների ծրագիր	ՀՀ բնակչություն	Ամբողջությամբ
5.	ՀՀ համայնքներին սուբվենցիաների տրամադրում	ՀՀ համապատասխան համայնքների բնակչություն	Ամբողջությամբ
6.	Բնական պաշարների կառավարման և պահպանման, բնության հատուկ պահպանվող տարածքների պահպանման ծառայություններ	ՀՀ բնակչություն	Ամբողջությամբ

Վերը նշված ծառայությունները մատուցվում են ՀՀ բնապահպանության նախարարության աշխատակազմի առանձնացված ստորաբաժանումների և նախարարության ենթակայության տակ գտնվող ՊՈԱԿ-ների կողմից, որոնք են.

1. «Սևան» ազգային պարկ»,
2. «Դիլիջան» ազգային պարկ»,
3. «Արգելոցապարկային համալիր»,
4. «Ձանգեզուր» կենսոլորտային համալիր»,
5. «Խոսրովի անտառ» պետական արգելոց»,

6. «Արփի լիճ» ազգային պարկ»,
7. «Զիկատար» բնապահպանական կենտրոն»,
8. «Տեղեկատվական վերլուծական կենտրոն»,
9. «Հիդրոերկրաբանական մոնիտորինգի կենտրոն»,
10. «Թափոնների ուսումնասիրության կենտրոն»,
11. «Շրջակա միջավայրի վրա ներգործության մոնիտորինգի կենտրոն»,
12. «Հայաստանի բնության պետական թանգարան» ՊՈԱԿ-ները:

12.1.2 Վերջին երկու տարիներին ոլորտի (համակարգի) զարգացման միտումները

Հայաստանի Հանրապետությունում բնապահպանության ոլորտի զարգացումն ընթացել և ընթանում է բյուջետային հատկացումների և միջազգային ֆինանսական/բնապահպանական կազմակերպությունների կողմից տրամադրված դրամաշնորհների ընձեռած հնարավորությունների շրջանակներում, նպատակաուղղված լինելով՝

- կանխարգելել/կամ նվազեցնել շրջակա միջավայրի հետագա աղտոտումը,
- պահպանել կենսաբազմազանությունը,
- ապահովել վերականգնվող բնական ռեսուրսների վերարտադրության անհրաժեշտ ծավալները և բնական հավասարակշռությունն ապահովող պայմանները,
- չվերականգնվող բնական ռեսուրսների գծով ապահովել դրանց բանական և արդյունավետ օգտագործումը:

Բնագավառի զարգացումն ընթացել է համապատասխան հաստատված ծրագրերի, տնտեսության զարգացմանը զուգընթաց և համահունչ այն բարեփոխումներին, որոնք կատարվել և կատարվում են ՀՀ-ում՝ տնտեսության գրեթե բոլոր ոլորտներում և բնագավառներում:

Վերջին տարիներին, ելնելով սոցիալ-տնտեսական իրավիճակի փոփոխությունից, իրականացվել են բնապահպանության ոլորտը կանոնակարգող օրենսդրական դաշտի կատարելագործման և արդիականացման (թարմացման) աշխատանքներ՝ այդ թվում ընդունվել են մի շարք ռազմավարական նշանակություն ունեցող օրենսդրական նախագծեր և ծրագրեր, ապահովվել է դրանց կիրարկման գործընթացը՝ համապատասխան ծրագրերի և միջոցառումների մշակման և իրականացման միջոցով: Այդ ամենը բարձրացրել է երկրում վարվող բնապահպանական քաղաքականության արդյունավետությունը՝ այն դարձնելով ավելի հասցեական և գործուն:

Բնապահպանական միջոցառումներ

Հայաստանի Հանրապետության բնապահպանության ոլորտի զարգացումները հիմնականում իրականացվել են կայուն զարգացման գերակայությունների շրջանակներում և ՀՀ Կառավարության որոշմամբ հավանության արժանացած՝ Շրջակա միջավայրի պահպանության գործողությունների երկրորդ ազգային ծրագրին համապատասխան:

Դրական տեղաշարժեր են արձանագրվել մի շարք ուղղություններով:

- Ընդունվել են բնապահպանության ոլորտը կանոնակարգող ավելի քան 15 օրենքներ, ինչպես նաև ՀՀ Կառավարության կողմից հաստատված կամ հավանության արժանացած հետևյալ ռազմավարական ծրագրերը՝

1. Սկսած 2001 թվականից Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից յուրաքանչյուր տարի հաստատվում է «Սևանա լճի էկոհամակարգերի վերականգնման, պահպանության, վերարտադրման և օգտագործման միջոցառումների տարեկան ծրագիրը»,

2. Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2012 թվականի նոյեմբերի 15-ի N1441-Ն որոշմամբ հաստատվել է «Սևանա լճի շրջակայքում նոր անտառաշերտի հիմնման մասին (2014-2023թթ.)» ծրագիրը,

3. ՀՀ կառավարության 2013 թվականի նոյեմբերի 14-ի N47 արձանագրային որոշմամբ հավանության է արժանացել բնապահպանության ոլորտի նորարարական ֆինանսատնտեսական մեխանիզմների ստեղծման հայեցակարգից բխող խնդիրների իրականացման միջոցառումների ծրագիրը:

• Վերջին 13 տարվա ընթացքում հավաքագրված բնապահպանական և բնօգտագործման վճարների ծավալներն աճել են ավելի քան 43 անգամ՝ 1998թ. 608.0 մլն դրամից 2012թ. հավասարվելով 26,160.6 մլն դրամի: Ոլորտի պետական ֆինանսավորումը առաջանցիկ աճի տեմպեր ունի, 2012թ. պետական բյուջեի գծով հատկացումները շրջակա միջավայրի պահպանությանը կազմել են 7.03 մլրդ դրամ՝ շուրջ 6.0 տոկոսով ավելի, քան 2011թ.:

• Բարելավվել է հասարակության իրազեկման գործընթացը, և ակտիվացել է հասարակության դերը որոշումների ընդունման գործընթացում:

• **Կենսաբազմազանության պահպանության** և հատուկ պահպանվող տարածքների զարգացման ոլորտում զգալի առաջընթաց է գրանցվել՝

1. ՀՀ կառավարության 2013 թվականի դեկտեմբերի 19-ի N1465-Ն որոշմամբ ստեղծվել է «Չանգեզուր» կենսոլորտային համալիր» պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունը՝ դրանում ներառելով «Արևիկ» ազգային պարկը, «Շիկահող» պետական արգելոցը, «Սոսու պուրակ», «Չանգեզուր», «Խուստուփ», «Բողաքար» և «Սև լիճ» պետական արգելավայրերը:

Նույն որոշմամբ ընդլայնվել է «Ջանգեղուր» պետական արգելավայրի տարածքը և ստեղծվել է նոր՝ «Խուստուփ» պետական արգելավայր:

2. Ավելացել են միջազգային աջակցության ծրագրերով ֆինանսավորման ծավալները:

3. Կատարվել են անտառվերականգնման և անտառապահպանման աշխատանքներ 32,065 հա տարածքում: Շարունակվել է Սևանա լճի ձկնային պաշարների համալրումը: 2010-2013թթ. ընթացքում Սևանա լիճ է բաց թողնվել ավելի քան 1290.0 հազ.հատ ամառային իշխանի և գեղարքունի ձկնատեսակների մանրածուկ:

4. Սևանա լճի ռեկրեացիոն ռեսուրսներն ավելի արդյունավետ օգտագործելու նպատակով Սևանա լճի առափնյա գոտում ստեղծվել են 11 հանրային լողափեր:

• **Մթնոլորտի պահպանության**, մասնավորապես՝ արտանետումների նորմավորման էլեկտրոնային համակարգի սպասարկման շրջանակները ընդլայնվել են:

- «Մթնոլորտային օդի պահպանության մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ են կատարվել, որոնցով մասնավորապես հստակեցվել են լիազոր և տարածքային կառավարման պետական մարմինների իրավասությունները և պայմաններ են ստեղծվել Եվրոմիությունում կիրառվող «լավագույն հասանելի տեխնոլոգիաների» սկզբունքի ներդրման համար: Կիտոյի արձանագրության մաքուր զարգացման մեխանիզմով իրականացվում են ծրագրեր, որոնց քանակը շարունակաբար ավելանում է, մասնավորապես՝ Նուբարաշենի և Լուսակերտի նախագծերը թափոնների վնասակար ներգործության նվազեցմանը միտված մասնավոր-հանրային համագործակցության օրինակներ են:

- Վավերացվել է ՄԱԿ-ի ԵՏՀ «Մեծ հեռավորությունների վրա օդի անդրսահմանային աղտոտվածության մասին» կոնվենցիայի «Եվրոպայում մեծ հեռավորությունների վրա օդի աղտոտիչների տարածման դիտարկման և գնահատման համատեղ ծրագրի (EMEP) երկարաժամկետ ֆինանսավորման մասին» արձանագրությունը (20.10.2013թ.):

• **Ջրի ազգային ծրագրի** իրականացման շրջանակներում մշակվել են ջրի որակի ապահովման և բնապահպանական թողքերի մեծությունների նորմերը բոլոր գետավազանների համար՝ հաշվի առնելով Եվրոմիության Ջրային շրջանակային դիրեկտիվի (2000/60/EC) պահանջները:

- 2001 թվականից Սևանա լճի մակարդակը բարձրացել է շուրջ 3.82 մետրով: Համաձայն «Սևանա լճի էկոհամակարգի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման և օգտագործման միջոցառումների տարեկան ու համալիր ծրագրերը հաստատելու մասին» ՀՀ օրենքի պահանջների՝ 2001թ. մինչև 2013թ. ավարտը լճի մակարդակի բարձրացման տեմպերի թիրախային հաշվարկային ցուցանիշը պետք է կազմեր 2.6մ (տարեկան 21.6սմ): 2013թ. դեկտեմբերի 26-ի դրությամբ Սևանա լճի մակարդակը կազմել է 1900.16մ, ինչը 2001թ.-ի նույն ժամանակա-

հատվածի համեմատությամբ (1896.34մ) 3.82մ-ով ավելի է և փաստացի 1.22մ-ով գերազանցել է 6 տարվա տեմպերի ցուցանիշը: 2013 թ. ջրի մակարդակը բարձրացել է 5 սմ:

- Շարունակվում են ջրածածկ տարածքների մաքրման աշխատանքները: 2005-2013 թվականներին մաքրվել են ընդհանուր 1612 հա անտառներ, որից պետբյուջեի միջոցներով 1374 հեկտար, այդ թվում՝ վերջին չորս տարիներին՝ 369.0 հա:

• «Ընկերությունների կողմից վճարվող բնապահպանական վճարների նպատակային օգտագործման մասին» ՀՀ օրենքի (2001թ.) համաձայն՝ խոշոր լեռնամետալուրգիական ընկերությունների կողմից վճարվող բնապահպանական վճարները հատկացվում են բնապահպանական և առողջապահական միջոցառումների ֆինանսավորմանը այն համայնքներում, որոնք անմիջապես իրենց վրա են կրում լեռնամետալուրգիական ընկերությունների գործունեությամբ պայմանավորված շրջակա միջավայրի աղտոտման բացասական հետևանքները: Մարզերի՝ ընդհանուր թվով 26 համայնքների և Երևան քաղաքի բնապահպանական ծրագրերի իրականացման համար համայնքներին տրամադրված սուբվենցիաների ընդհանուր ծավալը 2007-2013թթ. կազմել է 1327.1 մլն դրամ:

Տեսչական վերահսկողական աշխատանքներ

Ընդհանուր առմամբ 2013 թվականին կազմվել է վարչական տուգանքի գանձման 690 ակտ՝ 45,4մլն դրամ ընդհանուր գումարով, վնասի հատուցման 480 արձանագրություն՝ 132.97 մլն.դրամ ընդհանուր գումարով:

Նախարարության պատասխանատվության տակ գտնվող ոչ հարկային եկամուտների (պետական տուրք, լիցենզիաներ տալու համար, բնապահպանական մարմինների կողմից կիրառվող պատժամիջոցներ) մասով 2013 թվականի արդյունքներով պետական բյուջե է մուտքագրվել մոտ 97.3 մլն. դրամ (անցյալ տարվա 97.0 մլն.դրամի դիմաց):

Ըստ տարեկան ամփոփիչ տվյալների նախարարության պատասխանատվության տակ գտնվող բնապահպանական և բնօգտագործման վճարների գծով 2013 թվականի փաստացի մուտքերը կազմել են ավելի քան 1658.3 մլն.դրամ՝ 2012 թվականի 902.0 մլն.դրամի դիմաց:

Միջազգային համագործակցություն

Հայաստանի Հանրապետությունը անդամակցում է բնապահպանական ոլորտի 22 միջազգային կոնվենցիաների ու արձանագրությունների, որոնց դրույթների կատարման ուղղությամբ ՀՀ բնապահպանության նախարարությունը ծավալում է էական աշխատանք:

2013թ. շարունակվել է համագործակցությունը գլոբալ և տարածաշրջանային միջազգային կառույցների ՄԱԿ-ի Շրջակա միջավայրի ծրագրի /UNEP/, ՄԱԿ-ի Զարգացման ծրագրի /UNDP/, ՄԱԿ-ի Եվրոպայի տնտեսական հանձնաժողովի /UNECE/, Տնտեսական համագործակցության և

զարգացման կազմակերպության /OECD/, Եվրամիության, Տարածաշրջանային բնապահպանական կենտրոնի, Գլոբալ բնապահպանական հիմնադրամի /ԳԷՀ/, Գերմանական զարգացման բանկի /KfW/, Բնության համաշխարհային հիմնադրամի /WWF/, Կովկասի բնության հիմնադրամի /CNF/, (EU, GEF, WB, OSCE, REC) և մի շարք օտարերկրյա պետությունների հետ՝ միջազգային ծրագրերի նախապատրաստման, համաձայնեցման, հաստատման, համակարգման և իրականացման ուղղությամբ:

Միջազգային ծրագրերի համակարգում, ծրագրերի հաշվետվությունների ներկայացում

Արդյունավետ համագործակցություն է տարվել Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության կառավարության և ՀՀ կառավարության միջկառավարական Ֆինանսական և Տեխնիկական համագործակցության համաձայնագրերի շրջանակներում, մասնավորապես, ԳԴՀ Տնտեսական Զարգացման և Համագործակցության նախարարության /BMZ/, Գերմանական Զարգացման Բանկի /KfW/, Բնության Համաշխարհային Հիմնադրամի /WWF/ և Միջազգային Պահպանության /CI/ կազմակերպության հետ միասին Ֆրանկֆուրտ քաղաքում հիմնադրված «Կովկասյան Բնության Հիմնադրամ»-ի հետ համագործակցության շրջանակներում:

Ներկայումս Կովկասյան Բնության Հիմնադրամի և ՀՀ բնապահպանության նախարարության միջև 2011թ. և 2013թ. կնքված դրամաշնորհային պայմանագրերի շրջանակներում 2013թ. ֆինանսական աջակցություն է ցուցաբերվել «Խոսրովի անտառ» պետական արգելոց, «Շիկահող» պետական արգելոց, «Արևիկ» ազգային պարկ», «Արփի լիճ» ազգային պարկ» ՊՈԱԿ-ներին: 2013թ. ԿԲՀ-ի աջակցության ընդհանուր գումարը կազմել է 182.8 մլն. դրամ:

ՀՀ բնապահպանության նախարարության ներքո 2013 թվականի ընթացքում միջազգային դոնոր կազմակերպությունների աջակցությամբ իրականացվել են 14 ազգային և 8 տարածաշրջանային ծրագրեր:

ԵՄ աջակցությամբ շարունակվում են իրականացվել 5 տարածաշրջանային ծրագրեր՝ գետավազանների շրջակա միջավայրի պահպանության և անդրսահմանային կառավարման, մթնոլորտային օդի մոնիթորինգի և թափոնների կառավարման ուղղությամբ:

ՀՀ բնապահպանության նախարարի Գերմանիայի դաշնություն կատարած այցի ընթացքում 2013թվականի փետրվարի 23-ին ստորագրվել է Համատեղ Հոչակազիր Հայաստանի Հանրապետության բնապահպանության նախարարության և Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության շրջակա միջավայրի, բնության պահպանության ու միջուկային ռեակտորների անվտանգության դաշնային նախարարության միջև՝ բնապահպանության բնագավառում համագործակցության մասին:

Այլ պետությունների հետ բնապահպանության ոլորտում երկկողմ համագործակցությունը զարգացնելու ուղղությամբ 2013թ. ՀՀ բնապահպանության նախարարության կողմից նախապատրաստվել են 4 երկկողմ համագործակցության հուշագրեր/համաձայնագրեր,

Ռուսաստանի Դաշնության, Չեխիայի Հանրապետության, Լեհաստանի Հանրապետության, Ղազախստանի Հանրապետության հետ, որոնցից՝ Ռուսաստանի Դաշնության հետ հուշագիրը պատրաստ է ստորագրման, իսկ մյուսները համաձայնեցման փուլում են:

ՀՀ բնապահպանության նախարարության կողմից իրականացված գերակա ծրագրերն են եղել՝

1. ՀՀ կառավարության գործունեության 2013 թվականի ծրագիր

- Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2013 թվականի սեպտեմբերի 28-ի N1029-Ն որոշմամբ հաստատվել է Սևանա լճի էկոհամակարգերի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման, բնականոն զարգացման և օգտագործման միջոցառումների 2014 թվականի տարեկան ծրագիրը:

- Հայաստանի Հանրապետության վարչապետի 30 հոկտեմբերի 2013 թվականի N991-Ա որոշմամբ հաստատվել է բնապահպանական կրթության և դաստիարակության համակարգի օրենսդրական հիմքերի ու ինստիտուցիոնալ կառուցվածքի կատարելագործման մասին Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրության ժամանակացույցը:

2. 2013 թվականի գերակա խնդիրների գծով ծրագրերի կատարում

- «Սևանա լճի էկոհամակարգերի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման և օգտագործման միջոցառումների տարեկան ու համալիր ծրագրերը հաստատելու մասին» ՀՀ օրենքի սկզբունքների և «Սևանա լճի էկոհամակարգերի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման և օգտագործման տարեկան ծրագրի» համաձայն, 2012 և 2013թթ. ընթացքում, յուրաքանչյուր տարի Սևանա լիճ է բաց թողնվել 166667 հատ գեղարքունու (5գ-ից ավելի) և ամառային իշխանի 200000 հատ մանրածուկ (3գ-ից ավելի),

- «Արփի լիճ» ազգային պարկի կարողությունների զարգացման համար հարակից 11 համայնքներում խմելու ջրի բարելավման ծրագրի իրականացման ուղղությամբ ՀՀ բնապահպանության նախարարության և Գերմանական զարգացման բանկի /KfW/ միջև ձեռք բերված պայմանավորվածության համաձայն «Արփի լիճ» ազգային պարկի ծրագրի իրականացումն երկարաձգվել է մինչև 2014թ. հոկտեմբեր ամիսը:

- «Սյունիքի մարզում կենսոլորտային տարածքի ստեղծում» ծրագրի իրականացում (ստեղծվել է «Զանգեզուր» կենսոլորտային համալիր» ՊՈԱԿ-ը):

12.2. ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

12.2.1. Ոլորտի (համակարգի) նպատակները /գերակայությունները ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում

Նպատակները

2015-2017թթ. ժամանակահատվածում ելնելով երկրի անվտանգության ու կայուն զարգացման շահերից, ինչպես նաև առաջնորդվելով ՀՀ 2014-2025թթ. հեռանկարային ռազմավարական ծրագրի հիմնարար դրույթների, բնապահպանության ոլորտում կառավարության կարևորագույն նպատակներն են՝

- շարունակել ուժեղացնել պետության վերահսկողությունը շրջակա միջավայրի պահպանման նկատմամբ՝ օդի, ջրի որակի, կանաչ տարածքների, աղբամշակման բարձր չափանիշների սահմանմամբ,
- շարունակել Սևանա լճի էկոլոգիական հավասարակշռության վերականգնման և պահպանության միջոցառումների իրականացումը,
- ապահովել անտառապատման և անտառավերականգնման ծավալների հետագա աճը, անտառների ապօրինի հատումների կանխումը, անապատացման դեմ պայքարը, կենսաբանական և լանդշաֆտային բազմազանության պահպանումը, ավտոտրանսպորտից վնասակար նյութերի արտանետումների նվազեցումը, ջրի և անտառի ազգային ծրագրերի ամբողջական իրականացումը,
- ընդլայնել բնության հատուկ պահպանվող տարածքների համակարգը և կատարելագործել դրանց կառավարման մեխանիզմները,
- ուժեղացնել ընդերքի շահագործման, ինչպես նաև բնական պաշարների վերականգնման ու վերարտադրության նկատմամբ վերահսկողությունը,

մշտապես ուշադրության կենտրոնում պահել բնական միջավայրի ռադիոակտիվ աղտոտման կանխարգելումը, վտանգավոր քիմիական ու ռադիոակտիվ նյութերի և թափոնների կառավարումը:

Գերակայությունները

Բնապահպանական ոլորտի զարգացման գերակայությունները հիմնվելու են հետևյալ առանցքային հիմնադրույթների վրա՝

1) Առաջիկա տարիների բնապահպանական ոլորտի ռազմավարությունը պետք է միտված լինի բնապահպանական քաղաքականության օրենսդրական և նորմատիվային դաշտի կատարելագործմանն ու արդիականացմանը:

2) Բնապահպանական ազդեցության գնահատման և վերահսկման համակարգը պետք է վերանայվի. տնտեսավարող սուբյեկտներին պետք է ցուցաբերվի տարբերակված մոտեցում՝ ըստ նրանց գործունեության հետևանքով շրջակա միջավայրի վրա ունեցած ազդեցության աստիճանի: Դրանով կպակասի շրջակա միջավայրի վրա սահմանափակ ազդեցություն ունեցող ձեռնարկությունների նկատմամբ վարչարարությունը՝ խթանելով լավագույն՝ բնապահպանական տեսակետից անվտանգ և ռեսուրսախնայող տեխնոլոգիաների ներդրումը, հեռանկարում ապահովելով վնասակար արտանետումներ ունեցող հին տեխնոլոգիաների դուրսմղումը: Անհրաժեշտ է ստեղծել պայմաններ՝ հանրային վերահսկողության ապահովման համար:

3) Բնապահպանական կառավարման բնագավառում կոռուպցիոն ռիսկերի նվազեցման համար անհրաժեշտ է պարզեցնել, հստակեցնել և ներդնել էլեկտրոնային կառավարման համակարգը: Վարչարարության կատարելագործմանը զուգընթաց, անհրաժեշտ է զարգացնել բնապահպանական գործունեության, էներգախնայողության և ռեսուրսախնայողության խրախուսման մեխանիզմներ, այդ թվում նաև՝ ներդնելով հանրային մասնավոր գործընկերության սկզբունքները և ձեռնարկությունների բնապահպանական վարկանշման, էկոպիտակավորման, ինքնամոնիթորինգի մեխանիզմները:

4) Հողերի նպատակային նշանակության ապահովման, հողերի կարգավիճակի փոփոխման և դեգրադացիայի ներկա բացասական միտումների կանխարգելման համար կմշակվեն և կիրառործվեն համապատասխան տնտեսական և վերահսկման մեխանիզմներ, որոնք, մասնավորապես չխոչընդոտելով տնտեսավարողների կողմից խելամիտ շահույթի ստացման մակարդակը, կնպաստեն հանքարդյունաբերության, արտադրական և կենցաղային թափոնների տեղադրման ծավալների նվազեցմանը, օգտահանմանը ու կապահովեն թափոնակուտակիչների և աղբավայրերի կայուն կառավարման համար անհրաժեշտ ֆինանսական միջոցների ձևավորումը, կմշակվեն էկոհամակարգային ծառայությունների գնահատման չափորոշիչներ:

5) Կշարունակվեն բնության հատուկ պահպանվող տարածքների կառավարման համակարգի կատարելագործման աշխատանքները, որը ենթադրում է օրենսդրական դաշտի կատարելագործում, համակարգի ընդլայնում, Շիկահողի արգելոցի հիման վրա կենսոլորտային արգելոցի ստեղծում, կենսառեսուրսների մշտադիտարկման և հաշվառման համակարգի զարգացում, կայուն կառավարման ապահովում և համայնքային մասնակցության մեխանիզմների զարգացում: Կիրականացվեն հատուկ ուսումնասիրություններ Վայքի կարստային քարանձավների (Մոզրովի և Արջի) նոր ճյուղավորումների հայտնաբերման, վերջիններիս պահպանման և զբոսաշրջության նպատակներով օգտագործման համար:

6) Կշարունակվեն Սևանա լճի հիմնահարցերի հանձնաժողովի 2009թ. աշխատանքային ծրագրի համաձայն իրականացվող համապատասխան միջոցառումները:

7) Կմշակվեն ջրային ռեսուրսների համապարփակ կառավարման ավագանային պլաններ և կապակենտրոնացվեն կառավարման գործառույթները.

- Կավելացվեն ջրային ռեսուրսների ռազմավարական պաշարները՝ մասնավորապես գետային հոսքի կարգավորման և հոսակորուստների կրճատման, ստորերկրյա (ստորգետնյա) ջրային ռեսուրսների օգտագործման մշտադիտարկման և հսկողության համակարգի կատարելագործման միջոցով:

- Կառավարությունը միջոցներ կձեռնարկի ջրային ռեսուրսների աղտոտվածությունը նվազեցնելու նպատակով՝ ինչպես տնտեսական մեխանիզմների կատարելագործման, այնպես էլ ենթակառուցվածքների վերականգնման համար միջազգային համագործակցության մեխանիզմների ակտիվ ներգրավման միջոցով:

8) Բնապահպանական մշտադիտարկման համակարգի կատարելագործումն ապահովելու համար կսահմանվեն մշտադիտարկման միասնական մոտեցումներ և չափորոշիչներ՝ շրջակա միջավայրի վիճակի վերաբերյալ վստահելի տեղեկատվության հավաքագրման և այլ աղբյուրներից ստացվող վիճակագրական տեղեկատվության համալրման նպատակով:

9) Կմշակվեն ՄԱԿ-ի «Ռիո+20» կայուն զարգացման գազաթաժողովի որոշումներին համահունչ «կանաչ» նորամուծությունների ներդրման խրախուսման համապատասխան տնտեսաիրավական մեխանիզմներ, այդ թվում՝ պետության և միջազգային աջակցության ճանապարհով:

10) ՀՀ Կառավարությունը կշարունակի տեղական ինքնակառավարման մարմինների՝ բնապահպանական պլանների մշակման և իրականացման աշխատանքներին համակողմանի աջակցությունը:

11) Կիրառործվի «Էկոքաղաք» պիլոտային նախագիծը:

12.3. ԾԱԽՍԵՐԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԻ ՎՐԱ ԱԶԴՈՂ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԸ

ՀՀ կառավարության կողմից վարվող քաղաքականությունից ելնելով 2015-2017թթ. ՄԺԾԾ-ի ծախսերի մակարդակի վրա ազդող հիմնական գործոն է հանդիսանում 2015-2017թթ. պետական ոչ առետրային կազմակերպությունների պահպանման առանձին ծախսատեսակների ֆինանսնափոխման գծով ուղղվող բյուջետային հատկացումների աճը:

Ա. «Սևանա լճի մասին» ՀՀ օրենքի կարարմանը նպատակաուղղված Սևանա լճի համալիր ծրագրի շրջանակներում իրականացման ենթակա միջոցառումների և ենթածրագրերի կարարման ապահովում.

Ա1. Սևանա լճում արժեքավոր և հազվագյուտ ձկնատեսակների վերարտադրության նպատակով «Ձկան պաշարների համալրման ծառայություններ» ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է գեղարքունի և ամառային իշխան տեսակների մանրաձկան գնում և բացթողում

Սևանա լիճ, այդ թվում՝ յուրաքանչյուր տարվա համար համապատասխանաբար՝ գեղարքունիի (5 գրամից ավելի) 167.0 հազ. հատ և ամառային իշխանի /3 գրամից ավելի/ 200.0 հազ. հատ մանրածկեր, որի համար 2015-2017թթ. նախատեսվել է հատկացնել 180.0 մլն. դրամ կամ յուրաքանչյուր տարվա համար 60.0 մլն դրամ:

Ա2. Սևանա լճի ջրահավաք ավազանի կենդանական ռեսուրսների հաշվառման նպատակով շարունակվելու է «Սևանա լճում և նրա ջրահավաք ավազանում ձկան ու խեցգետնի պաշարների հաշվառման ծառայություններ» ծրագրի իրականացումը, այդ թվում՝

- Սևանա լճի ձկների (սիգի, կարպի, իշխանի) ներկա վիճակի, տարածական տեղաբաշխման, կենսաբանական և էկոլոգիական հատկանիշների բացահայտում՝ յուրաքանչյուր տարին 1 անգամ,

- Սևանա լճի խեցգետնի պաշարների ներկա վիճակի, տարածական տեղաբաշխման, կենսաբանական և էկոլոգիական հատկանիշների բացահայտում յուրաքանչյուր տարին 1 անգամ:

2015-2017թթ. նախատեսվել է հատկացնել 22.86 մլն դրամ կամ յուրաքանչյուր տարվա համար 7.62 մլն. դրամ:

Ա3. Հայաստանի բնապահպանական խնդիրների շարքում առանձնակի է կարևորվում Սևանա լճի ջրային պաշարի պահպանության և համալրման վերջին տարիների ջանքերը և եղանակային բարենպաստ պայմանները ապահովել են ջրի մակարդակի բարձրացման կայուն միտումներ՝ 2001-2013թթ. այն կազմել է 3.82մ: Ջրի մակարդակի բարձրացումը միաժամանակ ավելի հրատապ է դարձրել ավիամերձ տարածքների ջրածածկման ենթակա տարածքներում բուսածածկի հեռացումը:

2015-2017թթ. յուրաքանչյուր տարի նախատեսվել է շուրջ 95 հա մաքրման աշխատանքների կատարում, որի իրականացման համար հատկացվելու է 376.2 մլն դրամ կամ յուրաքանչյուր տարվա համար 125.4 մլն դրամ:

Բ. Ջրային ռեսուրսների պահպանության բնագավառում Հայաստանի Հանրապետության տարածքի ստորերկրյա քաղցրահամ ջրերի հիդրոերկրաբանական մոնիտորինգի ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է իրականացնել ՀՀ տարածքի ստորերկրյա քաղցրահամ ջրերի հիդրոերկրաբանական մոնիտորինգի վարում, այդ թվում՝ հիդրոերկրաբանական մոնիտորինգի արդյունքների ամփոփ հաշվետվության կազմում, յուրաքանչյուր տարվա համար 1-հաշվետվություն:

Այս աշխատանքների իրականացման համար 2015թ. նախատեսվել է հատկացնել 19.7 մլն. դրամ, 2016թ.՝ 21.3 մլն. դրամ և 2017թ.՝ 23.3 մլն. դրամ:

Գ. Կենսաբազմազանության պահպանության բնագավառում

Ծրագրավորվող ժամանակահատվածում բնության հատուկ պահպանվող տարածքների գործունեությունը ապահովող ծրագրերին 2015-2017թթ. ուղղվելու է 2789.4 մլն. դրամ, այդ թվում՝ 2015թ.՝ 850.3 մլն. դրամ, 2016թ.՝ 922.4 մլն. դրամ, 2017թ.՝ 1016.7 մլն. դրամ: Երեք տարվա հանրագումարային ֆինանսավորման ծավալները ըստ համապատասխան տարածքների կազմվելու են՝

1) «Սևան» ազգային պարկի գծով՝	883.7 մլն դրամ,
2) «Դիլիջան» ազգային պարկի գծով՝	453.9 մլն դրամ,
3) Արգելոցապարկային համալիրի գծով՝	439.3 մլն դրամ,
4) «Խոսրովի անտառ» պետական արգելոցի գծով՝	395.8 մլն դրամ,
5) «Զանգեզուր» կենսոլորտային համալիրի գծով՝	440.3 մլն դրամ,
6) «Արփի լիճ» ազգային պարկի գծով՝	125.1 մլն դրամ,
7) «Զիկատար» պետական արգելավայրի գծով՝	51.3 մլն դրամ:

Բացի նշվածից ծրագրավորվող ժամանակահատվածում բյուջետային հատկացումների հաշվին փոխհատուցվելու են Կովկասյան տարածաշրջանային կենտրոնի հայաստանյան մասնաճյուղի գրասենյակի վարձակալության ծախսերը:

Այս նպատակով 2015-2017թթ. նախատեսվել է հատկացնել 20.4 մլն դրամ կամ յուրաքանչյուր տարվա համար 6.8 մլն. դրամ:

Դ. Շրջակա միջավայրի աղտոտման դեմ պայքարի աշխատանքներ

Շրջակա միջավայրի վիճակի մոնիտորինգի 2015-2017թթ. միջնաժամկետ ծրագիրը ուղղված է լինելու մթնոլորտային օդի և մակերևութային ջրերի աղտոտվածության վիճակի մոնիտորինգի իրականացմանը:

Այս աշխատանքների իրականացման համար 2015թ. նախատեսվել է հատկացնել 154.3 մլն. դրամ, 2016թ.՝ 165.5 մլն. դրամ և 2017թ.՝ 179.3 մլն. դրամ:

Ե. Բնապահպանական ոլորտի գծով վերլուծական տեղեկատվական աշխատանքներ

Ծրագրվող ժամանակահատվածում «Բնապահպանական ոլորտի գծով վերլուծական տեղեկատվական ծառայություններ» ծրագիրը կիրականացվի ելնելով Օրիուսի Կոնվենցիայով ՀՀ ստանձնած պարտավորությունների պատշաճ կատարումն ապահովելու նպատակներից, այդ թվում՝

- նախատեսվում է ՀՀ ԲՆ պաշտոնական կայքի սպասարկում, համապատասխանաբար յուրաքանչյուր տարի 3-ական կայք,

- ՀՀ ԲՆ տվյալների շտեմարանների ձեւավորում և դրանց միջև տեղեկատվության փոխանակում ապահովող համակարգչային համակարգերի թարմացում և սպասարկում՝ ըստ տարիների 3-ական շտեմարան,

- ՀՀ ԲՆ բնապահպանական տեղեկատվության հասարակական կենտրոնի սպասարկում, տեղեկատվության ամփոփում և տրամադրում տարածքային (տեղական) կենտրոններին, ըստ տարիների՝ 13-ական կենտրոն:

Այս աշխատանքների իրականացման համար 2015 թ. նախատեսվել է հատկացնել 20.5 մլն. դրամ, 2016թ.՝ 22.5 մլն. դրամ և 2017 թ.՝ 25.4 մլն. դրամ:

Զ. Վտանգավոր նյութերի և թափոնների կառավարման ոլորտ

Նախատեսվում է իրականացնել թափոնների էկոլոգիապես անվտանգ ոչնչացման և վնասազերծման, ինչպես նաև սակավաթափոն ու անթափոն տեխնոլոգիաների վերաբերյալ նորմատիվամեթոդական փաստաթղթերի մշակում և լուսաբանման աշխատանքներ:

Այս աշխատանքների իրականացման համար 2015թ. նախատեսվել է հատկացնել 16.6 մլն. դրամ, 2016թ.՝ 18.1 մլն. դրամ և 2017թ.՝ 20.1 մլն. դրամ:

Է. Մշակութային ծառայություններ խմբով ֆինանսավորումը 2015-2017 թթ. կազմելու է ընդհանուր առմամբ **133.4 մլն դրամ**՝ «Հայաստանի բնության պետական թանգարան» պետական ոչ առևտրային կազմակերպության գործունեության ֆինանսավորման համար, այդ թվում՝ 2015թ.՝ 40.6 մլն. դրամ, 2016թ.՝ 43.9 մլն. դրամ և 2017թ.՝ 48.9 մլն. դրամ:

Ը. «Ընկերությունների կողմից վճարվող բնապահպանական վճարների նպատակային օգտագործման մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն բնապահպանական ծրագրերի իրականացման համար ՀՀ համայնքներին սուբվենցիաների տրամադրում

«Ընկերությունների կողմից վճարվող բնապահպանական վճարների նպատակային օգտագործման մասին» ՀՀ օրենքի դրույթների համաձայն համապատասխան համայնքների կողմից իրականացվելիք բնապահպանական ծրագրերի ֆինանսավորումն ապահովելու համար 2015-2017թթ. ծրագրավորվել է ընդհանուր առմամբ 870.1 մլն. դրամ, այդ թվում՝ 2015թ.՝ 308.4 մլն դրամ, 2016թ.՝ 312.9 մլն դրամ, 2017թ.՝ 248.8 մլն դրամ:

12.4. ՆՈՐ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

2015-2017թթ. ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում ոլորտի զարգացման կարևորագույն նպատակների իրագործման շրջանակներում նոր նախաձեռնություններ գծով.

1) «Սևան» ազգային պարկի տարածքում գտնվող հանրային լողափերի սպասարկման աշխատանքներ.

2015-2017թթ. յուրաքանչյուր տարի «Սևան» ազգային պարկի տարածքում գտնվող հանրային լողափերի սպասարկման ծառայությունների իրականացման համար նախատեսվել է հատկացնել 42.0 մլն դրամ կամ յուրաքանչյուր տարվա համար 14.0 մլն դրամ:

2) Արարատյան ջրավազանային կառավարման ծրագրի մշակման և կազմման աշխատանքներ.

Արարատյան ջրավազանային կառավարման ծրագրի մշակման և կազմման աշխատանքները նախատեսվել է իրականացնել 2015թ., որի ֆինանսավորումը կազմելու է 71.4 մլն դրամ:

Ընկերությունների կողմից վճարվող օգտագործման մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն բնապահպանական ծրագրերի իրականացման համար ՀՀ համայնքներին սուբվենցիաների տրամադրում

«Ընկերությունների կողմից վճարվող բնապահպանական վճարների նպատակային օգտագործման մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն նախատեսված բնապահպանական համապատասխան ծրագրերի իրականացումն ապահովելու համար 2015-2017թթ. համապատասխան համայնքներին տրամադրվելու են ընդհանուր առմամբ 870.1 մլն. դրամ սուբվենցիաներ, այդ թվում՝ 2015թ.՝ 308.4 մլն դրամ, 2016թ.՝ 312.9 մլն. դրամ, 2017թ.՝ 248.8 մլն. դրամ:

Միաժամանակ բնապահպանության ոլորտում նախատեսվում են շարունակել և իրականացնել արտաքին աղբյուրներից ստացվող նպատակային վարկային և դրամաշնորհային միջոցներով հետևյալ ծրագրերը.

1. Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող Կոշտ թափոնների կառավարման բարելավման ներդրումային ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2016-2019թթ.)

Ծրագիրը դեռևս նախապատրաստական գործընթացներում է, որի բաղադրիչները դեռևս մանրամասն գնահատված և հստակեցված չեն:

Ծրագրով նախատեսված միջոցառումների իրականացման նպատակով 2016-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2016 թվականին՝ 744.4 մլն. դրամ, 2017 թվականին՝ 1,654.4 մլն. դրամ:

2. Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող Կոշտ թափոնների մշակման ծրագիր (ծրագրի մեկնարկը՝ 2016թ.)

Հայ-գերմանական համագործակցության շրջանակներում կանխատեսվում է 20.0 մլն եվրո վարկային միջոցներով նոր ծրագրի իրականացում:

Ծրագրով նախատեսված միջոցառումների իրականացման նպատակով 2016-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2016 թվականին՝ 496.3 մլն. դրամ, 2016 թվականին 1,211.0 մլն. դրամ:

ԳԼՈՒԽ 13. ՏՐԱՆՍՊՈՐՏ ԵՎ ԿԱՊ

13.1 ՈԼՈՐՏԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

13.1.1 Ոլորտի ընդհանուր նկարագիրը

Տրանսպորտի և կապի ոլորտներում ՀՀ կառավարության վարած տրանսպորտային քաղաքականության համապատասխան ոլորտի պետական կարգավորման, կառավարման և կոորդինացման միջոցով ապահովվել է ազգաբնակչության պահանջարկը՝ փոխադրումների (բեռնափոխադրումների և ուղևորափոխադրումների), ռադիոհաղորդումների, հեռուստահաղորդումների և փոստային ծառայությունների մատուցման բնագավառներում:

Ավտոմոբիլային ճանապարհները Հայաստանի Հանրապետության տրանսպորտային համակարգի կարևորագույն բաղկացուցիչն են: Երկրի ներսում տարածաշրջանների և բնակավայրերի միջև, ինչպես նաև հարևան երկրների հետ կապ ստեղծող ավտոմոբիլային ցանցի տրանսպորտա-շահագործողական վիճակը էապես նպաստում է պետության կայուն տնտեսական աճին, բնակչության կենսամակարդակի բարձրացմանը, ազգային անվտանգության բարելավմանն ու միջազգային տրանսպորտային համակարգին ճանապարհային ցանցի ինտեգրմանը:

Ներկայում ՀՀ ընդհանուր օգտագործման պետական ավտոմոբիլային ճանապարհային ցանցի ընդհանուր երկարությունը կազմում է շուրջ 7547.9 կմ, որը, համաձայն ՀՀ կառավարության 13.02.2014թ N 265-Ն որոշման, ըստ նշանակության դասակարգվում է.

- միջպետական նշանակության ճանապարհներ - 1758.8 կմ
- հանրապետական նշանակության ճանապարհներ - 1963.8 կմ
- մարզային (տեղական) նշանակության ճանապարհներ - 3825.3 կմ:

ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մարտի 27-ի «Հայաստանի Հանրապետության 2014-2025 թվականների հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագիրը հաստատելու և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2008 թվականի հոկտեմբերի 30-ի N 1207-Ն որոշումը ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» N 442-Ն որոշման համապատասխան տրանսպորտի բնագավառի հիմնական քաղաքականությունը հանրապետության ճանապարհային ցանցի բարելավումն ու պահպանումն է, որն իրագործվում է ՀՀ պետական բյուջեից հատկացումների և միջազգային կազմակերպությունների կողմից տրամադրված վարկերի և դրամաշնորհների միջոցներով: Հանրապետության ճանապարհային ցանցի բարելավման և պահպանման համար ՀՀ պետական բյուջեից հատկացումների հաշվին տրանսպորտի ոլորտում իրականացվել են հետևյալ ծրագրերը.

-պետական նշանակության ավտոմոբիլային ճանապարհների և տրանսպորտային օբյեկտների հիմնանորոգում,

-պետական նշանակության ավտոմոբիլային ճանապարհների պահպանում և շահագործում:

Բացի այդ տրանսպորտի ոլորտում կիրականացվեն նաև մետրոպոլիտենի և վերգետնյա էլեկտրատրանսպորտի զարգացումն ապահովող քաղաքականության միջոցառումները:

Նշված ծրագրերի իրականացմամբ ՀՀ բնակչությանը, ինչպես նաև միջազգային փոխադրումներ իրականացնող կազմակերպություններին և անձանց համար ապահովվել է.

-տրանսպորտային ծախսերի կրճատումը, շարժման արագության բարձրացումը, տրանսպորտային միջոցների ավելորդ վազքի և ուղևորափոխադրումների ու բեռնափոխադրումների տևողության նվազեցումը,

-բնակավայրերի հետ տրանսպորտային հաղորդակցության ապահովումը, երթևեկության անվտանգության բարելավումը, շրջակա միջավայրի վրա ճանապարհատրանսպորտային համալիրի բացասական ազդեցության նվազեցումը:

Պետական մարմինների իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակ			
N	<u>Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Շահառուների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը</u>
1.	Տրանսպորտի, կապի, տեղեկատվայնացման բնագավառների գործունեության պետական կառավարում, կարգավորում, պետական քաղաքականության մշակում ու իրականացում. մոնիտորինգ	Հասարակություն, պետական կառավարման այլ մարմիններ	Ամբողջությամբ
2.	Նախարարության իրավասության տակ գտնվող պետական միավորների նկատմամբ լիազոր մարմնի գործառույթների իրականացում	6 բաժնետիրական ընկերություններ, այդ թվում՝ կապի և տեղեկատվայնացման ոլորտում՝ 3, ավտոտրանսպորտային ոլորտում՝ 1 և 2 տարբեր բնույթի այլ ընկերություններ և 4 ՊՈԱԿ-ներ:	Ամբողջությամբ
3.	Լիցենզավորման գործառույթներ	«Երկաթուղային տրանսպորտի գործունեության կազմակերպում» գործունեության տեսակի լիցենզավորում:	Ամբողջությամբ

		<p>«Փոստային կապի ծառայությունների, բացառությամբ դրամական միջոցների փոստային փոխադրումների մատուցում» գործունեության տեսակի լիցենզավորում:</p> <p>«Հայաստանի Հանրապետությունում մարդատար տաքսի ավտոմոբիլներով ուղևորափոխադրումների կազմակերպում» գործունեության տեսակի լիցենզավորում:</p> <p>«Անհատ ձեռնարկատերերի կողմից մարդատար-տաքսի մեկ ավտոմոբիլով ուղևորափոխադրումների կազմակերպման գործունեություն իրականացման լիցենզիա և լիցենզիայի ներդիր տրամադրում» գործունեության տեսակի լիցենզավորում:</p> <p>«Տրանսպորտային միջոցների և դրանց կցորդների պարտադիր տեխնիկական զննության անցկացման գործունեության իրականացման համար՝ օգտագործվող յուրաքանչյուր հոսքագծի համար» լիցենզավորում:</p>	
4.	Արտոնություն ունեցող քաղաքացիներին անվճար երթևեկության վկայականների տրամադրում	ՀՀ քաղաքացիներ	Չի փոխհատուցվում
5.	ՀՀ տարածքից բեռնափոխադրումներ և ուղևորափոխադրումներ իրականացնելու համար թույլտվության հատկացում	ՀՀ տարածքում գործող բեռնափոխադրող և ուղևորափոխադրող կազմակերպություններ, ՀՀ բնակչություն	Չի փոխհատուցվում
6.	Հայաստանի Հանրապետության հաճախությունների բաշխումների աղյուսակի կազմման, ռադիոեթերի մոնիտորինգի, ՌԷՄ-ի և ԲՀՍ-ի տեղադրման, փորձաքննության և չափումների անցկացման, կապի շինարարական աշխատանքների տեխնիկական նորմերին համապատասխանության ընդունման, եթերի խանգարման աղբյուրների հայտնաբերման և վերացման ծառայություններ	Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2005 թվականի հոկտեմբերի 6-ի թիվ 1807-Ն որոշում, ՀՀ բնակչություն	ՀՀ պետական բյուջեից ֆինանսավորվում է ամբողջությամբ
7.	Հայաստանի Հանրապետության ընդհանուր օգտագործման միջպետական, մարզային նշանակության ավտոճանապարհների և տրանսպորտային օբյեկտների հիմնանորոգման ծառայությունների մատուցում	Հայաստանի Հանրապետության ավտոմոբիլային ճանապարհներից օգտվողներ	Տվյալ տարվա ծրագրերի իրականացման համար՝ ամբողջությամբ
8.	ՀՀ ընդհանուր օգտագործման	Հայաստանի Հանրապետության ավտոմոբիլային	Տվյալ տարվա

	ավտոճանապարհների ճանապարհային երթևեկության անվտանգության բարելավման առաջնահերթ միջոցառումների ապահովման ծառայությունների մատուցում	ճանապարհներից օգտվողներ	ծրագրերի իրականացման համար՝ ամբողջությամբ
9.	Հայաստանի Հանրապետության ընդհանուր օգտագործման միջպետական, հանրապետական և մարզային նշանակության ավտոմոբիլային ճանապարհների ընթացիկ ամառային և ընթացիկ ձմեռային պահպանման, առանձին պահպանման հանձնվող թունելների պահպանման և առանձին պահպանման հանձնվող կամուրջների պահպանման ծառայությունների մատուցում	Հայաստանի Հանրապետության ավտոմոբիլային ճանապարհներից օգտվողներ	Տվյալ տարվա ծրագրերի իրականացման համար՝ ամբողջությամբ

13.1.2. Վերջին երկու տարիների ոլորտի զարգացման միտումները

Վերջին երկու տարիներին պետական բյուջեի և արտաքին աղբյուրների ֆինանսավորման շնորհիվ զգալիորեն բարելավվել են միջպետական, հանրապետական և մարզային նշանակության ավտոմոբիլային ճանապարհները և երթևեկության անվտանգությունը:

Ճանապարհային տնտեսություն

ՀՀ պետական բյուջեով միջպետական, հանրապետական և մարզային նշանակության ավտոմոբիլային ճանապարհների պահպանման և շահագործման ծրագրերով նախատեսված յուրաքանչյուր տարի 6.3 մլրդ դրամի հաշվին իրականացվել են ՀՀ ընդհանուր օգտագործման ավտոմոբիլային ճանապարհների ընթացիկ ամառային և ընթացիկ ձմեռային, ավտոմոբիլային ճանապարհների և դրանց վրա գտնվող և առանձին պահպանման հանձնվող թունելների (3 թունել), կամուրջների (5 կամուրջ) և պարսպող հարմարանքների, ինչպես նաև առանձին պահպանման չհանձնվող 4 թունելի և 558 կամուրջների պահպանման աշխատանքներ, «Հայաստանի ավտոմոբիլային ճանապարհների տնօրինություն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպության կողմից իրականացվել են պետական պատվերի ծրագրեր:

Պետական նշանակության ավտոմոբիլային ճանապարհների և տրանսպորտային օբյեկտների հիմնանորոգման ծրագրով աշխատանքների իրականացման համար յուրաքանչյուր տարի պետական բյուջեով նախատեսվել է 4.0 մլրդ դրամ: 2013թ. կատարվել են 32.9 կմ

երկարության ճանապարհահատվածների և 6 տրանսպորտային օբյեկտի հիմնանորոգման աշխատանքներ:

Տրանսպորտ

«Միջազգային ավտոճանապարհային փոխադրումներ կատարող տրանսպորտային միջոցների անձնակազմի աշխատանքի մասին» համաձայնագրին միանալուց հետո միջազգային չափանիշների պահանջների ապահովման նպատակով Հայաստանի Հանրապետությունում ներդրվել է հսկիչ սարքերի (թվային տախոգրաֆների) համակարգը: Համակարգը գործարկվել է, բեռնափոխադրումներ իրականացնող կազմակերպություններին ու վարորդներին տրամադրվել են թվային տախոգրաֆի քարտեր, որն ապահովում է նրանց ազատ մուտքը Եվրոմիության երկրներ:

Տրանսպորտային փոխադրումների կազմակերպման շրջանակներում իրականացվել են ՀՀ միասնական երթուղային ցանցի մշակման և զարգացման, ուղևորահոսքի մշտական ուսումնասիրության, անվճար երթևեկության վկայականների պատրաստման և տրամադրման, միջպետական բեռնափոխադրումների թույլտվությունների բլանկների պատրաստման, այլ պետությունների հետ փոխանակման ու ՀՀ փոխադրողներին տրամադրման գործառույթներ: Առանձին խմբերի ՀՀ քաղաքացիներին հատկացվել են անվճար երթևեկության վկայականներ:

13.1.3. Հիմնական խնդիրները

Ավտոճանապարհները սարքին վիճակում պահելու համար անհրաժեշտ է մշտապես իրականացնել նորոգման և պահպանման համակարգված շարունակական աշխատանքներ:

90-ական թվականների ընթացքում այդ աշխատանքները գրեթե չէին կատարվել և հանրապետության ամբողջ ճանապարհային ցանցը հայտնվել էր զանգվածային քայքայման վիճակում:

Կատարված ներդրումների արդյունքում տեղի է ունեցել հիմնական (միջպետական) ճանապարհային ցանցի վիճակի բարելավման կտրուկ աճ: Սակայն հանրապետական և մարզային նշանակության ավտոճանապարհների զգալի մասը հիմնանորոգման կարիք ունեն:

ՀՀ կառավարության 27.03.2014թ. N 442-Ն որոշմամբ հաստատված «Հայաստանի Հանրապետության 2014-2025 թվականների հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագրով» ոլորտում պետության ծախսային քաղաքականությունն ուղղված է լինելու ավտոմոբիլային ճանապարհների ընթացիկ պահպանման և հիմնանորոգման համար հատկացվող պետական միջոցների ծավալների ընդլայնմանը և դրանց ծախսման արդյունավետության բարձրացմանը:

Բյուջետային հատկացումների արդյունավետությունը բարձրացնելու և ծրագրային բյուջետավորման հիմքերը ճանապարհային տնտեսության ոլորտում ամրապնդելու նպատակով անհրաժեշտ կլինի ներդնել կառավարման ժամանակակից համակարգեր, այդ թվում.

- բյուջետային ոլորտում ճանապարհների կառավարման ծրագրերում ընթացիկ ու կապիտալ ծախսերի ծրագրային (միասնական) պլանավորման համակարգի մշակում,

- ճանապարհաշինական ծրագրերի/ուղղությունների առաջնահերթության սահմանման մեթոդաբանության մշակում ու ներդնում միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրավորման ու բյուջետային որոշումների կայացման հիմքում,

- արդյունքի պլանավորման ու կատարողական ցուցանիշների և դրանց հիման վրա՝ աշխատանքների ու ծառայությունների մատուցման պայմանագրերի համակարգի կատարելագործում,

- ճանապարհների ընթացիկ սպասարկման (շահագործման) ծառայությունների գնահատման մեխանիզմների մշակում,

- ոլորտի շահագործման ու ներդրումային ծրագրերի ֆինանսավորման այլընտրանքային մոտեցումների ուսումնասիրություն ու մշակում:

Ներդրումային քաղաքականության առաջնային թիրախ կհանդիսանա հանրապետության բոլոր բնակավայրերը մարզկենտրոններին առնվազն մեկ բավարար ճանապարհային երթուղով միացնող ճանապարհային հատվածների վերականգնումը, Հյուսիս-Հարավ ճանապարհային միջանցքի կառուցումը, ինչպես նաև տնտեսական բարձր արդյունավետություն ապահովող ճանապարհները և ճանապարհների հատվածները:

Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ նախատեսվում է իրականացնել քաղաքականությունների վրա հիմնված ենթակառուցվածքների կայունության աջակցության ծրագիր, որը կաջակցի ճանապարհային ոլորտում ենթակառուցվածքների բարելավման ֆիզիկական և ֆինանսական կայունությանը և հարակից ծառայությունների մատուցմանը՝ արդյունքների վրա հիմնված կառավարման միջոցով: Նշված ծրագրի իրականացումը կնպաստի նաև ոլորտում արդյունավետ քաղաքականության մշակմանը, մասնավորապես կսահմանվեն ծառայությունների մատուցման չափորոշիչները, կիրականացվի ոլորտի թիրախների արդյունավետ և կանոնավոր մշտադիտարկում, որն էլ կաջակցի ապագայում քաղաքականության մշակմանն ու ներդրումների ուղղված որոշումների կայացման գործընթացին:

13.2 ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

13.2.1 Նպատակները

«Կառավարության 2014 թվականի մարտի 27-ի N 442-Ն որոշմամբ հաստատված «Հայաստանի Հանրապետության 2014-2025 թվականների հեռանկարային զարգացման ռազ-

մավարական ծրագրի» համապատասխան, տրանսպորտի և կապի ոլորտի քաղաքականության հիմնական նպատակը շարունակում է մնալ փոխադրումների և հուսալի կապի իրականացման ապահովումը, ինչպես նաև Հյուսիս-Հարավ ավտոմայրուղու շինարարությունն ու կապի համակարգերի կատարելագործումը: Տրանսպորտի ու կապի կայուն և արդյունավետ զարգացումն անհրաժեշտ պայման է երկրի տնտեսական աճի բարձր տեմպերի, ազգային անվտանգության և պաշտպանունակության ապահովման, բնակչության կենսամակարդակի բարձրացման, ինչպես նաև համաշխարհային տնտեսությանը Հայաստանի ինտեգրումն ապահովելու գործընթացների տեսանկյունից:

Հանրապետության ճանապարհային ցանցի բարելավումն ու պահպանումը, երթևեկության անվտանգության բարելավումը հնարավոր է իրագործել հիմնականում պետական նշանակության ավտոմոբիլային ճանապարհների, տրանսպորտային օբյեկտների հիմնանոգման և պետական նշանակության ավտոմոբիլային ճանապարհների պահպանման ու շահագործման ծրագրերի շրջանակներում, որի արդյունքում կունենանք հետևյալը.

- ընդհանուր օգտագործման պետական նշանակության ավտոմոբիլային ճանապարհային ցանցի զարգացումը՝ ՀՀ բնակչության պահանջմունքների, հանրապետության տնտեսության և տրանսպորտային ենթակառուցվածքին համապատասխան, ինչպես նաև պահանջվող տեխնիկական վիճակի, ճանապարհային ցանցի անցողունակության և խտության, երթևեկության անվտանգության բարելավման և տնտեսական ակտիվության խթանման ապահովումը և Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանունակության ամրապնդումը,

- տրանսպորտային ծախսերի կրճատումը, շարժման արագության բարձրացումը, տրանսպորտային միջոցների ավելորդ վազքի և ուղևորափոխադրումների ու բեռնափոխադրումների տևողության նվազեցումը,

- բնակավայրերի հետ հաղորդակցության ապահովումը, երթևեկության անվտանգության բարելավումը, ճանապարհատրանսպորտային պատահարների քանակի կրճատումը, շրջակա միջավայրի վրա ճանապարհատրանսպորտային համալիրի բացասական ազդեցության նվազեցումը,

- գիտատեխնիկական նվաճումների ներդրումը և հայրենական ճանապարհաշինական ոլորտի զարգացումը:

Ճանապարհաշինության բնագավառի նպատակները և կատարման նախատեսված չափորոշիչները 2015-2017թթ համար

2015-2017թթ. ճանապարհաշինության բնագավառի չափորոշիչներն արտացոլում են ճանապարհային ցանցի գծով նախատեսված ֆինանսական միջոցների բավարարելիությունը՝

պահպանման, շահագործման, ինչպես նաև հիմնանորոգման ենթակա ճանապարհների տեսակարար կշռի գնահատմամբ:

h/h	Կատարման ցուցանիշ	Չափ. միավ.	ՄԺԾԾ		
			2015թ.	2016թ.	2017թ.
1	Ընթացիկ պահպանման ցուցանիշ՝ երկարություն (կմ) և ճանապարհային ցանցի %				
1.1	ՏԿՆ տնօրինության տակ եղած ճանապարհներ				
1.1.1	Ամառային պահպանում, կմ	կմ	3460	3460	3460
1.1.2	Ամառային պահպանում, %	%	94.07	94.07	94.07
1.1.3	Ձմեռային պահպանում, կմ	կմ	3496	3496	3496
1.1.4	Ձմեռային պահպանում, %	%	95.05	95.05	95.05
1.2	Մարզպետարանների տնօրինության տակ եղած ճանապարհներ				
1.2.1	Ամառային պահպանում, կմ	կմ	621	670	729
1.2.2	Ամառային պահպանում, %	%	16.24	17.52	19.06
1.2.3	Ձմեռային պահպանում, կմ	կմ	1739	1781	1794
1.2.4	Ձմեռային պահպանում, %	%	45.47	46.57	46.91
1.3	Առանձին պահպանման հանձնված կամուրջներ և թունելների ընթացիկ պահպանում				
1.3.1	Սպասարկվող կամուրջների երկարություն, կմ	կմ	1.52	1.52	1.52
1.3.2	Սպասարկվող կամուրջների մասնաբաժինը, %	%	100	100	100
1.3.3	Սպասարկվող թունելների երկարություն, կմ	կմ	4.98	4.98	4.98
1.3.4	Սպասարկվող թունելների մասնաբաժինը, %	%	100	100	100
1.4	Ընդհանուր օգտագործման ավտոճանապարհների ընթացիկ պահպանման ամփոփ ցուցանիշ՝ երկարություն (կմ) և ճանապարհային ցանցի %				
1.4.1	Ամառային պահպանում, կմ	կմ	4081	4130	4189
1.4.2	Ամառային պահպանում, %	%	54.39	55.04	55.83
1.4.3	Ձմեռային պահպանում, կմ	կմ	5235	5277	5290
1.4.4	Ձմեռային պահպանում, %	%	69.77	70.33	70.51
2	Հիմնանորոգման ցուցանիշ՝ երկարություն (կմ) և ճանապարհային ցանցի %				
2.1	Միջպեղակա նշանակության ավտոճանապարհներ, կմ	կմ	38.5	39.3	46.5
2.2	Միջպեղակա նշանակության ավտոճանապարհներ, %	%	2.25	2.28	2.70
2.3	Մարզային նշանակության ավտոճանապարհներ, կմ	կմ	4.4	0	12
2.4	Մարզային նշանակության ավտոճանապարհներ, %	%	0.12	0.00	0.31
3	Նոր շինարարության և վերակառուցման (տեխնիկական կարգի բարձրացման) ցուցացիշ				
3.1	Կառուցվող/վերակառուցվող ճանապարհների երկարությունը, կմ	կմ	0	42	49
4	Արհեստական կառույցների վերանորոգում (կամուրջներ, թունելներ, հենապատեր)				
4.1	Կառույցների թիվը, հատ	հատ	2	1	0
5	Երթևեկության սահունության ցուցանիշ, միջին կշռված անհարթության գործակից (IRI)				

5.1	Միջպետական նշանակության ճանապարհներ, IRI, մ/կմ	մ/կմ	6.29	6.24	6.20
5.2	Հանրապետական նշանակության ճանապարհներ, IRI, մ/կմ	մ/կմ	7.50	7.55	7.60
6	Վատ վիճակի ճանապարհների մասնաբաժինը				
6.1	Միջպետական նշանակության ավտոճանապարհներ, կմ	կմ	80	80	75
6.2	Միջպետական նշանակության ավտոճանապարհներ, %	%	4.67	4.67	4.37
6.3	Հանրապետական նշանակության ավտոճանապարհներ, կմ	կմ	480	490	500
6.4	Հանրապետական նշանակության ավտոճանապարհներ, %	%	24.44	24.95	25.46
6.5	Մարզային նշանակության ավտոճանապարհներ, կմ	կմ	2473	2507	2545
6.6	Մարզային նշանակության ավտոճանապարհներ, %	%	64.64	65.55	66.54
6.7	Ընդհանուր ճանապարհային ցանցի ամփոփ տվյալներ				
6.8	Վար վիճակի ճանապարհներ, կմ	կմ	3033	3077	3120
6.9	Վար վիճակի ճանապարհների մասնաբաժինը, %	%	40.42	41.01	41.59
7	Համայնքների տրանսպորտային կապի ցուցանիշ: Հիմնական ճանապարհային ցանցի կամ մարզկենտրոնների հետ առնվազն մեկ բավարար կամ ավելի լավ վիճակում գտնվող ճանապարհներ ունեցող բնակավայրերի մասնաբաժինը բնակավայրերի ընդհանուր թվում, %	%	64.48	63.28	62.73

13.2.2. Գերակայությունները

2015-2017թթ. ոլորտի քաղաքականությունը հիմնականում նպատակամղվելու է գոյություն ունեցող ճանապարհների արդյունավետ օգտագործման միջոցով հանրապետության տարածքում փոխադրումների ամբողջ ծավալով ապահովմանը: Կշարունակվեն ռազմավարական նշանակության ավտոմոբիլային ճանապարհների կառուցման, հիմնանորոգման, շահագործման և պահպանման աշխատանքները:

Հիմնանորոգման աշխատանքներ կիրականացվեն այն ճանապարհահատվածներում և ճանապարհային կառույցների օբյեկտներում, որոնք տարիներ շարունակ շարքից դուրս են եկել, տրանսպորտային միջոցների համար դարձել դժվար անցանելի և վտանգավոր: Ավտոմոբիլային ճանապարհների ընթացիկ նորոգումների և ձմեռային պահպանության իրականացման արդյունքում տրանսպորտային միջոցների երթևեկությունը կդառնա անվտանգ, արագ և դյուրին: Ճանապարհատրանսպորտային ենթակառուցվածքի բարելավումը կապահովի բնականոն տրանսպորտային կապը, ինչպես տարածաշրջանի, այնպես էլ հանրապետության հեռավոր և սահմանամերձ շրջանների ու բնակավայրերի հետ, կնպաստի դրանց զարգացմանը:

Երթևեկության ինտենսիվության աճի, ծանր բեռնատար ավտոմեքենաների քանակի ավելացման, դրա հետ կապված ընդհանուր օգտագործման պետական նշանակության ավտոմոբիլային ճանապարհների ծածկի արագ քայքայման պայմաններում ճանապարհային ցանցի պատշաճ տրանսպորտա-շահագործողական վիճակի ապահովման նպատակով միջնաժամկետ ժամանակահատվածում նախատեսվում է իրականացնել պետական նշանակության ավտո-

մոբիլային ճանապարհների և տրանսպորտային օբյեկտների հիմնանորոգման ու պահպանման ծրագրերն՝ իրենց ենթածրագրերով:

2015-2017 թվականներին տրանսպորտի և կապի ոլորտում իրականացվելիք ծախսային քաղաքականության հիմնական գերակայություններն են.

Գերակա ուղղություն			Հիմնավորում՝ համապատասխան հղումներով կառավարության տնտեսական և քաղաքական ծրագրերին
2015թ.	2016թ.	2017թ.	
1.	Հայաստանի Հանրապետության ընդհանուր օգտագործման ավտոճանապարհների հիմնանորոգման աշխատանքներ:		<p>«ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մարտի 27-ի N 442-Ն որոշմամբ հաստատված «Հայաստանի Հանրապետության 2014-2025 թվականների հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագրի» համապատասխան՝ տրանսպորտի բնագավառի հիմնական քաղաքականությունը հանրապետության ճանապարհային ցանցի բարելավումն ու պահպանումն է:</p>
2.	Հայաստանի Հանրապետության ընդհանուր օգտագործման ավտոճանապարհների վրա գտնվող տրանսպորտային օբյեկտների հիմնանորոգման աշխատանքներ:		
3.	Հայաստանի Հանրապետության ընդհանուր օգտագործման ավտոմոբիլային ճանապարհների ընթացիկ ամառային և ընթացիկ ձմեռային պահպանման աշխատանքներ:		
4.	Հայաստանի Հանրապետության ընդհանուր օգտագործման ավտոմոբիլային ճանապարհների վրա գտնվող և առանձին պահպանման հանձնվող թունելների պահպանման աշխատանքներ:		
5.	Հայաստանի Հանրապետության ընդհանուր օգտագործման ավտոմոբիլային ճանապարհների վրա գտնվող և առանձին պահպանման հանձնվող կամուրջների պահպանման աշխատանքներ:		
6.	Ասիական զարգացման բանկի, Եվրոպական ներդրումային բանկի, Եվրասիական տնտեսական ընկերակցության հակաճգնաժամային հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող «Հյուսիս-հարավ ճանապարհային միջանցքի ներդրումային ծրագրի» իրականացում:		

13.3. ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ (ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ)

13.3.1. Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Տրանսպորտի և կապի ոլորտում 2015-2017թթ. նախատեսվում է իրականացնել հետևյալ ծրագրերը.

Պետական նշանակության ավտոճանապարհների և տրանսպորտային օբյեկտների հիմնանորոգում:

Ծրագրի նպատակն է հիմնանորոգել ՀՀ ընդհանուր օգտագործման ավտոմոբիլային ճանապարհային ցանցը, ինչպես նաև վթարային և վատ վիճակում գտնվող տրանսպորտային օբյեկտները: Հիմնանորոգման արդյունքում կապահովվի Հայաստանի Հանրապետության ընդհանուր օգտագործման ճանապարհային ցանցից օգտվողների անխափան երթևեկությունը, որն իր հերթին կնպաստի երկրի տնտեսության զարգացմանը:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2015-2017թթ-ին նախատեսվում է իրականացնել համապատասխանաբար 38.5 կմ, 39.3 կմ և 46.5 կմ երկարությամբ միջպետական և հանրապետական նշանակության ավտոճանապարհների, ինչպես նաև երկու թունելի հիմնանորոգման աշխա-

տանքներ, որի նպատակով ծրագրավորվել է 2015թ.՝ 6,0 մլրդ դրամ, 2016թ.՝ 7,0 մլրդ դրամ, 2017թ.՝ 8,0 մլրդ դրամ:

Ավտոճանապարհների պահպանում և շահագործում.

Ծրագրի նպատակն է ապահովել անվտանգ և անխափան երթևեկության համար ՀՀ ընդհանուր օգտագործման միջպետական և հանրապետական նշանակության ավտոմոբիլային ճանապարհների և դրանց վրա գտնվող կառույցների պահպանվածությունը:

Նշված ծրագրով նախատեսվում է իրականացնել յուրաքանչյուր տարի 3460 կմ միջպետական և հանրապետական նշանակության ավտոճանապարհների ընթացիկ նորոգման և 3496 կմ ձմեռային պահպանության, ինչպես նաև երեք թունելների և հինգ կամուրջների պահպանման ու շահագործման աշխատանքներ:

Ծրագրի իրականացման համար նախատեսվում է հատկացնել 2015թ.՝ 7634.6 մլն դրամ, 2016թ.՝ 8197.1 մլն դրամ, 2017թ.՝ 8862.7 մլն դրամ:

Մարզային նշանակության ավտոճանապարհների ձմեռային պահպանում, ընթացիկ պահպանում և շահագործում.

Նշված ծրագրով նախատեսվում է իրականացնել մարզային նշանակության 2015թ.՝ 621 կմ, 2016թ.՝ 670 կմ, 2015թ.՝ 729 կմ ավտոճանապարհների ընթացիկ նորոգման և 2015թ.՝ 1739 կմ, 2016թ.՝ 1781 կմ, 2015թ.՝ 1794 կմ ձմեռային պահպանության աշխատանքներ:

ՀՀ ընդհանուր օգտագործման մարզային նշանակության ավտոճանապարհներով անվտանգ և անխափան երթևեկություն ապահովելու նպատակով ծրագրի իրականացման համար նախատեսվում է հատկացնել 2015թ.՝ 1022.2 մլն դրամ, 2016թ.՝ 1097.5 մլն դրամ, 2017թ.՝ 1186.6 մլն դրամ:

Հայաստանի Հանրապետությունում հսկիչ սարքերի (թվային տախոգրաֆի) համակարգի պահպանում (սպասարկում):

Ծրագրի նպատակն է միջպետական բեռնափոխադրումներ իրականացնող բեռնատար տրանսպորտային միջոցների վրա հսկիչ սարքերի (թվային տախոգրաֆի) կիրառումը, որը հանդիսանում է միջպետական բեռնափոխադրումներ իրականացնելու համար պարտադիր պայման: Հսկիչ սարքը նախատեսված է արձանագրելու բեռնատար տրանսպորտային միջոցի արագությունը, անցած ճանապարհը և ամենակարևորը՝ վարորդի վարելու և հանգստի ռեժիմները:

Տախոնետ համակարգի անընդհատ և անխափան աշխատանքն ապահովելու համար 2015-2017թթ. յուրաքանչյուր տարի նախատեսվում է հատկացնել 28.9 մլն դրամ:

«Հայաստանի ավտոմոբիլային ճանապարհների տնօրինություն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպության կողմից պետական պատվերի ծրագրերի իրականացում.

Նշված ծրագրով նախատեսվում է իրականացնել ՀՀ ավտոմոբիլային ճանապարհային ցանցի զարգացման ու դրա նպատակային օգտագործման, պահպանման և հեռանկարային զարգացման ծրագրերի գծով ճանապարհների շինարարության ընթացքում տեխնիկական չափանիշների ստուգման և աշխատանքների արդյունքների ընդունման, ճանապարհատրանսպորտային պատահարների առաջացման պատճառների ուսումնասիրության ու վերլուծության իրականացման, ավտոմոբիլային ճանապարհների ու դրանց ինժեներական կառույցների վիճակի պարբերական ուսումնասիրության, նախագծային փաստաթղթերի իրականացված փորձաքննության, միջպետական և հանրապետական նշանակության ավտոմոբիլային ճանապարհների ու դրանց ինժեներական կառույցների պահպանման և շահագործման աշխատանքների նկատմամբ տեխնիկական հսկողության իրականացում:

Կազմակերպության կանոնադրական խնդիրների իրագործման նպատակով 2015-2017թթ. յուրաքանչյուր տարի նախատեսվում է հատկացնել 152.8 մլն դրամ:

Պետական աջակցություն «Տրանսպորտային փոխադրումներ» ՊՈԱԿ-ին.

Նշված ծրագրով նախատեսվում է իրականացնել Հայաստանի Հանրապետության միասնական երթուղային ցանցի մշակում և զարգացում, ուղևորահոսքի մշտական ուսումնասիրություն, միջպետական և միջմարզային երթուղիների չվացուցակների և սխեմաների նախագծերի մշակում և կատարելագործում:

Կազմակերպության կանոնադրական խնդիրների իրագործման նպատակով 2015-2017թթ. յուրաքանչյուր տարի նախատեսվում է հատկացնել 26.4 մլն դրամ:

Ուղևորափոխադրումներից ստացված վնասի դիմաց «Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ-ին սուբսիդիայի տրամադրում.

Ծրագրի նպատակն է ՀՀ կառավարության 07.02.2008թ. թիվ 83-Ա որոշմամբ հաստատված Կոնցեսիոն պայմանագրի համաձայն սուբսիդավորել (մասնակի փոխհատուցել) համաձայնեցված ծավալներով և ուղղություններով ուղևորափոխադրումներից «Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ-ի նախորդ տարվա արդյունքներով առաջացած տարեկան վնասը:

Ծրագրով 2015թ. ծրագրավորվել է 588.4 մլն դրամ, այդ թվում 259.6 մլն դրամը՝ նախորդ տարիների ուղևորափոխադրումներից ստացված վնասի մասնակի փոխհատուցման գծով պարտավորությունների համար, իսկ 2016-2017թթ. յուրաքանչյուր տարի՝ 328.8 մլն դրամ:

«Երկաթուղու շինարարության տնօրինություն» ՓԲԸ-ին սուբսիդիայի տրամադրում.

Ընկերության գործունեության հիմնական նպատակների ու խնդիրների իրականացման համար նախատեսվել է հատկացնել 2015թ.՝ 39.0 մլն դրամ, 2016թ.՝ 39.1 մլն դրամ և 2017թ.՝ 39.2 մլն դրամ:

Հեռահաղորդակցության և կապի կանոնակարգման ծառայություններ.

Ծրագրի նպատակն է ապահովել Հայաստանի Հանրապետությունում հեռահաղորդակցության և կապի ծառայությունների որակի կանոնակարգումն ու բարելավումը, մասնավորապես Հայաստանի Հանրապետության հաճախականությունների բաշխումների աղյուսակի կազմումը, ռադիոէթերի մոնիթորինգի և ազդանշանների տեխնիկական պարամետրերի չափումների անցկացումը, ռադիոէլեկտրոնային միջոցների և բարձր հաճախության սարքավորումների տեղորոշումը:

Ծրագրով «Հեռահաղորդակցության հանրապետական կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպության կանոնադրական խնդիրների իրագործման համար նախատեսվում է հատկացնել 2015թ.՝ 389.6 մլն դրամ, 2016թ.՝ 394.9 մլն դրամ և 2017թ.՝ 410.4 մլն դրամ:

ՀՀ օդանավակայաններում ՌԴ զորամիավորումների օդանավերի սպասարկման և մատուցվող ծառայությունների ծախսերի փոխհատուցում.

ՀՀ կառավարության և ՌԴ կառավարության միջև կնքված համաձայնագրերի համաձայն ՀՀ-ում տեղակայված ՌԴ զորամիավորումների հասցեով ռազմական փոխադրումներ իրականացնող օդանավերի սպասարկումներն իրականացնող և ծառայությունները մատուցող կազմակերպություններին փոխհատուցելու նպատակով 2015-2017թթ. նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի հատկացնել 100.0 մլն դրամ:

Մարդասիրական բեռներ փոխադրող օտարերկրյա օդանավերի անրոնավիզացիոն սպասարկման, թռիչք-վայրէջքի, օդանավերի կանգառի և վերգետնյա սպասարկումների ու մատուցված ծառայությունների փոխհատուցում.

ԱՄՆ-ի միացյալ հայկական հիմնադրամի միջոցով ՀՀ կառավարության բարեգործական ծրագրերի համակարգման հանձնաժողովի հասցեով առաքվող՝ մարդասիրական օգնության բեռներ տեղափոխող և «Հայաստանի մանկական ասոցիացիա» բարեգործական հասարակական կազմակերպության ու Գերմանիայի «Ֆրիդենսդորֆ ինտերնացիոնալ» հասարակական կազմակերպության կողմից համատեղ իրականացվող բարեգործական ծրագրի շրջանակներում կատարվող հատուկ չվերթների անրոնավիզացիոն վերգետնյա սպասարկումների ու մատուցված ծառայությունների փոխհատուցման նպատակով 2015-2017թթ. նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի հատկացնել 10.0 մլն դրամ:

Երևանի մետրոպոլիտենի աշխատանքների կազմակերպման բնագավառում պետության կողմից համայնքի ղեկավարին պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ֆինանսավորում.

Մետրոպոլիտենով երթևեկության անվտանգության և ուղևորափոխադրումների սպասարկման որակի բարելավման ապահովման նպատակով նախատեսվում է «Կարեն Դեմիրճյանի անվան Երևանի մետրոպոլիտեն» փակ բաժնետիրական ընկերության կողմից նվազագույն շահավետ գնից ցածր գնով ծառայությունների մատուցման արդյունքում կրած վնասի փոխհատուցման համար սուբսիդավորել 2015թ.՝ 2,720.2 մլն դրամ, 2016թ.՝ 2,981.0 մլն դրամ և 2017թ.՝ 3,123.4 մլն դրամ:

Նշված գումարներից 2015թ.՝ 517.0 մլն դրամը, 2016թ.՝ 757.4 մլն դրամը և 2017թ.՝ 801.4 մլն դրամը կուղղվեն Վերակառուցման և Զարգացման Եվրոպական բանկի և Եվրոպական Ներդրումային բանկի նկատմամբ Ընկերության ստանձնած վարկային պարտավորությունների կատարմանը:

Համայնքի բյուջեներին նպատակային հատկացումների՝ սուբվենցիաների տրամադրում, այդ թվում.

1. «Աջակցություն Երևանի քաղաքապետարանին վերգետնյա էլեկտրատրանսպորտով ուղևորափոխադրման ծառայությունների մասնակի սուբսիդավորման նպատակով»: Վերգետնյա էլեկտրատրանսպորտով երթևեկության անվտանգության և ուղևորափոխադրումների սպասարկման որակի բարելավման ապահովման նպատակով միջնաժամկետ ժամանակահատվածում նախատեսվում է 2015թ.՝ 548.8 մլն դրամ, 2016թ.՝ 590.9 մլն դրամ, 2016թ.՝ 665.7 մլն դրամ, որոնք կուղղվեն «Երևանի էլեկտրատրանսպորտ» փակ բաժնետիրական ընկերության նվազագույն շահավետ գնից ցածր գնով ծառայությունների մատուցման արդյունքում կրած վնասի փոխհատուցմանը:

2. «Աջակցություն Երևանի քաղաքապետարանին Երևան քաղաքի փողոցների արտաքին լուսավորության ապահովման նպատակով»: 2015-2017թթ. ծրագրով նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի 1972.0 մլն դրամ, որոնք կուղղվեն Երևան քաղաքի արտաքին լուսավորության ցանցի պահպանման աշխատանքների իրականացմանը:

3. «Աջակցություն Երևանի քաղաքապետարանին Երևան քաղաքի փողոցների ճանապարհաշինարարական աշխատանքների ապահովման նպատակով»: 2015-2017թթ. ծրագրով նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի 3284.0 մլն դրամ, որոնք կուղղվեն Երևան քաղաքի փողոցների ասֆալտ-բետոնե ծածկի ընթացիկ նորոգման աշխատանքների իրականացմանը:

Միաժամանակ տրանսպորտի ոլորտում նախատեսվում են շարունակել և իրականացնել արտաքին աղբյուրներից ստացվող նպատակային վարկային և դրամաշնորհային միջոցներով հետևյալ ծրագրերը.

1. Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի աջակցությամբ իրականացվող ՀՀ պետական սահմանի «Բագրատաշեն» անցման կետի կամրջի վերակառուցման ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2013-2017թթ.)

Ծրագրի հիմնական նպատակն է Բագրատաշենի սահմանային հսկողության անցակետի տարածքում նոր կամրջի կառուցումը, որը կնպաստի միջազգային ստանդարտներին համապատասխան Հայաստանի և Վրաստանի միջև գտնվող տվյալ անցակետով ատուցվող ծառայությունների որակի բարձրացմանը:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 1,626.6 մլն. դրամ, 2016 թվականին՝ 1,517.0 մլն. դրամ, 2017 թվականին՝ 1,950.3 մլն. դրամ :

2. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Կենսական նշանակության ճանապարհացանցի բարելավման ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2013-2017թթ.)

Ծրագիրը նպատակաուղղված է կենսական նշանակության ճանապարհային ցանցի ընտրված հատվածների վերականգնմանը:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 4,220.1 մլն. դրամ, 2016 թվականին՝ 6,738.0 մլն. դրամ, 2017 թվականին՝ 2,021.7 մլն. դրամ:

3. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Կենսական նշանակության ճանապարհացանցի լրացուցիչ ծրագիր (ծրագրի մեկնարկը՝ 2017թ.)

Ծրագրի նպատակն է վերականգնել կենսական նշանակության ճանապարհների ընտրված հատվածները:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2017 թվականին նախատեսված է 3,226.0 մլն. դրամ:

4. Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-հարավ տրանսպորտային միջանցքի զարգացման ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2010-2016թթ.)

Ծրագրի նպատակն է Երևան-Աշտարակ և Երևան-Արարատ ճանապարհների վարակառուցումը և անվտանգության բարձրացումը, որի շրջանակներում ապահովվելու է նաև վերահսկողության վերաբերյալ խորհրդատվությունը, ինչպես նաև տրանսպորտային ոլորտի

նազմավարության ներքո ճանապարհային ենթասեկտորային ծրագրին օժանդակության տարամադրումը:

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում են իրականացնել հետևյալ աշխատանքները.

ա) Երևան-Աշտարակ 11.4 կմ երկարությամբ հատվածի վերակառուցում, ասֆալտե ճաճկի ապամոնտաժում, բետոնե ճաճկի տեղադրում, հիմնական հատվածներում և ուղեանցերում լուսավորության բարելավում,

բ) Երևան-Արարատ 37.9 կմ երկարությամբ հատվածի ճանապարհային անվտանգության բարձրացում, բետոնե շերտի տեղադրում, ջրահեռացման համակարգի կառուցում, երթևեկության անվտանգության բարելավում, երթևեկության և ուղղությունների նշանների տեղադրում, հիմնական հատվածներում և ուղեանցերում լուսավորության բարելավում,

գ) Արտաշատ-Արարատ հատվածում երթևեկության անվտանգության բարելավման աշխատանքներ՝ գծանշումներ և ճանապարհային նշանների և ուղղությունների ցուցանակների տեղադրում:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 6,010.8 մլն. դրամ, 2016 թվականին՝ 10,058.7 մլն. դրամ:

5. Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-հարավ տրանսպորտային միջանցքի ծրագիր (այլ մասնաբաժին շրջանակային համաձայնագրով) (ծրագրի տևողությունը՝ 2016-2019թթ.)

Ծրագիրը հանդիսանում է հիմնական ծրագրի այլ մասնաբաժին՝ կառուցվող ճանապարհի հյուսիսային և հարավային ուղղություններում:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2016-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2016 թվականին՝ 524.0 մլն. դրամ, 2017 թվականին՝ 744.4 մլն. դրամ:

6. Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-հարավ տրանսպորտային միջանցքի զարգացման ծրագիր (Տրանշ 2) (ծրագրի տևողությունը՝ 2011-2017թթ.)

Ծրագրի նպատակն է Աշտարակ-Թալին 41.9 կմ հատվածի վերակառուցումը և ներկայումս երկշարք ճանապարհի լայնացումը մինչև քառաշարք ճանապարհի:

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում են իրականացնել հետևյալ աշխատանքները.

ա) ներկայումս երկշարք ճանապարհի լայնացումը մինչև քառաշարք ճանապարհի,

բ) ստորգետնյա և վերգետնյա անցումների և փոխհատումների վերակառուցում,

գ) T-աձև հատումների կառուցում՝ տեղական ճանապարհների համայնքների հետ կապ ապահովելու նպատակով:

Ծրագրի շրջանակներում իրականացվելու են նաև ներդրումային ծրագրի շրջանակներում ֆինանսավորվող հետագա ծրագրերի մանրամասն նախագծերի ուսումնասիրություններ, շինարարության վերահսկողություն, գնումների և կարողությունների հզորացման աշխատանքներ:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 4,308.1 մլն. դրամ, 2016 թվականին՝ 4,064.3 մլն. դրամ, 2017 թվականին՝ 17,471.0 մլն. դրամ:

7. Եվրոպական ներդրումային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-հարավ տրանսպորտային միջանցքի զարգացման ծրագիր (Տրանշ 3) (ծրագրի տևողությունը՝ 2014-2018 թթ.)

Ծրագիրը հանդիսանում է հիմնական ծրագրի մասնաբաժին՝ Թալին-Գյումրի հատվածում:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 1,571.6 մլն. դրամ, 2016 թվականին՝ 2,704.3 մլն. դրամ, 2017 թվականին՝ 14,382.5 մլն. դրամ:

8. Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-հարավ տրանսպորտային միջանցքի զարգացման ծրագիր (Տրանշ 3) (ծրագրի տևողությունը՝ 2014-2017թթ.)

Ծրագիրը հանդիսանում է հիմնական ծրագրի մասնաբաժին՝ Թալին-Գյումրի հատվածում:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 943.5 մլն. դրամ, 2016 թվականին՝ 3,675.5 մլն. դրամ, 2017 թվականին՝ 10,408.1 մլն. դրամ:

9. Եվրոպական ներդրումային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-հարավ տրանսպորտային միջանցքի զարգացման դրամաշնորհային ծրագիր (Տրանշ 3) (ծրագրի տևողություն՝ 2015-2018թթ.):

Փոխկապակցված է համանուն վարկային ծրագրի հետ, իրականացվում է վարկային ծրագրի ժամկետներում նույն ուղղվածությամբ:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 2,752.7 մլն. դրամ, 2016 թվականին՝ 1,638.8 մլն. դրամ, 2017 թվականին՝ 1,367.6 մլն. դրամ:

10. ԵվրաՋեսի հակաճգնաժամային ֆոնդի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-հարավ տրանսպորտային միջանցքի ծրագիր (ծրագրի տևողություն՝ 2016-2019թթ.)

Ծրագիրն ուղղված է Քաջարան-Ագարակ մոտ 50 կմ ճանապարհահատվածի ուսումնասիրությունը, հսկողությունը և վերակառուցմանը:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2016-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2016 թվականին՝ 744.4 մլն. դրամ, 2017 թվականին՝ 1,737.1 մլն. դրամ:

11. Ճապոնիայի միջազգային զարգացման գործակալության աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-հարավ տրանսպորտային միջանցքի զարգացման ծրագիր: (ծրագրի տևողությունը՝ 2017-2020թթ.)

Կանխատեսվում է նոր տրանշի ստացում՝ 70.0 մլն ԱՄՆ դոլար ծավալով:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2017 թվականին նախատեսված է 1,737.1 մլն. դրամ:

12. Եվրոպական ներդրումային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Երևանի մետրոպոլիտենի վերակառուցման երկրորդ ծրագիր (Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն, ծրագրի տևողությունը՝ 2013-2016թթ.)

Ծրագրի նպատակն է վերականգնել և բարելավել Երևանի մետրոպոլիտենի ենթակառուցվածքները, որի շրջանակներում նախատեսվում են հետևյալ միջոցառումները՝

ա) ուղևորների սպասարկման որակի բարելավում,

բ) մետրոպոլիտենի գծերի, կայարանների, շենքերի, կառույցների, էլեկտրամատակարարման և կապի համակարգերի, շարժակազմերի և տեխնոլոգիական սարքավորումների անխափան շահագործման հուսալիության բարձրացում,

գ) մետրոպոլիտենի օբյեկտներում սանիտարատեխնիկական վիճակի և աղտոտումից շրջակա միջավայրի պահպանության ապահովում,

դ) էլեկտրամատակարարման հուսալիության բարձրացում, թունելային ջրատարի և շարժասանդուղքների վերանորոգում:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2016թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 963.0 մլն. դրամ, 2016 թվականին՝ 952.6 մլն. դրամ:

13. Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի աջակցությամբ իրականացվող Երևանի մետրոպոլիտենի վերակառուցման երկրորդ ծրագիր (Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն, ծրագրի տևողությունը՝ 2013-2015թթ.)

Նշված ծրագիրը հանդիսանում է մետրոպոլիտենի վերակառուցման հիմնական ծրագրային փաթեթի մասնաբաժին, որի նպատակն է վերականգնել և բարելավել Երևանի մետրոպոլիտենի ենթակառուցվածքները:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015թ. ծրագրված է 972.5 մլն. դրամ:

14. Եվրոպական միության հարևանության ներդրումային ծրագրի աջակցությամբ իրականացվող Երևանի մետրոպոլիտենի վերակառուցման երկրորդ դրամաշնորհային ծրագիր (Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն, ծրագրի տևողությունը՝ 2013-2016թթ.)

Նշված դրամաշնորհային ծրագիրը հանդիսանում է մետրոպոլիտենի վերակառուցման հիմնական ծրագրային փաթեթի մասնաբաժին, որի նպատակն է վերականգնել և բարելավել Երևանի մետրոպոլիտենի ենթակառուցվածքները:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2016թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 1,481.6 մլն. դրամ, 2016 թվականին՝ 790.6 մլն. դրամ:

15. Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող Քաղաքային ենթակառուցվածքների և քաղաքի կայուն զարգացման ներդրումային ծրագիր (Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն, ծրագրի տևողությունը՝ 2012-2017թթ.)

Ծրագրի նպատակն է բարելավել Երևանի քաղաքային տրանսպորտի ենթակառուցվածքը և ծառայությունները:

Նշված վարկային ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում են հետևյալ միջոցառումները՝

ա) Արգավանդի մայրուղի-Շիրակ փող. և Արտաշատի մայրուղի-Շիրակ փող. -Թամանցիներ-ճանապարհահատվածի բարելավում,

բ) Տրանշ 2-ի նախապատրաստական աշխատանքների իրականացում:

Նախատեսվում է նաև իրականացնել ծրագրի կառավարման և կարողությունների զարգացման, մանրամասն նախագծման և շինարարության վերահսկման, շրջակա միջավայրի ազդեցության գնահատման, վերահսկման և այլ խորհրդատվական աշխատանքներ:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 7,443.5 մլն. դրամ, 2016 թվականին՝ 3,929.3 մլն. դրամ, 2017 թվականին՝ 1,497.2 մլն. դրամ:

16. Ասիական բանկի աջակցությամբ իրականացվող Քաղաքային ենթակառուցվածքների և քաղաքի կայուն զարգացման ներդրումային ծրագիր (շրջանակային համաձայնագրի այլ մասնաբաժին, ծրագրի տևողությունը՝ 2016-2017թթ.)

Ծրագրի նպատակն է բարելավել քաղաքային ենթակառուցվածքները, որի ուղղությունները կհստակեցվեն նախապատրաստական աշխատանքների ընթացքում:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2016 թվականին՝ 744.4 մլն դրամ, 2017 թվականին՝ 1,755.8 մլն դրամ:

ԳԼՈՒԽ 14. ԶՐԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

14.1 ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

14.1.1 Ոլորտի ընդհանուր նկարագիրը

«Վ տարածքային կառավարման նախարարության ջրային տնտեսության պետական կոմիտեի (այսուհետ՝ Կոմիտե) իրավասություններից են խմելու և ոռոգման ջուր մատակարարող, ջրահեռացում իրականացնող, բնական և արհեստական ջրային ավազաններում առևտրային գործունեություն ծավալող ընկերություններում պետական բաժնեմասերի (ինչպես նաև արտաքին ֆինանսական աղբյուրների հաշվին ներդրումային ծրագրերի իրականացման գրասենյակների) կառավարումը, հիդրոտեխնիկական կառույցների շինարարության ու շահագործման ապահովումը և այլն:

Ոլորտի խմելու ջրի մատակարարումն ու կեղտաջրերի հեռացումն իրականացվում է «Երևան-ջուր» («Վ կառավարության 10.09.2010թ. N1042-Ն որոշմամբ վարձակալության պայմանագրի կողմ է ճանաչվել «Վ Երևանի քաղաքապետը), «Հայջրմուղկոյուղի», «Նոր Ակունք», «Լոռի-ջրմուղկոյուղի» և «Շիրակ-ջրմուղկոյուղի» փակ բաժնետիրական ընկերությունների (այսուհետ՝ ՓԲԸ) միջոցով, իսկ ոռոգման համակարգի պահպանումն ու շահագործումը՝ «Զրոգտագործողների ընկերությունների և ջրօգտագործողների ընկերությունների միությունների մասին» «Վ օրենքով ստեղծված 42 ջրօգտագործողների ընկերությունների (այսուհետ՝ ԶՕԸ) և «Սևան-Հրազդանյան-ջրառ» և «Ախուրյան-Արաքս-ջրառ» ՓԲԸ-ների միջոցով:

Վարկային որոշ ծրագրերի իրականացման նպատակով համակարգում գործում է «Զրային տնտեսության զարգացման և բարեփոխումների ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» պետական հիմնարկը, իսկ Որոտան-Արփա-Սևան ջրային համակարգի պահպանման և տեխնիկական վիճակի բարելավման և նորոգման նպատակով Կոմիտեի ենթակայությամբ գործում է «Որոտան-Արփա-Սևան» թունելների շահագործման վարչություն» պետական հիմնարկը, որին վերապահված է Աբու-Դաբի Զարգացման Հիմնադրամի ֆինանսավորմամբ իրականացվող Արփա-Սևան թունելների հիմնանորոգման վարկային ծրագրի իրականացման գրասենյակի գործառույթները: Կոմիտեի ենթակայությամբ գործում է նաև «Մելիորացիա» ՓԲԸ-ն, որն իրականացնում է կոլեկտորադրենաժային ցանցերի մաքրման և նորոգման աշխատանքների վերահսկման, ինչպես նաև գրունտային ջրերի մակարդակների որոշման գործառույթներ:

Կոմիտեի համակարգում գործում է նաև Զրային համակարգերի օգտագործման և պահպանության տեխնիկական հանձնաժողովը, որը ստեղծվել է և իր գործունեությունն իրականացնում է «Վ ջրային օրենսգրքի 86-րդ հոդվածի, «Վ կառավարության 2003 թվականի մայիսի 8-ի «Հիդրոտեխնիկական կառուցվածքների անվտանգության հսկողության և գնման

կարգը հաստատելու մասին» N686-Ն որոշման, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության 26.05.2006թ. «Ջրային համակարգերի օգտագործման և պահպանության տեխնիկական հանձնաժողովի Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից հատկացված միջոցների ֆինանսավորումն ապահովելու կանոնակարգը հաստատելու մասին» N677-Ն որոշման համաձայն:

Կոմիտեն իրականացնում է «Հայջրմուղկոյուղի», «Սևան-Հրազդանյան-ջրառ», «Ախուրյան-Արաքս-ջրառ» և «Մելիորացիա» ՓԲԸ-ների 100 տոկոս պետական սեփականություն հանդիսացող բաժնետոմսերի կառավարումը, իսկ «Նոր Ակունք» ՓԲԸ-ի մասով՝ 77.72 տոկոսի, «Լոռի-ջրմուղկոյուղի» ՓԲԸ-ի մասով՝ 80.2 տոկոսի և «Շիրակ-ջրմուղկոյուղի» ՓԲԸ-ի մասով՝ 66.6 տոկոսի կառավարումը: Միաժամանակ Կոմիտեն (ի դեմս՝ Հայաստանի Հանրապետության) հանդիսանում է նախկին Երևանի «Ջրմուղ-կոյուղի» ՓԲԸ-ի սպասարկման տարածքում գործող ջրային համակարգերի «Երևան Զուր» ՓԲԸ-ին վարձակալության տրված և ջրօգտագործողների ընկերություններին անհատույց օգտագործման տրամադրված գույքի սեփականատերը:

Անցած տարիների ընթացքում Կոմիտեի աշխատանքային գործունեության հիմքում ընկած էին ՀՀ ջրային օրենսգրքի, ջրի ազգային ծրագրի և ջրի ազգային քաղաքականության մասին օրենքների հիմնադրույթները, ինչպես նաև ջրային ոլորտի բարեփոխումներին վերաբերվող ՀՀ կառավարության որոշումները, գերակա խնդիրներն ու միջոցառումները, որոնցով հաստատված են համակարգի հիմնական ծրագրային ուղղվածությունները: Այդ նպատակով շարունակվել են աշխատանքները համակարգում կառուցվածքային փոփոխությունների, ջրամատակարարման տևողության ավելացման ու ջրի որակի բարելավման, մասնավոր կառավարման պայմանագրերի վերահսկման, մատակարարված ջրի դիմաց վճարների հավաքագրման մակարդակի բարձրացման, համակարգում կորուստների նվազեցման և ընկերությունների գործունեության արդյունավետության բարձրացման, ջրաչափական սարքերի տեղադրման և փոխարինման, բյուջետային, վարկային և դրամաշնորհային միջոցների արդյունավետ օգտագործման և նոր վարկային ու դրամաշնորհային միջոցների ներգրավման, Մարմարիկի ջրամբարի և Գավառ, Մարտունի, Վարդենիս քաղաքներում կոյուղու մաքրման կայանների շահագործման հանձնման, ինչպես նաև այլ ուղղություններով:

Ջրային տնտեսության ոլորտում Կոմիտեի համակարգմամբ կատարվել են հետևյալ հիմնական աշխատանքները.

1. Կնքված պայմանագրերի (կառավարման պայմանագրեր՝ ֆրանսիական Սաուր կազմակերպության, ինչպես նաև գերմանական «Էմ Վի Վի Դեկոն Ջի Էմ բի Էջ» (MVV decon GmbH), «Էմ Վի Վի Էներջի Էյ Զի» (MVV Energie AG) և հայկական «Էյ-ի-Ջի Սերվիս» ՍՊԸ-ների կոնսորցիումի հետ) շրջանակներում ապահովվել է «Հայջրմուղկոյուղի», «Լոռի-ջրմուղկոյուղի», «Շիրակ-ջրմուղկոյուղի» և «Նոր Ակունք» ՓԲԸ-ների արդյունավետ տնտեսական բնականոն գործունեությունը: ՀՀ կառավարության 14.07.2011թ. N 972-Ա որոշմամբ Ֆրանսիական Սաուր

կազմակերպության հետ կնքվել է «Հայջրմուղկոյուղի» ՓԲԸ-ի գործադիր մարմնի լիազորությունները մասնավոր կառավարչին հանձնելու կառավարման պայմանագրի գործողության ժամկետը մինչև 2013 թվականի դեկտեմբերի 31-ը երկարաձգելու պայմանագիր: ՀՀ կառավարության 2012 թվականի հուլիսի 19-ի N912-Ա որոշման համաձայն ստորագրվել է «Լոռի-ջրմուղկոյուղի», «Շիրակ-ջրմուղկոյուղի», «Նոր Ակունք» ՓԲԸ-ներում մասնավոր կառավարչի՝ «Էմ Վի Վի դեկոն», «Ջի Էմ բի Էյջ Էմ Վի Վի Էներջի Էյ Ջի» և «Էյ-Ի-Ջի-Սերվիս» ընկերությունների կոնսորցիումի կառավարման պայմանագրի լրացում N2-ը, որով կառավարման պայմանագրի գործողության ժամկետը երկարաձգվել է մինչև 2013 թվականի դեկտեմբերի 31-ը: Նշված ընկերությունների մասով ապահովվել է նաև Համաշխարհային բանկի, Ասիական Զարգացման բանկի, Վերակառուցման և Զարգացման Եվրոպական բանկի, KfW բանկի վարկային և դրամաշնորհային ներդրումային ծրագրերի համապատասխան չափաբաժիններով իրականացումը: ՀՀ կառավարության 05.12.2013թ. «Հայջրմուղկոյուղի», «Լոռի-ջրմուղկոյուղի», «Շիրակ-ջրմուղկոյուղի» և «Նոր Ակունք» փակ բաժնետիրական ընկերությունների մասնավոր կառավարման շարունակությունն ապահովելու մասին» N 1366-Ա որոշման հիման վրա «Հայջրմուղկոյուղի», «Լոռի-ջրմուղկոյուղի», «Շիրակ-ջրմուղկոյուղի» և «Նոր Ակունք» ՓԲԸ-ների մասնավոր կառավարման շարունակականության ապահովման նպատակով կնքվել են համապատասխան պայմանագրեր:

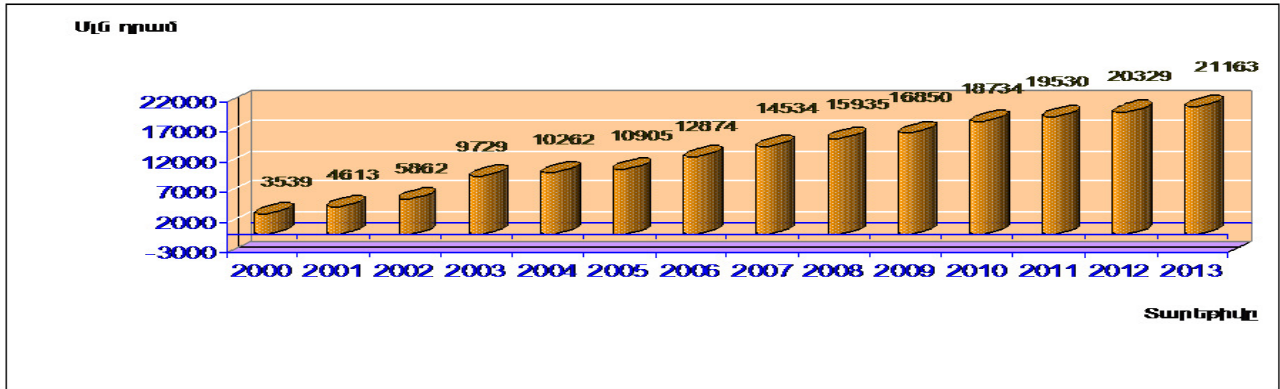
2. Ոռոգում ջրառ իրականացնող «Սևան-Հրազդանյան-ջրառ» և «Ախուրյան-Արաքս-ջրառ» ՓԲԸ-ների, ինչպես նաև ոռոգման ջուր մատակարարող 42 ԶՕԸ-ների գործունեությունների արդյունքներով ապահովվել է կայուն ջրամատակարարում և ընկերություններն ունեցել են ֆինանսական կայուն վիճակ:

3. Աբու Դաբի հիմնադրամի և ՀՀ կառավարության համաֆինանսավորման շրջանակներում Արփա-Սևան թունելի անհապաղ վերականգնողական աշխատանքների իրականացման համար կատարվել են վտանգավոր հատվածներում նոր ժամանակավոր ամրակապերի տեղադրում՝ 169.5 տ, երեսարկի կառուցում՝ 343.4 գծմ, ցեմենտային լցամղում և ստուգիչ լցամղում՝ 4429.1 քմ: Արդյունքում հնարավորություն է ստեղծվել լուծել թունելի առավել վտանգավոր հատվածների անվտանգ շահագործման հարցերը:

4. Համակարգի կազմակերպությունների հիմնական գործունեության վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ իրագործվում են հաստատված ծրագրերը՝ տալով զգալի դրական տեղաշարժեր:

Միայն հավաքագրումների գծով 2013 թվականի համակարգի գանձումը կազմել է շուրջ 21,16 մլրդ դրամ՝ 2012 թվականի 20,32 մլրդ դրամի փոխարեն կամ ավել է գանձվել շուրջ 837 մլն դրամ (գրաֆիկ 1): Խմելու ջրի մասով գանձվել է շուրջ 16.72 մլրդ դրամ՝ 2012 թվականի 16,3 մլրդ դրամի դիմաց կամ ավել է գանձվել շուրջ 420 մլն դրամ, իսկ ոռոգման ոլորտում գանձվել է 4.44 մլրդ դրամ՝ 2012 թվականի 4.03 մլրդ դրամի դիմաց կամ ավել է գանձվել շուրջ 410 մլն դրամ:

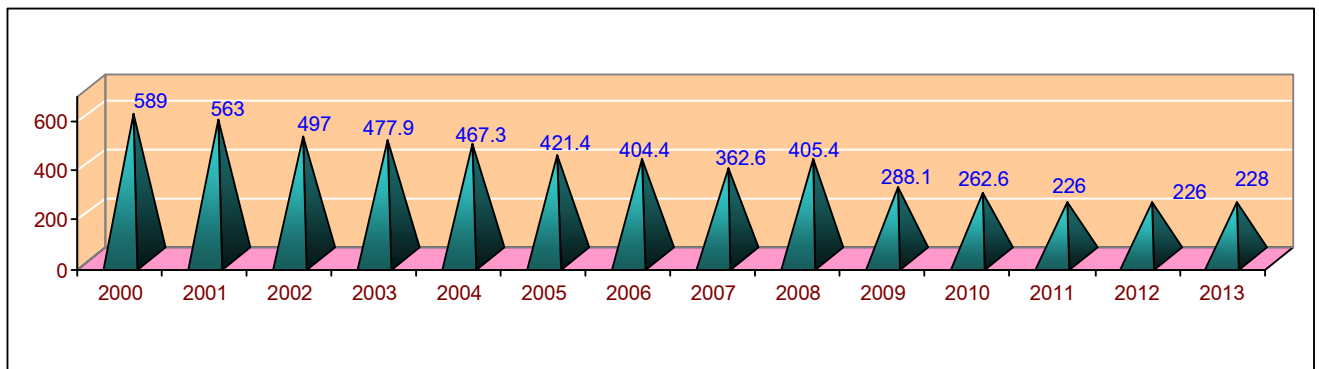
Գրաֆիկ 1. 2000-2013թթ. խմելու և ոռոգման ջրի մատակարարող կազմակերպությունների գանձման ցուցանիշների համեմատական վերլուծություն (մլն դրամ)

Խմելու ջրի ոլորտում գանձման տոկոսը 2013 թվականին կազմել է 98.07 %, իսկ ոռոգման ոլորտում՝ 85.7 %:

Էլեկտրաէներգիայի ծախսի համեմատական վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ հաշվի առնելով նաև 2013 թվականի սակավաջրության գործոնը, համակարգն ունեցել է էլեկտրաէներգիայի գերաժախս: Միայն ոռոգման ոլորտում 13,8 մլն կՎտ.ժամով ավել էլեկտրաէներգիա է ծախսվել, իսկ խմելու ջրի ոլորտում ապահովվել է էլեկտրաէներգիայի խնայողություն (գրաֆիկ 2):

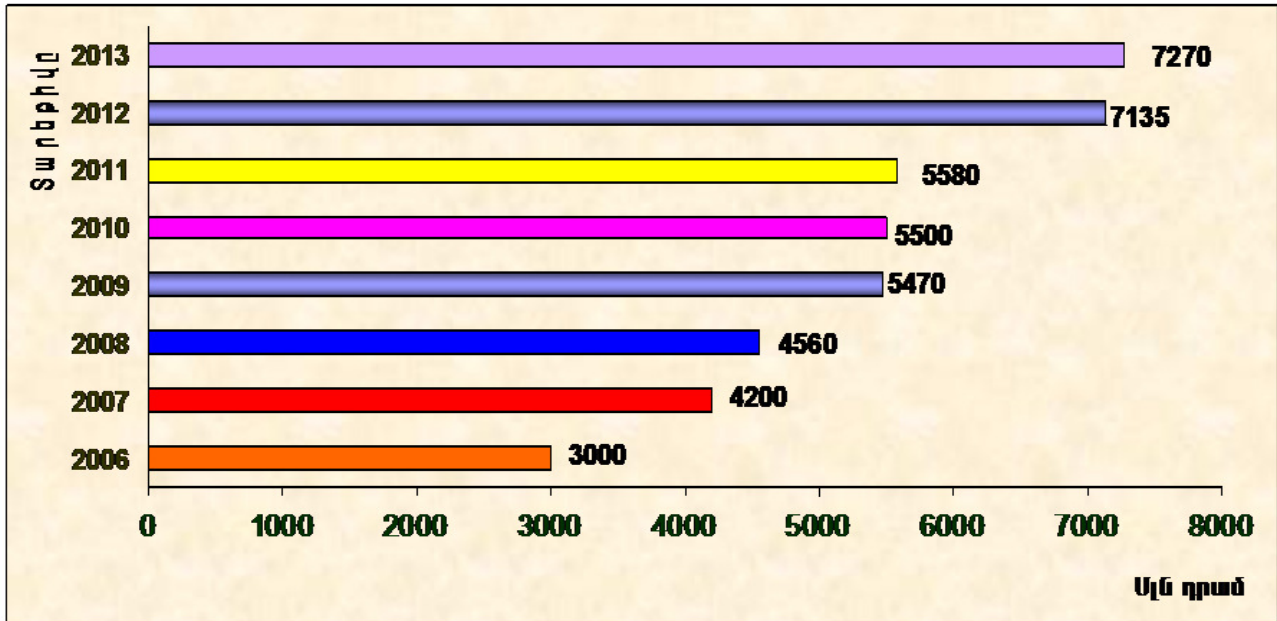
Գրաֆիկ 2. 2000-2013թթ. խմելու և ոռոգման ջրի մատակարարող կազմակերպությունների կողմից ծախսված էլեկտրաէներգիայի ծախսի վերաբերյալ (մլն կՎտ.ժամ)

5. 2013 թվականի ընթացքում ջրային տնտեսության համակարգի կազմակերպությունների կողմից ՀՀ պետական բյուջե է փոխանցվել շուրջ 7.27 մլրդ դրամի հարկեր, տուրքեր և պարտադիր վճարներ (նշված գումարի մեջ ներառված է նաև ՀՀ կառավարության որոշմամբ գույքի առանձնացման ժամանակ հաշվարկված և վճարված ԱԱՀ-ի գումարը), որը 2012 թվականի համեմատությամբ ավել է 135 մլն դրամի չափով (գրաֆիկ 3): Եթե խմելու ջրի ոլորտի բոլոր կազմակերպությունները նախկինում սուբսիդավորվում էին, ապա ներկայումս միայն “Երևան Զուր” ՓԲԸ-ի մասով նշենք, որ այն ոչ միայն չի սուբսիդավորվում, այլև ՀՀ պետական բյուջե է վճարել շուրջ 2.73 մլրդ դրամի հարկեր, տուրքեր և վճարներ:

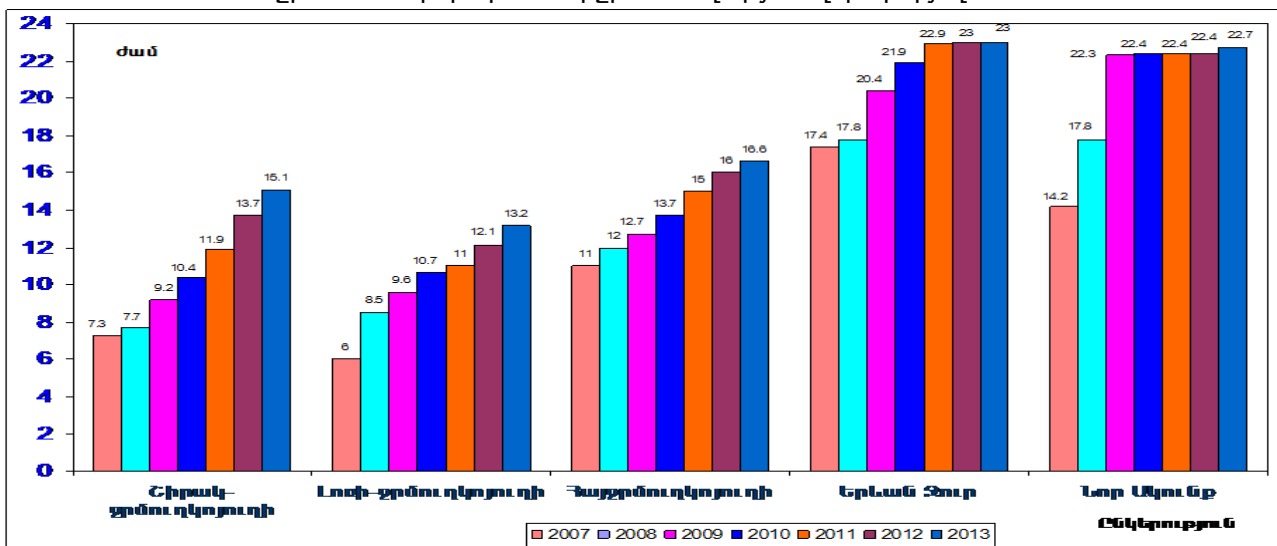

Գրաֆիկ 3. 2006-2013թթ. խմելու և ոռոգման ջուր մատակարարող կազմակերպությունների կողմից ՀՀ պետական բյուջե փոխանցված գումարների վերաբերյալ (մլն դրամ)

6. 2013 թվականի ընթացքում «Երևան Ջուր», «Հայջրմուղկոյուղի», «Լոռի-ջրմուղկոյուղի», «Շիրակ-ջրմուղկոյուղի» և «Նոր Ակունք» ՓԲԸ-ների սպասարկման տարածքներում տեղի են ունեցել ջրամատակարարման տևողության ավելացումներ՝ ապահովելով ՀՀ կառավարության գերակա խնդիրներով դրված պահանջը (գրաֆիկ 4):

Գրաֆիկ 4. 2007-2013թթ. խմելու ջուր մատակարարող կազմակերպությունների ջրամատակարարման միջին տևողության վերաբերյալ

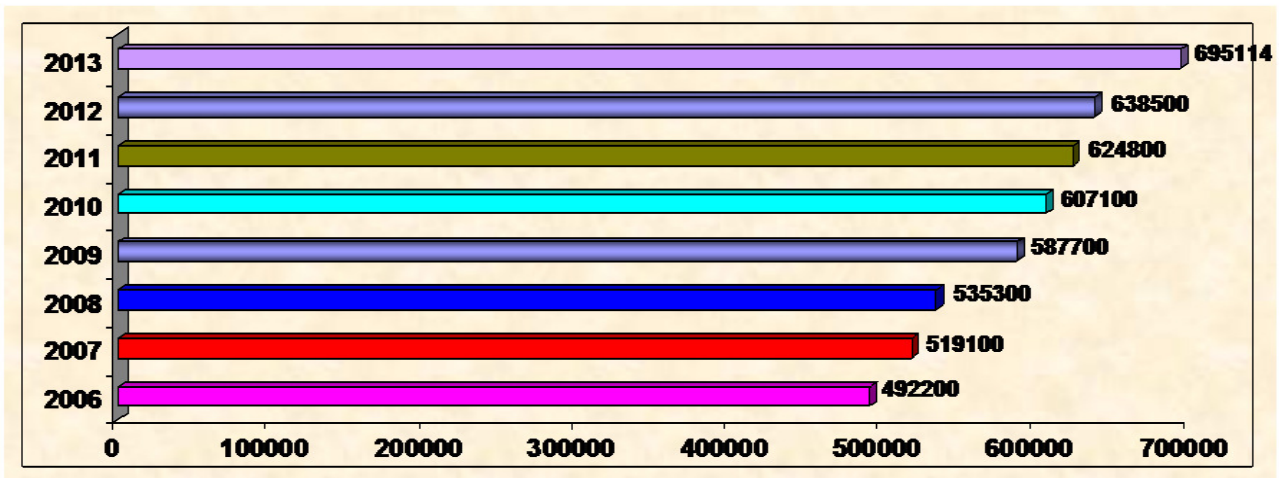

7. 2013թ. Սևանա լճից լրացուցիչ բաց է թողնվել 169.95 մլն մ³ ջուր: Սևանա լիճ է տեղափոխվել 134.58 մլն մ³ ջրաքանակ, որն 2012 թվականի համեմատությամբ ավել է 56.46 մլն մ³-ով: Սևանա լճի մակարդակը 2012 թվականի համեմատությամբ ավել է 5 սմ-ով՝ կազմելով 1900.16 մ:

8. Շարունակվել է բարելավվել հաշվառման համակարգը, կատարվել է ջրամատակարար կազմակերպությունների միջև գույքային հարաբերությունների և պարտավորությունների ճշգրտումներ, ինչպես նաև իրականացվել են կանոնադրությամբ վերապահված այլ լիազորություններ:

Միաժամանակ համակարգի խմելու ջուր մատակարարող կազմակերպությունների սպասարկման տարածքում բաժանորդների մոտ տեղադրված են 695114 հատ ջրաչափական սարքեր, որը 2012 թվականի համեմատությամբ ավել է 56.6 հազարով (գրաֆիկ 5): Ջրաչափությունը կազմում է 91.1 %:

Գրաֆիկ 5. 2006թ. հունվարի 1-ի դրությամբ և 2006-2013թթ. խմելու ջուր մատակարարող ընկերությունների սպասարկման բաժանորդների մոտ տեղադրված ջրաչափերի վերաբերյալ

9. 2013 թվականի ընթացքում կառուցվել, վերականգնվել և վերանորոգվել են շուրջ 664,8 կմ խողովակաշարեր, ջրանցքներ և ջրատարներ, այդ թվում՝ խմելու և կոյուղու ջրագծեր՝ 613 կմ, ոռոգման ջրանցքներ և ջրատարներ՝ 51,8 կմ:

10. Շահագործվել են Մարմարիկի ջրամբարը, ինչպես նաև Գավառ, Մարտունի և Վարդենիս քաղաքների կոյուղու մաքրման կայանները: Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական և Եվրոպական ներդրումային բանկերի «Հայաստանի փոքր համայնքների ջրային ծրագրի» շրջանակներում նախատեսվում է իրականացնել ջրահեռացման բարելավման աշխատանքներ, այդ թվում՝ Ջերմուկ և Դիլիջան քաղաքներում կեղտաջրերի մաքրման կայանների կառուցում:

Ջրամբարաշինության և ենթակառուցվածքների արդիականացման ծրագրերի նախապատրաստման ուղղությամբ, այդ թվում՝ առաջնահերթ 4 ջրամբարաշինական ծրագրերի մասով (Կապս, Վեդի, Մաստարա, Եղվարդ) իրականացվել են համապատասխան աշխատանքներ:

11. Կոլեկտորադրենաժային ցանցի մաքրում և ընթացիկ նորոգում, կոլեկտորադրենաժային ցանցի պահպանում և շահագործում, գրունտային ջրերի մակարդակների և որակի որոշման ծրագրերով իրականացվել են՝

ա) 140.8 կմ ընդհանուր երկարությամբ կոլեկտորադրենաժային ցանցի մաքրման, ինչպես նաև 23,2 կմ ընդհանուր երկարությամբ դրենաժային ցանցի վերականգնման, նորոգման և մաքրման աշխատանքներ:

բ) Արարատյան հարթավայրում տեղադրված 450 դիտողական հորատանցքներում գրունտային ջրերի մշտական դիտարկումներ:

12. KfW բանկի, Եվրոմիության և Եվրոպական ներդրումային բանկի հետ նախատեսվել է իրականացնել լայնամասշտաբ ծրագրեր՝ շուրջ 73,0 մլն Եվրոյի չափով, որից 18,0 մլն Եվրոն նախատեսվել է հատկացնել դրամաշնորհի տեսքով («Կառավարության 2013 թվականի դեկտեմբերի 19-ի նիստի N 52 արձանագրության 59-րդ կետով հավանություն է տրվել Հայաստանի Հանրապետության և Վերականգնման վարկերի բանկի (ՎՎԲ/KfW) միջև «Համայնքային ենթակառուցվածքների ծրագիր II, փուլ 3 - Հայաստանի ջրամատակարարման և ջրահեռացման ենթակառուցվածք» վարկային և ֆինանսավորման համաձայնագրերի նախագծերին):

Ոռոգման ոլորտում Համաշխարհային բանկի հետ նախատեսվում են իրականացնել էլեկտրաէներգիայի ծախսի նվազեցման միջոցով մատակարարվող ոռոգման ջրի ինքնարժեքի նվազեցմանն ուղղված համապատասխան ծրագրեր: Եվրասիական բանկի հետ նախատեսվել է սկսել նոր ծրագիր՝ ներտնտեսային ցանցերը կարգի բերելու ուղղությամբ:

13. Իրականացման փուլում է ջրային տնտեսության ոլորտի հետագա զարգացման և կառավարման բարեփոխումների ծրագրի մշակումը: Ընթացքի մեջ են նաև չհաշվառվող ջրի նվազեցման, կեղտաջրերի կառավարման, ինչպես նաև սակագնային և սուբսիդավորման ռազմավարությունների մշակման աշխատանքները:

Պայմանագրի կնքման գործընթացում է ջրամատակարար կազմակերպությունների սպասարկման դաշտից դուրս գտնվող բնակավայրերում ջրամատակարարման կառավարման բարելավման ուղղված ուսումնասիրությունների իրականացման աշխատանքները:

Վերը նշված աշխատանքների իրականացման արդյունքում խմելու և ոռոգման ջրերի մատակարարման, ինչպես նաև ջրահեռացման ոլորտներում 2013 թվականի ընթացքում ապահովվել է համակարգերի հուսալի և անվտանգ շահագործումը, բարելավվել է խմելու և ոռոգման ջրամատակարարումը, իրականացվել է համակարգի անվտանգ շահագործումը, կրճատվել են կորուստները, ապահովվել է էներգախնայողությունը, բարելավվել է ծառայությունների մատուցման որակը, ապահովվել է ջրամատակարարման շարունակականության ավելացումը և այլն:

14.1.2 Հիմնական խնդիրները

Ջրային տնտեսության ոլորտում էապես կարևորվում է անցած տարիների ընթացքում կատարված բարեփոխումների շարունակման գործընթացի ապահովումը, դրված նոր գաղափարների իրացումն ու նոր հիմնախնդիրների լուծումը:

Կոմիտեի համակարգում կարևորվում են՝

1. «Հայջրմուղկոյուղի», «Լոռի-ջրմուղկոյուղի», «Շիրակ-ջրմուղկոյուղի», «Նոր Ակունք», «Սևան-Հրազդանյան-ջրառ» և «Ախուրյան-Արաքս-ջրառ» ՓԲԸ-ների գործունեության արդյունավետության բարձրացման ուղղությամբ աշխատանքների իրականացումը:

2. Համաշխարհային բանկի, Ասիական զարգացման բանկի, Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության տնտեսական զարգացման բանկի, Աբու Դաբիի Զարգացման հիմնադրամի կողմից ֆինանսավորվող վարկային ծրագրերի իրականացման ապահովումը:

3. Ոռոգման համակարգերի շահագործման հուսալիության և արդյունավետության բարձրացմանն ուղղված Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող ոռոգման համակարգերի հրատապ վերականգնման վարկային ծրագրի իրականացման ապահովումը:

4. «Հայջրմուղկոյուղի», «Լոռի-ջրմուղկոյուղի», «Շիրակ-ջրմուղկոյուղի», «Նոր Ակունք» ՓԲԸ-ներում մասնավոր կառավարիչների հետ կնքված պայմանագրերով նախատեսված ցուցանիշների կատարման ապահովումը:

5. Հանրապետության մի շարք քաղաքների և գյուղական բնակավայրերի ջրամատակարարման բարելավումը, մատակարարվող խմելու ջրի որակի ապահովումը, կայուն և հուսալի ջրամատակարարումը, ջրի կորուստների կրճատումը, ջրամատակարարման տևողության աստիճանական ավելացումը, նոր ներդրումային ծրագրերի համար դոնոր կազմակերպությունների հետ բանակցությունների վարումը, ինչպես նաև խմելու և ոռոգման ոլորտներում ջրագծերի և ջրանցքների վերանորոգման ու կառուցման աշխատանքների իրականացումը:

6. Ջրային տնտեսության ոլորտի ընկերությունների և ջրային համակարգերի կառավարման բարեփոխումների շարունակությունը:

7. Ջրամատակարար ընկերությունների սպասարկման դաշտից դուրս գտնվող գյուղական բնակավայրերում ջրամատակարարման կառավարման բարելավմանն ուղղված ուսումնասիրությունների իրականացումը:

8. Խրախուսել ջրի և էլեկտրաէներգիայի խնայողությունը, ապահովել ջրամատակարարման տևողության ավելացումը և ջրի որակի բարելավումը, ինչպես նաև շարունակել կատարելագործել հաշվառման համակարգը:

9. Ջրամատակարարման և ջրահեռացման ոլորտներում ապօրինությունների կանխարգելման ուղղությամբ վերահսկողության իրականացումը:

10. Արփա-Սևան թունելի անխափան և անվտանգ շահագործման ու տեխնիկական վիճակի բարելավման համար Աբու Դաբիի վարկային ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացումը:

Ընդհանուր առմամբ նախատեսվում է ապահովել խմելու և ոռոգման ջրի համակարգերի բարեփոխումների երկարաժամկետ ծրագրերի իրականացումը՝ հիմնականում նպատակ դնելով բարձրացնել դրանց շահագործման հուսալիությունը և արդյունավետությունը, բարձրացնել համակարգի կազմակերպությունների գործունեության արդյունավետությունը (այդ թվում՝ մասնավոր կառավարման միջոցով), ինչպես նաև կրճատել ջրի կորուստները և բարելավել ջրամատակարարման ու ջրահեռացման ծառայությունների որակը: Միաժամանակ անհրաժեշտ է շարունակել կարևորագույն հիդրոտեխնիկական կառուցվածքների, այդ թվում՝ ջրամբարների պատվարների ամրապնդման ու նորոգման աշխատանքները, որը կապահովի դրանց անվտանգ ու անխափան շահագործումը:

14.2 ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

14.2.1 Նպատակները

Կոմիտեի գործունեության հիմնական նպատակներն են՝

- ջրային համակարգերի ներդրումային քաղաքականության մշակումն ու իրականացումը, ինչպես նաև ներդրումային ծրագրերի փորձաքննության կազմակերպումը.

- մասնավոր կառավարման, ինչպես նաև ՀՀ ջրային օրենսգրքով նախատեսված կառավարման համակցված և խորացված ձևերի կիրառումը.

- համակարգի կազմակերպությունների կառավարման համակարգի բարելավումը, ինչպես նաև ֆինանսական կենսունակության բարձրացումը՝ ի հաշիվ շահագործման և պահպանման ծախսերի կրճատման, կորուստների նվազեցման և հավաքագրման մակարդակի բարձրացման:

14.2.1.1 ՀՀ կառավարության բաժնետիրական դերը խմելու ջրի մատակարարման ծառայություններ մատուցող ընկերություններում

ՀՀ կառավարության 05.12.2013թ. «Հայջրմուղկոյուղի», «Լոռի-ջրմուղկոյուղի», «Շիրակ-ջրմուղկոյուղի» և «Նոր Ակունք» փակ բաժնետիրական ընկերությունների մասնավոր կառավարման շարունակությունն ապահովելու մասին» N 1366-Ա որոշման հիման վրա «Հայջրմուղկոյուղի», «Լոռի-ջրմուղկոյուղի», «Շիրակ-ջրմուղկոյուղի» և «Նոր Ակունք» ՓԲԸ-ների մասնավոր կառավարման շարունակականության ապահովման նպատակով «SAUR S.A.S» կազմակերպության հետ կնքվել են համապատասխան պայմանագրեր, որի համաձայն ջրամատակարարման և ջրահե-

ռացման մասնավոր կառավարման պայմանագրի գործողության ժամկետը սահմանվել է մինչև 2016թ. մայիսի 31-ը:

Միաժամանակ Կոմիտեն KfW բանկի, Տնտեսական համագործակցության զարգացման կազմակերպության և Համաշխարհային բանկի հետ համատեղ ներկայում իրականացնում է Հայաստանի ջրային ոլորտի ուսումնասիրություններ և ոլորտի ռազմավարության մշակման աշխատանքներ:

2015-2016թթ. ընթացքում շարունակվելու է ՀՀ պետական բյուջեից սուբսիդիայի տրամադրումը «Հայջրմուղկոյուղի» և «Նոր Ակունք» ՓԲԸ-ներին՝ կապված վերջիններիս համար ՀՀ հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովի կողմից հաստատված սակագների կիրառման հետ՝ ընկերության գործառնական գործունեության ընթացքում առաջացած ֆինանսական ճեղքվածքի մարումն ապահովելու և արտաքին ֆինանսավորման օգնությամբ իրականացվող վարկային ծրագրերի գծով առաջացած մայր գումարների մարման համար:

Ջրամատակարարման ոլորտում ներկայում վարվող ֆինանսական քաղաքականությունը չի սահմանափակվում միայն սուբսիդավորմամբ: Պետության կողմից իրականացվում են մի շարք ֆինանսական ուղղակի և անուղղակի աջակցության միջոցառումներ, որոնց ամբողջությունը ապահովում է ոլորտային նպատակների (ներառյալ ստորև բերված կատարողական ցուցանիշների ապահովումը, Աղյուսակ 3) իրականացումը: Մասնավորապես, ընկերությունների կողմից գանձվող սակագների հաշվարկում ներառված չեն ամորտիզացիոն հաշվարկները, ինչպես նաև արտաքին վարկերի գծով վճարվող տոկոսագումարները: Ստորև բերված աղյուսակը ներկայացնում է ոլորտի ֆինանսական հարաբերությունների ամփոփ պատկերը:

Աղյուսակ 1. Ջրամատակարարման ոլորտի ֆինանսական ուղղակի և անուղղակի հոսքերի կանխատեսվող դինամիկա՝ առանց «Երևան Զուր» ՓԲԸ-ի տվյալների (մլն դրամ)

Ֆինանսավորման տեսակ	Ֆինանսավորում	2012	2013	2014	2015	2016
Հասույթ	Սպառողներ	5391.2	5593.6	5862.9	6053.4	6277.09
Գանձման միջին տոկոս (4 ընկերությունների միջինացված տոկոս)		72.2	72.9	73.4	73.8	73.9
Տոկոսավճարների ներում (չստացված եկամուտ)	ՀՀ պետական բյուջե	475.1	812.6	919.1	2443.6	47365.6
Սուբսիդիա ընկերություններին	ՀՀ պետական բյուջե	1309.5	1764.8	2208.3	2513.4	3124.8
Այդ թվում՝ վարկի վերադարձման համար	ՀՀ պետական բյուջե	497.9	601.3	884.1	1192.1	1805.3
Նվիրատվություններ	ՄԱԶԾ	0	137.4	0	0	0
Արտաքին աղբյուրներից վարկեր	ՀՀ պետական բյուջե (ՀԲ, ԱԶԲ, ՎԶԵԲ, ԵՄ, KfW)	8347.6	10886.2	12678.3	15694.1	11313.7
Այդ թվում՝ կառավարման վճար	ՀՀ պետական բյուջե	1438	1674.5	2324.6	1619.2	904.9

«Կառավարության համաֆինանսավորում»	«Կետական բյուջե»	2075.2	5155.4	3735.9	3470.6	2682.7
Տրամադրված դրամաշնորհներ		1189.1	563.4	432.4	76.5	0

- Հաշվարկերում ներկայացված ցուցանիշները կանխատեսումային հիմք ունեն և ենթակա են ճշգրտման յուրաքանչյուր տարվա բյուջետային գործընթացի շրջանակներում:

Փաստորեն վարվող ոլորտային քաղաքականության (ներառյալ սակագների գծով) արդյունքում միջնաժամկետ հատվածում ոլորտի ջրամատակարար կազմակերպությունների գծով (բացառությամբ «Երևան Զուր» ՓԲԸ) շարունակվելու է նախորդ տարիներին արձանագրված կուտակային շահույթ/վնաս ցուցանիշի նվազեցումը: Այսպես, ջրամատակարար չորս ընկերությունների գծով, որոնց հիմնական բաժնետերը հենց «Կառավարությունն է, ֆինանսական դիրքի ամփոփ պատկերը ակնկալվում է հետևյալ սահմանների շրջանակներում:

Աղյուսակ 2. Ֆինանսական տեղեկատվության ամփոփ կանխատեսումներ՝ առանց «Երևան Զուր» ՓԲԸ-ի տվյալների

մլն դրամ

	2013թ.	2014թ.	2015թ.	2016թ.	2017թ.
Հասույթ	5317.65	5561.8	5740.2	5954.31	5954.31
Այլ եկամուտ	2561.4	2354.8	2429.49	2497.64	2497.64
Ընդամենը ծախսեր	13132.8	12485.4	12648.9	12977.06	12977.06
Տարեկան շահույթ/վնաս	-5426	-4568.8	-4479.21	-4525.1	-4525.1
Կուտակված շահույթ/վնաս	-41327.8	-45896.6	-50375.8	-54900.92	-59426.03

Ծանոթություն: Ցուցանիշների համար հիմք է ընդունվել հաշվապահական ստանդարտներին համապատասխան հաշվարկվող տվյալները:

2017թ. ակնկալվում է, որ ընկերությունները կանցնեն կառավարման նոր ձևի և տեղի կունենան որոշակի փոփոխություններ, ինչը և կենթադրի ոլորտի ֆինանսական կառավարման գծով նոր նպատակների սահմանում:

Վերը նշված վարվող ֆինանսական կառավարման քաղաքականության արդյունքում ոլորտում շարունակվելու են բարեփոխումները և ներդրումները: Խմելու ջրամատակարարման և ջրահեռացման ոլորտներն առավել ամբողջական կառավարելու նպատակով մշակվել են ջրամատակարարման և ջրահեռացման ծառայություններ մատուցող 4 ընկերությունների սպասարկման տարածքների հիմնական կատարողական որոշ ցուցանիշներ, որոնք ներկայացված են ստորև բերված աղյուսակում.

Աղյուսակ 3

Տիրույթ	Ցուցանիշ	Չափի միավոր	2015	2016	2017
Ջրամատակարարում					
Ջրամատակարարման ծառայության ծածկույթը	1.1. Կենտրոնացված ջրամատակարարման համակարգին միացված համայնքների քանակը	Քանակ	373	373	373
	1.2. Կենտրոնացված ջրամատակարարման համակարգին միացված բնակչության քանակ	Քանակ	480,805	481,946	482,456
	1.3. Կենտրոնացված ջրամատակարարման համակարգին միացված բնակչության մասնաբաժինը	%	59.77%	59.91%	59.98%
Ջրամատակարարման անընդհատություն	Խմելու ջրի մատակարարման օրական միջին կշռված տևողություն	Ժամ/օր	18.0	19.1	19.7
Ջրի որակ	3.1. Ազգային ստանդարտներին համապատասխանող նմուշների քանակ	Քանակ	69,159	69,566	70,061
	3.2. Ազգային ստանդարտներին համապատասխանող նմուշների %	%	99.65%	99.68%	99.68%
Տարածքային անհամաչափություն	4.1 Համայնքներում խմելու ջրի մատակարարման օրական ժամերի միջին ցուցանիշից ստանդարտ շեղում		7.3	6.9	6.9
	4.2 Բնակչությանը խմելու ջրի մատակարարման օրական ժամերի միջին ցուցանիշից ստանդարտ շեղում		4.0	3.6	3.5
Ծառայության մատուցման արդյունավետություն	Ջրի կորուստ	%	76.1%	75.4%	75.1%
Կայունություն*	6.1 Ջրային օպերատորի կողմից՝ եկամտի հաշվին ընթացիկ ծախսերի ծախսաձածկման մակարդակը	%	82%	82%	82%
Ջրահեռացում					
Ծառայության ծածկույթը	Կենտրոնացված ջրահեռացման համակարգին միացած բնակչության մասնաբաժինը	%	31.70%	31.81%	31.88%

Ծանոթություն: Հաշվարկները կատարվել են տնային տնտեսությունների անձերի քանակի 4.1 ցուցանիշի հիման վրա:

14.2.2 Գերակայությունները

Ոլորտի գերակայությունները ներկայացված են ստորև բերված աղյուսակում

	Գերակա ուղղություն			Հիմնավորում՝ համապատասխան հղումներով կառավարության տնտեսական և քաղաքական ծրագրերին
	2015	2016	2017	

1	<p>Խմելու ջրի կայուն և հուսալի ջրամատակարարում, որակի ապահովում, ջրի կորուստների կրճատում, ջրամատակարարման տնտեսության աստիճանական ավելացում՝ նախորդ տարվա նկատմամբ առնվազն 1 ժամով, Սևանա լճի բնապահպանական խնդիրների լուծմանն ուղղված միջոցառումների իրականացում, խմելու ջրի մատակարարման և ջրահեռացման համակարգերի վերանորոգում ու կառուցում, ջրային տնտեսության ոլորտի հետագա զարգացման ռազմավարական ծրագրերի մշակում, ինչպես նաև ջրամատակարար կազմակերպությունների կողմից չսպասարկվող բնակավայրերում ուսումնասիրությունների ավարտում և ներդրումային ծրագրերի նախապատրաստում:</p>	<p>2014 թվականին գերակա խնդիրների և միջոցառումների 1-ին եռամսյակի իրականացման արդյունքների, կետ 72:</p>
2	<p>Ջրամատակարարման ծառայությունների որակի բարելավման նպատակով ջրային համակարգերի հիմնանորոգմանը, տեխնիկական վերազինմանը, ինչպես նաև ներտնտեսային ցանցերի վերականգնմանն ուղղված աշխատանքների իրականացում:</p>	<p>Կայուն զարգացման ծրագիր, կետ 364: Վարկային համաձայնագրեր:</p>
3	<p>Համակարգի կազմակերպությունների ֆինանսական կենսունակության բարելավում՝ կառավարման համակարգի բարելավման և մասնավորի հետ համագործակցության խորացման միջոցով:</p>	<p>Կայուն զարգացման ծրագիր, կետ 362: Վարկային համաձայնագրեր:</p>

14.3 ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ (ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ)

14.3.1 ԳՈՅՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ (ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ)

2015-2017թթ. ժամանակաշրջանում ոլորտի զարգացման կարևորագույն նպատակների իրագործման շրջանակներում շարունակվելու են ըստ բնագավառների ներքոհիշյալ ծրագրերի կատարում.

«Հայջրմուղկոյուղի» ՓԲԸ-ի սուբսիդավորում

«Հայջրմուղկոյուղի» ՓԲԸ-ին (այսուհետ՝ Ընկերություն) 2015թ. նախատեսվել է հատկացնել 2252.4 մլն դրամ սուբսիդիա, որից Ընկերության հիմնական գործունեության գծով ֆինանսական ճեղքվածքի սուբսիդավորում՝ 1276.3 մլն դրամ, Վերակառուցման և Զարգացման Եվրոպական Բանկի ու Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացված ծրագրերի շրջանակներում տրամադրված վարկերի մայր գումարների սպասարկման համար նախատեսված լրացուցիչ ֆինանսական ճեղքվածքի սուբսիդավորում՝ 976.1 մլն դրամ:

2016թ. նախատեսվել է հատկացնել 2863.8 մլն դրամ, որից Ընկերության հիմնական գործունեության գծով ֆինանսական ճեղքվածքի սուբսիդավորում՝ 1261.9 մլն դրամ, Վերա-

կառուցման և Զարգացման Եվրոպական Բանկի, Համաշխարհային բանկի և Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացված ծրագրերի շրջանակներում տրամադրված վարկերի մայր գումարների սպասարկման համար նախատեսված լրացուցիչ ֆինանսական ճեղքվածքի սուբսիդավորում՝ 1601.9 մլն դրամ: 2017թ. գումարներ չեն նախատեսվել՝ հաշվի առնելով, որ Ընկերության կառավարման պայմանագրի ժամկետն ավարտվում է 2016թ. մայիսի 31-ին և ակնկալվում է, որ Ընկերությունը կանցնի կառավարման նոր ձևի:

«Նոր Ակունք» ՓԲԸ սուբսիդավորում

«Նոր Ակունք» ՓԲԸ-ին 2015-2017թթ. ժամանակահատվածում 2015-2016թթ. Յուրաքանչ-յուր տարվա համար նախատեսվել է հատկացնել 261.1 մլն դրամ, որից 233.3 մլն դրամը՝ որպես KFW բանկի աջակցությամբ իրականացված «Արմավիրի մարզի մի շարք բնակավայրերի ջրամատակարարման և ջրահեռացման համակարգերի վերականգնում» ծրագրով տրամադրված վարկի մայր գումարի մարում, իսկ 27.8 մլն դրամը՝ որպես 2013թ. էլեկտրաէներգիայի սակագնի բարձրացմամբ պայմանավորված լրացուցիչ ֆինանսական ճեղքվածքի սուբսիդավորում: 2017թ. գումարներ չեն նախատեսվել՝ հաշվի առնելով, որ Ընկերության կառավարման պայմանագրի ժամկետն ավարտվում է 2016թ. մայիսի 31-ին և ակնկալվում է, որ Ընկերությունը կանցնի կառավարման նոր ձևի:

Ոռոգման համակարգերի սուբսիդավորում

Հայաստանի Հանրապետության ոռոգման ոլորտում ներկայում գործում են երկու կազմակերպա-իրավական տեսակի կազմակերպություններ՝ ոռոգում-ջրառ իրականացնող 2 փակ բաժնետիրական ընկերություններ և 42 ջրօգտագործողների ընկերություններ:

1. **«Ոռոգման ծառայություններ մատուցող ընկերություններին ֆինանսական աջակցության տրամադրում» ծրագրով** նախատեսվում է ոռոգման համակարգում ստեղծված ԶՕԸ-ների ընթացիկ ֆինանսական ճեղքվածքի ծածկման նպատակով պետական աջակցության տրամադրում՝ ԶՕԸ-ների համար հաստատված ոռոգման ջրի սակագնի և նվազագույն շահավետ գնի տարբերության չափով:

ՀՀ կառավարության 30.09.2010թ. «Ջրօգտագործողների ընկերություններին պետական աջակցության միջնաժամկետ ռազմավարությանը հավանություն տալու և ռազմավարությունից բխող առանձին միջոցառումների իրականացումն ապահովելու գործողությունների մասին» N 1291-Ն որոշմամբ 2012-2016թթ. համար սահմանվել են ԶՕԸ-ների ՀՀ պետական բյուջեից ֆինանսական աջակցության չափաքանակները:

2015-2017թթ. միջնաժամկետ ծախսային ծրագրով ծրագրի գծով 2015թ. նախատեսվել է հատկացնել 4626.7 մլն դրամ, 2016թ.՝ 4469.2 մլն դրամ և 2017թ.՝ 4311.7 մլն դրամ որը պայմանավորված է ոռոգման ջրի սակագինը նախորդ տարիների համեմատ անփոփոխ թողնելու

հանգամանքով, ինչպես նաև 2013թ. էլեկտրաէներգիայի սակագնի փոփոխման արդյունքում ծախսերի փոխհատուցմամբ և Ռազմավարությամբ 2015-2016թթ. համար նախատեսված հավաքագրման մակարդակի կիրառմամբ:

2.«Ոռոգում-ջրառ իրականացնող կազմակերպություններին ֆինանսական աջակցության տրամադրում» ծրագրով նախատեսվում է ոռոգում-ջրառ իրականացնող թվով 2 ընկերությունների ընթացիկ ֆինանսական ճեղքվածքի ծածկման նպատակով պետական աջակցության տրամադրում՝ վերջինների համար հաստատված սակագնի և նվազագույն շահավետ գնի տարբերության չափով: Այդ նպատակով 2015-2017թթ. ժամանակահատվածում յուրաքանչյուր տարվա համար նախատեսվել է հատկացնել 693.5 մլն դրամ:

Ոռոգման համակարգերի հիմնանորոգում

Ոռոգման ոլորտի կազմակերպությունների կողմից շահագործվող տնտեսության համար կարևոր նշանակություն ունեցող ջրային համակարգերի, այդ թվում՝ ջրամբարների, գլխամասային կառուցվածքների, ջրանցքների, պոմպակայանների և այլ ջրային համակարգերի ամենամյա կապիտալ նորոգումների համար պահանջվում են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ: Նշված ջրային համակարգերի կամ դրանց առանձին մասերի կապիտալ նորոգումների չիրականացումն ավելացնում է վթարավտանգ իրավիճակների հավանականությունը, ինչպես նաև արդյունավետ ջրամատակարարման հետ կապված առաջացնում է որոշակի խնդիրներ:

Ծրագրի իրականացման համար 2015-2017 թվականներին նախատեսվել է հատկացնել ընդամենը 4,200,0 մլն դրամ, այդ թվում՝ 2015 թվականին 1,200.0 մլն դրամ, 2016-2017 թվականներին յուրաքանչյուր տարվա համար 1,500.0 մլն դրամ: 2015-2017 թվականներին աշխատանքները նախատեսվում է իրականացնել 42 ջրօգտագործման ընկերությունների 164 օբյեկտներում, որոնց համակարգի սպասարկման տակ է գտնվում 45.9 հազար հեկտար հողատարածքներ:

Կոլեկտորադրենաժային ցանցերի պահպանում և շահագործում, գրունտային ջրերի մակարդակների և որակի որոշման գծով աշխատանքներ.

ա) Գրունտային ջրերի մակարդակների և որակի որոշման աշխատանքներ

Ոռոգելի հողերի մելիորատիվ վիճակի բարելավման նպատակով միջոցառումների մշակման համար նախատեսվում է իրականացնել.

գրունտային ջրերի մակարդակների ստացիոնար, տասնօրյա, միաժամանակ դիտումներ Արարատյան հարթավայրի 450 դիտողական հորատանցքերում,

ջրի քիմիական անալիզ և մշակում - 1050 անալիզ/մշակում,

դիտման հորատանցքերի վերականգնման նպատակով շնեկով հորատում - 500 գծմ,

դիտման հորատանցքերի ամրակապում և ֆիլտրի տեղադրում – 550 գծմ,

դիտման հորատանցքերի մաքրման նպատակով էռլիֆտով ջրի արտամղում - 400 ժամ,

գրունտային ջրերի մակարդակների և գրունտային ջրերի հանքայնացման թվայնացված քարտեզների կազմում – 75 քարտեզ:

բ) Կոլեկտորադրենաժային ցանցերի տեխնիկական վիճակի պահպանում և շահագործում

Ծրագրով նախատեսվում է իրականացնել հանրապետության կոլեկտորադրենաժային ցանցի շահագործումը շուրջ 1067.418 կմ վրա, կատարել ընթացիկ և վթարային նորոգումները, շահագործողական ջրաչափություն 40 հիդրոմետրական և կոլեկտորադրենաժային ցանցի տեխնիկական վիճակի հսկման աշխատանքներ 34 հազ. հա վրա:

գ) ՀՀ կոլեկտորադրենաժային ցանցերի մաքրման, նորոգման աշխատանքների որակի տեխնիկական հսկողություն

Ծրագրի իրականացման նպատակն է հսկողություն իրականացնել կոլեկտորադրենաժային ցանցի մաքրման և նորոգման աշխատանքների կատարման որակի նկատմամբ:

Ծրագրի իրականացման համար 2015-2017թթ. ժամանակահատվածում յուրաքանչյուր տարվա համար նախատեսվել է հատկացնել 94.7 մլն դրամ:

Կոլեկտորադրենաժային ցանցի մաքրում և ընթացիկ նորոգում

Ծրագրի իրականացման արդյունքում 2015-2017թթ. ժամանակահատվածի յուրաքանչյուր տարում կմաքրվեն և կվերանորոգվեն շուրջ 154.3 կմ ընդհանուր երկարությամբ կոլեկտորադրենաժային ցանցեր, որը հնարավորություն կտա Արարատյան հարթավայրի գերխոնավ հողերի գրունտային ջրերի մակարդակների պահպանումը թույլատրելի խորությունների վրա (19.0 հազ. հեկտարից ոչ ավելին):

Նշված արդյունքներին հասնելու համար նախատեսվում են իրականացնել հետևյալ միջոցառումները.

- Կոլեկտորադրենաժային ցանցի մաքրման և ընթացիկ նորոգման աշխատանքներն իրականացնելու համար անհրաժեշտ նախագծանախահաշվային փաստաթղթերի կազմում,
- Կոլեկտորադրենաժային ցանցի մաքրման և ընթացիկ նորոգման աշխատանքների իրականացում:

Ծրագրի իրականացման համար 2015-2017թթ. ժամանակահատվածում յուրաքանչյուր տարվա համար նախատեսվել է հատկացնել 225.0 մլն դրամ:

Ջրատեխնիկական կառույցների ուսումնասիրություն

Ջրային համակարգերի օգտագործման և պահպանության տեխնիկական հանձնաժողովը (այսուհետ՝ Հանձնաժողով) կատարում է ջրային համակարգերի հիդրոտեխնիկական կառուցվածքների զննում, դիտարկումներ և չափումներ, ջրային համակարգերի անվտանգության ապահովման, արդյունավետ օգտագործման և պահպանության ծրագրերի ուսումնասիրություն,

ինչպես նաև ջրային համակարգերում իրականացվող միջոցառումների վերաբերյալ տալիս է մասնագիտական եզրակացություններ:

Հանձնաժողովի հետագա արդյունավետ գործունեություն իրականացնելու, ինչպես նաև օրենքով պատվիրակված լիազորությունների արդյունավետ իրականացման նպատակով 2015 թվականին նախատեսվել է հատկացնել 11.7 մլն դրամ, 2016 թվականին՝ 12.3 մլն դրամ, 2017 թվականին՝ 12.9 մլն դրամ:

Միաժամանակ ջրային տնտեսության ոլորտում նախատեսվում են շարունակել և իրականացնել արտաքին աղբյուրներից ստացվող նպատակային վարկային և դրամաշնորհային միջոցներով հետևյալ ծրագրերը.

1. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Համայնքային ջրամատակարարման և ջրահեռացման երրորդ վարկային ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2012-2015թթ.)

Ծրագրի նպատակն է բարելավել «Հայջրմուղկոյուղի» ՓԲԸ սպասարկման տարածքում՝ Մասիս, Էջմիածին, Աշտարակ քաղաքներում, և շրջակա այլ համայնքներում ջրամատակարարումը և ջրահեռացումը, որի շրջանակներում կընդլայնվեն «Հայջրմուղկոյուղի» ՓԲԸ տեխնիկական և կազմակերպական կարողությունները:

Ծրագրով նախատեսված են նաև «Հայջրմուղկոյուղի» ՓԲԸ պայմանագրային կառավարչի վճարումները և ծրագրի կառավարման ծախսերը:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015թ. ծրագրված է 1522.7 մլն. դրամ:

2. Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող ջրամատակարարման և ջրահեռացման ծրագիր՝ երկրորդ փուլ (ծրագրի տևողությունը՝ 2012-2017թթ.)

Ծրագրի նպատակը ջրամատակարարման և ջրահեռացման բարելավումն է, որի իրականացման արդյունքում էապես կբարելավվի «Հայջրմուղկոյուղի» ՓԲԸ սպասարկման տարածքում ջրամատակարարումը և ջրահեռացումը, կընդլայնվեն «Հայջրմուղկոյուղի» ՓԲԸ տեխնիկական և կազմակերպական կարողությունները:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 3,515.1 մլն. դրամ, 2016 թվականին՝ 5,435.7 մլն. դրամ, 2017 թվականին՝ 1,603.4 մլն. դրամ:

3. Եվրոպական ներդրումային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հայաստանի փոքր համայնքների ջրային ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2012-2015թթ.)

Նշված և հաջորդ մի քանի ծրագրերը կազմում են փոքր համայնքների գծով տարբեր աղբյուրներից ֆինանսավորվող մեկ ամբողջական ծրագրային փաթեթ:

Ծրագիրը նպաստում և օժանդակում է փոքր համայնքների ջրամատակարարման ծրագրերի իրականացմանը և վերահսկողությանը, որի իրականացման արդյունքում ՀՀ 17 համայնքներում (Իջևան, Ազատամուտ, Դիլիջան, Ախթալա, Սպիտակ, Ջրաշեն, Տաշիր, Արթիկ, Սևան, Ճամբարակ, Գավառ, Սարուխան, Մարտունի, Բյուրեղավան, Աբովյան, Կապան և Ջերմուկ) կկառուցվեն (կվերանորոգվեն) պոմպակայանները, ջրամբարները, քլորակայանները, ջրի մաքրման կայանները, կանցկացվեն և կարդիականացվեն ջրագծեր, կտեղադրվեն անհատական դիտահորեր, կկառուցվեն (կվերանորոգվեն) սանիտարական գոտիները և այլն: Ծրագրի շահառուներն են Հայաստանի շուրջ 300 հազ. բնակիչները:

Միաժամանակ Դիլիջան համայնքի կոյուղագծերի մաքրման կայանի կառուցման ծրագրի համար կանխատեսվում է մասնակցություն նաև ԱՄՆ ՄԶԳ (USAID)-ի, մասնավորի, Դիլիջանի քաղաքապետարանի և այլ դոնոր կազմակերպությունների կողմից:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015թ. ծրագրված է 1,413.3 մլն. դրամ:

4. Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հայաստանի փոքր համայնքների ջրային ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2012-2015թթ.)

Ծրագրի միջոցներն ուղղվում են Հայաստանի փոքր համայնքների ջրային ծրագրի իրականացմանը:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015թ. ծրագրված է 518.0 մլն. դրամ:

5. Եվրամիության աջակցությամբ իրականացվող Հայաստանի փոքր համայնքների ջրային ծրագրի դրամաշնորհային ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2012-2015թթ.)

Ծրագրի միջոցներն ուղղվում են Հայաստանի փոքր համայնքների ջրային ծրագրի իրականացմանը:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015թ. ծրագրված է 2,686.4 մլն. դրամ:

6. Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հայաստանի փոքր համայնքների ջրային ծրագրի դրամաշնորհային ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2013-2015թթ.)

Ծրագիրը նպատակաուղղված է Հայաստանի փոքր համայնքների ջրային ծրագրի նախագծման, ինժեներիայի և վերահսկողական աշխատանքների ֆինանսավորմանը:

Ծրագիրը նպաստում և օժանդակում է փոքր համայնքների ջրամատակարարման և ջրահեռացման ծրագրերի իրականացմանը և վերահսկողությանը, ինչպես նաև «Հայջրմուլ-կոյուղի» ՓԲԸ կորպորատիվ զարգացմանը:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015թ. ծրագրված է 184.2 մլն դրամ:

7. Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող Շիրակի (Գյումրի) մարզի ջրամատակարարման և ջրահեռացման համակարգերի վերականգնման ծրագիր՝ երկրորդ փուլ (ծրագրի տևողությունը՝ 2010-2015թթ.)

Ծրագրի II փուլով, մասնավորապես, կիրականացվի աշխատանքներ Գյումրու՝ «Հին քաղաքի կենտրոնի», «Հարավ-Արևելքի» և «Անտառավանի» թաղամասերի բաշխիչ ցանցերի վերականգնման, սնուցող ջրագծերի և Ամասիայի կարգավորիչ ջրամբարի վերանորոգման, ջրամատակարարման համակարգերի գոտիավորման աշխատանքներ: II փուլի աշխատանքների ավարտից հետո Գյումրի քաղաքի մոտ 60%-ում, Ախուրյան, Ազատան և Մարալիկ համայնքներում կապահովվի շուրջօրյա ջրամատակարարում, իսկ տարածաշրջանի ջրամատակարարման միջին տևողությունը կավելանա և կկազմի 12-14 ժամ:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015թ. ծրագրված է 2,660.2 մլն դրամ:

8. Գերմանական զարգացման վարկային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Լոռու (Վանաձորի) մարզի ջրամատակարարման և ջրահեռացման համակարգերի վերականգնման ծրագիր՝ երկրորդ փուլ (ծրագրի տևողությունը՝ 2010-2015թթ.)

Ծրագրի II փուլի աշխատանքների մեջ ներառված է Վանաձոր քաղաքի 6, 7, 9 և 11 գոտիների բաշխիչ ցանցերի վերականգնման աշխատանքները, Նովոսելցովո 1 ջրամբարի վերականգնումը և քաղաքի կոյուղու համակարգի վերանորոգման աշխատանքները:

II փուլի աշխատանքների ավարտից հետո Վանաձոր քաղաքի մոտ 85%-ում, Լեռնապատ, Շահումյանավան և Դարպաս համայնքներում կապահովվի շուրջօրյա ջրամատակարարում, իսկ տարածաշրջանի ջրամատակարարման միջին տևողությունը կհասցվի մինչև 14 ժամի:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015թ. ծրագրված է 1,479.0 մլն. դրամ:

9. Աբու-Դաբիի Զարգացման հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող Արփա-Սևան թունելի հիմնանորոգման ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2008-2017թթ.)

Արփա-Սևան թունելի ջրատարը բաղկացած է երկու թունելներից՝ Կեչուտի ջրամբարից, N 1 թունելով ջուրը տեղափոխվում է Եղեգիսի ջրանցույց և Եղեգիս գետի ջրառ կառույցը ընդունում է Եղեգիս գետի հոսքը, և N 1 թունելով բերված ջուրն ուղղորդվում է N 2 թունել, որը ջուրը հասցնում է Սևանա լիճ:

Նախատեսված էր թունելով տարեկան տեղափոխել 450 մլն/մ3 ջուր, սակայն «Արփա-Սևան» թունելի անմխիթար վիճակի պատճառով ներկայումս Սևանա լիճ է տեղափոխվում մոտ 200 մլն/մ3 ջուր: Համաձայն կապալային աշխատանքների կատարման պայմանագրի՝ աշխա-

տանքները իրականացնելու են մինչև 2017 թվականը: Ծրագրով հիմնանորոգվելու է թունելի վթարային և անմխիթար հատվածները՝ ապահովելով ջրի հուսալի տեղափոխում:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 1,925.4 մլն. դրամ, 2016 թվականին՝ 1,925.4 մլն դրամ, 2017 թվականին՝ 1,271.7 մլն դրամ:

10. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Ոռոգման համակարգերի արդյունավետության բարձրացման ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2013-2017թթ.)

Ծրագրի նպատակն է ոռոգման նոր համակարգերի կառուցումը՝ նվազեցնելով ոռոգման կախվածությունը հոսանքատար մեխանիկական ոռոգումից, դարձնելով այն տնտեսապես շահավետ և կայուն: Ծրագիրը բաղկացած է հետևյալ բաղադրիչներից՝

ա/ անցում մեխանիկական ոռոգումից ինքնահոս ոռոգման. այս բաղադրիչով նախատեսվում է չորս ինքնահոս ոռոգման համակարգերի կառուցում՝ Մեղրիի, Գեղարդալճի, Քաղցրաշենի և Արգիճի: Դրանցից երեքի համար (Մեղրիի, Գեղարդալճի, Արգիճիի) գոյություն ունեն ՀՄՀ-Հայաստանի ծրագրով իրականացված նախնական նախագծերը:

բ/ պոմպակայանների հեռացնող ջրանցքների վերականգնում և Շտրեկի պոմպակայանի վերակառուցում. այս բաղադրիչով նախատեսվում է 15 ջրհան կայանների, ընդհանուր առմամբ շուրջ 38 կմ երկարությամբ հեռացնող ջրանցքների վերականգնում: Բոլոր 15 ջրհան կայանները ներառված են եղել ՀՄՀ-Հայաստան ծրագրի 68 ջրհան կայանների ցանկում, որոնցից վերականգնվել են 17-ը: Այս ծրագրում ներառված ջրհան կայանների համար ՀՄՀ-Հայաստան ծրագրով մասնակիորեն վերականգնվել են մեխանիկական սարքավորումները:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 4,635.0 մլն. դրամ, 2016 թվականին՝ 3,502.9 մլն. դրամ, 2017 թվականին՝ 2,869.3 մլն. դրամ:

11. Ֆրանսիայի Հանրապետության կառավարության աջակցությամբ իրականացվող Երևանի ջրամատակարարման և ջրահեռացման ծրագրին տրամադրվող տեխնիկական աջակցության ծրագիր (Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն, տևողությունը՝ 2012-2017թթ.)

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է բարելավել՝

- կեղտաջրերի մաքրման կայանը՝ հատկապես առաջնային մաքրումը և տիղմի մշակումը,
- խմելու ջրի օբյեկտների մատակարարման արդյունավետությունը և անվտանգությունը Երևան քաղաքի հյուսիսային շրջաններում
- խմելու ջրի ցանցի և հիմնական կեղտաջրերի կոլեկտորները:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 3,711.9 մլն դրամ, 2016 թվականին՝ 4,054.0 մլն դրամ, 2017 թվականին՝ 3,572.3 մլն դրամ:

12. Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող Ախուրյան գետի ջրային ռեսուրսների ինտեգրված կառավարման ծրագիր (ծրագրի տևողությունը 2014- 2017թթ.)

Ծրագրի նպատակն է Հայաստանի ամենաաղքատ մարզում՝ Շիրակում, Ախուրյան գետի վրա գյուղատնտեսական նպատակներով արդյունավետ ոռոգման համակարգի ստեղծում, որը կհանդիսանա գետի ամբողջ ավազանի ջրային ռեսուրսների ինտեգրված կառավարման մաս:

Առաջին փուլում նախատեսվում է ավարտել 1980-ական թվականներին սկսված ամբարտակի շինարարությունը, հոսքային, ոռոգման ջրանցքի և ջրթափի շինարարությունը ներառյալ, որի շնորհիվ հնարավոր է 75 տոկոսով մեծացնել ոռոգվող գյուղատնտեսական տարածքները:

Երկրորդ փուլում հնարավոր կլինի իրականացնել առաջին փուլում մշակվելիք ջրային համակարգի ինտեգրված կառավարման պլանը և վերականգնել կամ արդիականացնել գյուղատնտեսական տարածքների ոռոգման համակարգերն ու մեթոդները:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 2,223.4 մլն դրամ, 2016 թվականին՝ 3,407.3 մլն դրամ, 2017 թվականին՝ 4,636.7 մլն դրամ:

13. Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի աջակցությամբ իրականացվող Երևանի ջրամատակարարման բարելավման ծրագիր (Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն, ծրագրի տևողությունը՝ 2014-2017թթ.)

Ծրագրի նպատակն է աջակցել Երևան քաղաքի ջրամատակարարման բարելավմանը՝ վերակառուցելով ջրամատակարարման ցանցը, փոխարինելով ճնշման պոմպերը և բնակարանների առանձին միացումները:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 496.3 մլն դրամ, 2016 թվականին՝ 595.5 մլն դրամ, 2017 թվականին՝ 1,041.4 մլն դրամ:

14. Եվրոպական ներդրումային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Երևանի ջրամատակարարման բարելավման ծրագիր (Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն, ծրագրի տևողությունը՝ 2014-2017 թթ.)

Ծրագրի նպատակն է աջակցել Երևան քաղաքի ջրամատակարարման բարելավմանը և համարվում է նախորդ ծրագրի փաթեթի մասնաբաժին ԵՆԲ-ի աջակցությամբ:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 496.3 մլն դրամ, 2016 թվականին՝ 595.5 մլն դրամ, 2017 թվականին՝ 1,323.5 մլն դրամ:

15. Եվրոպական միության հարևանության ներդրումային ծրագրի աջակցությամբ իրականացվող Երևանի ջրամատակարարման բարելավման դրամաշնորհային ծրագիր (Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն, ծրագրի տևողությունը՝ 2014-2017թթ.)

Ծրագրի նպատակն է աջակցել Երևան քաղաքի ջրամատակարարման բարելավմանը և համարվում է նախորդող վարկային ծրագրերի դրամաշնորհային մասնաբաժին:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 1,240.8 մլն դրամ, 2016 թվականին՝ 1,199.4 մլն դրամ, 2017 թվականին՝ 959.5 մլն դրամ:

16. Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող «Հայջրմուղկոյուղի», «Շիրակ-ջրմուղկոյուղի», «Լոռի-ջրմուղկոյուղի» և «Նոր Ակունք» ՓԲԸ-ների մասնավոր կառավարման շարունակականության ապահովման դրամաշնորհային ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2014-2016թթ.)

Ծրագրի նպատակն է ապահովել «Հայջրմուղկոյուղի», «Շիրակ-ջրմուղկոյուղի», «Լոռի-ջրմուղկոյուղի» և «Նոր Ակունք» ՓԲԸ-ների մասնավոր կառավարման շարունակականությունը:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2016թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 2,329.9 մլն դրամ, 2016 թվականին՝ 970.7 մլն դրամ:

17. Եվրասիական տնտեսական ընկերակցության հակաճգնաժամային հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող ոռոգման համակարգերի զարգացման ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2016-2019 թթ.)

Ծրագրի նպատակն է ապահովել ոռոգման համակարգերի վերակազմումը/կառուցումը՝ նվազեցնելով ոռոգման կախվածությունը մեխանիկական ոռոգումից, ապահովելով ոռոգման կազմակերպությունների շահագործման և պահպանման ծախսերի կրճատումը, դարձնելով այն տնտեսապես առավել արդյունավետ: Կանխատեսվող վարկային միջոցները կանխատեսվում են մոտ 40.0 մլն ԱՄՆ դոլար:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2016-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2016 թվականին՝ 496.3 մլն. դրամ, 2017 թվականին՝ 1,920.3 մլն. դրամ:

18. Ճապոնիայի միջազգային զարգացման գործակալության աջակցությամբ իրականացվող ոռոգման համակարգի (ջրամբարների) զարգացման ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2016-2019 թթ.)

Ծրագրի նպատակն է ապահովել ոռոգման համակարգերի վերակազմումը/կառուցումը: Կանխատեսվող վարկային միջոցները մոտ կազմելու են մոտ 100.0- 150.0 մլն ԱՄՆ դոլար:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2016-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2016 թվականին՝ 496.3 մլն. դրամ, 2017 թվականին՝ 1,091.9 մլն դրամ:

19. Ֆրանսիայի Հանրապետության կառավարության աջակցությամբ իրականացվող Վերդու ջրամբարի կառուցման ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2016-2019 թթ.)

Ծրագրի նպատակն է Վերդու ջրամբարի կառուցումը, որի համար նախնական նախատեսվում է ներգրավել մոտ 31.8 մլն եվրո վարկային միջոցներ:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2016-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2016 թվականին՝ 1,096.9 մլն դրամ, 2017 թվականին՝ 2,233.4 մլն դրամ:

20. Եվրոպական ներդրումային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Լոռի և Շիրակ մարզերի ջրամատակարարման ծրագիր (ծրագրի սկիզբը՝ 2017թ.)

Ծրագիրը նախատեսված է իրականացնել երեք փոխկապակցված փուլերով, որոնց ամբողջական իրականացման դեպքում միայն հնարավոր կլինի ապահովել ծրագրի թիրախների լիարժեք կատարումը:

Ընդհանուր առմամբ, 3-րդ փուլով նախատեսված միջոցառումների իրականացման համար տրամադրվող շուրջ 73.0 մլն եվրո գումարից, որից 17.5 մլն եվրո դրամաշնորհային միջոցներ են, մոտ 40.0 մլն եվրո նախատեսվում է ուղղել ջրամատակարարման, իսկ 13.5 մլն եվրոն՝ կոյուղու համակարգերի վերականգնմանը:

3-րդ փուլում նախատեսված միջոցառումների իրականացման ֆինանսավորման գործընթացում, KfW բանկի հետ իր մասնակցությունն է ունենալու Եվրոպական ներդրումային բանկը (EIB): Ֆինանսավորում է նախատեսվել նաև Եվրոպական հարևանության ներդրումային ծրագրի (EU NIF) դրամաշնորհային ֆոնդերից:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2017թ. ծրագրված է 1,864.1 մլն դրամ:

21. Եվրոպական միության Հարևանության ներդրումային գործիքի աջակցությամբ իրականացվող Ջրային սեկտորի (Լոռի, Շիրակ, Արմավիր) զարգացման երրորդ դրամաշնորհային ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2015-2017 թթ.)

Նշված ծրագիրը փոխկապակցված է համանուն վարկային ծրագրի հետ, իրականացվում է վարկային ծրագրի ժամկետներում՝ նույն ուղղվածությամբ:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման համար 2015-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ տարեկան 3,419.1 մլն դրամ:

22. Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող Ջրային սեկտորի (Լոռի, Շիրակ, Արմավիր) զարգացման երրորդ ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2015-2017 թթ.)

Նշված ծրագիրը փոխկապակցված է համանուն վարկային ծրագրի հետ, իրականացվում է վարկային ծրագրի ժամկետներում՝ նույն ուղղվածությամբ:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2017թ. ծրագրված է 1,243.1 մլն դրամ:

23. Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող Ջրային սեկտորի (Լոռի, Շիրակ, Արմավիր) զարգացման երրորդ դրամաշնորհային ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2015-2017 թթ.)

Նշված ծրագիրը փոխկապակցված է համանուն վարկային ծրագրի հետ, իրականացվում է վարկային ծրագրի ժամկետներում՝ նույն ուղղվածությամբ:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2016-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2016 թվականին՝ 1,025.7 մլն դրամ, 2017 թվականին՝ 683.8 մլն դրամ:

ԳԼՈՒԽ 15. ԷՆԵՐԳԵՏԻԿԱ ԵՎ ԲՆԱԿԱՆ ՊԱՇԱՐՆԵՐ

15.1. Իրավիճակի նկարագրությունը և հիմնական խնդիրները

15.1.1 Ոլորտի ընդհանուր նկարագիրը.

Էներգետիկան ունի ռազմավարական նշանակություն երկրի անկախության, անվտանգության և տնտեսության կայուն զարգացման համար: Էներգետիկ համակարգը դիտվում է որպես տնտեսության զարգացման համար անհրաժեշտ ենթակառուցվածքի հիմնական մասերից մեկը:

Էներգետիկայի ոլորտում իրականացվող քաղաքականության հիմնահարցերից մեկը հանդիսանում է ժամանակակից էներգետիկ սարքավորումների կիրառմամբ ապահովել մատչելի գներով հուսալի էներգամատակարարում բոլոր սպառողների կարիքները բավարարելու համար՝ մինչև ժամանակ խթանելով երկրում էներգախնայողությունը:

Էներգահամակարգն իր մեջ ներառում է էլեկտրաէներգետիկական, գազամատակարարման և ջերմամատակարարման համակարգերը: Այն ընդգրկում է շուրջ 4090 ՄՎտ (մեգավատ) ընդհանուր տեղակայված հզորությամբ էլեկտրակայաններ, որից տնօրինելին՝ մոտ 2400 ՄՎտ, շուրջ 35000 կմ ընդհանուր երկարությամբ տարբեր լարման էլեկտրահաղորդման գծեր, ավելի քան 9000 էլեկտրական ենթակայաններ, շուրջ 140 մլն մ³ տարողությամբ գազի ստորգետնյա պահեստարան, 1740 կմ մայրուղային և ավելի քան 11007 կմ բաշխիչ գազատար ցանցեր, 2227 գազակարգավորիչ կետեր ու բազում այլ հանգույցներ, սարքեր ու սարքավորումներ, որոնց զգալի մասը սպառել են իրենց ծառայության ժամկետները կամ գտնվում են ֆիզիկապես և բարոյապես մաշված վիճակում:

Տեղակայված արտադրական հզորությունների 38%-ը շահագործվում է ավելի քան 40 տարի, ԶԷԿ-երի (ջերմային էլեկտրակայան) հիմնական սարքավորումների աշխատանքի տևողությունը անցել է սահմանային 200 հազ. ժամը, իսկ դրանց տեխնիկատնտեսական և բնապահպանական ցուցանիշները չեն համապատասխանում միջազգային պահանջներին, ՀԷԿ-երում (ՁորահԷԿ, Սևան-Հրազդանյան կասկադ, Որոտանի ՀԷԿ-երի համակարգ) տեղակայված սարքավորումների 70%-ը շահագործվում է ավելի քան 40 տարի, իսկ 50% -ը՝ ավելի քան 50 տարի, ՀԱԷԿ-ի (Հայկական ատոմային էլեկտրակայան) գործող երկրորդ էներգաբլոկի շահագործման նախագծային ժամկետն ավարտվում է 2016 թվականին:

Ուստի ժամանակի հրամայական է դարձել արտադրող նոր հզորությունների ստեղծումը, արտադրական հզորությունների սերնդափոխության և արդիականացման հարցը, ինչը պահանջում է, որպեսզի բարոյապես և ֆիզիկապես մաշված սարքավորումներն ու տեղակայանքները ապամոնտաժվեն նախապես մշակված ժամանակացույցի համաձայն՝ չազդելով համակարգի հուսալիության և անվտանգության աստիճանի վրա:

Վերջին տարիներին արտադրող հզորությունների, էլեկտրական էներգիայի տեղափոխող, բաշխող ցանցերի սերնդափոխության և արդիականացման համար պետական բյուջեի խողովակներով ներգրավվել են Ճապոնիայի միջազգային համագործակցության գործակալության (ՃՄՀԳ), Գերմանական KfW բանկի, Համաշխարհային բանկի (ՀԲ) միջոցները, նախատեսվում է նաև Ասիական Ջարգացման Բանկի և վերոնշյալ բանկերի մասնակցությունը նոր ծրագրերի ֆինանսավորմանը:

Էներգետիկայի ոլորտում իրականացվող քաղաքականությունն ուղղված է երկրի էներգետիկ անկախության ապահովմանն ու անվտանգության բարձրացմանը, ատոմային էներգետիկայի հետագա զարգացմանը, էներգակիրների մատակարարման դիվերսիֆիկացմանը և տեղական առաջնային (վերականգնվող, այլընտրանքային) էներգապաշարների լիիրավ օգտագործմանը և էներգախնայողության ժամանակակից միջոցների իրականացմանն ու նոր տեխնոլոգիաների ներդրմանը:

Բնական պաշարների ոլորտում քաղաքականության հիմնական ուղղվածությունը հանդիսանում է ընդերքի պահպանությունը, արդյունավետ օգտագործմանն ու վերարտադրության ապահովումը և երկրաբանական վերահսկողության իրականացումը:

Պետական մարմինների իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակ			
N	Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն	Շահառուների շրջանակի նկարագրություն	Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը⁴⁰
1.	Էներգետիկայի և բնական պաշարների բնագավառում պետական քաղաքականության մշակման, ծրագրերի համակարգման և մոնիտորինգի ծրագիր	ՀՀ բոլոր քաղաքացիներ	Ամբողջությամբ
2.	Էլեկտրաէներգետիկական օբյեկտների կառուցման, վերականգնման և վերանորոգման ծրագիր	ՀՀ բոլոր քաղաքացիներ	Համաֆինանսավորման չափով
3.	Էներգախնայողության ծրագիր	Ուղղակի շահառուները կլինեն վարչական շենքերի աշխատողները, ուսանողները, երեխաները և հիվանդանոցներում բուժվող հիվանդները՝ կախված նրանից, թե որ սոցիալական և հանրային նշանակության օբյեկտներում են կատարվելու	Համաֆինանսավորման չափով

		էներգախնայողության ներդրումները	
4.	Վերականգնվող էներգետիկայի ծրագիր	ՀՀ բոլոր քաղաքացիներ	Համաֆինանսավորման չափով
5.	Ռադիոակտիվ թափոնների վնասագործման ծառայություններ	ՀՀ բոլոր քաղաքացիներ	Ամբողջությամբ
6.	Ընդերքի ուսումնասիրության, օգտագործման և պահպանման ծառայություններ	ՀՀ բոլոր քաղաքացիներ	Ամբողջությամբ

15.1.2 Վերջին երկու տարիների ոլորտի զարգացման միտումները

Էներգետիկ ոլորտը կարևոր է երկրի կայուն տնտեսական զարգացման համար և էներգետիկ ոլորտում ներդրումներն ամրապնդում են զարգացման հեռանկարները: Էներգետիկ ոլորտը երկրի խոշորագույն հարկատուներից է:

Հայաստանի Հանրապետության էներգետիկ ոլորտը հասել է զգալի արդյունքների՝ բարեփոխումների և վերակառուցման միջոցով: Վերջին տարիներին էներգետիկ ոլորտում ներդրումային քաղաքականության առումով իրականացվում է պետության մասնակցության կրճատում, ինչը պայմանավորված է որոշ ենթակառուցվածքների մասնավորեցմամբ և օտարերկրյա պետությունների ու միջազգային կազմակերպությունների կողմից տրամադրված ֆինանսական միջոցների ուղղակի, ինչպես նաև սեփական միջոցների ներգրավմամբ:

Օտարերկրյա պետությունների ու միջազգային ֆինանսական կազմակերպությունների կողմից տրամադրված ֆինանսական միջոցների ներգրավումը հիմնականում ուղղված է էլեկտրաէներգետիկական օբյեկտների կառուցմանը, վերականգնմանը և վերանորոգմանը:

Էներգետիկայի ոլորտում իրականացվող ծրագրերի գծով 2009-2013թթ. ֆինանսավորումը 2005-2008թթ. համեմատ աճել է մի քանի անգամ: Վերջին տարիներին ֆինանսավորման կտրուկ աճը պայմանավորված է այդ տարիներին ծրագրերի հիմնական աշխատանքների իրականացմամբ, որոնց արդյունքում էլ զգալի առաջընթաց է արձանագրվել:

Էներգահամակարգում խոշոր ներդրումային ծրագրերը հիմնականում իրականացվում են օտարերկրյա պետությունների և միջազգային ֆինանսական կազմակերպությունների կողմից միջպետական և միջկառավարական համաձայնագրերի հիման վրա ներգրավված վարկային և դրամաշնորհային միջոցների հաշվին:

Ընդհանուր առմամբ Գերմանիայի զարգացման բանկի, Համաշխարհային բանկի և Ճապոնիայի միջազգային համագործակցության գործակալության տրամադրած վարկային միջոցներով իրականացվող ծրագրերի շրջանակներում 2011-2013թթ. ընթացքում կատարվել են 14.115.730 հազ դրամի աշխատանքներ: Այսպես.

Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի (KfW) տրամադրած վարկային միջոցներով (14,6 մլն եվրո) 2011 թվականին իրականացվում է «Գյումրի-2» ենթակայանի ամբողջական վերակառուցումը, որի արդյունքում էապես կբարելավվի Գյումրի քաղաքի և Շիրակի տարածաշրջանի էներգամատակարարման հուսալիությունը: Շինարարական, մոնտաժային և կարգաբերման աշխատանքներն ամբողջ ծավալով ավարտվել են պայմանագրով սահմանված ժամկետում՝ 2014թ. փետրվարին և սարքավորումները դրվել են լարման տակ: Հիմնականում ավարտվել են նաև տարածքի բարեկարգման աշխատանքները:

2013թ. մեկնարկել է Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկի ֆինանսավորմամբ իրականացվող «Էլեկտրամատակարարման հուսալիություն» վարկային ծրագիրը (39 մլն ԱՄՆ դոլար), որի շրջանակներում կառուցվում է Հրազդան-Շինուհայր շուրջ 230 կմ երկարությամբ 220 կՎ լարման էլեկտրահաղորդման գիծը: Այն կարևոր նշանակություն ունի հանրապետության կենտրոնական և հարավային շրջանների միջև հուսալի էլեկտրական կապ ապահովելու գործում:

Ծրագրի գլխավոր կապալառու՝ հնդկական «KALPATARU» ընկերության հետ պայմանագիրը մեկնարկել է 2013 թ. մարտի 5-ին 36 ամիս ժամկետով:

Ավարտվել են նախագծման աշխատանքները և այժմ իրականացվում է դրանց փորձաքննությունը: Շուտով կսկսվեն նաև մատակարարումները և հենասյուների հիմքերի հետ կապված աշխատանքները:

Ծրագրով իրականացված միջազգային մրցույթի արդյունքում խնայված միջոցների հաշվին (շուրջ 6,5 մլն ԱՄՆ դոլար) նախատեսվում է վերակառուցել նաև «Լավար» և «Նոյեմբերյան» 110 կՎ օդային գծերը, որոնց հենարանները շահագործման ընթացքում զգալիորեն կոռոզիայի են ենթարկվել:

2013թ. ամբողջությամբ ավարտվեց Ճապոնիայի կառավարության տրամադրած՝ 26 մլրդ 409 մլն ճապոնական իեն վարկային միջոցներով Երևանի համակցված շոգեգազային ցիկլով էներգաբլոկի կառուցման ծրագիրը: Բլոկը գործարկվել էր դեռևս 2010 թվականին, որից հետո իրականացվել է կայանի երաշխիքային սպասարկումը:

Բացի այդ խորհրդատվական աշխատանքների մասով խնայված 145,3 մլն ճապոնական իեն (շուրջ 1,4 մլն ԱՄՆ դոլար) միջոցների հաշվին 2013 թվականին ձեռք են բերվել կամ պատվիրվել են առաջին կապիտալ նորոգման համար անհրաժեշտ պահեստամասեր:

Ընդհանուր առմամբ, թե ճապոնական բանկի և թե Հայաստանի Հանրապետության կառավարության գնահատմամբ այս ծրագիրն առավել հաջողված ու արդյունավետ ծրագրերից է: Նոր էներգաբլոկի տեխնիկական ցուցանիշներն են՝ 271,7 ՄՎտ ընդհանուր դրվածքային, 241,9 դրվածքային էլեկտրական և 434,9 ԳՋ/ժ ջերմային հզորություն:

Էներգահամակարգում շահագործվող մյուս ջերմային էներգաբլոկների համեմատ, նշված էներգաբլոկում վառելիքի տեսակարար ծախսը շուրջ 1,5-2 անգամ ցածր է, որի շնորհիվ ապահովվում է արտադրանքի ցածր ինքնարժեք: Կայանն ունի բարձր բնապահպանական ցուցանիշներ, նույն դրվածքային հզորությունների դեպքում նոր էլեկտրակայանն ավելի քիչ արտանետումներ ունի:

Էներգետիկայի ոլորտում իրականացվող ներդրումներն առավելագույնս նպաստում են էներգամատակարարման հուսալիության և անվտանգության բարձրացմանը, ինչպես նաև տեխնիկական և առևտրային կորուստների նվազեցմանը, էլեկտրաէներգիայի մատակարարման անջատումների քանակի կրճատմանը, շահագործման ծախսերի իջեցմանը, ինչն էլ իր հերթին նպաստում է էլեկտրաէներգիայի արտադրման ծավալի ավելացմանը:

Էլեկտրաէներգիայի սպառման աճը 2002-2012թթ. բնութագրվում է տարեկան 3,6% միջինացված ցուցանիշով, իսկ բնական գազի սպառման աճը՝ տարեկան 5,1% միջինացված ցուցանիշով, ընդ որում բնական գազ սպառող բաժանորդների թիվն աճել է 560,2 հազ. (2008թ.) մինչև 661,3 հազ. (2013թ.):

2013 թվականին հարապետությունում արտադրվել է 7,7 մլրդ կՎտժ էլեկտրաէներգիա, որը չնայած 0,3 մլն կՎտժ-ով կամ 3,75 %-ով պակաս է 2012 թվականի ցուցանիշից (ընդ որում նվազումը պայմանավորված է արտահանման ծավալների նվազեցմամբ), սակայն 4,0 %-ով գերազանցում է 2011 թվականի ցուցանիշը, իսկ 26,2%-ով՝ 2008 թվականի ցուցանիշը:

2013 թվականին ներքին շուկայում սպառվել է 5,3 մլրդ կՎտժ էլեկտրաէներգիա, որը 3,9 %-ով ավել է 2012 թվականի համեմատ, իսկ 2008թ. համեմատ՝ 12.7 %-ով:

Արտահանման ծավալները նախորդ տարվա նկատմամբ նվազել են 28,6%-ով: Այսպես 2012 թվականին էլեկտրաէներգիայի արտահանումը դեպի Իրան կազմել է 1675,0 մլն կՎտ.ժ, իսկ 2013 թվականին այն կազմել է ընդամենը 1196,0 մլն կՎտ.ժ: Իսկ ընդհանուր առմամբ 2011-2013թթ. էլեկտրաէներգիայի արտահանման ծավալները 2008-2010թթ. համեմատ աճել են մոտ 2 անգամ:

Էլեկտրական էներգիայի կորուստները 2013 թվականին 2012թ. նկատմամբ նվազել են շուրջ 0,2%-ով:

2012-2013 թվականների ընթացքում էներգահամակարգում 2010-2011 թվականների համեմատ վթարները նվազել են 30% -ով, իսկ խախտումները՝ 32% -ով կամ շուրջ 1,5 անգամ:

Համակարգին բնորոշ է վճարումների ուժեղ կարգապահությունը՝ էլեկտրականության և գազի վճարների հավաքագրման մակարդակը կազմում է շուրջ 100%: Հայաստանի էներգետիկ անվտանգության և անկախության անհրաժեշտ մակարդակի ապահովման խնդրում վերջին տարիներին կարևորվում են նաև վերականգնվող էներգառեսուրսների օգտագործումը և

էներգախնայողությունը:

Վերականգնվող էներգետիկայի ուղղությամբ Համաշխարհային Բանկի աջակցությամբ իրականացվել են.

• **Վերականգնվող էներգետիկայի Ծրագիր (ՎԷԾ)**, որի իրագործման արդյունքում վարկավորվել է շուրջ 26 նոր ՓՀԷԿ-ների շինարարություն՝ գումարային մոտ 42 ՄՎտ դրվածքային հզորություններով:

• **Երկրաջերմային էներգիայի դրամաշնորհային ծրագրի** շրջանակներում իրականացվել են Գրիծոր և Քարքար երկրաջերմային տեղանքներում հետազոտություններ: Կատարված երկրաբանական, երկրաքիմիական, երկրաֆիզիկական ուսումնասիրությունների արդյունքների վերլուծությունը հանգեցրել է այն եզրակացության, որ նշված ուսումնասիրությունների պայմանական գնահատականների գումարային արդյունքում, որպես 3D սեյսմիկ աշխատանքների իրականացման հեռանկարային տարածք առաջարկվում է Քարքար տեղամասը:

Երկրաջերմային ծրագրի արդյունքների հիման վրա, ծրագրի շարունակության իրականացումը ներառվել է վերականգնվող էներգիայի ընդլայնման ծրագրում (ՎԷԾ), որտեղ կուղղվեն ՎԷԾ հիմնադրամից ստացված 40 մլն. ԱՄՆ դոլարից շուրջ 10 մլն ԱՄՆ դոլար դրամաշնորհային միջոցները: Դրամաշնորհային միջոցների հատկացման դեպքում դրանք կօգտագործվեն Քարքարի հետագա հետազոտական/հորատման աշխատանքներն իրականացնելու համար:

• **Էներգախնայողության ուղղությամբ.**

Հայաստանի Հանրապետությունն ունի նշանակալի էներգախնայողության պոտենցիալ և կարող է զգալի տնտեսական օգուտներ քաղել այս պոտենցիալի օգտագործման միջոցով:

Ուսումնասիրության գնահատականների համաձայն հանրային կառույցներում էներգախնայողության մեջ ներդրումներն ունեն հատույցի ամենաբարձր մակարդակը և հետգնման 2-10 տարի ժամկետ:

Համաշխարհային բանկի կողմից կատարված ուսումնասիրության համաձայն Հայաստանի հանրային հատվածը կարող է խնայել տարեկան շուրջ 130 մլն կՎտժ-ին համարժեք էներգիա կամ գնահատված ընդհանուր հանրային հատվածի էներգասպառման մոտ 35 տոկոսը:

Բացի այդ Համաշխարհային բանկի ֆինանսավորմամբ իրականացված Քաղաքային ջեռուցման ծրագրի մեջ ընդգրկված ութ հանրային օբյեկտներում և տասնմեկ դպրոցներում էներգախնայողության նպատակով ներդրումների համար իրականացված էներգետիկ աուդիտները հաստատել են էներգախնայողության մեջ ներդրումների ֆինանսական կենսունակությունը, և ցույց տվել էներգիայի սպառման կրճատումը 30-40 տոկոսով:

2012 թվականից մեկնարկել է **Համաշխարհային բանկի ֆինանսավորմամբ էներգախնայողության ծրագիրը /իրականացնող՝ Հայաստանի վերականգնվող էներգետիկայի և էներգախնայողության հիմնադրամ (Հիմնադրամ)/:**

Ծրագիրն ուղղված է հանրային նշանակության օբյեկտներում (դպրոցներ, այլ ուսումնական հաստատություններ, մանկապարտեզներ, հիվանդանոցներ, վարչական շենքեր, մշակույթի տներ, բնակավայրերի արտաքին լուսավորություն և այլն) էներգախնայողական միջոցառումների իրականացմանը: Ծրագրի նպատակն է կրճատել սոցիալական և հանրային նշանակության այլ կառույցներում էներգասպառման մակարդակը:

Էներգախնայողության ծրագրի գնահատված արժեքը կազմում է շուրջ 8.7 մլն ԱՄՆ դոլար:

2013 թվականի էներգախնայողության ծրագրի ներքո հիմնականում իրականացվել են վերահսկողական, բնապահպանական, լայնածավալ հանրային իրազեկման աշխատանքներ, ինչպես նաև ծրագրի շրջանակներում ձեռք են բերվել սարքավորումներ, որոնց միջոցով կբարձրացվեն էներգախնայողության չափումների ճշգրտությունը:

Բնական պաշարների ոլորտի զարգացումն ընթացել է միայն ՀՀ պետական բյուջեի ֆինանսավորմամբ՝ համապատասխան հաստատված ծրագրերի իրագործման միջոցով:

2010-2013թթ. ընթացքում համակարգում իրականացվել և ավարտվել են որոշակի աշխատանքներ.

1. Բնագավառի նորմատիվամեթոդական դաշտի բարելավման նպատակով ՀՀ կառավարություն է ներկայացվել «**Ընդերքի մասին**» նոր օրենսգիրքը, որն էլ ընդունվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 2011 թվականի նոյեմբերի 28-ին:

2. «**Գեղամա լեռների հյուսիսային և արևմտյան ստորոտների 1:50 000 մասշտաբի երկրաբանական հանույթ (K-38-126-B,Գ; K-38-138-A,Ե,Բ,Դ) թերթեր**»-ի տարածքում աշխատանքների նախագիծը հաստատվել է 2003 թվականին 45.6 մլն.դրամ գումարով: Աշխատանքներն ավարտվել են 2010 թվականին, փաստացի պետական բյուջեի ֆինանսավորումը կազմել է 44.8 մլն. դրամ: Կատարված աշխատանքների ընթացքում ստացվել են այնպիսի արդյունքներ, ինչպիսիք են երկրաբանական կառուցվածքի փոփոխությունները, ինչպես նաև նոր հանքերակույմների հայտնաբերումը:

3. «**ՀՀ տարածքի էկզոգեն (արտածին) երկրաբանական պրոցեսների (սողանքների) մոնիթորինգի վարում**» ծրագրի առաջին փուլի (2007-2010թթ) արդյունքում կազմվել են ՀՀ տարածքի սողանքների կադաստրը և 1:200000 մասշտաբի ՀՀ տարածքի սողանքային քարտեզը, նշվել են առավել վտանգավոր սողանքային գոտիները և արվել է առաջարկություն ավելի մանրամասն ուսումնասիրել ռիսկային գոտիները՝ համապատասխան առաջարկություններ կատարելու նպատակով: ՀՀ պետական բյուջեից ֆինանսավորման ընդհանուր գումարը կազմել է 31.0 մլն. դրամ:

Երկրորդ փուլով նախատեսվում էր իրականացնել աշխատանքների առաջին փուլի արդյունքների հիման վրա հաշվառված առավել վտանգավոր սողանքների մոնիթորինգի կազմակերպումը և վարումը՝ առաջնային հանդիսացող՝ ՀՀ Արարատի մարզում-Ուրցաձոր, ՀՀ Կոտայքի մարզ - Գեղաղիր, Երևանում - Նուբարաշեն, ՀՀ Տավուշի մարզ- Աչաջուր, ՀՀ Գեղարքունիքի մարզ- Դպրբակ, ՀՀ Լոռու մարզ-Եղեգիս սողանքային գոտիներում և ներկայացնել հակասողանքային պաշտպանական ծրագրեր: 2011թ. այդ աշխատանքների համար հատկացվել է 4,0 մլն. դրամ:

4. Սևանա լճի ջրահավաք ավազանում գտնվող պահուստային ու լքված հանքավայրերի գույքագրում և հանքավայրերի շահագործման արդյունքում կուտակված թափոնների գույքագրում

Սևանա լճի վրա արտադրական թափոնների բացասական ազդեցության գնահատման, կանխատեսման և հետևանքների վերացման միջոցառումների մշակման նպատակով 2011թ. իրականացվել է լճի ջրահավաք ավազանում գտնվող պահուստային, լքված հանքավայրերի և հանքավայրերի շահագործման արդյունքում կուտակված թափոնների գույքագրում (թվով 54 հանքավայրեր, այդ թվում՝ երեք մետաղային հանքավայրեր): Կատարված աշխատանքների ֆինանսական ծախսը կազմել է 8.0 մլն. դրամ:

5. «ՀՀ պինդ օգտակար հանածոների հանքավայրերի և երևակումների վերաբերյալ համակարգչային տեղեկատվական համակարգի ստեղծում «Arc GIS միջավայրում» ենթածրագրով միջանկյալ հաշվետվություն՝ Տավուշի, Լոռու, Շիրակի, Գեղարքունիքի, Կոտայքի, Վայքի և Սյունիքի մարզերի հանքային երևակումների վերաբերյալ: 2011թ. ներկայացվել է միջանկյալ հաշվետվություն նաև Արարատի և Արագածոտնի մարզերի վերաբերյալ: Ֆինանսավորման ընդհանուր գումարը առ 01.01.2012թ. կազմել է 36.0 մլն. դրամ:

6. Երկրաբանական տեղեկության հասանելիության բարձրացման նպատակով 2013 թվականին ՀՀ էներգետիկայի և բնական պաշարների նախարարությունը ձեռնամուխ է եղել «Հանրապետական երկրաբանական ֆոնդ» ՊՈԱԿ-ում առկա տեղեկության թվայնացման աշխատանքներին: ՀՀ պետբյուջեից հատկացված 10 մլն դրամ գումարի շրջանակներում արդեն թվայնացվել են երկրաբանական ֆոնդում գրանցված օգտակար հանածոների հանքավայրերի և հանքերևակումների անձնագրերի շուրջ 1470 փաթեթներ (5000 հատ)և 225 քառ. մետր մակերեսով այլ ֆոնդային նյութեր: Տեղեկատվությունը հասանելի է www.energinst.com ինտերնետային կայքում:

15.1.3. Հիմնական խնդիրները

Էներգետիկ ոլորտի հիմնական խնդիրները շարունակվելու են կապված լինել բնագավառի զարգացման՝ ներդրումային, ֆինանսական և այլ ծրագրերի մշակմամբ, բարոյապես ու

Ֆիզիկապես մաշված առանձին օբյեկտների ու կառույցների հրատապ վերակառուցման ու արդիականացման գործում առկա վարկերի արդյունավետ օգտագործման և հնարավոր նոր վարկերի ձեռքբերման, սեփական վերականգնվող էներգետիկ ռեսուրսների և արտադրական հզորությունների ողջամիտ օգտագործման, ինստիտուցիոնալ բարեփոխումների հետագա կատարելագործման, էլեկտրաէներգետիկական շուկայի շարունակական ազատականացման և տարածաշրջանային էներգահամակարգերի հետ ինտեգրացման գործընթացի ակտիվացման հետ (Հայաստանի Հանրապետության 2014-2025թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագիր, 11.4 կետ):

Վերը նշված խնդիրների լուծումը կապահովի հուսալի և անվտանգ էլեկտրաէներգիայի և գազի մատակարարում, որն էլ իր հերթին կխթանի երկրի տնտեսական կայուն զարգացմանը:

Միջնաժամկետ հատվածում էներգետիկայի ոլորտի առաջնահերթ լուծում պահանջող խնդիրների շարքում դասվում են.

- Հրազդան ԶԷԿ-ից մինչև Շինուհայր 220 կՎ ենթակայան ընկած շուրջ 230 կմ երկարությամբ Նորադուզ-Լիճք-Վարդենիս- Վայք-Որոտան-1 էլեկտրահաղորդման 220 կՎ օդային գծերի հատվածի վերակառուցումը,

- Հայաստան-Վրաստան էներգափոխանակության շրջանակներում է 400/500 կՎ 350 ՄՎտ հզորությամբ բարձր լարման հաստատուն հոսանքի փոխակերպիչ կայանի և փոխակերպիչ կայանից մինչև վրացական սահման 500 կՎ օդային գծի (ՕԳ) կառուցումը և գործող Ալավերդի Գարդաբանի 220 կՎ լարման էլեկտրահաղորդման գծի միացումը հաստատուն հոսանքի փոխակերպիչ կայանին:

- «Ագարակ-2», «Շինուհայր», «Հաղթանակ», «Չարենցավան-3», «Վանաձոր-1», ենթակայանների վերազինումը,

- Երևան ԶԷԿ-ի բաց բաշխիչ ենթակայանի վերակառուցումը,

- SCADA համակարգի երկրորդ փուլի իրականացումը,

- Սոցիալական և հանրային նշանակության օբյեկտներում էներգախնայողական միջոցառումների իրականացումը,

- Վերականգնվող էներգետիկ ռեսուրսների արդյունավետ օգտագործմանն ուղղված ծրագրերի իրականացումը,

- Ռադիոակտիվ թափոնների վնասազերծման ծառայությունների իրականացումը:

Միջնաժամկետ հատվածում բնական պաշարների ոլորտում կիրականացվեն.

- ՀՀ տարածքում ընդերքի երկրաբանական ուսումնասիրության աշխատանքների պետական գրանցում, հաշվառում, ստացված արդյունքների վերլուծություն և ընդհանրացում,

հանքավայրերի և օգտակար հանածոների պաշարների հաշվառում, օգտակար հանածոների հանքավայրերի պաշարների մասին տեղեկանքների տրամադրում, ուսումնասիրության և հանքարդյունահանման նպատակով ընդերքի տեղամասերի վերաբերյալ տեղեկատվության տրամադրում և քարտագրամների կազմում, երկրաբանական հաշվետվությունների հավաքում և կենտրոնացված պահպանում, ֆոնդային նյութերի տրամադրում, օրենսդրական ակտերի նախագծերի մշակում:

15.2. Ոլորտի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում

15.2.1. Նպատակները

Էներգետիկայի ոլորտում իրականացվող քաղաքականությունը հիմնականում ուղղված է երկրի էներգետիկ անկախության ապահովմանն ու անվտանգության բարձրացմանը, որոնք իրենց հերթին կազմում են տնտեսության կայուն զարգացման հիմնական գործոնների զգալի մասը:

2015-2017թթ. միջնաժամկետ հատվածում էներգետիկայի ոլորտի հիմնական նպատակներն են.

- 1) վերականգնվող էներգառեսուրսների օգտագործումը և էներգախնայողությունը.
- 2) էներգառեսուրսների մատակարարման տարատեսականացումը և տարածաշրջանային ինտեգրացումը.
- 3) ֆիզիկապես և բարոյապես մաշված էներգատեղակայանքների վերակառուցումը, վերազինումը կամ դրանց կոնսերվացումն ու ապամոնտաժումը:

Էներգետիկ ոլորտի նպատակներն անմիջականորեն բխում են Հայաստանի Հանրապետության 2014-2025թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագրի, Հայաստանի Հանրապետության էներգետիկ անվտանգության ապահովման հայեցակարգի, ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մայիսի 19-ի N 511-Ա որոշմամբ հավանության արժանացած Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ծրագրի դրույթներից:

Միջնաժամկետ հատվածում բնական պաշարների ոլորտի կարևորագույն նպատակներն են.

- երկրաբանական հետախուզության ծավալների ավելացումը՝ ապահովելով նոր հանքավայրերի արդյունավետ շահագործումը,
- բնական պաշարների ուսումնասիրության, պահպանության, վերականգնման, վերարտադրության և արդյունավետ օգտագործման ապահովումը,

- ընդերքի պահպանությունը, արդյունավետ օգտագործման ու վերարտադրության ապահովումը և երկրաբանական վերահսկողության իրականացումը:

Բնական պաշարների ոլորտի նպատակներն անմիջականորեն բխում են ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մայիսի 19-ի N 511-Ա որոշմամբ հավանության արժանացած Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ծրագրի դրույթներից:

15.2.2. Գերակայությունները

Գերակա ուղղություն			Հիմնավորում՝ համապատասխան հղումներով կառավարության տնտեսական և քաղաքական ծրագրերին
2014	2015	2016	
1	Էլեկտրաէներգիա արտադրող հզորությունների ստեղծում և վերագինում		1. ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մայիսի 19-ի N 511-Ա որոշմամբ հավանության արժանացած Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ծրագրի էներգետիկա՝ 2.2.8.1. կետի
2.	Վերականգնվող էներգետիկայի և էներգախնայողության միջոցառումների իրականացում		
3.	ՀՀ տարածքում ընդերքի երկրաբանական ուսումնասիրության աշխատանքների պետական գրանցում, դրանց արդյունքում ստացված տեղեկատվության հաշվառում, պահպանում և տրամադրում		1. ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մայիսի 19-ի N 511-Ա որոշմամբ հավանության արժանացած Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ծրագրի ընդերք օգտագործումը՝ 2.2.2.7. կետի 2. «Ընդերքի մասին» ՀՀ օրենսգրքի դրույթներ
4.	Ռադիոակտիվ թափոնների փոխադրում, ուսումնասիրում, պահպանում, վնասագերծում և թաղում		ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մայիսի 19-ի N 511-Ա որոշմամբ հավանության արժանացած Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ծրագրի էներգետիկա՝ 2.2.8.1. կետի

15.3. Ոլորտում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

15.3.1. Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Միջնաժամկետ հատվածում էներգետիկայի և բնական պաշարների բնագավառներում գոյություն ունեցող ծրագրերն անմիջականորեն նպաստում են ոլորտների ընդհանուր նպատակների ու գերակայությունների իրականացմանը, որոնք էլ ուղղակիորեն բխում են կառավարության որդեգրած քաղաքականությունից:

Ռադիոակտիվ թափոնների վնասագերծման ծառայություններ

Ծրագրի շրջանակներում իրականացվում է միջուկային և ճառագայթային անվտանգության նորմերի ու կանոնների պահպանմամբ ռադիոակտիվ թափոնների կենտրոնացված փոխադրում, ուսումնասիրում, պահպանում, վնասագերծում և թաղում՝ մարդկանց և շրջակա միջավայրի իոնացնող ճառագայթման վնասակար ազդեցությունից պաշտպանելու համար:

Ծրագիրն իրականացվում է «Ռադիոակտիվ թափոնների վնասագերծում» ՓԲԸ-ի կողմից:

Ծրագրի իրականացման համար նախատեսվում է հատկացնել 2015թ.՝ 49,55 մլն դրամ, 2016թ.՝ 51,6 մլն դրամ և 2017թ.՝ 54,75 մլն դրամ:

Ընդերքի մասին տեղեկատվության տրամադրման ծառայություն

Ծրագրի շրջանակներում կշարունակվի երկրաբանական ֆոնդի գործունեության արդյունավետության բարձրացումը՝ նպատակաուղղված նրա հիմնական գործառույթների իրականացման ապահովմանը:

Ծառայությունը մատուցվում է «Հանրապետական երկրաբանական ֆոնդ» ՊՈԱԿ-ի կողմից:

Ծրագրի իրականացման համար նախատեսվում է հատկացնել 2015թ.՝ 6,15 մլն դրամ, 2016թ.՝ 6,4 մլն դրամ և 2017թ.՝ 7,1 մլն դրամ:

Միաժամանակ էներգետիկայի ոլորտում նախատեսվում են շարունակել և իրականացնել արտաքին աղբյուրներից ստացվող նպատակային վարկային և դրամաշնորհային միջոցներով հետևյալ ծրագրերը

1. Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող Որոտանի հիդրոէլեկտրակայանների համալիրի վերականգնման ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2012-2017թթ.)

Ծրագրի նպատակն է վերականգնել Որոտանի հիդրոէլեկտրակայանների համալիրը, մասնավորապես Որոտանի հիդրոէլեկտրակայանների համալիրի Տաթև, Շամբ և Սպանդարյան հիդրոէլեկտրակայանների հիմնական սարքավորումների ու սարքերի նախագծային հզորությունները, որի արդյունքում կբարձրանա կայանների շահագործման հուսալիությունը, ինչպես նաև հիդրոէլեկտրակայաններում արտադրված էլեկտրաէներգիայի քանակն ու որակը:

Ծրագիրն իրականացվում է «Որոտանի հիդրոէլեկտրակայանների համալիր» ՓԲԸ-ի կողմից:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 3,029.1 մլն. դրամ, 2016 թվականին՝ 2,946.2 մլն. դրամ, 2017 թվականին՝ 4,329.4 մլն. դրամ:

2. Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկի աջակցությամբ իրականացվող էլեկտրամատակարարման հուսալիության ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2011-2017 թթ.)

Ծրագրի նպատակն է բարելավել հաղորդիչ ցանցի հուսալիության բարձրացումը, թողունակության մեծացումը և նվազեցնել էլեկտրաէներգիայի կորուստները: Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է վերակառուցել Հրազդան ԶԷԿ-ից մինչ Շինուհայր 220 կՎ ենթակայան ընկած Նորադուզ-Լիճք-Վարդենիս-Վայք-Որոտան-1 էլեկտրահաղորդման 220 կՎ օդային գծերի շուրջ 230 կմ հատվածը: Նշված գիծը միացնում է էլեկտրահամակարգի երկու հիմնական էլեկտրաէներգիա արտադրող կայանները (Հրազդան ԶԷԿ, Որոտան կասկադ):

Ծրագիրն իրականացվում է «Բարձրավոլտ էլեկտրացանցեր» ՓԲԸ-ի կողմից:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2015 թվականին՝ 5,025.7 մլն. դրամ, 2016 թվականին՝ 5,354.1 մլն. դրամ, 2017 թվականին՝ 748.2 մլն. դրամ:

3. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող էներգախնայողության դրամաշնորհային ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2013-2015թթ.)

Ծրագրի նպատակն է էներգախնայողության միջոցառումների իրականացումը՝ ապահովելով բնակարանային, հասարակական, արտադրական տարածքների ջեռուցման, էներգախնայողության և վերականգնվող էներգետիկայի ծրագրերի իրականացումը ՀՀ քաղաքային և գյուղական բնակավայրերում:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2015թ. ծրագրված է 155.1 մլն. դրամ:

4. Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող էլեկտրաէներգիայի հաղորդման ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2016-2018թթ.)

Ծրագրի նպատակն է միացնել հայկական և վրացական էներգահամակարգը 500/400/220կՎ և 1050ՄՎտ վերջնական հզորությամբ բարձր լարման հաստատուն հոսանքի փոխակերպիչ կայանի միջոցով (Այրում, Հայաստան վրացական սահմանին մոտ): Վրացական կողմից միացումը կլինի Մառնեուլի ենթակայանից 500կՎ գծի միջոցով, հայկական կողմից միացումը կլինի Հրազդանից 400կՎ գծի միջոցով: Ընդհանուր ծրագիրը կիրականացվի երեք հաջորդական փուլով:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2016-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2016 թվականին՝ 705.5 մլն. դրամ, 2017 թվականին՝ 2,812.4 մլն. դրամ:

5. Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող էներգետիկայի ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2016-2018թթ.)

Ծրագրի նպատակն է բարելավել ազգային էներգահամակարգի աշխատանքի հուսալիությունը և արդյունավետությունը, որը կխթանի հաղորդման ցանցի կարողությունը: Ծրագրում առկա են երեք հիմնական բաղադրիչներ՝

- ա) վերահսկման և տվյալների ձեռքբերման համակարգի ընդլայնում,
- բ) գոյություն ունեցող 220/110 կՎ 4 ենթակայանների վերակառուցում
- գ) աջակցություն ինստիտուցիոնալ զարգացմանը, կարողությունների հզորացմանը և ծրագրի կառավարմանը:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2016-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2016 թվականին՝ 744.4 մլն. դրամ, 2017 թվականին՝ 2,068.0 մլն. դրամ:

6. Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող վերականգնվող էներգետիկայի ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2016-2018թթ.)

Ծրագրով նախատեսվում է Քարքար տեղամասում երկրաջերմային աղբյուրների հորատում, որից հետո ներդրողներին կառաջարկվի ամբողջական հետազոտված տեղամաս երկրաջերմային էլեկտրակայանի կառուցման համար, ինչպես նաև ՀՀ-ում ֆոտովոլտայիկ տեխնոլոգիայով 30-40 ՄՎտ հզորությամբ արևային էլեկտրակայանի/երի աջակցմանը:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2016-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2016 թվականին՝ 248.1 մլն. դրամ, 2017 թվականին՝ 1,737.1 մլն. դրամ:

7. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող էլկտրամատակարարման հուսալիության ծրագրի լրացուցիչ ֆինանսավորման ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2016-2019թթ.)

Ծրագրի նպատակն է էլեկտրահաղորդման համակարգի հիմնական նյութական բազայի վերակառուցման/փոխարինման միջոցով ավելացնել էլեկտրահաղորդման ցանցի հուսալիությունն ու հզորությունը: Այս նպատակին հասնելու համար Ծրագրի մեջ ընդգրկվել են հետևյալ բաղադրիչները՝

- ա) Բարձր լարման «Հաղթանակ», «Չարենցավան-3», «Վանաձոր-1» ենթակայանների վերակառուցում: Այս ենթակայանները չափազանց կարևոր են Երևան քաղաքի, երկրի հյուսիսային և հյուսիս-արևելյան շրջանների վերջնական սպառողներին հուսալի էլեկտրամատակարարում ապահովելու համար:

բ) Ծրագրի իրականացման, ներդրումային ծրագրերի նախապատրաստման և կառավարման հարցերում «Բարձրավիճակ էլեկտրացանցեր» ՓԲԸ տեխնիկական, ֆինուցիար և բնապահպանական կարողությունների զարգացման համար տեխնիկական օժանդակություն:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2016-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2016 թվականին՝ 992.6 մլն. դրամ, 2017 թվականին՝ 1,985.2 մլն. դրամ:

ԳԼՈՒԽ 16 ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԱՅԼ ՈԼՈՐՏՆԵՐ

16.1 Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության ոլորտի իրավիճակի նկարագրությունը և հիմնական խնդիրները

16.1.1 Ոլորտի ընդհանուր նկարագիրը.

ՓՄՁ-ի ոլորտն իր առանձնահատկություններով և զարգացմամբ ընձեռած հնարավորություններով նշանակալի ազդեցություն ունի երկրի տնտեսական զարգացման վրա՝ ապահովելով զգալի սոցիալ-տնտեսական արդյունք և տարածքային համաչափ զարգացում:

Ինչպես նախորդ տարիներին, այնպես էլ 2013թ հետևողական աշխատանք է իրականացվել ՓՄՁ-ի ոլորտի զարգացմանն ուղղված ծրագրերի մշակման, ինչպես նաև ՓՄՁ-ի ոլորտի պետական աջակցությամբ համապատասխան միջոցառումների իրականացման ուղղությամբ: Մասնավորապես, ՓՄՁ-ի սուբյեկտներին աջակցության 2013թ ծրագրի իրականացման համար ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է 150,8 մլն դրամ: Բացի այդ, դոնոր միջազգային և օտարերկրյա կազմակերպությունների ու տեղական ինքնակառավարման մարմինների հետ համագործակցության շրջանակներում ներգրավվել է լրացուցիչ ֆինանսական միջոցներ:

ՓՄՁ-ի սուբյեկտներին աջակցության 2013թ. ծրագրի իրականացման շրջանակներում սկսնակ և գործող ՓՄՁ-ի սուբյեկտներին ֆինանսական և տեխնիկական աջակցության ուղղություններով աջակցություն է ցուցաբերվել 17243 սկսնակ և գործող ՓՄՁ-ի սուբյեկտի: Ընդ որում աջակցություն ստացած ՓՄՁ-ի սուբյեկտների 5.2%-ը գործում են Երևան քաղաքում, իսկ 94.8%-ը՝ ՀՀ մարզերում, առավելապես հեռավոր և սահմանամերձ գյուղական և քաղաքային համայնքներում:

Ստորև ներկայացվում է ՓՄՁ-ի սուբյեկտներին աջակցության 2013 թվականի ծրագրի իրականացման համատեքստում ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարության իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագիրը՝ ամփոփ աղյուսակի տեսքով.

ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարության իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակ			
N	Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն	Շահառուների շրջանակի նկարագրություն	Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը
1.	ՓՄՁ-ի սուբյեկտներին աջակցության ծրագրերի համակարգում, կառավարում և ընդլայնում	Հայաստանի ՓՄՁ ՋԱԿ-ի կենտրոնական գրասենյակի և մարզային մասնաճյուղերի աշխատակիցներ	Տվյալ միջոցառման (ծառայության) փոխհատուցումը ՀՀ պետական բյուջեի հաշվին կատարվել է մասնակիորեն, (մասնավորապես՝ ապահովվել է Հայաստանի ՓՄՁ ՋԱԿ պահպանման ծախսերը), մասամբ՝ Հայաստանի ՓՄՁ ՋԱԿ եկամուտների, ՓՄՁ ներդրումներ» ՈՒՎԿ ՓԲԸ-ի գործունեության արդյունքում ստացված եկամուտներից Հայաստանի ՓՄՁ ՋԱԿ-ին տրամադրված շահաբաժնի, ինչպես նաև միջազգային ու օտարերկրյա դոնոր կազմակերպությունների միջոցների հաշվին:
2.	Սկսնակ գործարարների ձեռներեցությանն աջակցություն	Երևանի և ՀՀ մարզերի սկսնակ ՓՄՁ-ի սուբյեկտներ(սկսնակ գործարարներ)	Տվյալ միջոցառման (ծառայության) փոխհատուցումը կատարվել է Հայաստանի ՓՄՁ ՋԱԿ-ի եկամուտների, «ՓՄՁ ներդրումներ» ՈՒՎԿ ՓԲԸ-ի գործունեության արդյունքում ստացված եկամուտներից Հայաստանի ՓՄՁ ՋԱԿ-ին տրամադրված շահաբաժնի, ինչպես նաև Հայաստանի ՓՄՁ ՋԱԿ-ի միավորված դրամազլխի (ներառյալ սկսնակ գործարարների ֆինանսական աջակցության դրամազլխի) միջոցների հաշին:
3.	Տեղական և տարածքային տնտեսական զարգացում	ՀՀ մարզերի սկսնակ և գործող և ՓՄՁ-ի սուբյեկտներ	Տվյալ միջոցառման (ծառայության) փոխհատուցումը կատարվել է Հայաստանի ՓՄՁ ՋԱԿ-ի եկամուտների, «ՓՄՁ ներդրումներ» ՈՒՎԿ ՓԲԸ-ի գործունեության արդյունքում ստացված եկամուտներից Հայաստանի ՓՄՁ ՋԱԿ-ին տրամադրված շահաբաժնի, ինչպես նաև միջազգային ու օտարերկրյա դոնոր կազմակերպությունների միջոցների հաշվին:
4.	Տեղական արտադրանքի արտահանմանն աջակցություն և ՓՄՁ-ի սուբյեկտների միջազգային համագործակցության ընդլայնման ապահովում	Երևանի և ՀՀ մարզերի սկսնակ և գործող ՓՄՁ-ի սուբյեկտներ	Տվյալ միջոցառման (ծառայության) փոխհատուցումը կատարվել է Հայաստանի ՓՄՁ ՋԱԿ-ի եկամուտների, «ՓՄՁ ներդրումներ» ՈՒՎԿ ՓԲԸ-ի գործունեության արդյունքում ստացված եկամուտներից Հայաստանի ՓՄՁ ՋԱԿ-ին տրամադրված շահաբաժնի, ինչպես նաև միջազգային ու օտար երկրյա դոնոր կազմակերպությունների միջոցների հաշվին:

5,	Արդյունաբերական համակարգերի կառուցմանն աջակցություն	Երևանի և ՀՀ մարզերի սկսնակ և գործող ՓՄՁ-ի սուբյեկտներ	Տվյալ միջոցառման (ծառայության) փոխհատուցումը կատարվել է Հայաստանի ՓՄՁ ՋԱԿ-ի եկամուտների, «ՓՄՁ ներդրումներ» ՈՒՎԿ ՓԲԸ-ի գործունեության արդյունքում ստացված եկամուտներից Հայաստանի ՓՄՁ ՋԱԿ-ին տրամադրված շահաբաժնի, ինչպես նաև Հայաստանի ՓՄՁ ՋԱԿ-ի միավորված դրամագլխի միջոցների հաշվին:
6	ՓՄՁ-ի սուբյեկտներին գործարար տեղեկատվական, խորհրդատվական և ուսուցողական աջակցություն և Հաշվապահական կենտրոնի գործունեության ապահովում	Երևանի և ՀՀ մարզերի սկսնակ և գործող ՓՄՁ-ի սուբյեկտներ	Տվյալ միջոցառման (ծառայության) փոխհատուցումը կատարվել է Հայաստանի ՓՄՁ ՋԱԿ-ի եկամուտների, «ՓՄՁ ներդրումներ» ՈՒՎԿ ՓԲԸ-ի գործունեության արդյունքում ստացված եկամուտներից Հայաստանի ՓՄՁ ՋԱԿ-ի տրամադրված շահաբաժնի, ինչպես նաև միջազգային ու օտար երկրյա դոնոր կազմակերպությունների միջոցների հաշվին:
7.	ՓՄՁ-ի սուբյեկտներին ֆինանսական և ներդրումային աջակցություն	Երևանի և ՀՀ մարզերի սկսնակ և գործող ՓՄՁ-ի սուբյեկտներ	Տվյալ միջոցառման (ծառայության) փոխհատուցումը կատարվել է Վարկային երաշխավորությունների տրամադրման մասով՝ Հայաստանի ՓՄՁ ՋԱԿ-ի միավորված դրամագլխի ամորտիզացումների հաշվին, իսկ կապիտալի ֆինանսավորման և ուղղակի վարկավորման մասով՝ «ՓՄՁ ներդրումներ» ՈՒՎԿ ՓԲԸ-ին ՀՀ պետական բյուջեից տրամադրված միջոցների հաշվին:
8	Միջազգային և օտարերկրյա դոնոր կազմակերպությունների հետ ՓՄՁ-ի զարգացման համատեղ (համաֆինանսավորման սկզբունքով) ծրագրերի մշակում և իրականացում	Երևանի և ՀՀ մարզերի սկսնակ և գործող ՓՄՁ-ի սուբյեկտներ	Տվյալ միջոցառման (ծառայության) փոխհատուցումը կատարվել է միջազգային ու օտարերկրյա դոնոր կազմակերպությունների միջոցների (այդ թվում՝ համաֆինանսավորման տարբերակով) հաշվին՝ վերջիններիս հետ համագործակցության շրջանակներ.

Վերջին երկու տարիների ոլորտի զարգացման միտումները

ՓՄՁ-ի ոլորտի վերջին տարիների զարգացման միտումները պայմանավորված են ՓՄՁ-ի ոլորտի զարգացման և պետական աջակցության ծրագրերի (գործարար ծրագրերի ու նախաձեռնությունների) արդյունավետ և նպատակային իրականացմամբ, ինչպես նաև ՓՄՁ-ի ոլորտի զարգացմանը նպատակաուղղված համապատասխան ենթակառուցվածքների ստեղծմամբ և կայացմամբ:

ՓՄՁ-ի պետական աջակցության 2012 և 2013 թվականների ծրագրերի իրականացումն ապահովվել է ինչպես ՀՀ 2012 և 2013 թվականների պետական բյուջեների, այնպես էլ Հայաստանի ՓՄՁ ՋԱԿ-ի ձևավորված դրամագլխի ու այլ եկամուտների, «ՓՄՁ ներդրումներ» ՈՒՎԿ ՓԲԸ-ին հատկացված ֆինանսական միջոցների և միջազգային ու օտարերկրյա դոնոր կազմակերպությունների միջոցների հաշվին:

Ընդհանուր առմամբ 2002-2013թթ. ՓՄՁ-ի պետական աջակցության տարեկան ծրագրերի իրականացման նպատակով ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է շուրջ 3.200.0 մլն դրամ, որի հաշվին ֆինանսական և տեխնիկական աջակցության ուղղություններով աջակցություն է ցուցաբերվել շուրջ 78000 սկսնակ և գործող ՓՄՁ-ի սուբյեկտներին:

Վերջին երկու տարիների (2012–2013թթ.) ՓՄՁ-ի ոլորտի զարգացման միտումները ինչպես ֆիզիկական (ոչ ֆինանսական), այնպես էլ ֆինանսական ցուցանիշների կտրվածքով զգալիորեն տարբերվում են նախորդ տարիների, մասնավորապես 2006-2011թթ. ՓՄՁ-ի ոլորտի զարգացման միտումներից, որը հիմնականում պայմանավորված է համաշխարհային ֆինանսատնտեսական ճգնաժամի բացասական ազդեցությամբ ՀՀ ֆինանսական և տնտեսական զարգացումների, այդ թվում նաև ՓՄՁ-ի ոլորտի զարգացման միտումների վրա.

➤ ՀՀ 2012-2013թթ. պետական բյուջեներից ֆինանսական հատկացումները կազմել են 300,8 մլն դրամ, որի հաշվին ֆինանսական և տեխնիկական աջակցության ուղղություններով աջակցություն է ցուցաբերվել 25706 սկսնակ և գործող ՓՄՁ-ի սուբյեկտներին;

➤ ՀՀ 2006-2011թթ. պետական բյուջեներից ֆինանսական հատկացումները կազմել են 2,073,5 մլն. դրամ, որի հաշվին ֆինանսական և տեխնիկական աջակցության ուղղություններով աջակցություն է ցուցաբերվել 35482 սկսնակ և գործող ՓՄՁ-ի սուբյեկտներին:

2012թ. ՀՀ մարզերում իրականացվել են «Սկսնակ գործարարների ձեռներեցությանն աջակցության» 15 ծրագիր (այդ թվում՝ 10 ծրագիր ՄԱՁԾ/ Հայաստանի ՓՄՁ ՋԱԿ համատեղ ծրագրի շրջանակներում) և 2 ծրագիր Երևան քաղաքում: Դրանց մասնակցելու համար դիմել են 593 սկսնակ գործարարներ, որոնցից վերոհիշյալ ծրագրին մասնակցելու համար ընտրվել են 209 սկսնակ գործարարներ և նրանց տրամադրվել է համապատասխան աջակցություն:

2012թ. հուլիսից Հայաստանի ՓՄՁ ՋԱԿ-ը ՄԱԿ-ի Փախստականների հարցերով գերագույն հանձնակատարի հայաստանյան գրասենյակի հովանավորությամբ իրականացնում է «Սկսնակ գործարարների աջակցման» ծրագրի փախստականներ համար: Սույն ծրագրի շրջանակներում որպես շահառուներ ընդգրկված են Իրաքից, Իրանից և Ադրբեջանից բռնագաղթած փախստականներ: 2012թ. իրականացվել է 3 ծրագիր, որոնց մասնակցել են 32 սկսնակ գործարարներ:

«Սկսնակ գործարարների ձեռներեցությանն աջակցություն» ծրագրային միջոցառման ուղղությամբ 2013թ. ընթացքում տեխնիկական (ուսուցողական) աջակցության մասով (աջակցության 25 ծրագիր) աջակցություն է ցուցաբերվել Գեղարքունիքի, Լոռու, Տավուշի, Շիրակի, Կոտայքի, Արարատի, Արմավիրի, Սյունիքի, Արագածոտնի, Վայոց Ձորի մարզերի և Երևան քաղաքի 462 սկսնակ գործարարի:

. **«ՓՄՁ-ի սուբյեկտներին ֆինանսական և ներդրումային աջակցություն»** ծրագրային միջոցառման ուղղությամբ 2012թ. ընթացքում Հայաստանի ՓՄՁ ՋԱԿ-ի կողմից հիմնականում ապահովվել են Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության սուբյեկտներին աջակցության 2012թ.

ծրագրի իրականացման շրջանակներում սույն ծրագրային միջոցառման ուղղությամբ նախատեսված աշխատանքները և արդյունքային ցուցանիշները: Մասնավորապես՝

1) ՓՄՁ-ի սուբյեկտներին վարկային երաշխավորությունների տրամադրման ծրագրի շրջանակներում՝

- 30 ՓՄՁ-ի սուբյեկտի տրամադրվել է 179.2 մլն դրամի վարկային երաշխավորություն՝ ապահովելով 315.5 մլն դրամի վարկային փաթեթ:

- ՓՄՁ-ի սուբյեկտներին վարկային երաշխավորությունների տրամադրման ծրագրի շրջանակներում 2004-2012թթ. ընթացքում 411 ՓՄՁ-ի սուբյեկտի տրամադրվել է 1.75 մլրդ դրամի վարկային երաշխավորություն՝ ապահովելով շուրջ 3.2 մլրդ դրամի վարկային փաթեթ:

2) ՓՄՁ-ի սուբյեկտների ուղղակի վարկավորման և կապիտալի ֆինանսավորման ծրագրերի շրջանակներում «ՓՄՁ ներդրումներ» ՈւՎԿ ՓԲԸ-ի կողմից 33 իրավաբանական անձանց և 4 անհատ ձեռնարկատիրոջ տրամադրվել է 42 վարկ (37 վարկառու)՝ 2.937 մլրդ դրամի չափով:

«ՓՄՁ-ի սուբյեկտներին ֆինանսական և ներդրումային աջակցություն» ծրագրային միջոցառման ուղղությամբ 2013թ. ընթացքում՝

1) «ՓՄՁ-ի սուբյեկտներին վարկային երաշխավորությունների տրամադրում» ծրագրային միջոցառման շրջանակներում 125.9 մլն դրամի վարկային երաշխավորություն է տրամադրվել 19 գործող ՓՄՁ-ի սուբյեկտի՝ ապահովելով 314.7 մլն դրամի վարկային փաթեթ, Ընդ որում ՓՄՁ-ի սուբյեկտներին տրամադրված վարկի միջին գումարը կազմել է 16.5 մլն դրամ, վարկային երաշխավորության միջին գումարը՝ 6.6 մլն դրամ, տրամադրված վարկերի միջին տոկոսադրույքը՝ 14.2%, վարկային պարտավորությունների երաշխիքով միջին ապահովվածությունը 47%:

2) «ՓՄՁ-ի սուբյեկտների ուղղակի վարկավորում և սեփական կապիտալի ֆինանսավորում» ծրագրային միջոցառման ուղղությամբ իրականացվել են համապատասխան աշխատանքներ:

Հիմնական խնդիրները

ՓՄՁ-ի ոլորտի հիմնախնդիրներն են.

➤ ՓՄՁ-ի սուբյեկտների ձեռնարկատիրական գործունեության խթանման համապատասխան ենթակառուցվածքների և մեխանիզմների թուլություն,

➤ ՓՄՁ-ի սուբյեկտների կողմից ֆինանսական (վարկային) միջոցների ձեռքբերման հետ կապված ղժվարություններ՝ պայմանավորված դրանց կարճաժամկետայնությամբ և այլընտրանքային ֆինանսավորման (վարկավորման) աղբյուրների բացակայությամբ, ինչը լուրջ խնդիր է հանդիսանում հատկապես արտադրության ոլորտում (մասնավորապես արտադրության գիտատար ճյուղերում գործող ՓՄՁ-ի սուբյեկտների համար),

➤ սկսնակ գործարարների համար ձեռնարկատիրական գործունեություն սկսելու հետ կապված գործարար հմտությունների և ֆինանսական միջոցների պակաս,

➤ գործարար տեղեկատվության և խորհրդատվության ստացման ու կադրերի մասնագիտական ուսուցման հարցերում առկա դժվարություններ,

➤ ՓՄՁ-ի սուբյեկտների գործունեության միջազգայնացման, վերջիններիս կողմից թողարկվող արտադրանքի (մատուցվող ծառայությունների) արտահանման հնարավորությունների պակաս:

16.1.2 Ոլորտի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում

Նպատակները

ՓՄՁ-ի ոլորտի զարգացման ռազմավարական նպատակներն են՝

1) պետական ուղղակի աջակցության գործիքների միջոցով երկրում ՓՄՁ-ի զարգացման խթանումը.

2) ՓՄՁ-ի զարգացման ճանապարհով երկրի, հատկապես նրա հեռավոր և սահմանամերձ բնակավայրերի տնտեսական զարգացմանը և անհամամասնությունների հաղթահարմանը նպաստելը.

3) ՓՄՁ-ի զարգացման միջոցով երկրի տնտեսության բազմազանեցմանը նպաստելը և զբաղվածության ու ինքնազբաղվածության մակարդակի բարձրացման ապահովումը.

4) ՓՄՁ-ի սուբյեկտների պետական աջակցությանը նպատակաուղղված շրջանակների բազմազանեցումը, ինչպես նաև ՓՄՁ-ի սուբյեկտներին ցուցաբերվելիք պետական աջակցության նպատակայնության ու հասցեականության ապահովումը:

Գերակայությունները

ՓՄՁ-ի ոլորտի միջնաժամկետ կտրվածքով (2015-2017թթ) գերակայություններն ամփոփված են ստորև ներկայացված աղյուսակում.

	Գերակա ուղղություն			Հիմնավորում՝ համապատասխան հղումներով կառավարության տնտեսական և քաղաքական ծրագրերին
	2015	2016	2017	
1	<p>ՓՄՁ-ի պետական ուղղակի աջակցության գործիքների միջոցով երկրում ՓՄՁ-ի զարգացման խթանում՝ նպաստելով երկրի, հատկապես նրա հեռավոր և սահմանամերձ բնակավայրերի տնտեսական զարգացմանը և անհամամասնությունների հաղթահարմանը, տնտեսության բազմազանեցմանը և ապահովելով բնակչության զբաղվածության ու ինքնազբաղվածության մակարդակի բարձրացումը, ինչպես նաև ՓՄՁ-ի սուբյեկտների պետական աջակցությանը նպատակաուղղված շրջանակների բազմազանեցումը (ՓՄՁ-ի սուբյեկտներին ցուցաբերվելիք պետական աջակցության նպատակայնության ու հասցեականության ապահովում)</p>			<p>ՀՀ կառավարության 19.05.2014 թ. N511-Ս որոշմամբ հավանության արժանացած ՀՀ կառավարության ծրագիր, ՀՀ կառավարության 09.01.2014թ. «ՀՀ կառավարության 2014 թվականի գործունեության միջոցառումների ծրագիրը և գերակա խնդիրները հաստատելու մասին» N10-Ն որոշում:</p>

16.1.3 ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում ոլորտում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

2015-2017թթ. ՓՄՁ-ի սուբյեկտների աջակցության ծրագրային միջոցառումներն ուղղված կլինեն ՀՀ մարզերում նոր ՓՄՁ-ի սուբյեկտների և նոր աշխատատեղերի ստեղծմանը, գործող ՓՄՁ-ի սուբյեկտների մրցունակության բարձրացմանը, ցածր տնտեսական ակտիվությամբ առանձնացող տարածաշրջաններում ձեռնարկատիրական գործունեության զարգացմանը, երկրի ՀՆԱ-ում, ինչպես նաև այլ մակրոտնտեսական ցուցանիշներում ՓՄՁ-ի սուբյեկտների տեսակարար կշռի հետագա ավելացմանը:

ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում ՓՄՁ-ի ոլորտում ծախսային ծրագրերի (պարտավորությունների) իրականացումը մեծապես կնպաստի ՓՄՁ-ի ոլորտի գերակայությունների և ՓՄՁ-ի ոլորտի զարգացման ու պետական աջակցության ծրագրային նպատակների և գերակայությունների իրականացմանը:

Ծրագրի իրականացման համար 2015-2017թթ. ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում նախատեսվում է հատկացնել 2015թ.՝ 152.3 մլն դրամ, 2015թ.՝ 152.7 մլն դրամ և 2017թ.՝ 153.1 մլն դրամ, որը կուղղվի ծրագիրն իրականացնող անձնակազմի և փորձագետների (Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի աշխատողների) վարձատրությանը:

Միաժամանակ տեխնիկական աջակցության բնույթի ծրագրային միջոցառումները նախատեսվում է իրականացնել Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի եկամուտների, ազատ դրամական միջոցների, խնայողությունների, ինչպես նաև միջազգային ու օտարերկրյա կազմակերպությունների միջոցների հաշվին:

Բացի այդ ծրագրով նախատեսված «ՓՄՁ-ի սուբյեկտներին ֆինանսական և ներդրումային աջակցություն» ծրագրային միջոցառումը վարկային երաշխավորությունների տրամադրման մասով կիրականացվի ձևավորված դրամազլխի հաշվին, իսկ կապիտալի ֆինանսավորումը և ուղղակի վարկավորումը՝ «ՓՄՁ ներդրումներ» ՈՒՎԿ ՓԲԸ-ի գործունեության շրջանակներում:

16.2 Զբոսաշրջության ոլորտի իրավիճակի նկարագրությունը և հիմնական խնդիրները

16.2.1 Ոլորտի ընդհանուր նկարագիրը

Զբոսաշրջությունը Հայաստանում, վերջին տարիներին, շնորհիվ զբոսաշրջության ոլորտում վարվող նպատակային պետական քաղաքականության, ինչպես նաև շահագրգիռ կողմերի՝ պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների, մասնավոր հատվածի և բնակչության համագործակցության, արձանագրում է այցելուների թվի կայուն և դինամիկ աճ:

2000 թվականից ի վեր Հայաստան կատարված միջազգային զբոսաշրջային այցելությունների միջին տարեկան աճը կազմել է 20-25 տոկոս:

Ըստ ստացված հաշվետվությունների տվյալների և հետազոտությունների արդյունքում ձևավորված փորձագիտական գնահատումների, 2013թ. հունվար-դեկտեմբերին հանրապետություն են ժամանել 957240 զբոսաշրջիկ, կամ 2012թ. նույն ժամանակաշրջանի նկատմամբ ցուցանիշը աճել է 13.5.% -ով:

Ըստ կանխատեսումների՝ մոտավորապես 10 տոկոս զբոսաշրջային այցելությունների աճի պահպանման պայմաններում 2014թ. Հայաստան միջազգային այցելությունների թիվը կհատի 1 մլն. սահմանագիծը:

Զբոսաշրջության բնագավառում պետական քաղաքականության իրականացման շրջանակներում 2005թ. Հայաստանում գործողության մեջ է դրվել «Հյուրանոցային ծառայություններ մատուցելու կարգն ու պայմանները սահմանելու, հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտների որակավորման կարգերը և որակավորման ընթացակարգը հաստատելու մասին» (10.06.2004թ. N 946-Ն) ՀՀ կառավարության որոշումը, որի համաձայն ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարությունը հանդիսանալով ՀՀ կառավարության լիազորած մարմինը իրականացնում է Հայաստանում հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտների որակավորում:

Պետական մարմինների իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակ			
N	<u>Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Շահառուների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը</u>
1.	Հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտների որակավորման գործընթացի իրականացում	ՀՀ տարածքում գործող հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտներ	Ամբողջությամբ

Վերջին երկու տարիների ոլորտի զարգացման միտումները

Զբոսաշրջության ոլորտի վերջին տարիների զարգացման միտումները պայմանավորված են զբոսաշրջության ոլորտի զարգացման գործընթացների և պետական քաղաքականության արդյունավետ և նպատակային իրականացմամբ, զբոսաշրջության ոլորտի զարգացմանն ուղղված համապատասխան ենթակառուցվածքների ստեղծմամբ և զարգացմամբ:

2000 թվականից ի վեր Հայաստանում իրականացվում են զբոսաշրջության զարգացման պետական տարեկան ծրագրեր, որոնք հիմնականում ուղղվել են մարքեթինգային քաղաքականության իրականացմանը, մասնավորապես Հայաստանի, որպես զբոսաշրջության համար գրավիչ և բարենպաստ երկրի նկարագրի ձևավորմանը և շարունակական կատարելագործմանը:

2006-2011 թվականներին Հայաստանի զբոսաշրջային գրավչությունները ներկայացվել են 35-ից ավելի միջազգային հեղինակավոր ցուցահանդեսներին, տարեկան տպագրական և

տեսանյութերի *հազարավոր* օրինակներ տարածվել պահանջարկի շուկաներում, *հարյուրավոր* մասնագիտացած լրագրողների և տուրօպերատորների համար կազմակերպվել են ճանաչողական այցեր Հայաստան, ինչի արդյունքում նաև 2006 թվականին 382 հազարից՝ միջազգային այցելուների թիվը դինամիկ տարեկան աճ է գրանցել հատելով 758 հազարի սահմանգիծը 2011 թվականին, միաժամանակ 2010 թվականի համեմատ աճը կազմել է մոտ 10%:

Ըստ պաշտոնական վիճակագրական տվյալների 2006 թվականին միջազգային զբոսաշրջիկ են ընդունել 39 հյուրանոց, իսկ 2011-ին՝ 50 հյուրանոց:

2012-2013թթ. ընթացքում զբոսաշրջության ոլորտի զարգացման միտումները նույնպես հիմնականում բացահայտվել են ոլորտի զարգացման պետական տարեկան ծրագրի իրականացման արդյունքում:

2012թ. զբոսաշրջության ոլորտի համար կարևորվեց հոկտեմբերին Երևանում ՄԱԿ ԶՀԿ հետ համագործակցությամբ կազմակերպված «Համամարդկային արժեքները և մշակութային բազմազանությունը 21-րդ դարում. Զբոսաշրջության ներդրումը» խորագրով միջազգային համաժողովը: Համաժողովի արդյունքում զբոսաշրջության ոլորտի մասնավոր հատվածի հինգ ներկայացուցիչների կողմից ստորագրվեց «*Private Sector Commitment to the UNWTO Global Code of Ethics for Tourism*» («Զբոսաշրջության էթիկայի համաշխարհային արժեքների նկատմամբ պարտավորությունների ստանձնում») փաստաթուղթը և ընդունվեց **Երևանյան հռչակագիրը՝ ուղղված** զբոսաշրջության կայուն զարգացման միջոցով համամարդկային արժեքների և մշակութային բազմազանության արժևորմանը, ամրապնդմանն ու զարգացմանը:

2012 և 2013թթ. Հայաստանի զբոսաշրջային արդյունքը ներկայացվել է հեղինակավոր մի շարք միջազգային ցուցահանդեսներում: 2013 թվականի մարտի 1-2 Երևանում կայացավ ամենամյա CTS միջազգային զբոսաշրջային ցուցահանդեսը:

2013թ. հունվարից 27 Եվրոպական միության անդամ պետությունների և 4 Եվրոպական միության շենգենյան դրույթները կիրառող Եվրոպական միության ոչ անդամ պետությունների քաղաքացիների համար սահմանվել է ՀՀ մուտքի առանց վիզայի ռեժիմ: Ընդհանուր առմամբ 40 երկրների քաղաքացիներ (այդ թվում նաև ԱՊՀ տարածաշրջանի) կարող են Հայաստան այցելել առանց վիզային ձևակերպման:

Ազգային ավանդական միջոցառումների կազմակերպման շրջանակներում 2012թ. ՀՀ Լոռու, Վայոց Ձորի, իսկ 2013թ. նաև ՀՀ Շիրակի, Սյունիքի և Տավուշի մարզերում կազմակերպվել են մի շարք փառատոներ:

ՀՀ կառավարության 2013 թվականի հունվարի 31-ի N77-Ա որոշմամբ հաստատվել է «Գորիս քաղաքում զբոսաշրջության զարգացման ծրագիրը»: Ստորագրվել է «ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարության և Իսպանիայի Թագավորության արդյունաբերության, էներգետիկայի և զբոսաշրջության

նախարարության զբոսաշրջության հարցերով քարտուղարության միջև զբոսաշրջության բնագավառում համագործակցության մասին» փոխըմբռնման հուշագիրը:

Հայ զբոսավարների գիլդիան, ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարության և Զբոսավարների ասոցիացիայի համաշխարհային ֆեդերացիայի հետ համատեղ նախաձեռնության արդյունքում որոշում է ընդունվել Երևանում զբոսավարների ուսումնական կենտրոն ստեղծելու վերաբերյալ:

2013թ. Երևանում անցկացվեց «Ներդաշնակեցում և ճամփորդության ու զբոսաշրջության վերաբերյալ եվրոպական օրենսդրության առանցքային հայեցակետեր. դասեր Հայաստանի համար» խորագրով միջազգային համաժողովը: 2013թ. մարտից Հայաստանը մեկ տարի ժամկետով ստանձնել է ԱՊՀ անդամ պետությունների Զբոսաշրջության խորհրդի նախագահությունը:

«Համաշխարհային զբոսաշրջության և ճամփորդության մրցունակության զեկույցում» 2013 թվականին Հայաստանի դիրքը 11 տեղով բարձրացել է 2011թ. հետ համեմատ (Հայաստանը 79-րդ է 140 երկրների շարքում), իսկ ԱՊՀ երկրների և Վրաստանի հետ համեմատ՝ 5-րդ տեղում է:

Ոլորտի զարգացման ֆինանսական և ոչ ֆինանսական ցուցանիշ են հանդիսանում զբոսաշրջային ենթակառուցվածքների զարգացումը՝ վերջիններիս թվաքանակի ավելացումը: 2006թ. միջազգային զբոսաշրջիկ են ընդունել 40 հյուրանոց, որոնց թիվը 2011թ. հասել է 58-ի (հիմնականում Երևանում):

2013թ. ՀՀ տարածքում գործել են 254 հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտ (զբոսաշրջային տները ներառված չեն), որից 79-ը Երևանում՝ ապահովելով 2591 համար և 4412 ննջատեղ, 185-ը մարզերում՝ ապահովելով 5730 համար և 12751 ննջատեղ:

Ընդ որում ՀՀ տարածքում 123 հյուրանոցներից 48-ը գործում են Երևանում՝ ապահովելով 2371 համար և 3985 ննջատեղ, իսկ 83-ը մարզերում՝ ապահովելով 2784 համար և 5400 ննջատեղ: Բացի այդ 2013թ. շահագործման են հանձնվել 12 հյուրանոց, այդ թվում՝ HYATT ցանցի, լրացնելով Հայաստանում հյուրանոցային տնտեսությունը 840 հյուրանոցային համարով, ապահովելով շուրջ 495 աշխատատեղ:

2014 թվականի հունվարի 1-ի դրությամբ ՀՀ գործում է 31 որակավորված հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտ, ինչը վկայում է մատուցվող ծառայությունների որակի մասին:

2012-2013 թթ. զարգացման միտումները համեմատելով նախորդող 2006-2011թթ. միտումների հետ փաստում ենք, որ շարունակվում է Հայաստան ժամանող զբոսաշրջիկների դինամիկ աճը: Զբոսաշրջության ոլորտում հիմնական ֆինանսական ցուցանիշն են ներգնա զբոսաշրջիկների ժամանումների քանակը և դրանից ստացվող եկամուտները (Հայաստան ժամանած յուրաքանչյուր զբոսաշրջիկ միջինը ծախսում է 1000 ԱՄՆ դոլար): 2006-2011 թթ. միջին աճը կազմել է 15.8 %, իսկ 2012-2013թթ.՝ 12.4 %: Այս տարբերությունը բացատրվում է համաշխարհային ֆինանս-

սական ճնգնաժամից հետո ժամանումների աճի վերականգնման դանդաղ տեմպով (համաշխարհային զբոսաշրջությունում 2012-2013թթ. աճը կազմել է ընդամենը 4.6%):

Հիմնական խնդիրները

Զբոսաշրջության ոլորտի կարևոր խնդիրներից է զբոսաշրջային գործունեության ապակենտրոնացումը մայրաքաղաքից դեպի Հայաստանի մարզեր՝ նպաստելով տարածքային տնտեսական համաչափ զարգացմանը:

16.2.2 Ոլորտի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում

Նպատակները

Զբոսաշրջության ոլորտի 2015-2017 թթ. պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է մեծացնել զբոսաշրջության ներդրումն ազգային եկամտի ավելացման, համաչափ տարածքային տնտեսական զարգացման, բնակչության կենսամակարդակի բարձրացման և աղքատության նվազեցման գործընթացում՝ պայմանավորված.

- 1) զբոսաշրջային այցելությունների քանակի աճով,
- 2) զբոսաշրջությունից ստացված եկամտի ավելացմամբ,
- 3) աշխատատեղերի ստեղծմամբ:

Գերակայությունները.

	Գերակա ուղղություն			Հիմնավորում՝ համապատասխան հղումներով կառավարության տնտեսական և քաղաքական ծրագրերին
	2015	2016	2017	
1	Միջազգային զբոսաշրջային շուկայում հայկական զբոսաշրջային արդյունքի մրցունակության ապահովում և Հայաստանի շարունակական ինտեգրում միջազգային զբոսաշրջային շուկա			ՀՀ կառավարության 19.05.2014 թ. N511-Ա որոշմամբ հավանության արժանացած ՀՀ կառավարության ծրագիր, ՀՀ կառավարության որոշմամբ հաստատվող զբոսաշրջության զարգացման տարեկան ծրագրեր,
2	Հայաստանի ամբողջ տարածքում մշակութային և բնական ժառանգության պահպանում և վերականգնում, Հայաստանի մարզերում զբոսաշրջության և հանգստի կենտրոնների ձևավորում			ՀՀ կառավարության 2008թ. փետրվարի 13-ին արձանագրային որոշմամբ հաստատված Զբոսաշրջության զարգացման հայեցակարգ
3	Զբոսաշրջության զարգացման հայեցակարգից բխող միջոցառումների իրականացում՝ ուղղված զբոսաշրջային ենթակառուցվածքների բարելավմանն ու զարգացմանը, զբոսաշրջային ռեսուրսների գնահատմանը և գույքագրմանը, նոր զբոսաշրջային ռեսուրսների և գրավչությունների բացահայտմանը և ձևավորմանը, զբոսաշրջային նոր, գրավիչ և մրցունակ փաթեթների ձևավորմանը, մարդկային ռեսուրսների զարգացմանն ու ոլորտում որակյալ հետազոտությունների իրականացման ապահովմանը:			ՀՀ կառավարության 2008թ. փետրվարի 13-ին արձանագրային որոշմամբ հաստատված Զբոսաշրջության զարգացման հայեցակարգ՝ մշակված համահունչ ՀՀ կառավարության գործունեության միջոցառումների ծրագրին

4	Զբոսաշրջության ոլորտում որակի համակարգի կատարելագործումը և շահագործում	2015-2017 թթ. կշարունակվի հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտների որակավորման գործընթացը, ինչը կապահովի ոլորտում մատուցվող ծառայությունների որակի բարձրացում:
---	--	--

16.2.3 ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում ոլորտում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

2015-2017թթ. Հայաստանում զբոսաշրջության զարգացման տարեկան ծրագրերի իրականացումը հիմնականում կլուծի հետևյալ խնդիրները.

- 1) կիրականացվի զբոսաշրջության բնագավառում արդյունավետ մարքեթինգային քաղաքականություն, հայրենական զբոսաշրջային արդյունքը պատշաճ կներկայացվի միջազգային զբոսաշրջային շուկայում,
- 2) կզարգանա միջազգային համագործակցությունը, կկատարվեն իրավապայմանագրային պարտավորությունները,
- 3) կապահովվի հայրենական զբոսաշրջային արդյունքի կայուն որակ և մրցունակությունը համաշխարհային զբոսաշրջային շուկայում,
- 4) զբոսաշրջությունը համաչափ կզարգանա ՀՀ մարզերում՝ ներգրավելով տեղի համայնքների բնակչությանը:

«Զբոսաշրջությանն աջակցության ծառայություններ» ծրագիրը կազմված է հետևյալ ենթածրագրերից.

1. Զբոսաշրջության բնագավառում մարքեթինգային քաղաքականության իրականացում՝ գովազդատեղեկատվական ապահովման համակարգի շարունակական զարգացում և կատարելագործում

2015-2017թթ. կշարունակվի գովազդատեղեկատվական նյութերի մշակումը, թարմացումը, տպագրումն ու տարածումը:

Զբոսաշրջության ոլորտի գովազդատեղեկատվական ապահովման համակարգի զարգացման ենթածրագրի շրջանակներում Հայաստանի զբոսաշրջային արդյունքը կներկայացվի 10-ից ավելի համաշխարհային ճանաչում ունեցող զբոսաշրջային ցուցահանդեսներում:

Զբոսաշրջության կայուն աճն ու զարգացումն ապահովելու համար շարունակվելու է ճանաչողական միջոցառումների կազմակերպումը: Նախատեսվում է հյուրանոցային համաշխարհային ցանցերի պատասխանատուների, օտարերկրյա զբոսաշրջային օպերատորների, մասնագիտացված լրագրողների և փորձագետների ճանաչողական այցերի իրականացում:

2. Ավանդական տոնակատարությունների կազմակերպում և անցկացում

2015-2017թթ. կապահովվի պետական աջակցությունը և մասնակցությունը կազմակերպվող ամենամյա ազգային, մշակութային բնույթ ունեցող փառատոններին, որոնք կընդգրկեն Հայաստանի տարբեր մարզեր, ինչը խթան կհանդիսանա մարզերում մշակութային կյանքի ակտիվացմանը և զբոսաշրջության զարգացմանը:

3. Ջրոսաշրջային ենթակառուցվածքների հիմնախնդիրների լուծմանն ուղղված միջոցառումների իրականացում

2015-2017թթ. նախատեսվում է իրականացնել.

- 1) զբոսաշրջային ենթակառուցվածքների բարելավման ու զարգացման միջոցառումներ,
- 2) հաստատված օրինակելի տաղավարի նախագծին համապատասխան ՀՀ տարբեր մարզերում տաղավարներ տեղադրելու գործընթացին պետական աջակցություն,
- 3) զբոսաշրջային տների համակարգի կատարելագործմանն ուղղված միջոցառումների իրականացմանը պետական աջակցություն (կկազմակերպվեն սեմինարներ, ինչի արդյունքում կմշակվեն համաշխարհային համապատասխան ցանցերին Հայաստանի հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտների ինտեգրմանն ուղիները),
- 4) զբոսաշրջային ենթակառուցվածքների բարելավմանն ու զարգացմանը, զբոսաշրջային ռեսուրսների գնահատմանը և գույքագրմանը, նոր զբոսաշրջային ռեսուրսների և գրավչությունների բացահայտմանը և ձևավորմանը, զբոսաշրջային նոր, գրավիչ և մրցունակ փաթեթների ձևավորմանն ուղղված միջոցառումներ:

4. Ջրոսաշրջության բնագավառում միջազգային համագործակցության իրականացում

Միջազգային համագործակցության շրջանակներում 2015-2017թթ. իրականացվելիք միջոցառումները կուղղվեն՝

- 1) զբոսաշրջության բնագավառում համագործակցության վերաբերյալ միջազգային համաձայնագրերի կատարմանը,
- 2) ՄԱԿ ԶՀԿ-ի, ՄԾՏՀ, ԱՊՀ և այլ կազմակերպությունների հետ համագործակցությանը,
- 3) միջազգային համագործակցության շրջանակներում զբոսաշրջության բնագավառի մասնագետների (պետական և մասնավոր հատվածի) վերապատրաստմանը:

Ծրագրի իրականացման համար 2015-2017թթ. ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում յուրաքանչյուր տարի նախատեսվել է հատկացնել 188.4-ական մլն դրամ:

16.3 Ստանդարտացման ոլորտի իրավիճակի նկարագրությունը և հիմնական խնդիրները

16.3.1 Ոլորտի ընդհանուր նկարագիրը

«Հ կոնոմիկայի նախարարության «Ստանդարտների ազգային ինստիտուտ» փակ բաժնետիրական ընկերությանը ամրագրված ծառայությունները պետական բյուջեից ֆինանսավորվում են «Ստանդարտացման մասին» ՀՀ օրենքի 19-րդ հոդվածի համաձայն, որի շրջանակներում մատուցվող ծառայություններն են՝

1. Ազգային ստանդարտների մշակում:

2. Ստանդարտացման միջազգային (ISO, IEC, ITU), եվրոպական (CEN) և միջպետական (ԱՊՀ ՍՀՍ ՄՊԽ) ստանդարտացման կազմակերպությունների հետ համագործակցություն և աշխատանքների կազմակերպում:

3. Ստանդարտացման ազգային ֆոնդի վարում և տեղեկատվական սպասարկում:

Նշված ծառայությունների գծով շահառուներ են հանդիսանում ՀՀ պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինները, ՀՀ տարածքում և օտարերկրյա պետություններում արտադրանքների արտադրությամբ, աշխատանքների կատարմամբ և ծառայությունների մատուցմամբ զբաղվող իրավաբանական անձինք, անհատ ձեռնարկատերերը, հասարակական կազմակերպությունները, գիտահետազոտական կազմակերպությունները, սպառողները, ինչպես նաև ցանկացած ֆիզիկական անձիք (այսուհետ՝ ստանդարտացման ոլորտի շահագրգիռ կողմեր):

Պետական մարմինների իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակ			
N	<u>Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Շահառուների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը</u>
1.	Ազգային ստանդարտների մշակում	Ստանդարտացման ոլորտի շահագրգիռ կողմեր	Ամբողջությամբ
2.	Ստանդարտացման միջազգային, եվրոպական և միջպետական կազմակերպությունների հետ համագործակցություն և աշխատանքների կազմակերպում	Ստանդարտացման ոլորտի շահագրգիռ կողմեր	Ամբողջությամբ
3.	Ստանդարտացման ազգային ֆոնդի վարման և տեղեկատվական սպասարկման աշխատանքների կազմակերպում: Էլեկտրոնային թվային տեղեկատվական որոնման ավտոմատացված համակարգի (ստանդարտների էլեկտրոնային կատալոգ) և ստանդարտացման նորմատիվ փաստաթղթերի էլեկտրոնային գրադարանի հիմնում, ինչպես նաև ստանդարտների առ-ցանց էլեկտրոնային վաճառքի մեխանիզմների ներդրում	Ստանդարտացման ոլորտի շահագրգիռ կողմեր	Ամբողջությամբ

Վերջին երկու տարիների ոլորտի զարգացման միտումները

«Ստանդարտացման մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված լիազորությունների շրջանակներում «Ստանդարտների ազգային ինստիտուտ» ՓԲԸ մատուցում է տարբեր ծառայություններ պետական և ոչ պետական տարբեր առևտրային կազմակերպություններին, որից ստացված եկամուտներով փոխհատուցվում են ընկերության կանոնադրական խնդիրների իրականացման համար անհրաժեշտ ծախսերը:

Հիմնական խնդիրները

ՀՀ ստանդարտացման բնագավառի կարևոր խնդիրներից է մարդու կյանքի և առողջության, նրա գույքի, շրջակա միջավայրի անվտանգության ապահովման աջակցումը, տեխնիկական օրենսդրության բարեփոխումները՝ միջազգային և եվրոպական ստանդարտներին ներդաշնակ ազգային ստանդարտների մշակման և ընդունման, ինչպես նաև գործող տեխնիկական կանոնակարգերի և ազգային ստանդարտների կատարելագործման միջոցով:

16.3.2 Ոլորտի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում

Նպատակները

Ոլորտի նպատակն է Ազգային ստանդարտների ներդաշնակեցումը միջազգային և եվրոպական ստանդարտների հետ:

Գերակայությունները.

	Գերակա ուղղություն			Հիմնավորում՝ համապատասխան հղումներով կառավարության տնտեսական և քաղաքական ծրագրերին
	2015	2016	2017	
1	Ազգային ստանդարտների մշակում			«Ստանդարտացման մասին» ՀՀ օրենքի 19-րդ հոդվածի I կետ: ՀՀ ստանդարտացման ամենամյա ծրագիր: Առևտրի Համաշխարհային կազմակերպության «Առևտրում տեխնիկական խոչընդոտների մասին» համաձայնագրի պահանջներ:
2	Ստանդարտացման միջազգային, եվրոպական և միջպետական կազմակերպությունների հետ համագործակցություն և աշխատանքների կազմակերպում			
3	Ստանդարտացման նորմատիվ փաստաթղթերի ազգային ֆոնդի վարում և տեղեկատվական սպասարկում			

16.3.3 ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում ոլորտում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Ոլորտի ծախսային ծրագրերն են՝

- 1) «Ազգային ստանդարտների մշակում»,
- 2) «Միջպետական և եվրոպական ստանդարտացման կազմակերպությունների հետ համագործակցություն և աշխատանքների կազմակերպում»,

3) «Ստանդարտացման ազգային ֆոնդի վարման և տեղեկատվական սպասարկման աշխատանքների կազմակերպում»:

Ծրագրի իրականացման համար 2015-2017թթ. ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում յուրաքանչյուր տարի նախատեսվել է հատկացնել 14.3 –ական մլն դրամ:

16.4. Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի իրավիճակի նկարագրությունը և հիմնական խնդիրները

16.4.1 Ոլորտի ընդհանուր նկարագիրը

«Հ կառավարության գործունեության առաջնայնություններից մեկը եղել և մնում է տեղեկատվական տեխնոլոգիաների (SS) ոլորտի զարգացումը: Ներկայում բազմաթիվ ծրագրեր են իրականացվում ոլորտի որակյալ կադրերի պատրաստման և վերապատրաստման, արտահանման և ներդրումների ծավալների մեծացման, ձեռներեցության խթանման, սկսնակ ընկերությունների ձևավորման աջակցման ու աշխատատեղերի ստեղծման ուղղությամբ, որոնք ի վերջո կնպաստեն Հայաստանի՝ որպես տեղեկատվական, հեռահաղորդակցման և բարձր տեխնոլոգիաներ ունեցող երկրի վարկանիշի բարձրացմանը:

Ընդունվել են ոլորտին առնչվող մի շարք իրավական ակտեր (մասնավորապես՝ 2004թ. դեկտեմբերի 14-ի «Էլեկտրոնային փաստաթղթի և էլեկտրոնային թվային ստորագրության մասին» N ՀՕ-40 և 2005թ.-ի հուլիսի 8-ի «Էլեկտրոնային հաղորդակցության մասին» N ՀՕ-176 ՀՀ օրենքները):

Վերջին տասնամյակում կնքվել են փոխըմբռնման հուշագրեր և համագործակցության պայմանագրեր ինչպես տարբեր երկրների (Հնդկաստանի Հանրապետության, Եգիպտոսի Արաբական Հանրապետության և այլն), այնպես էլ համաշխարհային ճանաչում ունեցող այնպիսի տեխնոլոգիական առաջատար ընկերությունների հետ, ինչպիսիք են («Մայքրոսոֆթ», «Ալկաթել», «Հյուվեթ Փակարդ», «Սան Մայքրոսիսթեմս», «Նեյշնլ Ինսթրումենթս», «Մենթոր Գրաֆիքս», «Սիսկո», «Ինթել», «Սինոփսիս», «Դ-Լինք», «Նոկիա», «ԱյԲիԷմ», «Օրակլ», «ՋիԷֆԱյ» և այլն):

Կազմակերպվել են «Արմթեք» Հայաստանի բարձր տեխնոլոգիաների ոլորտի գլոբալ համաժողովը և «Դիջիթեք» տեղեկատվական և հեռահաղորդակցման տեխնոլոգիաների մասնագիտացված ցուցահանդեսը, իսկ 2012թ. ԱՄՆ Սիլիկոնյան հովտում բացվել է ՀՀ տեղեկատվական և բարձր տեխնոլոգիաների ներկայացուցչական գրասենյակը:

2013թ. Համաշխարհային բանկի վարկային ծրագրի շրջանակում Հայաստանում հիմնվել է առաջին վենչուրային ֆոնդը, որը կխթանի ոլորտում նորարարական գաղափարների գեներացմանն ու սկսնակ ընկերությունների (start-ups) ձևավորմանը:

Պետական մարմինների իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակ			
N	<u>Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Շահառուների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը</u>
1.	Տեղեկատվական և հեռահաղորդակցային տեխնոլոգիաների ներդրում	Հայաստանի Հանրապետություն	Ամբողջությամբ

Վերջին երկու տարիների ոլորտի զարգացման միտումները

Ոլորտն այսօր ապահովում է բարձր եկամտաբերություն և գրավիչ է խոշորածավալ օտարերկրյա ներդրումների համար:

2013թ. դրությամբ ոլորտում ակտիվ աշխատում են ավելի քան 380 ընկերություններ, ներգրավված է մոտ 10740 մասնագետ, իսկ ընդհանուր շրջանառությունը կազմում է շուրջ 379.1 մլն ԱՄՆ դոլար:

2008-2013թթ. ընթացքում ոլորտում գրանցվել է 22.8% միջին տարեկան աճ:

Էլեկտրոնային կառավարման համակարգերի առավելագույն կիրառումը խթանելու նպատակով ՀՀ կառավարության կողմից ներդրվել է www.e-gov.am էլեկտրոնային կառավարման պորտալը, որի նպատակն է մեկտեղել ՀՀ պետական գերատեսչությունների էլեկտրոնային կառավարման բոլոր գործիքներն ու տվյալների շտեմարանները և հարմարավետ միջավայր ստեղծել դրանց օգտագործման համար: Ներկայում աշխատանքներ են իրականացվում այլ էլեկտրոնային ծառայությունների՝ էլեկտրոնային առողջապահության, էլեկտրոնային կրթության, էլեկտրոնային արխիվների, էլեկտրոնային վիճակագրական հաշվետվությունների, էլեկտրոնային կենսաթոշակային համակարգի, քաղաքացիական կացության ակտերի գրանցման (ՔԿԱԳ), շինարարական թույլտվությունների տրամադրման էլեկտրոնային համակարգի ներդրման ուղղությամբ:

Հայաստանի Հանրապետության և Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկի միջև 2011 թվականի հունվարի 26-ին ստորագրված «Էլ.-հասարակության և մրցունակության համար նորարարության ծրագիր» N7963-AM վարկային համաձայնագրի շրջանակում իրականացվում են Գյումրու և Վանաձորի տեխնոլոգիական կենտրոնների, «Համակարգիչ բոլորի համար», ԱՄՆ Սիլիկոնյան հովտում հայաստանյան ներկայացուցչության հիմնման, Վենչուրային կապիտալի/սկսնակ ձեռնարկությունների աջակցման հիմնադրամի ստեղծման, Արևելյան Եվրոպայի, Հարավային Կովկասի և Միջին Ասիայի երկրների համար Մոբայլ լուծումների տարածաշրջանային լաբորատորիայի հիմնման, Հայկական ազգային ճարտարագիտական լաբորատորիաների ստեղծման և SS ոլորտի զարգացմանն ուղղված այլ ծրագրեր:

Հայաստանի Հանրապետությունը վերանշանակվել է որպես ՄՕՏՀ Տեղեկատվական և հեռահաղորդակցման տեխնոլոգիաների աշխատանքային խմբի համակարգող՝ 2013թ. հուլիսի 1-ից 2015 թվականի հունիսի 30-ն ընկած ժամանակահատվածի համար:

2012-2013թթ. ՀՀ պետական բյուջեով հատկացված 80 մլն դրամ պետական աջակցության շրջանակում կատարվել են հետևյալ միջոցառումները՝

2012թ.

• Հայաստանի ՏՏ-ի ոլորտը ներկայացնելը և խթանելը Հայաստանում և արտերկրում, հեղափոխությունը, հասարակական իրազեկումը

Ծրագրի շրջանակում մշակվել և թարմացվել է հետազոտության մեթոդոլոգիան, Հայաստանում գործող կազմակերպությունների ուղեցույցը (ներառված են ավելի քան 190 ընկերություններ), մշակվել է վերջնական հաշվետվությունը, որը ներառում է տեղեկատվական և հեռահաղորդակցության ոլորտի զարգացումները, գործարար միջավայրի ներկա իրավիճակը, իրավական դաշտը, կրթության ոլորտը և այլն:

• **«Հայաստանում կազմակերպվող ցուցահանդեսներ, համաժողովներ»** միջոցառման շրջանակում անց են կացվել մի շարք համաժողովներ, ցուցահանդեսներ, մրցույթներ: Դրանք են՝

ա) 2012թ. հոկտեմբերի 5-ից 7-ը «Երևանի մաթեմատիկական մեքենաների գիտահետազոտական ինստիտուտ» ՓԲԸ-ի տարածքում կազմակերպվեց **«Դիջիթեք-2012» տեղեկատվական և հեռահաղորդակցման տեխնոլոգիաների (ՏՀՏ) 8-րդ ամենամյա միջազգային ցուցահանդեսը**, որին մասնակցեցին շուրջ 120 տեղական և արտասահմանյան ընկերություններ Կորեայից, Սինգապուրից, Ռուսաստանից, Իտալիայից, Գերմանիայից և Վրաստանից: Ցուցահանդես այցելեց ավելի քան 24000 այցելու:

բ) **«Գիտության և տեխնոլոգիաների ձեռներեցության ծրագրի (STEP) շրջանակում «VC» վենչուրային համաժողովի ֆինանսավորում» միջոցառում.**

Միջոցառման շրջանակում 2012թ. հայտարարվել է «Գաղափարից դեպի շուկա» դրամաշնորհային մրցույթը, որի ընթացքում ստացված հայտերի թիվը (50 հայտ) մի քանի անգամ գերազանցում էր նախորդ տարիների հայտատուների քանակը: Մրցույթի նպատակն էր խթանել խոստումնալից նոր տեխնոլոգիաների բացահայտումը և զարգացումը Հայաստանում: Մրցույթի արդյունքում հաղթող ճանաչվեցին 5 ծրագրեր:

գ) «ՏՏ ոլորտի մասնավոր հատվածի հետ «ՏՀՏ լիդերները՝ առանց փողկապների» արտագնա հանդիպում-քննարկումների ֆինանսավորում» միջոցառում.

«ՏՀՏ լիդերները՝ առանց փողկապների» խորագրով անցկացվող պարբերաբար արտագնա հանդիպում-քննարկումների միջոցով բարձրացվել է հասարակության իրազեկվածությունը և ամրապնդվել են ոլորտի ներքին կապերը՝ հիմք ստեղծելով նորարարությունների,

արտադրողականության բարձրացման և SS ոլորտի ու հանրության միջև առավել լայն կապերի ամրապնդման համար:

դ) «Դիջիթեք բիզնես ֆորում» միջոցառման շրջանակում տեղի ունեցավ «Սմարթ Քանթրի-թվային լուծումներ ինովացիոն տնտեսության համար» խորագիրը կրող 5-րդ ամենամյա Դիջիթեք բիզնես ֆորումը, որում գրանցվեց մասնակից կազմակերպությունների մոտ 48% աճ: Եթե 2011թ. ֆորումին մասնակցում էին շուրջ 40 կազմակերպություններ, ապա 2012 թվականին՝ 59, որից 38-ը՝ տեղական, իսկ 21-ը՝ արտասահմանյան: Ընդհանուր առմամբ Դիջիթեք բիզնես ֆորումը 2012թ. ունեցավ շուրջ 1500 այցելու: Իրենց երկրի փորձն ու արտադրանքը ներկայացրեցին կազմակերպություններ Բուլղարիայից, Մակեդոնիայից, Հունաստանից, Մոլդովայից, Ռումինիայից, Վրաստանից, Դանիայից, Նիդերլանդներից, Մեծ Բրիտանիայից և Լատվիայից:

ե) «ԱրմԹեք 2012» Հայաստանի բարձր տեխնոլոգիաների ոլորտի գլոբալ համաժողովի կազմակերպում» միջոցառում.

ԱՄՆ-ի Սիլիկոնյան հոտվում, Սթենֆորդի համալսարանում տեղի ունեցավ «ԱրմԹեք» բարձր տեխնոլոգիաների 5-րդ գլոբալ գործարար համաժողովը, որը հնարավորություն ընձեռեց ավելի քան 200 մասնակիցներին ողջ աշխարհից քննարկել Հայաստանի SS և բարձր տեխնոլոգիաների ոլորտի ռազմավարական խնդիրները, գնահատել զարգացման միտումները և ծանոթանալ ոլորտի վերջին նորամուծություններին:

Համաժողովի շրջանակում ՀՀ կառավարության և «Ինթել» ընկերության միջև կնքվեց Հայաստանում գիտահետազոտական կենտրոն հիմնելու մասին փոխըմբռնման հուշագիր, իսկ «Կորպորասիոն Ամերիկա» ընկերության և ՀՀ կառավարության միջև ստորագրվեց Հայաստանում չիպերի գործարան հիմնելու մասին հուշագիր:

«Միջազգային համագործակցություն» միջոցառման շրջանակում իրականացվել են հետևյալ աշխատանքները.

ա) «Մայքրոսոֆթ ինովացիոն կենտրոնի ծրագրի իրականացում» միջոցառման գծով 2012թ. «Մայքրոսոֆթ» ինովացիոն կենտրոնում (ՄԻԿ) իրականացվել են մի շարք դասընթացներ և այլ միջոցառումներ՝ ներգրավելով առավել քան 600 ուսանող:

ՄԻԿ-ի կողմից իրականացվել է Մայքրոսոֆթի «Երևակայության գավաթ» մրցույթի հայաստանյան փուլի կազմակերպական աշխատանքները, որի արդյունքում հաղթող ճանաչվեցին հետևյալ թիմերը՝ «mLab» թիմ (1-ին տեղ), «The Insanely Great Team» թիմ (2-րդ տեղ) և RAU թիմ (3-րդ տեղ):

բ) «Հայ-հնդկական SCS ուսումնական կենտրոնի ծրագրերի իրականացում» միջոցառման գծով Հայ-հնդկական SCS ուսումնական կենտրոնում ուսանողների, մասնագետների և դասախոսների համար իրականացվել են 63 կարճաժամկետ և երկարաժամկետ դասընթացներ

(1650 ժամ ընդհանուր տևողությամբ): Մասնակիցների թիվը կազմել է շուրջ 570: Կենտրոնում կազմակերպվել են 19 սեմինարներ (48 ժամ ընդհանուր տևողությամբ), որոնց մասնակցել է շուրջ 173 մասնակից: Արցախից ժամանած 19 ուսանողների համար կենտրոնում իրակացվեցին հատուկ արագացված դասընթացներ (90 ժամ ընդհանուր տևողությամբ): Կազմակերպվել է «Մոբայլ Երկուշաբթի Երևան» միջոցառումը, որին մասնակցեցին ոլորտի ավելի քան 25 մասնագետներ:

զ) «Ինթել և Սիսկո ընկերությունների հետ համատեղ ծրագրերի իրականացում» միջոցառման շրջանակում մշակվել է Հայաստանում Սիսկո լուծումների լաբարատորիայի հիմնման ծրագիրը: ՀՊՃՀ-ում տեղակայված ՁԻՀ-ի ուսումնական լաբորատորիայում 65 ուսանողների և մասնագետների համար կազմակերպվել են CCNA (4 մակարդակով) և CCNAS դասընթացներ (ընդհանուրը՝ 510 դասաժամ):

2013թ.

Հայաստանի SS-ի ոլորտը ներկայացնելը և խթանելը Հայաստանում և արտերկրում, հեղափոխությունը, հասարակական իրազեկումը

Իրականացվել է ոլորտում գործող SCS ընկերությունների ցանկի ճշգրտում, մշակվել է Հայաստանում գործող կազմակերպությունների ուղեցույցը, որտեղ ներառված են մոտ 200 ընկերություններ:

- **«Հայաստանում կազմակերպվող ցուցահանդեսներ, համաժողովներ, մրցույթներ»** միջոցառման շրջանակում անց են կացվել մի շարք համաժողովներ, ցուցահանդեսներ, մրցույթներ: Դրանք են՝ **«Դիջիթեք Էքսպո 2013» միջազգային տեխնոլոգիական ցուցահանդեսը**, որը ունեցավ 24.000 այցելու, ինչը 4000-ով գերազանցում է կանխատեսված այցելուների թվաքանակը (մասնակցում էին տեղական, կանադական, սինգապուրյան, ռուսական և ամերիկյան 120 կազմակերպություններ): **«Գիտության և տեխնոլոգիաների ձեռներեցության ծնման կազմակերպում և իրականացում** միջոցառման շրջանակում հայտարարված «Գաղափարից դեպի շուկա» դրամաշնորհային մրցույթին դիմել են 67 հայտատու, ինչը 17-ով գերազանցում է նախորդ տարվա նույն ցուցանիշը: Համաժողովի ավարտին ամփոփվեցին և հայտարարվեցին դրամաշնորհային մրցույթի 5 հաղթողները: **«SS ոլորտի մասնավոր հարվածի հետ «SCS լիդերները՝ առանց փողկապների» արտազնա հանդիպում-քննարկումների կազմակերպում»** միջոցառման շրջանակում կազմակերպվել են 4 «SCS լիդերները առանց փողկապների» խորագրով հանդիպում-քննարկումներ: **«Դիջիթեք բիզնես ֆորում»** միջոցառման շրջանակում կազմակերպվել է «Խելացի լուծումներ՝ խելացի երկրների համար» խորագիրը կրող 6-րդ ամենամյա «Դիջիթեք Բիզնես» ֆորումը: Ֆորումին մասնակցեցին և իրենց տեխնոլոգիական լուծումները ներկայացրեցին 62 կազմակերպություններ և ծրագրեր, որից 43-ը՝ տեղական, իսկ 19-ը՝ արտասահմանյան: **«ԱրմԹեք 2013» Հայաստանի բարձր տեխնոլոգիաների ոլորտի գլոբալ համաժողովի կազմակերպում»**

միջոցառման շրջանակում տեղի ունեցավ «Արմթեք 2013» Հայաստանի բարձր տեխնոլոգիաների 6-րդ ամենամյա համաժողովը, որին մասնակցեց ավելի քան 250 մասնակից:

- **«Միջազգային համագործակցություն»** միջոցառման շրջանակում իրականացվել են հետևյալ աշխատանքները.

ա) «Մայքրոսոֆթ ինովացիոն կենտրոնի կենտրոնի բնականոն գործունեության ապահովում» միջոցառման շրջանակում Մայքրոսոֆթ ինովացիոն կենտրոնում (ՄԻԿ) կազմակերպվել են 41 երկարաժամկետ դասընթաց (741 ժամ ընդհանուր տևողությամբ)՝ ներգրավելով առավել քան 790 ուսանող: ՄԻԿ-ը կազմակերպել է նաև անվճար դասընթացներ C# և C++ թեմաներով՝ ընդգրկելով ավելի քան SS ոլորտի 50 ուսանողներ/մասնագետներ: Բացի այդ ՄԻԿ-ի կողմից կազմակերպվել է 4 սեմինար, որոնց մասնակցել է շուրջ 220 մասնակից: ՄԻԿ-ում կայացավ «Երևակայության գավաթ Հայաստան» մրցույթի եզրափակիչ փուլը:

բ) «Հայ-հնդկական SCS-ի ուսումնական կենտրոնի բնականոն գործունեության ապահովում» միջոցառման շրջանակում կազմակերպվել են 59 կարճաժամկետ և երկարաժամկետ դասընթացներ (1816 ժամ ընդհանուր տևողությամբ), որոնց մասնակցել է շուրջ 522 մասնակից: Կենտրոնում կազմակերպվել են նաև 11 սեմինարներ (25 ժամ ընդհանուր տևողությամբ), որոնց մասնակցել է շուրջ 313 մասնակից:

գ) «Ինթել», «Սիսկո», «Նեյշնլ Ինսթրումենթս», «Նոկիա» և այլ վերազգային ընկերությունների հետ կարողությունների զարգացման համատեղ ծրագրերի իրականացման ապահովում միջոցառման շրջանակում «Ինթել» ընկերության հետ ստորագրված հուշագրում ամրագրված ուղղությունների իրականացման նպատակով ձևավորվել է համատեղ աշխատանքային խումբ: «Նեյշնլ Ինսթրումենթս»-ի հետ համագործակցության շրջանակում ՀՊՃՀ-ում տեղի է ունեցել Հայկական ազգային ճարտարագիտական լաբորատորիայի (ANEL) պաշտոնական բացման արարողությունը: «Նոկիա» ընկերության հետ համատեղ իրականացվում է Մոբայլ լուծումների տարածաշրջանային լաբորատորիաների ծրագիրը, ՀՊՃՀ-ում տեղի է ունեցել «mLab ECA» մոբայլ լուծումների տարածաշրջանային լաբորատորիայի նոր տարածքի պաշտոնական բացման արարողությունը: ՀՀ կառավարության և «ԱյԲիԷմ» ընկերության միջև 2013թ. կնքվել է փոխըմբռնման հուշագիր, կնքվեց փոխըմբռնման հուշագիր ՀՀ կառավարության և «ՋիԷֆԱյ» ընկերության միջև: Ստորագրվեց փոխըմբռնման հուշագիր ՀՀ կառավարության և «Օրակլ» ընկերության միջև: Շարունակվում է համագործակցությունը «Դ-Լինկ» ընկերության հետ՝ Գյումրիում տարածաշրջանային կենտրոնի հիմնման ուղղությամբ: Շարունակվել են նաև բանակցությունները «Սիսկո» ընկերության հետ՝ Հայաստանում «Սիսկո» լուծումների լաբորատորիայի հիմնման ծրագրի իրականացման շուրջ:

Հիմնական խնդիրները

SS ոլորտի զարգացման միտումների հետ մեկտեղ, ոլորտի մասնավոր հետազոտությունների, փորձագիտական ուսումնասիրությունների և վերլուծությունների արդյունքում բացահայտվել են մի շարք հիմնախնդիրներ: Մասնավորապես դրանք են՝ SS ոլորտի առաջնային զարգացումն ու էլեկտրոնային հասարակության կայացումն ապահովող կիրարկման մեխանիզմների բարելավման, զարգացմանն ու էլեկտրոնային հասարակության կայացմանը նպաստող ներդրումների խթանման հետ կապված խնդիրները, տեղական ընկերությունների արտադրանքի և ծառայությունների արտահանման և համաշխարհային շուկաներում կայուն դիրքավորման բարդությունները, ոլորտում որակյալ և մրցունակ կրթական միջավայրի ձևավորման, կադրերի մասնագիտական ուսուցմանն ու վերապատրաստման առկա դժվարությունները, բարենպաստ գործարար միջավայրի ձևավորման հետ կապված խնդիրները և միջազգային լավագույն չափանիշներին համապատասխանող անհրաժեշտ ենթակառուցվածքների անբավարարությունը:

16.4.2 Ոլորտի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում

Նպատակները

Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի զարգացման հիմնական նպատակներն են՝

- Հայաստանում SCS կատարելագործված ենթակառուցվածքներով, համակարգչային հագեցվածության և ինտերնետ հասանելիության բարձր աստիճանով, համակարգչային բարձր գրագիտությամբ, համատարած կիրառվող էլեկտրոնային ծառայություններով, խոշորածավալ տեղական SS շուկայի առկայությամբ և առաջադեմ գիտելիքահենք արդյունաբերությամբ երկրի վարկանիշի ապահովումը,
- մեծ հավելյալ արժեք ստեղծող հետազոտական և բարդ ինժեներական լուծումներ ու ծառայություններ մատուցող ընկերություններով, համաշխարհային շուկաներում մրցունակ տեղական SS արտադրանքով զարգացած տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի կայացումը,
- համաշխարհային շուկայում մրցակցային առավելություններ ունեցող «Հայկական SS ապրանքային նշան»-ի ներթափանցումն ու ներկայությունն ապահովող միջոցառումների իրականացումը:

Գերակայությունները

	Գերակա ուղղություն			Հիմնավորում՝ համապատասխան հղումներով կառավարության տնտեսական և քաղաքական ծրագրերին
	2015	2016	2017	
1	Ոլորտի կարողությունների և նվաճումների խթանում			ՀՀ կառավարության 28.08.2008թ. «Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի զարգացման հայեցակարգին

2	Ոլորտի հնարավորությունների ներկայացում Հայաստանում և արտերկրում, հասարակական իրազեկում	հավանություն տալու մասին» N35 արձանագրային որոշումը, ՀՀ կառավարության 19.05.2014թ. «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ծրագրի մասին» N511-Ա որոշումը:
3	Ոլորտում ներդրումների և արտահանումների խթանում	
4	SS ոլորտի մասնագետների որակական մակարդակի և մրցունակության բարձրացում	
5	Ոլորտի զարգացումը խթանող ենթակառուցվածքների ձևավորում	
6	SS ոլորտի արտադրողականության աճ և տեղեկատվական հասարակության կայացում	

16.4.3 ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում ոլորտում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

2015-2017թթ. ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում նախատեսվում են հետևյալ ենթածրագրերը՝

1) «Հայաստանի SS ոլորտի ներկայացում և խթանում Հայաստանում և արտերկրում, հետազոտություն, հասարակական իրազեկում» ծրագրի շրջանակում կշարունակվեն իրականացնել ոլորտին վերաբերող հետազոտություններ և վերլուծություններ, Հայաստանում և արտերկրում կազմակերպվող միջոցառումներ (ցուցահանդեսներ, համաժողովներ, մրցույթներ):

2) «Միջազգային համագործակցություն» ենթածրագրի շրջանակում կշարունակվեն իրականացվել Հայ-հնդկական SCS ուսումնական կենտրոնի, Մայքրոսոֆթ ինովացիոն կենտրոնի և «Ինթել», «Սիսկո», «Նեյշնլ Ինսթրումենթս», «Նոկիա» և այլ վերազգային ընկերությունների հետ համատեղ ծրագրերը:

Ծրագրի իրականացման համար 2015-2017թթ. ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում յուրաքանչյուր տարի նախատեսվել է հատկացնել 80.0-ական մլն դրամ:

16.5 Հայաստանի ազգային մրցունակության հիմնադրամի կողմից իրականացվող ծրագրի իրավիճակի նկարագրությունը և հիմնական խնդիրները

16.5.1 Ծրագրի ընդհանուր նկարագիրը

Հայաստանի ազգային մրցունակության հիմնադրամը (ՀԱՄՀ) իր գործունեությունը սկսել է 2008թ. նոյեմբերի 8-ին՝ ՀՀ կառավարության 2008թ. փետրվարի 28-ի N 204-Ա որոշման համաձայն:

Հայաստանի ազգային մրցունակությունը կարևոր դեր է խաղում ՀՀ տնտեսության գլոբալ զարգացման գործընթացում՝ հատկապես առողջապահության, կրթության ոլորտներում

առաջանցիկ ծրագրերի իրականացման միջոցով, ինչն, ի վերջո, կրերի տվյալ ոլորտների առաջխաղացմանը և Հայաստանի ազգային մրցունակության բարձրացմանը:

Պետական մարմինների իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակ			
N	Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն	Շահառուների շրջանակի նկարագրություն	Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը
1.	«Պետական աջակցություն Հայաստանի ազգային մրցունակության հիմնադրամի կանոնադրական հիմնախնդիրների իրականացմանը»	Հայաստանի Հանրապետություն	Ամբողջությամբ

Վերջին երկու տարիների ծրագրի զարգացման միտումները

2012-2013 թթ. ՀԱՄՀ մեծածավալ աշխատանքներ է իրականացրել Հայաստանի ազգային մրցունակության բարձրացման, Հայաստանի ներկայությունը միջազգային ասպարեզում խթանման ուղղությամբ:

Մասնավորապես, 2012թ. հիմնադրամը պատշաճ կերպով ներկայացրել է Հայաստանը Ուորեյխտում կայացած «Vakantiebeurs», Բեռլինում կայացած «ITB'12», Մոսկվայում՝ «MITT'12», Փարիզում՝ «TopResa'12», տոկիոյում՝ «JATA'12», Ռիմինիում՝ «TTG'12», Լոնդոնում՝ «WTM'12» միջազգային զբոսաշրջային ցուցահանդեսներին: Միաժամանակ կազմակերպվել է (և աջակցություն է ցուցաբերվել) լրագրողական-ճանաչողական 8 այց իսրայելյան, ռուսաստանյան հայտնի լրատվամիջոցների, ԱՊՀ, Մերձբայթյան և Վրաստանի, ինչպես նաև Նիդեռլանդների ԶԼՄ ներկայացուցիչների մասնակցությամբ, ինչին հետևել է Հայաստանի պատմամշակութային և ազգային-հոգևոր արժեքերի վերաբերյալ բազմաթիվ հրապարակումները արտասահմանյան հեղինակավոր լրատվամիջոցներում: Խթանման ոլորտում ուշագրավ է Հայաստանը բնութագրող և գովազդող անվերեն, իտալերեն ֆրանսերեն, գերմաներեն, ռուսերեն լեզուներով զբոսաշրջային տեղեկագրերի պատրաստումը և տարածումը միջազգային տարբեր հարթակներում:

Այս ընթացքում կազմակերպվել է համագործակցության 5 կարևոր միջոցառում զբոսաշրջության, առողջապահության և համահայկական ցանցի զարգացման շրջանակներում:

«Տաթևի վերածնունդ» ծրագրի համատեքստում իրականացվել է վանական համալիրի վերականգնման, համայնքային զարգացման և Տաթևի Վերածնունդ բրենդի առաջնղման աշխատանքներ:

Արդյունավետ ընթացք է ապահովվել Ուռուցքաբանության գերազանցության հայկական կենտրոն հիմնելու պետական աջակցության ծրագրում, որի իրականացման համար տվյալ ժամանակահատվածով սահմանված շինարարական, ճարտարապետական և տեխնիկական աշխատանքներն ամբողջովին կատարվել են, և նախատեսվում է, որ 2013թ. ռադիոիզոտոպների

արտադրության կենտրոնում կտեղադրվեն միջուկային բժշկության կարիքների համար պետության կողմից ձեռք բերված ցիկլոտրոնը և ավտորոշման սարքավորումները:

2013թ. Հիմնադրամը պատշաճ կերպով ներկայացրել է Հայաստանը (նաև Արցախը) Ուտրեխտում կայացած «Vakantiebeurs», Մադրիդում՝ «Fitur'13», Լոս Անջելեսում՝ «LA Times Travel Show», Բեռլինում՝ «ITB'13», Մայնցում՝ «Touristik Welt», Մոսկվայում՝ «MITT'13», Հոնկոնգում՝ «ITE & MICE», Տոկիոյում՝ «JATA'13», Փարիզում՝ «TopResa'13», Ռիմինիում՝ «TTG'13», Սինգապուրում՝ «ITB Asia 2013», Լոնդոնում՝ «World Travel Market'13» միջազգային զբոսաշրջային ցուցահանդեսներին:

ՀԱՄՀ պատվիրակությունը նաև մասնակցություն է ցուցաբերել Դուբայում «Արաբական զբոսաշրջային շուկա» միջազգային ցուցահանդեսին և «Օդանավակայանի ցուցահանդես 2013» միջազգային ֆորումին, Զամբիայում և Զիմբաբվեում՝ «UNWTO»-ի 20-րդ Գլխավոր Ասամբլեայի նստաշրջանին, Լաս Վեգասում՝ «World Routes» միջազգային ֆորումին, ինչպես նաև Սեուլում՝ Մրցունակության համաշխարհային գագաթաժողովին և Մրցունակության խորհուրդների համաշխարհային դաշնության տարեկան համաժողովին:

Կազմակերպվել է (և աջակցություն է ցուցաբերվել) լրագրողական-ճանաչողական 5 այց, մասնավորապես հեղինակավոր «National Geographic Россия» ամսագրի խմբագրակազմի, «Միր» միջպետական հեռուստառադիոընկերության «13 минут с Македонской» զբոսաշրջային ծրագրի խմբագրակազմի, ռուսական հեղինակավոր «Россия 2» հեռուստաընկերության «Язь против еды» հաղորդաշարի նկարահանող խմբի, «ELLE», «Top Beauty», «The Good Housekeeping», «Aeroflot Premium», «Aeroflot», «In Style», «World of Impressions» ամսագրերի, «RATA-News» էլեկտրոնային օրաթերթի և «Komsomolskaya Pravda» թերթի «kp.ru» կայքի լրագրողների, «Hindustan Times Brunch» հանդեսի, «DNA» օրաթերթի, «Travel XP» հեռուստաալիքի, «Lonely Planet», «Business India» և «Outlook Traveller» ամսագրերի ներկայացուցիչների այցելությունները:

Ի լրումն, կազմակերպվել է ՄԱԿ-ի Զբոսաշրջային համաշխարհային կազմակերպության (UNWTO) կողմից կազմակերպված «Մետաքսի ճանապարհի մարտահրավեր» բլոգերների միջազգային մրցույթի հաղթողների այցելությունը Հայաստան:

ՀԱՄՀ գործընկերների հետ համատեղ կազմակերպվել է Ուկրաինայից 15 խոշորագույն և Հնդկաստանից 10 «MICE» զբոսաշրջային գործակալությունների այցելությունները Հայաստան:

Պատրաստվել և միջազգային տարբեր հարթակներում տարածվել են Հայաստանը բնութագրող և գովազդային անգլերեն, ռուսերեն, ֆրանսերեն, իտալերեն, իսպաներեն, արաբերեն, գերմաներեն, ճապոներեն լեզուներով զբոսաշրջային տեղեկագրեր և քարտեզներ: ՀԱՄՀ գործընկերության շրջանակներում ստեղծվել են Արմավիրի, Սյունիքի և Շիրակի մարզերի տարածաշրջանային զբոսաշրջային տեղեկագրերը:

Կազմակերպվել են համագործակցության մի շարք միջոցառումներ Հայաստանի մրցունակության խթանման, զբոսաշրջության, առողջապահության ոլորտներում, ինչպես նաև Տաթևի վերածնունդ ծրագրի և օդային ազատականացման ծրագրի շրջանակներում:

Հիմնական խնդիրները

Առողջապահության ծրագրային աշխատանքների ուղղությամբ առանցքային խնդիրները պայմանավորված են անհրաժեշտ ֆինանսական ռեսուրսների առկայությամբ, դրանում ֆինանսական միջոցների ներգրավումը տարաբնույթ աղբյուրներից (վարկեր՝ հիմնականում բյուջետային, ներդրումներ, դրամաշնորհներ, նվիրաբերություններ):

Կրթության ոլորտում առանցքային խնդիրներից է շարունակում մնալ բարձրագույն կրթության համակարգի նպատակների շուրջ համընդհանուր հանրային փոխհամաձայնության բացակայությունը, առաջանցիկ ծրագրերի բացակայությունը և կրթական ոլորտի բարեփոխումների գործընթացի խիստ կենտրոնացված լինելը:

16.5.2 Ծրագրի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում

Նպատակները

ՀԱՄՀ կանոնադրական խնդիրների իրականացմանն ուղղված պետական աջակցության ծրագրի հիմնական նպատակն է խթանել տնտեսության զարգացման համար թիրախային ընտրված ոլորտների կայուն զարգացումը, խթանել ներդրումների հոսքը, իրագործել տվյալ ոլորտների զարգացման համար անհրաժեշտ միջոցառումները:

Ծրագրի իրականացմամբ ՀԱՄՀ-ն նպատակ ունի նպաստել ՀՀ տնտեսական զարգացմանը և աջակցել ՀՀ Կառավարության իրականացվող բարեփոխումներին, ինչպես նաև խթանել ընտրված ոլորտներում մրցունակության բարձրացմանը:

Գերակայությունները.

	Գերակա ուղղություն			Հիմնավորում՝ համապատասխան հղումներով կառավարության տնտեսական և քաղաքական ծրագրերին
	2015	2016	2017	
1	Հայաստանի Հանրապետության կրթության, առողջապահության և դրանց հատող ոլորտների մրցունակության բարձրացում:			Համաձայն 28.02.2008թ. ընդունված ՀՀ Կառավարության N 204-Ա որոշման համաձայն, «Հիմնադրամների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն, 19.02.2009թ. ՀՀ կառավարության N310-Ն որոշման, ՀՀ կառավարության 2008թ. օգոստոսի 28-ի թիվ 35 որոշմամբ հաստատված Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի զարգացման հայեցակարգը

16.5.3 ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

«Պետական աջակցություն Հայաստանի ազգային մրցունակության հիմնադրամի կանոնադրական խնդիրների իրականացմանը» ծրագրի նպատակն է խթանել զարգացման համար թիրախային ընտրված ոլորտների զարգացումը և կայունացումը: 2015-2017թթ. ընթացքում «Պետական աջակցություն Հայաստանի ազգային մրցունակության հիմնադրամի կանոնադրական խնդիրների իրականացմանը» ծրագրի իրականացման արդյունքում՝

1. Կստեղծվեն առնվազն 2-3 ավարտուն և համապարփակ ներդրումային ծրագրեր: Կկորդինացվի համագործակցությունը պետական և մասնավոր հատվածի միջև,

2. Կբարձրացվի իրազեկվածությունը առողջապահության, կրթության և այլ ոլորտների զարգացման վերաբերյալ:

3. Կբարձրանա տնտեսության որոշ ոլորտների մրցունակության ներուժը:

ՀԱՄՀ-ի կողմից վերոնշյալ ոլորտներում ծրագրային միջոցառումների իրականացումը կապահովի տնտեսության զարգացման զգալի առաջընթաց, մարքեթինգային քաղաքականության իրականացման արդյունքում կբարձրանա իրազեկվածության աստիճանը անցկացված և անկացվող ծրագրերի վերաբերյալ: Կընդլայնվեն պոտենցյալ ներդրողների և բարերարների խմբերը և կամրապնդվի վերջիններիս վստահությունը ներդրումային ծրագրերի առնչությամբ:

Ծրագրի իրականացման արդյունքում կխթանի տնտեսության կայուն աճը, կբացահայտվեն ոլորտային խնդիրները և կիրականացվեն տվյալ խնդիրների լուծմանն ուղղված միջոցառումներ ինչպես պետական, այնպես էլ մասնավոր հատվածի աջակցությամբ:

Ծրագրի իրականացման համար 2015-2017թթ. ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում նախատեսվել է հատկացնել յուրաքանչյուր տարի 171.6 մլն դրամ:

16.6 Տեխնիկական կանոնակարգի պահանջների և չափագիտական կանոնների ու նորմերի պահպանման վերահսկողության պետական ծրագրի իրավիճակի նկարագրությունը և հիմնական խնդիրները

16.6.1 Ծրագրի ընդհանուր նկարագիրը

ՀՀ տեխնիկական կանոնակարգերի պահանջների և չափագիտական կանոնների ու նորմերի պահպանման վերահսկողության իրականացումը նպաստում է «Համապատասխանության գնահատման մասին», «Տեխնիկական կանոնակարգման մասին» և «Չափումների

միասնականության ապահովման մասին» ՀՀ օրենքների արդյունավետ կիրառմանը, ապահովվելով Հայաստանի Հանրապետությունում արտադրվող, ներմուծվող և իրացվող արտադրանքի և մատուցվող ծառայությունների համապատասխանությունը տեխնիկական կանոնակարգերի պահանջներին և չափագիտական կանոններին ու նորմերին:

Միաժամանակ վերոհիշյալ աշխատանքներն ապահովվում են մարդու կյանքի, առողջության, ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց և պետական գույքի, ոչ պարենային արտադրանքների, ապրանքների (աշխատանքների, ծառայությունների) անվտանգությունը, տեխնիկական կանոնակարգերով և ստանդարտացման նորմատիվ փաստաթղթերով սահմանված պահանջների խախտումների կանխարգելումը և վերացումը, սպառողների իրավունքների, շրջակա միջավայրի, կենդանիների և բույսերի կյանքի և առողջության, ձեռնարկատիրական և արտադրական գործունեության վնասակար ազդեցությունից ու սպառողներին թուրիմացության մեջ գցող գործոններից պաշտպանությունը:

Իրականացվող աշխատանքներն ապահովում են նաև պետական չափագիտական վերահսկողության ոլորտում չափագիտական կանոնների ու նորմերի պահպանումը, խախտումների բացահայտումը և դրանց կանխարգելումը և վերացումը, չափումների ոչ հավաստի արդյունքների բացասական հետևանքներից սպառողների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությունը:

Պետական մարմինների իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակ			
N	Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն	Շահառուների շրջանակի նկարագրություն	Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը
1.	Հայաստանի Հանրապետության տարածքում տեխնիկական կանոնակարգերի պահանջների և չափագիտական կանոնների ու նորմերի պահպանման նկատմամբ պետական վերահսկողության իրականացման շրջանակում փորձանմուշների ձեռքբերում և համապատասխան հավատարմագրված փորձարկման լաբորատորիաներում փորձարկումների իրականացում	ՀՀ տարածքում արտադրանք արտադրող, ներմուծող, իրացնող և ծառայություն մատուցող տնտեսավարող սուբյեկտները, ինչպես նաև բոլոր սպառողները	Ամբողջությամբ

Վերջին երկու տարիների ծրագրի զարգացման միտումները

Նշված ծրագրի միջոցառումների կատարման ուղղությամբ իրականացվում են տեխնիկական կանոնակարգերի պահանջներին արտադրանքի և ծառայությունների համապատասխանության նկատմամբ պետական վերահսկողություն և չափագիտական կանոնների ու նորմերի պահպանման պետական չափագիտական վերահսկողություն: Բոլոր ստուգումները անցկացվում են բացառապես ՀՀ կառավարության 28.03.2013թ. N370-Ն որոշմամբ հաստատված ստուգաթերթերի հիման վրա:

Ստուգումներ իրականացնելիս առաջնային նշանակություն է տրվել լայն սպառման ապրանքների, ինչպես նաև դիզելային վառելիքի, բենզինի տեխնիկական կանոնակարգերի պահանջներին համապատասխանության, չափագիտական կանոնների ու նորմերի պահպանման նկատմամբ վերահսկողությանը: Վերահսկողությունը իրականացվել է նշված արտադրատեսակների արտադրման և իրացման փուլերում համապատասխանաբար արտադրող, ներմուծող և իրացնող տնտեսավարող սուբյեկտներում:

2012թ. տեխնիկական կանոնակարգերի պահանջների և չափագիտական կանոնների ու նորմերի պահպանման պետական վերահսկողություն է իրականացվել 278 տնտեսավարող սուբյեկտներում, որից 211-ում հայտնաբերվել են 304 խախտումներ: Խախտումներ թույլ տված 326 պատասխանատու անձանց նկատմամբ կիրառվել են վարչական տուգանքներ 53,2 մլն դրամի չափով:

2013թ. տեխնիկական կանոնակարգերի պահանջների և չափագիտական կանոնների ու նորմերի պահպանման պետական վերահսկողություն է իրականացվել 353 տնտեսավարող սուբյեկտներում, որից 190-ում հայտնաբերվել են 238 խախտումներ: Ընդ որում 13 տնտեսավարող սուբյեկտներին տրվել են կարգադրագրեր տեխնիկական կանոնակարգերի պահանջներին չհամապատասխանող արտադրանքի իրացումը կասեցնելու մասին, խախտումներ թույլ տված 238 պատասխանատու անձանց նկատմամբ կիրառվել են վարչական տուգանքներ 27,1 մլն դրամի չափով:

Ի կատարումն ՀՀ 2011թ., 2012թ. և 2013թ. պետական բյուջեով նախատեսված ծրագրերի Տեսչության կողմից ստուգումների իրականացման ընթացքում փորձանմուշների գնման և հավատարմագրված փորձարկման լաբորատորիաներում դրանց փորձարկման համար 2011թ. ծախս չի կատարվել, 2012թ. 3.0 մլն դրամ, իսկ 2013թ. 1.0 մլն դրամ:

Հիմնական խնդիրները

Ծրագրի հիմնախնդիրներն են.

- ոչ պարենային արտադրանքների, ապրանքների (աշխատանքների, ծառայությունների՝ բացառությամբ հանրային սննդի կազմակերպություններում մատուցվող ծառայությունների) անվտանգության ապահովումը,
- սպառողների իրավունքների պաշտպանությունը,
- տեխնիկական կանոնակարգերով և ստանդարտացման նորմատիվ փաստաթղթերով սահմանված պահանջների խախտումների կանխարգելումը և վերացումը,
- պետական չափագիտական վերահսկողության ոլորտում չափագիտական կանոնների ու նորմերի պահպանումը, խախտումների բացահայտումը և դրանց կանխարգելումը և

վերացումը, չափումների ոչ հավաստի արդյունքների բացասական հետևանքներից սպառողների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությունը:

16.6.2. Ծրագրի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում

Նպատակները

Ծրագրի իրականացման նպատակն է ՀՀ-ում արտադրանք արտադրող, ներմուծող, իրացնող և ծառայություններ մատուցող տնտեսավարող սուբյեկտների կողմից արտադրանքի և մատուցվող ծառայությունների տեխնիկական կանոնակարգերով սահմանված պահանջների և չափագիտական կանոնների ու նորմերի համապատասխանության ապահովումը՝ պետական վերահսկողություն իրականացման միջոցով:

Գերակայությունները

	Գերակա ուղղություն			Հիմնավորում՝ համապատասխան հղումներով կառավարության տնտեսական և քաղաքական ծրագրերին
	2015	2016	2017	
1	Արտադրանքի և ծառայությունների անվտանգության ապահովում, պետության և սպառողների շահերի պաշտպանություն:			«Տեխնիկական կանոնակարգման մասին», «Ստանդարտացման մասին», «Համապատասխանության գնահատման մասին», «Չափումների միասնականության ապահովման մասին», «Սպառողների իրավունքների պաշտպանության մասին», «Հայաստանի Հանրապետությունում ստուգումների կազմակերպման և անցկացման մասին» ՀՀ օրենքներով և ՀՀ վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ օրենսգրքով

16.6.3 ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Ծրագրի իրականացման համար 2015-2017թթ. ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում նախատեսվել է յուրաքանչյուր տարի 30.0-ական մլն դրամ: Հաստատված չափաքանակը կուղղվի «Փորձանմուշների ձեռքբերման ծախսեր»-ի, «Փորձանմուշների փորձարկման ծախսեր»-ի և «Տեսչության աշխատանքների թափանցիկություն /ծառայությունների լուսաբանում և հանրային իրազեկում/» միջոցառումների իրականացմանը:

16.7 ՀՀ արտահանմանն ուղղված արդյունաբերական քաղաքականության ռազմավարությամբ նախատեսված միջոցառումների իրականացման պետական աջակցության ծրագրի իրավիճակի նկարագրությունը և հիմնական խնդիրները

16.7.1 Ծրագրի ընդհանուր նկարագիրը

Սույն ծրագիրը մշակվել է ապահովելու երկարաժամկետ հեռանկարում տնտեսական աճի նոր շարժիչ ուղորտների ձևավորումը՝ կազմակերպությունների, արտահանման պոտենցիալ ունեցող ուղորտների և բիզնես միջավայրի արդիականացման և միջազգային մրցունակության բարձրացմանն ուղղված նախաձեռնությունների իրականացման միջոցով: Միջոցառումներն ուղղված են տնտեսության արտահանելի հատվածի ընդլայնմանը, արտահանման ներուժի բացահայտմանը, արտահանման ներուժ ունեցող կազմակերպությունների կարողությունների զարգացմանը, գործարար և ներդրումային միջավայրի բարելավմանը, համապատասխան ենթակառուցների ձևավորմանը, կրթության որակի և մատչելիության բարձրացմանը:

Ելնելով տնտեսության մրցունակության բարձրացման և շարունակական տնտեսական աճի նպաստելու ապահովման հրամայականից, ՀՀ կառավարությունը նախաձեռնել է ակտիվ արդյունաբերական քաղաքականության իրականացում, որը միտված է նպաստելու տնտեսության արտահանելի հատվածի ընդլայնմանը՝ արտահանման ներուժի բացահայտման և արդյունավետ իրագործման ճանապարհով:

Ծրագրի հիմքում ընկած է ՀՀ կառավարության 15.12.2011թ. նիստի ՀՀ արտահանմանն ուղղված արդյունաբերական քաղաքականության ռազմավարությանը հավանություն տալու մասին արձանագրային որոշումը: 2012-2020թթ. նախատեսվում է իրականացնել ռազմավարությամբ ընտրված արտահանման ներուժ ունեցող ուղորտային ռազմավարություններով հաստատված համապատասխան միջոցառումները՝ խթանելով տնտեսության արդյունաբերական ուղրտի արտահանելի հատվածի ընդլայնումը:

Մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակ			
N	Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն	Շահառուների շրջանակի նկարագրություն	Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը
1.	«Հանրաճանաչ միջազգային արդյունաբերական ուղրտի կազմակերպությունների ներգրավման և մուտքի ապահովման միջոցառումների իրականացում, այդ թվում՝ ազատ տնտեսական գոտում	Հայաստանի Հանրապետություն, արդյունաբերական ուղրտի ընկերություններ	Մատուցված ծառայությունների փոխհատուցումն ամբողջությամբ կատարվում է ՀՀ պետական բյուջեից:
2.	Արդյունաբերության ուղրտի ընկերություններին վարկավորման սուբսիդավորման և սերտիֆիկացման համաֆինանսավորման ցուցաբերում		Կատարվում է ա/ վարկավորման տոկոսագումարի մասնակի սուբսիդավորում՝ 3 տոկոսի չափով, բ/ համաֆինանսավորում՝

		սերտիֆիկացման ծառայությունների ուղղակի կատարված ծախսերի 50 տոկոսի չափով:
3.	«Շուկայական տեղեկատվության ապահովում, հայկական ապրանքների նպատակային շուկաներում առաջնական գործունեության իրականացում, հայկական ապրանքների ներկայացում»	Մատուցված ծառայությունների փոխհատուցումն ամբողջությամբ կատարվում է ՀՀ պետական բյուջեից:
4.	«Ուսուցման դասընթացների մշակման, կազմակերպման և իրականացման ֆինանսավորում»	Մատուցված ծառայությունների փոխհատուցումն ամբողջությամբ կատարվում է ՀՀ պետական բյուջեից:
5.	Արդյունաբերության ոլորտում հետազոտության իրականացում.	Մատուցված ծառայությունների փոխհատուցումն ամբողջությամբ կատարվում է ՀՀ պետական բյուջեից:

Վերջին երկու տարիների ծրագրի զարգացման միտումները

Համաձայն ԱՎԾ ցուցանիշների՝ 2012թ. արդյունաբերական կազմակերպությունների կողմից թողարկվել է (համադրելի գներով) 1094.5 մլրդ դրամի արտադրանք, ինչը նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ աճել է 8.8%-ով: Իրացված արտադրանքից արտահանվել է 430.8 մլրդ դրամի ապրանքներ (շուրջ 38.6%-ը): Կտրուկ աճել են դեպի ԱՊՀ երկրներ արտահանումների մասնաբաժինը, որը կազմել է 106.8 մլրդ դրամ (աճը՝ 44.6%): Դեպի այլ երկրներ արտահանված ապրանքների ծավալը աճել է 7.8%-ով՝ կազմելով 324 մլրդ դրամ:

Հաջորդ տարիների համար կանխատեսվող աճի համար հիմք են հանդիսանում՝

- յուրաքանչյուր արդյունաբերական ոլորտում զգալի տեսակարար կշիռ ունեցող ընկերությունների աշխատանքային ծրագրերով կանխատեսվող աճը,
- արդյունաբերական կազմակերպությունների ներդրումային ծրագրերին պետական աջակցության ցուցաբերումը:

Համաձայն ԱՎԾ ցուցանիշների՝ 2013թ. արդյունաբերական կազմակերպությունների կողմից թողարկվել է (համադրելի գներով) 1204.15 մլրդ դրամի արտադրանք, ինչը նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ աճել է 6.8%-ով: Իրացված արտադրանքից արտահանվել է 452.9 մլրդ դրամի ապրանքներ (շուրջ 37.6%-ը): Էականորեն աճել են դեպի ԱՊՀ երկրներ արտահանումների մասնաբաժինը, որը կազմել է 123.8 մլրդ դրամ (աճը՝ 15.9%): Դեպի այլ երկրներ արտահանված ապրանքների ծավալը աճել է 1.8%-ով՝ կազմելով 329.1 մլրդ դրամ:

Ծրագրի շրջանակներում 2013թ. իրականացվել են Հանրաճանաչ միջազգային արդյունաբերական ոլորտի կազմակերպությունների ներգրավման և մուտքի ապահովման միջոցառումներ, կազմակերպվել է գործարար համաժողովներ և ցուցահանդեսներ:

Արտադրական գործունեության վարկավորման սուբսիդավորում գործիքի շրջանակներում բավարարվել է թվով 8 ընկերությունների հայտեր:

Կատարվել է շուկայական տեղեկատվության ապահովում, հայկական ապրանքների նպատակային շուկաներում առաջնորդական գործունեության իրականացում, հայկական ապրանքների ներկայացում

Միջազգային սերտիֆիկացման համաֆինանսավորում գործիքի շրջանակներում բավարարվել է 7 ընկերությունների 8 հայտ՝ դեղագործության, ճշգրիտ ճարտարագիտության և գինեգործության ոլորտներում, որոնք արտերկրում ստացել են դեղերի գրանցման վկայականներ, սերտիֆիկատներ և իրականացրել լաբորատոր փորձաքննություն:

Ապահովվել է 7 միջազգային ցուցահանդեսներին հայկական ընկերությունների մասնակցություն, ինչպես նաև Արտասահմանյան դիստրիբյուտորների և այլ օժանդակ կառույցների ներկայացուցիչների այցելություններ Հայաստան, գործարար կապերի հաստատում:

Հիմնական խնդիրները

Ելնելով տնտեսության մրցունակության բարձրացման և շարունակական տնտեսական աճի նպաստելուն ապահովման հրամայականից, ՀՀ կառավարությունը նախաձեռնել է ակտիվ արդյունաբերական քաղաքականության իրականացում, որը միտված է տնտեսության արտահանելի հատվածի ընդլայնմանը՝ արտահանման ներուժի բացահայտման և արդյունավետ իրագործման ճանապարհով:

Արդյունաբերական քաղաքականության ուղղակի թիրախը արդյունաբերության ճյուղերի և համալիրների զարգացումն է:

Ծրագրի իրականացման խնդիրները բխում են ՀՀ օրենքերով, որոշումներով և ծրագրերով սահմանված դրույթների պահանջներից:

Ստորև ներկայացված են արդյունաբերական քաղաքականության հիմնական թիրախները և իրականացվող քաղաքականության արդյունքում անկնալվող արդյունքները միջնաժամկետ և երկարաժամկետ հատվածներում:

	Ցուցիչ	2010թ	2015թ	2020թ
Տնտեսության արտահանելի հատվածի մեծացում	Ապրանքների արտահանման և ՀՆԱ հարաբերակցությունը	11%	16%	19%
	Ընդհանուր արտահանման ծավալը, մլն. ԱՄՆ դոլար	1,011	1,800-2,100	2,800-3,300
Տնտեսության արտահանելի հատվածի դիվերսիֆիկացում	Ապրանքների արտահանման ծավալն, առանց մետաղական հանքահումքային արտադրանքի և ադամանդի, մլն ԱՄՆ դոլար	385	700-900	1,300-1,500
Հայկական ապրանքների մրցունակության բարձրացում	Վերամշակող արդյունաբերության արտադրողականության (մեկ աշխատողի հաշվով ավելացված արժեք) իրական աճ, %		5%	4%

Բացի այդ, անհրաժեշտ է լուծել նաև հետևյալ խնդիրները.

- համագործակցել մասնավոր հատվածի հետ՝ ոլորտային զարգացման ռազմավարությունների իրականացման նպատակով,
- նպաստել արտահանման ներուժ ունեցող ընկերությունների ռազմավարությունների և գործառնությունների կատարելագործմանը,
- բացահայտել արտահանման ներուժ ունեցող նոր ոլորտները և նպաստել այդ ոլորտներում արտահանման կարողությունների ձևավորմանը և զարգացմանը,
- աջակցել Հայաստանում ավելացված արժեքի ստեղծման հնարավորությունների ընդլայնմանը
- ներգրավել միջազգային ընկերություններ,
- ուղղորդել և ձևակերպել խնդիրներ գործարար միջավայրի բարեփոխումների համար.
- նպաստել գործարարների աջակցման կառույցների կարողությունների զարգացմանը:

16.7.2 Ծրագրի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում

Նպատակները

Ծրագրի հիմնական նպատակն է Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից հաստատված Հայաստանի Հանրապետության արտահանմանն ուղղված արդյունաբերական քաղաքականության ռազմավարությամբ սահմանված երկարաժամկետ հեռանկարում նպաստել տնտեսական աճի նոր շարժիչ ուղրտների ձևավորումը, վերամշակող արդյունաբերության ճյուղերի և համալիրների զարգացմանը, արտահանման զարգացման ներուժ ունեցող ոլորտների հավասարակշռված և փուլային միջոցառումների իրականացմանը, ինչպես նաև արդյունաբերության ոլորտի մարդկային ռեսուրսների կարողությունների զարգացմանը: Ծրագրով նախատեսված միջոցառումների իրականացումը կնպաստի 2015-2017 թվականներին ՀՆԱ-ում արդյունաբերության արտադրանքի ծավալների առաջանցիկ աճին:

Գերակայությունները

	Գերակա ուղղություն			Հիմնավորում՝ համապատասխան հղումներով կառավարության տնտեսական և քաղաքական ծրագրերին
	2015	2016	2017	
1	Արտահանվող ապրանքների ծավալների ավելացման նպատակով, արտահանելի նոր ապրանքատեսակների բացահայտում, այդ թվում՝ նպատակային շուկաներում հայկական ապրանքների առաջնորդման միջոցով, ներդրումների ներգրավման աջակցություն, ֆինանսական մատչելի միջոցների ապահովում՝ արտադրական գործունեության վարկա-			Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից 2011 թվականի դեկտեմբերի 15-ի նիստի N 49 արձանագրության 9-րդ կետով հավանության արժանացած Հայաստանի Հանրապետության արտահանմանն ուղղված արդյունաբերական քաղաքականության ռազմավարությունը, Հայաստանի Հանրապետության

<p>վորման սուբսիդավորման միջոցով, Հանրաճանաչ միջազգային արդյունաբերական ոլորտի կազմակերպությունների ներգրավման և մուտքի ապահովման միջոցառումների իրականացման աջակցություն, այդ թվում՝ ազատ տնտեսական գոտում, արդյունաբերական արտադրանքի որակական մակարդակի և մրցունակության բարձրացում, մարդկային ռեսուրսների կարողությունների զարգացում և վերապատրաստման միջոցառումների իրականացում, հետազոտական աշխատանքների ապահովում:</p>	<p>վարչապետի 2012 թվականի փետրվարի 29-ի N 178-Ա որոշմամբ ստեղծված Հայաստանի Հանրապետության վարչապետին կից Արդյունաբերական խորհուրդ, որը հանդիսանում է ռազմավարության իրականացման աշխատանքների համակարգող բարձրագույն մարմին</p>
---	---

16.7.3 ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Պետական աջակցություն ՀՀ արտահանմանն ուղղված արդյունաբերական քաղաքականության ռազմավարությամբ նախատեսված միջոցառումների իրականացման ծրագրի շրջանակներում 2015-2017թթ. իրականացվելու են Դեղագործության և բիոտեխնոլոգիաների, Կոնյակագործության, Գինեգործության, Ճշգրիտ ճարտարագիտության, Ոսկեգործության, Ժամագործության և ադամանդագործության, Թեթև արդյունաբերության հաստատված ոլորտային ռազմավարությունները:

2015-2017թթ. միջնաժամկետ հատվածում նախատեսվում է իրականացնել հետևյալ միջոցառումները.

1) Հանրաճանաչ միջազգային արդյունաբերական ոլորտի կազմակերպությունների ներգրավման և մուտքի ապահովման միջոցառումների շրջանակներում ակնկալվում է կազմակերպել մինչև 5 շնորհանդեսներ և (կամ) ֆորումներ յուրաքանչյուր տարում:

2) Արդյունաբերության ոլորտի ընկերություններին վարկավորման սուբսիդավորման ենթածրագրի շրջանակներում վարկի տոկոսադրույքի սուբսիդավորման աջակցություն տրամադրել առնվազն 5 սուբյեկտի և սերտիֆիկացման համաֆինանսավորման շրջանակներում ակնկալվում է աջակցություն տրամադրել առնվազն 10 հայտի համար:

3) Շուկայական տեղեկատվության ապահովում, հայկական ապրանքների նպատակային շուկաներում առաջնղման գործունեության իրականացում, հայկական ապրանքների ներկայացում՝ յուրաքանչյուր նպատակային երկրում մինչև 6 ներկայացուցիչների մասնակցության ապահովմամբ:

4) Ուսումնական դասընթացների մշակման, կազմակերպման և իրականացման ֆինանսավորում ենթածրագրի շրջանակում նախատեսվում է ապահովել առնվազն 5 դասընթացի կազմակերպում:

5) Արդյունաբերության ոլորտի հետազոտության իրականացում. ենթածրագրի շրջանակում նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի իրականացնել 1 հետազոտություն:

6) Արդյունաբերության զարգացմանն աջակցության ծրագրերի կառավարում և համակարգում:

Ծրագրի իրականացման համար 2015-2017թթ. ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում նախատեսվել է հատկացնել յուրաքանչյուր տարի 601.5 մլն դրամ:

16.8 ՀՀ հավատարմագրման համակարգի բարեփոխում ԵՎ Հավատարմագրման ազգային մարմնի պետական աջակցության ծրագրի իրավիճակի նկարագրությունը և հիմնական խնդիրները

16.8.1 Ծրագրի ընդհանուր նկարագիրը

Հավատարմագրման ոլորտը հանդիսանալով որակի ենթակառուցվածքի համակարգի բաղկացուցիչ մաս, էական ազդեցություն ունի Հայաստանի Հանրապետության տնտեսական զարգացման վրա: Հավատարմագրումը հանրային շահերը ներկայացնող ծառայություն է և նպաստում է առևտրում տեխնիկական խոչընդոտների վերացմանը, համապատասխանության գնահատման գործունեության արդյունքների նկատմամբ սպառողների վստահության բարձրացմանը, նախադրյալներ է ստեղծում շուկա մուտք գործող ապրանքների և ծառայությունների բարձր որակի ապահովման համար:

«Հավատարմագրման մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն Հայաստանի Հանրապետությունում համապատասխանության գնահատման մարմիններին հավատարմագրման ծառայություններ մատուցող միակ մարմինը «Հավատարմագրման ազգային մարմին» ՊՈԱԿ-ն է: Իրեն վերապահված իրավասությունների շրջանակներում ՊՈԱԿ-ը ապահովում է հավատարմագրման գործընթացի իրականացումը: Մասնավորապես, ընդունում, գրանցում է հավատարմագրման հայտը, իրականացնում է հավատարմագրմանը հավակնող համապատասխանության գնահատման գործունեություն իրականացնող ֆիզիկական ու իրավաբանական անձանց (համապատասխանության գնահատման մարմինների, այսուհետ՝ ՀԳՄ) կողմից ներկայացված հավատարմագրման փաստաթղթերի փորձաքննություն, համապատասխանության գնահատում՝ ըստ ՀԳՄ-ի գտնվելու վայրի, կազմակերպում է տեխնիկական կոմիտեների աշխատանքը, հրավիրում է հավատարմագրման խորհրդի նիստը, որի արդյունքում ընդունվում է որոշում ՀԳՄ-ին հավատարմագրելու, հավատարմագրումը մերժելու, հավատարմագրման ոլորտը ընդլայնելու, կրճատելու, հավատարմագրման վկայագրի գործողությունը կասեցնելու, վերականգնելու, դադարեցնելու վերաբերյալ: Ձևակերպում, գրանցում է հավատարմագրման վկայագիրը, ապահովում է հավատարմագրված ՀԳՄ-ների պարբերական գնահատման իրականացումը,

վարում է հավատարմագրված ՀԳՄ-ների և հավատարմագրման գործընթացում ընդգրկված գնահատողների ու փորձագետների գրանցամատյանները և այլն:

Պետական մարմինների իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակ			
N	Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն	Շահառուների շրջանակի նկարագրություն	Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը
1.	ՀՀ հավատարմագրման համակարգի բարեփոխում և Հավատարմագրման ազգային մարմնի կայացում	Հայաստանի Հանրապետություն, Հավատարմագրման ազգային մարմին, Հավատարմագրման խորհուրդ, համապատասխանության գնահատման մարմիններ, ՀՀ տարածքում ապրանքներ ու ծառայություններ արտադրողները, իրացնողները և ներմուծողները, սպառողները	Ֆինանսական միջոցների հատկացումը կարող է իրականացվել ՀՀ պետական բյուջեից, վարկային միջոցներից, ինչպես նաև օրենքով չարգելված այլ աղբյուրներից

Վերջին երկու տարիների ծրագրի զարգացման միտումները

1. Հավատարմագրման ոլորտի վերջին տարիների զարգացման միտումները պայմանավորված են Հայաստանի Հանրապետության և Եվրոպական միության միջև Խորը և համապարփակ ազատ առևտրի համաձայնագրի շուրջ վարվելիք բանակցությունների մեկնարկի ապահովումով: Անհրաժեշտություն էր առաջացել իրականացնել բարեփոխումներ որակի ենթակառուցվածքների բնագավառում, ՀՀ օրենսդրական դաշտը մոտարկել ԵՄ օրենսդրական դաշտին և ապահովել հավատարմագրման ազգային մարմնի գործունեությունը միջազգային ու եվրոպական պահանջներին համապատասխան:

2. 2012թ. հավատարմագրման գործակալության ներկայացմամբ ՀՀ-ում հավատարմագրվել են 9 փորձարկման լաբորատորիաներ և 6 սերտիֆիկացման մարմիններ:

3. ՊՈԱԿ-ի կողմից միջազգային չափանիշներին համապատասխան հավատարմագրման համակարգի ձևավորման ուղղությամբ 2013թ. իրականացվել են աշխատանքներ ոլորտին առնչվող օրենսդրական և իրավական ակտերի մշակման, փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու վերաբերյալ, հավատարմագրվել են 5 փորձարկման լաբորատորիաներ և 2 սերտիֆիկացման մարմիններ:

Հիմնական խնդիրները

Ծրագրի կարևոր խնդիրներից են միջազգային չափանիշներին համապատասխան հավատարմագրման ազգային համակարգի ձևավորումը, հավատարմագրման աշխատանքների արդյունքների՝ հավատարմագրման վկայագրերի և հաշվետվությունների, համապա-

տասխանության սերտիֆիկատների, փորձարկման արձանագրությունների փոխճանաչումը, արտաքին և ներքին առևտրում տեխնիկական խոչընդոտների վերացումը, ապրանքների մրցունակության բարձրացումը և միջազգային շուկայում ինտեգրման նախապայմանների ստեղծումը, համապատասխանության գործընթացում ընդգրկված փորձագետների մասնագիտական ուսուցման առկա դժվարությունները:

16.8.2 Ծրագրի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում

Նպատակները

Ծրագրի իրականացման հիմնական նպատակը միջազգային և եվրոպական համակարգերին ինտեգրումն է, այդ թվում հավատարմագրման արդյունքների փոխճանաչման բազմակողմանի համաձայնագրերում հավատարմագրման մարմնի մասնակցությունը, ինչը կվերացնի առևտրային խոչընդոտները, կապահովի ապրանքների ազատ տեղաշարժը, կբացառի նույն ապրանքի կրկնական փորձարկման և կրկնական սերտիֆիկացման անհրաժեշտությունը և կնպաստի տնտեսության զարգացմանը:

Գերակայությունները

	Գերակա ուղղություն			Հիմնավորում՝ համապատասխան հղումներով կառավարության տնտեսական և քաղաքական ծրագրերին
	2015	2016	2017	
1	Միջազգային չափանիշներին համապատասխան հավատարմագրման ազգային համակարգի ձևավորում: Միջազգային ստանդարտների պահանջներին համապատասխան համապատասխանության գնահատման մարմինների հավատարմագրում: Հավատարմագրված համապատասխանության գնահատման մարմինների կողմից մատուցվող ծառայությունների նկատմամբ սպառողների վստահության բարձրացում:			«Հավատարմագրման մասին» ՀՀ օրենք, ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարության բնագավառի գերակայող ուղղությունները և ՀՀ կառավարության ռազմավարական ծրագրերում ամրագրված ընդհանուր տնտեսական խնդիրները և նպատակները, ՀՀ կառավարության «Հայաստանի Հանրապետության որակի ենթակառուցվածքի բարեփոխման ռազմավարությանը հավանություն տալու մասին» 2010 թվականի դեկտեմբերի 16-ի N1693-Ն որոշում

16.8.3 ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է ապահովել ՀՀ-ում հավատարմագրման ազգային մարմնի կայացման գործընթացի արդյունավետ իրագործումը, Հավատարմագրման ազգային մարմնի կարողությունների զարգացումը: Հավատարմագրման ազգային մարմինը հնարավորություն կունենա մասնակցել հավատարմագրման արդյունքների բազմակողմ և երկկողմ ճանաչման (ԲՃՀ, ԵՃՀ) համաձայնագրերի կնքման գործընթացին:

Ներկայում ՀՀ-ում գործում են հավատարմագրված 55 փորձարկման լաբորատորիաներ և 26 սերտիֆիկացման մարմիններ:

Ծրագրի իրականացման համար 2015-2017թթ. ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում նախատեսվել է հատկացնել յուրաքանչյուր տարի 13.9 մլն դրամ:

16.9 ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարության ներքո գործող տեսչական բարեփոխումների քարտուղարության պետական աջակցության ծրագրի իրավիճակի նկարագրությունը և հիմնական խնդիրները

16.9.1 Ծրագրի ընդհանուր նկարագիրը

Տեսչական բարեփոխումների ներդրման նպատակով ստեղծվել է Տեսչական Բարեփոխումների Համակարգման Խորհուրդ (այսուհետ՝ Խորհուրդ), որի գործունեությունն ապահովելու նպատակով ստեղծվել է ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարության ներքո գործող Խորհրդի քարտուղարություն (այսուհետ՝ Քարտուղարություն): Խորհուրդը կոչված է օժանդակելու տեսչական բարեփոխումների ներդրման գործընթացին՝ իրականացնելով տեխնիկական և կազմակերպչական աջակցություն, ինչպես նաև պատասխանատու է ստուգում իրականացնող մարմիններում ռիսկի վրա հիմնված ստուգումների համակարգի մշակման և ներդրման, ստուգաթերթերի մշակման, պետություն – մասնավոր հատված երկխոսության կազմակերպման և հետադարձ կապի ապահովման, բարեփոխումների մոնիտորինգի և գնահատման, հանրային կապերի, տեսուչների վերապատրաստման ծրագրերի կազմակերպման համար:

Տեսչական բարեփոխումների շրջանակներում ՀՀ ազգային ժողովի կողմից 23.06.2011թ. հաստատվել է «ՀՀ-ում ստուգումների կազմակերպման և անցկացման մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքը, որի հիման վրա ստուգում իրականացնող բոլոր մարմինները ներդնում են ռիսկի վրա հիմնված ստուգումների համակարգեր և պլանավորում են իրենց ստուգումները՝ ելնելով տնտեսավարող սուբյեկտի ռիսկայնությունից:

Ինչպես ցույց է տալիս համաշխարհային փորձը, երկրները նվազեցնում են տեսուչների և ստուգում իրականացնող մարմինների քանակը, բայց միաժամանակ բարձրացնում են ստուգումների արդյունավետությունը՝ կենտրոնանալով առավել կարևոր և ռիսկային օբյեկտների վրա և ընդգրկելով առավել պատրաստված տեսուչներին: Այս տեսանկյունից ՀՀ կառավարությունը ձեռնամուխ է եղել իրականացնել ՀՀ տեսչական համակարգի օպտիմալացման ծրագիր, որի նպատակն է առկա պետական ռեսուրսներից առավելագույն արդյունք ստանալը:

Պետական մարմինների իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակ			
N	Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն	Շահառուների շրջանակի նկարագրություն	Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը
1.	Ռիսկի վրա հիմնված մեթոդաբանության մշակում և ներդրում	Ստուգում իրականացնող պետական մարմիններ, տնտեսավարող սուբյեկտներ	ՀՀ պետական բյուջե, ինչպես նաև այլ աղբյուրներից
2.	Ստուգաթերթերի մշակում և ներդրում	Ստուգում իրականացնող պետական մարմիններ, տնտեսավարող սուբյեկտներ	Ամբողջությամբ
3.	Տեսչական համակարգի օպտիմալացման ծրագիր	Ստուգում իրականացնող պետական մարմիններ, տնտեսավարող սուբյեկտներ,	Ամբողջությամբ
4.	Տեսչական բարեփոխումների մոնիթորինգի անցկացում	Տնտեսավարող սուբյեկտներ, Ստուգում իրականացնող պետական մարմիններ,	ՀՀ պետական, ինչպես նաև այլ աղբյուրներից

Վերջին երկու տարիների ծրագրի զարգացման միտումները

Ստուգում իրականացնող բոլոր մարմինները ներդնում են ռիսկի վրա հիմնված ստուգումների համակարգեր և պլանավորում են իրենց ստուգումները՝ ելնելով տնտեսավարող սուբյեկտի ռիսկայնությունից. որից բարձր ռիսկայնությամբ տնտեսավարողների մոտ՝ տարին մեկ անգամ, միջին ռիսկայնությամբ տնտեսավարողների մոտ՝ 3 տարի մեկ անգամ, ցածր ռիսկայնությամբ տնտեսավարողների մոտ՝ 5 տարին մեկ անգամ հաճախականությամբ: Ընդ որում՝ բարձր ռիսկայնությամբ տնտեսավարողների խմբում կարող են ընդգրկվել ստուգման ենթակա տնտեսավարողների առավելագույնը մինչև 20%-ը:

Եթե նախկինում ստուգում իրականացնող մարմինը հնարավորություն ուներ իրականացնել պլանից դուրս անսահմանափակ քանակի ստուգումներ և պլանից դուրս իրականացնել համալիր ստուգումներ, այժմ արդեն կրճատվել են պլանից դուրս իրականացվող ստուգումների դեպքերը և ստուգում իրականացնող մարմինները չեն կարող ստուգել պլանից դուրս ստուգման համար հիմք հանդիսացած հարցից բացի այլ հարցեր: Ստուգում իրականացնող մարմինները պլանից դուրս ստուգումներ կարող են իրականացնել բացառապես օրենքով սահմանված 9 դեպքում:

Մինչ օրս տեղի է ունեցել Տեսչական բարեփոխումների համակարգման խորհրդի 10 նիստ: Խորհրդի նիստերին քարտուղարության կողմից ներկայացվել և Խորհրդի հավանությանն են արժանացել Ուղեցույցեր, Ռիսկի վրա հիմնված ստուգումների մեթոդաբանություններ, Ստուգաթերթեր, Օրենքի նախագծեր, Այլ փաստաթղթեր

Հիմնական խնդիրները

ՀՀ կառավարության 2009թ. սեպտեմբերի 17-ի թիվ 1135-Ն որոշման համաձայն ոլորտի խնդիրներն են՝ հաճախակի, չհամակարգված և ոչ տեղին ստուգումները, տեսուչների կոպիտ և

անհարգալից վարքագիծը, ոչ թափանցիկ տեսչական գործընթացները և ոչ արդյունավետ բողոքարկման մեխանիզմները, ծանրաբեռնող կանոնները և վարչական կոռուպցիան, տեսչական գործընթացում գործառույթների կրկնորդումները:

16.9.2 Ծրագրի նպատակները և գերակայությունները

Նպատակները

Ծրագրի նպատակն է նախանշել Հայաստանում տեսչական բարեփոխումների հիմնական ուղղությունները, որոնց իրականացումը կնպաստի տեսչական գործընթացի արդյունավետության բարձրացմանը: Բարեփոխումները ֆիսկալ նպատակ չեն հետապնդում, այսինքն տեսչության արդյունավետությունը չի չափվելու գանձված տուգանքների քանակով ու մեծությամբ:

Ընդհանուր առմամբ ծրագրի նպատակն է՝

1. պետության համար ռեսուրսների առավել օպտիմալ և արդյունավետ օգտագործում,
2. գործարարների համար առավել ազատ և ճնշումներից զերծ միջավայրի ապահովում,
3. սպառողների համար անվտանգության ապահովում:

Գերակայությունները

	Գերակա ուղղություն			Հիմնավորում՝ համապատասխան հղումներով կառավարության տնտեսական և քաղաքական ծրագրերին
	2015	2016	2017	
1	Տեսչությունների ռիսկի վրա հիմնված համակարգերի վերջնական ներդրում	Տեսչությունների կողմից կատարվող ստուգումների մոնիթորինգի իրականացում	Տեսչությունների կողմից կատարվող ստուգումների մոնիթորինգի իրականացում	Համաձայն ՀՀ կառավարության 2012 թվականի հունիսի 18-ի թիվ 730-Ա որոշմամբ հաստատված «ՀՀ կառավարության ծրագրի» 3.1.1 կետի պլանավորվում է բոլոր ստուգում իրականացնող մարմիններում լիարժեք ներդրել ռիսկի վրա հիմնված համակարգ, բարձրացնել նշված գործընթացի թափանցիկությունը, իսկ տեսչական մարմինների օպտիմալացման արդյունքում դրանց թիվն առնվազն կիսով չափ կրճատել:

16.9.3 ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Ծրագրի իրականացման համար 2015-2017թթ.ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում նախատեսվել է հատկացնել յուրաքանչյուր տարի 10.0 մլն դրամ:

16.10 Որակի ենթակառուցվածքների բարեփոխման ծրագրի իրավիճակի նկարագրությունը և հիմնական խնդիրները

16.10.1. Ծրագրի ընդհանուր նկարագիրը

Որակի ենթակառուցվածքն, իր ծառայությունների մատուցման շրջանակում, ապահովում է արտադրանքի ու ծառայությունների համապատասխանությունը պարտադիր պահանջներին՝ պաշտպանելով սպառողների և տնտեսվարող սուբյեկտների շահերը և նպաստելով արտադրանքի ու ծառայությունների համապատասխան որակի պահպանմանը: Այսպիսով որակի ենթակառուցվածքը խթանում է արտահանումը, մրցակցությունը և նորարարությունը:

«Վ կառավարության 16.12.2010 թվականի N 1693-Ն որոշմամբ հավանության է արժանացել «Վ որակի ենթակառուցվածքի բարեփոխման ռազմավարությունը:

«Վ որակի ենթակառուցվածքի բարեփոխման նպատակն է ապահովել ազգային որակի ենթակառուցվածքի զարգացման հեռանկարային ուղղվածություն և գոյություն ունեցող համակարգը բարեփոխել այնպես, որ այն համապատասխանի միջազգային և Մաքսային միության պահանջներին: Այս համապատասխանեցումը կնպաստի նաև ԱՊՀ երկրների շրջանակներում «Վ-ի որակի ենթակառուցվածքի համակարգի ուրույն դերի զբաղեցնելուն:

Բարեփոխումը բաղկացած է տեխնիկական կանոնակարգման, ստանդարտացման, չափագիտության, հավատարմագրման, սերտիֆիկացման և շուկայի վերահսկողության ոլորտներում իրավական և ինստիտուցիոնալ կարողությունների հզորացման և իրազեկության բարձրացմանն ուղղված միջոցառումներից:

Պետական մարմինների իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակ (տեխնիկական կանոնակարգման ոլորտ)		
<u>Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Շահառուների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը</u>
Տեխնիկական կանոնակարգման ոլորտ		
<ul style="list-style-type: none"> ա) Գործող տեխնիկական կանոնակարգերի վերանայում՝ հա մապատասխանության ընթացք կարգերի տեսանկյունից բ) կադրերի վերապատրաստում գ) Գործող տեխնիկական կանոնա կարգերի վերանայում՝ ՄՄ չափանիշներին մոտարկման տե սանկյունից դ) Համապատասխանության կամավոր գնահատման ոլորտի կայացում ե) Համապատասխանության պար տադիր գնահատման ոլորտի զարգացում զ) Տեխնիկական կանոնակարգման ոլորտի քաղաքականությունը մշակող և իրականացնող անձնակազմի վերապատրաստում, որակավորման բարձրացում 	<ul style="list-style-type: none"> Հայաստանի Հանրապետություն 	Ամբողջությամբ
Չափագիտության ոլորտ		

	<u>Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Շահառուների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը</u>
	<p>«Արտադրության, բնակչության սպասարկման և առևտրային գրեթե բոլոր կազմակերպությունները, առողջապահական և ուսումնական հաստատությունները, ինչպես նաև պետական հատվածի մի շարք հաստատություններ:</p>	<p>«Քաղաքացիները, տնտեսվարող սուբյեկտները, պետական հատվածը և կառավարման համակարգը, «ՀՀ ողջ հասարակությունն ընդհանրապես:</p>	<p>Ֆինանսավորվում է մասամբ պետական բյուջեից</p>
Ստանդարտացման ոլորտ			
	<u>Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Շահառուների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը</u>
	<p>Տեխնիկական կանոնակարգման ոլորտներում տեխնիկական կանոնակարգերի պահանջներն ապահովող ստանդարտների ներդաշնակեցման աշխատանքներ</p>	<p>Ստանդարտացման ոլորտի շահագրգիռ կողմեր</p>	<p>Ամբողջությամբ</p>
	<p>Ստանդարտացման միջազգային և միջպետական տեխնիկական հանձնաժողովների աշխատանքներին մասնակցություն՝ միջազգային համաձայնագրերով ստանձնած պարտավորությունների համաձայն</p>	<p>Ստանդարտացման ոլորտի շահագրգիռ կողմեր</p>	<p>Ամբողջությամբ</p>
	<p>Ստանդարտացման փաստաթղթերի էլեկտրոնային տեղեկատվական համակարգի և առցանց էլեկտրոնային խանութի սպասարկում</p>	<p>Ստանդարտացման ոլորտի շահագրգիռ կողմեր</p>	<p>Ամբողջությամբ</p>
	<p>Հայաստանի Հանրապետությունում գործող տեխնիկական կանոնակարգերի պահանջների կատարումն ապահովող ստանդարտների ցանկի մշակում և հրապարակում</p>	<p>Ստանդարտացման ոլորտի շահագրգիռ կողմեր</p>	<p>Ամբողջությամբ</p>
Հավատարմագրման ոլորտ			
	<u>Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Շահառուների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը</u>
	<p>«Հավատարմագրման համակարգի բարեփոխում և Հավատարմագրման ազգային մարմնի կայացում</p>	<p>Հայաստանի Հանրապետություն, Հավատարմագրման ազգային մարմին, Հավատարմագրման խորհուրդ, համապատասխանության գնահատման մարմիններ, «ՀՀ տարածքում ապրանքներ ու ծառայություններ արտադրողները, իրացնողները և ներմուծողները, սպառողները</p>	<p>Ամբողջությամբ</p>
Շուկայի վերահսկողության ոլորտ			

N	Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն	Շահառուների շրջանակի նկարագրություն	Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը
1.	Շուկայի վերահսկողության համակարգի բարեփոխում և Շուկայի վերահսկողության պետական տեսչության կայացում	«Ն» տարածքում արտադրանք արտադրող, ներմուծող, իրացնող և ծառայություն մատուցող տնտեսավարող սուբյեկտները, ինչպես նաև բոլոր սպառողները	Ամբողջությամբ

Վերջին երկու տարիների ծրագրի զարգացման միտումները

Ոլորտի զարգացման միտումները սերտորեն առնչվում են «Ն» որակի ենթակառուցվածքի բարեփոխման ռազմավարությանը և այդ ռազմավարության ներդրման գործողությունների ծրագրին, որոնցով նախատեսվում է որակի ենթակառուցվածքի բարեփոխման երեք փուլ՝ օրենսդրական դաշտի բարեփոխում, ինստիտուցիոնալ դաշտի բարեփոխումներ, կարողությունների հզորացում:

Ոլորտի վերջին տարիների զարգացման միտումները պայմանավորված են Հայաստանի Հանրապետության և Եվրոպական միության միջև Խորը և համապարփակ ազատ առևտրի համաձայնագրի շուրջ վարվելիք բանակցությունների մեկնարկի ապահովումով: Անհրաժեշտություն էր առաջացել իրականացնել բարեփոխումներ որակի ենթակառուցվածքների բնագավառում, «Ն» օրենսդրական դաշտը մոտարկել միջազգային օրենսդրական դաշտին:

Հիմնական խնդիրները

1. Տեխնիկական կանոնակարգման ոլորտի խնդիրները

Ներկայում Հայաստանի Հանրապետությունում գործում են 46 տեխնիկական կանոնակարգեր, որոնց մեծ մասը վերանայվելու են համապատասխանության գնահատման ընթացակարգերի տեսանկյունից և արտադրանքի անվտանգության ցուցանիշներին ներկայացվող պահանջների տեսանկյունից:

2. Չափագիտության ոլորտի խնդիրները

Ծրագրի խնդիրներն են Հայաստանի չափագիտական սպասարկման որակի և տեխնիկական մակարդակի բարձրացումը, նոր չափման մեթոդների և համակարգերի մշակումն ու ներդրումը, գիտական հետազոտությունների և ԿՕՕՄԵՏ եվրասիական երկրների չափագիտության ինստիտուտների համագործակցության անդամ ինստիտուտների և «Ն» գիտական կենտրոնների հետ միջինստիտուտային կոլաբորացիաներ ապահովելու համար համապատասխան նյութատեխնիկական բազայի ստեղծումը, տրամաչափարկման և էտալոնային կարողությունների, «Չափագիտության ազգային ինստիտուտ» ՓԲԸ-ի աշխատակիցների տեխնիկական մտածո-

դության մակարդակի բարձրացումը և նրանց մասնագիտական որակները լիարժեք իրագործելու հնարավորության ապահովումը:

3. Ստանդարտացման ոլորտի խնդիրները

Ազգային ստանդարտների ծրագրում հիմնական խնդիրը շարունակում է մնալ ազգային ստանդարտների մշակման հարցը տնտեսության գերակայող ճյուղերում՝ շինարարություն, էներգետիկա, տեղեկատվական տեխնոլոգիաներ և կապի միջոցներ, համապատասխանության գնահատում, սննդարդյունաբերություն, գյուղատնտեսություն, շրջակա միջավայրի պաշտպանություն և այլն:

4. Հավատարմագրման ոլորտի խնդիրները

Հավատարմագրման ոլորտի կարևոր խնդիրներից են՝

- միջազգային չափանիշներին համապատասխան հավատարմագրման ազգային համակարգի ձևավորում,

- հավատարմագրման աշխատանքների արդյունքների՝ հավատարմագրման վկայագրերի և հաշվետվությունների, համապատասխանության սերտիֆիկատների, փորձարկման արձանագրությունների փոխճանաչում,

- արտաքին և ներքին առևտրում տեխնիկական խոչընդոտների վերացում, ապրանքների մրցունակության բարձրացում և միջազգային շուկայում ինտեգրման նախապայմանների ստեղծում,

- համապատասխանության գործընթացում ընդգրկված փորձագետների մասնագիտական ուսուցման առկա դժվարությունները:

5. Շուկայի վերահսկողության ոլորտի խնդիրները

Շուկայի վերահսկողության ոլորտի կարևոր խնդիրներից են՝

• ոչ պարենային արտադրանքների, ապրանքների (աշխատանքների, ծառայությունների՝ բացառությամբ հանրային սննդի կազմակերպություններում մատուցվող ծառայությունների) անվտանգության ապահովումը:

• սպառողների իրավունքների պաշտպանությունը:

• տեխնիկական կանոնակարգերով և ստանդարտացման նորմատիվ փաստաթղթերով սահմանված պահանջների խախտումների կանխարգելումը և վերացումը:

• պետական չափագիտական վերահսկողության ոլորտում չափագիտական կանոնների ու նորմերի պահպանումը, խախտումների բացահայտումը և դրանց կանխարգելումը և վերացումը, չափումների ոչ հավաստի արդյունքների բացասական հետևանքներից սպառողների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությունը:

• թանկարժեք մետաղներից պատրաստված իրերի հարգորոշման և հարգադրոշման լիցենզիաների պահանջների և պայմանների, թանկարժեք մետաղների,

թանկարժեք մետաղներից պատրաստված իրերի մասնագիտացված մանրաձախ առուվաճառքի և դրանցով գործարքների իրականացման խախտումների կանխարգելումը և վերացումը:

16.10.2 Ծրագրի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում Նպատակները

1. Տեխնիկական կանոնակարգման ոլորտի կայացման և զարգացման նպատակն է սահմանել արտադրանքի և գործընթացի նկատմամբ միջազգային ստանդարտների վրա հիմնված տեխնիկական նորմեր, որոնք մի կողմից ապահովում են ներքին շուկայի զարգացման մեխանիզմները և ուղղված են հանրային շահերի պաշտպանությանը, մյուս կողմից կապահովեն ազգային որակի ենթակառուցվածքի զարգացման հեռանկարային ուղղվածություն և գոյություն ունեցող համակարգը բարեփոխել այնպես, որ այն համապատասխանի միջազգային և Մաքսային միության պահանջներին:

2. Չափումների միասնականության համակարգի բարեփոխման ոլորտում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է չափումների ոչ հավաստի արդյունքների բացասական հետևանքներից սպառողների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությունը, տնտեսության զարգացումը և գիտատեխնիկական առաջընթացը: Նպատակներն են նաև՝ ազգային էտալոնների արդիականացումը և պահպանությունը, պարամետրերի բարելավումը և աշխատունակ վիճակի ապահովումը, որոնք սերտորեն առնչվում են «Չափագիտության ազգային ինստիտուտ» ՓԲԸ-ի զարգացման» և «ՄԺԾԾ զարգացման» այլ ծրագրերի իրականացման հետ:

3. Տեխնիկական կանոնակարգման ոլորտներում տեխնիկական կանոնակարգերի պահանջներն ապահովող ստանդարտների ներդաշնակեցմամբ, Ստանդարտացման միջազգային և միջպետական տեխնիկական հանձնաժողովների աշխատանքներին մասնակցություն:

4. Հավատարմագրման ոլորտի հիմնական նպատակը միջազգային և եվրոպական, ինչպես նաև Մաքսային միության անդամ-երկրների հավատարմագրման համակարգերին ինտեգրումն է, այդ թվում՝ հավատարմագրման արդյունքների բազմակողմ և երկկողմ ճանաչման (ԲՃՀ, ԵՃՀ) համաձայնագրերում հավատարմագրման մարմնի մասնակցությունը, ինչը կվերացնի առևտրային խոչընդոտները, կապահովի ապրանքների ազատ տեղաշարժը, կբացառի նույն ապրանքի կրկնական փորձարկման և կրկնական սերտիֆիկացման անհրաժեշտությունը և կնպաստի տնտեսության զարգացմանը:

5. Շուկայի վերահսկողության ոլորտի հիմնական նպատակը միջազգային, եվրոպական և տարածաշրջանային, ինչպես նաև Մաքսային Միության անդամ-երկրների շուկայի վերահսկողության համակարգերին ինտեգրումն է, այդ թվում՝ շուկայի վերահսկողության արդյունքների

փոխճանաչման բազմակողմանի համաձայնագրերում շուկայի վերահսկողության մարմնի մասնակցությունը, ինչը կվերացնի առևտրային խոչընդոտները, կապահովի ապրանքների ազատ տեղաշարժը, կբացառի վտանգավոր արտադրանքի ներմուծումը Հայաստանի Հանրապետություն և կնպաստի տնտեսության զարգացմանը, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության տարածքում արտադրանք արտադրող, ներմուծող, իրացնող և ծառայություններ մատուցող տնտեսավարող սուբյեկտների կողմից արտադրանքի և մատուցվող ծառայությունների տեխնիկական կանոնակարգերով սահմանված պահանջների և չափագիտական կանոնների ու նորմերի համապատասխանության, թանկարժեք մետաղներից պատրաստված իրերի հարգորոշման և հարգադրոշման լիցենզիաների պահանջների և պայմանների պահպանման, թանկարժեք մետաղների, թանկարժեք մետաղներից պատրաստված իրերի մասնագիտացված մանրաձախ առուվաճառքի և դրանցով գործարքների իրականացման համապատասխանության ապահովումն է՝ շուկայի վերահսկողության իրականացման միջոցով:

2.2. Որակի ենթակառուցվածքի գերակայությունները.

Գերակայությունները

	Տեխնիկական կանոնակարգման ոլորտի գերակա ուղղություն			Հիմնավորում՝ համապատասխան հղումներով կառավարության տնտեսական և քաղաքական ծրագրերին
	2015	2016	2017	
1	Մշակել, ընդունել և հետևողականորեն իրականացնել Հայաստանի օրենսդրությունը միջազգային և ՄՄ-ի իրավական դաշտին մոտարկումը՝ նպատակ ունենալով ապահովել ոչ պարենային ար տադրանքի, տեխնիկական կանոնակարգերով սահմանված անվտանգությունը և որակը	ՀՀ-ում գործող 46 տեխնիկական կանոնակարգերի վերանայում՝ պետական կառավարման մարմինների հետ համատեղ	Տեխնիկական կանոնակարգման ոլորտի կայացում	ՀՀ կառավարության 2010թ. Դեկտեմբերի 16-ի N 1693-Ն որոշում «Տեխնիկական կանոնակարգման մասին» ՀՀ օրենք Մաքսային միությանն անդամակացելուն ուղղված գործողությունների ճանապարհային քարտեզ
2	Միջազգային և ՄՄ համապատասխան օրենսդրության ուսումնասիրություն, որը ներառում է տեխնիկական կանոնակարգման գործընթացի համար անհրաժեշտ իրավական ակտերի ուսումնասիրություն և թարգմանություն	տեխնիկական կանոնակարգման գործընթացի համար անհրաժեշտ իրավական ակտերի թարգմանություն	տեխնիկական կանոնակարգման ոլորտի զարգացման ռազմավարության մշակում	
3	Նոր օրենսդրության մշակում՝ քաղաքակա-	ԵՄ փորձագետների հրավիրում, ծրագրային գործիքների ներքո ՀՀ էկոնոմիկայի		

	նույնիսկ իրականացում ստանդարտների և տեխնիկական կանոնակարգման, այդ թվում՝ համապատասխանության գնահատման ոլորտում արտաքին առևտրի նպատակով ծրագրային գործիքների ներքո, որում հաշվի կառնվեն մոտարկման կարիքները, տնտեսական ասպեկտները և ընդհանուր ազդեցության գնահատումը և պետական կառավարման մարմիններում համապատասխան կարողությունների զարգացում:	նախարարության աշխատակիցների գիտելիքների հարստացում, վերապատրաստում ԵՄ երկրներում՝ փորձի և գիտելիքների փոխանակման ակնկալիքով:	
Չափագիտության ոլորտի գերակա ուղղություններ			Հիմնավորում՝ համապատասխան հղումներով կառավարության տնտեսական և քաղաքական ծրագրերին
	2015	2016	2017
1	«Ազգային էտալոնների ստեղծումը, ձեռքբերումը, կատարելագործումը, պահպանումը և սպասարկումը:		«Չափումների միասնականության ապահովման մասին» ՀՀ օրենք, ՀՀ Կառավարության 2010թ. դեկտեմբերի 16-ի N 1693-Ն և ՀՀ Կառավարության 2013թ. փետրվարի 7-ի N 160-Ն որոշում:
2	Մեծությունների միավորների ազգային էտալոնների բաղդատումը միջպետական կամ միջազգային էտալոնների հետ:		
Ստանդարտացման ոլորտի գերակա ուղղություն			Հիմնավորում՝ համապատասխան հղումներով ՀՀ կառավարության տնտեսական և քաղաքական ծրագրերին
	2015	2016	2017
1	Տեխնիկական կանոնակարգման ոլորտներում տեխնիկական կանոնակարգերի պահանջներն ապահովող ստանդարտների ներդաշնակեցման աշխատանքներ		«Ստանդարտացման մասին» ՀՀ օրենքի 19-րդ հոդվածի I կետ:
2	Մասնակցություն ստանդարտացման միջազգային և միջպետական տեխնիկական հանձնաժողովների աշխատանքներին՝ միջազգային համաձայնագրերով ստանձնած պարտավորությունների համաձայն		Առևտրի Համաշխարհային կազմակերպության «Առևտրում տեխնիկական խոչընդոտների մասին» համաձայնագրի պահանջներ
3	Ստանդարտացման փաստաթղթերի էլեկտրոնային տեղեկատվական համակարգի և առցանց էլեկտրոնային խանութի սպասարկում		
4	Հայաստանի Հանրապետությունում գործող տեխնիկական կանոնակարգերի պահանջների կատարումն ապահովող ստանդարտների ցանկի մշակում և հրապարակում		
5	Ստանդարտացման կարողությունների զարգացում՝ համակարգչային տեխնիկայի ձեռքբերում (միայն 2015 թվականի համար)		

Հավատարմագրման ոլորտի գերակա ուղղություն				Հիմնավորում՝ համապատասխան հղումներով կառավարության տնտեսական և քաղաքական ծրագրերին
	2015	2016	2017	
1	Միջազգային, եվրոպական չափանիշներին համապատասխան հավատարմագրման ազգային համակարգի ձևավորում: Միջազգային ստանդարտների պահանջներին համապատասխան համապատասխանության գնահատման մարմինների հավատարմագրում: Հավատարմագրված համապատասխանության գնահատման մարմինների կողմից մատուցվող ծառայությունների նկատմամբ սպառողների վստահության բարձրացում:			«Հավատարմագրման մասին» ՀՀ օրենք, ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարության բնագավառի գերակայող ուղղությունները և ՀՀ կառավարության ռազմավարական ծրագրերում ամրագրված ընդհանուր տնտեսական խնդիրները և նպատակները, ՀՀ կառավարության «Հայաստանի Հանրապետության որակի ենթակառուցվածքի բարեփոխման ռազմավարությանը հավանություն տալու մասին» 2010 թվականի դեկտեմբերի 16-ի N1693-Ն որոշում
Շուկայի վերահսկողության ոլորտի գերակա ուղղություն				Հիմնավորում՝ համապատասխան հղումներով կառավարության տնտեսական և քաղաքական ծրագրերին

	2015	2016	2017	
1	Միջազգային, եվրոպական և տարածաշրջանային չափանիշներին շուկայի վերահսկողության համակարգի ձևավորում: Արտադրանքի և ծառայությունների անվտանգության ապահովում, պետության և սպառողների շահերի պաշտպանություն: Տեսչության կողմից իրականացվող շուկայի վերահսկողության նկատմամբ վստահության բարձրացում:			«Տեխնիկական կանոնակարգման մասին», «Ստանդարտացման մասին», «Թանկարժեք մետաղների մասին», «Համապատասխանության գնահատման մասին», «Չափումների միասնականության ապահովման մասին», «Սպառողների իրավունքների պաշտպանության մասին», «Հայաստանի Հանրապետությունում ստուգումների կազմակերպման և անցկացման մասին» ՀՀ օրենքներ. ՀՀ վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ օրենսգիրք, ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարության բնագավառի գերակայող ուղղությունները և ՀՀ կառավարության ռազմավարական ծրագրերում ամրագրված ընդհանուր տնտեսական խնդիրները և նպատակները, ՀՀ կառավարության «Հայաստանի Հանրապետության որակի ենթակառուցվածքի բարեփոխման ռազմավարությանը հավանություն տալու մասին» 2010 թվականի դեկտեմբերի 16-ի N1693-Ն որոշում

16.10.3 ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերն են.

1. Տեխնիկական կանոնակարգման ենթածրագիր

Ենթածրագիրն ուղղված է տեխնիկական կանոնակարգման գործընթացի համար անհրաժեշտ իրավական ակտերի ընդունմանը, Հայաստանի տեխնիկական կանոնակարգման ոլորտի օրենսդրության վերլուծությանը, հանրապետության համար տեխնիկական կանոնակարգման ոլորտի նոր օրենսդրության մշակմանը, ստանդարտների և տեխնիկական կանոնակարգման քաղաքականության իրականացմանը:

2. Չափագիտության ենթածրագիր

Ենթածրագրի շրջանակներում նախատեսվում է ապահովել ազգային էտալոնների արդիականացումը, և պահպանությունը, պարամետրերի բարելավումը և աշխատունակ վիճակի ապահովումը:

3. Ստանդարտացման ենթածրագիր

Ենթածրագրի միջոցով մշակվում են միջազգային և եվրոպական ստանդարտներին ներդաշնակ ստանդարտներ, որոնք կոչված են ապահովելու Հայաստանի տնտեսության տարբեր ճյուղերի զարգացման ու մրցունակության բարձրացման նախադրյալները:

4. Հավատարմագրման ենթածրագիր

Ենթածրագրի շրջանակներում նախատեսվում է իրականացնել հավատարմագրման բնագավառի մասնագետների վերապատրաստումներ, ուսուցողական այցեր արտերկրներ, ուսումնասիրելու համար արտերկրի հավատարմագրման համակարգի առանձնահատկությունները, հավատարմագրման միջազգային փորձը,

5. Շուկայի վերահսկողության ենթածրագիր

Ենթածրագրի շրջանակներում նախատեսվում է ապահովել ՀՀ-ում շուկայի վերահսկողության մարմնի՝ Տեսչության կայացման գործընթացի արդյունավետ իրագործումը, Տեսչության կարողությունների զարգացումը, ինչը պայմաններ կստեղծի միջազգային, եվրոպական և տարածաշրջանային պահանջներին համապատասխան ՀՀ-ում իրացվող արտադրանքի անվտանգության ապահովման համար:

Ծրագրի իրականացման համար 2015-2017թթ.ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում նախատեսվել է հատկացնել յուրաքանչյուր տարի 200.0 մլն դրամ:

16.11 «Ժամանակավոր ներմուծում՝ վերամշակման համար» ռեժիմով ներմուծված ապրանքների վերամշակումից գոյացած թափոնների, մնացորդների եվ կորուստների չափերի փորձաքննություն» ծրագրի իրավիճակի նկարագրությունը եվ հիմնական խնդիրները

16.11.1. Ծրագրի ընդհանուր նկարագիրը

Կառավարության 2000թ. դեկտեմբերի 31-ի N895 որոշմամբ մաքսային օրենսգրքով նախատեսված «Ժամանակավոր ներմուծում՝ վերամշակման համար» ռեժիմով ներմուծված և

«Ժամանակավոր արտահանում՝ վերամշակման համար» ռեժիմով արտահանված ապրանքների վերամշակումից հետո ստացվելիք նվազագույն քանակություն սահմանող լիազոր մարմնի իրավասությունը վերապահվել է էկոնոմիկայի նախարարությանը: Նշված գործառույթի իրականացման նպատակով 2001 թվականից գործողության մեջ է դրվել կառավարության 2001 թվականի դեկտեմբերի 31-ի N239 որոշումը, իսկ 2013 թվականի փետրվարի 2-ին ՀՀ կառավարության 2012 թվականի դեկտեմբերի 20-ի «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2001 թվականի մարտի 27-ի N 239 որոշման մեջ փոփոխություններ կատարելու մասին» N 1682-Ն որոշումը: Առաջարկվող ծրագիրը նպատակաուղղված է հայտատուների կողմից ներկայացված «Ժամանակավոր ներմուծում վերամշակման համար» ռեժիմով ներմուծված ապրանքների վերամշակումից գոյացած թափոնների, մնացորդների և կորուստների չափերի փորձաքննությանը, որը կիրականացվի օրենսդրությամբ սահմանված կարգով հավասարմագրված փորձարկման լաբորատորիաներ ունեցող գիտահետազոտական կազմակերպությունների կողմից:

Պետական մարմինների իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակ			
N	<u>Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Շահառուների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը</u>
1.	«Ժամանակավոր ներմուծում վերամշակման համար» ռեժիմով ներմուծված ապրանքների վերամշակումից գոյացած թափոնների, մնացորդների և կորուստների չափերի փորձաքննություն	Տարածքում տնտեսական գործունեություն իրականացնող իրավաբանական անձ, անհատ ձեռնարկատեր, ֆիզիկական անձ	Ամբողջությամբ

Վերջին երկու տարիների ծրագրի զարգացման միտումները

«Ժամանակավոր ներմուծում վերամշակման համար» ռեժիմով ներմուծված ապրանքների վերամշակումից գոյացած թափոնների, մնացորդների և կորուստների չափերի փորձաքննություն» ծրագրի մշակման համար հիմք է հանդիսացել կառավարության 2012 թվականի դեկտեմբերի 20-ի «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2001թ. մարտի 27-ի N 239 որոշման մեջ փոփոխություններ կատարելու մասին» N 1682-Ն որոշումը:

Փորձաքննության կենթարկվեն հայտատուների կողմից ներկայացված այն ապրանքների վերամշակման արդյունքում գոյացած թափոնների և կորուստների չափերը, եթե դրանք գերազանցում են նմանատիպ ապրանքների համար հաստատված և կիրառվող չափի 20 և ավելի տոկոսին: Փորձաքննությանը կարող են ենթարկվել նաև նոր՝ առաջին անգամ նշված ռեժիմով ներմուծված ապրանքատեսակների վերամշակման արդյունքում գոյացած թափոնների և կորուստների չափերը:

Հիմնական խնդիրները

Ծրագրի հիմնական խնդիրներն են՝

- տնտեսավարող սուբյեկտների կողմից եզրակացություն ստանալու համար ներկայացվող հաշվարկներում ամրագրված՝ վերամշակման արդյունքում գոյացած թափոնների, մնացորդների և կորուստների չափերի փորձաքննությունների անցկացում,
- հաշվարկված թափոնների, մնացորդների և կորուստների չափերը նորմատիվ փաստաթղթերով սահմանված նորմերին և պահանջներին համապատասխանության գնահատման աշխատանքների իրականացում,
- փորձաքննության տվյալների ուսումնասիրություն արդյունքում՝ համապատասխան միջոցների ձեռնարկում,

16.11.2. Ծրագրի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում

Նպատակները

- Ծրագրի նպատակն է՝ «Ժամանակավոր ներմուծում՝ վերամշակման համար» ռեժիմով ներմուծվող ապրանքի (հումքի, նյութերի և կիսաֆաբրիկատների) վերամշակման գործընթացի արդյունավետության բարձրացումը, վերամշակումից գոյացած թափոնների, մնացորդների և կորուստների չափերի կրճատումը,
- տնտեսավարող սուբյեկտների կողմից ներմուծված ապրանքի վերամշակումից գոյացած թափոնների, մնացորդների և կորուստների չափերի համապատասխանության ապահովումը ազգային, միջազգային ստանդարտներով կամ միջպետական ԳՈՍՏ-երով (ГОСТ-երով) , տեխնիկական կանոնակարգերով սահմանված նորմերին և պահանջներին,
- պետության շահերի պաշտպանությունը:

Գերակայությունները

«Կառավարության 2012թ. դեկտեմբերի 20-ին N 1682-Ն որոշման 3-րդ կետի համաձայն «Էկոնոմիկայի նախարարությունը մշակել է «Ժամանակավոր ներմուծում վերամշակման համար» ռեժիմով ներմուծված ապրանքների վերամշակումից գոյացած թափոնների, մնացորդների և կորուստների չափերի փորձաքննություն» ծրագիրը, որը նպատակաուղղված է բացահայտելու վերամշակման գործընթացում տեղ գտած խախտումներն ու թերությունները և դրանց վերացման համար ձեռնարկվող միջոցները:

	Գերակա ուղղություն			Հիմնավորում՝ համապատասխան հղումներով կառավարության տնտեսական և քաղաքական ծրագրերին
	2015	2016	2017	
	«Ժամանակավոր ներմուծում վերամշակման համար» ռեժիմով ներմուծված ապրանքների վերամշակումից գոյացած թափոնների, մնացորդների և կորուստների չափերի փորձաքննություն» Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով հավատարմագրված փորձարկման լաբորատորիաներ ունեցող գիտահետազոտական կազմակերպությունների կողմից:			Համաձայն՝ ՀՀ կառավարության 2012 թվականի դեկտեմբերի 20-ի «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2001 թվականի մարտի 27-ի N 239 որոշման մեջ փոփոխություններ կատարելու մասին» 1682-Ն որոշման

16.11.3. ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Նոր նախաձեռնություններին առնչվող ծրագրեր

ՀՀ կառավարության 2012թ. դեկտեմբերի 20-ի «կառավարության 2001թ. մարտի 27-ի N 239 որոշման մեջ փոփոխություններ կատարելու մասին» 1682-Ն որոշմամբ նախատեսված է ապրանքների վերամշակումից գոյացած թափոնների, մնացորդների և կորուստների չափի փորձաքննություն՝ հայտատուների կողմից ներկայացված այն ապրանքների վերամշակման արդյունքում գոյացած թափոնների և կորուստների չափերի, եթե դրանք գերազանցում են նմանատիպ ապրանքների համար հաստատված և կիրառվող չափի 20 և ավելի տոկոսին: Փորձաքննությանը կարող են ենթարկվել նաև նոր՝ առաջին անգամ նշված ռեժիմով ներմուծված ապրանքատեսակների վերամշակման արդյունքում գոյացած թափոնների և կորուստների չափերը: Ծրագրի իրականացման համար 2015-2017թթ. ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում նախատեսվել է հատկացնել յուրաքանչյուր տարի 0.9 մլն դրամ:

Միաժամանակ տնտեսության այլ ճյուղերում նախատեսվում են շարունակել և իրականացնել արտաքին աղբյուրներից ստացվող նպատակային վարկային և դրամաշնորհային միջոցներով հետևյալ ծրագրերը.

1. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող առևտրի և ենթակառուցվածքների զարգացման ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2016-2019թթ.)

Ծրագրի նպատակն է առևտրի խթանման և որակի ենթակառուցվածքի ծառայությունների մատուցման իմաստով համապատասխան խթանների ապահովումը:

Ծրագիրը կազմված է 4 բաղադրիչից՝

- ա) երկրում առևտրի խթանման և որակի համակարգի արդյունավետության բարելավում,
- բ) ներդրումների և արտահանման խթանում,
- գ) որակի ազգային ենթակառուցվածքի արդիականացում,
- դ) ծրագրի կառավարում և մոնիթորինգի ու գնահատում:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2016-2017թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2016 թվականին՝ 496.3 մլն. դրամ, 2017 թվականին՝ 2,412.7 մլն. դրամ:

16.12. «Գյումրու և Վանաձորի տեխնոլոգիական կենտրոնների գործունեության իրականացում» ծրագրի իրավիճակի նկարագրությունը և հիմնական խնդիրները

16.12.1. Ծրագրի ընդհանուր նկարագիրը

Գյումրու և Վանաձորի տեխնոլոգիական կենտրոնների գործունեության իրականացման ծրագիրը (այսուհետ՝ Ծրագիր) մշակվել է ապահովելու Գյումրի և Վանաձոր քաղաքներում տեղեկատվական և բարձր տեխնոլոգիաների (SS և FS) ոլորտի հետագա զարգացումը՝ Գյումրիում և Վանաձորում ինովացիոն ենթակառուցվածքի ստեղծման և զարգացման միջոցով: Ծրագրի միջոցառումներն ուղղված են Գյումրիում և Վանաձորում ժամանակակից գիտելիքահենք և ինովացիոն ենթակառուցվածքներով հագեցած տեխնոլոգիական կենտրոնների արդյունավետ գործունեության ապահովմանը:

Պետական մարմինների իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակ			
N	Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն	Շահառուների շրջանակի նկարագրություն	Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը
1.	Տեխնոլոգիական կենտրոնների գործունեության կառավարում	ՀՀ Շիրակի մարզ, քաղաք Գյումրի, ՀՀ Լոռու մարզ, քաղաք Վանաձոր	ՀՀ պետական բյուջեից, ինչպես նաև այլ աղբյուրներից
2.	Ներդրումային ծրագրերի պատրաստում և գործընկերների ներգրավում		ՀՀ պետական բյուջեից, ինչպես նաև այլ աղբյուրներից
3.	Ուսումնական և գիտահետազոտական լաբորատորիաներ՝ տեղական և միջազգային ճանաչում ունեցող ընկերությունների հետ		ՀՀ պետական բյուջեից, ինչպես նաև այլ աղբյուրներից
4.	Ուսումնական դասընթացների անցկացում, գիտահետազոտական (R&D) ծրագրերի իրականացում		ՀՀ պետական բյուջեից, ինչպես նաև այլ աղբյուրներից

Վերջին երկու տարիների ծրագրի զարգացման միտումները

2012թ. իրականացրած ծրագրերը

1. Գյումրու տեխնոպարկի գործունեության կառավարում

Գյումրու տնտեսական զարգացման հիմնադրամը (ԳՏՀՀ)-ն շարունակելով իր բնականոն աշխատանքը՝ համալրել է վարչական աշխատակազմը, ապահովել է հիմնադրամի բնականոն

աշխատանքների և միջոցառումների իրականացումը, ֆինանսական միջոցների կառավարումը և դրանց համապատասխան, ըստ սահմանված ժամկետների, համապատասխան պետական մարմիններ հաշվետվությունների ներկայացումը:

Անշարժ գույքի կառավարում

Այս միջոցառման շրջանակում Գյումրու տեխնոլոգիական կենտրոնի հիմնական շենքի հիմնանորոգման նպատակով կազմակերպվել են շինարարական կազմակերպության ընտրության աշխատանքները, մրցույթի հայտերը ներկայացվել են մրցութային հանձնաժողովի քննարկմանը:

Սկսվել և սահմանված գրաֆիկով ընթանում են շենքի ներքին տաք և սառը ջրամատակարարման, ջեռուցման, օդափոխության, կոյուղագծերի անցկացման, էլեկտրական սնուցման աշխատանքները:

Կրթական ծրագրեր

Իրականացվել է «Համակարգչային նախագծում և ճարտարագիտություն» կրթական ուղղության ուսումնական ծրագրերի կազմումը մասնագետների կողմից և դասախոսների ընտրությունը: ԳՏՀՀ-ի Մեխանիկայի և էլեկտրոնիկայի լաբորատորիաներում համակարգվել և լաբարանտների կողմից իրականացվել է անհրաժեշտ ծրագրերի տեղադրումը:

2012թ. սեպտեմբերից ստորագրվել են պայմանագրեր «Երևանի գեղարվեստի պետական ակադեմիայի» Գյումրու մասնաճյուղի, «Հայաստանի պետական ճարտարագիտական համալսարանի» Գյումրու մասնաճյուղի և Շիրակի տարածաշրջանային պետական քոլեջի հետ, համաձայն որոնց նշված կրթական հաստատությունների ուսանողների պրակտիկական և լաբորատոր աշխատանքներն անցկացվում են ԳՏՀՀ-ի լաբորատորիաներում՝ համաձայն պայմանագրերին կից գործող տեխնիկական առաջադրանքների:

Իրականացվել է Մուլտիմեդիա լաբորատորիայի նախկին ուսանողների կարողությունների զարգացման աշխատանքներ, մասնավորապես, նոր նախագծային աշխատանքների (մուլտերի պատրաստում, բրոշյուրների ձևավորում և այլն) միջոցով մասնակիցների մոտ ձևավորվել են ավելի գործնական և կիրառելի հմտություններ: Շրջանավարտների ուժերով պատրաստվել է «Գյումրի Դռայվ» համակարգչային առցանց խաղը, ինչի միջոցով թիմը մասնակցել է խաղերի բաց առաջնությանը:

Մուլտիմեդիայի լաբորատորիայում արտադրական պրակտիկա է անցել 42 ուսանող: 2012թ. մարտի 15-ից մինչև դեկտեմբերի 17-ն ընկած ժամանակահատվածում անցկացվել է 501 ժամ պրակտիկա Երևանի գեղարվեստի պետական ակադեմիայի Գյումրու մասնաճյուղի ուսանողների մասնակցությամբ:

2013թ. իրականացրած ծրագրերը

1. Անշարժ գույքի կառավարում

Հաշվետու ժամանակաշրջանում սկսվել են տարածքի բարեկարգման, արտաքին ջրամատակարարման, կենցաղային և անձրևաջրերի հեռացման, կոյուղիների, ջերմային ցանցի գծերի անցկացման աշխատանքները: Տարածքի բարեկարգումը (բացի ներքին բակից) ավարտին է հասցվել՝ տեղադրվել են բազալտե եզրաքարեր, սալիկներ և գունավոր բետոնե սալիկներ: Սիզամարգերում լցվել է բուսահող, կատարվել է պաստառի հարթեցում:

Սկսվել են նաև օժանդակ (լաբորատոր) մասնաշենքի հիմնանորոգման աշխատանքները: Ամրացվել են հիմքերն ու պատերը, իրականացվել է արտաքին հարդարումը, տանիքի ծածկման աշխատանքները: Աշխատանքներ են իրականացվել տրանսֆորմատորային ենթակայանի կառուցման ուղղությամբ:

2. Ինովացիոն ոլորտի կրթական ծրագրեր

Իրականացվել են կրթական դասընթացներ՝ հետևյալ ուղղություններով.

1) միջին մասնագիտական և բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ուսանողների համար կազմակերպվող գործնական պարապմունքների շրջանակում Մեխանիկայի և էլեկտրոնիկայի լաբորատորիաներում գործնական պարապմունքներին մասնակցել է 80 ուսանող.

2) իրականացվել է համակարգչային ճարտարագիտության համընդհանուր դասընթաց, որն իր մեջ ներառում է հետևյալ չորս դասընթացները՝ Լաբ Վյու, Logic, Synthesis FPGA, Verilog, C/C++ և որին մասնակցել է 7 մարդ.

3) 2013թ. ապրիլ ամսից Լաբ Վյու և C/C++ առարկաների գծով դասընթացների իրականացման համար կնքվել են պայմանագրեր համապատասխան դասախոսների հետ.

4) 2013թ. սեպտեմբերի 27-ին հայտարարվել է FPGA, C++ և System Programming առարկաների դասախոսների ընտրության համար մրցույթ:

Մուլտիմեդիայի լաբորատորիա

Տեխնոպարկում գործող լաբորատորիաներում ցանկացողների համար կազմակերպվել են վճարովի առանձին դասընթացներ՝ համաձայն լաբորատոր ռեսուրսների: 2013թ. հուլիս ամսին լաբորատորիայում անցկացվել են Photoshop, Corel draw Adobe After Effects և 3D Max դասընթացներ: Մասնակցիների թիվը եղել է 14 մարդ:

Հիմնական խնդիրները

Ծրագրի խնդիրներն են՝

- ազգային ինովացիոն համակարգի ձևավորում և համապատասխան սկզբունքների մշակում,

- ինովացիոն համակարգի բաղկացուցիչ մասերի՝ տեխնոպարկերի, տեխնոլոգիական ինկուբատորների, վերլուծական-տեղեկատվական համակարգերի ձևավորում,

- բարելավել գործարար միջավայրը, բարձրացնել գործարար ծառայությունների (բիզնես-կրթության, տեղեկատվության, խորհրդատվության և այլն) տրամադրման հնարավորությունները Գյումրու և Վանաձորի ձեռներեցների համար,

- SS և ԲՏ ոլորտներում տեղական արտադրողների շահերի պաշտպանություն, ապրանքների մրցունակության բարձրացում և միջազգային շուկայում ինտեգրման նախապայմանների ստեղծում,

- մարզային բնակչության SS և ԲՏ ոլորտների մասնագիտական և ձեռնարկատիրական ունակությունների ձևավորում:

16.12.2. Ծրագրի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում

Նպատակները

Ծրագրի իրականացման նպատակն է Գյումրի և Վանաձոր քաղաքներում SS և ԲՏ ոլորտների զարգացումը՝ ժամանակակից գիտելիքահենք և ինովացիոն ենթակառուցվածքներով հագեցած տեխնոլոգիական կենտրոնների ստեղծման և զարգացման միջոցով:

Գերակայությունները

	Գերակա ուղղություն			Հիմնավորում՝ համապատասխան հղումներով կառավարության տնտեսական և քաղաքական ծրագրերին
	2015	2016	2017	
1	Գյումրի և Վանաձոր քաղաքների սոցիալ-տնտեսական ու բիզնես միջավայրի զարգացման նախադրյալների ստեղծում, բարձր տեխնոլոգիական աշխատատեղերի ստեղծում, համապատասխան կրթական ծրագրերի միջոցով մարդկային ռեսուրսների կարողությունների զարգացում՝ Գյումրին և Վանաձորը դիտարկելով որպես ազգային ինովացիոն համակարգի բաղկացուցիչ մասեր			ՀՀ կառավարության 19.05.2014թ. «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ծրագրի մասին» N 511 - Ա որոշումը, ՀՀ կառավարության 2014թ. հունվարի 9-ի «Գլխավոր օպերատոր ճանաչելու, գույքի նվիրատվության և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2010 թվականի սեպտեմբերի 16-ի N1203-Ն և ՀՀ կառավարության 2010 թվականի հոկտեմբերի 14-ի N1341-Ն որոշումներն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» N13-Ն և ՀՀ կառավարության 2014թ. փետրվարի 13-ի «Անշարժ գույք հետ վերցնելու և գլխավոր օպերատոր ճանաչելու մասին» N227-Ա որոշումները:

16.12.3. ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Նոր նախաձեռնություններին առնչվող ծրագրեր

Ծրագրի շրջանակում նախատեսվում է Գյումրի և Վանաձոր քաղաքներում ժամանակակից գիտելիքային և ինովացիոն ենթակառուցվածքներով հագեցած տեխնոլոգիական կենտրոնների արդյունավետ գործունեության ապահովումը, մասնավորապես,

ա) Գյումրու տեխնոլոգիական կենտրոնի միջոցառումների արդյունավետ կազմակերպում, տարեկան մինչև 300 մասնագետների պատրաստում, ուսուցում և վերապատրաստում, առավազն 3 ընկերությունների ներգրավում, շուրջ 20 թիմերի և ընկերությունների համար բիզնես աջակցության և խորհրդատվական ծառայությունների տրամադրում և/կամ միջոցառումների կազմակերպում,

բ) Վանաձորի տեխնոլոգիական կենտրոնի միջոցառումների արդյունավետ կազմակերպում, կառավարման ժամանակակից մեխանիզմների և միջազգային լավագույն փորձի ներդնում, կենտրոնի կողմից մատուցվող ծառայությունների ընդլայնում:

Ծրագրի իրականացման համար 2015-2017թթ. ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում նախատեսվել է հատկացնել յուրաքանչյուր տարի 150.0 մլն դրամ:

16.13. «Հայաստանում ներդրումային միջավայրի բարեփոխումների» ծրագրի իրավիճակի նկարագրությունը և հիմնական խնդիրները

16.13.1. Ծրագրի ընդհանուր նկարագիրը

Հայաստանի Հանրապետության ներդրումային քաղաքականությունը, ներդրումներին աջակցությունը ՀՀ Կառավարության տնտեսական քաղաքականության առանցքային ուղղություններից մեկն է և ամրագրված է ՀՀ կառավարության 19.05.2014թ. N 511-Ա գործունեության ծրագրում:

Ներդրումային քաղաքականությունը նպատակաուղղված է ներդրումային և գործարար բարենպաստ միջավայրի ձևավորմանը, կարգավորող միջավայրի թափանցիկության բարձրացմանը, երկրի մրցակցային առավելությունների բացահայտմանը, Հայաստանում իրականացվող ներդրումների ծավալների մեծացմանը, շուկայական ենթակառուցվածքի զարգացմանը, և այդ բոլորի հիման վրա՝ տնտեսական զարգացման խնդրի ապահովմանը:

2014թ. ապրիլի 15-ին ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարության և Միջազգային ֆինանսական կորպորացիայի միջև ստորագրվել է Փոխըմբռնման հուշագիր ներդրումային միջավայրի բարելավման նոր ծրագրի շրջանակներում համագործակցության մասին:

Պետական մարմինների իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակ			
N	<u>Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Շահառուների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը</u>
1	Ներդրումային բարեփոխումների ճանապարհային քարտեզով	Տնտեսավարող սուբյեկտներ,	ՀՀ պետական բյուջե, ինչպես նաև այլ աղբյուրներից

	ընտրված ոլորտների ներդրումային քարտեզի մշակում	պետական մարմիններ	
2	Ներդրումների մասին և դրան առնչվող օրենքների վերանայում	Տնտեսավարող սուբյեկտներ, պետական մարմիններ	ՀՀ պետական բյուջե, ինչպես նաև այլ աղբյուրներից
3	Օտարերկրյա ներդրողների համար՝ խթանների մշակում և ներդրում	Տնտեսավարող սուբյեկտներ, պետական մարմիններ	ՀՀ պետական բյուջե, ինչպես նաև այլ աղբյուրներից
4	Ներդրումային քաղաքականություն մշակող գերատեսչության կարողությունների զարգացում	Տնտեսավարող սուբյեկտներ, պետական մարմիններ	ՀՀ պետական բյուջե, ինչպես նաև այլ աղբյուրներից
5	Ռիսկի վրա հիմնված մեթոդաբանության մշակում և ներդրում	Ստուգում իրականացնող պետական մարմիններ, տնտեսավարող սուբյեկտներ	ՀՀ պետական բյուջե, ինչպես նաև այլ աղբյուրներից
6	Ստուգաթերթերի մշակում և ներդրում	Ստուգում իրականացնող պետական մարմիններ, տնտեսավարող սուբյեկտներ	ՀՀ պետական բյուջե, ինչպես նաև այլ աղբյուրներից
7	Տեսչական համակարգի օպտիմալացման ծրագիր	Ստուգում իրականացնող պետական մարմիններ, տնտեսավարող սուբյեկտներ,	ՀՀ պետական բյուջե, ինչպես նաև այլ աղբյուրներից
8	Տեսչական բարեփոխումների մոնիթորինգի անցկացում	Տնտեսավարող սուբյեկտներ, Ստուգում իրականացնող պետական մարմիններ,	ՀՀ պետական բյուջե, ինչպես նաև այլ աղբյուրներից

Վերջին երկու տարիների ծրագրի զարգացման միտումները

Մինչճգնաժամային շրջանում 2006-2008թթ. կապիտալ ներդրումները Հայաստանում միջին հաշվով աճել են 21.5 տոկոսով: Սակայն համաշխարհային ֆինանսատնտեսական ճգնաժամի ազդեցությամբ 2009 թվականին իրական կապիտալ ներդրումները ՀՀ տնտեսությունում նվազել են 30.9 տոկոսով՝ ի հաշիվ մասնավոր ներդրումների 37.4 տոկոս իրական նվազման, որը հիմնականում պայմանավորված էր շինարարության ճյուղի աճի տեմպերի զգալի նվազմամբ: Պետական կապիտալ ներդրումները նույն ժամանակահատվածում աճել են շուրջ 8.2%-ով՝ պայմանավորված կառավարության ընդլայնող տնտեսական քաղաքականությամբ:

2010-2012թթ. իրական կապիտալ ներդրումները միջինում նվազել են 3.5 տոկոսով՝ պայմանավորված բնակարանաշինության ոլորտում իրականացվող ներդրումների շարունակական կրճատմամբ: Ընդ որում պետական ներդրումները միջինում նվազել են 14 տոկոսով, իսկ մասնավոր ներդրումները՝ 2.8 տոկոսով: Պետական հատվածի ներդրումների նվազումը պայմանավորված էր կառավարության կողմից որդեգրած՝ «Ելքի Ռազմավարությամբ»⁴¹, որի ներքո պետական ֆինանսների և պարտքի կայունության ապահովման համար պետք է կատարվի

⁴¹ ՀՀ ՖՆ, ՀՀ կառավարության 2013թ. բյուջետային ուղերձ

2009թ.-ին ձևավորված բյուջեի բարձր պակասուրդի աստիճանական կրճատում: Հատկանշական է նաև, որ չնայած մասնավոր ներդրումները նվազել են, այնուամենայնիվ դրանց կառուցվածքում էապես աճել են ավելի արտադրողական ներդրումները, որոնք ուղղված են տնտեսության իրական հատվածի հեռանկարային աճին:

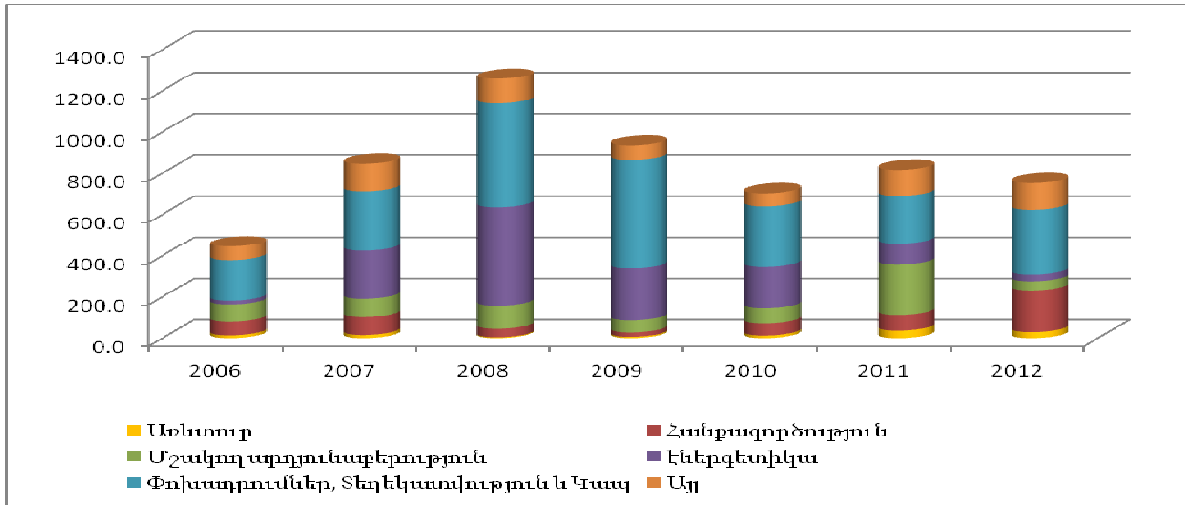
Աղյուսակ 1. ՀՀ տնտեսությունում կապիտալ ներդրումները 2006-2012թթ.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Ներդրումներ (կապիտալի համախառն կուտակում) / ՀՆԱ, %	35.9	37.8	41.0	34.6	32.9	27.9	23.8
Կապիտալի համախառն կուտակում, մլրդ. դրամ ընթացիկ գներով, որից՝	954	1190	1462	1087	1137	1054	950
<i>պեղական</i>	116	214	198	231	216	203	160
<i>մասնավոր</i>	838	976	1265	856	921	850	790
Կապիտալի համախառն կուտակում, իրական աճ, որից՝	32.2	19.7	12.6	-30.9	0.5	-5.2	-5.7
<i>պեղական</i>	33.8	77.1	-15.1	8.2	-10.0	-1.4	-19.6
<i>մասնավոր</i>	32.0	11.8	18.7	-37.0	3.3	-6.1	-6.7

Աղբյուրը՝ ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայություն, ՀՀ ֆինանսների նախարարություն

Ինչ վերաբերում է օտարերկրյա ներդրումներին, ապա 2006-2012թթ. ՀՀ տնտեսության իրական հատվածում կատարված օտարերկրյա ներդրումների հոսքերի առավելագույն ցուցանիշները գրանցվել են 2008թ. (1,257 մլն. ԱՄՆ դոլար, որից ուղղակի են՝ 1,000.9 մլն. ԱՄՆ դոլարը): 2006-2012թթ. ընթացքում ամենամեծ ծավալով օտարերկրյա ներդրումները կատարվել են կապի, էներգետիկայի, մշակող արդյունաբերության և հանքարդյունաբերության ոլորտներում: Ընդ որում այս չորս ոլորտների կշիռը ընդհանուր ներդրումների մեջ կազմել է մոտ 85 տոկոս: ՕՈՒՆ բաշխումն ըստ ոլորտների ցույց է տալիս, որ ՕՈՒՆ ներգրավման հիմնական շարժիչ ուժերը տնտեսության հինգ հիմնական ոլորտներն են՝ հեռահաղորդակցությունը, հանքարդյունաբերությունը, ենթակառուցվածքները (ներառում է էլեկտրականության, գազի, ջրի արտադրությունը և բաշխումը), տրանսպորտը և լոգիստիկ ծառայությունները և այլն:

Գծապատկեր 1. 2006-2012թթ. ՀՀ իրական հատվածում կատարված օտարերկրյա ներդրումները ըստ ոլորտների

Աղբյուրը՝ ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայություն, www.armstat.am

Վերջին տարիներին ՀՀ տնտեսության իրական հատվածում կատարված ներդրումները հիմնականում կատարվել են Ռուսաստանից, Ֆրանսիայից, Արգենտինայից, Գերմանիայից և Կանադայից:

Աղյուսակ 2. ՀՀ իրական հատվածում 2008-2012թթ. կատարված օտարերկրյա ներդրումների հոսքերը ըստ հիմնական երկրների, մլն. ԱՄՆ դոլար

Ե Ր Կ Ր Ն Ե Ր	2008		2009		2010		2011		2012	
	ներդր.	ՕՈՒՆ	ներդր.	ՕՈՒՆ	ներդր.	ՕՈՒՆ	ներդր.	ՕՈՒՆ	ներդր.	ՕՈՒՆ
Ը Ն Դ Ա Մ Ե Ն Ը	1,257.6	1,000.9	935.5	732.1	702.6	483.0	816.3	631.4	751.5	567.4
Ռուսաստան	880.1	714.5	502.9	384.8	270.3	194.5	393.9	338.2	122.7	88.3
Ֆրանսիա	90.8	83.8	197.4	197.4	146.8	146.8	100.4	100.4	230.4	230.4
Գերմանիա	23.7	23.7	19.4	19.4	47.3	22.0	24.6	24.1	48.1	48.1
Արգենտինա	90.1	87.7	50.7	48.3	32.6	29.8	19.4	8.8	54.5	51.3
Կանադա	-	-	-	-	26.0	0.1	31.7	0.0	106.6	-
Լիբանան	40.6	11.8	22.2	13.5	17.5	11.3	13.7	13.4	13.0	13.0
ԱՄՆ	30.2	17.7	18.9	13.0	16.1	6.1	43.8	23.2	14.6	3.7

Աղբյուրը՝ ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայություն, www.armstat.am

2010թ. և 2012թ. օտարերկրյա ներդրումների նվազումը հիմնականում պայմանավորված է եղել հեռահաղորդակցության և կապի, էներգետիկայի ոլորտներում մեծ ենթակառուցվածքային ծրագրերի ավարտով: Հարկ է նշել, որ 2008թ. նշված ոլորտներում կատարվել է համապատասխանաբար՝ 504 և 476 մլն. ԱՄՆ դոլարի ներդրում, ինչը կազմել է այդ տարվա ներդրումների 78 տոկոսը: Անուղղակիորեն այս վարկածը ապացուցում են նաև Հայաստանում հիմնադրված ընկերությունների ընդհանուր քանակի աճի տեմպերը, ինչը կարող է մեկնաբանվել որպես օտարերկրյա ներդրողների կողմից բիզնեսի նկատմամբ հետաքրքրվածության աճ: Սկսած 2000թ-ից օտարերկրյա կապիտալի մասնակցությամբ ընկերությունների մասնաբաժինը 3.3%-ից հասել է 7.4%-ի՝ գրանցելով աճի ավելի բարձր տեմպեր, քան «զուտ տեղական» ընկերությունները:

Ինչ վերաբերում է ուղղակի օտարերկրյա ներդրումներին, ապա ՕՈՒՆ ամենամեծ սեգ-մենտը շարունակում են լինել ամբողջությամբ նոր ներդրումային ծրագրերը (greenfield project), որոնք կազմում են համաշխարհային ներդրումների երկու երրորդը: Վերջին տարիներին Հայաստանը ներգրավել է 100-ից ավելի ամբողջությամբ նոր ներդրումային ծրագրեր: Դա կազմում է Հարավային Կովկասի տարածաշրջանի նմանատիպ ծրագրերի 21%-ը, այն դեպքում, երբ հենց ինքը տարածաշրջանը ներգրավել է ԱՊՀ երկրներում կատարված նման ծրագրերի 9%-ը:

Հիմնական խնդիրները

Ներդրումային միջավայրի հիմնական խնդիրներն են

- օտարերկրյա ուղղակի ներդրումների աստիճանական նվազման միտում,
- ներդրումային ոլորտի օրենսդրության վերանայման անհրաժեշտություն,
- օտարերկրյա ներդրումների ներգրավման համար խթանների մշակում,

Օրենսդրությունը և կարգավորումները որոշիչ դեր են կատարում ներդրումների ներգրավման և ձեռնարկատիրական գործունեության ակտիվացման գործում: Կայուն, պարզ և թափանցիկ իրավական դաշտը արագ զարգացող ներդրումային միջավայրի կարևոր նախապայման է հանդիսանում: Իրավական դաշտի կայունության ապահովման համար անհրաժեշտ է բարձրացնել օրենքների բովանդակության, ինչպես նաև նրանց մշակման և ընդունման գործընթացների թափանցիկության և կանխատեսելիության մակարդակը:

16.13.2 Ծրագրի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում

Նպատակները

Ծրագրի նպատակն է Հայաստանում տեսչական և ներդրումային միջավայրի բարեփոխումների իրականացումը, որը կնպաստի տեսչական գործընթացի արդյունավետության բարձրացմանը և ներդրումային միջավայրի բարելավմանը:

Գերակայությունները.

Գերակա ուղղություն		Հիմնավորում՝ համապատասխան հղումներով կառավարության տնտեսական և քաղաքական ծրագրերին		
	2015	2016	2017	
1	Օտարերկրյա ներդրողների համար խթանների մշակում և ներդրում	Գյուղատնտեսական ոլորտի իրական հատվածի համար ներդրումային ռեսուրսների ներգրավման հնարավորությունների բացահայտում և արտահանման զարգաց-	Ներդրումային քաղաքականություն մշակող գերատեսչության կարողությունների զարգացում	«Կառավարության 19.05.2014թ. N 511-Ա որոշման 2.2.1. մաս

		ման նպաստավոր պայ-մանների ապահովման համար առաջարկությունների մշակում		
2	Ներդրումային օրենսդրության վերանայում	Իրազեկում, ներդրողների հետ հաղորդակցման համակարգի արդիականացում	Տրանսֆերային գնագոյացման մասով կարողությունների ստեղծում՝ կարգավորիչ դաշտի մշակում և աջակցություն իրավական ակտերի կիրառումն ապահովելու հետ կապված հարցերում	ՀՀ կառավարության 19.05.2014թ. N 511-Ա որոշման 2.2.1. կետ
3	Տեսչությունների ռիսկի վրա հիմնված համակարգերի վերջնական ներդնում	Տեսչությունների կողմից կատարվող ստուգումների մոնիթորինգի իրականացում	Տեսչությունների կողմից կատարվող ստուգումների մոնիթորինգի իրականացում	Համաձայն ՀՀ կառավարության 2012 թվականի հունիսի 18-ի թիվ 730-Ա որոշմամբ հաստատված «ՀՀ կառավարության ծրագրի» 3.1.1 կետի պլանավորվում է բոլոր ստուգում իրականացնող մարմիններում լիարժեք ներդնել ռիսկի վրա հիմնված համակարգ, բարձրացնել նշված գործընթացի թափանցիկությունը, իսկ տեսչական մարմինների օպտիմալացման արդյունքում դրանց թիվն առնվազն կիսով չափ կրճատել:
4	Տեսչական համակարգի օպտիմիզացիայի ծրագրի իրականացում	Տեսչական համակարգի օպտիմիզացիայի ծրագրի իրականացում	Տեսչական համակարգի օպտիմիզացիայի ծրագրի իրականացում	

16.13.3 ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Նոր նախաձեռնություններին առնչվող ծրագրեր

Ծրագիրը հանդիսանում է նոր նախաձեռնություն:

Հայաստանում ներդրումային միջավայրի բարեփոխումների ծրագրով նախատեսվում է իրականացնել միջոցառումներ ուղղված ներդրումային միջավայրի բարելավմանն, ներդրումային գործունեության ակտիվացմանը, ներդրումների հոսքերի մեծացմանը, ինչպես նաև տեսչական բարեփոխումներին և ստուգում իրականացնող մարմինների օպտիմալացմանը:

Ծրագրի իրականացման համար 2015-2017թթ. ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում նախատեսվում է հատկացնել 2015թ.՝ 23.9 մլն դրամ, 2015թ.՝ 16.9 մլն դրամ և 2017թ.՝ 21.0 մլն դրամ:

16.14 «Հայաստանի հիդրոօդերևութաբանության և մոնիտորինգի պետական ծառայություն» ծրագրի իրավիճակի նկարագրությունը և

հիմնական խնդիրները

16.14.1 Ծրագրի ընդհանուր նկարագիրը.

ՀՀ ԱԻՆ «Հայաստանի հիդրոոդերևութաբանության և մոնիտորինգի պետական ծառայություն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունը /այսուհետ՝ Հայպետհիդրոմետ/, համաձայն Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 28.11.2002թ N 1872-Ն որոշման 10-րդ կետի, որպես պետական հիդրոոդերևութաբանական ծառայություն, ապահովում է Հայաստանի Հանրապետության պետական իշխանության մարմիններին, ազգաբնակչությանը, տնտեսության տարբեր ճյուղերին հիդրոոդերևութաբանական փաստացի պայմանների և դրանց սպասվող փոփոխությունների, կլիմայի ներկա և ապագա վիճակի վերաբերյալ տեղեկատվությամբ՝ անբարենպաստ հիդրոոդերևութաբանական պայմաններից բնակչությանը և տնտեսությունը պաշտպանելու, մարդկանց կյանքին, առողջությանը և սեփականությանը սպառնացող վտանգի և հնարավոր վնասի նվազեցման, շրջակա միջավայրի վրա մարդու բացասական ազդեցության կանխարգելման միջոցառումների իրականացման նպատակով:

Կարևորվում է նաև միջազգային հիդրոոդերևութաբանական ցանցի հետ ՀՀ պետական (ազգային) հիդրոոդերևութաբանական ծառայության գործունեության միասնականացումը, Համաշխարհային օդերևութաբանական կազմակերպության /ՀՕԿ/ Կոնվենցիայի և Անկախ պետությունների համագործակցության /ԱՊՀ/ անդամ պետությունների միջև ստորագրված միջպետական համաձայնագրերի շրջանակներում միջազգային կազմակերպությունների և այլ երկրների հիդրոոդերևութաբանական ծառայությունների հետ համագործակցության կազմակերպումը և այդ համաձայնագրերի շրջանակներում Հայպետհիդրոմետի ստանձնած պարտավորությունների կատարումը:

Վերջին երկու տարիների ծրագրի զարգացման միտումները

Վերջին տարիներին ոլորտի զարգացման էական միտումներ, ինչպես ֆիզիկական, այնպես էլ ֆինանսական ցուցանիշների շրջանակներում, չեն նկատվել: 2013թ. համակարգի պահպանման ծախսերի համար ՀՀ Պետական բյուջեից հատկացումները կազմել են 553.7 մլն դրամ՝ պայմանավորված եկամտային հարկի մասին նոր օրենքի ընդունումով, ՀՀ նվազագույն աշխատավարձի աճով և գազի ու էլեկտրաէներգիայի գների թանկացումով, իսկ 2014թ. ՀՀ պետական բյուջեից հատկացումները կազմել են ` 762.6 մլն դրամ:

Հիմնական խնդիրները.

Ոլորտի հիմնական խնդիրները նպատակաուղղված են հիդրոոդերևութաբանական ստորաբաժանումների, կայանների և դիտակետերի աշխատանքների ավտոմատացմանը, համակարգիչների և այլ կարգի նորագույն տեխնիկական միջոցների ներդրման ճանապարհով

դիտարկումների ծրագրային համակարգերը միջազգային չափանիշների մակարդակին և ՀՕԿ-ի կողմից ընդունված ստանդարտներին մոտեցնելուն, գործող սարքավորումների անխափան շահագործմանը, որն իր հերթին հնարավորություն կտա բարելավել հիդրոտեքնոլոգիայի արտադրանքային սպասարկման որակը :

Համակարգն ունի տեխնիկական վերագինման և արդիականացման խնդիր, քանի որ դիտարկումների պետական ցանցում ներկայում շահագործվող մասնագիտական գործիքներն ու սարքավորումները բարոյապես և ֆիզիկապես մաշված են 60-70%-ով, իսկ որպեսզի պետությունը կարողանա առավելագույնս կատարել իր հիմնական պարտավորությունները քաղաքացիների կյանքի, առողջության և ունեցվածքի պահպանության, պետության և տնտեսության կայուն զարգացման հարցերում, այն պետք է ունենա զարգացած և պարբերաբար արդիականացվող, դիտարկումների համաշխարհային ցանցում ինտեգրված հիդրոտեքնոլոգիայի արտադրանքային ենթակառուց, որը պետք է հնարավորություն ունենա ՀՕԿ-ի կոնվենցիայի շրջանակներում, որին Հայաստանի Հանրապետությունն անդամակցում է 1992թ., օգտվելու հարևան և այլ երկրների հիդրոտեքնոլոգիայի արտադրանքային և կլիմայական տվյալներից, ինչի համար անհրաժեշտ է տեղեկատվության հավաքման, մշակման, պահպանման և փոխանակման միջազգային ստանդարտներին համապատասխանող համակարգ:

16.14.2 Ծրագրի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում

Նպատակները

Համաձայն «Հայաստանի հիդրոտեքնոլոգիայի արտադրանքային և մոնիտորինգի պետական ծառայություն» ՊՈԱԿ-ի պետական նշանակության աշխատանքների ծրագրի, որը հիմնված է «Հիդրոտեքնոլոգիայի արտադրանքային գործունեության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի դրույթների վրա, համակարգի գործունեությունն ուղղված է հիդրոտեքնոլոգիայի արտադրանքային և պրոցեսների դիտարկումների պետական ցանցում իրականացվող հիդրոտեքնոլոգիայի արտադրանքային և պրոցեսների մոնիտորինգի արդյունքում ստացվող տեղեկատվությամբ հասարակության, պետական իշխանության մարմինների, իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց պահանջ-մոնիտորինգի բավարարմանը:

Գերակայությունները

Առաջիկա 3 տարիների ռազմավարական նպատակներով պայմանավորված ոլորտի գերակայություն է հիդրոտեքնոլոգիայի արտադրանքային պետական ցանցի կայանների ու դիտարկումների համալրում ժամանակակից սարքերով և սարքավորումներով, վերագինում նորագույն տեխնիկայով, համակարգիչների ներդրում և կիրառում, հիդրոտեքնոլոգիայի արտադրանքային տվյալների բանկի ստեղծում, վերստուգիչ սարքերի չափաբերման և ստուգաճշտման ապահովում:

16.14.3 ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

ՀՀ ԱԻՆ «Հայաստանի Հիդրոոդերևութաբանության և մոնիտորինգի պետական ծառայություն» ՊՈԱԿ-ը հանրապետության տարածքում իրականացնում է հիդրոոդերևութաբանական երևույթների, ջրային օբյեկտների հիդրոլոգիական բնութագրերի ուսումնասիրություն, ֆոնային ռադիոակտիվության վերաբերյալ դիտարկումների կատարում, այդ ոլորտների վերաբերյալ փաստացի և սպասվող փոփոխությունների, ինչպես նաև դրանց հնարավոր հետևանքների մասին անհրաժեշտ տեղեկատվությամբ ապահովում:

Ծառայության օպերատիվ արտադրական և ֆինանսատնտեսական գործունեությունն ուղղված է կանոնադրական պարտականությունների կատարմանը:

Հանրապետության տարածքում մթնոլորտում և գետնի մակերևույթին տեղի ունեցող ֆիզիկական երևույթների ուսումնասիրման նպատակով ներկայում գործում են 44 օդերևութաբանական (այդ թվում 6 բարձր լեռնային դժվարամատչելի) և 3 մասնագիտացված կայաններ, որոնք գտնվում են տարբեր կլիմայական գոտիներում, սկսած ծովի մակարդակից 450մ (Բագրատաշեն) մինչև 3200մ (Արագած) բարձրության վրա: Դիտակայանների ցանցը հանդիսանում է հիդրոոդերևութաբանական դիտակայանների համաշխարհային ցանցի անբաժանելի մասը: 2014թ. ՀՀ պետական բյուջեով նախատեսված հատկացումները կազմում են 762.6 մլն դրամ:

Ծրագրի իրականացման համար 2015թ. նախատեսվել է 914.6 մլն դրամ, 2016թ.՝ 997.9 մլն դրամ և 2017թ.՝ 1,098.5 մլն դրամ:

16.15 «Տեխնիկական անվտանգության կանոնակարգման ծառայություն» ծրագրի իրավիճակի նկարագրությունը և հիմնական խնդիրները

16.15.1 Ծրագրի ընդհանուր նկարագիրը

«Տեխնիկական անվտանգության ազգային կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի (այսուհետ՝ ՊՈԱԿ) գործունեության նպատակը «Տեխնիկական անվտանգության ապահովման պետական կարգավորման մասին» ՀՀ օրենքով (այսուհետ՝ օրենք) սահմանված կարգով տեխնաձին վթարների կանխարգելմանը, դրանց հետևանքների վերացմանը, նման վթարների հետևանքով հասարակությանը և տնտեսությանը հասցվող վնասների ռիսկի նվազեցմանը, ինչպես նաև բնակչությանը և շրջակա միջավայրի պաշտպանությանը ուղղված գործառնություններն են:

Օրենքով սահմանված կարգով ՊՈԱԿ-Ը 2014 թվականին իրականացնելու է հետևյալ ծառայությունների մատուցումը բյուջեով նախատեսված 42.4 մլն դրամ գումարի սահմաններում:

ՊՈԱԿ-ի իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակ:

Պետական մարմինների իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակ			
N	<u>Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Շահառուների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը⁴²</u>
1.	Կանոնակարգերի մշակում՝ տեխնա-ծին վթարների կանխարգելում, դրանց հետևանքների վերացում, նման վթարների հետևանքով հասարակությանը և տնտեսությանը հասցվող վնասների ռիսկի նվազեցում, ինչպես նաև բնակչության և շրջակա միջավայրի պաշտպանություն:	ՀՀ տարածքում գործող վտանգավոր օբյեկտների ռեեստրում գրանցված 2200 ից ավել կազմակերպություններ	Ամբողջական
...			

Կանոնակարգերի մշակումը հնարավորություն կտա՝ առնվազն նվազագույնի հասցնել տեխնածին վթարների քանակը և դրանց հետևանքով տեղի ունեցած տեխնածին վթարների մահացու կամ ծանր ելքով դեպքերի կրճատումը:

Վերջին երկու տարիների ծրագրի զարգացման միտումները

ՊՈԱԿ-ը Տեխնիկական անվտանգության ապահովման պետական կարգավորման մասին ՀՀ օրենքի 11-րդ հոդվածով նախատեսված մատուցված ծառայություններից ստացված միջոցների հաշվին ստեղծել է նոր աշխատատեղեր, ձեռք են բերվել նորագույն լաբորատոր սարքավորումներ, որոնց օգտագործումը զգալիորեն բարձրացրել է փորձաքննությունների որակը:

2012-2013թթ. մշակվել և սահմանված կարգով հաստատման են ներկայացվել տեխնիկական անվտանգության պահանջներ սահմանող ութ կանոնակարգեր:

Համաձայն 13.04.2006թ «Տեխնածին վթարների, մահացու կամ ծանր ելքով արտադրական դժբախտ դեպքերի տեխնիկական քննության և հաշվառման կարգը սահմանվող մասին» ՀՀ կառավարության N 488-Ն որոշման՝ 2012թ. հաշվառվել է և տեխնիկական քննության է ենթարկվել տեխնածին վթարի 19 դեպք՝ 5-ը մահացու և 18 ծանր ելքով, 2013թ. տեղի է ունեցել տեխնածին վթարի 15 դեպք՝ 7 մահացու և 10 ծանր ելքով:

Հիմնական խնդիրները

Չնայած ՊՈԱԿ-ի կողմից վերջին տարիների ընթացքում մշակվել են նոր կանոնակարգեր, այնուամենայնիվ, դեռևս կան բնագավառներ որոնց գծով չեն մշակվել անվտանգ

շահագործման կանոնակարգերը, ինչը դժվարեցնում է այդ բնագավառներում արտադրական վտանգավոր օբյեկտների տեխնիկական փորձաքննության իրականացումը: Դրանց մշակումը ակնկալվում է հետագա տարիների ընթացքում:

16.15.2 Ծրագրի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում

Նպատակները

ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում ՊՈԱԿ-ի գործունեության հիմնական նպատակը՝ Հայաստանի Հանրապետության տարածքում շահագործող (շահագործման նպատակով նախապատրաստվող, կոնսերվացվող, ապամոնտաժվող) արտադրական վտանգավոր օբյեկտներում տեխնիկական անվտանգության ապահովման գործառույթություններ կազմակերպելն ու իրականացնելն է, տեխնիկական անվտանգության պահանջներ սահմանող տեխնիկական կանոնակարգերի մշակելը, ստորերկրյա կառույցների շինարարության ժամանակ և շինարարությունում վթարների վերացման պլանների կազմման և իրականացման հրահանգի, նավթի և նավթամթերքների համար ուղղահայաց գլանային պողպատե պահեստարանների, օդի բաժանումից նյութերի արտադրման և օգտագործման և ռետինի արտադրության ժամանակ անվտանգության կանոնները պահպանելը, տեխնածին վթարի յուրաքանչյուր դեպքի, մահացու կամ ծանր ելքով արտադրական դժբախտ դեպքերի տեխնիկական քննության ենթարկելն է:

Նշված նպատակները բխում են «Տեխնիկական անվտանգության ապահովման պետական կարգավորման մասին» ՀՀ օրենքի և ՀՀ կառավարության 29 դեկտեմբերի 2005թ. N2334-Ն որոշման պահանջներից:

Գերակայությունները

«Տեխնիկական անվտանգության ապահովման պետական կարգավորման մասին» 24 հոկտեմբերի 2005թ ՀՀ օրենքի 17-րդ հոդվածի պահանջներին համապատասխան Կանոնակարգերի մշակում:

16.15.3 ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները) «Տեխնիկական անվտանգության կանոնակարգման ծառայություններ» ծրագիրը կատարելու պահանջով 2014թ. պետական բյուջեից ՊՈԱԿ-ին հատկացվել է 42.4 մլն դրամ, որը հնարավորություն է ընձեռնել մշակել և ՀՀ կառավարության հաստատմանը ներկայացնել մի շարք կանոնակարգեր՝ «Պայթուցանապաշտպանված օդափոխիչների շահագործման տեխնիկական անվտանգության ապահովման» կանոններ, «Հրագործական արտադրատեսակների անվտանգության մասին»

տեխնիկական կանոնակարգ, «Տեխնիկական անվտանգության կանոններ նիկելի, պղնձի և կոբալտի արտադրության ժամանակ»:

Ծրագրի իրականացման համար 2015-2017թթ. ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում նախատեսվել է 42.4 մլն դրամ:

16.16 . «Մթնոլորտային երևույթների վրա ակտիվ ներգործության ծառայություն» ծրագրի ընդհանուր նկարագիրը և հիմնական խնդիրները

16.16.1 Ծրագրի ընդհանուր նկարագիրը.

ՀՀ Նախագահի 2009թ. հոկտեմբերի 17-ի N ՆԿ-161-Ն կարգադրությամբ հաստատված «Հայաստանի Հանրապետությունում մթնոլորտի և մթնոլորտային երևույթների վրա ակտիվ ներգործության հայեցակարգի» հիմնադրույթներով, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության մի շարք որոշումներով ընդգծված վերաբերմունք է դրսևորվում հանրապետության տարածքում մթնոլորտի և մթնոլորտային վտանգավոր երևույթների վրա ակտիվ ներգործության համակարգ ստեղծելու և միասնական քաղաքականության իրականացման ուղղությամբ: Այս բնագավառում, որպես լիազորված մարմին, հանդես է գալիս ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարությունը՝ իր «Մթնոլորտային երևույթների վրա ակտիվ ներգործության ծառայություն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպության («ՄԵՎԱՆԾ» ՊՈԱԿ) միջոցով, որը և հանդիսանում է հանրապետության մթնոլորտային երևույթների վրա ակտիվ ներգործության միակ մասնագիտացված կառույցը:

Վերջին երկու տարիների համակարգի զարգացման միտումները

2012-2013թթ ՀՀ ԱԻ նախարարության կողմից ձեռնարկվել են մի շարք միջոցառումներ «ՄԵՎԱՆԾ» ՊՈԱԿ-ում հակակարկտային աշխատանքների ծավալների զարգացման ուղղությամբ:

2013թ. ընթացքում վերոնշյալ 154 կայաններով պաշտպանվող տարածքների վրա ակտիվ ներգործության է ենթարկվել 134 կարկտավտանգավոր պրոցես և կատարվել է ավելի քան 285 հազար կրակոց: Պաշտպանվող տարածքներում կարկտի դեմ պայքարի աշխատանքները կատարվել են հաջողությամբ և բարձր արդյունավետությամբ, սակայն հարակից չպաշտպանվող տարածքները պարբերաբար ենթարկվել են կարկտահարության:

Հիմնական խնդիրները.

Նկատի ունենալով, որ մթնոլորտային վտանգավոր երևույթները, մասնավորապես կարկտահարությունը, մեծ վնասներ են պատճառում հանրապետության գյուղատնտեսական մշակաբույսերին և տնտեսությանը, հանրապետության ղեկավարությունը լուրջ ուշադրություն է

դրսևորում մթնոլորտային վտանգավոր երևույթների վրա ակտիվ ներգործության միասնական համակարգ ստեղծելու և այն շեշտակի զարգացնելու ուղղությանը:

Առաջնահերթ անհրաժեշտ է Արարատի մարզում կառուցել հակակարկտային կենտրոն, ձեռք բերել և կենտրոնում տեղադրել ռադիոլոկացիոն կայան, ինչպես նաև կապիտալ նորոգել Լոռու, Արագածոտնի հակակարկտային կենտրոնների ու կենտրոնական բազայի շենք-շինությունները, կոմունիկացիաները: Պետք է Արմավիրի մարզում ավարտին հասցնել հակակարկտային կենտրոնի կառուցումը, ձեռք բերել ու կենտրոնում տեղադրել ռադիոլոկացիոն կայան և այլն:

Արարատի և Արմավիրի մարզերում հակակարկտային կայանների աշխատանքը հնարավոր է արդյունավետ իրականացնել միմիայն նշված մարզերից յուրաքանչյուրում համապատասխան կենտրոնների և ռադիոլոկացիոն կայանների առկայության դեպքում:

Ռադիոլոկացիոն կայանի խափանման կամ նրա բացակայության դեպքում հակակարկտային կայանների նույնիսկ նորմալ աշխատանքի պարագայում հնարավոր չէ առանց ռադիոլոկացիոն կայանի կատարել կարկտավտանգավոր պրոցեսների վրա ակտիվ ներգործության աշխատանքներ, որը կբերի գյուղատնտեսական մշակաբույսերի կարկտահարության: Մինչև նոր կայանների ձեռքբերումը և տեղադրումն անհրաժեշտություն է առաջանում առկա ռադիոլոկացիոն կայանների հաճախակի նորոգման խնդիրը, որը կապված է մեծ ծախսերի հետ:

16.16.2 Ծրագրի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում **Նպատակները**

Ոլորտի նպատակներն են՝

- մթնոլորտային երևույթների կառավարումը և ռադիոլոկացիոն դիտարկումների իրականացումը,
- կարկտահարությունից գյուղատնտեսական մշակաբույսերի պաշտպանությունը և պաշտպանվող տարածքների շեշտակի ավելացումը,
- ցածր ամպամածությունների և մառախուղների ցրման, երկարատև տեղումների դեմ պայքարի իրականացման ուղղությամբ փորձարարական աշխատանքների կատարումը,
- մթնոլորտային երևույթների վրա ակտիվ ներգործության նոր մեթոդների մշակման, կատարելագործման և դրանց ներդրման նպատակով գիտափորձարարական աշխատանքների շարունակական կատարումը:

Գերակայությունները

«ՄԵՎԱՆԾ» ՊՈԱԿ-ի գերակայությունները հանրապետությունում կարկտի դեմ պայքարի աշխատանքների իրականացումն է :

Ինչպես արդեն նշվել է, առաջնահերթ հարկավոր է ձեռքբերել ռադիոլոկացիոն կայաններ, ստեղծել ու կառուցել մարզային հակակարկտային կենտրոնների բազաները, դրանք

ապահովելով շենքեր-շինություններով, կոմունիկացիաներով, անհրաժեշտ սարքեր սարքավորումներով, գույքով, համապատասխան մասնագիտական կադրերով և այլն:

Չորս մարզերում՝ ծրագրով ընտրված տարածքներում, հարկավոր է տեղադրել պահանջվող քանակի ու տիպի հակակարկտային համակարգեր, քանի որ վերոնշյալ այդ մարզերի պաշտպանվող տարածքներում գործող համակարգերի քանակը բավարար չէ ծածկելու գոնե ինտենսիվ մշակության տարածքները: Անհրաժեշտ է կարկտի դեմ պայքարի աշխատանքներն իրականացնել հանրապետությունում ընդունված և կիրառվող տեխնոլոգիայով: Միաժամանակ պետք է փորձարկվեն նաև մթնոլորտային վտանգավոր երևույթների վրա ակտիվ ներգործության այլ մեթոդներ:

16.16.3 ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

2014թ. ոլորտի համար ՀՀ պետական բյուջեով նախատեսված ֆինանսավորումը կազմում է 300.0 մլն դրամ, որով կիրականացվեն Արագածոտնի, Արարատի, Արմավիրի և Լոռու մարզերի 50 գյուղերի տարածքներում տեղադրված թվով 154 հակակարկտային կայանների շահագործումն ու սպասարկումը կարկտի դեմ պայքարի աշխատանքներում: 2014թ. ՀՀ Արարատի, Արմավիրի, Արագածոտնի և Լոռու մարզերում, «ՄԵՎԱՆԾ» ՊՈԱԿ-ի կողմից սպասարկվող և կառավարվող թվով 154 հակակարկտային կայանների թիվը գրեթե եռակի անգամ ավելացել է՝ դառնալով 442: Ըստ գտնվելու վայրերի ավելացած կայանների քանակները հետևյալն են՝ Արմավիրում-95, Արարատում-19, Արագածոտնում-31, Լոռիում-9, Կոտայքում-8, Տավուշում-3, Շիրակում-45, Վայոց Ձորում-6 և ԼՂՀ-ում-72: Թվով 288 ավելացած հակակարկտային կայաններից 80-ը կառուցվել է 2014թ-ին՝ սպասարկվում և կառավարվում է «ՄԵՎԱՆԾ» ՊՈԱԿ-ի կողմից, իսկ նախորդ տարիներին կառուցված թվով 208 հակակարկտային կայանները՝ որոնք նախկինում սպասարկվում և ղեկավարվում էին տարբեր ֆիզիկական անձանց և համայնքների կողմից, այժմ միացվել են «ՄԵՎԱՆԾ» ՊՈԱԿ-ի ընդհանուր կառավարման համակարգին:

2015թ. կիրականացվեն Արագածոտնի, Արարատի, Արմավիրի, Լոռու, Կոտայքի, Տավուշի, Շիրակի, Վայոց Ձորի մարզերի 35360 հա և ԼՂՀ-ի 6480 հա տարածքներում տեղադրված հակակարկտային կայանների շահագործումն ու սպասարկումը՝ կարկտի դեմ պայքարի աշխատանքներում: Ընդհանուր առմամբ Հայաստանի հանրապետությունում տեղադրված 370 հակակարկտային կայաններով պաշտպանության տակ է վերցված փաստացի մշակվող վարելահողերի (296163 հա) շուրջ 10%-ը՝ 35360 հա:

Նախատեսվում է իրականացնել Արագածոտնի և Լոռու ռադիոլուկացիոն կայանների մասնակի արդիականացման և նորոգման աշխատանքներ:

Պետք է կատարել Արագածոտնի ու Լոռու ՌՀԿ-ների, Արմավիրի ՀԿ-ի և կենտրոնական գիտափորձարարական բազայի վթարային վիճակում գտնվող շենքերի կապիտալ նորոգում, կառուցել հատուկ պահեստային շինություններ՝ գազաբալոնների պահպանման համար, իրականացնել կոմունիկացիաների նորոգման և այլ աշխատանքներ:

Նախատեսվում է նախագծել, ձեռք բերել ու կառուցել ակտիվ ներգործության համար անհրաժեշտ կայաններ ու սարքավորումներ՝ գիտափորձարարական բնույթի աշխատանքների իրականացման նպատակով:

Ծրագրի իրականացման համար 2015թ. նախատեսվել է 301.2 մլն դրամ, 2016թ.՝ 317.5 մլն դրամ և 2017թ.՝ 344.1 մլն դրամ:

16.17 «Սեյսմիկ պաշտպանության ծառայություն» ծրագրի ընդհանուր նկարագիրը և հիմնական խնդիրները

16.17.1 Ծրագրի ընդհանուր նկարագիրը.

Հայաստանը տարածականորեն գտնվում է երկրաշարժավտանգ գոտում, որտեղ երկրաշարժերը ամենաին ժամանակներից ուղեկցել են մարդկանց: Ուժեղ երկրաշարժերը մեկ անգամ չէ որ ավերակների են վերածել շեն ու բարգավաճ քաղաքներն ու գյուղերը՝ պատճառ դառնալով մեծաքանակ մարդկային զոհերի, հսկայական նյութական ու տնտեսական վնասների:

Ուժեղ երկրաշարժերի դեմ պայքարն ունի համազգային նշանակություն:

Բնական աղետներից Հայաստանին առավելագույն վնաս են հասցրել ուժեղ երկրաշարժերը:

Սեյսմիկ ռիսկի նվազեցումը գտնվում է ՀՀ Կառավարության ուշադրության կենտրոնում: Ընդունվեցին՝ 2002 թվականի հունիսի 12-ի «Սեյսմիկ պաշտպանության մասին» ՀՕ-376-Ն ՀՀ օրենքը, Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 1999 թվականի հունիսի 10-ի «Հայաստանի Հանրապետության տարածքում սեյսմիկ ռիսկի նվազեցման համալիր ծրագրի մասին» N 429 որոշումը, Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 1999 թվականի հունիսի 7-ի «Երևանի տարածքում սեյսմիկ ռիսկի նվազեցման համալիր ծրագրի մասին» N 392 որոշումը:

Վերջին երկու տարիների համակարգի զարգացման միտումները

2012-2013 թվականներին ոլորտի զարգացման միտումներն ակնհայտ են, քանի որ կա որոշակի առաջընթաց բոլոր ուղղություններով: Հատկապես կարևորում ենք աշխատանքները սեյսմիկ ռիսկի նվազեցման ուղղությամբ, Երևան, Գյումրի, Վանաձոր և այլ քաղաքների տարածքների սեյսմիկ ռիսկի հիմնական բաղադրիչների գնահատումը, դիտարկումների ցանցի արդիականացումը և սեյսմիկ վտանգի քարտեզագրման աշխատանքները: 2012թ. Միացյալ

ազգերի զարգացման ծրագրի (UNDP) ֆինանսավորմամբ «ՀՀ ԱԻՆ ՍՊԱԾ-ի հիդրոերկրադինամիկական դիտակայաններում չափումների արդիականացում» ծրագրի շրջանակներում ձեռք են բերվել սարքավորումներ՝ ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարության ՍՊԾ համակարգի 15 հորատանցքերում տեղադրելու համար:

2013թ. արդիականացվել է Երևանի սեյսմիկ հեռաչափական ցանցը Միջուկային էներգիայի միջազգային գործակալության ֆինանսական օժանդակությամբ: Ընդհանուր առմամբ ձեռք է բերվել վեց նոր սեյսմիկ կայաններ, որոնցից հինգը տեղադրվել են և գործում են, իսկ վեցերորդը գտնվում է տեղադրման փուլում:

2012-2013 թվականներին ստեղծվել է նորագույն և հավաստի տվյալների բազա ՀՀ տարածքի տեկտոնիկայի, սեյսմաբանության, ինժեներային սեյսմաբանության ոլորտներում, որն առավել հիմնավորված հիմք կլինի ՀՀ տարածքի սեյսմիկ շրջանացման հավանականային նոր քարտեզի կազմման ժամանակ՝ միաժամանակ, կիրառելով քարտեզների կազմման առաջադեմ տեխնոլոգիաներ, գնահատման մեթոդական միասնական մոտեցումներ ու սեյսմաշրջանացման միջազգային ստանդարտներ: Ներկայում Հայաստանի Հանրապետության տարածքի 1:500000 մասշտաբի սեյսմիկ շրջանացման նոր քարտեզի կազմման համար գոյություն ունի հավանականային գնահատմամբ այնպիսի համակարգչային ծրագրեր, որոնք թույլ կտան օգտագործել այլընտրանքային սեյսմատեկտոնական մոդելներ, ինչպես նաև հաշվարկների ընթացքում հաշվի առնել տարբեր պարամետրերի անորոշությունները և դրանց ազդեցությունը վտանգի վրա, գրունտի առաջացրած առավելագույն հորիզոնական արագացումների արժեքները՝ տարբեր հեռավորություններից և տարբեր շարժումներով բնութագրվող խզվածքների համար:

Հիմնական խնդիրները.

Ծրագրի հիմնական խնդիրները հետևյալն են.

- Վերազինել Գառնիի երկրաֆիզիկայի դիտարանը՝ ՀՀ տարածքի երկրակեղևի լարվածադեֆորմացիոն վիճակը նոր և ավելի հուսալի դիտարկումների հիման վրա գնահատելու նպատակով:
- Կազմել ՀՀ տարածքի սեյսմիկ վտանգի 1:500000 մասշտաբի հավանականային գնահատմամբ նոր քարտեզ:
- Սեյսմիկ սարքերը փոխարինել նոր թվային սեյսմոգրաֆներով, այդ թվում նաև սեյսմիկ հեռաչափական համակարգերը (ՀՀ հյուսիսային, հարավային և ԼՂՀ տարածքներում):
- Ուսուցանել հասարակության տարբեր շերտերին՝ տիրապետելու սեյսմիկ պաշտպանության գործնական խնդիրներին և պատրաստ լինելու դրանք անհրաժեշտության դեպքում կիրառելու:

- Կազմել ՀՀ բոլոր բնակավայրերի սեյսմիկ ռիսկի քարտեզներ:
- Գնահատել Երևան քաղաքում գոյություն ունեցող թվով 5 հատուկ և թվով 25 կարևոր նշանակության օբյեկտների սեյսմիկ խոցելիության աստիճանը և մշակել առաջարկություններ սեյսմիկ ռիսկի նվազեցման նպատակով:

16.17.2 Ծրագրի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում

Նպատակները

Ծրագրի նպատակն է դիտարկումների ցանցի վերազինման, զարգացման, ժամանակակից տեխնոլոգիաների ներդրման ճանապարհով հասնել սեյսմիկ վտանգի և ռիսկի հուսալի մոնիտորինգի ու գնահատման:

Գերակայությունները

- Վերազինել Գառնիի երկրաֆիզիկայի դիտարանը:
- Իրականացնել ՀՀ տարածքում սեյսմիկ ռիսկի նվազեցման միջոցառումներ, ուժեղ երկրաշարժի վերաբերյալ գործողությունների և վարքականոնների ուսուցում, ՍՊԾ-ում ուսումնական կենտրոնի ստեղծում:

- Կազմել ՀՀ տարածքի սեյսմիկ վտանգի 1:500000 մասշտաբի հավանականային գնահատմամբ նոր քարտեզ:

- Կազմել ՀՀ բոլոր բնակավայրերի սեյսմիկ ռիսկի քարտեզներ:
- Իրականացնել Երևանի տարածքում հատուկ և կարևոր նշանակության օբյեկտների սեյսմիկ խոցելիության գնահատում

16.17.3 ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Ներկայում ՍՊԾ համակարգի 4 ՊՈԱԿ-ները կատարում են իրենց ծրագրային պարտավորությունները, որոնք ուղղված են ընդհանուր նպատակների իրականացմանը: Սակայն, ոլորտի զարգացման և հատկապես սեյսմիկ մոնիթորինգի ապահովման նպատակով անհրաժեշտ են լրացուցիչ ներդրումներ:

ՀՀ պետական բյուջեից հատկացված գումարները օգտագործվում են ՍՊԾ համակարգի 4 ՊՈԱԿ-ների կողմից իրականացվող հետևյալ աշխատանքների համար.

ՀՀ տարածքի սեյսմիկ վտանգի գնահատման նպատակով շուրջօրյա ռեժիմով իրականացնում են դիտարկումներ ազգային դիտացանցի ավելի քան 150 կայաններում: Ապահովվում է ՀՀ տարածքի և տարածաշրջանի սեյսմիկ ռեժիմի գնահատումը, տեղի ունեցած

երկրաշարժերի գրանցումը, համալիր տվյալների բազաների ընդլայնումը, մշակումը և, ըստ հաստատված ռեգլամենտի, օպերատիվ հաղորդագրությունների ուղարկումը:

Ընդլայնվում են ՀՀ տարածքի և տարածաշրջանի ընթացիկ սեյսմիկ վտանգի գնահատման նպատակով սելսմոլոգիական, երկրաֆիզիկական, երկրադինամիկական, երկրաքիմիական և այլ տվյալների բազաները, իրականացվել է դրանց մշակումը, վերլուծությունը և մեկնաբանումը: Մշակվում են ընթացիկ սեյսմիկ վտանգի գնահատման նոր մոտեցումներ և մեթոդներ:

Իրականացվել է ՀՀ և ԼՂՀ տարածքների թվով 938 շենքերի և շինությունների (դպրոց, մանկապարտեզ, եկեղեցի, բնակելի և արտադրական շենքեր, առանձին բնակարաններ, առանձնատներ և այլն) տեխնիկական վիճակի կամ սեյսմիկ խոցելիության գնահատում: Սեյսմիկ ռիսկի վերաբերյալ տվյալների բազայի ստեղծման աշխատանքների շրջանակներում իրականացվել է ավելի քան 8035 բազմաբնակարան բնակելի շենքերի տվյալների բազայի հավաքագրում:

Կազմվել է ՀՀ կենսաապահովման մագիստրալային գծերի (զազամատակարարում, էլեկտրամատակարարում, ջրամատակարարում, հեռախոսային կապ, ավտոճանապարհներ և երկաթուղային գծեր) սեյսմիկ ռիսկի սխեմատիկ քարտեզը: Կատարվել են աշխատանքներ ՀՀ և ԼՂՀ տարածքներում սողանքներով և փլուզումներով արտահայտված տեղամասերի համատեղված քարտեզի ստեղծման ուղղությամբ:

Իրականացվում է համագործակցություն միջազգային բազմաթիվ կազմակերպությունների հետ (ADRC, JICA, DASE, IUGG, USGS, ISDR, OECD, CTBTO և այլն): ՍՊԾ-ի մասնագետները մասնակցում են սեյսմիկ ոլորտին առնչվող բազմաթիվ միջազգային համաժողովներին: ՀՀ պետական բյուջեով նախատեսված հատկացումները կազմում են 652.9 մլն դրամ:

Ծրագրի իրականացման համար 2015թ. նախատեսվել է 866.4 մլն դրամ, 2016թ.՝ 937.9 մլն դրամ և 2017թ.՝ 1,028.5 մլն դրամ:

16.18 ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

16.18.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

16.18.1.1. Ոլորտի ընդհանուր նկարագիրը

ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայությունը (ՀՀ ԱՎԾ), որպես հանրային շահին ուղղված գործառույթներ իրականացնող պետական մարմին, պատասխանատու է տնտեսության և հասարակության մեջ տեղի ունեցող երևույթների, գործընթացների և դրանց արդյունքների վերաբերյալ վիճակագրական տեղեկատվության համակարգի կազմակերպման, պետական ու տեղական ինքնակառավարման մարմիններին, ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց, միջազգային և հասարակական կազմակերպություններին, զանգվածային լրատվամիջոցներին, ինչպես նաև հանրությանը վիճակագրական ամփոփ տեղեկատվությամբ ապահովման համար:

Համաձայն «Պետական վիճակագրության մասին» ՀՀ օրենքի դրույթների՝ ՀՀ տարածքում պետական վիճակագրության մարմինների կողմից մատուցվող ծառայությունների համար օրենսդրական հիմք են հանդիսանում ՀՀ օրենքով հաստատված «Պետական վիճակագրական աշխատանքների եռամյա ծրագիրը» և պետական վիճակագրական աշխատանքների տարեկան ծրագիրը:

Վիճակագրության ոլորտի համար ՀՀ պետական բյուջեից հատկացումները հիմնականում ուղղվում են.

սոցիալ-տնտեսական գործընթացների, բնակչության և նրա կենսագործունեության ոլորտների վերաբերյալ վիճակագրական տվյալների հավաքագրման, մշակման, կուտակման, ամփոփման, պահպանման, փոխանակման և տրամադրման ծառայությունների իրականացմանը, վիճակագրական տարեգրքի, ժողովածուների, տեղեկագրերի, մամուլի հաղորդագրությունների և «ՀՀ սոցիալ-տնտեսական վիճակը» տեղեկատվական ամսական զեկույցների տպագրմանը:

Ոլորտի շահառուներն են՝ վիճակագրական տեղեկատվության սպառողները՝ պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինները, ֆիզիկական և իրավաբանական անձինք, միջազգային և հասարակական կազմակերպությունները, զանգվածային լրատվամիջոցները, հանրությունը և այլն:

16.18.1.2. Վերջին տարիների ոլորտի զարգացման միտումները

ա) ՀՀ ԱՎԾ 2013 թվականի զարգացման միտումներն ըստ «2013 թվականի պետական վիճակագրական աշխատանքների ծրագրի»

«2013 թվականի պետական վիճակագրական աշխատանքների ծրագրում» ներառված են 421 ծածկագրերով (պարբերականությունը հաշվի առած՝ 1,929) վիճակագրական աշխատանքներ:

Ծրագրով նախատեսված տեղեկատվա-հրատարակչական գործունեության մասով 2013 թվականին, «Հայաստանի Հանրապետության սոցիալ-տնտեսական վիճակը» տեղեկատվական ամսական զեկույցը (հայերեն և ռուսերեն) ներառյալ, ՀՀ ԱՎԾ կողմից հրապարակվել են 149 անուն՝ ընդհանուր առմամբ 11.601 տպաքանակով և մոտ 1.8 մլն էջ ընդհանուր ծավալով վիճակագրական նյութեր: 19 անուն վիճակագրական ժողովածուները հրապարակվել են ՀՀ պետական բյուջեի ֆինանսավորմամբ:

Միաժամանակ, համաձայն Ծրագրի, հրապարակվել են 17 անուն վիճակագրական տեղեկագրեր (ամսական, եռամսյակային, տարեկան պարբերականությամբ՝ 67), ինչպես նաև «Հայաստանի Հանրապետության սոցիալ-տնտեսական վիճակը» տեղեկատվական ամսական զեկույցը (հայերեն և ռուսերեն):

Համաձայն Ծրագրի, հրապարակվել են 12 մամուլի հաղորդագրություններ՝ (պարբերականությունը հաշվի առած՝ 39) և ՀՀ ԱՎԾ աշխատակազմի 10 մարզային և Երևանի քաղաքի գործակալությունների կողմից պատրաստվել են 2 անուն վիճակագրական զեկույցներ:

2013 թվականի ընթացքում միջազգային համագործակցության շրջանակում ՀՀ ԱՎԾ կողմից հրապարակվել է 2 մամուլի հաղորդագրություն և էլեկտրոնային փոստով պատասխանվել 192 հարցումների:

Ընդհանուր առմամբ, 2011-2013 թվականների ընթացքում ԱՎԾ կողմից կատարված աշխատանքների ծավալների աճ չի նկատվել, այսինքն, նոր հետազոտական աշխատանքների և վիճակագրական ծածկույթի էական աճ նախատեսված չէ:

ԱՎԾ կողմից 2011-2013 թվականներին իրականացված աշխատանքների ամփոփ նկարագիրը

Աշխատանքների անվանումները	2011թ.		2012թ.		2013թ.		Նախորդ տարվա նկատմամբ փաստացի աճը (տոկոսով)	
	Պլան	Փաստ	Պլան	Փաստ	Պլան	Փաստ	2012թ.	2013թ.
Վիճակագրական աշխատանքներ (հրապարակումների թիվը)	1904.0	1905.0	1907.0	1910.0	1927.0	1929.0	0.3	1.0
Վիճակագրական հետազոտություններ (հետազոտությունների թիվը)	2.0	2.0	2.0	2.0	4.0	4.0	0.0	100.0
Վիճակագրական ժողովածուներ (ժողովածուների թիվը)	21.0	21.0	21.0	21.0	19.0	19.0	0.0	-9.5
Վիճակագրական տեղեկագրեր (տեղեկագրերի թիվը)	68.0	68.0	68.0	68.0	68.0	68.0	0.0	0.0
Տեղեկատվական զեկույցներ (զեկույցների թիվը)	24.0	24.0	24.0	24.0	24.0	24.0	0.0	0.0
Մամուլի հաղորդագրություններ (հաղորդագրությունների թիվը)		41.0		38.0		39.0	-7.3	2.6

բ) ՀՀ ԱՎԾ 2014 թվականի զարգացման միտումներն ըստ «2014 թվականի պետական վիճակագրական աշխատանքների ծրագրի»

«2014 թվականի պետական վիճակագրական աշխատանքների ծրագրում» ներառված են 413 ծածկագրերով (պարբերականությունը հաշվի առած՝ 1.898) վիճակագրական աշխատանքներ:

Նախատեսված է իրականացնել 3 վիճակագրական հետազոտություն՝ ՀՀ պետական բյուջեի ֆինանսավորմամբ:

Ծրագրով նախատեսված է հրապարակել 21 վիճակագրական ժողովածու՝ ՀՀ պետական բյուջեի ֆինանսավորմամբ: Միաժամանակ, համաձայն Ծրագրի, կիրառարակվեն 17 անուն վիճակագրական տեղեկագրեր (ամսական, եռամսյակային, տարեկան պարբերականությամբ՝ 67), 9 մամուլի հաղորդագրություններ (պարբերականությունը հաշվի առած՝ 34) և «Հայաստանի Հանրապետության սոցիալ-տնտեսական վիճակը» տեղեկատվական ամսական զեկույցը՝ (պարբերականությունը հաշվի առած՝ 24):

16.18.1.3. Հիմնական խնդիրները

«Պետական վիճակագրության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի հոդված 4-ի դրույթներով սահմանված՝ վիճակագրության ոլորտի հիմնախնդիրներն են.

✧ հազարամյակի զարգացման հռչակագրով սահմանված նպատակները բնութագրող ցուցանիշների մշտադիտարկմանն օժանդակություն,

✧ ՀՀ-ում ցուցանիշների մշտադիտարկմանն օժանդակություն,

✧ ազգային հաշիվների համակարգի բարելավում,

✧ գյուղատնտեսական համատարած հաշվառում,

✧ չհաշվառված տնտեսության գնահատման մեթոդաբանության կատարելագործում,

✧ բնապահպանության ոլորտի վիճակագրության բարելավում, ինչպես նաև ամբողջականացում, արդիականացում,

✧ վարչական ռեգիստրների ստեղծում և կատարելագործում,

✧ ֆինանսական վիճակագրության բարելավում,

✧ վիճակագրական տեղեկատվության մատչելիության, թափանցիկության մակարդակի էլ ավելի բարձրացում:

16.18.2.ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

16.18.2.1.Նպատակները

Վիճակագրության ոլորտի հիմնական նպատակն է. հանրապետության սոցիալ-տնտեսական գործընթացների, բնակչության և նրա կենսագործունեության ոլորտների վերաբերյալ տվյալների հավաքագրումը, մշակումը, կուտակումը, ամփոփումը, պահպանումը, ինչպես նաև փոխանակումը և վիճակագրական տեղեկատվության տարածումը:

Համաձայն «Պետական վիճակագրության մասին» ՀՀ օրենքի հոդված 11-ի դրույթների՝ ՀՀ ԱՎԾ-ն, պետական վիճակագրության իրագործման բնագավառում իր գործունեությունն իրականացնում է, հիմք ընդունելով ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից հաստատվող պետական վիճակագրական աշխատանքների եռամյա ծրագրերով սահմանված հիմնական ուղղությունները և ՀՀ վիճակագրության պետական խորհրդի կողմից հաստատվող պետական վիճակագրական աշխատանքների տարեկան ծրագրերով սահմանված միջոցառումները:

Տարեկան Ծրագիրը ներառում է երկրի տնտեսական, ժողովրդագրական, սոցիալական և բնապահպանական իրավիճակի դիտարկման համար անհրաժեշտ վիճակագրական տեղեկատվության ցանկը (հավաքագրման աղբյուրները, ներկայացման և աշխատանքի կատարման (ցուցանիշի մշակման) ժամկետները և հրապարակումները, որտեղ պետք է տեղադրվեն վերջիններս)՝ հաշվի առնելով առկա ռեսուրսների սահմանափակումները, վիճակագրական տեղեկություններ տրամադրողների վրա դրվող պարտականությունների ծավալը և ծախսերի արդյունավետությունը:

Ծրագրով նախատեսված գործունեության ուղղություններն ու միջոցառումները պետք է հաշվի առնեն երկրի ցուցանիշների համադրելիությունը միջազգային վիճակագրական չափանիշներին, երկարաժամկետ միջակայքում միտումները բացահայտելու տեսանկյունով ապահովեն դրանց հնարավոր կայուն պարբերականությունը և տարեկան կտրվածքով պետական վիճակագրությանը հատկացվող ռեսուրսների հետ համաչափությունը:

Հիմք ընդունելով ՀՀ օրենսդրությամբ ՀՀ ԱՎԾ-ի համար սահմանված վերոհիշյալ հիմնական նպատակներն ու խնդիրները, Հայաստանի Հանրապետության ազգային անվտանգության ռազմավարությամբ, Հազարամյակի զարգացման հռչակագրով սահմանված նպատակները, «Հայաստանի Հանրապետության 2013-2015 թվականների պետական վիճակագրական աշխատանքների եռամյա ծրագրի մասին» ՀՀ օրենքը, և դրանց հիման վրա մշակվող պետական վիճակագրական աշխատանքների տարեկան ծրագրերը, **2015-2017 թվականներին ՀՀ ԱՎԾ ռազմավարական նպատակներ են համարվում.**

- Վիճակագրության միջազգայնորեն ընդունված սկզբունքների պահպանման համատեքստում վիճակագրության ինստիտուցիոնալ վերափոխման գործընթացների շարունակում՝ վիճակագրական մեթոդաբանության շարունակական կատարելագործման, միջազգային չափանիշների հետ դրա ներդաշնակեցման ու միասնականացման միջոցով:

- Վարչական ռեգիստրների միջոցով տեղեկատվության հավաքագրման մեխանիզմի ամբողջական կիրարկում:

- Տարածքային (համայնքների, խոշոր քաղաքների) վիճակագրության համակարգի ձևավորմանը օժանդակություն և կատարելագործում:

- Վիճակագրական տեղեկատվության սպառողների (օգտագործողների) պահանջարկի առավել ամբողջական և օպերատիվ բավարարում:

16.18.2.2. Գերակայությունները

« 2015-2017 թվականների միջնաժամկետ ծախսային ծրագրով « Վիճակագրության ոլորտի գերակայությունների համար հիմք է հանդիսանում «Հայաստանի Հանրապետության 2013-2015 թվականների պետական վիճակագրական աշխատանքների եռամյա ծրագիրը հաստատելու մասին» ՀՀ օրենքը: 2015-2017 թվականների գերակայություններն են.

- վիճակագրության միջազգայնորեն ընդունված սկզբունքների պահպանման համատեքստում՝ շարունակել վիճակագրության ինստիտուցիոնալ վերափոխման գործընթացները՝ հետամուտ լինելով նաև վիճակագրական հարաբերությունները կարգավորող օրենսդրական համապատասխան փոփոխությունների իրականացմանը,

- տեղական (համայնքային) վարչական ռեգիստրների (այդ թվում՝ համայնքների անձնագրերի) ներդրմանը և վարմանը զուգընթաց կատարելագործել և ընդլայնել տարածքային վիճակագրության վարման համար անհրաժեշտ ցուցանիշների կազմն ու բովանդակությունը,

- ցուցանիշների նախապատրաստման օպերատիվության ապահովման նպատակով՝ աշխատանքներ իրականացնել տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ներդրմամբ և կիրառմամբ տեղեկատվության էլեկտրոնային հավաքագրման ուղղությամբ,

- համալրել, արդիականացնել և ամբողջականացնել (նվազագույնը՝ ամենամյա պարբերականությամբ) բիզնես-ռեգիստրի տվյալների բազան (իրավաբանական անձանց և անհատ ձեռնարկատերերի մասով) և որպես դրա հետևանք՝ աստիճանական անցում կատարել տեղեկատվության հավաքագրման ընտրանքային եղանակների ներդրմանն ու կիրառմանը,

- անցում կատարել վարչական ռեգիստրների միջոցով տեղեկատվության հավաքագրման մեխանիզմի ամբողջական կիրարկմանը, հաշվի առնելով պետական վիճակագրական աշխատանքների տարեկան ծրագրերով սահմանված համապատասխան աշխատանքների իրականացման ապահովումը,

- վիճակագրական տվյալների որակի և թափանցիկության ապահովման նպատակով՝ շարունակել տեղեկատվության տարածման միջազգայնորեն ընդունված չափանիշների ներդրմանն ու կիրառման աշխատանքները (մասնավորապես՝ ըստ Արժույթի միջազգային հիմնադրամի կողմից մշակված «Տվյալների տարածման հատուկ ստանդարտի»), ինչը ենթադրում է նաև Հայաստանի Հանրապետության ազգային վիճակագրական ծառայության պաշտոնական ինտերնետային էջի անխափան շահագործում և տեղեկատվության կազմի ու որակի, ինչպես նաև մեթոդաբանական տվյալների պարբերական արդիականացում,

- շարունակել գենդերային կտրվածքով վարվող վիճակագրության ամբողջականացմանն ուղղված աշխատանքները,
- վիճակագրական տեղեկատվության սպառողների (օգտագործողների) պահանջարկի առավել ամբողջական և օպերատիվ բավարարման նպատակով՝ ընդլայնել վիճակագրական հրապարակումների (տեղեկագրեր, ժողովածուներ և այլն) կազմը, բովանդակությունն ու թեմատիկ ընդգրկումը,
- վիճակագրական մեթոդաբանության շարունակական կատարելագործման, միջազգային չափանիշների հետ դրա ներդաշնակեցման ու միասնականացման, ինչպես նաև վիճակագրական ցուցանիշների միջազգային համադրելիության ապահովման նպատակով՝ շարունակել և ընդլայնել ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայության միջազգային համագործակցությունը,
- շարունակել տեխնիկատնտեսական և սոցիալական տեղեկատվության դասակարգման ու կոդավորման միասնական համակարգի մասը կազմող ազգային դասակարգիչների մշակման ու ներդրման (այդ թվում՝ վիճակագրության համար տարածքային միավորների ընդհանրական դասակարգիչը, անհատական սպառման՝ ըստ նպատակների դասակարգիչը, վիճակագրական միավորների դասակարգիչը և այլն), ինչպես նաև արդեն իսկ պետական վիճակագրությունում ներդրված ու կիրառվող դասակարգիչների կատարելագործման աշխատանքները (այդ թվում՝ հաշվի առնելով տնտեսական գործունեության տեսակների դասակարգչի և արտադրանքի դասակարգչի նախատեսվող հիմնարար փոփոխությունների տեղայնացման հանգամանքը),
- կատարելագործել վիճակագրական տեղեկատվության սպառողների (օգտագործողների) համար ՀՀ ԱՎԾ պաշտոնական կայքէջից ժամանակի իրական ռեժիմով ամփոփ տեղեկատվության ստացման մեխանիզմը:

16.18.3. ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

2015-2017 թվականներին ոլորտին ուղղված հատկացումները (առանց կառավարման ապարատի ծախսերի) ըստ տարիների կկազմեն՝ 2015 թվականին՝ **721.3** մլն դրամ, 2016 թվականին՝ **784.5** մլն դրամ, 2017 թվականին՝ **879.5** մլն դրամ (ՀՀ 2014-2016 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով 2015 թվականին նախատեսվել էին ծախսեր՝ 788.4 մլն դրամ, 2016 թվականին՝ 881.4 մլն դրամ):

Ծախսերը 2015 թվականին 2014 թվականի հաստատվածի նկատմամբ կաճեն՝ 24.8 %-ով, 2016 թվականին 2015 թվականի նկատմամբ՝ 8.8%-ով, իսկ 2017 թվականին 2016 թվականի նկատմամբ՝ 12.1 %-ով:

Պետական վիճակագրության ոլորտում 2015-2017 թվականներին հատկացումների աճը պայմանավորված է.

- աշխատավարձի բարձրացման հետ կապված միջոցների նախատեսմամբ՝ 139.6, 63.2 և 95.0 մլն դրամ: 2015 թվականի հուլիսի 1-ից բազային աշխատավարձը հաշվարկվել է նվազագույն աշխատավարձի 91% չափով (66.1 հազ. դրամ), 2016-2017 թվականների յուրաքանչյուր տարվա հուլիսի 1-ից՝ նվազագույն աշխատավարձի չափով (*սպասարկող անձնակազմի միջին ամսական հաշվարկային աշխատավարձը 2016-2017 թվականներին կկազմի՝ 91.3 և 98.9 հազ. դրամ, 2015 թվականի՝ 76.1 հազ. դրամի դիմաց, վարչական անձնակազմի և մասնագիտական աշխատողներինը՝ 134.9 և 146.2 հազ. դրամ՝ 2015 թվականի՝ 112.4 հազ. դրամի դիմաց*):

- աշխատուժի ընտրանքային հետազոտության իրականացման նպատակով գործուղման ծախսերի նախատեսմամբ՝ 3.7 մլն դրամ:

Հաշվի առնելով, որ զբաղվածության ոլորտը երկրի սոցիալ-տնտեսական կայունության ապահովման գերակա խնդիրներից է, առավել հրատապ ու արդիական է դառնում աշխատանքի շուկայի վերաբերյալ համակողմանի, արժանահավատ, համադրելի և հնարավորինս մանրամասնեցված տվյալների առկայությունը, ինչպես նաև համապատասխան ոլորտի միջազգային փորձագետների խորհրդատվությունը:

Առանցքային ցուցանիշների բավարար ներկայացուցչականություն ապահովելու նպատակով ակնկալվում է տարեկան դիտարկել նվազագույնը 7.800 տնային տնտեսություն, ինչը հնարավորություն կընձեռի ոչ միայն ապահովել համեմատաբար մանրամասնեցված տեղեկատվություն (օրինակ՝ զբաղվածների թվաքանակն ըստ տնտեսական գործունեության տեսակների 21 բաժինների, նախկինում՝ խոշորացված 6 խմբերի փոխարեն և այլն), այլ նաև ընդլայնել աշխատաշուկան բնութագրող կարևորագույն ցուցանիշների շրջանակը (օրինակ՝ զբաղվածների թվաքանակն ըստ զբաղմունքի տեսակների և այլն)՝ առավել հստակեցնելով երևույթի քանակական կազմի վերաբերյալ պատկերացումները, և որ հատկապես կարևոր է՝ նպաստել որակյալ տվյալների վրա հիմնված քաղաքականության մշակմանը:

16.18.5. ԱՐՏԱՔԻՆ ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՄԱՄԲ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎՈՂ ԾՐԱԳՐԵՐ

Օտարերկրյա պետությունների ու միջազգային ֆինանսական կազմակերպությունների և այլ անձանց կողմից ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայությանը տրամադրված դրամաշնորհների օգտագործման մասին կանխատեսումը հետևյալն է.

- ◇ Համաշխարհային բանկի դրամաշնորհի շրջանակում «Վիճակագրական ներուժի կառուցում և Հայաստանի փորձնական գյուղատնտեսական համատարած հաշվառման համար

աջակցության իրականացում» (ընդհանուր գումարը՝ 200.000 ԱՄՆ դոլար, իրականացման ժամկետը՝ 2013-2015 թվականներ),

◇ ԱՄՆ Միջազգային զարգացման գործակալության (ԱՄՆ Գյուղատնտեսության Դեպարտամենտի նախագծի շրջանակում «Աջակցություն ազգային գյուղատնտեսական համատարած հաշվառման անցկացմանը» (ընդհանուր գումարը՝ 200.000 ԱՄՆ դոլար, իրականացման ժամկետը՝ 2014-2015 թվականներ):

ԳԼՈՒԽ 17. ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՈՒՅՔԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ

17.1. Իրավիճակի նկարագրությունը և հիմնական խնդիրները

17.1.1 Ոլորտի ընդհանուր նկարագիրը

2014 թվականի ընթացքում Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչությունը (այսուհետ՝ Վարչություն) շարունակում է իրականացնել պետական գույքի կառավարման, մասնավորեցման և պետական մասնակցությամբ ընկերությունների գործունեության կարգավորման ու լուծարման բնագավառներում Հայաստանի Հանրապետության կառավարության որդեգրած քաղաքականությունը՝ առաջնորդվելով «Պետական գույքի մասնավորեցման (սեփականաշնորհման) մասին» ՀՀ օրենքով, պետական գույքի մասնավորեցման ծրագրերի մասին ՀՀ օրենքներով, ՀՀ կառավարության 2014 թվականի հունվարի 9-ի հաստատված «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2014 թվականի գործունեության միջոցառումների ծրագիրը և գերակա խնդիրները հաստատելու մասին» թիվ 10-Ն որոշմամբ, Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքով, Հայաստանի Հանրապետության այլ օրենքներով և իրավական ակտերով:

2014 թվականի հունվարի 1-ի դրությամբ Վարչությունը տնօրինում է թվով 31 պետական մասնակցությամբ առևտրային կազմակերպության պետական սեփականություն հանդիսացող բաժնետոմսերը, որից 19-ը՝ 100% պետական մասնակցությամբ ընկերություններ են, 5-ը՝ 100%-ից պակաս 50%-ից ավելի և 7-ը՝ 50%-ից պակաս:

Ուսումնասիրվել են նաև հավատարմագրային կառավարման, կոնցեսիոն, վարձակալական կամ այլ պետական-մասնավոր համագործակցության պայմանագրերի հիման վրա գործող առևտրային կազմակերպությունների տարեկան աուդիտի եզրակացությունները:

ՀՀ վարչապետի 2012թ.-ի փետրվարի 16-ի N 126-Ն որոշմամբ հաստատված ժամանակացույցին համապատասխան ներկայացվել են 2013թ.-ի համար նախատեսված 12 ընկերությունների լուծարման և մասնավորեցման առաջարկները (7-ը՝ մասնավորեցում, 5-ը՝ լուծարում):

ՀՀ վարչապետի հանձնարարությամբ քննարկման առարկա է դարձվել մինչև 50 տոկոս պետական բաժնեմաս ունեցող ընկերություններում պետական բաժնեմասի հետագա պահպանման նպատակահարմարության կամ դրանցում լիազոր ներկայացուցիչների ինստիտուտի ներդրման հարցը: Ուսումնասիրվել են մինչև 50 տոկոս պետական բաժնեմաս ունեցող ընկերությունների վերաբերյալ պետական կառավարման մարմինների ներկայացրած տեղեկատվությունը և ՀՀ պետական ռեգիստրի պետական միասնական գրանցամատյանում գրառված տվյալները:

2013 թվականի ընթացքում Վարչության կողմից նախապատրաստվել և շրջանառության մեջ է դրվել պետական գույքի տնօրինման վերաբերյալ ՀՀ կառավարության 37 որոշման

նախագիծ, որից 30-ը ընդունվել է ՀՀ կառավարության կողմից, 2-ը՝ ներկայացված է ՀՀ կառավարության քննարկմանը, իսկ 5-ը գտնվում են շահագրգիռ մարմինների հետ քննարկման փուլում:

2014 թվականի հունվարի 1-ի դրությամբ Վարչության տնօրինությանն է հանձնվել 1758 միավոր գույք, որից 309 միավոր անշարժ և 1449 միավոր շարժական գույք:

Հաշվետու ժամանակաշրջանում Վարչության կողմից շարունակվել են պետական սեփականություն հանդիսացող անշարժ գույքի զբաղեցրած, ինչպես նաև դրանց սպասարկման և օգտագործման համար անհրաժեշտ համայնքային սեփականություն հանդիսացող հողամասերը համապատասխան համայնքների ավագանու որոշումների հիման վրա Հայաստանի Հանրապետությանը նվիրելու գործընթացն ապահովող միջոցառումները:

ՀՀ կառավարության 26.04.2012թ. N 529-Ա որոշման ցանկում ընդգրկված 171 միավոր անշարժ գույքին ավելացել է ևս 155 անվանում անշարժ գույք (ընդամենը 326) և պարզվել, որ դրանցից 98-ը ՀՀ կառավարության համապատասխան որոշումներով արդեն իսկ հանդիսանում են պետական սեփականություն, 7-ը՝ հանձնվել է Հայ Առաքելական եկեղեցուն, 68 անվանում անշարժ գույքի զբաղեցրած հողամասերի չափերը ՀՀ հողային օրենսգրքի պահանջներին համապատասխան ուղղվել են, 30-ի վերաբերյալ համապատասխան համայնքների կողմից կայացվել են ավագանու նոր որոշումներ, իսկ 200 անվանում անշարժ գույքի զբաղեցրած, ինչպես նաև դրանց սպասարկման և օգտագործման համար անհրաժեշտ համայնքային սեփականություն հանդիսացող հողամասերը Հայաստանի Հանրապետությանը նվիրելու գործընթացի հետ կապված աշխատանքներն ընթացքում են:

17.1.2. Վերջին երկու տարիների ոլորտի զարգացման միտումները

2012-2013թթ. ժամանակաշրջանում Վարչության կողմից շարունակվել են պետական սեփականություն հանդիսացող անշարժ գույքի զբաղեցրած, ինչպես նաև դրանց սպասարկման և օգտագործման համար անհրաժեշտ համայնքային սեփականություն հանդիսացող հողամասերը համապատասխան համայնքների ավագանու որոշումների հիման վրա Հայաստանի Հանրապետությանը նվիրելու գործընթացն ապահովող միջոցառումները:

2013 թվականին իրականացվել են պետական բնակելի ֆոնդի հաշվառման աշխատանքները և արդյունքները ներկայացվել են ՀՀ կառավարություն: Հաշվառվել է 323 միավոր բնակելի ֆոնդ:

ՀՀ կառավարության 2012թ.-ի օգոստոսի 9-ի N 1144-Ն որոշմամբ (ՀՀ կառավարության 22.02.2001թ. N 125 որոշման մեջ փոփոխություն) հաստատված կարգի համաձայն պետական ոչ առևտրային կազմակերպություններին ամրացված անշարժ գույքից մինչև մեկ տարի ժամկետով վարձակալությամբ տարածք տրամադրելու նպատակով ներկայացված 159 հայտից 5-ը մերժվել է, 3-ը՝ չեղարկվել, 85-ի աճուրդը կայացել է, 35-ի աճուրդը չի կայացել, 27 հայտ ներկայացվել է

«Աճուրդի կենտրոն» ՊՈԱԿ-ին՝ աճուրդ կազմակերպելու նպատակով, 4 հայտ գտնվում է ուսումնասիրության փուլում:

2013 թվականի ընթացքում Վարչությունում ստեղծված գույքի հանձնման-ընդունման հանձնաժողովի կողմից Վարչության հաշվեկշիռ է ընդունվել ընդամենը 2050 միավոր գույք, որից՝ 601 միավոր անշարժ գույք, 1449 միավոր շարժական գույք (որից՝ 3 ավտոմեքենա և 1446 միավոր այլ շարժական գույք):

2013 թվականի ընթացքում Վարչության հաշվեկշռից հանվել է 71 հանրակացարանային սենյակ և 175 միավոր գույք, որից 67-ը՝ անշարժ գույք, 108-ը՝ շարժական գույք, այդ թվում՝ 7-ը տրանսպորտային միջոց:

Համաձայն ՀՀ կառավարության 26.01.2006թ. N 346-Ն որոշման Վարչության հաշվեկշիռ ընդունված հանրակրթական դպրոցների և այլ պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունների անշարժ գույքի ընդհանուր թիվը կազմել է 326:

Կատարված ուսումնասիրության արդյունքները հնարավորություն կընձեռեն պետական հանրակրթական դպրոցների կողմից զբաղեցված պետական սեփականություն հանդիսացող շենքերը, շինությունները և տարածքներն օգտագործել առավել արդյունավետ և նպատակային:

Վարչության գործառույթներից է նաև պետական (կամ պետական մասնակցությամբ) ընկերությունների լուծարման գործընթացի արդյունավետ կազմակերպումը:

2013 թվականի ընթացքում ՀՀ կառավարության կողմից ընդունվել է 5 առևտրային կազմակերպության լուծարման մասին ՀՀ կառավարության 5 որոշում:

ՀՀ կառավարության 2010թ.-ի ապրիլի 29-ի N 474-Ն որոշման 13-րդ կետի համաձայն Վարչության կողմից համակարգվել են պետական կառավարման մարմինների կողմից ձևավորված՝ լուծարվող կազմակերպությունների լուծարման հանձնաժողովների աշխատանքները, անհրաժեշտության դեպքում տրամադրվել է նաև համապատասխան խորհրդատվություն: Վարչության կողմից ամփոփվել է պետական կառավարման մարմինների կողմից ներկայացված տեղեկատվությունը և արդյունքները եռամսյակային կտրվածքով ներկայացվել են ՀՀ վարչապետին:

2013 թվականի ընթացքում լուծարման հանձնաժողովների կողմից ձեռնարկված միջոցների արդյունքում մարվել է շուրջ 56206,0 հազ. դրամի կրեդիտորական պարտք, որից ՀՀ պետական բյուջեի նկատմամբ՝ 20373,0 հազ. դրամի, համայնքային բյուջեի գծով՝ 407,0, աշխատավարձի գծով՝ 24387,0 հազ. դրամի և այլ կրեդիտորական պարտք՝ 11039,0 հազ. դրամի:

ՀՀ պետական բյուջեի N 900005029039 «Լուծարվող պետական փակ բաժնետիրական ընկերությունների հաշվարկային հաշիվներում մնացած դրամական միջոցների հավաքագրում» եկամտային հաշվին փոխանցվել է 13885,0 հազ. դրամ, իսկ 3319,3 հազ. դրամ դեբիտորական պարտքի ստացման իրավունքը վերապահվել է ՀՀ ֆինանսների նախարարությանը:

Պետական գույքի մասնավորեցումը և օտարումը

Պետական գույքի մասնավորեցման ներկայում վարվող քաղաքականության հիմնական նպատակներն են՝

առևտրային կազմակերպությունների պետական բաժնեմասի մասնավորեցման միջոցով դրանց գործունեության արդյունավետության բարձրացմանը և երկրում մրցակցային միջավայրի բարելավմանը նպաստելը,

պետական գույքի մասնավորեցման այն ձևերի լայնորեն կիրառումը, որոնք նպաստում են մասնավորեցվող առևտրային կազմակերպություններում ներդրումների ներգրավմանն ու աշխատատեղերի պահպանմանը կամ ավելացմանը:

Հաշվետու ժամանակաշրջանում Վարչության կողմից մշակվել և Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով շրջանառության մեջ է դրվել պետական գույքի մասնավորեցման (պետական մասնակցությամբ առևտրային կազմակերպությունների պետական սեփականություն հանդիսացող բաժնետոմսերի, պետական գույքի և լուծարումից հետո մնացած գույքի) մասին ՀՀ կառավարության 8 որոշման նախագիծ, իսկ ՀՀ կառավարության կողմից ընդունվել է 9-ը (1-ը ՀՀ կառավարություն էր ներկայացվել 2012 թվականին): Ըստ մասնավորեցման ձևերի ընդունվել են՝ ուղղակի վաճառքի ձևով մասնավորեցման 4 որոշում, աճուրդով մասնավորեցման 3 որոշում և մրցույթով մասնավորեցման 2 որոշում:

Պետական անշարժ և շարժական գույքի օտարման մասին մշակվել է ՀՀ կառավարության 49 որոշման նախագիծ: Պետական գույքի օտարման նպատակով Վարչությունում կազմակերպվել է 19 միավոր գույքի մրցույթ, որից 17-ը կայացել է:

2013 թվականի ընթացքում Վարչության կողմից մշակվել և Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով շրջանառության մեջ է դրվել 1988-1992 թվականներին Ադրբեջանի Հանրապետությունից բռնագաղթած և Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիություն ստացած անձանց կողմից զբաղեցրած բնակելի տարածքների անհատույց սեփականաշնորհման մասին ՀՀ կառավարության 6 որոշման նախագծեր, որից 5-ը ընդունվել է ՀՀ կառավարության կողմից:

Հաշվետու ժամանակաշրջանում Վարչության կողմից մշակվել և Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով շրջանառության մեջ է դրվել նաև Հայաստանի Հանրապետության տեղաբնակ քաղաքացիներին բնակելի տարածք նվիրելու մասին ՀՀ կառավարության 5 որոշման նախագիծ (125 ընտանիքի վերաբերյալ), որը ընդունվել է ՀՀ կառավարության կողմից:

2013 թվականի ընթացքում աճուրդով վաճառքի է ներկայացվել 1618 լոտ, որից 8-ը՝ լուծարման ընթացքում գտնվող գույքի, 21-ը՝ լուծարումից հետո մնացած մասնավորեցվող շարժական գույք, 97-ը՝ տրանսպորտային միջոցների, 1489-ը՝ այլ շարժական գույքի, 1-ը՝ անշարժ

գույքի և 2-ը՝ ընկերությունների մասնավորեցման ենթակա բաժնետոմսերի աճուրդներ են: Վաճառքի ներկայացված լոտերից վաճառվել է 432-ը, որից 4-ը՝ լուծարման ընթացքում գտնվող գույք, 85-ը՝ տրանսպորտային միջոց, 343-ը՝ այլ շարժական գույք:

Կազմակերպվել է գույքի վարձակալության տրամադրման թվով 144 աճուրդ: Թվով 111 տարածքների վարձակալության տրամադրման աճուրդները կայացել են:

2013 թվականի ընթացքում Վարչությունը կնքել է 369 պայմանագիր:

Պետական գույքի մասնավորեցումից, օտարումից և վարձակալությունից ստացված միջոցները

2013 թվականի ընթացքում պետական գույքի մասնավորեցումից ստացված միջոցները կազմել են 455,9 մլն ՀՀ դրամ, որից ՀՀ պետական բյուջե է փոխանցվել 340,3 մլն ՀՀ դրամ, իսկ համապատասխան համայնքային բյուջեներ՝ 115,6 մլն ՀՀ դրամ:

2013 թվականին պետական գույքի օտարումից ստացված մուտքերն ունեն հետևյալ տեսքը. գույքի օտարումից ստացված միջոցները կազմել են 1 մլրդ 493 մլն ՀՀ դրամ, որից ՀՀ պետական բյուջե է փոխանցվել 1 մլրդ 243 մլն ՀՀ դրամ, իսկ համապատասխան համայնքային բյուջեներ՝ 249,6 մլն ՀՀ դրամ:

Վարչության կողմից կնքված ոչ բնակելի տարածքների վարձակալության պայմանագրերի հիման վրա 2013 թվականին ՀՀ պետական բյուջե փաստացի մուտքագրվել է 303,4 մլն ՀՀ դրամ (նախատեսված 214 մլն ՀՀ դրամի փոխարեն):

Պայմանագրային պարտավորությունների կատարումը

Վարչության գործառույթների շարքում կարևորվում է մասնավորեցման և օտարման պայմանագրերով գնորդների կողմից ստանձնած պարտավորությունների կատարման նկատմամբ վերահսկողության իրականացումը:

2013 թվականի ընթացքում մասնավորեցման և օտարման պայմանագրերով պարտավորություններ են ստանձնել 15 գնորդ, որոնց կողմից ստանձնած ներդրումային պարտավորությունները կազմել են 546,5 մլն ՀՀ դրամ և 0.95 մլն ԱՄՆ դոլար, իսկ սոցիալական երաշխիքների ապահովման մասով նախատեսվել է ապահովել 91 աշխատատեղ (կամ 435 մարդ/ամիս և 55 աշխատատեղ):

2013 թվականին Վարչությունում շարունակվել են պետական գույքի կառավարման ոլորտում մեթոդական բնույթի օրենսդրական փոփոխությունները, որոնց հիմնական նպատակն է կանոնակարգել, հստակեցնել կառավարման գործառույթները և լրացնել այն բացերը, որոնք առաջանում են նոր իրավական ակտերի կիրառման արդյունքում:

17.1.3. Հիմնական խնդիրները

Պետական գույքի կառավարման և մասնավորեցման ներկայումս վարվող քաղաքականության հիմնական խնդիրներն են՝

1. պետական գույքի կառավարման միասնական քաղաքականության իրականացում՝ «Պետական գույքի կառավարման մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված սկզբունքներին համապատասխան (օրենքի նախագիծն առաջին ընթերցմամբ լսվել է ՀՀ Ազգային ժողովի նիստում 2014 թվականի մարտի 14 և 24-ին),

2. պետական գույքի ռազմավարական, ծրագրային կառավարման ներդրումը երկարաժամկետ ծրագրերին համապատասխան՝ պետության գույքային իրավունքների և շահերի համակարգված ամբողջական իրացման նպատակով, օրենքից բխող նորմատիվ իրավական ակտերի մշակումը, ինչպես նաև գործող իրավական ակտերի լրամշակումը՝ օրենքի դրույթներն ամբողջությամբ հաշվի առնելու (ամրագրելու) նպատակով,

3. պետական գույքի ամբողջական հաշվառման իրագործում, դասակարգում, հաշվառման գրանցամատյանների վարումը, սահմանված կարգով սեփականության իրավունքների պետական գրանցման ապահովումը,

4. պետական գույքի պահպանման և օգտագործման գործընթացի կանոնակարգումը և վերահսկումը, պետական գույքի պահառության ծրագրի իրականացումը,

5. պետական գույքի օգտագործման արդյունավետությունը բարձրացնելու նպատակով կիրառվելու է պետական ոչ առևտրային կազմակերպություններին ամրացված գույքը մեկ տարվանից ավելի ժամկետով վարձակալության տրամադրման կարգը՝ պետական գույքի օգտագործման այլընտրանքային տարբերակների կիրառմամբ (մրցույթ, աճուրդ և ուղղակի ձև),

6. ֆինանսական վարձակալության (լիզինգի), որպես պետական գույքի օտարման գործընթացի արդյունավետության բարձրացման գործիքի, ներդրման ուղղությամբ աշխատանքների իրականացումը,

7. պետական գույքի օտարման և մասնավորեցման գործընթացների կանոնակարգումը և վերահսկումը,

8. բաժնետիրական ընկերություններում պետության լիազոր ներկայացուցչական համակարգի կազմակերպումը և վերահսկումը,

9. պետական ու պետական մասնակցությամբ բաժնետիրական ընկերությունների լուծարման և դրանց գույքի տնօրինման, ինչպես նաև սնանկացման ու ֆինանսական առողջացման ծրագրերի հիմնավորումը և իրականացումը,

10. պետական գույքի մասնավորեցման միասնական քաղաքականության իրականացումը, առևտրային կազմակերպությունների պետական բաժնեմասի մասնավորեցման միջոցով դրանց գործունեության արդյունավետության բարձրացմանը և երկրում մրցակցային միջավայրի բարելավմանը նպաստելը,

11. պետական գույքի մասնավորեցման այն ձևերի կիրառումը, որոնք նպաստում են մասնավորեցվող առևտրային կազմակերպություններում ներդրումների ներգրավմանն ու աշխատատեղերի պահպանմանը կամ ավելացմանը:

17.2. Ոլորտի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում

17.2.1 Նպատակները

ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում, պետական գույքի կառավարման ոլորտի հիմնական նպատակներն են՝

1. պետական գույքի կառավարման միասնական քաղաքականության վարումը,
2. պետական սեփականություն հանդիսացող բաժնետոմսեր (բաժնեմասեր) ունեցող իրավաբանական անձանց մրցունակության բարձրացումը, դրանց գործունեության ֆինանսատնտեսական ցուցանիշների բարելավումը,
3. պետական գույքի կազմի ու կառուցվածքի կանոնակարգումը և օպտիմալացումը,
4. պետական գույքի մասնավորեցման միասնական քաղաքականության իրականացումը,
5. պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունների և պետական սեփականություն հանդիսացող բաժնետոմսերով (բաժնեմասերով) առևտրային կազմակերպությունների լուծարման գործընթացի կանոնակարգումը,
6. պետական գույքի հաշվառման համակարգի կատարելագործումը,
7. պետական ակտիվների օգտագործումը տնտեսության իրական հատվածում ներդրումներ ներգրավելու համար:

17.2.2 Գերակայությունները

«Պետական գույքի կառավարման մասին» ՀՀ օրենքի ընդունմամբ կսահմանվեն հետևյալ գերակայությունները՝

- պետական գույքի կառավարման ոլորտում պետության կողմից լիազորված մարմնի իրավասությունները,
- պետական գույքի կառավարման սկզբունքներն ու նպատակները, որոնք ուղղված են պետական գույքի կառավարման արդյունավետության բարձրացմանը,
- պետական գույքի կառավարումը ՀՀ կառավարության կողմից հաստատված եռամյա ծրագրերի հիման վրա իրականացնելը,
- հաշվառման բազայում պետական գույքի ամբողջական ընդգրկումը, պետական գույքի հաշվառման համակարգի ընդլայնումը և կատարելագործումը,
- պետական գույքի օտարման նպատակները և սահմանափակումները, պետական գույքի օտարման պայմանները,

- պետական գույքի օտարման եղանակները, ընդ որում նաև էլեկտրոնային աճուրդով վաճառքը, ինչը հնարավորություն կընձեռնի պետական գույքի օտարումն իրականացնել առավել թափանցիկ և արդյունավետ,

- հանրակացարանային բնակելի տարածքների նվիրատվության և անհատույց սեփականաշնորհման գործընթացների առանձնահատկությունները,

- կսահմանվեն պետական գույքի փոխանակության պայմանները, համաձայն որոնց փոխանակությունը պետք է լինի նպատակային, արդյունավետ և լուծի որոշակի տնտեսական և սոցիալական խնդիրներ,

- կկանոնակարգվեն պետական գույքի օգտագործման՝ վարձակալություն, անհատույց օգտագործման տրամադրման հետ կապված հարաբերությունները,

- կսահմանվեն պետական գույքի գրավադրման պայմանները,

- պետական և պետական մասնակցությամբ առևտրային կազմակերպությունների կառավարման առանձնահատկությունները, ֆինանսատնտեսական վերլուծությունների հիման վրա կազմակերպությունների վերաբերյալ համապատասխան առաջարկությունների ներկայացումը, կազմակերպությունների վերակազմակերպման պայմանները և այլն:

Քանի որ ՄԺԾԾ ժամանակահատվածի երեք տարիների ընթացքում գերակայությունները չեն փոխվում, ուստի աղյուսակի ձևով չի ներկայացվում:

17.3. ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում ոլորտում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

17.3.1. Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Պետական գույքի կառավարման ոլորտում 2015-2017թթ. նախատեսվում է իրականացնել հետևյալ ծրագրերը՝

- **Աճուրդների կազմակերպման և անցկացման աշխատանքներ.**

Վարչության «Աճուրդի կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունը իրականացնում է պետական կառավարչական հիմնարկներին ամրացված, պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունների սեփականությունը հանդիսացող և դրանց ամրագրված գույքի մասնավորեցման և օտարման գործընթացի կազմակերպում և անցկացում, որը կբերի ավելի թափանցիկ աճուրդների անցկացում, իր հետ բերելով բյուջետային մուտքեր:

Ծրագրի իրականացման համար նախատեսվում է հատկացնել 2015թ՝ 32.85 մլն դրամ, 2016թ.՝ 35.8 մլն դրամ, 2017թ.՝ 40.0 մլն դրամ:

2. «Պետական գույքի հաշվառման, գույքագրման, ուսումնասիրությունների և գնահատման աշխատանքների իրականացում»

Ապահովել պետական սեփականություն հանդիսացող գույքի գույքագրման, ուսումնասիրման տեղազննման, գնահատման, հաշվառման, գրանցամատյանի վարմանն աջակցող աշխատանքների իրականացում, պետական սեփականություն հանդիսացող գույքի գույքագրում, հաշվառում և այնուհետ պահպանում, մասնավորեցվող կամ օտարվող գույքի գնահատում՝ արդյունքում պետական բյուջեի մուտքերի ապահովում:

Ծրագրի իրականացման համար նախատեսվում է հատկացնել 2015թ.՝ 37.0 մլն դրամ, 2016թ.՝ 41.45 մլն դրամ, 2017թ.՝ 48.1 մլն դրամ:

3. Պետական մասնակցության առևտրային կազմակերպություններում լիազոր ներկայացուցիչների պահպանման ծախսեր

Ծրագրի նպատակն է պետական մասնակցության առևտրային կազմակերպությունների պետական բաժնեմասի կառավարման արդյունավետության բարձրացումը:

Ծրագրի իրականացման համար 2015-2017թթ. յուրաքանչյուր տարի նախատեսվում է հատկացնել 6.7 մլն դրամ:

4. Մասնավորեցվող պետական գույքի վերաբերյալ տեղեկությունների հրապարակում.

Ծրագրի իրականացման համար 2015-2017թթ. յուրաքանչյուր տարի նախատեսվում է հատկացնել 15.3 մլն դրամ:

ԳԼՈՒԽ 18. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ, ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱՐԳ ԵՎ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ, ՓՐԿԱՐԱՐ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆ, ԿԱԼԱՆԱՎԱՅՐԵՐ

18.1. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

18.1.1 (ՀՈՒՅԺ ԳԱՂՏՆԻ)

18.1.2 Հումանիտար ականազերծման և փորձագիտական ծառայությունների կազմակերպում

Հումանիտար ականազերծման և փորձագիտական կենտրոնի իրավիճակի նկարագրություն

Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների (այսուհետ՝ ԱՄՆ) պետդեպարտամենտի և ՀՀ պաշտպանության նախարարության համագործակցության արդյունքում ստեղծվել է ՀՀ պաշտպանության նախարարության Մարդասիրական ականազերծման կենտրոնը (այսուհետ՝ Կենտրոն): ԱՄՆ կառավարության ֆինանսավորմամբ ականազերծման բնագավառում մասնագիտացած «Ռոնկո» ընկերության կողմից իրականացվել է Կենտրոնի քաղաք Վաղարշապատում գտնվող ենթակառուցվածքների վերանորոգում, տրամադրվել է համապատասխան տեխնիկա, մշակվել է Կենտրոնի կառուցվածքը, կազմակերպվել է կենտրոնի անձնակազմի վերապատրաստումը՝ միջազգային չափանիշներին համապատասխան, տրամադրվել են հատուկ վարժեցված ականազերծող շներ, ինչպես նաև՝ մեխանիկական եղանակով ականազերծման տեխնիկա:

Ստեղծումից հետո Կենտրոնն զբաղվել է ՀՀ տարածքում ականապատված տարածքների ականազերծմամբ: Մինչև 2007 թվականը Կենտրոնն աջակցություն է ստացել ինչպես ԱՄՆ պետդեպարտամենտից, այնպես էլ՝ հումանիտար ականազերծման ֆինանսավորման համար հատկացվող միջազգային այլ հիմնադրամներից: Տրամադրված աջակցությունն ուղղվել է տեխնիկական միջոցների արդիականացմանն ու անձնակազմի վերապատրաստմանը: Բացի ականազերծման աշխատանքներ իրականացնելուց՝ Կենտրոնն ունեցել է նաև Հանրապետության տարածքում ականավտանգ տարածքների ուսումնասիրման, քարտեզագրման և տվյալների բազա ստեղծելու խնդիր:

2007 թվականից հետո Կենտրոնը շարունակել է իրականացնել ականազերծման աշխատանքներ, սակայն դրանք չեն իրականացվել միջազգային չափանիշներին համապատասխան, տեղական համայնքների կողմից չեն գնահատվել, որպես վստահելի, և չեն ընդունվել ի տնօրինություն: ԱՄՆ մասնագետների կողմից 2009 և 2010 թվականներին իրականացվել է ՀՀ հումանի-

տար ականազերծման կարողությունների գնահատում, ինչի արդյունքում պարզվել է, որ ՀՀ պաշտպանության նախարարության ականազերծման կենտրոնի անձնակազմի պատրաստությունը ցածր մակարդակի վրա է՝ վերապատրաստումների բացակայության և նոր անձնակազմի ոչ-պատրաստված լինելու պատճառով, տեխնիկական միջոցները հին են, ականազերծման «Ստանդարտ գործողությունների ընթացակարգերը» արդիական չեն և հիմնականում չեն պահպանվում: Միաժամանակ շարքից դուրս է եկել և երկար ժամանակ է չի շահագործվում մեխանիկական ականազերծման տեխնիկան, շները ծեր և հիվանդ են, ուստի դեռևս 2008-2009 թվականներից այլևս պիտանի չեն ականազերծման համար:

2010 թվականից սկսվեցին նոր կառույցի ստեղծման աշխատանքները, և 2011 թվականի փետրվարից ՀՀ կառավարության 2011 թվականի փետրվարի 17-ի N 143-Ն որոշմամբ հիմնադրվեց «Հումանիտար ականազերծման և փորձագիտական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ը (այսուհետ՝ ՊՈԱԿ): ՊՈԱԿ-ի կանոնադրությունը և կառուցվածքն անցել են միջազգային փորձաքննություն և հավանության արժանացել ԱՄՆ պետդեպարտամենտի և մասնագիտացված միջազգային կազմակերպությունների մասնագետների կողմից:

Կազմակերպության գործունեության առարկան են՝

1) Հայաստանի Հանրապետության ականապատ տարածքների ականազերծումը, տեղադրված, սակայն չպայթած արկերի և ականների հայտնաբերումն ու ոչնչացումը,

2) Հայաստանի Հանրապետությունում ժամկետանց կամ կիրարկման համար ոչ պիտանի՝ ռազմական նշանակություն ունեցող արտադրանքի, դրանց լիցքերի, կրիչների, գործարկիչների, բաղադրիչների, համալրող սարքերի և վնասակար թափոնների ու նյութերի ուտիլիզացման, ոչնչացման և կոնսերվացման պետական ծրագրերին մասնակցությունն ու դրանց իրականացումը և դրա արդյունքում ստացված արժեքների՝ հանրօգուտ նպատակներին ուղղումը,

3) ռազմական նշանակություն ունեցող արտադրանք համարվող ապրանքների, աշխատանքների և ծառայությունների ցանկին արժեքների պատկանելության վերաբերյալ պետական մարմիններին՝ վերջիններիս հարցման հիման վրա փորձագիտական եզրակացություն տրամադրելը,

4) ռազմական նշանակություն ունեցող արտադրանք համարվող արժեքների ներմուծման, արտահանման և տարանցիկ փոխադրման նկատմամբ հսկողության նպատակով լիցենզավորված անձանց՝ ներկազմակերպական ծրագրի համակարգի վերաբերյալ խորհրդատվության տրամադրումը և դրա ձևավորմանն աջակցությունը:

Հումանիտար ականազերծման և փորձագիտական կենտրոնի նպատակները

ՀՀ կառավարության 2014 թվականի գերակա խնդրների շարքում ընդգրկված է ՀՀ տարածքի հումանիտար ականազերծման գործընթացի և ժամկետանց ու կիրարկման ոչ-ենթակազմի և ռազմական տեխնիկայի ուտիլիզացման նախապատրաստական աշխատանքների

իրականացումը, որի լուծման ուղղությամբ պետք է իրականացվեն հետևյալ քայլերը՝ ականային վտանգի ենթակա տարածքների՝ միջազգային չափորոշիչներին համապատասխան, ուսումնասիրում և տեխնիկական հետախուզության ու քարտեզագրման աշխատանքների իրականացում, ականազերծման գործընթացի տեղեկատվական բազայի ստեղծում (IMSMA), ճշգրտված ականապատված տարածքների ականազերծման նախապատրաստական աշխատանքների իրականացում, ուտիլիզացիայի ենթակա ռազմամթերքի համապարփակ հաշվառում և համակարգում՝ ըստ ուտիլիզացման նախատեսվող տեխնոլոգիաների, ուտիլիզացման աշխատանքային ծրագրի մշակում, գործընթացի օրենսդրական ապահովում:

Ուտիլիզացման աշխատանքային ծրագրի մշակումը նախատեսվում է իրականացնել ՆԱՏՕ-ի նորաստեղծ մասնագիտացված կառույցի հետ սերտ համագործակցությամբ, որի միջազգային դիտորդական խմբի 2012 թվականին Հայաստան կատարած տեսչական այցի ժամանակ էլ ձեռք է բերվել այդ համաձայնությունը:

Այս հարցում գերակայությունը տրվում է միջազգային փորձի ուսումնասիրման, ուտիլիզացիայի կամ կոնսերվացիայի ենթակա ռազմամթերքի համապարփակ հաշվառման և ինֆորմացիայի համակարգման՝ ըստ ուտիլիզացման նախատեսվող տեխնոլոգիաների, ուտիլիզացման աշխատանքային ծրագրի մշակման և մասնագետների վերապատրաստման գործընթացներին, համապատասխան նյութական բազայի նախապատրաստմանը:

Հումանիտար ականազերծման բնագավառում առկա նպատակներից ու գերակայություններից է ոչ-տեխնիկական հետազոտությունների աշխատանքների ավարտը, որը հետո կսկսվեն տեխնիկական հետազոտության և ականազերծման աշխատանքները: Հետազոտությունների անցկացմանը զուգընթաց վերագործարկվելու է Ականազերծման գործընթացների տեղեկատվական կառավարման բազան (IMSMA):

Հումանիտար ականազերծման և փորձագիտական կենտրոնի զարգացման միտումները և գերակայությունները

Ականապատված տարածքներում ականազերծման համակարգված գործողությունների շարունակական իրականացումը կապահովի Հանրապետության տարածքում չպայթած ականների քանակի նվազեցում: Ականների վտանգները կանխելու համար և բնակչությունը ականապատված տարածքներից դուրս բերելու նպատակով Հայաստանի ականազերծման ռազմավարությունը նախատեսում է ականապատված տարածքների մաքրում, ականների ռիսկերի ուսուցում՝ բնակչության անվտանգության երաշխավորման նպատակով, աղքատության նվազեցման և սահմանային գոտիների զարգացման համար, որոնք խոչընդոտում են ազգային անվտանգությանը, ինչպես նաև երկրի ընդհանուր զարգացմանը:

2014 թվականին շարունակվելու են ՀՀ պաշտպանության նախարարության և այլ գերատեսչությունների համապատասխան անձնակազմերի վերապատրաստման աշխատանքները ինչպես բուն ականազերծման, այնպես էլ՝ ականազերծմանը աջակցող գործողությունների ուղղությամբ (գործողությունների վերահսկում և ղեկավարում, բժշկական օգնություն, քարտեզագրում և այլն):

ՀՀ տարածքի համապարփակ հումանիտար ականազերծման համար գերակա է միջազգային փորձի ուսումնասիրումը, ականազերծման ազգային ծրագրի մշակումն ու ընդունումը և դրա հետևողական իրագործումը:

Ծախսերի մակարդակի վրա ազդող գործոնները

Հումանիտար ականազերծման և փորձագիտական կենտրոնի ծրագրի 2014-2016 թվականների ծախսերում հաշվի է առնվել ողջ անձնակազմի գծով 2015-2017 թվականների հաշվարկային աշխատավարձի ֆոնդի յուրաքանչյուր տարվա 5%-ով աճը:

18.2. ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱՐԳ ԵՎ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ, ՓՐԿԱՐԱՐ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆ, ԿԱԼԱՆԱՎԱՅՐԵՐ

Հասարակական կարգի և անվտանգության, փրկարար ծառայության ու կալանավայրերի ոլորտներում 2015-2017 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով նախատեսված հատկացումները կուղղվեն գոյություն ունեցող 7 ծրագրերի իրականացմանը: Նշված ծրագրերը մշակվել են 2015-2017 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի շրջանակներում Հայաստանի Հանրապետության պետական միջնաժամկետ ծախսային ծրագրերի մշակման մշտապես գործող բարձրագույն խորհրդի կողմից սահմանված կողմնորոշիչ չափաքանակների ու աշխատանքները համակարգող մշտապես գործող խմբի կողմից արված առաջարկությունների ու դիտողությունների հիման վրա կիրականացվեն պետական կառավարման 5 մարմինների միջոցով (տես Աղյուսակ 18.2.4.):

18.2.1 Հասարակական կարգի պահպանության ապահովում, ՀՀ պետական կառավարման մարմինների և կազմակերպությունների շենքերի և շինությունների, ինչպես նաև կարևորագույն նշանակության օբյեկտների պահպանում, ՀՀ անձնագրերի բլանկների տպագրություն և պետավտոհամարանիշների ձեռքբերում

Ոստիկանության համակարգում իրավիճակի նկարագրություն

ՀՀ ոստիկանության առաջիկա երեք տարվա ծախսային ծրագիրն ամբողջովին բխում է՝

- ՀՀ կառավարության կողմից գործունեության տվյալ բնագավառում տարվող պետական քաղաքականության և դրա հիմնական ուղղություններին համահունչ մշակված բարեփոխումների ծրագրային պահանջներից,

- Եվրոպական միության արևելյան գործընկերության շրջանակներում իրականացվող բարեփոխումների խթանման ռազմավարությամբ նախատեսված ոստիկանության գործունեության արդյունավետության բարձրացմանն ուղղված միջոցառումներից և միտված է միջազգային չափանիշներին համապատասխանող ոստիկանություն ունենալու հասարակության արդի պահանջների բավարարմանը:

Օրենքներով («Ոստիկանության մասին», «Ոստիկանության զորքերի մասին», «Ոստիկանությունում ծառայության մասին», «Զինծառայողների և նրանց ընտանիքների անդամների սոցիալական ապահովության մասին» և այլն), ինչպես նաև ազգային զարգացման ռազմավարություններով (ազգային անվտանգության ռազմավարությամբ, հանցագործությունների կանխարգելման պետական ծրագրով, հակակոռուպցիոն ռազմավարության և դրա իրականացման միջոցառումների ծրագրով և այլն) ամրագրված հիմնախնդիրներին համահունչ ոստիկանությունը պարտավոր է ապահովել.

- մարդու անվտանգությունը, նրանց իրավունքներն ու ազատությունները,
- հանցագործությունների նախականիումը, խափանումը, հայտնաբերումը և բացահայտումը, քրեական գործերով նախնական քննությունը,
- հասարակական կարգի պահպանությունը և հասարակական անվտանգությունը,
- ճանապարհային երթևեկության անվտանգությունը,
- սեփականության բոլոր ձևերի հավասար պաշտպանությունը,
- զենքի պահպանման և օգտագործման նկատմամբ պետական վերահսկողության իրականացումը,
- անձնագրային ռեժիմի պահպանումը,
- օրենքով նախատեսված սահմաններում ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց իրավունքներն ու օրինական շահերը պաշտպանելիս օգնություն ցույց տալը և այլն:

«Ոստիկանության՝ միասնական համակարգ համարվող պետական կառավարման մարմնի խնդիրների և գործառույթների իրականացումն ապահովվում է ոստիկանության կենտրոնական ապարատի, նրա անմիջական ենթակայության և ոստիկանության տարածքային ստորաբաժանումների միջոցով:

Ոստիկանության հիմնախնդիրների և կանոնադրական գործառույթների համակարգված իրագործումը միջնաժամկետ հատվածում նախատեսվում է ապահովել՝

- 1) «Ոստիկանության ոլորտի քաղաքականության մշակում, կառավարում, կենտրոնացված միջոցառումներ, մոնիտորինգ և վերահսկողություն»,
- 2) «Հասարակական կարգի պահպանություն, անվտանգության ապահովում և հանցագործությունների դեմ պայքար»,
- 3) «Պետական պահպանություն»,

4) «Ճանապարհային անվտանգության ապահովում»,

5) «Անձնագրերի և վիզաների տրամադրում, բնակչության պետական ռեգիստրի միասնական համակարգի կազմակերպում և վարում»,

6) «Կրթական ծառայություններ»,

7) «Ոստիկանության աշխատողների և նրանց ընտանիքի անդամների առողջության պահպանում» հիմնական ոլորտային ծախսային ծրագրերով:

Նախորդ երկու տարիները հատկանշական էին ոստիկանության համակարգի կառուցվածքային և ֆունկցիոնալ բարեփոխումների, գործունեության թափանցիկության ապահովման, ոստիկանության կողմից բնակչությանը մատուցվող ծառայությունների որակի և մատչելիության բարելավման, համակարգում պետական միջոցների կառավարման արդյունավետության բարձրացման խնդիրների իրագործման առումով:

Կառուցվածքային և կազմակերպական բարեփոխումների շրջանակներում կարևորվում է.

- Ոստիկանության զորքերում պարտադիր ժամկետային զինծառայությունից անցումը շարքային կազմի պայմանագրային զինծառայության,

- Համայնքային ոստիկանության մոդելի ներդրումը,

- Ոստիկանության Երևան քաղաքի վարչության կազմում օպերատիվ արձագանքման կենտրոնի և Երևան քաղաքի մարդաշատ վայրերում տեսադիտարկման համակարգերի ներդրման աշխատանքների իրականացումը,

- Ոստիկանության Երևան քաղաքի բոլոր բաժիններում և բաժանմունքներում քրեական հետախուզության բաժանմունքների հենքի վրա ճյուղային սպասարկման մոդելի ներդրումը,

- Ոստիկանությունում քաղաքացիական հատուկ ծառայության ներդրումը:

Կրթական բարեփոխումների ծրագրով ամբողջովին վերակազմակերպվել է ոստիկանության կրթական համակարգը: Սահմանվել է «Ոստիկանական գործ» մասնագիտության երեք աստիճանները՝ նախնական, միջին մասնագիտական և բարձրագույն կրթության գծով: Ոստիկանության կրթահամալիրում իրականացվող ուսումնական գործընթացի արդյունքում տրվելու են համապատասխանաբար ոստիկանի, ոստիկան-սպայի, ոստիկանության բակալավրի և մագիստրոսի որակավորումներ: Աշխատանքներ են իրականացվում Եվրոպական ոստիկանական քոլեջի՝ CEPOL-ի հետ ՀՀ ոստիկանության համագործակցությունն ապահովելու ուղղությամբ:

2010-2012 թվականների ընթացքում ընդունվել են ճանապարհային երթևեկության անվտանգության ոլորտին առնչվող 3 տասնյակից ավելի իրավական ակտեր՝ օրենքներ, կառավարության որոշումներ, ոստիկանության պետի հրամաններ, որոնցով կատարելագործվել է ճանապարհային երթևեկության և անվտանգության ոլորտի օրենսդրությունը, ազգային օրենսդրությունը համապատասխանացվել է միջազգային չափանիշներին: Պարզեցվել են

ճանապարհային ոստիկանության կողմից իրականացվող տրանսպորտային միջոցների հաշվառման գործողությունները և դրանց ներկայացվող պահանջները: Բացի այդ.

- Ներդրվել է ճանապարհային ոստիկանության ավտոտրանսպորտային միջոցների տեղաշարժը վերահսկող GPS տեղորոշիչների համակարգը,

- Սկսվել և շարունակվում են Երևան քաղաքում, Հանրապետության մյուս խոշոր քաղաքներում և մայրուղիներում արագության վերահսկման և ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտումների ավտոմատ արձանագրման համակարգերի ներդրման աշխատանքները,

- Կահավորվել և շահագործման է հանձնվել ճանապարհային ոստիկանության՝ խախտումների արձանագրման կենտրոնը.

- Ավարտվել է Երևան քաղաքի ճանապարհային ոստիկանության քննական ավտոդրոմի և նոր վարչական շենքի կառուցման աշխատանքները:

Ճանապարհային երթևեկության անվտանգության ոլորտի բարեփոխումները մի կողմից կնպաստի ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտումների կանխարգելմանը, մյուս կողմից կթեթևացնի ճանապարհապարեկային ծառայության ծանրաբեռնվածությունը, նվազագույնի կհասցնի վարորդ-ոստիկան շփումը, էապես կբարելավվի քաղաքացիներին մատուցվող ծառայությունների որակը:

Ոստիկանություն-քաղաքացի կապի ամրապնդման, գործունեության թափանցիկության ապահովման համար.

- Բարելավվել է ՀՀ ոստիկանության ինտերնետային պաշտոնական նոր կայքը՝ «**www.police.am**», որում քաղաքացիների հետ ամենօրյա հարց-պատասխանի ծառայության իրականացման համար առկա է առանձին էջ,

- Ստեղծվել է ՀՀ ոստիկանության ստորաբաժանումներում քաղաքացիների դիմումների և բողոքների հաշվառման և վերահսկողության միասնական համակարգ:

- Հանցագործությունների մասին հաղորդումների պատշաճ գրանցման, արագ արձագանքման և ընթացքի լուծման արդյունավետ մեխանիզմի ներդրման համար տեղադրվել է «AVAYA» տեսակի ժամանակակից համակարգ:

- Մշակվել և կիրառության մեջ է դրվել ոստիկանության ծառայողների կողմից զանգվածային լրատվության միջոցների հետ շփվելու ուղեցույց:

- ՀՀ ոստիկանության պետի հրամանով ՀՀ ոստիկանության մարզային վարչություններում նշանակվել են հասարակայնության հետ կապի պատասխանատուներ:

Նկատելի ակտիվություն է ցուցաբերվել մամլո ասուլիսների, ինտերնետային պաշտոնական կայքի, «02» եթերաժամի, շաբաթաթերթի և այլ հնարավոր միջոցներով հասարակական կարգի, հասարակական անվտանգության ապահովման, հանցագործությունների կանխարգելման և

բացահայտման հիմնախնդիրների, դրանց լուծման համար ուստիկանության կողմից ձեռնարկվող միջոցների վերաբերյալ հանրության մշտական իրազեկման գործին:

Քաղաքացիների իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությանն ուղղված բարեփոխումների շրջանակներում նույնպես իրականացվել են մեծածավալ իրավաստեղծ աշխատանքներ, որոնք ուղղված են գործող օրենսդրության կատարելագործմանը՝ հիմքում ունենալով միջազգային չափանիշներին համապատասխանող ուստիկանություն ունենալու հասարակության արդի պահանջները բավարարելու անհրաժեշտությունը:

Ուստիկանության համակարգի նպատակները

- անձի կյանքի և առողջության, իրավունքների, ազատությունների ու օրինական շահերի պաշտպանությունը հանցավոր և հակաիրավական այլ գործողություններից,
- հասարակության և պետության շահերի պաշտպանությունը,
- հանցագործությունների ու վարչական իրավախախտումների նախականիումը, կանխումը և խափանումը,
- հանցագործությունների կանխարգելմանը, հասարակական կարգի ու անվտանգության ապահովմանն ուղղված միջոցառումների արդյունավետության բարձրացումը,
- հանցագործությունների հայտնաբերումը և բացահայտումը
- անչափահասների հանցավորության խմբավորմանը հակազդելու, ուստիկանության տեսադաշտում գտնվող անչափահասների հետ տարվող կանխարգելիչ դաստիարակչական աշխատանքների բարելավումը,
- քաղաքացիների անձնագրավորման, փաստաթղթավորման և հաշվառման գործընթացի կատարելագործումը,
- Հայաստանի Հանրապետությունում ավտոճանապարհային երթևեկության վթարայնության նվազեցման, կանխարգելիչ միջոցառումների արդյունավետության բարձրացումը,
- ուստիկանական գործունեության իրավական դաշտի կատարելագործումը,
- հանցավորության դեմ պայքարի ոլորտում միջազգային ուստիկանական և այլ կառույցների հետ փոխհամագործակցության ակտիվացումը,
- Հայաստանի Հանրապետության ուստիկանության զորքերի պարտադիր ժամկետային զինծառայողների և պայմանագրային զինծառայողների տեսակարար կշռի փոփոխման միջոցով արդյունավետության բարձրացումը,
- Քաղաքացիական հատուկ ծառայության համակարգի անցման խորացումը և կատարելագործումը,
- Պետավտոհամարանիշներով ապահովումը:

Ոստիկանության ոլորտում զարգացման հիմնական գերակայություններն են.

- անձի կյանքի և առողջության դեմ ուղղված, ծանր, առավելագույն ծանր հանցագործությունների բացահայտման արդյունավետության բարձրացումը,
- թմրամիջոցների ապօրինի շրջանառության, թմրամոլության դեպքերի կանխարգելումը,
- տնտեսության ոլորտում կատարվող հանցագործությունների, այդ թվում կոռուպցիայի տարբեր դրսևորումների և տնտեսության զարգացմանը խոչընդոտող այլ երևույթների ժամանակին հայտնաբերման ու բացահայտման աշխատանքների ակտիվացումը,
- օպերատիվ-հետախուզական գործունեության արդյունավետության բարձրացումը,
- հանցագործությունների կանխարգելմանը, հասարակական կարգի ու անվտանգության ապահովմանն ուղղված միջոցառումների արդյունավետության բարձրացումը,
- անօրինական շրջանառության մեջ գտնվող, ինչպես նաև բնակչության մոտ պահվող զենքի և զինամթերքի հայտնաբերման, առգրավման ուղղությամբ տարվող աշխատանքների արդյունավետության բարձրացումը,
- անչափահասների հանցավորության խմբավորմանը հակազդելու, ոստիկանության տեսադաշտում գտնվող անչափահասների հետ տարվող կանխարգելիչ-դաստիարակչական աշխատանքների բարելավումը,
- քաքաղաքացիների անձնագրավորման, փաստաթղթավորման և հաշվառման գործընթացի կատարելագործումը,
- Հայաստանի Հանրապետությունում ավտոճանապարհային երթևեկության վթարայնության նվազեցման, կանխարգելիչ միջոցառումների արդյունավետության բարձրացումը,
- ոստիկանական գործունեության իրավական դաշտի կատարելագործումը,
- հանցավորության դեմ պայքարի ոլորտում միջազգային ոստիկանական և այլ կառույցների հետ փոխհամագործակցության ակտիվացումը,
- ՀՀ ոստիկանության զորքերի ժամկետային պարտադիր զինձառայողների կոմունակենցաղային պայմանների բարելավումը,
- նյութատեխնիկական բազայի բարելավման շարունակական գործընթացի ապահովումը:

Ծախսերի մակարդակի վրա ազդող գործոնները

Հասարակական կարգի պահպանության ապահովում ծրագրի 2015-2017 թվականների ծախսերում հաշվի է առնվել «Պետական պաշտոններ զբաղեցնող անձանց վարձատրության մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն զինձառայողների աշխատավարձերի հաշվարկման նոր համակարգը: Հաշվի է առնվել նաև նվազագույն աշխատավարձի չափի փոփոխությունները, մասնավորապես, 2015 թվականի հուլիսի 1-ից մինչև 2016 թվականի հուլիսի 1-ը՝ 55000 դրամ,

2016 թվականի հուլիսի 1-ից մինչև 2017 թվականի հուլիսի 1-ը 60000 դրամ, իսկ 2017 թվականի հուլիսի 1-ից՝ 65000 դրամ:

ՀՀ պետական կառավարման մարմինների և կազմակերպությունների շենքերի և շինությունների, ինչպես նաև կարևորագույն նշանակության օբյեկտների պահպանություն ծրագրի 2015-2017 թվականների ծախսերում հաշվի է առնվել նվազագույն աշխատավարձի չափի փոփոխությունները, մասնավորապես, 2015 թվականի հուլիսի 1-ից մինչև 2016 թվականի հուլիսի 1-ը՝ 55000 դրամ, 2016 թվականի հուլիսի 1-ից մինչև 2017 թվականի հուլիսի 1-ը 60000 դրամ, իսկ 2017 թվականի հուլիսի 1-ից՝ 65000 դրամ:

Պետավտոհամարանիշների ձեռքբերում ծրագրով ծախսերը պահպանել են ՀՀ 2014 թվականի պետական բյուջեով նախատեսված մակարդակը: 2015-2017 թվականներին միջնա-ժամկետ ծախսերի ծրագրի ժամանակահատվածում յուրաքանչյուր տարի ըստ կանխատեսումների ձեռքբերվող քանակը կկազմի 66544 զույգ պետավտոհամարանիշ:

18.2.2 Ազգային անվտանգության ապահովում և պետական պահպանության ապահովում

Ազգային անվտանգության համակարգում իրավիճակի նկարագրություն

ՀՀ ազգային անվտանգության ծառայությունը, գործելով ՀՀ օրենսդրական դաշտի պահանջների սահմաններում, ինչպես նաև 2001 թվականի դեկտեմբերի 28-ին ընդունված՝ «Ազգային անվտանգության մարմինների մասին» ՀՀ օրենքով, կատարում է բազմաբնույթ ծառայություններ, ՀՀ կառավարությանն առընթեր ազգային անվտանգության ծառայության (այսուհետ՝ Ծառայություն) իրավասության սահմաններում, մասնավորապես, ՀՀ ինքնիշխանության, պետական սահմանների անձեռնմխելիության, տարածքային ամբողջականության, սահմանադրական կարգի, քաղաքացիների իրավունքների, ազատության և օրինական շահերի ապահովումը, Հանրապետության պաշտպանունակության ամրապնդումը, անվտանգության ապահովման և ամրապնդման, պետական պահպանության, տնտեսական, գիտատեխնիկական և պաշտպանական ներուժի հզորացման նպատակով համապատասխան տեղեկատվությունների հավաքումը, ռազմարդյունաբերական, տնտեսական, ատոմային էներգետիկայի, տրանսպորտի, կապի, էկոնոմիկայի, ֆինանսների և արդյունաբերական, ռազմավարական օբյեկտների, առաջնային գիտական մշակումների ոլորտներում անվտանգության ապահովումը, ահաբեկչության, կոռուպցիայի և կաշառակերության դեմ պայքարը, օտարերկրյա պետությունների հատուկ ծառայությունների ու կազմակերպությունների, ինչպես նաև առանձին անձանց հետախուզական և այլ քայքայիչ գործունեության բացահայտումը, կանխումն ու խափանումը:

«Հատուկ պետական պաշտպանության ենթակա անձանց անվտանգության ապահովման մասին» ՀՀ օրենքի պահանջներին համապատասխան 2005 թվականից ՀՀ պետական բյուջեում ընդգրկվել է «Պետական պահպանության ապահովում» ծրագիրը: Այդ Ծրագրի շրջանակներում իրականացվում է պետական պահպանություն՝ պետական պահպանության օբյեկտների անվտանգության ապահովման և պետական օբյեկտների պաշտպանության ոլորտի գործառույթ, որն իրականացվում է իրավական, կազմակերպական, պահպանական, ռեժիմային, օպերատիվ-հետախուզական, տեխնիկական և այլ միջոցառումների համակցմամբ:

Ազգային անվտանգության համակարգի նպատակները

- Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական կարգի ապահովում,
- պետական սահմանների պահպանություն, սահմանային գոտու անձեռնմխելիություն,
- օտարերկրյա հատուկ ծառայությունների գործունեության կանխում,
- պետական բարձրաստիճան պաշտոնյաների անվտանգության ապահովում,
- պետական բարձրաստիճան պաշտոնյաներին հատուկ կապով ապահովում,
- պահպանվող օբյեկտներին սպառնացող վտանգի կանխատեսում և բացահայտում,
- պահպանվող օբյեկտներին սպառնացող վտանգի կանխարգելման համար համալիր միջոցառումների իրականացում,
- պահպանման ենթակա օբյեկտների անվտանգության ապահովումը նրանց մշտական կամ ժամանակավոր գտնվելու վայրում,
- ահաբեկչության դեմ պայքարին մասնակցություն,
- սահմանված անցագրային ռեժիմի պահպանում,
- համակարգի անձնակազմի հետ տարվող աշխատանքների և ծառայողների մասնագիտական պատրաստականության կատարելագործում նրանց իրավական և սոցիալական պաշտպանվածության ապահովում:

Ազգային անվտանգության համակարգի զարգացման հիմնական գերակայություններն են.

- սննդամթերքի, հանդերձանքի, նորագույն հատուկ տեխնիկայի, սարքավորումների, զենքի և զինամթերքի ձեռքբերման շարունակական գործընթացի ապահովումը:
- տնտեսության ոլորտում կատարվող հանցագործությունների, այդ թվում՝ կոռուպցիայի տարբեր դրսևորումների և տնտեսության զարգացմանը խոչընդոտող այլ երևույթների ժամանակին հայտնաբերման ու բացահայտման աշխատանքների ակտիվացումը,
- օպերատիվ գործունեության արդյունավետության բարձրացումը,

- պետական սահմանի շուրջօրյա հսկում և պահպանում, այդ թվում նաև էլեկտրոնային համակարգերով և ծառայողական կենդանիներով (շներ, ձիեր և այլն),
- հետախուզական միջոցառումների անցկացում,
- հակահետախուզության ոլորտի ընդլայնում, օտարերկրյա հատուկ ծառայությունների կողմից օգտագործվող գործակալական ցանցի բացահայտում,
- ռազմական հակահետախուզական աշխատանքների իրականացում, հավանական հակառակորդի կողմից ռազմական ոտնձգությունների կանխում,
- ռադիո-հակահետախուզության անցկացում,
- գաղտնի տեղեկատվության հրապարակման կասեցում,
- միջուկային անվտանգության ապահովման աշխատանքների իրականացում,
- մաքսանենգության դեմ պայքարի ապահովում,
- ահաբեկչության դեմ պայքարի գործընթացի կազմակերպում և անցկացում,
- նյութատեխնիկական բազայի բարելավման շարունակական գործընթացի ապահովում,
- օրենքով վերապահված այլ գործողությունների իրականացում:

Ծախսերի մակարդակի վրա ազդող գործոնները

Ազգային անվտանգության ապահովում և պետական պահպանության ապահովում ծրագրերի 2015-2017 թվականների ծախսերում հաշվի է առնվել «Պետական պաշտոններ զբաղեցնող անձանց վարձատրության մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն զինծառայողների աշխատավարձերի հաշվարկման նոր համակարգը: Հաշվի է առնվել նաև նվազագույն աշխատավարձի չափի փոփոխությունները, մասնավորապես, 2015 թվականի հուլիսի 1-ից մինչև 2016 թվականի հուլիսի 1-ը՝ 55000 դրամ, 2016 թվականի հուլիսի 1-ից մինչև 2017 թվականի հուլիսի 1-ը՝ 60000 դրամ, իսկ 2017 թվականի հուլիսի 1-ից՝ 65000 դրամ:

18.2.3 Կալանավայրեր

Քրեակատարողական համակարգում իրավիճակի նկարագրություն

Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարության քրեակատարողական ծառայությունը բաղկացած է Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարության քրեակատարողական վարչությունից և Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարության թվով 13 քրեակատարողական հիմնարկներից:

Ծառայությունը կազմակերպում է քրեական պատիժների կատարման կապակցությամբ դատարանների՝ օրինական ուժի մեջ մտած դատավճիռների և որոշումների կատարումը, կալանավորվածներին կալանքի տակ պահելը, ինչպես նաև դատապարտյալների և կալա-

նավորվածների փոխադրումներին աջակցելը, քրեակատարողական հիմնարկներում օրինականության, այնտեղ պահվող անձանց, ինչպես նաև դրանց տարածքում գտնվող անձնակազմի և քաղաքացիների անվտանգությունն ապահովելը, դատապարտյալների և կալանավորվածների կյանքի և առողջության պահպանման, անհատական, կրթական և մշակութային զարգացման պայմանների ապահովումը, դատապարտյալների և կալանավորվածների սոցիալիզացիայի վերականգնումը, աջակցությունն իրավապահ մարմիններին՝ հանցագործությունների կանխարգելման և բացահայտման աշխատանքներում, ենթակա կառուցվածքային ստորաբաժանումների, ինչպես նաև քրեակատարողական հիմնարկների գործունեության համակարգումը:

2009 թվականին ընդունված քրեակատարողական ծառայության 2009-2016 թվականների զարգացման հայեցակարգի շրջանակներում քրեակատարողական ծառայությունում ցմահ ազատազրկման դատապարտված անձանց պահելու համար Արմավիրի մարզում 2006-2013 թվականների ընթացքում իրականացվել են 6,239.5 մլն դրամի շինարարական աշխատանքներ: Նախատեսվում է ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին նշված շինարարական աշխատանքները շարունակել նաև 2014-2015 թվականներին:

Ծառայության պահպանման նպատակով ոչ առաջնահերթ ծախսային ուղղությունները մատնանշվում են՝ նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ տվյալ ուղղություններով կատարվող ծախսերն ավելացնելու անհրաժեշտությամբ հանդերձ՝ դրանք, այնուամենայնիվ, մյուս ուղղությունների համեմատ փոքր կարևորություն ունեն: Ոչ առաջնահերթ ծախսային ուղղություններն են.

1. գրասենյակային պարագաներ և նյութեր,
2. գույք և սարքավորումներ,
3. գործուղումներ և ծառայողական շրջագայություններ:

Քրեակատարողական համակարգի նպատակները

- կալանավորված և դատապարտված անձանց քրեակատարողական հիմնարկներում պահելու պայմանները մարդու իրավունքների ասպարեզում գոյություն ունեցող և համընդհանուր ընդունելության արժանացած միջազգային փաստաթղթերի դրույթներին և չափանիշներին համապատասխան ապահովումը:
- կալանավորված և դատապարտված անձանց նյութական, ներառյալ՝ սննդամթերքով և կենցաղային իրերով, ապահովումը,
- կալանավորված և դատապարտված անձանց բուժսպասարկման ապահովումը:

Քրեակատարողական համակարգի զարգացման հիմնական գերակայություններն են.

- քրեակատարողական հիմնարկների գերծանրաբեռնվածության մեղմացման անհրաժեշտությունը,
- կալանավորվածների և դատապարտյալների կոմունալ-կենցաղային պայմանների բարելավման և միջազգային չափանիշներին համապատասխանեցման ուղղությամբ շարունակական միջոցառումների ձեռնարկումը:

Ծախսերի մակարդակի վրա ազդող գործոնները

Քրեակատարողական համակարգի պահպանում ծրագրի 2015-2017 թվականների ծախսերում հաշվի է առնվել «Պետական պաշտոններ զբաղեցնող անձանց վարձատրության մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն զինծառայողների աշխատավարձերի հաշվարկման նոր համակարգը: Հաշվի է առնվել նաև նվազագույն աշխատավարձի չափի փոփոխությունները, մասնավորապես, 2015 թվականի հուլիսի 1-ից մինչև 2016 թվականի հուլիսի 1-ը՝ 55000 դրամ, 2016 թվականի հուլիսի 1-ից մինչև 2017 թվականի հուլիսի 1-ը 60000 դրամ, իսկ 2017 թվականի հուլիսի 1-ից՝ 65000 դրամ:

18.2.4 ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարության փրկարար ծառայություն և Մթնոլորտային երևույթների վրա ակտիվ ներգործության ծառայություն

Փրկարար ծառայության համակարգում իրավիճակի նկարագրություն

Հայաստանի Հանրապետության արտակարգ իրավիճակների նախարարության փրկարար ծառայությունը (այսուհետ՝ Փրկարար ծառայություն) ՀՀ Արտակարգ իրավիճակների նախարարության ոլորտում գործող պետական մարմին է, իր 11 տարածքային փրկարարական վարչություններով, մշակում և իրականացնում է արտակարգ իրավիճակներում բնակչության պաշտպանության և քաղաքացիական պաշտպանության բնագավառներում ՀՀ կառավարության քաղաքականությունը: Նրա լիազորությունները սահմանվում են «Փրկարար ծառայության մասին», «Արտակարգ իրավիճակներում բնակչության պաշտպանության մասին», «Քաղաքացիական պաշտպանության մասին» և «Հրդեհային անվտանգության մասին» ՀՀ օրենքներով և այլ իրավական ակտերով:

Վերջին տարիներին կառուցվածքային բարեփոխումները թերևս առավել չափով իրենց ազդեցություններն ունեցան փրկարար ծառայության վրա: Նախ՝ ՀՀ կառավարությանն առընթեր արտակարգ իրավիճակների վարչության կազմում վերակազմավորվեց հրշեջ ծառայությունը, այնուհետև՝ ՀՀ կառավարությանն առընթեր արտակարգ իրավիճակների վարչությունը

վերակազմավորվեց ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարության կազմում, հետագայում վերանվանվեց Հայաստանի փրկարար ծառայության, իսկ ներկայումս վերակազմավորվել է ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարության կազմում՝ Փրկարար ծառայության:

Համակարգի ստեղծումը համընկել է անկախ պետականության ձեռքբերման հետ, հետևաբար անցումային շրջանի բոլոր դժվարություններն ուղղակիորեն ազդել են փրկարար ծառայության ձևավորման և զարգացման վրա: 2005 թվականի սեպտեմբերի 1-ից ուժի մեջ է մտել «Փրկարար ծառայության մասին» ՀՀ օրենքն՝ առավել հստակեցնելով նրա դերը և տեղը պետական գործառույթների բնագավառում:

Վերջին տարիների ընթացքում մեծածավալ ներդրումներ են կատարվել Փրկարար ծառայության համակարգի զարգացման ուղղությամբ՝ ձեռք են բերվել ստացիոնար գերկարճալիք ռադիոկայաններ, շարժական գերկարճալիք ռադիոկայաններ, դյուրակիր գերկարճալիք ռադիոկայաններ, ստացիոնար կարճալիք ռադիոկայաններ, սնման սարքեր, նոր հաճախականություն, մոտորանավակ, օպերատիվ ծառայության և հրշեջ փրկարարական մեքենաներ: 2011թ սեպտեմբերից փրկարար ծառայության ճգնաժամային կառավարման կենտրոնում հիմնվեց նոր «911» ծառայություն, ինչի արդյունքում բարձրացվեց բնակչության պաշտպանվածության աստիճանը տարաբնույթ արտակարգ իրավիճակներում: «Արտակարգ իրավիճակներում բնակչության պաշտպանության մասին» և «Քաղաքացիական պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքներին համապատասխան՝ համակարգի փրկարարական ստորաբաժանումների կողմից իրականացվում են հրամանատարաշտաբային ուսումնավարժություններ, շտաբային ուսումնավարժություններ, շտաբային վարժանքներ, հատուկ տակտիկական ուսումնավարժություններ, համայնքային և օբյեկտային համալիր ուսումնասիրություններ:

Որպես փրկարար ծառայություն՝ համակարգի հիմնական բնորոշիչը պետք է լինի փրկարարական կազմավորումների մշտական մարտական պատրաստականությունը, որոնց և ուղղվում են զարգացման հիմնական ուղղությունները:

Փրկարար ծառայության համակարգի նպատակները

Համակարգի գերագույն նպատակը մարդկանց և տարածքների պաշտպանությունն է արտակարգ իրավիճակներում: Դրան հասնելու առաջնահերթ պայմաններից մեկը փրկարար ծառայության ստորաբաժանումների կառավարելիության ապահովումն է:

Փրկարար ծառայության համակարգի զարգացման հիմնական գերակայություններն են.

Համակարգը երկրորդական խնդիրներ չունի, քանի որ գործունեությունը կապված է մարդու կյանքի և առողջության պաշտպանության հետ: Համակարգի առաջ դրված գերակա խնդիրներից կարևորագույնը Հանրապետության ողջ տարածքում փրկարարական աշխատանքների կազմակերպման հնարավորության ներդրումն է:

Ծախսերի մակարդակի վրա ազդող գործոնները

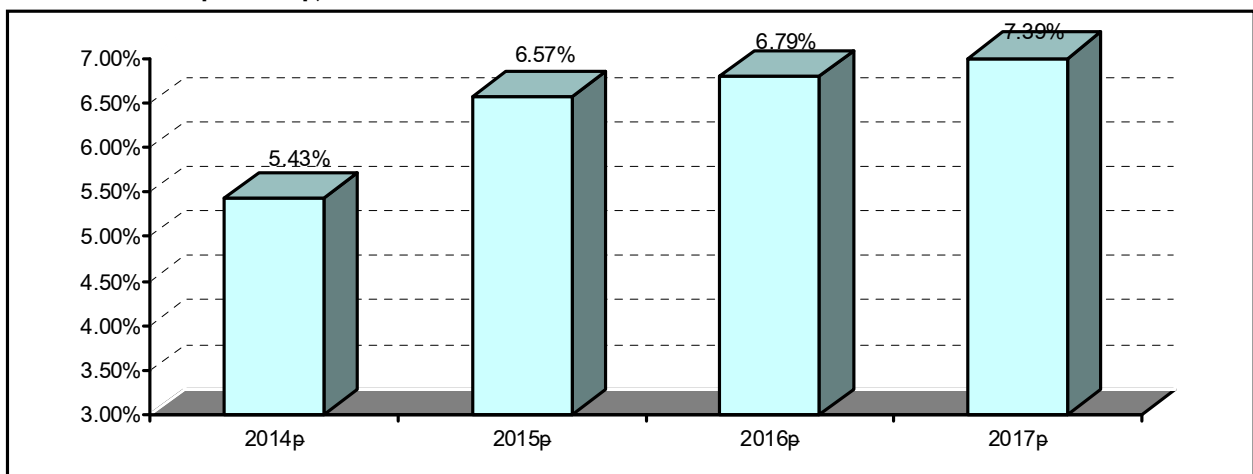
«Արտակարգ իրավիճակների նախարարության փրկարար ծառայության համակարգի ստորաբաժանումների պահպանում» ծրագրի 2015-2017 թվականների ծախսերում հաշվի է առնվել «Պետական պաշտոններ զբաղեցնող անձանց վարձատրության մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն զինծառայողների աշխատավարձերի հաշվարկման նոր համակարգը: Հաշվի է առնվել նաև նվազագույն աշխատավարձի չափի փոփոխությունները, մասնավորապես, 2015 թվականի հուլիսի 1-ից մինչև 2016 թվականի հուլիսի 1-ը՝ 55000 դրամ, 2016 թվականի հուլիսի 1-ից մինչև 2017 թվականի հուլիսի 1-ը՝ 60000 դրամ, իսկ 2017 թվականի հուլիսի 1-ից՝ 65000 դրամ:

18.2.5 Գոյություն ունեցող ծախսային պարտավորությունները

2015-2017 թվականների հասարակական կարգի և անվտանգության, փրկարար ծառայության ու կալանավայրերի ոլորտների միջնաժամկետ ծրագրով՝ հասարակական կարգի և անվտանգության, փրկարար ծառայության ու կալանավայրերի ոլորտների պետական ծախսերի տեսակարար կշիռը ՀՀ պետական բյուջեի ընդհանուր ծախսերում կկազմի համապատասխանաբար՝ 6.57%, 6.79% և 7.39%:

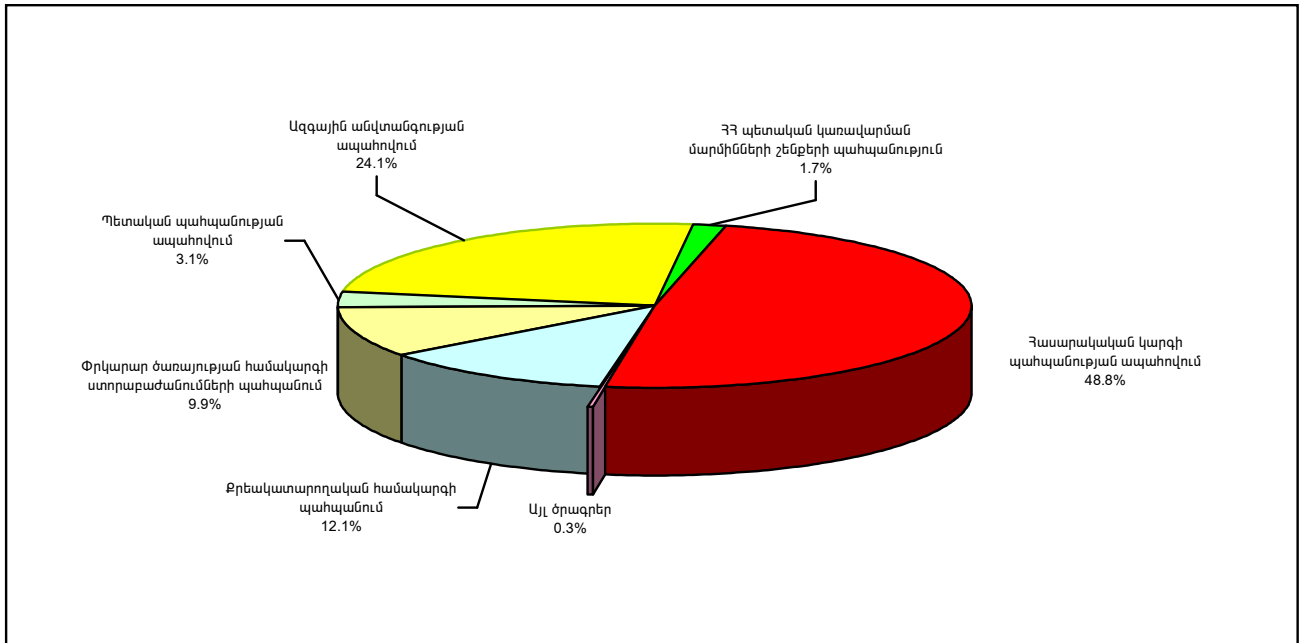
2015-2017 թվականներին հասարակական կարգի և անվտանգության, փրկարար ծառայության ու կալանավայրերի ոլորտների միջնաժամկետ ծրագրով՝ հասարակական կարգի և անվտանգության, փրկարար ծառայության ու կալանավայրերի ոլորտների պետական ծախսերի տեսակարար կշիռը ՀՀ պետական բյուջեի ծախսերի մեջ ունի հետևյալ պատկերը.

Գծանկար 18.2.1. Պետական բյուջեի ծախսերը հասարակական կարգի և անվտանգության, փրկարար ծառայության ու կալանավայրերի ոլորտներում (%՝ բյուջեի ընդհանուր ծախսերի նկատմամբ)

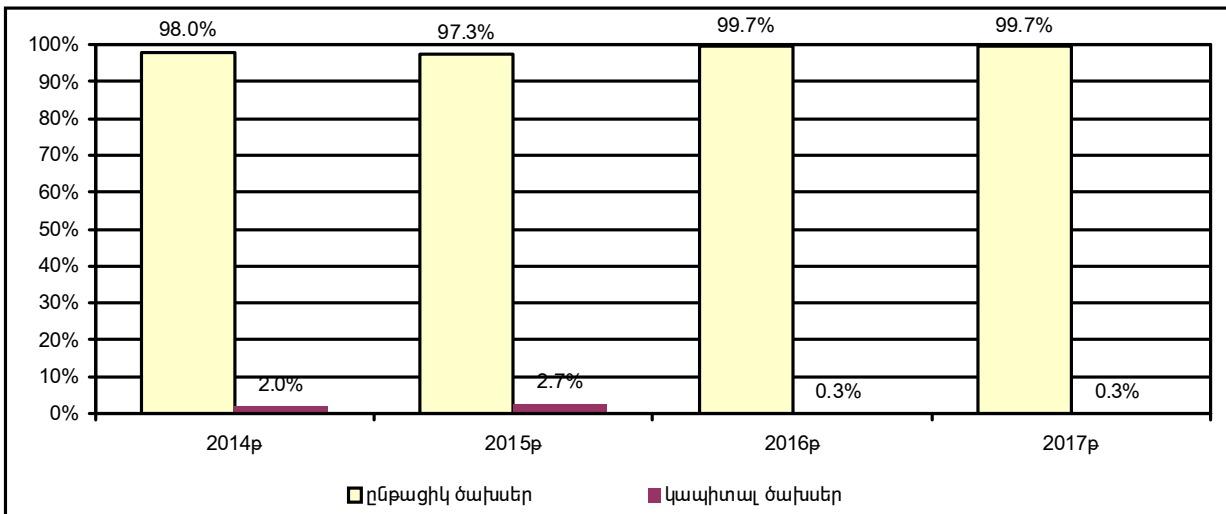
2015-2017 թվականներին միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով հասարակական կարգի և անվտանգության, փրկարար ծառայության ու կալանավայրերի ոլորտներին նախատեսվում է ուղղել 2015 թվականին՝ 81,923.3 մլն դրամ, 2016 թվականին՝ 84,673.3 մլն դրամ, 2017 թվականին՝ 92,110.0 մլն դրամ:

Գծանկար 18.2.2. Հասարակական կարգի և անվտանգության, փրկարար ծառայության ու կալանավայրերի ոլորտներում ըստ ծրագրերի ծախսերի բաշխումը 2015-2017 թվականներին

Հասարակական կարգի և անվտանգության, փրկարար ծառայության ու կալանավայրերի ոլորտներում ծախսերի տարանջատումն ըստ ընթացիկ և ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ունի հետևյալ պատկերը.

Գծանկար 18.2.3. Հասարակական կարգի և անվտանգության, փրկարար ծառայության ու կալանավայրերի ոլորտներում պետական ծախսերի կառուցվածքը՝ ըստ տնտեսագիտական նշանակության (%՝ ոլորտի պետական ընդհանուր ծախսերի նկատմամբ)

2014-2017 թվականների Հասարակական կարգի և անվտանգության, փրկարար ծառայության ու կալանավայրերի ոլորտներում բյուջետային հատկացումներն, ըստ առանձին խմբերի, ծրագրերի և ընթացիկ ու ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի, ներկայացված են Աղյուսակ 18.2.3.-ում:

Աղյուսակ 18.2.4. Հասարակական կարգի և անվտանգության, փրկարար ծառայության ու կալանավայրերի ոլորտներում բյուջետային հատկացումները 2013-2017 թվականների՝ ըստ բյուջետային ծախսերի գործառական դասակարգման խմբերի, ըստ ծրագրերի, կատարող պետական մարմինների և ընթացիկ ու ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի (մլն դրամ)

Բաժին, հունք, Դաս	Ծախսերի գործառական դասակարգման խմբերի ծրագրերի անվանումները	2013թ.	2014թ.	2015թ.	2016թ.	2017թ.
		փաստացի	ծրագիր	Կանխադրված		
	ԸՆԴԱՄԵՆԸ այդ թվում	59,238.8	67,670.1	81,923.3	84,673.3	92,110.0
	- ընթացիկ ծախսեր	57,807.4	66,338.8	79,732.0	84,432.0	91,868.7
	- կապիտալ ծախսեր	1,431.3	1,331.3	2,191.3	241.3	241.3
03.01.01	Հասարակական կարգի պահպանության ապահովում, այդ թվում՝	27,786.6	31,602.4	39,018.1	41,647.9	45,726.1
	- ընթացիկ ծախսեր	27,786.6	31,602.4	39,018.1	41,647.9	45,726.1
	- կապիտալ ծախսեր	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	ՀՀ կառավարությանն առընթեր ոստիկանություն	27,786.6	31,602.4	39,018.1	41,647.9	45,726.1
Բաժին, հունք, Դաս	Ծախսերի գործառական դասակարգման խմբերի ծրագրերի անվանումները	2013թ.	2014թ.	2015թ.	2016թ.	2017թ.
		փաստացի	ծրագիր	Կանխադրված		
03.01.01	ՀՀ պետական կառավարման մարմինների և կազմակերպությունների շենքերի և շինությունների, ինչպես նաև կարևորագույն նշանակության օբյեկտների պահպանություն	1,362.2	1,482.4	1,484.3	1,489.9	1,497.3
	- ընթացիկ ծախսեր	1,362.2	1,482.4	1,484.3	1,489.9	1,497.3
	- կապիտալ ծախսեր	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	ՀՀ կառավարությանն առընթեր ոստիկանություն	1,362.2	1,482.4	1,484.3	1,489.9	1,497.3
03.05.01	Քրեակատարողական համակարգի պահպանում, այդ թվում՝	8,398.0	9,313.3	11,157.6	9,639.6	10,336.1
	- ընթացիկ ծախսեր	7,323.0	8,313.3	9,207.6	9,639.6	10,336.1
	- կապիտալ ծախսեր	1,075.0	1,000.0	1,950.0	0.0	0.0
	ՀՀ արդարադատության նախարարություն	8,398.0	9,313.3	11,157.6	9,639.6	10,336.1
03.01.01	Պետավտոհամարանիշների ձեռքբերում, այդ թվում՝	236.2	236.2	236.2	236.2	236.2
	- ընթացիկ ծախսեր	236.2	236.2	236.2	236.2	236.2
	- կապիտալ ծախսեր	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	ՀՀ կառավարությանն առընթեր ոստիկանություն	236.2	236.2	236.2	236.2	236.2
03.02.01	Փրկարար ծառայության համակարգի ստորաբաժանումների պահպանում, այդ թվում՝	5,032.2	6,307.5	7,753.9	8,459.8	9,513.3

	- ընթացիկ ծախսեր	5,023.2	6,307.5	7,753.9	8,459.8	9,513.3
	- կապիտալ ծախսեր	8.9	0.0	0.0	0.0	0.0
	ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարություն	5,032.2	6,307.5	7,753.9	8,459.8	9,513.3
03.01.02	Ազգային անվտանգության ապահովում, այդ թվում՝	14,127.5	16,272.5	19,710.8	20,548.3	21,983.6
	- ընթացիկ ծախսեր	13,785.1	15,941.2	19,469.6	20,307.0	21,742.3
	- կապիտալ ծախսեր	342.4	331.3	241.3	241.3	241.3
	ՀՀ կառավարությանն առընթեր ազգային անվտանգության ծառայություն	14,127.5	16,272.5	19,710.8	20,548.3	21,983.6
03.01.02	Պետական պահպանության ապահովում, այդ թվում՝	2,296.1	2,455.8	2,562.3	2,651.6	2,817.4
	- ընթացիկ ծախսեր	2,291.1	2,455.8	2,562.3	2,651.6	2,817.4
	- կապիտալ ծախսեր	5.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	ՀՀ պետական պահպանության ծառայություն	2,296.1	2,455.8	2,562.3	2,651.6	2,817.4

ԳԼՈՒԽ 19. 2015-2017ԹԹ ՊԵՏԱԿԱՆ ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐԸ

19.1. Պետական ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ծրագրման հիմնադրույթները

Տնտեսությունում պետական ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի անհրաժեշտության հիմնավորման կենտրոնական տարրն է հանդիսանում պետության միջամտությունը՝ պահանջող ոլորտների սահմանումը և դրանով պայմանավորված մասնավոր ու պետական ներդրումների միջև ընտրությունը, որը և հիմք է հանդիսանում պետական ներդրումային ծրագրերի ծավալների և գերակա ուղղությունների որոշման համար:

Հայաստանում տեղի ունեցած տնտեսական և կառուցվածքային բարեփոխումների արդյունքում պետության դերը և մասնակցության աստիճանը տնտեսության մեջ զգալիորեն կրճատվել է: Նշված կրճատումը պայմանավորում է նաև պետական ներդրումային քաղաքականության գերակայությունների և հիմնական ուղղությունների սահմանման և դրանց պետության փոփոխվող տնտեսական դերին համապատասխանեցման անհրաժեշտությունը: Դրա հիմքն է կազմում կառավարության հստակ պատկերացումը տնտեսական զարգացման ներկա փուլում պետության տնտեսական դերակատարության մասին, որն իր արտահայտությունն է գտնում պետության տնտեսական զարգացման ռազմավարական հիմնարար փաստաթղթերում:

Այդ առումով պետական երկարաժամկետ և միջնաժամկետ ներդրումային քաղաքականության հիմնական ուղղությունները, գերակայությունները և ծավալային սահմանափակումները պետք է որոշվեն ելնելով ծրագրման գործողությունների հետևյալ հաջորդականությունից՝

- տնտեսությունում պետության դերի վերաբերյալ հասարակությունում ձևավորված քաղաքական կոնսենսուսի բացահայտում և հստակեցում.

- այդ կոնսենսուսի հիման վրա ձևավորված պետական ներդրումային ծրագրերի հիմնական ուղղությունների, գերակա ոլորտների, ֆինանսավորման ցանկալի ծավալների (ներառյալ ներքին և փոխառու ու դրամաշնորհային բնույթի արտաքին ռեսուրսներից ֆինանսավորումը)՝ երկարաժամկետ բնույթի սոցիալական և տնտեսական զարգացման ռազմավարական պետական փաստաթղթերում արտահայտում,

- երկարաժամկետ ռազմավարական ծրագրերի հիման վրա որոշակի պարբերությամբ ձևավորված և դրանց դրույթները ըստ ծավալների և ժամկետների մանրամասնող և հստակեցնող պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրերի մշակում:

Պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրերում առաջին բյուջետային տարվա համար նախատեսված պետական ծախսերի շրջանակը, ներառյալ ներդրումային ծրագրերը հիմք են հանդի-

սանում տարեկան պետական բյուջեների կազման համար, ներառյալ ներդրումային ծրագրերի մանրամասնումը, այսպիսով՝ ապահովելով պետական ծախսերի երկարաժամկետ գերակայությունների, միջնաժամկետ կանխատեսումների և կարճաժամկետ իրականացման սկզբունքների համակցումը, ինչպես նաև զարգացման ծրագրերի վրա հիմնված ծախսային քաղաքականության ապահովումը:

Ժամանակակից պետության դերը ներդրումային քաղաքականության ոլորտում պայմանավորված է և ուղղակի բխում է դրա ընդհանուր տնտեսական դերի գնահատականից: Բարեփոխումների ընթացքում հայկական հասարակության մեջ արդեն ձևավորվել է այն պատկերացումը, որ պետությունը կայուն սոցիալական և տնտեսական զարգացման ապահովման նպատակով պետք է իրականացնի գործառույթների երկու լայն շրջանակ՝

- սոցիալական և տնտեսական զարգացմանը նպաստող հանրային բարիքների մատակարարում,

- տնտեսական և սոցիալական արդարության ապահովում, որը նպատակաուղղված է բնակչության սոցիալապես անապահով և աղքատ խավերին հիմնարար բարիքներից օգտվելու հնարավորություններ ընձեռելուն՝ համապատասխան ֆինանսական օժանդակություն տրամադրելով և/կամ համապատասխան ապրանքների և ծառայությունների մատչելիությունն ապահովելով:

Ելնելով պետության մասնակցության վերը նշված հիմնական շրջանակներից, ներդրումային ծրագրերի միջոցով պետական մասնակցության նպատակահարմարության պարզաբանման առումով շրջանակներից յուրաքանչյուրի մասով անհրաժեշտ է պատասխաններ ձևավորել հետևյալ հարցադրումներին.

- Ո՞րն է պետության ներկայիս և նախատեսվող դերը նշված ոլորտում (կարգավորում, հասարակական ծառայությունների մատուցում, ենթակառուցվածքների պահպանում և զարգացում, ծառայությունների մատչելիության ապահովում, աղքատների և անապահով խավերի պաշտպանություն և այլն):

- Ինչպե՞ս է իրագործվում պետության մասնակցությունը նշված ոլորտում և մասնակցության ինչպիսի՞ փոփոխություններ են նախատեսվում միջնաժամկետ հեռանկարում (հանրային ծառայությունների ուղղակի մատուցում պետական սեփականության հիման վրա և պետական հատվածի կողմից, ոչ պետական կառույցների հետ համագործակցելով, մատուցվող ծառայությունների դիմաց ոչ պետական կազմակերպությունների պետական ֆինանսավորմամբ, բնակչության որոշակի խավերի միջև ֆինանսական ռեսուրսների ուղղակի բախշմամբ և այլն): Պետության ոլորտային մասնակցության ձևերի և բնույթի փոփոխությունը պայմանավորված է սոցիալական և տնտեսական զարգացման ռազմավարական փաստաթղթերով, որոնց դրույթները հետագայում մանրամասնվում և հստակեցվում են պետական ծախսային միջնաժամկետ

ծրագրերում:

- Անհրաժեշտ են արդյո՞ք պետական ներդրումային ծրագրերը և պետական սեփականությունը տվյալ ոլորտում պետության արդյունավետ մասնակցության համար: Այս հարցադրման պատասխանը պայմանավորված է սոցիալական և տնտեսական զարգացման ռազմավարությամբ, որը սահմանում է այն ոլորտները, որտեղ պետական մասնակցության ձևերը ենթակա են փոփոխման և սահմանում է նշված փոփոխությունների իրականացման ռազմավարությունը:

Անհրաժեշտության մասին որոշումները զարգացման ռազմավարությամբ սահմանված ոլորտներում պետական ներդրումների և պետական սեփականության վերաբերյալ կարող են չհամընկնել, այսինքն՝ պետական ներդրումային ծրագրերը, ելնելով տվյալ ոլորտում միջամտության անհրաժեշտությունից, կարող են ուղղվել նաև ոչ պետական հատված:

Պետական մասնակցության և պետական ներդրումային ծրագրերի կարիք ունեցող ոլորտների բացահայտման և մակրոտնտեսական, ներառյալ բյուջետային շրջանակի երկարաժամկետ կանխատեսման հիման վրա, սահմանվում են պետական ներդրումային ծրագրերի գծով ծախսերի չափերը և միջոլորտային գերակայությունները:

Միջոլորտային գերակայությունների սահմանումից հետո պետական ներդրումային ծրագրերի մեջ ընդգրկված ամեն մի ոլորտի համար ընտրվում են պետական ներդրումային ծրագրերի իրականացման տարբերակները, որոնք ընդհանուր առմամբ կարող են ունենալ հետևյալ դրսևորումները՝

- Պետական ներդրումային ծրագրերը ուղղված են տվյալ ոլորտում պետական սեփականության պահպանմանը կամ զարգացմանը: Այդ դեպքում խնդիր է դրվում պահպանել կամ ավելացնել պետական սեփականության հաշվեկշռային արժեքը և/կամ հասնել այդ սեփականությունը բնութագրող որոշակի որակական ցուցանիշների նախատեսված արժեքների: Նմանօրինակ ծրագրերը նաև պետք է համապատասխան որոշումներ պարունակեն ներդրումների օբյեկտ հանդիսացող պետական սեփականության հետագա ճակատագրի, ինչպես նաև ներդրումային ծրագրերի արդյունքում առաջացած նոր պետական գույքի շահագործման համար անհրաժեշտ ընթացիկ և հետագա կապիտալ ծախսերի մասին:

- Նշված ծրագրերի հաջող իրականացման կարևոր պայման է հանդիսանում տվյալ ոլորտի պետական սեփականության գույքագրումը և պահպանման ու զարգացման ներոլորտային գերակայությունների սահմանումը, որը պետք է իրականացվի՝ ելնելով տվյալ ոլորտում պետական սեփականության առկայության անհրաժեշտության մասին կայացրած որոշումներից, ինչպես նաև ներոլորտային պետական ներդրումների ընդհանուր ծավալային սահմանափակումներից, որոնք մանրամասնեցվում են պետական ծախսերի միջնաժամկետ ծրագրերում և տարեկան բյուջեներում:

- Պետական ներդրումային ծրագրերը ուղղված են ոչ պետական սեփականության

պահպանմանը: Նշված ծրագրերի անհրաժեշտությունը կարող է պայմանավորված լինել կենսական կարևորություն ունեցող և կոլեկտիվ օգտագործման առարկա հանդիսացող ոչ պետական միջոցների պահպանմանը կամ վերականգնմանը, եթե կանխավ հայտնի է ներդրումային մասնավոր ռեսուրսների բացակայության կամ խիստ սահմանափակ լինելու մասին (ներհամայնքային ոռոգման ցանցեր, համայնքային նշանակության ճանապարհներ և այլն):

- Եթե գոյություն ունի այլընտրանք նոր պետական սեփականության ձեռք բերման կամ կառուցման ու եղած շուկայի հնարավորությունների օգտագործման միջև, ապա ընտրությունը պետք է կատարվի ելնելով տնտեսական արդյունավետության հայտանիշներից: Օրինակ պետական կառավարման բնագավառի ներդրումային ծրագրերի շրջանակներում այդպիսի այլընտրանք կարող են լինել շենքերի շինարարությունը կամ վերականգնումը և վարձակալությունը, ավտոտրանսպորտի ձեռքբերումը և պահպանումը և դրա վարձակալությունը և այլն:

- Նշված փուլի արդյունքում պետական ներդրումային ծրագրերի մեջ ընդգրկված ոլորտների համար պետք է որոշվեն պետական ներդրումային ծրագրերի հնարավոր տեսակները՝ նշելով այն ենթաօլորտները, որտեղ դրանք կարող են կիրառվել, և համապատասխան ենթաօլորտային սահմանափակումները:

19.2. 2011-2014 թթ հիմնական զարգացումները

2011-2014թթ ՀՀ պետական բյուջեից ֆինանսավորված ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը տատանվել են ՀՆԱ-ի նկատմամբ 2.8-4.6%-ի սահմաններում՝ տարեկան կազմելով միջինը 3.4%: Միևնույն ժամանակ, բյուջեի ծախսերի ընդհանուր կառուցվածքում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի մասնաբաժինը տատանվել է 11-18 %-ի շրջանակներում՝ կազմելով միջինը 13.3%:

Աղյուսակ 19.1 ՀՀ պետական բյուջեի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով 2011-2014թթ ծախսերը

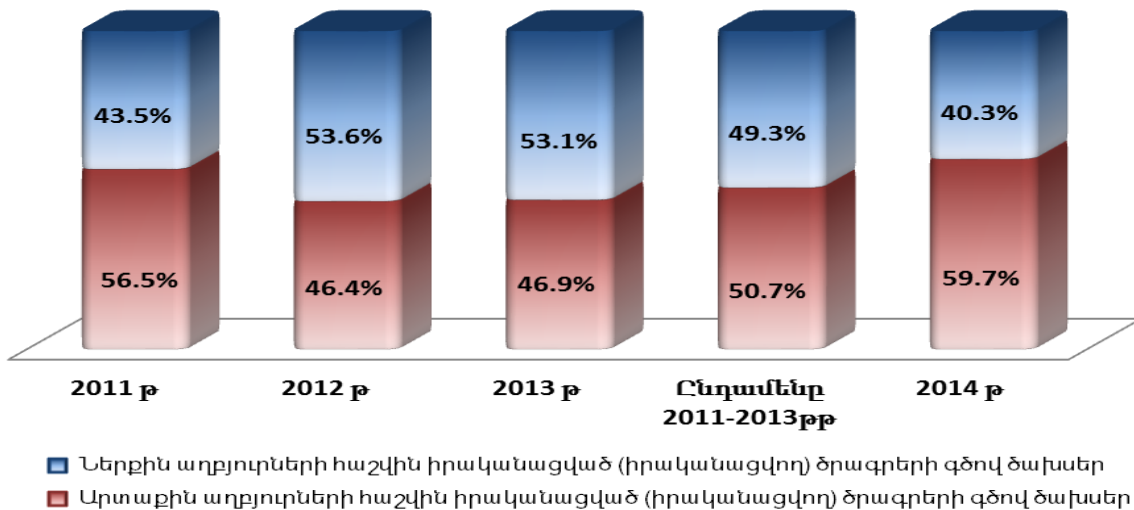
	2011 թ	2012 թ	2013 թ	2014 թ
	Փաստացի ⁴³			Բյուջե
Ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր				
մլն դրամ	172,365.7	127,145.6	118,967.2	152,728.2
%՝ պետական բյուջեի ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	17.9%	12.9%	10.7%	12.3%
%՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	4.6%	3.2%	2.8%	3.2%
Ներքին աղբյուրների հաշվին իրականացված (իրականացվող) ծրագրերի գծով ծախսեր				
մլն դրամ	74,947.5	68,094.0	63,224.9	61,581.2
%՝ ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	43.5%	53.6%	53.1%	40.3%
%՝ պետական բյուջեի ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	7.8%	6.9%	5.7%	4.9%
%՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	2.0%	1.7%	1.5%	1.3%
Արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացված (իրականացվող) ծրագրերի գծով ծախսեր⁴⁴				

⁴³ Ցուցանիշների համադրելիությունն ապահովելու նպատակով սույն գլխում փաստացի ցուցանիշները ներկայացված են առանց արտաբյուջետային միջոցների հաշվին իրականացված ծախսերի:

մլն դրամ	97,418.2	59,051.6	55,742.3	91,147.0
%՝ ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	56.5%	46.4%	46.9%	59.7%
%՝ պետական բյուջեի ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	10.1%	6.0%	5.0%	7.3%
%՝ ՀՆԱ – ի նկատմամբ	2.6%	1.5%	1.3%	1.9%

Ֆինանսավորման աղբյուրների առումով ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի կառուցվածքում 2011-2013թթ-ի միջնաժամկետ ժամանակահատվածում գերակշռել են արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացված ծրագրերի գծով ծախսերը՝ կազմելով 50.7%, ինչն այդ ժամանակահատվածում որոշ չափով ցուցաբերել է նվազման միտում: Սակայն 2014թ-ին արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի գծով ծախսերը ծրագրավորվել են 59.7%, ինչը պայմանավորված է ենթակառուցվածքների, սոցիալական և ինստիտուցիոնալ զարգացման ներդրումային ծրագրերի իրականացման համար արտաքին ֆինանսական ռեսուրսների ներգրավմամբ:

Գծապատկեր 19.1 ՀՀ 2011-2014թթ պետական ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի կառուցվածքն ըստ ֆինանսավորման աղբյուրների

Ոլորտների միջև ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի բաշխման և ծրագրերի առաջնահերթությունների վերաբերյալ որոշումների կայացման գործընթացում ՀՀ կառավարությունը առաջնորդվել է պետական քաղաքականության գերակայություններով՝ դրանք արտացոլելով պետական ծախսերի, մասնավորապես ներդրումային ծրագրերում:

Աղյուսակ 19.2 ՀՀ պետական բյուջեի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով 2011-2014թթ ծախսերի շրջանակն ըստ ծառայությունների խոշորացված խմբերի

	2011 թ	2012 թ	2013 թ	2014 թ
	Փաստացի			Բյուջե
ԸՆԴԱՄԵՆԸ ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ, որից՝	172,365.7	127,145.6	118,967.2	152,728.2

⁴⁴ Սույն գլխում արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացված (իրականացվող) ծրագրերի գծով ծախսերում ներառված են նաև ՀՀ կառավարության համաֆինանսավորման գումարները:

		2011 թ	2012 թ	2013 թ	2014 թ
		Փաստացի			Բյուջե
1	Ընդհանուր նշանակության պետական ծառայություններ				
	մլն դրամ	36,111.7	34,405.4	45,414.5	41,618.6
	%՝ ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	21.0%	27.1%	38.2%	27.3%
2	Սոցիալական ծառայություններ				
	մլն դրամ	18,626.0	18,710.6	13,680.7	28,549.6
	%՝ ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	10.8%	14.7%	11.5%	18.7%
3	Տնտեսական ծառայություններ				
	մլն դրամ	93,485.9	54,980.1	46,213.2	82,560.0
	%՝ ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	54.2%	43.2%	38.8%	54.0%
4	Այլ ծառայություններ (Հիմնական բաժինների չդասվող ծախսեր)				
	մլն դրամ	24,142.1	19,049.5	13,658.8	0.0
	%՝ ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	14.0%	15.0%	11.5%	0.0%

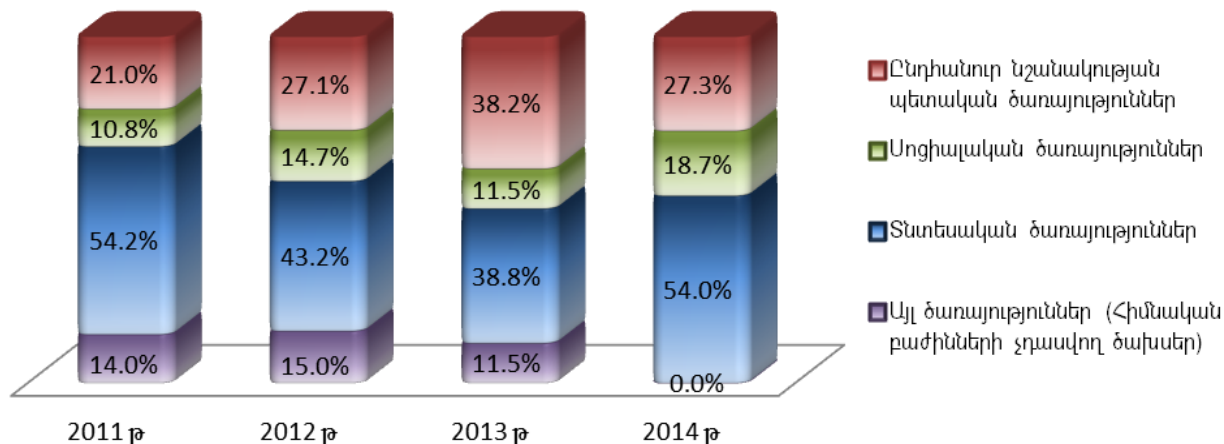
Ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով 2011-2014թթ-ի ծախսերի զգալի մասն ուղղվել է նոր ենթակառուցվածքների ստեղծմանը, ինչպես նաև հների նորոգմանը: Գործառական դասակարգման կառուցվածքում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով 2011-2013թթ-ի ընդամենը փաստացի ծախսերի 46.5%-ը կազմել են տնտեսական ծառայությունների գծով ծրագրերը, իսկ 2014թ-ին այդ ցուցանիշը կազմում է 54.0%:

Ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի հաջորդ խոշոր խումբը դա ընդհանուր նշանակության պետական ծառայությունների գծով ծախսերն են, որոնք կազմել են ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով 2011-2013թթ-ի ընդամենը փաստացի ծախսերի 27.7%-ը, իսկ 2014թ-ին այդ ցուցանիշը կազմել է 27.3%:

Սոցիալական ծառայությունների գծով ներդրումային ծրագրերը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով 2011-2013թթ-ի ընդամենը փաստացի ծախսերի մեջ կազմել են 12.2%-ը, իսկ 2014թ-ին այդ ցուցանիշը կազմել է 18.7%: Այս ծառայությունների գծով 2014թ-ի ծախսերի աճը ինչպես անվանական արտահայտությամբ, այնպես էլ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի կառուցվածքում, հիմնականում պայմանավորված է առողջապահության և կրթության ոլորտների զարգացմանն ուղղված ներդրումային ծրագրերի իրականացմամբ:

Գծապատկեր 19.2 ՀՀ 2011-2014թթ պետական ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի կառուցվածքն ըստ ծառայությունների խոշորացված խմբերի

19.3. Պետական ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի անհրաժեշտությունը

Ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ծրագրման փուլում առանցքային դեր է վերագրվել ծախսերի անհրաժեշտությունը պայմանավորող գործոնների տարանջատմանը, որոնք, ըստ էության, ազդել են ինչպես առանձին ծրագրերի՝ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի միջնաժամկետ ծրագրում ընդգրկելու վերաբերյալ որոշումների կայացման, այնպես էլ, որոշ դեպքերում, միջծրագրային առաջնահերթությունների սահմանման պարագայում:

Ծրագիրը մշակելիս ՀՀ կառավարությունն առանձին ուղղություններով ներդրումների վերաբերյալ որոշումների կայացման ընթացքում տարանջատել է հետևյալ գործոնները, որոնք պայմանավորում են ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի անհրաժեշտությունը՝

- ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր, որոնց չկատարումը հանգեցրել է (և/կամ հանգեցնելու է) հետաձգված ծախսերի կուտակմանը, ինչն, իր հերթին, ավելացնում է ընթացիկ ծախսերի վրա ճնշումը.

- ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր, որոնց անհրաժեշտությունը պայմանավորված է համապատասխան ծառայությունների նկատմամբ պահանջարկի աճով.

- ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր, որոնց նպատակը մատուցվող ծառայությունների որակի բարելավումն է.

- ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր այն ոլորտներում, որտեղ մասնավոր

ներդրումների ծավալներն անբավարար են (թեև այդ ոլորտների ծառայություններին ավելի շատ բնորոշ են «մասնավոր» բարիքների հատկություններ).

- ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր, որոնք կրում են միանգամյա (ոչ պարբերական) բնույթ և պայմանավորված են պետության կողմից ստանձնած որոշակի պարտավորություններով:

19.4 Ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ծրագրման սկզբունքները

2015-2017 թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը ծրագրելիս ՀՀ կառավարությունը, հաշվի առնելով մակրոտնտեսական և հարկաբյուջետային շրջանակներից բխող ընդհանուր սահմանափակումները, առաջնորդվել է հետևյալ սկզբունքներով.

- կառավարության քաղաքականության նպատակներին և գերակայություններին համապատասխանություն,

- հանրային ակտիվների չվերականգնման պարագայում՝ մատուցվող ծառայությունների ծավալների (և/կամ որակի) անկման վտանգի հաղթահարում,

- անվտանգության, ռազմավարական նշանակության և տարածաշրջանային մրցունակությանը նպաստող խդիրների լուծում,

- մասնավոր հատվածի զարգացմանը (ներդրումների ներգրավմանը) նպաստում և տնտեսական աճի խթանում,

- տարածքային կտրվածքով անհամամասնությունների մեղմում և համապատասխան ծառայությունների մատչելիության ավելացում,

- պետության կողմից ստանձնած որոշակի (ներդրումային բնույթի) պարտավորությունների կատարում,

- ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի առանձին ծրագրերի նպատակների և արդյունքների որոշակիություն, հստակություն և հիմնավորվածություն:

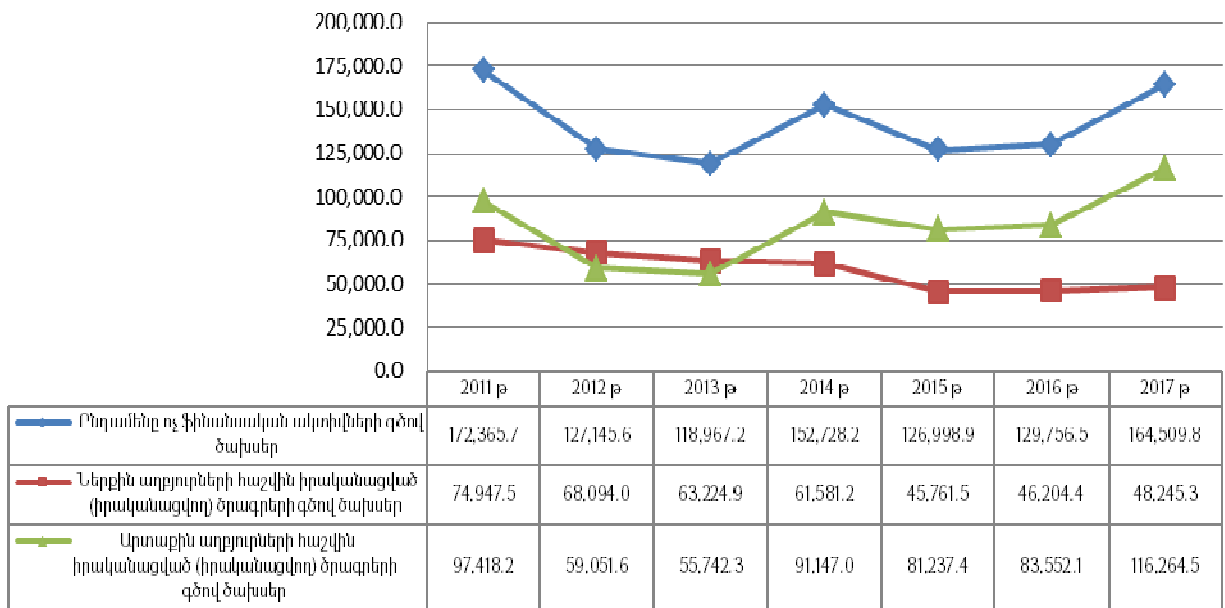
19.5. 2015-2017 թթ պետական ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի շրջանակը

2015–2017թթ պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը կանխատեսվում է 421.3 մլրդ դրամի չափով, որից 2015թ-ին՝ 127.0 մլրդ դրամ, 2016թ-ին՝ 129.8 մլրդ դրամ և 2017թ-ին՝ 164.5 մլրդ դրամ: 2015–2017 թթ ՄԺԾՕ-ով ծրագրավորված ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը ծրագրային ՀՆԱ-ի նկատմամբ կազմելու են տարեկան միջինը 2.5%՝ ընդ որում այս ցուցանիշի ամենաբարձր նիշը միջնաժամկետ ժամանակահատվածում կանխատեսվում է 2017թ-ին՝ 2.7%:

Աղյուսակ 19.3 ՀՀ 2013-2017 թթ պետական ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի շրջանակը՝ ըստ ֆինանսավորման աղբյուրների

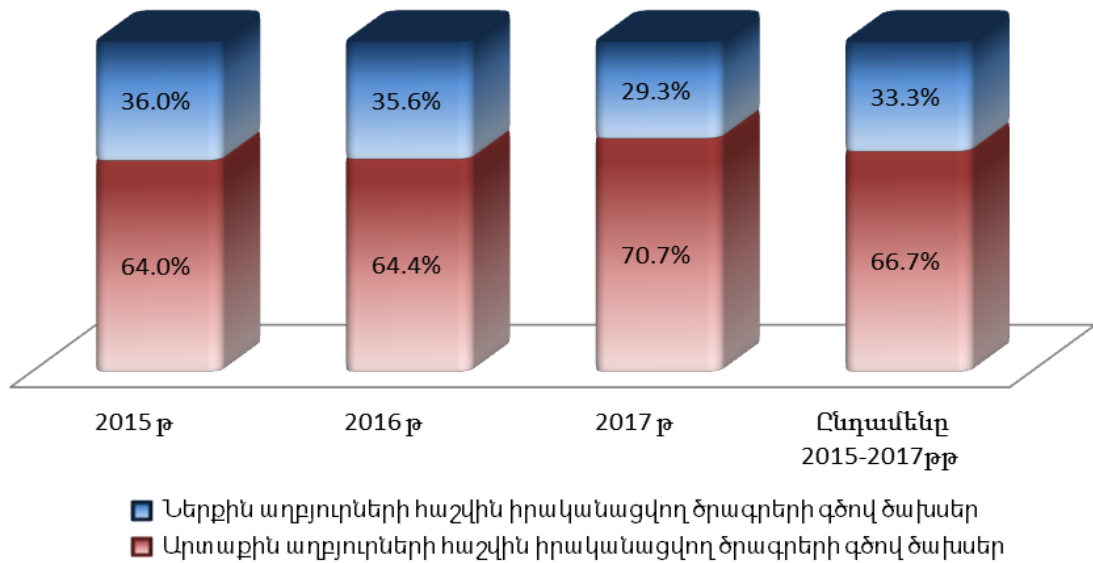
	2013թ	2014թ	2015թ	2016թ	2017թ	Ընդամենը 2015- 2017թթ
	Փաստացի	Բյուջե	ՀՀ 2015-2017թթ ՄԺԾԾ			
Ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր						
մլն դրամ	118,967.2	152,728.2	126,998.9	129,756.5	164,509.8	421,265.2
%՝ պետական բյուջեի ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	10.7%	12.3%	9.5%	9.0%	10.4%	9.7%
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	2.8%	3.2%	2.5%	2.3%	2.7%	2.5%
Ներքին աղբյուրների հաշվին հրականացված (հրականացվող) ծրագրերի գծով ծախսեր						
մլն դրամ	63,224.9	61,581.2	45,761.5	46,204.4	48,245.3	140,211.2
%՝ ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	53.1%	40.3%	36.0%	35.6%	29.3%	33.3%
%՝ պետական բյուջեի ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	5.7%	4.9%	3.4%	3.2%	3.0%	3.2%
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	1.5%	1.3%	0.9%	0.8%	0.8%	0.8%
Արտաքին աղբյուրների հաշվին հրականացված (հրականացվող) ծրագրերի գծով ծախսեր						
մլն դրամ	55,742.3	91,147.0	81,237.4	83,552.1	116,264.5	281,054.0
%՝ ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	46.9%	59.7%	64.0%	64.4%	70.7%	66.7%
%՝ պետական բյուջեի ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	5.0%	7.3%	6.1%	5.8%	7.3%	6.5%
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	1.3%	1.9%	1.6%	1.5%	1.9%	1.7%

Ինչպես ծրագրային ժամանակահատվածին նախորդող տարիներին (2011-2014թթ), այնպես էլ 2015-2017թթ միջնաժամկետ ժամանակահատվածում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի մակարդակների վարքագիծը հիմնականում պայմանավորվել է արտաքին աղբյուրների հաշվին հրականացված (հրականացվելիք) ծրագրերով:

Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում՝ 2015-2017թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի գերակշիռ մասը շարունակելու է կազմել արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվելիք ծրագրերը, որը ծրագրային ժամանակահատվածում կկազմի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի 66.7%-ը, որից՝ 2015թ-ին 64.0%, 2016թ-ին 64.4%, 2017թ-ին 70.7%:

Գծապատկեր 19.3 ՀՀ 2015-2017թթ պետական ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի կառուցվածքն ըստ ֆինանսավորման աղբյուրների

Ծրագրելով նման մակարդակի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր արտաքին աղբյուրների ներգրավմամբ՝ կառավարությունը հաշվի է առել նաև այն հանգամանքը, որ մի շարք ոլորտներում մասնավոր հատվածի ներգրավումը դեռևս ցածր է և պետական ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը պետք է հանդիսանան մասնավոր ներդրումներին փոխլրացնող ու

խթանող՝ ուղղված կայուն զարգացման բավարար հիմքերի ստեղծմանը և որակապես նոր տնտեսության ձևավորմանը:

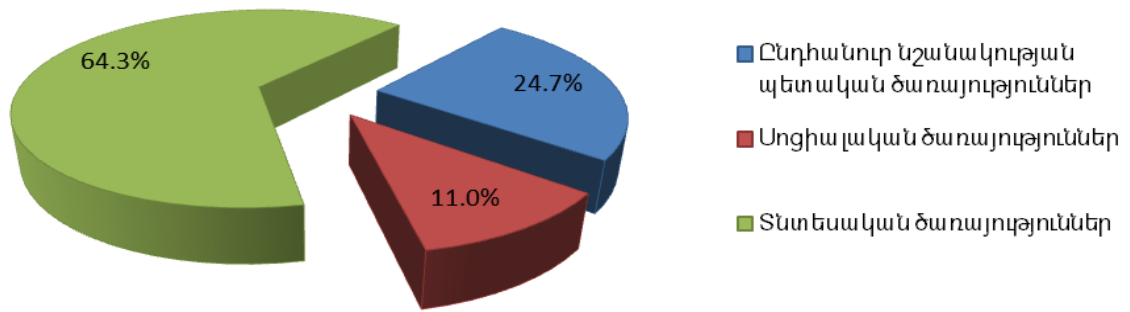
19.6. 2015-2017 թթ պետական ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերն ըստ ոլորտների

Եռամյա կտրվածքով նախատեսված հատկացումներից, ըստ ծառայությունների խոշորացված խմբերի, 64.3 %-ն ուղղվելու է տնտեսական ծառայությունների, 24.7%-ը՝ ընդհանուր նշանակության ծառայությունների և 11.0 %-ը սոցիալական ծառայությունների գծով ծրագրերի իրականացմանը:

Աղյուսակ 19.4 ՀՀ 2013-2017 թթ պետական ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի շրջանակն ըստ ծառայությունների խոշորացված խմբերի

		2013թ	2014թ	2015թ	2016թ	2017թ	Ընդամենը 2015- 2017թթ
		Փաստացի	Բյուջե	ՀՀ 2015-2017թթ ՄԺԾԾ			
	Ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր, որից՝	118,967.2	152,728.2	126,998.9	129,756.5	164,509.8	421,265.2
1	Ընդհանուր նշանակության պետական ծառայություններ						
	մլն դրամ	45,414.5	41,618.6	40,282.8	31,650.2	32,179.6	104,112.6
	%՝ ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	38.2%	27.3%	31.7%	24.4%	19.6%	24.7%
2	Սոցիալական ծառայություններ						
	մլն դրամ	13,680.7	28,549.6	15,639.4	16,725.1	13,867.5	46,232.0
	%՝ ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	11.5%	18.7%	12.3%	12.9%	8.4%	11.0%
3	Տնտեսական ծառայություններ						
	մլն դրամ	46,213.2	82,560.0	71,076.7	81,381.2	118,462.7	270,920.6
	%՝ ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	38.8%	54.0%	56.0%	62.7%	72.0%	64.3%
4	Այլ ծառայություններ (Հիմնական բաժինների չդասվող ծախսեր)						
	մլն դրամ	13,658.8	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	%՝ ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	11.5%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%

Գծապատկեր 19.4 ՀՀ 2015-2017թթ պետական ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի կառուցվածքն ըստ ծառայությունների խոշորացված խմբերի

19.6.1. Ընդհանուր նշանակության պետական ծառայություններ

Ընդհանուր նշանակության պետական ծառայություններին ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով 2015-2017թթ ծախսերը կկազմեն 104.1 մլրդ դրամ կամ նույն ժամանակահատվածի ծրագրավորված ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի 24.7 %-ը: Այս ծառայությունների գծով ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը ծրագրային ժամանակահատվածում տարեկան կտրվածքով կազմելու են միջինը ՀՆԱ-ի 0.63 %: Ծախսերի մեծ մասը ֆինանսավորվելու են ներքին աղբյուրների հաշվին, որոնց մասնաբաժինը կազմելու է 81.7 % :

Աղյուսակ 19.5 Ընդհանուր նշանակության պետական ծառայությունների բնագավառում 2015-2017 թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի շրջանակը

	2014թ	2015թ	2016թ	2017թ	Ընդամենը 2015-2017թթ
	Բյուջե	ՀՀ 2015-2017թթ ՄԺԾԾ			
Ընդհանուր նշանակության պետական ծառայությունների բնագավառում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր					
մլն դրամ	41,618.6	40,282.8	31,650.2	32,179.6	104,112.6
%՝ ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	27.3%	31.7%	24.4%	19.6%	24.7%
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	0.88%	0.80%	0.57%	0.53%	0.63%
Ներքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի գծով ծախսեր					
մլն դրամ	28,972.2	29,662.9	27,712.8	27,712.7	85,088.4
%՝ բնագավառի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	69.6%	73.6%	87.6%	86.1%	81.7%
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	0.61%	0.59%	0.50%	0.46%	0.52%
Արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի գծով ծախսեր					
մլն դրամ	12,646.4	10,619.9	3,937.4	4,466.9	19,024.2
%՝ բնագավառի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	30.4%	26.4%	12.4%	13.9%	18.3%
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	0.27%	0.21%	0.07%	0.07%	0.12%

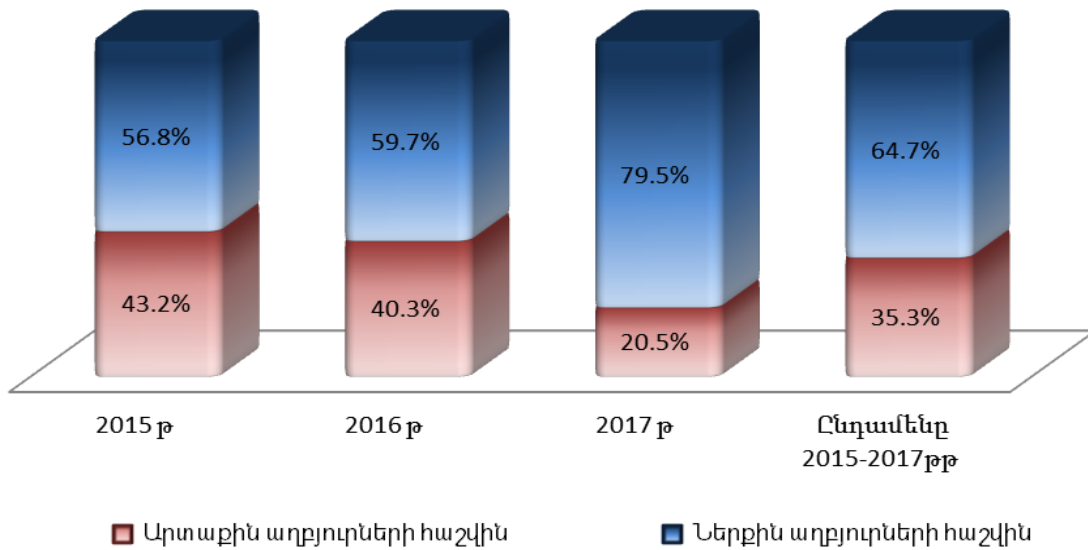
19.6.2. Սոցիալական ծառայություններ

Ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով 2015-2017թթ ծախսերի շրջանակով (եռամյա կտրվածքով) սոցիալական ծառայությունների գծով հատկացումները կազմում են 46.2 մլրդ դրամ կամ նույն ժամանակահատվածի ծրագրավորված ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի 11.0 %-ը: Այս ծառայությունների գծով ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը ծրագրային ժամանակահատվածում տարեկան կտրվածքով կազմելու են միջինը ՀՆԱ-ի 0.28 %: Ծախսերի մեծ մասը ֆինանսավորվելու են ներքին աղբյուրների հաշվին, որոնց մասնաբաժինը կազմելու է 64.7 % :

Աղյուսակ 19.6 Սոցիալական ծառայությունների բնագավառում 2015-2017 թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի շրջանակը

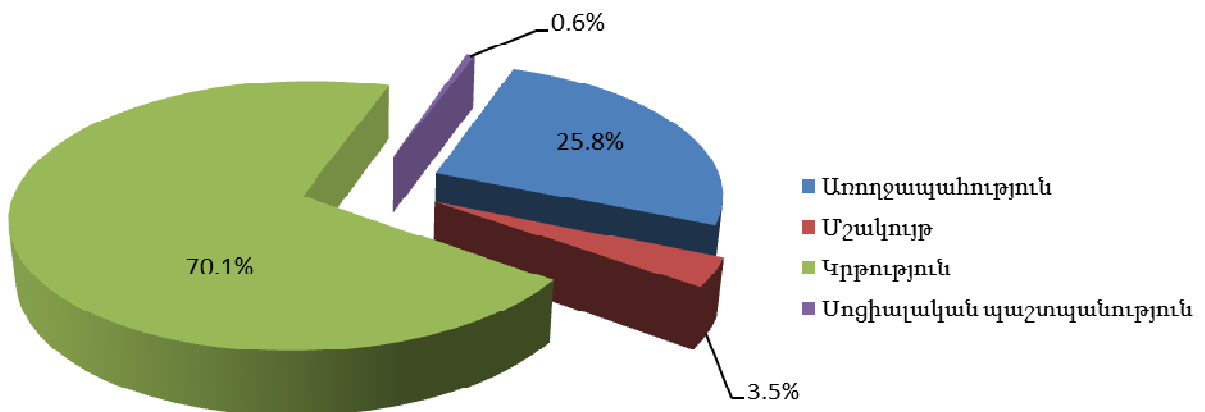
	2014թ	2015թ	2016թ	2017թ	Ընդամենը 2015- 2017թթ
	Բյուջե	ՀՀ 2015-2017թթ ՄԺԾԾ			
Սոցիալական ծառայությունների բնագավառում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր					
մլն դրամ	28,549.6	15,639.4	16,725.1	13,867.5	46,232.0
%՝ ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	18.7%	12.3%	12.9%	8.4%	11.0%
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	0.60%	0.31%	0.30%	0.23%	0.28%
Ներքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի գծով ծախսեր					
մլն դրամ	18,358.1	8,890.0	9,983.0	11,024.0	29,897.0
%՝ բնագավառի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	64.3%	56.8%	59.7%	79.5%	64.7%
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	0.39%	0.18%	0.18%	0.18%	0.18%
Արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի գծով ծախսեր					
մլն դրամ	10,191.5	6,749.4	6,742.1	2,843.5	16,335.0
%՝ բնագավառի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	35.7%	43.2%	40.3%	20.5%	35.3%
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	0.23%	0.13%	0.12%	0.05%	0.10%

Գծապատկեր 19.5 Սոցիալական ծառայությունների բնագավառում 2015-2017 թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի կառուցվածքն ըստ ֆինանսավորման աղբյուրների

Սոցիալական ծառայությունների գծով հատկացումները հիմնականում կուղղվեն առողջապահության և կրթության ոլորտներում ծրագրերի իրականացմանը: Այս ծառայությունների գծով ներուղորտային բաշխումը (եռամյա կտրվածքով) ունի հետևյալ պատկերը՝ կրթության ոլորտին ուղղվող ծախսերը կկազմեն 32.4 մլրդ դրամ (կամ սոցիալական ծառայությունների ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի հատկացումների 70.1 %-ը), առողջապահության ոլորտին հատկացումները՝ 11.9 մլրդ դրամ (25.8 %), մշակույթի ոլորտին մասհանումները՝ 1.6 մլրդ դրամ (3.5 %), իսկ սոցիալական պաշտպանության ոլորտին շուրջ 0.3 մլրդ դրամ (0.6 %)։

Գծապատկեր 19.6 Սոցիալական ծառայությունների բնագավառում 2015-2017 թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ներուղորտային կառուցվածքը

19.6.2.1 Կրթություն

Կրթության ոլորտը, հանդիսանալով պետական քաղաքականության գերակայություններից մեկը, 2015-2017թթ միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրում ինչպես ընթացիկ, այնպես էլ ոչ ֆինան-

սական ակտիվների գծով ծախսերի առումով գտնվում է առաջնահերթությունների շարքում: Այս ուղղությամբ 2015-2017թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ծրագրավորված մակարդակը կազմում է 32.4 մլրդ դրամ (սոցիալական ծառայությունների գծով ծրագրային հատկացումների 70.1 %-ը) կամ նույն ժամանակահատվածի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդհանուր ծախսերի 7.7 %-ը: Կրթության ոլորտում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը ծրագրային ժամանակահատվածում միջին տարեկան կտրվածքով կազմելու են ՀՆԱ-ի 0.19 %-ը: Ծրագրային ժամանակահատվածում ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի 79.2 %-ը ֆինանսավորվելու է ներքին աղբյուրների հաշվին:

Աղյուսակ 19.7 Կրթության ոլորտի 2015-2017 թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի շրջանակը

	2014թ	2015թ	2016թ	2017թ	Ընդամենը 2015- 2017թթ
	Բյուջե	ՀՀ 2015-2017թթ ՄԺԾԾ			
Կրթության ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր					
մլն դրամ	18,800.4	9,121.8	10,695.5	12,598.5	32,415.8
%՝ ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	12.3%	7.2%	8.2%	7.7%	7.7%
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	0.40%	0.18%	0.19%	0.21%	0.19%
Ներքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի գծով ծախսեր					
մլն դրամ	17,235.3	7,436.0	8,479.0	9,755.0	25,670.0
%՝ ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	91.7%	81.5%	79.3%	77.4%	79.2%
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	0.36%	0.15%	0.15%	0.16%	0.15%
Արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի գծով ծախսեր					
մլն դրամ	1,565.1	1,685.8	2,216.5	2,843.5	6,745.8
%՝ ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	8.3%	18.5%	20.7%	22.6%	20.8%
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	0.03%	0.03%	0.04%	0.05%	0.04%

Կրթության ոլորտում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի հիմնական նպատակը պետական սեփականություն հանդիսացող ակտիվների պահպանման և վերականգնման ճանապարհով հանրակրթական հաստատությունների բնականոն և հուսալի գործունեության ապահովումն ու որակյալ ծառայությունների մատուցումն է: Այս համատեքստում ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի հիմնական տարրը կազմում է կրթական օբյեկտների հիմնանորոգման և շինարարության ծրագիրը, որը միջնաժամկետ ժամանակահատվածում ծրագրավորվել է 23.4 մլրդ դրամի չափով կամ ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի 72.3 %-ը:

19.6.2.2 Առողջապահություն

Հայաստանի Հանրապետության պետական քաղաքականության գերակա ուղղություններից

է հանդիսանում է նաև առողջապահության ոլորտը: Այս ոլորտի գծով 2015-2017թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ծրագրավորված մակարդակը կազմում է 11.9 մլրդ դրամ (սոցիալական ծառայությունների գծով ծրագրային հատկացումների 25.8 %-ը) կամ նույն ժամանակահատվածի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդհանուր ծախսերի 2.8%-ը: Ծրագրային ժամանակահատվածում առողջապահության ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի 80.3%-ը ֆինանսավորվելու է արտաքին աղբյուրների հաշվին:

Աղյուսակ 19.8 Առողջապահության ոլորտի 2015-2017 թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի շրջանակը

	2014թ	2015թ	2016թ	2017թ	Ընդամենը 2015- 2017թթ
	Բյուջե	ՀՀ 2015-2017թթ ՄԺԾԾ			
Առողջապահության ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր					
մլն դրամ	9,168.2	5,846.9	5,308.9	783.3	11,939.1
%՝ ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	6.0%	4.6%	4.1%	0.48%	2.8%
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	0.19%	0.12%	0.10%	0.0%	0.07%
Ներքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի գծով ծախսեր					
մլն դրամ	541.8	783.3	783.3	783.3	2,349.9
%՝ ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	5.9%	13.4%	14.8%	100.0%	19.7%
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	0.01%	0.02%	0.01%	0.01%	0.01%
Արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի գծով ծախսեր					
մլն դրամ	8,626.4	5,063.6	4,525.6	0.0	9,589.2
%՝ ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	94.1%	86.6%	85.2%	0.0%	80.3%
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	0.18%	0.10%	0.08%	0.00%	0.06%

Առողջապահության ոլորտում պետական ծախսային քաղաքականության առանցքային ուղղություններից մեկը մարզերում հիվանդանոցային ծառայությունների մատչելիության մեծացումն ու որակի բարձրացումն է՝ արդիականացնելով մարզերի հիվանդանոցային հաստատությունները: Այս ոլորտում պետական ծախսային քաղաքականության առաջնահերթությունների շարքում է լինելու ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելման, վաղ հայտնաբերման ու կառավարման նպատակով առողջապահական համակարգերի հնարավորությունների բարելավումը՝ ուղղված Հայաստանում հեմատոլոգիական և օնկոլոգիական ծառայությունների արդյունավետության բարձրացմանը:

19.6.3. Տնտեսական ծառայություններ

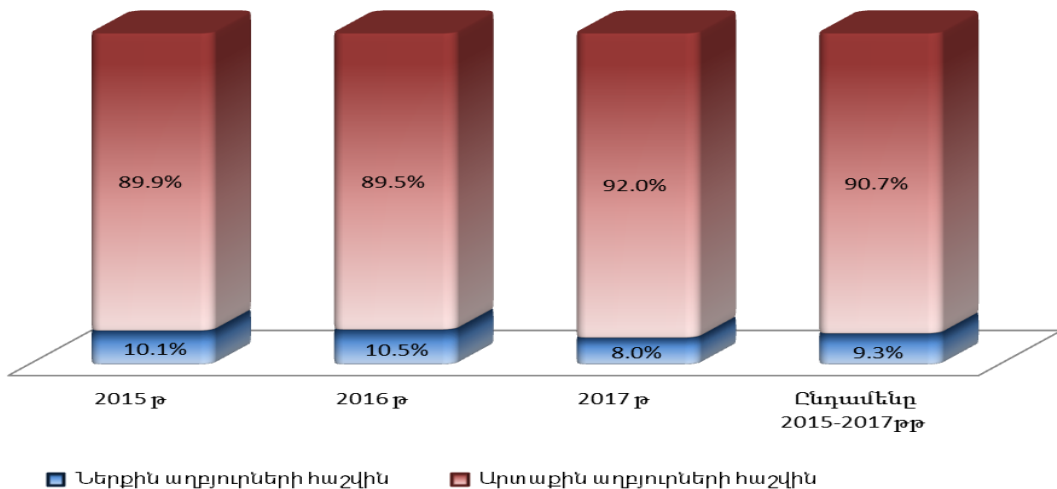
Ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով 2015-2017թթ ծախսերի շրջանակով (եռամյա կտրվածքով) տնտեսական ծառայությունների գծով հատկացումները կազմում են 270.9 մլրդ դրամ կամ նույն ժամանակահատվածի ծրագրավորված ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով

ընդամենը ծախսերի 64.3 %-ը: Այս ծառայությունների գծով ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի հատկացումները ծրագրային ժամանակահատվածում տարեկան կտրվածքով կազմելու են միջինը ՀՆԱ-ի 1.6 %-ը: Ծախսերի հիմնական մասը՝ 90.7 %-ը կկազմեն արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերը:

Աղյուսակ 19.9 Տնտեսական ծառայությունների բնագավառում 2015-2017 թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի շրջանակը

	2014թ	2015թ	2016թ	2017թ	Ընդամենը 2015- 2017թթ
	Բյուջե	ՀՀ 2015-2017թթ ՄԺԾԾ			
Տնտեսական ծառայությունների բնագավառում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր					
մլն դրամ	82,560.0	71,076.7	81,381.2	118,462.7	270,920.6
%՝ ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	54.0%	56.0%	62.7%	72.0%	64.3%
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	1.7%	1.4%	1.5%	1.9%	1.6%
Ներքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի գծով ծախսեր					
մլն դրամ	14,251.0	7,208.6	8,508.6	9,508.6	25,225.8
%՝ բնագավառի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	17.3%	10.1%	10.5%	8.0%	9.3%
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	0.3%	0.1%	0.2%	0.2%	0.2%
Արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի գծով ծախսեր					
մլն դրամ	68,309.0	63,868.1	72,872.6	108,954.1	245,694.8
%՝ բնագավառի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	82.7%	89.9%	89.5%	92.0%	90.7%
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	1.4%	1.3%	1.3%	1.8%	1.5%

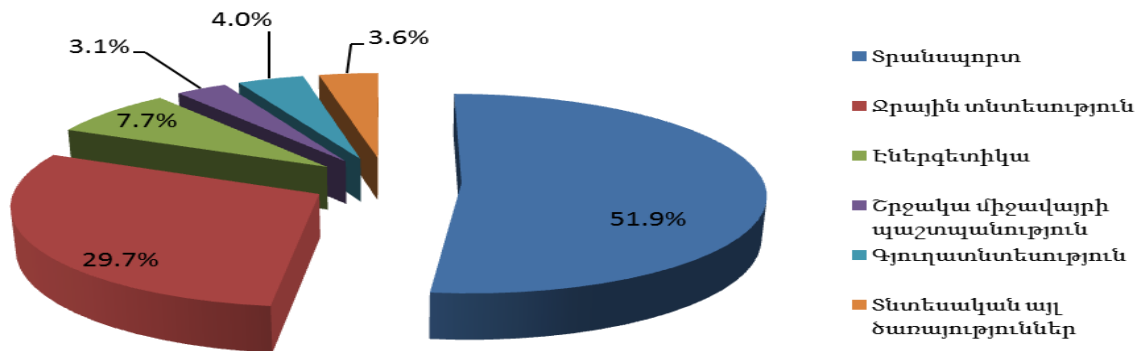
Գծապատկեր 19.7 Տնտեսական ծառայությունների բնագավառում 2015-2017 թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի կառուցվածքն ըստ ֆինանսավորման աղբյուրների

Տնտեսական ծառայությունների գծով հատկացումների մեծ մասը՝ 81.6%-ը կազմելու են տրանսպորտի և ջրային տնտեսության ոլորտներում իրականացվելիք ծախսերը: Տնտեսական

ծառայությունների գծով ներուլորտային բաշխումը (եռամյա կտրվածքով) ունի հետևյալ պատկերը՝ տրանսպորտի ոլորտին ուղղվող ծախսերը կկազմեն 140.6 մլրդ դրամ (կամ տնտեսական ծառայությունների ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի հատկացումների 51.9 %-ը), ջրային տնտեսության ոլորտին հատկացումները՝ 80.5 մլրդ դրամ (29.7%) , էներգետիկայի ոլորտին մասհանումները՝ 20.8 մլրդ դրամ (7.7 %), շրջակա միջավայրի պաշտպանության ոլորտին՝ 8.4 մլրդ դրամ (3.1%), գյուղատնտեսության ոլորտին՝ 10.8 մլրդ դրամ (4.0%) և տնտեսական այլ ծառայություններին՝ 9.7 մլրդ դրամ (3.6 %)։

Գծապատկեր 19.8 Տնտեսական ծառայությունների բնագավառում 2014-2016 թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ներուլորտային կառուցվածքը

19.6.3.1 Տրանսպորտ

Երկրի տնտեսական աճի բարձր տեմպերի, ազգային անվտանգության և պաշտպանունակության ապահովման, բնակչության կենսապայմանների բարձրացման, ինչպես նաև համաշխարհային տնտեսությանը Հայաստանի ինտեգրման և մրցունակության համար որպես անհրաժեշտ պայման դիտարկվում է տրանսպորտի կայուն և արդյունավետ զարգացումը։

Տրանսպորտի ոլորտի գծով 2015-2017թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ծրագրավորված մակարդակը կազմում է 140.6 մլրդ դրամ (տնտեսական ծառայությունների գծով ծրագրային հատկացումների 51.9 %-ը) կամ նույն ժամանակահատվածի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդհանուր ծախսերի 33.4 %-ը։ Տրանսպորտի ոլորտում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը ծրագրային ժամանակահատվածում միջին տարեկան կտրվածքով կազմելու են ՀՆԱ-ի 0.8 %-ը։ Ընդ որում, ծրագրային ժամանակահատվածում ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի 85.1 %-ը կազմելու են արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերը։

Աղյուսակ 19.10 Տրանսպորտի ոլորտի 2015-2017 թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի շրջանակը

	2014թ	2015թ	2016թ	2017թ	Ընդամենը 2015- 2017թթ
	Բյուջե	ՀՀ 2015-2017թթ ՄԺԾԾ			
Տրանսպորտի ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր					
մլն դրամ	49,291.8	32,313.5	43,346.0	64,940.6	140,600.1
%՝ ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	32.3%	25.4%	33.4%	39.5%	33.4%
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	1.0%	0.6%	0.8%	1.1%	0.8%
Ներքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի գծով ծախսեր					
մլն դրամ	13,238.5	6,000.0	7,000.0	8,000.0	21,000.0
%՝ ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	26.9%	18.6%	16.1%	12.3%	14.9%
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	0.3%	0.1%	0.1%	0.1%	0.1%
Արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի գծով ծախսեր					
մլն դրամ	36,053.3	26,313.5	36,346.0	56,940.6	119,600.1
%՝ ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	73.1%	81.4%	83.9%	87.7%	85.1%
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	0.8%	0.5%	0.7%	0.9%	0.7%

Այս ոլորտում 2015-2017թթ պետական ներդրումները կուղղվեն երկու հիմնական ուղղություններով՝ ճանապարհային տնտեսությանը և Երևանի մետրոպոլիտենի վերակառուցմանը: Մասնավորապես ճանապարհային տնտեսությունում՝

- կշարունակվի միջազգային չափանիշներին համապատասխան «Հյուսիս-հարավ» առաջին արագընթաց ճանապարհի կառուցումը, որը կունենա տարածաշրջանային նշանակություն,
- կբարելավվի Երևանի քաղաքային տրանսպորտի ենթակառուցվածքը և ծառայությունները, ինչի արդյունքում կթեթևանա Երևան քաղաքի տրանսպորտային ծանրաբեռնվածությունը,
- կվերականգնվեն կենսական նշանակության ճանապարհային ցանցի ընտրված հատվածները,
- կհիմնանորոգվեն պետական նշանակության ճանապարհների հրատապ հիմնանորոգման կարգ ունեցող ճանապարհահատվածները և տրանսպորտային օբյեկտները:

Կշարունակվեն Երևանի մետրոպոլիտենի ենթակառուցվածքների վերականգնման և բարելավման աշխատանքները:

Ճանապարհային տնտեսությանն ուղղվող 2015-2017թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը ծրագրավորվել են 135.4 մլրդ դրամ (տրանսպորտի ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ծրագրային հատկացումների 96.3 %-ը) կամ նույն ժամանակահատվածի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդհանուր ծախսերի 32.2 %-ը: Ճանապարհային տնտեսությունում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը ծրագրային ժամանակահատվածում միջին

տարեկան կտրվածքով կկազմեն ՀՆԱ-ի 0.8 %-ը: Այս ուղղությամբ ծախսերի 84.5%-ը կիրականացվեն արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի շրջանակներում:

Աղյուսակ 19.11 Ճանապարհային տնտեսության 2015-2017 թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի շրջանակը

	2014թ	2015թ	2016թ	2017թ	Ընդամենը 2015- 2017թթ
	Բյուջե	ՀՀ 2015-2017թթ ՄԺԾԾ			
Ճանապարհային տնտեսության ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր					
մլն դրամ	44,558.8	28,896.3	41,602.8	64,940.6	135,439.7
%՝ ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	29.2%	22.8%	32.1%	39.5%	32.2%
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	0.94%	0.57%	0.75%	1.07%	0.80%
Ներքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի գծով ծախսեր					
մլն դրամ	13,238.5	6,000.0	7,000.0	8,000.0	21,000.0
%՝ ճանապարհային տնտեսության ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	29.7%	20.8%	16.8%	12.3%	15.5%
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	0.28%	0.12%	0.13%	0.13%	0.13%
Արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի գծով ծախսեր					
մլն դրամ	31,320.3	22,896.3	34,602.8	56,940.6	114,439.7
%՝ ճանապարհային տնտեսության ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	70.3%	79.2%	83.2%	87.7%	84.5%
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	0.66%	0.45%	0.63%	0.94%	0.67%

Երևանի մետրոպոլիտենի վերակառուցման ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը ծրագրային ժամանակահատվածում ամբողջությամբ կազմելու են արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի գծով ծախսերը՝ 5.2 մլրդ դրամ կամ նույն ժամանակահատվածի տրանսպորտի ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ծրագրային հատկացումների 3.7%-ը:

19.6.3.2 Զրային տնտեսություն

Զրային տնտեսության ոլորտի գծով 2015-2017թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ծրագրավորված մակարդակը կազմում է 80.5 մլրդ դրամ (տնտեսական ծառայությունների գծով ծրագրային հատկացումների 29.7%-ը) կամ նույն ժամանակահատվածի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդհանուր ծախսերի 19.1 %-ը: Զրային տնտեսության ոլորտում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը ծրագրային ժամանակահատվածում միջին տարեկան կտրվածքով կազմելու են ՀՆԱ-ի 0.5 %-ը: Ընդ որում, ծրագրային ժամանակահատվածում ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի 94.8 %-ը կազմելու են արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերը:

Աղյուսակ 19.12 Ջրային տնտեսության ոլորտի 2015-2017 թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի շրջանակը

	2014թ	2015թ	2016թ	2017թ	Ընդամենը 2015- 2017թթ
	Բյուջե	ՀՀ 2015-2017թթ ՄԺԾԾ			
Ջրային տնտեսության ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր					
մլն դրամ	21,257.4	27,491.5	24,240.1	28,797.3	80,528.9
%՝ ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	13.9%	21.6%	18.7%	17.5%	19.1%
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	0.45%	0.54%	0.44%	0.47%	0.49%
Ներքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի գծով ծախսեր					
մլն դրամ	1,008.5	1,208.6	1,508.6	1,508.6	4,225.8
%՝ ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	4.7%	4.4%	6.2%	5.2%	5.2%
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	0.02%	0.02%	0.03%	0.02%	0.03%
Արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի գծով ծախսեր					
մլն դրամ	20,248.9	26,282.9	22,731.5	27,288.7	76,303.1
%՝ ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	95.3%	95.6%	93.8%	94.8%	94.8%
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	0.43%	0.52%	0.41%	0.45%	0.46%

Հայաստանի Հանրապետության ջրային տնտեսությունը բաղկացած է ոռոգման և խմելու ջրի ջրամատակարարման ու ջրահեռացման համակարգերից: Այս ոլորտում միջնաժամկետ ժամանակահատվածի համար ծրագրավորված ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի 38.7%-ը կամ 31.1 մլրդ դրամը կուղղվի ոռոգման համակարգերում ներդրումների իրականացմանը, իսկ 61.3 %-ը կամ 49.4 մլրդ դրամը՝ խմելու ջրի ջրամատակարարման ու ջրահեռացման համակարգերի վերականգնմանը և բարելավմանը:

Ոռոգման համակարգերում ներդրումներն ուղղված կլինեն.

- նոր ջրամբարների կառուցմամբ ոռոգման համակարգերի սպասարկման տարածքում ընդգրկված և լրացուցիչ ոռոգելի հողերի ջրամատակարարման համար անհրաժեշտ ջրի քանակի ապահովման հնարավորությունների ստեղծմանը,

- մեխանիկական ոռոգումից ինքնահոս ոռոգման անցմանը, ինչը կնվազեցնի ոռոգման կախվածությունը հոսանքատար մեխանիկական ոռոգումից և կդարձնի ոռոգումը տնտեսապես շահավետ ու կայուն,

- առկա համակարգերի վերականգնմանն ու արդիականացմանը:

Կառավարությունը, իր քաղաքականության շրջանակներում, ոռոգման համակարգը դիտելով որպես գերակա ուղղություն՝ դա պայմանավորում է երկրի սոցիալ-տնտեսական զարգացման և պարենային անվտանգության առումով գյուղատնտեսության կարևոր նշանակությամբ, որի հետագա աճը կարող է էապես վտանգվել՝ պայմանավորված ոռոգման

համակարգի հիմնախնդիրներով: Ոռոգման համակարգում կատարվող պետական ներդրումների առաջնային նպատակը տնտեսական աճի խոչընդոտների վերացումն ու գյուղացիական տնտեսությունների եկամուտների աճն է:

Ոռոգման համակարգերում պետական ներդրումների իրականացման համար 2015-2017թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը կկազմեն 31.1 մլրդ դրամ կամ նույն ժամանակահատվածի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդհանուր ծախսերի 7.4 %-ը: Ծրագրային ժամանակահատվածում ծախսերի 86.4%-ը կազմելու են արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերը:

Աղյուսակ 19.13 Ոռոգման համակարգերում 2015-2017 թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի շրջանակը

	2014թ	2015թ	2016թ	2017թ	Ընդամենը 2015- 2017թթ
	Բյուջե	ՀՀ 2015-2017թթ ՄԺԾԾ			
Ոռոգման համակարգերում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր					
մլն դրամ	3,226.2	7,181.7	9,820.6	14,127.4	31,129.7
%՝ ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	2.1%	5.7%	7.6%	8.6%	7.4%
Ներքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի գծով ծախսեր					
մլն դրամ	1,008.5	1,208.6	1,508.6	1,508.6	4,225.8
%՝ համակարգին ուղղված ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	31.3%	16.8%	15.4%	10.7%	13.6%
Արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի գծով ծախսեր					
մլն դրամ	2,217.7	5,973.1	8,312.0	12,618.8	26,903.9
%՝ համակարգին ուղղված ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	68.7%	83.2%	84.6%	89.3%	86.4%

Խմելու ջրի ջրամատակարարման ու ջրահեռացման համակարգերում ներդրումներն ուղղված կլինեն Երևան քաղաքի, ինչպես նաև մարզերի քաղաքային և գյուղական բնակավայրերի կայուն, հուսալի և անվտանգ ջրամատակարարմանն ու ջրահեռացմանը, ջրամատակարարման տևողության աստիճանական ավելացմանը, մատակարարվող խմելու ջրի որակի ապահովմանը, գյուղական բնակավայրերում կենտրոնացված ջրամատակարարման սպասարկման ընդգրկվածության ավելացմանը, ծառայությունների որակի բարձրացմանը:

Խմելու ջրի ջրամատակարարման ու ջրահեռացման համակարգերում պետական ներդրումներն ամբողջությամբ կիրականացվեն արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի շրջանակներում, որոնց 2015-2017թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը ծրագրավորվել են 55.7 մլրդ դրամ կամ նույն ժամանակահատվածի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդհանուր ծախսերի 9.7 %-ը:

Աղյուսակ 19.14 Խմելու ջրի ջրամատակարարման և ջրահեռացման համակարգերում 2015-2017 թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի շրջանակը

	2014թ	2015թ	2016թ	2017թ	Ընդամենը 2015- 2017թթ
	Բյուջե	ՀՀ 2015-2017թթ ՄԺԾԾ			
Ջրամատակարարման և ջրահեռացման համակարգում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր					
մլն դրամ	18,031.2	20,309.8	14,419.5	14,669.9	49,399.2
%՝ ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	11.8%	16.0%	11.1%	8.9%	11.7%

19.6.3.3 Էներգետիկա

Էներգետիկան ունի ռազմավարական նշանակություն երկրի անկախության, անվտանգության և տնտեսության կայուն զարգացման համար: Էներգետիկ համակարգը դիտվում է որպես տնտեսության զարգացման համար անհրաժեշտ ենթակառուցվածքի հիմնական մասերից մեկը:

Էներգետիկայի ոլորտում միջնաժամկետ ժամանակահատվածի պետական ներդրումներն ամբողջությամբ կիրականացվեն արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի շրջանակներում, որոնց 2015-2017թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ծրագրավորված մակարդակը կկազմի 20.8 մլրդ դրամ (տնտեսական ծառայությունների գծով ծրագրային հատկացումների 7.7 %-ը) կամ նույն ժամանակահատվածի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդհանուր ծախսերի 4.9%-ը: Այս ոլորտում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը ծրագրային ժամանակահատվածում միջին տարեկան կտրվածքով կկազմեն ՀՆԱ-ի 0.12 %-ը:

Աղյուսակ 19.15 Էներգետիկայի ոլորտի 2015-2017 թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի շրջանակը

	2014թ	2015թ	2016թ	2017թ	Ընդամենը 2015- 2017թթ
	Բյուջե	ՀՀ 2015-2017թթ ՄԺԾԾ			
Էներգետիկայի ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր					
մլն դրամ	4,933.0	2,685.0	5,292.8	12,855.6	20,833.4
%՝ ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	3.2%	2.1%	4.1%	7.8%	4.9%
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	0.10%	0.05%	0.10%	0.21%	0.12%

Էներգետիկայի ոլորտի գծով ծրագրերն ուղղված կլինեն երկրի էներգետիկ անվտանգության մակարդակի բարձրացմանը, էներգահամակարգի վերազինմանը՝ բարձրացնելով էլեկտրաէներգիայի որակական ցուցանիշները և մատակարարման հուսալիությունը, էլեկտրահաղորդման օղային գծերի կառուցմանը, որոնք կստղծեն նաև էլեկտրաէներգիայի տարանցիկ մատակարարման և արտահանման հնարավորություններ:

19.6.3.4 Շրջակա միջավայրի պաշտպանություն (Բնապահպանություն)

Այս ոլորտում միջնաժամկետ ժամանակահատվածի պետական ներդրումներն ամբողջությամբ կիրականացվեն արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի շրջանակներում, որոնց 2015-2017թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը ծրագրավորվել են 8.4 մլրդ դրամ (տնտեսական ծառայությունների գծով ծրագրային հատկացումների 3.1 %-ը) կամ նույն ժամանակահատվածի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդհանուր ծախսերի 2.0 %-ը: Այս ոլորտում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը ծրագրային ժամանակահատվածում միջին տարեկան կտրվածքով կկազմեն ՀՆԱ-ի 0.05 %-ը:

Աղյուսակ 19.16 Շրջակա միջավայրի պաշտպանության ոլորտի 2015-2017 թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի շրջանակը

	2014թ	2015թ	2016թ	2016թ	Ընդամենը 2015- 2017թթ
	Բյուջե	ՀՀ 2015-2017թթ ՄԺԾԾ			
Շրջակա միջավայրի պաշտպանության ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր					
մլն դրամ	1,554.9	1,586.8	2,827.6	4,035.2	8,449.6
%՝ ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	1.0%	1.2%	2.2%	2.5%	2.0%
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	0.03%	0.03%	0.05%	0.07%	0.05%

Շրջակա միջավայրի պաշտպանության ոլորտում պետական ներդրումներն ուղղված կլինեն երկրում կոշտ կենցաղային թափոնների կառավարման բարելավմանը, ինչպես նաև Սևանա լճի էկոլոգիական հավասարակշռության վերականգնմանը:

19.6.3.5 Գյուղատնտեսություն

Գյուղի և գյուղատնտեսության խնդիրների միասնական դիտարկումը Կառավարության որդեգրած քաղաքականությունն է: Կառավարությունը նպատակադրում է, բարձրացնելով գյուղատնտեսության արդյունավետությունը, գյուղում զուգահեռաբար ստեղծել կյանքի համար հարմարավետ պայմաններ՝ յուրաքանչյուրի լիարժեք ինքնադրսևորման համար, այն գիտակցումով, որ չի կարող լինել զարգացող գյուղատնտեսություն՝ առանց հարմարավետ գյուղի:

Այս նպատակադրմանն է ուղղված լինելու գյուղատնտեսության ոլորտում միջնաժամկետ ժամանակահատվածում պետական ներդրումները՝ զարգացնելով գյուղական կարողությունները (այգեգործությունը, անասնապահությունը և այլ ճյուղերը) և նվազեցնելով գյուղական աղքատությունը, գյուղերում իրականացնելով ներդրումներ հանրային ենթակառուցվածքներում և բարձրացնելով կենսամակարդակը: Գյուղատնտեսության ոլորտում պետական ներդրումներն ամբողջությամբ կիրականացվեն արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի շրջանակներում, որոնց ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը 2015-2017թթ կկազմեն 10.8 մլրդ դրամ (տնտեսական ծառայությունների գծով ծրագրային հատկացումների 4.0 %-ը) կամ նույն

ժամանակահատվածի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդհանուր ծախսերի 2.6 %-ը: Այս ոլորտում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը ծրագրային ժամանակահատվածում միջին տարեկան կտրվածքով կկազմեն ՀՆԱ-ի 0.07 %-ը:

Աղյուսակ 19.17 Գյուղատնտեսության ոլորտի 2015-2017 թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի շրջանակը

	2014 թ	2015 թ	2016 թ	2017 թ	Ընդամենը 2015- 2017թթ
	Բյուջե	ՀՀ 2015-2017թթ ՄԺԾԾ			
Գյուղատնտեսության ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր					
մլն դրամ	4,356.2	5,410.7	2,596.5	2,839.4	10,846.6
%՝ ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	2.9%	4.3%	2.0%	1.7%	2.6%
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	0.09%	0.11%	0.05%	0.05%	0.07%

19.6.3.6 Տնտեսական այլ ծառայություններ

Տնտեսական այլ ծառայություններում պետական ներդրումները ուղղված կլինեն երկու հիմնական ուղղությամբ՝

- երկրում առևտրի խթանման և որակի համակարգի արդյունավետության բարելավմանը, ներդրումների և արտահանման խթանմանն ու որակի ազգային ենթակառուցվածքի արդիականացմանը՝ ամրապնդելով մի միջավայր և կարողություններ, որոնք կավելացնեն մասնավոր ներդրումներն ու արտահանումը,

- երկրի տարածքային զարգացման մարտահրավերների լուծմանն ու տարածքների սոցիալ-տնտեսական զարգացմանն ուղղված ծրագրերի իրականացմանը՝ կիրառելով տարածքային համաչափ զարգացման նոր գործիքակազմ, մասնավորապես՝ համայնքներում իրականացվող ներդրումների արդյունավետության բարձրացման նպատակով ձևավորվելով տարածքային զարգացման հիմնադրամ:

Նշված ուղղություններով պետական ներդրումներն ամբողջությամբ կիրականացվեն արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի շրջանակներում, որոնց ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը 2015-2017թթ կկազմեն 9.7 մլրդ դրամ (տնտեսական ծառայությունների գծով ծրագրային հատկացումների 3.6 %-ը) կամ նույն ժամանակահատվածի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդհանուր ծախսերի 2.3 %-ը, իսկ միջին տարեկան կտրվածքով՝ ՀՆԱ-ի 0.06 %-ը:

Աղյուսակ 19.18 Տնտեսական այլ ծառայությունների 2015-2017 թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի շրջանակը

	2014 թ	2015 թ	2016 թ	2017 թ	Ընդամենը 2015-2017թթ
	Բյուջե	ՀՀ 2015-2017թթ ՄԺԾԾ			
Տնտեսական այլ ծառայությունների ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր					

մլն դրամ	1,166.7	1,589.2	3,078.2	4,994.6	9,662.0
%՝ ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	0.8%	1.3%	2.4%	3.0%	2.3%
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	0.02%	0.03%	0.06%	0.08%	0.06%

ԳԼՈՒԽ 20. ՀՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՐՏՔԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ 2015-2017 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Սույնով ներկայացվում է ՀՀ օրենսդրությամբ և ՀՀ կառավարության տնտեսական զարգացման ծրագրերով սահմանված պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորման համար անհրաժեշտ փոխառու միջոցների ներգրավման, դրանց արդյունքում պետական պարտքի բեռի փոփոխման, ռիսկերի կառավարման ռազմավարությունը:

Ներածություն

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարությունը մշակվում է համաձայն 2008թ. ընդունված «Պետական պարտքի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի՝ որը կանոնակարգում է պետական պարտքին առնչվող փոխհարաբերությունները և նպատակ ունի ապահովել պետական պարտքի կառավարման արդյունավետ և հրապարակային կազմակերպումը: Կառավարության պարտքի կառավարման հիմնական նպատակն է կառավարության ֆինանսական կարիքների բավարարման մշտական հնարավորության ապահովումը՝ երկարաժամկետ հատվածում նվազեցնելով պարտքի սպասարկման մեծությունը:

Պարտքի կառավարումը նշանակալի տեղ ունի պետական հատվածի ֆինանսների կառավարման գործընթացում և առանձնակի ուշադրության է արժանանում հատկապես անցումային տնտեսություն ունեցող երկրներում, որտեղ ռեսուրսների սահմանափակվածության պայմաններում կառավարությունը տնտեսական աճին նպաստող հարկաբյուջետային քաղաքականություն իրականացնելու համար պարտադրված է պարտք ներգրավել: Նման իրավիճակում կառավարությունը պետք է իրականացնի փոխառության այնպիսի քաղաքականություն, որը ապագայում չի բերի անկայուն դիրքի, չի մեծացնի պարտքի սպասարկման ծախսերը մինչև անընդունելի և ծայրահեղ մակարդակի կամ էլ երկիրը չի դարձնի խոցելի արտաքին աշխարհի զարգացումներից:

Պարտքի կառավարման հստակ ռազմավարությունը կարող է նվազեցնել չափից ավելի փոխառությունների բեռը (դրանց առնչվող ծախսերն ու ռիսկերը)՝ հնարավորություն տալով քաղաքականություն մշակողներին ընտրելու ծախսերի և ռիսկերի մի շարք տարբերակներից առավել արդյունավետը, որի ընտրության հիմքում ընկած է կառավարության պարտքի կայունության գաղափարախոսությունը: Պարտքի կայունության վերլուծությունը հնարավորություն է տալիս գնահատել պարտքի կայունության և ֆիսկալ կայունության գծով հիմնական ռիսկերը: Պարտքի տնտեսական կայունությունը վճարունակության և իրացվելիության հանրագումարն է կամ երկրի կարողությունը՝ առանց պարտքի վերաձևակերպման, ժամկետների խախտման և տնտեսական

աճը վտանգելու ամբողջությամբ կատարելու ընթացիկ և ապագա պարտքային պարտավորությունները: Այսինքն, անկախ պարտքի մակարդակից, կառավարությունը կարողանում է լիարժեքորեն իրականացնել իր գործառույթները, նպաստել բարձր տնտեսական աճին և միաժամանակ պատշաճ կատարել պարտքի գծով ստանձնած պարտավորությունները:

Պարտքի կառավարման ռազմավարությունը հնարավորություն է տալիս ինչպես կանխարգելել, այնպես էլ մեղմել պետական պարտքի հետ կապված ռիսկերը: Այլ կերպ ասած պարտքի կառավարման ռազմավարությամբ նախանշվում են այն սկզբունքները, հենանիշերը և կառավարության կողմից իրականացվելիք քայլերի ուղղությունները, որոնց ներքո կառավարությունը չի վտանգի հարկաբյուջետային քաղաքականության կայունությունը:

«Կառավարության պարտքի կառավարման ոլորտում 2013-2014թթ. արձանագրվել են հետևյալ զարգացումները.

- Պետական պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը 2013թ. կազմել է 43.6%: Պարտքային բեռի նման մակարդակը գտնվում է կառավարելիության շրջանակներում:
- Հիմք ընդունելով ՀՀ կառավարության 2013 թ. մայիսի 16-ի նիստի N19 արձանագրային որոշմամբ հաստատված «Միջազգային կապիտալի շուկայում արտարժույթային պարտատոմսերի թողարկման» հայեցակարգը, ՀՀ կառավարությունը, ընդլայնելով պարտքի կառավարման գործիքակազմը, առաջին անգամ մուտք է գործել միջազգային կապիտալի շուկա՝ իրականացնելով 7 տարի մարման ժամկետով 700 մլն դոլար ծավալով եվրապարտատոմսերի թողարկում, որոնց արժեկտրոնի եկամտաբերությունը 6.0% է, իսկ արժեկտրոնի վճարման պարբերականությունը՝ կիսամյակային:
- Ռիսկերի կառավարման և պետական պարտքի կառուցվածքի բարելավման նպատակով ՀՀ կառավարությունը 2013թ. հոկտեմբերի 10-ին վաղաժամկետ մարեց 2009 թվականին Ռուսաստանի Դաշնությունից ստացված ֆինանսական վարկի գծով առկա պարտքը՝ 478.3 մլն ԱՄՆ դոլար:
- ՀՀ կառավարության կողմից լողացող տոկոսադրույքով ներգրաված վարկերի կշռի նվազեցման արդյունքում մեղմվել է տոկոսադրույքի ռիսկը և լողացող տոկոսադրույքների 1 տոկոսային կետի փոփոխության դեպքում 2015-2017թթ. համար ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի գծով տոկոսային ծախսերի գծով կանխատեսվում է միջինը տարեկան մոտ 6.3 մլն ԱՄՆ դոլարի փոփոխություն՝ նախորդ ռազմավարությունում ամրագրված 9.6 մլն ԱՄՆ դոլարի փոխարեն:
- ՀՀ կառավարությունը շարունակել է արտոնյալ պայմաններով փոխառու միջոցներ տրամադրող վարկատուների հետ համագործակցությունը: Հայաստանի Հանրապետությունը

պահպանել է Արժույթի Միջազգային Հիմնադրամի հետ փոխհամաձայնեցված հենանիշը նոր կնքված վարկերի արտոնյալության միջին մակարդակը 30%-ի չափով պահպանելու վերաբերյալ: Այսպես՝ 2013 թվականին նոր կնքված վարկերի արտոնյալության միջին մակարդակը կազմել է 36% (գնահատումը կատարվել է ՀՀ ՖՆ կողմից): Հարկ է նշել, որ ներգրավված փոխառու միջոցների արտոնյալության աստիճանը գնահատելիս հաշվի են առնվում ծրագրի շրջանակներում տրամադրվող ոչ միայն վարկային, այլև դրամաշնորհային միջոցները:

- Պետական պարտատոմսերի շուկայի թափանցիկության և կանխատեսելիության ամրապնդման նպատակով հստակեցվել և հրապարակվել է պետական պարտատոմսերի թողարկումների հիմնական սկզբունքները և թողարկումների տարեկան ծրագիրը:
- Միջազգային շուկաներում կիրառվող մեթոդին համապատասխան սահմանվել է պետական միջնաժամկետ և երկարաժամկետ արժեկտրոնային պարտատոմսերի գնի հաշվարկման բանաձև, որով պարտատոմսերի արժեկտրոնների կուտակման բարդ մեթոդը փոխարինվել է պարզ մեթոդով՝ հավասարեցնելով փաստացի և հայտարարվող արժեկտրոնի չափը:
- Փոփոխվել է ուղենշային համարվող պարտատոմսերի սահմանումը, որի համաձայն ՀՀ ֆինանսների նախարարությունը ուղենշային կարող է համարել այն պարտատոմսերը, որոնց շրջանառության ծավալը 7.0 մլրդ դրամից պակաս չէ:
- Ներդրվել է պետական կարճաժամկետ, միջնաժամկետ և երկարաժամկետ պարտատոմսերի առաջնային շուկայի միասնական համակարգ, որի արդյունքում պետական պարտատոմսերի առաջնային շուկայում գործում են միայն գործակալները՝ իրականացնելով «շուկա ստեղծողի» գործառույթներ:
- Համաշխարհային բանկի կողմից իրականացվել է պարտքի կառավարման գործընթացի գնահատում և կազմվել է հաշվետվություն, որի հրապարակման վերաբերյալ ՀՀ կառավարությունը տվել է իր համաձայնությունը:
- ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման արդյունքում «Մինչև մարում միջին ժամկետ (ATM)»-ի ուղենշային ցուցանիշը գտնվել է սահմանված 8-11 տարի միջակայքում, իսկ «Դեֆիցիտի ֆինանսավորումը ներքին զուտ փոխառու միջոցների հաշվին (առանց մուրհակների)» ցուցանիշը շեղվել է սահմանված միջակայքից, քանի որ Եվրապարտատոմսերի թողարկման հետևանքով ճշգրտվել է ներքին և արտաքին զուտ փոխառու միջոցների հաշվին դեֆիցիտի ֆինանսավորման ծավալները:
- Եվրապարտատոմսերի թողարկումից ստացված միջոցների հաշվին կրճատելով պետական պարտատոմսերով 2013-2014թթ. պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորման ծավալները, ինչպես նաև պայմանավորված կենսաթոշակային բարեփոխումների մեկնարկով՝ ՀՀ կառավարությանը հաջողվել է էապես նվազեցնել պետական պարտատոմսերի տոկոսադրույքները,

որին նպաստել է նաև ՀՀ կենտրոնական բանկը՝ իջեցնելով վերաֆինանսավորման տոկոսադրույքը և աջակցելով իրացվելիության հարցում:

- Հաշվի առնելով այն, որ Հայաստանի Հանրապետությունը մեկ շնչին ընկնող Համախառն Ազգային Եկամտի ցուցանիշով վերջին մի քանի տարիներին շարունակաբար գերազանցել է Զարգացման Միջազգային Ընկերակցության (IDA) կողմից յուրաքանչյուր տարի այդ ցուցանիշի գծով սահմանվող շեմը և դիտարկվել է վարկունակ՝ ՎՋՄԲ-ի պայմաններով վարկավորման տեսանկյունից, IDA-ն, հիմնվելով վերջինիս հետ ստորագրված մի շարք վարկային համաձայնագրերի դրույթների վրա, հայտնել է, որ այդ վարկերի սպասարկման գծով վճարումների ժամանակացույցերը ենթակա են վերանայման: Դա կարող էր արվել երկու տարբերակով.

1. կամ կրկնապատկվում էր վարկի մայր գումարի մարումների նախապես սահմանված մասնաբաժինները,

2. կամ պահպանելով մարման սկզբնապես ամրագրված ժամանակացույցը՝ IDA-ը սահմանում էր տարեկան տոկոսադրույք, այնպես, որ պահպանվեր նախորդ կետով սահմանված մարման ժամանակացույցի արդյունքում ստացվող վարկի արտոնյալության աստիճանը (գրանտ էլեմենտը):

Հայաստանը ընտրություն կատարել է ի օգուտ երկրորդ տարբերակի և արդյունքում IDA-ն սահմանել է այդ վարկերի գծով լրացուցիչ տոկոսադրույք՝ տարեկան 1.7%-ի չափով:

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման հիմնական նպատակադրումները 2015-2017թթ.

- Պարտքի եռամյա ռազմավարության արդյունքում պետական պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցությունը չի գերազանցի ‘Պետական պարտքի մասին’ ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածով նախատեսված սահմանային շեմը (տես աղյուսակ 2):
- Երկարաժամկետ հատվածում պարտքի կառավարման նպատակներից է պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուրներում ներքին փոխառու միջոցների տեսակարար կշռի մեծացումը (տես աղյուսակ 11), քանի որ վերջինս նվազեցնում է անվճարունակության (դեֆոլտի) հավանականությունը, փոխարժեքի հետ կապված ռիսկերը, հնարավորություն է ընձեռում ներգրավել և արդյունավետ օգտագործել համախառն ազգային խնայողությունները, հիմքեր է ստեղծում ֆինանսական շուկայում նոր գործիքների կիրառման ու շուկայի հետագա զարգացման համար:
- Հաշվի առնելով այն, որ միջազգային կազմակերպությունների կողմից Հայաստանը այլևս համարվում է միջին եկամուտ ունեցող երկիր, որի արդյունքում նվազում են արտոնյալ

պայմաններով վարկերի տրամադրումը և այն, որ Հայաստանն արդեն իսկ մուտք է գործել միջազգային կապիտալի շուկա, ՀՀ կառավարությունն առաջիկա տարիներին կիրականացնի եվրապարտատոմսերի նոր թողարկումներ՝ ընթացիկ հաշվի և պետական բյուջեի պակասուրդների ֆինանսավորման, տնտեսական աճի բարձր տեմպեր ապահովելու, ինչպես նաև եվրապարտատոմսերի գործիքակազմն ընդլայնելու համար:

- Դրամավարկային քաղաքականության հետ պարտքի կառավարման քաղաքականության կորդինացման շրջանակներում կարճաժամկետ հատվածում, ըստ անհրաժեշտության, կիրականացվեն 3-12 շաբաթ մարման ժամկետով պարտատոմսերի թողարկումներ, որոնք չեն ավելացնի կառավարության պարտքի սպասարկման բեռը, քանի որ դրանց տեղաբաշխումից ստացված հասույթը նույն պայմաններով կավանդադրվի ՀՀ կենտրոնական բանկում:
- Կարևորելով պետական պարտատոմսերի մանրածախ շուկայի զարգացումը՝ քայլեր կձեռնարկվեն խնայողական պարտատոմսերի ներդրողների շրջանակը մեծացնելու ուղղությամբ: Այս առումով, կառավարության նկատմամբ վստահության ամրապնդման ուղղությամբ քայլերին զուգահեռ, կակտիվացվեն գովազդային աշխատանքները պոտենցիալ ներդրողների շրջանում, ինչպես նաև կներդրվի պետական պարտատոմսերի մանրածախ վաճառքի էլեկտրոնային համակարգ:
- ՀՀ կառավարությունը շարունակելու է պետական պարտքի կառավարման բարեփոխումների իրականացման գործընթացը և ուշադրության կենտրոնում է պահելու հետևյալ միջոցառումները.
  1. պետական պարտքի մասին տարեկան և կիսամյակային հաշվետվությունների բարելավում,
  2. առաջնային շուկայի զարգացմանն ուղղված քայլերի իրականացում,
  3. պարտքի միջնաժամկետ ռազմավարության բարելավում:
- Միջազգային լավագույն փորձին համապատասխան կվերանայվի պարտքի գործառնությունները կարգավորող օրենսդրությունը: Այդ առումով կվերանայվի հատկապես պարտք վերցնելու իրավասություն ունեցող մարմինների լիազորությունները, արտաքին պարտք ստանձնելու նպատակով բանակցային և պայմանագրերի կնքման գործընթացներին պետական մարմինների մասնակցության լիազորությունները, ինչպես նաև համայնքների կողմից պարտք ստանձնելու իրավասությունները:
- Պարտքի արդյունավետ կառավարման կարևորագույն գործոններից մեկը թափանցիկության ապահովումն է, ուստի կառավարությունը ոչ միայն պարբերաբար կներկայացնի հաշվետվություններ պարտքի վերաբերյալ կարևոր տեղեկատվությամբ, այլ նաև բաց ու հրապարակային կլինի ներդրողների հետ աշխատանքներում:

- Կառավարությունը կշարունակի ջանքերը պետական պարտատոմսերի տեղաբաշխումների, հետգնումների և փոխանակումների էլեկտրոնային համակարգի կատարելագործման ուղղությամբ: Միջազգային ճանաչում ունեցող առևտրային հարթակներից մեկի ներդրումը հնարավորություն կտա պետական պարտատոմսերը հասանելի դարձնել օտարերկրյա ներդրողներին, ինչպես նաև պարտատոմսերի առաջնային տեղաբաշխման աճուրդներն իրականացնել «T+n» սկզբունքով՝ տարանջատելով առաջնային տեղաբաշխման աճուրդի անցկացման և գործարքների իրականացման օրերը:
- ՀՀ ֆինանսների նախարարությունը կշարունակի պարտատոմսերի հետգնումների, փոխանակումների իրականացումը՝ նպատակ ունենալով հարթեցնել պարտքի մարման գրաֆիկը և նպաստել երկրորդային շուկայի զարգացմանը:
- Որպես ներքին պետական պարտքի կառավարման հիմնական նպատակադրումներ կշարունակեն դիտարկվել պարտատոմսերի իրացվելիության բարձրացումը և տոկոսադրույքներն ավելի ցածր մակարդակում կառավարելը:
- Կներդրվի պետական պարտատոմսերի առաջնային շուկայի մասնակիցների ընտրության և վարքագծի գնահատման կարգը:
- Առավելագույն ուշադրություն կդարձվի հարկաբյուջետային և դրամավարկային քաղաքականությունների կոորդինացման հարցերին՝ այդպիսով փորձելով նվազեցնել երկու քաղաքականությունների նպատակներին հասնելու ծախսերը և միաժամանակ ավելի հասկանալի դարձնելով այդ քաղաքականությունները պոտենցիալ ներդրողների համար:
- Համագործակցությունը արտաքին վարկատուների հետ կշարունակվի և կխորացվի՝ նախապատվությունը տալով արտոնյալ պայմաններով, ազատ փոխարկելի արժույթով և ֆիքսված տոկոսադրույքով փոխառու միջոցներ տրամադրող վարկատուների հետ համագործակցությանը:
- ՀՀ կառավարությունը միջնաժամկետ հատվածում ջանքեր կգործադրի ԱՄՀ նոր ծրագրերում պահպանել այն հենանիշը՝ համաձայն որի նոր կնքված վարկերի արտոնյալության միջին մակարդակը պետք է 30%-ից պակաս չլինի:

«Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքով և սույն ռազմավարությամբ սահմանված պետական պարտքի կառավարման նպատակադրումներին հասնելու համար կիրականացվեն մի շարք միջոցառումներ, որոնցից առավել կարևորներն են.

ա) ռիսկերի կառավարման կադրերելագործումը

Նպատակը՝ պարտքին բնորոշ ռիսկերի ճանաչումն ու գնահատումն է, ինչպես նաև անձնակազմի մոտ ռիսկերի կառավարման գիտելիքների և պրակտիկ կարողությունների զարգացումը:

բ) դրամական հոսքերի կառավարման գործընթացի բարելավումը

Նպատակը՝ բարձրացնել դրամական հոսքերի կառավարման արդյունավետությունը, ինչը ենթադրում է բարձրացնել ինչպես հոսքերի ծրագրավորման որակը, այնպես էլ ընդլայնել հոսքերի կառավարման գործիքակազմը:

«Հ կառավարության պարտքի կառավարման ուղենշային ցուցանիշներ ընտրվել են «Մինչև մարում միջին ժամկետ»-ը և «Դեֆիցիտի ֆինանսավորումը ներքին զուտ փոխառու միջոցների հաշվին (առանց մուրհակների)»:

Աղյուսակ 1. ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ուղենշային ցուցանիշները

Ուղենշային	
Մինչև մարում միջին ժամկետ (ATM)	8 – 11 տարի
Դեֆիցիտի ֆինանսավորումը ներքին զուտ փոխառու միջոցների հաշվին (առանց մուրհակների)	≥ 25%

«Մինչև մարում միջին ժամկետ»-ի ցուցանիշը ցույց է տալիս առկա պարտքի պորտֆելի մինչև մարում միջին կշռված ժամկետը:

Ստորև ներկայացվում է ՀՀ պետական պարտքը բնութագրող հիմնական ցուցանիշները:

Աղյուսակ 2. ՀՀ պետական պարտքի ցուցանիշները 2012-2017թթ. (մլրդ դրամ)

	2012թ. փաստ.	2013թ. փաստ.	2014թ. ծրագր.	2015թ. կանխ.	2016թ. կանխ.	2017թ. կանխ.
Պետական պարտք	1,764.4	1,861.3	1,969.8	2,091.0	2,209.9	2,304.2
% ՀՆԱ-ի նկատմամբ	44.1	43.6	42.6	41.4	40.0	37.9
% նախորդ տարվա ՀՆԱ-ի նկատմամբ*	46.7	46.5	46.1	45.2	43.8	41.7
Արտաքին պարտք	1,509.0	1,581.6	1,672.6	1,751.6	1,824.6	1,869.7
որից՝ ՀՀ ԿԲ պարտք	240.0	206.2	191.2	209.2	220.8	217.1
որից՝ ՀՀ կառավարության երաշխիքով տրամադրված վարկեր	53.1	58.3	63.1	74.6	82.5	84.3
Ներքին պարտք	255.4	279.6	297.2	339.4	385.3	434.5

* հաշվարկվում է համաձայն "Պետական պարտքի մասին" ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածի:

Պետական պարտքի արդյունավետ կառավարման խնդիրը լուծելու տեսանկյունից կարևորագույն նշանակություն ունի դիսկերի կառավարումը: Դիսկերի կառավարման նպատակը չնախատեսված կորուստներից խուսափելն ու գործառնությունների անընդհատության ապահովելն է: Այս առումով առաջնային նշանակություն են ստանում վերաֆինանսավորման, տոկոսադրույքի, փոխարժեքի ու գործառնական դիսկերի կառավարումը:

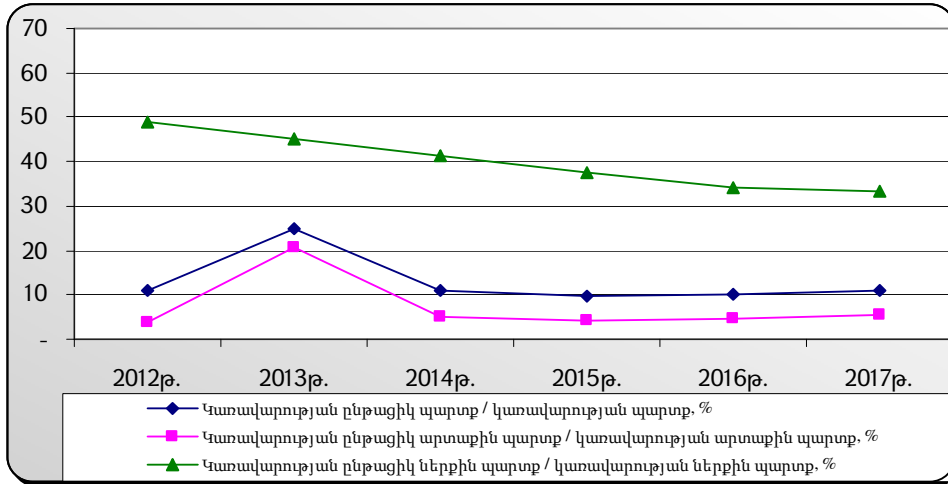
Վերաֆինանսավորման ռիսկը կարևորվում է պայմանավորված միջազգային և ներքին ֆինանսական շուկաներում հնարավոր զարգացումներով և առաջիկա տարիներին ՀՀ կառավարության պարտքի սպասարկման գծով վճարման ենթակա գումարների ծավալներով: Պարտքի թողարկումների կազմակերպման ընթացքում ՀՀ կառավարությունը ջանում է հարթեցնել մարումների գրաֆիկը և մեղմել վերաֆինանսավորման ռիսկը: Վերաֆինանսավորման ռիսկի նվազեցման նպատակով կիրառվում են նաև հետզնումներ:

Աղյուսակ 3. ՀՀ կառավարության ընթացիկ պարտքը 2012-2017թթ.
(մլրդ դրամ)

	2012թ. փաստ.	2013թ. փաստ.	2014թ. ծրագր.	2015թ. կանխ.	2016թ. կանխ.	2017թ. կանխ..
ՀՀ կառավարության ընթացիկ պարտք	150.3	378.4	183.9	176.1	189.5	216.8
այդ թվում՝						
տոկոսավճար	40.6	46.7	63.4	72.6	77.5	83.7
մարում	109.7	331.7	120.5	103.5	112.1	133.1
Ընթացիկ ԿՊ/պետական բյուջեի ծախսեր (%)	14.9	33.1	14.8	13.2	13.2	13.6
Ընթացիկ ԿՊ/պետական բյուջեի սեփական եկամուտներ (%)	16.2	35.8	16.5	14.7	14.4	14.8
ՀՀ կառավարության ընթացիկ պարտքն ըստ գործիքակազմի, որից՝						
արտաքին վարկեր և փոխառություններ	44.7	263.2	51.1	47.6	56.7	71.3
տոկոսավճար	17.4	16.8	13.0	20.0	21.2	22.1
մարում	27.3	246.4	38.1	27.6	35.6	49.2
ներքին վարկեր և փոխառություններ	1.8	1.8	1.7	1.7	-	-
տոկոսավճար	0.2	0.2	0.1	0.0	-	-
մարում	1.5	1.6	1.6	1.7	-	-
պետական գանձապետական պարտատոմսեր	103.9	113.4	114.0	109.4	115.4	128.2
տոկոսավճար	23.0	29.7	33.2	35.2	38.9	44.3
մարում	80.9	83.7	80.8	74.2	76.5	83.9
արտարժույթային պետական պարտատոմսեր	-	-	17.0	17.4	17.4	17.4
տոկոսավճար	-	-	17.0	17.4	17.4	17.4
մարում	-	-	-	-	-	-

Վերաֆինանսավորման ռիսկի գնահատման տեսանկյունից կարևոր է նաև կառավարության պարտքում ընթացիկ պարտքի տեսակարար կշիռը:

Գծապատկեր 1. Կառավարության ընթացիկ պարտքի և կառավարության պարտքի հարաբերակցությունը 2012-2017թթ.*

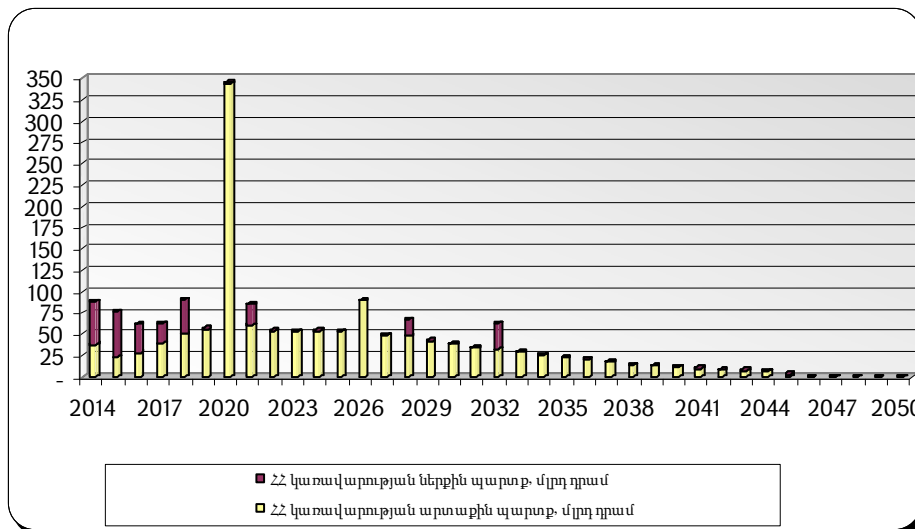

* Հաշվարկներն իրականացնելիս հայտարարում վերցվել է նախորդ տարեվերջի դրությամբ ձևավորված պարտքի մնացորդը:

Գծապատկեր 1-ից տեսանելի է, որ ներքին պարտքի վերաֆինանսավորման ռիսկերը մեծ են, ինչը հիմնականում պայմանավորված է ուղենշային պարտատոմսերի ծրագրի իրականացմամբ: Վերաֆինանսավորման ռիսկի կառավարման նպատակով կիրառվում են հետգնումներ և փոխանակումներ: Այստեղ նպատակ է դրված միջնաժամկետ հատվածում նվազեցնել կառավարության ներքին պարտքում ընթացիկ պարտքի տեսակարար կշիռը: Մյուս կողմից, սակայն, կառավարության արտաքին պարտքի հետ համեմատած, ներքին պարտքի ծավալը զգալիորեն փոքր է: Ինչ վերաբերում է կառավարության ընթացիկ արտաքին պարտք/արտաքին պարտք ցուցանիշին, ապա այն գտնվում է համեմատաբար բարենպաստ միջակայքում:

2013թ. տարեվերջի դրությամբ ձևավորված կառավարության արտաքին պարտքի մարումները սփռված են մինչև 2050թ., իսկ ներքին պարտքինը՝ մինչև 2032թ.:

Գծապատկեր 2. 2013թ. դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ ձևավորված Կառավարության պարտքի մարման ժամանակացույցը

Ինչպես երևում է գծապատկեր 2-ից, ՀՀ կառավարության պարտքի գծով մարումների գրաֆիկը, բացառությամբ 2020թ.-ի, բավականին հարթեցվել է՝ պայմանավորված Ռուսաստանի Դաշնությունից վերցված վարկի վաղաժամկետ մարման, ինչպես նաև պետական գանձապետական պարտատոմսերի թողարկումների կանոնակարգման և կարճաժամկետ պարտատոմսերի կշռի նվազեցման գործոններով: 2020թ. արտաքին պարտքի մարումների 82.6%-ը կազմում է 2013թ. թողարկված 7 տարի մարման ժամկետով եվրապարտատոմսերի մարումը: ՀՀ կառավարությունը միջնաժամկետ հատվածում շարունակելու է ՀՀ կառավարության պարտքի մարման գրաֆիկի հարթեցման և վերաֆինանսավորման ռիսկի նվազեցման գործընթացը: Քանի որ ՀՀ կառավարությունը մուտք է գործել միջազգային կապիտալի շուկա, ապա օգտվելու է կապիտալի շուկայում առկա գործիքակազմից:

Վերաֆինանսավորման ռիսկը բնութագրող ցուցանիշներից են մինչև մարում միջին ժամկետի և մեկ տարվա ընթացքում մարվող պարտքի կշռի ցուցանիշները:

Աղյուսակ 4. ՀՀ կառավարության պարտքի վերաֆինանսավորման ռիսկերի ցուցանիշները 2012-2017թթ.

	2012թ. փաստ.	2013թ. փաստ.	2014թ. ծրագր.	2015թ. կանխ.	2016թ. կանխ.	2017թ. կանխ.
ՀՀ կառավարության պարտքի մինչև մարում միջին ժամկետը (ATM), (տարի)	10.2	10.0	9.6	9.0	8.5	7.9
ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի մինչև մարում միջին ժամկետը, (տարի)	11.3	10.9	10.5	9.9	9.4	8.7
ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի մինչև մարում միջին ժամկետը, (տարի)	4.8	5.4	5.2	4.9	5.0	4.9
Մեկ տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության պարտքի կշիռը (%)	8.7	5.3	4.6	5.4	6.3	7.3
Մեկ տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի կշիռը (%)	5.3	2.7	1.7	2.32	2.9	3.5
Մեկ տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի կշիռը (%)	25.2	18.3	19.2	20.3	20.5	21.9

2013թ. դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ ձևավորված Կառավարության պարտքի համար մարման միջին ժամկետը կազմել է 10.0 տարի, ըստ այդմ ներքին պարտքի համար այն կազմել է 5.4 տարի, իսկ արտաքին պարտքի համար՝ 10.9 տարի, ինչը մատնանշում է ներքին պարտքի ռիսկայնության ավելի բարձր աստիճանը արտաքինի համեմատ: Մեկ տարվա ընթացքում մարվող պարտքի կշիռը Կառավարության պարտքի համար կազմել է 5.3%: Եթե այս ցուցանիշը հաշվարկում ենք արտաքին և ներքին պարտքերի համար առանձին, ապա արտաքինի համար այն կազմել է ընդամենը 2.7%, իսկ ներքինի համար՝ 18.3%, ինչը հիմնականում պայմանավորված է ներքին պետական պարտքի կառուցվածքով:

Տնտեսության վերականգնմանը զուգընթաց Հայաստանը, ըստ Համաշխարհային Բանկի դասակարգման, տեղափոխվեց միջին եկամուտ ունեցող երկրների շարքը, ինչի հետևանքով միջազգային վարկատու կազմակերպությունները և օտարերկրյա պետությունները սկսեցին աստիճանաբար խստացնել վարկավորման պայմանները: Արդյունքում ՀՀ կառավարության պարտքի մինչև մարում միջին ժամկետի ցուցանիշը միջնաժամկետ հատվածում նվազելու է, քանի որ նվազում են միջազգային կազմակերպությունների կողմից տրամադրվող երկարաժամկետ վարկային միջոցների ծավալները:

Քանի որ ներգրավվող փոխառու միջոցների մի մասն արդեն իսկ տրամադրվում է առևտրային պայմաններով, ուստի ավելի ենք կարևորում տոկոսադրույքի հետ կապված ռիսկերը: Ռազմավարական տեսանկյունից տոկոսադրույքի ռիսկի կառավարման նպատակն է ապահովել այնպիսի տոկոսադրույքի մակարդակ, որը երկարաժամկետ հատվածում ռիսկի ընդունելի սահմաններում կապահովի նվազագույն տոկոսագումարի վճարում: Այս գործընթացը պետք է իրականացնել կառավարության ծախսերի կանխատեսելի մակարդակում՝ տոկոսադրույքների անսպասելի բարձրացման դեպքում ցանկալի տնտեսական ակտիվության իրականացումից էականորեն չջեղվելով:

ՀՀ կառավարության պարտքի կառուցվածքում ՌԴ վարկի մարման հետևանքով էականորեն նվազել է արտաքին աղբյուրներից լողացող տոկոսադրույքով ներգրավված վարկերի տեսակարար կշիռը, սակայն միջնաժամկետ հատվածում այն կունենա աճի միտում՝ ի հաշիվ արտաքին աղբյուրներից ներգրավվող փոխառու միջոցների:

Աղյուսակ 5. ՀՀ կառավարության պարտքի կառուցվածքում ֆիքսված և լողացող տոկոսադրույքով վարկերի տեսակարար կշիռը 2012-2017թթ. (տոկոս)

	2012թ. փաստ.	2013թ. փաստ.	2014թ. ծրագր.	2015թ. կանխ.	2016թ. կանխ.	2017թ. կանխ.
ՀՀ կառավարության պարտք, այդ թվում՝	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Ֆիքսված տոկոսադրույքով	76.9	90.7	89.5	88.0	86.1	84.6
Լողացող տոկոսադրույքով	23.1	9.3	10.5	12.0	13.9	15.4
ՀՀ կառավարության արտաքին պարտք այդ թվում	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Ֆիքսված տոկոսադրույքով	72.7	89.0	87.5	85.3	82.7	80.5
Լողացող տոկոսադրույքով	27.3	11.0	12.5	14.7	17.3	19.5
ՀՀ կառավարության ներքին պարտք այդ թվում	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Ֆիքսված տոկոսադրույքով	98.1	98.8	99.4	100.0	100.0	100.0
Լողացող տոկոսադրույքով	1.9	1.2	0.6	0.0	0.0	0.0

Միջազգային ֆինանսական շուկաներում տոկոսադրույքների աճի պարագայում համապատասխանաբար կաճեն նաև ՀՀ կառավարության կողմից լողացող տոկոսադրույքով ներգրավված վարկերի գծով տոկոսային ծախսերը: Այսպես՝ լողացող տոկոսադրույքների 1 տոկոսային կետի փոփոխության դեպքում 2015-2017թթ. ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի գծով տոկոսային ծախսերը միջին հաշվով կփոփոխվեն տարեկան մոտ 6.3 մլն ԱՄՆ դոլարով: Մասնավորապես, լողացող տոկոսադրույքներից յուրաքանչյուրի ազդեցությունը ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի սպասարկման ծախսերի վրա կանխատեսվող ժամանակաշրջանում կլինի հետևյալը.

Աղյուսակ 6. Լողացող տոկոսադրույքների 1 տոկոսային կետի փոփոխության ազդեցությունը ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի սպասարկման վրա (մլն ԱՄՆ դոլար)

	2014թ.	2015թ.	2016թ.
Ընդամենը	5.1	6.3	7.5
այդ թվում			
6-ամսյա ԱՄՆ դոլարի Libor	4.4	5.5	6.5
6-ամսյա Euribor	0.6	0.8	1.0
SDR-ի դրույքաչափ	0.0	-	-

Աղյուսակ 7. ՀՀ կառավարության պարտքի տոկոսադրույքի ռիսկերի ցուցանիշները 2012-2017թթ.

	2012թ. փաստ.	2013թ. փաստ.	2014թ. ծրագր.	2015թ. կանխ.	2016թ. կանխ.	2017թ. կանխ.
ՀՀ կառավարության պարտքի մինչև վերաֆիքսում միջին ժամկետը (ATR), (տարի)	8.8	9.0	8.3	7.5	6.8	6.2
ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի մինչև վերաֆիքսում միջին ժամկետը, (տարի)	9.6	9.7	8.9	8.1	7.3	6.5
ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի մինչև վերաֆիքսում միջին ժամկետը, (տարի)	4.8	5.3	5.2	4.9	5.0	4.9
Մեկ տարվա ընթացքում վերաֆիքսվող ՀՀ կառավարության պարտքի կշիռը (%)	28.0	13.1	14.9	17.3	20.1	22.5
Մեկ տարվա ընթացքում վերաֆիքսվող ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի կշիռը (%)	28.3	11.9	14.0	16.6	20.0	22.7
Մեկ տարվա ընթացքում վերաֆիքսվող ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի կշիռը (%)	26.5	18.8	19.2	20.3	20.5	21.9

ՀՀ կառավարության պարտքի մինչև վերաֆիքսում միջին ժամկետի ցուցանիշը, որը շարունակելու է մնալ ուշադրության կենտրոնում, միջնաժամկետ հատվածում նվազում է, ինչը պայմանավորված է ներգրավվող արտաքին միջոցների պայմանների փոփոխմամբ՝ մասնավոր-

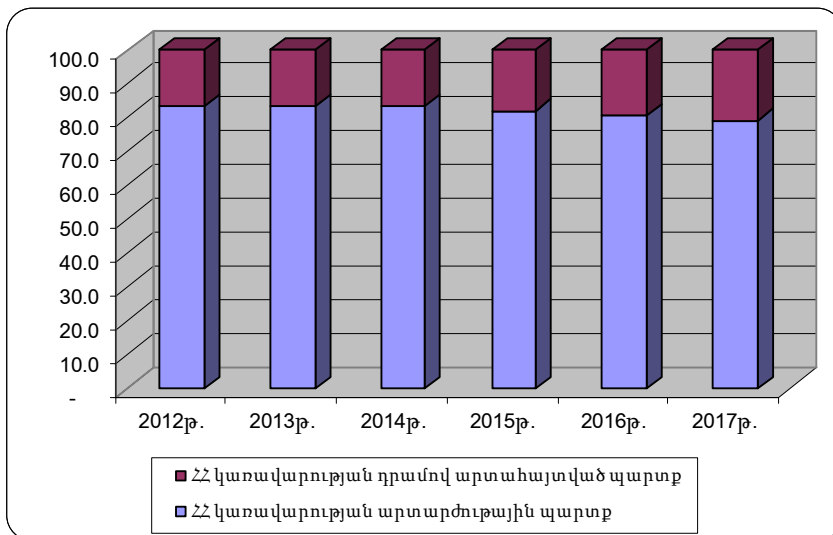
րապես լողացող տոկոսադրույքով պարտքի տեսակարար կշռի աստիճանական մեծացմամբ և պարտքի միջին ժամկետի նվազմամբ:

Վերաֆինանսավորման և տոկոսադրույքի ռիսկերը արդյունավետ կառավարելու նպատակով կառավարությունը կիրականացնի հետևյալ քայլերը.

- կենսաթոշակային և ապահովագրական բարեփոխումների ընթացքով պայմանավորված պետական պարտատոմսերով դեֆիցիտի ֆինանսավորման չափի ճշգրտում,
- ֆինանսական միջոցների որոշակի կուտակում, որը պարտատոմսերի շուկայում անցանկալի գործընթացների դեպքում թույլ կտա նվազեցնել պետական պարտատոմսերով դեֆիցիտի ֆինանսավորման չափը,
- հետզնումների ու փոխանակումների կիրառում,
- անհրաժեշտության դեպքում, արտաքին վարկատուների կողմից սահմանված ընթացակարգերի համաձայն, կիրականացվի լողացող տոկոսադրույքով ներգրաված վարկերի տոկոսադրույքի ֆիքսում:

Փոխարժեքի ռիսկերի առկայությունը պայմանավորված է նրանով, որ պետական պարտքի գերակշիռ մասն արտարժույթով է՝ չնայած սթրես-թեսթերի միջոցով ստացված գնահատականներով, ազգային արժույթի մինչև 20% արժեզրկման պարագայում պարտքի սպասարկման գծով խնդիրներ չեն առաջանում:

Գծապատկեր 3. ՀՀ կառավարության արտարժույթային և դրամով արտահայտված պարտքերի հարաբերակցությունը 2012-2017թթ.

Փոխարժեքի ռիսկը նվազեցնելու նպատակով միջնաժամկետ հատվածում կմեծացվի ՀՀ կառավարության դրամով արտահայտված պարտքի կշիռը:

Աղյուսակ 8. ՀՀ կառավարության արտարժույթային պարտքի կառուցվածքը 2012-2017թթ.
(տոկոս)

	2012թ. փաստ.	2013թ. փաստ.	2014թ. ծրագր.	2015թ. կանխ.	2016թ. կանխ.	2017թ. կանխ.
USD	24.1	32.2	34.1	35.2	37.0	38.6
SDR	57.0	50.8	47.8	46.8	45.5	43.0
EUR	7.4	8.4	9.6	10.2	10.3	11.4
JPY	11.3	8.5	8.3	7.7	7.1	6.8
AED	0.1	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2

Եթե SDR-ի փոխարժեքը, որը կազմված է չորս փոխարկելի արժույթներից, տարանջատում ենք այդ արժույթների կշիռներին համապատասխան՝ USD – 41.9%, EUR – 37.4%, GBP – 11.3% և JPY – 9.4%, ապա ՀՀ կառավարության արտարժույթային պարտքի կառուցվածքը սրանում է հետևյալ տեսքը՝

Աղյուսակ 9. ՀՀ կառավարության արտարժույթային պարտքի կառուցվածքը 2012-2017թթ. SDR-ի տարանջատմամբ
(տոկոս)

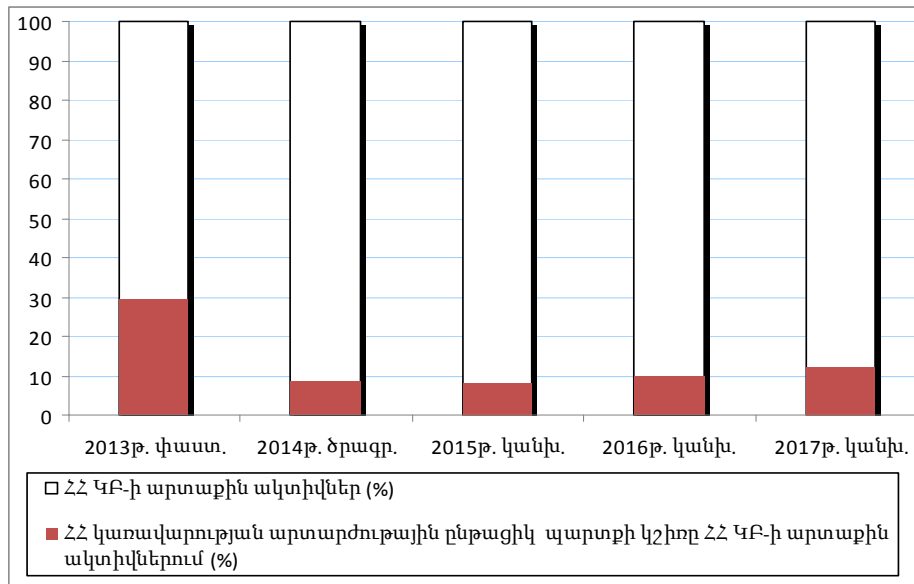
	2012թ. փաստ.	2013թ. փաստ.	2014թ. ծրագր.	2015թ. կանխ.	2016թ. կանխ.	2017թ. կանխ.
USD	48.0	53.4	54.1	54.8	56.0	56.6
EUR	28.8	27.4	27.5	27.7	27.3	27.5
GBP	6.4	5.7	5.4	5.3	5.1	4.9
JPY	16.6	13.3	12.8	12.1	11.4	10.8
AED	0.1	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2

Կանխատեսումային փոխարժեքների համեմատությամբ ՀՀ դրամի նկատմամբ USD-ի, EUR-ի, JPY-ի, GBP-ի, AED-ի փոխարժեքների 1% շեղումը 2015-2017թթ. ընթացքում կփոփոխի ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքը 48.0 մլրդ դրամով: Վերոհիշյալ արժույթներից յուրաքանչ-յուրի փոխարժեքի 1% շեղման ազդեցությունը ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի վրա կլինի հետևյալը.

Աղյուսակ 10. ՀՀ դրամի նկատմամբ փոխարժեքների 1%-ի փոփոխության ազդեցությունը ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի վրա
(մլրդ դրամ)

	2015թ.	2016թ.	2017թ.
Ընդամենը	15.4	16.0	16.5
այդ թվում			
USD	8.5	9.0	9.4
EUR	4.3	4.4	4.5
GBP	0.8	0.8	0.8
JPY	1.9	1.8	1.8
AED	0.03	0.03	0.03

Գծապատկեր 4. ՀՀ կառավարության արտարժույթային ընթացիկ պարտքի (մարումների և տոկոսագումարների) կշիռը ՀՀ կենտրոնական բանկի արտաքին ակտիվներում 2013-2017թթ. (տոկոս)

ՀՀ կառավարության արտարժույթային ընթացիկ պարտքի կշիռը ՀՀ ԿԲ-ի ակտիվներում ցուցանիշը միջնաժամկետ հատվածում դրսևորելու է աճի միտում, որը պայմանավորված է լինելու ինչպես ՀՀ ԿԲ-ի արտաքին ակտիվների կանխատեսվող ծավալների նվազմամբ, այնպես էլ ՀՀ կառավարության ընթացիկ պարտքի ծավալների աճով:

Փոխարժեքի ռիսկի նվազման և արդյունավետ կառավարման տեսանկյունից ապագայում չի բացառվում, որ պարտքի կառավարիչներն օգտագործեն աշխարհում տարածված հեջավորման տարբեր մոտեցումներ (օրինակ՝ արտարժույթային սվոփներ):

Գործառնական ռիսկը սահմանվում է որպես արտաքին գործոնների, տեխնոլոգիաների արդյունք, ինչպես նաև անձնակազմի, կազմակերպության, գործընթացների անբավարար գործունեության հետևանք: Գործառնական ռիսկը կառավարելու տեսանկյունից կարևոր նշանակություն ունի տեղեկատվության անվտանգության ապահովումը՝ ներառյալ փաստաթղթերը և տեխնոլոգիական համակարգերը: Այստեղ անհրաժեշտ է ապահովել պարտքի գրանցման և հաշվառման տվյալների բազայի այլընտրանքային պահպանումը՝ ֆորս մաժորային իրավիճակներում ամբողջական տեղեկատվության պահպանման և աշխատանքների ընթացքը չխաթարելու, պարտքային պարտավորությունները ժամանակին և ճիշտ իրականացնելու համար: Գործառնական ռիսկը նվազեցնելու նպատակով կմշակվի աշխատակարգ, որտեղ հստակորեն կսահմանվեն պարտքի կառավարման ստորաբաժանումների տեղեկատվական հոսքերը:

« Կառավարության պարտքը բնութագրող 2012-2013թթ. փաստացի, 2014թ. ծրագրային և 2015-2017թթ. կանխատեսումային ցուցանիշները

Աղյուսակ 11. Պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորումը զուտ փոխառու միջոցների հաշվին 2012-2017թթ. (մլրդ դրամ)

	2012թ. փաստ.	2013թ. փաստ.	2014թ. ծրագր.	2015թ. կանխ.	2016թ. կանխ.	2017թ. կանխ.
Դեֆիցիտի ֆինանսավորումը զուտ փոխառու միջոցների հաշվին (առանց մուրհակների) որից՝						
Ներքին զուտ փոխառու միջոցներ	120.1	143.5	83.7	99.3	103.5	93.7
կշիռը, (%)	30.8	18.8	16.3	38.3	42.0	45.0
Արտաքին զուտ փոխառու միջոցներ	25.7	13.1	19.5	38.6	40.6	48.0
կշիռը, (%)	89.3	124.6	67.4	61.0	61.5	48.7
Արտաքին զուտ փոխառու միջոցներ	74.3	86.9	80.5	61.4	59.4	52.0
կշիռը, (%)						

Աղյուսակ 12. « Կառավարության պարտքի հիմնական ցուցանիշները 2012-2017թթ.

	2012թ. փաստ.	2013թ. փաստ.	2014թ. ծրագր.	2015թ. կանխ.	2016թ. կանխ.	2017թ. կանխ.
Կառավարության պարտք	1,524.5	1,655.1	1,778.6	1,881.7	1,989.2	2,087.1
% ՀՆԱ-ի նկատմամբ	38.1	38.7	38.5	37.3	36.0	34.4
Ըստ ռեզիդենտության						
կառավարության ներքին պարտք	255.4	279.6	297.2	339.4	385.3	434.5
կառավարության արտաքին պարտք	1,269.0	1,375.4	1,481.4	1,542.4	1,603.8	1,652.6
Ըստ գործիքակազմի						
արտաքին վարկեր և փոխառություններ	1,268.7	1,092.7	1,191.9	1,252.8	1,314.3	1,363.0
ներքին վարկեր և փոխառություններ	4.8	3.2	1.7	-	-	-
պետական գանձապետական պարտատոմսեր	249.8	274.2	294.7	338.7	384.9	434.4
արտարժույթային պետական պարտատոմսեր	-	283.9	289.5	289.5	289.5	289.5
արտաքին երաշխիքներ	-	-	-	-	-	-
ներքին երաշխիքներ	1.1	1.0	0.9	0.7	0.4	0.1
Կառավարության պարտքի տոկոսավճար	40.6	46.7	63.4	72.6	77.5	83.7
Տոկոսավճար / պետական բյուջեի ծախսեր (%)	4.0	4.1	5.1	5.5	5.4	5.3
Տոկոսավճար / պետական բյուջեի սեփական եկամուտների նկատմամբ	4.4	4.4	5.7	6.1	5.9	5.7

Աղյուսակ 13. Պետական պարտատոմսերի ցուցանիշները 2012-2017թթ.

	2012թ. փաստ.	2013թ. փաստ.	2014թ. ծրագր.	2015թ. կանխ.	2016թ. կանխ.	2017թ. կանխ.
Պետական գանձապետական պարտատոմսեր, մլրդ դրամ	249.8	274.2	294.7	338.7	384.9	434.4
% ՀՆԱ-ի նկատմամբ	6.2	6.4	6.4	6.7	7.0	7.2
կարճաժամկետ պարտատոմսեր	37.4	22.9	24.6	34.2	38.9	43.9
միջնաժամկետ պարտատոմսեր	128.8	147.4	158.4	183.2	208.2	235.0
երկարաժամկետ պարտատոմսեր	82.7	102.8	110.5	119.6	135.9	153.3
խնայողական պարտատոմսեր	0.9	1.1	1.1	1.7	1.9	2.2
Միջին տոկոսադրույք (%)	13.6	14.0	13.0	12.5	12.2	12.2
Միջին ժամկետայնություն (օր)	1,713	1,901	1,951	1,986	2,014	2,025
Արտարժույթային պետական պարտատոմսեր, մլն ԱՄՆ դոլար	-	700.0	700.0	700.0	700.0	700.0
% ՀՆԱ-ի նկատմամբ	-	6.6	6.3	5.7	5.2	4.8
Միջին տոկոսադրույք (%)	7.0	7.0	7.0	7.0	7.0	7.0
Միջին ժամկետայնություն (տարի)	-	7.0	6.0	5.0	4.0	3.0

Աղյուսակ 14. ՀՀ կառավարության վարկերի և փոխառությունների ցուցանիշները 2012-2017թթ. (մլն ԱՄՆ դոլար)

	2012թ. փաստ.	2013թ. փաստ.	2014թ. ծրագր.	2015թ. կանխ.	2016թ. կանխ.	2017թ. կանխ.
Կառավարության վարկեր և փոխառություններ, մլն ԱՄՆ դոլար	3,155.7	2,701.8	2,885.7	3,029.1	3,177.8	3,295.6
% ՀՆԱ-ի նկատմամբ	31.8	25.6	25.8	24.8	23.8	22.4
Ըստ ռեզիդենտության						
արտաքին վարկեր և փոխառություններ	3,143.7	2,693.8	2,881.7	3,029.1	3,177.8	3,295.6
ներքին վարկեր և փոխառություններ	12.0	8.0	4.0	-	-	-
Ըստ վարկատուի						
միջազգային ֆինանսական կառույցներից	2,125.9	2,222.5	2,379.0	2,527.0	2,674.7	2,774.2
օտարերկրյա պետություններից	1,004.9	454.7	484.6	484.5	485.9	504.7
առևտրային բանկերից	24.9	24.7	22.2	17.7	17.1	16.6
Միջին տոկոսադրույք (%)	1.6	1.3	1.1	1.7	1.7	1.7
Միջին ժամկետայնություն (տարի)	11.3	12.1	11.7	11.1	10.7	10.1

2015-2017թթ. ՀՀ կառավարության արտա պարտքի գծով կանխատեսումները կատարվել են հետևյալ ենթադրությունների հիման վրա.

- 1 SDR=1.547 USD, 1 EURO=1.378 USD, 1 JPY = 0.01 USD,
- ԱՄՆ դոլարի 6-ամսյա LIBOR՝ 0.7%, 6-ամսյա EURIBOR՝ 0.8%, SDR-ի տոկոսադրույք՝ 1.2%:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԻ
ՂԵԿԱՎԱՐ-ՆԱԽԱՐԱՐ

Դ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

Հավելված N 1

ՀԱՄԱՌՈՏ ԱՎՆԱՐԿ

ՀՀ 2015-2017թթ ՄԺԾԾ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐՈՒՄ ԱՌԿԱ ՌԻՍԿԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Սույնով ներկայացվում է ՀՀ 2015-2017թթ ՄԺԾԾ կանխատեսումներում, մասնավորապես, մակրոտնտեսական, հարկաբյուջետային կանխատեսումներում, ինչպես նաև պետական պարտքի կառավարման բնագավառում առկա ռիսկերի համառոտագիրը: Առավել մանրամասն տեսքով նյութը ներկայացված է սույն ծրագրի 2-րդ, 4-րդ և 20-րդ գլուխների համապատասխան մասերում:

1. ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐՈՒՄ

Կանխատեսման առկա ռիսկերը պայմանավորվում են ինչպես արտաքին, այնպես էլ ներքին տնտեսական գործոններով, որոնք կարող են հանգեցնել ինչպես տնտեսական աճի տեմպերի ավելացմանը, այնպես էլ՝ նվազմանը՝ ներկայացված կենտրոնական կանխատեսումների համեմատ:

Միաժամանակ, Հայաստանը լինելով փոքր և բաց տնտեսություն, արագ է արձագանքում գործընկեր երկրների տնտեսական զարգացումներին, ինչով պայմանավորված հիմնական կանխատեսումների ռիսկերը մեծապես կախված կլինեն համաշխարհային տնտեսության զարգացման հեռանկարներից:

ՀՆԱ-ի աճի ուղղությամբ նպաստող ռիսկեր.

Արտաքին միջավայր

- Եթե համաշխարհային տնտեսության հետագա զարգացումը լինի ավելի արագ, քան կանխատեսումներում դրված ենթադրություններն են, ինչը չի բացառվում քանի, որ Համաշխարհային տնտեսական աճի վերաբերյալ դրական սպասումներն ընդհանուր առմամբ բարձրացել են և այդ են վկայում ԱՄՀ կողմից նոր կանխատեսումները, ապա կանխատեսված ՀՀ տնտեսական աճը կլինի ավելի բարձր: Այս իրավիճակի դրսևորումն ավելի հավանական կլինի հատկապես եթե Ռուսաստանի և ԱՄՆ-ի տնտեսություններն ավելի արագ աճեն, քան ակնկալվում է:

- Նավթի միջազգային գների ակնկալվածից ավելի բարձր մակարդակում դրսևորման և հումքային այլ ապրանքների գների աճի պարագայում այն մեր երկրի ՀՆԱ-ի աճի՝ կանխատեսվածից ավելի բարձր ցուցանիշի գրանցմանը կնպաստի հիմնականում հետևյալ երկու ճանապարհներով. ուղղակի՝ հումքի արտահանմամբ պայմանավորված արտադրության ծավալների աճի միջոցով (մետաղների գների ավելի բարձր մակարդակի դրսևորման դեպքերում) և

անուղղակի՝ Ռուսաստանից ստացվելիք մասնավոր տրանսֆերտների աճի միջոցով (վառելիքի գների աճի դեպքում):

- Եվրասիական տնտեսական միությանն անդամակցության արդյունքում սպասվածից ավել ներդրումների ներգրավման և արտահանման շուկաների ավելի արագ ընդլայնման արդյունքում տնտեսական աճի մակարդակը նույնպես կարող է կանխատեսվածից ավելի բարձր լինել:

Ներքին միջավայր.

- Եթե ՀՀ կառավարություն կողմից իրականացվող տնտեսական բարեփոխումների արդյունքները՝ հատկապես գործարար միջավայրի, ինչպես նաև արդյունաբերական արտահանման խթանման քաղաքականության ուղղությամբ արդյունքները, արտահայտվեն ավելի արագ, քան ակնկալվում էր, ապա տնտեսական աճի մակարդակը կլինի կանխատեսվածից ավելի բարձր:

- Կառավարության կողմից ձեռնարկված բարեփոխումների շարքում, միջնաժամկետ հատվածում տնտեսական աճի տեմպերի վրա նշանակալի ազդեցություն կարող է ունենալ նաև կենսաթոշակային նոր համակարգի ներդրումը, որը նպաստելու է Հայաստանում ֆինանսական միջնորդության մակարդակի բարձրացմանը, հետևաբար նաև տնտեսության իրական հատվածի համար վարկային առավել խոշոր, երկարաժամկետ և մատչելի ռեսուրսների հասանելիության ապահովմանը: Այս ոլորտում իրականացվող բարեփոխումների առավել հարթ և արդյունավետ ընթացքը կարող է հանգեցնել միջնաժամկետ հատվածում տնտեսական աճի առավել բարձր տեմպերի ձեռքբերման:

ՀՆԱ-ի աճի կանխատեսումները նվազեցնող ռիսկերը կապյմանավորվեն և՛ արտաքին, և՛ ներքին միջավայրի զարգացումներով:

Արտաքին միջավայր

- Աշխարհաքաղաքական վիճակը, այդ թվում տարածաշրջանային ռազմական հակամարտությունները, ներքաղաքական անկայունությունները, ինչպես նաև հարևանների հետ քաղաքական հակադրությունները էական ռիսկեր են առաջացնում տնտեսական աճի ապահովման տեսանկյունից:

- Եվրոգոտու, Ճապոնիայի և ԱՄՆ-ի տնտեսության խորքային խնդիրների լուծման միասնական մոտեցումների և համոզիչ միջնաժամկետ բյուջետային պլանավորման բացակայությունը դեռևս որոշ չափով պահպանում է համաշխարհային տնտեսական հեռանկարների անորոշու-

թյունը և հատկապես՝ զարգացող երկրներում աճի տեմպերի նվազման ռիսկերը: Ընդ որում՝ ԱՄՆ-ում դրամավարկային քաղաքականության անսպասելի արագ կարգավորումը կամ ներդրողների կողմից ռիսկի չընդունման բարձր աստիճանի դրվակների կրկնությունը կարող են նոր ֆինանսական ցնցումներ առաջացնել: Եվրոգոտու ցածր տնտեսական աճի ռիսկերը հիմնականում պայմանավորվում են բանկերի լեվերաժի նվազման, բանկային հաշվեկշիռների առողջացման անհրաժեշտությամբ և տնտեսության իրական հատվածի համար պարտքի սպասարկման ծախսերի բեռի բարձր մակարդակով: Միաժամանակ, հատկապես Ճապոնիայում դեռևս արդիական են կառուցվածքային փոփոխությունների և հարկաբյուջետային քաղաքականության կայունության խնդիրները՝ արտահայտվելով 2015 թվականից հետո բյուջետային կոնսոլիդացման պլանավորման բացակայությամբ, ինչն էլ կարող է ներդրողների մոտ բացասական սպասումներ առաջացնել: Բոլոր դեպքերում այս երկրներում տնտեսական աճի տեմպերի հնարավոր դանդաղումը կհանգեցնի մեր երկրից արտահանվող ապրանքների նկատմամբ պահանջարկի շարունակական անկման, ինչպես նաև մետաղների գների շարունակական նվազման՝ հանգեցնելով Հայաստանից ապրանքների արտահանման նվազմանը, հետևաբար ՀՆԱ-ի աճի տեմպերի դանդաղմանը:

- Բորսային ապրանքների գների անորոշությունը ընդգծում է բյուջետային հիմքերի ամրապնդման խնդիրը, իսկ դրամավարկային կարգավորման մարմինները պետք է զգույշ լինեն, որպեսզի սպառողական ապրանքների գների աճը չհանգեցնի ավելի լայն գնաճային ճնշումների: Մետաղների գների նվազման նետ կապված միջնաժամկետում ուղղակի օտարերկրյա ներդրումների ներհոսքի հնարավոր նվազումը կարող է զսպող ազդեցություն ունենալ թողարկման ծավալների՝ հետևաբար ՀՆԱ աճի տեմպերի վրա: Էներգակիրների ներմուծման գների հնարավոր հետագա բարձրացումը միջնաժամկետում Հայաստանի տնտեսվարողների համար կհանգեցնի ծախսերի աճի, ինչը միջնաժամկետում կարող է զսպող ազդեցություն ունենալ թողարկման ծավալների՝ հետևաբար ՀՆԱ աճի տեմպերի վրա:

- Ուկրաինայում քաղաքական զարգացումների հետևանքով Ուկրաինայի տնտեսական աճի տեմպի դանդաղման, ինչպես նաև Ռուսաստանի նկատմամբ պատժամիջոցների կիրառման հետևանքով՝ Ռուսաստանի տնտեսական աճի տեմպի դանդաղման պայմաններում ՀՀ ներհոսող տրանսֆերտների և արտահանման ծավալների նվազման արդյունքում հնարավոր է Հայաստանի տնտեսական աճի տեմպի դանդաղում:

- Ռուսաստանի տնտեսության աճի տեմպերը կարող են դանդաղել նաև գլոբալ տնտեսության հնարավոր բացասական զարգացումներով պայմանավորված: Արդյունքում դեպի Հայաստան ներհոսող կապիտալ ներդրումները, գործոնային եկամուտները և տրանսֆերտները

կրճատվեն՝ հանգեցնելով նաև արտահանման և ՀՆԱ-ի աճի կանխատեսվածի համեմատ ավելի ցածր տեմպերի ձևավորման:

- Միջազգային կառույցներում տնտեսագետներին անհանգստացնում են նաև համաշխարհային տնտեսության առկա խնդիրները՝ կապված եկամուտների աճող անհավասարության հետ և անհավասարության՝ մակրոտնտեսական ցուցանիշների և մակրոտնտեսական քաղաքականության ձևավորման վրա ազդեցության հետ: Միջնաժամկետում, եթե եկամուտների անհավասարության և գործազրկության բարձր մակարդակի հետագա նվազեցում տեղի չունենա, կապված վերոնշյալ ռիսկերի դրսևորման հետ, ապա վերականգնման համար անհրաժեշտ տնտեսական աճի տեմպի պակասը բացասաբար կանդրադառնա գլոբալ տնտեսության հետագա աշխուժացման վրա: Արդյունքում, գլոբալ պահանջարկի աճը կլինի ավելի դանդաղ, քան ակնկալվում է, որն էլ իր բացասական ազդեցությունը կունենա Հայաստանի տնտեսական աճի վրա:

- Արտաքին ցնցումներով պայմանավորված պարենային և ոչ պարենային ապրանքների գնային միջավայրի աճը կարող է խոչընդոտել տեղական արտադրության աճին՝ արտադրության բարձր ծախսերի առաջացման պատճառով: Բացի դրանից, բարձր գնաճային միջավայրը կարող է էականորեն կլանել սպառմանն ուղղված մասնավոր հատվածի դրամական եկամուտները, կրճատելով ներդրումային ծախսերը, ինչը բազմարկիչի արդյունք կունենա հետագա տնտեսական աճի դանդաղեցման ուղղությամբ:

- Նկատելի է նաև տրանսֆերտների աճի տեմպի որոշակի նվազման ռիսկ, որը հիմնականում պայմանավորված կարող է լինել ընդունող երկրներում սեզոնային աշխատանքների պայմանների խստացմամբ և Ռուսաստանի և եվրոգոտու երկրների տնտեսական աճի դանդաղման ուղղությամբ ռիսկերի առկայությամբ:

Ներքին միջավայր.

- Ներքին միջավայրից բխող հիմնական ռիսկը բնակլիմայական անբարենպաստ պայմանների շարունակական դրսևորման հետևանքով գյուղատնտեսության ճյուղում հնարավոր ավելի ցածր աճի արձանագրումն է: Կանխատեսվող հորիզոնում կառավարությունը շարունակելու է գյուղատնտեսության օժանդակությանն ուղղված միջոցառումների իրականացումը, սակայն բնակլիմայական անբարենպաստ պայմանները կարող են լրացուցիչ ռեսուրսների ներդրման պահանջ առաջացնել՝ դանդաղեցնելով կառավարության բարեփոխումները⁴⁵, որի պայմաններում տնտեսական աճի մակարդակը կարող է կանխատեսվածից ավելի ցածր լինել:

⁴⁵ Սա հիմնականում աշխատում է այն տրամաբանությամբ, որ անբարենպաստ բնակլիմայական պայմանների արդյունքում սոցիալական և տնտեսական բացասական հետևանքները վերացնելու համար, կառավարությունը պարտադրված է լինելու ռեսուրսների սահմանափակվածության պայմաններում այլ ծրագրից միջոցները վերաուղղել վերոնշյալ խնդիրների լուծմանը, ինչի արդյունքում կարտանդվեն բարեփոխումների ծրագրերի համար հատկացված միջոցները:

• Ամբողջական առաջարկի և պահանջարկի տեսանկյուններից գնահատված ՀՆԱ-ի իրական աճի վրա էլեկտրաէներգիայի գների հնարավոր բարձրացման առաջնային (ուղղակի) ազդեցության գնահատականները վկայում են, որ այս գործոնը ևս կարող է շեղումներ մտցնել 2014 թվականների տնտեսական աճի բազիսային կանխատեսման սցենարից՝ աճի տեմպերի նվազման ուղղությամբ⁴⁶: Անուղղակի ազդեցությունները ևս հնարավոր են, ինչը կարող է մեծացնել նշված շեղումները:

Այսպիսով, գնահատվում է, որ կանխատեսվող հորիզոնում տնտեսական աճի նվազման ուղղությամբ ռիսկերը գերակշռող են լինելու և հիմնականում պայմանավորվելու են համաշխարհային տնտեսության զարգացման հեռանկարներով:

Կանխատեսումների բաշխման հավանականությունները առավել պարզորոշ երևում են ստորև բերվող աղյուսակում:

Աղյուսակ 1: Իրական ՀՆԱ կանխատեսումների հավանականային բաշխումը 2015-2017 թվականներին

Տնտեսական աճի միջակայքը	Տնտեսական աճի՝ տվյալ միջակայքում ձևավորվելու հավանականությունը			
	2014	2015	2016	2017
2-4%	0.27	0.22	0.21	0.19
4-6%	0.25	0.26	0.25	0.24
6-8%	0.12	0.19	0.20	0.21

Աղյուսակ 1-ի 1-ին սյունը ներկայացնում է տնտեսական աճի հավանականային միջակայքերը, իսկ 2-ից 4-րդ սյունները նշված միջակայքերից յուրաքանչյուրում այդ աճի ձևավորվելու հավանականությունները՝ ըստ միջնաժամկետ կանխատեսումների:

Պարզության համար աղյուսակում ներկայացվել են ամենահավանական 4-6% տնտեսական աճի կենտրոնական միջակայքը և հարակից՝ համապատասխանաբար 2-4% և 6-8% տնտեսական աճերի միջակայքերը, որոնք միասին ծածկում են բաշխման ընդհանուր հավանականության շուրջ 64%-ը, այսինքն, ընդհանուր հավանականությունը, որ տնտեսական աճը կգտնվի 2-8% միջակայքում, կազմում է մոտ 64%:

Ակնհայտ է, որ վերոնշյալ երեք միջակայքերի շարքում 4-6% միջակայքում տնտեսական աճի ձևավորվելու հավանականությունը 2015-2017 թվականներին ամենաբարձրն է (Գծապատկեր 6-ում այն մուգ կարմիր է, իսկ Աղյուսակ 8-ում՝ հոծ նշումով): Բնականաբար, սույն ծրագրի

⁴⁶ Էներգակիրների թանկացման ազդեցությունը ՀՆԱ-ի իրական աճի վրա գնահատելու համար կանխատեսումներում անվանական ՀՆԱ-ի ցուցանիշը հաստատուն է ընդունվել: Սա պայմանավորված է նրանով, որ էներգակիրների գների աճը առաջնային ազդեցությամբ հանգեցնում է առաջարկի ցնցման, որը տեղաշարժում է ամբողջական առաջարկի կորը դեպի ձախ և վեր: Արդյունքում նոր հավասարակշռությունը ձևավորվում է գների ավելի բարձր և արտադրության իրական ծավալների ավելի ցածր մակարդակում:

«Համախառն առաջարկ» հատվածում ներկայացված տնտեսական աճի բազային կանխատեսման սցենարը ընկած է վերոնշյալ ամենաբարձր հավանականությամբ տնտեսական աճի կենտրոնական միջակայքի՝ 4-6% շրջանակներում:

3. 2015-2017թթ. ՄԺԾԾ-ում կանխատեսվող հարկային եկամուտների հոսքերի վրա մակրոտնտեսական բնույթի ռիսկերի ազդեցության քանակական գնահատումը

Միջնաժամկետում հարկային եկամուտների կանխատեսվող հոսքերի վրա մակրոտնտեսական բնույթի ռիսկերի ազդեցության քանակական գնահատումը հիմնվել է մակրոտնտեսական հետևյալ ռիսկերի վրա:

3.1 Մակրոտնտեսական ռիսկերի գնահատումը

1. Կանխատեսումների ռիսկ

Սովորաբար կանխատեսումներն իրագործվելիս ի հայտ են գալիս որոշ շեղումներ, որոնք կապված են լինում օգտագործվող կանխատեսման մոդելների տեղայնացումից և մասնավորեցումից, տնտեսության կառուցվածքային տեղաշարժերից⁴⁷, նոր ի հայտ եկող երևույթներից (որի վերաբերյալ նախկինում տեղեկատվությունը բացակայել է) և այլն: Այս ռիսկերն ընդունված է անվանել կանխատեսման ռիսկեր: ՄԺԾԾ տեսանկյունից կարևորվում է ՀՆԱ-ի կանխատեսման ռիսկի գնահատումը, քանի որ ՄԺԾԾ սցենարի հարթ իրականացումը կախված է տնտեսությունում ստեղծված անվանական ՀՆԱ-ի մեծությունից: ՀՆԱ գծով կանխատեսումների ռիսկը գնահատվել է նախորդ 10 տարիներին միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրերի հիմքում դրվող ՀՆԱ կանխատեսված ցուցանիշների և ՀՆԱ փաստացի ցուցանիշների միջև շեղման հիման վրա: Մասնավորապես, ՀՆԱ-ի միջնաժամկետ կանխատեսումներից փաստացիի շեղումները պատմականորեն եղել են **3.5-4.4 տոկոսային կետ**: Այս պարագայում, հաշվի առնելով կանխատեսվածից ցածր ՀՆԱ ձևավորման վերոնկարագրյալ ռիսկերի գերակշռությունը՝ որպես ռիսկ է դիտարկվել ՀՆԱ կանխատեսված մակարդակից 3.5 տոկոսային կետով ավելի ցածր մակարդակի ձևավորումը 2015 թվականին, 4.1 տոկոսային կետով ցածր 2016 թվականին և 4.4 տոկոսային կետով ցածր 2017 թվականին:

2. Ենթադրություններից շեղումների ռիսկ

Որպես կանոն ՄԺԾԾ հիմքում դրվող կանխատեսումները կառուցվում են որոշակի ենթադրությունների հիման վրա, որոնք էլ իրենց հերթին կախված են նաև արտաքին գործոններից

⁴⁷ Սա որոշակիորեն կապված է նաև մոդելների սպեցիֆիկացիաների հետ, քանի որ ժամանակային շարքերի վրա հիմնված մոդելներն իրենց մեջ ներառում են տնտեսության նախորդ ժամանակահատվածի զարգացումների տեղեկատվությունը, իսկ կանխատեսվող տարում ի հայտ եկող տնտեսության կառուցվածքային տեղաշարժը միայն կարող է ներառվել հաջորդ տարվա կանխատեսումների մոդելներում:

(օրինակ՝ ներքին տնտեսության գնաճը միջազգային շուկաների գների կանխատեսվող վարքագծից): Սակայն միշտ չէ, որ այդ ենթադրությունները կանխատեսվող հորիզոնում իրականություն են դառնում՝ կապված Կառավարության և Կենտրոնական Բանկի կառավարման դաշտից դուրս ի հայտ եկող երևույթների հետ (օրինակ՝ նավթի գների հնարավոր փոփոխությունները): Պատմականորեն՝ որոշակի գործոնների ազդեցությամբ, տեղի են ունենում շեղումներ այդ ենթադրություններից, ինչն էլ շեղումներ է մտցնում բազիսային կանխատեսումներում: Օրինակ՝ կանխատեսման համար հիմք է ընդունվում ԿԲ-ի կողմից գնաճի կանխատեսված կենտրոնական արժեքը, սակայն իրականում տարբեր գործոնների ազդեցությամբ կարող են տեղի ունենալ նշված արժեքից շեղումներ, ինչը կարող է շեղել նաև բյուջեի հիմքում դրվող կանխատեսումները:

2.1 Գնաճի շեղման հնարավոր չափը

Որպես գնաճի շեղման հնարավոր չափ է դիտարկվում ԿԲ-ի կողմից դրամավարկային ծրագրերում (գնաճի հաշվետվություններում) ներկայացվող գնաճի կենտրոնական արժեքից շեղման առավելագույն չափը: Այս պահին գործող դրամավարկային ծրագրով այդ չափը գնահատվում է կանխատեսման կենտրոնական արժեքից ներքև ուղղությամբ՝ **շուրջ 1.5 տոկոսային կետի չափով** (այսինքն գնաճի ներքին սահմանը՝ 2.5% է) և **վերև ուղղությամբ շեղումը՝ 1.5 տոկոսային կետի չափով** (վերին սահմանը՝ 5.5% է): Գնաճի գծով ռիսկը կարող է ազդել ինչպես անուղղակի հարկերի մուտքերի վրա, այնպես էլ բյուջեով նախատեսված ապրանքների և ծառայությունների գծով ծախսերի վրա: Գնային ցուցանիշների հնարավոր նվազման պայմաններում հարկերից մուտքերը կկրճատվեն: Արդյունքում գների նվազման ռիսկի ազդեցությունը հարկային եկամուտների վրա 2015, 2016 և 2017 թվականների համար գնահատվում է համապատասխանաբար 1.8, 1.9 և 2.1 մլրդ. դրամ՝ ֆինանսական պահանջի ավելացման ուղղությամբ:

2.2 Փոխարժեքի շեղման հնարավոր չափը

Մակրոտնտեսական քաղաքականությունն իրականացվում է լողացող փոխարժեքի սկզբունքի հիման վրա, իսկ կենտրոնական բանկը և ֆինանսների նախարարությունը փոխարժեքի կանխատեսումներ չեն իրականացնում, այլ յուրաքանչյուր տարվա կանխատեսումների հիմքում դրվում է փոխարժեքի անփոփոխ (որոշակի պահի դրությամբ) մակարդակի պահպանման ենթադրություն: Սակայն փոխարժեքի տատանումները կազդեն բյուջեի եկամուտների վրա՝ սահմանին գանձվող հարկային եկամուտների և ծախսերի վրա՝ պետության կողմից ներմուծվող ապրանքների գնման մասով:

Հաշվի առնելով, որ պատմականորեն և՛ արժևորման, և՛ արժեզրկման ուղղությամբ փոխարժեքի տատանումների բացարձակ շեղման միջին չափը չի գերազանցել 5.0%-ը, որպես ռիսկ է

դիտարկվել ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ դրամի առավելագույնը 5% արժեզրկումը: Փոխարժեքի 5%-ով արժեզրկման ռիսկի դրսևորման դեպքում այլ հավասար պայմաններում 2015, 2016 և 2017 թվականներին կարելի է ապահովվել հարկային եկամուտների համապատասխանաբար 9.5, 9.7, 10.7 մլրդ. դրամ լրացուցիչ մուտք:

2.3 Ներմուծման գծով ռիսկի հնարավոր չափը

Քանի որ մաքսային սահմանին ներմուծումից գանձվող անուղղակի հարկերը էական կշիռ են կազմում պետական բյուջեի ընդհանուր հարկային եկամուտներում, ապա անհրաժեշտ է գնահատել նաև ներմուծման հնարավոր նվազման պարագայում հարկային եկամուտների նվազման ռիսկի չափը: Պատմականորեն ՄԺԾՍ ներմուծման գծով կանխատեսումների շեղման միջին բացարձակ չափը 16.1-25.6%-ի սահմաններում է եղել, ինչն էլ հաշվի է առնվել այս գործոնի ազդեցությունը գնահատելու համար: 2015, 2016 և 2017 թվականների համար ծրագրվածից համապատասխանաբար 16.1%, 21% և 25.6% պակաս ներմուծման ռիսկի դրսևորման պայմաններում հարկային եկամուտների վրա ազդեցությունը գնահատվում է համապատասխանաբար՝ 27.3, 40.6 և 54.2 մլրդ. դրամ՝ ֆինանսական պահանջի ավելացման ուղղությամբ:

3.1.2. 2015-2017 ՄԺԾՍ-ում կանխատեսվող հարկային եկամուտների վրա մակրոտնտեսական ռիսկերի ազդեցության գնահատումը

Միջնաժամկետում հարկային եկամուտների վրա մակրոտնտեսական բնույթի վերոնշյալ ռիսկերի ազդեցության քանակական գնահատականները ներկայացվում են ստորև բերվող աղյուսակում:

Աղյուսակ 2 : Հարկային մուտքերի վրա մակրոտնտեսական կանխատեսումների և ենթադրությունների գծով ռիսկերի ազդեցության գնահատումը⁴⁸

Ռիսկի տեսակը	Ազդեցության գնահատականը, մլրդ դրամ		
	2015	2016	2017
Ռիսկերի առանձին հանդես գալու պայմաններում			
1. Կանխատեսվածից 3.5-4.4 տոկոսային կետով ավելի ցածր իրական ՀՆԱ-ի աճ	-15.9	-19	-23
2. Ենթադրությունների հետ կապված ռիսկերի առանձին հանդես գալու պայմաններում, այդ թվում			
2.1. 1.5 տոկոսային կետով ավելի ցածր գնաճի ռիսկ	-1.8	-1.9	-2.1

⁴⁸ՀՆԱ, ներմուծման, փոխարժեքի և գների գծով հավանական ռիսկերի քանակային գնահատականը ստացվել է՝ հիմք ընդունելով այս գործոնների պատմական շարժի բացարձակ միջին սխալը:

2.2. Փոխարժեքի առավելագույնը 5.0 տոկոսով արժեզրկման ռիսկ	+9.5	+9.7	+10.7
2.3. Ներմուծման 16.1-25.6 տոկոսով նվազման ռիսկ	-27.3	-40.6	-54.2
Վերոնշյալ ռիսկերի միաժամանակյա հանդես գալու պայմաններում	-29.1	-42.2	-55.7

Այսպիսով, գնահատվում է, որ հարկային եկամուտների վրա ազդող վերոնշյալ ռիսկերի միաժամանակյա ի հայտ գալու պարագայում հարկային եկամուտների ծրագրված մակարդակից շեղումը կկազմի շուրջ 29.1 մլրդ. դրամ 2015 թվականին, 42.2 մլրդ. դրամ՝ 2016 թվականին և 55.7 մլրդ. դրամ՝ 2017 թվականին: Մյուս կողմից, կարելի է նկատել, որ հարկային եկամուտների ծրագրված մակարդակից շեղումը ավելի էական կլինի, եթե ի հայտ գան միայն ՀՆԱ-ի և ներմուծման գծով ռիսկեր:

Հարկային եկամուտների վրա առանձին ռիսկերի ազդեցության չափի վերաբերյալ պատկերացում են տալիս նաև ստորև ներկայացվող զգայունության գնահատականները, սակայն այս դեպքում դիտարկվում է հարկային եկամուտների վրա ազդող գործոնի 1% փոփոխության ազդեցությունը, ինչը ներկայացված է հարկային եկամուտների զգայունության աղյուսակում:

Աղյուսակ 3: Հարկային եկամուտները զգայունությունը՝ հիմնական տնտեսական գործոնների նկատմամբ

	ՀՆԱ	Գնաճ	Փոխարժ.	Ներմուծ.
Միջին տարեկան ազդեցություն	0.30	0.09	0.19	0.11

Ակնհայտ է, որ եթե դիտարկվում ենք կանխատեսվածից 1 տոկոս շեղման ազդեցությունը, ապա հարկերի հավաքագրման առումով առավել էական գործոններ են հանդիսանում իրական ՀՆԱ փոփոխությունը և փոխարժեքի փոփոխությունը:

Ակնհայտորեն, կենտրոնական կանխատեսումներից հարկային եկամուտների աճի շեղման ուղղությամբ ռիսկերն առավելապես նվազման ուղղություն ունեն: Կանխատեսումների բաշխման հավանականությունները առավել պարզորոշ երևում են ստորև բերվող աղյուսակում:

Աղյուսակ 4 : Անվանական հարկային եկամուտների կանխատեսումների հավանականային բաշխումը 2015-2017 թվականներին

Տնտեսական աճի միջակայքը	Տնտեսական աճի՝ տվյալ միջակայքում ձևավորվելու հավանականությունը			
	2014	2015	2016	2017
2-6%	0.07	0.42	0.07	0.06

6-10%	0.49	0.48	0.40	0.36
10-14%	0.42	0.04	0.48	0.50

Աղյուսակ 4-ի 1-ին սյունը ներկայացնում է հարկային եկամուտների աճի հավանականային միջակայքերը, իսկ 2-ից 4-րդ սյունները նշված միջակայքերից յուրաքանչյուրում այդ աճի ձևավորվելու հավանականությունները՝ ըստ միջնաժամկետ կանխատեսումների:

Ակնհայտ է, որ 2015 թվականի համար վերոնշյալ երեք միջակայքերի շարքում 6-10% միջակայքում հարկային եկամուտների աճի ձևավորվելու հավանականությունը ամենաբարձրն է, իսկ 2016-2017 թվականներին հարկային եկամուտների աճի ձևավորվելու հավանականությունը ամենաբարձրն է 10-14% միջակայքում (Գծապատկեր 7-ում այն մուգ կարմիր է, իսկ Աղյուսակ 11-ում՝ հոծ նշումով): Միաժամանակ, հաշվի առնելով նվազման ուղղությամբ ազդող դիսկերի ազդեցության գերակշռությունը, ավելի մեծ է կենտրոնական միջակայքից ներքև, քան թե վերև ձևավորվելու հավանականությունը:

Ներդիր 1

Իրական ՀՆԱ-ի և հարկային եկամուտների կանխատեսումների հավանականային բաշխման գծապատկերի կառուցումը

Իրական ՀՆԱ և հարկային եկամուտների կանխատեսումների հավանականային բաշխումը ներկայացնող գծապատկերները ցույց են տալիս տնտեսության զարգացման ապագա ընթացքի վերաբերյալ Կառավարության գնահատականները՝ տնտեսական աճի ծրագրային ցուցանիշների վերաբերյալ, ինչպես նաև հարկային եկամուտների հավաքագրման կանխատեսվող ընթացքը:

Կանխատեսումների հավանականային բաշխման գծապատկերի կառուցման անհրաժեշտությունը պայմանավորված է նրանով, որ բոլոր կանխատեսումները ինչ-որ չափով անորոշ են: Կարևոր է հաշվի առնել ոչ միայն կոնկրետ կանխատեսված արժեքները, այլ նաև բոլոր այն վերոնշյալ դիսկերը, որոնց արդյունքում կարող են շեղումներ առաջանալ իրական ՀՆԱ կանխատեսումների և հարկերի կանխատեսումների կենտրոնական արժեքներից: Հիմնվելով միայն կետային կանխատեսումների վրա հնարավոր չէ բավարար չափով տեղեկատվություն ներկայացնել դրանց հետ կապված անորոշությունների և դրանց աղբյուրների վերաբերյալ: Այդ պատճառով կարևորվում է որոշակի վստահության միջակայքի կառուցման խնդիրը, որը թույլ կտա գնահատել իրադարձությունների զարգացման հավանական ընթացքը: Իրական ՀՆԱ և հարկերի կանխատեսումների հավանականային բաշխման ներկայացված գծապատկերները հիմնվում է Անգլիայի բանկի կողմից մշակված մեթոդաբանության վրա և հաշվի է առնում կանխատեսումների հավանականային բաշխման ասիմետրիկության առկայությունը:

Հայաստանի համար իրական ՀՆԱ և հարկերի աճի կանխատեսումների բաշխման գծապատկերները կառուցվել են երեք չափորոշիչների հիման վրա.

1. կենտրոնական արժեքները,
2. անորոշության չափը (դիսպերսիան), որը ստանալու համար համար հիմք են հանդիսացել փաստացի պատմական շարքերի կանխատեսումային սխալները և
3. դիսկերի հարաբերական հաշվեկշիռը՝ անհամաչափության գործակցի գնահատման նպատակով:

Ունենալով կանխատեսված կենտրոնական արժեքները, անորոշության չափը (ցրվածքը) և դիսկերի հաշվեկշիռը, կառուցվել են իրական ՀՆԱ և հարկերի կանխատեսումների հավանականային բաշխման գրաֆիկները 2015-2017 թվականների համար (տես՝ Գծապատկերներ 6 և 7):

ՀՆԱ և հարկերի կանխատեսման գծապատկերներում կենտրոնական մուգ (կարմիր) ավելի նեղ միջակայքը ներառում է նաև կանխատեսման կենտրոնական սցենարը (կանխատեսված արժեքները): Որքան հավանականային կանխատեսումները հեռանում են կենտրոնական սցենարից, այնքան ավելի ցածր է դառնում դրանց իրագործման հավանականությունը, ինչը գծապատկերում արտահայտվում է ավելի թույլ գունավորմամբ: Ներկայացված բաշխումը սիմետրիկ չէ, քանի որ ապագայի համար առկա են տնտե-

սական աճի և հարկերի կենտրոնական կանխատեսումից ավելի ցածր մակարդակների ձևավորման ռիսկեր:

Ռիսկերի ազդեցության մեղմման հնարավորությունների ընդհանուր գնահատականը

Այսպիսով տնտեսական աճի նվազման ուղղությամբ ռիսկերի դրսևորման պարագայում Կառավարության քաղաքականության հիմնական նպատակադրումը պետք է լինի սոցիալական բնույթի ծախսերի կրճատման բացառումը, իսկ հնարավորության դեպքում՝ բյուջեի ծախսերի ամբողջական իրականացումը, ինչը կպահանջի սպասվող ՀՆԱ-ի նկատմամբ 0.6-0.7%-ի չափով լրացուցիչ ֆինանսական միջոցների ներգրավում: Միաժամանակ, եկամուտների և ծախսերի մասով գնաճի, ներմուծման, փոխարժեքի գծով ռիսկերի դրսևորման և վարկերի չստացման ռիսկի պարագայում լրացուցիչ ֆինանսական միջոցների պահանջը 2015-2017 թվականների համար կկազմի սպասվող ՀՆԱ-ի 1.4-1.9%-ը: Այս պարագայում 2015-2017 թվականների համար լրացուցիչ միջոցների ներգրավման պայմաններում պետական պարտքի և նախորդ տարվա ՀՆԱ-ի միջև օրենքով սահմանված առավելագույն 50% հարաբերակցությունը չի գերազանցվի:⁴⁹ Հետևաբար, ՀՆԱ-ի 1.4-1.9%-ի չափով լրացուցիչ ֆինանսական միջոցների ներգրավումը լիովին համապատասխանում է օրենքով սահմանված բյուջետային կանոններին՝ ավելին նշանակում է, որ հնարավոր ռիսկերի ի հայտ գալու պարագայում, ըստ անհրաժեշտության կառավարությունը կարող է իրականացնել նաև լրացուցիչ ծրագրեր՝ վերոնշյալ նպատակադրումներից բացի լրացուցիչ խթաններ ստեղծելով տնտեսական ակտիվության ավելացման համար:

Աղյուսակ 5: Հարկային եկամուտների և պետական բյուջեի այլ հոսքերի գծով ռիսկերի ընդհանուր ազդեցության գնահատականը⁵⁰

Ֆինանսավորման պահանջ (-պահանջի մեծացում, + պահանջի նվազում)

Ռիսկի տեսակը	2015	2016	2016
	մլրդ դրամով	մլրդ դրամով	մլրդ դրամով
Ընդհանուրը	-67.5	-86.7	-104.4
1.Կանխատեսածից 3.5-4.4 տոկոսով ավելի ցածր ՀՆԱ ձևավորում	-15.9	-19.0	-23.0
2.Ենթադրությունների հետ կապված ռիսկեր, այդ թվում	-51.6	-67.7	-81.4
2.1. 1.5 տոկոսային կետով ավելի ցածր գնաճի ռիսկ	1.6	1.8	1.9
2.2. Փոխարժեքի առավելագույնը 5 % -ով արժեզրկման ռիսկ	2.6	2.3	2.4
2.3. Ներմուծման 16.1-25.6 տոկոսով նվազման ռիսկ	-27.3	-40.6	-54.2
2.3. Բյուջեի արտաքին հոսքերի չստացման ռիսկեր, այդ թվում	-28.5	-31.2	-31.5
ԾԻԳ-երի կատարողականի գծով	-28.5	-31.2	-31.5

⁴⁹ Համաձայն պետական պարտքի մասին ՀՀ օրենքի, ընդհանուր պետական պարտքը նախորդ տարվա ՀՆԱ նկատմամբ 50%-ը գերազանցելու պարագայում, պակասուրդը պետք է չգերազանցի վերջին երեք տարիների ՀՆԱ միջին մակարդակի 3%-ը:

⁵⁰ Ընդհանուր ազդեցության գնահատականը հիմնված է մակրոտնտեսական ռիսկերի առանձին հանդես գալու ենթադրության վրա

Ինչպես վերը նշվեց Հայաստանը ներկայումս արդեն իսկ ունի համապատասխան պայմանավորվածություններ միջազգային ֆինանսական կառույցների հետ, որոնց շրջանակներում նախատեսված միջոցները առավել քան բավարար են հնարավոր ռիսկերի ազդեցության նույնիսկ ամբողջությամբ չեզոքացման համար:

2. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐՈՒՄ

ՀՀ 2015-2017թթ. ՄԺԾԾ իրատեսության տեսանկյունից հարկ է առանձնացնել այն գործոնները, որոնք հարկաբյուջետային շրջանակի ծրագրային սցենարի վրա կարող են ունենալ ինչպես դրական, այնպես էլ բացասական ազդեցություն: Այդուհանդերձ, առավել կարևոր են այն գործոնները, որոնք կարող են հանգեցնել ծախսերի ծրագրերում համապատասխան վերանայումներ կատարելուն: Այդ իմաստով ՀՀ 2015-2017թթ. ՄԺԾԾ հիմքում դրված կանխատեսումները պարունակում են որոշակի ռիսկեր:

Ռիսկերի աղբյուրները

ՀՀ 2015-2017թթ. ՄԺԾԾ շրջանակներում կարելի է տարանջատել ռիսկերի հետևյալ աղբյուրները, որոնք կարող են հանգեցնել ծրագրային ռեսուրսային փաթեթից շեղումների.

- (i) ներքին ռեսուրսների գծով,
- (ii) արտաքին օժանդակության գծով:

Ներքին ռեսուրսների մասով. 2015-2017թթ. բյուջետային ներքին ռեսուրսների փաթեթը հիմնականում համալրվելու է հարկային եկամուտների հաշվին, որոնց գծով ծրագրային մուտքերը 2015-2017թթ. կկազմեն ներքին ռեսուրսների ընդհանուր մուտքերի միջինում 97.1%-ը: Հարկային եկամուտների հավաքագրումը մեծապես կախվածության մեջ կլինի մի կողմից մակրոտնտեսական զարգացումների կանխատեսվող և արձանագրվելիք միտումների համապատասխանությունից, իսկ մյուս կողմից՝ դրանց հավաքագրման բնագավառում ՀՀ կառավարության վարչարարական միջոցառումների իրականացման արդյունավետությունից: Նշված տնտեսական գործոններից բացի, այս դեպքում էական դեր ունի նաև հանրապետությունում տնտեսական միջավայրի վրա ներքին զարգացումների և արտաքին գործոնների ազդեցությունները: Մասնավորապես.

ա) Մակրոտնտեսական զարգացումների կանխատեսվող և արձանագրվելիք միտումների համապատասխանություն. Մակրոտնտեսական շրջանակում կատարված կանխատեսումների մասով 2015-2017թթ. ռիսկերը ներկայացված են սույն ակնարկի մակրոտնտեսական կանխատեսումների ռիսկերին նվիրված մասում:

բ) Վարչարարական միջոցառումների իրականացում. 2015-2017թթ. երբ բյուջետային միջոցների սղությունը դեռևս լուծում պահանջող խնդիրներից մեկն է լինելու, առաջադրելով հարկային եկամուտների և պետական տուրքերի հնարավոր հասանելի մակարդակի ապահովում, ՀՀ կառավարությունը սկզբունքայնորեն շարունակելու է իրականացնել իր կողմից որդեգրված՝ ստվերային տնտեսության ծավալների կրճատմանն ուղղված հարկաբյուջետային քաղաքականությունը,

դրանով իսկ նպաստելով հարկային եկամուտների հավաքագրման բնագավառում իրավիճակի բարելավմանը: Այս դեպքում տնտեսության սովերային հատվածի կրճատման և լրացուցիչ բյուջետային մուտքերի հավաքագրման գրավականը հարկային և մաքսային մարմինների կողմից իրականացվելիք միջոցառումների բարեհաջող ընթացքն է:

գ) Արտաքին գործոնների ազդեցություններ. Ռիսկը հնարավոր է արտաքին գործոնների (արտաքին տնտեսական շուկաներում, ինչպես նաև ՀՀ արտաքին սահմաններում իրավիճակի սրում) ազդեցության արդյունքում հանրապետությունում տնտեսական միջավայրի կտրուկ վատթարացման դեպքում և այն գնահատել հնարավոր չէ:

Արտաքին օժանդակության մասով 2015-2017թթ բյուջետային ռեսուրսների փաթեթի համալրում նախատեսվում է ապահովել ինչպես պաշտոնական դրամաշնորհների, այնպես էլ վարկերի հաշվին:

ա) Պաշտոնական դրամաշնորհների հատկացման կամ համապատասխան մուտքերի ստացման ռիսկի գործոնը մեծամասամբ պայմանավորված է լինելու ՀՀ կառավարության կողմից տնտեսական բարեփոխումների բնագավառում դոնորների հետ փոխհամաձայնեցված որոշակի միջոցառումների իրականացման ընթացքով (ընդհանուր բնույթի բյուջետային աջակցության մասով) և ծրագրային ցուցանիշներից փաստացի կատարվելիք հատկացումների հնարավոր շեղումներով (նպատակային դրամաշնորհային ծրագրերի մասով):

բ) Վարկերի մասով ռիսկի գործոնը մեծամասամբ պայմանավորված է լինելու ՀՀ կառավարության կողմից տնտեսական բարեփոխումների բնագավառում վարկատուների հետ փոխհամաձայնեցված որոշակի միջոցառումների իրականացման ընթացքով (ընդհանուր բնույթի բյուջետային աջակցության մասով) և ծրագրային ցուցանիշներից փաստացի կատարվելիք հատկացումների հնարավոր շեղումներով (նպատակային վարկային ծրագրերի մասով):

Արտաքին օժանդակության մասով 2015-2017թթ բյուջետային ռեսուրսների փաթեթի համալրման վրա կարող է ազդեցություն ունենալ նաև տարադրամի փոխարժեքի փոփոխությունը:

Ռիսկերի հնարավոր հետևանքները և ճշգրտումների ուղղվածությունը

Ներքին ռեսուրսների մասով մուտքերի ծրագրվածից ցածր մակարդակը (առաջացած ճեղքվածքը այլ ռեսուրսների հաշվին լրացնելու հնարավորության բացակայության դեպքում) ենթադրում է «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքով ՀՀ կառավարությանը վերապահված իրավասության շրջանակներում ծախսերի վերանայում՝ դրանց կրճատման ուղղությամբ: Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ պետական եկամուտները հիմնականում ամրագրված չեն որոշակի ծախսատեսակի կամ ծրագրի, այս դեպքում ծախսերի

վերանայումն իրականացվելու է՝ հիմք ընդունելով դրանց գերակայությունները. առաջին հերթին կրճատվելու են այն ծախսատեսակների կամ ծրագրերի գծով նախատեսված գումարները, որոնք կրճատման պահին կունենան գերակայության ավելի ցածր աստիճան (հաշվի առնելով նաև ծախսերի կրճատման արդյունքում հնարավոր բացասական հետևանքների առաջացումը):

Արտաքին օժանդակության գծով մուտքերի թերստացման պայմաններում ծախսերի ծրագրի վերանայման մոտեցումները լինելու են տարբեր՝ կախված արտաքին օժանդակության բնույթից: Այս առումով կարևոր հանգամանքներից է սպասվելիք արտաքին օժանդակության կառուցվածքն ըստ նշանակության: Համաձայն կանխատեսումների, ծրագրային ժամանակահատվածում արտաքին օժանդակության կառուցվածքում գերակշռելու են ծրագրային (նպատակային) բնույթի պաշտոնական դրամաշնորհներն ու վարկերը:

Բյուջետային ռեսուրսների փաթեթում ընդհանուր բնույթի բյուջետային օժանդակության թերստացման պայմաններում և առաջացած ճեղքվածքը այլ ռեսուրսների հաշվին լրացնելու հնարավորության բացակայության դեպքում՝ «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքով ՀՀ կառավարությանը վերապահված իրավասության շրջանակներում ծախսերի ծրագրի վերանայումն իրականացվելու է՝ ելնելով դրանց գերակայության աստիճանից, մինչդեռ ծրագրային (նպատակային) պաշտոնական դրամաշնորհների և վարկերի թերստացումը որպես կանոն հանգեցնելու է այն ծրագրերի գծով ծախսերի կրճատմանը, որոնք անմիջականորեն կապակցված են ֆինանսավորման այդ աղբյուրների հետ, թեև առանձին դեպքերում չի կարելի բացառել այդ ծրագրերի գծով արտաքին աղբյուրներից ստացվող միջոցների փոխարինումը ներքին ռեսուրսներով:

Փոխհատուցման հնարավորությունները

2015-2017թթ. ՄԺԾԾ հարկաբյուջետային շրջանակի վրա դրական հետևանքներ կարելի է ակնկալել բարենպաստ մակրոտնտեսական զարգացումներից, որոնք կարող են որոշ չափով փոխհատուցել արտաքին օժանդակության գծով հնարավոր «կորուստները»: Նախատեսվածի դիմաց մակրոտնտեսական միջավայրի բարելավումը բարենպաստ պայմաններ կստեղծի լրացուցիչ հարկային եկամուտների հավաքագրման համար: Այս դեպքում հարկային եկամուտների լրացուցիչ մուտքերի՝ այլ մուտքերի հնարավոր կորուստների փոխհատուցմանն ուղղելուց հետո ՀՀ կառավարությունը կարող է քննարկման առարկա դարձնել լրացուցիչ եկամուտների՝ ըստ ծախսային գերակայությունների ծախսերի ավելացմանը և (կամ) պետական բյուջեի դեֆիցիտի չափը կրճատելուն ուղղելու հարցը:

3. ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԲՆԱԳԱՎԱՌՈՒՄ

«Կառավարության (այսուհետ՝ Կառավարություն) պետական պարտքի արդյունավետ կառավարման խնդիրը լուծելու տեսանկյունից կարևորագույն նշանակություն ունի ռիսկերի կառավարումը: Այս առումով առաջնային նշանակություն են ստանում վերաֆինանսավորման, տոկոսադրույքի, փոխարժեքի ու գործառնական ռիսկերի կառավարումը:

Վերաֆինանսավորման ռիսկը կարևորվում է պայմանավորված միջազգային և ներքին ֆինանսական շուկաներում հնարավոր զարգացումներով և առաջիկա տարիներին «Կառավարության պարտքի սպասարկման գծով վճարման ենթակա գումարների ծավալներով: Պարտքի թողարկումների կազմակերպման ընթացքում «Կառավարությունը ջանում է հարթեցնել մարումների գրաֆիկը և մեղմել վերաֆինանսավորման ռիսկը: Վերաֆինանսավորման ռիսկի նվազեցման նպատակով կիրառվում են նաև հետգնումներ:

Վերաֆինանսավորման ռիսկի գնահատման տեսանկյունից կարևոր է նաև կառավարության պարտքում ընթացիկ պարտքի տեսակարար կշիռը:

Ներքին պարտքի վերաֆինանսավորման ռիսկերը մեծ են, ինչը հիմնականում պայմանավորված է ուղենշային պարտատոմսերի ծրագրի իրականացմամբ: Վերաֆինանսավորման ռիսկի կառավարման նպատակով կիրառվում են հետգնումներ և փոխանակումներ: Այստեղ նպատակ է դրված միջնաժամկետ հատվածում նվազեցնել կառավարության ներքին պարտքում ընթացիկ պարտքի տեսակարար կշիռը: Մյուս կողմից, սակայն, կառավարության արտաքին պարտքի հետ համեմատած, ներքին պարտքի ծավալը զգալիորեն փոքր է: Ինչ վերաբերում է կառավարության ընթացիկ արտաքին պարտք/արտաքին պարտք ցուցանիշին, ապա այն գտնվում է համեմատաբար բարենպաստ միջակայքում:

2013թ. տարեվերջի դրությամբ ձևավորված կառավարության արտաքին պարտքի մարումները սփռված են մինչև 2050թ., իսկ ներքին պարտքինը՝ մինչև 2032թ.:

«Կառավարության պարտքի գծով մարումների գրաֆիկը, բացառությամբ 2020թ.-ի, բավականին հարթեցվել է՝ պայմանավորված Ռուսաստանի Դաշնությունից վերցված վարկի վաղաժամկետ մարման, ինչպես նաև պետական գանձապետական պարտատոմսերի թողարկումների կանոնակարգման և կարճաժամկետ պարտատոմսերի կշռի նվազեցման գործոններով: 2020թ. արտաքին պարտքի մարումների 82.6%-ը կազմում է 2013թ. թողարկված 7 տարի մարման ժամկետով եվրապարտատոմսերի մարումը: «Կառավարությունը միջնաժամկետ հատվածում շարունակելու է «Կառավարության պարտքի մարման գրաֆիկի հարթեցման և վերաֆինանսավորման ռիսկի նվազեցման գործընթացը: Քանի որ «Կառավարությունը մուտք է գործել միջազգային կապիտալի շուկա, ապա օգտվելու է կապիտալի շուկայում առկա գործիքակազմից:

Վերաֆինանսավորման ռիսկը բնութագրող ցուցանիշներից են մինչև մարում միջին ժամկետի և մեկ տարվա ընթացքում մարվող պարտքի կշռի ցուցանիշները: 2013թ. դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ ձևավորված Կառավարության պարտքի համար մարման միջին ժամկետը կազմել է 10.0 տարի, ըստ այդմ ներքին պարտքի համար այն կազմել է 5.4 տարի, իսկ արտաքին պարտքի համար՝ 10.9 տարի, ինչը մատնանշում է ներքին պարտքի ռիսկայնության ավելի բարձր աստիճանը արտաքինի համեմատ: Մեկ տարվա ընթացքում մարվող պարտքի կշիռը Կառավարության պարտքի համար կազմել է 5.3%: Եթե այս ցուցանիշը հաշվարկում ենք արտաքին և ներքին պարտքերի համար առանձին, ապա արտաքինի համար այն կազմել է ընդամենը 2.7%, իսկ ներքինի համար՝ 18.3%, ինչը հիմնականում պայմանավորված է ներքին պետական պարտքի կառուցվածքով:

Տնտեսության վերականգնմանը զուգընթաց Հայաստանը, ըստ Համաշխարհային Բանկի դասակարգման, տեղափոխվեց միջին եկամուտ ունեցող երկրների շարքը, ինչի հետևանքով միջազգային վարկատու կազմակերպությունները և օտարերկրյա պետությունները սկսեցին աստիճանաբար խստացնել վարկավորման պայմանները: Արդյունքում ՀՀ կառավարության պարտքի մինչև մարում միջին ժամկետի ցուցանիշը միջնաժամկետ հատվածում նվազելու է, քանի որ նվազում են միջազգային կազմակերպությունների կողմից տրամադրվող երկարաժամկետ վարկային միջոցների ծավալները:

Քանի որ ներգրավվող փոխառու միջոցների մի մասն արդեն իսկ տրամադրվում է առևտրային պայմաններով, ուստի ավելի ենք կարևորում տոկոսադրույքի հետ կապված ռիսկերը: Ռազմավարական տեսանկյունից տոկոսադրույքի ռիսկի կառավարման նպատակն է ապահովել այնպիսի տոկոսադրույքի մակարդակ, որը երկարաժամկետ հատվածում ռիսկի ընդունելի սահմաններում կապահովի նվազագույն տոկոսագումարի վճարում: Այս գործընթացը պետք է իրականացնել կառավարության ծախսերի կանխատեսելի մակարդակում՝ տոկոսադրույքների անսպասելի բարձրացման դեպքում ցանկալի տնտեսական ակտիվության իրականացումից էականորեն չչեղվելով:

ՀՀ կառավարության պարտքի կառուցվածքում ՌԴ վարկի մարման հետևանքով էականորեն նվազել է արտաքին աղբյուրներից լողացող տոկոսադրույքով ներգրավված վարկերի տեսակարար կշիռը, սակայն միջնաժամկետ հատվածում այն կունենա աճի միտում՝ ի հաշիվ արտաքին աղբյուրներից ներգրավվող փոխառու միջոցների:

Միջազգային ֆինանսական շուկաներում տոկոսադրույքների աճի պարագայում համապատասխանաբար կաճեն նաև ՀՀ կառավարության կողմից լողացող տոկոսադրույքով ներգրավված վարկերի գծով տոկոսային ծախսերը: Այսպես՝ լողացող տոկոսադրույքների 1 տոկոսային կետի փոփոխության դեպքում 2015-2017թթ. ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի գծով տոկոսային ծախսերը միջին հաշվով կփոփոխվեն տարեկան մոտ 6.3 մլն ԱՄՆ դոլարով:

Վերաֆինանսավորման և տոկոսադրույքի ռիսկերը արդյունավետ կառավարելու նպատակով կառավարությունը կիրականացնի հետևյալ քայլերը.

- կենսաթոշակային և ապահովագրական բարեփոխումների ընթացքով պայմանավորված պետական պարտատոմսերով դեֆիցիտի ֆինանսավորման չափի ճշգրտում,
- ֆինանսական միջոցների որոշակի կուտակում, որը պարտատոմսերի շուկայում անցանկալի գործընթացների դեպքում թույլ կտա նվազեցնել պետական պարտատոմսերով դեֆիցիտի ֆինանսավորման չափը,
- հետզնումների ու փոխանակումների կիրառում,
- անհրաժեշտության դեպքում, արտաքին վարկատուների կողմից սահմանված ընթացակարգերի համաձայն, կիրականացվի լողացող տոկոսադրույքով ներգրավված վարկերի տոկոսադրույքի ֆիքսում:

Փոխարժեքի ռիսկերի առկայությունը պայմանավորված է նրանով, որ պետական պարտքի գերակշիռ մասն արտարժույթով է՝ չնայած սթրես-թեսթերի միջոցով ստացված գնահատականներով, ազգային արժույթի մինչև 20% արժեզրկման պարագայում պարտքի սպասարկման գծով խնդիրներ չեն առաջանում:

Փոխարժեքի ռիսկը նվազեցնելու նպատակով միջնաժամկետ հատվածում կմեծացվի ՀՀ կառավարության դրամով արտահայտված պարտքի կշիռը:

Կանխատեսումային փոխարժեքների համեմատությամբ ՀՀ դրամի նկատմամբ USD-ի, EUR-ի, JPY-ի, GBP-ի, AED-ի փոխարժեքների 1% շեղումը 2015-2017թթ. ընթացքում կփոփոխի ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքը 48.0 մլրդ դրամով:

ՀՀ կառավարության արտարժույթային ընթացիկ պարտքի կշիռը ՀՀ ԿԲ-ի ակտիվներում ցուցանիշը միջնաժամկետ հատվածում դրսևորելու է աճի միտում, որը պայմանավորված է լինելու ինչպես ՀՀ ԿԲ-ի արտաքին ակտիվների կանխատեսվող ծավալների նվազմամբ, այնպես էլ ՀՀ կառավարության ընթացիկ պարտքի ծավալների աճով:

Փոխարժեքի ռիսկի նվազման և արդյունավետ կառավարման տեսանկյունից ապագայում չի բացառվում, որ պարտքի կառավարիչներն օգտագործեն աշխարհում տարածված հեջավորման տարբեր մոտեցումներ (օրինակ՝ արտարժույթային սվոփներ):

Գործառնական ռիսկը սահմանվում է որպես արտաքին գործոնների, տեխնոլոգիաների արդյունք, ինչպես նաև անձնակազմի, կազմակերպության, գործընթացների անբավարար գործունեության հետևանք: Գործառնական ռիսկը կառավարելու տեսանկյունից կարևոր նշանակություն ունի տեղեկատվության անվտանգության ապահովումը՝ ներառյալ փաստաթղթերը և տեխնոլոգիական համակարգերը: Այստեղ անհրաժեշտ է ապահովել պարտքի գրանցման և հաշվառման տվյալների բազայի այլընտրանքային պահպանումը՝ ֆորս մաժորային իրավիճակներում ամբողջական տեղեկատվության պահպանման և աշխատանքների ընթացքը չխաթարելու,

պարտքային պարտավորությունները ժամանակին և ճիշտ իրականացնելու համար: Գործառնական ռիսկը նվազեցնելու նպատակով կմշակվի աշխատակարգ, որտեղ հստակորեն կսահմանվեն պարտքի կառավարման ստորաբաժանումների տեղեկատվական հոսքերը:

Պետական բյուջեի դեֆիցիտի մեծության կանխատեսումներում առկա ռիսկը.

Սույն ծրագրով բյուջետային եկամուտների գծով մուտքերի ծրագրվածից ցածր մակարդակի ձևավորման պարագայում՝ առաջացած ֆինանսական ճեղքվածքը լրացնելու նպատակով օրենքով սահմանված կարգով ողջամիտ չափով փոխառու և դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուր հանդիսացող այլ միջոցների ներգրավման հնարավորության դեպքում 2015-2017թթ. համար կանխատեսվող պետական բյուջեի դեֆիցիտի մեծությունները կարող են գերազանցել սույն ծրագրով կանխատեսվող դեֆիցիտի չափերը: Դրան հակառակ, բյուջետային եկամուտների գծով մուտքերի ծրագրվածից բարձր մակարդակի ձևավորման և/կամ ծախսերում տնտեսումների կամ թերակատարումների առաջացման պարագայում՝ 2015-2017թթ. համար կանխատեսվող պետական բյուջեի դեֆիցիտի մեծությունները կարող են պակաս լինել սույն ծրագրով կանխատեսվող դեֆիցիտի չափերից:

Բացի այդ, անկախ 2015-2017թթ. համար կանխատեսվող պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուրների առկայության հանգամանքից, պետական բյուջեի դեֆիցիտի մեծության վրա կարող է բացասական ազդեցություն ունենալ մակրոկանխատեսումներում պարունակված ռիսկերով պայմանավորված պետական պարտք/անվանական ՀՆԱ հարաբերության մեծությունը: Մասնավորապես, եթե մակրոկանխատեսումներում պարունակված ռիսկերով պայմանավորված պետական պարտք/անվանական ՀՆԱ հարաբերության մեծությունը 2014 թվականի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ գերազանցի 2013 թվականի փաստացի ՀՆԱ-ի 50% սահմանաչափը, ապա ՀՀ 2015 թվականի պետական բյուջեի դեֆիցիտի մեծության նկատմամբ գործողության մեջ կդրվի «Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածի 7-րդ մասի պահանջը՝ այն է.

«Եթե պետական պարտքը տվյալ տարվա դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ գերազանցում է Հայաստանի Հանրապետության նախորդ տարվա համախառն ներքին արդյունքի 50%-ը, ապա հաջորդ տարվա պետական բյուջեի դեֆիցիտը չպետք է գերազանցի Հայաստանի Հանրապետության համախառն ներքին արդյունքի վերջին երեք տարիների ծավալների միջին ցուցանիշի 3%-ը:»:

Հայաստանի Հանրապետության 2015-2017 թվականների պետական բյուջեի դեֆիցիտի (պակասորդի) ֆինանսավորման աղբյուրներն՝ ըստ առանձին տարրերի

հազար դրամներով

Պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուրներն ու դրանց տարրերի անվանումները	2015 թվական	2016 թվական	2017 թվական
ԸՆԴԱՄԵՆԸ	103,152,504.4	100,370,026.2	110,305,261.4
այդ թվում՝			
Ա. Ներքին աղբյուրներ-ընդամենը	89,165,340.1	89,123,314.7	117,218,786.8
այդ թվում՝			
1. Փոխառու գուտ միջոցներ	38,342,781.5	42,000,000.0	45,000,000.0
այդ թվում՝			
1.1. Արժեթղթերի (բացառությամբ բաժնետոմսերի և կապիտալում այլ մասնակցության) թողարկումից և տեղաբաշխումից գուտ մուտքեր	39,997,181.5	42,000,000.0	45,000,000.0
ՀՀ ֆինանսների նախարարություն	39,997,181.5	42,000,000.0	45,000,000.0
որից՝			
գանձապետական պարտատուներ	40,000,000.0	42,000,000.0	45,000,000.0
մուրհակների մարում	(2,818.5)	-	-
1.2. Ստացված վարկերի և փոխատվությունների մարում	(1,654,400.0)	-	-
ՀՀ ֆինանսների նախարարություն	(1,654,400.0)	-	-
որից՝			
«ՎՏԲ-Հայաստան Բանկ» ՓԲԸ-ից ստացված վարկի մարում	(1,654,400.0)	-	-
2. Ֆինանսական գուտ ակտիվներ	50,822,558.6	47,123,314.7	72,218,786.8
այդ թվում՝			
2.3. Երբեք ֆինանսավորման ուղղվող պետական բյուջեի տարեսկզբի ազատ մնացորդի միջոցներ	30,899,880.1	22,099,970.6	43,375,735.9
2.4. Վարկերի և փոխատվությունների տրամադրում	(5,762,606.1)	(5,354,176.1)	(748,202.4)
ա) արտաքին աղբյուրներից ստացվող վարկային նպատակային միջոցների հաշվին իրականացվող ծրագրերի շրջանակներում բյուջետային վարկերի տրամադրում այդ ծրագրերում ներգրավված տնտեսվարող սուբյեկտներին (վարկերի գումարների վերծանումն ըստ ծրագրերի և դրանք իրականացնող պետական կառավարման մարմինների բերված է սույն որոշման N 2 հավելվածի N 2 աղյուսակում)	(5,025,777.7)	(5,354,176.1)	(748,202.4)
բ) արտաքին աղբյուրներից ստացվող դրամաշնորհային նպատակային միջոցների հաշվին իրականացվող ծրագրերի շրջանակներում բյուջետային վարկերի տրամադրում այդ ծրագրերում ներգրավված տնտեսվարող սուբյեկտներին (վարկերի գումարների վերծանումն ըստ ծրագրերի և դրանք իրականացնող պետական կառավարման մարմինների բերված է սույն որոշման N 2 հավելվածի N 3 աղյուսակում)	(736,828.4)	-	-
2.5. Տրամադրված վարկերի և փոխատվությունների վերադարձից մուտքեր	25,685,284.6	30,377,520.2	29,591,253.3
որից՝			
«Հայկական ատոմակայան» ՓԲԸ	62,753.6	62,753.6	62,753.6
«Բարձրավոլտ էլեկտրական ցանցեր» ՓԲԸ	1,594,380.0	1,594,380.0	1,594,380.0
«Էլեկտրաէներգետիկական համակարգի օպերատոր» ՓԲԸ	341,190.2	341,190.2	341,190.2
«Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» ՓԲԸ	787,716.9	787,716.9	787,716.9
«Միջազգային էներգետիկ կորպորացիա» ՓԲԸ	357,213.3	357,213.3	357,213.3
«Ակբա-Կրեդիտ Ագրիկոլ բանկ» ՓԲԸ	62,176.5	62,176.5	62,176.5
«Նոր Ակունք» ՓԲԸ	233,312.4	233,312.4	233,312.4
Այլ վարկատուներից	2,831.0	2,831.0	2,140.6
«Կարեն Դեմիրճյանի անվան մետրոպոլիտեն» ՊՓԸ	433,870.9	682,105.3	733,910.6
«Հայքմոնոլոգյուրի» ՓԲԸ	343,850.9	343,850.9	343,850.9
«Վայք գրուպ» ՓԲԸ	7,780.4	23,341.3	23,341.3
«ՓՄՁ ներդրումներ» ՈՒՎԿ հիմնադրամ	1,109,509.1	1,109,509.1	1,109,509.1
«Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ» հիմնադրամ	413,600.0	2,961,904.6	2,961,904.6
«Արմենիան մոլիբդեն փրոդաքշն» ՍՊԸ	-	-	-
«Զանգեզուր մայինիզ» ՍՊԸ	1,654,400.0	1,654,400.0	827,200.0

Պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուրներն ու դրանց տարրերի անվանումները	2015 թվական	2016 թվական	2017 թվական
«Թամարա Ֆրոյթ» ՓԲԸ	10,181.8	10,181.8	-
Սպիտակի «Վանուհի» ԲԲԸ	-	-	-
«Ավանդների փոխհատուցումը երաշխավորող հիմնադրամ» ՓԲԸ	33,051.9	66,103.8	66,103.8
«Ռադիոհիզուտոպների արտադրության կենտրոն» ՓԲԸ (Ռ-Դ վարկ)	120,292.7	124,184.9	124,184.9
«Սալաա դիվելոպմենթ» ՓԲԸ	1,080,323.2	-	-
«Երևանի Ջերմակալակենտրոն» ՓԲԸ	3,535,445.2	3,535,339.0	3,535,339.0
«Հայքրոնոկոյուդի» ՓԲԸ «Համայնքային ջրամատակարարման և ջրահեռացման ծրագիր»	323,524.1	323,524.1	323,524.1
«Հայքրոնոկոյուդի» ՓԲԸ «Ջրամատակարարման և ջրահեռացման սեկտորի ծրագիր» /Ասիական զարգացման բանկ/	-	625,843.0	625,843.0
«Հայքրոնոկոյուդի» ՓԲԸ «Փոքր համայնքների ջրամատակարարման և ջրահեռացման ծրագիր» ՎՋԵԲ	308,674.4	308,674.4	308,674.4
ՀՀ կենտրոնական բանկից («Գերմանահայկական հիմնադրամ» ծրագրի կարգավորման գրասենյակի կողմից տնտեսության կայունացման վարկավորման ծրագրի շրջանակներում տրամադրված վարկերից)	10,571,428.6	10,571,428.6	10,571,428.6
Այլ	2,297,777.5	4,595,555.5	4,595,555.5
2.6. Այլ	-	-	-
կայունացման դեպոզիտային հաշվից օգտագործում	-	-	-
Բ. Արտաքին աղբյուրներ - ընդամենը	13,987,164.3	11,246,711.5	(6,913,525.4)
այդ թվում՝			
1. Փոխառու գուտ միջոցներ	60,972,828.5	61,476,603.6	48,723,939.0
այդ թվում՝			
1.1. Վարկերի և փոխատվությունների ստացում	88,559,948.5	97,046,203.6	97,942,339.0
1.2. Ստացված վարկերի և փոխատվությունների մարում	(27,587,120.0)	(35,569,600.0)	(49,218,400.0)
ՀՀ ֆինանսների նախարարություն	(27,587,120.0)	(35,569,600.0)	(49,218,400.0)
2. Ֆինանսական գուտ ակտիվներ	(46,985,664.2)	(50,229,892.1)	(55,637,464.4)
այդ թվում՝			
2.1. Վարկերի և փոխատվությունների տրամադրում	(46,664,271.5)	(50,269,171.5)	(55,709,294.3)
ՀՀ ֆինանսների նախարարություն	(46,664,271.5)	(50,269,171.5)	(55,709,294.3)
որից՝			
Միջպետական վարկ ԼՂՀ-ին	(46,664,271.5)	(50,269,171.5)	(55,709,294.3)
2.2. Տրամադրված վարկերի և փոխատվությունների վերադարձից մուտքեր	436,335.0	477,675.7	523,269.9
որից՝			
Վրաստանից	436,335.0	477,675.7	523,269.9
2.3 Բաժնետոմսերի և կապիտալում այլ մասնակցության ձեռքբերում	(757,727.7)	(438,396.3)	(451,440.0)
ՀՀ ֆինանսների նախարարություն	(757,727.7)	(438,396.3)	(451,440.0)
որից՝			
Միջազգային ֆինանսական կազմակերպությունների կապիտալում մասնակցության գծով ստանձնած պարտավորությունների կատարում	(757,727.7)	(438,396.3)	(451,440.0)
3. Այլ	-	-	-

Հայաստանի Հանրապետության 2015-2017 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրում նախատեսվելիք օտարերկրյա պետությունների և միջազգային կազմակերպությունների աջակցությամբ իրականացվող վարկային ծրագրի շրջանակներում վարկերի տրամադրմանն ուղղվող միջոցներ

հազար դրամներով

Բաժին	Խումբ	Գառ	ՎԱՐԿԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԻ, ԴՐԱՆՔ ԻՐԱԿԱՆԱՑՆՈՂ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻ ԵՎ ԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ԾԱՆՍԵՐԻ ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱԿԱՐԳՄԱՆ ՀՈԳՎԱԾՆԵՐԻ ԱՆՎԱՆՈՒՄՆԵՐԸ	2015թ.			2016թ.			2017թ.		
				Ընդամենը	այդ թվում՝		Ընդամենը	այդ թվում՝		Ընդամենը	այդ թվում՝	
					Վարկային միջոցներ	Համաֆինանսավորում		Վարկային միջոցներ	Համաֆինանսավորում		Վարկային միջոցներ	Համաֆինանսավորում
			ԸՆԴԱՄԵՆԸ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԳՈՒՄԱՐԻ ՄԱՐՄԱՆ ԵՎ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ՁԵՌՔ ԲԵՐՄԱՆ ԾԱՆՍԵՐ	5,025,777.7	3,586,284.4	1,439,493.3	5,354,176.1	4,073,134.1	1,281,042.0	748,202.4	599,637.3	148,565.1
04	03	04	Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկի աջակցությամբ իրականացվող էլեկտրամատակարարման հուսալիության ծրագիր	5,025,777.7	3,586,284.4	1,439,493.3	5,354,176.1	4,073,134.1	1,281,042.0	748,202.4	599,637.3	148,565.1
			այդ թվում՝ ՀՀ էներգետիկայի և բնական պաշարների նախարարություն	5,025,777.7	3,586,284.4	1,439,493.3	5,354,176.1	4,073,134.1	1,281,042.0	748,202.4	599,637.3	148,565.1
			ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԳՈՒՄԱՐԻ ՄԱՐՄԱՆ ԵՎ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ՁԵՌՔԲԵՐՄԱՆ ԳԾՈՎ ԾԱՆՍԵՐ, այդ թվում՝	5,025,777.7	3,586,284.4	1,439,493.3	5,354,176.1	4,073,134.1	1,281,042.0	748,202.4	599,637.3	148,565.1
			ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ՁԵՌՔԲԵՐՈՒՄ, այդ թվում՝	5,025,777.7	3,586,284.4	1,439,493.3	5,354,176.1	4,073,134.1	1,281,042.0	748,202.4	599,637.3	148,565.1
			ՆԵՐՔԻՆ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ՁԵՌՔԲԵՐՈՒՄ, այդ թվում՝	5,025,777.7	3,586,284.4	1,439,493.3	5,354,176.1	4,073,134.1	1,281,042.0	748,202.4	599,637.3	148,565.1
			Ներքին վարկեր և փոխառություններ	5,025,777.7	3,586,284.4	1,439,493.3	5,354,176.1	4,073,134.1	1,281,042.0	748,202.4	599,637.3	148,565.1

Հայաստանի Հանրապետության 2015-2017 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրում նախատեսվելիք օտարերկրյա պետությունների և միջազգային կազմակերպությունների աջակցությամբ իրականացվող դրամաշնորհային ծրագրի շրջանակներում դրամաշնորհների տրամադրմանն ուղղվող միջոցներ

հազար դրամներով

Բաժին	Խումբ	Գաս	ՎԱՐԿԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԻ, ԴՐԱՆՔ ԻՐԱԿԱՆԱՑՆՈՂ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻ ԵՎ ԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ԾԱԽՍԵՐԻ ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՄԱԿԱՐԳՄԱՆ ՀՈԳՎԱԾՆԵՐԻ ԱՆՎԱՆՈՒՄՆԵՐԸ	2015թ.			2016թ.			2017թ.		
				Ընդամենը	այդ թվում՝		Ընդամենը	այդ թվում՝		Ընդամենը	այդ թվում՝	
					Դրամաշնորհային միջոցներ	Համաֆինանսավորում		Դրամաշնորհային միջոցներ	Համաֆինանսավորում		Դրամաշնորհային միջոցներ	Համաֆինանսավորում
			ԸՆԴԱՄԵՆԸ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԳՈՒՄԱՐԻ ՄԱՐՄԱՆ ԵՎ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ՁԵՌՔ ԲԵՐՄԱՆ ԾԱԽՍԵՐ	736,828.4	736,828.4	-	-	-	-	-	-	
04	02	01	Դանիայի թագավորության աջակցությամբ իրականացվող Գյուղական կարողությունների ստեղծում դրամաշնորհային ծրագիր	736,828.4	736,828.4	-	-	-	-	-	-	
			այդ թվում՝ ՀՀ կառավարության աշխատակազմ	736,828.4	736,828.4	-	-	-	-	-	-	
			ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԳՈՒՄԱՐԻ ՄԱՐՄԱՆ ԵՎ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ՁԵՌՔԲԵՐՄԱՆ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ, այդ թվում՝	736,828.4	736,828.4	-	-	-	-	-	-	
			ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ՁԵՌՔԲԵՐՈՒՄ, այդ թվում՝	736,828.4	736,828.4	-	-	-	-	-	-	
			ՆԵՐՔԻՆ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ՁԵՌՔԲԵՐՈՒՄ, այդ թվում՝	736,828.4	736,828.4	-	-	-	-	-	-	
			Ներքին վարկեր և փոխատվություններ	736,828.4	736,828.4	-	-	-	-	-	-	

Հավելված N 3

ՀՀ 2015-2017 թվականների պետական բյուջեների հաշվին կատարվող ծախսերի ֆինանսավորման կողմնորոշիչ չափաքանակներն՝ ըստ պետական կառավարման մարմինների (առանց գործադիր իշխանության, պետական կառավարման հանրապետական և տարածքային կառավարման մարմինների պահպանման ծախսերի)

հազար դրամներով

	Բաժին	Խումբ	Դաս	Բյուջետային ծախսերի գործառնական դասակարգման բաժինների, խմբերի, դասերի և ուղղությունների անվանումները	2015 թ. չափաքանակները	2016 թ. չափաքանակները	2017 թ. չափաքանակները
	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
ՀՀ Նախագահի աշխատակազմ					885,788.6	888,992.7	893,306.2
	01			ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	300,000.0	300,000.0	300,000.0
		01		Օրենսդիր և գործադիր մարմիններ, պետական կառավարում, ֆինանսական և հարկաբյուջետային հարաբերություններ, արտաքին հարաբերություններ	300,000.0	300,000.0	300,000.0
			01	Օրենսդիր և գործադիր մարմիններ, պետական կառավարում	300,000.0	300,000.0	300,000.0
				1. Վարչական օբյեկտների շինարարություն	50,000.0	50,000.0	50,000.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	50,000.0	50,000.0	50,000.0
				2. Վարչական օբյեկտների հիմնանորոգում	250,000.0	250,000.0	250,000.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	250,000.0	250,000.0	250,000.0
	07			ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ	50,000.0	50,000.0	50,000.0
		04		Հանրային առողջապահական ծառայություններ	50,000.0	50,000.0	50,000.0
			01	Հանրային առողջապահական ծառայություններ	50,000.0	50,000.0	50,000.0
				1. Ծխելու դեմ պայքարի և շրջակա միջավայրի պահպանության պետական ծրագիր	50,000.0	50,000.0	50,000.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	50,000.0	50,000.0	50,000.0
	08			ՀԱՆԳԻՍՏ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	388,814.6	389,418.4	390,589.6
		03		Ռադիո և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման և հրատարակչական ծառայություններ	288,814.6	289,418.4	290,589.6
			03	Տեղեկատվության ձեռքբերում	288,814.6	289,418.4	290,589.6
				1. Հանրային հրագեղման ապահովում	288,814.6	289,418.4	290,589.6
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	288,814.6	289,418.4	290,589.6

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
		04		Կրոնական և հասարակական այլ ծառայություններ	100,000.0	100,000.0	100,000.0
			02	Քաղաքական կուսակցություններ, հասարակական կազմակերպություններ, արհմիություններ	100,000.0	100,000.0	100,000.0
			1.	Աջակցություն քաղաքական կուսակցություններին, հասարակական կազմակերպություններին, արհմիություններին	100,000.0	100,000.0	100,000.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>100,000.0</i>	<i>100,000.0</i>	<i>100,000.0</i>
	09			ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	146,974.0	149,574.3	152,716.6
		04		Բարձրագույն կրթություն	146,974.0	149,574.3	152,716.6
			02	Հետրուհական մասնագիտական կրթություն	146,974.0	149,574.3	152,716.6
			1.	Հետրուհական մասնագիտական կրթության գծով նպաստների տրամադրում	146,974.0	149,574.3	152,716.6
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>146,974.0</i>	<i>149,574.3</i>	<i>152,716.6</i>
ՀՀ Ազգային ժողով					219,659.4	219,730.4	219,836.9
	01			ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	218,586.4	218,586.4	218,586.4
		01		Օրենսդիր և գործադիր մարմիններ, պետական կառավարում, ֆինանսական և հարկաբյուջետային հարաբերություններ, արտաքին հարաբերություններ	218,586.4	218,586.4	218,586.4
			01	Օրենսդիր և գործադիր մարմիններ, պետական կառավարում	90,000.0	90,000.0	90,000.0
			1.	Վարչական օբյեկտների հիմնանորոգում	90,000.0	90,000.0	90,000.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>90,000.0</i>	<i>90,000.0</i>	<i>90,000.0</i>
			03	Արտաքին հարաբերություններ	128,586.4	128,586.4	128,586.4
			1.	Միջազգային կազմակերպություններին Հայաստանի Հանրապետության անդամակցության վճարներ	128,586.4	128,586.4	128,586.4
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>128,586.4</i>	<i>128,586.4</i>	<i>128,586.4</i>
	09			ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	1,073.0	1,144.0	1,250.5
		05		Ըստ մակարդակների չդասակարգվող կրթություն	1,073.0	1,144.0	1,250.5
			02	Լրացուցիչ կրթություն	1,073.0	1,144.0	1,250.5
			1.	ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի պետական ծառայողների վերապատրաստում	1,073.0	1,144.0	1,250.5
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>1,073.0</i>	<i>1,144.0</i>	<i>1,250.5</i>
ՀՀ կառավարության աշխատակազմ					10,006,316.7	7,361,449.3	6,931,221.7
	01			ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	414,305.9	416,503.1	419,340.6

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
		01		Օրենսդիր և գործադիր մարմիններ, պետական կառավարում, ֆինանսական և հարկաբյուջետային հարաբերություններ, արտաքին հարաբերություններ	306,950.0	307,000.0	307,100.0
			01	Օրենսդիր և գործադիր մարմիններ, պետական կառավարում	306,950.0	307,000.0	307,100.0
			1.	Վարչական օբյեկտների հիմնանորոգում	200,000.0	200,000.0	200,000.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	200,000.0	200,000.0	200,000.0
			2.	Հայաստանի Հանրապետության կառավարության գործունեության գնահատականների, կյանքի որակի և համայնքային կառիքների գնահատման հետազոտություններ	106,950.0	107,000.0	107,100.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	106,950.0	107,000.0	107,100.0
		04		Ընդհանուր բնույթի հետազոտական աշխատանք	107,355.9	109,503.1	112,240.6
			01	Ընդհանուր բնույթի հետազոտական աշխատանք	107,355.9	109,503.1	112,240.6
			1.	Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության ենթակառուցվածքների պահպանում ու զարգացում	107,355.9	109,503.1	112,240.6
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	107,355.9	109,503.1	112,240.6
	04			ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	8,710,222.6	6,067,918.1	5,633,180.0
		01		Ընդհանուր բնույթի տնտեսական, առևտրային և աշխատանքի գծով հարաբերություններ	122,200.0	122,200.0	122,300.0
			01	Ընդհանուր բնույթի տնտեսական և առևտրային հարաբերություններ	122,200.0	122,200.0	122,300.0
			1.	Տնտեսական գործունեության աջակցման ծառայություններ	122,200.0	122,200.0	122,300.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	122,200.0	122,200.0	122,300.0
		02		Գյուղատնտեսություն, անտառային տնտեսություն, ձկնորսություն և որսորդություն	6,592,742.6	2,957,798.1	2,522,960.0
			01	Գյուղատնտեսություն	6,592,742.6	2,957,798.1	2,522,960.0
			1.	Գյուղատնտեսության զարգացման միջազգային հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող «Գյուղական կարողությունների ստեղծում» դրամաշնորհային ծրագիր	52,816.7	0.0	0.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	52,816.7	0.0	0.0
			2.	ՕՊԵԿ զարգացման միջազգային հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող «Գյուղական կարողությունների ստեղծում» ծրագիր	3,545,751.5	0.0	0.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	131,855.7	0.0	0.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	3,413,895.8	0.0	0.0
			3.	Գյուղատնտեսության զարգացման միջազգային հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող «Գյուղական կարողությունների ստեղծում» ծրագիր	2,836,096.5	1,792,873.3	0.0

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>918,357.4</i>	<i>711,598.8</i>	<i>0.0</i>
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>1,917,739.1</i>	<i>1,081,274.5</i>	<i>0.0</i>
			4.	<u>Ղանիական թագավորության աջակցությամբ իրականացվող «Գյուղական կարողությունների ստեղծում» դրամաշնորհային ծրագիր</u>	<u>158,077.9</u>	<u>0.0</u>	<u>0.0</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>158,077.9</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>
			5.	<u>Գյուղատնտեսության զարգացման միջազգային հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող «Գյուղական կարողությունների ստեղծում» երկրորդ ծրագիր</u>	<u>0.0</u>	<u>668,604.8</u>	<u>992,640.0</u>
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>0.0</i>	<i>668,604.8</i>	<i>992,640.0</i>
			6.	<u>ՕՊԵԿ գարգացման միջազգային հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող «Գյուղական կարողությունների ստեղծում» երկրորդ ծրագիր</u>	<u>0.0</u>	<u>496,320.0</u>	<u>1,530,320.0</u>
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>0.0</i>	<i>496,320.0</i>	<i>1,530,320.0</i>
		05		Տրանսպորտ	10,000.0	10,000.0	10,000.0
		04		Օդային տրանսպորտ	10,000.0	10,000.0	10,000.0
			1.	<u>Մարդասիրական բեռներ փոխադրող օտարերկրյա օդանավերի աներոնավիզացիոն սպասարկման, թռիչք-վայրէջքի, օդանավերի կանգառի և վերգետնյա սպասարկումների ու մատուցված ծառայությունների փոխհատուցում</u>	<u>10,000.0</u>	<u>10,000.0</u>	<u>10,000.0</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>10,000.0</i>	<i>10,000.0</i>	<i>10,000.0</i>
		09		Տնտեսական հարաբերություններ (այլ դասերին չպատկանող)	1,985,280.0	2,977,920.0	2,977,920.0
		01		Տնտեսական հարաբերություններ (այլ դասերին չպատկանող)	1,985,280.0	2,977,920.0	2,977,920.0
			1.	<u>Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Տարածքային զարգացման հիմնադրամի ծրագիր</u>	<u>1,985,280.0</u>	<u>2,977,920.0</u>	<u>2,977,920.0</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>396,063.4</i>	<i>396,063.4</i>	<i>396,063.4</i>
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>1,589,216.6</i>	<i>2,581,856.6</i>	<i>2,581,856.6</i>
	08			ՀԱՆԳԻՍ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	296,527.9	302,794.2	312,385.9
		01		Հանգստի և սպորտի ծառայություններ	85,289.6	91,420.6	100,702.3
		01		Հանգստի և սպորտի ծառայություններ	85,289.6	91,420.6	100,702.3
			1.	<u>Շախմատիստների պատրաստման ծառայություններ</u>	<u>85,289.6</u>	<u>91,420.6</u>	<u>100,702.3</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>85,289.6</i>	<i>91,420.6</i>	<i>100,702.3</i>
		03		Ուղիղ և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման և հրատարակչական ծառայություններ	191,238.3	191,373.6	191,683.6
		01		Հեռուստառադիոհաղորդումներ	191,238.3	191,373.6	191,683.6

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				1. Տնտեսական վերլուծությունների ծառայություններ	191,238.3	191,373.6	191,683.6
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	191,238.3	191,373.6	191,683.6
		04		Կրոնական և հասարակական այլ ծառայություններ	20,000.0	20,000.0	20,000.0
		02		Քաղաքական կուսակցություններ, հասարակական կազմակերպություններ, արհմիություններ	20,000.0	20,000.0	20,000.0
				1. Աջակցություն քաղաքական կուսակցություններին, հասարակական կազմակերպություններին, արհմիություններին	20,000.0	20,000.0	20,000.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	20,000.0	20,000.0	20,000.0
	09			ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	585,260.3	574,233.9	566,315.2
		06		Կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայություններ	585,260.3	574,233.9	566,315.2
		01		Կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայություններ	585,260.3	574,233.9	566,315.2
				1. Գնահատման և թեստավորման ծառայություններ	418,046.7	406,896.6	398,729.2
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	418,046.7	406,896.6	398,729.2
				2. Մասնագիտական կրթության որակի ապահովման ծառայություններ	67,213.6	67,337.3	67,586.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	67,213.6	67,337.3	67,586.0
				3. Աջակցություն արտասահմանում սովորող ուսանողներին	100,000.0	100,000.0	100,000.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	100,000.0	100,000.0	100,000.0
«Ղ դատախազություն					279,418.3	299,841.7	317,679.8
	01			ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	261,671.0	281,486.4	297,932.5
		06		Ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ (այլ դասերին չպատկանող)	261,671.0	281,486.4	297,932.5
		01		Ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ (այլ դասերին չպատկանող)	261,671.0	281,486.4	297,932.5
				1. Փորձաքննությունների ծառայություններ	261,671.0	281,486.4	297,932.5
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	261,671.0	281,486.4	297,932.5
	09			ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	17,747.3	18,355.3	19,747.3
		05		Ըստ մակարդակների չդասակարգվող կրթություն	17,747.3	18,355.3	19,747.3
		02		Լրացուցիչ կրթություն	17,747.3	18,355.3	19,747.3
				1. Լրացուցիչ կրթության ուսուցման գծով պետական պատվեր	17,747.3	18,355.3	19,747.3
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	17,747.3	18,355.3	19,747.3
«Ղ հատուկ քննչական ծառայություն					0.0	2,974.0	0.0
	09			ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	0.0	2,974.0	0.0

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
		05		Ըստ մակարդակների չդասակարգվող կրթություն	0.0	2,974.0	0.0
			02	Լրացուցիչ կրթություն	0.0	2,974.0	0.0
			1.	Վերապատրաստման ծառայություններ	0.0	2,974.0	0.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	0.0	2,974.0	0.0
ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարություն					41,754,962.2	42,077,267.8	44,740,976.4
	04			ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	17,413,744.8	13,272,990.9	10,326,184.8
		05		Տրանսպորտ	17,413,744.8	13,272,990.9	10,326,184.8
			01	Ճանապարհային տրանսպորտ	10,727,505.5	7,957,858.8	6,537,063.3
			1.	Համայնքների բյուջեներին նպատակային հատկացումների՝ սուբվենցիաների տրամադրում	3,284,000.0	3,284,000.0	3,284,000.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	3,284,000.0	3,284,000.0	3,284,000.0
			2.	Այիական բանկի աջակցությամբ իրականացվող քաղաքային ենթակառուցվածքների և քաղաքի կայուն զարգացման ներդրումային ծրագիր (Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն)	7,443,505.5	3,929,378.8	1,497,232.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	2,990,373.5	223,507.5	0.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱՆՍԵՐ</i>	4,453,132.0	3,705,871.3	1,497,232.0
			3.	Այիական բանկի աջակցությամբ իրականացվող քաղաքային ենթակառուցվածքների և քաղաքի կայուն զարգացման ներդրումային երկրորդ ծրագիր (Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն)	0.0	744,480.0	1,755,831.3
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱՆՍԵՐ</i>	0.0	744,480.0	1,755,831.3
			05	Խողովակաշարային և այլ տրանսպորտ	6,686,239.3	5,315,132.1	3,789,121.5
			1.	Երևանի մետրոպոլիտենի աշխատանքների կազմակերպման բնագավառում պետության կողմից համայնքի ղեկավարին պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ֆինանսավորում	2,720,246.9	2,980,997.3	3,123,426.7
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	2,720,246.9	2,980,997.3	3,123,426.7
			2.	Համայնքների բյուջեներին նպատակային հատկացումների՝ սուբվենցիաների տրամադրում	548,805.8	590,900.5	665,694.8
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	548,805.8	590,900.5	665,694.8
			3.	Վերակառուցման և զարգացման բյուջայական բանկի աջակցությամբ իրականացվող Երևանի մետրոպոլիտենի վերակառուցման երկրորդ ծրագիր (Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն)	972,487.2	0.0	0.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱՆՍԵՐ</i>	972,487.2	0.0	0.0

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				4. Եվրոպական ներդրումային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Երևանի մետրոպոլիտենի վերակառուցման երկրորդ ծրագիր (Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն)	963,063.4	952,633.3	0.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	963,063.4	952,633.3	0.0
				5. Եվրոպական միության հարևանության ներդրումային ծրագրի աջակցությամբ իրականացվող Երևանի մետրոպոլիտենի վերակառուցման երկրորդ դրամաշնորհային ծրագիր (Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն)	1,481,636.0	790,601.0	0.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	1,481,636.0	790,601.0	0.0
	05			ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱԿԱՅՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	0.0	1,240,800.0	2,865,420.8
		01		Աղբահանում	0.0	1,240,800.0	2,865,420.8
			01	Աղբահանում	0.0	1,240,800.0	2,865,420.8
				1. Գերմանիայի գարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող կոշտ թափոնների մշակման ծրագիր	0.0	496,320.0	1,211,020.8
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	0.0	496,320.0	1,211,020.8
				2. Ասիական գարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող կոշտ թափոնների կառավարման բարելավման ներդրումային ծրագիր	0.0	744,480.0	1,654,400.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	0.0	744,480.0	1,654,400.0
	06			ԲՆԱԿԱՐԱՆԱՅԻՆ ԾԻՆԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿՈՍՈՒՆԱԼ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	7,917,338.1	8,416,585.0	8,868,788.9
		03		Զրամատակարարում	5,945,365.1	6,444,612.0	6,896,815.9
			01	Զրամատակարարում	5,945,365.1	6,444,612.0	6,896,815.9
				1. Ֆրանսիայի Հանրապետության կառավարության աջակցությամբ իրականացվող Երևանի ջրամատակարարման և ջրահեռացման ծրագրին տրամադրվող տեխնիկական աջակցության ծրագիր (Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն)	3,711,925.1	4,054,004.0	3,572,315.6
				<i>ԸՆԹԱՑԻՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	600,860.4	600,860.4	148,220.6
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	3,111,064.7	3,453,143.6	3,424,095.0
				2. Եվրոպական միության հարևանության ներդրումային ծրագրի աջակցությամբ իրականացվող Երևանի ջրամատակարարման բարելավման դրամաշնորհային ծրագիր (Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն)	1,240,800.0	1,199,440.0	959,552.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	1,240,800.0	1,199,440.0	959,552.0

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				3. Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի աջակցությամբ իրականացվող Երևանի ջրամատակարարման բարելավման ծրագիր (Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն)	496,320.0	595,584.0	1,041,428.3
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	496,320.0	595,584.0	1,041,428.3
				4. Եվրոպական ներդրումային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Երևանի ջրամատակարարման բարելավման ծրագիր (Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն)	496,320.0	595,584.0	1,323,520.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	496,320.0	595,584.0	1,323,520.0
		04		Փողոցների լուսավորում	1,971,973.0	1,971,973.0	1,971,973.0
			01	Փողոցների լուսավորում	1,971,973.0	1,971,973.0	1,971,973.0
				1. Համայնքների բյուջեներին նպատակային հատկացումների սուբվենցիաների տրամադրում	1,971,973.0	1,971,973.0	1,971,973.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	1,971,973.0	1,971,973.0	1,971,973.0
	08			ՀԱՆԳԻՍՏ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	1,383,942.2	1,488,378.1	1,647,273.6
		02		Մշակութային ծառայություններ	1,383,942.2	1,488,378.1	1,647,273.6
			02	Թանգարաններ և ցուցասրահներ	262,916.1	283,568.2	314,679.4
				1. Հայաստանի Հանրապետության համայնքային բյուջեներին սուբվենցիաների տրամադրում	262,916.1	283,568.2	314,679.4
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	262,916.1	283,568.2	314,679.4
		04		Այլ մշակութային կազմակերպություններ	764,408.8	816,987.5	896,895.5
				1. Արխիվային ծառայություններ	519,229.0	560,885.3	624,296.4
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	519,229.0	560,885.3	624,296.4
				2. Հայաստանի Հանրապետության համայնքային բյուջեներին սուբվենցիաների տրամադրում	245,179.8	256,102.2	272,599.1
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	245,179.8	256,102.2	272,599.1
		05		Արվեստ	356,617.3	387,822.4	435,698.7
				1. Հայաստանի Հանրապետության համայնքային բյուջեներին սուբվենցիաների տրամադրում	356,617.3	387,822.4	435,698.7
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	356,617.3	387,822.4	435,698.7
	09			ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	15,039,937.1	17,658,513.8	21,033,308.3
		02		Միջնակարգ ընդհանուր կրթություն	14,915,110.3	17,526,879.8	20,874,925.9
			01	Հիմնական ընդհանուր կրթություն	14,915,110.3	17,526,879.8	20,874,925.9
				1. Հանրակրթական ուսուցման գծով պետության կողմից համայնքի ղեկավարին պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ֆինանսավորում	13,469,091.0	15,668,053.3	18,394,984.2
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	13,469,091.0	15,668,053.3	18,394,984.2

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				2. Հատուկ կրթության գծով պետության կողմից համայնքի ղեկավարին պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ֆինանսավորում	405,247.2	435,511.7	480,563.6
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	405,247.2	435,511.7	480,563.6
				3. Ներառական կրթության գծով պետության կողմից համայնքի ղեկավարին պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ֆինանսավորում	1,025,064.9	1,408,406.8	1,983,078.9
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	1,025,064.9	1,408,406.8	1,983,078.9
				4. Երեկոյան ուսուցման գծով պետության կողմից համայնքի ղեկավարին պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ֆինանսավորում	15,707.2	14,908.0	16,299.2
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	15,707.2	14,908.0	16,299.2
		05		Ըստ մակարդակների չդասակարգվող կրթություն	124,826.8	131,634.0	158,382.4
			01	Արտադպրոցական դաստիարակություն	64,387.5	69,764.4	77,947.4
				1. Հայաստանի Հանրապետության համայնքային բյուջեներին տուբվենցիաների տրամադրում	56,407.3	60,990.6	67,983.2
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	56,407.3	60,990.6	67,983.2
				2. «Հակոբ Կոջոյան» կրթահամալիր» ՊՈԱԿ-ում արտադպրոցական դաստիարակության կազմակերպման նպատակով պետության կողմից համայնքի ղեկավարին պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ֆինանսավորում	7,980.2	8,773.8	9,964.2
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	7,980.2	8,773.8	9,964.2
			02	Լրացուցիչ կրթություն	60,439.3	61,869.6	80,435.0
				1. Վերապատրաստման ծառայություններ	60,439.3	61,869.6	80,435.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	60,439.3	61,869.6	80,435.0
				ՀՀ առողջապահության նախարարություն	80,156,472.0	82,996,601.3	82,243,728.1
	02			ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	11,520.0	11,520.0	11,520.0
		05		Պաշտպանություն (այլ դասերին չպատկանող)	11,520.0	11,520.0	11,520.0
			01	Պաշտպանություն (այլ դասերին չպատկանող)	11,520.0	11,520.0	11,520.0
				1. Ալյրնտրանքային ծառայության ապահովում	11,520.0	11,520.0	11,520.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	11,520.0	11,520.0	11,520.0
	07			ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ	80,082,488.6	82,917,582.3	82,157,080.4
		01		Բժշկական ապրանքներ, սարքեր և սարքավորումներ	2,560,272.5	2,560,272.5	2,560,272.5
			01	Դեղագործական ապրանքներ	2,560,272.5	2,560,272.5	2,560,272.5

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				1. Ղեկավարի տրամադրում ամբուլատոր - պոլիկլինիկական, հիվանդանոցային բուժօգնություն ստացողներին և հատուկ խմբերում ընդգրկված ֆիզիկական անձանց	2,560,272.5	2,560,272.5	2,560,272.5
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	2,560,272.5	2,560,272.5	2,560,272.5
	02			Արտահիվանդանոցային ծառայություններ	27,324,385.4	29,119,183.8	31,848,963.3
		01		Ընդհանուր բնույթի բժշկական ծառայություններ	10,976,005.3	11,842,151.7	13,123,098.6
				1. Բնակչության առողջության առաջնային պահպանման ծառայություններ	10,976,005.3	11,842,151.7	13,123,098.6
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	10,976,005.3	11,842,151.7	13,123,098.6
		02		Մասնագիտացված բժշկական ծառայություններ	8,018,530.1	8,529,761.3	9,308,026.4
				1. Մտավոր, հոգեկան, լսողական, ֆիզիկական, շարժողական և այլ զարգացման խանգարումներով երեխաների գնահատման և վերականգնողական բուժման ծառայություններ	223,001.3	223,001.3	223,001.3
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	223,001.3	223,001.3	223,001.3
				2. Հեմոդիալիզի անցկացման ծառայություններ	1,800,045.0	1,800,045.0	1,800,045.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	1,800,045.0	1,800,045.0	1,800,045.0
				3. Մանկաբարձագինեկոլոգիական բժշկական օգնության ծառայություններ	1,572,423.4	1,714,618.4	1,927,919.2
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	1,572,423.4	1,714,618.4	1,927,919.2
				4. ՄԻԱԿՉԻԱԿ-ի կանխարգելման և բուժօգնության ծառայություններ	137,878.2	145,122.9	156,087.4
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	137,878.2	145,122.9	156,087.4
				5. Նեղ մասնագիտացված բժշկական օգնության ծառայություններ	4,143,182.2	4,504,973.7	5,058,973.5
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	4,143,182.2	4,504,973.7	5,058,973.5
				6. Շարունակական հսկողություն պահանջող և առանձին հիվանդությունների բուժման ծառայություններ	142,000.0	142,000.0	142,000.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	142,000.0	142,000.0	142,000.0
		03		Ստոմատոլոգիական ծառայություններ	842,992.9	842,992.9	842,992.9
				1. Ստոմատոլոգիական բժշկական օգնության ծառայություններ	755,276.5	755,276.5	755,276.5
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	755,276.5	755,276.5	755,276.5
				2. Երեխաների ստոմատոլոգիական առաջնային կանխարգելման ծառայություններ	87,716.4	87,716.4	87,716.4
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	87,716.4	87,716.4	87,716.4
		04		Պարաբժշկական ծառայություններ	7,486,857.1	7,904,277.9	8,574,845.4
				1. Շտապ բժշկական օգնության ծառայություններ	3,292,269.6	3,412,223.9	3,635,237.5
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	3,292,269.6	3,412,223.9	3,635,237.5
				2. Լաբորատոր-գործիքային ախտորոշիչ հետազոտություններ	3,629,188.4	3,873,694.2	4,240,466.4

Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>3,629,188.4</i>	<i>3,873,694.2</i>	<i>4,240,466.4</i>
		3.	<u>Զորակոչային և նախագորակոչային տարիքի անձանց փորձաքննության և բժշկական օգնության ծառայություններ</u>	<u>565,399.1</u>	<u>618,359.8</u>	<u>699,141.5</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>565,399.1</i>	<i>618,359.8</i>	<i>699,141.5</i>
	03		Հիվանդանոցային ծառայություններ	37,954,881.0	39,029,392.4	40,261,711.2
		01	Ընդհանուր բնույթի հիվանդանոցային ծառայություններ	14,793,991.8	15,120,917.4	15,497,377.2
		1.	<u>Անհետաձգելի բժշկական օգնության ծառայություններ</u>	<u>1,908,294.4</u>	<u>1,982,619.2</u>	<u>2,068,205.4</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>1,908,294.4</i>	<i>1,982,619.2</i>	<i>2,068,205.4</i>
		2.	<u>Սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկվածներին բժշկական օգնության ծառայություններ</u>	<u>7,608,642.4</u>	<u>7,861,243.2</u>	<u>8,152,116.8</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>7,608,642.4</i>	<i>7,861,243.2</i>	<i>8,152,116.8</i>
		3.	<u>Զինծառայողներին, ինչպես նաև փրկարար ծառայողներին և նրանց ընտանիքի անդամներին բժշկական օգնության ծառայություններ</u>	<u>2,683,555.0</u>	<u>2,683,555.0</u>	<u>2,683,555.0</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>2,683,555.0</i>	<i>2,683,555.0</i>	<i>2,683,555.0</i>
		4.	<u>Պետական հիմնարկների և կազմակերպությունների աշխատողների բժշկական օգնության և սպասարկման ծառայություններ</u>	<u>2,593,500.0</u>	<u>2,593,500.0</u>	<u>2,593,500.0</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>2,593,500.0</i>	<i>2,593,500.0</i>	<i>2,593,500.0</i>
		02	Մասնագիտացված հիվանդանոցային ծառայություններ	8,553,451.3	8,816,081.9	9,113,507.8
		1.	<u>Տուբերկուլյոզի բժշկական օգնության ծառայություններ</u>	<u>1,425,100.8</u>	<u>1,472,413.0</u>	<u>1,526,893.7</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>1,425,100.8</i>	<i>1,472,413.0</i>	<i>1,526,893.7</i>
		2.	<u>Աղիքային և այլ ինֆեկցիոն հիվանդությունների բժշկական օգնության ծառայություններ</u>	<u>1,221,046.8</u>	<u>1,261,584.6</u>	<u>1,308,264.4</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>1,221,046.8</i>	<i>1,261,584.6</i>	<i>1,308,264.4</i>
		3.	<u>Սեռական ճանապարհով փոխանցվող հիվանդությունների բժշկական օգնության ծառայություններ</u>	<u>185,709.8</u>	<u>191,875.2</u>	<u>198,974.8</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>185,709.8</i>	<i>191,875.2</i>	<i>198,974.8</i>
		4.	<u>Հոգեկան և նարկոլոգիական հիվանդությունների բժշկական օգնության ծառայություններ</u>	<u>2,613,416.9</u>	<u>2,698,880.6</u>	<u>2,792,296.1</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>2,613,416.9</i>	<i>2,698,880.6</i>	<i>2,792,296.1</i>
		5.	<u>Զորակոչային և նախագորակոչային տարիքի անձանց հիվանդանոցային բժշկական օգնություն և փորձաքննություն</u>	<u>871,144.9</u>	<u>900,066.2</u>	<u>933,369.5</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>871,144.9</i>	<i>900,066.2</i>	<i>933,369.5</i>
		6.	<u>Ուռուցքաբանական և արյունաբանական հիվանդությունների բժշկական օգնության ծառայություններ</u>	<u>1,121,485.3</u>	<u>1,155,352.9</u>	<u>1,194,352.0</u>

Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>1,121,485.3</i>	<i>1,155,352.9</i>	<i>1,194,352.0</i>
		7.	Վերականգնողական բժշկական օգնության ծառայություններ	613,346.8	633,709.4	657,157.3
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>613,346.8</i>	<i>633,709.4</i>	<i>657,157.3</i>
		8.	Թրաֆիքինգի գոհերին բժշկական օգնության ծառայություններ	2,200.0	2,200.0	2,200.0
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>2,200.0</i>	<i>2,200.0</i>	<i>2,200.0</i>
		9.	Սրտի անհետաձգելի վիրահատության ծառայություններ	500,000.0	500,000.0	500,000.0
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>500,000.0</i>	<i>500,000.0</i>	<i>500,000.0</i>
		03	Մոր և մանկան բժշկական ծառայություններ	14,607,437.9	15,092,393.1	15,650,826.2
		1.	Մանկաբարձական բժշկական օգնության ծառայություններ	6,922,383.8	7,152,201.4	7,416,839.8
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>6,922,383.8</i>	<i>7,152,201.4</i>	<i>7,416,839.8</i>
		2.	Գինեկոլոգիական հիվանդությունների բժշկական օգնության ծառայություններ	372,790.2	385,166.5	399,418.0
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>372,790.2</i>	<i>385,166.5</i>	<i>399,418.0</i>
		3.	Երեխաներին բժշկական օգնության ծառայություններ	7,312,263.9	7,555,025.2	7,834,568.4
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>7,312,263.9</i>	<i>7,555,025.2</i>	<i>7,834,568.4</i>
		04	Հանրային առողջապահական ծառայություններ	4,934,096.9	5,342,177.6	5,813,923.2
		01	Հանրային առողջապահական ծառայություններ	4,934,096.9	5,342,177.6	5,813,923.2
		1.	Վարակիչ հիվանդությունների օջախների ախտահանման ծառայություններ	74,446.6	78,037.9	83,627.3
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>74,446.6</i>	<i>78,037.9</i>	<i>83,627.3</i>
		2.	Աղյան հավաքագրման ծառայություններ	250,131.6	259,335.5	273,964.5
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>250,131.6</i>	<i>259,335.5</i>	<i>273,964.5</i>
		3.	Իմունականխարգելման ազգային ծրագիր	1,160,565.7	1,255,291.0	1,255,291.0
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>1,160,565.7</i>	<i>1,255,291.0</i>	<i>1,255,291.0</i>
		4.	Բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովման և հանրային առողջապահության ծառայություններ	3,448,953.0	3,749,513.2	4,201,040.4
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>3,448,953.0</i>	<i>3,749,513.2</i>	<i>4,201,040.4</i>
		06	Առողջապահություն (այլ դասերին չպատկանող)	7,308,852.8	6,866,556.0	1,672,210.2
		01	Առողջապահական հարակից ծառայություններ և ծրագրեր	7,308,852.8	6,866,556.0	1,672,210.2
		1.	Հանրապետությունից դուրս բուժման ուղեգրված հիվանդների ձանապարհածախսի փոխհատուցում	40,365.0	40,365.0	40,365.0
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>40,365.0</i>	<i>40,365.0</i>	<i>40,365.0</i>
		2.	Ղժվարամատչելի ախտորոշիչ հետազոտություններ	395,500.0	395,500.0	395,500.0
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>395,500.0</i>	<i>395,500.0</i>	<i>395,500.0</i>
		3.	Ղեկաբարդարականությունից բխող փորձագիտական և մեթոդաբանական ծառայություններ	20,757.8	20,757.8	20,757.8

Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	<i>20,757.8</i>	<i>20,757.8</i>	<i>20,757.8</i>
		4.	<u>Ղատաբժշկական և զենետիկ ծառայություններ</u>	<u>383,093.5</u>	<u>394,865.8</u>	<u>419,162.1</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	<i>383,093.5</i>	<i>394,865.8</i>	<i>419,162.1</i>
		5.	<u>Պաթանատոմիական ծառայություններ</u>	<u>42,726.7</u>	<u>44,367.7</u>	<u>47,189.1</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	<i>42,726.7</i>	<i>44,367.7</i>	<i>47,189.1</i>
		6.	<u>Հաշմանդամ և կարիքավոր երեխաներին օրթոզներով և կորսետներով ապահովման ծառայություններ</u>	<u>81,811.0</u>	<u>81,811.0</u>	<u>81,811.0</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	<i>81,811.0</i>	<i>81,811.0</i>	<i>81,811.0</i>
		7.	<u>Առողջ ապրելակերպի խթանման և հանրային հրազեկման ծառայություններ</u>	<u>90,000.0</u>	<u>90,000.0</u>	<u>90,000.0</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	<i>90,000.0</i>	<i>90,000.0</i>	<i>90,000.0</i>
		8.	<u>Բժշկական օգնության մասնագիտական, խորհրդատվական և կազմակերպամեթոդական աջակցության ծառայություններ</u>	<u>236,489.7</u>	<u>236,489.7</u>	<u>236,489.7</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	<i>236,489.7</i>	<i>236,489.7</i>	<i>236,489.7</i>
		9.	<u>Մադոկապիտական օգնության կառավարող ղեկերի և ղեկավարողական արտադրանքի ստացման, մաքսագերծման և բաշխման ծառայություններ</u>	<u>44,415.4</u>	<u>45,808.2</u>	<u>47,897.5</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	<i>44,415.4</i>	<i>45,808.2</i>	<i>47,897.5</i>
		10.	<u>Տուրերկույրոցի դեմ պայքարի ազգային ծրագրի համակարգման ծառայություններ</u>	<u>94,076.8</u>	<u>94,619.4</u>	<u>96,447.7</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	<i>94,076.8</i>	<i>94,619.4</i>	<i>96,447.7</i>
		11.	<u>Բժիշկ-մասնագետների ժամանակավոր ուղեգրման միջոցով ՀՀ մարզային առողջապահական կազմակերպություններում բժշկական ծառայությունների մատուցում</u>	<u>40,229.9</u>	<u>40,229.9</u>	<u>40,229.9</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	<i>40,229.9</i>	<i>40,229.9</i>	<i>40,229.9</i>
		12.	<u>Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Առողջապահական համակարգի արդիականացման երկրորդ ծրագրի լրացուցիչ ֆինանսավորման ծրագիր</u>	<u>779,842.8</u>	<u>0.0</u>	<u>0.0</u>
			<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱՆՍԵՐ</i>	<i>779,842.8</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>
		13.	<u>Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելման և վերահսկման ծրագիր</u>	<u>4,752,429.4</u>	<u>5,050,552.4</u>	<u>114,360.4</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	<i>468,691.5</i>	<i>524,941.2</i>	<i>114,360.4</i>
			<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱՆՍԵՐ</i>	<i>4,283,737.9</i>	<i>4,525,611.2</i>	<i>0.0</i>
		14.	<u>Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելման և վերահսկման դրամաշնորհային ծրագիր</u>	<u>271,114.8</u>	<u>289,189.1</u>	<u>0.0</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	<i>271,114.8</i>	<i>289,189.1</i>	<i>0.0</i>

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
			15.	Արտասահմանյան առաջավոր կլինիկաների փորձի ուսումնասիրման նպատակով բժշկների գործուղումներ	36,000.0	42,000.0	42,000.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	<i>36,000.0</i>	<i>42,000.0</i>	<i>42,000.0</i>
08				ՀԱՆԳԻՍՏ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	62,463.4	67,499.0	75,127.7
	02			Մշակութային ծառայություններ	62,463.4	67,499.0	75,127.7
		01		Գրադարաններ	62,463.4	67,499.0	75,127.7
			1.	Գրադարանային ծառայություններ	62,463.4	67,499.0	75,127.7
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	<i>62,463.4</i>	<i>67,499.0</i>	<i>75,127.7</i>
ՀՀ արդարադատության նախարարություն					12,597,961.6	11,091,782.5	11,808,478.4
	01			ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	145,485.5	148,009.3	151,797.0
		06		Ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ (այլ դասերին չպատկանող)	145,485.5	148,009.3	151,797.0
		01		Ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ (այլ դասերին չպատկանող)	145,485.5	148,009.3	151,797.0
			1.	Փորձաքննությունների ծառայություններ	145,485.5	148,009.3	151,797.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	<i>145,485.5</i>	<i>148,009.3</i>	<i>151,797.0</i>
03				ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱՐԳ, ԱՆԿՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԴԱՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆ	11,157,640.5	9,639,614.4	10,336,124.6
	05			Կալանավայրեր	11,157,640.5	9,639,614.4	10,336,124.6
		01		Կալանավայրեր	11,157,640.5	9,639,614.4	10,336,124.6
			1.	Քրեակատարողական համակարգի պահպանում	11,157,640.5	9,639,614.4	10,336,124.6
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	<i>9,207,640.5</i>	<i>9,639,614.4</i>	<i>10,336,124.6</i>
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱՆՍԵՐ</i>	<i>1,950,000.0</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>
07				ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ	43,000.0	43,000.0	43,000.0
	01			Բժշկական ապրանքներ, սարքեր և սարքավորումներ	43,000.0	43,000.0	43,000.0
		01		Դեղագործական ապրանքներ	43,000.0	43,000.0	43,000.0
			1.	Դեղորայքի տրամադրում ամբուլատոր - պոլիկլինիկական, հիվանդանոցային բուժօգնություն ստացողներին և հատուկ խմբերում ընդգրկված ֆիզիկական անձանց	43,000.0	43,000.0	43,000.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	<i>43,000.0</i>	<i>43,000.0</i>	<i>43,000.0</i>
08				ՀԱՆԳԻՍՏ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	543,694.9	544,909.1	546,474.4
	03			Ռադիո և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման և հրատարակչական ծառայություններ	543,694.9	544,909.1	546,474.4
		02		Հրատարակչություններ, խմբագրություններ	543,694.9	544,909.1	546,474.4

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				1. Հրատարակչական, տեղեկատվական և տպագրական ծառայություններ	371,161.0	371,161.0	371,161.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	371,161.0	371,161.0	371,161.0
				2. Թարգմանչական ծառայություններ	172,533.9	173,748.1	175,313.4
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	172,533.9	173,748.1	175,313.4
	09			ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	708,140.7	716,249.7	731,082.4
		05		Ըստ մակարդակների չդասակարգվող կրթություն	708,140.7	716,249.7	731,082.4
			01	Արտադպրոցական դաստիարակություն	25,163.3	27,317.9	30,550.0
				1. Աջակցություն հրավախախտում կատարած անչափահասների զեղազիտական դաստիարակության ծրագրերի հրականագմանը	25,163.3	27,317.9	30,550.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	25,163.3	27,317.9	30,550.0
			02	Լրացուցիչ կրթություն	682,977.4	688,931.8	700,532.4
				1. ՀՀ արդարադատության նախարարության հատուկ ծառայողների վերապատրաստում և հատուկ ուսուցում	344,287.8	344,287.8	344,287.8
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	344,287.8	344,287.8	344,287.8
				2. Վերապատրաստման ծառայություններ	338,689.6	344,644.0	356,244.6
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	338,689.6	344,644.0	356,244.6
				ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարություն	1,831,760.3	2,330,173.9	4,264,982.4
	01			ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	280,000.0	280,000.0	280,000.0
		03		Ընդհանուր բնույթի ծառայություններ	230,000.0	230,000.0	230,000.0
			02	Ծրագրման և վիճակագրական ընդհանուր ծառայություններ	230,000.0	230,000.0	230,000.0
				1. Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի խթանման ծառայություններ	80,000.0	80,000.0	80,000.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	80,000.0	80,000.0	80,000.0
				2. Գյումրու և Վանաձորի տեխնոլոգիական կենտրոնների գործունեության հրականագման ծրագիր	150,000.0	150,000.0	150,000.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	150,000.0	150,000.0	150,000.0
		04		Ընդհանուր բնույթի հետազոտական աշխատանք	50,000.0	50,000.0	50,000.0
			01	Ընդհանուր բնույթի հետազոտական աշխատանք	50,000.0	50,000.0	50,000.0
				1. Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության ենթակառուցվածքների պահպանում ու զարգացում	50,000.0	50,000.0	50,000.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	50,000.0	50,000.0	50,000.0
	04			ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	1,406,819.2	1,896,528.4	3,817,468.0

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
		01		Ընդհանուր բնույթի տնտեսական, առևտրային և աշխատանքի գծով հարաբերություններ	1,218,419.2	1,708,128.4	3,629,068.0
			01	Ընդհանուր բնույթի տնտեսական և առևտրային հարաբերություններ	1,218,419.2	1,708,128.4	3,629,068.0
				1. Ստանդարտների մշակման ծառայություններ	14,300.0	14,300.0	14,300.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	14,300.0	14,300.0	14,300.0
				2. Աջակցություն ՓՄՁ սուբյեկտներին	152,300.0	152,700.0	153,100.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	152,300.0	152,700.0	153,100.0
				3. Պետական աջակցություն «Հայաստանի ազգային մրցունակության հիմնադրամ»-ի կանոնադրական հիմնախնդիրների իրականացմանը	171,600.0	171,600.0	171,600.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	171,600.0	171,600.0	171,600.0
				4. Տեխնիկական կանոնակարգի պահանջների և չափագիտական կանոնների ու նորմերի պահպանման վերահսկողության պետական ծրագիր	30,000.0	30,000.0	30,000.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	30,000.0	30,000.0	30,000.0
				5. Պետական աջակցություն «ՀՀ հավատարմագրման համակարգի բարեփոխում և Հավաքագրման ազգային մարմնի ստեղծում» ծրագրին	13,900.0	13,900.0	13,900.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	13,900.0	13,900.0	13,900.0
				6. ՀՀ արտահանմանն ուղղված արդյունաբերական քաղաքականության ռազմավարությամբ նախատեսված միջոցառումների իրականացման պետական աջակցություն	601,500.0	601,500.0	601,500.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	601,500.0	601,500.0	601,500.0
				7. ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարության ներքո գործող տեսչական բարեփոխումների բարտուղարության պետական աջակցության ծրագիր	10,000.0	10,000.0	10,000.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	10,000.0	10,000.0	10,000.0
				8. «Ժամանակավոր ներմուծում վերամշակման համար» ռեժիմով ներմուծված ապրանքների վերամշակումից զրազատ թափոնների, մնացորդների և կորուստների չափերի փորձաքննություն	900.0	900.0	900.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	900.0	900.0	900.0
				9. Որակի ենթակառուցվածքների բարեփոխում	200,000.0	200,000.0	200,000.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	200,000.0	200,000.0	200,000.0
				10. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող առևտրի և ենթակառուցվածքների զարգացման ծրագիր	0.0	496,320.0	2,412,735.6
				ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ	0.0	496,320.0	2,412,735.6

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				11. Հայաստանում ներդրումային միջավայրի բարելավումների ծրագիր	23,919.2	16,908.4	21,032.4
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	23,919.2	16,908.4	21,032.4
		07		Այլ բնագավառներ	188,400.0	188,400.0	188,400.0
			03	Զբոսաշրջություն	188,400.0	188,400.0	188,400.0
				1. Զբոսաշրջության աջակցության ծառայություններ	188,400.0	188,400.0	188,400.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	188,400.0	188,400.0	188,400.0
	08			ՀԱՆԳԻՍ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	144,941.1	153,645.5	167,514.4
		02		Մշակութային ծառայություններ	144,941.1	153,645.5	167,514.4
			01	Գրադարաններ	144,941.1	153,645.5	167,514.4
				1. Գրադարանային ծառայություններ	144,941.1	153,645.5	167,514.4
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	144,941.1	153,645.5	167,514.4
ՀՀ արտաքին գործերի նախարարություն					2,131,587.5	2,073,459.0	2,076,845.8
	01			ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	1,999,327.5	1,999,327.5	1,999,327.5
		01		Օրենսդիր և գործադիր մարմիններ, պետական կառավարում, ֆինանսական և հարկաբյուջետային հարաբերություններ, արտաքին հարաբերություններ	1,999,327.5	1,999,327.5	1,999,327.5
			03	Արտաքին հարաբերություններ	1,999,327.5	1,999,327.5	1,999,327.5
				1. Միջազգային կազմակերպություններին Հայաստանի Հանրապետության անդամակցության վճարներ	1,962,345.8	1,962,345.8	1,962,345.8
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	1,962,345.8	1,962,345.8	1,962,345.8
				2. Ղեկավարությունների շենքերի գնում	36,981.7	36,981.7	36,981.7
				ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ	36,981.7	36,981.7	36,981.7
	08			ՀԱՆԳԻՍ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	95,893.0	36,893.0	38,893.0
		02		Մշակութային ծառայություններ	28,493.0	28,493.0	28,493.0
			05	Արվեստ	28,493.0	28,493.0	28,493.0
				1. Աջակցություն հայ մշակույթի միջազգային կենտրոններին	28,493.0	28,493.0	28,493.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	28,493.0	28,493.0	28,493.0
		03		Ռադիո և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման և հրատարակչական ծառայություններ	67,400.0	8,400.0	10,400.0
			02	Հրատարակչություններ, խմբագրություններ	67,400.0	8,400.0	10,400.0
				1. Հրատարակչական, տեղեկատվական և տպագրական ծառայություններ	67,400.0	8,400.0	10,400.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	67,400.0	8,400.0	10,400.0
	09			ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	36,367.0	37,238.5	38,625.3

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
		05		Ըստ մակարդակների չդասակարգվող կրթություն	36,367.0	37,238.5	38,625.3
			02	Լրացուցիչ կրթություն	36,367.0	37,238.5	38,625.3
			1.	Վերապատրաստման ծառայություններ	36,367.0	37,238.5	38,625.3
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	36,367.0	37,238.5	38,625.3
«ՎՎ» բնապահպանության նախարարություն					1,695,639.2	1,720,342.3	1,776,509.1
		05		ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	1,655,036.9	1,676,460.7	1,727,586.3
			03	Շրջակա միջավայրի աղտոտման դեմ պայքար	170,949.5	183,564.5	199,455.7
			01	Օդի աղտոտման դեմ պայքար	170,949.5	183,564.5	199,455.7
			1.	Թափոնների ուսումնասիրության ծառայություններ	16,596.3	18,080.5	20,148.2
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	16,596.3	18,080.5	20,148.2
			2.	Զրային օբյեկտների և օդային ավազանի աղտոտվածության վիճակի մոնիտորինգի ծառայություններ	154,353.2	165,484.0	179,307.5
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	154,353.2	165,484.0	179,307.5
		04		Կենսաբազմազանության և բնության պաշտպանություն	1,064,159.9	1,136,206.7	1,230,579.2
			01	Կենսաբազմազանության և բնության պաշտպանություն	1,064,159.9	1,136,206.7	1,230,579.2
			1.	Զվան պաշարների համարման ծառայություններ	60,000.0	60,000.0	60,000.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	60,000.0	60,000.0	60,000.0
			2.	Սևանա լճի ջրածածկ անտառտնկարկների մաքրման ծառայություններ	125,400.0	125,400.0	125,400.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	125,400.0	125,400.0	125,400.0
			3.	Սևանա լճում և նրա ջրահավաք ավազանում ձկան և խեղդետնի պաշարների հաշվառման ծառայություններ	7,624.3	7,624.3	7,624.3
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	7,624.3	7,624.3	7,624.3
			4.	«Սևան» ազգային պարկի պահպանության, պարկում գիտական ուսումնասիրությունների, անտառտնտեսական աշխատանքների կատարման ծառայություններ	267,861.7	292,282.1	323,597.7
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	267,861.7	292,282.1	323,597.7
			5.	«Ռիլիջան» ազգային պարկի պահպանության, պարկում գիտական ուսումնասիրությունների, անտառտնտեսական աշխատանքների կատարման ծառայություններ	137,266.9	149,409.6	167,228.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	137,266.9	149,409.6	167,228.0
			6.	«Արգելոցապարկային համալիր» ՊՈԱԿ-ի տնօրինության ներքո գտվող ԲՀՊ տարածքների պահպանության, գիտական ուսումնասիրությունների, անտառտնտեսական աշխատանքների կատարման ծառայություններ	134,095.6	145,428.8	159,829.7

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>134,095.6</i>	<i>145,428.8</i>	<i>159,829.7</i>
			7.	«Խոսրոպի անտառ» պետական արգելոցի պահպանության, գիտական ուսումնասիրությունների կատարման ծառայություններ	120,897.1	131,016.0	143,861.5
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>120,897.1</i>	<i>131,016.0</i>	<i>143,861.5</i>
			8.	«Արփի լիճ» ազգային պարկի պահպանության ծառայություններ	41,698.5	41,698.5	41,698.5
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>41,698.5</i>	<i>41,698.5</i>	<i>41,698.5</i>
			9.	«Զիկատար» պետական արգելավայրի պահպանության, գիտական ուսումնասիրությունների կատարման ծառայություններ	15,526.4	16,875.6	18,859.9
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>15,526.4</i>	<i>16,875.6</i>	<i>18,859.9</i>
			10.	Կովկասյան տարածաշրջանային կենտրոնի հայաստանյան մասնաճյուղի գրասենյակի վարձակալության ծառայություններ	6,814.6	6,814.6	6,814.6
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>6,814.6</i>	<i>6,814.6</i>	<i>6,814.6</i>
			11.	«Զանգեզուր» կենսոլորտային համալիր» ՊՈԱԿ-ի տնօրինության ներքո գտնվող ԲՀՊ տարածքների պահպանության գիտական ուսումնասիրությունների, անտառտնտեսական աշխատանքների կատարման ծառայություններ	132,974.8	145,657.2	161,665.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>132,974.8</i>	<i>145,657.2</i>	<i>161,665.0</i>
			12.	«Սևան» ազգային պարկի տարածքում գտնվող հանրային լողափերի սպասարկման ծառայություններ	14,000.0	14,000.0	14,000.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>14,000.0</i>	<i>14,000.0</i>	<i>14,000.0</i>
	06			Շրջակա միջավայրի պաշտպանություն (այլ դասերին չպատկանող)	419,927.5	356,689.5	297,551.4
		01		Շրջակա միջավայրի պաշտպանություն (այլ դասերին չպատկանող)	419,927.5	356,689.5	297,551.4
			1.	«Ընկերությունների կողմից վճարվող բնապահպանական վճարների նպատակային օգտագործման մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն բնապահպանական ծրագրերի իրականացման համար ՀՀ համայնքներին սուբվենցիաների տրամադրում	308,374.8	312,905.6	248,848.9
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>308,374.8</i>	<i>312,905.6</i>	<i>248,848.9</i>
			2.	Բնապահպանական ոլորտի գծով վերլուծական տեղեկատվական ծառայություններ	20,499.4	22,523.1	25,439.8
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>20,499.4</i>	<i>22,523.1</i>	<i>25,439.8</i>
			3.	Հայաստանի Հանրապետության տարածքի ստորերկրյա բաղադրահամ ջրերի հիդրոերկրաբանական մոնիտորինգի ծառայություններ	19,674.7	21,260.8	23,262.7

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	19,674.7	21,260.8	23,262.7
			4.	Արարատյան ջրավազանային կառավարման ժրագրի մշակման և կազմման ծառայություններ	71,378.6	0.0	0.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	71,378.6	0.0	0.0
	08			ՀԱՆԳԻՍ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	40,602.3	43,881.6	48,922.8
		02		Մշակութային ծառայություններ	40,602.3	43,881.6	48,922.8
			02	Թանգարաններ և ցուցասրահներ	40,602.3	43,881.6	48,922.8
			1.	Թանգարանային ծառայություններ և ցուցահանդեսներ	40,602.3	43,881.6	48,922.8
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	40,602.3	43,881.6	48,922.8
				ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարություն	5,480,542.4	7,705,193.6	9,914,020.7
	04			ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	5,480,542.4	7,705,193.6	9,914,020.7
		02		Գյուղատնտեսություն, անտառային տնտեսություն, ձկնորսություն և որսորդություն	5,480,542.4	7,705,193.6	9,914,020.7
			01	Գյուղատնտեսություն	4,224,739.0	6,329,717.0	8,362,979.7
			1.	Սերմերի որակի ստուգման ու պետական սորտափորձարկման միջոցառումներ	61,345.3	65,964.3	72,203.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	61,345.3	65,964.3	72,203.0
			2.	Գյուղատնտեսական կենդանիների արհեստական սերմնավորում	4,490.0	4,490.0	4,490.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	4,490.0	4,490.0	4,490.0
			3.	Բույսերի պաշտպանության միջոցառումներ	150,000.0	150,000.0	150,000.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	150,000.0	150,000.0	150,000.0
			4.	Հողերի ագրոքիմիական հետազոտության և բերրիության բարձրագույն միջոցառումներ	70,185.6	76,649.9	84,623.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	70,185.6	76,649.9	84,623.0
			5.	Գյուղատնտեսական կենդանիների պատվաստում	1,188,603.4	1,245,475.8	1,304,917.4
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	1,188,603.4	1,245,475.8	1,304,917.4
			6.	ՀՀ կառավարությանն առնչվող ոստիկանության անասնաբուժական կարանտինային սահմանափակումների իրականացում	49,838.3	51,141.6	54,199.3
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	49,838.3	51,141.6	54,199.3
			7.	Գյուղական խորհրդատվական ծառայություններ	395,759.8	426,405.3	471,265.8
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	395,759.8	426,405.3	471,265.8
			8.	Անասնաբուժասանիտարիայի, սննդամթերքի անվտանգության և բուսասանիտարիայի ոլորտներում ծառայությունների մատուցում	134,112.3	143,961.4	157,625.4
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	134,112.3	143,961.4	157,625.4

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				9. Գյուղատնտեսության ոլորտին տրամադրվող վարկերի տոկոսադրույթների սուբսիդավորման ծրագիր	872,479.5	872,479.5	872,479.5
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	872,479.5	872,479.5	872,479.5
				10. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ հրականագվող Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության ծրագիր	1,270,248.3	785,178.2	0.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	1,191,168.0	785,178.2	0.0
				ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ	79,080.3	0.0	0.0
				11. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ հրականագվող Սննդի անվտանգության կարողությունների զարգացման դրամաշնորհային ծրագիր	12,786.9	0.0	0.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	12,786.9	0.0	0.0
				12. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ հրականագվող Գյուղային և Լուծողական հիմնադրամի կողմից տրամադրված Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության դրամաշնորհային ծրագիր	14,889.6	39,705.5	0.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	14,889.6	39,705.5	0.0
				13. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ հրականագվող Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության երկրորդ ծրագիր	0.0	2,468,265.5	5,191,176.3
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	0.0	2,117,946.3	4,874,772.3
				ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ	0.0	350,319.2	316,404.0
			02	Անտառային տնտեսություն	1,255,803.4	1,375,476.6	1,551,041.0
			1.	Անտառապահպանական ծառայություններ	1,201,229.9	1,320,903.1	1,495,942.4
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	1,201,229.9	1,320,903.1	1,495,942.4
			2.	Անտառային պետական մոնիտորինգի հրականագում	54,573.5	54,573.5	55,098.6
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	54,573.5	54,573.5	55,098.6
				ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ	0.0	0.0	0.0
				ՀՀ էներգետիկայի և բնական պաշարների նախարարություն	3,240,073.8	5,694,999.5	12,994,220.4
	04			ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	3,190,523.8	5,643,399.5	12,939,470.4
		03		Վառելիք և էներգետիկա	3,184,373.8	5,636,999.5	12,932,370.4
			04	Վառելիքի այլ տեսակներ	155,182.7	0.0	0.0
			1.	Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ հրականագվող էներգախնայողության դրամաշնորհային ծրագիր	155,182.7	0.0	0.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	155,182.7	0.0	0.0
			05	Էլեկտրաէներգիա	3,029,191.1	5,636,999.5	12,932,370.4

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				1. <u>Գերմանիայի գարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող Որոտանի հիդրոէլեկտրակայանների համայնի վերականգնման ծրագիր</u>	3,029,191.1	2,946,200.6	4,329,490.4
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	344,199.5	344,207.5	76,780.7
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	2,684,991.6	2,601,993.1	4,252,709.7
				2. <u>Գերմանիայի գարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող էլեկտրահաղորդման գծի (Հայաստան - Վրաստան) ծրագիր</u>	0.0	705,518.9	2,812,480.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	0.0	705,518.9	2,812,480.0
				3. <u>Ասիական գարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող վերականգնվող էներգետիկայի ծրագիր</u>	0.0	248,160.0	1,737,120.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	0.0	248,160.0	1,737,120.0
				4. <u>Ասիական գարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող էներգետիկայի ծրագիր</u>	0.0	744,480.0	2,068,000.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	0.0	744,480.0	2,068,000.0
				5. <u>Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող էլեկտրամատակարարման հուսալիության ծրագրի լրացուցիչ ֆինանսավորման ծրագիր</u>	0.0	992,640.0	1,985,280.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	0.0	992,640.0	1,985,280.0
		04		Լեռնաարդյունահանում, արդյունաբերություն և շինարարություն	6,150.0	6,400.0	7,100.0
			01	Հանքային ռեսուրսների արդյունահանում, բացառությամբ բնական վառելիքի	6,150.0	6,400.0	7,100.0
				1. <u>Ընդերքի մասին տեղեկատվության տրամադրման ծառայություն</u>	6,150.0	6,400.0	7,100.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	6,150.0	6,400.0	7,100.0
		05		ԵՐԶԱԿԱ ՄԻԶԱՎԱՅՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	49,550.0	51,600.0	54,750.0
			01	Աղբահանում	49,550.0	51,600.0	54,750.0
			01	Աղբահանում	49,550.0	51,600.0	54,750.0
				1. <u>Ռադիոակտիվ թափոնների վնասագերծման ծառայություններ</u>	49,550.0	51,600.0	54,750.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	49,550.0	51,600.0	54,750.0
				«Վ կրթության և գիտության նախարարություն	41,141,923.1	45,199,342.9	50,752,926.0
		01		ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	56,781.5	59,620.6	62,601.6
			04	Ընդհանուր բնույթի հետազոտական աշխատանք	56,781.5	59,620.6	62,601.6
			01	Ընդհանուր բնույթի հետազոտական աշխատանք	56,781.5	59,620.6	62,601.6

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				1. Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության ենթակառուցվածքների պահպանում ու զարգացում	56,781.5	59,620.6	62,601.6
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	56,781.5	59,620.6	62,601.6
	08			ՀԱՆԳԻՍՏ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	117,042.1	102,863.9	127,185.7
		01		Հանգստի և սպորտի ծառայություններ	28,500.0	9,850.0	28,500.0
			01	Հանգստի և սպորտի ծառայություններ	28,500.0	9,850.0	28,500.0
				1. Ուսանողական մարզական միջոցառումներ	23,000.0	4,350.0	23,000.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	23,000.0	4,350.0	23,000.0
				2. Նավամոդելային սպորտի զարգացում	5,500.0	5,500.0	5,500.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	5,500.0	5,500.0	5,500.0
		02		Մշակութային ծառայություններ	31,382.7	33,275.3	36,367.8
			02	Թանգարաններ և ցուցասրահներ	31,382.7	33,275.3	36,367.8
				1. Թանգարանային ծառայություններ և ցուցահանդեսներ	31,382.7	33,275.3	36,367.8
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	31,382.7	33,275.3	36,367.8
		03		Ռադիո և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման և հրատարակչական ծառայություններ	45,147.4	47,726.6	50,305.9
			02	Հրատարակչություններ, խմբագրություններ	45,147.4	47,726.6	50,305.9
				1. Մանկական, մանկապատանեկան թերթերի և ամսագրերի հրատարակում	45,147.4	47,726.6	50,305.9
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	45,147.4	47,726.6	50,305.9
		04		Կրոնական և հասարակական այլ ծառայություններ	12,012.0	12,012.0	12,012.0
			01	Երիտասարդական ծրագրեր	12,012.0	12,012.0	12,012.0
				1. Աջակցություն Հայաստանում ինտելեկտուալ խաղերի զարգացմանը	12,012.0	12,012.0	12,012.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	12,012.0	12,012.0	12,012.0
	09			ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	40,968,099.5	45,036,858.4	50,563,138.7
		01		Նախադպրոցական և տարրական ընդհանուր կրթություն	21,583.3	22,913.1	25,082.7
			01	Նախադպրոցական կրթություն	21,583.3	22,913.1	25,082.7
				1. Նախադպրոցական կրթություն	21,583.3	22,913.1	25,082.7
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	21,583.3	22,913.1	25,082.7
		02		Միջնակարգ ընդհանուր կրթություն	13,652,216.5	13,447,907.7	14,009,284.3
			01	Հիմնական ընդհանուր կրթություն	13,652,216.5	13,447,907.7	14,009,284.3
				1. Հանրակրթական ուսուցում	9,173,625.8	8,672,893.4	8,788,969.1
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	9,173,625.8	8,672,893.4	8,788,969.1
				2. Հատուկ կրթություն	1,968,367.7	2,107,669.3	2,316,626.3

Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>1,968,367.7</i>	<i>2,107,669.3</i>	<i>2,316,626.3</i>
		3.	Ներառական կրթություն	<u>322,636.8</u>	<u>341,021.5</u>	<u>369,255.0</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>322,636.8</i>	<i>341,021.5</i>	<i>369,255.0</i>
		4.	Մասնագիտացված հանրակրթական ուսուցում	<u>2,187,586.2</u>	<u>2,326,323.5</u>	<u>2,534,433.9</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>2,187,586.2</i>	<i>2,326,323.5</i>	<i>2,534,433.9</i>
	03		Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթություն	9,726,642.4	11,953,423.7	15,072,984.1
		01	Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) կրթություն	2,725,039.8	3,058,828.9	3,500,605.5
		1.	Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) կրթություն	<u>2,725,039.8</u>	<u>3,058,828.9</u>	<u>3,500,605.5</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>2,725,039.8</i>	<i>3,058,828.9</i>	<i>3,500,605.5</i>
		02	Միջին մասնագիտական կրթություն	7,001,602.6	8,894,594.8	11,572,378.6
		1.	Միջին մասնագիտական կրթության գծով ուսանողական նպաստների տրամադրում	<u>7,001,602.6</u>	<u>8,894,594.8</u>	<u>11,572,378.6</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>7,001,602.6</i>	<i>8,894,594.8</i>	<i>11,572,378.6</i>
	04		Բարձրագույն կրթություն	8,912,785.0	9,954,940.1	10,672,899.6
		01	Բարձրագույն մասնագիտական կրթություն	8,266,057.0	9,262,978.4	9,938,007.2
		1.	Բարձրագույն մասնագիտական կրթության գծով ուսանողական նպաստների տրամադրում	<u>8,266,057.0</u>	<u>9,262,978.4</u>	<u>9,938,007.2</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>8,266,057.0</i>	<i>9,262,978.4</i>	<i>9,938,007.2</i>
		02	Հետբուհական մասնագիտական կրթություն	646,728.0	691,961.7	734,892.4
		1.	Հետբուհական մասնագիտական կրթության գծով նպաստների տրամադրում	<u>646,728.0</u>	<u>691,961.7</u>	<u>734,892.4</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>646,728.0</i>	<i>691,961.7</i>	<i>734,892.4</i>
	05		Ըստ մակարդակների չդասակարգվող կրթություն	1,213,006.0	1,319,185.7	1,478,458.5
		01	Արտադպրոցական դաստիարակություն	1,213,006.0	1,319,185.7	1,478,458.5
		1.	Աջակցություն արտադպրոցական դաստիարակությանը	<u>10,000.0</u>	<u>10,000.0</u>	<u>10,000.0</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>10,000.0</i>	<i>10,000.0</i>	<i>10,000.0</i>
		2.	Արտադպրոցական դաստիարակություն	<u>1,092,077.5</u>	<u>1,193,971.5</u>	<u>1,347,529.9</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>1,092,077.5</i>	<i>1,193,971.5</i>	<i>1,347,529.9</i>
		3.	Ղաղղահասակ երեխաների մասնակցություն դպրոցական խաղերին	<u>49,500.0</u>	<u>49,500.0</u>	<u>49,500.0</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>49,500.0</i>	<i>49,500.0</i>	<i>49,500.0</i>
		4.	Ուսանողների համապատասխան դաստիարակության ռազմավարության հրականացում	<u>61,428.5</u>	<u>65,714.2</u>	<u>71,428.6</u>

Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	61,428.5	65,714.2	71,428.6
	06		Կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայություններ	7,441,866.3	8,338,488.1	9,304,429.5
		01	Կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայություններ	7,441,866.3	8,338,488.1	9,304,429.5
			1. Սփյուռքի հայկական դպրոցների ուսուցիչների վերապատրաստում	36,214.3	36,423.1	36,736.3
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	36,214.3	36,423.1	36,736.3
			2. Ուսանողներին գեղչային գներով հանրակազարանային պայմանների տրամադրում	46,248.7	48,522.7	52,199.4
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	46,248.7	48,522.7	52,199.4
			3. Դպրոցականների ամառային հանգստի կազմակերպում	449,271.0	473,004.0	484,866.0
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	449,271.0	473,004.0	484,866.0
			4. Ավարտական փաստաթղթերի, գովասանագրերի, դասամատյանների, մեդալների, ծրարների, ուսումնական ծրագրերի, մանկավարժական պարբերականների և ուսումնադիտողական պարագաների ձեռքբերում	287,075.6	287,075.6	287,075.6
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	287,075.6	287,075.6	287,075.6
			5. Տարրական դասարանների աշակերտներին անվճար դասագրքերով և ուսումնական գրականությամբ ապահովում ու ավագ դպրոցների դասագրքերի հրատարակում	969,056.0	969,056.0	969,056.0
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	969,056.0	969,056.0	969,056.0
			6. Փոխհատուցում ՀՀ հեռավոր, սահմանամերձ, լեռնային և բարձր լեռնային բնակավայրերի աշտական հանրակրթական դպրոցների մանկավարժներին	63,200.0	63,200.0	63,200.0
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	63,200.0	63,200.0	63,200.0
			7. Հանրակրթական դպրոցների մանկավարժներին և դպրոցահասակ երեխաներին տրանսպորտային ծառայությունների մատուցում	5,672.3	5,672.3	5,672.3
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	5,672.3	5,672.3	5,672.3
			8. Ուսումնառության կաբինետների վերականգնում	15,304.5	15,304.5	15,304.5
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	15,304.5	15,304.5	15,304.5
			9. Դպրոցականների հանրապետական սպարտակիադայի անցկացում	35,000.0	35,000.0	35,000.0
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	35,000.0	35,000.0	35,000.0
			10. Դպրոցականների օլիմպիադաների անցկացում	59,688.0	59,688.0	59,688.0
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	59,688.0	59,688.0	59,688.0
			11. Համակարգչային և ինտերնետային կապի ծառայություններ	861,047.2	862,080.2	864,124.0

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>861,047.2</i>	<i>862,080.2</i>	<i>864,124.0</i>
			12.	<u>Փորձարարական մանկավարժական ծրագրերի իրականացում հանրակրթությունում</u>	<u>124,865.2</u>	<u>134,539.6</u>	<u>149,509.5</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>124,865.2</i>	<i>134,539.6</i>	<i>149,509.5</i>
			13.	<u>Հատուկ դպրոցների համար նախատեսված ծրագրերի, դասագրքերի, ձեռնարկների, ուսումնական այլ նյութերի մշակում և իրատարակում</u>	<u>16,000.0</u>	<u>16,000.0</u>	<u>16,000.0</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>16,000.0</i>	<i>16,000.0</i>	<i>16,000.0</i>
			14.	<u>Ակադեմիական փոխճանաչման և շարժունության ծառայություններ</u>	<u>42,203.9</u>	<u>42,295.1</u>	<u>42,432.0</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>42,203.9</i>	<i>42,295.1</i>	<i>42,432.0</i>
			15.	<u>Բարձրագույն մասնագիտական կրթության գնահատման համակարգի բարեփոխումներ</u>	<u>140,000.0</u>	<u>90,000.0</u>	<u>90,000.0</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>140,000.0</i>	<i>90,000.0</i>	<i>90,000.0</i>
			16.	<u>Կրթության բովանդակային և մեթոդական սպասարկում ու հանրապետության հանրակրթական դպրոցների ուսուցիչների վերապատրաստում</u>	<u>504,465.0</u>	<u>506,500.0</u>	<u>510,163.9</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>504,465.0</i>	<i>506,500.0</i>	<i>510,163.9</i>
			17.	<u>Երեխաների ֆիզիկական, մտավոր և (կամ) հոգեկան զարգացման առանձնահատկությունների բազահայտում և գնահատում</u>	<u>204,987.5</u>	<u>221,634.2</u>	<u>246,604.7</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>204,987.5</i>	<i>221,634.2</i>	<i>246,604.7</i>
			18.	<u>Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության և ուսուցման (ՄԿՈՒ) բարեփոխումներ</u>	<u>166,023.6</u>	<u>166,023.6</u>	<u>166,023.6</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>166,023.6</i>	<i>166,023.6</i>	<i>166,023.6</i>
			19.	<u>Սոցիալապես անապահով ընտանիքների երեխաների դասագրքերի վարձավճարների փոխհատուցում</u>	<u>120,000.0</u>	<u>120,000.0</u>	<u>120,000.0</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>120,000.0</i>	<i>120,000.0</i>	<i>120,000.0</i>
			20.	<u>Համահայկական կրթական խորհրդաժողովի անցկացում</u>	<u>0.0</u>	<u>13,000.0</u>	<u>0.0</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>0.0</i>	<i>13,000.0</i>	<i>0.0</i>
			21.	<u>Ուսուցիչների ատեստավորման գծով ծախսեր</u>	<u>4,304.5</u>	<u>4,304.5</u>	<u>4,304.5</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>4,304.5</i>	<i>4,304.5</i>	<i>4,304.5</i>
			22.	<u>«Հայ ասպետ» հեռուստամրցաշարի անցկացում</u>	<u>68,962.5</u>	<u>70,268.6</u>	<u>72,280.9</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>68,962.5</i>	<i>70,268.6</i>	<i>72,280.9</i>
			23.	<u>Հայելի համալսարանում հայոց լեզվի դասավանդման կազմակերպում</u>	<u>4,963.2</u>	<u>4,963.2</u>	<u>4,963.2</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>4,963.2</i>	<i>4,963.2</i>	<i>4,963.2</i>

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				24. Ատեստավորման միջոցով որակավորում ստացած ուսուցիչների հավելյալ ճարմերի տրամադրում	52,024.0	57,226.3	65,029.9
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	52,024.0	57,226.3	65,029.9
				25. Ղարոզահասակ երեխաներին սննդով ապահովում	580,348.2	605,679.3	623,789.7
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	580,348.2	605,679.3	623,789.7
				26. Կրթական նոր տեխնոլոգիաների ներդրման ծրագրի իրականացում	10,000.0	10,000.0	10,000.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	10,000.0	10,000.0	10,000.0
				27. Բուխարեստի համալսարանում հայոց լեզվի դասավանդման կազմակերպում	3,600.0	3,600.0	3,600.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	3,600.0	3,600.0	3,600.0
				28. Սփյուռքագիտության ոլորտում գիտական կադրերի պատրաստման գծով նպաստների տրամադրում (Զալցբուրգ)	3,600.0	3,600.0	3,600.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	3,600.0	3,600.0	3,600.0
				29. Հանրակրթական և բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների վարկանիշավորում	60,000.0	60,000.0	60,000.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	60,000.0	60,000.0	60,000.0
				30. Աուտիզմ և գաղազման այլ խանգարումներ ունեցող երեխաների բուժման, վերականգնման, կրթության և զբաղվածության ապահովում	80,788.7	87,883.7	98,526.5
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	80,788.7	87,883.7	98,526.5
				31. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Կրթության բարելավման ծրագիր	2,267,148.4	3,207,881.6	4,084,879.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	581,314.8	991,399.2	1,241,379.0
				ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ	1,685,833.6	2,216,482.4	2,843,500.0
				32. Աջակցություն «Ղարոզ-կենտրոնների միություն» իրավաբանական անձանց միության գործունեությանը	40,000.0	40,000.0	40,000.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	40,000.0	40,000.0	40,000.0
				33. «Ղարոզահասակ երեխաներին սննդով ապահովում» ծրագրի շրջանակներում գույքի և սարքավորումների ձեռքբերում	119,804.0	9,062.0	0.0
				ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ	119,804.0	9,062.0	0.0
				34. Նախադպրոցական կրթության ոլորտում վարչական (տեղեկատվական) ռեգիստրների վարման և դրանցիզ տեղեկատվության ստացման համակարգի ներդրում	0.0	9,000.0	19,800.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	0.0	9,000.0	19,800.0
«Նշակույթի նախարարություն					11,837,845.6	12,627,021.3	13,797,398.7
	08			ՀԱՆԳԻՍ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	10,391,957.5	11,054,273.8	12,033,810.0
		02		Մշակութային ծառայություններ	9,889,463.3	10,531,575.4	11,487,811.1

Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
		01	Գրադարաններ	1,412,128.3	1,526,154.3	1,697,950.7
			1. Գրադարանային ծառայություններ	1,333,274.3	1,441,182.2	1,603,797.1
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	1,333,274.3	1,441,182.2	1,603,797.1
			2. Հրատարակությունների գրանցման, հաշվառման և մատենագիտական ծառայություններ	78,854.0	84,972.1	94,153.6
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	78,854.0	84,972.1	94,153.6
		02	Թանգարաններ և ցուցասրահներ	1,592,114.9	1,697,292.7	1,858,266.0
			1. Թանգարանային ծառայություններ և ցուցահանդեսներ	1,592,114.9	1,697,292.7	1,858,266.0
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	1,592,114.9	1,697,292.7	1,858,266.0
		03	Մշակույթի տներ, ակումբներ, կենտրոններ	38,770.7	41,824.6	46,519.6
			1. Համայնքային մշակույթի և ազատ ժամանցի կազմակերպում	38,770.7	41,824.6	46,519.6
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	38,770.7	41,824.6	46,519.6
		04	Այլ մշակութային կազմակերպություններ	36,162.3	38,315.8	41,815.9
			1. Մշակութային արժեքների փորձաքննության ծառայություններ	36,162.3	38,315.8	41,815.9
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	36,162.3	38,315.8	41,815.9
		05	Արվեստ	5,698,974.9	6,054,570.9	6,600,333.6
			1. Օպերային և բալետային արվեստի ներկայացումներ	998,185.1	1,052,002.2	1,140,829.2
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	998,185.1	1,052,002.2	1,140,829.2
			2. Ազգային ակադեմիական թատերարվեստի ներկայացումներ	331,067.6	354,285.3	389,281.0
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	331,067.6	354,285.3	389,281.0
			3. Մշակութային միջոցառումների հրականացում	1,159,144.1	1,159,144.1	1,159,144.1
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	1,159,144.1	1,159,144.1	1,159,144.1
			4. Աջակցություն օտարերկրյա պետություններում հայալեզու թատերական ներկայացումներին	20,000.0	20,000.0	20,000.0
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	20,000.0	20,000.0	20,000.0
			5. Թատերական ներկայացումներ	1,553,120.9	1,687,996.9	1,892,381.4
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	1,553,120.9	1,687,996.9	1,892,381.4
			6. Երաժշտարվեստի և պարարվեստի համերգներ	1,289,283.0	1,399,801.0	1,567,515.0
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	1,289,283.0	1,399,801.0	1,567,515.0
			7. Աջակցություն հումանիտար համագործակցության միջպետական հիմնադրամի հայաստանյան մասնաճյուղի գործունեությանը	5,880.0	5,880.0	5,880.0
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	5,880.0	5,880.0	5,880.0
			8. Աջակցություն երիտասարդ երաժիշտների կատարողական արվեստի զարգացմանը	176,347.4	193,959.7	220,387.3
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	176,347.4	193,959.7	220,387.3
			9. Ազգային ակադեմիական խմբերգային համերգներ	165,946.8	181,501.7	204,915.6

Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>165,946.8</i>	<i>181,501.7</i>	<i>204,915.6</i>
		06	Կինեմատոգրաֆիա	657,416.3	664,416.5	676,024.9
		1.	Կինոնկարների արտադրություն	<u>453,956.4</u>	<u>453,956.4</u>	<u>453,956.4</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>453,956.4</i>	<i>453,956.4</i>	<i>453,956.4</i>
		2.	Ազգային կինոնորագրերի իրականացում	<u>150,603.0</u>	<u>154,813.5</u>	<u>162,170.3</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>150,603.0</i>	<i>154,813.5</i>	<i>162,170.3</i>
		3.	Կինո-ֆոտո-ֆոնո հավաքածուի պահպանման ծառայություններ	<u>7,235.5</u>	<u>7,235.5</u>	<u>7,235.5</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>7,235.5</i>	<i>7,235.5</i>	<i>7,235.5</i>
		4.	Փաստավավերագրական կինոնորագրերի իրականացում	<u>45,621.4</u>	<u>48,411.1</u>	<u>52,662.7</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>45,621.4</i>	<i>48,411.1</i>	<i>52,662.7</i>
		07	Հուշարձանների և մշակութային արժեքների վերականգնում և պահպանում	453,895.9	509,000.6	566,900.4
		1.	Պատմամշակութային ժառանգության գիտահետազոտական աշխատանքներ	<u>85,555.9</u>	<u>90,660.6</u>	<u>98,560.4</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>85,555.9</i>	<i>90,660.6</i>	<i>98,560.4</i>
		2.	Հուշարձանների տեխնիկական վիճակի մոնիտորինգ	<u>8,340.0</u>	<u>8,340.0</u>	<u>8,340.0</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>8,340.0</i>	<i>8,340.0</i>	<i>8,340.0</i>
		3.	Աջակցություն հայկական պատմամշակութային հուշարձանների վավերագրմանը	<u>60,000.0</u>	<u>60,000.0</u>	<u>60,000.0</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>60,000.0</i>	<i>60,000.0</i>	<i>60,000.0</i>
		4.	Հուշարձանների ամրակայում, նորոգում և վերականգնում	<u>300,000.0</u>	<u>350,000.0</u>	<u>400,000.0</u>
			<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>300,000.0</i>	<i>350,000.0</i>	<i>400,000.0</i>
	03		Ռադիո և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման և հրատարակչական ծառայություններ	502,494.2	522,698.4	545,998.9
		01	Հեռուստառադիոհաղորդումներ	131,855.7	145,041.2	159,545.4
		1.	ԱՊՀ երկրներում հեռուստառադիոնորագրերի հեռարձակում	<u>131,855.7</u>	<u>145,041.2</u>	<u>159,545.4</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>131,855.7</i>	<i>145,041.2</i>	<i>159,545.4</i>
		02	Հրատարակչություններ, խմբագրություններ	288,347.0	291,000.9	294,638.5
		1.	Պետական մամուլի հրատարակում	<u>72,222.1</u>	<u>74,170.7</u>	<u>76,593.6</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>72,222.1</i>	<i>74,170.7</i>	<i>76,593.6</i>
		2.	Գրականության հրատարակում	<u>101,992.4</u>	<u>101,992.4</u>	<u>101,992.4</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>101,992.4</i>	<i>101,992.4</i>	<i>101,992.4</i>
		3.	Ոչ պետական մամուլի հրատարակում	<u>47,777.1</u>	<u>47,777.1</u>	<u>47,777.1</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>47,777.1</i>	<i>47,777.1</i>	<i>47,777.1</i>
		4.	Աջակցություն գրականության հրատարակմանը	<u>40,000.0</u>	<u>40,000.0</u>	<u>40,000.0</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>40,000.0</i>	<i>40,000.0</i>	<i>40,000.0</i>

Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
			5. <u>Գրական ժառանգության պահպանում և տարածում</u>	26,355.4	27,060.7	28,275.4
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	26,355.4	27,060.7	28,275.4
		03	Տեղեկատվության ձեռքբերում	82,291.5	86,656.3	91,815.0
			1. <u>Տեղեկատվության ձեռքբերման, պահպանման և արխիվացման ծառայություններ</u>	82,291.5	86,656.3	91,815.0
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	82,291.5	86,656.3	91,815.0
09			ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	1,445,888.1	1,572,747.5	1,763,588.7
	02		Միջնակարգ ընդհանուր կրթություն	392,378.5	426,801.0	478,659.1
		01	Հիմնական ընդհանուր կրթություն	392,378.5	426,801.0	478,659.1
			1. <u>Երաժշտական դպրոցներում ուսուցում</u>	392,378.5	426,801.0	478,659.1
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	392,378.5	426,801.0	478,659.1
		03	Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթություն	188,298.3	201,440.7	221,154.7
		02	Միջին մասնագիտական կրթություն	188,298.3	201,440.7	221,154.7
			1. <u>Միջին մասնագիտական կրթության գծով ուսանողական նպաստների տրամադրում</u>	188,298.3	201,440.7	221,154.7
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	188,298.3	201,440.7	221,154.7
	05		Ըստ մակարդակների չդասակարգվող կրթություն	865,211.3	944,505.8	1,063,774.9
		01	Արտադպրոցական դաստիարակություն	865,211.3	944,505.8	1,063,774.9
			1. <u>Արտադպրոցական դաստիարակություն</u>	105,167.5	115,325.8	130,665.2
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	105,167.5	115,325.8	130,665.2
			2. <u>Երաժշտական և արվեստի դպրոցներում ազգային, փողային և լարային նվագարանների գծով ուսուցում</u>	629,766.0	692,739.8	787,202.8
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	629,766.0	692,739.8	787,202.8
			3. <u>Երաժշտական և արվեստի դպրոցներում ուսումնամեթոդական աշխատանքներ</u>	77,271.2	83,433.6	92,900.3
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	77,271.2	83,433.6	92,900.3
			4. <u>Երաժշտական, արվեստի և գեղարվեստի դպրոցների համար ուսումնական նոր ծրագրերի, դասագրքերի, մեթոդական ձեռնարկների մշակում և հրատարակում</u>	17,080.0	17,080.0	17,080.0
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	17,080.0	17,080.0	17,080.0
			5. <u>Երաժշտական և արվեստի դպրոցների համար երաժշտական գործիքների ձեռքբերում</u>	20,000.0	20,000.0	20,000.0
			<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	20,000.0	20,000.0	20,000.0
			6. <u>Արևելագույն շնորհալի պատանի երաժիշտ-կատարողների մասնագիտական կարողությունների զարգացմանը և կատարելագործմանը</u>	15,926.6	15,926.6	15,926.6

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	15,926.6	15,926.6	15,926.6
ՀՀ պաշտպանության նախարարություն					204,677,056.3	223,884,570.6	245,871,177.7
	02			ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	200,508,221.9	219,678,594.5	241,598,312.1
		01		Ռազմական պաշտպանություն	198,658,204.5	217,672,116.3	239,382,695.0
			01	Ռազմական պաշտպանություն	198,658,204.5	217,672,116.3	239,382,695.0
			1.	Ռազմական կարիքների բավարարում	198,658,204.5	217,672,116.3	239,382,695.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	172,686,959.4	191,700,871.2	213,411,449.9
				ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱՆՍԵՐ	25,971,245.1	25,971,245.1	25,971,245.1
		04		Հետազոտական և նախագծային աշխատանքներ պաշտպանության ոլորտում	1,650,885.3	1,803,262.0	2,008,112.6
			01	Հետազոտական և նախագծային աշխատանքներ պաշտպանության ոլորտում	1,650,885.3	1,803,262.0	2,008,112.6
			1.	«Գիտական և գիտատեխնիկական նպատակային-ծրագրային հետազոտություններ» ծրագրի շրջանակներում կատարվող Հատուկ գիտահետազոտական և փորձակոնստրուկտորական աշխատանքներ	1,650,885.3	1,803,262.0	2,008,112.6
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	1,650,885.3	1,803,262.0	2,008,112.6
		05		Պաշտպանություն (այլ դասերին չպատկանող)	199,132.1	203,216.2	207,504.5
			01	Պաշտպանություն (այլ դասերին չպատկանող)	199,132.1	203,216.2	207,504.5
			1.	Զորակոչիկներին վարորդական իրավունքի վկայականների տրման և քննությունների ունդունման ծախսեր	50,400.0	50,400.0	50,400.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	50,400.0	50,400.0	50,400.0
			2.	Հումանիտար ականագերծման և փորձագիտական ծառայությունների կազմակերպում	148,732.1	152,816.2	157,104.5
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	148,732.1	152,816.2	157,104.5
	04			ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	100,000.0	100,000.0	100,000.0
		05		Տրանսպորտ	100,000.0	100,000.0	100,000.0
			04	Օդային տրանսպորտ	100,000.0	100,000.0	100,000.0
			1.	ՀՀ օդանավակայաններում ՌԴ գործակալությունների օդանավերի սպասարկման և մատուցվող ծառայությունների ծախսերի փոխհատուցում	100,000.0	100,000.0	100,000.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	100,000.0	100,000.0	100,000.0
	07			ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ	2,220,000.6	2,220,000.6	2,220,000.6
		01		Բժշկական ապրանքներ, սարքեր և սարքավորումներ	280,000.6	280,000.6	280,000.6
			01	Դեղագործական ապրանքներ	280,000.6	280,000.6	280,000.6

Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
			1. Ղեղորայքի տրամադրում ամբուլատոր - պոլիկլինիկական, հիվանդանոցային բուժօգնություն ստացողներին և հատուկ խմբերում ընդգրկված ֆիզիկական անձանց	280,000.6	280,000.6	280,000.6
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	280,000.6	280,000.6	280,000.6
	02		Արտահիվանդանոցային ծառայություններ	1,940,000.0	1,940,000.0	1,940,000.0
		04	Պարաբժշկական ծառայություններ	1,940,000.0	1,940,000.0	1,940,000.0
			1. Զորակոչային և նախազորակոչային տարիքի անձանց փորձաքննության և բժշկական օգնության ծառայություններ	1,940,000.0	1,940,000.0	1,940,000.0
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	1,156,717.4	1,156,717.4	1,156,717.4
			ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ	783,282.6	783,282.6	783,282.6
08			ՀԱՆԳԻՍ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	156,826.3	168,849.1	186,913.6
	02		Մշակութային ծառայություններ	156,826.3	168,849.1	186,913.6
		02	Թանգարաններ և ցուցասրահներ	156,826.3	168,849.1	186,913.6
			1. Թանգարանային ծառայություններ և ցուցահանդեսներ	156,826.3	168,849.1	186,913.6
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	156,826.3	168,849.1	186,913.6
09			ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	1,185,068.1	1,209,555.1	1,257,712.9
	04		Բարձրագույն կրթություն	1,185,068.1	1,209,555.1	1,257,712.9
		01	Բարձրագույն մասնագիտական կրթություն	1,185,068.1	1,209,555.1	1,257,712.9
			1. Բարձրագույն մասնագիտական կրթություն	1,185,068.1	1,209,555.1	1,257,712.9
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	1,185,068.1	1,209,555.1	1,257,712.9
10			ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	506,939.4	507,571.3	508,238.5
	04		Ընտանիքի անդամներ և զավակներ	6,939.4	7,571.3	8,238.5
		01	Ընտանիքի անդամներ և զավակներ	6,939.4	7,571.3	8,238.5
			1. ՀՀ բաղաբաղկան գործերով վերաքննիչ դատարանի գործով վճիռների համաձայն կրած վնասների փոխհատուցում	6,939.4	7,571.3	8,238.5
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	6,939.4	7,571.3	8,238.5
	06		Բնակարանային ապահովում	500,000.0	500,000.0	500,000.0
		01	Բնակարանային ապահովում	500,000.0	500,000.0	500,000.0
			1. Զոհված (մահացած) և առաջին, երկրորդ և երրորդ կարգի հաշմանդամ զինծառայողների անօթևան ընտանիքներին բնակարանով ապահովում և բնակարանային պայմանների բարելավում	500,000.0	500,000.0	500,000.0
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	500,000.0	500,000.0	500,000.0
ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն				52,968,186.5	53,274,363.3	53,665,973.0
	02		ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	14,040.0	14,040.0	14,040.0
		05	Պաշտպանություն (այլ դասերին չպատկանող)	14,040.0	14,040.0	14,040.0

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
			01	Պաշտպանություն (այլ դասերին չպատկանող)	14,040.0	14,040.0	14,040.0
			1.	<u>Սլոնտրանբային ծառայության ապահովում</u>	<u>14,040.0</u>	<u>14,040.0</u>	<u>14,040.0</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>14,040.0</i>	<i>14,040.0</i>	<i>14,040.0</i>
10				ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԼՇՏՊԻՆՈՒԹՅՈՒՆ	52,954,146.5	53,260,323.3	53,651,933.0
		01		Վատառողջություն և անաշխատունակություն	1,173,920.1	1,181,440.9	1,189,848.5
			01	Վատառողջություն	111,395.0	115,093.2	119,351.8
			1.	<u>Բժշկա-սոցիալական վերականգնման ծառայություններ</u>	<u>111,395.0</u>	<u>115,093.2</u>	<u>119,351.8</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>111,395.0</i>	<i>115,093.2</i>	<i>119,351.8</i>
			02	Անաշխատունակություն	1,062,525.1	1,066,347.7	1,070,496.7
			1.	<u>Ղարոցն ավարտած, հնչյաե նաև ուշ տարիքում տեսողությունը կորցրած հաշմանդամների համար հատուկ տառատեսակներով գրքերի տպագրության, տետրերի պատրաստման և «խոսող գրքերի» ձայնագրության ծառայություններ</u>	<u>10,506.4</u>	<u>10,506.4</u>	<u>10,506.4</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>10,506.4</i>	<i>10,506.4</i>	<i>10,506.4</i>
			2.	<u>Հաշմանդամներին պրոթեզաօթթուպեղիկ պարագաներով, վերականգնման, տեխնիկական միջոցներով ապահովում և դրանց վերանորոգում</u>	<u>856,347.0</u>	<u>856,148.6</u>	<u>855,910.5</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>856,347.0</i>	<i>856,148.6</i>	<i>855,910.5</i>
			3.	<u>Հոգեկան առողջության վերականգնման ծառայություններ</u>	<u>70,916.4</u>	<u>73,270.8</u>	<u>75,981.9</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>70,916.4</i>	<i>73,270.8</i>	<i>75,981.9</i>
			4.	<u>Մտավոր խնդիրներ ունեցող հաշմանդամ դեռահասների և երիտասարդների սոցիալ- վերականգնողական ծառայություններ</u>	<u>23,105.3</u>	<u>24,771.9</u>	<u>26,447.9</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>23,105.3</i>	<i>24,771.9</i>	<i>26,447.9</i>
			5.	<u>Հաշմանդամներին սալակներով և խողական սարքերով ապահովում</u>	<u>85,650.0</u>	<u>85,650.0</u>	<u>85,650.0</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>85,650.0</i>	<i>85,650.0</i>	<i>85,650.0</i>
			6.	<u>Լսողական խնդիրներ ունեցող անձանց հավաստագրերով ապահովում</u>	<u>16,000.0</u>	<u>16,000.0</u>	<u>16,000.0</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>16,000.0</i>	<i>16,000.0</i>	<i>16,000.0</i>
		02		Ծերություն	2,153,788.9	2,233,040.5	2,327,911.1
			01	Ծերություն	2,153,788.9	2,233,040.5	2,327,911.1
			1.	<u>Տարեցների շուրջօրյա խնամքի ծառայություններ</u>	<u>1,791,291.3</u>	<u>1,843,971.7</u>	<u>1,910,318.6</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>1,791,291.3</i>	<i>1,843,971.7</i>	<i>1,910,318.6</i>
			2.	<u>Տնային պայմաններում միայնակ տարեցների սոցիալական սպասարկում</u>	<u>130,327.6</u>	<u>137,009.0</u>	<u>145,423.8</u>

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	130,327.6	137,009.0	145,423.8
			3.	<u>Հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձանց գերեկային խնամքի ծառայություններ</u>	20,369.4	21,212.3	22,273.9
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	20,369.4	21,212.3	22,273.9
			4.	<u>ՀՀ մարզերում միայնակ տարեցներին, հաշմանդամներին տնային պայմաններում և տարեցների գերեկային խնամքի կենտրոններում սոցիալական սպասարկում</u>	189,300.4	206,204.5	223,109.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	189,300.4	206,204.5	223,109.0
			5.	<u>Վանաձորի տարեցների տանը խնամվողներին շուրջօրյա խնամք և սոցիալական սպասարկում</u>	22,500.2	24,643.0	26,785.8
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	22,500.2	24,643.0	26,785.8
		04		Ընտանիքի անդամներ և զավակներ	44,674,608.7	44,823,898.0	45,029,027.4
			01	Ընտանիքի անդամներ և զավակներ	44,674,608.7	44,823,898.0	45,029,027.4
			1.	<u>Ընտանիքի կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված նպաստներ</u>	38,362,001.2	38,362,001.2	38,362,001.2
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	38,362,001.2	38,362,001.2	38,362,001.2
			2.	<u>Մինչև 2 տարեկան երեխայի խնամքի նպաստ</u>	2,419,200.0	2,419,200.0	2,419,200.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	2,419,200.0	2,419,200.0	2,419,200.0
			3.	<u>ՀՀ մանկատների շրջանավարտներին աջակցություն և խորհրդատվություն</u>	16,331.4	16,331.4	16,656.3
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	16,331.4	16,331.4	16,656.3
			4.	<u>Երեխաների շուրջօրյա խնամքի ծառայություններ</u>	2,361,264.1	2,451,689.6	2,584,494.6
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	2,361,264.1	2,451,689.6	2,584,494.6
			5.	<u>ՀՀ երեխաների շուրջօրյա խնամք և պաշտպանություն իրականացնող հաստատություններում խնամվող երեխաներին ընտանիքներ վերադարձնելու ծառայություններ (բեռնաթափում)</u>	22,510.2	22,827.6	23,145.1
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	22,510.2	22,827.6	23,145.1
			6.	<u>Ռիսկի գոտում հայտնված երեխաներին սոցիալական հոգածության ծառայություններ</u>	233,672.9	242,061.7	252,626.9
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	233,672.9	242,061.7	252,626.9
			7.	<u>Երեխաների գիշերօթիկ խնամքի և պաշտպանության ծառայություններ</u>	1,085,763.2	1,126,287.1	1,177,323.7
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	1,085,763.2	1,126,287.1	1,177,323.7
			8.	<u>Երեխաների խնամքի գերեկային կենտրոնների կողմից դժվար իրավիճակներում գտնվող երեխաների սոցիալական հոգածության ծառայություններ</u>	70,000.6	76,667.0	83,333.5
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	70,000.6	76,667.0	83,333.5

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				9. Հայաստանի Հանրապետությունում խնամատար ընտանիքի ինստիտուտի ներդրման ծառայություններ	37,899.3	39,724.6	41,550.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	37,899.3	39,724.6	41,550.0
				10. ՀՀ մանկատներում խնամվող դպրոցական տարիքի երեխաներին դրամական աջակցության տրամադրում	5,820.0	5,700.0	5,736.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	5,820.0	5,700.0	5,736.0
				11. ՀՀ մանկատների շրջանավարտներին կրթաթոշակի և միանվագ դրամական օգնության տրամադրում	650.0	600.0	500.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	650.0	600.0	500.0
				12. Կենսաբանական ընտանիք տեղափոխված երեխաների ընտանիքներին դրամական օժանդակության փաթեթի տրամադրում	20,403.2	20,403.2	20,403.2
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	20,403.2	20,403.2	20,403.2
				13. Անօթևան երեխաների համար ժամանակավոր օթևանի տրամադրման ծառայություններ	39,092.6	40,404.6	42,056.9
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	39,092.6	40,404.6	42,056.9
		05		Գործազրկություն	2,352,860.4	2,412,217.6	2,482,455.4
		01		Գործազրկություն	2,352,860.4	2,412,217.6	2,482,455.4
				1. Ինքնազբաղվածության խթանման նպատակով փոքր ձեռնարկատիրության աջակցություն	77,250.0	79,500.0	81,750.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	77,250.0	79,500.0	81,750.0
				2. Աշխատավարձի մասնակի փոխհատուցում գործատուին	301,140.0	329,820.0	358,500.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	301,140.0	329,820.0	358,500.0
				3. Մասնագիտական ուսուցման կազմակերպում	155,125.0	155,125.0	155,125.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	155,125.0	155,125.0	155,125.0
				4. Մասնագիտական կողմնորոշման, համակարգի մեթոդաբանության ապահովման և կադրերի վերապատրաստման ծառայություններ	28,566.8	30,187.9	31,739.7
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	28,566.8	30,187.9	31,739.7
				5. Գործազրկության նպաստ	14,400.0	0.0	0.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	14,400.0	0.0	0.0
				6. Այլ վայր աշխատանքի տեղավորման աջակցություն	77,850.0	84,765.0	91,680.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	77,850.0	84,765.0	91,680.0
				7. Աշխատաշուկայի հետազոտման աշխատանքների կազմակերպում	5,000.0	5,000.0	5,000.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	5,000.0	5,000.0	5,000.0
				8. Աշխատանքի տոնավաճառի կազմակերպում	7,700.0	7,700.0	7,700.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	7,700.0	7,700.0	7,700.0

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				9. Աշխատանք փնտրող հաշմանդամների աշխատանքային վերականգնման, մասնագիտական վերապատրաստման և խորհրդատվության ծառայություններ	18,385.8	19,055.8	19,899.7
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	18,385.8	19,055.8	19,899.7
				10. Մասնագիտական աշխատանքային փորձ չունեցող անձանց աշխատանքային պրակտիկայի կազմակերպում	114,432.5	146,630.4	156,327.9
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	114,432.5	146,630.4	156,327.9
				11. Միանվագ փոխհատուցում գործատուին՝ աշխատաշուկայում անմրցունակ անձին աշխատանքի տեղավորման համար	153,500.0	153,500.0	153,500.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	153,500.0	153,500.0	153,500.0
				12. Սեզոնային զբաղվածության խթանման միջոցով գյուղագիական տնտեսության աջակցություն	1,131,381.3	1,120,054.5	1,127,604.1
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	1,131,381.3	1,120,054.5	1,127,604.1
				13. Աջակցություն աշխատանքի տեղավորման ոչ պետական կազմակերպության ծառայություններից օգտվելու համար	10,000.0	10,000.0	10,000.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	10,000.0	10,000.0	10,000.0
				14. Հարմար աշխատանքի տեղավորման նպատակով գործատուներին այցելության ծախսերի փոխհատուցում	124,254.0	124,254.0	124,254.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	124,254.0	124,254.0	124,254.0
				15. Մասնագիտական ուսուցում անցնող գործազուրկներին կրթաթոշակի տրամադրում	133,875.0	146,625.0	159,375.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	133,875.0	146,625.0	159,375.0
		07		Սոցիալական հատուկ արտոնություններ (այլ դասերին չպատկանող)	1,586,469.8	1,590,549.9	1,595,111.8
			01	Սոցիալական հատուկ արտոնություններ (այլ դասերին չպատկանող)	1,586,469.8	1,590,549.9	1,595,111.8
				1. Անօթևան մարդկանց համար ժամանակավոր օթևանի տրամադրման ծառայություններ	58,273.5	60,495.7	62,717.8
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	58,273.5	60,495.7	62,717.8
				2. «ՎՏԲ-Հայաստան» ՓԲԸ-ում ավանդատու հանդիսացող բարերարների, որպես նախկին ԽՍՀՄ Խնայբանկի ՀԽՍՀ հանրապետական բանկում մինչև 1993 թվականի հունիսի 10-ը ներդրված դրամական ավանդների դիմաց փոխհատուցում	1,485,148.6	1,485,148.6	1,485,148.6
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	1,485,148.6	1,485,148.6	1,485,148.6
				3. Սոցիալական բնակարանային ֆոնդի սպասարկման ծառայությունների տրամադրում	43,047.7	44,905.6	47,245.4
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	43,047.7	44,905.6	47,245.4
		09		Սոցիալական պաշտպանություն (այլ դասերին չպատկանող)	1,012,498.6	1,019,176.4	1,027,578.8

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
			02	Սոցիալական պաշտպանությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայություններ (այլ դասերին չպատկանող)	1,012,498.6	1,019,176.4	1,027,578.8
				1. ԸՍՓ ձևաթղթի տպագրության ծառայություններ	4,123.2	4,123.2	4,123.2
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	4,123.2	4,123.2	4,123.2
				2. ՍԾՏԳ ձևաթղթերի տպագրության ծառայություններ	13,854.0	13,854.0	13,854.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	13,854.0	13,854.0	13,854.0
				3. Մեթոդաբանական ձեռնարկների մշակում, հետազոտությունների անցկացում և սոցիալական ապահովության ոլորտի կադրերի վերապատրաստում	94,367.0	98,904.7	104,619.6
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	94,367.0	98,904.7	104,619.6
				4. Հանրային իրազեկման միջոցառումների իրականացում	26,056.0	26,056.0	26,056.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	26,056.0	26,056.0	26,056.0
				5. Ընտանիքի կենսամակարդակի բարձրացման ուղղված նպաստների տրամադրման հետ կապված վարչարարական ծառայություններ	19,000.0	19,000.0	19,000.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	19,000.0	19,000.0	19,000.0
				6. Թրաֆիքինգի գոհերին սոցիալ- հոգեբանական վերականգնողական ծառայություններ	18,290.8	19,401.8	20,512.9
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	18,290.8	19,401.8	20,512.9
				7. Սոցիալապես անապահով ընտանիքների երեխաների կրթական կարիքների գնահատման, դրանց համարժեք սոցիալական ծառայությունների տրամադրում	4,561.9	4,561.9	4,561.9
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	4,561.9	4,561.9	4,561.9
				8. Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի տեղեկատվական համակարգի սպասարկման (կատարեագործման), շահագործման և տեղեկատվության տրամադրման ծառայություններ	328,623.1	329,952.7	331,453.6
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	328,623.1	329,952.7	331,453.6
				9. «ՎՏԲ- Հայաստան» ՓԲԸ-ում ավանդատու հանդիսացող քաղաքացիների, որպես նախկին ԽՍՀՄ Խնայքանկի ՀԽՍՀ հանրապետական բանկում մինչև 1993 թվականի հունիսի 10-ը ներդրված դրամական ավանդների դիմաց փոխհատուցման վճարման հետ կապված ծառայություններ	17,821.8	17,821.8	17,821.8
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	17,821.8	17,821.8	17,821.8
				10. Ընտանիքի կենսամակարդակի բարձրացման ուղղված նպաստների վճարման հետ կապված ծառայություններ	445,269.4	445,269.4	445,269.4
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	445,269.4	445,269.4	445,269.4

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				11. Մինչև 2 տարեկան երեխայի խնամքի նպաստի վճարման հետ կապված ծառայություններ	29,030.4	29,030.4	29,030.4
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	29,030.4	29,030.4	29,030.4
				12. Գործազրկության նպաստի վճարման հետ կապված ծառայություններ	187.2	0.0	0.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	187.2	0.0	0.0
				13. Սեզոնային զբաղվածության խթանման միջոցով գյուղացիական տնտեսության աջակցության իրականացման ապահովում	11,313.8	11,200.5	11,276.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	11,313.8	11,200.5	11,276.0
ՀՀ տրանսպորտի և կապի նախարարություն					36,293,518.8	47,833,320.3	72,771,504.4
	04			ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	36,293,518.8	47,833,320.3	72,771,504.4
		05		Տրանսպորտ	35,903,894.6	47,438,436.2	72,361,109.3
			01	Ճանապարհային տրանսպորտ	35,276,475.1	47,070,518.3	71,993,034.4
				1. Ավտոճանապարհների պահպանում և շահագործում	7,634,554.0	8,197,091.7	8,862,726.3
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	7,634,554.0	8,197,091.7	8,862,726.3
				2. Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-հարավ տրանսպորտային միջանցքի զարգացման ծրագիր	6,010,873.6	10,058,777.4	0.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	992,929.5	0.0	0.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱՆՍԵՐ</i>	5,017,944.1	10,058,777.4	0.0
				3. Պետական աջակցություն «Տրանսպորտային փոխադրումներ» ՊՈԱԿ-ին	26,352.9	26,352.9	26,352.9
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	26,352.9	26,352.9	26,352.9
				4. Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-Հարավ տրանսպորտային միջանցքի զարգացման ծրագիր (Տրանշ 2)	4,308,198.1	4,064,325.3	17,471,082.9
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	700,224.8	401,605.7	925,802.3
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱՆՍԵՐ</i>	3,607,973.3	3,662,719.6	16,545,280.6
				5. Հայաստանի Հանրապետությունում հսկիչ սարքերի (թվային տախտոգրաֆի) համակարգի պահպանում (սպասարկում)	28,920.4	28,920.4	28,920.4
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	28,920.4	28,920.4	28,920.4
				6. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Կենսական նշանակության ճանապարհագանգի բարելավման ծրագիր	4,220,126.3	6,738,007.4	2,021,726.5
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	720,077.6	1,029,036.9	308,876.5
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱՆՍԵՐ</i>	3,500,048.7	5,708,970.5	1,712,850.0

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				7. Եվրոպական ներդրումային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-հարավ տրանսպորտային միջանցքի զարգացման դրամաշնորհային ծրագիր (Տրանշ 3)	2,752,768.9	1,638,840.7	1,367,648.1
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	153,032.0	0.0	0.0
				ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ	2,599,736.9	1,638,840.7	1,367,648.1
				8. Պետական նշանակության ավտոճանապարհների և տրանսպորտային օբյեկտների հիմնանորոգում	6,000,000.0	7,000,000.0	8,000,000.0
				ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ	6,000,000.0	7,000,000.0	8,000,000.0
				9. Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի աջակցությամբ իրականացվող ՀՀ պետական սահմանի «Բագրատաշեն» անցման կետի կամրոջ վերակառուցման ծրագիր	1,626,628.5	1,517,026.9	1,950,388.7
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	191,805.5	82,203.9	0.0
				ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ	1,434,823.0	1,434,823.0	1,950,388.7
				10. Եվրոպական ներդրումային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս - հարավ տրանսպորտային միջանցքի զարգացման ծրագիր (Տրանշ 3)	1,571,694.3	2,704,305.6	14,382,494.5
				ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ	1,571,694.3	2,704,305.6	14,382,494.5
				11. Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս - հարավ տրանսպորտային միջանցքի զարգացման ծրագիր (Տրանշ 3)	943,531.1	3,675,548.3	10,408,147.1
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	232,575.6	0.0	0.0
				ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ	710,955.5	3,675,548.3	10,408,147.1
				12. Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս - հարավ տրանսպորտային միջանցքի զարգացման ծրագիր (շրջանակային համաձայնագրով այլ մասնաբաժին)	0.0	524,014.7	744,480.0
				ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ	0.0	524,014.7	744,480.0
				13. Եվրասիական տնտեսական ընկերակցության հակաձգնաժամային հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս - հարավ տրանսպորտային միջանցքի զարգացման ծրագիր	0.0	744,480.0	1,737,120.0
				ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ	0.0	744,480.0	1,737,120.0
				14. Ճապոնիայի միջազգային զարգացման գործակալության աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս - հարավ տրանսպորտային միջանցքի զարգացման ծրագիր	0.0	0.0	1,737,120.0
				ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ	0.0	0.0	1,737,120.0
				15. «Հայաստանի ավտոմոբիլային ճանապարհների տնօրինություն» ՊՈԱԿ-ի կողմից պետական պատվերի իրականացում	152,827.0	152,827.0	152,827.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	152,827.0	152,827.0	152,827.0

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				16. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Կենսական նշանակության ճանապարհագանցի բարելավման լրացուցիչ ծրագիր	0.0	0.0	3,102,000.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱՆՍԵՐ</i>	0.0	0.0	3,102,000.0
			03	Երկաթուղային տրամապորտ	627,419.5	367,917.9	368,074.9
				1. Ուղևորափոխադրումներից ստացված վնասի դիմաց «Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ-ին սուբսիդիայի տրամադրում	588,406.0	328,825.0	328,825.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	588,406.0	328,825.0	328,825.0
				2. «Երկաթուղու շինարարության տնօրինություն» ՓԲԸ-ին սուբսիդիայի տրամադրում	39,013.5	39,092.9	39,249.9
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	39,013.5	39,092.9	39,249.9
		06		Կապ	389,624.2	394,884.1	410,395.1
			01	Կապ	389,624.2	394,884.1	410,395.1
				1. Հեռահաղորդակցության և կապի կանոնակարգման ծառայություններ	389,624.2	394,884.1	410,395.1
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	389,624.2	394,884.1	410,395.1
				«Քաղաքաշինության նախարարություն	7,600,347.0	8,758,565.5	9,763,558.1
	08			ՀԱՆԳԻՍ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	335,347.0	338,565.5	58,558.1
		02		Մշակութային ծառայություններ	335,347.0	338,565.5	58,558.1
			02	Թանգարաններ և ցուցասրահներ	50,347.0	53,565.5	58,558.1
				1. Թանգարանային ծառայություններ և ցուցահանդեսներ	50,347.0	53,565.5	58,558.1
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	50,347.0	53,565.5	58,558.1
			03	Մշակույթի տներ, ակումբներ, կենտրոններ	150,000.0	145,000.0	0.0
				1. Մշակութային օբյեկտների շինարարություն	150,000.0	145,000.0	0.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱՆՍԵՐ</i>	150,000.0	145,000.0	0.0
			05	Արվեստ	135,000.0	140,000.0	0.0
				1. Մշակութային օբյեկտների շինարարություն	135,000.0	140,000.0	0.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱՆՍԵՐ</i>	135,000.0	140,000.0	0.0
	09			ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	7,265,000.0	8,420,000.0	9,705,000.0
		06		Կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայություններ	7,265,000.0	8,420,000.0	9,705,000.0
			01	Կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայություններ	7,265,000.0	8,420,000.0	9,705,000.0
				1. Կրթական օբյեկտների հիմնանորոգում և շինարարություն	6,715,000.0	7,715,000.0	9,000,000.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱՆՍԵՐ</i>	6,715,000.0	7,715,000.0	9,000,000.0

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				2. Մարզական օբյեկտների հիմնանորոգում և շինարարություն	550,000.0	705,000.0	705,000.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱՆՍԵՐ</i>	<i>550,000.0</i>	<i>705,000.0</i>	<i>705,000.0</i>
ՀՀ ֆինանսների նախարարություն					193,307,074.7	202,694,076.2	223,367,687.4
	01			ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	165,351,722.7	169,460,689.6	183,915,840.3
		01		Օրենսդիր և գործադիր մարմիններ, պետական կառավարում, ֆինանսական և հարկաբյուջետային հարաբերություններ, արտաքին հարաբերություններ	42,347,632.9	38,950,176.5	42,694,044.9
			02	Ֆինանսական և հարկաբյուջետային հարաբերություններ	42,259,829.6	38,862,373.2	42,606,241.6
				1. ՀՀ պետական պարտքի կառավարման գործընթացի հրապարակայնության ապահովում	50,000.0	50,000.0	50,000.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	<i>50,000.0</i>	<i>50,000.0</i>	<i>50,000.0</i>
				2. Ակտիվային դրոշմանիշների ձեռքբերում	848,340.0	848,340.0	848,340.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	<i>848,340.0</i>	<i>848,340.0</i>	<i>848,340.0</i>
				3. ՀՀ գանձապետական համակարգի վճարահաշվարկային սպասարկման ծախսեր	141,698.0	141,698.0	141,698.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	<i>141,698.0</i>	<i>141,698.0</i>	<i>141,698.0</i>
				4. Ավելացված արժեքի հարկի վերադարձ	29,791,134.1	33,046,417.0	36,790,285.4
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	<i>29,791,134.1</i>	<i>33,046,417.0</i>	<i>36,790,285.4</i>
				5. Էլեկտրոնային գնումների համակարգի ներդրման գծով պետական պատվեր	50,000.0	50,000.0	50,000.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	<i>50,000.0</i>	<i>50,000.0</i>	<i>50,000.0</i>
				6. Հարկային վարչարարությանն օժանդակության նպատակով վիճակահանության անցկացում և պարզեցման տրամադրում	1,036,437.8	1,036,437.8	1,036,437.8
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	<i>1,036,437.8</i>	<i>1,036,437.8</i>	<i>1,036,437.8</i>
				7. Պարտքի գրանցման և կառավարման DMFAS 6.0 համակարգի տեխնիկական սպասարկման վճար	6,204.0	6,204.0	6,204.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	<i>6,204.0</i>	<i>6,204.0</i>	<i>6,204.0</i>
				8. Եվրոպական միության Հարևանության ներդրումային ծրագրի աջակցությամբ հրականացվող ՀՀ պետական սահմանի «Բագրատաշեն», «Բավրա» և «Գոգավան» անցման կետերի արդիականացման դրամաշնորհային ծրագիր	3,487,543.2	0.0	0.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱՆՍԵՐ</i>	<i>3,487,543.2</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				9. Եվրոպական միության աջակցությամբ իրականացվող ՀՀ պետական սահմանի «Բագրատաշեն», «Բավրա» և «Գոգավան» անցման կետերի արդիականացման դրամաշնորհային ծրագիր	1,167,468.7	0.0	0.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	1,167,468.7	0.0	0.0
				10. Դրոշմապիտակների ձեռքբերման ծախսեր	3,683,276.4	3,683,276.4	3,683,276.4
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	3,683,276.4	3,683,276.4	3,683,276.4
				11. Եվրոպական ներդրումային բանկի աջակցությամբ իրականացվող ՀՀ պետական սահմանի «Բագրատաշեն», «Բավրա» և «Գոգավան» անցման կետերի արդիականացման ծրագիր	1,997,727.4	0.0	0.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	1,997,727.4	0.0	0.0
		03		Արտաքին հարաբերություններ	87,803.3	87,803.3	87,803.3
				1. Հայաստանի Հանրապետությանը սուվերեն վարկանիշ շնորհելու կապակցությամբ կազմակերպությունների կողմից մատուցված ծառայությունների դիմաց վճարման ծախսեր	87,803.3	87,803.3	87,803.3
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	87,803.3	87,803.3	87,803.3
		06		Ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ (այլ դասերին չպատկանող)	6,315,888.1	4,993,679.3	5,581,213.2
		01		Ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ (այլ դասերին չպատկանող)	6,315,888.1	4,993,679.3	5,581,213.2
				1. Փորձաքննությունների ծառայություններ	23,000.0	23,000.0	23,000.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	23,000.0	23,000.0	23,000.0
				2. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Պետական հատվածի բարեփոխումների երկրորդ ծրագիր	1,250,354.2	0.0	0.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	292,539.3	0.0	0.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	957,814.9	0.0	0.0
				3. ԱՄՆ կառավարության աջակցությամբ իրականացվող «Հազարամյակի մարտահրավեր» դրամաշնորհային ծրագիր	98,624.1	98,653.8	98,643.5
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	98,624.1	98,653.8	98,643.5
				4. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Էլեկտրոնային հասարակության և մրցունակության համար նորարարության ծրագիր	2,163,806.3	2,177,057.9	992,689.7
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	925,339.0	744,479.9	992,689.7
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	1,238,467.3	1,432,578.0	0.0
				5. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Պետական հատվածի արդիականացման ծրագիր	0.0	0.0	2,233,440.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	0.0	0.0	2,233,440.0

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				6. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հարկային վարչարարության արդիականացման ծրագիր	2,122,934.4	1,870,580.1	0.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	352,015.0	110,232.3	0.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	1,770,919.4	1,760,347.8	0.0
				7. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող հանրային հատվածի վերահսկողության (Վերահսկիչ պալատի) կարողությունների զարգացման դրամաշնորհային ծրագիր	146,000.8	5,170.0	0.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	146,000.8	5,170.0	0.0
				8. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող ՀՀ ֆինանսների նախարարության կարողությունների զարգացման դրամաշնորհային ծրագիր	98,685.0	3,639.7	0.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	98,685.0	3,639.7	0.0
				9. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հայաստանի կառավարության կարգավորող բարեփոխումների գրասենյակի կարողությունների զարգացման դրամաշնորհային ծրագիր	151,791.2	5,170.0	0.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	151,791.2	5,170.0	0.0
				10. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հայաստանի հանրային ֆինանսական կառավարման հզորացման դրամաշնորհային ծրագիր	77,425.9	0.0	0.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	77,425.9	0.0	0.0
				11. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Կենսաթոշակների մասին հանրային իրազեկման և գրագիտության դրամաշնորհային ծրագիր	51,700.0	34,122.0	0.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	51,700.0	34,122.0	0.0
				12. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող բաղադրարարական թույլտվությունների էլեկտրոնային մշակման և մեկ պատուհանից տրամադրման ծրագրի համար ԻԶՀ դրամաշնորհային ծրագիր	123,294.2	31,805.8	0.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	123,294.2	31,805.8	0.0
				13. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող սոցիալական պաշտպանության ոլորտի վարչարարության երկրորդ ծրագիր	0.0	744,480.0	2,233,440.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	0.0	744,480.0	2,233,440.0
				14. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հայաստանի գյուղատնտեսական հաշվառման պիլոտային ծրագրի համար վիճակագրական կարողությունների զարգացման և իրականացման աջակցման դրամաշնորհային ծրագիր	8,272.0	0.0	0.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	8,272.0	0.0	0.0

Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
	07		Պետական պարտքի գծով գործառնություններ	72,619,036.9	77,461,659.7	83,707,953.5
		01	Պետական պարտքի գծով գործառնություններ	72,619,036.9	77,461,659.7	83,707,953.5
			1. ՀՀ պետական արժեթղթերի (գանձապետական պարտատոմսերի) սպասարկում (տոկոսավճար)	35,182,000.0	38,913,000.0	44,251,600.0
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	35,182,000.0	38,913,000.0	44,251,600.0
			2. Օտարերկրյա պետություններից, միջազգային կազմակերպություններից և այլ արտաքին աղբյուրներից ստացված վարկերի սպասարկում (տոկոսավճար)	20,018,240.0	21,176,320.0	22,084,013.8
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	20,018,240.0	21,176,320.0	22,084,013.8
			3. Մուրհակների սպասարկման ծախսեր (տոկոսավճարներ)	197.5	0.0	0.0
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	197.5	0.0	0.0
			4. «ԿՏԲ - Հայաստան բանկ» ՓԲԸ-ին տոկոսավճարներ	46,259.7	0.0	0.0
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	46,259.7	0.0	0.0
			5. Արտարժույթային պետական պարտատոմսերի սպասարկում (տոկոսավճարներ)	17,371,200.0	17,371,200.0	17,371,200.0
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	17,371,200.0	17,371,200.0	17,371,200.0
			6. Իրլանդական ֆոնդային բորսային Հայաստանի Հանրապետության անունով թողարկվող արտարժույթային պետական պարտատոմսերի զուգակման համար	1,139.7	1,139.7	1,139.7
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	1,139.7	1,139.7	1,139.7
	08		Կառավարության տարբեր մակարդակների միջև իրականացվող ընդհանուր բնույթի տրանսֆերտներ	44,069,164.8	48,055,174.1	51,932,628.7
		01	Կառավարության տարբեր մակարդակների միջև իրականացվող ընդհանուր բնույթի տրանսֆերտներ	44,069,164.8	48,055,174.1	51,932,628.7
			1. Համայնքների բյուջեներին ֆինանսական համահարթեցման սկզբունքով դոտացիաների տրամադրում և Ազգային ժողովի ընդունած օրենքների կիրարկման արդյունքում համայնքների բյուջեների եկամուտների կորուստների փոխհատուցում	44,069,164.8	48,055,174.1	51,932,628.7
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	44,069,164.8	48,055,174.1	51,932,628.7
	03		ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱՐԳ, ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԴԱՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆ	19,171.6	28,201.6	37,231.6
		01	Հասարակական կարգ և անվտանգություն	19,171.6	28,201.6	37,231.6
		01	Ոստիկանություն	19,171.6	28,201.6	37,231.6
			1. ՀՀ ՊՆ, ՀՀ ԿԱ ԱԱԾ կրտսեր, միջին, ավագ և ՀՀ ոստիկանության միջին, ավագ, գլխավոր սպայական անձնակազմին՝ կենցաղային տեխնիկայի ձեռքբերմանն աջակցելու նպատակով տրամադրվող սպառողական վարկերի տոկոսագումարները 2 կամ 3 տոկոսային կետով համաֆինանսավորման ծրագիր	19,171.6	28,201.6	37,231.6

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍՆԵՐ</i>	<i>19,171.6</i>	<i>28,201.6</i>	<i>37,231.6</i>
	04			ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	55,100.0	48,100.0	80,100.0
		08		Տնտեսական հարաբերությունների գծով հետազոտական և նախագծային աշխատանքներ	80,100.0	80,100.0	80,100.0
			04	Լեռնաարդյունահանման, արդյունաբերության և շինարարության գծով հետազոտական և նախագծային աշխատանքներ	80,100.0	80,100.0	80,100.0
			1.	<u>Պետական կարիքների համար ապրանքների, աշխատանքների (ծառայությունների) կողմնորոշիչ գների մեթոդաբանական, վերլուծական և տեղեկատվական ծառայություններ</u>	<u>80,100.0</u>	<u>80,100.0</u>	<u>80,100.0</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍՆԵՐ</i>	<i>80,100.0</i>	<i>80,100.0</i>	<i>80,100.0</i>
		09		Տնտեսական հարաբերություններ (այլ դասերին չպատկանող)	(25,000.0)	(32,000.0)	0.0
			01	Տնտեսական հարաբերություններ (այլ դասերին չպատկանող)	(25,000.0)	(32,000.0)	0.0
			1.	<u>Ոչ ֆինանսական ակտիվների օտարումից մուտքեր</u>	<u>(25,000.0)</u>	<u>(32,000.0)</u>	<u>0.0</u>
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱՆՍՆԵՐ</i>	<i>(25,000.0)</i>	<i>(32,000.0)</i>	<i>0.0</i>
	08			ՀԱՆԳԻՍ, ՄՇԱԿՈՒԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	396,665.9	396,665.9	396,665.9
		03		Ռադիո և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման և հրատարակչական ծառայություններ	70,772.8	70,772.8	70,772.8
			01	Հեռուստառադիոհաղորդումներ	31,536.0	31,536.0	31,536.0
			1.	<u>Գնումների գործընթացի հրապարակայնության ապահովում</u>	<u>31,536.0</u>	<u>31,536.0</u>	<u>31,536.0</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍՆԵՐ</i>	<i>31,536.0</i>	<i>31,536.0</i>	<i>31,536.0</i>
			02	Հրատարակչություններ, խմբագրություններ	39,236.8	39,236.8	39,236.8
			1.	<u>Տնտեսագիտական հրապարակումներ</u>	<u>39,236.8</u>	<u>39,236.8</u>	<u>39,236.8</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍՆԵՐ</i>	<i>39,236.8</i>	<i>39,236.8</i>	<i>39,236.8</i>
		04		Կրոնական և հասարակական այլ ծառայություններ	325,893.1	325,893.1	325,893.1
			01	Երիտասարդական ծրագրեր	250,200.0	250,200.0	250,200.0
			1.	<u>«Երիտասարդ ընտանիքին՝ մատչելի բնակարան» պետական նպատակային ծրագրի համաֆինանսավորում</u>	<u>250,200.0</u>	<u>250,200.0</u>	<u>250,200.0</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍՆԵՐ</i>	<i>250,200.0</i>	<i>250,200.0</i>	<i>250,200.0</i>
			02	Քաղաքական կուսակցություններ, հասարակական կազմակերպություններ, արհմիություններ	75,693.1	75,693.1	75,693.1
			1.	<u>Աջակցություն քաղաքական կուսակցություններին, հասարակական կազմակերպություններին, արհմիություններին</u>	<u>75,693.1</u>	<u>75,693.1</u>	<u>75,693.1</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍՆԵՐ</i>	<i>75,693.1</i>	<i>75,693.1</i>	<i>75,693.1</i>
	09			ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	263,836.7	279,683.2	291,536.2

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
		05		Ըստ մակարդակների չդասակարգվող կրթություն	225,836.7	241,683.2	253,536.2
			02	Լրացուցիչ կրթություն	225,836.7	241,683.2	253,536.2
			1.	Հանրային հատվածի ֆինանսական ոլորտի մասնագետների վերապատրաստման ծառայություններ	104,113.3	105,031.4	106,333.1
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	104,113.3	105,031.4	106,333.1
			2.	Հարկային և մաքսային ծառայողների վերապատրաստման ծառայություններ	120,540.4	136,651.8	147,203.1
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	120,540.4	136,651.8	147,203.1
			3.	Ներդրումներ «Ուսումնական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ում	1,183.0	0.0	0.0
				ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ	1,183.0	0.0	0.0
		06		Կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայություններ	38,000.0	38,000.0	38,000.0
			01	Կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայություններ	38,000.0	38,000.0	38,000.0
			1.	«Ուսանողներին ուսումնական վարկերի տրամադրում» պետական նպատակային ծրագրի համաֆինանսավորում	38,000.0	38,000.0	38,000.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	38,000.0	38,000.0	38,000.0
10				ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԵՏՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	27,220,577.8	32,480,735.9	38,646,313.4
		02		Ծերություն	26,242,320.0	31,502,190.0	37,667,480.0
			01	Ծերություն	26,242,320.0	31,502,190.0	37,667,480.0
			1.	Կուտակային կենսաթոշակային համակարգի ներդրում	26,242,320.0	31,502,190.0	37,667,480.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	26,242,320.0	31,502,190.0	37,667,480.0
		04		Ընտանիքի անդամներ և զավակներ	978,257.8	978,545.9	978,833.4
			01	Ընտանիքի անդամներ և զավակներ	978,257.8	978,545.9	978,833.4
			1.	Միանվագ սոցիալական ապահովագրության վճարներ ՀՀ պաշտպանության և փրկարարական ծառայության ժամանակ հաշմանդամ դարձած զինծառայողներին և զոհված (մահացած) զինծառայողների ու փրկարար ծառայողների ընտանիքներին	603,768.4	603,768.4	603,768.4
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	603,768.4	603,768.4	603,768.4
			2.	Վարժական հավաքների և զինծառայության և փրկարարական ծառայության ընթացքում մահացած (զոհված) զինծառայողների ու փրկարար ծառայողների հուղարկավորության, գերեզմանների բարեկարգման, տապանաքարերի պատրաստման և տեղադրման հետ կապված ծախսերի փոխհատուցում	370,000.0	370,000.0	370,000.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	370,000.0	370,000.0	370,000.0

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				3. ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի 05-1680 գործով 15.07.2005թ. վճռի համաձայն Հայաստանի Հանրապետության կողմից կերակրողը կորցնելու կապակցությամբ կրած վնասի փոխհատուցում <i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	1,096.3	1,096.3	1,096.3
					1,096.3	1,096.3	1,096.3
				4. ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի 07-3832 գործով 03.11.2007թ. վճռի համաձայն Հայաստանի Հանրապետության կողմից կերակրողը կորցնելու կապակցությամբ կրած վնասի փոխհատուցում <i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	3,023.7	3,311.8	3,599.3
					3,023.7	3,311.8	3,599.3
				5. Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք Մարաշ վարչական շրջանների ղնդհանուր իրավասության 1-ին ատյանի դատարանի 08.06.2012թ. Գործ N ԵԴԿ /1247/02/10/ վճռի համաձայն Հայաստանի Հանրապետության կողմից կերակրողը կորցնելու կապակցությամբ կրած վնասի փոխհատուցում <i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	369.4	369.4	369.4
					369.4	369.4	369.4
ՀՀ սպորտի և երիտասարդության հարցերի նախարարություն					4,946,882.3	5,344,105.6	5,525,094.9
	07			ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ	94,262.8	99,841.5	108,225.7
		02		Արտահիվանդանոցային ծառայություններ	94,262.8	99,841.5	108,225.7
			02	Մասնագիտացված բժշկական ծառայություններ	94,262.8	99,841.5	108,225.7
			1.	Սպորտային բժշկության և հակադոպինգային հսկողության ծառայություններ <i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	94,262.8	99,841.5	108,225.7
					94,262.8	99,841.5	108,225.7
	08			ՀԱՆԳԻՍ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	1,763,407.6	1,924,525.5	1,754,729.9
		01		Հանգստի և սպորտի ծառայություններ	1,497,858.0	1,657,138.6	1,484,627.0
			01	Հանգստի և սպորտի ծառայություններ	1,497,858.0	1,657,138.6	1,484,627.0
			1.	ՀՀ առաջնություններին և միջազգային միջոցառումներին մասնակցության ապահովման համար մարզիկների նախապատրաստում և առաջնությունների անցկացում <i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	929,967.2	929,967.2	929,967.2
					929,967.2	929,967.2	929,967.2
			2.	Միջազգային մարզական միջոցառումների հաղթողներին և մրցանակակիրներին դրամական մրցանակների հանձնում <i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	50,000.0	50,000.0	50,000.0
					50,000.0	50,000.0	50,000.0
			3.	Նախագորակչային և գորակչային տարիքի երիտասարդության հանրապետական ռազմամարզական խաղերի անցկացում <i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	7,000.0	7,000.0	7,000.0
					7,000.0	7,000.0	7,000.0
			4.	ՀՀ մարզերում և ԼՂՀ- ում հանրապետական մարզական փառատոնի անցկացում	6,960.0	6,960.0	6,960.0

Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>6,960.0</i>	<i>6,960.0</i>	<i>6,960.0</i>
		5.	«Լավագույն մարզական ընտանիք» մրցույթի անցկացում	<u>155,840.8</u>	<u>155,840.8</u>	<u>155,840.8</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>155,840.8</i>	<i>155,840.8</i>	<i>155,840.8</i>
		6.	Մանկապատանեկան սպորտի մասսայականացման միջոցառումների իրականացում	<u>8,000.0</u>	<u>8,000.0</u>	<u>8,000.0</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>8,000.0</i>	<i>8,000.0</i>	<i>8,000.0</i>
		7.	Հաշմանդամային սպորտին առնչվող ծառայություններ	<u>9,000.0</u>	<u>9,000.0</u>	<u>9,000.0</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>9,000.0</i>	<i>9,000.0</i>	<i>9,000.0</i>
		8.	Հավաքական թիմերի ավագ մարզիչների վարձատրություն և աշխարհի չեմպիոններին թոշակի հատկացում	<u>40,973.4</u>	<u>42,997.2</u>	<u>46,032.8</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>40,973.4</i>	<i>42,997.2</i>	<i>46,032.8</i>
		9.	Եվրաստորհողի սպորտի մասին համաձայնագրին անդամակցում	<u>3,929.9</u>	<u>3,929.9</u>	<u>3,929.9</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>3,929.9</i>	<i>3,929.9</i>	<i>3,929.9</i>
		10.	Եվրոպայի երիտասարդության օլիմպիական փառատոններին մասնակցության ապահովում	<u>44,014.3</u>	<u>0.0</u>	<u>44,014.3</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>44,014.3</i>	<i>0.0</i>	<i>44,014.3</i>
		11.	Հակադոպինգային համաշխարհային գործակալությանը անդամակցում	<u>3,145.4</u>	<u>3,145.4</u>	<u>3,145.4</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>3,145.4</i>	<i>3,145.4</i>	<i>3,145.4</i>
		12.	Օլիմպիական խաղերում, աշխարհի և Եվրոպայի առաջնություններում բարձր արդյունքների հասած ՀՀ հավաքական թիմերի մարզիկներին և նրանց մարզիչներին ՀՀ Նախագահի անվանական թոշակի հատկացում	<u>150,000.0</u>	<u>150,000.0</u>	<u>150,000.0</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>150,000.0</i>	<i>150,000.0</i>	<i>150,000.0</i>
		13.	ՀՀ հավաքական թիմերին մարզահագուստով և մարզահանդերձանքով ապահովում	<u>47,990.0</u>	<u>47,990.0</u>	<u>47,990.0</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>47,990.0</i>	<i>47,990.0</i>	<i>47,990.0</i>
		14.	Երևանում կայանալիք միջազգային մարաթոնյան վագրի անցկացման ապահովում	<u>22,746.6</u>	<u>22,746.6</u>	<u>22,746.6</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>22,746.6</i>	<i>22,746.6</i>	<i>22,746.6</i>
		15.	2016 թվականի Լիլլեհամերի երկրորդ ձմեռային պատանեկան օլիմպիական խաղերին Հայաստանի մարզական պատվիրակության մասնակցության ապահովում	<u>0.0</u>	<u>23,925.9</u>	<u>0.0</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>0.0</i>	<i>23,925.9</i>	<i>0.0</i>
		16.	2016 թվականի Ռիո դե Ժանեյրոյի 31-րդ Օլիմպիական խաղերին Հայաստանի մարզական պատվիրակության նախապատրաստման և մասնակցության ապահովում	<u>18,290.4</u>	<u>189,241.6</u>	<u>0.0</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>18,290.4</i>	<i>189,241.6</i>	<i>0.0</i>

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				17. 2016 թվականի Ռիո դե Ժանեյրոյի պարաօլիմպիկ խաղերին Հարաստանի մարզական պատվիրակության մասնակցության ապահովում	0.0	6,394.0	0.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	0.0	6,394.0	0.0
	04			Կրոնական և հասարակական այլ ծառայություններ	265,549.6	267,386.9	270,102.9
		01		Երիտասարդական ծրագրեր	265,549.6	267,386.9	270,102.9
			1.	Երիտասարդական ծրագրեր	257,549.6	259,386.9	262,102.9
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	257,549.6	259,386.9	262,102.9
			2.	Երիտասարդական ծրագրերի շրջանակներում թափփինգի դեմ պայքարի միջոցառումներ	8,000.0	8,000.0	8,000.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	8,000.0	8,000.0	8,000.0
	09			ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	3,089,211.9	3,319,738.6	3,662,139.3
		03		Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթություն	1,054,436.8	1,100,018.8	1,165,139.9
			02	Միջին մասնագիտական կրթություն	1,054,436.8	1,100,018.8	1,165,139.9
			1.	Միջին մասնագիտական կրթության գծով ուսանողական նպաստների տրամադրում	1,054,436.8	1,100,018.8	1,165,139.9
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	1,054,436.8	1,100,018.8	1,165,139.9
		05		Ըստ մակարդակների չդասակարգվող կրթություն	2,034,775.1	2,219,719.8	2,496,999.4
			01	Արտադպրոցական դաստիարակություն	2,034,775.1	2,219,719.8	2,496,999.4
			1.	Արտադպրոցական դաստիարակություն	1,199,136.5	1,310,521.0	1,477,602.1
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	1,199,136.5	1,310,521.0	1,477,602.1
			2.	Շախմատի մրցույթների պատրաստման ծառայություններ	16,937.6	18,326.4	20,409.7
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	16,937.6	18,326.4	20,409.7
			3.	Արտադպրոցական դաստիարակություն հասարակական կազմակերպությունների կողմից	762,253.7	832,336.3	937,462.8
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	762,253.7	832,336.3	937,462.8
			4.	Վինդսերֆինգ մարզաձևին առնչվող ծառայություններ	49,041.2	50,815.0	53,488.7
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	49,041.2	50,815.0	53,488.7
			5.	Մանկապատանեկան մարզադպրոցներում աշխատող մարզիչ-մանկավարժների վերապատրաստման կազմակերպում	7,406.1	7,721.1	8,036.1
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	7,406.1	7,721.1	8,036.1
				ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարություն	10,360,550.0	11,265,560.0	12,577,588.4
	01			ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	866,350.0	937,900.0	1,028,500.0

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
		06		Ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ (այլ դասերին չպատկանող)	866,350.0	937,900.0	1,028,500.0
			01	Ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ (այլ դասերին չպատկանող)	866,350.0	937,900.0	1,028,500.0
			1.	Սեյսմիկ պաշտպանության ազգային ծառայություն	866,350.0	937,900.0	1,028,500.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	866,350.0	937,900.0	1,028,500.0
		02		ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	7,200.0	7,200.0	7,200.0
			05	Պաշտպանություն (այլ դասերին չպատկանող)	7,200.0	7,200.0	7,200.0
			01	Պաշտպանություն (այլ դասերին չպատկանող)	7,200.0	7,200.0	7,200.0
			1.	Ալյրնտրանքային ծառայության ապահովում	7,200.0	7,200.0	7,200.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	7,200.0	7,200.0	7,200.0
		03		ՀԱՍԱՐԿԱԿԱՆ ԿԱՐԳ, ԱՆԿՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԴԱՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆ	7,753,928.7	8,459,791.8	9,513,287.3
			02	Փրկարար ծառայություն	7,753,928.7	8,459,791.8	9,513,287.3
			01	Փրկարար ծառայություն	7,753,928.7	8,459,791.8	9,513,287.3
			1.	Փրկարար ծառայության համակարգի ստորաբաժանումների պահպանում	7,753,928.7	8,459,791.8	9,513,287.3
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	7,753,928.7	8,459,791.8	9,513,287.3
		04		ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	1,548,658.4	1,668,815.5	1,826,778.5
			01	Ընդհանուր բնույթի տնտեսական, առևտրային և աշխատանքի գծով հարաբերություններ	914,600.0	997,900.0	1,098,500.0
			01	Ընդհանուր բնույթի տնտեսական և առևտրային հարաբերություններ	914,600.0	997,900.0	1,098,500.0
			1.	Հիրրոզերևութաբանական ծառայություններ	914,600.0	997,900.0	1,098,500.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	914,600.0	997,900.0	1,098,500.0
			08	Տնտեսական հարաբերությունների գծով հետազոտական և նախագծային աշխատանքներ	42,400.0	42,400.0	42,400.0
			01	Ընդհանուր բնույթի տնտեսական, առևտրային և աշխատանքի հարցերի գծով հետազոտական և նախագծային աշխատանքներ	42,400.0	42,400.0	42,400.0
			1.	Տեխնիկական անվտանգության կանոնակարգման ծառայություններ	42,400.0	42,400.0	42,400.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	42,400.0	42,400.0	42,400.0
			09	Տնտեսական հարաբերություններ (այլ դասերին չպատկանող)	591,658.4	628,515.5	685,878.5
			01	Տնտեսական հարաբերություններ (այլ դասերին չպատկանող)	591,658.4	628,515.5	685,878.5

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				1. Պետական ռեզերվների գործակալության համակարգի հիմնարկների պահպանում	264,545.4	285,052.5	315,815.5
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	264,545.4	285,052.5	315,815.5
				2. Նյութական ռեսուրսների ՀՀ պետական պահուստի ձևավորում և պահպանում	25,963.0	25,963.0	25,963.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	25,963.0	25,963.0	25,963.0
				3. Մթնոլորտային երևույթների վրա ակտիվ ներգործության ծառայություն	301,150.0	317,500.0	344,100.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	301,150.0	317,500.0	344,100.0
	07			ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ	11,714.4	12,785.8	14,392.9
		01		Բժշկական ապրանքներ, սարքեր և սարքավորումներ	1,000.0	1,000.0	1,000.0
			01	Դեղագործական ապրանքներ	1,000.0	1,000.0	1,000.0
			1.	Դեղորայքի տրամադրում ամբուլատոր - պոլիկլինիկական, հիվանդանոցային բուժօգնություն ստացողներին և հատուկ խմբերում ընդգրկված ֆիզիկական անձանց	1,000.0	1,000.0	1,000.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	1,000.0	1,000.0	1,000.0
		06		Առողջապահություն (այլ դասերին չպատկանող)	10,714.4	11,785.8	13,392.9
			01	Առողջապահական հարակից ծառայություններ և ծրագրեր	10,714.4	11,785.8	13,392.9
			1.	Արտակարգ իրավիճակներում բուժօգնության ծառայություններ	10,714.4	11,785.8	13,392.9
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	10,714.4	11,785.8	13,392.9
	09			ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	172,698.5	179,066.9	187,429.7
		04		Բարձրագույն կրթություն	45,277.9	49,589.9	53,902.1
			01	Բարձրագույն մասնագիտական կրթություն	45,277.9	49,589.9	53,902.1
			1.	Բարձրագույն մասնագիտական կրթության գծով ուսանողական նպաստների տրամադրում	45,277.9	49,589.9	53,902.1
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	45,277.9	49,589.9	53,902.1
		05		Ըստ մակարդակների չդասակարգվող կրթություն	127,420.6	129,477.0	133,527.6
			02	Լրացուցիչ կրթություն	127,420.6	129,477.0	133,527.6
			1.	Կադրերի պատրաստման և վերապատրաստման ծառայություններ	113,323.0	115,379.4	119,430.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	113,323.0	115,379.4	119,430.0
			2.	Օտարերկրյա պետությունների ուսումնական հաստատություններ գործուղված փրկարարական ծառայողների ուսուցում	14,097.6	14,097.6	14,097.6
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	14,097.6	14,097.6	14,097.6

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
ՀՀ սփյուռքի նախարարություն					618,889.3	704,077.4	622,141.0
	01			ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	14,400.0	14,400.0	14,400.0
		04		Ընդհանուր բնույթի հետազոտական աշխատանք	14,400.0	14,400.0	14,400.0
			01	Ընդհանուր բնույթի հետազոտական աշխատանք	14,400.0	14,400.0	14,400.0
				1. <u>Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության հիմնարար և կարևորագույն նշանակություն ունեցող կիրառական հետազոտություններ</u>	14,400.0	14,400.0	14,400.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	14,400.0	14,400.0	14,400.0
	08			ՀԱՆԳԻՍՏ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	494,489.3	579,677.4	497,741.0
		02		Մշակութային ծառայություններ	280,652.9	365,841.0	283,904.6
			04	Այլ մշակութային կազմակերպություններ	35,354.3	36,542.4	38,606.0
				1. <u>Հայրենիք - սփյուռք գործակցության ծրագրերի իրականացում</u>	35,354.3	36,542.4	38,606.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	35,354.3	36,542.4	38,606.0
			05	Արվեստ	241,298.6	325,298.6	241,298.6
				1. <u>Մշակութային միջոցառումների իրականացում</u>	221,298.6	305,298.6	221,298.6
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	221,298.6	305,298.6	221,298.6
				2. <u>Տարածքային համագործակցության և համահայկական մշակութային ծրագրերի իրականացում</u>	20,000.0	20,000.0	20,000.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	20,000.0	20,000.0	20,000.0
			07	Հուշարձանների և մշակութային արժեքների վերականգնում և պահպանում	4,000.0	4,000.0	4,000.0
				1. <u>Աջակցություն թբիլիսիում գտնվող հայ գրողների պանթեոնի պահպանմանը</u>	4,000.0	4,000.0	4,000.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	4,000.0	4,000.0	4,000.0
		03		Ռադիո և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման և հրատարակչական ծառայություններ	113,836.4	113,836.4	113,836.4
			01	Հեռուստառադիոհաղորդումներ	52,600.0	52,600.0	52,600.0
				1. <u>Հայաստան-սփյուռք գործակցության թեմայով հեռուստառադիոհաղորդումների և տեսախոլովակների պատրաստում և հեռարձակում, ձեռքբերում և բազմացում</u>	52,600.0	52,600.0	52,600.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	52,600.0	52,600.0	52,600.0
			02	Հրատարակչություններ, խմբագրություններ	61,236.4	61,236.4	61,236.4
				1. <u>Աջակցություն Կրաստանի հայալեզու լրատվամիջոցներին</u>	10,000.0	10,000.0	10,000.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	10,000.0	10,000.0	10,000.0
				2. <u>Տեղեկատվական և ուսուցողական կայքերի մշակման և սպասարկման ծառայություններ</u>	33,036.4	33,036.4	33,036.4

Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>33,036.4</i>	<i>33,036.4</i>	<i>33,036.4</i>
		3.	Ուսումնական և հանրամատչելի գրականության առարկաների համայնքներին	10,000.0	10,000.0	10,000.0
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>10,000.0</i>	<i>10,000.0</i>	<i>10,000.0</i>
		4.	«Հայկական սփյուռք» տարեգրքի հրատարակում	8,200.0	8,200.0	8,200.0
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>8,200.0</i>	<i>8,200.0</i>	<i>8,200.0</i>
	04		Կրոնական և հասարակական այլ ծառայություններ	100,000.0	100,000.0	100,000.0
		01	Երիտասարդական ծրագրեր	100,000.0	100,000.0	100,000.0
		1.	«Արի տուն» ծրագրի շրջանակներում սփյուռքի երիտասարդության ձանաչողական այցելություններ Հայաստան	100,000.0	100,000.0	100,000.0
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>100,000.0</i>	<i>100,000.0</i>	<i>100,000.0</i>
	09		ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	110,000.0	110,000.0	110,000.0
		06	Կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայություններ	110,000.0	110,000.0	110,000.0
		01	Կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայություններ	110,000.0	110,000.0	110,000.0
		1.	Սփյուռքի հայկական կրթական հաստատություններին ուսումնական գրականության և օժանդակ նյութերի մշակում և տրամադրում	80,000.0	80,000.0	80,000.0
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>80,000.0</i>	<i>80,000.0</i>	<i>80,000.0</i>
		2.	Զավախքի դպրոցներին գույքի տրամադրում	30,000.0	30,000.0	30,000.0
			<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>30,000.0</i>	<i>30,000.0</i>	<i>30,000.0</i>
ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության սոցիալական ապահովության պետական ծառայություն				301,785,852.2	338,096,235.0	380,311,749.8
	08		ՀԱՆԳԻՍՏ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	46,056.0	46,056.0	46,056.0
		02	Մշակութային ծառայություններ	46,056.0	46,056.0	46,056.0
		05	Արվեստ	46,056.0	46,056.0	46,056.0
		1.	«Ժողովրդական» պատվավոր կոչման արժանացած անձանց ամենամսյա պատվովձար	45,600.0	45,600.0	45,600.0
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>45,600.0</i>	<i>45,600.0</i>	<i>45,600.0</i>
		2.	«Ժողովրդական» պատվավոր կոչման արժանացած անձանց ամենամսյա պատվովձարի վճարման ծառայություններ	456.0	456.0	456.0
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>456.0</i>	<i>456.0</i>	<i>456.0</i>
	10		ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԼՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	301,739,796.2	338,050,179.0	380,265,693.8
		01	Վատառողջություն և անաշխատունակություն	101,007.9	102,327.0	102,202.5
		01	Վատառողջություն	101,007.9	102,327.0	102,202.5

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				1. Աշխատողների աշխատանքային պարտականությունների կատարման հետ կապված խեղման, մասնագիտական հիվանդության և առողջության այլ վնասման հետևանքով պատճառված վնասի փոխհատուցում	101,007.9	102,327.0	102,202.5
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	101,007.9	102,327.0	102,202.5
		02		Ծերություն	265,003,180.5	300,475,764.4	341,750,499.0
		01		Ծերություն	265,003,180.5	300,475,764.4	341,750,499.0
				1. Սպայական անձնակազմի և նրանց ընտանիքների անդամների կենսաթոշակներ	22,783,276.9	25,953,584.6	29,770,415.6
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	22,783,276.9	25,953,584.6	29,770,415.6
				2. Շարքային զինծառայողների և նրանց ընտանիքների անդամների կենսաթոշակներ	1,010,004.6	977,254.1	953,567.1
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	1,010,004.6	977,254.1	953,567.1
				3. Ծերության, հաշմանդամության, կերակրողին կորցնելու դեպքում սոցիալական նպաստներ	13,000,858.2	13,390,900.3	13,792,366.1
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	13,000,858.2	13,390,900.3	13,792,366.1
				4. ՀՀ օրենքներով նշանակված կենսաթոշակներ	2,582,110.4	2,709,449.7	2,817,923.9
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	2,582,110.4	2,709,449.7	2,817,923.9
				5. Աշխատանքային կենսաթոշակներ	225,626,930.4	257,444,575.7	294,416,226.3
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	225,626,930.4	257,444,575.7	294,416,226.3
		03		Հարազատին կորցրած անձինք	5,069,400.0	5,069,400.0	5,069,400.0
		01		Հարազատին կորցրած անձինք	5,069,400.0	5,069,400.0	5,069,400.0
				1. Ձեռնկալ հետմահու Հայաստանի ազգային հերոսների և Մարտական խաչ շքանշանով պարգևատրված անձի ընտանիքի անդամներին տրվող պարգևավճար	154,800.0	154,800.0	154,800.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	154,800.0	154,800.0	154,800.0
				2. Կենսաթոշակառուի, ծերության, հաշմանդամության, կերակրողին կորցնելու դեպքում սոցիալական նպաստառուի մահվան դեպքում տրվող թաղման նպաստ	4,914,600.0	4,914,600.0	4,914,600.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	4,914,600.0	4,914,600.0	4,914,600.0
		04		Ընտանիքի անդամներ և զավակներ	13,555,288.1	13,861,524.4	14,186,134.8
		01		Ընտանիքի անդամներ և զավակներ	13,555,288.1	13,861,524.4	14,186,134.8
				1. Հոիության և ծննդաբերության նպաստ	5,103,938.1	5,410,174.4	5,734,784.8
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	5,103,938.1	5,410,174.4	5,734,784.8
				2. Երեխայի ծննդյան միանվագ նպաստ	8,451,350.0	8,451,350.0	8,451,350.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	8,451,350.0	8,451,350.0	8,451,350.0
		07		Սոցիալական հատուկ արտոնություններ (այլ դասերին չպատկանող)	10,925,438.4	10,856,438.4	10,800,638.4

Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
		01	Սոցիալական հատուկ արտոնություններ (այլ դասերին չպատկանող)	10,925,438.4	10,856,438.4	10,800,638.4
			1. <u>Վետերանների պատվովձարներ</u>	<u>429,000.0</u>	<u>360,000.0</u>	<u>304,200.0</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>429,000.0</i>	<i>360,000.0</i>	<i>304,200.0</i>
			2. <u>ՀՄՊ մասնակիցներին, ՀՄՊ և այլ պետություններում մարտական գործողությունների ընթացքում զոհված զինծառայողների ընտանիքներին տրվող և 25.11.1998 թ. ՀՕ-258 օրենքի 34.1 հոդվածի 1-ին մասով սահմանված պարգևավձարների տրամադրում</u>	<u>10,496,438.4</u>	<u>10,496,438.4</u>	<u>10,496,438.4</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>10,496,438.4</i>	<i>10,496,438.4</i>	<i>10,496,438.4</i>
	09		Սոցիալական պաշտպանություն (այլ դասերին չպատկանող)	7,085,481.3	7,684,724.8	8,356,819.1
		02	Սոցիալական պաշտպանությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայություններ (այլ դասերին չպատկանող)	7,085,481.3	7,684,724.8	8,356,819.1
			1. <u>Կենսաթոշակալին ապահովության, ծերության, հաշմանդամության, կերակրողին կորցնելու դեպքում սոցիալական նպաստների, պարգևավձարների, պատվովձարների և այլ ծրագրերի վճարման հետ կապված ծառայություններ</u>	<u>2,822,004.1</u>	<u>3,176,053.1</u>	<u>3,588,241.2</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>2,822,004.1</i>	<i>3,176,053.1</i>	<i>3,588,241.2</i>
			2. <u>Ժամանակավոր անաշխատունակության դեպքում նպաստի վճարում</u>	<u>4,086,575.7</u>	<u>4,331,770.2</u>	<u>4,591,676.4</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>4,086,575.7</i>	<i>4,331,770.2</i>	<i>4,591,676.4</i>
			3. <u>Ժամանակավոր անաշխատունակության թերթիկների տպագրություն</u>	<u>21,600.0</u>	<u>21,600.0</u>	<u>21,600.0</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>21,600.0</i>	<i>21,600.0</i>	<i>21,600.0</i>
			4. <u>Կենսաթոշակի նշանակման և վճարման համար անհրաժեշտ ձևաթղթերի տպագրություն</u>	<u>2,000.0</u>	<u>2,000.0</u>	<u>2,000.0</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>2,000.0</i>	<i>2,000.0</i>	<i>2,000.0</i>
			5. <u>Զինվորական կենսաթոշակառուների տեղեկատվական համակարգի ներդրման, վարման, սպասարկման և տեղեկատվության տրամադրման ծառայություններ</u>	<u>7,000.0</u>	<u>7,000.0</u>	<u>7,000.0</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>7,000.0</i>	<i>7,000.0</i>	<i>7,000.0</i>
			6. <u>Կենսաթոշակառուների հաշվառման միասնական տեղեկատվական համակարգի սպասարկման ծառայություններ</u>	<u>42,000.0</u>	<u>42,000.0</u>	<u>42,000.0</u>
			<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>42,000.0</i>	<i>42,000.0</i>	<i>42,000.0</i>
			7. <u>Սոցիալական ապահովության պետական ծառայության տեղեկատվական ներքին պորտալի սպասարկում</u>	<u>18,240.0</u>	<u>18,240.0</u>	<u>18,240.0</u>

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	18,240.0	18,240.0	18,240.0
			8.	Ձողված հետմահու Հայաստանի ազգային հերոսների և Մարտական խաչ շքանշանով պարգևատրված անձի ընտանիքի անդամներին տրվող պարգևավճարի վճարման հետ կապված ծառայություններ	1,548.0	1,548.0	1,548.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	1,548.0	1,548.0	1,548.0
			9.	Երեխայի ծննդյան միանվագ նպաստի վճարման հետ կապված ծառայություններ	84,513.5	84,513.5	84,513.5
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	84,513.5	84,513.5	84,513.5
ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայություն					721,277.9	784,502.3	879,471.8
	01			ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	721,277.9	784,502.3	879,471.8
		03		Ընդհանուր բնույթի ծառայություններ	721,277.9	784,502.3	879,471.8
			02	Ծրագրման և վիճակագրական ընդհանուր ծառայություններ	721,277.9	784,502.3	879,471.8
			1.	Պետական վիճակագրական տեղեկատվության հավաքագրում	721,277.9	784,502.3	879,471.8
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	721,277.9	784,502.3	879,471.8
ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով					58,353.9	1,336,885.1	2,226,884.9
	01			ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	0.0	1,275,633.2	2,160,461.1
		06		Ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ (այլ դասերին չպատկանող)	0.0	1,275,633.2	2,160,461.1
			01	Ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ (այլ դասերին չպատկանող)	0.0	1,275,633.2	2,160,461.1
			1.	ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավորների ընտրություններ	0.0	0.0	1,720,225.7
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	0.0	0.0	1,720,225.7
			2.	ՀՀ տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրություններ	0.0	1,275,633.2	0.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	0.0	1,275,633.2	0.0
			3.	Երևան քաղաքի ավագանու անդամների ընտրություններ	0.0	0.0	440,235.4
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	0.0	0.0	440,235.4
	09			ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	58,353.9	61,251.9	66,423.8
		05		Ըստ մակարդակների չդասակարգվող կրթություն	58,353.9	61,251.9	66,423.8
			02	Լրացուցիչ կրթություն	58,353.9	61,251.9	66,423.8
			1.	Ընտրական հանձնաժողովների անդամների մասնագիտական դասընթացների կազմակերպում	58,353.9	61,251.9	66,423.8
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	58,353.9	61,251.9	66,423.8

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
ՀՀ քաղաքացիական ծառայության խորհուրդ					39,382.5	41,992.5	45,907.5
	09			ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	39,382.5	41,992.5	45,907.5
		05		Ըստ մակարդակների չդասակարգվող կրթություն	39,382.5	41,992.5	45,907.5
			02	Լրացուցիչ կրթություն	39,382.5	41,992.5	45,907.5
			1.	<u>ՀՀ քաղաքացիական ծառայողների վերաաատրաստման գծով պետական պատվեր</u>	<u>39,382.5</u>	<u>41,992.5</u>	<u>45,907.5</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>39,382.5</i>	<i>41,992.5</i>	<i>45,907.5</i>
ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտե					4,181,799.5	4,186,799.5	4,191,799.5
	01			ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	4,181,799.5	4,186,799.5	4,191,799.5
		06		Ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ (այլ դասերին չպատկանող)	4,181,799.5	4,186,799.5	4,191,799.5
			01	Ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ (այլ դասերին չպատկանող)	4,181,799.5	4,186,799.5	4,191,799.5
			1.	<u>ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի ստորաբաժանումների կողմից մատուցվող ծառայություններից ստացվող եկամուտների հաշվին կոմիտեի համակարգի պահպանում</u>	<u>3,615,570.2</u>	<u>3,620,660.5</u>	<u>3,625,715.5</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>3,615,570.2</i>	<i>3,620,660.5</i>	<i>3,625,715.5</i>
			2.	<u>ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի ստորաբաժանումների կողմից մատուցվող ծառայություններից ստացվող եկամուտների հաշվին կոմիտեի համակարգի կարողությունների զարգացում</u>	<u>566,229.3</u>	<u>566,139.0</u>	<u>566,084.0</u>
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>566,229.3</i>	<i>566,139.0</i>	<i>566,084.0</i>
ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարության ջրային տնտեսության պետական կոմիտե					39,085,076.4	31,554,467.2	28,991,362.1
	04			ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	13,710,159.8	15,994,589.3	19,589,658.9
		02		Գյուղատնտեսություն, անտառային տնտեսություն, ձկնորսություն և որսորդություն	13,710,159.8	15,994,589.3	19,589,658.9
			04	Ոռոգում	13,710,159.8	15,994,589.3	19,589,658.9
			1.	<u>Կոլեկտորադրենաժային զանցի մաքրում և ընթացիկ նորոգում</u>	<u>225,000.0</u>	<u>225,000.0</u>	<u>225,000.0</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>216,450.0</i>	<i>216,450.0</i>	<i>216,450.0</i>
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>8,550.0</i>	<i>8,550.0</i>	<i>8,550.0</i>
			2.	<u>Ոռոգման ծառայություններ մատուցող ընկերություններին ֆինանսական աջակցության տրամադրում</u>	<u>4,626,700.0</u>	<u>4,469,200.0</u>	<u>4,311,700.0</u>

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>4,626,700.0</i>	<i>4,469,200.0</i>	<i>4,311,700.0</i>
			3.	<u>Կոլեկտորարդենաժային գանգի պահպանում և շահագործում, գրունտային ջրերի մակարդակների և որակի որոշման աշխատանքներ</u>	<u>94,710.1</u>	<u>94,710.1</u>	<u>94,710.1</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>94,710.1</i>	<i>94,710.1</i>	<i>94,710.1</i>
			4.	<u>Ջրատեխնիկական կառույցների ուսումնասիրություններ</u>	<u>11,722.6</u>	<u>12,256.3</u>	<u>12,992.3</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>11,722.6</i>	<i>12,256.3</i>	<i>12,992.3</i>
			5.	<u>Ոռոգման համակարգերի հիմնանորոգում</u>	<u>1,200,000.0</u>	<u>1,500,000.0</u>	<u>1,500,000.0</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>1,200,000.0</i>	<i>1,500,000.0</i>	<i>1,500,000.0</i>
			6.	<u>Ոռոգում ջրառ իրականացնող կազմակերպություններին ֆինանսական աջակցության տրամադրում</u>	<u>693,533.4</u>	<u>693,533.4</u>	<u>693,533.4</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>693,533.4</i>	<i>693,533.4</i>	<i>693,533.4</i>
			7.	<u>Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Ոռոգման համակարգերի առողյունավետության բարձրագույն ծրագիր</u>	<u>4,635,031.1</u>	<u>3,502,977.0</u>	<u>2,869,308.6</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>471,834.9</i>	<i>435,769.0</i>	<i>132,848.3</i>
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>4,163,196.2</i>	<i>3,067,208.0</i>	<i>2,736,460.3</i>
			8.	<u>Եվրասիական տնտեսական ընկերակցության հակաձգնաժամային հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող ոռոգման համակարգերի զարգացման ծրագիր</u>	<u>0.0</u>	<u>496,320.0</u>	<u>1,920,300.2</u>
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>0.0</i>	<i>496,320.0</i>	<i>1,920,300.2</i>
			9.	<u>Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող Ախուրյան գետի ջրային ռեսուրսների հնտեզրված կառավարման ծրագիր</u>	<u>2,223,462.6</u>	<u>3,407,355.7</u>	<u>4,636,770.3</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>413,531.7</i>	<i>252,121.0</i>	<i>0.0</i>
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>1,809,930.9</i>	<i>3,155,234.7</i>	<i>4,636,770.3</i>
			10.	<u>Ֆրանսիայի Հանրապետության կառավարության աջակցությամբ իրականացվող Վեդու ջրամբարի կառուցման ծրագիր</u>	<u>0.0</u>	<u>1,096,916.8</u>	<u>2,233,440.0</u>
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>0.0</i>	<i>1,096,916.8</i>	<i>2,233,440.0</i>
			11.	<u>Ճապոնիայի միջազգային զարգացման գործակալության աջակցությամբ իրականացվող ոռոգման համակարգի (ջրամբարների) զարգացման ծրագիր</u>	<u>0.0</u>	<u>496,320.0</u>	<u>1,091,904.0</u>
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>0.0</i>	<i>496,320.0</i>	<i>1,091,904.0</i>
	05			ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱԿԱՅՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	1,925,473.5	1,925,473.6	1,271,737.2
		04		Կենսաբազմազանության և բնության պաշտպանություն	1,925,473.5	1,925,473.6	1,271,737.2

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
			01	Կենսաբազմազանության և բնության պաշտպանություն	1,925,473.5	1,925,473.6	1,271,737.2
			1.	<u>Աբու-Ղաբիի Ջարգացման հիմնադրամի աջակցությամբ հրականացվող Արփա-Սևան թունելի հիմնանորոգման ծրագիր</u>	1,925,473.5	1,925,473.6	1,271,737.2
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	338,655.7	338,655.8	101,911.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	1,586,817.8	1,586,817.8	1,169,826.2
06				ԲՆԱԿԱՐԱՆԱՅԻՆ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿՈՄՈՒՍԱԼ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	23,449,443.1	13,634,404.3	8,129,966.0
		03		Զրամատակարարում	23,449,443.1	13,634,404.3	8,129,966.0
			01	Զրամատակարարում	23,449,443.1	13,634,404.3	8,129,966.0
			1.	<u>Խմելու ջրի մատակարարման ծառայությունների սուբսիդավորում («Հայքրոմոլոյուդի» ՓԲԸ-ի սպասարկման տարածք)</u>	2,252,369.4	2,863,800.0	0.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	2,252,369.4	2,863,800.0	0.0
			2.	<u>Խմելու ջրի մատակարարման ծառայությունների սուբսիդավորում («Նոր Ակունք» ՓԲԸ-ի սպասարկման տարածք)</u>	261,075.6	261,075.6	0.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	261,075.6	261,075.6	0.0
			3.	<u>Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ հրականացվող համայնքային ջրամատակարարման և ջրահեռացման երրորդ ծրագիր</u>	1,522,709.8	0.0	0.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	1,125,529.7	0.0	0.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	397,180.1	0.0	0.0
			4.	<u>Գերմանիայի գաղափարական վարկերի բանկի աջակցությամբ հրականացվող Շիրակի (Գյումրիի) մարզի ջրամատակարարման և ջրահեռացման համակարգերի վերականգնման ծրագիր՝ երկրորդ փուլ</u>	2,660,231.9	0.0	0.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	225,413.9	0.0	0.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	2,434,818.0	0.0	0.0
			5.	<u>Գերմանիայի գաղափարական վարկերի բանկի աջակցությամբ հրականացվող Լոռու (Վանաձորի) մարզի ջրամատակարարման և ջրահեռացման համակարգերի վերականգնման ծրագիր՝ երկրորդ փուլ</u>	1,479,014.8	0.0	0.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	845,330.4	0.0	0.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	633,684.4	0.0	0.0
			6.	<u>Եվրամիության աջակցությամբ հրականացվող Հայաստանի փոքր համայնքների ջրային ծրագրի դրամաշնորհային ծրագիր</u>	2,868,447.3	0.0	0.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	2,868,447.3	0.0	0.0

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				7. Ասիական գարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող ջրամատակարարման և ջրահեռացման ծրագիր՝ երկրորդ փուլ	3,515,134.4	5,435,780.2	1,603,444.5
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	234,510.8	279,221.4	208,661.2
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	3,280,623.6	5,156,558.8	1,394,783.3
				8. Վերակառուցման և գարգացման եվրոպական բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հայաստանի փոքր համայնքների ջրային ծրագիր	518,002.7	0.0	0.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	518,002.7	0.0	0.0
				9. Եվրոպական ներդրումային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հայաստանի փոքր համայնքների ջրային ծրագիր	1,413,366.8	0.0	0.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	1,413,366.8	0.0	0.0
				10. Վերակառուցման և գարգացման եվրոպական բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հայաստանի փոքր համայնքների ջրային ծրագրի դրամաշնորհային ծրագիր	184,235.7	0.0	0.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	184,235.7	0.0	0.0
				11. Գերմանիայի գարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող «Հայջրմուղկոյուղի», «Շիրակ-ջրմուղկոյուղի», «Լոռի-ջրմուղկոյուղի» և «Նոր Ակունք» ՓԲԸ-ների մասնավոր կառավարման շարունակականության ապահովման դրամաշնորհային ծրագիր	2,329,946.7	970,756.5	0.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	2,329,946.7	970,756.5	0.0
				12. Եվրոպական ներդրումային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Լոռի և Շիրակ մարզերի ջրամատակարարման ծրագիր	0.0	0.0	1,864,179.2
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	0.0	0.0	1,864,179.2
				13. Գերմանիայի գարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող ջրային սեկտորի (Լոռի, Շիրակ, Արմավիր) գարգացման երրորդ ծրագիր	0.0	0.0	1,243,182.3
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	0.0	0.0	1,243,182.3
				14. Գերմանիայի գարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող ջրային սեկտորի (Լոռի, Շիրակ, Արմավիր) գարգացման երրորդ դրամաշնորհային ծրագիր	1,025,748.0	683,832.0	0.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	1,025,748.0	683,832.0	0.0
				15. Եվրոպական միության Հարեվանության ներդրումային գործիքի աջակցությամբ իրականացվող ջրային սեկտորի (Լոռի, Շիրակ, Արմավիր) գարգացման երրորդ ծրագիր	3,419,160.0	3,419,160.0	3,419,160.0
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	3,419,160.0	3,419,160.0	3,419,160.0

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության գիտության պետական կոմիտե					12,021,272.0	13,053,412.5	14,479,898.5
	01			ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	11,739,038.3	12,755,554.7	14,160,575.8
		04		Ընդհանուր բնույթի հետազոտական աշխատանք	10,342,389.1	11,190,967.5	12,853,903.8
			01	Ընդհանուր բնույթի հետազոտական աշխատանք	10,342,389.1	11,190,967.5	12,853,903.8
			1.	Գիտաաշխատողներին գիտական աստիճանների համար տրվող հավելյալ ձարներ	900,000.0	900,000.0	900,000.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>900,000.0</i>	<i>900,000.0</i>	<i>900,000.0</i>
			2.	Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության ենթակառուցվածքների պահպանում ու զարգացում	7,475,081.0	8,166,654.7	9,626,263.5
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>7,475,081.0</i>	<i>8,166,654.7</i>	<i>9,626,263.5</i>
			3.	«Ա. Ալիխանյանի անվան ազգային գիտական լաբորատորիա» իրենադրամի գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության ենթակառուցվածքի պահպանում ու զարգացում և գիտական ներուժի արդիականացում	788,939.9	861,759.0	959,654.9
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>788,939.9</i>	<i>861,759.0</i>	<i>959,654.9</i>
			4.	Ազգային արժեք ներկայացնող գիտական օբյեկտների պահպանություն	878,885.7	935,429.1	1,003,699.3
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>878,885.7</i>	<i>935,429.1</i>	<i>1,003,699.3</i>
			5.	«ՔԵՆՂԼ» սինթրոտրոնային հետազոտությունների ինստիտուտ» իրենադրամին պետական աջակցություն	299,482.5	327,124.7	364,286.1
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>299,482.5</i>	<i>327,124.7</i>	<i>364,286.1</i>
		05		Ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով հետազոտական և նախագծային աշխատանքներ	1,396,649.2	1,564,587.2	1,306,672.0
			01	Ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով հետազոտական և նախագծային աշխատանքներ	1,396,649.2	1,564,587.2	1,306,672.0
			1.	Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության պայմանագրային (թեմատիկ) հետազոտություններ	1,186,077.2	1,335,511.8	1,055,043.7
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>1,186,077.2</i>	<i>1,335,511.8</i>	<i>1,055,043.7</i>
			2.	Գիտական և գիտատեխնիկական նպատակային-ծրագրային հետազոտություններ	210,572.0	229,075.4	251,628.3
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>210,572.0</i>	<i>229,075.4</i>	<i>251,628.3</i>
	08			ՀԱՆԳԻՍ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	209,710.2	221,708.1	239,365.6
		02		Մշակութային ծառայություններ	132,674.0	142,341.4	156,943.2

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
			01	Գրադարաններ	132,674.0	142,341.4	156,943.2
			1.	<u>Գրադարանային ծառայություններ</u>	<u>132,674.0</u>	<u>142,341.4</u>	<u>156,943.2</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>132,674.0</i>	<i>142,341.4</i>	<i>156,943.2</i>
		03		Ռադիո և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման և հրատարակչական ծառայություններ	77,036.2	79,366.7	82,422.4
			02	Հրատարակչություններ, խմբագրություններ	77,036.2	79,366.7	82,422.4
			1.	<u>Գիտական ամսագրերի և մենագրությունների հրատարակում</u>	<u>77,036.2</u>	<u>79,366.7</u>	<u>82,422.4</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>77,036.2</i>	<i>79,366.7</i>	<i>82,422.4</i>
	09			ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	72,523.5	76,149.7	79,957.1
		04		Բարձրագույն կրթություն	72,523.5	76,149.7	79,957.1
			02	Հետրուստական մասնագիտական կրթություն	72,523.5	76,149.7	79,957.1
			1.	<u>Գիտական կադրերի պատրաստման գծով նպաստների տրամադրում</u>	<u>30,628.5</u>	<u>32,159.9</u>	<u>33,767.9</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>30,628.5</i>	<i>32,159.9</i>	<i>33,767.9</i>
			2.	<u>Ասպիրանտական և դոկտորանտական կրթաթոշակներ</u>	<u>41,895.0</u>	<u>43,989.8</u>	<u>46,189.2</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>41,895.0</i>	<i>43,989.8</i>	<i>46,189.2</i>
ՀՀ կառավարությանն առընթեր քաղաքացիական ավիացիայի գլխավոր վարչություն					25,158.7	27,972.3	31,305.7
	09			ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	25,158.7	27,972.3	31,305.7
		03		Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթություն	25,158.7	27,972.3	31,305.7
			02	Միջին մասնագիտական կրթություն	25,158.7	27,972.3	31,305.7
			1.	<u>Միջին մասնագիտական կրթության գծով ուսանողական նպաստների տրամադրում</u>	<u>25,158.7</u>	<u>27,972.3</u>	<u>31,305.7</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>25,158.7</i>	<i>27,972.3</i>	<i>31,305.7</i>
ՀՀ կառավարությանն առընթեր ազգային անվտանգության ծառայություն					20,010,304.6	20,847,737.3	22,283,046.6
	03			ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱՐԳ, ԱՆԿՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԴԱՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆ	19,710,836.1	20,548,268.8	21,983,578.1
		01		Հասարակական կարգ և անվտանգություն	19,710,836.1	20,548,268.8	21,983,578.1
			02	Ազգային անվտանգություն	19,710,836.1	20,548,268.8	21,983,578.1
			1.	<u>Ազգային անվտանգության ապահովում</u>	<u>19,710,836.1</u>	<u>20,548,268.8</u>	<u>21,983,578.1</u>
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>19,469,570.6</i>	<i>20,307,003.3</i>	<i>21,742,312.6</i>
				<i>ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ</i>	<i>241,265.5</i>	<i>241,265.5</i>	<i>241,265.5</i>
	07			ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ	26,800.0	26,800.0	26,800.0

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
		01		Բժշկական ապրանքներ, սարքեր և սարքավորումներ	26,800.0	26,800.0	26,800.0
			01	Դեղագործական ապրանքներ	26,800.0	26,800.0	26,800.0
			1.	Դեղորայքի տրամադրում ամբուլատոր - պոլիկլինիկական, հիվանդանոցային բուժօգնություն ստացողներին և հատուկ խմբերում ընդգրկված ֆիզիկական անձանց	26,800.0	26,800.0	26,800.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	26,800.0	26,800.0	26,800.0
	09			ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	272,668.5	272,668.5	272,668.5
		04		Բարձրագույն կրթություն	272,668.5	272,668.5	272,668.5
			01	Բարձրագույն մասնագիտական կրթություն	272,668.5	272,668.5	272,668.5
			1.	Բարձրագույն մասնագիտական կրթություն ստացող ուսանողների կրթաթոշակ	272,668.5	272,668.5	272,668.5
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	272,668.5	272,668.5	272,668.5
ՀՀ կառավարությանն առընթեր ոստիկանություն					41,922,620.9	44,752,309.8	49,236,285.0
	01			ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	0.0	99,660.5	357,819.2
		06		Ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ (այլ դասերին չպատկանող)	0.0	99,660.5	357,819.2
			01	Ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ (այլ դասերին չպատկանող)	0.0	99,660.5	357,819.2
			1.	ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավորների ընտրություններ	0.0	0.0	255,169.2
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	0.0	0.0	255,169.2
			2.	ՀՀ տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրություններ	0.0	99,660.5	0.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	0.0	99,660.5	0.0
			3.	Երևան քաղաքի ավագանու անդամների ընտրություններ	0.0	0.0	102,650.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	0.0	0.0	102,650.0
	03			ՀԱՍՏԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱՐԳ, ԱՆԿՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԴԱՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆ	40,738,620.7	43,374,045.8	47,459,651.7
		01		Հասարակական կարգ և անվտանգություն	40,738,620.7	43,374,045.8	47,459,651.7
			01	Ոստիկանություն	40,738,620.7	43,374,045.8	47,459,651.7
			1.	Հասարակական կարգի պահպանության ապահովում	39,018,106.1	41,647,915.0	45,726,139.1
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	39,018,106.1	41,647,915.0	45,726,139.1
			2.	Պետավտոհամարանիշների ձեռքբերում	236,230.0	236,230.0	236,230.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	236,230.0	236,230.0	236,230.0

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				3. ՀՀ պետական կառավարման մարմինների և կազմակերպությունների շենքերի և շինությունների, ինչպես նաև կարևորագույն նշանակության օբյեկտների պահպանություն	1,484,284.6	1,489,900.8	1,497,282.6
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	1,484,284.6	1,489,900.8	1,497,282.6
	07			ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ	73,710.0	73,710.0	73,710.0
		01		Բժշկական ապրանքներ, սարքեր և սարքավորումներ	73,710.0	73,710.0	73,710.0
			01	Դեղագործական ապրանքներ	73,710.0	73,710.0	73,710.0
				1. Դեղորայքի տրամադրում ամբուլատոր - պոլիկլինիկական, հիվանդանոցային բուժօգնություն ստացողներին և հատուկ խմբերում ընդգրկված ֆիզիկական անձանց	73,710.0	73,710.0	73,710.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	73,710.0	73,710.0	73,710.0
	09			ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	1,110,290.2	1,204,893.5	1,345,104.1
		03		Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթություն	329,796.4	357,148.7	398,178.1
			01	Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) կրթություն	142,834.1	152,479.7	166,948.5
				1. Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) կրթություն	142,834.1	152,479.7	166,948.5
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	142,834.1	152,479.7	166,948.5
			02	Միջին մասնագիտական կրթություն	186,962.3	204,669.0	231,229.6
				1. Միջին մասնագիտական կրթության գծով ուսանողական նպաստների տրամադրում	186,962.3	204,669.0	231,229.6
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	186,962.3	204,669.0	231,229.6
		04		Բարձրագույն կրթություն	780,493.8	847,744.8	946,926.0
			01	Բարձրագույն մասնագիտական կրթություն	780,493.8	847,744.8	946,926.0
				1. Բարձրագույն մասնագիտական կրթություն	780,493.8	847,744.8	946,926.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	780,493.8	847,744.8	946,926.0
ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչություն					90,594.0	97,994.0	108,844.0
	01			ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	76,550.0	83,950.0	94,800.0
		03		Ընդհանուր բնույթի ծառայություններ	6,700.0	6,700.0	6,700.0
			01	Աշխատակազմի /կադրերի/ գծով ընդհանուր բնույթի ծառայություններ	6,700.0	6,700.0	6,700.0

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				1. Պետական մասնակցության առևտրային կազմակերպություններում լիազոր ներկայացուցիչների պահպանման ծախսեր	6,700.0	6,700.0	6,700.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	6,700.0	6,700.0	6,700.0
	06			Ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ (այլ դասերին չպատկանող)	69,850.0	77,250.0	88,100.0
		01		Ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ (այլ դասերին չպատկանող)	69,850.0	77,250.0	88,100.0
				1. Աճուրդների կազմակերպման և անցկացման աշխատանքներ	32,850.0	35,800.0	40,000.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	32,850.0	35,800.0	40,000.0
				2. Պետական գույքի հաշվառման, գույքագրման, ուսումնասիրությունների և գնահատման աշխատանքների հրականացում	37,000.0	41,450.0	48,100.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	37,000.0	41,450.0	48,100.0
	04			ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	(1,276.0)	(1,276.0)	(1,276.0)
		09		Տնտեսական հարաբերություններ (այլ դասերին չպատկանող)	(1,276.0)	(1,276.0)	(1,276.0)
			01	Տնտեսական հարաբերություններ (այլ դասերին չպատկանող)	(1,276.0)	(1,276.0)	(1,276.0)
				1. Ոչ ֆինանսական ակտիվների օտարումից մուտքեր	(1,276.0)	(1,276.0)	(1,276.0)
				ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ	(1,276.0)	(1,276.0)	(1,276.0)
	08			ՀԱՆԳԻՍ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	15,320.0	15,320.0	15,320.0
		03		Ռադիո և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման և հրատարակչական ծառայություններ	15,320.0	15,320.0	15,320.0
			02	Հրատարակչություններ, խմբագրություններ	15,320.0	15,320.0	15,320.0
				1. Մասնավորեցվող պետական գույքի վերաբերյալ տեղեկությունների հրապարակում	15,320.0	15,320.0	15,320.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	15,320.0	15,320.0	15,320.0
ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարության միգրացիոն պետական ծառայություն					103,498.2	108,028.2	109,223.2
	10			ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	103,498.2	108,028.2	109,223.2
		07		Սոցիալական հատուկ արտոնություններ (այլ դասերին չպատկանող)	61,945.4	67,521.7	70,486.0
			01	Սոցիալական հատուկ արտոնություններ (այլ դասերին չպատկանող)	61,945.4	67,521.7	70,486.0
				1. Փախստականների սոցիալական խնդիրների լուծման միջոցառումներ	35,791.4	40,616.5	42,941.9

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	35,791.4	40,616.5	42,941.9
			2.	Փախստականների կեցության խնդիրների լուծման միջոցառումներ	26,154.0	26,905.2	27,544.1
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	26,154.0	26,905.2	27,544.1
		09		Սոցիալական պաշտպանություն (այլ դասերին չպատկանող)	41,552.8	40,506.5	38,737.2
			02	Սոցիալական պաշտպանությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայություններ (այլ դասերին չպատկանող)	41,552.8	40,506.5	38,737.2
			1.	Փախստականների և նրանց ընտանիքների վերաբերյալ տեղեկատվության կուտակում	41,552.8	40,506.5	38,737.2
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	41,552.8	40,506.5	38,737.2
Հայաստանի հանրային հեռուստառադիոընկերություն					4,913,681.7	5,128,696.9	5,302,483.5
	01			ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	35,241.8	35,241.8	35,241.8
		01		Օրենսդիր և գործադիր մարմիններ, պետական կառավարում, ֆինանսական և հարկաբյուջետային հարաբերություններ, արտաքին հարաբերություններ	35,241.8	35,241.8	35,241.8
			03	Արտաքին հարաբերություններ	35,241.8	35,241.8	35,241.8
			1.	Միջազգային կազմակերպություններին Հայաստանի Հանրապետության անդամակցության վճարներ	35,241.8	35,241.8	35,241.8
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	35,241.8	35,241.8	35,241.8
	08			ՀԱՆԳԻՍ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	4,878,439.9	5,093,455.1	5,267,241.7
		03		Ռադիո և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման և հրատարակչական ծառայություններ	4,878,439.9	5,093,455.1	5,267,241.7
			01	Հեռուստառադիոհաղորդումներ	4,878,439.9	5,093,455.1	5,267,241.7
			1.	Հեռուստատեսային ծառայություններ	3,623,612.2	3,826,011.8	4,029,151.5
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	3,623,612.2	3,826,011.8	4,029,151.5
			2.	Ռադիո ծառայություններ	676,430.6	687,527.3	700,153.2
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	676,430.6	687,527.3	700,153.2
			3.	Ռադիո և հեռուստատեսային ծառայություններ	28,043.8	29,324.6	30,936.3
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	28,043.8	29,324.6	30,936.3
			4.	Հասարակական կարծիքի ուսումնասիրման ծառայություններ	8,514.6	8,752.7	8,990.8
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	8,514.6	8,752.7	8,990.8
			5.	Հոգևոր-մշակութային հեռուստատեսային ծառայություններ	147,849.1	147,849.1	147,849.1
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	147,849.1	147,849.1	147,849.1

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				6. «Հայաստանի հանրային հեռուստարձկերություն» ՓԲԸ-ի շենք - շինությունների հիմնանորոգում	135,000.0	65,000.0	59,500.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	135,000.0	65,000.0	59,500.0
				ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ	0.0	0.0	0.0
				7. «Հայաստանի հանրային ռադիոընկերություն» ՓԲԸ-ի շենքի հիմնանորոգում	50,000.0	70,000.0	0.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	50,000.0	70,000.0	0.0
				ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐ	0.0	0.0	0.0
				8. «Հայաստանի հանրային հեռուստարձկերություն» ՓԲԸ-ի տեխնիկական վերազինում	208,989.6	258,989.6	290,660.8
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	208,989.6	258,989.6	290,660.8
Մարդու իրավունքների պաշտպանի աշխատակազմ					320.0	320.0	320.0
	09			ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	320.0	320.0	320.0
		05		Ըստ մակարդակների չդասակարգվող կրթություն	320.0	320.0	320.0
			02	Լրացուցիչ կրթություն	320.0	320.0	320.0
				1. Վերապատրաստման ծառայություններ	320.0	320.0	320.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	320.0	320.0	320.0
ՀՀ ազգային անվտանգության խորհրդի աշխատակազմ					331.4	353.3	386.2
	09			ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	331.4	353.3	386.2
		05		Ըստ մակարդակների չդասակարգվող կրթություն	331.4	353.3	386.2
			02	Լրացուցիչ կրթություն	331.4	353.3	386.2
				1. Վերապատրաստման ծառայություններ	331.4	353.3	386.2
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	331.4	353.3	386.2
ՀՀ պետական պահպանության ծառայություն					2,563,461.4	2,652,683.9	2,818,569.1
	03			ՀԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԿԱՐԳ, ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԴԱՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆ	2,562,346.3	2,651,568.8	2,817,454.0
		01		Հասարակական կարգ և անվտանգություն	2,562,346.3	2,651,568.8	2,817,454.0
			02	Ազգային անվտանգություն	2,562,346.3	2,651,568.8	2,817,454.0
				1. Պետական պահպանության ապահովում	2,562,346.3	2,651,568.8	2,817,454.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	2,562,346.3	2,651,568.8	2,817,454.0
	07			ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ	1,115.1	1,115.1	1,115.1
		01		Բժշկական ապրանքներ, սարքեր և սարքավորումներ	1,115.1	1,115.1	1,115.1
			01	Դեղագործական ապրանքներ	1,115.1	1,115.1	1,115.1

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
				1. Ղեկավարի տրամադրում ամբուլատոր - պոլիկլինիկական, հիվանդանոցային բուժօգնություն ստացողներին և հատուկ խմբերում ընդգրկված ֆիզիկական անձանց	1,115.1	1,115.1	1,115.1
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	1,115.1	1,115.1	1,115.1
ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության սննդամթերքի անվտանգության պետական ծառայություն					385,208.3	416,644.5	456,780.6
	04			ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	385,208.3	416,644.5	456,780.6
		02		Գյուղատնտեսություն, անտառային տնտեսություն, ձկնորսություն և որսորդություն	385,208.3	416,644.5	456,780.6
			01	Գյուղատնտեսություն	385,208.3	416,644.5	456,780.6
				1. Գյուղատնտեսական կենդանիների հիվանդությունների լաբորատոր ախտորոշման և կենդանական ծագում ունեցող հումքի և նյութի, բույսերի կարանտինի, գյուղմշակաբույսերի և բույսերի պաշտպանության միջոցների լաբորատոր փորձաքննությունների հրականագում	339,408.3	370,844.5	410,980.6
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	339,408.3	370,844.5	410,980.6
				2. Բուսասանիտարական համակարգի բարելավում և մասնագիտական գիտելիքների բարձրագույն աջակցություն	5,800.0	5,800.0	5,800.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	5,800.0	5,800.0	5,800.0
				3. Սննդամթերքի լաբորատոր փորձաքննություններ	10,000.0	10,000.0	10,000.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	10,000.0	10,000.0	10,000.0
				4. Եվրամիության փորձարկման ռեֆերենս մեթոդներով մետրի և ձկան փորձաքննությունների ծառայություններ	30,000.0	30,000.0	30,000.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	30,000.0	30,000.0	30,000.0
ՀՀ Արագածոտնի մարզպետարան					4,918,845.1	5,337,051.5	6,011,206.5
	04			ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	130,658.7	140,283.7	151,671.9
		05		Տրանսպորտ	130,658.7	140,283.7	151,671.9
			01	Ճանապարհային տրանսպորտ	130,658.7	140,283.7	151,671.9
				1. Մարզային նշանակության ավտոճանապարհների ձմեռային պահպանում, ընթացիկ պահպանում և շահագործում	130,658.7	140,283.7	151,671.9
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	130,658.7	140,283.7	151,671.9
	08			ՀԱՆԳԻՍ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	3,278.2	3,278.2	3,278.2
		02		Մշակութային ծառայություններ	3,278.2	3,278.2	3,278.2
			05	Արվեստ	3,278.2	3,278.2	3,278.2
				1. Մշակութային միջոցառումների հրականագում	3,278.2	3,278.2	3,278.2
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	3,278.2	3,278.2	3,278.2

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
	09			ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	4,784,908.2	5,193,489.6	5,856,256.4
		01		Նախադպրոցական և տարրական ընդհանուր կրթություն	65,036.9	69,541.0	77,239.6
			01	Նախադպրոցական կրթություն	65,036.9	69,541.0	77,239.6
			1.	Նախադպրոցական կրթություն	65,036.9	69,541.0	77,239.6
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	65,036.9	69,541.0	77,239.6
		02		Միջնակարգ ընդհանուր կրթություն	4,694,161.6	5,095,873.9	5,747,394.5
			01	Հիմնական ընդհանուր կրթություն	4,694,161.6	5,095,873.9	5,747,394.5
			1.	Հանրակրթական ուսուցում	4,608,648.9	4,997,167.8	5,637,234.4
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	4,608,648.9	4,997,167.8	5,637,234.4
			2.	Հատուկ կրթություն	85,512.7	98,706.1	110,160.1
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	85,512.7	98,706.1	110,160.1
		05		Ըստ մակարդակների չդասակարգվող կրթություն	24,009.7	26,374.7	29,922.3
			01	Արտադպրոցական դաստիարակություն	24,009.7	26,374.7	29,922.3
			1.	Արտադպրոցական դաստիարակություն	24,009.7	26,374.7	29,922.3
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	24,009.7	26,374.7	29,922.3
		06		Կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայություններ	1,700.0	1,700.0	1,700.0
			01	Կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայություններ	1,700.0	1,700.0	1,700.0
			1.	Հանրակրթական դպրոցների մանկավարժներին և դպրոցահասակ երեխաներին տրանսպորտային ծառայությունների մատուցում	1,700.0	1,700.0	1,700.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	1,700.0	1,700.0	1,700.0
ՀՀ Արարատի մարզպետարան					5,747,246.9	6,447,012.5	7,421,580.8
	04			ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	47,907.6	51,436.6	55,612.2
		05		Տրանսպորտ	47,907.6	51,436.6	55,612.2
			01	Ճանապարհային տրանսպորտ	47,907.6	51,436.6	55,612.2
			1.	Մարզային նշանակության ավտոճանապարհների ձմեռային պահպանում, ընթացիկ պահպանում և շահագործում	47,907.6	51,436.6	55,612.2
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	47,907.6	51,436.6	55,612.2
		08		ՀԱՆԳԻՍՏ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	20,603.0	21,982.9	24,140.9
			02	Մշակութային ծառայություններ	20,603.0	21,982.9	24,140.9
			02	Թանգարաններ և ցուցասրահներ	17,407.6	18,787.5	20,945.5
			1.	Թանգարանային ծառայություններ և ցուցահանդեսներ	17,407.6	18,787.5	20,945.5
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	17,407.6	18,787.5	20,945.5

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
			05	Արվեստ	3,195.4	3,195.4	3,195.4
			1.	Մշակութային միջոցառումների հրականացում	3,195.4	3,195.4	3,195.4
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	3,195.4	3,195.4	3,195.4
	09			ԿՐԹՈՒՅՈՒՆ	5,678,736.3	6,373,593.0	7,341,827.7
		01		Նախադպրոցական և տարրական ընդհանուր կրթություն	55,787.6	60,376.2	66,104.2
			01	Նախադպրոցական կրթություն	55,787.6	60,376.2	66,104.2
			1.	Նախադպրոցական կրթություն	55,787.6	60,376.2	66,104.2
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	55,787.6	60,376.2	66,104.2
		02		Միջնակարգ ընդհանուր կրթություն	5,622,948.7	6,313,216.8	7,275,723.5
			01	Հիմնական ընդհանուր կրթություն	5,622,948.7	6,313,216.8	7,275,723.5
			1.	Հանրակրթական ուսուցում	5,572,827.7	6,255,905.9	7,208,675.7
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	5,572,827.7	6,255,905.9	7,208,675.7
			2.	Ներառական կրթություն	50,121.0	57,310.9	67,047.8
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	50,121.0	57,310.9	67,047.8
				ՀՀ Արմավիրի մարզպետարան	6,570,527.6	7,284,953.8	8,284,719.9
	04			ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	47,907.6	51,436.6	55,612.2
		05		Տրանսպորտ	47,907.6	51,436.6	55,612.2
			01	Ճանապարհային տրանսպորտ	47,907.6	51,436.6	55,612.2
			1.	Մարզային նշանակության ավտոճանապարհների ձմեռային պահպանում, ընթացիկ պահպանում և շահագործում	47,907.6	51,436.6	55,612.2
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	47,907.6	51,436.6	55,612.2
	08			ՀԱՆԳԻՍ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	2,563.6	2,563.6	2,563.6
		02		Մշակութային ծառայություններ	2,563.6	2,563.6	2,563.6
			05	Արվեստ	2,563.6	2,563.6	2,563.6
			1.	Մշակութային միջոցառումների հրականացում	2,563.6	2,563.6	2,563.6
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	2,563.6	2,563.6	2,563.6
	09			ԿՐԹՈՒՅՈՒՆ	6,520,056.4	7,230,953.6	8,226,544.1
		01		Նախադպրոցական և տարրական ընդհանուր կրթություն	99,596.4	106,632.3	116,374.4
			01	Նախադպրոցական կրթություն	99,596.4	106,632.3	116,374.4
			1.	Նախադպրոցական կրթություն	99,596.4	106,632.3	116,374.4
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	99,596.4	106,632.3	116,374.4
		02		Միջնակարգ ընդհանուր կրթություն	6,420,460.0	7,124,321.3	8,110,169.7
			01	Հիմնական ընդհանուր կրթություն	6,420,460.0	7,124,321.3	8,110,169.7

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
			1.	<u>Հանրակրթական ուսուցում</u>	6,107,018.4	6,782,940.3	7,733,592.2
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	6,107,018.4	6,782,940.3	7,733,592.2
			2.	<u>Հատուկ կրթություն</u>	236,327.8	253,789.0	279,791.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	236,327.8	253,789.0	279,791.0
			3.	<u>Ներառական կրթություն</u>	77,113.8	87,592.0	96,786.5
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	77,113.8	87,592.0	96,786.5
ՀՀ Չեղարքունիքի մարզպետարան					6,860,948.6	7,441,889.7	8,248,059.2
	01			ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	4,789.0	5,015.9	5,254.0
		03		Ընդհանուր բնույթի ծառայություններ	4,789.0	5,015.9	5,254.0
			03	Ընդհանուր բնույթի այլ ծառայություններ	4,789.0	5,015.9	5,254.0
			1.	<u>ՀՀ Չեղարքունիքի մարզի Արծվաշեն համայնքի ղեկավարի աշխատակազմի պահպանում</u>	4,789.0	5,015.9	5,254.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	4,789.0	5,015.9	5,254.0
	04			ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	126,303.6	135,607.7	146,616.4
		05		Տրանսպորտ	126,303.6	135,607.7	146,616.4
			01	Ճանապարհային տրանսպորտ	126,303.6	135,607.7	146,616.4
			1.	<u>Մարզային նշանակության ավտոճանապարհների ձմեռային պահպանում, ընթացիկ պահպանում և շահագործում</u>	126,303.6	135,607.7	146,616.4
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	126,303.6	135,607.7	146,616.4
	08			ՀԱՆԳԻՍ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	71,431.2	76,626.2	84,529.5
		02		Մշակութային ծառայություններ	71,431.2	76,626.2	84,529.5
			02	Թանգարաններ և ցուցասրահներ	18,171.5	19,462.1	21,431.3
			1.	<u>Թանգարանային ծառայություններ և ցուցահանդեսներ</u>	18,171.5	19,462.1	21,431.3
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	18,171.5	19,462.1	21,431.3
			05	Արվեստ	53,259.7	57,164.1	63,098.2
			1.	<u>Մշակութային միջոցառումների հրականագում</u>	3,278.2	3,278.2	3,278.2
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	3,278.2	3,278.2	3,278.2
			2.	<u>Թատերական ներկայացումներ</u>	49,981.5	53,885.9	59,820.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	49,981.5	53,885.9	59,820.0
	09			ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	6,658,424.8	7,224,639.9	8,011,659.3
		01		Նախադպրոցական և տարրական ընդհանուր կրթություն	89,445.1	99,649.2	110,595.2
			01	Նախադպրոցական կրթություն	89,445.1	99,649.2	110,595.2
			1.	<u>Նախադպրոցական կրթություն</u>	89,445.1	99,649.2	110,595.2
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	89,445.1	99,649.2	110,595.2

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
		02		Միջնակարգ ընդհանուր կրթություն	6,553,136.9	7,107,878.1	7,881,983.0
			01	Հիմնական ընդհանուր կրթություն	6,553,136.9	7,107,878.1	7,881,983.0
			1.	Հանրակրթական ուսուցում	6,382,993.8	6,918,830.3	7,672,567.3
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	6,382,993.8	6,918,830.3	7,672,567.3
			2.	Հատուկ կրթություն	93,223.3	99,444.4	105,191.4
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	93,223.3	99,444.4	105,191.4
			3.	Ներառական կրթություն	76,919.8	89,603.4	104,224.3
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	76,919.8	89,603.4	104,224.3
		05		Ըստ մակարդակների չդասակարգվող կրթություն	14,634.4	15,904.2	17,872.7
			01	Արտադպրոցական դաստիարակություն	14,634.4	15,904.2	17,872.7
			1.	Արտադպրոցական դաստիարակություն	14,634.4	15,904.2	17,872.7
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	14,634.4	15,904.2	17,872.7
		06		Կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայություններ	1,208.4	1,208.4	1,208.4
			01	Կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայություններ	1,208.4	1,208.4	1,208.4
			1.	Հանրակրթական դպրոցների մանկավարժներին և դպրոցահասակ երեխաներին տրանսպորտային ծառայությունների մատուցում	1,208.4	1,208.4	1,208.4
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	1,208.4	1,208.4	1,208.4
ՀՀ Լոռու մարզպետարան					6,905,641.6	7,754,460.2	9,007,163.4
		02		ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	1,080.0	1,080.0	1,080.0
			05	Պաշտպանություն (այլ դասերին չպատկանող)	1,080.0	1,080.0	1,080.0
			01	Պաշտպանություն (այլ դասերին չպատկանող)	1,080.0	1,080.0	1,080.0
			1.	Այլընտրանքային ծառայության ապահովում	1,080.0	1,080.0	1,080.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	1,080.0	1,080.0	1,080.0
		04		ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	91,461.3	98,198.8	106,170.8
			05	Տրանսպորտ	91,461.3	98,198.8	106,170.8
			01	Ճանապարհային տրանսպորտ	91,461.3	98,198.8	106,170.8
			1.	Մարզային նշանակության ավտոճանապարհների ձմեռային պահպանում, ընթացիկ պահպանում և շահագործում	91,461.3	98,198.8	106,170.8
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	91,461.3	98,198.8	106,170.8
		08		ՀԱՆԳԻՍ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	19,591.7	20,786.2	22,628.7
			02	Մշակութային ծառայություններ	19,591.7	20,786.2	22,628.7
			02	Թանգարաններ և ցուցասրահներ	16,049.4	17,243.9	19,086.4
			1.	Թանգարանային ծառայություններ և ցուցահանդեսներ	16,049.4	17,243.9	19,086.4

Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍՆԵՐ	16,049.4	17,243.9	19,086.4
		05	Արվեստ	3,542.3	3,542.3	3,542.3
			1. Մշակութային միջոցառումների իրականացում	3,542.3	3,542.3	3,542.3
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍՆԵՐ	3,542.3	3,542.3	3,542.3
09			ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	6,793,508.6	7,634,395.2	8,877,283.9
	01		Նախադպրոցական և տարրական ընդհանուր կրթություն	49,259.0	54,095.7	60,135.9
		01	Նախադպրոցական կրթություն	49,259.0	54,095.7	60,135.9
			1. Նախադպրոցական կրթություն	49,259.0	54,095.7	60,135.9
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍՆԵՐ	49,259.0	54,095.7	60,135.9
	02		Միջնակարգ ընդհանուր կրթություն	6,743,971.5	7,580,021.4	8,816,869.9
		01	Հիմնական ընդհանուր կրթություն	6,743,971.5	7,580,021.4	8,816,869.9
			1. Հանրակրթական ուսուցում	6,344,274.9	7,122,621.2	8,288,534.5
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍՆԵՐ	6,344,274.9	7,122,621.2	8,288,534.5
			2. Հատուկ կրթություն	116,177.3	123,871.1	136,204.6
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍՆԵՐ	116,177.3	123,871.1	136,204.6
			3. Ներառական կրթություն	283,519.3	333,529.1	392,130.8
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍՆԵՐ	283,519.3	333,529.1	392,130.8
	06		Կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայություններ	278.1	278.1	278.1
		01	Կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայություններ	278.1	278.1	278.1
			1. Հանրակրթական դպրոցների մանկավարժներին և դպրոցահասակ երեխաներին տրանսպորտային ծառայությունների մատուցում	278.1	278.1	278.1
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍՆԵՐ	278.1	278.1	278.1
ՀՀ Կոտայքի մարզպետարան				5,988,383.8	6,680,253.5	7,473,218.9
04			ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	108,881.7	116,902.6	126,392.6
	05		Տրանսպորտ	108,881.7	116,902.6	126,392.6
		01	Ճանապարհային տրանսպորտ	108,881.7	116,902.6	126,392.6
			1. Մարզային նշանակության ավտոճանապարհների ձմեռային պահպանում, ընթացիկ պահպանում և շահագործում	108,881.7	116,902.6	126,392.6
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍՆԵՐ	108,881.7	116,902.6	126,392.6
08			ՀԱՆԳԻՍ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	4,666.0	4,892.1	5,231.4
	02		Մշակութային ծառայություններ	4,666.0	4,892.1	5,231.4
		03	Մշակույթի տներ, ակումբներ, կենտրոններ	2,262.0	2,488.1	2,827.4

Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
			1. Համայնքային մշակույթի և ազատ ժամանցի կազմակերպում	2,262.0	2,488.1	2,827.4
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	2,262.0	2,488.1	2,827.4
		05	Արվեստ	2,404.0	2,404.0	2,404.0
			1. Մշակութային միջոցառումների հրականացում	2,404.0	2,404.0	2,404.0
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	2,404.0	2,404.0	2,404.0
09			ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	5,874,836.1	6,558,458.8	7,341,594.9
	01		Նախադպրոցական և տարրական ընդհանուր կրթություն	34,893.7	42,669.2	49,834.0
		01	Նախադպրոցական կրթություն	34,893.7	42,669.2	49,834.0
			1. Նախադպրոցական կրթություն	34,893.7	42,669.2	49,834.0
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	34,893.7	42,669.2	49,834.0
	02		Միջնակարգ ընդհանուր կրթություն	5,779,020.6	6,449,114.1	7,216,454.6
		01	Հիմնական ընդհանուր կրթություն	5,779,020.6	6,449,114.1	7,216,454.6
			1. Հանրակրթական ուսուցում	5,670,481.8	6,331,810.8	7,085,812.8
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	5,670,481.8	6,331,810.8	7,085,812.8
			2. Հատուկ կրթություն	108,538.8	117,303.3	130,641.8
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	108,538.8	117,303.3	130,641.8
	05		Ըստ մակարդակների չդասակարգվող կրթություն	60,921.8	66,675.5	75,306.3
		01	Արտադպրոցական դաստիարակություն	60,921.8	66,675.5	75,306.3
			1. Արտադպրոցական դաստիարակություն	60,921.8	66,675.5	75,306.3
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	60,921.8	66,675.5	75,306.3
«Շիրակի մարզպետարան				7,289,665.4	8,090,870.7	9,109,345.9
	02		ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	720.0	720.0	720.0
		05	Պաշտպանություն (այլ դասերին չպատկանող)	720.0	720.0	720.0
		01	Պաշտպանություն (այլ դասերին չպատկանող)	720.0	720.0	720.0
			1. Այլընտրանքային ծառայության ապահովում	720.0	720.0	720.0
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	720.0	720.0	720.0
04			ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	141,546.5	151,973.4	164,310.6
	05		Տրանսպորտ	141,546.5	151,973.4	164,310.6
		01	Ճանապարհային տրանսպորտ	141,546.5	151,973.4	164,310.6
			1. Մարզային մշակույթի և սպորտի կենտրոնի կառուցման և շահագործման պահպանում, ընթացիկ պահպանում և շահագործում	141,546.5	151,973.4	164,310.6
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	141,546.5	151,973.4	164,310.6
08			ՀԱՆԳԻՍ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	187,705.9	204,947.9	230,995.3
	02		Մշակութային ծառայություններ	187,705.9	204,947.9	230,995.3

Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
		02	Թանգարաններ և ցուցասրահներ	60,700.8	65,490.1	72,899.6
		1.	Թանգարանային ծառայություններ և ցուցահանդեսներ	60,700.8	65,490.1	72,899.6
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	60,700.8	65,490.1	72,899.6
		05	Արվեստ	127,005.1	139,457.8	158,095.7
		1.	Մշակութային միջոցառումների հրականացում	3,457.7	3,457.7	3,457.7
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	3,457.7	3,457.7	3,457.7
		2.	Երաժշտարվեստի և պարարվեստի համերգներ	123,547.4	136,000.1	154,638.0
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	123,547.4	136,000.1	154,638.0
09			ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	6,959,693.0	7,733,229.4	8,713,320.0
	01		Նախադպրոցական և տարրական ընդհանուր կրթություն	181,869.5	195,392.0	214,593.1
		01	Նախադպրոցական կրթություն	181,869.5	195,392.0	214,593.1
		1.	Նախադպրոցական կրթություն	181,869.5	195,392.0	214,593.1
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	181,869.5	195,392.0	214,593.1
	02		Միջնակարգ ընդհանուր կրթություն	6,693,054.1	7,446,928.6	8,398,608.6
		01	Հիմնական ընդհանուր կրթություն	6,693,054.1	7,446,928.6	8,398,608.6
		1.	Երեկոյան ուսուցում	19,613.7	19,565.5	19,151.5
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	19,613.7	19,565.5	19,151.5
		2.	Հանրակրթական ուսուցում	6,302,919.1	6,991,462.9	7,880,848.1
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	6,302,919.1	6,991,462.9	7,880,848.1
		3.	Հատուկ կրթություն	193,512.2	216,186.7	240,618.7
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	193,512.2	216,186.7	240,618.7
		4.	Ներառական կրթություն	177,009.1	219,713.5	257,990.3
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	177,009.1	219,713.5	257,990.3
	05		Ըստ մակարդակների չդասակարգվող կրթություն	73,893.6	80,033.0	89,242.5
		01	Արտադպրոցական դաստիարակություն	73,893.6	80,033.0	89,242.5
		1.	Արտադպրոցական դաստիարակություն	73,893.6	80,033.0	89,242.5
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	73,893.6	80,033.0	89,242.5
	06		Կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայություններ	10,875.8	10,875.8	10,875.8
		01	Կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայություններ	10,875.8	10,875.8	10,875.8
		1.	Հանրակրթական դպրոցների մանկավարժներին և դպրոցահասակ երեխաներին տրանսպորտային ծառայությունների մատուցում	10,875.8	10,875.8	10,875.8
			ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ	10,875.8	10,875.8	10,875.8

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
ՀՀ Սյունիքի մարզպետարան					5,063,504.6	5,545,107.2	6,184,645.0
	02			ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	1,080.0	1,080.0	1,080.0
		05		Պաշտպանություն (այլ դասերին չպատկանող)	1,080.0	1,080.0	1,080.0
			01	Պաշտպանություն (այլ դասերին չպատկանող)	1,080.0	1,080.0	1,080.0
			1.	Այլընտրանքային ծառայության ապահովում	1,080.0	1,080.0	1,080.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	1,080.0	1,080.0	1,080.0
	04			ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	141,546.5	151,973.4	164,310.6
		05		Տրանսպորտ	141,546.5	151,973.4	164,310.6
			01	Ճանապարհային տրանսպորտ	141,546.5	151,973.4	164,310.6
			1.	Մարզային մշակակության ավտոճանապարհների ձմեռային պահպանում, ղնթացիկ պահպանում և շահագործում	141,546.5	151,973.4	164,310.6
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	141,546.5	151,973.4	164,310.6
	08			ՀԱՆԳԻՍ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	96,316.7	104,559.4	116,999.0
		02		Մշակութային ծառայություններ	96,316.7	104,559.4	116,999.0
			02	Թանգարաններ և ցուցասրահներ	14,591.9	15,677.2	17,330.6
			1.	Թանգարանային ծառայություններ և ցուցահանդեսներ	14,591.9	15,677.2	17,330.6
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	14,591.9	15,677.2	17,330.6
			03	Մշակույթի տներ, ակումբներ, կենտրոններ	2,936.6	3,230.2	3,670.6
			1.	Համայնքային մշակույթի և ազատ ժամանցի կազմակերպում	2,936.6	3,230.2	3,670.6
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	2,936.6	3,230.2	3,670.6
			05	Արվեստ	78,788.2	85,652.0	95,997.8
			1.	Մշակութային միջոցառումների հրականագում	7,171.7	7,171.7	7,171.7
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	7,171.7	7,171.7	7,171.7
			2.	Թատերական ներկայացումներ	71,616.5	78,480.3	88,826.1
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	71,616.5	78,480.3	88,826.1
	09			ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	4,824,561.4	5,287,494.4	5,902,255.4
		01		Նախադպրոցական և տարրական ընդհանուր կրթություն	4,665.4	4,383.3	5,555.6
			01	Նախադպրոցական կրթություն	4,665.4	4,383.3	5,555.6
			1.	Նախադպրոցական կրթություն	4,665.4	4,383.3	5,555.6
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	4,665.4	4,383.3	5,555.6
		02		Միջնակարգ ընդհանուր կրթություն	4,730,260.2	5,187,503.3	5,792,133.8
			01	Հիմնական ընդհանուր կրթություն	4,730,260.2	5,187,503.3	5,792,133.8
			1.	Հանրակրթական ուսուցում	4,485,687.9	4,940,471.7	5,543,235.3
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	4,485,687.9	4,940,471.7	5,543,235.3

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
			2.	Հատուկ կրթություն	163,630.3	162,177.8	162,819.1
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	163,630.3	162,177.8	162,819.1
			3.	Ներառական կրթություն	80,942.0	84,853.8	86,079.4
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	80,942.0	84,853.8	86,079.4
	05			Ըստ մակարդակների չդասակարգվող կրթություն	69,902.9	75,874.9	84,833.1
		01		Արտադպրոցական դաստիարակություն	69,902.9	75,874.9	84,833.1
			1.	Արտադպրոցական դաստիարակություն	69,902.9	75,874.9	84,833.1
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	69,902.9	75,874.9	84,833.1
	06			Կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայություններ	19,732.9	19,732.9	19,732.9
		01		Կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայություններ	19,732.9	19,732.9	19,732.9
			1.	Հանրակրթական դպրոցների մանկավարժներին և դպրոցահասակ երեխաներին տրանսպորտային ծառայությունների մատուցում	19,732.9	19,732.9	19,732.9
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	19,732.9	19,732.9	19,732.9
ՀՀ Վայոց ձորի մարզպետարան					1,977,375.4	2,167,527.6	2,450,351.8
	04			ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	87,992.5	94,474.6	102,143.9
		05		Տրանսպորտ	87,992.5	94,474.6	102,143.9
			01	Ճանապարհային տրանսպորտ	87,992.5	94,474.6	102,143.9
			1.	Մարզային նշանակության ավտոճանապարհների ձմեռային պահպանում, ընթացիկ պահպանում և շահագործում	87,992.5	94,474.6	102,143.9
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	87,992.5	94,474.6	102,143.9
	08			ՀԱՆԳԻՍՏ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	22,810.9	24,346.5	26,650.0
		02		Մշակութային ծառայություններ	22,810.9	24,346.5	26,650.0
			02	Թանգարաններ և ցուցասրահներ	15,610.4	16,919.9	18,884.1
			1.	Թանգարանային ծառայություններ և ցուցահանդեսներ	15,610.4	16,919.9	18,884.1
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	15,610.4	16,919.9	18,884.1
			03	Մշակույթի տներ, ակումբներ, կենտրոններ	2,262.0	2,488.1	2,827.4
			1.	Համայնքային մշակույթի և ազատ ժամանցի կազմակերպում	2,262.0	2,488.1	2,827.4
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	2,262.0	2,488.1	2,827.4
			05	Արվեստ	4,938.5	4,938.5	4,938.5
			1.	Մշակութային միջոցառումների իրականացում	4,938.5	4,938.5	4,938.5
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ</i>	4,938.5	4,938.5	4,938.5
	09			ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	1,866,572.0	2,048,706.5	2,321,557.9

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
		01		Նախադպրոցական և տարրական ընդհանուր կրթություն	20,952.5	21,992.2	22,940.3
			01	Նախադպրոցական կրթություն	20,952.5	21,992.2	22,940.3
			1.	Նախադպրոցական կրթություն	20,952.5	21,992.2	22,940.3
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	20,952.5	21,992.2	22,940.3
		02		Միջնակարգ ընդհանուր կրթություն	1,779,403.2	1,955,260.1	2,219,306.4
			01	Հիմնական ընդհանուր կրթություն	1,779,403.2	1,955,260.1	2,219,306.4
			1.	Հանրակրթական ուսուցում	1,716,491.1	1,887,226.0	2,144,661.6
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	1,716,491.1	1,887,226.0	2,144,661.6
			2.	Ներառական կրթություն	62,912.1	68,034.1	74,644.8
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	62,912.1	68,034.1	74,644.8
		05		Ըստ մակարդակների չդասակարգվող կրթություն	52,381.3	57,619.2	65,476.2
			01	Արտադպրոցական դաստիարակություն	52,381.3	57,619.2	65,476.2
			1.	Արտադպրոցական դաստիարակություն	52,381.3	57,619.2	65,476.2
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	52,381.3	57,619.2	65,476.2
		06		Կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայություններ	13,835.0	13,835.0	13,835.0
			01	Կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայություններ	13,835.0	13,835.0	13,835.0
			1.	Հանրակրթական դպրոցների մանկավարժներին և դպրոցահասակ երեխաներին տրանսպորտային ծառայությունների մատուցում	13,835.0	13,835.0	13,835.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	13,835.0	13,835.0	13,835.0
ՀՀ Տավուշի մարզպետարան					4,296,376.6	4,707,866.8	5,290,006.0
	04			ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	97,994.0	105,212.6	113,753.8
		05		Տրանսպորտ	97,994.0	105,212.6	113,753.8
			01	Ճանապարհային տրանսպորտ	97,994.0	105,212.6	113,753.8
			1.	Մարզային նշանակության ավտոճանապարհների ձմեռային պահպանում, ընթացիկ պահպանում և շահագործում	97,994.0	105,212.6	113,753.8
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	97,994.0	105,212.6	113,753.8
	08			ՀԱՆԳԻՍ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	3,442.1	3,442.1	3,442.1
		02		Մշակութային ծառայություններ	3,442.1	3,442.1	3,442.1
			05	Արվեստ	3,442.1	3,442.1	3,442.1
			1.	Մշակութային միջոցառումների իրականացում	3,442.1	3,442.1	3,442.1
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	3,442.1	3,442.1	3,442.1
	09			ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	4,194,940.5	4,599,212.1	5,172,810.1

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
		01		Նախադպրոցական և տարրական ընդհանուր կրթություն	15,059.3	19,310.8	21,172.7
			01	Նախադպրոցական կրթություն	15,059.3	19,310.8	21,172.7
			1.	Նախադպրոցական կրթություն	15,059.3	19,310.8	21,172.7
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	15,059.3	19,310.8	21,172.7
		02		Միջնակարգ ընդհանուր կրթություն	4,178,004.4	4,578,024.5	5,149,760.6
			01	Հիմնական ընդհանուր կրթություն	4,178,004.4	4,578,024.5	5,149,760.6
			1.	Հանրակրթական ուսուցում	4,178,004.4	4,578,024.5	5,149,760.6
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	4,178,004.4	4,578,024.5	5,149,760.6
		06		Կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայություններ	1,876.8	1,876.8	1,876.8
			01	Կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայություններ	1,876.8	1,876.8	1,876.8
			1.	Հանրակրթական դպրոցների մանկավարժներին և դպրոցահասակ երեխաներին տրանսպորտային ծառայությունների մատուցում	1,876.8	1,876.8	1,876.8
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	1,876.8	1,876.8	1,876.8
ՀՀ կառավարություն					34,002,880.0	35,712,925.3	33,455,897.0
	01			ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	850,000.0	850,000.0	850,000.0
		01		Օրենսդիր և գործադիր մարմիններ, պետական կառավարում, ֆինանսական և հարկաբյուջետային հարաբերություններ, արտաքին հարաբերություններ	850,000.0	850,000.0	850,000.0
			03	Արտաքին հարաբերություններ	850,000.0	850,000.0	850,000.0
			1.	Արտասահմանյան պատվիրակությունների ընդունելություններ	350,000.0	350,000.0	350,000.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	350,000.0	350,000.0	350,000.0
			2.	Արտասահմանյան պաշտոնական գործուղումներ	500,000.0	500,000.0	500,000.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	500,000.0	500,000.0	500,000.0
	04			ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	546,983.0	2,257,028.3	0.0
		09		Տնտեսական հարաբերություններ (այլ դասերին չպատկանող)	546,983.0	2,257,028.3	0.0
			01	Տնտեսական հարաբերություններ (այլ դասերին չպատկանող)	546,983.0	2,257,028.3	0.0
			1.	Այլ ծախսեր	546,983.0	2,257,028.3	0.0
				ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	546,983.0	2,257,028.3	0.0
	10			ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԼԵՏՊԻՆՈՒԹՅՈՒՆ	12,605,897.0	12,605,897.0	12,605,897.0

	Ա	Բ	Գ	1	2	3	4
		09		Սոցիալական պաշտպանություն (այլ դասերին չպատկանող)	12,605,897.0	12,605,897.0	12,605,897.0
			02	Սոցիալական պաշտպանությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայություններ (այլ դասերին չպատկանող)	12,605,897.0	12,605,897.0	12,605,897.0
			1.	Պետական հիմնարկների և կազմակերպությունների աշխատողների սոցիալական փաթեթով ապահովում	12,605,897.0	12,605,897.0	12,605,897.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	12,605,897.0	12,605,897.0	12,605,897.0
	11			ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆՆԵՐԻՆ ԶԴԱՍԿՈՂ ՊԱՀՈՒՄՏԱՅԻՆ ՖՈՆԴԵՐ	20,000,000.0	20,000,000.0	20,000,000.0
		01		ՀՀ կառավարության և համայնքների պահուստային ֆոնդ	20,000,000.0	20,000,000.0	20,000,000.0
			01	ՀՀ կառավարության պահուստային ֆոնդ	20,000,000.0	20,000,000.0	20,000,000.0
			1.	ՀՀ կառավարության պահուստային ֆոնդ	20,000,000.0	20,000,000.0	20,000,000.0
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	20,000,000.0	20,000,000.0	20,000,000.0
Այլ մարմիններ					5,259,971.4	5,470,370.2	5,689,185.1
	02			ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	5,259,971.4	5,470,370.2	5,689,185.1
		05		Պաշտպանություն (այլ դասերին չպատկանող)	5,259,971.4	5,470,370.2	5,689,185.1
			01	Պաշտպանություն (այլ դասերին չպատկանող)	5,259,971.4	5,470,370.2	5,689,185.1
			1.	Պաշտպանության բնագավառի այլ ծախսեր	5,259,971.4	5,470,370.2	5,689,185.1
				<i>ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱՆՍԵՐ</i>	5,259,971.4	5,470,370.2	5,689,185.1

ՀՀ 2015-2017թթ. ժամանակահատվածում պետական մարմնի կողմից իրականացվող ամփոփ ծախսերը (քաղաքականության միջոցառումները) ծրագրային դասակարգմամբ

հազար դրամներով

Ծրագրային դասիչը		Գործառնական դասիչը	Ծրագիր/Քաղաքականության միջոցառում	2015թ.	2016թ.	2017թ.
Ծրագիրը	Միջոցառումը	(Քաժին/Խումբ /Դաս)				
1	2	3	4	5	6	7
ՀՀ Նախագահի աշխատակազմ				885,788.6	888,992.7	893,306.2
1091			ԾՐԱԳԻՐ			
			Քաղաքական հետազոտություններ և հանրային իրազեկում			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Քաղաքական հետազոտությունների իրականացում և հանրային իրազեկման միջոցառումներ, կլոր սեղաններ, հանրային քննարկումների անցկացում	438,814.6	439,418.4	440,589.6
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Քաղաքացիական հասարակության զարգացում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ01	08.04.02	Աջակցություն քաղաքական կուսակցություններին, հասարակական կազմակերպություններին, արհմիություններին			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Քաղաքացիական հասարակության ինստիտուտների կայացման և ճողովորդավարության խորացման վերաբերյալ կլոր սեղանի, հանրային քննարկումների, դասընթացների կազմակերպում	100,000.0	100,000.0	100,000.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Հասարակական կազմակերպություններ			
	ԱՃ02	08.03.03	Հանրային իրազեկման ապահովում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Հանրային կապերի ուսումնասիրությունների իրականացում, տեղեկատվության մատչելիության, հավաքագրման և տարածման ապահովում	288,814.6	289,418.4	290,589.6
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Հանրային կապերի և տեղեկատվության կենտրոն» ՊՈԱԿ			
	ԱՃ04	07.04.01	Ծխելու դեմ պայքարի և շրջակա միջավայրի պահպանության պետական ծրագիր			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			Ծխելու դեմ պայքարի քարոզարշավների իրականացում (սպորտային միջոցառումներ, տեսահոլովակների, վավերագրական տեսաֆիլմերի պատրաստում և հեռարձակում, հակաձխախոտային ուղղվածության գովազդային վահանակների տեղադրում, թոք-շոուներ, ցուցահանդեսներ և այլն) <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Հասարակական կազմակերպություններ	50,000.0	50,000.0	50,000.0
1111			ԾՐԱԳԻՐ			
			Քարծրագույն և հետ բուհական մասնագիտական կրթության ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Քարծրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության ծառայությունների մատուցում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Գիտելիքների տնտեսության և գիտության զարգացման արդի պահանջներին համապատասխան քարծրագույն և հետբուհական մասնագիտական որակավորում ունեցող մասնագետների պատրաստում Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ	146,974.0	149,574.3	152,716.6
	ԾՏ04	09.04.02	Հետբուհական մասնագիտական կրթության նպաստների տրամադրում (ՀՀ նախագահի աշխատակազմ) <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Ունկնդիրներին նպաստների տրամադրում	105,566.8	108,167.1	111,309.4
	ԾՏ07	09.04.02	Հետբուհական մասնագիտական կրթություն ստացող ուսանողների կրթաթոշակ (ՀՀ նախագահի աշխատակազմ) <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Ունկնդիրներին կրթաթոշակի տրամադրում	41,407.2	41,407.2	41,407.2
1154			ԾՐԱԳԻՐ			
			Համալետական քաղաքականության մշակման և իրականացման ծառայություններ <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Պետական քաղաքականության ծրագրերի մշակման, ամփոփման, իրականացման և համակարգման ծառայություններ <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Հանրապետության կայուն զարգացման ու անվտանգության ապահովում Կառավարչական հիմնարկի կողմից օգտագործվող ակտիվներ	300,000.0	300,000.0	300,000.0
	ԿՀ01	01.01.01	Շենքերի և շինությունների շինարարություն <u>Ակտիվի նկարագրությունը</u> Վարչական օբյեկտների շինարարություն			

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը</u>	50,000.0	50,000.0	50,000.0
			ՀՀ Նախագահի աշխատակազմ			
			<u>Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը</u>			
			1154 Համապետական քաղականության մշակման և իրականացման ծառայություններ			
	ԿՀ02	01.01.01	Շենքերի և շինությունների հիմնանորոգում			
			<u>Ակտիվի նկարագրությունը</u>			
			Վարչական օբյեկտների հիմնանորոգում			
			<u>Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը</u>	250,000.0	250,000.0	250,000.0
			ՀՀ Նախագահի աշխատակազմ			
			<u>Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը</u>			
			1154 Համապետական քաղականության մշակման և իրականացման ծառայություններ			
ՀՀ Ազգային ժողով				219,659.4	219,730.4	219,836.9
1024			ԾՐԱԳԻՐ			
			Օրենսդրական, վերլուծական և ներկայացուցչական ծառայություններ			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Իրավական ակտերի նախագծերի մասնագիտական փորձաքննություն, արտաքին կապերի կառավարում, տեղեկատվության և խորհրդատվության տրամադրում	219,659.4	219,730.4	219,836.9
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Օրենսդրական դաշտի ձևավորում և կատարելագործում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ02	09.05.02	ՀՀ Ազգային Ժողովի աշխատակազմի պետական ծառայողների վերապատրաստում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			ՀՀ Ազգային Ժողովի աշխատակազմի պետական ծառայողների վերապատրաստում	1,073.0	1,144.0	1,250.5
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Լիցենզավորված բարձրագույն ուսումնական հաստատություններ			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ԾՏ01	01.01.03	Միջազգային կազմակերպություններին ՀՀ անդամակցության վճարներ			
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրություն</u>			

1	2	3	4	5	6	7
				128,586.4	128,586.4	128,586.4
			Միջազգային կազմակերպությունների աշխատանքներին ՀՀ մասնակցության, երկրում նրանց կողմից տարբեր ծրագրերի իրականացման ապահովում			
			Կառավարչական հիմնարկի կողմից օգտագործվող ակտիվներ			
	ԿՀ01	01.01.01	Շենքերի և շինությունների կապիտալ վերանորոգում			
			Ակտիվի նկարագրությունը			
			Վարչական օբյեկտների հիմնանորոգում			
			Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը	90,000.0	90,000.0	90,000.0
			ՀՀ Ազգային Ժողով			
			Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը			
			1024 Օրենսդրական, վերլուծական և ներկայացուցչական ծառայություններ			
ՀՀ կառավարության աշխատակազմ				10,743,145.1	7,361,449.3	6,931,221.7
1136			ԾՐԱԳԻՐ			
			Ծառայությունների, ծրագրերի համակարգում	200,000.0	200,000.0	200,000.0
			Ծրագրի նկարագրությունը			
			Աջակցություն ՀՀ կառավարությանը՝ քաղաքականության և ծրագրերի մշակման և իրականացման գործընթացում, վերահսկողության կատարման գործընթացում			
			Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը			
			ՀՀ կառավարության, ճյուղային նախարարությունների և պետական մարմինների կողմից ՀՀ կառավարության աշխատակազմ ներկայացվող նախագծերի վերաբերյալ եզրակացությունների տրամադրում, նախագծերի ժամանակին և ամբողջական քննարկումների կազմակերպում			
			Կառավարչական հիմնարկի կողմից օգտագործվող ակտիվներ			
	ԿՀ01	01.01.01	Շենքերի և շինությունների կապիտալ վերանորոգում			
			Ակտիվի նկարագրությունը			
			Վարչական օբյեկտների հիմնանորոգում			
			Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը	200,000.0	200,000.0	200,000.0
			«ՀՀ կառավարության աշխատակազմ» պետական կառավարչական հիմնարկ			
			Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը			
			1136 ԱԾ 01 Քաղաքականության, խորհրդատվության, մոնիտորինգի և համակարգման ծառայություններ			
1019			ԾՐԱԳԻՐ			
			Մոցիայական ներդրումների կառավարման ծառայություններ	1,985,280.0	2,977,920.0	2,977,920.0

1	2	3	4	5	6	7
			Ծրագրի նկարագրությունը			
			Սոցիալական ներդրումների կառավարման ծառայություններ			
			Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը			
			Սոցիալական ներդրումների արդյունավետ կառավարման արդյունքում ՀՀ աղքատ և խոցելի խմբերի կյանքի ստանդարտների բարձրացում, խրախուսում, արդյունավետության բարձրացում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ			
	ԱԾ 02	04.09.01	Տարածքային զարգացման հիմնադրամի ծրագիր	396,063.4	396,063.4	396,063.4
			Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը			
			Ինստիտուցիոնալ աջակցության տրամադրում ՀՄՆՀ-ին, իր գործառնական, ֆինանսական աուդիտների և կառավարման տեղեկատվական համակարգի շահագործման համար:			
			Ծառայություն մատուցողի անվանումը			
			Հայաստանի սոցիալական ներդրումների հիմնադրամ			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. ՏՐԱՆՍՖԵՐՏՆԵՐ			
	ԾՏ02	04.09.01	Տարածքային զարգացման հիմնադրամի ծրագիր	1,589,216.6	2,581,856.6	2,581,856.6
			Տրանսֆերտի նկարագրությունը			
			Սոցիալական ու տնտեսական ենթակառուցվածքների ու հանրային ծառայությունների որակի ու հասանելիության բարձրացման միջոցով, զբաղվածության և տնտեսական ու ներդրումային ակտիվության խթանման միջոցով նպաստել տարածքներում բնակչության նյութական բարեկեցության աճին: Օժանդակել տարածքների ինստիտուցիոնալ և ֆինանսական կարողությունների հզորացմանը:			
1078			ԾՐԱԳԻՐ			
			Աջակցություն մարդասիրական ծրագրերին			
			Ծրագրի նկարագրությունը			
			Պետական աջակցություն տեղական և օտարերկրյա կազմակերպություններից իրականացվող մարդասիրական ծրագրերին	10,000.0	10,000.0	10,000.0
			Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը			
			Մարդասիրական օգնության տրամադրման միջոցով ՀՀ-ում առողջապահական, կրթական և սոցիալական ոլորտների զարգացում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. ՏՐԱՆՍՖԵՐՏՆԵՐ			
	ԾՏ01	04.05.04	Մարդասիրական բեռներ փոխադրող օտարերկրյա օդանավերի աերոնավիզացիոն սպասարկման, թռիչք-վայրէջքի, օդանավերի կանգառի և վերգետնյա սպասարկումների ու մատուցված ծառայությունների փոխհատուցում	10,000.0	10,000.0	10,000.0
			Տրանսֆերտի նկարագրությունը			

1	2	3	4	5	6	7
			Պետական աջակցություն տեղական և օտարերկրյա կազմակերպությունների կողմից իրականացվող մարդասիրական ծրագրերին			
1134			ԾՐԱԳԻՐ			
			Գյուղական կարողությունների ստեղծման ծրագիր Ծրագրի նկարագրությունը			
			Գյուղատնտեսության զարգացման միջազգային հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող գյուղական կարողությունների ստեղծման ծրագրի իրագործում Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը	7,329,571.0	2,957,798.1	2,522,960.0
			Գյուղական տարածքներում տնտեսական ակտիվության բարելավում Քաղաքականության միջոցառումներ. ԾԱՌ-ԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ			
	ԱԾ01	04.02.01	Գյուղատնտեսության զարգացման միջազգային հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող «Գյուղական կարողությունների ստեղծում» վարկային ծրագիր Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը			
			Գյուղատնտեսության զարգացման միջազգային հիմնադրամի Գյուղական կարողությունների ստեղծման ծրագրի շրջանակներում Պտղի և ընկուզեղենի արտադրության բաղադրիչի համար կառավարման և մոնիտորինգի ծառայություններ	918,357.4	711,598.8	0.0
			Ծառայություն մատուցողի անվանումը «Գյուղական տարածքների տնտեսական զարգացման ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» պետական հիմնարկ			
	ԱԾ02	04.02.01	ՕՊԵԿ զարգացման միջազգային հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող «Գյուղական կարողությունների ստեղծում» վարկային ծրագիր Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը			
			ՕՊԵԿ զարգացման միջազգային հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող Գյուղական կարողությունների ստեղծման ծրագրի իրագործում Ծառայություն մատուցողի անվանումը «Գյուղական տարածքների տնտեսական զարգացման ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» պետական հիմնարկ	131,855.7		
	ԱԾ03	04.02.01	Գյուղատնտեսության զարգացման միջազգային հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող «Գյուղական կարողությունների ստեղծում» դրամաշնորհային ծրագիր Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը			
			Գյուղատնտեսության զարգացման միջազգային հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող գյուղական կարողությունների ստեղծման ծրագրի համակարգում և ղեկավարում (դրամաշնորհային ծրագիր)	52,816.7		0.0

1	2	3	4	5	6	7
			Ծառայություն մատուցողի անվանումը «Գյուղական տարածքների տնտեսական զարգացման ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» պետական հիմնարկ			
	ԱՃ04	04.02.01	Դանիական թագավորության աջակցությամբ իրականացվող «Գյուղական կարողությունների ստեղծում» (դրամաշնորհային ծրագիր) Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը Դանիական թագավորության աջակցությամբ իրականացվող «Գյուղական կարողությունների ստեղծում» (դրամաշնորհային ծրագրի շրջանակներում խորհրդատվական ծառայությունների իրականացում Ծառայություն մատուցողի անվանումը «Գյուղական տարածքների տնտեսական զարգացման ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» պետական հիմնարկ	158,077.9	0.0	0.0
			Քաղաքականության միջոցառումներ. ՏՐԱՆՍՖԵՐՏՆԵՐ			
	ԾՏ01	04.02.01	Գյուղատնտեսության զարգացման միջազգային հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող «Գյուղական կարողությունների ստեղծում» վարկային ծրագիր Տրանսֆերտի նկարագրությունը Համայնքներին տրանսֆերտների տրամադրում` ջրամատակարարման համակարգի կառուցման/հիմնանորոգման կամ գազաֆիկացման նպատակով (ԳՋՄՀ աջակցությամբ Գյուղական կարողությունների ստեղծման ծրագրի շրջանակներում)	1,917,739.1	1,081,274.5	0.0
	ԾՏ02	04.02.01	ՕՊԵԿ զարգացման միջազգային հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող <Գյուղական կարողությունների ստեղծում> վարկային ծրագիր Տրանսֆերտի նկարագրությունը ՕՊԵԿ զարգացման միջազգային հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող Գյուղական կարողությունների ստեղծման ծրագրի իրագործում	3,413,895.8		0.0
	ԾՏ03	04.02.01	Գյուղատնտեսության զարգացման միջազգային հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող «Գյուղական կարողությունների ստեղծում» երկրորդ վարկային ծրագիր Տրանսֆերտի նկարագրությունը Համայնքներին տրանսֆերտների տրամադրում` ջրամատակարարման համակարգի կառուցման/հիմնանորոգման կամ գազաֆիկացման նպատակով (ԳՋՄՀ աջակցությամբ Գյուղական կարողությունների ստեղծման ծրագրի շրջանակներում)	0.0	668,604.8	992,640.0
	ԾՏ04	04.02.01	ՕՊԵԿ զարգացման միջազգային հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող «Գյուղական կարողությունների ստեղծում» երկրորդ վարկային ծրագիր Տրանսֆերտի նկարագրությունը	0.0	496,320.0	1,530,320.0

1	2	3	4	5	6	7
			ՕՊԵԿ զարգացման միջազգային հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող Գյուղական կարողությունների ստեղծման ծրագրի իրագործում			
			Վարկերի տրամադրում			
	ՎՏ01	04.02.01	Դանիական թագավորության աջակցությամբ իրականացվող «Գյուղական կարողությունների ստեղծում» (դրամաշնորհային ծրագիր) Վարկի նկարագրությունը Դանիական թագավորության աջակցությամբ իրականացվող «Գյուղական կարողությունների ստեղծում» դրամաշնորհային ծրագրի վարկեր և փոխատվություններ գյուղական ֆինասական բաժնի միջոցով	736,828.4	0.0	0.0
1126			ԾՐԱԳԻՐ			
			Տնտեսական գործունեության աջակցման ծառայություններ			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Տնտեսական խորհրդատվության և աջակցման տրամադրում, վերլուծությունների տրամադրում	313,438.3	313,573.6	313,983.6
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Տնտեսական գործունեության և օտարերկրյա ներդրումների խրախուսում, արդյունավետության բարձրացում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ01	04.01.01	«Տնտեսական գործունեության աջակցման ծառայություններ» <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> ՀՀ-ում տնտեսական գործունեության արդյունավետ վարման և աջակցման միջոցառումների իրականացում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Զարգացման հայկական գործակալություն» ՓԲԸ	122,200.0	122,200.0	122,300.0
	ԱՃ02	08.03.01	Տնտեսական վերլուծությունների ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Տնտեսական վերլուծությունների և ուսումնասիրությունների իրականացում, նրանց հիման վրա հաշվետվությունների, հրատարակումների, ՋԼՄ հրապարակումների և հեռուստահաղորդումների պատրաստում, ՀՀ կառավարության պաշտոնական վեբկայքի սպասարկում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Տնտեսական բարեփոխումների վերլուծական - տեղեկատվական կենտրոն» ՊՈԱԿ	191,238.3	191,373.6	191,683.6
1033			ԾՐԱԳԻՐ			
			Աջակցություն քաղաքական կուսակցություններին, հասարակական կազմակերպություններին, արհմիություններին			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Պետական աջակցություն քաղաքական կուսակցություններին, հասարակական կազմակերպություններին, արմիություններին	20,000.0	20,000.0	20,000.0
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			Քաղաքացիական ակտիվ հասարակության ձևավորում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ԾՏ01	08.04.02	Պետական աջակցություն ազգային փոքրամասնությունների հասարակական կազմակերպություններին <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Պետական աջակցություն ազգային փոքրամասնությունների հասարակական կազմակերպություններին	20,000.0	20,000.0	20,000.0
1074			ԾՐԱԳԻՐ			
			Հասարակական կարծիքի ուսումնասիրության ծառայություններ <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Հայաստանի Հանրապետության կառավարության գործունեության գնահատականների, կյանքի որակի և համայնքային կարիքների գնահատման հետազոտություններ <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> ՀՀ Կառավարության աշխատանքների և որոշումների կայացման արդյունավետության բարձրացում	106,950.0	107,000.0	107,100.0
	ԱԾ 01	01.01.01	Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության գործունեության գնահատականների, կյանքի որակի և համայնքային կարիքների գնահատման հետազոտություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հայաստանի Հանրապետության կառավարության գործունեության գնահատականների, կյանքի որակի և համայնքային կարիքների գնահատման նպատակով ընտրանքային հետազոտությունների անցկացում, տրամադրում նախարարություններին, օգտագործում գերակա խնդիրների և միջոցառումների կազմման ժամանակ <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Այ Փի Էս Սի» Քաղաքական և սոցիոլոգիական խորհրդատվությունների հնստիտուտ ՍՊԸ	106,950.0	107,000.0	107,100.0
1111			ԾՐԱԳԻՐ			
			Բարձրագույն և հետրոհական մասնագիտական կրթության ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Բարձրագույն և հետրոհական մասնագիտական կրթության ծառայությունների մատուցում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Գիտելիքների տնտեսության և գիտության զարգացման արդի պահանջներին համապատասխան բարձրագույն և հետրոհական մասնագիտական որակավորում ունեցող մասնագետների պատրաստում	167,213.6	167,337.3	167,586.0
	ԱԾ04	09.06.01	Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ <u>Մասնագիտական կրթության որակի ապահովման ծառայություններ</u> <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Մասնագիտական կրթության որակի ապահովման հսկողություն	67,213.6	67,337.3	67,586.0

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Մասնագիտական կրթության որակի ապահովման ազգային կենտրոն» հիմնադրամ			
			<u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ</u>			
	ԾՏ09	09.06.01	Աջակցություն արտասահմանում սովորող ուսանողներին	100,000.0	100,000.0	100,000.0
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>			
			Աջակցություն արտասահմանում սովորող ուսանողներին			
1146			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Հանրակրթության ծրագիր</u>			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Տարրական, հիմնական և միջնակարգ (լրիվ) ընդհանուր կրթության ծառայությունների մատուցում	418,046.7	406,896.6	398,729.2
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Հանրակրթական մակարդակում սովորողների ընդգրկվածության, գրագիտության և համակողմանի զարգացման բարձր մակարդակի ապահովում			
			<u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</u>			
	ԱԾ113	09.06.01	Գնահատման և թեստավորման ծառայություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Քննական թեստերի և հարցաշարերի մշակում և փորձարկում, դպրոցի ավարտական և բուհերի ընդունելության միասնական քննությունների կազմակերպում և անցկացում, սովորողների գիտելիքների արտաքին ընթացիկ գնահատում, TIMSS միջազգային և ազգային ստուգատեսերի անցկացում	418,046.7	406,896.6	398,729.2
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Գնահատման և թեստավորման կենտրոն» ՊՈԱԿ			
1152			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Աջակցություն հանգստի և սպորտի ոլորտին</u>			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Պետական աջակցություն սպորտի և հանգստյան վայրերին	85,289.6	91,420.6	100,702.3
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Տաղանդաշատ սպորտսմենների հայտնաբերում և նրանց ունակությունների և հմտությունների զարգացում			
			<u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</u>			
	ԱԾ01	08.01.01	Շախմատիստների պատրաստման ծառայություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			Հայաստանի շախմատի ակադեմիա հիմնադրամի 5-9 տարեկան սաների և 10-20 տարեկան ուժեղագույն շախմատիստների ամենօրյա անվճար ուսուցում, միջազգային գրոսմայստերների և վարպետների պատրաստում, նրանց համար ուսումնամարզական հավաքների կազմակերպում, միջազգային և ազգային մրցաշարերի կազմակերպում	85,289.6	91,420.6	100,702.3
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Հայաստանի շախմատի ակադեմիա» հիմնադրամ			
1162			ԾՐԱԳԻՐ			
			Գիտական և գիտատեխնիկական հետազոտությունների և մշակումների ծառայություններ			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Գիտական և գիտակրթական հետազոտությունների և վերլուծությունների կատարում	107,355.9	109,503.1	112,240.6
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Գիտակրթական կարևոր ոլորտների և գիտական ներուժի զարգացում և կատարելագործում			
			<u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</u>			
	ԱԾ 08	01.04.01	Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության ենթակառուցվածքի պահպանում ու զարգացում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Գիտական և գիտակրթական հետազոտությունների և վերլուծությունների կատարում	107,355.9	109,503.1	112,240.6
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Նորավանք» գիտակրթական հիմնադրամ			
ՀՀ դատախազություն				279,418.3	299,841.7	317,679.8
1144			ԾՐԱԳԻՐ			
			Մասնագիտական ուսուցում և որակավորում			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Դատախազության համակարգի աշխատակիցների ուսուցում, վերապատրաստում և որակավորում	17,747.3	18,355.3	19,747.3
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Դատախազության համակարգի արդյունավետության բարելավում			
			<u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</u>			
	ԱԾ01	09.05.02	Մասնագիտական ուսուցում և որակավորում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Փորձաքննություններ նշանակելու և ելակետային տվյալների ձեռքբերման իրավասություն ունեցող աշխատակիցների մասնագիտական վերապատրաստման որակավորման բարձրացման դասընթացներ	17,747.3	18,355.3	19,747.3
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Փորձաքննությունների ազգային բյուրո» ՊՈԱԿ			
1013			ԾՐԱԳԻՐ			
			Փորձաքննությունների ծառայություններ			

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Պետական մարմինների կողմից իրականացվող աշխատանքների համար անհրաժեշտ դատական փորձաքննությունների իրականացում	261,671.0	281,486.4	297,932.5
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Հանցագործությունների բացահայտման մակարդակի բարելավում			
	ԱԾ01	01.06.01	Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
			Փորձաքննությունների ծառայություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Պետական մարմինների կողմից իրականացվող աշխատանքների համար անհրաժեշտ դատական փորձաքննությունների իրականացում	261,671.0	281,486.4	297,932.5
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Փորձաքննությունների ազգային քյուրո» ՊՈԱԿ			
ՀՀ հատուկ քննչական ծառայություն				0.0	2,974.0	0.0
1021			ԾՐԱԳԻՐ			
			Հատուկ քննչական ծառայության աշխատակիցների վերապատրաստման ծառայություններ			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Հատուկ քննչական ծառայության աշխատակիցների վերապատրաստումների իրականացում	0.0	2,974.0	0.0
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Հանցագործությունների կանխարգելում և կրճատում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ 01	09.05.02	Հատուկ քննչական ծառայության աշխատակիցների վերապատրաստման ծառայություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Հատուկ քննչական ծառայության աշխատակիցների վերապատրաստումների իրականացում	0.0	2,974.0	0.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Իստախազության դպրոց» ՊՈԱԿ			
ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարություն				41,754,962.2	42,077,267.8	44,740,976.4
1038			ԾՐԱԳԻՐ			
			Տարածքային կառավարման մարմինների աշխատակիցների, տեղական ինքնակառավարման մարմինների, ինչպես նաև համայնքային ծառայողների մասնագիտական գիտելիքների ու աշխատանքային ունակությունների կատարելագործում			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Տարածքային կառավարման մարմինների և համայնքային ղեկավարների աշխատակազմերի, ՏԻՄ աշխատակիցների վերապատրաստում	60,439.3	61,869.6	80,435.0
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Տարածքային կառավարման մարմինների կարողությունների զարգացում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
			Վերապատրաստման ծառայություններ			

1	2	3	4	5	6	7
	ԱՃ01	09.05.02	<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Տարածքային կառավարման մարմինների աշխատակիցների, տեղական ինքնակառավարման մարմինների, ինչպես նաև համայնքային ծառայողների վերապատրաստման ծառայություններ <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Գնումների մասին օրենքի համաձայն ընտրված կազմակերպություն	60,439.3	61,869.6	80,435.0
1040			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Կոշտ թափոնների վերամշակման ծրագիր</u> <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Կենցաղային թափոնների արդյունավետ կառավարում սոցիալական և բնապահպանական խնդիրների լուծում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Կենցաղային թափոնների արդյունավետ կառավարում Այլ կառավարչական հիմնարկի կազմակերպություններում ներդրման պատվեր	0.0	1,240,800.0	2,865,420.8
	ԵՊ 01	05.01.01	Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող կոշտ թափոնների կառավարման բարելավման ներդրումային ծրագիր <u>Ներդրման նկարագրությունը</u> Կոշտ թափոնների մշակման ոլորտի ռազմավարական զարգացման ծրագրի իրականացում <u>Տվյալ ներդրման հետ կապված ծրագիր</u> Կոշտ թափոնների վերամշակման ծրագիր Այլ կառավարչական հիմնարկի կազմակերպություններում ներդրման պատվեր	0.0	744,480.0	1,654,400.0
	ԵՊ 02	05.01.01	Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող կոշտ թափոնների մշակման ծրագիր <u>Ներդրման նկարագրությունը</u> Կոշտ թափոնների մշակման ոլորտի ռազմավարական զարգացման ծրագրի իրականացում <u>Տվյալ ներդրման հետ կապված ծրագիր</u> Կոշտ թափոնների վերամշակման ծրագիր	0.0	496,320.0	1,211,020.8
1046			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Թանգարանների ծրագիր</u> <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Թանգարանային առարկաների և հավաքածուների պահպանություն, համայրում, հրապարակում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> ՀՀ մշակութային ժառանգության բաղկացուցիչ մաս հանդիսացող Թանգարանային հավաքածուների անխաթար պահպանումն ու փոխանցումը սերունդներին: Թանգարանային հավաքածուներին հանրության հաղորդակցության աճ՝ նպաստելով հանրապետությունում մշակութային զբոսաշրջության խթանմանը, տնտեսական զարգացմանը:	262,916.1	283,568.2	314,679.4
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
			Թանգարանային ծառայություններ և ցուցահանդեսներ (ք.Երևան)			

1	2	3	4	5	6	7
	ԱՃ08	08.02.02	<p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Թանգարանային առարկաների և հավաքածուների պահպանություն, համայնում, հրապարակում</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>«Ժամանակակից արվեստի թանգարան», «Երևանի պատմության թանգարան», «Կ.Ղեմիրճյանի անվան թանգարան», «Պատմահնագիտական թանգարան», «Էրեբունի պատմահնագիտական արգելոց-թանգարան»</p>	262,916.1	283,568.2	314,679.4
1063			ՇՐԱԳԻՐ			
			<p><u>Մշակութային ժամանցի միջոցառումներ</u></p> <p><u>Ծրագրի նկարագրությունը</u></p> <p>Աջակցություն Երեանի քաղաքային համայնքին մշակութային ժամանցի միջոցառումների իրականացման նպատակով</p> <p><u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u></p> <p>Պահպանել առկա մշակութային արժեքները և պայմաններ ստեղծել նրա շարունակական զարգացման համար: Բարենպաստ պայմաններ ստեղծել հասարակության արժանավայել հանգիստը ապահովելու համար</p> <p>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</p>	245,179.8	256,102.2	272,599.1
	ԱՃ01	08.02.04	<p>Կենդանաբանական այգու ցուցադրություններ</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Աջակցություն Երեանի քաղաքային համայնքին մշակութային ժամանցի միջոցառումների իրականացման նպատակով</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>«Երևանի կենդանաբանական այգի» (Երևանի քաղաքապետարան)</p>	245,179.8	256,102.2	272,599.1
1097			ՇՐԱԳԻՐ			
			<p><u>Տրանսպորտի և երթևեկության համակարգման, ճանապարհաշինարարական ծառայություններ</u></p> <p><u>Ծրագրի նկարագրությունը</u></p> <p>Աջակցություն Երևանի քաղաքային համայնքին փողոցների վերանորոգման, վերակառուցման և ճաքալցման, ինչպես նաև Երևանի վերգետնյա էլեկտրատրանսպորտով և մետրոպոլիտենով ուղևորափոխադրման, մետրոպոլիտենի վերակառուցման ծառայությունների մատուցման նպատակով</p> <p><u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u></p> <p>Երթևեկության անվտանգության բարձրացում</p> <p>Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ</p>	17,413,744.8	13,272,990.9	10,326,184.8
	ՃՏ01	04.05.01	<p>Երևան քաղաքի փողոցների ճանապարհաշինարարական աշխատանքներ</p> <p><u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u></p> <p>Աջակցություն Երևանի քաղաքապետարանին Երևան քաղաքի փողոցների վերանորոգման, վերակառուցման և ճաքալցման ծառայությունների մատուցման նպատակով</p> <p>Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ</p>	3,284,000.0	3,284,000.0	3,284,000.0
			Երևանի մետրոպոլիտենով ուղևորափոխադրման ծառայությունների գծով պետության կողմից համայնքի ղեկավարին պատվիրակված լիազորությունների իրականացում			

1	2	3	4	5	6	7
ԾՏ02	04.05.05	<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>		2,720,246.9	2,980,997.3	3,123,426.7
		Աջակցություն Երևանի քաղաքապետարանին մետրոպոլիտենով ուղևորափոխադրումների ծառայությունների մատուցման նպատակով				
		Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ				
ԾՏ03	04.05.05	Վերգետնյա էլեկտրատրանսպորտով ուղևորափոխադրման ծառայությունների մատուցում		548,805.8	590,900.5	665,694.8
		<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>				
		Աջակցություն Երևանի քաղաքապետարանին վերգետնյա էլեկտրատրանսպորտով ուղևորափոխադրման ծառայությունների մասնակի սուբսիդավորման նպատակով				
		Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ				
ԾՏ04	04.05.05	Վերականգնման և զարգացման Եվրոպական բանկի աջակցությամբ իրականացվող Երևանի մետրոպոլիտենի վերականգնման երկրորդ ծրագիր /Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն/		972,487.2	0.0	0.0
		<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>				
		ՀՀ համայնքներին տրանսպորտի և երթևեկության բարելավման համար տրամադրվող աջակցություն և ծառայություններ				
		Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ				
ԾՏ05	04.05.05	Եվրոպական ներդրումային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Երևանի մետրոպոլիտենի վերականգնման երկրորդ ծրագիր /Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն/		963,063.4	952,633.3	0.0
		<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>				
		ՀՀ համայնքներին տրանսպորտի և երթևեկության բարելավման համար տրամադրվող աջակցություն և ծառայություններ				
		Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ				
ԾՏ06	04.05.01	Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող քաղաքային ենկառուցվածքների և քաղաքի կայուն զարգացման ներդրումային ծրագիր /Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն/		7,443,505.5	3,929,378.8	1,497,232.0
		<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>				
		ՀՀ համայնքներին տրանսպորտի և երթևեկության բարելավման համար տրամադրվող աջակցություն և ծառայություններ				
		Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ				
ԾՏ07	04.05.05	Եվրոպական միության հարևանության ներդրումային ծրագրի աջակցությամբ իրականացվող Երևանի մետրոպոլիտենի վերականգնման երկրորդ դրամաշնորհային ծրագիր /Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն/		1,481,636.0	790,601.0	0.0
		<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>				
		ՀՀ համայնքներին տրանսպորտի և երթևեկության բարելավման համար տրամադրվող աջակցություն և ծառայություններ				
		Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ				

1	2	3	4	5	6	7
	ՃՏ08	04.05.01	Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող քաղաքային ենկառուցվածքների և քաղաքի կայուն զարգացման ներդրումային երկրորդ ծրագիր /Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված յիսգորություն/ <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> ՀՀ համայնքներին տրանսպորտի և երթևեկության բարելավման համար տրամադրվող աջակցություն և ծառայություններ	0.0	744,480.0	1,755,831.3
1146			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Հանրակրթության ծրագիր</u> <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Տարրական, հիմնական և միջնակարգ (լրիվ) ընդհանուր կրթության ծառայությունների մատուցում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Հանրակրթական մակարդակում սովորողների ընդգրկվածության, գրագիտության և համակողմանի զարգացման բարձր մակարդակի ապահովում	14,915,110.3	17,526,879.8	20,874,925.9
			<u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</u>			
	ԱՃ24	09.02.01	Հիմնական ընդհանուր հանրակրթություն (ք. Երևան) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հիմնական ընդհանուր կրթության ծառայությունների մատուցում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Երևանի քաղաքապետարան (հանրակրթական դպրոցներ)	13,469,091.0	15,668,053.3	18,394,984.2
	ԱՃ54	09.02.01	Հիմնական հատուկ հանրակրթություն (ք. Երևան) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հատուկ կրթության կարիք ունեցող երեխաների կրթություն հիմնական ընդհանուր կրթության մակարդակում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Երևանի քաղաքապետարան (հատուկ դպրոցներ)	405,247.2	435,511.7	480,563.6
	ԱՃ79	09.02.01	Ներառական կրթություն միջին դպրոցում (ք. Երևան) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների ներառական կրթություն հիմնական ընդհանուր կրթության մակարդակում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Երևանի քաղաքապետարան (հանրակրթական դպրոցներ)	1,025,064.9	1,408,406.8	1,983,078.9
	ԱՃ98	09.02.01	Հիմնական հանրակրթություն երեկոյան դպրոցում (ք. Երևան) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների երեկոյան կրթություն հիմնական ընդհանուր կրթության մակարդակում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Երևանի քաղաքապետարան (երեկոյան դպրոց)	15,707.2	14,908.0	16,299.2
1147			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Արխիվային ծառայություններ</u> <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> ՀՀ արխիվային հավաքածուի պահպանություն, համալրում, հաշվառում, հանրության կողմից արխիվային նյութերի օգտագործման ապահովում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>	519,229.0	560,885.3	624,296.4

1	2	3	4	5	6	7
			ՀՀ ազգային արխիվային հավաքածուի պահպանություն, համալրում, հաշվառում, օգտագործում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ01	08.02.04	Արխիվային ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> ՀՀ արխիվային հավաքածուի պահպանություն, համալրում, հաշվառում, հանրության կողմից արխիվային նյութերի օգտագործման ապահովում: <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Հայաստանի ազգային արխիվ» ՊՈԱԿ	519,229.0	560,885.3	624,296.4
1148			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Արտատումնական դաստիարակության ծրագիր</u> <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Արվեստի, սպորտի դասընթացների իրականացում ակումբներում, մարզադպրոցներում և արտադպրոցական դաստիարակության այլ կենտրոններում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Հանրակրթական ուսուցման համակարգում ընդգրկված երեխաների ֆիզիկական, հոգևոր և գեղագիտական զարգացում, բնապահպանական և կիրառական գիտելիքների ձեռքբերում Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ	64,387.5	69,764.4	77,947.4
	ԾՏ01	09.05.01	Տրանսֆերտների տրամադրում արտադպրոցական դաստիարակության կենտրոններում սովորող երեխաների ծախսերի փոխհատուցման նպատակով <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Տրանսֆերտների տրամադրում արտադպրոցական դաստիարակության կենտրոններում սովորող երեխաների ծախսերի փոխհատուցման նպատակով	56,407.3	60,990.6	67,983.2
	ԱԾ35	09.05.01	«Հակոբ Կոջոյան կրթահամալիր» ՊՈԱԿ-ում արտադպրոցական դաստիարակության կազմակերպման նպատակով պետության կողմից համայնքի ղեկավարներին պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ֆինանսավորում (ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարություն) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Արտադպրոցական դաստիարակության կազմակերպում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Հակոբ Կոջոյան կրթահամալիր ՊՈԱԿ	7,980.2	8,773.8	9,964.2
1157			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Քաղաքային զարգացման ծառայություններ</u> <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Աջակցություն Երևանի քաղաքապետարանին տեղական ինքնակառավարման լիազորությունների իրականացման, Երևան քաղաքի փողոցների արտաքին լուսավորության, պահպանման, Երևան քաղաքի ջրամատակարարման, ջրահեռացման համակարգի բարելավման նպատակով <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Նպաստում է Երևանի քաղաքապետարանի և համապետական ծրագրերով սահմանված նպատակների իրականացմանը	7,917,338.1	8,416,585.0	8,868,788.9

1	2	3	4	5	6	7
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ՃՏ01	06.04.01	Երևան քաղաքի փողոցների արտաքին յուսավորության ծառայություններ Տրանսֆերտի նկարագրությունը Աջակցություն Երևանի քաղաքապետարանին Երևան քաղաքի փողոցների արտաքին յուսավորության ապահովման նպատակով	1,971,973.0	1,971,973.0	1,971,973.0
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ՃՏ02	06.03.01	Ֆրանսիայի հանրապետության կառավարության աջակցությամբ իրականացվող Երևանի ջրամատակարարման և ջրահեռացման ծրագրին տրամադրվող տեխնիկական աջակցության ծրագիր /Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն/ Տրանսֆերտի նկարագրությունը Աջակցություն Երևանի քաղաքապետարանին քաղաքային համայնքին համաքաղաքային համակարգերի շահագործման, պահպանման և զարգացման նպատակով	3,711,925.1	4,054,004.0	3,572,315.6
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ՃՏ03	06.03.01	Վերակառուցման և զարգացման Եվրոպական բանկի աջակցությամբ իրականացվող Երևանի ջրամատակարարման բարելավման ծրագիր (Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն) Տրանսֆերտի նկարագրությունը Աջակցություն Երևանի քաղաքային համայնքին համաքաղաքային համակարգերի շահագործման, պահպանման և զարգացման նպատակով	496,320.0	595,584.0	1,041,428.3
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ՃՏ04	06.03.01	Եվրոպական ներդրումային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Երևանի ջրամատակարարման բարելավման ծրագիր (Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն) Տրանսֆերտի նկարագրությունը Աջակցություն Երևանի քաղաքային համայնքին համաքաղաքային համակարգերի շահագործման, պահպանման և զարգացման նպատակով	496,320.0	595,584.0	1,323,520.0
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ՃՏ05	06.03.01	Եվրոպական միության հարևանության ներդրումային ծրագրի աջակցությամբ իրականացվող Երևանի ջրամատակարարման բարելավման ծրագիր /Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն/ Տրանսֆերտի նկարագրությունը Աջակցություն Երևանի քաղաքային համայնքին համաքաղաքային համակարգերի շահագործման, պահպանման և զարգացման նպատակով	1,240,800.0	1,199,440.0	959,552.0
1168			ԾՐԱԳԻՐ			
			Արվեստի պահպանման և զարգացման ծրագիր			
			Ծրագրի նկարագրությունը Թատերարվեստի, երաժշտարվեստի, պարարվեստի, կերպարվեստի, ժողարվեստի ոլորտի ծառայություններ Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը Քաղաքացիական հասարակության տեղեկացվածության և հաղորդակցման բարձրացում արվեստի ոլորտում	356,617.3	387,822.4	435,698.7
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ Թատերարական ներկայացումներ (ք. Երևան)			

1	2	3	4	5	6	7
	ԱՃ27	08.02.05	<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Թատերական ներկայացումների, բեմադրությունների և այլ մշակութային միջոցառումների կազմակերպման նպատակով աջակցություն Երևանի քաղաքային համայնքին <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Հ. Ղափլանյանի անվան դրամատիկական թատրոն», «Պատանի հանդիսատեսի թատրոն», «Սեբ Եկրտչյանի անվան» արտիստական թատրոն	356,617.3	387,822.4	435,698.7
ՀՀ առողջապահության նախարարություն				80,156,472.0	82,996,601.3	82,243,728.1
1001			ԾՐԱԳԻՐ			
			Առողջապահության ոլորտի պետական քաղաքականության մշակման, ծրագրերի համակարգման և մոնիտորինգի ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Քաղաքականության մշակման և դրա կատարման համակարգման, պետական ծրագրերի պլանավորման, մշակման, իրականացման և մոնիտորինգի (վերահսկման) ծառայություններ <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Ծրագիրը նպաստում է ՀՀ նախարարությունների կողմից իրականացվող ծրագրերի գծով նախատեսված արդյունքների ապահովմանը Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ	90,000.0	90,000.0	90,000.0
	ԱՃ17	07.06.01	Առողջ ապրելակերպի խթանման և հանրային իրազեկման ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Ամենամյա պետական նպատակային ծրագրերի շրջանակներում «Պետության կողմից երաշխավորված անվճար բժշկական օգնության և սպասարկման մասին» ՀՀ կառավարության որոշման ու դրանից բխող` ՀՀ առողջապահության նախարարության կողմից մշակված և ընդունված նորմատիվային ակտերի լուսարանման աշխատանքներ <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Առողջապահական կազմակերպություններ, ՉԼՄ-ներ	90,000.0	90,000.0	90,000.0
1003			ԾՐԱԳԻՐ			
			Հանրային առողջության պահպանման ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Հանրային առողջության պահպանման, հիգիենիկ և հակահամաճարակային անվտանգության և մոնիտորինգի ծառայություններ <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Մարդու օրգանիզմի վրա շրջակա միջավայրի վնասակար և վտանգավոր գործոնների ազդեցության բացառում և նվազեցում, մարդու և նրա ապագա սերունդների կենսունակության համար բարենպաստ պայմանների ապահովում (արգելակել և հակադարձել ՄԻԱՎ/ԶԻԱՀ-ի, մալարիայի և այլ հիվանդությունների տարածման ընթացքը)	4,934,096.9	5,342,177.6	5,813,923.2

1	2	3	4	5	6	7
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ01	07.04.01	Բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովման և հանրային առողջապահության ծառայություններ* <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Վարակիչ և ոչ վարակիչ զանգվածային հիվանդությունների, թունավորումների կանխարգելման նպատակով սանիտարահիգիենիկ և հակահամաճարակային միջոցառումների անցկացում, համաճարակների, բռնկումների, թունավորումների և հանրային առողջության անվտանգությանն սպառնացող այլ իրավիճակներին պատրաստվածություն և արձագանքում, բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովման ոլորտում մասնագիտական դիտարկումների, իրավիճակային վերլուծության և գնահատման իրականացում, ռիսկի խմբերի բացահայտում, համընդհանուր լաբորատոր ցանցի գործունեության համակարգում: <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Հիվանդությունների վերահսկման և կանխարգելման ազգային կենտրոն» ՊՈԱԿ	3,448,953.0	3,749,513.2	4,201,040.4
	ԱԾ05	07.04.01	Վարակիչ հիվանդությունների օջախների խիստահանման ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Ախտահանում և դրան առնչվող ծառայություններ <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Ախտահանման կենտրոն» ՓԲԸ	74,446.6	78,037.9	83,627.3
	ԱԾ06	07.04.01	Արյան հավաքագրման ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Արյան պահուստի որակի վերահսկում, զննում, հավաքած նմուշների փորձաքննություն և արյան հավաքագրմանն առնչվող այլ ծառայությունների իրականացում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Պրոֆեսոր Յուլյանի անվան արյունաբանական կենտրոն» ՓԲԸ, արյան հավաքագրման կենտրոններ	250,131.6	259,335.5	273,964.5
	ԱԾ07	07.04.01	Իմունականխարգելման ազգային ծրագիր <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Իմունականխարգելման ազգային ծրագրի իրականացման ծառայություններ <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Հիվանդությունների վերահսկման և կանխարգելման ազգային կենտրոն» ՊՈԱԿ	1,160,565.7	1,255,291.0	1,255,291.0
1053			ԾՐԱԳԻՐ			
			Առողջապահության համակարգի արդիականացման և արդյունավետության բարձրացման ծրագրեր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			Առողջապահության համակարգի արդիականացմանը և արդյունավետության բարձրացմանն ուղղված վարկային և դրամաշնորհային ծրագրեր	5,803,387.0	5,339,741.5	114,360.4
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Բուժօգնության և ծառայությունների որակի ու մատչելիության բարձրացում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ01	07.06.01	Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելման և վերահսկման ծրագիր	4,752,429.4	5,050,552.4	114,360.4
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Հենոտոլոգիական կենտրոնի կառուցում, ուռուցքաբանության նոր ռադիոնառագայթային կարողությունների զարգացում: Վանաձորի բժշկական կենտրոնի նոր շենքի կառուցում, ժամանակակից բժշկական սարքավորումների ձեռքբերում:			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ ԱՆ «Առողջապահական ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» պետական հիմնարկ			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ02	07.06.01	Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Առողջապահական համակարգի արդիականացման երկրորդ ծրագրի լրացուցիչ ֆինանսավորման ծրագիր	779,842.8	0.0	0.0
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ ՀՀ Արմավիրի, Արարատի, Կոտայքի և Լոռու մարզերում 13 համայնքների նոր ամբուլատորիաների կառուցում, 7 բժշկական կենտրոնների վերակառուցում, ժամանակակից սարքավորումների ձեռքբերում:			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ ԱՆ «Առողջապահական ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» պետական հիմնարկ			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ04	07.06.01	Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելման և վերահսկման դրամաշնորհային ծրագիր	271,114.8	289,189.1	0.0
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Ծրագրով նախատեսված դրամաշնորհն ուղղված է հիմնական վարկային ծրագրի աջակցմանը: Նախատեսում է ոչ տարափոխիկ հիվանդությունների վրա հիմնված ծրագրի հզորությունների գնահատում և մշակում, արդյունքների վրա հիմնված ֆինանսավորման առկա սխեմայի վերանայում, աշխատաժողովների ուսումնական նյութերի մշակում/աշխատաժողովների իրականացում:			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ ԱՆ «Առողջապահական ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» պետական հիմնարկ			
1081			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Գրադարանային ծառայությունների ծրագիր</u>			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			Գրադարանային հավաքածուների պահպանում և համալրում, ընթերցողների սպասարկում, գրադարանային միջոցառումների կազմակերպում	62,463.4	67,499.0	75,127.7
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Բնակչության կրթական մակարդակի և իրազեկվածության բարձրացում՝ նպաստելով ԿԶԾ կրթական նպատակների իրագործմանը, հանրապետության գիտական, տեխնիկական և մշակութային ներուժի զարգացմանը			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ03	08.02.01	Գրադարանային ծառայություններ (առողջապահության ոլորտ)	62,463.4	67,499.0	75,127.7
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Գրադարանային հավաքածուների պահպանում և համալրում, ընթերցողների սպասարկում, գրադարանային միջոցառումների կազմակերպում			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Հանրապետական գիտաբժշկական գրադարան» ՊՈԱԿ			
1099			ԾՐԱԳԻՐ			
			Առաջնային (ամբուլատոր-պոլիկլինիկական) բուժօգնության ծրագիր	27,324,385.4	29,119,183.8	31,848,963.3
			<u>Շրագրի նկարագրությունը</u>			
			Բնակչության առողջության առաջնային պահպանման, բուժկանխարգելիչ, մասնագիտական արտահիվանդանոցային բժշկական օգնության ծառայություններ, մանկաբարձագինեկոլոգիական ծառայություններ			
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Բնակչության առողջության պահպանում և բարելավում՝ բուժօգնության և ծառայությունների որակի ու մատչելիության բարձրացման միջոցով			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ01	07.02.01	Բնակչության առողջության առաջնային պահպանման ծառայություններ	10,976,005.3	11,842,151.7	13,123,098.6
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Հանրապետության ողջ բնակչության համար հիվանդությունների կանխարգելման, արտահիվանդանոցային բժշկական օգնության և սպասարկման համալիր միջոցառումների իրականացում, սոցիալական նշանակության հատուկ հիվանդություններով տառապող, սոցիալապես անապահով ու հատուկ խմբերում ընդգրկված անձանց դեղորայքային ապահովում			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Առողջապահական կազմակերպություններ (բժշկական միավորումներ, ամբուլատորիաներ, պոլիկլինիկաներ, դիսպանսերներ, ընտանեկան բժշկի գրասենյակներ)			
	ԱԾ02	07.02.02	Նեղ մասնագիտացված բժշկական օգնության ծառայություններ	4,143,182.2	4,504,973.7	5,058,973.5
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Հանրապետության ողջ բնակչության համար հիվանդությունների կանխարգելման, արտահիվանդանոցային մասնագիտացված բժշկական օգնության համալիր միջոցառումների իրականացում			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			Առողջապահական կազմակերպություններ (բժշկական միավորումներ, ամբուլատորիաներ, պոլիկլինիկաներ, դիսպանսերներ, ընտանեկան բժշկի գրասենյակներ)			
	ԱՃ03	07.02.02	Մանկաբարձագինեկոլոգիական բժշկական օգնության ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Մանկաբարձագինեկոլոգիական բժշկական օգնության կարիք ունեցող անձանց բժշկական օգնության համալիր միջոցառումների իրականացում (ախտորոշում, բուժում) <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>	1,572,423.4	1,714,618.4	1,927,919.2
			Առողջապահական կազմակերպություններ (բժշկական միավորումներ, ամբուլատորիաներ, պոլիկլինիկաներ, դիսպանսերներ, ընտանեկան բժշկի գրասենյակներ)			
	ԱՃ04	07.02.02	Շարունակական հսկողություն պահանջող և առանձին հիվանդությունների բուժման ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Առանձին հիվանդությունների (քրոնիկ, դիսպանսեր հսկողություն պահանջող) բժշկական օգնության համալիր միջոցառումների իրականացում (հետազոտում, ախտորոշում, բուժում) <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>	142,000.0	142,000.0	142,000.0
			Առողջապահական կազմակերպություններ (բժշկական միավորումներ, ամբուլատորիաներ, պոլիկլինիկաներ, դիսպանսերներ, ընտանեկան բժշկի գրասենյակներ)			
	ԱՃ06	07.02.03	Ստոմատոլոգիական բժշկական օգնության ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Ստոմատոլոգիական բժշկական օգնության համալիր միջոցառումների (հետազոտում, ախտորոշում, բուժում) իրականացում մինչև 8 տարեկան, ինչպես նաև 12 տարեկան երեխաներին, 65 տարեկան և ավելի բարձր տարիքի անձանց և սոցիալապես անապահով խմբերում ընդգրկվածներին <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>	755,276.5	755,276.5	755,276.5
			Առողջապահական կազմակերպություններ (պոլիկլինիկաներ, մասնագիտացված ստոմոտոլոգիական պոլիկլինիկաներ)			
	ԱՃ07	07.02.03	Երեխաների ստոմատոլոգիական առաջնային կանխարգելման ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> 6 և 12 տարեկան երեխաների բերանի խոռոչի հիգիենայի պահպանման համալիր միջոցառումների իրականացում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>	87,716.4	87,716.4	87,716.4
			Առողջապահական կազմակերպություններ (պոլիկլինիկաներ, մասնագիտացված ստոմոտոլոգիական պոլիկլինիկաներ)			
	ԱՃ08	07.02.04	Լաբորատոր-գործիքային ախտորոշիչ հետազոտություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հանրապետության ողջ բնակչության համար ախտորոշիչ միջոցառումների իրականացում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>	3,629,188.4	3,873,694.2	4,240,466.4

1	2	3	4	5	6	7
			Առողջապահական կազմակերպություններ (բժշկական միավորումներ, ամբուլատորիաներ, պոլիկլինիկաներ, դիսպանսերներ, ընտանեկան բժշկի գրասենյակներ)			
	ԱՃ09	07.02.04	<p>Շտապ բժշկական օգնության ծառայություններ</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Շտապ բժշկական օգնության իրականացում</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>Առողջապահական կազմակերպություններ (հիվանդանոցներ, շտապ բժշկական օգնության կայաններ, ընտանեկան բժշկի գրասենյակներ)</p>	3,292,269.6	3,412,223.9	3,635,237.5
	ԱՃ10	07.02.02	<p>Հեմոդիալիզի անցկացման ծառայություններ</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Հեմոդիալիզի կարիք ունեցող հիվանդների բժշկական օգնության համալիր միջոցառումների իրականացում</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>Առողջապահական կազմակերպություններ (հիվանդանոցներ)</p>	1,800,045.0	1,800,045.0	1,800,045.0
	ԱՃ11	07.02.02	<p>Մտավոր, հոգեկան, լսողական, ֆիզիկական, շարժողական և այլ զարգացման խանգարումներով երեխաների գնահատման և վերականգնողական բուժման ծառայություններ</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Բարձր ռիսկի խմբերում ընդգրկված բնակչության մոտ հիվանդությունների հայտնաբերման, առողջության գնահատման և բուժման ծառայություններ</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>Առողջապահական կազմակերպություններ (հիվանդանոցներ)</p>	223,001.3	223,001.3	223,001.3
	ԱՃ12	07.02.04	<p>Ջորակոչային և նախագորակոչային տարիքի անձանց փորձաքննության և բժշկական օգնության ծառայություններ</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Ջորակոչային և նախագորակոչային տարիքի անձանց բժշկական օգնության և փորձաքննությունների իրականացում</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>Առողջապահական կազմակերպություններ (ամբուլատորիաներ, պոլիկլինիկաներ, ընտանեկան բժշկի գրասենյակներ)</p>	565,399.1	618,359.8	699,141.5
	ԱՃ13	07.02.02	<p>ՄԻԱՎ/ՉԻԱՀ-ի կանխարգելման և բուժօգնության ծառայություններ</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>ՄԻԱՎ/ՉԻԱՀ հիվանդացության կանխարգելում, ախտորոշում, բուժում և հիվանդների դիսպանսերային հսկողություն, քարոզչություն</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>«ՉԻԱՀ-ի կանխարգելման հանրապետական կենտրոն» ՊՈԱԿ</p>	137,878.2	145,122.9	156,087.4
1142			ԾՐԱԳԻՐ			
			Բժշկական օգնություն, հարբժշկական, փորձագիտական ծառայությունների ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			<p>Բժշկական օգնություն և ծառայություններ հանրապետության բարձրաստիճան պաշտոնյաների համար, հատուկ խմբերում ընդգրկված անձանց պրոթեզավորում, դժվարամատչելի ախտորոշիչ զննման, պաթամատոմիական, դատական և գենետիկական փորձաքննություններ և այլ ծառայություններ</p> <p><u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u></p> <p>Բնակչության առողջության պահպանում, բարելավում, հիվանդությունների արգելակում և հակադարձում, բուժօգնության և ծառայությունների որակի ու մատչելիության բարձրացում</p>	3,975,738.3	3,997,087.0	4,028,122.3
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ01	07.06.01	<p>Դժվարամատչելի ախտորոշիչ ծառայություններ</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Բարձրարժեք և բարձրակարգ տեխնոլոգիաներով հագեցված ախտորոշիչ զննման ծառայությունների իրականացում</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>Առողջապահական կազմակերպություններ (ախտորոշման կենտրոններ, հիվանդանոցներ)</p>	395,500.0	395,500.0	395,500.0
	ԱԾ02	07.06.01	<p>Բժշկական օգնության մասնագիտական, խորհրդատվական և կազմակերպամեթոդական աջակցության ծառայություններ</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Կազմակերպչամեթոդական օգնության ծառայություններ, կլինիկական ու բժշկատնտեսագիտական ստանդարտների մշակման, առողջապահության ոլորտի նորմատիվային բազայի բարելավման ծառայություններ: Բնակչության առողջության պահպանման առողջապահության ոլորտի կազմակերպման մեթոդական հարցերի, ձեռնարկների մշակում տպագրում</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>Առողջապահական կազմակերպություններ (դիսպանսերներ, «Ակադեմիկոս Ս. Խ. Ավդաբեկյանի անվան առողջապահության ազգային ինստիտուտ» ՓԲԸ, այլ կազմակերպություններ)</p>	236,489.7	236,489.7	236,489.7
	ԱԾ04	07.06.01	<p>Դատաբժշկական և գենետիկ ծառայություններ</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Հանրապետության ոլորտի անբնակավայրերի բնակչության համար դատաբժշկական և գենետիկ փորձաքննությունների ապահովում՝ մահերի</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>«Դատաբժշկական գիտագործնական կենտրոն» ՊՈԱԿ</p>	383,093.5	394,865.8	419,162.1
	ԱԾ05	07.06.01	<p>Պաթանատոմիական ծառայություններ</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Մանկական մահերի հիվանդությունների պատճառների բացահայտում՝ մանկամահացության մակարդակը նվազեցնելու նպատակով</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>«Արաբկիր ԲՀ ԵԴԱԻ» ՍՊԸ</p>	42,726.7	44,367.7	47,189.1
			Բժիշկ-մասնագետների ժամանակավոր ուղեգրման միջոցով ՀՀ մարզային առողջապահական կազմակերպություններում բժշկական ծառայությունների մատուցում			

1	2	3	4	5	6	7
ԱԾ06	07.06.01	<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>	40,229.9	40,229.9	40,229.9	
		ՀՀ մարզերի բնակչությանը բարդություն ներկայացնող բժշկական ծառայությունների մատուցման նպատակով ՀՀ ինը մարզերի մարզային առողջապահական կազմակերպություններ բժիշկ մասնագետների ուղեգրում				
ԱԾ07	07.06.01	<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>	81,811.0	81,811.0	81,811.0	
		Հիվանդանոցային բուժօգնություն մատուցող առողջապահական կազմակերպություններ				
ԱԾ08	07.06.01	<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>	94,076.8	94,619.4	96,447.7	
		Հաշմանդամ և կարիքավոր երեխաներին օրթեզներով և կորսետներով ապահովման ծառայություններ				
ԱԾ09	07.06.01	<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>	44,415.4	45,808.2	47,897.5	
		Մտոլջապահական կազմակերպություններ (ախտորոշման կենտրոններ, Տուբերկուլյոզի դեմ պայքարի ազգային ծրագրի համակարգման ծառայություններ				
ԱԾ10	07.06.01	<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>	20,757.8	20,757.8	20,757.8	
		Տուբերկուլյոզի դեմ պայքարի ազգային ծրագրի պահպանման աջակցության ծառայություններ				
		<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>				
		«Տուբերկուլյոզի դեմ պայքարի ազգային ծրագրի գրասենյակ» ՊՈԱԿ				
		<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>				
		Մարդասիրական օգնության կարգով ստացվող դեղերի և դեղագործական արտադրանքի ստացման, մաքսագերծման և բաշխման ծառայություններ				
		<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>				
		Մարդասիրական օգնության կարգով ստացվող դեղերի և դեղագործական արտադրանքի ստացում, մաքսագերծում և բաշխում				
		<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>				
		«Մարդասիրական օգնության կենտրոն» ՊՈԱԿ				
		<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>				
		Դեղաբաղաբանությունից բխող փորձագիտական և մեթոդաբանական ծառայություններ				
		<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>				
		Մարդասիրական կարգով ներմուծվող դեղերի և «որբ դեղերի» ցանկում ընդգրկված դեղերի պետական գրանցման նպատակով փորձաքննություններ, հոգեմետ և հսկվող դեղերի պահանջարկի հաշվարկ, դեղերի մասին մասնագիտական պարբերականի հրատարակություն և մեթոդաբանական այլ աջակցություն				
		<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>				
		«Դեղերի և բժշկական տեխնոլոգիաների փորձագիտական կենտրոն» ՓԲԸ				
		<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>				
		Արտասահմանյան առաջավոր կլինիկաների փորձի ուսումնասիրման նպատակով բժիշկների գործուղումներ				
		<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>				

1	2	3	4	5	6	7
	ԱԾ11	07.06.01	Արտասահմանյան առաջավոր կլինիկաների փորձը ուսումնասիրելու և հանրապետությունում ներդնելու նպատակով բժիշկ մասնագետների գործուղումներ արտասահման	36,000.0	42,000.0	42,000.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Հիվանդանոցային բուժօգնություն մատուցող առողջապահական կազմակերպություններ			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ԾՏ01	07.01.01	Դեղորայքի տրամադրում ամբուլատոր-պոլիկլինիկական, հիվանդանոցային բուժօգնություն ստացողներին և հատուկ խմբերում ընդգրկված ֆիզիկական անձանց	2,560,272.5	2,560,272.5	2,560,272.5
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>			
			Կենտրոնացված կարգով դեղորայքի ձեռք բերում հիվանդանոցային բուժօգնություն ստացողներին և հատուկ խմբերում ընդգրկված ֆիզիկական անձանց տրամադրելու նպատակով			
	ԾՏ02	07.06.01	Հանրապետությունից դուրս բուժման ուղեգրված հիվանդների ճանապարհաձախսի փոխհատուցում	40,365.0	40,365.0	40,365.0
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>			
			Հանրապետությունից դուրս բուժման ուղեգրված հիվանդների ճանապարհաձախսի փոխհատուցում			
1150			ԾՐԱԳԻՐ			
			Հիվանդանոցային բուժօգնության ծրագիր	37,966,401.0	39,040,912.4	40,273,231.2
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Սոցիալական նշանակության հիվանդությունների հիվանդանոցային բուժում, հարակից բժշկական և ախտորոշիչ ծառայությունների կարիք և իրավունք ունեցող անձանց հիվանդանոցային բուժում և ախտորոշիչ փորձաքննություն			
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Հիվանդացության և մահացության կրճատում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ01	07.03.01.	Անհետաձգելի բժշկական օգնության ծառայություններ	1,908,294.4	1,982,619.2	2,068,205.4
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Անհետաձգելի բժշկական օգնության իրականացում՝ ՀՀ առողջապահության նախարարի կողմից հաստատված հիվանդությունների, վիճակների և անձանց ցանկի համաձայն			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Առողջապահական կազմակերպություններ (հիվանդանոցներ)			
	ԱԾ02	07.03.02.	Աղիքային և այլ ինֆեկցիոն հիվանդությունների բժշկական օգնության ծառայություններ	1,221,046.8	1,261,584.6	1,308,264.4
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Աղիքային և այլ ինֆեկցիոն հիվանդությունների վաղ հայտնաբերմանն ուղղված ախտորոշիչ հետազոտություններ, հիվանդների բուժում և շարունակական հսկողության համալիր միջոցառումների իրականացում			

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Առողջապահական կազմակերպություններ (հիվանդանոցներ)			
	ԱՃ03	07.03.02.	Մեռական ճանապարհով փոխանցվող հիվանդությունների բժշկական օգնության ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Մեռական ճանապարհով փոխանցվող հիվանդությունների բժշկական օգնության գծով ծառայություններ <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Առողջապահական կազմակերպություններ (հիվանդանոցներ)	185,709.8	191,875.2	198,974.8
	ԱՃ04	07.03.02.	Հոգեկան և նարկոլոգիական հիվանդությունների բժշկական օգնության ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հոգեկան և նարկոլոգիական հիվանդությունների վաղ հայտնաբերման ախտորոշիչ և այլ հետազոտություններ, հիվանդների բուժում և շարունակա-կան հսկողության համալիր միջոցառումների իրականացում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Առողջապահական կազմակերպություններ (հիվանդանոցներ)	2,613,416.9	2,698,880.6	2,792,296.1
	ԱՃ05	07.03.02.	Ուռուցքաբանական և արյունաբանական հիվանդությունների բժշկական օգնության ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Ուռուցքաբանական և արյունաբանական հիվանդությունների վաղ հայտնաբերման ախտորոշիչ և այլ հետազոտություններ, հիվանդների բուժում և շարունակական հսկողության համալիր միջոցառումների իրականացում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Առողջապահական կազմակերպություններ (հիվանդանոցներ)	1,121,485.3	1,155,352.9	1,194,352.0
	ԱՃ06	07.03.02.	Վերականգնողական բժշկական օգնության ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Վերականգնողական (ֆիզիկական, մտավոր) բժշկական օգնության գծով հիվանդների բուժում և շարունակական հսկողության համալիր միջոցա-ռումների իրականացում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Առողջապահական կազմակերպություններ (հիվանդանոցներ)	613,346.8	633,709.4	657,157.3
	ԱՃ07	07.03.03.	Մանկաբարձական բժշկական օգնության ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Մանկաբարձագինեկոլոգիական բժշկական օգնության համալիր միջոցառումների իրականացում, հղիների հետազոտություն և ծննդօգնություն <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>	6,922,383.8	7,152,201.4	7,416,839.8
			Գինեկոլոգիական հիվանդությունների բժշկական օգնության ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
ԱԾ08	07.03.03.	Գինեկոլոգիական հիվանդությունների բուժման համալիր միջոցառումների իրականացում	372,790.2	385,166.5	399,418.0	
		<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>				
		Առողջապահական կազմակերպություններ (հիվանդանոցներ)				
ԱԾ09	07.03.03.	Երեխաներին բժշկական օգնության ծառայություններ	7,312,263.9	7,555,025.2	7,834,568.4	
		<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>				
		Երեխաների (0-7 տարեկան, 7-18 տարեկան սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկված երեխաներին) հիվանդանոցային բժշկական օգնության իրականացում (հետազոտում, ախտորոշում, բուժում)				
<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>						
Առողջապահական կազմակերպություններ (հիվանդանոցներ)						
ԱԾ10	07.03.01.	Սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկվածներին բժշկական օգնության ծառայություններ	7,608,642.4	7,861,243.2	8,152,116.8	
		<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>				
		Բնակչության սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկված-ների բժշկական օգնության իրականացում՝ ՀՀ կառավարության որոշմամբ հաստատված ցանկի համաձայն				
<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>						
Առողջապահական կազմակերպություններ (հիվանդանոցներ)						
ԱԾ11	07.03.02.	Տուբերկուլյոզի բժշկական օգնության ծառայություններ	1,425,100.8	1,472,413.0	1,526,893.7	
		<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>				
		Տուբերկուլյոզի վաղ հայտնաբերմանն ուղղված ախտորոշիչ և այլ հետազոտություններ, հիվանդների բուժում և շարունակական հսկողության համալիր միջոցառումների իրականացում				
<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>						
Առողջապահական կազմակերպություններ (հիվանդանոցներ)						
ԱԾ12	07.03.02.	Զորակոչային և նախազորակոչային տարիքի անձանց հիվանդանոցային բժշկական օգնություն և փորձաքննություններ	871,144.9	900,066.2	933,369.5	
		<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>				
		ՀՀ զինկոմիսարիատների ուղեգրերով զորակոչային և նախազորակոչային տարիքի անձանց բժշկական օգնության և փորձաքննությունների իրականացում (հետազոտում, ախտորոշում, բուժում)				
<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>						
Առողջապահական կազմակերպություններ (հիվանդանոցներ)						
ԱԾ13	07.03.02.	Թրաֆիքինգի գոհերին բժշկական օգնության ծառայություններ	2,200.0	2,200.0	2,200.0	
		<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>				
		Թրաֆիքինգի գոհ դարձած անձանց բժշկական օգնության և փորձաքննությունների իրականացում (հետազոտում, ախտորոշում, բուժում)				
<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>						
Առողջապահական կազմակերպություններ (հիվանդանոցներ, ծննդատներ)						

1	2	3	4	5	6	7
	ԱԾ14	07.03.01.	<p>Զինծառայողներին, ինչպես նաև փրկարար ծառայողներին և նրանց ընտանիքի անդամներին բժշկական օգնության ծառայություններ</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Զինծառայողներին, ինչպես նաև փրկարար ծառայողներին և նրանց ընտանիքի անդամներին բժշկական օգնության իրականացում (հետազոտում, ախտորոշում, բուժում)</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>Առողջապահական կազմակերպություններ (հիվանդանոցներ)</p>	2,683,555.0	2,683,555.0	2,683,555.0
	ԱԾ15	07.03.01.	<p>Պետական հիմնարկների և կազմակերպությունների աշխատողների բժշկական օգնության և սպասարկման ծառայություններ</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Պետական հիմնարկների և կազմակերպությունների աշխատողների (սոցիալական փաթեթի շահառուների) բժշկական օգնության և սպասարկման իրականացում (հետազոտում, ախտորոշում, բուժում)</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>Առողջապահական կազմակերպություններ (հիվանդանոցներ)</p>	2,593,500.0	2,593,500.0	2,593,500.0
	ԱԾ16	07.03.02.	<p>Սրտի անհետաձգելի վիրահատության ծառայություններ</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Սրտի անհետաձգելի վիրահատություն՝ ՀՀ առողջապահության նախարարի կողմից սահմանված կարգով</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>Առողջապահական կազմակերպություններ (հիվանդանոցներ)</p>	500,000.0	500,000.0	500,000.0
	ԱԾ50	02.05.01	<p>Այլընտրանքային զինվորական ծառայություն</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Այլընտրանքային աշխատանքային ծառայողներին բնակելի տարածության վարձակալության դիմաց դրամական փոխհատուցում և դրամական բավարարման գումարների վճարումների իրականացում</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>ՀՀ Առողջապահության նախարարություն</p>	11,520.0	11,520.0	11,520.0
ՀՀ արդարադատության նախարարություն				12,597,961.6	11,091,782.5	11,808,478.4
1149			ԾՐԱԳԻՐ			
			<p>Արդարադատության ոլորտում լրացուցիչ կրթություն</p> <p><u>Ծրագրի նկարագրությունը</u></p> <p>ՀՀ արդարադատության նախարարության հատուկ ծառայողների ուսուցում</p> <p><u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u></p> <p>Հատուկ ծառայողների որակավորման բարձրացում և մասնագիտական կարողությունների կատարելագործում</p>	682,977.4	688,931.8	700,532.4
	ԱԾ01	09.05.02	<p>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</p> <p>Վերապատրաստման և հատուկ ուսուցման ծառայություններ</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p>			

1	2	3	4	5	6	7
			ՀՀ արդարադատության նախարարության հատուկ ծառայողների վերապատրաստման և հատուկ ուսուցման կազմակերպման ծառայություններ <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>	618,357.4	617,849.8	619,783.2
			ՀՀ արդարադատության նախարարության Իրավաբանական ինստիտուտ ՊՈԱԿ և ՀՀ "Արդարադատության ակադեմիա" ՊՈԱԿ			
			<u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ</u>			
	ԾՏ01	09.05.02	Մասնագիտական վերապատրաստում ստացող ունկնդիրների կրթաթոշակ <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>	64,620.0	71,082.0	80,749.2
			Գ-ատավորների թեկնածուների ցուցակում ընդգրկվելու նպատակով անձանց վերապատրաստման ընթացքում տրվող կրթաթոշակ			
1148			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Արտատումական դաստիարակության ծրագիր</u>			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Արվեստի, սպորտի, դասընթացների իրականացում ակումբներում, մարզադպրոցներում և արտադպրոցական դաստիարակության այլ կենտրոններում	25,163.3	27,317.9	30,550.0
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Հանրակրթական ուսուցման համակարգում ընդգրկված երեխաների ֆիզիկական, հոգևոր և գեղագիտական զարգացում, բնապահպանական և կիրառական գիտելիքների ձեռքբերում			
			<u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</u>			
	ԱԾ36	09.05.01	Իրավախախտում կատարած անչափահասների գեղագիտական դաստիարակություն <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>	25,163.3	27,317.9	30,550.0
			Քրեակատարողական հիմնարկներում գտնվող իրավախախտում կատարած անչափահասների գեղագիտական դաստիարակության իրականացում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			"Իրավախախտում կատարած անչափահասների հատուկ ստեղծագործական կենտրոն" ՊՈԱԿ			
1120			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Քրեակատարողական ծառայություններ</u>			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Կալանավորների պահպանում և զարգացում	11,200,640.5	9,682,614.4	10,379,124.6
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Հանցագործությունների դեպքերի կրճատում			
			<u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</u>			
	ԱԾ01	03.05.01	Քրեակատարողական ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>	9,207,640.5	9,639,614.4	10,336,124.6
			Գ-ատապարտյալների վերահսկողություն, քրեակատարողական հիմնարկներում դատապարտյալների պահելը, դատապարտյալների սոցիալ-հոգեբանական վերականգնում, ուսուցում, հարկադիր աշխատանքների կատարում			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ արդարադատության նախարարության քրեակատարողական ծառայություն			

1	2	3	4	5	6	7
			Պետական կազմակերպություններում ներդրումներ			
	ԿՀ01	03.05.01	Շենքերի և շինությունների շինարարություն <u>Ներդրման նկարագրությունը</u> Շենքերի և շինությունների շինարարություն՝ քրեակատարողական ծառայությունների տրամադրման ծրագրի շրջանակներում <u>Կազմակերպության անվանումը, որտեղ կատարվում է ներդրումը</u> Քրեակատարողական հիմնարկներ <u>Տվյալ ներդրման հետ կապված ծրագիրը (ծրագրերը)</u> Քրեակատարողական ծառայություններ	1,950,000.0	0.0	0.0
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ԾՏ01	07.01.01	Դեղորայքով ապահովում կալանավայրերում պահվող ազատագրվածների <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Դեղորայքային և վիրակապական նյութերի ձեռք բերում կալանավայրերում պահվող ազատագրված անձանց տրամադրելու նպատակով	43,000.0	43,000.0	43,000.0
1123			ԾՐԱԳԻՐ			
			Հրատարակչական և տեղեկատվական ծառայություններ <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Հրատարակումներ, թարգմանչական գործունեություն <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Պետական և այլ կազմակերպությունների և քաղաքացիների իրազեկության և տեղեկատվական մատչելիության ապահովում Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ	543,694.9	544,909.1	546,474.4
	ԱԾ01	08.03.02	Հրատարակչական, տեղեկատվական և տպագրական ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> ՀՀ-ում ընդունված և ստորագրված իրավական ակտերի պաշտոնական հրատարակման, պետական վկայականների և ձևաթղթերի տպագրման ծառայություններ <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Միջույթային կարգով ընտրված կազմակերպություններ Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ	371,161.0	371,161.0	371,161.0
	ԱԾ02	08.03.02	Թարգմանչական ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> ՀՀ, ԵՄ և ՄՄ իրավական ակտերի, ՀՀ ազգային զեկույցների, ինչպես նաև ՀՀ Նախագահի, ՀՀ վարչապետի կամ լիազոր մարմնի ղեկավարի հանձնարարությամբ նաև այլ առանցքային փաստաթղթերի թարգմանությունների իրականացումը, համապատասխանաբար՝ հայերենից-անգլերեն, անգլերենից-հայերեն, հայերենիցռուսերեն և ռուսերենից հայերեն <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարության թարգմանությունների կենտրոն» ՊՈԱԿ	172,533.9	173,748.1	175,313.4
1093			ԾՐԱԳԻՐ			
			Դատական և հանրային պաշտպանության ծառայություններ <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			Փորձաքննությունների կատարում և եզրակացությունների տրամադրում, անվճարունակ քաղաքացիներին իրավական ծառայությունների տրամադրում	145,485.5	148,009.3	151,797.0
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			ՀՀ քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց իրավունքի պաշտպանություն			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ02	01,06,01	Փորձաքննությունների ծառայություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Փորձաքննությունների կատարում և եզրակացությունների տրամադրում, անվճարունակ քաղաքացիներին իրավական ծառայությունների տրամադրում	145,485.5	148,009.3	151,797.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«ՀՀ փորձագիտական կենտրոն» ՊՈԱԿ			
ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարություն				1,831,760.3	2,330,173.9	4,264,982.4
1001			ԾՐԱԳԻՐ			
			Պետական քաղաքականության մշակման, ծրագրերի համակարգման և մոնիտորինգի ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Քաղաքականության մշակման և դրա կատարման համակարգման, պետական ծրագրերի պլանավորման, մշակման, իրականացման և մոնիտորինգի (վերահսկման) ծառայություններ	10,900.0	10,900.0	10,900.0
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Ծրագիրը նպաստում է ՀՀ նախարարությունների կողմից իրականացվող ծրագրերի գծով նախատեսված արդյունքների ապահովմանը			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ24		Թափոնների, մնացորդների և կորուստների չափերի փորձաքննություններ	900.0	900.0	900.0
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Հայաստանի կողմից ներկայացված ապրանքների վերամշակման արդյունքում գոյացած թափոնների և կորուստների չափերի փորձաքննության			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով հավատարմագրված փորձարկման լաբորատորիաներ ունեցող գիտահետազոտական կազմակերպություններ			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ 25		Ռիսկի վրա հիմնված տեսչական համակարգերի ներդրում, Տեսչական համակարգի օպտիմիզացիայի իրականացում	10,000.0	10,000.0	10,000.0
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Ծրագրի նպատակն է նախանշել Հայաստանում տեսչական բարեփոխումների հիմնական ուղղությունները, որոնց իրականացումը կնպաստի տեսչական գործընթացի արդյունավետության բարձրացմանը:			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարություն			
1043			ԾՐԱԳԻՐ			

1	2	3	4	5	6	7
			<p>Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի խթանման ծառայություններ</p> <p><u>Ծրագրի նկարագրությունը</u></p> <p>Ծրագիրն ուղղված է ՀՀ կառավարության կողմից 28.08.2008թ.-ին հավանության արժանացած «Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի զարգացման հայեցակարգի» իրականացմանը: Ծրագրի նպատակներն են ստեղծել Տեղեկատվական և գիտելիքի վրա հիմնված առաջադեմ հասարակություն՝ ՏՀՏ կատարելագործված ենթակառուցվածքներով, համակարգչային բարձր գրագիտությամբ, համակարգչային հագեցվածության և ինտերնետ հասանելիության բարձր աստիճանով, ինչպես նաև համատարած կիրառվող էլ-ծառայությունների համակարգերի և մեծածավալ տեղական ՏՏ շուկայի առկայությամբ, ապահովել զարգացած և համաշխարհային ճանաչում ունեցող Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտ՝ մեծ հավելյալ արժեք ստեղծող հետազոտական և բարդ ինժեներական լուծումներ և ծառայություններ մատուցող ընկերություններով, միջազգային շուկաներում մրցունակ տեղական ՏՏ արտադրանքով և այլն:</p> <p><u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u></p> <p>ՏՏ ոլորտի արտադրողականության աճ և երկրում տեղեկատվական հասարակության կայացում</p>	230,000.0	230,000.0	230,000.0
			<p><u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</u></p>			
	ԱՃ01	01.03.02	<p>Հայաստանի ՏՏ ոլորտի ներկայացում և խթանում Հայաստանում և արտերկրում, միջազգային համագործակցություն, հետազոտություն, հասարակական իրազեկում</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի զարգացմանն ու տեղեկատվական հասարակության կայացմանն ուղղված միջոցառումների իրականացում</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>ՏՏ ոլորտի կառույցներ</p>	80,000.0	80,000.0	80,000.0
	ԱՃ03	01.03.02	<p>Գյումրու և Վանաձորի տեխնոլոգիական կենտրոնների գործունեության իրականացման պետական աջակցություն</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Հիմնադրված ուսումնական և գիտահետազոտական լաբորատորիաներ, մարդկային ռեսուրսների կարողությունների զարգացում, նոր գաղափարների հիման վրա ընկերությունների ստեղծում կամ ներգրավում, քիզնես աջակցության և խորհրդատվության ծառայությունների</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>«Չեռնարկությունների ինկուբատոր» հիմնադրամ</p>	150,000.0	150,000.0	150,000.0
1067			ԾՐԱԳԻՐ			

1	2	3	4	5	6	7
			<p>Որակի ենթակառուցվածքների բարեփոխում, հավատարմագրային ազգային մարմնի կայացում, ստանդարտացման, չափումների միասնականության նորմերի և տեխնիկական կանոնակարգերի մշակման և վերահսկման ծառայություններ</p> <p><u>Ծրագրի նկարագրությունը</u></p> <p>Ազգային ստանդարտների ծրագրի միջոցով մշակվում են միջազգային և եվրոպական ստանդարտներին ներդաշնակ ստանդարտները: Կիրառելով այդ ստանդարտները՝ հայրենական արտադրողները հնարավորություն են ունենում ապահովել կանոնակարգերի պարտադրի կատարման պահանջները և արտադրել միջազգային շուկայում մրցունակ արտադրանք</p> <p><u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u></p> <p>Անորակ արտադրանքի հետևանքով քաղաքացիներին և շրջակա միջավայրին պատճառված վնասների նվազում:</p> <p>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</p>	258,200.0	258,200.0	258,200.0
	ԱԾ01	04.01.01	<p>Ստանդարտների մշակման ծառայություններ</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Ազգային ստանդարտների ծրագրի միջոցով մշակվում են միջազգային և եվրոպական ստանդարտներին ներդաշնակ ստանդարտները, որոնց միջոցով հայրենական արտադրողները հնարավորություն են ունենում արտադրել միջազգային շուկայում մրցունակ արտադրանք:</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>Ստանդարտների ազգային ինստիտուտ ՓԲԸ</p>	14,300.0	14,300.0	14,300.0
	ԱԾ02	04.01.01	<p>Տեխնիկական կանոնակարգի պահանջների և չափագիտական կանոնների ու նորմերի պահպանման վերահսկողության պետական ծրագիր:</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Արտադրանքի և ծառայությունների մատուցման ոլորտում ստանդարտների և չափումների վերահսկողություն:</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p>	30,000.0	30,000.0	30,000.0
			ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարություն			
	ԱԾ03	04.01.01	<p>ՀՀ հավատարմագրման համակարգի բարեփոխում և Հավատարմագրման ազգային մարմնի կայացում</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Միջազգային չափանիշներին համապատասխան հավատարմագրման ազգային համակարգի ձևավորում, միջազգային ստանդարտների պահանջներին համապատասխան համապատասխանության գնահատման մարմինների հավատարմագրում, հավատարմագրված համապատասխանության գնահատման մարմինների կողմից մատուցվող ծառայությունների նկատմամբ սպառողների վստահության բարձրացում:</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>Հավատարմագրման ազգային մարմին ՊՈԱԿ</p>	13,900.0	13,900.0	13,900.0

1	2	3	4	5	6	7
	ԱՇ04	04.01.01	Որակի ենթակառուցվածքների բարեփոխում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Ազգային որակի ենթակառուցվածքի զարգացման հեռանկարային ուղղվածության ապահովում և գոյություն ունեցող համակարգերի համապատասխանեցում միջազգային և եվրոպական պահանջներին: <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Ստանդարտների ազգային ինստիտուտ, Չափագիտության ազգային ինստիտուտ, Շուկայի վերահսկողության պետական տեսչություն, Հավատարմագրման ազգային մարմին	200,000.0	200,000.0	200,000.0
1162			ԾՐԱԳԻՐ			
			Գիտական և գիտատեխնիկական հետազոտությունների և մշակումների ծառայություններ <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Գիտական և գիտակրթական հետազոտությունների և վերլուծությունների կատարում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Գիտակրթական կարևոր ոլորտների և գիտական ներուժի զարգացում և կատարելագործում Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ	50,000.0	50,000.0	50,000.0
	ԱՇ09	01.04.01	Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության ենթակառուցվածքի պահպանում ու զարգացում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Գիտական և գիտատեխնիկական լաբորատորիաների պահպանում և զարգացում, լաբորատորիաների տարածքի և սարքավորման տրամադրում հետազոտողներին <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Չափագիտության» ազգային ինստիտուտ ՓԲԸ	50,000.0	50,000.0	50,000.0
1081			ԾՐԱԳԻՐ			
			Գրադարանային ծառայությունների ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Գրադարանային հավաքածուների պահպանում և համարում, ընթերցողների սպասարկում, գրադարանային միջոցառումների կազմակերպում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Բնակչության կրթական մակարդակի և իրազեկվածության բարձրացում՝ նպաստելով ԿԶԾ կրթական նպատակների իրագործմանը, հանրապետության գիտական, տեխնիկական և մշակութային ներուժի զարգացմանը Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ	144,941.1	153,645.5	167,514.4
	ԱՇ05	08.02.01	Գրադարանային ծառայություններ (տնտեսական զարգացման ոլորտ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>	144,941.1	153,645.5	167,514.4

1	2	3	4	5	6	7
			Գրադարանային հավաքածուների պահպանում և համալրում, ընթերցողների սպասարկում, գրադարանային միջոցառումների կազմակերպում			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Ներամուծության և ձեռներեցության ազգային կենտրոն» ՊՈԱԿ			
1104			ԾՐԱԳԻՐ			
			Աջակցություն ՓՄՁ սուբյեկտներին	152,300.0	152,700.0	153,100.0
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			ՓՄՁ-ի սուբյեկտներին աջակցության ծրագրերի համակարգում, կառավարում և ընդլայնում, ՓՄՁ-ի սուբյեկտներին վարկային երաշխավորությունների տրամադրման, տեղական և տարածքային տնտեսական զարգացման, ապրանքների արտահանման և շուկաներում առաջնդման ուղղություններով, սկսնակ գործարարների ձեռներեցության աջակցություն, ինչպես նաև գործարար ուսուցողական, տեղեկատվական և խորհրդատվական աջակցության ցուցաբերում Երևանում և ՀՀ մարզերում գործող սկսնակ ՓՄՁ սուբյեկտների, որոնց շուրջ 90%-ը ՀՀ մարզերում:			
			<u>Վերջնական արդյունքի նկատագրությունը</u>			
			ՓՄՁ-ի ոլորտի աջակցությանը և զարգացմանը նպատակաուղղված պետական քաղաքականությունը (ՓՄՁ-ի սուբյեկտներին աջակցության 2012թ. և ՄԺԾԾ ժամանակահատվածի ծրագրերը) կնպաստի ՓՄՁ-ի սուբյեկտների թվաքանակի ավելացմանը՝ դրա հաշվին նոր աշխատատեղերի ստեղծմանը, գործազրկության կրճատմանը, որն էլ իր հերթին կնպաստի երկրում հասարակության միջին խավի ձևավորմանը և աղքատության հաղթահարմանը:			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ01	04.01.01	ՓՄՁ-ի սուբյեկտներին աջակցության ծրագրերի համակարգում, կառավարում և ընդլայնում	152,300.0	152,700.0	153,100.0
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			ՓՄՁ-ի սուբյեկտների աջակցության 2013թ. և հետագա տարիների ծրագրերի շրջանակներում աջակցություն կցուցաբերվի Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի կենտրոնական գրասենյակի, մարզային մասնաճյուղերի և ներկայացուցչությունների ամրապնդմանն ու դրանց գործունեության ընդլայնմանը, ինչպես նաև նոր ներկայացուցչությունների ստեղծմանը: 2013թ. և ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում նախատեսվում է բարձրացնել Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի մարզային մասնաճյուղերի նյութատեխնիկական ապահովման մակարդակը, ինչպես նաև շարունակել աշխատանքները Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի կենտրոնական գրասենյակի և մարզային մասնաճյուղերի աշխատակիսների մասնագ. հմտությունների զարգացման և որակավորման ուղղությամբ:			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			Հայաստանի ՓՄՁ ՋԱԿ			
1165			ԾՐԱԳԻՐ			
			Հայաստանի մրցունակության բարձրացման և զբոսաշրջության զարգացման ծրագիր:	985,419.2	1,474,728.4	3,395,268.0
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Ծրագրի շրջանակներում կկատարելագործվի գովազդատեղեկատվական ապահովման համակարգը, կիրականացվեն մարքեթինգային ուսումնասիրություններ, կիրականացվի միջազգային համագործակցություն:			
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Ջրոսաշրջության, առողջապահության, կրթության և այլ հատող ոլորտներում Հայաստանի մրցունակության վարկանիշի բարձրացում, Հայաստանի ընդհանուր մրցունակության ներուժը բարձրացնող միջոցառումների իրականացում, Տնտեսության արտահանելի հատվածի մեծացում և դիվերսիֆիկացում, հայկական ապրանքների մրցունակության բարձրացում:			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ Էկոնոմիկայի նախարարություն			
			Հայաստանի ազգային մրցունակության հիմնադրամ			
			Արդյունաբերության զարգացման հիմնադրամ. Մրցույթով ընտրված կազմակերպություններ			
			<u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</u>			
	ԱԾ01	04.07.03	Ջրոսաշրջության աջակցության ծառայություններ	188,400.0	188,400.0	188,400.0
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Հայաստանի, որպես զբոսաշրջության համար գրավիչ և ապահով երկիր նկարագրի ձևավորում և ամրապնդում, միջազգային զբոսաշրջային շուկա Հայաստանի ինտեգրում:			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Մրցույթով ընտրված կազմակերպություններ			
	ԱԾ02	04.01.01	Պետական աջակցություն մրցունակության բարձրացմանը	171,600.0	171,600.0	171,600.0
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Ջրոսաշրջության, առողջապահության, կրթության և այլ հատող ոլորտներում Հայաստանի ընդհանուր մրցունակության ներուժը բարձրացնող միջոցառումների իրականացում:			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Հայաստանի ազգային մրցունակության հիմնադրամ:			
	ԱԾ03	04.01.01	ՀՀ արտահանմանն ուղղված արդյունաբերական քաղաքականության ռազմավարությամբ նախատեսված միջոցառումների իրականացում:	601,500.0	601,500.0	601,500.0
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			Ծրագիրն ուղղված է արդյունաբերության զարգացմանը, մասնավորապես՝ մրցունակ արտադրատեսակների արտահանման ծավալների ավելացման և նոր արտահանելի ապրանքների ստեղծման խթանմանը, արտադրական գործունեության համար ամօտջելի ֆինանսական ռեսուրսների ապահովմանը:			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարություն <u>Արդյունաբերության զարգացման հիմնադրամ</u>			
	ԱՄՕ5	04.01.01	<u>Հայաստանում ներդրումային միջավայրի բարեփոխումներ</u>	23,919.2	16,907.4	21,032.4
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Ներդրումային բարեփոխումների ճանապարհային քարտեզի մշակում, Ընտրված ոլորտների ներդրումային քարտեզի մշակում, Ներդրումների մասին և դրան առնչվող օրենքների վերանայում, Օտարերկրյա ներդրողների համար խթանների մշակում և ներդրում, Ներդրումային քաղաքականություն մշակող գերատեսչության կարողությունների զարգացում, Հետազոտություն՝ իրականացված բարեփոխումների ազդեցությունը գնահատելու նպատակով, Ստուգում իրականացնող մարմինների օպտիմալացում, Կառավարում՝ անկախ խորհուրդների ստեղծում, Տեսուչների վերապատրաստում, Վեճերի կարգավորման մեխանիզմների ներդրում, Տեղեկատվական համակարգի մշակում, Բարեփոխումների ազդեցության գնահատում			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարություն			
	ԵԿ01	04.01.01	<u>Ներդրումներ էկոնոմիկայի նախարարությանը</u>			
			<u>Ներդրման նկարագրությունը</u>			
			Ներդրումներ Չափագիտության ազգային ինստիտուտում, Հավաստագրման կենտրոնում, արտահանման, խթանման և ներդրումների ներգրավման համար պատասխանատու արդիականացման կառույցում և այլն	0.0	496,321.0	2,412,735.6
			<u>Կազմակերպության անվանումը, որտեղ կատարվում է ներդրումը</u>			
			Էկոնոմիկայի նախարարություն			
			<u>Տվյալ ներդրման հետ կապված ծրագրոր (ծրագրերը)</u>			
			Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող առևտրի և որակի ենթակառուցվածքների զարգացման ծրագրի			
ՀՀ արտաքին գործերի նախարարությանը				2,131,587.5	2,073,459.0	2,076,845.8
1050			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Դիվանագիտության ոլորտում լրացուցիչ կրթություն</u>			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Դիվանագիտության ոլորտում լրացուցիչ կրթություն և վերապատրաստում	36,367.0	37,238.5	38,625.3

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Դիվանագիտական ծառայողների աշխատանքի արդյունավետության բարձրացում			
	ԱԾ01	09.05.02	Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
			<u>Վերապատրաստման ծառայություններ</u>			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Դիվանագիտական դպրոցի ուսումնական գործընթացի կազմակերպում	36,367.0	37,238.5	38,625.3
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Հայաստանի Հանրապետության Դիվանագիտական դպրոց» ՊՈԱԿ			
1114			ԾՐԱԳԻՐ			
			Սփյուռքի հայապահպանության ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Սփյուռքում հայապահպանությանն ուղղված միջոցառումների իրականացում			
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Սփյուռքի գաղթօճախներում հայրենիքի և հայ ինքնության վերավերյալ իմացության մակարդակի բարձրացում և հայապահպանության ամրապնդում	28,493.0	28,493.0	28,493.0
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ԾՏ07	08.02.05	Աջակցություն հայ մշակույթի միջազգային կենտրոններին			
			Տրանսֆերտի նկարագրությունը	28493.0	28493.0	28493.0
			<u>Վեներելի հայ-համաեվրոպական մշակույթի երկխոսության միջազգային կենտրոնի վարձավճարի ծախսերը</u>			
1128			ԾՐԱԳԻՐ			
			ՀՀ արտաքին քաղաքականության իրականացում օտարերկրյա պետություններում և միջազգային կազմակերպություններում			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Միջազգային հարաբերություններում ՀՀ շահերը և իրավունքները պատշաճ և հետևողական իրականացում, ՀՀ քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանություն, սփյուռքահայության հետ հարաբերությունների համակարգում	2,066,727.5	2,007,727.5	2,009,727.5
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Երկրի միջազգային ներգրավվածության աստիճանի, միջազգային հեղինակության ամրապնդում, արտաքին առևտրի համար նպաստավոր պայմանների ապահովում			
	ԱԾ 03	08.03.02	Հրատարակչական, տեղեկատվական և տպագրական ծառայություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Ուժի մեջ մտած միջազգային պայմանագրերի հրատարակում, ՀՀ մուտքի վիզաների տպագրություն	67,400.0	8,400.0	10,400.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Վ.նումների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն մրցույթով ընտրված կազմակերպություն			

1	2	3	4	5	6	7
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ԾՏ01	01.01.03	Միջազգային կազմակերպությունների և ՀՀ անդամակցության վճարներ <u>Տրանսֆերտի նկարագրություն</u>	1,962,345.8	1,962,345.8	1,962,345.8
			Միջազգային կազմակերպությունների աշխատանքներին ՀՀ մասնակցության, երկրում նրանց կողմից տարբեր ծրագրերի իրականացման ապահովում			
			Կառավարչական հիմնարկի կողմից օգտագործվող ակտիվներ			
	ԿՀ01	01.01.03	Արտերկրում ՀՀ դեսպանությունների համար շենքերի գնում <u>Ակտիվի նկարագրությունը</u>	36,981.7	36,981.7	36,981.7
			Օտարերկրյա պետություններում գործող ՀՀ դիվանագիտական ներկայացուցչությունների համար ծառայողական շենքերի գնում /Բրյուսել/ <u>Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը</u>			
			Օտարերկրյա պետություններում գործող ՀՀ դեսպանություններ /Բրյուսել/ <u>Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը</u>			
			1128 Դիվանագիտական ծառայություններ			
ՀՀ բնապահպանության նախարարություն				1,695,639.2	1,720,342.3	1,776,509.1
1016			ԾՐԱԳԻՐ			
			Շրջակա միջավայրի պահպանության, մոնիտորինգի և տեղեկատվական վերլուծական ծառայություններ <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>	194,527.3	209,267.9	228,010.0
			Բնապահպանության ոլորտում տեղեկատվության հավաքագրման, գրանցման և տրամադրման, իրականացման և մոնիտորինգի իրականացման ծառայություններ <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Շրջակա միջավայրի պահպանություն, բնապահպանության ոլորտում տվյալների հավաքագրման և մոնիտորինգի արդյունքում քաղաքականության մշակման, բնապահպանական որակի, կենսառեսուրսների պահպանման, գիտական, արդյունաբերական, տեղեկատվական և վերլուծական զարգացում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ01	05.03.01	Ջրային օբյեկտների և օդային ավազանի աղտոտվածության վիճակի մոնիտորինգի ծառայություններ <u>Սատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>	154,353.2	165,484.0	179,307.5

1	2	3	4	5	6	7
			Ջրային օբյեկտների և օդային ավազանի աղտոտվածության վիճակի մոնիտորինգի իրականացման աշխատանքներ <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Շրջակա միջավայրի վրա ներգործության մոնիտորինգի կենտրոն» ՊՈԱԿ			
	ԱԾ02	05.06.01	Բնապահպանական ոլորտի գծով վերլուծական տեղեկատվական ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Բնապահպանական ոլորտի վերլուծական տեղեկատվական, ինտերնետային կայքի սպասարկման և զարգացման աշխատանքներ <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Տեղեկատվական վերլուծական կենտրոն» ՊՈԱԿ,	20,499.4	22,523.1	25,439.8
	ԱԾ03	05.06.01	Հայաստանի Հանրապետության տարածքի ստորերկրյա քաղցրահամ ջրերի հիդրոերկրաբանական մոնիտորինգի ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Ստորերկրյա քաղցրահամ ջրերի հիդրոերկրաբանական մոնիտորինգի իրականացման աշխատանքներ <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Հիդրոերկրաբանական մոնիտորինգի կենտրոն» ՊՈԱԿ	19,674.7	21,260.8	23,262.7
1025			ԾՐԱԳԻՐ			
			Վտանգավոր թափոնների էկոլոգիապես անվտանգ կառավարումն ապահովող պայմանների սահմանում <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Թափոնների գործածության՝ գոյացման, հավաքման, փոխադրման, պահման, մշակման, վերամշակման, օգտահանման, հեռացման, վնասազերծման, և թաղման ոլորտը կարգավորող նորմատիվամեթոդական փաստաթղթերի մշակում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Վտանգավոր թափոնների էկոլոգիապես անվտանգ գործածության ապահովում, մարդու առողջության և շրջակա միջավայրի պահպանում՝ դրանց վնասակար ազդեցությունից	16,596.3	18,080.5	20,148.2

1	2	3	4	5	6	7
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ01	05.03.01	Թափոնների ուսումնասիրության ծառայություններ	16,596.3	18,080.5	20,148.2
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Թափոնների էկոլոգիապես անվտանգ ոչնչացման և վնասագերծման, ինչպես նաև սակավաթափոն և անթափոն տեխնոլոգիաների վերաբերյալ տեղեկատվության հավաքում, վերլուծություն և տրամադրում, թափոնների գործածության ոլորտին վերաբերող նորմատիվամեթոդական փաստաթղթերի մշակում, վերլուծական և լուսաբանական աշխատանքներ			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Թափոնների ուսումնասիրության կենտրոն» ՊՈԱԿ			
1046			ԾՐԱԳԻՐ			
			Թանգարանների ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Թանգարանային առարկաների և հավաքածուների պահպանություն, համալրում, հրապարակում			
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>	40,602.3	43,881.6	48,922.8
			ՀՀ մշակութային ժառանգության բաղկացուցիչ մաս հանդիսացող թանգարանային հավաքածուների անխաթար պահպանումն ու փոխանցումը սերունդներին: Թանգարանային հավաքածուներին հանրության հաղորդակցության աճ՝ նպաստելով հանրապետությունում մշակութային զբոսաշրջության խթանմանը, տնտեսական զարգացմանը, ինչպես նաև ԿԶԾ-ի իրագործմանը			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
			Թանգարանային ծառայություններ և ցուցահանդեսներ (բնապահպանության ոլորտ)			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
	ԱԾ11	08.02.02	Հայաստանին բնորոշ բնության օբյեկտների մնուշների պահպանում, ֆոնդերի քարմացում, այդ մնուշների ցուցահանդեսների կազմակերպում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Հայաստանի բնության պետական քանգարան» ՊՈԱԿ	40,602.3	43,881.6	48,922.8
1133			ԾՐԱԳԻՐ			
			ՀՀ համայնքներին սուբվենցիաների տրամադրում <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Համայնքների տարածքում ընկերությունների կողմից բնությանը հասցված վնասների փոխհատուցման վճարումների նպատակաուղղման արդյունքում՝ համայնքների կարիքների հոգում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Համայնքների տարածքում բնությանը հասցված վնասների փոխհատուցում	308,374.8	312,905.6	248,848.9
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ԾՏ01	05.06.01.	Սուբվենցիաներ ՀՀ համայնքներին <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> «Ընկերությունների կողմից վճարվող բնապահպանական վճարների նպատակային օգտագործման մասին» օրենքի համաձայն բնապահպանական ծրագրերի իրականացման համար ՀՀ համայնքներին սուբվենցիաների տրամադրում	308,374.8	312,905.6	248,848.9
1155			ԾՐԱԳԻՐ			
			Բնական պաշարների կառավարման և պահպանման, բնության հատուկ պահպանվող տարածքների պահպանման ծառայություններ <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Բնական ռեսուրսների արդյունավետ կառավարման պայմանների ապահովում, բնության հատուկ պահպանվող տարածքներում բույսերի և կենդանիների պահպանության, գիտական ուսումնասիրությունների և վերարտադրության աշխատանքներ <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>	1,135,538.5	1,136,206.7	1,230,579.2

1	2	3	4	5	6	7
			Բնական ռեսուրսների արդյունավետ կառավարման արդյունքում աղքատության նվազեցում, բույսերի և կենդանիների պահպանություն և վերարտադրության աճի ապահովում			
			<u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</u>			
	ԱԾ01	05.04.01	Չկան պաշարների համալրման ծառայություններ	60,000.0	60,000.0	60,000.0
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Իշխանի գեղարքունի և ամառային իշխան ենթատեսակների մանրածկան գնում և բացթողում Սևանա լիճ			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Համաձայն «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքի ընտրված կազմակերպություններ			
	ԱԾ02	05.04.01	Սևանա լճի ջրածածկ անտառտնկարկների մաքրման ծառայություններ	125,400.0	125,400.0	125,400.0
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Սևանա լճի էկոհամակարգի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման և բնականոն զարգացման ապահովման աշխատանքներ			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Համաձայն «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքի ընտրված կազմակերպություններ			
	ԱԾ03	05.04.01	Սևանա լճում և նրա ջրահավաք ավազանում ձկան և խեցգետնի պաշարների հաշվառման ծառայություններ	7,624.3	7,624.3	7,624.3
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Սևանա լճում և նրա ջրահավաք ավազանում ձկան և խեցգետնի պաշարների հաշվառման աշխատանքներ			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Համաձայն «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքի ընտրված կազմակերպություններ			
	ԱԾ04	05.04.01	«Սևան» ազգային պարկի պահպանության, գիտական ուսումնասիրությունների, անտառատնտեսական աշխատանքների կատարման ծառայություններ	267,861.7	292,282.1	323,597.7
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Բնության հատուկ պահպանվող տարածքներում, ազգային պարկերում, պետական արգելոցներում պահպանության, գիտական ուսումնասիրությունների, անտառատնտեսական աշխատանքների իրականացում			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Սևան» ազգային պարկ ՊՈԱԿ			

1	2	3	4	5	6	7
ԱՃ05	05.04.01	«Ռիլիջան» ազգային պարկի պահպանության, գիտական ուսումնասիրությունների, անտառատնտեսական աշխատանքների կատարման ծառայություններ	137,266.9	149,409.6	167,228.0	
		<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>				
		Բնության հատուկ պահպանվող տարածքներում, ազգային պարկերում, պետական արգելոցներում պահպանության, գիտական ուսումնասիրությունների, անտառատնտեսական աշխատանքների իրականացում				
		<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>				
«Ռիլիջան» ազգային պարկ ՊՈԱԿ						
ԱՃ06	05.04.01	«Արգելոցապարկային համալիր» ՊՈԱԿ-ի տնօրինության ներքո գտնվող ԲՀՊ տարածքների պահպանության, գիտական ուսումնասիրությունների, անտառատնտեսական աշխատանքների կատարման ծառայություններ	134,095.6	145,428.8	159,829.7	
		<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>				
		Բնության հատուկ պահպանվող տարածքներում, ազգային պարկերում, պետական արգելոցներում պահպանության, գիտական ուսումնասիրությունների, անտառատնտեսական աշխատանքների իրականացում				
		<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>				
«Արգելոցապարկային համալիր» ՊՈԱԿ						
ԱՃ08	05.04.01	«Խոսրովի անտառ» պետական արգելոցի պահպանության, գիտական ուսումնասիրությունների կատարման ծառայություններ	120,897.1	131,016.0	143,861.5	
		<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>				
		Բնության հատուկ պահպանվող տարածքներում, ազգային պարկերում, պետական արգելոցներում պահպանության, գիտական ուսումնասիրությունների, անտառատնտեսական աշխատանքների իրականացում				
		<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>				
«Խոսրովի անտառ» պետական արգելոց ՊՈԱԿ						
ԱՃ09	05.04.01	Արարատյան ջրավազանային կառավարման պլանի կազմման ծառայություններ	71,378.6	0.0	0.0	
		<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>				
		Արարատյան ջրավազանային կառավարման պլանի կազմման աշխատանքների իրականացում				

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Համաձայն «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքի ընտրված կազմակերպություններ			
	ԱԾ10	05.04.01	«Արփի լիճ» ազգային պարկի պահպանության ծառայություններ	41,698.5	41,698.5	41,698.5
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Բնության հատուկ պահպանվող տարածքներում, ազգային պարկերում, պետական արգելոցներում պահպանության, գիտական ուսումնասիրությունների, անտառատնտեսական աշխատանքների իրականացում			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Արփի լիճ» ազգային պարկ ՊՈԱԿ			
	ԱԾ12	05.04.01	«Ջիկատար» պետական արգելավայրի պահպանության, արգելավայրում գիտական ուսումնասիրությունների կատարման ծառայություններ	15,526.4	16,875.6	18,859.9
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Բնության հատուկ պահպանվող տարածքներում, ազգային պարկերում, պետական արգելոցներում պահպանության, գիտական ուսումնասիրությունների, անտառատնտեսական աշխատանքների իրականացում			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Ջիկատար» բնապահպանական կենտրոն ՊՈԱԿ			
	ԱԾ13	05.04.01	«Չանգեզուր» կենսոլորտային համալիր ՊՈԱԿ-ի տնօրինության ներքո գտնվող ԲՀՊ տարածքների պահպանության, գիտական ուսումնասիրությունների անտառտնտեսական աշխատանքների կատարման ծառայություններ	132,974.8	145,657.2	161,665.0
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Բնության հատուկ պահպանվող տարածքներում, ազգային պարկերում, պետական արգելոցներում պահպանության, գիտական ուսումնասիրությունների, անտառատնտեսական աշխատանքների իրականացում			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Չանգեզուր» կենսոլորտային համալիր ՊՈԱԿ			
	ԱԾ14	05.04.01	«Սևան» ազգային պարկի տարածքում հանրային լողափերի սպասարկման ծառայություններ	14,000.0	14,000.0	14,000.0

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			«Սևան» ազգային պարկի տարածքում հանրային լողավերի սպասարկման աշխատանքների իրականացում			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Սևան» ազգային պարկ ՊՈԱԿ			
	ԱԾ15	05.04.01	Կովկասի տարածաշրջանային կենտրոնի հայաստանյան մասնաճյուղի գրասենյակի վարձակալության ծառայություններ	6,814.6	6,814.6	6,814.6
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Կովկասի տարածաշրջանային կենտրոնի հայաստանյան մասնաճյուղի գրասենյակի ծախսերի փոխհատուցում			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Կովկասի տարածաշրջանային կենտրոնի հայաստանյան մասնաճյուղի գրասենյակ			
ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարություն				5,480,542.4	7,705,193.6	9,914,020.7
1029			ԾՐԱԳԻՐ			
			Հողերի բարելավման աշխատանքներ			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Հողերի դաշտային հետազոտություններ, հողանմուշների լաբորատոր փորձաքննություններ, ագրոքիմիական քարտեզների և պարարտանյութերի կիրառման գիտականորեն հիմնավորված երաշխավորագրերի կազմում	70,185.6	76,649.9	84,623.0
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Հողօգտագործումից ստացվող արդյունքի բարելավում և/կամ այդ բնագավառում կորուստների նվազեցում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ 01	04.02.01	Հողերի ագրոքիմիական հետազոտության միջոցառումներ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Հողերի դաշտային հետազոտություններ, հողանմուշների լաբորատոր փորձաքննություններ, ագրոքիմիական քարտեզների և պարարտացման կիրառման գիտականորեն հիմնավորված երաշխավորագրերի կազմում	70,185.6	76,649.9	84,623.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Ագրոքիմիական ծառայություն» ՊՈԱԿ			
1059			ԾՐԱԳԻՐ			

1	2	3	4	5	6	7
			<p>Բուսաբուծության խթանում և բույսերի պաշտպանություն</p> <p><u>Ծրագրի նկարագրությունը</u></p> <p>Բույսերի կարանտինային անվտանգության և բույսերի պաշտպանության ապահովում, բույսերի վնասակար օրգանիզմների բուսասանիտարական մոնիտորինգ և գյուղատնտեսական մշակաբույսերի և անտառի առավել վնասակար օրգանիզմների դեմ բույսերի պաշտպանության միջոցառումների իրականացում, սերմերի որակի ստուգում և սելեկցիոն նվաճումների պետական սորտափորձարկում, աջակցություն սերմաբուծությանը և երկրագործությանը</p> <p><u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u></p> <p>Հողագործությունից ստացվող արդյունքի բարելավում</p>	345,457.6	359,925.7	379,828.4
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ 01	04.02.01	<p>Բուսասանիտարական մոնիտորինգ</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Գաշտային հետազոտությունների միջոցով հանրապետությունում բույսերի առավել վնասակար և գրանցված սահմանափակ տարածում ունեցող կարանտին օրգանիզմների տարածման արեալի ճշտում ու նոր օջախների հայտնաբերում</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>«Անասնաբուժասանիտարիայի, սննդամթերքի անվտանգության և բուսասանիտարիայի ոլորտի ծառայությունների կենտրոն» ՊՈԱԿ</p>	134,112.3	143,961.4	157,625.4
	ԱԾ 02	04.02.01	<p>Բույսերի պաշտպանության միջոցառումներ</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Մկնամման կրծողների, մորեխների և անտառի վնասակար օրգանիզմների դեմ կենտրոնացված պայքարի միջոցառումներ</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>«Գնումների մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված կարգով հայտարարված մրցույթներում հաղթող ճանաչված կազմակերպություններ</p>	150,000.0	150,000.0	150,000.0
	ԱԾ 03	04.02.01	<p>Սերմերի որակի ստուգում և պետական սորտափորձարկում</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Գյուղատնտեսության մեջ օգտագործվող սերմերի որակի լաբորատոր հետազոտությունների ծառայություններ, սելեկցիոն նվաճումների հայտերի փորձաքննություններ, բույսերի նոր սորտերի փորձարկումներ</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>«Սերմերի գործակալություն» ՊՈԱԿ</p>	61,345.3	65,964.3	72,203.0

1	2	3	4	5	6	7
1086			ԾՐԱԳԻՐ			
			Գյուղական ենթակառուցվածքների վերականգնման և զարգացման ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Գյուղական համայնքներում տնտեսական ենթակառուցվածքների վերականգնում կամ կառուցում, գյուղատնտեսության վարկավորման ենթակառուցվածքների ստեղծում/զարգացում, <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Գյուղատնտեսական արտադրանքի ծավալների ավելացում/ծախսերի կրճատում Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ	1,297,924.8	3,293,149.2	5,191,176.3
ԱԾ 01	04.02.01	Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության ծրագրի համակարգում և ղեկավարում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> ՀԲ-ի աջակցությամբ իրականացվող վարկային ծրագրի շրջանակներում ՀՀ համայնքներում գյուղատնտեսության զարգացում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Գյուղատնտեսական ծրագրերի իրականացման գրասենյակ ՊՀ	1,191,168.0	785,178.2	0.0	
ԱԾ 02	04.02.01	Սննդի անվտանգության կարողությունների զարգացման դրամաշնորհային ծրագիր <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> ՀԲ-ի աջակցությամբ իրականացվող դրամաշնորհային ծրագրի շրջանակներում ՀՀ համայնքներում գյուղատնտեսության զարգացում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Գյուղատնտեսական ծրագրերի իրականացման գրասենյակ ՊՀ	12,786.9	0.0	0.0	
ԱԾ 03	04.02.01	Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության դրամաշնորհային ծրագրի շրջանակներում խորհրդատվական ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> ՀԲ-ի աջակցությամբ իրականացվող Գլոբալ Էկոլոգիական հիմնադրամի կողմից տրամադրված դրամաշնորհային ծրագրի շրջանակներում ՀՀ համայնքներում գյուղատնտեսության զարգացում, գլոբալ բնապահպանության խնդիրների լուծում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Գյուղատնտեսական ծրագրերի իրականացման գրասենյակ ՊՀ	14,889.6	39,705.5	0.0	

1	2	3	4	5	6	7
	ԱԾ 04	04.02.01	Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության երկրորդ ծրագրի համակարգում և ղեկավարում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> ՀԲ-ի աջակցությամբ իրականացվող վարկային ծրագրի շրջանակներում համայնքներում գյուղատնտեսության զարգացում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Գյուղատնտեսական ծրագրերի իրականացման գրասենյակ ԳՀ	0.0	2,117,946.3	4,874,772.3
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԾՏ01	04.02.01	Տրանսֆերտներ Գյուղական ենթակառուցվածքների վերականգնման և/կամ զարգացման նպատակով <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> ՀԲ-ի աջակցությամբ իրականացվող վարկային ծրագրի շրջանակներում համայնքներում գյուղատնտեսության զարգացում	79,080.3	0.0	0.0
	ԾՏ02	04.02.01	Տրանսֆերտներ Գյուղական ենթակառուցվածքների վերականգնման և/կամ զարգացման նպատակով <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> ՀԲ-ի աջակցությամբ իրականացվող վարկային ծրագրի շրջանակներում համայնքներում գյուղատնտեսության զարգացում	0.0	350,319.2	316,404.0
1116			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Անասնաբուժական ծառայություններ</u> <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Առավել վտանգավոր և մարդու և կենդանիների համար ընդհանուր հիվանդությունների դեմ կենդանիների պատվաստման իրականացում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Անասնահակահամաճարակային կայուն ֆոնի ապահովում	1,238,441.7	1,296,617.4	1,359,116.7
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ 01	04.02.01	Գյուղատնտեսական կենդանիների պատվաստում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Անասնաբուժական ծառայության հակահամաճարակային միջոցառումների, կենդանիների հիվանդությունների կանխարգելման աշխատանքների կազմակերպում և համակարգում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>	594,603.4	651,475.8	710,917.4

1	2	3	4	5	6	7
			«Անասնաբուժասանիտարիայի, սննդամթերքի անվտանգության և բուսասանիտարիայի ոլորտի ծառայությունների կենտրոն» ՊՈԱԿ			
	ԱԾ 02	04.02.01	Կարանտինային սահմանափակումների իրականացում Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը Կենդանիների մասսայական հիվանդությունների դեպքում կարանտինային կարողությունների ապահովման ծառայություններ Ծառայություն մատուցողի անվանումը ՀՀ կառավարությանն առընթեր ոստիկանություն	49,838.3	51,141.6	54,199.3
	ԱԾ 03	04.02.01	Պատվաստանյութերի ձեռքբերում Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը Անասնաբուժական ծառայության հակահամաճարակային միջոցառումների, կենդանիների հիվանդությունների կանխարգելման աշխատանքների կազմակերպման համար պատվաստուկների ձեռքբերում Ծառայություն մատուցողի անվանումը «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված կարգով հայտարարված մրցույթներում հաղթող ճանաչված կազմակերպություններ	594,000.0	594,000.0	594,000.0
1173			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Անտառների կառավարում</u> <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Անտառների պահպանում, անտառշինություն, անտառվերականգնում և պետական մոնիտորինգ <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Կայուն կառավարվող անտառային տարածքների առկայություն Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ	1,255,803.4	1,375,476.6	1,551,041.0
	ԱԾ 01	04.02.02	Անտառների պահպանում և կառավարում Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ի իրավասության ներքո գտնվող անտառային տարածքների պահպանում և կառավարում Ծառայություն մատուցողի անվանումը «Հայանտառ» ՊՈԱԿ	1,201,229.9	1,320,903.1	1,495,942.4
	ԱԾ 02	04.02.02	Անտառային պետական մոնիտորինգի իրականացում Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը			

1	2	3	4	5	6	7
			Հասարակական կազմակերպությունների հետ համատեղ անտառային տարածքներում ուսումնասիրությունների և դիտարկումների անցկացում	54,573.5	54,573.5	55,098.6
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Անտառային պետական մոնիտորինգի կենտրոն» ՊՈԱԿ			
1103			ԾՐԱԳԻՐ			
			Անասնաբուժական և տոհմաբուժական ծառայություններ			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Անասնապահությանը աջակցող և խթանող ծառայություններ	4,490.0	4,490.0	4,490.0
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Անասնապահության զարգացման խթանում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ 01	04.02.01	Արհեստական սերմնավորման միջոցառումներ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Բարձր մթերատու ցեղերի սերմնահեղուկով գյուղատնտեսական կենդանիների արհեստական սերմնավորում	4,490.0	4,490.0	4,490.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Գ-նումների մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված կարգով հայտարարված մրցույթներում հաղթող ճանաչված կազմակերպություններ			
1122			ԾՐԱԳԻՐ			
			Կրթական և խորհրդատվական ծառայությունների ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Ագրոտեխնիկական տեխնոլոգիաների վերաբերյալ համապատասխան խորհրդատվության, գյուղատնտեսության ոլորտի մասնագետների պատրաստում, գիտահետազոտական աշխատանքներ	395,759.8	426,405.3	471,265.8
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Գյուղատնտեսության ոլորտում որակյալ և ժամանակի պահանջներին համապատասխանող ենթակառուցվածքների զարգացում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ 01	04.02.01	Գյուղական խորհրդատվական ծառայություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Ագրոտեխնիկական կանոններին և նոր տեխնոլոգիաներին համապատասխան խորհրդատվության տրամադրում գյուղացիական տնտեսություններին	395,759.8	426,405.3	471,265.8
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ԳԱՀԿ և ԳԱՄԿ ՓԲԸ-ներ			

1	2	3	4	5	6	7
1022			ԾՐԱԳԻՐ			
			Գյուղատնտեսության զարգացման խթանման ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Համայնքներում գյուղատնտեսական մթերքների արտադրությամբ, վերամշակմամբ և ագրոտուրիզմով զբաղվող ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց տրամադրվող վարկերի՝ այդ թվում լիզինգի տոկոսադրույքերի մասնակի սուբսիդավորում	872,479.5	872,479.5	872,479.5
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Գյուղատնտեսական մթերքի և դրանց վերամշակումից ստացվող սննդամթերքի ծավալների ավելացում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԾՏ01	04.02.01	Վարկերի տոկոսադրույքերի սուբսիդավորում			
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>	872,479.5	872,479.5	872,479.5
			Գյուղատնտեսության ոլորտին տրամադրվող վարկերի տոկոսադրույքերի սուբսիդավորում			
ՀՀ էներգետիկային և բնական պաշարների մախարարություն				8,265,851.5	11,049,175.6	13,742,422.8
1044			ԾՐԱԳԻՐ			
			Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող էներգախնայողության ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է աջակցել էներգախնայողության մեջ ներդրումներին, սոցիալական և հանրային նշանակության օբյեկտներում /դպրոցներ, մանկապարտեզներ, հիվանդանոցներ, վարչական շենքեր, փողոցային լուսավորություն/: Ծրագիրը կօգնի մաս վերացնել էներգախնայողության ներուժի իրացման առկա խոչընդոտները և ստեղծել նպաստավոր միջավայր պետական հատվածում էներգախնայողության համար:	155,182.7	0.0	0.0
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Ծրագրի նպատակն է կրճատել էներգիայի սպառումը սոցիալական և հանրային նշանակության այլ օբյեկտներում պետական հատվածում էներգախնայողությանն ուղղված ներդրումների համար խոչընդոտների վերացման միջոցով: Ծրագրի շրջանակներում ներդրումները կապահովեն էական սոցիալական օգուտներ, այդ թվում կրթության որակի բարձրացում, առողջության բարելավում:			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ԾՏ 01	04.03.04	ՀԲ-ի կողմից իրականացվող էներգախնայողության դրամաշնորհային ծրագիր			
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			Հանրային օբյեկտների էներգախնայողական ներդրումների ֆինանսավորում և կատարում՝ կնքելով էներգետիկ ծառայությունների մատուցման համաձայնագրեր համապատասխան շահառուների հետ, որոնք բավարարում են սահմանված չափանիշներին և ընդունվում են համաձայն Գործառնական ձեռնարկում սահմանված կանոնների, սկզբունքների. ընթացակարգերի և իրականացման միջոցառումների: Տեխնիկական աջակցության իրականացում:	155,182.7	0.0	0.0
1073			ԾՐԱԳԻՐ			
			Ընդերքի ուսումնասիրության, օգտագործման և պահպանման ծառայություններ			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			ՀՀ տարածքում ընդերքի վերաբերյալ տեղեկատվության հավաքագրում, պահպանում և տրամադրում, ընդերքի պետական գրանցում և հաշվառում, կադաստրի վարում, հատուկ երկրաբանահետախուզական ծառայությունների կատարում, ֆոնդերի պահպանում	6,150.0	6,400.0	7,100.0
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			ՀՀ ընդերքի պահպանում, հաշվառում և գրանցում, նրա վերաբերյալ ճշգրիտ տեղեկատվության տրամադրում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ01	04.04.01	<u>Ընդերքի մասին տեղեկատվության տրամադրման ծառայություններ</u>			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			1. ՀՀ-ում օգտակար հանածոների հանքավայրերի մասին տեղեկատվության տրամադրում պետական մարմիններին և այլ կազմակերպություններին, կադաստրի վարում: 2. Ընդերքի մասին տեղեկատվության և ֆոնդային նյութերի տրամադրում: 3. Երկրաբանահետախուզական աշխատանքների պետական գրանցում և հաշվառում: 4. Օգտակար հանածոների հանքավայրերի պաշարների հաշվառում և գրանցում	6,150.0	6,400.0	7,100.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Հանրապետական երկրաբանական ֆոնդ» ՊՈԱԿ			
1167			ԾՐԱԳԻՐ			
			Էլեկտրաէներգետիկական օբյեկտների կառուցման, վերականգնման և վերանորոգման ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Էլեկտրաէներգետիկական օբյեկտների, այդ թվում էլեկտրակայանների ենթակայանների և բարձրավոլտ օդային գծերի կառուցում, վերակառուցում և վերականգնում	8,054,968.8	10,991,175.6	13,680,572.8
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Էլեկտրաէներգետիկ համակարգի հուսալիության բարձրացում, էլեկտրաէներգիայի անխափան մատակարարման ապահովում			
	ԱԾ 01	04.03.05	Որոտանի հիդրոէլեկտրակայանների համալիրի վերականգնման ծրագիր			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			<p>Չ-երմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող Որոտանի հիդրոէլեկտրակայանների համալիրի վերականգնում (խորհրդատվական և կառավարման ծառայություններ)</p> <p><u>Ծառայություն անվանումը</u> «Որոտանի հիդրոէլեկտրակայանների համալիր» ՓԲԸ», Fichtner GmbH & Co. KG ընկերություն</p>	344,199.5	344,207.5	76,780.7
			Պետական կազմակերպություններում ներդրումներ			
	ԵԿ 03	04.03.05	<p>Ներդրումներ «Որոտանի հիդրոէլեկտրակայանների համալիր» ՓԲԸ-ում</p> <p><u>Ներդրման նկարագրությունը</u> Որոտանի հիդրոէլեկտրակայանների համալիրի Տաթև, Շամբ և Սպանդարյան հիդրոէլեկտրակայանների հիմնական սարքավորումների ու սարքերի նախագծային հզորությունների ու պայմանների վերականգնում</p> <p><u>Կազմակերպության անվանումը, որտեղ կատարվում է ներդրումը</u> «Որոտանի հիդրոէլեկտրակայանների համալիր» ՓԲԸ</p> <p><u>Տվյալ ներդրման հետ կապված ծրագիրը (ծրագրերը)</u> 1167-Էլեկտրաէներգետիկական օբյեկտների կառուցման, վերականգնման և վերանորոգման ծրագիր</p>	2,684,991.6	2,601,993.1	4,252,709.7
	ԵԿ 04	04.03.05	<p>Ներդրումներ «Բարձրավոլտ էլեկտրացանցեր» ՓԲԸ-ում</p> <p><u>Ներդրման նկարագրությունը</u> Չ-երմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող հաստատուն հոսանքի ներդիրով էլեկտրահաղորդման գծի / Հայաստան-Վրաստան/ ծրագրի շրջանակներում 350 ՄՎտ հզորությամբ հաստատուն հոսանքի ներդիրի /ենթակայանի/ մեկ մոդուլի և փոխակերպիչ կայանից մինչև վրացական սահման 500 կՎ օդային գծի կառուցում</p> <p><u>Կազմակերպության անվանումը, որտեղ կատարվում է ներդրումը</u> «Բարձրավոլտ էլեկտրացանցեր» ՓԲԸ</p> <p><u>Տվյալ ներդրման հետ կապված ծրագիրը (ծրագրերը)</u> 1167-Էլեկտրաէներգետիկական օբյեկտների կառուցման, վերականգնման և վերանորոգման ծրագիր</p>	0.0	705,518.9	2,812,480.0
	ԵԿ05	04.03.05	<p>Ներդրումներ «Բարձրավոլտ էլեկտրացանցեր» ՓԲԸ-ում</p> <p><u>Ներդրման նկարագրությունը</u> Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող վերականգնվող էներգետիկայի ծրագրի շրջանակներում Քարքար տեղամասում երկրաջերմային աղբյուրների հորատում, ինչպես նաև ՀՀ -ում ֆոտովոլտայիկ տեխնոլոգիայով 30-40ՄՎտ հզորությամբ արևային էլեկտրակայանների աջակցմանը</p> <p><u>Կազմակերպության անվանումը, որտեղ կատարվում է ներդրումը</u> «Բարձրավոլտ էլեկտրացանցեր» ՓԲԸ</p> <p><u>Տվյալ ներդրման հետ կապված ծրագիրը (ծրագրերը)</u></p>	0.0	248,160.0	1,737,120.0

1	2	3	4	5	6	7
			1167-Էլեկտրաէներգետիկական օբյեկտների կառուցման, վերականգնման և վերանորոգման ծրագիր			
	ԵԿ06	04.03.05	Ներդրումներ «Բարձրավոլտ էլեկտրասանցեր» ՓԲԸ-ում <u>Ներդրման նկարագրությունը</u> Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող էներգետիկայի հաղորդման ցանցի վերակառուցման ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է ընդլայնել վերահսկման և տվյալների ձեռքբերման SCADA և էներգիայի կառավարման համակարգերը , ինչպես նաև վերակառուցել 220կՎ «Ագարակ-2» և «Շինուհայր» ենթակայանները: <u>Կազմակերպության անվանումը, որտեղ կատարվում է ներդրումը</u> «Բարձրավոլտ էլեկտրասանցեր» ՓԲԸ <u>Տվյալ ներդրման հետ կապված ծրագիրը (ծրագրերը)</u> 1167-Էլեկտրաէներգետիկական օբյեկտների կառուցման, վերականգնման և վերանորոգման ծրագիր	0.0	744,480.0	2,068,000.0
	ԵԿ07	04.03.05	Ներդրումներ «Բարձրավոլտ էլեկտրասանցեր» ՓԲԸ-ում <u>Ներդրման նկարագրությունը</u> Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող էլեկտրամատակարարման հուսալիության ծրագրի լրացուցիչ ֆինանսավորման ծրագրի շրջանակներում «Հաղթանակ» , «Չարենցավան-3», «Վանաձոր-1» ենթակայանների կառուցում: <u>Կազմակերպության անվանումը, որտեղ կատարվում է ներդրումը</u> «Բարձրավոլտ էլեկտրասանցեր» ՓԲԸ <u>Տվյալ ներդրման հետ կապված ծրագիրը (ծրագրերը)</u> 1167-Էլեկտրաէներգետիկական օբյեկտների կառուցման, վերականգնման և վերանորոգման ծրագիր	0.0	992,640.0	1,985,280.0
			Վարկերի տրամադրում			
	ՎՏ01		Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկի աջակցությամբ իրականացվող էլեկտրամատակարարման հուսալիության ծրագիր <u>Վարկի նկարագրությունը</u> Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկի աջակցությամբ իրականացվող էլեկտրամատակարարման հուսալիության ծրագրի շրջանակներում Հրազդան ՁԷԿ-ից Շինուհայր ենթակայանի գոյություն ունեցող 220 կՎ՝ Նորադուզ, Լիճք, Վարդենիս, Վայք և Որոտան-1 օղային գծերի հատվածի շուրջ 230 կմ երկարությամբ օղային գծերի վերակառուցման համար վարկի տրամադրում	5,025,777.7	5,354,176.1	748,202.4
1171			ԾՐԱԳԻՐ			
			Ռ-ադիոակտիվ թափոնների վնասագերծման ծառայություններ <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			Միջուկային և ճառագայթային անվտանգության նորմերի ու կանոնների պահպանմամբ ռադիոակտիվ թափոնների կենտրոնացված փոխադրում, ուսումնասիրում, պահպանում, վնասագերծում և թաղում	49,550.0	51,600.0	54,750.0
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Մարդկանց և շրջակա միջավայրի պաշտպանություն իրացնող ճառագայթման վնասակար ազդեցությունից			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ			
	ԱԾ 01	05.01.01	Ռ-ռադիոակտիվ թափոնների վնասագերծման ծառայություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Միջուկային և ճառագայթային անվտանգության նորմերի ու կանոնների պահպանմամբ ռադիոակտիվ թափոնների կենտրոնացված փոխադրում, ուսումնասիրում, պահպանում, վնասագերծում և թաղում	49,550.0	51,600.0	54,750.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Ռ-ռադիոակտիվ թափոնների վնասագերծում» ՓԲԸ			
ՀՀ կրթության և գիտության նախարարություն				41,141,923.1	45,199,342.9	50,752,926.0
1146						
ԾՐԱԳԻՐ						
			<u>Հանրակրթության ծրագիր</u>			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Տարրական, հիմնական և միջնակարգ (լրիվ) ընդհանուր կրթության ծառայությունների մատուցում	20,059,578.9	20,762,608.6	22,287,095.1
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Հանրակրթական մակարդակում սովորողների ընդգրկվածության, գրագիտության և համակողմանի զարգացման բարձր մակարդակի ապահովում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
			Նախադպրոցական կրթություն (ՀՀ կրթության և գիտության նախարարություն)			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
	ԱԾ129	09.01.01	5-6 տարեկան երեխաների նախապատրաստում հանրակրթական դպրոցներում ուսուցմանը՝ ապահովելով հավասար մեկնարկային պայմաններ	21,583.3	22,913.1	25,082.7
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության հանրակրթական դպրոցներ			
			Հիմնական ընդհանուր հանրակրթություն			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Հիմնական ընդհանուր կրթության ծառայությունների մատուցում	9,173,625.8	8,672,893.4	8,788,969.1
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ ԿԳՆ ենթակայության հանրակրթական ուսումնական հաստատություններ			
			Հիմնական հատուկ հանրակրթություն			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Հիմնական հատուկ կրթության ծառայությունների մատուցում	1,968,367.7	2,107,669.3	2,316,626.3
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			ՀՀ ԿԳՆ ենթակայության հասուկ հանրակրթական ուսումնական հաստատություններ			
	ԱՃ69	09.02.01	Ներառական կրթություն միջին դպրոցում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հանրակրթական հաստատություններում կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների հիմնական կրթության կազմակերպման կրթաօժանդակ ծառայություններ <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> ՀՀ ԿԳՆ ենթակայության հանրակրթական ուսումնական հաստատություններ	322,636.8	341,021.5	369,255.0
	ԱՃ89	09.02.01	Հիմնական մասնագիտացված հանրակրթություն <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Մասնագիտացված հանրակրթական ծառայությունների մատուցում հիմնական կրթության մակարդակում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> ՀՀ ԿԳՆ ենթակայության մասնագիտացված հանրակրթական ուսումնական հաստատություններ	2,174,194.2	2,312,931.5	2,521,041.9
	ԱՃ111	09.06.01	Կրթության բովանդակային և մեթոդական սպասարկում ու հանրապետության հանրակրթական դպրոցների ուսուցիչների վերապատրաստում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Կրթության բովանդակային և մեթոդական սպասարկում, հանրակրթական դպրոցների ուսուցիչների վերապատրաստում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Կրթության ազգային ինստիտուտ» ՓԲԸ	504,465.0	506,500.0	510,163.9
	ԱՃ114	09.06.01	Հանրակրթական դպրոցների ուսուցիչների ատեստավորման ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հանրակրթական դպրոցների ուսուցիչների ատեստավորման ծառայություններ <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն ընտրված կազմակերպություն	4,304.5	4,304.5	4,304.5
	ԱՃ115	09.06.01	Փորձարարական մանկավարժական ծրագրերի իրականացում հանրակրթությունում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Պատանի հետազոտողի և ստեղծագործողի հեռակա դպրոց ծրագրի, "Հանրակրթական դպրոցներում նախապատրաստական ուսուցում" ծրագրի, պետական այլընտրանքային մանկավարժության ծրագրերի իրականացում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Երևանի «Մխիթար Սեբաստացի» կրթահամալիր» ՊՈԱԿ	124,865.2	134,539.6	149,509.5
	ԱՃ116	09.06.01	Դպրոցականների օլիմպիադաների անցկացում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հանրակրթական դպրոցների աշակերտների օլիմպիադաների անցկացում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>	59,688.0	59,688.0	59,688.0

1	2	3	4	5	6	7
			«Երևանի պետական համալսարանին առընթեր Ա. Շահինյանի անվան ֆիզիկա-մաթեմատիկական հատուկ դպրոց» ՊՈԱԿ			
	ԱՃ117	09.06.01	Ուսումնական կառուցման կառուցման վերականգնում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Ուսումնական կառուցման ընդհանուր և ուսումնական նյութերի, ցուցաբերողների և այլ պարագաների տրամադրում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն ընտրված կազմակերպություն	15,304.5	15,304.5	15,304.5
	ԱՃ118	09.06.01	Համակարգչային և ինտերնետային կապի ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հանրապետության դպրոցների ինտերնետային ցանցի սպասարկում և համակարգչային սարքավորումների պահպանում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Կրթական տեխնոլոգիաների ազգային կենտրոն» ՊՈԱԿ	861,047.2	862,080.2	864,124.0
	ԱՃ119	09.06.01	Կրթական հաստատությունների աշակերտներին դասագրքերով և ուսումնական գրականությամբ ապահովում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Տարրական դասարանների աշակերտներին անվճար դասագրքերով և ուսումնական գրականությամբ ապահովում ու ավագ դպրոցների դասագրքերի հրատարակում: <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն ընտրված կազմակերպություն	969,056.0	969,056.0	969,056.0
	ԱՃ121	09.06.01	Երեխաների ֆիզիկական, մտավոր և (կամ) հոգեկան զարգացման առանձնահատկությունների բացահայտում և գնահատում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Երեխաների ֆիզիկական, մտավոր և (կամ) հոգեկան զարգացման առանձնահատկությունների բացահայտում և գնահատում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Երևանի բժշկահոգեբանամանկավարժական գնահատման կենտրոն» ՊՈԱԿ	204,987.5	221,634.2	246,604.7
	ԱՃ122	09.06.01	Հատուկ դպրոցների համար նախատեսված ծրագրերի, դասագրքերի, ձեռնարկների, ուսումնական այլ նյութերի մշակում և հրատարակում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հատուկ դպրոցների համար նախատեսված ծրագրերի, դասագրքերի, ձեռնարկների, ուսումնական այլ նյութերի մշակում և հրատարակում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն ընտրված կազմակերպություն	16,000.0	16,000.0	16,000.0
	ԱՃ 131	09.06.01	Համալսարանային բանկի աջակցությամբ իրականացվող «Կրթության բարելավման ծրագիր» <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Համալսարանային բանկի ֆինանսավորմամբ իրականացվող կրթակարգի և չափորոշիչների վերանայում, ուսումնական ծրագրերի ու գնահատման համակարգի մշակում, տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ներդրում հանրակրթությունում, ուսուցիչների վերապատրաստում, դպրոցի երեխաների պատրաստվածության բարձրացում և կրթության հավասար մեկնարկային ինարավորությունների ապահովում:	581,314.8	991,399.2	1,241,379.0

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Կրթական ծրագրերի կենտրոն» ԾԻԳ			
	ԱՃ124	09.06.01	Կրթական հաստատություններին ուսումնամեթոդական նյութերով ապահովում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Ավարտական փաստաթղթերի, գովասանագրքի, դասամատյանների, մեղալների, ուսումնական ծրագրերի, ծրարների, մանկավարժական պարբերականների և ուսումնադիտողական պարագաների ձեռքբերում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Գ-նումների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն ընտրված կազմակերպություն	287,075.6	287,075.6	287,075.6
	ԱՃ125	09.06.01	Կրթական նոր տեխնոլոգիաների ներդրման ծրագրի իրականացում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Փորձնական կրթական ծրագրերի իրականացում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Հայաստանի երիտասարդական հիմնադրամ	10,000.0	10,000.0	10,000.0
	ԱՃ128	09.06.01	Աուտիզմ և զարգացման խանգարումներ ունեցող երեխաների բուժման, վերականգնման և կրթության ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Աուտիզմ և զարգացման խանգարումներ ունեցող երեխաների համար անհրաժեշտ պայմանների ստեղծում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Աուտիզմ ազգային հիմնադրամ	80,788.7	87,883.7	98,526.5
	ԱՃ130	09.01.01	Նախադպրոցական կրթության ոլորտում վարչական (տեղեկատվական) ռեգիստրների վարման և դրանցից տեղեկատվության ստացման համակարգի ներդրում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Նախադպրոցական կրթության ոլորտում վարչական (տեղեկատվական) ռեգիստրների վարման և դրանցից տեղեկատվության ստացման համակարգի ներդրում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> "ԿՏԱԿ" ՊՈԱԿ	0.0	9,000.0	19,800.0
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ԾՏ01	09.06.01	Փոխհատուցում ՀՀ հեռավոր, սահմանամերձ, լեռնային և բարձր լեռնային բնակավայրերի պետական հանրակրթական դպրոցների մանկավարժներին <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> ՀՀ հեռավոր, սահմանամերձ, լեռնային և բարձր լեռնային բնակավայրերի պետական հանրակրթական դպրոցներ տեղափոխվող մանկավարժների ճանապարհածախսի փոխհատուցման, բնակարանի վարձի և կեցության ծախսերի փոխհատուցում	63,200.0	63,200.0	63,200.0
	ԾՏ02	09.06.01	Հանրակրթական դպրոցների մանկավարժներին և դպրոցահասակ երեխաներին տրանսպորտային ծախսերի փոխհատուցում <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>	5,672.3	5,672.3	5,672.3

1	2	3	4	5	6	7
			Հանրակրթական դպրոցների մանկավարժներին և դպրոցահասակ երեխաներին տրանսպորտային միջոցներով տեղափոխման ապահովում (ՀՀ կրթության և գիտության նախարարություն)			
	ԾՏ10	09.06.01	Սոցիալապես անապահով ընտանիքների երեխաների դասագրքերի վարձավճարների փոխհատուցում <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>	120,000.0	120,000.0	120,000.0
			Սոցիալապես անապահով ընտանիքների երեխաների դասագրքերի վարձավճարների փոխհատուցում			
	ԾՏ12	09.02.01	Մասնագիտացված հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների երեխաների կրթաթղթի հիմնական ընդհանուր կրթության մակարդակում <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>	13,392.0	13,392.0	13,392.0
			Մասնագիտացված հիմնական հանրակրթական ուսուցում ստացող երեխաների կրթաթղթի			
	ԾՏ11	09.06.01	Ատեստավորման միջոցով որակավորում ստացած ուսուցիչներին հավելավճարների տրամադրում <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>	52,024.0	57,226.3	65,029.9
			Հանրակրթական դպրոցներին ատեստավորման արդյունքում ստացած տարակարգերին համապատասխան հավելավճարների տրամադրում			
	ԾՏ18	09.06.01	Դպրոցահասակ երեխաներին սննդով ապահովում <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>	580,348.2	605,679.3	623,789.7
			Հանրակրթական դպրոցի տարրական դասարանների աշակերտներին սննդով ապահովում			
	ԾՏ31	09.06.01	Աջակցություն "Դպրոց-կենտրոնների միություն" իրավաբանական անձանց միության գործունեությանը <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>	40,000.0	40,000.0	40,000.0
			Հայաստանում կրթական բարեփոխումների իրականացմանը ընդառաջ, ՀՀ տարբեր մարզերի դպրոցներում առկա փորձի փոխանակում և առաջավոր փորձի տարածում			
			<u>Պետական կազմակերպություններում ներդրումներ</u>			
	ԵԿ 15	09.06.01	Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող «Կրթության բարելավման ծրագիր» ծրագրի շրջանակներում կապիտալ ներդրումներ դպրոցներում և բուհերում <u>Ներդրման նկարագրությունը</u>	1,685,833.6	2,216,482.4	2,843,500.0
			«Կրթության բարելավման ծրագիր» -ի շրջանակներում Հիմնական կրթական կազմակերպությունների կարողությունների զարգացում, շուրջ 17 ընտրված ավագ դպրոցների կարողությունների հզորացում:			
			<u>Կազմակերպության անվանումը, որտեղ կատարվում է ներդրումը</u>			
			Հանրակրթական հաստատություններ			
			Տվյալ ներդրման հետ կապված ծրագիր (ծրագրերը)			
			1146 - Հանրակրթության ծրագիր			
	ԵԿ02	09.06.01	"Դպրոցահասակ երեխաներին սննդով ապահովում" ծրագրի շրջանակներում գույքի և սարքավորումների ձեռքբերում <u>Ներդրման նկարագրությունը</u>	119,804.0	9,062.0	
			ՀՀ Սյունիքի, ՀՀ Վայոց Ձորի և ՀՀ Արարատի մարզերի դպրոցների համար ճաշարանային գույքի և խոհանոցային սարք և սարքավորումների ձեռքբերում			
			<u>Կազմակերպության անվանումը, որտեղ կատարվում է ներդրումը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			ՀՀ Սյունիքի, ՀՀ Վայոց Ձորի և ՀՀ Արարատի մարզերի հանրակրթական դպրոցներ			
			<u>Տվյալ ներդրման հետ կապված ծրագիրը (ծրագրերը)</u>			
			Հանրակրթության ծրագիր			
1045			ԾՐԱԳԻՐ			
			Նախնական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության ծառայությունների մատուցում	9,892,666.0	12,119,447.3	15,239,007.7
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Աշխատաշուկային արդի պահանջներին համապատասխան տեխնիկական հմտություններ և կարողություններ , ինչպես նաև միջին մասնագիտական որակաորում ունեցող մասնագետների պատրաստում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ01	09.06.01	Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության և ուսուցման (ՄԿՈՒ) բարեփոխումներ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության ոլորտում կրթական չափորոշիչների և ուսումնական ծրագրերի մշակում, համակարգի մասնագետների վերապատրաստումների իրականացում	166,023.6	166,023.6	166,023.6
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Կրթության ազգային ինստիտուտ» ՓԲԸ			
	ԱՃ02	09.03.01	Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) կրթություն			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) կրթության ծառայությունների մատուցում	2,294,598.6	2,607,518.5	3,032,387.7
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ ԿԳ նախարարության ենթակայության նախնական (արհեստագործական) մասնագիտական ուսումնական հաստատություններ			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ԾՏ01	09.03.01	Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) կրթություն ստացող ուսանողների կրթաթոշակ			
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>			
			Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) կրթություն ստացող ուսանողների կրթաթոշակների տրամադրում	430,441.2	451,310.4	468,217.8
	ԾՏ11	09.03.02	Միջին մասնագիտական կրթության գծով ուսանողական նպաստների տրամադրում			
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>			
			Միջին մասնագիտական կրթության գծով ուսանողական նպաստների տրամադրում	6,388,453.6	8,170,466.8	10,717,720.6
	ԾՏ12	09.03.02	Միջին մասնագիտական կրթություն ստացող ուսանողների կրթաթոշակ			
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>			
			Միջին մասնագիտական կրթություն ստացող ուսանողների կրթաթոշակ	613,149.0	724,128.0	854,658.0

1	2	3	4	5	6	7
1111			ԾՐԱԳԻՐ			
			Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության ծառայությունների մատուցում	9,201,237.6	10,195,757.9	10,917,531.0
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Գիտելիքների տնտեսության և գիտության զարգացման արդի պահանջներին համապատասխան բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական որակավորում ունեցող մասնագետների պատրաստում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
ԱՃ01	09.06.01		<u>Ակադեմիական փոխճանաչման և շարժունության ծառայություններ</u>			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Ավարտական փաստաթղթերի ու դիպլոմների փոխճանաչման վկայականների տրամադրում՝ հիմնվելով Եվրոպական կրթական չափորոշիչների վրա	42,203.9	42,295.1	42,432.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Ակադեմիական փոխճանաչման և շարժունության ազգային տեղեկատվական կենտրոն			
ԱՃ02	09.06.01		Բարձրագույն մասնագիտական կրթության գնահատման համակարգի բարեփոխումներ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Բուհերում կրեդիտային համակարգի և ուսանողների վարձավճարների տարբերակված մեխանիզմների ներդրում	140,000.0	90,000.0	90,000.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Կրթության ազգային ինստիտուտ» ՓԲԸ			
ԱՃ05	09.06.01		Ուսումնական հաստատությունների վարկանիշավորում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Ուսումնական հաստատությունների կրթական, գիտական գործունեության վերաբերյալ, ինչպես նաև շրջանավարտների հետագա ուսումնառության և աշխատանքի տեղավորման վերաբերյալ տվյալների հավաքագրում, շահառուների տարբեր խմբերի հասարակական կարծիքի ուսումնասիրում, արդյունքների մշակում և հրապարակում	60,000.0	60,000.0	60,000.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Գնումների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն ընտրված կազմակերպություն			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
ԾՏ01	09.04.01		Բարձրագույն մասնագիտական կրթության գծով ուսանողական նպաստների տրամադրում			
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>			
			Բարձրագույն մասնագիտական կրթություն ստացող ուսանողների նպաստներ	6,637,117.0	7,298,312.9	7,892,622.1
ԾՏ02	09.04.01		Բարձրագույն մասնագիտական կրթություն ստացող ուսանողների կրթաթոշակ			
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>			
			Բարձրագույն մասնագիտական կրթություն ստացող ուսանողների կրթաթոշակ	1,628,940.0	1,964,665.5	2,045,385.1

1	2	3	4	5	6	7
	ԾՏ03	09.04.02	Հետքուհական մասնագիտական կրթության գծով նպաստների տրամադրում բուհական հաստատություններում <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Հետքուհական մասնագիտական կրթության գծով նպաստների տրամադրում	395,883.0	427,916.7	460,347.4
	ԾՏ05	09.04.02	Հետքուհական մասնագիտական կրթություն ստացող ուսանողների կրթաթոշակ բուհական հաստատություններում <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Հետքուհական մասնագիտական կրթություն ստացող ուսանողներին կրթաթոշակի տրամադրում	250,845.0	264,045.0	274,545.0
	ԾՏ06	09.06.01	Ուսանողներին զեղչային գներով հանրակացարանային պայմանների տրամադրում <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Ուսանողներին հանրակացարանային պայմանների տրամադրում	46,248.7	48,522.7	52,199.4
1114			ԾՐԱԳԻՐ			
			Սփյուռքի հայապահպանության ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Սփյուռքում հայապահպանությանն ուղղված միջոցառումների իրականացում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Սփյուռքի գաղթօջախներում հայրենիքի և հայ ինքնության վերաբերյալ իմացության մակարդակի բարձրացում և հայապահպանության ամրապնդում	48,377.5	61,586.3	48,899.5
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ05	09.06.01	Արտասահմանյան համալսարաններում հայոց լեզվի դասավանդման կազմակերպում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հպեպի և Բուխարեստի համալսարաններում հայոց լեզվի դասավանդման կազմակերպում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Երևանի պետական համալսարան» ՊՈԱԿ	8,563.2	8,563.2	8,563.2
	ԱԾ06	09.06.01	Սփյուռքի հայկական դպրոցների ուսուցիչների վերապատրաստում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Սփյուռքի հայկական դպրոցների ուսուցիչների վերապատրաստում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Կրթության ազգային ինստիտուտ» ՓԲԸ	36,214.3	36,423.1	36,736.3
	ԱԾ07	09.06.01	Համահայկական կրթական խորհրդատուական անցկացում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Համահայկական կրթական 5-րդ խորհրդատուական անցկացում, սփյուռքի կրթական գործի պատասխանատուների հավաք Հայաստանում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Կրթության ազգային ինստիտուտ» ՓԲԸ		13,000.0	
	ԾՏ03	09.06.01	Աջակցություն արտերկրում հայագիտության զարգացմանը <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Աջակցություն հայագիտության զարգացմանը Չայբուրգի համալսարանում	3,600.0	3,600.0	3,600.0

1	2	3	4	5	6	7
1148			ՃՐԱԳԻՐ			
			Արտատումնական դաստիարակության ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Արվեստի, սպորտի դասընթացների իրականացում ակումբներում, մարզադպրոցներում և արտադպրոցական դաստիարակության այլ կենտրոններում	1,851,898.9	1,967,046.9	2,161,423.3
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Հանրակրթական ուսուցման համակարգում ընդգրկված երեխաների ֆիզիկական, հոգևոր և գեղագիտական զարգացում, բնապահպանական և կիրառական գիտելիքների ձեռքբերում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ01	09.05.01	Արտադպրոցական դաստիարակություն			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Արվեստի, երաժշտության, սպորտի դասընթացներ ակումբներում, մարզադպրոցներում և արտադպրոցական դաստիարակության այլ կենտրոններում	1,092,077.5	1,193,971.5	1,347,529.9
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Ակումբներ, մարզադպրոցներ և արտադպրոցական դաստիարակության այլ կենտրոններ			
	ԱՃ27	09.05.01	Մանկապատանեկան մարզական խաղերի անցկացում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Մանկապատանեկան մարզական խաղեր	10,000.0	10,000.0	10,000.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Աշխատանքային ռեզերվներ» մարզական հասարակական կազմակերպություն			
	ԱՃ28	08.01.01	Ուսանողական մարզական միջոցառումներ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Ուսանողական մարզական խաղերի կազմակերպում	23,000.0	4,350.0	23,000.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«ՀՀ ուսանողական մարզական ֆեդերացիա» ՀԿ			
	ԱՃ29	08.01.01	Նավամոդելային սպորտի զարգացում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Մասնակցություն միջազգային մրցույթներին	5,500.0	5,500.0	5,500.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ նավամոդելային սպորտի ֆեդերացիա			
	ԱՃ30	08.03.02	Մանկական, մանկապատանեկան թերթերի ու ամսագրերի հրատարակում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Մանկական և մանկապատանեկան թերթերի ու ամսագրերի հրատարակում	45,147.4	47,726.6	50,305.9
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Խմբագրություններ			
	ԱՃ31	08.04.01	Աջակցություն Հայաստանում ինտելեկտուալ խաղերի զարգացմանը			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Աջակցություն Հայաստանում ինտելեկտուալ խաղերի զարգացմանը	12,012.0	12,012.0	12,012.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Քաղաքացիական ծառայության ասոցիացիա» ՀԿ			
	ԱՃ32	09.06.01	Դպրոցականների հանրապետական սպարտակիադալի անցկացում			

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հանրակրթական դպրոցների աշակերտների համար ամենամյա հանրապետական սպորտային խաղերի՝ սպարտակիադաների կազմակերպում և անցկացում	35,000.0	35,000.0	35,000.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Գլորոցականների հանրապետական, մարզական ֆեդերացիա» ՀԿ			
	ԱՃ33	09.06.01	Գլորոցականների ամառային հանգստի կազմակերպում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Գլորոցականների ամառային հանգստի կազմակերպում	449,271.0	473,004.0	484,866.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն ընտրված կազմակերպություն			
	ԱՃ34	09.06.01	«Հայ ասպետ» հեռուստամրցաշարի անցկացում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հայ ասպետ» հեռուստամրցաշարի անցկացում դպրոցականների շրջանում	68,962.5	70,268.6	72,280.9
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Հայ ասպետ» ԿԲՀ			
	ԱՃ37	09.05.01	Համաշխարհային դպրոցական խաղերին մասնակցության ապահովում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Գլորոցականների միջազգային մարզական ֆեդերացիայի կողմից կազմակերպվող համաշխարհային դպրոցական խաղերին Հայաստանի դպրոցահասակ երեխաների համար մասնակցության կազմակերպում	49,500.0	49,500.0	49,500.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Գլորոցականների հանրապետական մարզական ֆեդերացիա»			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ԾՏ03	09.05.01	Ռազմահայրենասիրական դաստիարակության ռազմավարության իրականացում			
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> ՀՀ դպրոցականների շրջանում ռազմահայրենասիրական դաստիարակության իրականացում	61428.5	65714.2	71428.6
1046			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Թանգարանների ծրագիր</u> <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Թանգարանային առարկաների և հավաքածուների պահպանություն, համայրում, հրապարակում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> ՀՀ մշակութային ժառանգության բաղկացուցիչ մաս հանդիսացող քանդարանային հավաքածուների անխաթար պահպանումն ու փոխանցումը սերունդներին: Թանգարանային հավաքածուներին հանրության հաղորդակցության աճ՝ նպաստելով հանրապետությունում մշակութային զբոսաշրջության խթանմանը, տնտեսական զարգացմանը, ինչպես նաև ԿԶԾ-ի իրագործմանը	31,382.7	33,275.3	36,367.8
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ10	08.02.02	Թանգարանային ծառայություններ և ցուցահանդեսներ (կրթության ոլորտ)			

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>	31,382.7	33,275.3	36,367.8
			Թանգարանային առարկաների և հավաքածուների պահպանություն, համայնում, հրապարակում			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Խ. Արովյանի տուն-թանգարան» ՊՈԱԿ			
1162			ԾՐԱԳԻՐ			
			Գիտական և գիտատեխնիկական հետազոտությունների և մշակումների ծառայություններ	56,781.5	59,620.6	62,601.6
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Գիտական և գիտակրթական հետազոտությունների և վերլուծությունների կատարում			
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Գիտակրթական կարևոր ոլորտների և գիտական ներուժի զարգացում և կատարելագործում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ10	01.04.01	Ատենախոսությունների պաշտպանությունների և փորձաքննությունների կազմակերպում	56,781.5	59,620.6	62,601.6
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Ատենախոսությունների պաշտպանությունների և փորձաքննությունների կազմակերպում			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Բարձրագույն որակավորման հանձնաժողով			
ՀՀ մշակույթի նախարարություն				11,837,845.6	12,627,021.3	13,797,398.7
1045			ԾՐԱԳԻՐ			
			Նախնական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության ծրագիր	188,298.3	201,440.7	221,154.7
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության ծառայությունների մատուցում			
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Աշխատաշուկայի արդի պահանջներին համապատասխան տեխնիկական հմտություններ և կարողություններ, ինչպես նաև միջին մասնագիտական որակավորում ունեցող մասնագետների պատրաստում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ԾՏ21	09.03.02	Միջին մասնագիտական կրթության նպաստների տրամադրում (մշակույթի Տրանսֆերտի նկարագրությունը)	184,593.3	197,735.7	217,449.7
			Միջին մասնագիտական կրթության գծով ուսանողական նպաստների տրամադրում ուսանողներին			
	ԾՏ22	09.03.02	Միջին մասնագիտական կրթություն ստացող ուսանողների կրթաթոշակ (մշակույթի ոլորտ)	3,705.0	3,705.0	3,705.0
			Տրանսֆերտի նկարագրությունը			
			Միջին մասնագիտական կրթություն ստացող ուսանողների կրթաթոշակ			
1046			ԾՐԱԳԻՐ			
			Թանգարանների ծրագիր			

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Թանգարանային առարկաների և հավաքածուների պահպանություն, համալրում, հրապարակում			
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>	1,592,114.9	1,697,292.7	1,858,266.0
			ՀՀ մշակութային ժառանգության բաղկացուցիչ մաս հանդիսացող քանգարանային հավաքածուների անխաթար պահպանումն ու փոխանցումը սերունդներին: Թանգարանային հավաքածուներին հանրության հաղորդակցության աճ՝ նպաստելով հանրապետությունում մշակութային զբոսաշրջության խթանմանը, տնտեսական զարգացմանը			
			<u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</u>			
			<u>Թանգարանային ծառայություններ և ցուցահանդեսներ</u>			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Թանգարանային առարկաների և հավաքածուների պահպանություն, համալրում, հրապարակում			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Հայաստանի ազգային պատկերասրահ» ՊՈԱԿ, «Հայաստանի պատմության քանգարան» ՊՈԱԿ, «Ե.Չարենցի անվան գրականության և արվեստի քանգարան» ՊՈԱԿ, «Հ.Շարամբեյանի անվան ժողովրդական ստեղծագործական կենտրոն» ՊՈԱԿ, «Հայ և ռուս ժողովուրդների բարեկամության քանգարան» ՊՈԱԿ, «Ն.Ադունցի անվան Սիսիանի պատմության քանգարան» ՊՈԱԿ, «Հրագրամի երկրագիտական քանգարան» ՊՈԱԿ, «Փայտարվեստի քանգարան» ՊՈԱԿ, «Ռուսական արվեստի քանգարան» ՊՈԱԿ, «Երվանդ Քոչարի քանգարան» ՊՈԱԿ, «Հ.Թումանյանի քանգարան» ՊՈԱԿ, «Մ.Փարսջանովի քանգարան» ՊՈԱԿ, «Ա.Իսահակյանի տուն-քանգարան» ՊՈԱԿ, «Ե.Չարենցի տուն-քանգարան» ՊՈԱԿ, «Ա.Սպենդիարյանի տուն-քանգարան» ՊՈԱԿ, «Ա.Խաչատրյանի տուն-քանգարան» ՊՈԱԿ, «Օրբելի եղբայրների տուն-քանգարան» ՊՈԱԿ, «Մ.Սարյանի տուն-քանգարան» ՊՈԱԿ, «Յուցահանդեսային կենտրոն» ՊՈԱԿ, «Ագարակ» պատմամշակութային արգելոց» ՊՈԱԿ, «Պատմամշակութային արգելոց-քանգարանների և պատմական միջավայրի պահպանության ծառայություն» ՊՈԱԿ, «Սիլվա Կապուտիկյան» գրական հիմնադրամի Սիլվա Կապուտիկյանի տուն-քանգարան, «Կալենց» մշակութային հիմնադրամի «Կալենց» քանգարան	1,417,728.8	1,527,622.0	1,692,474.3
1056			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Կինեմատոգրաֆիայի ծրագիր</u>			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Խաղարկային, մուլտիպլիկացիոն, վավերագրական կինոնկարների արտադրություն, մասնակցություն կինոշուկաներին, կինոփառատոններին, կինոֆոտո-ֆոնո հավաքածուի պահպանում	657,416.3	664,416.5	676,024.9
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Քաղաքացիական հասարակության տեղեկացվածության և հաղորդակցման բարձրացում կինոարվեստին			
			<u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</u>			
			Կինոնկարների արտադրություն			

1	2	3	4	5	6	7
	ԱՃ01	08.02.06	<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>	453,956.4	453,956.4	453,956.4
			Խաղարկային, մուլտիպլիկացիոն և վավերագրական կինոնկարների արտադրություն			
	<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>					
	«Հայաստանի ազգային կինոկենտրոն» ՊՈԱԿ, «Փաստավավերագրական ֆիլմերի «Հայկ» կինոստուդիա» ՊՈԱԿ, «Ռոբերտ Սահակյանցի անվան անիմացիոն արվեստանոց» ՀԿ					
	ԱՃ02	08.02.06	Կինո-ֆոտո-ֆոնո հավաքածուի պահպանման ծառայություններ	7,235.5	7,235.5	7,235.5
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
	Կինո-ֆոտո-ֆոնո հավաքածուի պահպանում, վերականգնում					
	<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>					
			«Հայաստանի ազգային կինոկենտրոն» ՊՈԱԿ, «Փաստավավերագրական ֆիլմերի «Հայկ» կինոստուդիա» ՊՈԱԿ			
	ԱՃ03	08.02.06	Ազգային կինոծրագրերի իրականացում	150,603.0	154,813.5	162,170.3
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
	Ազգային կինոծրագրերի իրականացում					
	<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>					
			«Հայաստանի ազգային կինոկենտրոն» ՊՈԱԿ			
	ԱՃ04	08.02.06	Փաստավավերագրական կինոծրագրերի իրականացում	45,621.4	48,411.1	52,662.7
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
	Վավերագրական կինոնկարների արտադրություն					
	<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>					
			«Փաստավավերագրական ֆիլմերի «Հայկ» կինոստուդիա» ՊՈԱԿ			
1075			ԾՐԱԳԻՐ			
			Պատմամշակութային ժառանգության պահպանման և վերականգնման ծրագիր	490,058.2	547,316.4	608,716.3
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Պատմամշակութային ժառանգության գիտահետազոտական աշխատանքներ, հուշարձանների տեխնիկական վիճակի մոնիթորինգ, հուշարձանների վավերագրում, մշակութաբանական ու արվեստաբանական փորձաքննություն			
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Պատմամշակութային ժառանգության պահպանում, հանրահռչակում, հասարակության հետ հաղորդակցման բարձրացում, հաջորդ սերունդներին փոխանցում, զբոսաշրջության խթանում			
			Զաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ01	08.02.07	Պատմամշակութային ժառանգության գիտահետազոտական աշխատանքներ	85,555.9	90,660.6	98,560.4
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
	Հուշարձանների պետական հաշվառում, պահպանական գոտիների նախագծերի կազմում, հուշարձանների պետական կադաստրի կազմում, պեղումների կատարում					
	<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>					
			«Պատմամշակութային ժառանգության գիտահետազոտական կենտրոն» ՊՈԱԿ			
			Մշակութային արժեքների փորձաքննության ծառայություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
	ԱՃ02	08.02.04	Մշակութային նշանակության առարկաների մշակութաբանական ու արվեստաբանական փորձաքննություն <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Մշակութային արժեքների փորձագիտական կենտրոն» ՊՈԱԿ	36,162.3	38,315.8	41,815.9
	ԱՃ03	08.02.07	Հուշարձանների տեխնիկական վիճակի մոնիտորինգ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Առավել արժեքավոր և խիստ վտանգված ու վերականգնելու կարիք ունեցող հուշարձանների տեխնիկական վիճակի մոնիտորինգի կազմակերպում և ծրագրի մշակում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Հուշարձանների վերականգնման կենտրոն» ՓԲԸ	8,340.0	8,340.0	8,340.0
	ԱՃ04	08.02.07	Աջակցություն հայկական պատմամշակութային հուշարձանների վավերագրմանը <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հուշարձանների լուսանկարում, չափագրում, վիճագրերի ընդօրինակում և վերծանում, քարտեզագրում, գրավոր աղբյուրների և արխիվային նյութերի ուսումնասիրություն, հուշարձանի վավերագրի կազմում, վավերագրված հուշարձանների ցուցակների կազմում ըստ բնակավայրերի <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Հայկական ճարտարապետությունն ուսումնասիրող կազմակերպություն» ՀԿ	60,000.0	60,000.0	60,000.0
			Ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով միջոցառումներ			
	ԱՉ01	08.02.07	Հուշարձանների վերանորոգում և վերականգնում <u>Ակտիվի նկարագրությունը</u> Հուշարձանների նախագծա-նախահաշվային աշխատանքների իրականացում, վերանորոգում և վերականգնում <u>Ծրագիրը, որին առնչվում է ակտիվը</u> 1075-Պատմամշակութային ժառանգության պահպանման և վերականգնման ծրագիր	300,000.0	350,000.0	400,000.0
1081			ԾՐԱԳԻՐ			
			Գրադարանային ծառայությունների ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Գրադարանային հավաքածուների պահպանում և համալրում, ընթերցողների սպասարկում, գրադարանային միջոցառումների կազմակերպում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Բնակչության կրթական մակարդակի և իրազեկվածության բարձրացում՝ նպաստելով կրթական նպատակների իրագործմանը, հանրապետության գիտական, տեխնիկական և մշակութային ներուժի զարգացմանը	1,412,128.3	1,526,154.3	1,697,950.7
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
			Գրադարանային ծառայություններ (մշակույթի ոլորտ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Գրադարանային հավաքածուների պահպանում և համալրում, ընթերցողների սպասարկում, գրադարանային միջոցառումների կազմակերպում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
	ԱՃ01	08.02.01	«Հայաստանի ազգային գրադարան» ՊՈԱԿ, «Ֆնկո-Ապրո անվան մանկական ազգային գրադարան» ՊՈԱԿ, «Երաժշտագիտական գրադարան» ՊՈԱԿ, «Վ. Պետրոսյանի անվան Արագածոտնի մարզային գրադարան» ՊՈԱԿ, «Օ.Չուբարյանի անվան Արարատի մարզային գրադարան» ՊՈԱԿ, «Արմավիրի մարզային գրադարան» ՊՈԱԿ, «Վ. Պետրոսյանի անվան Գեղարքունիքի մարզային գրադարան» ՊՈԱԿ, «Լոռու մարզային գրադարան» ՊՈԱԿ, «Շիրակի մարզային գրադարան» ՊՈԱԿ, «Կոտայքի մարզային գրադարան» ՊՈԱԿ, «Սյունիքի մարզային գրադարան» ՊՈԱԿ, «Վայոց ձորի մարզային գրադարան» ՊՈԱԿ, «Տավուշի մարզային գրադարան» ՊՈԱԿ	1,333,274.3	1,441,182.2	1,603,797.1
	ԱՃ04	08.02.02	Հրատարակությունների գրանցման, հաշվառման և մատենագիտական ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հայաստանում և արտերկրում լույս տեսած հայկական հրատարակությունների և հայ ժողովրդի մասին հրապարակված նյութերի հավաքագրում, մշակում, հաշվառում և պահպանում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Հայաստանի ազգային գրապլայատ» ՊՈԱԿ	78,854.0	84,972.1	94,153.6
1114			ԾՐԱԳԻՐ			
			Սփյուռքի հայապահպանության ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Սփյուռքում հայապահպանությանն ուղղված միջոցառումների իրականացում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Սփյուռքի գաղթօջախներում հայրենիքի և հայ ինքնության վերաբերյալ իմացության մակարդակի բարձրացում և հայապահպանության ամրապնդում <u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ</u>	20,000.0	20,000.0	20,000.0
	ԾՏ06	08.02.05	Աջակցություն օտարերկրյա պետություններում հայալեզու թատերական ներկայացումներին <u>Ֆինանսավորման ծախսի նկարագրությունը</u> Մասնակի աջակցություն Թբիլիսիի Պ. Ադամյանի անվան թատրոնին	20,000.0	20,000.0	20,000.0
1124			ԾՐԱԳԻՐ			
			Մշակույթի ոլորտում հրատարակչական և տեղեկատվական ծառայությունների ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Գրականության, պետական և ոչ պետական մամուլի հրատարակում, տեղեկատվության ձեռքբերում, պահպանում, արխիվացում և տարածում, մշակութային ծրագրերի և միջոցառումների մասին հանրային իրազեկում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Բնակչության տեղեկացվածության և կրթական մակարդակի աճ՝ նպաստելով ԿԶԾ կրթական նպատակների իրագործմանը <u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</u> Գրականության հրատարակում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>	502,494.2	522,698.4	545,998.9

1	2	3	4	5	6	7
	ԱԾ01	08.03.02	Հանրագիտարանային, գիտահանրամատչելի, հոբեյանական, թարգմանական, սփյուռքահայ, ազգային փոքրամասնությունների, դպրոցական գրադարան և մշակութային ժառանգությունը ներկայացնող գրականության հրատարակում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Գ-նումների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն ընտրված կազմակերպություններ	101,992.4	101,992.4	101,992.4
	ԱԾ02	08.03.02	Աջակցություն գրականության հրատարակմանը <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Գիտահանրամատչելի, հոբեյանական, թարգմանական, գեղարվեստական, մանկական, երիտասարդ գրողների ստեղծագործությունների, «առաջին գիրք», էլեկտրոնային, տեղեկատու և այլ գրականության հրատարակումներ <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Հրատարակչական կազմակերպություններ	40,000.0	40,000.0	40,000.0
	ԱԾ03	08.03.02	Պետական մամուլի հրատարակում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Պետական մամուլի հրատարակում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Հանրապետություն» ՓԲԸ, «Հայաստանի Հանրապետություն-Ռեսպուբլիկա Արմենիա» ՓԲԸ	72,222.1	74,170.7	76,593.6
	ԱԾ04	08.03.02	Ոչ պետական մամուլի հրատարակում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Ոչ պետական մամուլի հրատարակում (ազգային փոքրամասնությունների լեզվով լույս տեսնող մամուլ, գրական-մշակութային, սպորտային, մարզային և այլ մամուլ) <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Հրատարակչական կազմակերպություններ	47,777.1	47,777.1	47,777.1
	ԱԾ05	08.03.03	Տեղեկատվության ձեռքբերման, պահպանման և արխիվացման ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Տեղեկատվության ձեռքբերման, պահպանման և արխիվացման ծառայություններ <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Արմենպրես» ՓԲԸ	82,291.5	86,656.3	91,815.0
	ԱԾ06	08.03.01	ԱՊՀ երկրներում հեռուստառադիոձրագրերի հեռարձակում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> ԱՊՀ երկրներում հեռուստառադիոձրագրերի հեռարձակում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Սիր» միջպետական ռադիոհեռուստարկերության ՀՀ մասնաճյուղ» ՓԲԸ	131,855.7	145,041.2	159,545.4
	ԱԾ07	08.03.02	Գրական ժառանգության պահպանում և տարածման <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Գրական ժառանգության պահպանման և տարածման ծառայությունների մատուցում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Գրքի և հրատարակչական գործի կենտրոն» ՊՈԱԿ	26,355.4	27,060.7	28,275.4
1146			ԾՐԱԳԻՐ			

1	2	3	4	5	6	7
			Հանրակրթության ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Տարրական, հիմնական և միջնակարգ (լրիվ) ընդհանուր կրթության ծառայությունների մատուցում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Հանրակրթական մակարդակում սովորողների ընդգրկվածության, գրագիտության և համակողմանի զարգացման բարձր մակարդակի ապահովում	392,378.5	426,801.0	478,659.1
	ԱՃ92	09.02.01	Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ Հիմնական մասնագիտացված հանրակրթություն (մշակույթի ոլորտ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Երաժշտական դպրոցներում ուսուցման կազմակերպում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Երևանի Պ.Չայկովսկու անվ. միջնակարգ երաժշտական մասնագիտական դպրոց» ՊՈԱԿ	384,512.5	418,935.0	470,793.1
	ԾՏ15	09.02.01	Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ Մասնագիտացված հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների երեխաների կրթաթոշակ միջնակարգ (լրիվ) ընդհանուր կրթության մակարդակում (մշակույթի ոլորտ) <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Երաժշտական դպրոցներում միջնակարգ (լրիվ) ընդհանուր կրթություն ստացողների կրթաթոշակ	7,866.0	7,866.0	7,866.0
1148			ԾՐԱԳԻՐ			
			Արտաստանական դաստիարակության ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Արվեստի, սպորտի դասընթացների իրականացում ակումբներում, մարզադպրոցներում և արտադպրոցական դաստիարակության այլ կենտրոններում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Հանրակրթական ուսուցման համակարգում ընդգրկված երեխաների ֆիզիկական, հոգևոր և գեղագիտական զարգացում, բնապահպանական և կիրառական գիտելիքների ձեռքբերում	865,211.3	944,505.8	1,063,774.9
	ԱՃ09	09.05.01	Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ Արտադպրոցական դաստիարակություն (Մշակույթի ոլորտ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հաշմանդամ երեխաների գեղարվեստական կրթության և գեղագիտական դաստիարակության կազմակերպում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Հաշմանդամ երեխաների հատուկ ստեղծագործական կենտրոն» ՊՈԱԿ,	105,167.5	115,325.8	130,665.2
	ԱՃ10	09.05.01	<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Երաժշտական և արվեստի դպրոցներում ազգային, փողային և լարային նվագարանների գծով ուսուցման կազմակերպում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Ազգային նվագարանների ուսուցում իրականացնող երաժշտական և արվեստի դպրոցներ	629,766.0	692,739.8	787,202.8
	ԱՃ21	09.05.01	Երաժշտական և արվեստի դպրոցներում ուսումնամեթոդական աշխատանքներ			

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			ՀՀ երաժշտական և արվեստի դպրոցներում մեթոդական աշխատանքների կազմակերպում և իրականացում	77,271.2	83,433.6	92,900.3
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Մշակութային կրթության աջակցության հիմնադրամ			
	ԱՃ22	09.05.01	Երաժշտական, արվեստի և գեղարվեստի դպրոցների համար ուսումնական նոր			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Գեղարվեստական կրթություն իրականացնող հենակետային դպրոցների և դրանց բազայի վրա ստեղծված մեթոդական կենտրոնների գործունեության ապահովում, դասավանդման գիտապրակտիկ մեթոդների ներդրում և նոր ուսումնամեթոդական ձեռնարկների և ուղեցույցերի ապահովում	17,080.0	17,080.0	17,080.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Գնման արդյունքում ընտրված կազմակերպություն			
	ԱՃ38	09.05.01	Երաժշտական և արվեստի դպրոցների աշակերտներին երաժշտական գործիքներով ապահովում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Ազգային, փողային և լարային գործիքների ձեռքբերում	20,000.0	20,000.0	20,000.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ մշակույթի նախարարության "Մշակութային կրթության աջակցության հիմնադրամ"			
	ԱՃ39	09.05.01	Հայաստանի Հանրապետությունում շնորհալի պատանի երաժիշտ կատարողների մասնագիտական կարողությունների զարգացման և կատարելագործման նպատակային ծրագիր			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Առավել շնորհալի պատանի երաժիշտ կատարողների մասնագիտական կարողությունների զարգացում և կատարելագործում	15,926.6	15,926.6	15,926.6
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			"Հարմոնոնիում երաժշտության զարգացման կենտրոն" ՀԿ			
1168			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Արվեստի պահպանման և զարգացման ծրագիր</u>			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Թատերարվեստի, երաժշտարվեստի, պարարվեստի, կերպարվեստի, ժողարվեստի ոլորտի ծառայություններ	5,717,745.6	6,076,395.5	6,626,853.2
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Քաղաքացիական հասարակության տեղեկացվածության և հաղորդակցման բարձրացում արվեստի ոլորտում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
			Օպերային և բալետային արվեստի ներկայացումներ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
	ԱՃ01	08.02.05	Օպերային և բալետային արվեստի ներկայացումների բեմադրություն, թատրոնի գործունեության ապահովում, ազգային օպերային և բալետային արվեստի խթանում	998,185.1	1,052,002.2	1,140,829.2
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Ալ. Սպենդիարյանի անվան օպերայի և բալետի ազգային ակադեմիական թատրոն» ՊՈԱԿ			
			Ազգային ակադեմիական թատերարվեստի ներկայացումներ			

1	2	3	4	5	6	7
ԱՃ02	08.02.05	<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Ազգային թատերարվեստի ներկայացումների բեմադրության, թատրոնի գործունեության ապահովում, ազգային թատերարվեստի խթանում	331,067.6	354,285.3	389,281.0	
		<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Գ.Սունդուկյանի անվան ազգային ակադեմիական թատրոն» ՊՈԱԿ Թատերական ներկայացումներ Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը Թատերական ներկայացումների բեմադրություններ <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>				
ԱՃ03	08.02.05	<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Թատերական ներկայացումների բեմադրություններ <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Կ.Ստանիսլավսկու անվան պետական ռուսական դրամատիկական թատրոն» ՊՈԱԿ, «Հ.Պարոնյանի անվան երաժշտական կոմեդիայի պետական թատրոն» ՊՈԱԿ, «Գյումրու Վ.Աճեմյանի անվան պետական դրամատիկական թատրոն» ՊՈԱԿ, «Վանաձորի Հ.Աբեյանի անվան պետական դրամատիկական թատրոն» ՊՈԱԿ, «Արտաշատի Ա.Խարազյանի անվան պետական դրամատիկական թատրոն» ՊՈԱԿ, «Երևանի Հ.Թումանյանի անվան պետական տիկնիկային թատրոն» ՊՈԱԿ, «Երաժշտական կամերային պետական թատրոն» ՊՈԱԿ, «Երևանի խամաճիկների պետական թատրոն» ՊՈԱԿ, «Երևանի կամերային պետական թատրոն» ՊՈԱԿ, «Բեմարվեստի ազգային փորձարարական «Գոյ» կենտրոն» ՊՈԱԿ, «Համազգային թատրոն» ՊՈԱԿ, «Երևանի մնջախաղի պետական թատրոն» ՊՈԱԿ, «Խորեոգրաֆիայի պետական թատրոն» ՊՈԱԿ, «Գորիսի Վ.Վաղարշյանի անվան պետական դրամատիկական թատրոն» ՊՈԱԿ	1,553,120.9	1,687,996.9	1,892,381.4	
ԱՃ04	08.02.05	Երաժշտարվեստի և պարարվեստի համերգներ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Երաժշտական համույթների, համերգային կազմակերպությունների կողմից համերգային ծրագրերի ստեղծում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>	1,289,283.0	1,399,801.0	1,567,515.0	
		«Հայաստանի պետական ֆիլիարմոնիկ նվագախումբ» ՊՈԱԿ, «Թ.Ալթունյանի անվան երգի-պարի պետական համույթ» ՊՈԱԿ, «Հայաստանի պարի պետական անսամբլ» ՊՈԱԿ, «Հայաստանի պարարվեստի «Բարեկամություն» պետական համույթ» ՊՈԱԿ, «Հայաստանի երգի պետական թատրոն» ՊՈԱԿ, «Հայաստանի պետական ֆիլիարմոնիա» ՊՈԱԿ, «Ժողովրդական երաժշտության ազգային կենտրոն» ՊՈԱԿ, «Հայաստանի պետական ակադեմիական երգչախումբ» ՊՈԱԿ, «Հայաստանի էստրադային ջազ նվագախումբ» ՊՈԱԿ, «Կոմիտասի անվան պետական քառյակ» ՊՈԱԿ, «Հայ հոգևոր երաժշտության կենտրոն» ՊՈԱԿ, «Կամերային երաժշտության ազգային կենտրոն» ՊՈԱԿ				
ԱՃ06	08.02.03	Համայնքային մշակույթի և ազատ ժամանցի կազմակերպում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Համայնքային մշակույթի և ազատ ժամանցի կազմակերպում մշակույթի կենտրոններում, տարածքային մշակութային միջոցառումների իրականացում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Ստեփանավանի մշակույթի և ժամանցի կենտրոն» ՊՈԱԿ	38,770.7	41,824.6	46,519.6	

1	2	3	4	5	6	7
	ԱՃ07	08.02.05	<p><u>Մշակութային միջոցառումների իրականացում</u></p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Ժամանակակից արվեստի պրոպագանդում, տարածում, մատչելիության ապահովում, դրանց հանդեպ հետաքրքրության բարձրացում, ՀՀ մարզերում մշակութային կյանքին մասնակցելու, մշակութային արժեքներին հաղորդակցվելու, ունակություններն ու հետաքրքրությունները դրսևորելու, ազատորեն ստեղծագործելու իրավունքների ապահովում, անցյալում ստեղծված, պահպանվող, կիրառվող և բանավոր ճանապարհով փոխանցվող ավանդական մշակութային արժեքների ամբողջության պահպանությանը ուղղված ծառայությունների և մշակույթին նվիրված հեռուստահաղորդաշարերի իրականացում</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>Մշակութային կազմակերպություններ</p>	1,159,144.1	1,159,144.1	1,159,144.1
	ԱՃ28	08.02.05	<p>Աջակցություն հումանիտար համագործակցության միջպետական հիմնադրամի հայաստանյան մասնաճյուղի գործունեությանը</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>«Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և ԱՊՀ մասնակից պետությունների հումանիտար համագործակցության միջպետական հիմնադրամի միջև ՀՀ տարածքում հիմնադրամի մասնաճյուղի գործունեության պայմանների մասին» համաձայնագրին համապատասխան՝ ծրագրերի և միջոցառումների իրականացում, համակարգում</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>ԱՊՀ մասնակից պետությունների հումանիտար համագործակցության միջպետական հիմնադրամի հայաստանյան մասնաճյուղ</p>	5,880.0	5,880.0	5,880.0
	ԱՃ29	08.02.05	<p>Աջակցություն երիտասարդ երաժիշտների կատարողական արվեստի զարգացմանը</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Երիտասարդական սիմֆոնիկ նվագախմբի համերգային ծրագրերի իրականացում</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>«Գ-ասական երաժշտության աջակցություն» ՀԿ</p>	176,347.4	193,959.7	220,387.3
	ԱՃ30	08.02.05	<p>Ազգային ակադեմիական խմբերգային համերգներ</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Խմբերգային համերգների և համերգային կատարումների իրականացում</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>«Հայաստանի պետական ազգային ակադեմիական երգչախումբ» ՊՈԱԿ</p>	165,946.8	181,501.7	204,915.6
ՀՀ պաշտպանության նախարարություն				204,677,056.3	223,884,570.6	245,871,177.7
1169			ԾՐԱԳԻՐ			
			Պաշտպանության բնագավառում իրականացվող և մատուցվող ծառայություններ			
			Ծրագրի նկարագրությունը			

1	2	3	4	5	6	7
			Ոլորտի քաղաքականության մշակման, իրականացման, վերահսկողության և համակարգման ծառայություններ <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Նպաստել է՝ պաշտպանողականության բարձրացման	198,758,204.5	217,772,116.3	239,482,695.0
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ01	02.01.01	Ռ-ազմական կարիքների բավարարում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Ոլորտի քաղաքականության մշակման, իրականացման, վերահսկողության ծառայություններ (Ռ-ազմական կարիքներ) <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> ՀՀ ՊՆ	172,686,959.4	191,700,871.2	213,411,449.9
	ԱՃ02	04.05.04	ՀՀ օդանավակայաններում Ռ-Գ գորամիավորումների օդանավերի սպասարկման և ծառայությունների ծախսերի փոխհատուցում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> ՀՀ օդանավակայաններում Ռ-Գ գորամիավորումների օդանավերի սպասարկման և ծառայությունների ծախսերի փոխհատուցում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> ՀՀ ՊՆ	100,000.0	100,000.0	100,000.0
	ԿՀ01	02.01.01	Կառավարչական հիմնարկի կողմից օգտագործվող ակտիվներ Շենքերի և շինությունների շինարարություն <u>Ակտիվի նկարագրությունը</u> Շենքերի և շինությունների շինարարություն <u>Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը</u> ՀՀ ՊՆ <u>Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը</u> Ռ-ազմական կարիքների բավարարում	25,971,245.1	25,971,245.1	25,971,245.1
1125			ԾՐԱԳԻՐ			
			Պաշտպանության բնագավառում բարձրագույն և մասնագիտական կրթություն <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Նեղ մասնագետների պատրաստում և վերապատրաստում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> ՀՀ զինված ուժերը համարել և վերապատրաստել գրագետ բանիմաց մասնագետներով:	1,235,468.1	1,259,955.1	1,308,112.9
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ01	09.04.01	Ռ-ազմատուսումնական հաստատություններում նեղ մասնագետների պատրաստում և վերապատրաստում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Ուսուցում ռազմական ինստիտուտներում, ակադեմիաներում վերապատրաստում (սպայական) դասընթացներում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Օտարերկրյա ռազմատուսումնական հաստատություններ	1,185,068.1	1,209,555.1	1,257,712.9

1	2	3	4	5	6	7
	ԱՃ02	02.05.01	Նախագորակոչային թվակազմից ՀՀ ՋՈՒԻ համար վարորդների պատրաստում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Տվյալ տարվա համար հաստատված գորակոչի ենթակա զինակոչիկների թվակազմից ուսումնական ծրագրերով և նորմատիվ փաստաթղթերին համապատասխան վարորդների պատրաստում ՀՀ զինված ուժերի համար <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Պաշտպանամարզատեխնիկական հասարարական կազմակերպություն	50,400.0	50,400.0	50,400.0
1046			ԾՐԱԳԻՐ			
			Թանգարանների ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Թանգարանային առարկաների և հավաքածուների պահպանություն, համայնում, հրապարակում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> ՀՀ մշակութային ժառանգության բաղկացուցիչ մաս հանդիսացող թանգարանային հավաքածուների անխաթար պահպանումն ու փոխանցումը սերունդներին: Թանգարանային հավաքածուներին հանրության հաղորդակցության աճ՝ նպաստելով հանրապետությունում մշակութային զբոսաշրջության խթանմանը, տնտեսական զարգացմանը, ինչպես նաև ԿԶԾ-ի իրագործմանը	156,826.3	168,849.1	186,913.6
	ԱՃ09	08.02.02	Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ Թանգարանային ծառայություններ և ցուցահանդեսներ (պաշտպանության ոլորտ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Թանգարանային նմուշների պահպանություն, ցուցահանդեսների կազմակերպում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Մարդարապատի հերոսամարտի հուշահամալիր, Հայոց ազգագրության և ազատագրական պայքարի պատմության ազգային թանգարան» ՊՈԱԿ	156,826.3	168,849.1	186,913.6
1172			ԾՐԱԳԻՐ			
			Չոհված (մահացած) և առաջին, երկրորդ և երրորդ կարգի հաշմանդամ զինծառայողների ընտանիքներին աջակցություն <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Չոհված (մահացած) և առաջին, երկրորդ և երրորդ խմբերի հաշմանդամ զինծառայողներին և նրանց ընտանիքի անդամներին սոցիալական աջակցություն <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Չոհված (մահացած) և առաջին, երկրորդ և երրորդ կարգի հաշմանդամ զինծառայողների ընտանիքներին սոցիալական վիճակի բարելավում	500,000.0	500,000.0	500,000.0
	ԾՏ01	10.06.01	Չոհված (մահացած) և առաջին, երկրորդ և երրորդ կարգի հաշմանդամ զինծառայողների անօթևան ընտանիքներին բնակարանով ապահովում և բնակարանային պայմանների բարելավում <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>	500,000.0	500,000.0	500,000.0

1	2	3	4	5	6	7
			Գնահատման չափանիշների համաձայն բնակարանի բարելավման կարիք ունեցող կարիքավորների ճանաչում , հաշվառում և նրանց անհատույց ֆինանսական աջակցության տրամադրման եղանակով բնակարանային խնդիրների լուծում:			
1119			ԾՐԱԳԻՐ			
			Պաշտպանության բնագավառում գիտական և գիտատեխնիկական գործունեություն			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Պաշտպանության ոլորտի հետազոտական և նախագծային աշխատանքների իրականացում	1,650,885.3	1,803,262.0	2,008,112.6
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			ՀՀ պաշտպանության և անվտանգության ապահովում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ01	02.04.01	«Գիտական և գիտատեխնիկական նպատակային ծրագրային հետազոտություններ» ծրագրի շրջանակներում կատարվող հատուկ գիտահետազոտական և փորձակոնստրուկտորական աշխատանքներ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>	1,650,885.3	1,803,262.0	2,008,112.6
			Գիտահետազոտական և փորձակոնստրուկտորական աշխատանքների իրականացում պաշտպանության համակարգի ապահովման համար			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
1076			ԾՐԱԳԻՐ			
			Հատուկ տրանսֆերտներ			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			պատճառված վնասի փոխհատուցում	6,939.4	7,571.3	8,238.5
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			պատճառված վնասի փոխհատուցում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ԾՏ01	10.04.01	ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաբնիչ դատարանի գործով վճիռների համաձայն կրած վնասի փոխհատուցում			
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>	6,939.4	7,571.3	8,238.5
			պատճառված վնասի փոխհատուցում			
1177			ԾՐԱԳԻՐ			
			Հումանիտար ակամազերծման և փորձագիտական ծառայություններ			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Հակասկանային գործունեության և փորձագիտական ծառայությունների պլանավորում և իրականացում	148,732.1	152,816.2	157,104.5
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Կասկածելի ակամապատված տարածքների և դրա հետ փոխկապակցված զոհերի նվազեցում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ01	02.05.01	Հումանիտար ակամազերծման և փորձագիտական ծառայությունների կազմակերպում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			Հակաականային գործողությունների ենթակա տարածքի հետազննում, քարտեզագրում, նախատեսվող ծավալի աշխատանքների հստակեցում և իրականացվող միջոցառումների պլանավորում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Հումանիտար ակնանզերծման և փորձագիտական կենտրոն» ՊՈԱԿ	148,732.1	152,816.2	157,104.5
1099			ԾՐԱԳԻՐ			
			Առաջնային (ամբուլատոր-պոլիկլինիկական) բուժօգնության ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Բնակչության առողջության առաջնային պահպանման, բուժկանխարգելիչ, մասնագիտական արտահիվանդանոցային բժշկական օգնության ծառայություններ, մանկաբարձագինեկոլոգիական ծառայություններ <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Բնակչության առողջության պահպանում և բարելավում՝ բուժօգնության և ծառայությունների որակի ու մատչելիության բարձրացման միջոցով Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ	1,940,000.0	1,940,000.0	1,940,000.0
	ԱՃ05	07.02.04	Չորակոչային և նախագորակոչային տարիքի անձանց փորձաքննության և բժշկական օգնության ծառայություններ գործառնային և հոսպիտալային օղակում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Չինձառայողների, նրանց ընտանիքների անդամների և նախագորակոչային տարիքի անձանց հիվանդանոցայինբուժօգնության, հիգիենիկ, հակահամաճարակային և կանխարգելիչ ծառայությունների մատուցում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> ՀՀ պաշտպանության նախարարություն Կառավարչական հիմնարկի կողմից օգտագործվող ակտիվներ	1,156,717.4	1,156,717.4	1,156,717.4
	ԿՀ01	07.02.04	Հոսպիտալների և բուժկետների բժշկական սարքավորումներով համարում <u>Ակտիվի նկարագրությունը</u> Չորամասային և հոսպիտալային օղակներում բժշկական հետազոտությունների համար անհրաժեշտ սարքավորումների և գույքի ձեռքբերում <u>ՀՀ պաշտպանության նախարարություն</u> Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը 1099 Առաջնային (ամբուլատոր-պոլիկլինիկական) բուժօգնության ծրագիր	783,282.6	783,282.6	783,282.6
1142			ԾՐԱԳԻՐ			
			Բժշկական օգնություն, հարբժշկական, փորձագիտական ծառայությունների ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			Բժշկական օգնություն և ծառայությունների հանրապետության բարձրաստիճան պաշտոնյաների համար, հատուկ խմբերում ընդգրկված անձանց պրոթեզավորում, դժվարամատչելի ախտորոշիչ զննման, պաթանատոմիական, դատական և գենետիկական փորձաքննությունների և այլ ծառայություններ	280,000.6	280,000.6	280,000.6
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Բնակչության առողջության պահպանում և բարելավում, հիվանդությունների արգելակում և հակադարձում, բուժօգնության և ծառայությունների որակի ու մատչելիության բարձրացում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ Տրանսֆերտներ			
	ԱՃ05	07.02.04	Դեղորայքի տրամադրում գործառնասային և հոսպիտալային օղակներում բուժօգնության ստացողներին			
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>			
			Կենտրոնացված կարգով դեղորայքի ձեռք բերում ամբուլատոր-պոլիկլինիկական և հոսպիտալային բուժօգնության ստացողներին տրամադրելու նպատակով	280,000.6	280,000.6	280,000.6
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ պաշտպանության նախարարություն			
ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն				52,968,186.5	53,274,363.3	53,665,973.0
1001			ԾՐԱԳԻՐ			
			Պետական քաղաքականության մշակման, ծրագրերի համակարգման և մոնիթորինգի ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Քաղաքականության մշակման և դրա կատարման համակարգման, պետական ծրագրերի պլանավորման, մշակման, իրականացման և մոնիթորինգի (վերահսկման) ծառայություններ	354,679.1	356,008.7	357,509.6
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Ծրագիրը նպատակ ունի ՀՀ նախարարությունների կողմից իրականացվող ծրագրերի գծով նախատեսված արդյունքների ապահովմանը			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ15	10.09.02	Հանրային իրազեկման միջոցառումների իրականացում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի վերաբերյալ տեսահոլովակների պատրաստում, ՁԼՄ-ներով իրադարձային աշխատանքների լուսաբանման, բուկլետների և գրքույկների տպագրում, թրաֆիքինգի դեմ պայքարով բնակչության դիմելիության ավելացման նպատակով լայնորեն տարածել տեղեկատվություն հանրապետությունում տրամադրող սոցիալական աջարկության, զբաղվածության հարցերով և առողջապահական անվճար ծառայություններ	26,056.0	26,056.0	26,056.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության աշխատակազմի կառուցվածքային ստորաբաժանումներ			

1	2	3	4	5	6	7
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ23	10.09.02	Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի տեղեկատվական համակարգի սպասարկման (կատարելագործման), շահագործման և տեղեկատվության տրամադրման ծառայություններ	328,623.1	329,952.7	331,453.6
			Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը			
			Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի տեղեկատվական բազաների (հաշմանդամների, գործազուրկների, երեխաների, ընտանեկան նպաստի, երեխայի ծննդյան և խնամքի, բարեգործական, սոցիալական պաշտպանության ծրագրերում ընդգրկված տարեցների հաշվառման, պրոթեզաօրթոպեդիկ և վերականգնողական պարագաների տրամադրման, դիմումների միասնական հաշվառման, ինտեգրված սոցիալական ծառայության, որպես մեկ միասնական (անբողջական) տեղեկատվական համակարգի) սպասարկման (կատարելագործման), շահագործման և տեղեկատվության տրամադրման ծառայություններ			
			Ծառայություն մատուցողի անվանումը "Նորք" տեղեկատվավերլուծական կենտրոն" ՓԲԸ			
1011			ԾՐԱԳԻՐ			
			Անապահով սոցիալական խմբերին աջակցության ծրագիր	40,347,656.9	40,347,656.9	40,347,656.9
			Ծրագրի նկարագրությունը			
			Աղքատ ընտանիքների կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված միջոցառումների իրականացում			
			Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը			
			Աղքատ ընտանիքների կենսամակարդակի բարձրացում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ01	10.09.02 10.09.02	Ընտանիքի կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված նպաստների ծրագրի իրականացման ապահովում	478,123.4	478,123.4	478,123.4
			Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը			
			Ընտանիքի կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված նպաստների իրականացմանն ուղեկցման ծախսերի իրականացում, նպաստների վճարման ծառայությունների ձեռքբերում, ինչպես նաև համապատասխան ձևերի ու ձևաթղթերի տպագրում			
			Ծառայություն մատուցողի անվանումը «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն ընտրված կազմակերպություն			
	ԱՃ02	10.09.02	Մինչև 1993 թվականի հունիսի 10-ը ներդրված ավանդների դիմաց փոխհատուցման միջոցառման իրականացման ապահովում	17,821.8	17,821.8	17,821.8
			Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը «ՎՏԲ-Հայաստան» ՓԲԸ-ում ավանդատու հանդիսացող և նախկին ԽՍՀՄ Խնայքանկի ՀԽՍՀ հանրապետական բանկում մինչև 1993 թվականի հունիսի 10 ը ավանդներ ներդրած քաղաքացիների փոխհատուցման վճարման ծառայությունների ձեռքբերում			

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Գ-նումների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն ընտրված կազմակերպություն			
	ԱՃ04	10.09.02	Սոցիալապես անապահով ընտանիքների երեխաների կրթական կարիքների գնահատման և դրանց համարժեք սոցիալական ծառայությունների տրամադրման ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հայաստանի Հանրապետության ընտանիքների անապահովության գնահատման համակարգում հաշվառված ընտանիքների 16-18 տարեկան երեխաների կրթական կարիքների գնահատման, աջակցության և մոնիտորինգի իրականացման նպատակով ընտանիքների անապահովության գնահատման համակարգում հաշվառված ընտանիքների 16-18 տարեկան երեխաների մասնագիտական կրթություն ստանալու հնարավորությունների մեծացում՝ դրանով աջակցելով ընտանիքին ներգրավվելու սոցիալական ակտիվ ծրագրերում, բարձրացնելով ընտանիքի բարեկեցության մակարդակը <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության աշխատակազմ	4,561.9	4,561.9	4,561.9
			<u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ</u>			
	ԾՏ01	10.04.01	Ընտանիքի կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված նպաստներ <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Ընտանիքների անապահովության գնահատման համակարգում հաշվարկված, ընդգրկված անապահով ճանաչված ընտանիքներին նպաստի և միանվագ օգնության տրամադրում	38,362,001.2	38,362,001.2	38,362,001.2
	ԾՏ02	10.07.01	«ՎՏԲ-Հայաստան» ՓԲԸ-ում ավանդատու հանդիսացող քաղաքացիների, որպես նախկին ԽՍՀՄ Խնայքանկի ՀԽՍՀ հանրապետական բանկում մինչև 1993 թվականի հունիսի 10-ը ներդրված դրամական ավանդների դիմաց փոխհատուցում <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> «ՎՏԲ-Հայաստան» ՓԲԸ-ում ավանդատու հանդիսացող քաղաքացիների՝ որպես նախկին ԽՍՀՄ Խնայքանկի ՀԽՍՀ հանրապետական բանկում մինչև 1993 թվականի հունիսի 10-ը ներդրված ավանդների դիմաց փոխհատուցման տրամադրում	1,485,148.6	1,485,148.6	1,485,148.6
1032			ԾՐԱԳԻՐ			
			Խնամքի կարիք ունեցող 18 տարեկանից բարձր տարիքի անձանց խնամքի ծառայություններ <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			<p>Խնամքի կարիք ունեցող 18 տարեկանից բարձր տարրի անձանց շուրջօրյա խնամք, տնային պայմաններում միայնակ տարեցների սոցիալական սպասարկում, անօրևան անձանց ժամանակավոր օրևանի տրամադրում, հոգեկան հիվանդների ցերեկային խնամք և սոցիալական այլ աջակցություն</p> <p><u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u></p> <p>Խնամքի կարիք ունեցող 18 տարեկանից բարձր տարիքի անձանց արժանավայել կյանքի ապահովում</p> <p><u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</u></p>	2,255,110.1	2,338,441.8	2,437,874.3
	ԱՃ01	10.02.01	<p>Տարեցների շուրջօրյա խնամքի ծառայություններ</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Տարեցների տուն-ինտերնատներում միայնակ տարեցների շուրջօրյա խնամքի իրականացում, խնամվողների իրավունքների և շահերի պաշտպանություն, սոցիալ-հոգեբանական և բժշկական օգնության տրամադրում</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության ենթակայության «Երևանի թիվ 1 տուն-ինտերնատ» ՊՈԱԿ, «Երևանի «Նորքի տուն-ինտերնատ» ՊՈԱԿ, «Վարդենիսի նյարդահոգեբանական տուն-ինտերնատ» ՊՈԱԿ, «Գյումրու տուն-ինտերնատ» ՊՈԱԿ</p>	1,791,291.3	1,843,971.7	1,910,318.6
	ԱՃ02	10.02.01	<p>Տնային պայմաններում միայնակ տարեցների սոցիալական սպասարկում</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Տնային պայմաններում միայնակ տարեցների սոցիալական սպասարկում, սոցիալ-հոգեբանական և բժշկական օգնության տրամադրում</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության ենթակայության «Սիայնակ տարեցների սոցիալական սպասարկման կենտրոն» ՊՈԱԿ</p>	130,327.6	137,009.0	145,423.8
	ԱՃ03	10.02.01	<p>ՀՀ մարզերում միայնակ տարեցներին, հաշմանդամներին տնային պայմաններում և տարեցների ցերեկային խնամքի կենտրոններում սոցիալական սպասարկում</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>ՀՀ մարզերում միայնակ տարեցներին և հաշմանդամներին տնային պայմաններում սոցիալական սպասարկման և խնամքի ծառայությունների մատուցման իրականացում և տարեցների ցերեկային խնամքի իրականացում համայնքային կենտրոններում</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>«Առաքելություն Հայաստան» բարեգործական հասարակական կազմակերպություն</p>	189,300.4	206,204.5	223,109.0
	ԱՃ04	10.02.01	Վանաձորի տարեցների տանը խնամվողներին շուրջօրյա խնամք և սոցիալական սպասարկում			

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Վանաձորի տարածաշրջանում միայնակ ծերերի շուրջօրյա խնամքի և սոցիալական սպասարկման իրականացում	22,500.2	24,643.0	26,785.8
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Վանաձորի տարեցների տուն» հիմնադրամ			
	ԱՃ05	10.07.01	Անօրևան մարդկանց համար ժամանակավոր օրևանի տրամադրման ծառայություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Անօրևան մարդկանց ժամանակավոր կացարանով ապահովում, սոցիալական, բժշկական, հոգեբանական և իրավական օգնության տրամադրում	58,273.5	60,495.7	62,717.8
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> "Հանս Քրիստիան Կոֆոեդ" ՀԿ			
	ԱՃ06	10.02.01	Հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձանց ցերեկային խնամքի ծառայություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Մտավոր հետամնաց և հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձանց հայտնաբերում Վարդենիսի տարածաշրջանում, նրանց կիսաստացիոնար, արտահիվանդանոցային պայմաններում սոցիալ-հոգեբանական օգնության տրամադրում	20,369.4	21,212.3	22,273.9
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության ենթակայության «Վարդենիսի նյարդահոգեբանական տուն-ինտերնատ» ՊՈԱԿ			
	ԱՃ07	10.07.01	Սոցիալական բնակարանային ֆոնդի սպասարկման ծառայությունների տրամադրում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Սոցիալական բնակարանային ֆոնդում ներառված շենքերում բնակվելու իրավունք ունեցող անձանց հատկացված բնակարանների, սոցիալ-հոգեբանական օգնության, առաջնային բժշկական օգնության ծառայությունների տրամադրում, այդ անձանց իրավունքների և շահերի պաշտպանություն, սոցիալական խնդիրների լուծմանն աջակցություն, իրանց զբաղեցրած բնակարանների առաջնային տեխնիկական սպասարկման գործում աջակցություն	43,047.7	44,905.6	47,245.4
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության ենթակայության «Սոցիալական բնակարանային ֆոնդի սպասարկման կենտրոն» ՊՈԱԿ			
1068			ԾՐԱԳԻՐ			
			Ժողովրդագրական վիճակի բարելավման ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			Ժողովրդագրական վիճակի բարելավմանն ուղղված միջոցառումների իրականացում	2,448,230.4	2,448,230.4	2,448,230.4
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Ժողովրդագրական վիճակի բարելավում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ01	10.09.02	Երեխայի խնամքի համար տրամադրվող նպաստի ծրագրի իրականացմանն ապահովում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Մինչև 2 տարեկան երեխայի խնամքի նպաստի վճարման ծառայություններ	29,030.4	29,030.4	29,030.4
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Գ-նումների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն ընտրված կազմակերպություն			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ԾՏ01	10.04.01	Մինչև 2 տարեկան երեխայի խնամքի նպաստ			
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>			
			Մինչև 2 տարեկան երեխայի խնամքի համար արձակուրդում գտնվող անձի չստացած աշխատավարձի մասնակի հատուցում	2,419,200.0	2,419,200.0	2,419,200.0
1088			ԾՐԱԳԻՐ			
			Չբաղվածության ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Աշխատանքի խթանում, զբաղվածության խրախուսում, ժամանակավոր զբաղվածությանն ապահովում, բնակչության զբաղվածության պետական կարգավորման խնդիրների լուծմանն ապահովում	2,364,361.4	2,423,418.1	2,493,731.4
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Գործազրկության մակարդակի նվազեցում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ01	10.05.01 10.05.01 10.05.01	Մասնագիտական ուսուցման կազմակերպում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Գործազուրկների, աշխատանքից ազատման ռիսկ ունեցող աշխատանք փնտրողների, գյուղատնտեսական նշանակության հողի սեփականատերերի, աշխատանք փնտրող չզբաղված՝ հաշմանդամություն ունեցող, այդ թվում՝ տեսողության խնդիրներ ունեցող անձանց մասնագիտական ուսուցման դասընթացների կազմակերպում	155,125.0	155,125.0	155,125.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Գ-նումների մասին» ՀՀ օրենքով ընտրված կազմակերպություն			
	ԱՃ02	10.05.01	Աշխատաշուկայի հետազոտման աշխատանքների կազմակերպում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Չբաղվածության ոլորտում աշխատաշուկայում հետազոտման և կանխատեսման աշխատանքների կազմակերպում	5,000.0	5,000.0	5,000.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության աշխատակազմ («Ջբաղվածության պետական ծառայություն» գործակալություն), «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքով ընտրված կազմակերպություն			
	ԱԾ03	10.09.02	<p>Ջբաղվածության ծրագրերի իրականացման ապահովում</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Գործազրկության նպաստի վճարման ծառայություններ</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>«Գնումների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն ընտրված կազմակերպություն</p>	187.2		
	ԱԾ04	10.05.01	<p>Մասնագիտական կողմնորոշման, համակարգի մեթոդաբանության ապահովման և կադրերի վերապատրաստման ծառայություններ</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Մասնագիտական կողմնորոշման միասնական համակարգում՝ հանրակրթությունում, մասնագիտական կրթության հաստատություններում ու ինտեգրված սոցիալական ծառայությունների տարածքային կենտրոններում մասնագիտական կողմնորոշման ծառայությունների տրամադրման գործընթացը սկսելու և զարգացնելու նպատակով մեթոդաբանության ապահովում և համապատասխան կադրերի վերապատրաստում, որակավորում</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության ենթակալության «Մասնագիտական կողմնորոշման մեթոդական կենտրոն» ՊՈԱԿ</p>	28,566.8	30,187.9	31,739.7
	ԱԾ06	10.05.01	<p>Աշխատանքի տոնավաճառի կազմակերպում</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Հանրության լայն շրջանակներին իրագեկում տնտեսության մեջ տեղի ունեցող զարգացումների, աշխատաշուկայում պահանջվող նոր մասնագիտությունների, թափուր աշխատատեղերի մասին, ինչպես նաև գործատուի և աշխատանք փնտրողի միջև ուղղակի կապի ստեղծում</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության աշխատակազմ («Ջբաղվածության պետական ծառայություն» գործակալություն)</p>	7,700.0	7,700.0	7,700.0
	ԱԾ07	10.05.01	<p>Աշխատանք փնտրող հաշմանդամների աշխատանքային վերականգնման, մասնագիտական վերապատրաստման և խորհրդատվության ծառայություններ</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Աշխատանք փնտրող հաշմանդամներին տեխնիկական աջակցության, վերապատրաստման, մասնագիտական կողմնորոշման, աշխատանքի խորհրդատվության ծառայությունների մատուցում, աշխատաշուկայի և ուսումնական հաստատությունների վերաբերյալ տեղեկատվության տրամադրում</p>	18,385.8	19,055.8	19,899.7

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության ենթակայության «ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության վերականգնման Գյումրու կենտրոն» ՊՈԱԿ			
	ԱՃ08	10.09.02	Սեզոնային զբաղվածության խթանման միջոցով գյուղացիական տնտեսության աջակցության իրականացման ապահովում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Գյուղատնտեսական նշանակության հողի սեփականատեր հանդիսացող աշխատանք փնտրող անձանց համար սեզոնային զբաղվածության ապահովման նպատակով վարչարարական աշխատանքների կազմակերպում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության աշխատակազմ («Զբաղվածության պետական ծառայություն» գործակալություն)	11,313.8	11,200.5	11,276.0
			<u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ</u>			
	ԾՏ01	10.05.01	Գործազրկության նպաստ <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Գործազրկության նպաստի տրամադրում գործազուրկի կարգավիճակ ունեցող քաղաքացիներին	14,400.0		
	ԾՏ02	10.05.01	Ինքնազբաղվածության խթանման նպատակով փոքր ձեռնարկատիրության աջակցություն <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Ձեռնարկատիրական գործունեությանը զբաղվելու և լրացուցիչ աշխատատեղեր ստեղծելու նպատակով գործազուրկներին տրվող ֆինանսական աջակցության	77,250.0	79,500.0	81,750.0
	ԾՏ03	10.05.01	Աշխատավարձի մասնակի փոխհատուցում գործատուին <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Սոցիալական պաշտպանության լրացուցիչ երաշխիքների տրամադրում աշխատաշուկայում հավասար մրցակցության անընդունակ աշխատանք փնտրող, գործազուրկի կարգավիճակում գտնվող և զբաղվածության պետական ծառայությունում հաշվառված անձանց	301,140.0	329,820.0	358,500.0
	ԾՏ04	10.05.01	Այլ վայր աշխատանքի տեղավորմանն աջակցություն <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Աշխատուժի ներքին տեղաշարժի նպատակով այլ վայր գործուղված գործազուրկներին նյութական ծախսերի փոխհատուցում սահմանված երաշխիքների տրամադրում	77,850.0	84,765.0	91,680.0
	ԾՏ07	10.05.01	Մասնագիտական աշխատանքային փորձ չունեցող անձանց աշխատանքային պրակտիկայի կազմակերպում <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>	114,432.5	146,630.4	156,327.9

1	2	3	4	5	6	7
			Մասնագիտություն ունեցող, սակայն աշխատանքային փորձ չունեցող գործազուրկների և աշխատանք փնտրող չգրադված հաշմանդամների աշխատանքային պրակտիկայի կազմակերպումը գործատուի մոտ			
	ԾՏ08	10.05.01	Միանվագ փոխհատուցում գործատուին՝ աշխատաշուկայում անմրցունակ անձին աշխատանքի տեղավորման համար <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Աշխատանքային փորձ, կրթություն և հմտություններ չունեցող անմրցունակ անձանց և գործազուրկների համար զբաղվածության հնարավորությունների ստեղծում	153,500.0	153,500.0	153,500.0
	ԾՏ09	10.05.01	Սեզոնային զբաղվածության խթանման միջոցով գյուղացիական տնտեսության աջակցություն <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Բնակչության սոցիալական ծանր վիճակը մեղմելու նպատակով աշխատաշուկայում անմրցունակ՝ գյուղատնտեսական նշանակության հողի սեփականատեր կամ վարձակալ կամ անհատույց օգտագործող հանդիսացող անձանց ֆինանսական աջակցություն սեզոնային զբաղվածության ապահովման համար	1,131,381.3	1,120,054.5	1,127,604.1
	ԾՏ10	10.05.01	Աջակցություն աշխատանքի տեղավորման ոչ պետական կազմակերպության ծառայություններից օգտվելու համար <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Աշխատանք փնտրող անձանց, որոնց գործակալությունը առնվազն երեք ամսվա ընթացքում չի տեղավորում հարմար աշխատանքի, տրամադրվում է մասնակի փոխհատուցում համապատասխան հավաստագրով (վաուչեր)՝ աշխատանքի տեղավորման մասնավոր կազմակերպությունների օժանդակությամբ կայուն զբաղվածության ապահովման նպատակով	10,000.00	10,000.00	10,000.00
	ԾՏ11	10.05.01	Հարմար աշխատանքի տեղավորման նպատակով, գործատուներին այցելության ծախսերի փոխհատուցում <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Աշխատանք փնտրող չգրադված անձանց ակտիվացնել աշխատաշուկայում աշխատանք փնտրելու և ինքնուրույն աշխատանքի տեղավորման համար	124,254.0	124,254.0	124,254.0
	ԾՏ12	10.05.01	Մասնագիտական ուսուցում անցնող գործազուրկներին կրթաթոշակի տրամադրում <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Մասնագիտական ուսուցման դասընթացներին մասնակցող գործազուրկների, հաշմանդամներին, գյուղատնտեսական նշանակության հողի սեփականատեր հանդիսացող աշխատանք փնտրողներին, աշխատաշուկայում անմրցունակ անձանց, աշխատանքից ազատման ռիսկ ունեցող անձանց տրամադրվում է կրթաթոշակ ուսուցման ամբողջ ընթացքում	133,875.0	146,625.0	159,375.0
1141			ԾՐԱԳԻՐ			

1	2	3	4	5	6	7
			<p>Ընտանիքներին, կանանց և երեխաներին աջակցության ծրագիր</p> <p><u>Ծրագրի նկարագրությունը</u></p> <p>Մանկատներում խնամվող և դժվար իրավիճակներում գտնվող երեխաների խնամքի, դաստիարակության, ուսման, ֆիզիկական և մտավոր զարգացմանը, մանկատների շրջանավարտների սոցիալական խնդիրների ու ինտեգրացմանն ուղղված ծառայություններ</p> <p><u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u></p> <p>Մանկատներում խնամվող և դժվար իրավիճակներում գտնվող երեխաների խնամքի բարելավում, նրանց ինտեգրում հասարակությանը</p>	3,911,698.3	4,062,098.6	4,268,339.1
			<p><u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</u></p> <p>Երեխաների շտաբային խնամքի ծառայություններ</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Մինչև 18 տարեկան առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների շտաբային խնամք, դաստիարակություն, ուսման, ֆիզիկական և մտավոր զարգացմանը նպաստող պայմանների ապահովում, երեխաների իրավունքների և շահերի պաշտպանություն</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության Ենթակայության «Երևանի «Մանկան տուն» ՊՈԱԿ, «Մարի Իզմիրյանի անվան մանկատուն» ՊՈԱԿ, «Գլուխու «Երեխաների տուն» ՊՈԱԿ, «Գավառի մանկատուն» ՊՈԱԿ, «Վանաձորի մանկատուն» ՊՈԱԿ, «Խարբերտի մասնագիտացված մանկատուն» ՊՈԱԿ</p>	2,361,264.1	2,451,689.6	2,584,494.6
	ԱՃ01	10.04.01	<p>ՀՀ երեխաների շտաբային խնամք և պաշտպանություն իրականացնող հաստատություններում խնամվող երեխաներին ընտանիքներ վերադարձնելու ծառայություններ (բեռնաթափում)</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Երեխաների խնամք և պաշտպանություն իրականացնող կազմակերպություններում խնամվող երեխաներին կենսաբանական ընտանիք վերադարձնելու հետ կապված իրազեկման աշխատանքներ և ծրագրի կառավարում</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>Մրցույթի արդյունքում ընտրված հասարակական կազմակերպություն</p>	22,510.2	22,827.6	23,145.1
	ԱՃ02	10.04.01	<p>ՀՀ մանկատների շրջանավարտներին աջակցություն և խորհրդատվություն</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>ՀՀ մանկատների շրջանավարտների սոցիալական պաշտպանություն և նրանց սոցիալապես անապահովության ընդլայնման կանխարգելում, մանկատան շրջանավարտներին հետագա կյանքի ինքնուրույն կազմակերպմանը աջակցություն</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>Մրցույթի արդյունքում ընտրված հասարակական կազմակերպություններ</p>	16,331.4	16,331.4	16,656.3
	ԱՃ03	10.04.01	<p>ՀՀ մանկատների շրջանավարտներին աջակցություն և խորհրդատվություն</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>ՀՀ մանկատների շրջանավարտների սոցիալական պաշտպանություն և նրանց սոցիալապես անապահովության ընդլայնման կանխարգելում, մանկատան շրջանավարտներին հետագա կյանքի ինքնուրույն կազմակերպմանը աջակցություն</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>Մրցույթի արդյունքում ընտրված հասարակական կազմակերպություններ</p>	16,331.4	16,331.4	16,656.3

1	2	3	4	5	6	7
	ԱՃ04	10.04.01	<p>Ռ-իսկի գոտում հայտնված երեխաներին սոցիալական հոգածության ծառայություններ</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>6-18 տարեկան առանց ծնողական խնամքի մնացած, ծնողների խնամքից զրկվելու վտանգի տակ գտնվող, ինչպես նաև աճի և զարգացման համար անբարենպաստ և վտանգավոր կենսապայմաններում գտնվող երեխաների հիմնախնդիրների սոցիալական ախտորոշում, սոցիալ-հոգեբանական և մանկավարժական գործնական աջակցություն</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության ենթակայության «Երևանի Աջափնյակ թաղային համայնքի երեխաների սոցիալական հոգածության կենտրոն» ՊՈԱԿ, «Գյումրի համայնքի երեխաների սոցիալական հոգածության կենտրոն» ՊՈԱԿ, "Երևանի "Ջատիկ" երեխաներին աջակցության կենտրոն" ՊՈԱԿ</p>	233,672.9	242,061.7	252,626.9
	ԱՃ06	10.04.01	<p>Երեխաների գիշերօթիկ խնամքի և պաշտպանության ծառայություններ</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>6-18 տարեկան դժվար իրավիճակներում գտնվող երեխաների խնամքի, դաստիարակության, ուսման, ֆիզիկական և մտավոր զարգացմանն ուղղված ծառայություններ</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության ենթակայությանը հանձնված «Երևանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության N1 գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ, «Երևանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության N2 գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ, «Բյուրեղավանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ, «Գյումրու երեխաների խնամքի և պաշտպանության N1 գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ, «Վանաձորի երեխաների խնամքի և պաշտպանության N1 գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ, «Կապանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ, «Գիլիջանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ, «Գյումրու Ֆրիտյոֆ Նանսենի անվան երեխաների խնամքի և պաշտպանության N2 գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ</p>	1,085,763.2	1,126,287.1	1,177,323.7
	ԱՃ07	10.04.01	<p>Երեխաների խնամքի ցերեկային կենտրոնների կողմից դժվար իրավիճակներում գտնվող երեխաների սոցիալական հոգածության ծառայություններ</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>6-18 տարեկան առանց ծնողական խնամքի մնացած, ծնողների խնամքից զրկվելու վտանգի տակ գտնվող, ինչպես նաև աճի և զարգացման համար անբարենպաստ և վտանգավոր կենսապայմաններում գտնվող երեխաների հիմնախնդիրների սոցիալական ախտորոշում, երեխաների հիմնախնդիրներով զբաղվող կազմակերպությունների հետ համատեղ սոցիալ-հոգեբանական և մանկավարժական գործնական աջակցություն դժվար իրավիճակներում հայտնված երեխաներին</p>	70,000.6	76,667.0	83,333.5

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Հուլիսի կամուրջ» հասարակական կազմակերպության Իջևանի, Բերդի, Նոյեմբերյանի և Դիլիջանի երեխաների խնամքի կենտրոններ			
	ԱՃ08	10.09.02	Թրաֆիքինգի գոհերին սոցիալ-հոգեբանական վերականգնողական ծառայություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Թրաֆիքինգի գոհերի պաշտպանություն և նրանց մատչելի, բազմակողմանի ու օպերատիվ աջակցության կազմակերպում	18,290.8	19,401.8	20,512.9
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Ամբոթ» միջազգային ՀԿ			
	ԱՃ09	10.04.01	Անօթևան երեխաների համար ժամանակավոր օթևանի տրամադրման ծառայություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Մինչև 18 տարեկան առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների շուրջօրյա խնամք, դաստիարակություն, ուսման, ֆիզիկական և մտավոր զարգացմանը նպաստող պայմանների ապահովում, երեխաների իրավունքների և շահերի պաշտպանություն	39,092.6	40,404.6	42,056.9
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության ենթակայության "Երևանի "Չատիկ" երեխաներին աջակցության կենտրոն" ՊՈԱԿ			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ԾՏ01	10.04.01	ՀՀ մանկատներում խնամվող դպրոցական տարիքի երեխաներին դրամական աջակցության տրամադրում			
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>			
			ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության ենթակայության մանկատներում խնամվող և դպրոցում սովորող երեխաների համար ամենակամ մանր ծախսերի համար դրամական միջոցների տրամադրում	5,820.0	5,700.0	5,736.0
	ԾՏ02	10.04.01	Կենսաբանական ընտանիք տեղափոխված երեխաների ընտանիքներին դրամական օժանդակության փաթեթի տրամադրում			
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>			
			Մանկական խնամակալական կազմակերպություններում խնամվող երեխաներին կենսաբանական ընտանիքներ վերադարձնելու հետ կապված՝ ընտանիքներին օժանդակության փաթեթի տրամադրում	20,403.2	20,403.2	20,403.2
	ԾՏ03	10.04.01	ՀՀ մանկատների շրջանավարտներին կրթաթոշակի և միանվագ դրամական օգնության տրամադրում			
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>			
				650.0	600.0	500.0

1	2	3	4	5	6	7
			Մանկական խնամակալական կազմակերպությունների շրջանավարտներին կրթաթոշակների և միանվագ դրամական օգնության տրամադրում ՀԿ-ի միջոցով			
	ԾՏ04	10.04.01	Հայաստանի Հանրապետությունում խնամատար ընտանիքի ինստիտուտի ներդրման ծառայություններ			
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>	37,899.3	39,724.6	41,550.0
			Մանկատներում խնամվող առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների խնամքի և դաստիարակության բարենպաստ պայմանների ստեղծում՝ նրանց խնամատար ընտանիքներ վերադարձնելու միջոցով			
1150			ԾՐԱԳԻՐ			
			Այլընտրանքային զինվորական ծառայություն ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Այլընտրանքային աշխատանքային ծառայողներին բնակելի տարածության վարձակալության դիմաց դրամական փոխհատուցում և դրամական բավարարման գումարների վճարումների իրականացում	14,040.0	14,040.0	14,040.0
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Ծրագիրը նպաստում է ՀՀ նախարարությունների կողմից իրականացվող ծրագրերի գծով նախատեսված արդյունքների ապահովմանը			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
			Այլընտրանքային զինվորական ծառայություն			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
	ԱԾ51	02.05.01	Այլընտրանքային աշխատանքային ծառայողներին բնակելի տարածության վարձակալության դիմաց դրամական փոխհատուցում և դրամական բավարարման գումարների վճարումների իրականացում	14,040.0	14,040.0	14,040.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ սոցիալական հարցերի նախարարություն			
1153			ԾՐԱԳԻՐ			
			Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի զարգացման ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Սոցիալական պաշտպանության բնագավառում կիրառվող մեթոդաբանական ձեռնարկների մշակման, գիտահետազոտական աշխատանքների իրականացման և բնագավառի կադրերի վերապատրաստման ծառայությունների մատուցում	94,367.0	98,904.7	104,619.6
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			Սոցիալական ծառայությունների մատուցման որակի և ոլորտում կադրերի մասնագիտական պատրաստվածության մակարդակի բարձրացում			
			<u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</u>			
	ԱՃ01	10.09.02	Մեթոդաբանական ձեռնարկների մշակում, հետազոտությունների անցկացում և սոցիալական ապահովության ոլորտի կադրերի վերապատրաստում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Սոցիալական պաշտպանության բնագավառում կիրառվող մեթոդաբանական ձեռնարկների մշակման, գիտահետազոտական աշխատանքների իրականացման և բնագավառի կադրերի վերապատրաստման ծառայությունների մատուցում	94,367.0	98,904.7	104,619.6
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության ենթակայության «Աշխատանքի և սոցիալական հետազոտությունների ազգային ինստիտուտ» ՊՈԱԿ			
1160			ԾՐԱԳԻՐ			
			Հաշմանդամներին աջակցության ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Հաշմանդամներին բժշկասոցիալական վերականգնման, պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագաների տրամադրման և վերականգնողական ծառայություններ	1,178,043.3	1,185,564.1	1,193,971.7
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Հաշմանդամների ինտեգրում հասարակությանը			
			<u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</u>			
	ԱՃ01	10.01.02	Հաշմանդամներին պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագաներով, տեխնիկական միջոցներով ապահովում և դրանց վերանորոգում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Հաշմանդամներին անվճար պրոթեզավորում, պրոթեզաօրթոպեդիկ և վերականգնողական պարագաներով ու տեխնիկական միջոցներով ապահովում և դրանց վերանորոգում	856,347.0	856,148.6	855,910.5
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Գ-նումների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն ընտրված կազմակերպություն			
	ԱՃ02	10.01.01	Բժշկասոցիալական վերականգնման ծառայություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Հաշմանդամների և սոցիալապես անապահով անձանց ստացիոնար հիվանդանոցային պայմաններում բուժում, հաշմանդամների բժշկասոցիալական վերականգնում	111,395.0	115,093.2	119,351.8
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Գ-նումների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն ընտրված կազմակերպություն			
	ԱՃ03	10.01.02	Հոգեկան առողջության վերականգնման ծառայություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			Հաշմանդամների և սոցիալապես անապահով անձանց ստացիոնար հիվանդանոցային պայմաններում հոգեկան առողջության վերականգնում	70,916.4	73,270.8	75,981.9
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն ընտրված կազմակերպություն			
	ԱՃ04	10.01.02	Դպրոցն ավարտած, ինչպես նաև ուշ տարիքում տեսողությունը կորցրած հաշմանդամների համար հատուկ տառատեսակներով գրքերի տպագրության, տետրերի պատրաստման և «խոսող գրքերի» ձայնագրության ծառայություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Դպրոցն ավարտած, ինչպես նաև ուշ տարիքում տեսողությունը կորցրած հաշմանդամների համար հատուկ տառատեսակներով գրքերի տպագրություն, «Բրայլյան» տետրերի պատրաստում, «Խոսող գրքերի» ձայնագրություն, ամենամսյա բյուլետենի տպագրում և դրանց տրամադրում	10,506.4	10,506.4	10,506.4
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն ընտրված կազմակերպություն			
	ԱՃ07	10.09.02	Հաշմանդամներին մատուցվող ծառայությունների ծրագրի իրականացման ապահովում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հաշմանդամների տվյալների վերաբերյալ համապատասխան ձևերի ու ձևաթղթերի տպագրում	4,123.2	4,123.2	4,123.2
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն ընտրված կազմակերպություն			
	ԱՃ08	10.01.02	Մտավոր խնդիրներ ունեցող հաշմանդամ դեռահասների և երիտասարդների սոցիալ-վերականգնողական ծառայություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հաշմանդամ և մտավոր խնդիրներ ունեցող երեխաների և պատանիների սոցիալական վերականգնում ցերեկային կենտրոնում	23,105.3	24,771.9	26,447.9
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Փրկություն» հասարակական կազմակերպություն			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ԾՏ01	10.01.02	Հաշմանդամներին սայլակներով և լսողական սարքերով ապահովում			
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Հաշմանդամներին, 12-18 տարեկան երեխաներին և տարիքային կենսաթոշառուներին սայլակներով և լսողական սարքերով ապահովում	85,650.0	85,650.0	85,650.0
	ԾՏ02	10.01.02	Լսողական խնդիրներ ունեցող անձանց հավաստագրերով ապահովում			
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>	16,000.0	16,000.0	16,000.0

1	2	3	4	5	6	7
			Լսողական խնդիրներ ունեցող անձանց հավաստագրերով ապահովում՝ եվրոպական արտադրության լսողական սարքեր ձեռքբերելու համար			
ՀՀ տրանսպորտի և կապի նախարարություն				36,293,518.8	47,833,320.3	72,771,504.4
1049			ԾՐԱԳԻՐ			
			Ճանապարհային ցանցի բարելավման և անվտանգ երթևեկության ապահովման ծառայություններ			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Հողային պաստառի, երթևեկելի մասի, արհեստական կառույցների և կահավորման էլեմենտների նորմատիվ մակարդակում պահպանում և շահագործում (ձյան մաքրում, փոսային նորոգումներ, մաքրման աշխատանքներ, ջրահեռացում, նշագրում, կողմակների հարթեցում և լրացում, ընթացիկ նորոգման աշխատանքներ)	35,250,122.2	47,044,165.4	71,966,681.5
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Ճանապարհների վթարների և դժբախտ պատահարների նվազում, ուղևորափոխադրումների և բեռնափոխադրումների ժամանակի կրճատում, տրանսպորտային միջոցների շահագործման ժամկետի երկարացում և վերանորոգման ծախսերի կրճատում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ01	04.05.01	Միջպետական և հանրապետական ավտոճանապարհների բարելավման և անվտանգ երթևեկության ծառայություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Հողային պաստառի, երթևեկելի մասի, արհեստական կառույցների և կահավորման էլեմենտների նորմատիվ մակարդակում պահպանում և շահագործում (ձյան մաքրում, փոսային նորոգումներ, մաքրման աշխատանքներ, ջրահեռացում, նշագրում, կողմակների հարթեցում և լրացում, ընթացիկ նորոգման աշխատանքներ)	7,634,554.0	8,197,091.7	8,862,726.3
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Գ.նումների մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված գործընթացով ընտրված մասնագիտական կազմակերպություն			
	ԱԾ12	04.05.01	Հայաստանի Հանրապետությունում հսկիչ սարքերի (թվային տախտգրաֆի) համակարգի կարգավորման ծառայություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Հայաստանի Հանրապետությունում հսկիչ սարքերի (թվային տախտգրաֆների) համակարգի անընդհատ և անխափան աշխատանքի ապահովման նպատակով տախտնետ կապի ապահովում	28,920.4	28,920.4	28,920.4
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«ՊՎՊՎ» ԲԸ			
	ԱԾ13	04.05.01	Կենսական նշանակության ճանապարհացանցի բարելավման ծրագրի համակարգման և կառավարման ծառայություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Կենսական նշանակության ճանապարհացանցի բարելավման ծրագրի համակարգման և կառավարման ծառայություններ	720,077.6	1,029,036.9	308,876.5
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Տրանսպորտի» ԾԻԳ ՊՀ			

1	2	3	4	5	6	7
			Վերակառուցման և զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող ՀՀ պետական սահմանի «Բագրատաշեն» անցման կետի կամրջի վերակառուցման ծրագրի համակարգման և կառավարման ծառայություններ <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Հյուսիս-հարավ տրանսպորտային միջանցքի ԾԻԿ ՊՈԱԿ	191,805.5	82,203.9	0.0
	ԱԾ19	04.05.01	Միջպետական և հանրապետական նշանակության ավտոմոբիլային ճանապարհների կառավարման բարելավման ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Միջպետական և հանրապետական նշանակության ավտոմոբիլային ճանապարհների և դրանց վրա գտնվող ինժեներական կառույցների նպատակային օգտագործման, պահպանման, շինարարության ընթացքում տեխնիկական չափանիշների ստուգման և աշխատանքների արդյունքների ընդունման ծառայություններ <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Հայաստանի ավտոմոբիլային ճանապարհների տնօրինություն» ՊՈԱԿ	152,827.0	152,827.0	152,827.0
			Ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով միջոցառումներ			
	ԱԶ01	04.05.01	Պետական նշանակության ավտոճանապարհների և տրանսպորտային օբյեկտների հիմնանորոգում <u>Ակտիվի նկարագրությունը</u> Միջպետական և մարզային նշանակության ավտոճանապարհների քայքայված ծածքի վերանորոգում, մաշված ծածքի փոխարինում, ավտոմոբիլային ճանապարհների վրա գտնվող կամուրջների հիմնանորոգում /նախագծային և շինարարական աշխատանքներ, տեխնիկական և հեղինակային հսկողություն/ <u>Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը</u> 1049 Դանապարհային ցանցի բարելավման և անվտանգ երթևեկության ապահովման ծառայություններ	6,000,000.0	7,000,000.0	8,000,000.0
	ԱԶ03	04.05.01	Կենսական նշանակության ճանապարհների հիմնանորոգում <u>Ակտիվի նկարագրությունը</u> Կենսական նշանակության ճանապարհների քայքայված ծածկի վերանորոգում, մաշված ծածկի փոխարինում <u>Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը</u> 1049 Դանապարհային ցանցի բարելավման և անվտանգ երթևեկության ապահովման ծառայություններ	3,500,048.7	5,708,970.5	1,712,850.0
	ԱԶ04	04.05.01	Կենսական նշանակության ճանապարհների հիմնանորոգում <u>Ակտիվի նկարագրությունը</u> Կենսական նշանակության ճանապարհների քայքայված ծածկի վերանորոգում, մաշված ծածկի փոխարինում <u>Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը</u> 1049 Դանապարհային ցանցի բարելավման և անվտանգ երթևեկության ապահովման ծառայություններ	0.0	0.0	3,102,000.0
	ԱԶ05	04.05.01	Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-հարավ տրանսպորտային միջանցքի կառուցում <u>Ակտիվի նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			<p>Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-հարավ տրանսպորտային միջանցքի հիմնանորոգում, նախագծային և շինարարական աշխատանքների տեխնիկական և հեղինակային հսկողություն</p> <p><u>Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը</u></p> <p>1049 Ճանապարհային ցանցի բարելավման և անվտանգ երթևեկության ապահովման ծառայություններ</p>	5,017,944.1	10,058,777.4	0.0
	ԱՉ06	04.05.01	<p>Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-հարավ տրանսպորտային միջանցքի կառուցում (Տրանշ 2)</p> <p><u>Ակտիվի նկարագրությունը</u></p> <p>Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-հարավ տրանսպորտային միջանցքի հիմնանորոգում, նախագծային և շինարարական աշխատանքների տեխնիկական և հեղինակային հսկողություն (Տրանշ 2)</p> <p><u>Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը</u></p> <p>1049 Ճանապարհային ցանցի բարելավման և անվտանգ երթևեկության ապահովման ծառայություններ</p>	3,607,973.3	3,662,719.6	16,545,280.6
	ԱՉ07	04.05.01	<p>Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-հարավ տրանսպորտային միջանցքի կառուցում (Տրանշ 3)</p> <p><u>Ակտիվի նկարագրությունը</u></p> <p>Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-հարավ տրանսպորտային միջանցքի հիմնանորոգում, նախագծային և շինարարական աշխատանքների տեխնիկական և հեղինակային հսկողություն (Տրանշ 3)</p> <p><u>Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը</u></p> <p>1049 Ճանապարհային ցանցի բարելավման և անվտանգ երթևեկության ապահովման ծառայություններ</p>	710,955.5	3,675,548.3	10,408,147.1
	ԱՉ08	04.05.01	<p>Եվրոպական ներդրումային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-հարավ տրանսպորտային միջանցքի կառուցում (Տրանշ 3)</p> <p><u>Ակտիվի նկարագրությունը</u></p> <p>Եվրոպական ներդրումային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-հարավ տրանսպորտային միջանցքի հիմնանորոգում, նախագծային և շինարարական աշխատանքների տեխնիկական և հեղինակային հսկողություն (Տրանշ 3)</p> <p><u>Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը</u></p> <p>1049 Ճանապարհային ցանցի բարելավման և անվտանգ երթևեկության ապահովման ծառայություններ</p>	1,571,694.3	2,704,305.6	14,382,494.5
	ԱՉ09	04.05.01	<p>Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-հարավ տրանսպորտային միջանցքի կառուցում (Տրանշ 3)</p> <p><u>Ակտիվի նկարագրությունը</u></p> <p>Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-հարավ տրանսպորտային միջանցքի հիմնանորոգում, նախագծային և շինարարական աշխատանքների տեխնիկական և հեղինակային հսկողություն (Տրանշ 3. ալ մասնաբաժին)</p> <p><u>Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը</u></p> <p>1049 Ճանապարհային ցանցի բարելավման և անվտանգ երթևեկության ապահովման ծառայություններ</p>	0.0	524,014.7	744,480.0

1	2	3	4	5	6	7
	ԱՉ10	04.05.01	<p>Եվրասիական զարգացման հակաճգնաժամային հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-հարավ տրանսպորտային միջանցքի կառուցում</p> <p><u>Ակտիվի նկարագրությունը</u></p> <p>Եվրասիական զարգացման հակաճգնաժամային հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-հարավ տրանսպորտային միջանցքի հիմնանորոգում,, նախագծային և շինարարական աշխատանքների տեխնիկական և հեղինակային հսկողություն</p> <p><u>Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը</u></p> <p>1049 Դանապարհային ցանցի բարելավման և անվտանգ երթևեկության ապահովման ծառայություններ</p>	0.0	744,480.0	1,737,120.0
	ԱՉ11	04.05.01	<p>Ճապոնիայի միջազգային զարգացման գործակալության աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-հարավ տրանսպորտային միջանցքի կառուցում</p> <p><u>Ակտիվի նկարագրությունը</u></p> <p>Ճապոնիայի միջազգային զարգացման գործակալության աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-հարավ տրանսպորտային միջանցքի հիմնանորոգում,, նախագծային և շինարարական աշխատանքների տեխնիկական և հեղինակային հսկողություն</p> <p><u>Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը</u></p> <p>1049 Դանապարհային ցանցի բարելավման և անվտանգ երթևեկության ապահովման ծառայություններ</p>	0.0	0.0	1,737,120.0
	ԱՉ12	04.05.01	<p>Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի աջակցությամբ իրականացվող ՀՀ պետական սահմանի «Բագրատաշեն» անցման կետի կամրջի վերակառուցում</p> <p><u>Ակտիվի նկարագրությունը</u></p> <p>Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի աջակցությամբ իրականացվող ՀՀ պետական սահմանի «Բագրատաշեն» անցման կետի կամրջի վերակառուցում</p> <p><u>Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը</u></p> <p>1049 Դանապարհային ցանցի բարելավման և անվտանգ երթևեկության ապահովման ծառայություններ</p>	1,434,823.0	1,434,823.0	1,950,388.7
	ԱՉ13	04,05,01	<p>Եվրոպական ներդրումային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-հարավ տրանսպորտային միջանցքի կառուցում (դրամաշնորհ Տրանշ 3)</p> <p><u>Ակտիվի նկարագրությունը</u></p> <p>Եվրոպական ներդրումային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-հարավ տրանսպորտային միջանցքի հիմնանորոգում,, նախագծային և շինարարական աշխատանքների տեխնիկական և հեղինակային հսկողություն (դրամաշնորհ Տրանշ 3)</p> <p><u>Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը</u></p> <p>1049 Դանապարհային ցանցի բարելավման և անվտանգ երթևեկության ապահովման ծառայություններ</p>	2,599,736.9	1,638,840.7	1,367,648.1
1094			ԾՐԱԳԻՐ			
			<p>Երթևեկության կառավարման բարելավման ծառայություններ</p> <p><u>Ծրագրի նկարագրությունը</u></p> <p>Հայաստանի Հանրապետության միասնական երթուղային ցանցի , միջնարդային և միջքաղաքային երթուղիների մշակման, տեխնոլոգիաների կիրառման և սպասարկման և հատկացման ծառայություններ</p>	26,352.9	26,352.9	26,352.9

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Նպաստում է երթևեկության խցանումների նվազեցման և անվտանգ երթևեկության բարելավմանը			
	ԱՃ01	04.05.01	Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ <u>Երթևեկության կառավարման բարելավման ծառայություններ</u> <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Հայաստանի Հանրապետության միասնական երթուղային ցանցի , միջմարզային և միջքաղաքային երթուղիների մշակման, տեխնոլոգիաների կտրոնների տպագրման և հատկացման ծառայություններ	26,352.9	26,352.9	26,352.9
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Տրանսպորտային փոխադրումներ» ՊՈԱԿ			
1164			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Հեռահաղորդակցության և կապի կանոնակարգման ծառայություններ</u> <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Հայաստանի Հանրապետության հաճախությունների բաշխումների աղյուսակի կազմում, ռադիոէթերի մոնիտորինգի, Ռ-ԷՄ-ի և Բ-ԷՄ-ի տեղադրման, փորձաքննության և չափումների անցկացում, կապի շինարարական աշխատանքների տեխնիկական նորմերին համապատասխանության ընդունման, եթերի խանգարման աղբյուրների հայտնաբերում և վերացում	389,624.2	394,884.1	410,395.1
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Անխափան ռադիոկապի, հեռախոսային կապի և հեռուստառադիոհեռառձակման ապահովում:			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ01	04.06.01	<u>Հեռահաղորդակցության և կապի բնագավառում ծառայություններ</u> <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			ՀՀ հաճախությունների բաշխումների աղյուսակի կազմում, ռադիոէթերի մոնիտորինգի, Ռ-ԷՄ-ի և Բ-ԷՄ-ի տեղադրման, փորձաքննության և չափումների անցկացում, կապի շինարարական աշխատանքների տեխնիկական նորմերին համապատասխանության ընդունման, եթերի խանգարման աղբյուրների հայտնաբերում և վերացում	389,624.2	394,884.1	410,395.1
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Հեռահաղորդակցության հանրապետական կենտրոն» ՊՈԱԿ			
1077			ԾՐԱԳԻՐ			
			Երկաթուղային ցանցի զարգացման ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Ծախսերի փոխհատուցում	627,419.5	367,917.9	368,074.9
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Երկաթուղային գործունեության արդյունավետության բարձրացում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ԾՏ01	04.05.03	<u>Վնասի մասնակի փոխհատուցում</u> <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>			
			Կոնցետին պայմանագրի դրույթների ապահովման նպատակով «Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ-ին ուղևորափոխադրումներից ստացված վնասի դիմաց փոխհատուցման տրամադրման ծառայություններ	588,406.0	328,825.0	328,825.0
	ԾՏ02	04.05.03	Ծախսերի փոխհատուցում			

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>			
			Հարավային երկաթուղու շինարարական նախագծի իրականացման նպատակով «Երկաթուղու շինարարության տնօրինություն» ՓԲԸ-ին ծախսերի փոխհատուցում	39,013.5	39,092.9	39,249.9
ՀՀ քաղաքաշինության նախարարություն				7,600,347.0	8,758,565.5	9,763,558.1
1046			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Թանգարանների ծրագիր</u>	50,347.0	53,565.5	58,558.1
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Թանգարանային առարկաների և հավաքածուների պահպանություն, համայնում, հրապարակում			
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			ՀՀ մշակութային ժառանգության բաղկացուցիչ մաս հանդիսացող թանգարանային հավաքածուների անխաթար պահպանումն ու փոխանցումը սերունդներին: Թանգարանային հավաքածուներին հանրության հաղորդակցության աճ՝ նպաստելով հանրապետությունում մշակութային զբոսաշրջության խթանմանը, տնտեսական զարգացմանը:			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ12	08.02.02	Թանգարանային ծառայություններ և ցուցահանդեսներ (ճարտարապետության, քաղաքաշինության և շինարվեստի ոլորտ)	37,362.0	40,023.6	44,039.3
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Ճարտարապետության, քաղաքաշինության և շինարվեստի պատմության, տեսության, գործնականին, անհատ ճարտարապետների ստեղծագործություններին, նախագծային արվեստանոցների և ինստիտուտների, ոլորտի գիտա-ուսումնական հիմնարկների, ինչպես նաև արտերկրի և արտերկրի հայ ճարտարապետների գործունեությանը վերաբերվող տարաբնույթ նյութերի հավաքում, ուսումնասիրում, պահպանում, մասսայականացում և ցուցադրություն			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Ճարտարապետության ազգային թանգարան-ինստիտուտ» ՊՈԱԿ			
	ԱՃ13	08.02.02	Թանգարանային ծառայություններ և ցուցահանդեսներ (Ալ.Թամանյանի ստեղծագործական ժառանգության պահպանում և մասսայականացում)	12,985.0	13,541.9	14,518.8
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Ալ.Թամանյանի ստեղծագործական ժառանգության պահպանում և մասսայականացում, Ալ.Թամանյանի կյանքին ու գործունեությանը վերաբերվող արխիվային, լուսանկարչական, գծագրական, անձնական ու ցուցադրական այլ նյութերի հավաքում, պահպանում և հաշվառում, համակարգում, մասսայականացում			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Ալ. Թամանյանի անվան թանգարան-ինստիտուտ» ՊՈԱԿ			
1047			ԾՐԱԳԻՐ			

1	2	3	4	5	6	7
			Աջակցություն համայնքային, միջհամայնքային, ոչ կառավարական, մասնավոր և այլ կազմակերպություններին ու անհատներին <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Աջակցություն ՀՀ համայնքներին համայնքային օբյեկտների շենքային պայմանների բարելավման նպատակով <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Համայնքներում կյանքի ստանդարտների բարելավում	150,000.0	145,000.0	0.0
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ԾՏ03	08.02.03	Աջակցություն ՀՀ համայնքներին մշակութային օբյեկտների շենքային պայմանների բարելավման համար <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Համայնքների մշակույթի տների շինարարություն	150,000.0	145,000.0	
1146			ԾՐԱԳԻՐ			
			Հանրակրթության ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Տարրական, հիմնական և միջնակարգ (լրիվ) ընդհանուր կրթության ծառայությունների մատուցում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Հանրակրթական մակարդակում սովորողների ընդգրկվածության, գրագիտության և համակողմանի զարգացման բարձր մակարդակի ապահովում	6,715,000.0	7,715,000.0	9,000,000.0
			Այլ կառավարչական հիմնարկի կազմակերպություններում ներդրման պատվեր			
	ԵՊ01	09.06.01	Կրթական օբյեկտների հիմնանորոգում և շինարարություն <u>Ակտիվի նկարագրությունը</u> Կրթական օբյեկտների շենքերի (մասնաշենքերի) հիմնանորոգում և շինարարություն (համաշինարարական աշխատանքներ, ջեռուցման համակարգի իրականացում, ներքին հարդարում, տարածքի բարեկարգում) <u>Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը</u> Հանրակրթական հաստատություններ <u>Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը</u> 1146 Հանրակրթության ծրագիր	6,715,000.0	7,715,000.0	9,000,000.0
1163			ԾՐԱԳԻՐ			
			Մանկապատանեկան և մասսայական սպորտի ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի քարոզչության և առողջ ապրելակերպի արմատավորմանն ուղղված միջոցառումների իրականացում, հանրապետական մակարդակով տարբեր մարզական խաղերի և փառատոների կազմակերպում և անցկացում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Բնակչության առողջության ամրապնդում, անհատի ներդաշնակ զարգացում, առողջ ապրելակերպի ապահովում	550,000.0	705,000.0	705,000.0
			Այլ կառավարչական հիմնարկի կազմակերպություններում ներդրման պատվեր			

1	2	3	4	5	6	7
	ԵՊ01	09.06.01	Մարզական օբյեկտների շինարարություն <u>Ակտիվի նկարագրությունը</u> Մարզական օբյեկտների շենքերի (մասնաշենքերի) հիմնանորոգում և շինարարություն (համաշինարարական աշխատանքներ, ջեռուցման համակարգի իրականացում, ներքին հարդարում, տարածքի բարեկարգում) <u>Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը</u> Մարզական հաստատություններ <u>Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը</u> 1163 Մանկապատանեկան և մասսայական սպորտի ծրագիր	550,000.0	705,000.0	705,000.0
1168			ԾՐԱԳԻՐ			
			Արվեստի պահպանման և զարգացման ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Թատերարվեստի, երաժշտարվեստի, պարարվեստի, կերպարվեստի, ժողարվեստի ոլորտի ծառայություններ <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Քաղաքացիական հասարակության տեղեկացվածության և հաղորդակցման բարձրացում արվեստի ոլորտում	135,000.0	140,000.0	0.0
			Այլ կառավարչական հիմնարկի կազմակերպություններում ներդրման պատվեր			
	ԵՊ04	08.02.05	Ներդրումներ թատրոնների շենքերի շինարարության համար <u>Ակտիվի նկարագրությունը</u> Թատրոնների շենքերի (մասնաշենքերի) կառուցում (համաշինարարական աշխատանքներ, ջեռուցման համակարգի իրականացում, ներքին հարդարում, տարածքի բարեկարգում) <u>Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը</u> <u>Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը</u> 1168 Արվեստի պահպանման և զարգացման ծրագիր	135,000.0	140,000.0	
ՀՀ ֆինանսների նախարարություն				193,332,074.7	202,726,076.2	223,367,687.4
1001			ԾՐԱԳԻՐ			
			Պետական քաղաքականության մշակման, ծրագրերի համակարգման և մոնիտորինգի ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Քաղաքականության մշակման և դրա կատարման համակարգման, պետական ծրագրերի պլանավորման, մշակման, իրականացման և մոնիտորինգի (վերահսկման) ծառայություններ <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Ծրագիրը նախատում է ՀՀ նախարարության մյուս ծրագրերի արդյունավետ իրագործմանը	141,698.0	141,698.0	141,698.0
	ԱԾ11	01.01.02	Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ Գանձապետական և վճարահաշվարկային ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			Պետական բյուջեի կատարման, տեղական բյուջեների սպասարկման ծառայություններ	141,698.0	141,698.0	141,698.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ ֆինանսների նախարարության աշխատակազմ կառավարչական հիմնարկ			
1006			ԾՐԱԳԻՐ			
			Պետական պարտքի կառավարում			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			ՀՀ պետական ներքին և արտաքին պարտքի դիմաց տոկոսների վճարում և պարտքի մարում, պարտքային գործառնությունների հետ կապված այլ վճարումներ	72,763,044.2	77,605,667.0	83,851,960.8
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Միջնաժամկետ և երկարաժամկետ հեռանկարում ներքին և արտաքին աղբյուրներից պետական բյուջեի պակասուրդի կայուն, հուսալի և ոչ ռիսկային ֆինանսավորման համար բարենպաստ պայմանների և միջավայրի պահպանում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ01	01.01.02	ՀՀ պետական պարտքի կառավարման գործընթացի հրապարակայնության ապահովում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Պետական պարտատոմսերի թողարկման, պետական բյուջեի պակասուրդի ֆինանսավորման վերաբերյալ կիսամյակային և տարեկան հաշվետվությունների, հեռուստատեսային և ռադիո հաղորդումների, հայտարարությունների պատրաստում և տարածում (հեռարձակում)	50,000.0	50,000.0	50,000.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Պետական գնումների սահմանված կարգով մրցություն հաղթող ճանաչված կազմակերպություններ			
	ԱԾ02	01.01.03	ՀՀ միջազգային վարկանիշի տրամադրում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			ՀՀ տնտեսական, քաղաքական և ֆինանսական ցուցանիշների գնահատման, հիման վրա վարկանիշի ստացման նպատակով համագործակցություն վարկանիշ շնորհող հեղինակավոր միջազգային ընկերությունների հետ	87,803.3	87,803.3	87,803.3
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Fitch և Moody's վարկանիշային ընկերություններ			
	ԱԾ03	01.01.02	Պարտքի գրանցման և կառավարման DMFAS 6.0 համակարգի տեխնիկական սպասարկման վճար			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			Պարտքի գրանցման և կառավարման DMFAS 6.0 համակարգի տեխնիկական սպասարկում, ծրագրի պարբերական թարմացում, on-line օժանդակություն, տեխնիկական օգնություն <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> ՄԱԿ-ի UNCRAD կազմակերպություն	6,204.0	6,204.0	6,204.0
	ԱՃ04	01.01.02	Արտարժույթի պետական պարտատոմսերի ցուցակման տարեկան վճար <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Արտարժույթային պետական պարտատոմսերի Իռլանդական ֆոնդային բորսայի պաշտոնական ցանկում ցուցակում` մինչև տեղաբաշխված պարտատոմսերի ամբողջական մարումը <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Իռլանդական ֆոնդային բորսա	1,139.7	1,139.7	1,139.7
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ֆինանսավորման ծախսեր			
	ՖՃ01	01.07.01	ՀՀ ներքին պետական պարտքի սպասարկում <u>Ֆինանսավորման ծախսի նկարագրությունը</u> ՀՀ պետական ներքին և արտաքին պարտքի դիմաց տոկոսների վճարում և պարտքի մարում և պարտքային գործառնությունների հետ կապված այլ վճարումներ	35,182,000.0	38,913,000.0	44,251,600.0
	ՖՃ02	01.07.01	ՀՀ արտաքին պետական պարտքի սպասարկում <u>Ֆինանսավորման ծախսի նկարագրությունը</u> ՀՀ պետական ներքին և արտաքին պարտքի դիմաց տոկոսների վճարում և պարտքի մարում և պարտքային գործառնությունների հետ կապված այլ վճարումներ	20,018,240.0	21,176,320.0	22,084,013.8
	ՖՃ03		Մորհակների սպասարկում <u>Ֆինանսավորման ծախսի նկարագրությունը</u> ՀՀ պետական ներքին և արտաքին պարտքի դիմաց տոկոսների վճարում և պարտքի մարում և պարտքային գործառնությունների հետ կապված այլ վճարումներ	197.5	0.0	0.0
	ՖՃ04		«ՎՏԲ-Հայաստան բանկ» ՓԲԸ-ից ներգրավված վարկի սպասարկում <u>Ֆինանսավորման ծախսի նկարագրությունը</u> ՀՀ պետական ներքին և արտաքին պարտքի դիմաց տոկոսների վճարում և պարտքի մարում և պարտքային գործառնությունների հետ կապված այլ վճարումներ	46,259.70	0.00	0.0
	ՖՃ05		Արտարժույթային պետական պարտատոմսերի սպասարկում <u>Ֆինանսավորման ծախսի նկարագրությունը</u> Արտարժույթային պետական պարտատոմսերի սպասարկում (տոկոսավճար)	17,371,200.0	17,371,200.00	17,371,200.0
1018			ԾՐԱԳԻՐ			

1	2	3	4	5	6	7
			Պետական ֆինանսական համակարգի բարեփոխումների իրականացման ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> ՀՀ հանրային հատվածի ֆինանսական կառավարման բարեփոխումների մշակման և իրականացման խորհրդատվական ծառայությունների ձեռքբերում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Բարեփոխումների պահանջներին համապատասխանող կարողություններով հանրային հատվածի ծառայողների ապահովում Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ	6,292,888.1	4,970,679.3	5,558,213.2
	ԱՃ01	01.06.01	ՀԲ-ի աջակցությամբ իրականացվող Պետական հատվածի արդիականացման երկրորդ ծրագիր <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> ՀՀ հանրային հատվածի ֆինանսական կառավարման բարեփոխումների մշակման և իրականացման խորհրդատվական ծառայությունների ձեռքբերում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> ՀԲ-ի ընթացակարգերին համապատասխան կազմակերպված մրցույթներում հաղթած կազմակերպություններ	292,539.3	0.0	0.0
	ԱՃ02	01.06.01	ՀԲ-ի աջակցությամբ իրականացվող Հայաստանի հանրային ֆինանսական կառավարման հզորացման դրամաշնորհային ծրագիր <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> ՀՀ հանրային հատվածի ֆինանսական կառավարման բարեփոխումների մշակման և իրականացման խորհրդատվական ծառայությունների ձեռքբերում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> ՀԲ-ի ընթացակարգերին համապատասխան կազմակերպված մրցույթներում հաղթած կազմակերպություններ	77,425.9	0.0	0.0
	ԱՃ03	01.06.01	ՀԲ-ի աջակցությամբ իրականացվող էլեկտրոնային հասարակության և մրցունակության համար նորարարության ծրագիր <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> ՀՀ հանրային հատվածի ֆինանսական կառավարման բարեփոխումների մշակման և իրականացման խորհրդատվական ծառայությունների ձեռքբերում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> ՀԲ-ի ընթացակարգերին համապատասխան կազմակերպված մրցույթներում հաղթած կազմակերպություններ	925,339.0	744,479.9	992,689.7
	ԱՃ04	01.06.01	ՀԲ-ի աջակցությամբ իրականացվող Հարկային վարչարարության արդիականացման ծրագիր <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			<p>ՀՀ հանրային հատվածի ֆինանսական կառավարման բարեփոխումների մշակման և իրականացման խորհրդատվական ծառայությունների ձեռքբերում</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>ՀԲ-ի ընթացակարգերին համապատասխան կազմակերպված մրցույթներում հաղթած կազմակերպություններ</p>	352,015.0	110,232.3	0.0
	ԱԾ05	01.06.01	<p>ԱՄՆ կառավարության աջակցությամբ իրականացվող Հագարանյակի մարտահրավեր դրամաշնորհային ծրագիր</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>ՀՀ հանրային հատվածի ֆինանսական կառավարման բարեփոխումների մշակման և իրականացման խորհրդատվական ծառայությունների ձեռքբերում</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>ՀԲ-ի ընթացակարգերին համապատասխան կազմակերպված մրցույթներում հաղթած կազմակերպություններ</p>	98,624.1	98,653.8	98,643.5
	ԱԾ06	01.06.01	<p>ՀԲ-ի աջակցությամբ իրականացվող Հանրային հատվածի վերահսկողության (Վերահսկիչ պալատի) կարողությունների զարգացման դրամաշնորհային ծրագիր</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>ՀՀ հանրային հատվածի ֆինանսական կառավարման բարեփոխումների մշակման և իրականացման խորհրդատվական ծառայությունների ձեռքբերում</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>ՀԲ-ի ընթացակարգերին համապատասխան կազմակերպված մրցույթներում հաղթած կազմակերպություններ</p>	146,000.8	5,170.0	0.0
	ԱԾ07	01.06.01	<p>ՀԲ-ի աջակցությամբ իրականացվող ՀՀ ֆինանսների նախարարության կարողությունների զարգացման դրամաշնորհային ծրագիր</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>ՀՀ հանրային հատվածի ֆինանսական կառավարման բարեփոխումների մշակման և իրականացման խորհրդատվական ծառայությունների ձեռքբերում</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>ՀԲ-ի ընթացակարգերին համապատասխան կազմակերպված մրցույթներում հաղթած կազմակերպություններ</p>	98,685.0	3,639.7	0.0
	ԱԾ08	01.06.01	<p>ՀԲ-ի աջակցությամբ իրականացվող Հայաստանի կառավարության կարգավորող բարեփոխումների գրասենյակի կարողությունների զարգացման դրամաշնորհային ծրագիր</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>ՀՀ հանրային հատվածի ֆինանսական կառավարման բարեփոխումների մշակման և իրականացման խորհրդատվական ծառայությունների ձեռքբերում</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>ՀԲ-ի ընթացակարգերին համապատասխան կազմակերպված մրցույթներում հաղթած կազմակերպություններ</p>	151,791.2	5,170.0	0.0

1	2	3	4	5	6	7	
ԱՃ09	01.06.01	ՀԲ-ի աջակցությամբ իրականացվող Կենսաթոշակների մասին հանրային իրազեկման և գրագիտության դրամաշնորհային ծրագիր	Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը	51,700.0	34,122.0	0.0	
		ՀՀ հանրային հատվածի ֆինանսական կառավարման բարեփոխումների մշակման և իրականացման խորհրդատվական ծառայությունների ձեռքբերում					Ծառայություն մատուցողի անվանումը
		ՀԲ-ի ընթացակարգերին համապատասխան կազմակերպված մրցույթներում հաղթած կազմակերպություններ					
ԱՃ10	01.06.01	ՀԲ-ի աջակցությամբ իրականացվող քաղաքաշինական թույլտվությունների էլեկտրոնային մշակման և մեկ պատուհանից տրամադրման ծրագրի ԻԶՀ դրամաշնորհային ծրագիր	Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը	123,294.2	31,805.8	0.0	
		ՀՀ հանրային հատվածի ֆինանսական կառավարման բարեփոխումների մշակման և իրականացման խորհրդատվական ծառայությունների ձեռքբերում					Ծառայություն մատուցողի անվանումը
		ՀԲ-ի ընթացակարգերին համապատասխան կազմակերպված մրցույթներում հաղթած կազմակերպություններ					
ԱՃ11	01.06.01	ՀԲ-ի աջակցությամբ իրականացվող Հայաստանի գյուղատնտեսական հաշվառման պիլոտային ծրագրի համար վիճակագրական կարողությունների զարգացման և իրականացման դրամաշնորհային ծրագիր	Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը	8,272.0	0.0	0.0	
		ՀՀ հանրային հատվածի ֆինանսական կառավարման բարեփոխումների մշակման և իրականացման խորհրդատվական ծառայությունների ձեռքբերում					Ծառայություն մատուցողի անվանումը
		ՀԲ-ի ընթացակարգերին համապատասխան կազմակերպված մրցույթներում հաղթած կազմակերպություններ					
ԿՊ01	01.06.01	ՀԲ-ի աջակցությամբ իրականացվող Պետական հատվածի արդիականացման երկրորդ ծրագրի շրջանակներում համակարգչային սարքավորումների ձեռքբերում	Ակտիվի նկարագրությունը	957,814.9	0.0	0.0	
		Քաղաքականության ձևավորման և ծառայությունների մատուցման ձևաչափում գերատեսչական կարողությունների զարգացման, հանրային հատվածում մարդկային ռեսուրսների գործունեության արդյունավետության բարձրացման և կատարողականի և թափանցիկության բարելավման նպատակով համակարգերի համար ձեռքբերումներ					Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը

1	2	3	4	5	6	7
			<p>ՀՀ կառավարության աշխատակազմ</p> <p><u>Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը</u></p> <p>1018 ԱԾ01 ՀԲ-ի աջակցությամբ իրականացվող պետական հատվածի արդիականացման երկրորդ ծրագիր</p>			
	ԿՊ02	01.06.01	<p>ՀԲ-ի աջակցությամբ իրականացվող Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի վարչարարության երկրորդ ծրագրի շրջանակներում համակարգչային և այլ սարքավորումների ձեռքբերում</p> <p><u>Ակտիվի նկարագրությունը</u></p> <p>Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի ծառայությունների գրասենյակների համար ձեռքբերումներ</p> <p><u>Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը</u></p> <p>ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն</p> <p><u>Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը</u></p> <p>ՀԲ-ի աջակցությամբ իրականացվող Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի վարչարարության երկրորդ ծրագիր</p>	0.0	444,480.0	1,233,440.0
	ԿՊ03	01.06.01	<p>ՀԲ-ի աջակցությամբ իրականացվող Հարկային վարչարարության արդիականացման վարկային ծրագրի շրջանակներում համակարգչային և այլ սարքավորումների ձեռքբերում</p> <p><u>Ակտիվի նկարագրությունը</u></p> <p>Ծրագրային կառավարման համակարգի համար համակարգչային և այլ սարքավորումների ձեռքբերումներ</p> <p><u>Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը</u></p> <p>ՀՀ ֆինանսների նախարարություն</p> <p><u>Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը</u></p> <p>ԱԾ04 ՀԲ-ի աջակցությամբ իրականացվող Հարկային վարչարարության արդիականացման վարկային ծրագիր</p>	1,770,919.4	1,760,347.8	0.0
	ԿՊ04	01.06.01	<p>ՀԲ աջակցությամբ իրականացվող Պետական հատվածի արդիականացման ծրագիր</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>ՀՀ հանրային հատվածի ֆինանսական կառավարման բարեփոխումների մշակման և իրականացման խորհրդատվական ծառայությունների ձեռքբերում</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>ՀԲ-ի ընթացակարգերին համապատասխան կազմակերպված մրցույթներում հաղթած կազմակերպություններ</p> <p><u>Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը</u></p> <p>ԱԾ01 ՀԲ-ի աջակցությամբ իրականացվող Հարկային վարչարարության արդիականացման վարկային ծրագիր</p>	0.0	0.0	2,233,440.0
			Այլ կառավարչական հիմնարկի կազմակերպություններում ներդրման պատվեր			
	ԵՊ01	01.06.01	<p>ՀԲ-ի աջակցությամբ իրականացվող էլեկտրոնային հասարակության և մրցունակության համար նորարարություն ծրագրի շրջանակներում համակարգչային և այլ սարքավորումների ձեռքբերում</p> <p><u>Ներդրման նկարագրությունը</u></p>			

1	2	3	4	5	6	7
			<p>Հավաստագրման կենտրոնի ծրագրային ապահովման համար ձեռքբերումներ</p> <p><u>Կազմակերպության անվանումը, որտեղ կատարվում է ներդրումը</u></p> <p>Գյումրիի Տեխնոլոգիական Կենտրոն</p> <p><u>Տվյալ ներդրման հետ կապված ծրագիրը (ծրագրերը)</u></p> <p>ԱԾ03 ՀԲ-ի աջակցությամբ իրականացվող էլեկտրոնային հասարակության և մրցունակության համար նորարարություն ծրագիր</p>	438,467.3	632,578.0	0.0
	ԵՊ02	01.06.01	<p>ՀԲ-ի աջակցությամբ իրականացվող էլեկտրոնային հասարակության և մրցունակության համար նորարարության ծրագրի շրջանակներում շենքերի և շինությունների հիմնանորոգում</p> <p><u>Ներդրման նկարագրությունը</u></p> <p>Գյումրիի Տեխնոլոգիական Կենտրոնի շենքի հիմնանորոգում</p> <p><u>Կազմակերպության անվանումը, որտեղ կատարվում է ներդրումը</u></p> <p>Գյումրիի Տեխնոլոգիական Կենտրոն</p> <p><u>Տվյալ ներդրման հետ կապված ծրագիրը (ծրագրերը)</u></p> <p>ԱԾ03 ՀԲ-ի աջակցությամբ իրականացվող էլեկտրոնային հասարակության և մրցունակության համար նորարարություն ծրագիր</p>	800,000.0	800,000.0	0.0
	ԵՊ03	01.06.01	<p>ՀԲ-ի աջակցությամբ իրականացվող Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի վարչարարության երկրորդ ծրագրի շրջանակներում շենքերի և շինությունների հիմնանորոգում</p> <p><u>Ներդրման նկարագրությունը</u></p> <p>Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի տարածքային (ինտեգրացված) ծառայությունների գրասենյակների վարանորոգման աշխատանքների իրականացում</p> <p><u>Կազմակերպության անվանումը, որտեղ կատարվում է ներդրումը</u></p> <p>ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն</p> <p><u>Տվյալ ներդրման հետ կապված ծրագիրը (ծրագրերը)</u></p> <p>ՀԲ-ի աջակցությամբ իրականացվող Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի վարչարարության երկրորդ ծրագիր</p>	0.0	300,000.0	1,000,000.0
1031			ԾՐԱԳԻՐ			
			<p>Հանրային հատվածի ֆինանսական ոլորտի մասնագետների վերապատրաստման ծառայություններ</p> <p><u>Ծրագրի նկարագրությունը</u></p> <p>Հանրային ծառայողների վերապատրաստում բյուջետային բարեփոխումների և պետական ֆինանսների կառավարման զարգացումների բնագավառում</p> <p><u>Վերջնական առդյունքի նկարագրությունը</u></p> <p>Բարեփոխումների պահանջներին համապատասխանող կարողություններով հանրային հատվածի ծառայողների ապահովում</p> <p>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</p>	143,350.1	144,268.2	145,569.9

1	2	3	4	5	6	7
	ԱՃ01	09.05.02	Հանրային հատվածի ծառայողների վերապատրաստման ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հանրային ծառայողների վերապատրաստում բյուջետային բարեփոխումների և պետական ֆինանսների կառավարման զարգացումների բնագավառում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Ուսուցման կենտրոն» ՊՈԱԿ	104,113.3	105,031.4	106,333.1
	ԱՃ02	08.03.02	Տնտեսագիտական հրապարակումներ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Քաղաքական, տնտեսական, գիտական և վերլուծական հրապարակումներ <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Էկոնոմիկա հանդես» ՓԲԸ	39,236.8	39,236.8	39,236.8
1035			ԾՐԱԳԻՐ			
			Օրենսդրությամբ (օրենքներով և կառավարության որոշումներով) նախատեսված օժանդակություն և փոխհատուցումներ <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Օրենսդրությամբ (օրենքներով և կառավարության որոշումներով) նախատեսված օժանդակություն և փոխհատուցումներ ՏԻՄ-երին, կուսակցություններին և այլն <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> ՀՀ օրենսդրության պահանջների կատարում	73,935,992.0	81,177,284.2	88,798,607.2
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ԾՏ01	01.08.01	Ֆինանսական աջակցություն կառավարման այլ մարմիններին <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Օրենսդրությամբ (օրենքներով և կառավարության որոշումներով) նախատեսված օժանդակություն և փոխհատուցումներ ՏԻՄ-երին, կուսակցություններին և այլն	44,069,164.8	48,055,174.1	51,932,628.7
	ԾՏ02	08.04.02	Աջակցություն քաղաքական կուսակցություններին, հասարակական կազմակերպություններին, արհմիություններին <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Օրենսդրությամբ (օրենքներով և կառավարության որոշումներով) նախատեսված օժանդակություն և փոխհատուցումներ ՏԻՄ-երին, կուսակցություններին և այլն	75,693.1	75,693.1	75,693.1
	ԾՏ04	01.01.02	Ավելացված արժեքի հարկի վերադարձ <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>	29,791,134.1	33,046,417.0	36,790,285.4

1	2	3	4	5	6	7
			Օրենսդրությամբ (օրենքներով և կառավարության որոշումներով) նախատեսված վճարումներ			
1055			ԾՐԱԳԻՐ			
			Քաղաքաշինության բնագավառի գնագոյացման համար անհրաժեշտ տեղեկատվության մշակման ծառայություններ			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Շինանյութերի բորսային միջինացված գների ամենամսյա տեղեկագրերի հրատարակում, մասնակցություն քաղաքաշինության բնագավառի գնագոյացման քաղաքականության և ծրագրերի մշակման աշխատանքներին, գործող գներով շինարարական աշխատանքների արժեքի հաշվարկման կարգի մշակում	80,100.0	80,100.0	80,100.0
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Շինարարության ոլորտի արդյունավետության և անվտանգության բարձրացում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ01	04.08.04	Կողմնորոշիչ գների մեթոդաբանական վերլուծական և տեղեկատվական ծառայություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Պետական կարիքների համար ապրանքների, ծառայությունների և աշխատանքների կողմնորոշիչ գների մեթոդաբանական, վերլուծական և տեղեկատվական ծառայություններ	80,100.0	80,100.0	80,100.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Գնագոյացման վերլուծական ինֆորմացիոն կենտրոն			
1069			ԾՐԱԳԻՐ			
			Սոցիալական փաթեթներ և հատուկ տրանֆերտներ			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Սոցիալական փաթեթներով ապահովում, աջակցություններ և փոխհատուցումներ հատուկ խմբերում ընդգրկված անձանց և ընտանիքներին	997,429.4	1,006,747.5	1,016,065.0
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Բնակչության կենսամակարդակի բարձրացում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ԾՏ01	10.04.01	Աջակցություն հաշմանդամ դարձած զին ծառայողներին և զոհվածների ընտանիքներին			
			<u>Ֆինանսավորման ծախսի նկարագրությունը</u>			
			Աջակցություն հաշմանդամ դարձած զինծառայողներին և զոհվածների ընտանիքներին, կերակրողը կորցրած անձանց վնասի փոխհատուցում	603,768.4	603,768.4	603,768.4

1	2	3	4	5	6	7
	ԾՏ02	10.04.01	<p>Աջակցություն զոհվածների ընտանիքներին</p> <p><u>Ֆինանսավորման ծախսի նկարագրությունը</u></p> <p>Աջակցություն հաշմանդամ դարձած զինծառայողներին և զոհվածների ընտանիքներին, կերակրողը կորցրած անձանց վնասի փոխհատուցում</p>	370,000.0	370,000.0	370,000.0
	ԾՏ03	10.04.01	<p>Վնասի փոխհատուցում կերակրողը կորցրած անձանց (05-1680)</p> <p><u>Ֆինանսավորման ծախսի նկարագրությունը</u></p> <p>Աջակցություն հաշմանդամ դարձած զին ծառայողներին և զոհվածների ընտանիքներին, կերակրողը կորցրած անձանց վնասի փոխհատուցում</p>	1,096.3	1,096.3	1,096.3
	ԾՏ04	10.04.01	<p>Վնասի փոխհատուցում կերակրողը կորցրած անձանց (07-3832)</p> <p><u>Ֆինանսավորման ծախսի նկարագրությունը</u></p> <p>Աջակցություն հաշմանդամ դարձած զին ծառայողներին և զոհվածների ընտանիքներին, կերակրողը կորցրած անձանց վնասի փոխհատուցում</p>	3,023.7	3,311.8	3,599.3
	ԾՏ05	10.04.01	<p>Վնասի փոխհատուցում կերակրողը կորցրած անձանց (1247/02/10)</p> <p><u>Ֆինանսավորման ծախսի նկարագրությունը</u></p> <p>Աջակցություն հաշմանդամ դարձած զին ծառայողներին և զոհվածների ընտանիքներին, կերակրողը կորցրած անձանց վնասի փոխհատուցում</p>	369.4	369.4	369.4
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԾՏ07	03.01.01	<p>Զինվորական, ազգային անվտանգության համակարգում և ոստիկանությունում ծառայողներին սպառողական մատչելի վարկերի տրամադրման աջակցում</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>ՀՀ ֆինանսների նախարարության</p>	19,171.6	28,201.6	37,231.6
1098			ԾՐԱԳԻՐ			
			<p>Բնակարանային ապահովում</p> <p><u>Ծրագրի նկարագրությունը</u></p> <p>Բնակության վայր չունեցող անօթևան անձանց բնակարանային ապահովման աջակցություն</p> <p><u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u></p> <p>Ծրագրի իրականացումը կնպաստի հանրապետությունում մշտական բնակության վայր չունեցող անօթևան անձանց բնակարանային ապահովմանը</p> <p>Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ</p>	250,200.0	250,200.0	250,200.0

1	2	3	4	5	6	7
	ԾՏ02	08.04.01	Աջակցություն երիտասարդ ընտանիքներին <u>Ֆինանսավորման ծախսի նկարագրությունը</u> «Երիտասարդ ընտանիքին մատչելի բնակարան» պետական նպատակային ծրագրի համաֆինանսավորում	250,200.0	250,200.0	250,200.0
1102			ԾՐԱԳԻՐ			
			Կենսաթոշակային ապահովության ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Պետական (պարտադիր) կենսաթոշակային ապահովագրության բնագավառում քաղաքականության իրականացում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Կենսաթոշակառուների կենսամակարդակի բարձրացում	26,242,320.0	31,502,190.0	37,667,480.0
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ԾՏ06	10.02.01	Կուտակային կենսաթոշակային համակարգի մասնակիցների համար սահմանված վճարներ <u>Ֆինանսավորման ծախսի նկարագրությունը</u> «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքով մասնակցի համար կուտակային վճարի սահմանված չափը լրացնելու նպատակով պետական բյուջեից կատարվող վճար	26,242,320.0	31,502,190.0	37,667,480.0
1111			ԾՐԱԳԻՐ			
			Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության ծառայությունների մատուցում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Գիտելիքների տնտեսության և գիտության զարգաման արդի պահանջներին համապատասխան բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական որակավորում ունեցող մասնագետների պատրաստում	38,000.0	38,000.0	38,000.0
	ԾՏ07	08.04.01	Ուսումնական վարկերի տոկոսավճարների մասնակի փոխհատուցում <u>Ֆինանսավորման ծախսի նկարագրությունը</u> Ուսումնական վարկերի տոկոսավճարների մասնակի փոխհատուցում՝ 2 տոկոսային կետի չափով, բարձր առաջադիմության դեպքում՝ 3 տոկոսային կետի չափով	38,000.0	38,000.0	38,000.0
1137			ԾՐԱԳԻՐ			
			Պետական գնումների գործընթացի կազմակերպում, համակարգում և կատարելագործում <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			Պետական գնումների կատարման համար անհրաժեշտ մրցույթների կազմակերպում, պետության կողմից կատարվող գնումների վերաբերյալ հրապարակային տեղեկատվության տրամադրում հանրությանը, մասնագետների վերապատրաստում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Արդյունավետ գործող պետական գնումների համակարգ Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ	81,536.0	81,536.0	81,536.0
	ԱՃ02	01.01.02	Էլեկտրոնային գնումների համակարգի սպասարկման ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Էլեկտրոնային գնումների համակարգի տեխնիկական սպասարկման 1-ին, 2-րդ և 3-րդ մակարդակի աշխատանքներ <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Յուրոփիան Դայնամիքս», «ԷԿԵՆՊ» ՓԲԸ Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ	50,000.0	50,000.0	50,000.0
	ԱՃ03	08.03.01	Գնումների գործընթացի հրապարակայնության ապահովում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Պետական գնումների կատարման համար անհրաժեշտ մրցույթների կազմակերպում, պետության կողմից կատարվող գնումների վերաբերյալ հրապարակային տեղեկատվության տրամադրում հանրությանը, մասնագետների վերապատրաստում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Պետական գնումների սահմանված կարգով մրցույթում հաղթող ճանաչված կազմակերպություն	31,536.0	31,536.0	31,536.0
1023			ԾՐԱԳԻՐ			
			Հարկային և մաքսային ծառայություններ <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Հարկային և մաքսային քաղաքականության մշակման, պլանավորման, մոնիտորինգի, ծրագրերի համակարգման, գանձման, վերահսկողության և աջակցության ծառայություններ <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Հարկային և մաքսային վարչարարության արդյունավետության բարձրացում Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ	12,365,516.9	5,727,706.0	5,738,257.3
	ԱՃ02	01.01.02	Ակցիզային դրոշմանիշերի ձեռքբերում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> ՀՀ-ում արտադրվող և ներմուծվող ալկոհոլային խմիչքների, ծխախոտի արտադրանքի դրոշմավորման համար ակցիզային դրոշմանիշերի ձեռքբերում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> ՀՀ ֆինանսների նախարարություն	848,340.0	848,340.0	848,340.0
	ԱՃ03	01.01.02	Հարկային վարչարարության օժանդակության նպատակով վիճակահանության անցկացում և պարզևավճարների տրամադրում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հարկային վարչարարության օժանդակության նպատակով վիճակահանության անցկացում և պարզևավճարների տրամադրում	1,036,437.8	1,036,437.8	1,036,437.8

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ ֆինանսների նախարարություն			
	ԱՃ04	09.05.02	Հարկային և մաքսային ծառայողների վերապատրաստում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Հարկային և մաքսային ծառայողների վերապատրաստման մեթոդիկայի մշակման, պլանավորման, մոնիտորինգի, ծրագրերի համակարգման ծառայություններ	120,540.4	136,651.8	147203.1
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«ՀՀ ֆինանսների նախարարության ուսումնական կենտրոն» ՊՈԱԿ			
	ԱՃ05	01.01.03	Փորձաքննությունների ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Փորձաքննությունների կատարում և եզրակացությունների տրամադրում, անվճարունակ քաղաքացիներին իրավական ծառայությունների տրամադրում	23,000.0	23,000.0	23,000.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«ՀՀ փորձագիտական կենտրոն» ՊՈԱԿ			
	ԱՃ06	01.01.02	Գրոշմապիտակների ձեռքբերում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			ՀՀ-ում արտադրվող և ներմուծվող որոշակի ապրանքների համար գրոշմապիտակների ձեռքբերում	3,683,276.4	3,683,276.4	3,683,276.4
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ ֆինանսների նախարարություն			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԿՀ02	01.01.02	Շենքերի և շինությունների շինարարություն <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Եվրոպական ներդրումային բանկի աջակցությամբ իրականացվող ՀՀ պետական սահմանի «Բագրատաշեն», «Բավրա» և «Գոգավան» անցման կետերի արդիականացման ծրագրի շրջանակներում շենքերի և շինությունների կառուցում (վարկ)	1,997,727.4	0.0	0.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ ֆինանսների նախարարություն			
	ԿՀ03	01.01.02	Շենքերի և շինությունների շինարարություն <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Եվրոպական միության աջակցությամբ իրականացվող ՀՀ պետական սահմանի «Բագրատաշեն», «Բավրա» և «Գոգավան» անցման կետերի արդիականացման դրամաշնորհային ծրագրի շրջանակներում շենքերի և շինությունների կառուցում	1,167,468.7	0.0	0.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ ֆինանսների նախարարություն			
	ԿՀ04	01.01.02	Շենքերի և շինությունների շինարարություն <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			Եվրոպական միության հարևանության ներդրումային ծրագրի աջակցությամբ իրականացվող ՀՀ պետական սահմանի «Բագրատաշեն», «Բավրա» և «Գոգավան» անցման կետերի արդիականացման դրամաշնորհային ծրագրի շրջանակներում շենքերի և շինությունների կառուցում	3,487,543.2	0.0	0.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ ֆինանսների նախարարություն			
	ԿՀ10	09.05.02	Ոչ նյութական հիմնական մթոցներ			
			<u>Ակտիվի նկարագրությունը</u>			
			Օդորակիչների ձեռքբերում			
			<u>Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը</u>	1,183.0	0.0	0.0
			«ՀՀ ֆինանսների նախարարության ուսումնական կենտրոն» ՊՈԱԿ			
			<u>Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը</u>			
			ԱԾ04 Հարկային և մաքսային ծառայողների վերապատրաստման ծառայություններ			
ՀՀ սպորտի և երիտասարդության հարցերի նախարարություն				4,946,882.3	5,344,105.6	5,525,094.9
1041				ԾՐԱԳԻՐ		
			Մեծ նվաճումների սպորտի ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			ՀՀ առաջնություններին և միջազգային միջոցառումներին մասնակցության ապահովման համար մարզիկների նախապատրաստում և առաջնությունների անցկացում	1,414,320.0	1,579,179.3	1,415,051.9
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			ՀՀ մարզիկների մասնակցություն օլիմպիական խաղերին			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ01	08.01.01	ՀՀ առաջնություններին և միջազգային միջոցառումներին մասնակցության ապահովման համար մարզիկների նախապատրաստում և առաջնությունների անցկացում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Մարզաձևերի ազգային ֆեդերացիաների կողմից մարզիկների պատրաստում և տարբեր մարզաձևերի ՀՀ առաջնությունների և միջազգային մրցաշարերի անցկացում, ուսումնամարզական հավաքների կազմակերպում և միջազգային միջոցառումներին մասնակցություն	929,967.2	929,967.2	929,967.2
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ մարզական ֆեդերացիաներ			
	ԱԾ02	08.01.01	ՀՀ հավաքական թիմերին մարզահագուստով և մարզահանդերձանքով ապահովում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			ՀՀ հավաքական թիմերին անհրաժեշտ մարզահագուստով և մարզահանդերձանքով ապահովման ծառայություններ	47,990.0	47,990.0	47,990.0

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Գնումների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն ընտրված կազմակերպություն			
	ԱՃ03	08.01.01	Եվրոպայի երիտասարդության օլիմպիական փառատոններին մասնակցության ապահովում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Եվրոպայի երիտասարդության օլիմպիական փառատոններին մասնակցության ապահովում	44,014.3		44,014.3
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Հայաստանի ազգային օլիմպիական կոմիտե» իրավաբանական անձանց միություն			
	ԱՃ05	08.01.01	Հաշմանդամային սպորտին առնչվող ծառայություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Հաշմանդամային մարզական հասարակական կազմակերպությունների կողմից ՀՀ առաջնություններին և միջազգային միջոցառումներին մասնակցության ապահովման համար մարզիկների նախապատրաստում և առաջնությունների անցկացում	9,000.0	9,000.0	9,000.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Հայաստանի ազգային պարաօլիմպիկ կոմիտե», «Հայաստանի կույրերի միավորում», «Խուլերի հայկական սպորտային կոմիտե», «Հայկական հատուկ օլիպիադաներ» ՀԿ-ներ			
	ԱՃ06	07.02.02	Սպորտային բժշկության և հակադոպինգային հսկողության ծառայություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			ՀՀ հավաքական թիմերում ընդգրկված մարզիկների բժշկական հսկողության, հիվանդությունների և վնասվածքների ախտորոշման ու բուժման և հակադոպինգային հսկողության իրականացման, ինչպես նաև ՀՀ հավաքական թիմերի անդամներին բարձրորակ դեղորայքով, վիտամիններով և վերականգնողական միջոցներով ապահովում	94,262.8	99,841.5	108,225.7
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Սպորտային բժշկության և հակադոպինգային ծառայության հանրապետական կենտրոն» ՊՈԱԿ			
	ԱՃ07	08.01.01	2016 թվականի Լիլլեհամերի երկրորդ ձմեռային պատանեկան օլիմպիական խաղերին Հայաստանի մարզական պատվիրակության մասնակցության ապահովում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			2016 թվականի Լիլլեհամերի երկրորդ ձմեռային պատանեկան օլիմպիական խաղերին Հայաստանի մարզական պատվիրակության մասնակցության ապահովում		23,925.9	
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Հայաստանի ազգային օլիմպիական կոմիտե» իրավաբանական անձանց միություն			
	ԱՃ08	08.01.01	2016 թվականի Ռիո դե Ժանեյրոյի 31-րդ Օլիմպիական խաղերին Հայաստանի մարզական պատվիրակության նախապատրաստման և մասնակցության ապահովում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			2016 թվականի Ռիո դե Ժանեյրոյի 31-րդ Օլիմպիական խաղերին Հայաստանի մարզական պատվիրակության նախապատրաստման և մասնակցության ապահովում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Հայաստանի ազգային օլիմպիական կոմիտե» իրավաբանական անձանց միություն	18,290.4	189,241.6	
	ԱՕ09	08.01.01	2016 թվականի Ռիո դե Ժանեյրոյի պարալիմպիկ խաղերին Հայաստանի մարզական պատվիրակության մասնակցության ապահովում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> 2016 թվականի Ռիո դե Ժանեյրոյի պարալիմպիկ խաղերին Հայաստանի մարզական պատվիրակության մասնակցության ապահովում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Հայաստանի ազգային պարալիմպիկ կոմիտե» հասարակական կազմակերպություն		6,394.0	
	ԱԾ13	08.01.01	Երևանում կայանալիք միջազգային մարաթոնյան վազքի անցկացման ապահովում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Երևանում կայանալիք միջազգային մարաթոնյան վազքի անցկացման ապահովում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Հայաստանի ատլետիկայի ֆեդերացիա» հասարակական կազմակերպություն	22,746.6	22,746.6	22,746.6
	ԾՏ01	08.01.01	Միջազգային մարզական միջոցառումների հաղթողներին և մրցանակակիրներին դրամական մրցանակների հանձնում <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Օլիմպիական խաղերում, աշխարհի, Եվրոպայի առաջնություններում, գավաթի խաղարկություններում հաղթողներին և մրցանակակիրներին դրամական մրցանակների հանձնում	50,000.0	50,000.0	50,000.0
	ԾՏ02	08.01.01	Հավաքական թիմերի ավագ մարզիչների վարձատրություն և աշխարհի չեմպիոններին թոշակի հատկացում <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> ՀՀ հավաքական թիմերի ավագ մարզիչների վարձատրություն և աշխարհի 21 չեմպիոններին թոշակի հատկացում	40,973.4	42,997.2	46,032.8
	ԾՏ03	08.01.01	Օլիմպիական խաղերում, աշխարհի և Եվրոպայի առաջնություններում բարձր արդյունքների հասած ՀՀ հավաքական թիմերի մարզիկներին և նրանց մարզիչներին ՀՀ Նախագահի անվանական թոշակի հատկացում <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Օլիմպիական խաղերում, աշխարհի և Եվրոպայի առաջնություններում բարձր արդյունքների հասած ՀՀ հավաքական թիմերի մարզիկներին և նրանց մարզիչներին ՀՀ Նախագահի անվանական թոշակի հատկացում	150,000.0	150,000.0	150,000.0
	ԾՏ04	08.01.01	Հակադոպինգային համաշխարհային գործակալությանը անդամակցում <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Հակադոպինգային համաշխարհային գործակալությանը / WADA / անդամակցելու անդամավճարի հատկացում	3,145.4	3,145.4	3,145.4
	ԾՏ05	08.01.01	Եվրախորհրդի սպորտի մասին համաձայնագրին անդամակցում <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>	3,929.9	3,929.9	3,929.9

1	2	3	4	5	6	7
			Եվրախորհրդի սպորտի մասին ընդլայնված մասնակի համաձայնագրին անդամակցելու անդամավճարի հատկացում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ֆինանսավորման ծախսեր			
1045			ԾՐԱԳԻՐ			
			Նախնական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության ծառայությունների մատուցում	1,054,436.8	1,100,018.8	1,165,139.9
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Աշխատաշուկայի արդի պահանջներին համապատասխան տեխնիկական հմտություններ և կարողություններ, ինչպես նաև միջին մասնագիտական որակավորում ունեցող մասնագետների պատրաստում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ԾՏ17	09.03.02	Միջին մասնագիտական կրթության նպաստների տրամադրում (սպորտի և երիտասարդության ոլորտ)	1,020,008.8	1,065,305.8	1,130,141.9
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>			
			Միջին մասնագիտական կրթության գծով ուսանողական նպաստների տրամադրում			
	ԾՏ18	09.03.02	Միջին մասնագիտական կրթություն ստացող ուսանողների կրթաթոշակ	34,428.0	34,713.0	34,998.0
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>			
			Միջին մասնագիտական կրթություն ստացող ուսանողներին կրթաթոշակի տրամադրում			
1115			ԾՐԱԳԻՐ			
			Երիտասարդական ծրագրեր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Երիտասարդության իրազեկմանը և հմտությունների զարգացմանն ուղղված միջոցառումների, դասընթացների կազմակերպում, երիտասարդական կենտրոններում բարյացակամ ծառայությունների տրամադրում, աջակցություն միջազգային երիտասարդական միջոցառումների մասնակցությանը	265,549.6	267,386.9	270,102.9
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Հասարակության սոցիալ-տնտեսական, քաղաքական և մշակութային կյանքին երիտասարդների լիարժեք ներգրավում և նրանց ստեղծագործական ներուժի ամբողջական դրսևորում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ01	08.04.01	Երիտասարդական պետական քաղաքականությանն ուղղված ծրագրեր և միջոցառումներ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			Հասարակական կյանքին երիտասարդների ակտիվ մասնակցության, երիտասարդության շրջանում առողջ ապրելակերպի, հոգևոր-մշակութային, հայրենասիրական դաստիարակության խթանում, երիտասարդների զբաղվածության հնարավորությունների մեծացում, պետական երիտասարդական քաղաքականության իրականացման համակարգվածության մակարդակի բարձրացում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Երիտասարդական միջոցառումների իրականացման կենտրոն» ՊՈԱԿ	168,283.6	169,724.0	171,984.5
	ԱՃ02	08.04.01	Մարզային, համահայկական և միջազգային նշանակության երիտասարդական միջոցառումների կազմակերպում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Մարզային, համահայկական և միջազգային նշանակության երիտասարդական միջոցառումների կազմակերպում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Հայաստանի երիտասարդական հիմնադրամ	87,266.0	87,662.9	88,118.4
	ԱՃ03	08.04.01	Հասարակական կազմակերպությունների գործունեությանն աջակցում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հայաստանի երիտասարդական ազգային խորհրդի գործունեության ապահովում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Հայաստանի երիտասարդության ազգային խորհուրդ» հասարակական կազմակերպություն	2,000.0	2,000.0	2,000.0
	ԱՃ04	08.04.01	Երիտասարդական ծրագրերի շրջանակներում թրաֆիքինգի դեմ պայքարի միջոցառումներ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Մարդկանց շահագործման (թրաֆիքինգի) կանխարգելմանն ուղղված քարոզչական միջոցառումներ <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Երիտասարդական միջոցառումների իրականացման կենտրոն» ՊՈԱԿ	8,000.0	8,000.0	8,000.0
1148			ԾՐԱԳԻՐ			
			Արտատուսմանական դաստիարակության ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Արվեստի, սպորտի դասընթացների իրականացում ակումբներում, մարզադպրոցներում և արտադպրոցական դաստիարակության այլ կենտրոններում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Հանրակրթական ուսուցման համակարգում ընդգրկված երեխաների ֆիզիկական, հոգևոր և գեղագիտական զարգացում, բնապահպանական և կիրառական գիտելիքների ձեռքբերում Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ	2,034,775.1	2,219,719.8	2,496,999.4
	ԱՃ08	09.05.01	Արտադպրոցական դաստիարակություն (Սպորտի և երիտասարդության ոլորտ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Մարզադպրոցների սաների համար մարզական ուսուցման կազմակերպում, մարզական հերթափոխի ապահովման նպատակով մարզիկների պատրաստում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>	1,199,136.5	1,310,521.0	1,477,602.1

1	2	3	4	5	6	7
			Մարզադպրոցներ			
	ԱՃ23	09.05.01	Արտադպրոցական դաստիարակություն հասարակական կազմակերպությունների կողմից <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Մարզական հասարակական կազմակերպությունների կողմից մարզիկների պատրաստում և առաջնությունների անցկացում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Մարզական հասարակական կազմակերպություններ	762,253.7	832,336.3	937,462.8
	ԱՃ24	09.05.01	Շախմատի մրցույթների պատրաստման ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Շախմատի մրցույթների պատրաստման ծառայությունների մատուցում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Տ.Պետրոսյանի անվան շախմատի տուն» ՊՈԱԿ	16,937.6	18,326.4	20,409.7
	ԱՃ25	09.05.01	Վինդսերֆինգ մարզաձևին առնչվող ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Վինդսերֆինգ մարզաձևի զարգացման և մարզական միջոցառումներին մասնակցության համար Հայաստանի մարզիկների պատրաստում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Երևանի առազաստալին ակումբ» հասարակական կազմակերպություն	49,041.2	50,815.0	53,488.7
	ԱՃ26	09.05.01	Մանկապատանեկան մարզադպրոցներում աշխատող մարզիչ-մանկավարժների վերապատրաստման կազմակերպում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Մանկապատանեկան մարզադպրոցներում աշխատող մարզիչ-մանկավարժների վերապատրաստման կազմակերպում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Երևանի օլիմպիական հերթափոխի պետական մարզական քոլեջ» ՊՈԱԿ	7,406.1	7,721.1	8,036.1
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
1163			ԾՐԱԳԻՐ			
			Մանկապատանեկան և մասնապական սպորտի ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի քարոզչության, առողջ ապրելակերպի արմատավորմանն ուղղված միջոցառումների իրականացում, հանրապետական մակարդակով տարբեր մարզական խաղերի և փառատոների կազմակերպում և անցկացում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Բնակչության առողջության ամրապնդում, անհատի ներդաշնակ զարգացում, առողջ ապրելակերպի ապահովում	177,800.8	177,800.8	177,800.8
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ01	08.01.01	ՀՀ մարզերում և ԼՂՀ-ում հանրապետական մարզական փառատոնի անցկացում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> ՀՀ մարզերում և ԼՂՀ-ում ֆիզիկական ակտիվության և առողջության օրերի անցկացում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Պ.Նումների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն ընտրված կազմակերպություն	6,960.0	6,960.0	6,960.0

1	2	3	4	5	6	7
	ԱՃ02	08.01.01	«Լավագույն մարզական ընտանիք» մրցույթի անցկացում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> ՀՀ Նախագահի մրցանակի համար «Լավագույն մարզական ընտանիք» մրցույթի անցկացում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Գ.նումների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն ընտրված կազմակերպություն	155,840.8	155,840.8	155,840.8
	ԱՃ03	08.01.01	Մանկապատանեկան սպորտի մասսայականացման միջոցառումների իրականացում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Մանկապատանեկան սպորտի մասսայականացմանը ուղղված միջոցառումների իրականացում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Հայաստանի ֆուտբոլի ֆեդերացիա» հասարակական կազմակերպություն	8,000.0	8,000.0	8,000.0
	ԱՃ04	08.01.01	Նախագորակոչային և գորակոչային տարիքի երիտասարդության հանրապետական ռազմամարզական խաղերի անցկացում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Նախագորակոչային և գորակոչային տարիքի երիտասարդության հանրապետական ռազմամարզական խաղերի կազմակերպում և անցկացում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Գ.նումների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն ընտրված կազմակերպություն	7,000.0	7,000.0	7,000.0
ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարություն				10,360,550.0	11,265,560.0	12,577,588.4
1020			ԾՐԱԳԻՐ			
			Հիդրոօդերևութաբանական ծառայություններ <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Հիդրոօդերևութաբանական ծառայություններ <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Հիդրոօդերևութաբանական տվյալների հավաքագրում, պահպանում և տրամադրում, եղանակի կանխատեսումների ապահովում	914,600.0	997,900.0	1,098,500.0
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ01	04.01.01	Հիդրոօդերևութաբանական ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Օդերևութաբանական, ագրոօդերևութաբանական, հիդրոլոգիական, ռադիոլոկացիոն, ակտիվությունների, օգոնամետրիական և աերոլոգիական դիտարկումների կատարում, կլիմայի փոփոխության ուսումնասիրություն և կլիմայի մոնիտորինգի իրականացում, ՀՀ տարածքում ռադիացիոն մոնիտորինգի կատարում, հիդրոօդերևութաբանական տվյալների հավաքագրում, կանխատեսումների և վտանգավոր աղետային երևույթների վերաբերյալ նախազգուշացումների կազմում, շահագրգիռ կազմակերպություններին հիդրոօդերևութաբանական, ռադիացիոն և հելիոերկրաֆիզիկական տարբեր տեղեկատվությամբ ապահովում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>	914,600.0	997,900.0	1,098,500.0

1	2	3	4	5	6	7
			ՀՀ ԱԻՆ «Հայաստանի հիդրոօդերևութաբանության և մոնիտորինգի պետական ծառայություն» ՊՈԱԿ			
1028			ԾՐԱԳԻՐ			
			Տեխնիկական անվտանգության կանոնակարգման ծառայություններ			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			ՀՀ տարածքում տեխնիկական անվտանգության պահանջները սահմանող տեխնիկական կանոնակրգերի մշակում , փորձաքննության անցկացում և եզրակացության տրամադրում	42,400.0	42,400.0	42,400.0
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			ՀՀ ամբողջ տարածքում տեխնաժին վթարների կանխարգելումը, դրանց հետևանքների վերացումը, նման վթարների հետևանքով հասարակությանը և տնտեսությանը հասցվող վնասների ռիսկի նվազեցումը, ինչպես նաև բնակչության և շրջակա միջավայրի պաշպանությունը:			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ01	04,08,01	Տեխնիկական անվտանգության կանոնակարգման ծառայություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			ՀՀ տարածքում տեխնիկական անվտանգության պահանջները սահմանող տեխնիկական կանոնակրգերի մշակում , փորձաքննության անցկացում և եզրակացության տրամադրում:	42,400.0	42,400.0	42,400.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ ԱԻՆ «Տեխնիկական անվտանգության ազգային կենտրոն» ՊՈԱԿ			
1100			ԾՐԱԳԻՐ			
			Մթնոլորտային երևույթների վրա ակտիվ ներգործության և մոնիտորինգի ծառայություններ			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Մթնոլորտային երևույթների վրա ակտիվ ներգործություն, ռադիոլոկացիոն մոնիտորինգ,ուսումնասիրություններ և հետազոտություններ	301,150.0	317,500.0	344,100.0
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Կարկտահարության հետևանքով գյուղատնտեսական վնասների կրճատում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ01	04,09,01	Մթնոլորտային երևույթների վրա ակտիվ ներգործության և մոնիտորինգի ծառայություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Մթնոլորտային երևույթների վրա ակտիվ ներգործություն, ռադիոլոկացիոն մոնիտորինգ,ուսումնասիրություններ և հետազոտություններ	301,150.0	317,500.0	344,100.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ ԱԻՆ «Մթնոլորտային երևույթների վրա ակտիվ ներգործության ծառայություններ» ՊՈԱԿ			
1089			ԾՐԱԳԻՐ			
			Սեյսմիկ պաշտպանության ծառայություններ			

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Մեյամիկ պաշտպանության ոլորտի ծառայություններ <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> ՀՀ տարածքում սեյսմիկ վտանգի և ռիսկի գնահատում, սեյսմիկ ռիսկի նվազեցում	866,350.0	937,900.0	1,028,500.0
	ԱՃ01	01,06,01	Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ Մեյամիկ պաշտպանության ոլորտի ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Մեյամիկ վտանգի մոնիտորինգի ապահովում, դրա հետ կապված այլ երկրորդային վտանգների գնահատում, ՀՀ տարածքում և տարածաշրջանում տեղի ունեցող երկրաշարժերի գրանցում, մշակում և դրանց մասին հաղորդագրությունների տրամադրում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> ՀՀ ԱԻՆ «Մեյամիկ պաշտպանության արևմտյան» ՊՈԱԿ, «Մեյամիկ պաշտպանության արևելյան» ՊՈԱԿ, «Մեյամիկ պաշտպանության հյուսիսային» ՊՈԱԿ, «Մեյամիկ պաշտպանության հարավային» ՊՈԱԿ	866,350.0	937,900.0	1,028,500.0
1085			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Կադրերի պատրաստում և վերապատրաստում</u> <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ղեկավար անձնակազմի և մասնագետների վերապատրաստում, բնակչության ուսուցում, անվտանգության կանոնների ուսուցում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Խաղաղ և պատերազմական իրավիճակներում բնակչության և տարածքների պաշտպանության ապահովում	113,323.0	115,379.4	119,430.0
	ԱՃ01	09.05.02.	Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ Կադրերի պատրաստման և վերապատրաստման ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ղեկավար անձնակազմի և մասնագետների վերապատրաստում, բնակչության ուսուցում անվտանգության կանոնների ուսուցանում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարության "Ճգնաժամային կառավարման պետական ակադեմիա" ՊՈԱԿ	113,323.0	115,379.4	119,430.0
1111			ԾՐԱԳԻՐ			
			Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության ծառայությունների մատուցում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Գիտելիքների տնտեսության և գիտության զարգացման արդի պահանջներին համապատասխան բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական որակավորում ունեցող մասնագետների պատրաստում	45,277.9	49,589.9	53,902.1
	ԾՏ10	09.04.01.	Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ Բարձրագույն մասնագիտական կրթության գծով ուսանողական նպաստների տրամադրում <u>Ֆինանսավորման ծախսի նկարագրությունը</u>	45,277.9	49,589.9	53,902.1

1	2	3	4	5	6	7
			Բարձրագույն մասնագիտական կրթություն ստացող ուսանողների նպաստներ			
1090			ԾՐԱԳԻՐ			
			Փրկարարական ծառայություններ			
			<u>Շրագրի նկարագրությունը</u>			
			Հրդեհաշիջման, հակահրդեհային քարոզչության, բնական ու տեխնածին աղետների ժամանակ բնակչության և կառույցների պաշտպանություն	7,753,928.7	8,459,791.8	9,513,287.3
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Խաղաղ և պատերազմական իրավիճակներում բնակչության և տարածքների պաշտպանության ապահովում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ01	03.02.01	Փրկարարական ծառայություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Հրդեհաշիջման, հակահրդեհային քարոզչության, բնական ու տեխնածին աղետների ժամանակ բնակչության և կառույցների պաշտպանություն, ոլորտի կադրերի պատրաստում և վերապատրաստում	7,753,928.7	8,459,791.8	9,513,287.3
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարության փրկարար ծառայություն			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
			Արտակարգ իրավիճակներում բուժօգնության ծառայություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
	ԱՃ02	07.06.01.	Բնածին և տեխնածին աղետների դեպքում արագ արձագանքման բուժօգնության ծառայություններ	10,714.4	11,785.8	13,392.9
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Աղետների բուժօգնության տարածաշրջանային կենտրոն» ՊՈԱԿ			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
			Դեղորայքով ապահովում բնածին և տեխնածին աղետների ժամանակ տուժած անձանց			
	ԾՏ02	07.01.01.	<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>	1,000.0	1,000.0	1,000.0
			Դեղորայքային և վիրակապակյան նյութերի ձեռք բերում բնածին և տեխնածին աղետների ժամանակ տուժած անձանց տրամադրելու նպատակով			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
			Օտարերկրյա պետությունների ուսումնական հաստատություններ գործուղված փրկարարական ծառայողների ուսուցում			
	ԾՏ01	09.05.02.	<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>	14,097.6	14,097.6	14,097.6
			Հրդեհաշիջման, հակահրդեհային քարոզչության, բնական ու տեխնածին աղետների ժամանակ բնակչության և կառույցների պաշտպանություն			
1107			ԾՐԱԳԻՐ			
			Ռազմավարական նշանակության պաշարների կուտակում և պահպանում			
			<u>Շրագրի նկարագրությունը</u>			
			Պետական պահուստի նյութական արժեքների ձևավորում, կուտակման և պահպանման ծառայություններ	290,508.4	311,015.5	341,778.5
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Արտակարգ իրավիճակների դեպքում՝ ռազմավարական պաշարների ապահովում			

1	2	3	4	5	6	7
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ01	04.09.01 04.09.01	02.Պետական ռեզերվների գործակալության համակարգի հիմնարկների պահպանում 03.Նյութական ռեսուրսների ՀՀ պետական պահուստի ձևավորում և պահպանում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Պետական պահուստի նյութական արժեքների ձևավորում, կուտակում և պահպանում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> ՀՀ ԱԻՆ Պետական ռեզերվների գործակալության	290,508.4	311,015.5	341,778.5
1001			ԾՐԱԳԻՐ			
			Այլընտրանքային զինվորական ծառայություն			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Այլընտրանքային աշխատանքային ծառայողներին բնակելի տարածության վարձակալության դիմաց դրամական փոխհատուցում և դրամական բավարարման գումարների վճարում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Ծրագիրը նպաստում է ՀՀ նախարարությունների կողմից իրականացվող ծրագրերի գծով նախատեսված արդյունքների ապահովմանը	7,200.0	7,200.0	7,200.0
	ԱԾ55	02.05.01	Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ Այլընտրանքային զինվորական ծառայություն <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Այլընտրանքային աշխատանքային ծառայողներին բնակելի տարածության վարձակալության դիմաց դրամական փոխհատուցում և դրամական բավարարման գումարների վճարումների իրականացում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարության փրկարար ծառայություն	7200.0	7200.0	7200.0
ՀՀ սփյուռքի նախարարության				618,889.3	704,077.4	622,141.0
1114			ԾՐԱԳԻՐ			
			Սփյուռքի հայապահպանության ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Սփյուռքում հայապահպանությանն ուղղված միջոցառումների իրականացում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Սփյուռքի գաղթօջախներում հայրենիքի և հայ ինքնության վերաբերյալ իմացության մակարդակի բարձրացում և հայապահպանության ամրապնդում	396,535.0	480,535.0	396,535.0
	ԱԾ 01	08.03.02	Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ «Հայկական սփյուռք» տարեգրքի հրատարակում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Սփյուռքի կազմակերպությունների և անհատների ինչպես նաև տարվա ընթացքում իրականացված հանդիպումների և միջոցառումների վերաբերյալ տարեգրքի հրատարակում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն ընտրված կազմակերպություններ	8,200.0	8,200.0	8,200.0

1	2	3	4	5	6	7
ԱԾ 02	08.03.02	Ուսումնական և հանրամատչելի գրականության հավաքագրում և առաքում սփյուռքի համայնքներին	Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը Ուսումնական և հանրամատչելի գրականության պահանջարկ ունեցող սփյուռքի կրթօջախներին, մշակութային և այլ կազմակերպություններին փոստային ծառայությունների միջոցով առաքման կազմակերպում	10,000.0	10,000.0	10,000.0
		Ճառայություն մատուցողի անվանումը «Գ.նումների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն ընտրված կազմակերպություններ				
ԱԾ 03	08.02.05	Մշակութային միջոցառումների իրականացում	Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը Սփյուռքի գիտական և մասնագիտական շրջանակների, հասարակական-քաղաքական, մշակութային գործիչների, հայտնի բարերարների, գործարարների մասնակցությամբ Հայաստանում խորհրդաժողովների, կոնֆերանսների և հորելյանական միջոցառումների կազմակերպում և անցկացում	221,298.6	305,298.6	221,298.6
		Ճառայություն մատուցողի անվանումը «Հայրենիք-սփյուռք կենտրոն» ՊՈԱԿ				
ԱԾ 04	08.03.02	Տեղեկատվական և ուսուցողական կայքերի մշակման և սպասարկման ծառայություններ	Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը Բազմալեզու էլեկտրոնային թերթի ստեղծում և սպասարկում, արևելահայերենից-արևմտահայերեն թարգմանչական ծրագրի և էլեկտրոնային գրադարանի սպասարկում	33,036.4	33,036.4	33,036.4
		Ճառայություն մատուցողի անվանումը «Հայրենիք-սփյուռք կենտրոն» ՊՈԱԿ և «Գ.նումների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն ընտրված կազմակերպություններ				
Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ						
ԾՏ 01	09.06.01	Սփյուռքի հայկական կրթական հաստատությունների համար ուսումնական գրականության և օժանդակ նյութերի մշակում և տրամադրում	Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը Սփյուռքի հայկական կրթական հաստատությունների համար ուսումնական գրականության և օժանդակ նյութերի մշակում և տրամադրում	80,000.0	80,000.0	80,000.0
		Տրանսֆերտի նկարագրությունը				
ԾՏ 02	09.06.01	Ջավախքի դպրոցներին գույքի տրամադրում	Տրանսֆերտի նկարագրությունը Ջավախքի հայկական դպրոցներին աշակերտական սեղանների, աթոռների, գրատախտակների տրամադրում	30,000.0	30,000.0	30,000.0
		Տրանսֆերտի նկարագրությունը				
ԾՏ 04	08.03.02	Աջակցություն Վրաստանի հայալեզու լրատվամիջոցներին	Տրանսֆերտի նկարագրությունը Մասնակի աջակցություն Վրաստանում հրատարակվող հայալեզու լրատվամիջոցներին	10,000.0	10,000.0	10,000.0
		Տրանսֆերտի նկարագրությունը				
ԾՏ 04	08.02.07	Աջակցություն Թբիլիսիում գտնվող հայ գրողների պանթեոնի պահպանմանը	Տրանսֆերտի նկարագրությունը Թբիլիսիի հայ գրողների պանթեոնի պահպանում	4,000.0	4,000.0	4,000.0
		Տրանսֆերտի նկարագրությունը				

1	2	3	4	5	6	7
1151			ԾՐԱԳԻՐ			
			Սփյուռքագիտության զարգացման ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Գիտակրթական կազմակերպություններում սփյուռքագիտության ամբիոնների բաժինների, կենտրոնների ստեղծում և աջակցություն, Սփյուռքի գաղթօջախների ուսումնասիրման կազմակերպում, սփյուռքագիտության ոլորտի հետազոտությունների աջակցություն և կադրերի վերապատրաստում, հայապահպանության կրթական հաստատությունների գործունեության աջակցություն	14,400.0	14,400.0	14,400.0
			<u>Վերջնական աղյուսի նկարագրությունը</u>			
			Սփյուռքի գաղթօջախներում մշակութային կրթական և գիտական մակարդակի բարձրացում հանրապետության գիտական և մշակութային ներուժի զարգացմանը			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ 01	01.04.01	Սփյուռքագիտության ոլորտում գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության հիմնարար և կարևորագույն նշանակություն ունեցող կիրառական հետազոտություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Սփյուռքի գաղթօջախների պատմության այլալեզու և այլադավան հայության խնդիրների ուսումնասիրություններ, ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայի և ԵՊՀ սփյուռքագիտության կենտրոնների թեմատիկ ֆինանսավորում, սփյուռքագիտության կադրերի պատրաստում:	14,400.0	14,400.0	14,400.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ ԳԱԱ ինստիտուտներ, «Նորավանք» ԳԿՀ, ԵՊՀ, «Վերադարձ Հայաստան» հիմնադրամ, Սփյուռքի հայագիտական կենտրոններ, «ՎՍ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարան» ՊՈԱԿ			
1156			ԾՐԱԳԻՐ			
			Հայաստան-Սփյուռք մերձեցման ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Հայաստանի և Սփյուռքի գաղթօջախների մերձեցմանն ուղղված միջոցառումների իրականացում	207,954.3	209,142.4	211,206.0
			<u>Վերջնական աղյուսի նկարագրությունը</u>			
			Հայաստանի և սփյուռքի գաղթօջախների միջև կրթական, մշակութային և երիտասարդական շփումներ, ճանաչողության, տեղեկացվածության և հաղորդակցման բարձրացում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ 01	08.02.05	Տարածքային համագործակցության և համահայկական մշակութային ծրագրերի իրականացում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Միասնական համահայկական նշանակություն ունեցող մշակութային ծրագրերի և նախագծերի իրականացում	20,000.0	20,000.0	20,000.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Հայրենիք-սփյուռք կենտրոն» ՊՈԱԿ			
	ԱԾ 02	08.04.01	«Արի տուն» ծրագրի շրջանակներում սփյուռքի երիտասարդության ճանաչողական այցելություններ Հայաստան			

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			«Արի Տուն» ծրագրի շրջանակներում սփյուռքի հայ երիտասարդության և պատանիների Հայաստան ճանաչողական այցելությունների կազմակերպում	100,000.0	100,000.0	100,000.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Հայրենիք-սփյուռք կենտրոն» ՊՈԱԿ			
	ԱԾ 03	08.02.04	Հայրենիք-սփյուռք գործակցության ծրագրերի իրականացում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Հայաստան-սփյուռք գործակցության վերաբերյալ տեղեկատվական-վերլուծական նյութերի պատրաստում և տարածում, համահայկական լրատվական ռեսուրսների (համահայկական կայքերի, տեղեկագրերի, հեռուստատեսային լրատվական հաղորդումների, հեռուստակամուրջների և այլն) ստեղծում և շահագործում	35,354.3	36,542.4	38,606.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Հայրենիք-սփյուռք կենտրոն» ՊՈԱԿ			
	ԱԾ 04	08.03.01	Հայաստան-սփյուռք գործակցության թեմայով հեռուստահաղորդումների և տեսահոլովակների պատրաստում և հեռարձակում, ձեռքբերում և բազմացում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Աշխարհասփյուռ հայության հետ բազմազան հեռահաղորդակցական միջոցներով տարբեր թեմաներով տեսակոնֆերանսների, ֆիլմերի, հեռուստահաղորդումների, հոլովակների ստեղծում և ձեռքբերում, կարծիքների փոխանակման կազմակերպում, տեղեկատվության փոխանակում	52,600.0	52,600.0	52,600.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Հայրենիք-սփյուռք կենտրոն» ՊՈԱԿ			
ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության սոցիալական ապահովության պետական ծառայություն				301,785,396.2	338,095,779.1	380,311,293.8
1005			ԾՐԱԳԻՐ			
			Առանձին կատեգորիայի քաղաքացիներին պարգևավճարի և պատվովճարների տրամադրման ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Առանձին կատեգորիայի քաղաքացիների (ՀՄ պատերազմի վետերաններ և հաշմանդամներ, ծառայողական պարտականությունների կատարման ժամանակ զոհված (մահացած) զինծառայողների ընտանիքներ, հայրենիքի առջև հատուկ վաստակ ունեցող անձինք) փոխհատուցման, պարգևավճարների կամ հատուկ վճարների տրամադրում	11,066,112.6	10,996,422.6	10,940,064.6
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Բնակչության կենսամակարդակի բարձրացում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ01	10.09.02	Առանձին կատեգորիայի քաղաքացիներին պարգևավճարի և պատվովճարների տրամադրման ծրագրերի վճարման հետ կապված ծառայությունների իրականացման ապահովում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			ՀՄՊ մասնակիցներին, ՀՄՊ և այլ պետություններում մարտական գործողությունների ընթացքում զոհված զինծառայողների ընտանիքներին տրվող և 25.11.1998թ. ՀՕ-258 օրենքի 34.1 հոդվածի 1-ին մասով սահմանված պարգևավճարների և պատվովճարների վճարման հետ կապված ծառայություններ	95,074.2	94,384.2	93,826.2
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Բանկեր և վճարահաշվարկային կազմակերպություններ			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ԾՏ01	10.07.02	ՀՄՊ մասնակիցներին, ՀՄՊ և այլ պետություններում մարտական գործողությունների ընթացքում զոհված զինծառայողների ընտանիքներին տրվող 25.11.1998թ. ՀՕ-258 օրենքի 34.1 հոդվածով սահմանված պարգևավճար	10,496,438.4	10,496,438.4	10,496,438.4
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> ՀՄՊ մասնակիցներին, ՀՄՊ և այլ պետություններում մարտական գործողությունների ընթացքում զոհված զինծառայողների ընտանիքներին տրվող 25.11.1998թ. ՀՕ-258 օրենքի 34.1 հոդվածով սահմանված պարգևավճար			
	ԾՏ02	10.07.01	Վետերանների պատվովճար	429,000.0	360,000.0	304,200.0
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> ՀՀ պատերազմի վետերաններին պատվովճարի տրամադրում			
	ԾՏ03	08.02.05	«Ժողովրդական» պատվավոր կոչման արժանացած անձանց պատվովճար	45,600.0	45,600.0	45,600.0
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Համընդհանուր ճանաչում ունենալու, արվեստի զարգացման գործում ունեցած մեծ և բացառիկ վաստակի համար Ժողովրդական պատվավոր կոչման արժանացած անձանց ամենամսյա պատվովճարի տրամադրում			
1048			ԾՐԱԳԻՐ			
			Պատերազմների մասնակիցներին և նրանց ընտանիքներին աջակցության ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Հայաստանի զոհված Ազգային հերոսների և Մարտական խաչ շքանշանով հետմահու պարգևատրված անձանց ընտանիքներին աջակցության տրամադրում	156,348.0	156,348.0	156,348.0
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Աջակցություն Հայաստանի զոհված Ազգային հերոսների և Մարտական խաչ շքանշանով հետմահու պարգևատրված անձանց ընտանիքներին			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			

1	2	3	4	5	6	7
	ԱՃ01	10.09.02	<p>Չոհված՝ հետմահու Հայաստանի ազգային հերոսների և Մարտական խաչ շքանշանով պարգևատրված անձի ընտանիքի անդամներին տրվող պարգևավճարի միջոցառման իրականացման ապահովում</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Չոհված՝ հետմահու Հայաստանի ազգային հերոսների և Մարտական խաչ շքանշանով պարգևատրված անձի ընտանիքի անդամներին տրվող պարգևավճարի տրամադրում</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>«Գնումների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն ընտրված կազմակերպություններ</p>	1,548.0	1,548.0	1,548.0
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ԾՏ01	10.03.01	<p>Չոհված՝ հետմահու Հայաստանի ազգային հերոսների և Մարտական խաչ շքանշանով պարգևատրված անձի ընտանիքի անդամներին տրվող պարգևավճար</p> <p><u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u></p> <p>Չոհված՝ հետմահու Հայաստանի ազգային հերոսների և Մարտական խաչ շքանշանով պարգևատրված անձի ընտանիքի անդամներին տրվող պարգևավճարի տրամադրում</p>	154,800.0	154,800.0	154,800.0
1068			ԾՐԱԳԻՐ			
			<p>Ժողովրդագրական վիճակի բարելավման ծրագիր</p> <p><u>Ծրագրի նկարագրությունը</u></p> <p>Ժողովրդագրական վիճակի բարելավմանն ուղղված միջաջառումների իրականացում</p> <p><u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u></p> <p>Ժողովրդագրական վիճակի բարելավում</p>	8,535,863.5	8,535,863.5	8,535,863.5
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ02	10.09.02	<p>Երեխայի ծննդյան միանվագ նպաստ ծրագրի իրականացման ապահովում</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Երեխայի ծննդյան միանվագ նպաստների վճարման ծառայություններ</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>«Գնումների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն ընտրված կազմակերպություններ</p>	84,513.5	84,513.5	84,513.5
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ԾՏ02	10.04.01	<p>Երեխային ծննդյան միանվագ նպաստ</p> <p><u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u></p> <p>Երեխային ծննդյան կապակցությամբ լրացուցիչ ծախսերի մասնակի հատուցում</p>	8,451,350.0	8,451,350.0	8,451,350.0
1082			ԾՐԱԳԻՐ			
			<p>Սոցիալական ապահովագրության ծրագիր</p> <p><u>Ծրագրի նկարագրությունը</u></p>			

1	2	3	4	5	6	7
			Պարտադիր սոցիալական ապահովագրության առանձին պետական ծրագրերի (ժամանակավոր անաշխատունակության դեպքում նպաստի, հղիության և ծննդաբերության նպաստների տրամադրում) իրականացում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Բնակչության կենսամակարդակի բարձրացում Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ	9,212,113.8	9,763,544.6	10,348,061.2
	ԱՃ01	10.09.02	Ժամանակավոր անաշխատունակության թերթիկների տպագրություն <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Ժամանակավոր անաշխատունակության դեպքում նպաստի, հղիության և ծննդաբերության նպաստների նշանակման համար բժշկական հաստատության կողմից տրվող ժամանակավոր անաշխատունակության թերթիկների ձևաթղթերի տպագրում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության սոցիալական ապահովության պետական ծառայություն Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ	21,600.0	21,600.0	21,600.0
	ԾՏ02	10.09.02	Ժամանակավոր անաշխատունակության դեպքում նպաստի վճարում <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Սոցիալական ապահովության վճարներ կատարող քաղաքացիների (վարձու աշխատողներ և ինքնուրույնաբար իրենց աշխատանքով ապահովված անձանց) կորցրած եկամտի փոխհատուցում՝ հիվանդության, ընտանիքի հիվանդ անդամի խնամքի և օրենքով սահմանված այլ պատճառներով առաջացած ժամանակավոր անաշխատունակության դեպքում	4,086,575.7	4,331,770.2	4,591,676.4
	ԾՏ03	10.04.01	Հղիության և ծննդաբերության նպաստ <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարներ կատարող քաղաքացիների (վարձու աշխատողներ և ինքնուրույնաբար իրենց աշխատանքով ապահովված անձանց) կորցրած եկամտի փոխհատուցում՝ հղիության և ծննդաբերության պատճառներով առաջացած ժամանակավոր անաշխատունակության դեպքում	5,103,938.1	5,410,174.4	5,734,784.8
1102			ԾՐԱԳԻՐ			
			Կենսաթոշակային ապահովության ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Պետական (պարտադիր) կենսաթոշակային ապահովագրության բնագավառում քաղաքականության իրականացում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Կենսաթոշակառուների կենսամակարդակի բարձրացում Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ	272,712,940.3	308,540,250.1	350,227,732.0

1	2	3	4	5	6	7
	ԱՃ02	10.09.02	Պետական կենսաթոշակների տրամադրման և տեղեկատվական միասնական համակարգերի սպասարկման ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Սպայական անձնակազմի, շարքային զինծառայողների և նրանց ընտանիքների անդամների կենսաթոշակների, աշխատանքային, ՀՀ օրենքով նշանակված կենսաթոշակների և ծերության, հաշմանդամության, կերակրողին կորցնելու դեպքում սոցիալական նպաստների տրամադրման տեղակատվական սպասարկում և շահագործում, վճարման ծառայությունների ձեռքբերում և համապատասխան ձևերի ու ձևաթղթերի տպագրում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Բանկեր, վճարահաշվարկային կազմակերպություններ և «Գ-նումների մասին» ՀՀ օրենքով ընտրված կազմակերպություն	2,795,159.8	3,149,885.7	3,562,633.0
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ԾՏ01	10.02.01	Սպայական անձնակազմի և նրանց ընտանիքների անդամների կենսաթոշակներ <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Սպայական անձնակազմին և նրանց ընտանիքների անդամներին երկարամյա ծառայության, հաշմանդամության և կերակրողին կորցնելու դեպքում տրվող կենսաթոշակների տրամադրում	22,783,276.9	25,953,584.6	29,770,415.6
	ԾՏ02	10.02.01	Շարքային զինծառայողների և նրանց ընտանիքների անդամների կենսաթոշակներ <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Շարքային զինծառայողներին և նրանց ընտանիքների անդամներին հաշմանդամության և կերակրողին կորցնելու դեպքում տրվող կենսաթոշակների տրամադրում	1,010,004.6	977,254.1	953,567.1
	ԾՏ03	10.02.01	Աշխատանքային կենսաթոշակներ <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Բյուջեի միջոցների հաշվին պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարներ կատարող քաղաքացիներին ապահովագրական (ներառյալ ոչ ապահովագրական ժամանակահատվածները)՝ տարիքային, հաշմանդամության, կերակրողին կորցնելու դեպքում տրվող, երկարամյա ծառայության, մասնակի կենսաթոշակ	225,626,930.4	257,444,575.7	294,416,226.3
	ԾՏ04	10.02.01	Ծերության, հաշմանդամության, կերակրողին կորցնելու դեպքում սոցիալական նպաստներ <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>	13,000,858.2	13,390,900.3	13,792,366.1

1	2	3	4	5	6	7
			Քաղաքացիներին ծերության, հաշմանդամության, կերակրողին կորցնելու դեպքում սոցիալական նպաստների տրամադրում			
	ԾՏ05	10.02.01	ՀՀ օրենքով նշանակված կենսաթոշակներ <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Պաշտոնական պարտականությունները կատարելիս կամ դրանք կատարելու առնչությամբ զոհված պատգամավորների ընտանիքների անդամներին նշանակված կենսաթոշակի, ՀՀ նախկին նախագահներին նշանակված հատուկ կենսաթոշակի, կենսաթոշակառու դատավորների և Սահմանադրական դատարանի անդամներին կենսաթոշակի տրամադրում	2,582,110.4	2,709,449.7	2,817,923.9
	ԾՏ07	10.03.01	Կենսաթոշակառուի, ծերության, հաշմանդամության, կերակրողին կորցնելու դեպքում սոցիալական նպաստառուի մահվան դեպքում տրվող թաղման նպաստ <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Կենսաթոշակառուի, ծերության, հաշմանդամության, կերակրողին կորցնելու դեպքում սոցիալական նպաստառուի մահվան դեպքում տրվող թաղման նպաստի տրամադրում	4,914,600.0	4,914,600.0	4,914,600.0
1121			ԾՐԱԳԻՐ			
			Աշխատողների աշխատանքային պարտավորությունների կատարման հետ կապված առողջության վնասման հետևանքով պատճառված վնասի հատուցման ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Աշխատողների աշխատանքային պարտավորությունների կատարման հետ կապված խեղման, մասնագիտական հիվանդության և առողջության այլ վնասման հետևանքով պատճառված վնասի փոխհատուցման տրամադրում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Աշխատողների աշխատանքային պարտավորությունների կատարման հետ կապված առողջության վնասման հետևանքով պատճառված վնասի հատուցում	102,018.0	103,350.3	103,224.5
	ԱԾ01	10.09.02	Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ Աշխատողների աշխատանքային պարտավորությունների կատարման հետ կապված խեղման, մասնագիտական հիվանդության և առողջության այլ վնասման հետևանքով պատճառված վնասի փոխհատուցման հետ կապված վճարման ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			Աշխատողների աշխատանքային արտականությունների կատարման հետ կապված խեղճան, մասնագիտական հիվանդության և առողջության այլ վնասման հետևանքով պատճառված վնասի հատուցման տրամադրման հետ կապված վճարման ծառայությունների ապահովում	1,010.1	1,023.3	1,022.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Բանկեր և վճարահաշվարկային կազմակերպություններ			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ԾՏ01	10.01.01	Աշխատողների աշխատանքային արտականությունների կատարման հետ կապված խեղճան, մասնագիտական հիվանդության և առողջության այլ վնասման հետևանքով պատճառված վնասի փոխհատուցում	101,007.9	102,327.0	102,202.5
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>			
			Աշխատողների աշխատանքային արտականությունների կատարման հետ կապված խեղճան, մասնագիտական հիվանդության և առողջության այլ վնասման հետևանքով պատճառված վնասի հատուցման տրամադրում			
ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայություն				721,277.9	784,502.3	879,471.8
1143			ԾՐԱԳԻՐ			
			Պետական վիճակագրության պետական քաղաքականության մշակում, իրականացում, պաշտոնական վիճակագրական տեղեկատվության տրամադրում			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Պետական վիճակագրության իրավական դաշտի ձևավորում ու կատարելագործում, վիճակագրական տվյալների հավաքագրման մեթոդաբանության մշակում, վիճակագրական հետազոտությունների, մարդահամարների անցկացում, միջազգային համեմատությունների անցկացում, բիզնես ռեգիստրների վարում, վարչական ռեգիստրների համակարգի կազմակերպում և վարում, վիճակագրական ամփոփ տեղեկատվության տրամադրում և հրատարակում	721,277.9	784,502.3	879,471.8
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Պաշտոնական վիճակագրական տեղեկատվության, օպերատիվության, արժանահավատության, մատչելիության և թափանցիկության բարելավում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ02	01.03.02.	Պետական վիճակագրական տեղեկատվության հավաքագրում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Տնային տնտեսությունների կենսամակարդակի ամբողջացված հետազոտության, սպառողական ապրանքների գների և սոցիալ-տնտեսական բնույթի այլ սկզբնական տեղեկատվության հավաքագրում	721,277.9	784,502.3	879,471.8
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայության կողմից քնտրված վիճակագիրներ			

1	2	3	4	5	6	7
ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով				58,353.9	1,336,885.1	2,226,884.9
1096			ԾՐԱԳԻՐ			
			Ընտրական գործընթացների համակարգման, կանոնակարգման և տեղեկատվության տրամադրման ծառայություններ			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Ընտրական գործընթացների համակարգում, մախապատրաստում, իրականացում, հաշվետվական համակարգի կազմակերպում, վերլուծություն, վերահսկողություն, ընտրական պաշտոնյաների վերապատրաստում, տեղեկատվություն, քաղաքացիների դիմումների և բողոքների քննարկում	58,353.9	1,336,885.1	2,226,884.9
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Ընտրական գործընթացները ժողովրդավարության և թափանցիկության բարելավում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
ԱԾ 02			Ընտրական հանձնաժողովների անդամների մասնագիտական դասընթացների կազմակերպում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Ընտրական հանձնաժողովների անդամների, անդամության թեկնածուների համար մասնագիտական դասընթացների կազմակերպում	58,353.9	61,251.9	66,423.8
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով			
ԱԾ 04			Տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրությունների կազմակերպման ծառայություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրությունների կազմակերպում, անցկացում և արդյունքների ամփոփում		1,275,633.2	
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով և ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովներ			
ԱԾ 03			ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավորների ընտրությունների կազմակերպման ծառայություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավորների ընտրությունների կազմակերպում, անցկացում և արդյունքների ամփոփում			1,720,225.7
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով և ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովներ			
ԱԾ 08			Երևան քաղաքի ավագանու անդամների ընտրությունների կազմակերպման ծառայություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Երևան քաղաքի ավագանու անդամների ընտրությունների կազմակերպում, անցկացում և արդյունքների ամփոփում			440,235.4
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով և ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովներ			
ՀՀ քաղաքացիական ծառայության խորհուրդ				39,382.5	41,992.5	45,907.5
1174			ԾՐԱԳԻՐ			
			Քաղաքացիական ծառայության ոլորտի լրացուցիչ կրթության ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			ՀՀ քաղաքացիական ծառայողների լրացուցիչ կրթության և վերապատրաստման ծառայություններ	39,382.5	41,992.5	45,907.5
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Քաղաքացիական ծառայության արդյունավետության բարձրացում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ01	09.05.02	ՀՀ քաղաքացիական ծառայողների վերապատրաստման ծառայություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Քաղաքացիական ծառայողների մասնագիտական գիտելիքների և աշխատանքային ունակությունների հետևողական վերապատրաստման և ուսուցման ծառայություններ	39,382.5	41,992.5	45,907.5
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Լիցենզավորված բարձրագույն ուսումնական հաստատություններ			
ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտե				4,181,799.5	4,186,799.5	4,191,799.5
1012			ԾՐԱԳԻՐ			
			Անշարժ գույքի պետական միասնական կադաստրի վարման, անշարժ գույքի շուկայի վերլուծությունների դիտարկումների իրականացման և իրազեկման ծառայություններ			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Անշարժ գույքի պետական միասնական կադաստրի բնագավառում քաղաքականության մշակում, անշարժ գույքի միասնական կադաստրի վարման համակարգի կառավարում, գեոդեզիա-քարտեզագրական, հողաշինարարական աշխատանքների, կադաստրային գնահատման, իրազեկման և տեղեկատվության տրամադրման ծառայություններ	4,181,799.5	4,186,799.5	4,191,799.5
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Անրաշժ գույքի շուկայի զարգացում և սեփականության իրավունքի պահպանում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ01	01.06.01	Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման, գույքի և դրա նկատմամբ գրանցված իրավունքների սահմանափակումների վերաբերյալ տեղեկատվության տրամադրման ծառայություններ	3,615,570.2	3,620,660.5	3,625,715.5
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման, գույքի և դրա նկատմամբ գրանցված իրավունքների սահմանափակումների վերաբերյալ տեղեկատվության տրամադրում, հողամասերի, շենքերի և շինությունների համակարգված դիտարկումների և անշարժ գույքի շուկայի վերլուծությունների իրականացում և իրազեկման ծառայություններ			

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտե Կառավարչական հիմնարկի կողմից օգտագործվող ակտիվներ			
	ԿՀ01	01.06.01	WGS-84 համաշխարհային գեոդեզիական կոորդինատային համակարգում միասնական հիմքի ստեղծման աշխատանքներ <u>Ակտիվի նկարագրությունը</u> Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման արդյունքում WGS- 84 համաշխարհային գեոդեզիական կոորդինատային համակարգում մեկ միասնական քարտեզագրական հիմքի ներդրման նպատակով կունենանք ՀՀ մարզերի համադրված, բաց հրատարակման տեղագրական. կադաստրային և համայնքների վարչական սահմանների նկարագրման քարտեզները ու հատակագծերը, ինչպես նաև համայնքների սահմանների շրջադարձային կետերի կոորդինատները կապակցված ազգային գեոդեզիական ցանցի հետ <u>Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը</u> ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտե Ծրագիրը /ծրագրերը/, որին /որոնց/ առնչվում է ակտիվը Անշարժ գույքի պետական միասնական կադաստրի վարման, անշարժ գույքի շուկայի վերլուծությունների դիտարկումների իրականացման և իրագրված ծառայություններ	32,064.6		
	ԿՀ02	01.06.01	Աշխարհագրական անվանումների բնագավառում նախատեսված աշխատանքներ <u>Ակտիվի նկարագրությունը</u> ՀՀ աշխարհագրական անվանումների պետական քարտադարանի վարում, ՀՀ սահմաններից դուրս գտնվող աշխարհագրական անվանումների տեղեկատվական բանկի ստեղծում և տարբեր տեղեկատուների ու բառարանների հրատարակում <u>Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը</u> ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտե Ծրագիրը /ծրագրերը/, որին /որոնց/ առնչվում է ակտիվը Անշարժ գույքի պետական միասնական կադաստրի վարման, անշարժ գույքի շուկայի վերլուծությունների դիտարկումների իրականացման և իրագրված ծառայություններ	6,670.0	4,800.0	4,800.0
	ԿՀ03	01.06.01	Բազային երկրատեղեկատվական համակարգի աշխատանքներ <u>Ակտիվի նկարագրությունը</u> Ծրագրի իրականացման արդյունքում կունենանք Հայաստանի Հանրապետության համայնքների բազային ԵՏՀ տեղեկատվական բանկ <u>Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը</u>	155,310.1	145,600.0	280,000.0

1	2	3	4	5	6	7
			<p>ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտե</p> <p>Ծրագիրը /ծրագրերը/, որին /որոնց/ առնչվում է ակտիվը</p> <p>Անշարժ գույքի պետական միասնական կադաստրի վարման, անշարժ գույքի շուկայի վերլուծությունների դիտարկումների իրականացման և իրագեկման ծառայություններ</p>			
	ԿՀ04	01.06.01	<p>Գեոդեզիայի բնագավառում /Սպիտակի տարածաշրջանի գեոդինամիկական պոլիգոն/ նախատեսվող աշխատանքներ</p> <p><u>Ակտիվի նկարագրությունը</u></p> <p>Ծրագրի իրականացման արդյունքում կունենանք խզվածքների տարածքում 1-ին փուլում 48 GPS հիմնակետերի դիտարկման և նույն GPS կետերի կոորդինատների և բարձրությունների ցուցակները, գրավիմետրական մեկ կետի դիտարկումը, տեխնիկական հաշվետվությունը</p> <p><u>Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը</u></p> <p>ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտե</p> <p>Ծրագիրը /ծրագրերը/, որին /որոնց/ առնչվում է ակտիվը</p> <p>Անշարժ գույքի պետական միասնական կադաստրի վարման, անշարժ գույքի շուկայի վերլուծությունների դիտարկումների իրականացման և իրագեկման ծառայություններ</p>	68,936.9	38,087.6	
	ԿՀ05	01.06.01	<p>Գեոդեզիայի բնագավառում /Գիլիջանի տարածաշրջանի գեոդինամիկական պոլիգոն/ նախատեսվող աշխատանքներ</p> <p><u>Ակտիվի նկարագրությունը</u></p> <p>Ծրագրի իրականացման արդյունքում կունենանք խզվածքների տարածքում 1-ին փուլում 48 GPS հիմնակետերի դիտարկման և նույն GPS կետերի կոորդինատների և բարձրությունների ցուցակները, գրավիմետրական մեկ կետի դիտարկումը, տեխնիկական հաշվետվությունը</p> <p><u>Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը</u></p> <p>ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտե</p> <p>Ծրագիրը /ծրագրերը/, որին /որոնց/ առնչվում է ակտիվը</p> <p>Անշարժ գույքի պետական միասնական կադաստրի վարման, անշարժ գույքի շուկայի վերլուծությունների դիտարկումների իրականացման և իրագեկման ծառայություններ</p>	1,545.1	39,850.0	44,120.0
	ԿՀ06	01.06.01	<p>Տեղագրական քարտեզագրության բնագավառում նախատեսվող աշխատանքներ</p> <p><u>Ակտիվի նկարագրությունը</u></p> <p>Ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման արդյունքում կունենանք քարմացված տեղագրական քարտեզներ, վարչական սահմանների արտահայտումը մասշտաբային շարքի քարտեզների վրա</p>	100,774.6	179,500.0	121,164.0

1	2	3	4	5	6	7
			<p><u>Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը</u></p> <p>ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտե</p> <p>Ծրագիրը /ծրագրերը/, որին /որոնց/ առնչվում է ակտիվը</p> <p>Անշարժ գույքի պետական միասնական կադաստրի վարման, անշարժ գույքի շուկայի վերլուծությունների դիտարկումների իրականացման և իրագեկման ծառայություններ</p>			
	ԿՀ07	01.06.01	<p>Քվազիգոեիդի մոդելի ստեղծման աշխատանքներ</p> <p><u>Ակտիվի նկարագրությունը</u></p> <p>WGS-84 համաշխարհային գեոդեզիական կոորդինատային համակարգում քվազիգոեիդի մոդելի ստեղծման համար GPS դիտարկման աշխատանքներ</p> <p><u>Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը</u></p> <p>ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտե</p> <p>Ծրագիրը /ծրագրերը/, որին /որոնց/ առնչվում է ակտիվը</p> <p>Անշարժ գույքի պետական միասնական կադաստրի վարման, անշարժ գույքի շուկայի վերլուծությունների դիտարկումների իրականացման և իրագեկման ծառայություններ</p>	35,369.2	42,301.4	
	ԿՀ08	01.06.01	<p>2015 թվականներին միասնական նորմաների ստեղծման բնագավառում նախատեսվող աշխատանքներ</p> <p><u>Ակտիվի նկարագրությունը</u></p> <p>Ծրագրով անհրաժեշտ է իրականացնել Հայաստանի Հանրապետության տարածքում իրականացվող գեոդեզիական և տեղագրական դաշտային և կամերալ աշխատանքների արտադրողականության (ժամանակի)միասնական նորմաների ստեղծում և ներդրում</p> <p><u>Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը</u></p> <p>ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտե</p> <p>Ծրագիրը /ծրագրերը/, որին /որոնց/ առնչվում է ակտիվը</p> <p>Անշարժ գույքի պետական միասնական կադաստրի վարման, անշարժ գույքի շուկայի վերլուծությունների դիտարկումների իրականացման և իրագեկման ծառայություններ</p>	39,450.7		
	ԿՀ09	01.06.01	<p>ՀՀ մարզերի սահմանների նկարագրման աշխատանքներ</p> <p><u>Ակտիվի նկարագրությունը</u></p> <p>Ծրագրով անհրաժեշտ է կատարել ՀՀ մարզերի սահմանների նկարագրությունը 1:25000 մասշտաբի քարտեզների հիման վրա և այն տեղադրել 1:200000 մասշտաբի տեղագրական քարտեզի վրա</p> <p><u>Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը</u></p>	10,108.1		

1	2	3	4	5	6	7
			<p>ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտե Ծրագիրը /ծրագրերը/, որին /որոնց/ առնչվում է ակտիվը</p> <p>Անշարժ գույքի պետական միասնական կադաստրի վարման, անշարժ գույքի շուկայի վերլուծությունների դիտարկումների իրականացման և իրագեկման ծառայություններ</p>			
	ԿՀ10	01.06.01	<p>Շենքերի և շինությունների նորոգում</p> <p><u>Ակտիվի նկարագրությունը</u></p> <p>Կոմիտեի աշխատակազմի մարզային ստորաբաժանումների վարչական շենքերի նորոգում</p> <p><u>Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը</u></p> <p>ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտե Ծրագիրը /ծրագրերը/, որին /որոնց/ առնչվում է ակտիվը</p> <p>Անշարժ գույքի պետական միասնական կադաստրի վարման, անշարժ գույքի շուկայի վերլուծությունների դիտարկումների իրականացման և իրագեկման ծառայություններ</p>	30,000.0	30,000.0	30,000.0
	ԿՀ11	01.06.01	<p>Նախագծահետազոտական ծախսեր</p> <p><u>Ակտիվի նկարագրությունը</u></p> <p>Նախագծանախահաշվային փաստաթղթերի ձեռքբերում</p> <p><u>Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը</u></p> <p>ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտե Ծրագիրը /ծրագրերը/, որին /որոնց/ առնչվում է ակտիվը</p> <p>Անշարժ գույքի պետական միասնական կադաստրի վարման, անշարժ գույքի շուկայի վերլուծությունների դիտարկումների իրականացման և իրագեկման ծառայություններ</p>	1,000.0	1,000.0	1,000.0
	ԿՀ11	01.06.01	<p>Վարչական սարքավորումներ</p> <p><u>Ակտիվի նկարագրությունը</u></p> <p>Համակարգչային սարքավորումների, կենցաղայի և գրասենյակային կահույքի ձեռքբերում</p> <p><u>Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը</u></p> <p>ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտե Ծրագիրը /ծրագրերը/, որին /որոնց/ առնչվում է ակտիվը</p> <p>Անշարժ գույքի պետական միասնական կադաստրի վարման, անշարժ գույքի շուկայի վերլուծությունների դիտարկումների իրականացման և իրագեկման ծառայություններ</p>	65,000.0	65,000.0	65,000.0
	ԿՀ12	01.06.01	<p>Ոչ նյութական հիմնական միջոցներ</p> <p><u>Ակտիվի նկարագրությունը</u></p> <p>Ծրագրային փաթեթների ձեռքբերում</p> <p><u>Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը</u></p> <p>ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտե Ծրագիրը /ծրագրերը/, որին /որոնց/ առնչվում է ակտիվը</p>	20,000.0	20,000.0	20,000.0

1	2	3	4	5	6	7
			Անշարժ գույքի պետական միասնական կադաստրի վարման, անշարժ գույքի շուկայի վերլուծությունների դիտարկումների իրականացման և իրագրված ծառայություններ			
ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարության ջրային տնտեսությ ուն պետական կոմիտե				39,085,076.4	31,554,467.2	28,991,362.1
1004			ԾՐԱԳԻՐ			
			Աջակցություն ոռոգման ծառայություններին			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Ոռոգման ծառայություններ մատակարարող ընկերությունների և ջրօգտագործողների ընկերությունների սուբսիդավորում	13,390,449.7	15,674,879.2	19,269,948.8
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Ջրամատակարարման ծառայությունների հասանելիության և մատչելիության ապահովում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
ԱՕ 01	04.02.04		Ոռոգում ջրառ իրականացնող կազմակերպություններին ֆինանսական աջակցության տրամադրում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Ոռոգման ոլորտի սուբսիդավորում` ոռոգում-ջրառ իրականացնող ՓԲԸ-ների համար հաստատված ոռոգման ջրի սակագնի և նվազագույն շահավետ գնի տարբերության չափով	693,533.4	693,533.4	693,533.4
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Ոռոգում-ջրառ իրականացնող կազմակերպություններ			
ԱՕ 02	04.02.04		Ոռոգման ծառայություններ մատուցող ընկերություններին ֆինանսական աջակցության տրամադրում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Ոռոգման ոլորտի սուբսիդավորում` ՋՕԸ-ների համար հաստատված ոռոգման ջրի սակագնի և նվազագույն շահավետ գնի տարբերության չափով	4,626,700.0	4,469,200.0	4,311,700.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Ոռոգման ծառայություններ մատուցող ընկերություններ (ՋՕԸ-ներ)			
ԱԾ03	04.02.04		Ջրատեխնիկական կառույցների տեխնիկական վիճակի ուսումնասիրություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Բարդ հիդրոտեխնիկական կառուցվածքների տեխնիկական վիճակի գնում և համապատասխան միջոցառումների անհրաժեշտության վերաբերյալ եզրակացությունների կազմում	11,722.6	12,256.3	12,992.3
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարության ջրային տնտեսության պետական կոմիտեի տեխնիկական հանձնաժողով			
ԱԾ04	04.02.04		Ջրային տնտեսության այլ ենթակառուցվածքների վերանորոգում			

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Ոռոգման համակարգերի արդյունավետության բարձրացման ծրագրի համակարգում և ղեկավարում	471,834.9	435,769.0	132,848.3
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Ջրային տնտեսության զարգացման և բարեփոխումների ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» ՊՀ			
	ԱՃ05		Ջրային տնտեսության այլ ենթակառուցվածքների վերանորոգում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
		04.02.04	Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող Ախուրյան գետի ջրային ռեսուրսների ինտեգրացված կառավարման ծրագրի համակարգում և կառավարում (Կապի ջրամբարի վերականգնման ծրագիր)	413,531.7	252,121.0	0.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Ջրային տնտեսության զարգացման և բարեփոխումների ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» ՊՀ			
			Այլ կազմակերպություններին տրամադրված ակտիվներ			
	ԱՏ 01	04.02.04	Ջրային տնտեսության ենթակառուցվածքների հիմնանորոգում			
			<u>Ակտիվի նկարագրությունը</u>			
			Ոռոգման համակարգերի արդյունավետության բարձրացման ծրագիր	4,163,196.2	3,067,208.0	2,736,460.3
			<u>Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը</u>			
			ԶՕԸ-ներ, ջրառ իրականացնող կազմակերպություններ			
			<u>Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը</u>			
			1004 Աջակցություն ոռոգման ծառայություններին			
	ԱՏ 02	04.02.04	Ջրային տնտեսության ենթակառուցվածքների հիմնանորոգում			
			<u>Ակտիվի նկարագրությունը</u>			
			Ոռոգման համակարգերի հիմնանորոգում	1,200,000.0	1,500,000.0	1,500,000.0
			<u>Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը</u>			
			ԶՕԸ-ներ, ջրառ իրականացնող կազմակերպություններ			
			<u>Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը</u>			
			1004 Աջակցություն ոռոգման ծառայություններին			
	ԱՏ 03	04.02.04	Ջրային տնտեսության ենթակառուցվածքների հիմնանորոգում			
			<u>Ակտիվի նկարագրությունը</u>			
			Գերմանիայի զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող Ախուրյան գետի ջրային ռեսուրսների ինտեգրված կառավարման ծրագիր	1,809,930.9	3,155,234.7	4,636,770.3
			<u>Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը</u>			
			ԶՕԸ-ներ, ջրառ իրականացնող կազմակերպություններ			

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը</u>			
			1004 Աջակցություն ոռոգման ծառայություններին			
	US 04	04.02.04	Ջրային տնտեսության ենթակառուցվածքների հիմնանորոգում			
			<u>Ակտիվի նկարագրությունը</u>			
			ԵվրաՋեսի հակաճգնաժամային ֆոնդի աջակցությամբ իրականացվող ոռոգման համակարգերի զարգացման ծրագրի հիմնանորոգում	-	496,320.0	1,920,300.2
			<u>Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը</u>			
			<u>ՋՕԸ-ներ, ջրառ իրականացնող կազմակերպություններ</u>			
			<u>Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը</u>			
			/1004/ Աջակցություն ոռոգման ծառայություններին			
	US 05	04.02.04	Ջրային տնտեսության ենթակառուցվածքների հիմնանորոգում			
			<u>Ակտիվի նկարագրությունը</u>			
			Ֆրանսիայի հանրապետության կառավարության աջակցությամբ իրականացվող Վեդու ջրամբարի կառուցման ծրագիր	-	1,096,916.8	2,233,440.0
			<u>Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը</u>			
			<u>ՋՕԸ-ներ, ջրառ իրականացնող ՓԲԸ-ներ</u>			
			<u>Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը</u>			
			1004 Աջակցություն ոռոգման ծառայություններին			
	US06	04.02.04	Ջրային տնտեսության ենթակառուցվածքների հիմնանորոգում			
			<u>Ակտիվի նկարագրությունը</u>			
			Ճապոնիայի միջազգային զարգացման գործակալության աջակցությամբ իրականացվող ոռոգման համակարգի (ջրամբարների) զարգացման ծրագիր	-	496,320.0	1,091,904.0
			<u>Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը</u>			
			<u>ՋՕԸ-ներ, ջրառ իրականացնող ՓԲԸ-ներ</u>			
			<u>Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը</u>			
			1004 Աջակցություն ոռոգման ծառայություններին			
1017			ԾՐԱԳԻՐ			
			Որոտան-Արփա-Սևան թունելի ջրային համակարգի ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Որոտան-Արփա-Սևան ջրային համակարգի բարելավման և շահագործման ծառայություններ	1,925,473.5	1,925,473.6	1,271,737.2
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			Որոտան-Արփա-Սևան հիդրոհամակարգի անվտանգության և հուսալիության ապահովում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ01	05.04.01	Աբու-Դաբիի զարգացման հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող Արփա-Սևան թունելի հիմնանորոգման ծրագրի համակարգում և ղեկավարում	338,655.7	338,655.8	101,911.0
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Որոտան-Արփա-Սևան ջրային համակարգի շահագործում: Համակարգի անվտանգ աշխատանքի ապահովում և ջրի տեղափոխում դեպի Սևանա լիճ			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Որոտան-Արփա-Սևան ԹՇՎ ՊՀ			
			Ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով միջոցառումներ			
	ԱՉ 01	05.04.01	Արփա-Սևան ջրային համակարգի տեխնիկական վիճակի բարելավում և նորոգում	1,586,817.8	1,586,817.8	1,169,826.2
			<u>Ակտիվի նկարագրությունը</u>			
			Որոտան Արփա-Սևան հիդրոհանգույցի թունելների հիմնանորոգում (Աբու-Դաբիի զարգացման հիմնադրամի աջակցությամբ)			
			<u>Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը</u>			
			1017 Որոտան-Արփա-Սևան թունելի ջրային համակարգի ծրագիր			
1027			ԾՐԱԳԻՐ			
			Կոլեկտորադրենաժային ծառայություններ	319,710.1	319,710.1	319,710.1
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Գրունտային ջրերի մոնիտորինգի հիման վրա կոլեկտորադրենաժային ցանցի միջոցով գրունտային ջրերի հեռացում			
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Հավանական գերխոնավ տարածքներում մշակելի հողատարածքների ապահովում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ 01	04.02.04	Կոլեկտորադրենաժային ցանցի մաքրում և նորոգում	225,000.0	225,000.0	225,000.0
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			«Մելիորացիա» ՓԲԸ-ի կողմից շահագործվող կոլեկտորադրենաժային ցանցի ընթացիկ մաքրում և նորոգում			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Գ-նումների մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված կարգով հայտարարված մրցույթներում հաղթող ճանաչված կազմակերպություններ			
	ԱՃ02	04.02.04	Կոլեկտորադրենաժային ցանցի պահպանում և շահագործում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			Գրունտային ջրերի մոնիտորինգի հիման վրա կոլեկտորադրենաժային ցանցի միջոցով գրունտային ջրերի հեռացում	94,710.1	94,710.1	94,710.1
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Սելիորացիա» ՓԲԸ			
1072			ԾՐԱԳԻՐ			
			Աջակցություն խմելու ջրի մատակարարման և ջրահեռացման ծառայություններին			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Խմելու ջուր մատակարարող ընկերությունների սուբսիդավորում	23,449,443.10	13,634,404.30	8,129,966.0
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Ջրամատակարարման ծառայությունների հասանելիության և մատչելիության ապահովում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ 01	06.03.01	Խմելու ջրի մատակարարման ծառայությունների սուբսիդավորում («Հայջրմուղկոյուղի» ՓԲԸ-ի սպասարկման տարածք)			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Խմելու ջուր մատակարարող ընկերության սուբսիդավորում հաստատված սակագնի և նվազագույն շահավետ գնի տարբերության, ինչպես նաև ՎՋԵԲ-ի, ԱՋԲ-ի և ՀԲ-ի աջակցությամբ իրականացվող վարկային ծրագրերի շրջանակներում կնքված ենթավարկի մայր գումարների մարման համար	2,252,369.4	2,863,800.0	-
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Հայջրմուղկոյուղի» ՓԲԸ			
	ԱԾ 02	06.03.01	Խմելու ջրի մատակարարման ծառայությունների սուբսիդավորում («Նոր Ակունք» ՓԲԸ-ի սպասարկման տարածք)			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Խմելու ջուր մատակարարող ընկերության սուբսիդավորում հաստատված սակագնի և նվազագույն շահավետ գնի տարբերության, ինչպես նաև KFW բանկի տրամադրած վարկի մայր գումարի մարման համար	261,075.6	261,075.6	-
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Նոր Ակունք» ՓԲԸ			
	ԱԾ 03	06.03.01	Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի աջակցությամբ իրականացվող «Հայաստանի փոքր համայնքների ջրային ծրագրի» դրամաշնորհային ծրագիր			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի աջակցությամբ իրականացվող «Հայաստանի փոքր համայնքների ջրային ծրագրի» դրամաշնորհային ծրագիր	184,235.7	-	-
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Հայջրմուղկոյուղի» ՓԲԸ			

1	2	3	4	5	6	7
	ԱՃ04	06.03.01	<p>ՀՀ մարզերի ջրամատակարարման և ջրահեռացման համակարգերի մասնավոր կառավարման հայեցակարգերի մշակում</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>«Հայջրնուդկոյուղի», «Շիրակ-ջրնուդկոյուղի», «Լոռի-ջրնուդկոյուղի» և «Նոր Ակունք» ՓԲԸ-ների մասնավոր կառավարման շարունակականության ապահովման դրամաշնորհային ծրագիր</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի գնումների գործընթացի արդյունքում հաղթող ճանաչված կազմակերպություններ</p> <p>Պետական կազմակերպություններում ներդրումներ</p>	2,329,946.7	970,756.5	-
	ԵԿ 01	06.03.01	<p>Ներդրում «Հայջրնուդկոյուղի» ՓԲԸ-ում</p> <p><u>Ներդրման նկարագրությունը</u></p> <p>Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հայաստանի փոքր համայնքների ջրային ծրագրի վարկային ծրագիր</p> <p><u>Կազմակերպության անվանումը, որտեղ կատարվում է ներդրումը</u></p> <p>«Հայջրնուդկոյուղի» ՓԲԸ</p> <p><u>Տվյալ ներդրման հետ կապված ծրագիրը (ծրագրերը)</u></p> <p>1072 Աջակցություն խմելու ջրի մատակարարման և ջրահեռացման ծառայություններին</p>	518,002.7	-	-
	ԵԿ 02	06.03.01	<p>Ներդրում «Հայջրնուդկոյուղի» ՓԲԸ-ում</p> <p><u>Ներդրման նկարագրությունը</u></p> <p>Եվրամիության աջակցությամբ իրականացվող Հայաստանի փոքր համայնքների ջրային ծրագրի դրամաշնորհային ծրագիր</p> <p><u>Կազմակերպության անվանումը, որտեղ կատարվում է ներդրումը</u></p> <p>«Հայջրնուդկոյուղի» ՓԲԸ</p> <p><u>Տվյալ ներդրման հետ կապված ծրագիրը (ծրագրերը)</u></p> <p>1072 Աջակցություն խմելու ջրի մատակարարման և ջրահեռացման ծառայություններին</p>	2,868,447.3	-	-
	ԵԿ 03	06.03.01	<p>Ներդրում «Հայջրնուդկոյուղի» ՓԲԸ-ում</p> <p><u>Ներդրման նկարագրությունը</u></p> <p>Եվրոպական ներդրումային բանկի աջակցությամբ իրականացվող «Հայաստանի փոքր համայնքների ջրային ծրագրի» վարկային ծրագիր</p> <p><u>Կազմակերպության անվանումը, որտեղ կատարվում է ներդրումը</u></p> <p>«Հայջրնուդկոյուղի» ՓԲԸ</p> <p><u>Տվյալ ներդրման հետ կապված ծրագիրը (ծրագրերը)</u></p> <p>1072 Աջակցություն խմելու ջրի մատակարարման և ջրահեռացման ծառայություններին</p>	1,413,366.8	-	-

1	2	3	4	5	6	7
ԵԿ 04	06.03.01	Ներդրում «Լոռի-ջրմուղկոյուղի», «Շիրակ-ջրմուղկոյուղի» և «Նոր Ակունք» ՓԲԸ-ներում	<p><u>Ներդրման նկարագրությունը</u></p> <p>Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող ջրային սեկտորի (Լոռի, Շիրակ, Արմավիր) զարգացման դրամաշնորհային ծրագիր՝ երրորդ փուլ</p> <p><u>Կազմակերպության անվանումը, որտեղ կատարվում է ներդրումը</u></p> <p>«Լոռի-ջրմուղկոյուղի», «Շիրակ-ջրմուղկոյուղի» և «Նոր Ակունք» ՓԲԸ-ներում</p> <p><u>Տվյալ ներդրման հետ կապված ծրագիրը (ծրագրերը)</u></p> <p>1072 Աջակցություն խմելու ջրի մատակարարման և ջրահեռացման ծառայություններին</p>	1,025,748.0	683,832.0	-
		<u>Ներդրման նկարագրությունը</u>				
		Եվրոպական միության Հարևանության ներդրումային գործիքի աջակցությամբ իրականացվող Ջրային սեկտորի (Լոռի, Շիրակ, Արմավիր) զարգացման դրամաշնորհային ծրագիր՝ երրորդ փուլ				
		<u>Կազմակերպության անվանումը, որտեղ կատարվում է ներդրումը</u>				
		«Լոռի-ջրմուղկոյուղի», «Շիրակ-ջրմուղկոյուղի» և «Նոր Ակունք» ՓԲԸ-ներում				
		<u>Տվյալ ներդրման հետ կապված ծրագիրը (ծրագրերը)</u>				
		1072 Աջակցություն խմելու ջրի մատակարարման և ջրահեռացման ծառայություններին				
ԵԿ 05	06.03.01	Ներդրում «Լոռի-ջրմուղկոյուղի», «Շիրակ-ջրմուղկոյուղի» և «Նոր Ակունք» ՓԲԸ-ներում	<p><u>Ներդրման նկարագրությունը</u></p> <p>Եվրոպական միության Հարևանության ներդրումային գործիքի աջակցությամբ իրականացվող Ջրային սեկտորի (Լոռի, Շիրակ, Արմավիր) զարգացման դրամաշնորհային ծրագիր՝ երրորդ փուլ</p> <p><u>Կազմակերպության անվանումը, որտեղ կատարվում է ներդրումը</u></p> <p>«Լոռի-ջրմուղկոյուղի», «Շիրակ-ջրմուղկոյուղի» և «Նոր Ակունք» ՓԲԸ-ներում</p> <p><u>Տվյալ ներդրման հետ կապված ծրագիրը (ծրագրերը)</u></p> <p>1072 Աջակցություն խմելու ջրի մատակարարման և ջրահեռացման ծառայություններին</p>	3,419,160.0	3,419,160.0	3,419,160.0
		<u>Ներդրման նկարագրությունը</u>				
		Եվրոպական միության Հարևանության ներդրումային գործիքի աջակցությամբ իրականացվող Ջրային սեկտորի (Լոռի, Շիրակ, Արմավիր) զարգացման դրամաշնորհային ծրագիր՝ երրորդ փուլ				
		<u>Կազմակերպության անվանումը, որտեղ կատարվում է ներդրումը</u>				
		«Լոռի-ջրմուղկոյուղի», «Շիրակ-ջրմուղկոյուղի» և «Նոր Ակունք» ՓԲԸ-ներում				
		<u>Տվյալ ներդրման հետ կապված ծրագիրը (ծրագրերը)</u>				
		1072 Աջակցություն խմելու ջրի մատակարարման և ջրահեռացման ծառայություններին				
		Վարկերի տրամադրում				
ՎՏ 01	06.03.01	Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Համայնքային ջրամատակարարման և ջրահեռացման երրորդ վարկային ծրագիր	<p><u>Վարկի նկարագրությունը</u></p> <p>Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Համայնքային ջրամատակարարման և ջրահեռացման երրորդ վարկային ծրագրի շրջանակներում «Հայջրմուղկոյուղի» ՓԲԸ -ի համակարգի հիմնադրուցման նպատակով տրամադրվող ենթավարկ</p>	1,522,709.8	-	-
		<u>Վարկի նկարագրությունը</u>				
ՎՏ 02	06.03.01	Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող ՀՀ Շիրակի /Գյումրի/ մարզի ջրամատակարարման և ջրահեռացման համակարգերի վերականգնման վարկային ծրագիր՝ երկրորդ փուլ	<p><u>Վարկի նկարագրությունը</u></p>	2,660,231.9	-	-
		<u>Վարկի նկարագրությունը</u>				

1	2	3	4	5	6	7
			Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող ՀՀ Շիրակի /Գյումրի/ մարզի ջրամատակարարման և ջրահեռացման համակարգերի վերականգնման վարկային ծրագրի շրջանակներում համակարգի հիմնանորոգման նպատակով տրամադրվող ենթավարկ			
	ՎՏ 03	06.03.01	Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող ՀՀ Լոռու /Վանաձոր/ մարզի ջրամատակարարման և ջրահեռացման համակարգերի վերականգնման վարկային ծրագիր՝ երկրորդ փուլ			
			<u>Վարկի նկարագրությունը</u>	1,479,014.8	-	-
			Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող ՀՀ Լոռու /Վանաձորի/ մարզի ջրամատակարարման և ջրահեռացման համակարգերի վերականգնման վարկային ծրագրի շրջանակներում համակարգի հիմնանորոգման նպատակով տրամադրվող ենթավարկ			
	ՎՏ 04	06.03.01	Ասիական բանկի աջակցությամբ իրականացվող ջրամատակարարման և ջրահեռացման երկրորդ վարկային ծրագիր՝ երկրորդ փուլ			
			<u>Վարկի նկարագրությունը</u>	3,515,134.4	5,435,780.2	1,603,444.5
			Ասիական բանկի աջակցությամբ իրականացվող ջրամատակարարման և ջրահեռացման երկրորդ վարկային ծրագրի շրջանակներում "Հայջրնուղկուղի" ՓԲԸ -ի համակարգի հիմնանորոգման, կառուցման և վերակառուցման նպատակով տրամադրվող ենթավարկ			
	ՎՏ 05	06.03.01	Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող Ջրային սեկտորի /Լոռի, Շիրակ, Արմավիր/ զարգացման ծրագիր՝ երրորդ փուլ			
			<u>Վարկի նկարագրությունը</u>	-	-	1,243,182.3
			Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող Ջրային սեկտորի /Լոռի, Շիրակ, Արմավիր/ զարգացման ծրագիր			
	ՎՏ 06	06.03.02	Եվրոպական ներդրումային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Լոռի և Շիրակ մարզերի ջրամատակարարման ծրագիր			
			<u>Վարկի նկարագրությունը</u>	-	-	1,864,179.2
			Եվրոպական ներդրումային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Լոռի և Շիրակ մարզերի ջրամատակարարման ծրագիր			
ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության գիտության պետական կոմիտե				12,021,272.0	13,053,412.5	14,479,898.5
1162			ԾՐԱԳԻՐ			
			Գիտական և գիտատեխնիկական հետազոտությունների և մշակումների ծառայություններ			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Գիտական և գիտակրթական հետազոտությունների և վերլուծությունների կատարում	11,888,598.0	12,911,071.1	14,322,955.3

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Գիտակրթական կարևոր ոլորտների և գիտական ներուժի զարգացում և կատարելագործում			
	ԱՃ 02	01.04.01	Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության ենթակառուցվածքի պահպանում ու զարգացում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Գիտական և գիտատեխնիկական լաբորատորիաների պահպանում և զարգացում, լաբորատորիաների տարածքի և սարքավորման տրամադրում հետազոտողներին	7,475,081.0	8,166,654.7	9,626,263.5
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Համալսարաններ և այլ բարձրագույն և հետբուհական կրթական հաստատություններ, ինչպես նաև գիտական և գիտահետազոտական հիմնարկներ			
	ԱՃ 03	01.04.01	Ազգային արժեք ներկայացնող գիտական օբյեկտների պահպանություն			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Հին ձեռագրերի և մշակութային այլ արժեքների, ԵՊՀ կենսաբանական քանգարանի նմուշների, բարդ հետազոտական սարքավորումների պահպանում	878,885.7	935,429.1	1,003,699.3
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Մատենադարան, ԵՊՀ (ՊՈԱԿ), ՀՀ ԳԱԱ			
	ԱՃ 04	01.05.01	Գիտական և գիտատեխնիկական պայմանագրային (թեմատիկ) հետազոտություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության պայմանագրային (թեմատիկ) հետազոտություններ	1,186,077.2	1,335,511.8	1,055,043.7
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Համալսարաններ և այլ բարձրագույն և հետբուհական կրթական հաստատություններ, ինչպես նաև գիտական և գիտահետազոտական հիմնարկներ, ամհատներ և հետազոտական խմբեր			
	ԱՃ 05	01.05.01	Գիտական և գիտատեխնիկական նպատակային-ծրագրային հետազոտություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության նպատակային-ծրագրային հետազոտություններ	210,572.0	229,075.4	251,628.3
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության մասին օրենքի համաձայն ընտրված կազմակերպություններ			
	ԱՃ 06	08.03.02	Գիտական ամսագրերի և մեկնադրությունների հրատարակում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Գիտական ամսագրերի և մեկնադրությունների տպագրություն	77,036.2	79,366.7	82,422.4
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Գիտական և գիտահետազոտական հիմնարկներ			
	ԱՃ 07	01.04.01	Ֆիզիկայի բնագավառի գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության ենթակառուցվածքի պահպանում և գիտական ներուժի արդիականացում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Գիտական և գիտակրթական հետազոտությունների և վերլուծությունների կատարում	788,939.9	861,759.0	959,654.9

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			"Ա. Ալիխանյանի անվան ազգային գիտական լաբորատորիա" հիմնադրամ			
	ԱԾ 08	01.04.01	Մինըրտորոնային ճառագայթման աղբյուրի ստեղծում, սինքրոտրոնային ճառագայթման ստացմամբ արագացուցչային տեխոլոգիաների զարգացում և կիրառություն			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Գիտական և գիտակրթական հետազոտությունների և վերլուծությունների կատարում	299,482.5	327,124.7	364,286.1
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«"ՔԵՆՂԻ" սինքրոտրոնային հետազոտությունների ինստիտուտ» հիմնադրամ			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ԾՏ01	09.04.02	Գիտաշխատողներին գիտական աստիճանների համար տրվող հավելավճարներ			
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>	900,000.0	900,000.0	900,000.0
			Գիտաշխատողներին գիտական աստիճանների համար տրվող հավելավճարներ			
	ԾՏ02	09.04.02	Հետբուհական մասնագիտական կրթություն ստացող ուսանողների կրթաթոշակ գիտակրթական հաստատություններում			
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>	41,895.0	43,989.8	46,189.2
			Կրթաթոշակներ ասպիրանտական և դոկտորանտական կրթության մեջ գտնվող անձանց համար			
	ԾՏ03	09.04.01	Հետբուհական մասնագիտական կրթության գծով նպաստների տրամադրում գիտակրթական հաստատություններում			
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>	30,628.5	32,159.9	33,767.9
			Գիտական կադրերի պատրաստման գծով նպաստների տրամադրում			
1081			ԾՐԱԳԻՐ			
			Գրադարանային ծառայությունների ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Գրադարանային հավաքածուների պահպանում և համալրում, ընթերցողների սպասարկում, գրադարանային միջոցառումների կազմակերպում			
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>	132,674.0	142,341.4	156,943.2
			Բնակչության կրթական մակարդակի և իրազեկվածության մարձրացում՝ նպաստելով ԿԶՃ կրթական նպատակների իրագործմանը, հանրապետության գիտական, տեխնիկական և մշակութային ներուժի զարգացմանը			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ 02	08.02.01	Գրադարանային ծառայություններ /գիտության ոլորտ/			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>	132,674.0	142,341.4	156,943.2
			Գրադարանների կողմից մատուցվող գիտական գրադարանային ծառայություններ			

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«ՀՀ ԳԱԱ հիմնարար գիտական գրադարան» ՊՈԱԿ			
ՀՀ կառավարությանն առընթեր քաղաքացիական ավիացիայի գլխավոր վարչություն				25,158.7	27,972.3	31,305.7
1045			ԾՐԱԳԻՐ			
			Նախնական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության ծառայությունների մատուցում	25,158.7	27,972.3	31,305.7
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Աշխատաշուկայի արդի պահանջներին համապատասխան տեխնիկական հմտություններ և կարողություններ, ինչպես նաև միջին մասնագիտական որակավորում ունեցող մասնագետների պատրաստում			
			<u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ</u>			
	ԾՏ23	09.03.02	Միջին մասնագիտական կրթության գծով ուսանողական նպաստներ (քաղ. ավիացիայի ոլորտ)	23,505.7	26,262.3	29,595.7
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>			
			«Ավիատուսումնական կենտրոն» փակ բաժնետիրական ընկերության ուսանողներին նպաստների տրամադրում			
	ԾՏ24	09.03.02	Միջին մասնագիտական կրթություն ստացող ուսանողների կրթաթոշակ (քաղ. ավիացիայի ոլորտ)	1,653.0	1,710.0	1,710.0
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>			
			«Ավիատուսումնական կենտրոն» փակ բաժնետիրական ընկերության ուսանողների կրթաթոշակ			
ՀՀ կառավարությանն առընթեր ազգային անվտանգության ծառայություն				20,010,304.6	20,847,737.3	22,283,046.6
1138			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Ազգային անվտանգություն</u>			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Հայաստանի Հանրապետության ազգային անվտանգությունը պետության և հասարակության այնպիսի կացություն է, երբ ապահովված է անձի, հասարակության և պետության անվտանգությունը, երկրի տարածքային ամբողջականությունը, ինքնիշխանությունը, սահմանադրական կարգը, տնտեսության բնականոն զարգացումը, հասարակության նյութական և հոգևոր արժեքների, քաղաքացիների իրավունքների և ազատությունների, շրջակա միջավայրի պաշտպանությունը ներքին և արտաքին սպառնալիքներից:	19,737,636.1	20,575,068.8	22,010,378.1
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Ազգային անվտանգության ապահովում			
			<u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</u>			
	ԱԾ01	03.01.02	Հետախուզական, հակահետախուզական, սահմանադրական կարգի պաշտպանության և ահաբեկչության դեմ պայքարի գործունեության կազմակերպում			
			<u>Սատուզվող ծառայության նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			ՀՀ անվտանգությանը սպառնացող վտանգի մասին տեղեկատվության ստացում, վերլուծում, վտանգի կանխատեսում, առաջարկությունների մշակում՝ վտանգի կանխման ու չեզոքացում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> ՀՀ Կառավարությանն առնիքեր ազգային անվտանգության ծառայություն	19,469,570.6	20,307,003.3	21,742,312.6
	ԱՃ02	07.01.01	Դեղորայքի ձեռքբերում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Դեղորայքի ձեռքբերում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> ՀՀ Կառավարությանն առնիքեր ազգային անվտանգության ծառայություն	26,800.0	26,800.0	26,800.0
	ԿՀ02	03.01.02	Կառավարչական հիմնարկի կողմից օգտագործվող ակտիվներ Շենքերի և շինությունների կապիտալ վերանորոգում <u>Ակտիվի նկարագրությունը</u> Շենքերի և շինությունների կապիտալ վերանորոգում <u>Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը</u> ՀՀ Կառավարությանն առնիքեր ազգային անվտանգության ծառայություն <u>Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը</u> Ազգային անվտանգության ապահովում 1138	58,911.3	58,911.3	58,911.3
	ԿՀ03	03.01.02	Տրանսպորտային սարքավորումներ <u>Ակտիվի նկարագրությունը</u> Տրանսպորտային սարքավորումների ձեռքբերում <u>Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը</u> ՀՀ Կառավարությանն առնիքեր ազգային անվտանգության ծառայություն <u>Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը</u> Ազգային անվտանգության ապահովում	104,000.0	104,000.0	104,000.0
	ԿՀ04	03.01.02	Վարչական սարքավորումներ <u>Ակտիվի նկարագրությունը</u> Վարչական սարքավորումների ձեռքբերում <u>Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը</u> ՀՀ Կառավարությանն առնիքեր ազգային անվտանգության ծառայություն <u>Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը</u> Ազգային անվտանգության ապահովում	55,326.5	55,326.5	55,326.5
	ԿՀ05	03.01.02	Այլ մեքենաներ և սարքավորումներ <u>Ակտիվի նկարագրությունը</u> Այլ մեքենաներ և սարքավորումներ <u>Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը</u> ՀՀ Կառավարությանն առնիքեր ազգային անվտանգության ծառայություն <u>Ծրագիրը (ծրագրերը), որին (որոնց) առնչվում է ակտիվը</u> Ազգային անվտանգության ապահովում	15,000.0	15,000.0	15,000.0
	ԿՀ06	03.01.02	Ոչ-Նյութական հիմնական միջոցներ <u>Ակտիվի նկարագրությունը</u> Ոչ-Նյութական հիմնական միջոցներ <u>Ակտիվն օգտագործող կազմակերպության անվանումը</u> ՀՀ Կառավարությանն առնիքեր ազգային անվտանգության ծառայություն	7,500.0	7,500.0	7,500.0
	ԿՀ 07	03..01.02	Նախագծահետազոտական ծախսեր <u>Ակտիվի նկարագրությունը</u>	527.7	527.7	527.7

1	2	3	4	5	6	7
			Նախագծահետազոտական ծախսեր			
			<u>Ավտոմատացված կազմակերպության անվանումը</u>			
1111			ԾՐԱԳԻՐ			
			Բարձրագույն և հետրոհական մասնագիտական կրթության ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Բարձրագույն և հետրոհական մասնագիտական կրթության ծառայությունների մատուցում	272,668.5	272,668.5	272,668.5
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Գիտելիքների տնտեսության և գիտության զարգացման արդի պահանջներին համապատասխան բարձրագույն և հետրոհական մասնագիտական որակավորում ունեցող մասնագետների պատրաստում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ՃՏ08	09.04.01	Բարձրագույն մասնագիտական կրթություն ստացող ուսանողների կրթաթշակ (ազգային անվտանգություն)	272,668.5	272,668.5	272,668.5
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>			
			Բարձրագույն և հետրոհական մասնագիտական կրթության ծառայությունների մատուցում			
ՀՀ կառավարությանն առընթեր ոստիկանություն				41,922,620.9	44,752,309.8	49,236,285.0
1158			ԾՐԱԳԻՐ			
			Ոստիկանության ոլորտի քաղաքականության մշակում, կառավարում, կենտրոնացված միջոցառումներ, մոնիտորինգ և վերահսկողություն			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Ոստիկանության մարմինների աշխատանքների պլանավորում և համակարգում, կենտրոնացված միջոցառումների և ծառայությունների իրականացում, մոնիտորինգ և վերահսկողություն, վերլուծական, միջգերատեսչական և միջազգային համագործակցության գործունեության ապահովում	6,846,740.3	7,197,187.7	7,740,831.6
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Հասարակական կարգի և անվտանգության ապահովման մակարդակի բարձրացում; 1.Հանրապետությունում գրանցված հանցագործությունների թիվը /13000/, 2.Հանրապետությունում հանցավորության գործակիցը, 3.Բացահայտված հանցագործությունների տեսակարար կշիռը գրանցված հանցագործությունների ընդհանուր թվում (75 %):			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ01	03.01.01	Ոստիկանության ոլորտի քաղաքականության մշակում, կառավարում, կենտրոնացված միջոցառումներ, ծառայություններ, մոնիտորինգ և վերահսկողություն			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			<p>Ոստիկանության մարմինների աշխատանքների պլանավորում, համակարգում, կենտրոնացված միջոցառումների, ծառայությունների իրականացում, այդ թվում կարգային և նյութատեխնիկական ապահովում, մոնիտորինգ և վերահսկողություն, վերլուծական, միջգերատեսչական և միջազգային համագործակցություն:</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>ՀՀ կառավարությանն առընթեր ոստիկանություն</p>	6,846,740.3	7,197,187.7	7,740,831.6
1014			<p>ԾՐԱԳԻՐ</p> <p>Հասարակական կարգի պահպանություն, անվտանգության ապահովում և հանցագործությունների դեմ պայքար</p> <p><u>Ծրագրի նկարագրությունը</u></p> <p>Հասարակական կարգի և հասարակական անվտանգության ապահովում, հանցագործությունների կանխարգելման, խափանման և բացահայտման գործունեության իրականացում</p> <p><u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u></p> <p>Հասարակական կարգի և անվտանգության ապահովման, հանցագործությունների կանխարգելման, խափանման և բացահայտման պատշաճ մակարդակ; 1. Մարդու դեմ ուղղված հանցագործությունների թիվը և դրանց բացահայտման տոկոսը, 2. Սեփականության դեմ կատարված ոտնձգությունների դեպքերի ընդհանուր թիվը և դրանց բացահայտման տոկոսը, 3. Հասարակական կարգի և անվտանգության դեմ ուղղված հանցագործությունների ընդհանուր թիվը և դրանց բացահայտման տոկոսը, 4. Կազմակերպված հանցագործությունների ընդհանուր թիվը և դրանց բացահայտման տոկոսը, 5. Կոռուպցիոն բնույթի հանցագործությունների թիվը և դրանց բացահայտման տոկոսը, 6. Թրաֆիկինգի և թմրամոլության դեպքերի թիվը, 7. Թմրամիջոցների և հոգեմետ նյութերի ապօրինի շրջանառության հետ կապված հանցագործությունների թիվը:</p> <p>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</p>	26,339,865.1	28,224,377.6	31,146,670.0
	ԱԾ01	03.01.01	<p>Հասարակական կարգի պահպանություն և անվտանգության ապահովում</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Օրինականության և իրավակարգի հետագա ամրապնդման, հանցավոր ոտնձգություններից քաղաքացիների սահմանադրական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության, հասարակական կարգի ապահովման, հանցագործությունների կանխման, խափանման և բացահայտման ծառայություններ</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>ՀՀ Ոստիկանության Երևանի և մարզային վարչություններ, տրանսպորտի վարչություն և «Ջվարբնոց»օդանավակայանի բաժին</p>	19,445,550.7	20,850,232.3	23,028,456.3
	ԱԾ02	03.01.01	<p>Ոստիկանության զորքերի կողմից հասարակական կարգի և անվտանգության պահպանության ծառայություններ</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p>			

1	2	3	4	5	6	7
			Հասարակական կարգի պահպանությանը եւ հասարակական անվտանգության ապահովմանը մասնակցություն, հատուկ եւ կարևորագույն օբյեկտների պահպանում, հատուկ բեռների տեղափոխման անվտանգության ապահովում, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանությանը, ռազմական եւ արտակարգ դրության իրավական ռեժիմի պահպանմանը մասնակցություն <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> ՀՀ Ոստիկանության գործեր	5,949,328.5	6,361,829.7	7,001,490.6
	ԱՃ03	03.01.01	Կազմակերպված հանցագործությունների, թրաֆիքինգի և թմրամոլության դեմ պայքար <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Պետության տնտեսական անկայունությանը և տնտեսության բնականոն զարգացմանը խոչընդոտող, պետական ծառայության դեմ ուղղված և այլ հանցավորության կազմակերպված ձևերի, ինչպես նաև թրաֆիքինգի և թմրամոլության դեմ պայքարի իրականացում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> ՀՀ Ոստիկանության կազմակերպված հանցագործության դեմ պայքարի գլխավոր վարչություն	944,985.9	1,012,315.6	1,116,723.1
1105			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Պետական պահպանություն</u> <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Պետական պահպանության կազմակերպում և իրականացում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Պետական կարևորագույն օբյեկտների, իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց պատկանող օբյեկտների պատշաճ պահպանություն և անվտանգության ապահովում; 1.Պետական պահպանության ծառայությունների կողմից պահպանվող օբյեկտներում հանցագործությունների թիվը, և դրանց բացահայտման տոկոսը	1,484,284.6	1,489,900.8	1,497,282.6
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ01	03.01.01	Պետական պահպանության ծառայությունների կազմակերպում և իրականացում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Պայմանագրային հիմունքներով ՀՀ կառավարության կողմից հաստատված պետական պահպանության ենթակա, ինչպես նաև իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց պատկանող օբյեկտների պահպանության, գույքի և անձի անվտանգության հետ կապված այլ կարգի վճարովի ծառայությունների մատուցում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> ՀՀ Ոստիկանության կազմակերպված հանցագործության դեմ պայքարի գլխավոր վարչություն	1,484,284.6	1,489,900.8	1,497,282.6
1175			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Ճանապարհային անվտանգության ապահովում</u> <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			<p>Ճանապարհներին հասարակական կարգի պահպանության և հասարակական անվտանգության ապահովում, ճանապարհներին հանցագործությունների և այլ իրավախախտումների նախականիտում, կանխում և խափանում</p> <p><u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u></p> <p>Ճանապարհային երթևեկության մասնակիցների անվտանգության ապահովման պատշաճ մակարդակ: 1. Ճանապարհատրանսպորտային պատահարների ընդհանուր թիվը /2000/, 2. Մահվան ելքով ճանապարհատրանսպորտային պատահարների ընդհանուր թիվը /350/</p>	3,495,200.3	3,709,428.3	4,041,629.1
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ01	03.01.01	<p>Ճանապարհային երթևեկության անվտանգության կազմակերպում, իրականացում և ճանապարհատրանսպորտային պատահարների կանխարգելում</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Ճանապարհային երթևեկության կարգավորում, ճանապարհային երթևեկության անվտանգության ապահովման բնագավառի օրենսդրության, ճանապարհային երթևեկության կանոնների, տեխնիկական նորմերի պահանջների կատարման նկատմամբ վերահսկողություն, ճանապարհապարեկային ծառայության իրականացում</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>ՀՀ Ճանապարհային ոստիկանություն</p>	3,258,970.3	3,473,198.3	3,805,399.1
	ԱՃ02	03.01.01	<p>Տրանսպորտային միջոցների պետական հաշվառում</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Տրանսպորտային միջոցների պետական արանձինների տրամադրում</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>ՀՀ Ճանապարհային ոստիկանություն</p>	236,230.0	236,230.0	236,230.0
1083			ԾՐԱԳԻՐ			
			<p>Անձնագրերի և վիզաների տրամադրում, բնակչության պետական ռեգիստրի միասնական համակարգի կազմակերպում և վարում</p> <p><u>Ծրագրի նկարագրությունը</u></p> <p>ՀՀ քաղաքացու անձնագրի, քաղաքացիություն չունեցող անձի, փախստականի վկայականի, ճամփորդական փաստաթղթի, վիզայի և ՀՀ -ում կացության կարգավիճակի տրամադրման, քաղաքացիների ըստ բնակության վայրի հաշվառման իրականացում</p> <p><u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u></p> <p>ՀՀ քաղաքացու անձնագրի, քաղաքացիություն չունեցող անձի, փախստականի վկայականի, ճամփորդական փաստաթղթի, վիզայի և ՀՀ -ում կացության կարգավիճակի տրամադրման, քաղաքացիների ըստ բնակության վայրի հաշվառման ծառայությունների պատշաճ և ժամանակին իրականացում</p>	1,603,092.0	1,718,699.6	1,897,971.0
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			

1	2	3	4	5	6	7
	ԱԾ01	03.01.01	<p>Անձի անհատական տվյալների, քաղաքացիության և հաշվառման վերաբերյալ տեղեկությունների ստացման, տրամադրման և փոխանակման ծառայությունների մատուցում, անօրինական միգրացիայի դեմ պայքարի միջոցառումների իրականացում, ճամփորդական փաստաթղթերում կենսաչափական տեխնոլոգիաների ներդրում</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>ՀՀ քաղաքացու անձնագրի ձևակերպում և տրամադրում, ՀՀ քաղաքացիություն ձեռք բերելու, դադարեցնելու, փախստականի կարգավիճակ ստացած, ՀՀ -ում մշտապես բնակվող քաղաքացիություն չունեցող անձանց, օտարերկրացիներին ՀՀ մուտքի վիզաներ, կացության կարգավիճակներ տալու վերաբերյալ</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>ՀՀ Ոստիկանության անձնագրային և վիզաների վարչություն</p>	1,603,092.0	1,718,699.6	1,897,971.0
1101			ԾՐԱԳԻՐ			
			<p><u>Ոստիկանության կրթական ծառայություններ</u></p> <p><u>Ծրագրի նկարագրությունը</u></p> <p>Հասարակական կարգի պահպանության, հասարակական անվտանգության և հանցավորության դեմ պայքարի բնագավառում ոստիկանության ծառայողների մասնագիտական կարողությունների զարգացմանն ուղղված կրթական ծառայություններ</p> <p><u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u></p> <p>Ոստիկանության համակարգի ծառայողների պատշաճ մասնագիտական կարողություններ</p> <p>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</p>	1,110,290.2	1,204,893.5	1,345,104.1
	ԱԾ01	09.04.01	<p>Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության ծառայություններ</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>ՀՀ Ոստիկանության ծառայողների բարձրագույն մասնագիտական կրթության ծառայություններ</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p><<ՀՀ Ոստիկանության կրթահամալիր>> ՊՈԱԿ</p>	767,233.8	834,484.8	933,666.0
	ԱԾ02	09.03.02	<p>Միջին մասնագիտական կրթության ծառայություններ</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>ՀՀ Ոստիկանության ծառայողների միջին մասնագիտական կրթական ծառայություններ</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p><<ՀՀ Ոստիկանության կրթահամալիր>> ՊՈԱԿ</p>	181,091.3	198,798.0	225,358.6
	ԱԾ03	09.03.01	<p>Նախնական մասնագիտական կրթության ծառայություններ</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>ՀՀ Ոստիկանության ծառայողների նախնական մասնագիտական կրթության ծառայություններ</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p><<ՀՀ Ոստիկանության կրթահամալիր>> ՊՈԱԿ</p> <p>Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ</p>	139,486.1	149,131.7	163,600.5

1	2	3	4	5	6	7
	ԾՏ01	09.04.01	Կրթաթոշակներ բարձրագույն մասնագիտական ուսուցման գծով	13,260.0	13,260.0	13,260.0
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>			
			Բարձրագույն մասնագիտական ուսում ստացող ծառայողներին կրթաթոշակների տրամադրում			
	ԾՏ02	09.03.02	Կրթաթոշակներ միջին մասնագիտական ուսուցման գծով	5,871.0	5,871.0	5,871.0
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>			
			Միջին մասնագիտական ուսում ստացող ծառայողներին կրթաթոշակների տրամադրում			
	ԾՏ03	09.03.01	Կրթաթոշակներ նախնական մասնագիտական ուսուցման գծով	3,348.0	3,348.0	3,348.0
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>			
			Նախնական մասնագիտական ուսում ստացող ծառայողներին կրթաթոշակների տրամադրում			
1095			ԾՐԱԳԻՐ			
			Ոստիկանության աշխատողների և նրանց ընտանիքի անդամների առողջության պահպանում	1,043,148.4	1,108,161.8	1,208,977.4
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			ՀՀ Ոստիկանության աշխատակիցներին, ոստիկանության կենսաթոշակառուներին, ինչպես նաև նրանց ընտանիքների անդամներին առջողջապահական ծառայությունների մատուցում			
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			ՀՀ Ոստիկանության աշխատակիցների, ոստիկանության կենսաթոշակառուներին, ինչպես նաև նրանց ընտանիքների անդամների առջողջության պահպանում;			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
ԱԾ01	07.01.01 03.01.01	Առողջապահության ծառայությունների համակարգում և առաջնային առողջապահական ծառայություններ	439,712.6	467,633.3	510,929.6	
		<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>				
		ՀՀ Ոստիկանության բժշկական վարչության ծառայություններից օգտվելու իրավունք ունեցող ծառայողների (անձանց) ամբուլատոր-պոլիկլինիկական բուժապահովում, հիգիենիկ հսկողության ապահովում, հակահամաճարակային միջոցառումների ծրագրավորում և իրականացում, բժշկական փորձաքննություն և ծառայողական պիտանելիության որոշում				
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ ոստիկանության բժշկական վարչություն			
ԱԾ02	07.01.01 03.01.01	Հիվանդանոցային ծառայություններ	603,435.8	640,528.5	698,047.8	
		<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>				
		ՀՀ Ոստիկանության բժշկական վարչության ծառայություններից օգտվելու իրավունք ունեցող ծառայողների (անձանց) հոսպիտալային բուժապահովում				
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			ՀՀ ոստիկանության բժշկական վարչության հոսսախտալ			
1096			ԾՐԱԳԻՐ			
			Ընտրական գործընթացների համակարգման, կանոնակարգման և տեղեկատվության տրամադրման ծառայություններ			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Ընտրական գործընթացների համակարգում, նախապատրաստում, իրականացում, հաշվետվական համակարգի կազմակերպում, վերլուծություն, վերահսկողություն, ընտրական պաշտոնյաների վերապատրաստում, տեղեկատվություն, քաղաքացիների դիմումների և բողոքների քննարկում	0.0	99,660.5	357,819.2
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Ընտրական գործընթացների ժողովրդավարության և թափանցիկության բարելավում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
			ՀՀ համայնքների ընտրությունների կազմակերպման տեղեկատվական աջակցություն			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
	ԱԾ06	01.06.01	ՀՀ համայնքներում ընտրությունների կազմակերպման համար ընտրողների ցուցակների տպագրում և ընտրությունների ժամանակ քվեարկության օրվա, տեղի և ժամանակի մասին ընտրողներին ծանուցում	0.0	99,660.5	0.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ կառավարությանն առընթեր ոստիկանություն			
			ՀՀ Ազգային ժողովի ընտրությունների կազմակերպման տեղեկատվական աջակցություն			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
	ԱԾ05	01.06.01	ՀՀ Ազգային ժողովի ընտրությունների կազմակերպման համար ընտրողների ցուցակների տպագրում և ընտրությունների ժամանակ քվեարկության օրվա, տեղի և ժամանակի մասին ընտրողներին ծանուցում	0.0	0.0	255,169.2
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ կառավարությանն առընթեր ոստիկանություն			
			Երեւան քաղաքի ավագանու անդամների ընտրությունների կազմակերպման տեղեկատվական աջակցություն			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
	ԱԾ08	01.06.01	Երեւան քաղաքի ավագանու անդամների ընտրությունների կազմակերպման համար ընտրողների ցուցակների տպագրում և ընտրությունների ժամանակ քվեարկության օրվա, տեղի և ժամանակի մասին ընտրողներին ծանուցում	0.0	0.0	102,650.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ կառավարությանն առընթեր ոստիկանություն			
ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչություն				91,870.0	99,270.0	110,120.0
1079			ԾՐԱԳԻՐ	91,870.0	99,270.0	110,120.0

1	2	3	4	5	6	7
			Պետական գույքի կառավարման ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Պետական գույքի կառավարման ոլորտի քաղաքականության, խորհրդատվության, մոնիտորինգի և համակարգման ծառայություններ			
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Պետական գույքի արդյունավետ կառավարում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ01	01.03.01	Պետական մասնակցությամբ առևտրային կազմակերպություններում լիազոր ներկայացուցիչների պահպանման ծախսեր	6,700.0	6,700.0	6,700.0
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Կազմակերպություններում լիազոր ներկայացուցիչների ինստիտուտի ներդրում			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչություն			
	ԱԾ02	01.06.01	Աճուրդների կազմակերպման և անցկացման ծառայություններ	32,850.0	35,800.0	40,000.0
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Աճուրդների, մասնավորեցման գործընթացի կազմակերպում և մրցույթների անցկացում			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Աճուրդի կենտրոն» ՊՈԱԿ			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ03	01.06.01	Պետական գույքի հաշվառման, գույքագրման, ուսումնասիրությունների և գնահատման աշխատանքների իրականացման ծառայություններ	37,000.0	41,450.0	48,100.0
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Պետական գույքի հաշվառման, գույքագրման, ուսումնասիրությունների և գնահատման անցկացում			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Պետական գույքի գույքագրման, հաշվառման և գնահատման գործակալություն» ՊՈԱԿ			
	ԱԾ04	08.03.02	Մասնավորեցվող պետական գույքի վերաբերյալ տեղեկությունների	15,320.0	15,320.0	15,320.0
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Մասնավորեցվող պետական գույքի վերաբերյալ տեղեկությունների հրապարակում			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչություն			
			«Գնումների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն ընտրված կազմակերպություններ			
ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարության միջոցառումներ				103,498.2	108,028.2	109,223.2

1	2	3	4	5	6	7
1070			ԾՐԱԳԻՐ			
			Փախստականներին մատուցվող ծառայություններ և օժանդակություն			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Փախստականներին իրավական, սոցիալական և այլ բնույթի ծառայությունների տրամադրում	103,498.2	108,028.2	109,223.2
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Փախստականների ինտեգրում հասարակության մեջ			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
ԱԾ01	10.07.01		Փախստականների կեցության խնդիրների լուծման միջոցառումներ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Փախստականի կարգավիճակ հայցողներին և նրանց ընտանիքներին ժամանակավոր կացարանի, սննդի, իրավաբանական խորհրդատվական անվճար ծառայությունների տրամադրում	26,154.0	26,905.2	27,544.1
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ ՏԿՆ միգրացիոն պետական ծառայության «Հատուկ կացարան» ՊՈԱԿ			
ԱԾ02	10.09.02		Փախստականների և նրանց ընտանիքների վերաբերյալ տեղեկատվության կուտակում			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Փախստականների և նրանց ընտանիքների վերաբերյալ տեղեկատվական ծառայությունների հավաքագրում և տեղեկատվական համակարգի ստեղծում	41,552.8	40,506.5	38,737.2
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ ՏԿՆ միգրացիոն պետական ծառայության «Համակարգչային կենտրոն» ՊՈԱԿ			
ԱԾ03	10.07.01		Փախստականների սոցիալական խնդիրների լուծման միջոցառումներ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Փախստականներին սանիտարահիգիենիկ պայմանների, ընդհանուր օգտագործման էլեկտրաէներգիայի, ջրմուղ-կոյուղու ծախսերի փոխհատուցում, ինչպես նաև այդ կացարանների պահպանման աշխատանքների կազմակերպում	35,791.4	40,616.5	42,941.9
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Հանրակացարաններ» ՓԲԸ, ՀՏՁՀ-ի «Նաիրի» մասնաճյուղ, «Յունոնա» ՓԲԸ			
Հայաստանի հանրային հեռուստատադիորնկերություն				4,913,681.7	5,128,696.9	5,302,483.5
1042			ԾՐԱԳԻՐ	4,913,681.7	5,128,696.9	5,302,483.5
			Ռ-ադիո և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման ծառայություններ			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			Հանրային հեռուստառադիոընկերության կառավարում, համակարգում և մոնիտորինգ <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Հանրային հեռուստառադիոընկերության լիազորությունների և Հանրային հեռուստառադիոընկերության խորհրդի միջոցով իրականացվող այլ ծրագրերով նախատեսված արդյունքների ապահովում Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ	4,913,681.7	5,128,696.9	5,302,483.5
	ԱԾ 02	08.03.01	Հեռուստատեսային ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հեռուստատեսային հաղորդումների պատրաստում և հեռարձակում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Հայաստանի հանրային հեռուստարկերություն» ՓԲԸ	3,623,612.2	3,826,011.8	4,029,151.5
	ԱԾ 03	08.03.01	Ռադիո ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Ռադիոհաղորդումների պատրաստում և հեռարձակում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Հայաստանի հանրային ռադիոընկերություն» ՓԲԸ	676,430.6	687,527.3	700,153.2
	ԱԾ 04	08.03.01	Ռադիո և հեռուստատեսային ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Ռադիոհեռուստատեսային հաղորդումների պատրաստում և հեռարձակում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Շիրակի հանրային հեռուստառադիո» ՓԲԸ	28,043.8	29,324.6	30,936.3
	ԱԾ 05	08.03.01	Հասարակական կարծիքի ուսումնասիրման ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հեռուստատեսության և ռադիոյի ոլորտում հասարակական կարծիքի ուսումնասիրման ծառայություններ <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Հասարակական կարծիքի ուսումնասիրման կենտրոն» ՓԲԸ	8,514.6	8,752.7	8,990.8
	ԱԾ 06	08.03.01	Հոգևոր-մշակութային հեռուստատեսային ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հոգևոր-մշակութային հեռուստատեսային հաղորդումների պատրաստում և հեռարձակում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Հոգևոր-մշակութային հանրային հեռուստարկերություն» ՓԲԸ Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ	147,849.1	147,849.1	147,849.1
	ԾՏ01	08.03.01	Անդամակցային պարտավորությունների կատարում <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Միջազգային կազմակերպություններին Հանրային հեռուստառադիոընկերության անդամակցության վճարներ Պետական կազմակերպություններում ներդրումներ	35,241.8	35,241.8	35,241.8
	ԵԿ 01	08.03.01	Ներդրումներ «Հայաստանի հանրային հեռուստարկերություն» ՓԲԸ-ում տեխնիկական վերազինման նպատակով <u>Ներդրման նկարագրությունը</u> Էթերային և կենտրոնական սարքարանների վերափոխում, անցում HD եթերի հեռարձակման, ԱՄԲ 1 և ԱՄԲ 7 նկարահանման տաղավարների ամբողջական և ԱՄԲ 3 տաղավարի մասնակի տեխնիկական վերազինում, անցում թվային HD տեխնոլոգիաների	208,989.6	258,989.6	290,660.8

1	2	3	4	5	6	7
			Կազմակերպության անվանումը, որտեղ կատարվում է ներդրումը «Հայաստանի հանրային հեռուստարձևերություն» ՓԲԸ-ի <u>Տվյալ ներդրման հետ կապված ծրագիրը (ծրագրերը):</u> 1042-Ռ-ադի և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման ծառայությունների ծրագիր			
	ԵԿ 03	08.03.01	Ներդրումներ «Հայաստանի հանրային հեռուստարձևերություն» ՓԲԸ-ում <u>Ներդրման նկարագրությունը</u> «Հայաստանի հանրային հեռուստարձևերություն» ՓԲԸ-ի շենք - շինությունների հիմնանորոգում <u>Կազմակերպության անվանումը, որտեղ կատարվում է ներդրումը</u> «Հայաստանի հանրային հեռուստարձևերություն» ՓԲԸ <u>Տվյալ ներդրման հետ կապված ծրագիրը (ծրագրերը):</u> 1042 - Ռ-ադիո և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման ծառայություններ	135,000.0	65,000.0	59,500.0
	ԵԿ04	08.03.01	Ներդրումներ «Հայաստանի հանրային ռադիոընկերություն» ՓԲԸ-ում <u>Ներդրման նկարագրությունը</u> «Հայաստանի հանրային ռադիոընկերություն» ՓԲԸ-ի շենքի հիմնանորոգում <u>Կազմակերպության անվանումը, որտեղ կատարվում է ներդրումը</u> «Հայաստանի հանրային ռադիոընկերություն» ՓԲԸ <u>Տվյալ ներդրման հետ կապված ծրագիրը (ծրագրերը):</u> 1042 - Ռ-ադիո և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման ծառայություններ	50,000.0	70,000.0	
Մարդու իրավունքի պաշտպանի աշխատակազմ				320.0	320.0	320.0
1060			ԾՐԱԳԻՐ			
			Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության հարցերին վերաբերող բողոքների քննարկում, որոշման ընդունում, մոնիտորինգ, բողոքների լուսաբանում և հասարակական իրազեկում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> ՀՀ-ում մարդու իրավական և իրավաբանական պաշտպանվածության մակարդակի բարձրացում Քաղաքականության միջոցառումներ, Ծառայություններ	320.0	320.0	320.0
	ԱՃ02	09.05.02	ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի աշխատակազմի պետական ծառայողների վերապատրաստում <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի աշխատակազմի շուրջ 30 պետական ծառայող հանդիսացող աշխատակիցների վերապատրաստում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Մարդու իրավունքների պաշտպան և նրա աշխատակազմ	320.0	320.0	320.0
ՀՀ ազգային անվտանգության խորհրդի աշխատակազմ				331.4	353.3	386.2

1	2	3	4	5	6	7
1112			ԾՐԱԳԻՐ			
			Ազգային անվտանգության խորհուրդ <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Ազգային անվտանգությանն առնչվող ներքին և արտաքին սպառնալիքների բացահայտման, կանխարգելման և վերացման, ինչպես նաև ճգնաժամային իրավիճակներում համաձայնեցված միջոցների կիրառման հարցերում սահմանված կարգով այլ պետական մարմինների հետ համագործակցություն	331.4	353.3	386.2
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Անձի, հասարակության և պետության անվտանգության մակարդակի բարձրացում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ02	09.05.02.	Վերապատրաստման ծառայություններ Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը ՀՀ ազգային անվտանգության խորհրդի աշխատակազմի պետական ծառայողների վերապատրաստում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Լիցենզավորված բարձրագույն ուսումնական հաստատություններ	331.4	353.3	386.2
ՀՀ պետական պահպանության ծառայություն				2,563,461.4	2,652,683.9	2,818,569.1
1036			ԾՐԱԳԻՐ			
			Պետական պահպանության ապահովում <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց, նրանց բարձրաստիճան հյուրերի անվտանգության ապահովում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Պետական պահպանության ենթակա օբյեկտների անվտանգություն	2,563,461.4	2,652,683.9	2,818,569.1
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ01	03.01.02	Պետական պահպանության ծառայություն <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց, նրանց բարձրաստիճան հյուրերի անվտանգության ապահովում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> ՀՀ ԿԱ ԱԱԾ Պետական պահպանության ծառայություն	2,562,346.3	2,651,568.8	2,817,454.0
	ԱՃ02	07.01.01	Առաջնային բուժօգնության ծառայություններ <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Առաջնային բուժօգնության ղեկորայքի և նյութերի ձեռքբերում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> ՀՀ Պետական պահպանության ծառայություն	1,115.1	1,115.1	1,115.1
ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության սննդամթերքի անվտանգության պետական ծառայություն				385,208.3	416,644.5	456,780.6

1	2	3	4	5	6	7
1026			ԾՐԱԳԻՐ			
			Սննդի անվտանգության ապահովման ծառայություններ			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Սննդի անվտանգության համակարգի ներդրմանն ուղղված ծառայություններ	40,000.0	40,000.0	40,000.0
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Սննդամթերքի անվտանգության ապահովում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ 01	04.02.01	Սննդամթերքի անվտանգության ապահովման ծառայություններ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			ՀՀ-ում վաճառքում գտնվող սննդամթերքի անվտանգության ապահովում (նմուշների լաբորատոր փորձաքննություն հավատարմագրված լաբորատորիաների կողմից)	10,000.0	10,000.0	10,000.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Պետական գնումների սահմանված կարգով մրցույթներում հաղթող ճանաչված համապատասխան հավատարմագրում անցած կազմակերպություններ			
	ԱԾ 02	04,02,01	ՀՀ -ում արտադրված և ներմուծված ձկան և մեղրի մնացորդային նյութերի մոնիթորինգ			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Մնացորդային նյութերի հայտնաբերման նպատակով լաբորատոր փորձաքննությունների իրականացում	30,000.0	30,000.0	30,000.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Հանրապետական անասնաբուժասանիտարական և բուսասանիտարական լաբորատոր ծառայությունների կենտրոն» ՊՈԱԿ			
1059			ԾՐԱԳԻՐ			
			Բուսաբուծության խթանում և բույսերի պաշտպանություն			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Բույսերի կարանտինային անվտանգության և բույսերի պաշտպանության ապահովում, բույսերի վնասակար օրգանիզմների բուսասանիտարական մոնիտորինգ և գյուղատնտեսական մշակաբույսերի և անտառի առավել վնասակար օրգանիզմների դեմ բույսերի պաշտպանության միջոցառումների իրականացում, սերմերի որակի ստուգում և սելեկցիոն նվաճումների պետական սորտափորձարկում, աջակցություն սերմնաբուծությանը և երկրագործությանը	5,800.0	5,800.0	5,800.0
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Հողագործությունից ստացվող արդյունքի բարելավում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			

1	2	3	4	5	6	7
	ԱԾ 04	04.02.01	<p>Բուսասանիտարական բնագավառում մեթոդաբանության և վերապատրաստման ծառայություններ</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Բուսասանիտարական մեթոդոլոգիայի մշակում, բույսերի և բուսական արտադրանքի վերահսկման ոլորտի մասնագետների վերապատրաստման ծառայություններ</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>Պետական գնումների սահմանված կարգով մրցույթներում հաղթող ճանաչված կազմակերպություններ</p>	5,800.0	5,800.0	5,800.0
1116			ԾՐԱԳԻՐ			
			<p>Անասնաբուժական ծառայություններ</p> <p><u>Ծրագրի նկարագրությունը</u></p> <p>Առավել վտանգավոր և մարդու և կենդանիների համար ընդհանուր հիվանդությունների դեմ կենդանիների պատվաստման իրականացում</p> <p><u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u></p> <p>Անասնաճարակային կայուն ֆոնի ապահովում</p>	339,408.3	370,844.5	410,980.6
	ԱԾ 04	04.02.01	<p>Բաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</p> <p>Գյուղատնտեսական կենդանիների հիվանդությունների լաբորատոր ախտորոշման, կենդանական ծագում ունեցող հումքի և նյութի, բույսերի կարանտինի, գյուղ մշակաբույսերի և բույսերի պաշտպանության միջոցների լաբորատոր փորձաքննության միջոցառումներ</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Գյուղատնտեսական կենդանիների հիվանդությունների լաբորատոր ախտորոշման, կենդանական ծագում ունեցող հումքի և նյութի, բույսերի կարանտինի, գյուղ մշակաբույսերի և բույսերի պաշտպանության միջոցների լաբորատոր փորձաքննությունների իրականացում</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>«Հանրապետական անասնաբուժասանիտարական և բուսասանիտարական լաբորատոր ծառայությունների կենտրոն» ՊՈԱԿ</p>	339,408.3	370,844.5	410,980.6
ՀՀ Արագածոտնի մարզպետարան				4,918,845.1	5,337,051.5	6,011,206.5
1049			ԾՐԱԳԻՐ			
			<p>Ճանապարհային ցանցի բարելավման և անվտանգ երթևեկության ապահովման ծառայություններ</p> <p><u>Ծրագրի նկարագրությունը</u></p> <p>Ավտոճանապարհների և հարակից կառույցների ընթացիկ և ձմեռային պահպանություն</p> <p><u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u></p> <p>Ճանապարհներին վթարների և դժբախտ պատահարների նվազում, ուղևորափոխադրումների և բեռնափոխադրումների ժամանակի կրճատում, տրանսպորտային միջոցների շահագործման ժամկետի երկարացում և վերանորոգման ծախսերի կրճատում</p>	130,658.7	140,283.7	151,671.9

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</u>			
	ԱԾ02	04.05.01	Մարզային նշանակության ավտոճանապարհների բարելավման և անվտանգ երթևեկության ապահովման ծառայություններ (Արագածոտնի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հողային պատանի երթևեկի մասի արհեստական կառույցների և կահավորման էլեմենտների նորմատիվ մակարդակում պահպանման և շահագործման (ձյան մաքրում, փոսային նորոգումներ, մաքրման աշխատանքներ, ջրահեռացում, նշագրում, կողային հարթեցում և լրացում, ընթացիկ նորոգման աշխատանքներ) <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Գ-նումների մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված գործընթացով ընտրված մասնագիտացված կազմակերպություն	130,658.7	140,283.7	151,671.9
1146			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Հանրակրթության ծրագիր</u> <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Տարրական, հիմնական և միջնակարգ (լրիվ) ընդհանուր կրթության ծառայությունների մատուցում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Հանրակրթական մակարդակում սովորողների ընդգրկվածության, գրագիտության և համակողմանի զարգացման բարձր մակարդակի ապահովում	4,760,898.5	5,167,114.9	5,826,334.1
			<u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</u>			
	ԱԾ16	09.02.01	Հիմնական ընդհանուր հանրակրթություն (Արագածոտնի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հիմնական ընդհանուր կրթության տրամադրում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Մարզի պետական հանրակրթական դպրոցներ	4,608,648.9	4,997,167.8	5,637,234.4
	ԱԾ49	09.02.01	Հիմնական հատուկ հանրակրթություն (Արագածոտնի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հատուկ կրթական ծառայությունների մատուցում ֆիզիկական և մտավոր արատներ ունեցող երեխաներին հիմնական կրթության մակարդակում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Մարզի պետական հատուկ դպրոց	85,512.7	98,706.1	110,160.1
	ԱԾ103	09.01.01	Նախադպրոցական կրթություն (Արագածոտնի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> 5-6 տարեկան երեխաների նախապատրաստում հանրակրթական դպրոցներում ուսուցմանը՝ ապահովելով հավասար մեկնարկային պայմաններ <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Մարզի պետական հանրակրթական դպրոցներ	65,036.9	69,541.0	77,239.6
			<u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ</u>			
	ԾՏ05	09.06.01	Հանրակրթական դպրոցների մանկավարժներին և դպրոցահասակ երեխաներին տրանսպորտային ծախսերի փոխհատուցում (Արագածոտնի մարզ) <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>	1,700.0	1,700.0	1,700.0

1	2	3	4	5	6	7
			Հանրակրթական դպրոցների մանկավարժներին և դպրոցահասակ երեխաներին տրանսպորտային ծախսերի փոխհատուցում			
1148			ԾՐԱԳԻՐ			
			Արտատնտեսական դաստիարակության ծրագիր			
			Ծրագրի նկարագրությունը			
			Արվեստի, սպորտի դասընթացների իրականացում ակումբներում, մարզադպրոցներում և արտադպրոցական դաստիարակության այլ կենտրոններում	24,009.7	26,374.7	29,922.3
			Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը			
			Հանրակրթական ուսուցման համակարգում ընդգրկված երեխաների ֆիզիկական, հոգևոր և գեղագիտական զարգացում, բնապահպանական և կիրառական գիտելիքների ձեռքբերում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ03	09.05.01	Արտադպրոցական դաստիարակություն (Արագածոտնի մարզ)			
			Սատուգվող ծառայության նկարագրությունը			
			Արվեստի, երաժշտության, սպորտի դասընթացներ ակումբներում, մարզադպրոցներում և արտադպրոցական դաստիարակության այլ կենտրոններում	24,009.7	26,374.7	29,922.3
			Ծառայություն մատուցողի անվանումը			
			Աշտարակի մարզադպրոց			
1168			ԾՐԱԳԻՐ			
			Արվեստի պահպանման և զարգացման ծրագիր			
			Ծրագրի նկարագրությունը			
			Թատերարվեստի, երաժշտարվեստի, պարարվեստի, կերպարվեստի, ժողարվեստի ոլորտի ծառայություններ	3,278.2	3,278.2	3,278.2
			Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը			
			Քաղաքացիական հասարակության տեղեկացվածության և հաղորդակցման բարձրացում արվեստի ոլորտում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ14	08.02.05	Մշակութային միջոցառումների իրականացում (Արագածոտնի մարզ)			
			Սատուգվող ծառայության նկարագրությունը			
			Արագածոտնի մարզի տարածքում մշակութային միջոցառումների կազմակերպում և իրականացում	3,278.2	3,278.2	3,278.2
			Ծառայություն մատուցողի անվանումը			
			Մշակույթի ոլորտում գործող կազմակերպություններ			
ՀՀ Արարատի մարզպետարան				5,747,246.9	6,447,012.5	7,421,580.8
1046			ԾՐԱԳԻՐ			
			Թանգարանների ծրագիր			
			Ծրագրի նկարագրությունը			
			Թանգարանային առարկաների և հավաքածուների պահպանություն, համայնում, հրապարակում	17,407.6	18,787.5	20,945.5
			Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը			

1	2	3	4	5	6	7
			<p>ՀՀ մշակութային ժառանգության բաղկացուցիչ մաս հանդիսացող քանգարանային հավաքածուների անխաթար պահպանումն ու փոխանցումը սերունդներին:</p> <p>Թանգարանային հավաքածուներին հանրության հաղորդակցության աճ՝ նպաստելով հանրապետությունում մշակութային զբոսաշրջության խթանմանը, տնտեսական զարգացմանը</p> <p>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</p>			
	ԱԾ04	08.02.02	<p>Թանգարանային ծառայություններ և ցուցահանդեսներ (Արարատի մարզ)</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Թանգարանային առարկաների և հավաքածուների պահպանություն, համայնում, հրապարակում</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>«Սպարապետ Վ.Սարգսյանի տուն-թանգարան» և «Պ.Սևակի անվան տուն-թանգարան» ՊՈԱԿ-ներ</p>	17,407.6	18,787.5	20,945.5
1049			ԾՐԱԳԻՐ			
			<p>Ճանապարհային ցանցի բարելավման և անվտանգ երթևեկության ապահովման ծառայություններ</p> <p><u>Ծրագրի նկարագրությունը</u></p> <p>Ավտոճանապարհների և հարակից կառույցների ընթացիկ և ձմեռային պահպանություն</p> <p><u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u></p> <p>Ճանապարհներին վթարների և դժբախտ պատահարների նվազում, ուղևորափոխադրումների և բեռնափոխադրումների ժամանակի կրճատում, տրանսպորտային միջոցների շահագործման ժամկետի երկարացում և վերանորոգման ծախսերի կրճատում</p> <p>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</p>	47,907.6	51,436.6	55,612.2
	ԱԾ03	04.05.01	<p>Մարզային նշանակության ավտոճանապարհների բարելավման և անվտանգ երթևեկության ապահովման ծառայություններ (Արարատի մարզ)</p> <p><u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u></p> <p>Հողային պատտառի երթևեկելի մասի արհեստական կառույցների և կահավորման էլեմենտների նորմատիվ մակարդակում պահպանման և շահագործման (ձյան մաքրում, փոսային նորոգումներ, մաքրման աշխատանքներ, ջրահեռացում, նշագրում, կողային հարթեցում և լրացում, ընթացիկ նորոգման աշխատանքներ)</p> <p><u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u></p> <p>«Գ-նումների մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված գործընթացով ընտրված մասնագիտացված կազմակերպություն</p>	47,907.6	51,436.6	55,612.2
1146			ԾՐԱԳԻՐ			
			<p>Հանրակրթության ծրագիր</p> <p><u>Ծրագրի նկարագրությունը</u></p> <p>Տարրական, հիմնական և միջնակարգ (ըրիվ) ընդհանուր կրթության ծառայությունների մատուցում</p> <p><u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u></p>	5,678,736.3	6,373,593.0	7,341,827.7

1	2	3	4	5	6	7
			Հանրակրթական մակարդակում սովորողների ընդգրկվածության, գրագիտության և համակողմանի զարգացման բարձր մակարդակի ապահովում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ18	09.02.01	Հիմնական ընդհանուր հանրակրթություն (Արարատի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հիմնական կրթության տրամադրում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Մարզի պետական հանրակրթական դպրոցներ	5,572,827.7	6,255,905.9	7,208,675.7
	ԱՃ74	09.02.01	Ներառական կրթություն միջին դպրոցում (Արարատի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Ներառական կրթական ծառայությունների մատուցում ֆիզիկական և մտավոր արատներ ունեցող երեխաներին հիմնական ընդհանուր կրթության մակարդակում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Մարզի պետական հանրակրթական դպրոցներ	50,121.0	57,310.9	67,047.8
	ԱՃ105	09.01.01	Նախադպրոցական կրթություն (Արարատի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> 5-6 տարեկան երեխաների նախապատրաստում հանրակրթական դպրոցներում ուսուցմանը՝ ապահովելով հավասար մեկնարկային պայմաններ <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Մարզի պետական հանրակրթական դպրոցներ	55,787.6	60,376.2	66,104.2
1168			ԾՐԱԳԻՐ			
			Արվեստի պահպանման և զարգացման ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Թատերարվեստի, երաժշտարվեստի, պարարվեստի, կերպարվեստի, ժողարվեստի ոլորտի ծառայություններ <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Քաղաքացիական հասարակության տեղեկացվածության և հաղորդակցման բարձրացում արվեստի ոլորտում Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ	3,195.4	3,195.4	3,195.4
	ԱՃ16	08.02.05	Մշակութային միջոցառումների իրականացում (Արարատի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Մարզի բնակչության համար ցուցահանդեսների, բեմադրությունների և այլ մշակութային միջոցառումների կազմակերպում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Մշակույթի ոլորտում գործող կազմակերպություններ	3,195.4	3,195.4	3,195.4
ՀՀ Արմավիրի մարզպետարան				6,570,527.6	7,284,953.8	8,284,719.9
1049			ԾՐԱԳԻՐ			
			Ճանապարհային ցանցի բարելավման և անվտանգ երթևեկության ապահովման ծառայություններ			

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Ավտոճանապարհների և հարակից կառույցների ընթացիկ և ձմեռային պահպանություն	47,907.6	51,436.6	55,612.2
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Ճանապարհներին վթարների և դժբախտ պատահարների նվազում, ուղևորափոխադրումների և բեռնափոխադրումների ժամանակի կրճատում, տրանսպորտային միջոցների շահագործման ժամկետի երկարացում և վերանորոգման ծախսերի կրճատում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ04	04.05.01	Մարզային նշանակության ավտոճանապարհների բարելավման և անվտանգ երթևեկության ապահովման ծառայություններ (Արմավիրի մարզ): <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հողային պաստառի երթևեկի մասի արհեստական կառույցների և կահավորման էլեմենտների նորմատիվ մակարդակում պահպանման և շահագործման (ձյան մաքրում, փոսային նորոգումներ, մաքրման աշխատանքներ, ջրահեռացում, նշագրում, կողային հարթեցում և լրացում, ընթացիկ նորոգման աշխատանքներ) <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Գ-նումների մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված գործընթացով ընտրված մասնագիտացված կազմակերպություն	47,907.6	51,436.6	55,612.2
1146			ԾՐԱԳԻՐ			
			Հանրակրթության ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Տարրական, հիմնական և միջնակարգ (լրիվ) ընդհանուր կրթության ծառայությունների մատուցում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Հանրակրթական մակարդակում սովորողների ընդգրկվածության, գրագիտության և համակողմանի զարգացման բարձր մակարդակի ապահովում Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ	6,520,056.4	7,230,953.6	8,226,544.1
	ԱՃ17	09.02.01	Հիմնական ընդհանուր հանրակրթություն (Արմավիրի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> հիմնական ընդհանուր կրթության տրամադրում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Մարզի պետական հանրակրթական 112 դպրոցներ	6,107,018.4	6,782,940.3	7,733,592.2
	ԱՃ50	09.02.01	Հիմնական հատուկ հանրակրթություն (Արմավիրի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հատուկ կրթական ծառայությունների մատուցում ֆիզիկական և մտավոր արատներ ունեցող, որք. ծնողական խնամքից զուրկ երեխաներին <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Մարզի պետական հատուկ 2 դպրոցներ	236,327.8	253,789.0	279,791.0
	ԱՃ73	09.02.01	Ներառական կրթություն միջին դպրոցում (Արմավիրի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			Ներառական հիմնական ընդհանուր կրթության տրամադրում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Մարզի պետական հանրակրթական 1 դպրոց	77,113.8	87,592.0	96,786.5
	ԱԾ104	09.01.01	Նախադպրոցական կրթություն (Արմավիրի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> 5-6 տարեկան երեխաների նախապատրաստում հանրակրթական դպրոցներում ուսուցմանը՝ ապահովելով հավասար մեկնարկային պայմաններ <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Մարզի պետական հանրակրթական դպրոցներ	99,596.4	106,632.3	116,374.4
1168			ԾՐԱԳԻՐ			
			Արվեստի պահպանման և զարգացման ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Թատերարվեստի, երաժշտարվեստի, պարարվեստի, կերպարվեստի, ժողարվեստի ոլորտի ծառայություններ <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Քաղաքացիական հասարակության տեղեկացվածության և հաղորդակցման բարձրացում արվեստի ոլորտում Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ	2,563.6	2,563.6	2,563.6
	ԱԾ15	08.02.05	Մշակութային միջոցառումների իրականացում (Արմավիրի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Մարզի բնակչության համար ցուցահանդեսների, բեմադրությունների և այլ մշակութային միջոցառումների կազմակերպում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Մշակույթի ոլորտում գործող կազմակերպություններ	2,563.6	2,563.6	2,563.6
ՀՀ Գեղարքունիքի մարզպետարան				6,856,159.6	7,436,873.8	8,242,805.2
1046			ԾՐԱԳԻՐ			
			Թանգարանների ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Թանգարանային առարկաների և հավաքածուների պահպանություն, համայնում, հրապարակում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> ՀՀ մշակութային ժառանգության բաղկացուցիչ մաս հանդիսացող թանգարանային հավաքածուների անխաթար պահպանումն ու փոխանցումը սերունդներին: Թանգարանային հավաքածուներին հանրության հաղորդակցության աճ՝ նպաստելով հանրապետությունում մշակութային զբոսաշրջության խթանմանը, տնտեսական զարգացմանը Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ	18,171.5	19,462.1	21,431.3
	ԱԾ05	08.02.02	Թանգարանային ծառայություններ և ցուցահանդեսներ (Գեղարքունիքի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Թանգարանային առարկաների և հավաքածուների պահպանություն, համայնում, հրապարակում	18,171.5	19,462.1	21,431.3

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Գեղարքունիքի մարզի երկրագիտական թանգարան» ՊՈԱԿ			
1049			ԾՐԱԳԻՐ			
			Ճանապարհային ցանցի բարելավման և անվտանգ երթևեկության ապահովման ծառայություններ			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Ավտոճանապարհների և հարակից կառույցների ընթացիկ և ձմեռային պահպանություն	126,303.6	135,607.7	146,616.4
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Ճանապարհներին վթարների և դժբախտ պատահարների նվազում, ուղևորափոխադրումների և բեռնափոխադրումների ժամանակի կրճատում, տրանսպորտային միջոցների շահագործման ժամկետի երկարացում և վերանորոգման ծախսերի կրճատում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ05	04.05.01	Մարզային նշանակության ավտոճանապարհների բարելավման և անվտանգ երթևեկության ապահովման ծառայություններ (Գեղարքունիքի մարզ)			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Հողային պատասխի երթևեկելի մասի արհեստական կառույցների և կահավորման էլեմենտների նորմատիվ մակարդակում պահպանման և շահագործման (ձյան մաքրում, փոսային նորոգումներ, մաքրման	126,303.6	135,607.7	146,616.4
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Գ-նումների մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված գործընթացով ընտրված մասնագիտացված կազմակերպություն			
1146			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Հանրակրթության ծրագիր</u>			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Տարրական, հիմնական և միջնակարգ (լրիվ) ընդհանուր կրթության ծառայությունների մատուցում	6,643,790.4	7,208,735.7	7,993,786.6
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Հանրակրթական մակարդակում սովորողների ընդգրկվածության, գրագիտության և համակողմանի զարգացման բարձր մակարդակի ապահովում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ19	09.02.01	Հիմնական ընդհանուր հանրակրթություն (Գեղարքունիքի մարզ)			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Հիմնական ընդհանուր կրթության տրամադրում	6,382,993.8	6,918,830.3	7,672,567.3
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի հանրակրթական դպրոցներ			
	ԱՃ51	09.02.01	Հիմնական հատուկ հանրակրթություն (Գեղարքունիքի մարզ)			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Հատուկ կրթական ծառայությունների մատուցում ֆիզիկական և մտավոր արատներ ունեցող երեխաներին հիմնական ընդհանուր կրթության մակարդակում	93,223.3	99,444.4	105,191.4

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Գ-ավառի թիվ 1 հատուկ դպրոց» ՊՈԱԿ			
	ԱՃ75	09.02.01	Ներառական կրթություն միջին դպրոցում (Գեղարքունիքի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Ներառական կրթություն առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների համար հիմնական ընդհանուր կրթության մակարդակում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Մարզի պետական հանրակրթական դպրոցներ	76,919.8	89,603.4	104,224.3
	ԱՃ106	09.01.01	Նախադպրոցական կրթություն (Գեղարքունիքի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> 5-6 տարեկան երեխաների նախապատրաստում հանրակրթական դպրոցներում ուսուցմանը՝ ապահովելով հավասար մեկնարկային պայմաններ <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Մարզի պետական հանրակրթական դպրոցներ	89,445.1	99,649.2	110,595.2
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ԾՏ06	09.06.01	Հանրակրթական դպրոցների մանկավարժներին և դպրոցահասակ երեխաներին տրանսպորտային ծախսերի փոխհատուցում (Գեղարքունիքի մարզ) <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Հանրակրթական դպրոցների մանկավարժներին և դպրոցահասակ երեխաներին տրանսպորտային ծախսերի փոխհատուցում	1,208.4	1,208.4	1,208.4
1148			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Արտատնտնական դաստիարակության ծրագիր</u> <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Արվեստի, սպորտի դասընթացների իրականացում ակումբներում, մարզադպրոցներում և արտադպրոցական դաստիարակության այլ կենտրոններում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Հանրակրթական ուսուցման համակարգում ընդգրկված երեխաների ֆիզիկական, հոգևոր և գեղագիտական զարգացում, բնապահպանական և կիրառական գիտելիքների ձեռքբերում Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ	14,634.4	15,904.2	17,872.7
	ԱՃ04	09.05.01	Արտադպրոցական դաստիարակություն (Գեղարքունիքի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Սպորտի դասընթացներ մարզադպրոցներում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Գեղարքունիքի մարզային մարզադպրոց» ՊՈԱԿ	14,634.4	15,904.2	17,872.7
1168			ԾՐԱԳԻՐ			
			Արվեստի պահպանման և զարգացման ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			Թատերարվեստի, երաժշտարվեստի, պարարվեստի, կերպարվեստի, ժողարվեստի ոլորտի ծառայություններ	53,259.7	57,164.1	63,098.2
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Քաղաքացիական հասարակության տեղեկացվածության և հաղորդակցման բարձրացում արվեստի ոլորտում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ17	08.02.05	Մշակութային միջոցառումների իրականացում (Գեղարքունիքի մարզ)			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Մարզի բնակչության համար մշակութային միջոցառումների կազմակերպում	3,278.2	3,278.2	3,278.2
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Մշակույթի ոլորտում գործող կազմակերպություններ			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ18	08.02.05	Թատերական ներկայացումներ (Գեղարքունիքի մարզ)			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Թատերարվեստի, երաժշտարվեստի, պարարվեստի, կերպարվեստի, ժողարվեստի ոլորտի ծառայություններ	49,981.5	53,885.9	59,820.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Գեղարքունիքի մարզի Լ.Քալանթարի անվան դրամատիկական թատրոն» ՊՈԱԿ			
ՀՀ Լոռու մարզպետարան				6,905,641.6	7,754,460.2	9,007,163.4
1002			ԾՐԱԳԻՐ			
			Այլընտրանքային զինվորական ծառայություն ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Այլընտրանքային աշխատանքային ծառայողներին բնակելի տարածության վարձակալության դիմաց դրամական փոխհատուցում և դրամական բավարարման գումարների վճարումների իրականացում	1,080.0	1,080.0	1,080.0
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Ծրագիրը նպատակ ունի ՀՀ նախարարությունների կողմից իրականացվող ծրագրերի գծով նախատեսված արդյունքների ապահովմանը			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ53	02.05.01	Այլընտրանքային զինվորական ծառայություն			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Այլընտրանքային աշխատանքային ծառայողներին բնակելի տարածության վարձակալության դիմաց դրամական փոխհատուցում և դրամական բավարարման գումարների վճարումների իրականացում	1,080.0	1,080.0	1,080.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ Լոռու մարզպետարան			
1046			ԾՐԱԳԻՐ			
			Թանգարանների ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			Թանգարանային առարկաների և հավաքածուների պահպանություն, համայրում, հրապարակում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> ՀՀ մշակութային ժառանգության բաղկացուցիչ մաս հանդիսացող Թանգարանային հավաքածուների անխաթար պահպանումն ու փոխանցումը սերունդներին: Թանգարանային հավաքածուներին հանրության հաղորդակցության աճ՝ նպաստելով հանրապետությունում մշակութային զբոսաշրջության խթանմանը, տնտեսական զարգացմանը	16,049.4	17,243.9	19,086.4
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ03	08.02.02	Թանգարանային ծառայություններ և ցուցահանդեսներ (Լոռու մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> «Լոռի-Փամբակի երկրագիտական թանգարան» այցելուներին թանգարանային ցուցանմուշների ցուցադրություն, ցուցանմուշների մասին տեղեկատվության տրամադրում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Լոռու-Փամբակի երկրագիտական թանգարան» ՊՈԱԿ	16,049.4	17,243.9	19,086.4
1049			ԾՐԱԳԻՐ			
			Ճանապարհային ցանցի բարելավման և անվտանգ երթևեկության ապահովման ծառայություններ <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Ավտոճանապարհների և հարակից կառույցների ընթացիկ և ձմեռային պահպանություն <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Ճանապարհներին վթարների և դժբախտ պատահարների նվազում, ուղևորափոխադրումների և բեռնափոխադրումների ժամանակի կրճատում, տրանսպորտային միջոցների շահագործման ժամկետի երկարացում և վերանորոգման ծախսերի կրճատում	91,461.3	98,198.8	106,170.8
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ06	04.05.01	Մարզային նշանակության ավտոճանապարհների բարելավման և անվտանգ երթևեկության ապահովման ծառայություններ (Լոռու մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հողային պատահարի երթևեկելի մասի արհեստական կառույցների և կահավորման էլեմենտների նորմատիվ մակարդակում պահպանման և շահագործման (ձյան մաքրում, փոսային նորոգումներ, մաքրման աշխատանքներ, ջրահեռացում, նշագրում, կողային հարթեցում և լրացում, ընթացիկ նորոգման աշխատանքներ) <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Գ.նումների մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված գործընթացով ընտրված մասնագիտացված կազմակերպություն	91,461.3	98,198.8	106,170.8
1146			ԾՐԱԳԻՐ			
			Հանրակրթության ծրագիր			

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Տարրական, հիմնական և միջնակարգ (լրիվ) ընդհանուր կրթության ծառայությունների մատուցում	6,793,508.6	7,634,395.2	8,877,283.9
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Հանրակրթական մակարդակում սովորողների ընդգրկվածության, գրագիտության և համակողմանի զարգացման բարձր մակարդակի ապահովում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
ԱԾ15	09.02.01		Հիմնական ընդհանուր հանրակրթություն (Լոռու մարզ)			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Հիմնական ընդհանուր կրթության տրամադրում	6,344,274.9	7,122,621.2	8,288,534.5
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Մարզի պետական հանրակրթական դպրոցներ			
ԱԾ48	09.02.01		Հիմնական հատուկ հանրակրթություն (Լոռու մարզ)			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Հատուկ կրթական ծառայությունների մատուցում ֆիզիկական և մտավոր արատներ ունեցող երեխաներին հիմնական ընդհանուր կրթության մակարդակում	116,177.3	123,871.1	136,204.6
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Վանաձորի թիվ 1 հատուկ օժանդակ դպրոց			
ԱԾ71	09.02.01		Ներառական կրթություն միջին դպրոցում (Լոռու մարզ)			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Ներառական կրթություն առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների համար հիմնական ընդհանուր կրթության մակարդակում	283,519.3	333,529.1	392,130.8
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Մարզի պետական հանրակրթական դպրոցներ			
ԱԾ102	09.01.01		Նախադպրոցական կրթություն (Լոռու մարզ)			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			5-6 տարեկան երեխաների նախապատրաստում հանրակրթական դպրոցներում ուսուցմանը՝ ապահովելով հավասար մեկնարկային պայմաններ	49,259.0	54,095.7	60,135.9
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Մարզի պետական հանրակրթական դպրոցներ			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
ԾՏ04	09.06.01		Հանրակրթական դպրոցների մանկավարժներին և դպրոցահասակ երեխաներին տրանսպորտային ծախսերի փոխհատուցում (Լոռու մարզ)			
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>	278.1	278.1	278.1
			Հանրակրթական դպրոցների մանկավարժներին և դպրոցահասակ երեխաներին տրանսպորտային ծախսերի փոխհատուցում			
1168			ԾՐԱԳԻՐ			

1	2	3	4	5	6	7
			Արվեստի պահպանման և զարգացման ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Թատերարվեստի, երաժշտարվեստի, պարարվեստի, կերպարվեստի, ժողարվեստի ոլորտի ծառայություններ	3,542.3	3,542.3	3,542.3
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Քաղաքացիական հասարակության տեղեկացվածության և հաղորդակցման բարձրացում արվեստի ոլորտում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ13	08.02.05	Մշակութային միջոցառումների իրականացում (Լոռու մարզ)			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Մարզի բնակչության համար ցուցահանդեսների, բեմադրությունների և այլ մշակութային միջոցառումների կազմակերպում	3,542.3	3,542.3	3,542.3
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Վանաձորի «Հորիզոն» հասարակական մշակութային կազմակերպություն			
ՀՀ Կոտայքի մարզպետարան				5,988,383.8	6,680,253.5	7,473,218.9
1049				ԾՐԱԳԻՐ		
			Ճանապարհային ցանցի բարելավման և անվտանգ երթևեկության ապահովման ծառայություններ			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Ավտոճանապարհների և հարակից կառույցների ընթացիկ և ձմեռային պահպանություն	108,881.7	116,902.6	126,392.6
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Ճանապարհներին վթարների և դժբախտ պատահարների նվազում, ուղևորափոխադրումների և բեռնափոխադրումների ժամանակի կրճատում, տրանսպորտային միջոցների շահագործման ժամկետի երկարացում և վերանորոգման ծախսերի կրճատում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
			Մարզային նշանակության ավտոճանապարհների բարելավման և անվտանգ երթևեկության ապահովման ծառայություններ (Կոտայքի մարզ)			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
	ԱՃ07	04.05.01	Հողային պաստառի երթևեկելի մասի արհեստական կառույցների և կահավորման էլեմենտների նորմատիվ մակարդակում պահպանման և շահագործման (ձյան մաքրում, փոսային նորոգումներ, մաքրման աշխատանքներ, ջրահեռացում, նշագրում, կողային հարթեցում և լրացում, ընթացիկ նորոգման աշխատանքներ)	108,881.7	116,902.6	126,392.6
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Վ.նումների մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված գործընթացով ընտրված մասնագիտացված կազմակերպություն			
1146				ԾՐԱԳԻՐ		
			Հանրակրթության ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Տարրական, հիմնական և միջնակարգ (լրիվ) ընդհանուր կրթության ծառայությունների մատուցում	5,813,914.3	6,491,783.3	7,266,288.6
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			Հանրակրթական մակարդակում սովորողների ընդգրկվածության, գրագիտության և համակողմանի զարգացման բարձր մակարդակի ապահովում			
			<u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</u>			
	ԱՃ21	09.02.01	Հիմնական ընդհանուր հանրակրթություն (Կոտայքի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հիմնական ընդհանուր կրթության տրամադրում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Մարզի պետական հանրակրթական դպրոցներ	5,670,481.8	6,331,810.8	7,085,812.8
	ԱՃ52	09.02.01	Հիմնական հատուկ հանրակրթություն (Կոտայքի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հատուկ կրթական ծառայությունների մատուցում ֆիզիկական և մտավոր արատներ ունեցող երեխաներին հիմնական ընդհանուր կրթության մակարդակում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Արուսյանի N1 հատուկ դպրոց» ՊՈԱԿ; «Հրազդանի Վ.Սարոյանի անվան N11 միջն. դպրոց» ՊՈԱԿ-ի հատուկ կրթության ստորաբաժանում	108,538.8	117,303.3	130,641.8
	ԱՃ108	09.01.01	Նախադպրոցական կրթություն (Կոտայքի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> 5-6 տարեկան երեխաների նախապատրաստում հանրակրթական դպրոցներում ուսուցմանը՝ ապահովելով հավասար մեկնարկային պայմաններ <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Մարզի պետական հանրակրթական դպրոցներ	34,893.7	42,669.2	49,834.0
1148			ԾՐԱԳԻՐ			
			Արտատուսմանական դաստիարակության ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Արվեստի, սպորտի դասընթացների իրականացում ակումբներում, մարզադպրոցներում և արտադպրոցական դաստիարակության այլ կենտրոններում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Հանրակրթական ուսուցման համակարգում ընդգրկված երեխաների ֆիզիկական, հոգևոր և գեղագիտական զարգացում, բնապահպանական և կիրառական գիտելիքների ձեռքբերում	60,921.8	66,675.5	75,306.3
			<u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</u>			
	ԱՃ06	09.05.01	Արտադպրոցական դաստիարակություն (Կոտայքի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Մարզային ենթակայության մարզադպրոցներում երեխաների սպորտային կրթության ապահովում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Եղվարդի մարզադպրոց» ՊՈԱԿ, «Բյուրեղավանի մարզադպրոց» ՊՈԱԿ	60,921.8	66,675.5	75,306.3
1168			ԾՐԱԳԻՐ			
			Արվեստի պահպանման և զարգացման ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			Թատերարվեստի, երաժշտարվեստի, պարարվեստի, կերպարվեստի, ժողարվեստի ոլորտի ծառայություններ	4,666.0	4,892.1	5,231.4
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Քաղաքացիական հասարակության տեղեկացվածության և հաղորդակցման բարձրացում արվեստի ոլորտում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ21	08.02.03	Համայնքային մշակույթի և ազատ ժամանցի կազմակերպում (Կոտայքի մարզ)			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Համայնքային մշակույթի և ազատ ժամանցի կազմակերպում մշակույթի կենտրոններում, տարածքային մշակութային միջոցառումների իրականացում	2,262.0	2,488.1	2,827.4
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Կոտայքի մարզային մշակույթի կենտրոն» ՊՈԱԿ			
	ԱՃ22	08.02.05	Մշակութային միջոցառումների իրականացում (Կոտայքի մարզ)			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Մարզի բնակչության համար ցուցահանդեսների, բեմադրությունների և այլ մշակութային միջոցառումների կազմակերպում	2,404.0	2,404.0	2,404.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Կոտայքի մարզային մշակույթի կենտրոն» ՊՈԱԿ			
ՀՀ Շիրակի մարզպետարան				7,289,665.4	8,090,870.7	9,109,345.9
1002			ԾՐԱԳԻՐ			
			Այլընտրանքային զինվորական ծառայություն ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Այլընտրանքային աշխատանքային ծառայողներին բնակելի տարածության վարձակալության դիմաց դրամական փոխհատուցում և դրամական բավարարման գումարների վճարումների իրականացում	720.0	720.0	720.0
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Ծրագիրը նպաստում է ՀՀ նախարարությունների կողմից իրականացվող ծրագրերի գծով նախատեսված արդյունքների ապահովմանը			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ54	02.05.01	Այլընտրանքային զինվորական ծառայություն			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Այլընտրանքային աշխատանքային ծառայողներին բնակելի տարածության վարձակալության դիմաց դրամական փոխհատուցում և դրամական բավարարման գումարների վճարումների իրականացում	720.0	720.0	720.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ Շիրակի մարզպետարան			
1046			ԾՐԱԳԻՐ			
			Թանգարանների ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Թանգարանային առարկաների և հավաքածուների պահպանություն, համայնում, հրապարակում			

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			ՀՀ մշակութային ժառանգության բաղկացուցիչ մաս հանդիսացող քանգարանային հավաքածուների անխաթար պահպանումն ու փոխանցումը սերունդներին: Թանգարանային հավաքածուներին հանրության հաղորդակցության աճ՝ նպաստելով հանրապետությունում մշակութային զբոսաշրջության խթանմանը, տնտեսական զարգացմանը	60,700.8	65,490.1	72,899.6
			<u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</u>			
	ԱԾ02	08.02.02	<u>Թանգարանային ծառայություններ և ցուցահանդեսներ (Շիրակի մարզ)</u> <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Թանգարանային առարկաների և հավաքածուների պահպանություն, համալրում, հրապարակում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «ՀՀ Շիրակի մարզի երկրագիտական քանգարան» ՊՈԱԿ և «Գյումրու քաղաքային կենցաղի և ժողովրդական ճարտարապետության քանգարան» ՊՈԱԿ	60,700.8	65,490.1	72,899.6
1049			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Ճանապարհային ցանցի բարելավման և անվտանգ երթևեկության ապահովման ծառայություններ</u> <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Ավտոճանապարհների և հարակից կառույցների ընթացիկ և ձմեռային պահպանություն <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Ճանապարհներին վթարների և դժբախտ պատահարների նվազում, ուղևորափոխադրումների և բեռնափոխադրումների ժամանակի կրճատում, տրանսպորտային միջոցների շահագործման ժամկետի երկարացում և վերանորոգման ծախսերի կրճատում <u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</u>			
	ԱԾ08	04.05.01	<u>Մարզային նշանակության ավտոճանապարհների բարելավման և անվտանգ երթևեկության ապահովման ծառայություններ (Շիրակի մարզ)</u> <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հողային պաստառի երթևեկելի մասի արհեստական կառույցների և կահավորման էլեմենտների նորմատիվ մակարդակում պահպանման և շահագործման (ձյան մաքրում, փոսային նորոգումներ, մաքրման աշխատանքներ, ջրահեռացում, նշագրում, կողային հարթեցում և լրացում, ընթացիկ նորոգման աշխատանքներ) <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Գյումրու մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված գործընթացով ընտրված մասնագիտացված կազմակերպություն	141,546.5	151,973.4	164,310.6
1146			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Հանրակրթության ծրագիր</u> <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			Տարրական, հիմնական և միջնակարգ (լրիվ) ընդհանուր կրթության ծառայությունների մատուցում	6,885,799.4	7,653,196.4	8,624,077.5
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Հանրակրթական մակարդակում սովորողների ընդգրկվածության, գրագիտության և համակողմանի զարգացման բարձր մակարդակի ապահովում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ14	09.02.01	Հիմնական ընդհանուր հանրակրթություն (Շիրակի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հիմնական ընդհանուր կրթության ծառայությունների մատուցում	6,302,919.1	6,991,462.9	7,880,848.1
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Մարզի պետական հանրակրթական դպրոցներ			
	ԱՃ47	09.02.01	Հիմնական հատուկ հանրակրթություն (Շիրակի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հատուկ կրթական ծառայությունների մատուցում Ֆիզիկական և մտավոր արատներ ունեցող երեխաներին հիմնական ընդհանուր կրթության մակարդակում	193,512.2	216,186.7	240,618.7
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Մարզի պետական հատուկ դպրոցներ			
	ԱՃ70	09.02.01	Ներառական կրթություն միջին դպրոցում (Շիրակի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Ներառական կրթություն առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների համար հիմնական ընդհանուր կրթության մակարդակում	177,009.1	219,713.5	257,990.3
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Մարզի պետական հանրակրթական դպրոցներ			
	ԱՃ97	09.02.01	Հիմնական հանրակրթություն երեկոյան դպրոցում (Շիրակի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների երեկոյան կրթություն հիմնական ընդհանուր կրթության մակարդակում	19,613.7	19,565.5	19,151.5
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Մարզի պետական երեկոյան դպրոցներ			
	ԱՃ101	09.01.01	Նախադպրոցական կրթություն (Շիրակի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> 5-6 տարեկան երեխաների նախապատրաստում հանրակրթական դպրոցներում ուսուցմանը՝ ապահովելով հավասար մեկնարկային պայմաններ	181,869.5	195,392.0	214,593.1
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Մարզի պետական հանրակրթական դպրոցներ			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ԾՏ03	09.06.01	Հանրակրթական դպրոցների մանկավարժներին և դպրոցահասակ երեխաներին տրանսպորտային ծախսերի փոխհատուցում (Շիրակի մարզ)	10,875.8	10,875.8	10,875.8
			<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u>			
			Մարզի հանրակրթական դպրոցների մանկավարժներին և դպրոցահասակ երեխաներին տրանսպորտային միջոցներով տեղափոխման ապահովում			

1	2	3	4	5	6	7
1148			ԾՐԱԳԻՐ			
			Արտատումնական դաստիարակության ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Արվեստի, սպորտի դասընթացների իրականացում ակումբներում, մարզադպրոցներում և արտադպրոցական դաստիարակության այլ կենտրոններում	73,893.6	80,033.0	89,242.5
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Հանրակրթական ուսուցման համակարգում ընդգրկված երեխաների ֆիզիկական, հոգևոր և գեղագիտական զարգացում, բնապահպանական և կիրառական գիտելիքների ձեռքբերում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ02	09.05.01	Արտադպրոցական դաստիարակություն (Շիրակի մարզ)			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Արվեստի, երաժշտության, սպորտի դասընթացներ ակումբներում, մարզադպրոցներում և արտադպրոցական դաստիարակության այլ կենտրոններում	73,893.6	80,033.0	89,242.5
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Մարզի արտադպրոցական դաստիարակության կենտրոններ			
1168			ԾՐԱԳԻՐ			
			Արվեստի պահպանման և զարգացման ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Թատերարվեստի, երաժշտարվեստի, պարարվեստի, կերպարվեստի, ժողարվեստի ոլորտի ծառայություններ	127,005.1	139,457.8	158,095.7
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Քաղաքացիական հասարակության տեղեկացվածության և հաղորդակցման բարձրացում արվեստի ոլորտում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱԾ11	08.02.05	Երաժշտարվեստի և պարարվեստի համերգներ (Շիրակի մարզ)			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Երաժշտական համույթների կողմից համերգային ծրագրերի ստեղծում և ներկայացում	123,547.4	136,000.1	154,638.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Գյումրու պետական սիմֆոնիկ նվագախումբ» ՊՈԱԿ և «Գյումրու ժողովրդական գործիքների պետական նվագախումբ» ՊՈԱԿ			
	ԱԾ12	08.02.05	Մշակութային միջոցառումների իրականացում (Շիրակի մարզ)			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Մարզի բնակչության համար ցուցահանդեսների, բեմադրությունների և այլ մշակութային միջոցառումների կազմակերպում	3,457.7	3,457.7	3,457.7
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Մշակույթի ոլորտում գործող կազմակերպություններ			
ՀՀ Սյունիքի մարզպետարան				5,063,504.6	5,545,107.2	6,184,645.0
1002			ԾՐԱԳԻՐ			
			Այլընտրանքային զինվորական ծառայություն ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Այլընտրանքային աշխատանքային ծառայողներին բնակելի տարածության վարձակալության դիմաց դրամական փոխհատուցում և դրամական բավարարման գումարների վճարումների իրականացում	1,080.0	1,080.0	1,080.0

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Ծրագիրը նպատում է ՀՀ նախարարությունների կողմից իրականացվող ծրագրերի գծով նախատեսված արդյունքների ապահովմանը			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
			Այլընտրանքային զինվորական ծառայություն			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
	Ա652	02.05.01	Այլընտրանքային աշխատանքային ծառայողներին բնակելի տարածության վարձակալության դիմաց դրամական փոխհատուցում և դրամական բավարարման գումարների վճարումների իրականացում	1,080.0	1,080.0	1,080.0
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			ՀՀ Սյունիքի մարզպետարան			
1046			ԾՐԱԳԻՐ			
			Թանգարանների ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Թանգարանային առարկաների և հավաքածուների պահպանություն, համայնում, հրապարակում			
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			ՀՀ մշակութային ժառանգության բաղկացուցիչ մաս հանդիսացող քանդարանային հավաքածուների անխաթար պահպանումն ու փոխանցումը սերունդներին:	14,591.9	15,677.2	17,330.6
			Թանգարանային հավաքածուներին հանրության հաղորդակցության աճ՝ նպաստելով հանրապետությունում մշակութային զբոսաշրջության խթանմանը, տնտեսական զարգացմանը			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
			<u>Թանգարանային ծառայություններ և ցուցահանդեսներ (Սյունիքի մարզ)</u>			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
	Ա607	08.02.02	Թանգարանային առարկաների և հավաքածուների պահպանություն, համայնում, հրապարակում	14,591.9	15,677.2	17,330.6
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Կապանի երկրագիտական թանգարան» ՊՈԱԿ			
1049			ԾՐԱԳԻՐ			
			Ճանապարհային ցանցի բարելավման և անվտանգ երթևեկության ապահովման ծառայություններ			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Ավտոճանապարհների և հարակից կառույցների ընթացիկ և ձմեռային պահպանություն			
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Ճանապարհներին վթարների և դժբախտ պատահարների նվազում, ուղևորափոխադրումների և բեռնափոխադրումների ժամանակի կրճատում, տրանսպորտային միջոցների շահագործման ժամկետի երկարացում և վերանորոգման ծախսերի կրճատում	141,546.5	151,973.4	164,310.6
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
			Մարզային նշանակության ավտոճանապարհների բարելավման և անվտանգ երթևեկության ապահովման ծառայություններ			
			(Սյունիքի մարզ)			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
	ԱԾ09	04.05.01	Հողային պաստառի երթևեկի մասի արհեստական կառույցների և կահավորման էլեմենտների նորմատիվ մակարդակում պահպանման և շահագործման (ծյան մաքրում, փոսային նորոգումներ, մաքրման աշխատանքներ, ջրահեռացում, նշագրում, կողային հարթեցում և լրացում, ընթացիկ նորոգման աշխատանքներ) <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Գ-նումների մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված գործընթացով ընտրված մասնագիտացված կազմակերպություն	141,546.5	151,973.4	164,310.6
1146			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Հանրակրթության ծրագիր</u> <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Տարրական, հիմնական և միջնակարգ (լրիվ) ընդհանուր կրթության ծառայությունների մատուցում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Հանրակրթական մակարդակում սովորողների ընդգրկվածության, գրագիտության և համակողմանի զարգացման բարձր մակարդակի ապահովում	4,754,658.5	5,211,619.5	5,817,422.3
			<u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</u>			
	ԱԾ22	09.02.01	Հիմնական ընդհանուր հանրակրթություն (Սյունիքի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հիմնական ընդհանուր կրթության տրամադրում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Մարզի պետական հանրակրթական դպրոցներ	4,485,687.9	4,940,471.7	5,543,235.3
	ԱԾ53	09.02.01	Հիմնական հատուկ հանրակրթություն (Սյունիքի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հատուկ կրթական ծառայությունների մատուցում ֆիզիկական և մտավոր արատներ ունեցող երեխաներին հիմնական կրթության մակարդակում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Մարզի պետական հատուկ դպրոցներ	163,630.3	162,177.8	162,819.1
	ԱԾ77	09.02.01	Ներառական կրթություն միջին դպրոցում (Սյունիքի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Ներառական կրթական ծառայությունների մատուցում ֆիզիկական և մտավոր արատներ ունեցող երեխաներին հիմնական ընդհանուր կրթության մակարդակում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Մարզի պետական հանրակրթական դպրոցներ	80,942.0	84,853.8	86,079.4
	ԱԾ109	09.01.01	Նախադպրոցական կրթություն (Սյունիքի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> 5-6 տարեկան երեխաների նախապատրաստում հանրակրթական դպրոցներում ուսուցմանը՝ ապահովելով հավասար մեկնարկային պայմաններ <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Մարզի պետական հանրակրթական դպրոցներ	4,665.4	4,383.3	5,555.6
			<u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ</u>			
			Հանրակրթական դպրոցների մանկավարժներին և դպրոցահասակ երեխաներին տրանսպորտային ծախսերի փոխհատուցում (Սյունիքի մարզ)			

1	2	3	4	5	6	7
	ԾՏ08	09.06.01	<u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Մարզի գյուղական համայնքներում բնակվող մանկավարժների և դպրոցահասակ երեխաների տրանսպորտային միջոցներով երթևեկության կազմակերպման նպատակով ֆինանսական աջակցություն	19,732.9	19,732.9	19,732.9
1148			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Արտատումնական դաստիարակության ծրագիր</u> <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Արվեստի, սպորտի դասընթացների իրականացում ակումբներում, մարզադպրոցներում և արտադպրոցական դաստիարակության այլ կենտրոններում	69,902.9	75,874.9	84,833.1
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Հանրակրթական ուսուցման համակարգում ընդգրկված երեխաների ֆիզիկական, հոգևոր և գեղագիտական զարգացում, բնապահպանական և կիրառական գիտելիքների ձեռքբերում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ07	09.05.01	<u>Արտադպրոցական դաստիարակություն (Սյունիքի մարզ)</u> <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Արվեստի, երաժշտության, սպորտի դասընթացներ ակումբներում մարզադպրոցներում և արտադպրոցական դաստիարակության այլ կենտրոններում	69,902.9	75,874.9	84,833.1
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> ՀՀ Սյունիքի մարզի արտադպրոցական դաստիարակության կենտրոններ			
1168			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Արվեստի պահպանման և զարգացման ծրագիր</u> <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Թատերարվեստի, երաժշտարվեստի, պարարվեստի, կերպարվեստի, ժողարվեստի ոլորտի ծառայություններ	81,724.8	88,882.2	99,668.4
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Քաղաքացիական հասարակության տեղեկացվածության և հաղորդակցման բարձրացում արվեստի ոլորտում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ23	08.02.03	<u>Համայնքային մշակույթի և ազատ ժամանցի կազմակերպում (Սյունիքի մարզ)</u> <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Համայնքային մշակույթի և ազատ ժամանցի կազմակերպում մշակույթի կենտրոններում, տարածքային մշակութային միջոցառումների իրականացում	2,936.6	3,230.2	3,670.6
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Կապանի մշակույթի կենտրոն» ՊՈԱԿ			
	ԱՃ24	08.02.05	<u>Թատերարական և արվեստի ոլորտի ծառայություններ (Սյունիքի մարզ)</u> <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Թատրոնների գործունեության ապահովում, թատերարվեստի խթանում, թատերարվեստին առնչվող միջոցառումների կազմակերպում	71,616.5	78,480.3	88,826.1
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Ա.Շիրվանզադեի անվան պետական դրամատիկական թատրոն» ՊՈԱԿ			
			<u>Մշակութային միջոցառումների իրականացում (Սյունիքի մարզ)</u> <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
	ԱՃ25	08.02.05	Մարզի բնակչության համար ցուցահանդեսների, բեմադրությունների և այլ մշակութային միջոցառումների կազմակերպում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Մշակույթի ոլորտում գործող կազմակերպություններ	7,171.7	7,171.7	7,171.7
ՀՀ Վայոց ձորի մարզպետարան				1,977,375.4	2,167,527.6	2,450,351.8
1046			ԾՐԱԳԻՐ			
			Թանգարանների ծրագիր <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Թանգարանային առարկաների և հավաքածուների պահպանություն, համայնում, հրապարակում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> ՀՀ մշակութային ժառանգության բաղկացուցիչ մաս հանդիսացող քանդարանային հավաքածուների անխաթար պահպանումն ու փոխանցումը սերունդներին: Թանգարանային հավաքածուներին հանրության հաղորդակցության աճ՝ նպաստելով հանրապետությունում մշակութային զբոսաշրջության խթանմանը, տնտեսական զարգացմանը Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ	15,610.4	16,919.9	18,884.1
	ԱՃ06	08.02.02	Թանգարանային ծառայություններ և ցուցահանդեսներ (Վայոց ձորի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Թանգարանային առարկաների և հավաքածուների պահպանություն, համայնում, հրապարակում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Էդեգնաձորի երկրագիտական քանդարան» ՊՈԱԿ	15,610.4	16,919.9	18,884.1
1049			ԾՐԱԳԻՐ			
			Ճանապարհային ցանցի բարելավման և անվտանգ երթևեկության ապահովման ծառայություններ <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Ավտոճանապարհների և հարակից կառույցների ընթացիկ և ձմեռային պահպանություն <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Ճանապարհներին վթարների և դժբախտ պատահարների նվազում, ուղևորափոխադրումների և բեռնափոխադրումների ժամանակի կրճատում, տրանսպորտային միջոցների շահագործման ժամկետի երկարացում և վերանորոգման ծախսերի կրճատում Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ	87,992.5	94,474.6	102,143.9
	ԱՃ10	04.05.01	Մարզային նշանակության ավտոճանապարհների բարելավման և անվտանգ երթևեկության ապահովման ծառայություններ (Վայոց Ձորի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հողային պատահի երթևեկի մասի արհեստական կառույցների և կահավորման էլեմենտների նորմատիվ մակարդակում պահպանման և շահագործման (ձյան մաքրում, փոսային նորոգումներ, մաքրման աշխատանքներ, ջրահեռացում, նշագրում, կողային հարթեցում և լրացում, ընթացիկ նորոգման աշխատանքներ)	87,992.5	94,474.6	102,143.9

1	2	3	4	5	6	7
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված գործընթացով ընտրված մասնագիտացված կազմակերպություն			
1146			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Հանրակրթության ծրագիր</u> <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Տարրական, հիմնական և միջնակարգ (լրիվ) ընդհանուր կրթության ծառայությունների մատուցում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Հանրակրթական մակարդակում սովորողների ընդգրկվածության, գրագիտության և համակողմանի զարգացման բարձր մակարդակի ապահովում	1,814,190.7	1,991,087.3	2,256,081.7
			<u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</u>			
	ԱՃ20	09.02.01	<u>Հիմնական ընդհանուր հանրակրթություն (Վայոց Ձորի մարզ)</u> <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հիմնական ընդհանուր կրթության տրամադրում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Մարզի պետական հանրակրթական դպրոցներ	1,716,491.1	1,887,226.0	2,144,661.6
	ԱՃ76	09.02.01	<u>Ներառական կրթություն միջին դպրոցում (Վայոց Ձորի մարզ)</u> <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Ներառական կրթություն առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների համար հիմնական ընդհանուր կրթության մակարդակում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Պետական հանրակրթական դպրոցներ	62,912.1	68,034.1	74,644.8
	ԱՃ107	09.01.01	<u>Նախադպրոցական կրթություն (Վայոց ձորի մարզ)</u> <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> 5-6 տարեկան երեխաների նախապատրաստում հանրակրթական դպրոցներում ուսուցմանը՝ ապահովելով հավասար մեկնարկային պայմաններ <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Մարզի պետական հանրակրթական դպրոցներ	20,952.5	21,992.2	22,940.3
			<u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ</u>			
	ԾՏ07	09.06.01	Հանրակրթական դպրոցների մանկավարժներին և դպրոցահասակ երեխաներին տրանսպորտային ծախսերի փոխհատուցում (Վայոց Ձորի մարզ) <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Հանրակրթական դպրոցների մանկավարժներին և դպրոցահասակ երեխաներին տրանսպորտային ծախսերի փոխհատուցում	13,835.0	13,835.0	13,835.0
1148			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Արտատումնական դաստիարակության ծրագիր</u> <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			Արվեստի, սպորտի դասընթացների իրականացում ակումբներում, մարզադպրոցներում և արտադպրոցական դաստիարակության այլ կենտրոններում	52,381.3	57,619.2	65,476.2
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Հանրակրթական ուսուցման համակարգում ընդգրկված երեխաների ֆիզիկական, հոգևոր և գեղագիտական զարգացում, բնապահպանական և կիրառական գիտելիքների ձեռքբերում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ05	09.05.01	Արտադպրոցական դաստիարակություն (Վայոց ձորի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>	52,381.3	57,619.2	65,476.2
			Երաժշտական արտադպրոցական դաստիարակության ծառայությունների մատուցում մարզի տարածքում			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Եղեգնաձորի երաժշտական դպրոց» ՊՈԱԿ			
1168			ԾՐԱԳԻՐ			
			Արվեստի պահպանման և զարգացման ծրագիր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Թատերարվեստի, երաժշտարվեստի, պարարվեստի, կերպարվեստի, ժողարվեստի ոլորտի ծառայություններ	7,200.5	7,426.6	7,765.9
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Քաղաքացիական հասարակության տեղեկացվածության և հաղորդակցման բարձրացում արվեստի ոլորտում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ19	08.02.05	Մշակութային միջոցառումների իրականացում (Վայոց ձորի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>	4,938.5	4,938.5	4,938.5
			Մարզի բնակչության համար մշակութային միջոցառումների կազմակերպում			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Եղեգնաձորի երաժշտական դպրոց» ՊՈԱԿ և «Եղեգնաձորի մշակույթի տուն» ՊՈԱԿ			
	ԱՃ20	08.02.03	Համայնքային մշակույթի և ազատ ժամանցի կազմակերպում (Վայոց ձորի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>	2,262.0	2,488.1	2,827.4
			Համայնքային մշակույթի և ազատ ժամանցի կազմակերպում մշակույթի կենտրոններում, տարածքային մշակութային միջոցառումների իրականացում			
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			«Եղեգնաձորի մշակույթի տուն» ՊՈԱԿ			
ՀՀ Տավուշի մարզպետարան և				4,296,376.6	4,707,866.8	5,290,006.0
1049			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Ճանապարհային ցանցի բարելավման և անվտանգ երթևեկության ապահովման ծառայություններ</u>			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Ավտոճանապարհների և հարակից կառույցների ընթացիկ և ձմեռային պահպանություն	97,994.0	105,212.6	113,753.8
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			

1	2	3	4	5	6	7
			Ճանապարհներին վթարների և դժբախտ պատահարների նվազում, ուղևորափոխադրումների և բեռնափոխադրումների ժամանակի կրճատում, տրանսպորտային միջոցների շահագործման ժամկետի երկարացում և վերանորոգման ծախսերի կրճատում			
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ11	04.05.01	Մարզային նշանակության ավտոճանապարհների բարելավման և անվտանգ երթևեկության ապահովման ծառայություններ (Տավուշի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հողային պատաստի երթևեկի մասի արհեստական կառույցների և կահավորման էլեմենտների նորմատիվ մակարդակում պահպանման և շահագործման (ձյան մաքրում, փոսային նորոգումներ, մաքրման աշխատանքներ, ջրահեռացում, նշագրում, կողային հարթեցում և լրացում, ընթացիկ նորոգման աշխատանքներ) <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> «Գ-նումների մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված գործընթացով ընտրված մասնագիտացված կազմակերպություն	97,994.0	105,212.6	113,753.8
1146			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Հանրակրթության ծրագիր</u> <u>Ծրագրի նկարագրությունը</u> Տարրական, հիմնական և միջնակարգ (ըրիվ) ընդհանուր կրթության ծառայությունների մատուցում <u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u> Հանրակրթական մակարդակում սովորողների ընդգրկվածության, գրագիտության և համակողմանի զարգացման բարձր մակարդակի ապահովում	4,194,940.5	4,599,212.1	5,172,810.1
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ			
	ԱՃ23	09.02.01	Հիմնական ընդհանուր հանրակրթություն (Տավուշի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> Հիմնական ընդհանուր կրթության տրամադրում <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Մարզի պետական հանրակրթական դպրոցներ	4,178,004.4	4,578,024.5	5,149,760.6
	ԱՃ110	09.01.01	Նախադպրոցական կրթություն (Տավուշի մարզ) <u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u> 5-6 տարեկան երեխաների նախապատրաստում հանրակրթական դպրոցներում ուսուցմանը՝ ապահովելով հավասար մեկնարկային պայմաններ <u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u> Մարզի պետական հանրակրթական դպրոցներ	15,059.3	19,310.8	21,172.7
			Քաղաքականության միջոցառումներ. Տրանսֆերտներ			
	ԾՏ09	09.06.01	Հանրակրթական դպրոցների մանկավարժներին և դպրոցահասակ երեխաներին տրանսպորտային ծախսերի փոխհատուցում (Տավուշի մարզ) <u>Տրանսֆերտի նկարագրությունը</u> Հանրակրթական դպրոցների մանկավարժներին և դպրոցահասակ երեխաներին տրանսպորտային ծախսերի փոխհատուցում	1,876.8	1,876.8	1,876.8

1	2	3	4	5	6	7
1168			ԾՐԱԳԻՐ			
			<u>Արվեստի պահպանման և զարգացման ծրագիր</u>			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Թատերարվեստի, երաժշտարվեստի, պարարվեստի, կերպարվեստի, ժողարվեստի ոլորտի ծառայություններ	3,442.1	3,442.1	3,442.1
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Քաղաքացիական հասարակության տեղեկացվածության և հաղորդակցման բարձրացում արվեստի ոլորտում			
			<u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</u>			
	ԱՃ26	08.02.05	<u>Մշակութային միջոցառումների իրականացում (Տավուշի մարզ)</u>			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Տավուշի մարզի տարածքում մշակութային միջոցառումների կազմակերպում և իրականացում	3,442.1	3,442.1	3,442.1
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Հասարակական կազմակերպություններ, համայնքային ենթակառուցվածքային շահույթ չհետապնդող ոչ առևտրային կազմակերպություններ			
Այլ մարմիններ				5,259,971.4	5,470,370.2	5,689,185.1
1170			ԾՐԱԳԻՐ			
			Պաշտպանության բնագավառի այլ ծախսեր			
			<u>Ծրագրի նկարագրությունը</u>			
			Պաշտպանության բնագավառի այլ ծախսեր	5,259,971.4	5,470,370.2	5,689,185.1
			<u>Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը</u>			
			Նպաստել ՀՀ պաշտպանողականության բարձրացման			
			<u>Քաղաքականության միջոցառումներ. Ծառայություններ</u>			
	ԱՃ01	02.05.01	Պաշտպանության բնագավառի այլ ծախսեր			
			<u>Մատուցվող ծառայության նկարագրությունը</u>			
			Պաշտպանության բնագավառի այլ ծախսեր	5,259,971.4	5,470,370.2	5,689,185.1
			<u>Ծառայություն մատուցողի անվանումը</u>			
			Այլ մարմիններ			

*Ծանոթություն՝ Հիմք ընդունելով ՀՀ կառավարության 2013թ. սեպտեմբերի 17-ի N 1134-Ն որոշումը «Հիգիենիկ և հակահամաճարակային փորձագիտական ծառայություններ», «Հիգիենիկ և հակահամաճարակային ծառայություններ» և «Հատուկ վտանգավոր վարակների կանխարգելման ծառայություններ» ծրագրերի փոխարեն նախատեսվել է «Բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովման և հանրային առողջապահության ծառայություններ» ծրագիրը: